Mbeti ti Nzapa
Matthieu—Apocalypse

SESE NI NA NGOI TI JÉSUS
Ngu-ingo ti Méditerranée (Kota Ngu-ingo)
Sidon
ABILÈNE
Damas
Hoto ti Hermon
Tyr
Césarée ti Philippe
PHÉNICIE
ITURÉE
TRACHONITIDE
DÉCAPOLE
GALILÉE
Ptolemaïs
Chorazin
Capernaüm
Gamala
Bethsaïda
Raphana
Cana
Magadan
Kota ngu ti Galilée
Tibériade
Hippo(s)
Dion
Canatha
Sephoris
Nazareth
Abila?
Gadara
Naïn
Béthanie? (na mbage ti Ngu ti Jourdain)
Césarée
Scythopolis
Pella
Salim

Samarie
Aenon
Hoto ti Ébal
Sychar
Hoto ti Guérizim
Dungu ti Jacob
SAMARIE
Antipatris
Joppé
Arimathée
Lydda
Éphraïm
Jéricho
Emmaüs
Jérusalem
Bethphagé
Béthanie
Bethléhem
Hérodium
JUDÉE
Hébron
Gaza
Massada
Beer-Schéba
IDUMÉE
Ngu-ingo Mingi
YANDO TI JUDA
Ngu ti Jourdain
PÉRÉE
Gérasa
DÉCAPOLE
Philadelphie
ARABIE
B
0 km
20
20
Agbata ti Décapole
Akota lege
Alege so azo ayeke mû mingi na popo ti Galilée na Jérusalem
Ambeni lege na popo ti Galilée na Jérusalem, a hon na Pérée
bt7-SG

Mbeti ti Nzapa
ti fini dunia
Matthieu—Apocalypse

"Me na lege ti zendo ti lo, e yeke ku afini yayu na fini sese so mbilimbili ayeke duti ande na yâ ni."

—2 Pierre 3:13.

© 1950
WATCH TOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY
OF PENNSYLVANIA
New World Translation of the Christian Greek Scriptures

© 2008
Wachtturm Bibel- und Traktat-Gesellschaft der Zeugen Jehovas,
e. V., Selters/Taunus
Mbeti ti Nzapa ti fini dunia: Matthieu—Apocalypse
Alle Rechte vorbehalten

Mbeti ti Nzapa ti fini dunia, so alondo na Genèse ti si na Apocalypse, asigigi na yanga ti Afrikaans, Albanais, Allemand, Anglais (nga na Braille), Arabe, Arménien, Bulgare, Cebuano, Chichewa, Chinois, Chinois so akpengba pëpe, Cinghalais, Coréen, Croate, Danois, Efik, Espagnol (nga na Braille), Finnois, Français, Géorgien, Grec, Hongrois, Icibemba, Igbo, Iloko, Indonésien, Italien, Japonais, Kinyarwanda, Kirghiz, Kirundi, Lingala, Macédonien, Malgache, Maltais, Néerlandais, Norvégien, Ossète, Polonais, Portugais (nga na Braille), Roumain, Russe, Samoan, Sepedi, Serbe, Serbe (romain), Sesotho, Shona, Slovaque, Slovène, Sranan tongo, Suédois, Swahili, Tagalog, Tchèque, Tsonga, Tswana, Turc, Twi (Akuapem), Twi (Asante), Xhosa, Yoruba nga Zoulou

(Nga mbage so alondo na Matthieu ti si na Apocalypse asigigi na yanga ti Amharique, Azerbaïdjanais, Azerbaïdjanais [Cyrillique], Cambodgien, Chitonga, Chitumbuka, Créole ti Haïti, Estonien, Éwé, Fidjien, Goun, Guarani, Hébreu, Hiligaynon, Hindi, Hiri Motu, Italien (Braille), Kannada, Kazakh, Kikaonde, Kiluba, Kiribati, Kongo, Letton, Lituanien, Luganda, Luvale, Malayalam, Maya, Myama, Nepali, Otetela, Ouzbek, Pangasinan, Papiamento [Curaçao], Pidgin ti azoa ti Salomon, Punjabi, Sango, Silozi, Swati, Tamoul, Tatar, Thaï, Tigrigna, Tok Pisin, Tongien, Tshiluba, Tuvalu, Ukrainien, Venda, Vietnamien, Waray-waray, Yanga ti awambongi ti Amerika [na DVD], Yanga ti awambongi ti Brésil [na DVD], Yanga ti awambongi ti Colombie [na DVD], Yanga ti awambongi ti Corée [na DVD], Yanga ti awambongi ti Italie [na DVD], Yanga ti awambongi ti Mexique [na DVD] nga Yanga ti awambongi ti Russie [na DVD])

Wungo ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia* kue so a sigigi na ni:
201 324 734
A pete ni na ngu 2010

A yeke kä mbeti so kango pëpe, me aTémoin ti Jéhovah asigigi na ni ti fa na tënë ti Nzapa na ndo ti sese kue.

New World Translation of the Christian Greek Scriptures
Sango (*bi7*-SG)

Made in Germany
A sara ni na Allemagne
Druck und Verlag: Wachtturm-Gesellschaft, Selters/Taunus

KETE TËNË NA NDO TI MBETI TI NZAPA SO

ASÛ Mbeti ti Nzapa na gbe ti yingo ti Nzapa; a sû ni ândö na yanga ti Hébreu, Araméen na Grec. Ti tene "azo ti amara kue" adiko Mbeti ti Nzapa si ala wara nzoni dä, a hunda ti tene a kiri pekoni na ayanga ti kodoro nde nde (Matthieu 24:14). Ti londo na Matthieu ti si na Apocalypse, wungo ti ambeti ni kue ayeke bale-use na mbasambala; na a iri ni "Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec" ngbanga ti so aChrétien ti ngoi ni kâ si asû ni na gbe ti yingo ti Nzapa na yanga ti Grec.

Mbeti ti Nzapa ti fini dunia: Matthieu—Apocalypse asigigi ti kozoni na ngu 1950 na yanga ti Anglais. A mû mbeti ti Westcott na ti Hort ti yanga ti Grec so azo ahinga ni mingi, so ague oko na atâ ngbene copie ti Bible ti yanga ti Grec, si a kiri pekoni lani na yanga ti Anglais. Na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia,* a sara kue ti kiri tâ gi peko ti ye so a sû ândö na yanga ti Grec ni. A mû lo ti Anglais ni si a kiri pekoni na ti Sango ni so, na a sara kue ti kiri peko ti atënë ni tâ gi tongana ti so Anglais ni asara lani.

Oko iri ti Nzapa so ayeke Jéhovah asigigi fani 237 na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia: Matthieu—Apocalypse*. Na lembeti 463-468, a fa nda ni so a zia iri so dä nga a fa ambeni foto ti anduru mbage ti mbeni ngbene kugbe-mbeti ti Mbeti ti Nzapa so iri ni so ayeke na lê ni. Teti so a yeke kota ye mingi ti sara si iri ti Nzapa aga nzoni-kue nga teti so a lingbi azo kue airi ndo na iri ni so si ala wara salut, na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia,* a kiri na iri Jéhovah na tâ place ni so a lingbi fade a duti dä na yâ ti Mbeti ti Nzapa.—Matthieu 6:9; aRomain 10:13.

Iri *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia* so a zia na ndo ti mbeti so alondo na zendo ti Nzapa na ndo ti tënë ti mbeni fini dunia so mbilimbili ayeke duti na yâ ni ndali ti nzoni ti azo kue (2 Pierre 3:13). Awakiringo peko ti mbeti so, so andoye Nzapa lo so Bible ni alondo na lo, abâ so ala yeke na mbeni kota kungba na gbele lo ti sara kue ti kiri peko ti atënë ti bê ti lo nga atënë so alondo na yanga ti lo tâ gi tongana ti so lo fa ândö. Sambela ti e ayeke ti tene mbeti ni so aduti mbeni kota ye so ayeke mû maboko mingi na awadikongo ni so bê ti ala avuru si ayeke sara kue ti "si na tâ hingango ye na ndo ti tâ tënë."—1 Timothée 2:4.

IRI NGA NA MOLONGO TI AMBETI
ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec

Mbeti ni	Nduru iri ni Lembeti	
Matthieu	Mt	7
Marc	Mc	55
Luc	Lc	85
Jean	Jn	137
Kusala	Kus	175
aRomain	aRm	225
1 aCorinthien	1aC	247
2 aCorinthien	2aC	268
aGalate	aGl	282
aÉphésien	aÉp	290
aPhilippien	aPh	297
aColossien	aCl	302
1 aThessalonicien	1aT	307
2 aThessalonicien	2aT	311
1 Timothée	1Tm	314
2 Timothée	2Tm	320
Tite	Tt	324
Philémon	Phm	327
aHébreu	aHb	328
Jacques	Jac	344
1 Pierre	1Pi	350
2 Pierre	2Pi	356
1 Jean	1Jn	360
2 Jean	2Jn	365
3 Jean	3Jn	366
Jude	Jude	367
Apocalypse	Apc	369

ALI TI TËNË NGA NA NZOROKO SO [[ ]]

Na ndo ti mingi ti alembeti ti Mbeti ti Nzapa so, mo yeke wara ali ti atënë. Ali ti atënë so ayeke mû maboko na mo ti wara hio ambaï ti Bible.

Tongana mo bâ ambeni tënë na yâ ti nzoroko so [[ ]], so afa atene tënë ni so ayeke lani na yâ ti angbene mbeti ti yanga ti Grec ni pëpe, me a zia ni dä ziango na peko.

MBUPA "ALA"

Na yâ ti Mbeti ti Nzapa so, tongana mo bâ "ALA," so a sû gere ni kota so, a ye ti fa so a yeke sara tënë na azo use wala mingi. Me tongana mo bâ "ala," so a sû gere ni kete, a ye ti fa azo so a yeke sara tënë ti ala.

NZONI TËNË SO

MATTHIEU

ASÛ NA MBETI

1 Mbeti so afa tënë ti mbaï ti Jésus Christ, molenge ti David, molenge ti Abraham:
2 Abraham adü Isaac.
Isaac adü Jacob.
Jacob adü Juda na aita ti lo ti koli.
3 Juda adü Pérès na Zérah, na mama ti ala ayeke Tamar.
Pérès adü Hesron.
Hesron adü Ram.
4 Ram adü Aminadab.
Aminadab adü Nahshon.
Nahshon adü Salmon.
5 Salmon adü Boaz, na mama ti lo ayeke Rahab.
Boaz adü Obed, na mama ti lo ayeke Ruth.
Obed adü Jessé.
6 Jessé adü Gbia David.
David na wali ti Urie adü Salomon.
7 Salomon adü Roboam.
Roboam adü Abijah.
Abijah adü Asa.
8 Asa adü Josaphat.
Josaphat adü Joram.
Joram adü Ozias.
9 Ozias adü Jotham.
Jotham adü Akaz.
Akaz adü Ézéchias.
10 Ézéchias adü Manassé.
Manassé adü Amon.
Amon adü Josias.
11 Josias adü Jéconias na aita ti lo ti koli na ngoi so a gue na aJuif na Babylone.
12 Na peko ti so a gue na aJuif na Babylone, Jéconias adü Shéaltiel.
Shéaltiel adü Zorobabel.
13 Zorobabel adü Abiud.
Abiud adü Éliakim.
Éliakim adü Azor.
14 Azor adü Zadok.
Zadok adü Akim.
Akim adü Éliud.
15 Éliud adü Éléazar.
Éléazar adü Matthan.
Matthan adü Jacob.
16 Jacob adü Joseph, koli ti Marie.
Marie adü Jésus, lo so a iri lo Christ.
17 Amolongo kue ti azo ni ayeke tongaso: Ti londo na Abraham ti si na David, a yeke amolongo bale-oko na osio. Ti londo na David ti si na ngoi so a gue na aJuif na Babylone, a yeke amolongo bale-oko na osio. Ti londo na ngoi so a gue na aJuif na Babylone ti si na Christ, a yeke amolongo bale-oko na osio.
18 Dungo Jésus Christ asi lani tongaso: Joseph ayeke gue lani na peko ti Marie, mama ti Jésus, ti sara mariage na lo. Me Marie amû ngo na lege ti yingo vulu kozoni si lo na Joseph amû tere. **19** Joseph, koli ti Marie, ayeke lani zo ti mbilimbili na lo ye pëpe ti bi kamene na lê ti Marie na gbele azo. Tongaso lo leke na bê ti lo ti sara divorce na Marie na hondengo ni. **20** Me na peko ti so Joseph agbu li ti lo na ndo ti aye so, bâ, ange ti Jéhovah aga na lo na yâ ti bango li, lo tene: “Joseph, molenge ti David, mo sara mbeto pëpe ti mû Marie na da ti mo, teti ngo so lo më ayeke na lege ti yingo vulu.
21 Fade lo yeke dü molenge ti koli.

A lingbi mo zia iri ti lo Jésus, ndali
ti so lo yeke sö ande azo ti lo na yâ ti
asiokpari ti ala." **22** Aye so kue
asi tongaso biani, si tënë so Jéhovah
atene na lege ti prophète ti lo aga
tâ tënë, tongana lo tene: **23** "Bâ,
fade maseka-wali so ade ti hinga
koli pëpe ayeke mû ngo na lo yeke
dü mbeni molenge ti koli. Fade ala
yeke zia iri ti lo Emmanuel", so nda
ni aye ti tene: "Nzapa ayeke na e."
24 Tongana Joseph azingo na lan-
go, lo sara tongana ti so ange ti Jé-
hovah afa na lo. Lo mû wali ti lo na
da. **25** Me lo bungbi na lo pëpe
juska Marie adü mbeni molenge ti
koli, na Joseph azia iri ti lo Jésus.

2 Na peko ti so a dü Jésus na
Bethléhem ti Judée na ngoi ti
Gbia Hérode, bâ, azo ti gingo nda
ti aye na lege ti atongoro alondo
na mbage ti Tö aga na Jérusalem.
2 Ala tene: "Lo so a dü lo gbia ti
aJuif, lo yeke na ndo wa? Teti na
ngoi so e yeke na mbage ti Tö, e bâ
tongoro ti lo. Ni la, e ga ti ba li ti e
na gbe ti lo." **3** Tongana Gbia Hé-
rode amä tënë so, li ti lo aga kirikiri,
lo na azo ti Jérusalem kue. **4** Lo
bungbi aprêtre-mokonzi kue ti kodo-
ro ni nga na ascribe. Lo to nda ti hu-
nda ala ti hinga ndo so a tene a yeke
dü Christ dä. **5** Ala tene na lo:
"Na Bethléhem ti Judée. Teti tënë so
a sû ni na lege ti prophète ni ate-
ne: **6** 'Na mo, Bethléhem ti kodo-
ro ti Juda, biani, mo yeke pëpe gba-
ta so ayeke kete mingi na popo ti
amokonzi ti Juda. Teti na yâ ti mo,
fade mbeni mokonzi ayeke sigigi, na
fade lo yeke fa lege na mara ti mbi,
Israël.' "
7 Na pekoni, Hérode airi na ho-
ndengo ni azo ti gingo nda ti aye na
lege ti atongoro. Lo hunda ala ti hi-
nga mbilimbili ngoi so si tongoro ni
asigigi. **8** Na tongana lo tokua ala
na Bethléhem, lo tene: "ALA gue,
ALA gi kete molenge ni nzoni. To-
ngana ALA wara lo awe, ALA kiri ALA
sara tënë ni na mbi, si mbi kue mbi
gue mbi ba li ti mbi na gbe ti lo."
9 Tongana ala mä tënë ti gbia ni
awe, ala mû lege ala gue. Na bâ, to-
ngoro so ala bâ lani tongana ala yeke
na mbage ti Tö ayeke hon kozo na ala
juska a luti na ndo ti ndo so kete
molenge ni ayeke dä. **10** Tongana
ala bâ tongoro ni, tere ti ala anzere
mingi. **11** Na ngoi so ala lï na yâ
ti da ni, ala bâ kete molenge ni na
Marie, mama ti lo. Ala kuku na liku-
ni ti ala na ala ba li ti ala na gbe ti
lo. Ala zi nga aye ti mosoro ti ala, na
ala mû amatabisi na kete molenge
ni. Ala mû na lo lor, vuru dukani nga
na fuku ti mbeni ye so afun pende-
re so a iri ni myrrhe. **12** Me, teti
so Nzapa agboto mê ti ala na yâ ti ba-
ngo li ti kiri na mbage ti Hérode
pëpe, ala mû mbeni lege nde, ala
kiri na kodoro ti ala.
13 Na peko ti so ala hon awe, bâ,
ange ti Jéhovah aga na Joseph na yâ
ti bango li, na lo tene: "Londo, mo
mû kete molenge ni na mama ti lo
kue na mo kpe na Égypte. Ngbâ kâ
juska mbi mû na mo yanga si, ngba-
nga ti so Hérode aye fadeso ti gi kete
molenge ni ti fâ lo." **14** Tongaso
lo londo na bï ni, lo mû kete molenge
ni nga na mama ti lo kue, na lo gue
na Égypte. **15** Lo ngbâ kâ juska
Hérode akui. Ye ni asi tongaso si
tënë so Jéhovah atene na lege ti pro-
phète ti lo aga tâ tënë, tongana lo
tene: "Mbi iri molenge ti mbi ti si-
gigi na Égypte."
16 Tongana Hérode abâ so azo ti
gingo nda ti aye na lege ti atongoro
ni ahanda lo, lo sara ngonzo ngangu
mingi. Lo tokua azo ti fâ amolenge ti

koli kue na Bethléhem nga na ando
so kue ayeke na tere ni. Ala fâ amo-
lenge so ngu ti ala alondo na ngu use
ti kiri na gbe ni. Ala fâ amolenge ti
ngu ni so, a lingbi na ngoi so tongo-
ro ni asigigi na ni, so azo ti gingo nda
ti aye na lege ti atongoro afa na Hé-
rode. **17** A yeke tongaso si tënë so
a fa na lege ti prophète Jérémie aga
tâ tënë, tongana a tene: **18** "A mä
mbeni go na Rama, toto na demango
tere mingi na kongo; a yeke Rachel
si ayeke toto amolenge ti lo, na lo ye
si a dë bê ti lo pëpe teti so amolenge
ni ayeke dä mbeni pëpe."

19 Tongana Hérode akui awe, bâ,
ange ti Jéhovah aga na Joseph na yâ
ti bango li na Égypte. **20** Lo tene:
"Londo, mo mû kete molenge ni na
mama ti lo kue na mo kiri na sese ti
Israël, teti azo so ayeke gi fade âme
ti kete molenge ni, ala kui awe."
21 Tongaso lo londo, lo mû kete mo-
lenge ni na mama ti lo kue, na lo kiri
na sese ti Israël. **22** Me tongana
Joseph amä so Archélaüs ayeke gbia
ti Judée na place ti babâ ti lo Hérode,
mbeto asara lo ti gue kâ. Nga, teti so
Nzapa awa lo na yâ ti mbeni bango
li, lo gue na sese ti Galilée. **23** Lo
gue lo sara kodoro na gbata so a iri ni
Nazareth, tongaso si tënë so a tene
na lege ti aprophète aga tâ tënë, to-
ngana a tene: "Fade a yeke iri lo zo
ti Nazareth."

3 Na ngoi ni kâ, Jean Baptiste
aga, lo yeke fa tënë na yando ti
Judée. **2** Lo tene: "ALA changé bê
ti ALA, ngbanga ti so royaume ti ya-
yu aga nduru awe." **3** A yeke lo so
a sara tënë ti lo na lege ti prophè-
te Ésaïe, tongana a tene: "ALA mä!
Mbeni zo ayeke dekongo na yando,
lo tene: 'ALA leke lege ti Jéhovah,
ALA sara si alege ti lo aduti nzoni.' "
4 Lo Jean ni, lo yü bongo so a sara
ni na kuä ti tere ti chameau na lo ka-
nga na yâ ti lo mbeni ceinture so a
leke ni na poro ti nyama. Kobe ti te-
ngo ti lo ayeke agbadora nga na ma-
futa ti wotoro ti ngonda. **5** Azo ti
Jérusalem na ti Judée kue, nga ala
ti kodoro ni kue so ayeke na tere ti
Ngu ti Jourdain, aga na mbage ti lo.
6 Na lo batize ala na yâ ti Ngu ti
Jourdain. Ala yeke fa asiokpari ti ala
na gigi.

7 Tongana lê ti lo atï na ndo ti gbâ
ti aFarizien na aSadducéen so ayeke
ga na batême ni, lo tene na ala: "ALA,
amolenge ti asioni ngbo, zo wa si
atene na ALA so ALA lingbi ti kpe
kota ngonzo so ayeke ga? **8** To-
ngaso, zia ALA lë lengo so alingbi
biani na changengo bê. **9** Zia ALA
tene na bê ti ALA pëpe: 'Babâ ti e
ayeke Abraham.' Teti mbi tene na
ALA so Nzapa alingbi ti mû atênë so
ti sara si a ga amolenge ti Abraham.
10 Dö ayeke na gunda ti akeke awe.
Tongaso, keke oko oko kue so alë
nzoni lengo pëpe, a lingbi a dë ni na
sese na a bi ni na wâ. **11** Ti mbi,
mbi batize ALA na ngu ngbanga ti so
ALA changé bê ti ALA. Me lo so aye-
ke ga na peko ti mbi ayeke ngangu
ahon mbi, lo so mbi kpa pëpe ti zi
poro na gere ti lo. A yeke lo si ayeke
batize ande ALA na yingo vulu nga
na wâ. **12** Ye ti lo ti pengo na alê
ti kobe ayeke na maboko ti lo. Fade
lo yeke sara si ndo ti pikango lê ti
kobe ti lo avuru kue. Fade lo yeke
bungbi blé ti lo na yâ ti gogoro. Me
poro ti peko ni, fade lo yeke gbi ni na
wâ so a lingbi ti mingo ni pëpe."

13 Jésus alondo na Galilée na lo
ga na Jean na Ngu ti Jourdain ti tene
Jean abatize lo. **14** Me Jean atara
ti kanga lege na lo, lo tene: "Mbi la
mbi lingbi fade ti gue na mbage ti
mo si mo batize mbi, me fadeso mo

la mo yeke ga na mbage ti mbi?”
15 Me Jésus atene na lo: “Ti so ni
so, zia a duti tongaso, teti a yeke na
lege so si a lingbi e sara ye kue so
ayeke mbilimbili.” Na Jean azia ti
kanga lege na lo. **16** Tongana a
batize Jésus awe, fade fade lo sigigi
na gbe ti ngu ni. Na bâ, yayu azi na
lo bâ yingo ti Nzapa so ayeke zu na
ndo ti lo tongana mbeni kolokoto.
17 Nga, bâ, mbeni go asara tënë na
yayu, a tene: “So ayeke Molenge ti
mbi so mbi ndoye lo mingi, lo so bê
ti mbi anzere na lo mingi.”

4 Yingo ague na Jésus na ya-
ndo si Zabolo atara lo. **2** Lo
mû jeûne teti lâ bale-osio na bï
bale-osio. Tongaso, nzara asara lo.
3 Wahanda aga, lo tene na lo: “To-
ngana mo yeke mbeni molenge ti
Nzapa, tene na atênë so ti ga mapa.”
4 Me lo kiri tënë na Zabolo, lo tene:
“A sû na Mbeti ti Nzapa a tene: ‘Zo
ayeke ngbâ na fini gi na lege ti ma-
pa pëpe, me na lege ti tënë kue so
asigigi na yanga ti Jéhovah.’ ”

5 Na pekoni, Zabolo ague na lo
na yâ ti gbata so ayeke nzoni-kue.
Lo zia lo na li ti gbagba ti temple.
6 Na Zabolo atene na lo: “Tongana
mo yeke mbeni molenge ti Nzapa,
huru mo tï na sese, teti a sû na Mbe-
ti ti Nzapa a tene: ‘Fade lo yeke mû
yanga na a-ange ti lo ndali ti mo, na
fade ala yeke yô mo na yâ ti maboko
ti ala si mo pika gere ti mo na mbe-
ni tênë oko pëpe.’ ” **7** Jésus atene
na lo: “A sû nga na Mbeti ti Nzapa a
tene: ‘A lingbi mo zia Jéhovah Nza-
pa ti mo na tara pëpe.’ ”

8 Zabolo akiri ague na lo na ndo
ti mbeni hoto so ayo na nduzu mingi.
Lo fa na lo aroyaume kue ti dunia so
nga na gloire ti ala. **9** Na lo tene
na lo: “Fade mbi yeke mû na mo aye
so kue tongana mo kuku na sese na
mo voro mbi.” **10** Jésus atene na
lo: “Hon kâ, Satan! Teti a sû na Mbe-
ti ti Nzapa a tene: ‘A yeke gi Jéhovah
Nzapa ti mo si a lingbi mo voro lo, na
a yeke gi lo oko si a lingbi mo sara
kusala so ayeke nzoni-kue na lo.’ ”
11 Na nda ni, Zabolo azia lo, na bâ,
a-ange aga na ato nda ti sara kua
na lo.

12 Tongana lo mä so a gbu Jean a
bi lo na da ti kanga, lo londo lo gue
na Galilée. **13** Nga, lo londo na
Nazareth, lo ga lo sara kodoro na Ca-
pernaüm, na tere ti kota ngu na sese
ti Zabulon na ti Nephtali. **14** Ye ni
asi tongaso si tënë so a fa na lege ti
prophète Ésaïe aga tâ tënë, tongana
a tene: **15** “Ô sese ti Zabulon na
sese ti Nephtali, na tere ti lege so
ague na kota ngu, na mbage ti Jour-
dain, Galilée ti amara! **16** Azo so
aduti na yâ ti bingo abâ kota lu-
mière. Âdu ti ala so aduti na ndo so
gbede ti kuâ ayeke dä, lumière alo-
ndo asu na ndo ti ala.” **17** Ti lo-
ndo na ngoi ni so ti ga na ni, Jésus
ato nda ti fa tënë, lo tene: “ALA chan-
gé bê ti ALA, ngbanga ti so royaume
ti yayu aga nduru awe.”

18 Tongana lo yeke tambela na
tere ti kota ngu ti Galilée, lo bâ aita
use: Simon so a iri lo Pierre, na ita ti
lo André. Ala yeke bi gbanda na yâ
ti ngu ni ngbanga ti so ala yeke a-
wagingo susu. **19** Lo tene na ala:
“ALA mû peko ti mbi, na fade mbi
yeke sara si ALA ga awagingo azo.”
20 Na hio, ala zia agbanda ni, na
ala mû peko ti lo. **21** Na tongana
lo yeke hon, lo bâ ambeni ita use:
Jacques na ita ti lo Jean, amolenge
ti Zébédée. Ala na babâ ti ala Zébé-
dée ayeke na yâ ti ngö, na ala ngbâ
ti leke agbanda ti ala. Lo iri ala.
22 Gi na peko ti iringo ndo ni, ala

zia ngö ni nga na babâ ti ala, na ala
mû peko ti lo.
23 Na pekoni, Jésus atambela na
sese ti Galilée kue. Lo fa ye na yâ ti
asynagogue ti ala nga lo fa nzoni
tënë ti royaume. Lo sava mara ti
akobela na asongo tere nde nde kue
na popo ti azo ni. **24** Sango ti lo
amû yâ ti Syrie kue. Ala ga na lo azo
kue so tere ti ala ason, ala so awoko
ndali ti akobela na apasi nde nde, ala
so asioni yingo ayeke na yâ ti ala nga
ala so ayeke na kobela ti makako na
ala so mbage ti tere ti ala akui. Lo
sava ala. **25** Ndani la, azo mingi
mingi amû peko ti lo, ala londo na
Galilée, na Décapole, na Jérusalem,
na Judée nga na mbage ti Ngu ti
Jourdain.

5 Tongana lo bâ azo mingi mingi,
lo montê na ndo ti hoto. Na peko
ti so lo duti awe, adisciple ti lo aga
na tere ti lo. **2** Lo to nda ti sara
tënë, lo fa ye na ala, lo tene:
3 "Ngia ayeke na ala so ahinga so
ala yeke na bezoin ti aye ti yingo,
teti royaume ti yayu ayeke ti ala.
4 "Ngia ayeke na ala so ayeke na
vundu, teti fade a yeke dë bê ti ala.
5 "Ngia ayeke na ala so ayeke
sara ye na ngangu pëpe, teti fade
sese ayeke ga ti ala.
6 "Ngia ayeke na ala so nzara ti
mbilimbili asara ala tongana nzara
ti kobe na ti ngu, teti fade nzara ti
ala ayeke hunzi.
7 "Ngia ayeke na ala so ayeke
sara nzoni bê na amba ti ala, teti
fade a yeke sara nzoni bê na ala.
8 "Ngia ayeke na ala so bê ti ala
avuru, teti fade ala yeke bâ Nzapa.
9 "Ngia ayeke na ala so asara si
siriri amaï, teti fade a yeke iri ala
'amolenge ti Nzapa.'
10 "Ngia ayeke na ala so a sara
ye ti ngangu na ala ngbanga ti ye
ti mbilimbili, teti fade royaume ti
yayu ayeke ti ala.
11 "Ngia ayeke na ALA tongana
azo azonga ALA, asara ye ti ngangu
na ALA na atene mara ti asioni tënë
ti mvene nde nde kue na ndo ti ALA
ndali ti mbi. **12** ALA duti na ngia
na ALA huru na ngia, teti futa ti ALA
ayeke kota na yayu. A yeke tongaso
si lani a sara ye ti ngangu na aprophète so aga kozo na ALA.
13 "ALA yeke ingo ti sese so. Me
tongana songo ti ingo asigigi dä awe,
fade a yeke kiri na songo ni so dä tongana nyen? A lingbi ti sara ye na
ingo ni so mbeni pëpe. A lingbi gi ti
tuku ni na gigi si azo adö ni na gere.
14 "ALA yeke lumière ti dunia
so. Mbeni gbata so ayeke na li ti
hoto alingbi ti honde tere ti lo pëpe.
15 Azo azia wâ na lampe ti zia ni na
gbe ti sakpa pëpe, me ti zia ni na ndo
ti mbeni ye ti yongo lampe, na a za
na ndo ti azo kue na yâ ti da ni.
16 Legeoko nga, zia lumière ti ALA
aza na gbele azo, si azo ni alingbi ti
bâ anzoni kusala ti ALA na ala mû
gloire na Babâ ti ALA so ayeke na
yayu.
17 "ALA tene na bê ti ALA pëpe so
mbi ga ti futi Ndia wala ambeti ti
aProphète. Mbi ga ti futi ye pëpe, me
ti sara si ye aga tâ tënë. **18** Teti
biani mbi tene na ALA so, ti tene
mbeni lê ti gere-mbeti ti Ndia ni oko
wala mbeni kete ye ti tere ni ahon
na aye kue aga tâ tënë pëpe, a yeke
nzoni yayu na sese ahon kozoni awe
si. **19** Tongaso, zo so adoro oko ti
akete commandement so na lo fa
na azo ti sara tongaso, fade a yeke
bâ lo 'kete mingi' tongana a ndu tënë
ti royaume ti yayu. Ãdu ti lo so abata ni na lo fa na azo ti sara tongaso, fade a yeke bâ lo 'kota' tongana a ndu tënë ti royaume ti yayu.

20 Teti mbi tene na ALA so, tonga-
na mbilimbili ti ALA awu ahon ti
ascribe na aFarizien pëpe, fade ALA
yeke lï oko pëpe na yâ ti royaume ti
yayu.
21 "ALA mä so a tene na azo ti
ngoi ti giriri: 'Mo fâ zo pëpe. Me zo
so afâ zo, fade lo yeke na tënë ti kiri
na ni na gbele ngbanga.' **22** Me
mbi tene na ALA so zo so angbâ ti
sara ngonzo na tere ti ita ti lo, lo
yeke na tënë ti kiri na ni na gbele
ngbanga. Me zo so atene na mbeni
ita ti lo mbeni tënë so akpa ti tene
a tene na zo pëpe, fade lo yeke na
tënë ti kiri na ni na gbele Kota Da-
ngbanga. Me zo kue so atene: 'Buba
zo!' fade lo lingbi na ngbanga ti wâ
ti Géhenne.
23 "Tongaso, tongana mo yeke ga
na matabisi ti mo na gbele gbalaka,
na kâ mo dabe ti mo so ita ti mo aye-
ke na mbeni tënë na tere ti mo,
24 zia matabisi ti mo kâ na gbele
gbalaka ni na mo gue. Leke tënë na
ita ti mo kozoni, na pekoni tongana
mo kiri awe, mû matabisi ti mo ni.
25 "Duti nduru ti leke tënë hio na
zo so ague na mo na gbele ngbanga,
na ngoi so mo na lo angbâ na lege ti
gue na gbele ngbanga ni. Tongaso
pëpe, lo lingbi ti zia mo na mabo-
ko ti wafango ngbanga, na wafango
ngbanga azia mo na maboko ti turu-
gu ti da-ngbanga na a bi mo na da ti
kanga. **26** Biani, mbi tene na mo:
Mo yeke ngbâ kâ juska mo futa ta-
nga ti kete pata oko ni kue si mo si-
gigi.
27 "ALA mä awe so a tene: 'Mo gi
wali wala koli nde pëpe.' **28** Me
mbi tene na ALA: Zo kue so angbâ ti
bâ mbeni wali si lo sara nzara ti wali
ni so, andâ lo gi lo na wali na yâ ti
bê ti lo awe. **29** Ni la, tongana lê
ti mo ti mbage ti koli ayeke sara ti
tene mo tï, gboto ni na bi ni yongo-
ro na mo. A yeke nzoni mingi teti
mo ti tene mbeni mbage ti tere ti
mo oko agirisa ahon ti tene a bi
tere ti mo kue na yâ ti Géhenne.
30 Nga, tongana maboko ti mo ti
koli ayeke sara ti tene mo tï, fâ ni na
bi ni yongoro na mo. A yeke nzoni
mingi teti mo ti tene mbeni mbage
ti tere ti mo oko agirisa ahon ti tene
tere ti mo kue atï na yâ ti Géhenne.
31 "Nga, a tene: 'Zo so asara di-
vorce na wali ti lo, zia lo mû na
lo mbeti ti divorce.' **32** Me mbi
tene na ALA: Zo kue so asara divor-
ce na wali ti lo, tongana a yeke ngba-
nga ti tënë ti lango-sioni pëpe, lo
yeke sara ti tene mbeni koli nde agi
wali ni. Na zo so asara mariage na
mbeni wali so koli ti lo asara mara ti
divorce so na lo, andâ lo gi wali so
ayeke ti lo pëpe.
33 "Nga, ALA mä so a tene na azo
ti ngoi ti giriri: 'Mo deba yanga ti mo
senge senge pëpe, me a lingbi mo
sara ye alingbi na zendo so mo mû
na Jéhovah.' **34** Me mbi tene na
ALA: A lingbi mo deba oko pëpe.
Wala na iri ti yayu pëpe, teti a yeke
trône ti Nzapa. **35** Wala na iri ti
sese pëpe, teti a yeke mbata ti gere ti
lo. Wala na iri ti Jérusalem pëpe, teti
a yeke gbata ti kota Gbia. **36** Na a
lingbi mo deba na ndo ti li ti mo
pëpe, teti mo lingbi pëpe ti sara si
kuä ti li ti mo oko avuru wala avuko.
37 Tongana ALA tene *En,* zia a ngbâ
gi En, wala *Ên-ën* angbâ gi Ên-ën.
Teti tënë kue so a zia na ndo ni alo-
ndo na Zo ti sioni.
38 "ALA mä so a tene: 'Lê na place
ti lê na pembe na place ti pembe.'
39 Me mbi tene na ALA: Mo ke pëpe
zo so ayeke sioni. Me zo so apika
ngbangba ti mo ti mbage ti koli,
mo dengi na lo ti mbage ti wali ni

nga. **40** Na tongana mbeni zo aye
ti gue na mo na gbele ngbanga ti
mû bongo ti mo ti yâ ni, mo zia lo
mû ti ndo ni nga. **41** Na tongana
mbeni zo ti komande agbu mo na
ngangu ti tambela na lo kilomètre
oko, mo tambela na lo kilomètre use.
42 Mû ye na zo so ahunda ye na mo,
na mo turnê peko pëpe na zo so aye
ti mû kuda na tïtî mo, so, na kiringo
na ni ande, a hunda lo ti zia mbeni
ye na ndo ni pëpe.

43 "ALA mä so a tene: 'Mo ndoye
mba ti mo na mo ke wato ti mo.'
44 Me mbi tene na ALA: ALA ngbâ
ti ndoye awato ti ALA na ti sambe-
la ndali ti azo so ayeke sara ye ti
ngangu na ALA. **45** ALA sara to-
ngaso ti fa so ALA yeke amolenge
ti Babâ ti ALA so ayeke na yayu,
teti lo sara si lâ ti lo asu na ndo
ti azo ti sioni nga na azo ti nzo-
ni. Na lo sara si ngu-nzapa apika
na ndo ti azo ti mbilimbili nga na
azo ti mbilimbili pëpe. **46** Tonga-
na ALA ndoye gi azo so andoye ALA,
futa wa ALA wara na pekoni? Azo
ti rongo nginza ti lapo ayeke sara
tongaso nga pëpe? **47** Na tonga-
na ALA yeke bara gi aita ti ALA,
kota ye wa ALA yeke sara? Azo ti
amara ayeke sara tongaso nga pëpe?
48 Ndani la, a lingbi ALA ga azo so
alingbi kue tongana ti so Babâ ti ALA
so ayeke na yayu alingbi kue.

6 "ALA sara hange si ALA sara ku-
sala ti ALA ti mbilimbili na lê ti
azo pëpe ti tene azo abâ ALA. Tonga-
so pëpe, fade Babâ ti ALA so ayeke na
yayu ayeke mû na ALA futa oko pëpe.
2 Ni la, tongana mo yeke gue ti mû
amatabisi na azo ti mawa, mo huru
trompette na gbele mo pëpe, tonga-
na ti so awahandango lê ti zo ayeke
sara ni na yâ ti asynagogue nga na
ndo ti alege ti tene azo agonda ala. Ti
tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Azo ni so
awara futa ti ala kue awe. **3** Me ti
mo, tongana mo yeke mû amatabisi
na azo ti mawa, zia si maboko ti mo
ti wali ahinga pëpe ye so maboko ti
mo ti koli ayeke sara, **4** tongaso si
amatabisi ti mo ni alingbi ti ngbâ na
hondengo ni. Na fade Babâ ti mo, so
ayeke bâ ye na ndo so ahonde, aye-
ke futa mo.

5 "Nga, tongana ALA yeke sa-
mbela, a lingbi ALA sambela pëpe to-
ngana ti awahandango lê ti zo. Teti
azo ni so aye ti luti ti sambela na yâ
ti asynagogue nga na ando so akota
lege atingbi tere dä ti tene azo abâ
ala. Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA:
Azo ni so awara futa ti ala kue awe.
6 Me mo, tongana mo yeke sambe-
la, mo lï na yâ ti kubu ti mo na mo
kanga yanga-da na peko ti mo. Mo
sambela Babâ ti mo so ayeke na
ndo so ahonde, na fade Babâ ti mo so
abâ ye na ndo so ahonde ayeke futa
mo. **7** Me tongana mo yeke sa-
mbela, mo kiri gi na ndo ti tënë oko
fani mingi pëpe. Azo ti amara ayeke
sara tongaso, ngbanga ti so ala bâ ti
ala atene na sarango tënë mingi si
fade Nzapa ayeke mä ala. **8** Ni la,
ALA sara ye tongana ti azo so pëpe,
teti Nzapa, Babâ ti ALA, ahinga aye
so ALA yeke na bezoin ni kozoni si
ALA hunda ni na lo.

9 "A lingbi ALA sambela tongaso:
"'Babâ ti e so mo yeke na yayu,
zia a sara si iri ti mo aga nzoni-
kue. **10** Zia royaume ti mo aga.
Zia a sara ye so bê ti mo aye, na
yayu legeoko nga na ndo ti sese.
11 Laso mû na e kobe* ti e ti la-
ngo ni. **12** Mo pardone akuda so
ayeke na li ti e tongana ti so e nga e
pardone ti azo so kuda ti e ayeke na

Mt 6:11* Na Grec: "mapa."

li ti ala. **13** Na mo gue na e na yâ
ti tara pëpe, me mo zi e na maboko
ti Zo ti sioni.'
14 "Teti tongana ALA pardone a-
faute ti azo, fade Babâ ti ALA so aye-
ke na yayu ayeke pardone ALA nga.
15 Me tongana ALA pardone afaute
ti azo pëpe, Babâ ti ALA ayeke par-
done ande afaute ti ALA nga pëpe.
16 "Tongana ALA yeke mû jeûne,
ALA zia ti fa so lê ti ALA ayeke na vu-
ndu tongana ti awahandango lê ti zo,
ngbanga ti so azo ni so asara si lê ti
ala ayeke na vundu ti tene azo alin-
gbi ti bâ so ala yeke mû jeûne. Ti tâ
tënë ni, mbi tene na ALA: Azo ni so
awara futa ti ala kue awe. **17** Me
mo, tongana mo yeke mû jeûne, mo
sara mafuta na li ti mo na mo suku-
la lê ti mo. **18** Tongaso si a lingbi
ti bâ so mo yeke mû jeûne, ndali ti lê
ti azo pëpe, me ndali ti Babâ ti mo so
ayeke na ndo so ahonde. Na fade
Babâ ti mo so ayeke bâ ye na ndo so
ahonde ayeke futa mo.
19 "Zia ti bungbi amosoro ndali ti
mo wani na ndo ti sese so, ndo so
makongo ti tengo bongo na soko aye-
ke te ni, na so azo ti nzi ayeke lï na
ngangu ti nzi ni. **20** Me, mo bu-
ngbi amosoro ndali ti mo wani na
yayu, ndo so makongo ti tengo bongo
wala soko ayeke te ni pëpe, nga azo
ti nzi ayeke lï na ngangu ti nzi ni
pëpe. **21** Teti ndo so mosoro ti mo
ayeke dä, bê ti mo ayeke nga dä.
22 "Lampe ti tere ti zo ayeke lê.
Tongana lê ti mo abâ ye nzoni, fade
tere ti mo kue ayeke za. **23** Me
tongana lê ti mo ayeke sioni, fade
tere ti mo kue ayeke bingo. Bia-
ni, tongana lumière so ayeke na yâ
ti mo ayeke gi bingo, bingo ni so
ayeke kota mingi!
24 "Mbeni zo alingbi ti duti
ngbâa ti azo use pëpe. Teti fade lo ke
mbeni oko na lo ndoye mbeni. Wala
lo yeke ngbâ na mbeni oko na lo ke
mbeni. ALA lingbi ti duti ngbâa ti
Nzapa nga na ti Mosoro pëpe.
25 "Na ndo ti tënë so, mbi tene
na ALA: ALA zia ti gi bê ti ALA na ndo
ti âme ti ALA, wala ALA yeke te nyen,
wala ALA yeke nyon nyen. Nga, ALA
zia ti gi bê ti ALA na ndo ti tere
ti ALA, wala ALA yeke yü bongo ti
nyen. Âme ayeke kota mingi ahon
kobe pëpe? Na tere ayeke kota mi-
ngi ahon bongo pëpe? **26** ALA bâ
andeke ti nduzu nzoni. Ala yeke lu
ye wala ala yeke ko ye wala ala yeke
bata ye na gogoro pëpe. Atâa so kue,
Babâ ti ALA so ayeke na yayu ayeke
bata andeke so. Ngere ti ALA ahon
ngere ti andeke so pëpe? **27** Zo
wa na popo ti ALA, tongana lo ngbâ
ti gi bê ti lo, lo lingbi ti zia mbe-
ni kete lango* na ndo ti fini ti lo?
28 Na ndo ti tënë ti bongo, ngbanga
ti nyen ALA yeke gi bê ti ALA? ALA
bâ akongo ti ngonda mbilimbili, ALA
bâ mbilimbili tongana nyen akongo
so ayeke kono. Ala yeke sara ngangu
kua pëpe wala ala yeke pe kamba ti
sara na bongo nga pëpe. **29** Atâa
so kue, mbi tene na ALA so même
Salomon na yâ ti gloire ti lo kue ayü
bongo tongana mbeni oko ti akongo
so pëpe. **30** So Nzapa si ayeke yü
bongo na apere ti ngonda, apere so
ayeke gi laso na kekereke a bi ni na
four, fade a yeke nzere mingi na lo
ti yü bongo na ALA pëpe? ALA, azo ti
kete mabe. **31** Ni la, ALA gi bê ti
ALA lâ oko pëpe, ti tene: 'E yeke te
ande nyen?' wala 'E yeke nyon ande
nyen?' wala 'E yeke yü ande nyen?'
32 Aye so kue, a yeke aye so ama-
ra ayeke gi ni gingo na bê ti ala kue.
Me Babâ ti ALA so ayeke na yayu

Mt 6:27* Na Grec: "coudée oko."

ahinga so ALA yeke na bezoin ti aye
so kue.
33 "Ni la, ALA ngbâ ti gi royaume
ti Nzapa na mbilimbili ti lo kozoni,
na fade a yeke zia na ALA aye so kue
na ndo ni. **34** Tongaso, ALA gi bê
ti ALA lâ oko pëpe ngbanga ti keke-
reke, teti fade kekereke ayeke na
agingo bê ti lo wani. Akpale ti lango
oko oko alingbi na lango ni.
7 "ALA zia ti fâ ngbanga na li ti
azo si a fâ ngbanga na li ti ALA
pëpe. **2** Teti a yeke oko ngbanga
so ALA yeke fâ na li ti azo si a yeke
fâ ande na li ti ALA. Na a yeke oko ye
so ALA mû ti haka na ye na azo si a
yeke mû ande ti haka na ye na ALA.
3 Ngbanga ti nyen mo yeke bâ kete
pere so ayeke na yâ ti lê ti ita ti mo,
me mo bâ pëpe kota keke so ayeke
na yâ ti lê ti mo wani? **4** Wala to-
ngana nyen si mo lingbi ti tene na
ita ti mo: 'Zia mbi zi kete pere so
ayeke na yâ ti lê ti mo,' me bâ! kota
keke ayeke na yâ ti lê ti mo wani?
5 Mo wahandango lê ti zo! Mo zi
kozoni kota keke so ayeke na yâ ti lê
ti mo wani, si na pekoni mo bâ pole-
le tongana nyen ti zi kete pere so
ayeke na yâ ti lê ti ita ti mo.
6 "ALA mû ye so ayeke nzoni-kue
na ambo pëpe, na ALA tuku aperle ti
ALA na gbe ti agaduru pëpe, tongaso
pëpe, ala yeke dö ni na gere na ala
yeke kiri ti suru ALA na kä.
7 "ALA ngbâ ti hunda ye, na fade
a yeke mû ni na ALA. ALA ngbâ ti gi
ye, na fade ALA yeke wara ni. ALA
ngbâ ti pika yanga-da, na fade a
yeke zi ni na ALA. **8** Teti zo kue so
ayeke hunda ye ayeke wara ni, zo
kue so ayeke gi ye ayeke wara ni
na zo kue so ayeke pika yanga-da,
fade a yeke zi ni na lo. **9** Na popo
ti ALA so, zo wa la tongana mole-
nge ti lo ahunda na lo mapa, fade
lo yeke mû na lo tênë? **10** Wala,
peut-être molenge ni ahunda na lo
susu, fade lo yeke mû na lo ngbo?
11 Tongaso, asinga ALA so, atâa so
ALA yeke sioni, ALA hinga tongana
nyen ti mû amatabisi so ayeke nzo-
ni na amolenge ti ALA, si fade Babâ
ti ALA so ayeke na yayu ayeke mû
anzoni ye na azo so ahunda ni na lo
pëpe?
12 "Ye kue so ALA ye azo asara na
ALA, a lingbi ALA sara na azo ni nga.
Biani, so ayeke ye so Ndia na ambe-
ti ti aProphète aye ti tene la.
13 "ALA lï na kete yanga ti gba-
gba ni; teti lege so ayeke gue na fu-
tingo ayeke kota nga lê ni akono, na
gbâ ti azo si ayeke hon dä; **14** me
lê ti lege so ague na fini akono pëpe
na yanga ti gbagba ni ayeke kete, na
azo mingi pëpe si ayeke wara ni.
15 "ALA sara hange na aprophète
ti wataka so ayeke ga na ALA na so
ayü poro ti tere ti ngasangbaga, me
na gbe ni, ala yeke ambo ti ngonda
so nzara ahon ndo ti ala. **16** ALA
yeke hinga aprophète so na lege ti
alengo ti ala. Lâ oko azo ako lê ti vi-
gne na yâ ti kî wala lê ti figue na
yâ ti sisi awe? **17** Legeoko nga,
nzoni keke kue ayeke lë nzoni lê ti
keke. Me nga sioni keke kue aye-
ke lë sioni lê ti keke. **18** Mbeni
nzoni keke alingbi ti lë sioni lê ti
keke pëpe. Nga, mbeni sioni keke
alingbi ti lë nzoni lê ti keke pëpe.
19 Keke kue so alë nzoni lê ti keke
pëpe, a yeke dë ni na a bi ni na wâ.
20 Biani, fade ALA yeke hinga azo
so na lege ti alengo ti ala.
21 "A yeke pëpe zo kue so atene
na mbi, 'Seigneur, Seigneur,' si aye-
ke lï ande na yâ ti royaume ti yayu.
Me zo so asara ye so bê ti Babâ ti mbi
so ayeke na yayu aye si ayeke lï

ande. **22** Na lâ ni kâ, fade azo mingi ayeke tene na mbi, 'Seigneur, Seigneur, e tene aprophétie na iri ti mo pëpe? E tomba asioni yingo na iri ti mo pëpe? E sara akusala ti ngangu mingi na iri mo pëpe?' **23** Me fade mbi yeke tene na ala: Mbi hinga ALA lâ oko pëpe! ALA hon yongoro kâ na tere ti mbi, ALA azo so akpe ndia pëpe.

24 "Zo kue so amä atënë ti mbi so, na lo sara ye alingbi na ni, a yeke haka lo ande na zo so ayeke sara ye na ndara so aleke da ti lo na ndo ti kota tênë. **25** Na kota ngu-nzapa apika, ngu asuku amû ndo, pupu aya ngangu na tere ti da ni. Me da ni akungbi pëpe ngbanga ti so a leke gere ni na ndo ti kota tênë. **26** Na mbeni mbage, zo kue so amä atënë ti mbi so, na lo sara ye alingbi na ni pëpe, a yeke haka lo ande na zo ti buba so aleke da ti lo na ndo ti mbutu. **27** Na kota ngu-nzapa apika, ngu asuku amû ndo, pupu aya ngangu na tere ti da ni, na da ni akungbi na tingo ni ayeke tâ sioni."

28 Tongana Jésus ahunzi atënë so awe, li ti gbâ ti azo ni so akpe ngbanga ti kode ti fango ye ti lo; **29** teti so lo yeke fa ye na ala tongana zo so awara komandema ni, me tongana ascribe ti ala pëpe.

8 Tongana Jésus alondo na ndo ti hoto ni lo zu awe, azo mingi mingi amû peko ti lo. **2** Bâ, mbeni zo ti buruma aga, lo ba li ti lo na gbe ti lo, na lo tene: "Seigneur, tongana mo ye, mo lingbi ti sara si tere ti mbi aga nzoni." **3** Lo yôro maboko ti lo, lo ndu zo ti buruma ni, na lo tene: "Mbi ye. Zia tere ti mo aga nzoni." Gi na lê ni lê ni, buruma ti lo ni ahunzi. **4** Na Jésus atene na lo: "Hange si mo sara tënë ni na zo oko pëpe. Me mo gue, mo fa tere ti mo na prêtre, na mo mû matabisi so Moïse afa ni, si ala bâ ni na lê ti ala."

5 Tongana lo lï na Capernaüm, mbeni turugu ti kota kamba aga na mbage ti lo, lo voro yanga na lo, **6** lo tene: "Seigneur, zo ti kua ti mbi ayeke lango na da. Mbage ti tere ti lo akui na lo yeke bâ pasi mingi." **7** Lo tene na turugu ni: "Tongana mbi si kâ, fade mbi yeke sava lo." **8** Turugu ni akiri tënë na lo, atene: "Kota zo, mbi kpa ti tene mo lï na da ti mbi pëpe. Me mo sara gi tënë, na fade tere ti zo ti kua ti mbi ayeke kaï. **9** Teti mbi kue mbi yeke zo so ayeke na gbe ti komandema ti mbeni zo, na mbi yeke na aturugu na gbe ti mbi nga. Tongana mbi tene na lo so: 'Gue kâ!' lo yeke gue. Na mbeni nde, mbi tene: 'Ga!' lo yeke ga. Na tongana mbi tene na ngbâa ti mbi: 'Sara ye so!' lo yeke sara ni." **10** Na mango tënë so, bê ti Jésus apika na lo tene na ala so amû peko ti lo: "Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Na popo ti azo ti Israël, mbi de mbi wara mbeni zo na mara ti kota mabe tongaso pëpe. **11** Me mbi tene na ALA so azo mingi ayeke londo na mbage ti Tö nga na mbage ti Do ti ga ti duti na table ti te kobe legeoko na Abraham, na Isaac, na Jacob na yâ ti royaume ti yayu. **12** Me a yeke bi amolenge ti royaume ni na gigi na yâ ti bingo. Kâ la si fade ala yeke toto na ala yeke te pembe ti ala." **13** Na Jésus atene na turugu ti kota kamba so: "Gue. Zia ye ni asi na mo alingbi na mabe ti mo." Na tere ti zo ti kua ni akaï gi na ngbonga ni so.

14 Jésus alï na da ti Pierre na lo bâ mama ti wali ti Pierre alango na gbogbo, lo yeke na kobela so asara si tere ti lo amû wâ mingi. **15** Tongaso lo ndu maboko ti mama ni, na

kobela ni ahon na tere ti lo. Mama ni
alondo na lo to nda ti sara kua na lo.
16 Me tongana lakui alingbi awe,
azo aga na lo gbâ ti azo so asioni yi-
ngo ayeke na yâ ti ala. Na lo sara gi
tënë oko na asioni yingo ni ahon, na
lo sava ala kue so tere ti ala ason.
17 Ye ni asi tongaso si tënë so a tene
na lege ti prophète Ésaïe aga tâ tënë,
tongana a tene: "Lo wani lo mû ako-
bela ti e nga lo yô asongo tere ti e."

18 Na ngoi so Jésus abâ gbâ ti azo
na tere ti lo, lo mû yanga ti tene ala
mû ngö ala gue na mbage ti ngu ni
kâ. **19** Mbeni scribe aga, na lo
tene na lo: "Wafango ye, na ndo kue
so mo ye ti gue dä, mbi yeke mû
peko ti mo ande." **20** Me Jésus
atene na lo: "Anyama ti mungo ko-
ndo ayeke na adû ti ala, na andeke ti
nduzu ayeke na ando ti wu tere ti
ala dä. Me Molenge ti zo ayeke na
mbeni ndo ti zia li ti lo dä pëpe."
21 Nga, mbeni disciple ni atene na
lo: "Seigneur, mo zia mbi gue mbi lu
babâ ti mbi kozoni si." **22** Jésus
atene na lo: "Ngbâ ti mû peko ti mbi,
me zia akuâ alu akuâ ti ala."

23 Tongana lo ko na yâ ti mbeni
ngö, adisciple ti lo amû peko ti lo.
24 Na bâ! Kota pupu aya ngangu na
ndo ti kota ngu ni, na a sara si amapo
ni aye ti mene ngö ni. Me lo ngbâ
ti lo ti lango. **25** Na ala ga ala zi-
ngo lo, ala tene: "Seigneur, mo sö e!
E yeke kui!" **26** Me lo tene na ala:
"ALA, azo ti kete mabe, ngbanga ti
nyen mbeto ahon ndo ti ALA?" Na lo
londo, lo suku na pupu ni nga na kota
ngu ni, na ndo adë ngii. **27** To-
ngaso bê ti azo ni apika na ala tene:
"So mara ti zo ti nyen? Même pupu
na kota ngu kue amä yanga ti lo."

28 Tongana lo si na mbage ti ngu
ni, na sese ti azo ti Gadara, akoli use
so asioni yingo ayeke na yâ ti ala
alondo na popo ti asende ti kuâ ati-
ngbi na lo. Akoli so ayeke tâ sioni
mingi, ni la si zo oko ti tara ti hon na
lege ni so ayeke dä pëpe. **29** Bâ,
ala dekongo, ala tene: "Ti mo na e
nyen? Molenge ti Nzapa. Mo ga ge
ti sara pasi na e kozo si ngoi ni so a fa
alingbi?" **30** Me yongoro na ala,
gbâ ti agaduru ayeke te ye. **31** Na
asioni yingo ni ato nda ti voro yanga
na lo, ala tene: "Tongana mo tomba
e, mo tokua e na yâ ti gbâ ti agadu-
ru ni." **32** Tongaso lo tene na ala:
"ALA gue!" Ala sigigi na ala gue ala
lï na yâ ti agaduru ni. Na bâ! Agadu-
ru ni kue alondo na loro na li ti hoto
ni atï na yâ ti kota ngu ni na ala kui
na yâ ti ngu ni. **33** Me azo ti ba-
tango agaduru ni akpe, ala gue na yâ
ti gbata ni. Kâ, ala fa peko ti ye kue
so asi, ala fa nga tënë ti ye so asi na
akoli so asioni yingo ayeke na yâ ti
ala. **34** Na bâ, azo ti gbata ni kue
asigigi ti tingbi na Jésus. Tonga-
na ala bâ lo awe, ala hunda na lo mi-
ngi ti tene lo zia sese ti ala lo hon.

9 Tongaso, lo ko na yâ ti ngö,
lo fâ ngu na lo gue na kodo-
ro ti lo. **2** Na bâ, ala yeke ga na
lo mbeni zo so mbage ti tere ti lo
akui na so alango na ndo ti gbogbo.
Tongana lo bâ mabe ti ala, Jésus
atene na koli ni so mbage ti tere ti
lo akui so: "Gbu ngangu, molenge
ti mbi. A pardone asiokpari ti mo
awe." **3** Me, ambeni na popo ti
ascribe atene na bê ti ala: "Koli so
ayeke zonga Nzapa la." **4** Teti so
Jésus ahinga atënë so ayeke na bê ti
ala, lo tene: "Ngbanga ti nyen ALA
yeke tene asioni tënë na yâ ti bê
ti ALA? **5** Na tapande, ti tene: 'A
pardone asiokpari ti mo awe,' wala ti
tene: 'Londo, mo tambela,' so wa si
ayeke ngangu pëpe? **6** Me ti tene
ALA hinga so a mû komandema na

Molenge ti zo na ndo ti sese ti pardone asiokpari . . .", lo tene na zo so mbage ti tere ti lo akui so: "Londo, mo mû gbogbo ti mo, mo gue na da ti mo." **7** Na lo londo, lo gue na da ti lo. **8** Tongana gbâ ti azo ni abâ ye so, mbeto asara ala, na ala mû gloire na Nzapa, lo so amû mara ti komandema tongaso na azo.

9 Tongana Jésus azia ndo ni na lo yeke hon, lê ti lo atï na ndo ti mbeni koli so iri ti lo ayeke Matthieu. Lo yeke duti na da ti rongo nginza ti lapo. Lo tene na Matthieu ni: "Mû peko ti mbi." Na Matthieu alondo amû peko ti lo. **10** Na pekoni, na ngoi so lo yeke duti na tere ti table si lo yeke te kobe na yâ ti da, bâ, gbâ ti azo ti rongo nginza ti lapo nga na awasiokpari aga na ala yeke duti na tere ti Jésus na adisciple ti lo si ala yeke te kobe. **11** Me tongana aFarizien abâ ye so, ala to nda ti tene na adisciple ti lo: "Ngbanga ti nyen wafango ye na ALA ayeke te kobe na azo ti rongo nginza ti lapo nga na awasiokpari?" **12** Na mango ala, lo tene: "Azo so ayeke na nzoni tere ayeke na bezoin ti wanganga pëpe, me gi azo ti kobela. **13** ALA gue, na ALA gi ti hinga nda ti tënë so atene: 'Mbi ye sarango nzoni bê na zo, me mbi ye sandaga pëpe.' Teti mbi ga ti iri azo ti mbilimbili pëpe, me awasiokpari."

14 Na pekoni, adisciple ti Jean aga na lo, na ala hunda lo: "A sara tongana nyen si e na aFarizien e yeke mû jeûne, me adisciple ti mo amû jeûne pëpe?" **15** Na ndo ti tënë so, Jésus atene na ala: "Na ngoi kue so koli so ayeke mû wali fini fini angbâ na tere ti akamarade ti lo, ala yeke na nda ti tënë oko pëpe ti sara vundu. Me ambeni lango ayeke ga ande so fade a yeke zi lo na tere ti ala, na a yeke na ngoi ni so la si fade ala yeke mû jeûne. **16** Mbeni zo ayeke mû fini yanga ti bongo ti fü na lê ti kä ti ngbene bongo pëpe. Tongana lo sara ni, ngangu ti fini yanga ti bongo ni ayeke gboto ngbene bongo ni, na lê ti kä ti bongo ni akiri akono. **17** Wala azo ayeke tuku fini vin na yâ ti angbene bozo ti vin pëpe. Me tongana ala tuku ni dä, abozo ni alingbi ti sungba na vin ni ayuru kirikiri na abozo ni abuba. Ye oko, azo ayeke tuku fini vin na yâ ti afini bozo ti vin, na abozo ni na vin ni kue angbâ nzoni."

18 Tongana lo ngbâ ti sara atënë so na ala, bâ, mbeni mokonzi apusu nduru, na lo to nda ti ba li ti lo na gbe ti lo, lo tene: "Na ngoi so, âmanke molenge ti mbi ti wali akui awe. Me mo ga mo zia maboko ti mo na ndo ti lo na fade lo kiri na fini."

19 Jésus alondo, na lo na adisciple ti lo ague na peko ti mokonzi so. **20** Me mbeni wali ayeke dä so ayeke na kobela so asara si mênë ayeke ga na tere ti lo mingi. A sara ngu bale-oko na use si lo yeke na kobela so. Bâ, wali ni aga na mbage ti peko ti Jésus na lo ndu yanga ti bongo ti lo ti ndo ni. **21** Wali ni ayeke tene na yâ ti bê ti lo, atene: "Tongana mbi ndu gi yanga ti bongo ti lo ti ndo ni, mbi yeke sava ande." **22** Jésus aturnê, na tongana lo bâ wali ni, lo tene: "Molenge ti mbi, mo gbu ngangu; mabe ti mo asava mo awe." Gi na ngbonga ni so, tere ti wali ni asava.

23 Na ngoi so Jésus alï na da ti mokonzi ni, lê ti lo atï na ndo ti azo ti hurungo flûte nga na gbâ ti azo so ayeke sara wuluwulu. **24** Jésus atene na ala: "ALA sigigi, teti kete molenge-wali ni akui pëpe, me lo yeke lango." Na ndo ti tënë so, ala

to nda ti he lo na ti zere lo. **25** Gi so a tomba gbâ ti azo ni na gigi awe, Jésus alï na da ni na lo gbu maboko ti kete molenge-wali ni, na molenge ni alondo. **26** Na tënë ti ye so amû yâ ti kodoro ni kue.

27 Tongana Jésus azia ndo ni lo yeke hon, awaziba use amû peko ti lo, ala yeke dekongo, ala tene: "Mo sara nzoni bê na e, Molenge ti David." **28** Na peko ti so lo lï na yâ ti da, awaziba ni aga na tere ti lo, na Jésus ahunda ala: "ALA yeke na mabe so mbi lingbi ti sara ye so?" Ala kiri tënë na lo: "En, e yeke na ni, Seigneur." **29** Lo ndu lê ti ala, lo tene: "Zia ye ni asi na ALA alingbi na mabe ti ALA." **30** Na lê ti ala azi. Nga, Jésus agboto mê ti ala ngangu, lo tene: "Zia si mbeni zo amä tënë ni pëpe." **31** Me na peko ti so ala sigigi na yâ ti da ni awe, ala sara si sango ti lo amû yâ ti kodoro ni kue.

32 Na tongana ala yeke zia ndo ni ti hon, bâ, azo aga na lo mbeni koli so yanga ti lo akanga nga so sioni yingo ayeke na yâ ti lo. **33** Na peko ti so lo tomba sioni yingo ni awe, koli so asara tënë. Na bê ti gbâ ti azo ni adö, ala tene: "Lâ oko ade a bâ mara ti ye tongaso na Israël pëpe." **34** Me aFarizien atene: "Lo yeke tomba asioni yingo na ngangu ti mokonzi ti asioni yingo."

35 Jésus atambela na yâ ti agbata nga na akete kodoro oko oko kue. Lo fa ye na yâ ti asynagogue ti ala nga lo fa nzoni tënë ti royaume. Lo sava mara ti akobela na asongo tere nde nde kue. **36** Me tongana lo bâ gbâ ti azo so, mawa ti ala asara lo ngbanga ti so a sara pasi na ala nga yâ ti ala akangbi kirikiri tongana angasangbaga so ayeke na berger pëpe. **37** Lo tene na adisciple ti lo: "Ti tâ tënë ni, akobe ti fango ni ayeke mingi, me azo ti kua ni ayeke mingi pëpe. **38** Tongaso, ALA hunda mingi na Wa ti kua ni ti tokua azo ti kua ti fâ akobe ti yaka ti lo."

10 Lo iri adisciple ti lo bale-oko na use na lo mû na ala komandema na ndo ti asioni yingo, si ala lingbi ti tomba ala nga ti sava mara ti akobela na asongo tere nde nde kue.

2 Iri ti abazengele bale-oko na use ayeke so: Simon, so a iri lo Pierre, na ita ti lo André; Jacques na ita ti lo Jean so ayeke amolenge ti Zébédée; **3** Philippe na Barthélemy; Thomas na Matthieu, zo ti rongo nginza ti lapo; Jacques, molenge ti Alphée, na Thaddée; **4** Simon so a iri lo Zo so ayapu na sarango ye, na Judas Iscariote so na pekoni lo kä Jésus.

5 Jésus atokua ala bale-oko na use so, na lo mû yanga so na ala: "ALA mû lege ti azo ti amara pëpe na ALA lï na yâ ti mbeni gbata ti Samarie pëpe. **6** Me, ALA ngbâ ti gue na mbage ti angasangbaga ti da ti Israël so agirisa. **7** Tongana ALA yeke gue, ALA fa tënë, ALA tene: 'Royaume ti yayu aga nduru awe.' **8** ALA sava azo ti kobela, ALA zingo akuâ, ALA sara si azo ti buruma aga nzoni, ALA tomba asioni yingo. ALA wara senge senge, ALA mû na azo senge senge. **9** ALA mû lor wala argent wala ngengere ti zia na bozo ti nginza so ALA yeke kanga na gbe ti yâ ti ALA so pëpe. **10** Nga, ALA mû pëpe bozo ti kobe ndali ti lege. ALA mû pëpe mbeni use bongo ti yü na gbe ti abongo. ALA mû mbeni poro nde na ndo ni pëpe. Nga, ALA mû mbeni keke nde pëpe ti tambelango na ni. Teti zo ti kua alingbi na kobe ti lo.

11 "Na yâ ti mbeni gbata wala
kete kodoro so ALA lï dä, ALA gi na yâ
ni zo so alingbi, na ALA duti na ndo
so juska ALA londo ti hon. **12** To-
ngana ALA yeke lï na yâ ti da ni, ALA
bara azo ti da ni. **13** Tongana azo
ti da ni alingbi, zia siriri ti ALA adu-
ti na ndo ti da ni. Me tongana azo ti
da ni alingbi pëpe, zia siriri ti ALA
akiri na ALA. **14** Na ndo kue so
mbeni zo ayamba ALA pëpe wala lo
mä tënë ti ALA pëpe, tongana ALA
yeke sigigi na yâ ti da ni so wala na
yâ ti gbata ni so, ALA pika sese ti
gere ti ALA. **15** Ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA: Na Lâ ti fango ngbanga,
fade ngbanga ti gbata so ayeke duti
ngangu mingi ahon ti kodoro ti So-
dome na Gomorrhe.

16 "Bâ, mbi yeke tokua ALA to-
ngana angasangbaga so ayeke na
popo ti ambo ti ngonda. Ni la, zia ALA
sara ye na hange tongana angbo na
ALA duti na tënë na li ti ALA pëpe
tongana akolokoto. **17** Zia ALA
sara hange na azo, ngbanga ti so
fade ala yeke gue na ALA na gbele
ngbanga na azo ni ayeke pika ALA
na zaza na yâ ti asynagogue ti ala.
18 Fade a yeke gue na ALA na gbe-
le agouverneur nga na agbia ngba-
nga ti mbi, si ALA wara lege ti fa
tënë na ala nga na azo ti amara.
19 Me, tongana a gue na ALA, ALA
gi bê ti ALA pëpe na ndo ti tënë so
ALA lingbi ande ti tene. Nga ALA gi
bê ti ALA pëpe na ndo ti lege ti tene-
ngo tënë ni. Teti fade na ngbonga ni
so, a yeke fa na ALA ye so ALA lingbi
ti tene, **20** ngbanga ti so a yeke
ALA pëpe si ayeke sara tënë, me a
yeke yingo ti Babâ ti ALA si ayeke
sara tënë na lege ti ALA. **21** Nga,
fade ita ayeke kä ita ti lo si a fâ lo, na
babâ ayeke sara nga tongaso na mo-
lenge ti lo. Na amolenge ayeke londo
ti ke ababâ na amama ti ala na ti
sara si a fâ ala. **22** Fade ALA yeke
ga azo so azo kue ake ALA ndali ti iri
ti mbi. Me zo so agbu ngangu juska
na nda ni, lo si a yeke sö lo ande.
23 Tongana a sara ye ti ngangu na
ALA na yâ ti mbeni gbata, ALA kpe
ALA gue na mbeni nde. Biani, mbi
tene na ALA: ALA yeke hunzi tambe-
la ti ALA na yâ ti agbata ti Israël kue
pëpe kozoni si Molenge ti zo aga.

24 "Disciple ahon wafango ye na
lo pëpe, wala ngbâa ahon wa ti lo
pëpe. **25** Tongana disciple aga to-
ngana wafango ye na lo, na ngbâa
tongana wa ti lo, so alingbi na ala
awe. Asinga so azo airi wa ti da ni
Béelzéboub, si fade ala iri azo ti da
ti lo ni tongaso pëpe? **26** Tongaso,
ALA sara mbeto ti azo so pëpe. Teti
mbeni ye so a honde ndo ni na so
ayeke ngbâ ande gi na hondengo ni
ayeke dä pëpe. Nga tënë so a honde
ni ayeke ngbâ gi na hondengo ni
pëpe. **27** Ye so mbi tene na ALA
na vukongo ndo, ALA tene ni na lu-
mière. Na ye so ALA mä a tene ni na
kete go, ALA luti na li ti da ti fa tënë
ni. **28** ALA sara pëpe mbeto ti azo
so ayeke fâ tere ti zo me ala lingbi ti
fâ âme pëpe. Me ALA sara mbeto
ti lo so alingbi ti futi âme nga na
tere ti zo kue na yâ ti Géhenne.
29 A yeke kä anzërê use na senge
lê ti pata oko pëpe? Me mbeni oko
ti anzêrë so ayeke tï na sese pëpe
sân ti tene Babâ ti ALA ahinga ni.
30 A diko même kuä ti li ti ALA
oko oko kue awe. **31** Tongaso, ALA
sara mbeto pëpe: ngere ti ALA ahon
ngere ti gbâ ti anzêrë.

32 "Zo kue so atene na yanga ti lo
na gbele azo so lo yeke beoko na
mbi, fade mbi nga mbi yeke tene na
yanga ti mbi na gbele Babâ ti mbi so
ayeke na yayu so mbi yeke beoko na

zo so. **33** Me zo so atene na gbele azo so ni hinga mbi pëpe, fade mbi nga mbi yeke tene na gbele Babâ ti mbi so ayeke na yayu, so mbi hinga lo pëpe. **34** ALA tene na bê ti ALA pëpe so mbi ga ti zia siriri na ndo ti sese. Mbi ga ti zia siriri pëpe, me ti zia épée. **35** Teti mbi ga ti zia kangbi: Fade molenge-koli ake babâ ti lo, molenge-wali ake mama ti lo, na wali so ade maseka ake mama ti koli ti lo. **36** Ti tâ tënë ni, fade awato ti zo ayeke duti azo ti da ti lo wani. **37** Zo so aye babâ wala mama ti lo mingi ahon mbi, lo lingbi na mbi pëpe. Na zo so aye molenge ti lo ti koli wala molenge ti lo ti wali mingi ahon mbi, lo lingbi na mbi pëpe. **38** Zo so ayeda na keke ti pasi ti lo pëpe na lo mû peko ti mbi pëpe, lo lingbi na mbi pëpe. **39** Zo so abata âme ti lo, fade lo yeke girisa ni. Na zo so agirisa âme ti lo ndali ti mbi, fade lo yeke wara ni.

40 "Zo so ayamba ALA, andâ lo yamba mbi nga. Na zo so ayamba mbi, lo yamba nga zo so atokua mbi. **41** Zo so ayamba mbeni prophète ngbanga ti so a yeke prophète, fade lo wara futa so prophète ayeke wara ni. Zo so ayamba zo ti mbilimbili ngbanga ti so a yeke zo ti mbilimbili, fade lo wara futa so zo ti mbilimbili ayeke wara ni. **42** Nga, zo so amû gi kopo oko ti ngu ti dê na oko ti akete zo so ti tene lo nyon ngbanga ti so lo yeke mbeni disciple, mbi tene na ALA biani, fade lo yeke girisa futa ti lo oko pëpe."

11 Tongana Jésus ahunzi ti mû awango so na adisciple ti lo bale-oko na use so awe, lo londo na ndo so ti gue ti fa ye nga ti fa tënë na yâ ti ambeni gbata.

2 Me Jean so ayeke na da ti kanga amä sango ti akusala so Christ asara. Tongaso, lo tokua adisciple ti lo **3** ti hunda tënë so na Jésus: "Mo yeke Lo so ayeke ga? Wala a lingbi e ku mbeni zo nde?" **4** Jésus akiri tënë na ala, lo tene: "ALA gue, ALA fa na Jean peko ti ye so ALA yeke mä so na ye so ALA yeke bâ so: **5** Awaziba ayeke bâ ndo, azo so gere ti ala abuba ayeke tambela nzoni, a sara si tere ti azo ti buruma aga nzoni, azo so mê ti ala akanga ayeke mä ndo, a yeke zingo akuâ, na a yeke fa nzoni tënë na awayere. **6** Ngia ayeke na lo so abâ pëpe na mbage ti mbi mbeni ye so asara si lo pika gere ti lo."

7 Tongana adisciple ti Jean amû lege ti gue, Jésus ato nda ti sara tënë ti Jean na gbâ ti azo so, lo tene: "ALA gue lani na yando ti bâ nyen? Ti bâ mbeni sosongo so pupu ayengi ni? **8** ALA gue lani ti bâ nyen mbilimbili? Ti bâ mbeni koli so ayü apendere bongo? Bâ, ala so ayeke yü apendere bongo ayeke na yâ ti ada ti agbia. **9** Tongaso, ngbanga ti nyen si ALA gue lani? ALA gue ti bâ mbeni prophète? Biani, mbi tene na ALA, a yeke mbeni prophète, na lo hon même mbeni prophète. **10** A yeke lo so a sara tënë ti lo na Mbeti ti Nzapa, a tene: 'Bâ, mbi yeke tokua watokua ti mbi kozo ti mo, fade lo yeke leke lege ti mo ti tene mo hon dä!' **11** Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Na popo ti azo so awali adü ala, mbeni so abâ gigi na so ayeke kota ahon Jean Baptiste ayeke dä pëpe. Me mbeni zo so ayeke kete na yâ ti royaume ti yayu ayeke kota ahon lo. **12** Ti londo na lâ ti Jean Baptiste ti si juska fadeso, royaume ti yayu ayeke ye so azo ayeke sara ngangu ti wara

ni, na ala so angbâ ti sara ngangu
ayeke gbu ni. **13** Teti ambeti ti
aProphète nga na Ndia ni kue afa
tënë ti prophétie juska ti si na Jean.
14 Tongana ALA yeda, bâ tënë ni la:
Lo yeke 'Élie so a tene lo yeke ga.'
15 Zia zo so ayeke na mê, amä.

16 "Fade mbi haka azo ti ngoi so
na azo wa? Ala yeke tongana akete
molenge so aduti na agara ti sara
ngia na ala yeke dekongo na amba ti
ala, **17** ala tene: 'E huru flûte na
ALA, me ALA dodo pëpe. E dema tere
ti e na kongo, me ALA pika tere
ti ALA pëpe ti fa so ALA sara vu-
ndu.' **18** Legeoko nga, Jean aga,
lo te kobe pëpe na lo nyon ye pëpe.
Me azo atene: 'Sioni yingo ayeke na
yâ ti lo.' **19** Molenge ti zo aga, ti
lo, lo te ye na lo nyon ye, me azo ate-
ne: 'Bâ, so zo ti tengo ye na zo ti nyo-
ngo vin ahon ndo ni. Lo yeke kama-
rade ti azo ti rongo nginza ti lapo na
ti awasiokpari.' Me, a yeke hinga so
ndara ayeke mbilimbili na lege ti
akusala ti lo."

20 Na pekoni, lo to nda ti suku na
azo ti agbata so lo sara akusala ti
ngangu dä mingi, ngbanga ti so ala
changé bê ti ala pëpe, **21** lo tene:
"Mawa na mo, Chorazin! Mawa na
mo, Bethsaïda! Akusala ti ngangu so
a sara na yâ ti ALA, tongana a sara ni
lani na yâ ti Tyr na Sidon, ka a ni-
nga awe si azo ti Tyr na Sidon ayü
vuko bongo ti fungo na asac na ala
duti na yâ ti mburu ti wâ ti fa so ala
changé bê ti ala. **22** Ni la, mbi
tene na ALA: Na Lâ ti fango ngbanga,
ngbanga ti ALA ayeke duti ngangu
mingi ahon ti Tyr na Sidon. **23** Ti
mo, Capernaüm, peut-être fade a
yeke yä mo juska na yayu? Fade mo
yeke zu na Hadès! Teti akusala ti
ngangu so a sara na yâ ti mo, tonga-
na a sara ni lani na Sodome, ka
Sodome angbâ juska laso. **24** Ni
la mbi tene na ALA: Na Lâ ti fa-
ngo ngbanga, ngbanga ti mo ayeke
duti ngangu mingi ahon ti kodoro ti
Sodome."

25 Na ngoi ni so, Jésus akiri ate-
ne: "Babâ, mbi sepela mo na lê ti
azo kue, mo Seigneur ti yayu na ti
sese, ngbanga ti so mo honde aye so
na awandara nga na azo so ahinga
ndo, me mo fa ni na akete molenge.
26 Biani, Babâ, a nzere na lê ti mo
ti sara tongaso. **27** Babâ ti mbi
azia aye kue na tïtî mbi. Mbeni zo ti
hinga Molenge ni tâ nzoni mingi
ayeke pëpe, gi Babâ ni. Nga, mbe-
ni zo ti hinga Babâ ni tâ nzoni mingi
ayeke pëpe, gi Molenge ni nga na zo
kue so Molenge ni aye ti fa Babâ
ni na lo. **28** ALA ga na mbi, ALA
kue so asara ngangu kua na kungba
ane ALA, na fade mbi dë bê ti ALA.
29 ALA yô joug ti mbi na ALA ma-
nda ye na tere ti mbi, teti mbi yeke
sara ye na ngangu pëpe na mbi yeke
na tâ be-ti-molenge, na fade ALA
wara dengo bê ngbanga ti âme ti
ALA. **30** Teti a yeke ngangu pëpe
ti yô joug ti mbi na kungba ti mbi
ayapu."

12 Na ngoi ni kâ, Jésus ayeke
hon na yâ ti ayaka ti blé
na lâ ti sabbat. Nzara asara adisci-
ple ti lo, ala ko alê ti blé na ala
yeke te. **2** Tongana aFarizien abâ
ye so, ala tene na lo: "Bâ! Adisciple ti
mo ayeke sara ye so ndia amû lege
na zo pëpe ti sara ni na lâ ti sabbat."
3 Lo tene na ala: "ALA diko pëpe
tënë ti ye so David asara lani na ngoi
so nzara asara lo na azo ti lo? **4** Lo
lï na yâ ti da ti Nzapa na ala te ama-
pa so a zia na gbele Nzapa. Me ndia
amû lani lege na lo wala azo ti lo ti
te mapa ni pëpe, a mû lege gi na a-
prêtre ti te ni. **5** Wala, ALA diko

pëpe na yâ ti Ndia, so na alâ ti sabbat, aprêtre so ayeke na temple abâ lâ ti sabbat ni pëpe tongana mbeni lango so ayeke nzoni-kue? Me atâa so kue, tënë oko ayeke na li ti ala pëpe. **6** Me, mbi tene na ALA, mbeni zo so ayeke kota ahon temple ayeke na ndo so. **7** Ye oko, tongana fade ALA gbu nda ti tënë so a tene: 'Mbi ye sarango nzoni bê na zo, me mbi ye sandaga pëpe,' ka ALA fâ ngbanga pëpe na ndo ti azo so tënë ayeke na li ti ala pëpe. **8** Teti Molenge ti zo ayeke Seigneur ti sabbat."

9 Lo zia ndo so lo hon, na lo lï na yâ ti synagogue ti ala. **10** Bâ, mbeni koli ayeke dä so maboko ti lo abuba. Ti tene ala wara tënë na li ti Jésus, ala hunda lo, ala tene: "Ndia amû lege na zo ti kaï kobela na lâ ti sabbat?" **11** Lo kiri tënë na ala, lo tene: "Na popo ti ALA so, zo wa la tongana lo yeke na ngasangbaga oko, na ngasangbaga ni atï na dû na lâ ti sabbat, fade lo yeke gue ti mû lo ti sigigi na ni pëpe? **12** ALA bâ, ngere ti zo ahon ti ngasangbaga! Tongaso, ndia amû lege na zo ti sara mbeni ye ti nzoni na lâ ti sabbat." **13** Na pekoni, lo tene na koli ni: "Yôro yâ ti maboko ti mo." Na lo yôro ni, na maboko ti lo ni akiri aga nzoni tongana ti mbeni mbage ni. **14** Me aFarizien asigigi na ala mä tere na ndo ti Jésus ti bâ tongana nyen ti fâ lo. **15** Tongana lo mä tënë ti ye so, Jésus azia ndo ni lo hon. Gbâ ti azo amû peko ti lo, na lo sava ala kue. **16** Me, lo gboto mê ti ala ngangu ti tene ala fa lo na azo pëpe, **17** tongaso si tënë so a tene lani na lege ti prophète Ésaïe aga tâ tënë, tongana lo tene:

18 "Bâ, wakua ti mbi so mbi soro lo, lo so mbi ndoye lo mingi, lo so âme ti mbi awara ngia na mbage ti lo! Fade mbi zia yingo ti mbi na ndo ti lo, na fade lo yeke fa polele na azo ti amara ye so a iri ni mbilimbili. **19** Fade lo yeke papa na zo pëpe, lo yeke dekongo pëpe nga zo ayeke mä go ti lo na ndo ti akota lege pëpe. **20** Sosongo so awoko awe, lo yeke dö ni pëpe, na mèche so wâ ni ayeke gue ti mingo, lo yeke mingo ni pëpe juska lo sara si fango ngbanga ti mbilimbili asö benda. **21** Fade beku ti amara aduti na ndo ti iri ti lo."

22 Na pekoni, ala ga na lo mbeni koli so sioni yingo ayeke na yâ ti lo, lo yeke waziba nga yanga ti lo akanga. Tongana Jésus asava koli so, koli ni asara tënë na lo bâ ndo. **23** Biani, bê ti azo mingi so kue adö na ala tene: "Âmanke Molenge ti David la pëpe?" **24** Tongana aFarizien amä tënë so, ala tene: "Koli so ayeke tomba asioni yingo gi na ngangu ti Béelzéboub, mokonzi ti asioni yingo." **25** Tongana lo hinga tënë so ayeke na bê ti ala, lo tene na ala: "Royaume kue so yâ ni akangbi ayeke futi, na gbata wala da kue so yâ ni akangbi ayeke ngbâ na nduzu pëpe. **26** Legeoko nga, tongana Satan ayeke tomba Satan, andâ lo yeke kangbi yâ ti lo wani. Tongaso, fade royaume ti lo angbâ na nduzu tongana nyen? **27** Nga, tongana mbi yeke tomba asioni yingo na ngangu ti Béelzéboub, ka amolenge ti ALA ayeke tomba ti ala asioni yingo ni na ngangu ti zo wa? Ndani la, amolenge ti ALA si ayeke duti awafango ngbanga na ndo ti ALA. **28** Me tongana a yeke na lege ti yingo ti Nzapa si mbi yeke tomba asioni yingo, biani royaume ti Nzapa asi na ALA awe si ALA hinga pëpe so. **29** Mbeni zo alingbi biani ti lï na ngangu na da ti mbeni wangangu na

ti gbu akungba ti lo tongana lo kanga
wangangu ni kozoni pëpe? A yeke gi
tongana lo kanga wangangu ni awe
si fade lo yeke gbu akungba ti da ti
lo. **30** Zo so ayeke na mbage ti
mbi pëpe ake mbi, na zo so abungbi
azo legeoko na mbi pëpe akangbi yâ
ti azo kirikiri.

31 "Na ndo ti tënë so, mbi tene na
ALA: Fade a pardone azo ndali ti sio-
kpari kue wala zongango ndo kue.
Me zo so azonga yingo, a yeke par-
done lo ande pëpe. **32** Na tapa-
nde, zo so asara sioni tënë na tere ti
Molenge ti zo, fade a pardone lo. Me
zo so asara sioni tënë na tere ti yi-
ngo vulu, a yeke pardone lo ande
pëpe, atâa na yâ ti aye ti ngoi so wala
na yâ ti aye ti ngoi so ayeke ga.

33 "Tongana ALA sara si keke aga
nzoni, ALA sara nga si lengo ti keke
ni aga nzoni; tongana ALA sara si
keke ni abuba, ALA sara nga si lengo
ni abuba, ngbanga ti so a hinga keke
na lege ti lengo ni. **34** ALA, amo-
lenge ti asioni ngbo, teti so ALA yeke
asioni zo, ALA lingbi ti sara anzoni
tënë tongana nyen? Teti yanga aye-
ke sara tënë ti ye so ayeke mingi na
bê. **35** Zo ti nzoni asigigi na aye
ti nzoni so ayeke na yâ ti nzoni mo-
soro ti lo, na zo ti sioni asigigi na aye
ti sioni so ayeke na yâ ti sioni mo-
soro ti lo. **36** Mbi tene na ALA,
buba tënë kue so azo ayeke tene, ala
yeke kiri tënë ndali ni na Lâ ti fa-
ngo ngbanga, **37** teti so a yeke na
lege ti tënë ti yanga ti mo si a yeke
diko mo ande tongana zo ti mbili-
mbili, nga na lege ti tënë ti yanga ti
mo si a yeke fâ ande ngbanga na ndo
ti mo."

38 Ti kiri tënë na lo, ambeni
scribe na aFarizien atene: "Wafango
ye, e ye mo sara mbeni fä si e bâ."
39 Lo kiri tënë na ala, lo tene: "Azo
ti ngoi so ayeke asioni zo na ala yeke
be-ta-zo* na Nzapa pëpe. Ala ngbâ ti
hunda ti bâ mbeni fä, me a yeke fa
na ala mbeni fä oko pëpe, gi fä ti pro-
phète Jonas. **40** Teti legeoko to-
ngana ti so Jonas asara lâ ota na bï
ota na yâ ti mbeni kota susu, fade
Molenge ti zo ayeke sara nga lâ ota
na bï ota kâ na gbe ti sese. **41** Azo
ti Ninive ayeke londo ande na lâ ti
ngbanga legeoko na azo ti ngoi so,
na ala yeke fâ ngbanga na ndo ti azo
so, ndali ti so ala changé bê ti ala na
peko ti tënë so Jonas afa lani. Me,
bâ, mbeni zo ayeke ge so ayeke kota
ahon Jonas. **42** Gbia-wali ti mba-
ge ti Mbongo ayeke londo ande na lâ
ti ngbanga legeoko na azo ti ngoi so,
na lo yeke fâ ngbanga na ndo ti azo
so, ndali ti so lo londo na nda ti sese
ti ga ti mä ndara ti Salomon. Me, bâ,
mbeni zo ayeke ge so ayeke kota
ahon Salomon.

43 "Tongana mbeni sioni yingo
asigigi na yâ ti mbeni zo, lo yeke hon
na ando so ngu ayeke dä pëpe ti gi
ndo ti wu tere ti lo dä, me lo wara
ndo oko pëpe. **44** Tongaso lo tene:
'Mbi yeke kiri na da ti mbi so mbi
zia ni si mbi hon so.' Na tongana lo
kiri, lo wara yâ ti da ni senge, a ba-
lêe yâ ti da ni avuru na a leke yâ ni
pendere. **45** Na pekoni, lo kiri lo
gue na lo mû ambeni yingo mbasa-
mbala so ayeke sioni mingi ahon lo.
Ala lï na yâ ti da ni, na ala lango dä.
Na nda ni, dutingo ti zo so aga sioni
mingi ahon ti kozoni. Ti azo ti sioni
ti ngoi so ayeke duti ande nga tonga-
so."

46 Tongana lo ngbâ ti sara tënë
na gbâ ti azo so, bâ, mama ti lo
na aita ti lo ayeke luti na gigi, na
ala ye ti sara tënë na lo. **47** To-

Mt 12:39* Na Grec: "so agi mbeni koli nde."

ngaso mbeni zo atene na lo: "Bâ,
mama ti mo na aita ti mo ayeke luti
na gigi, na ala ye ti sara tënë na
mo." **48** Lo kiri tënë na zo ni so,
lo tene: "Mama ti mbi ni ayeke zo
wa? Na aita ti mbi ni ayeke azo wa?"
49 Lo yôro maboko ti lo na mbage
ti adisciple ti lo, lo tene: "Bâ, mama
ti mbi na aita ti mbi ni la! **50** Zo
so asara ye so bê ti Babâ ti mbi so
ayeke na yayu aye, zo so la ayeke ita
ti mbi ti koli, ita ti mbi ti wali nga
mama ti mbi."

13 Na lango ni so, Jésus azia da
ni lo hon, lo gue lo duti na
tere ti kota ngu. **2** Azo mingi min-
gi abungbi na tere ti lo. Tongaso, lo
ko na yâ ti ngö na lo duti, me azo ni
kue aluti ti ala na yanga ti ngu ni.
3 Na lo fa aye mingi na ala na lege
ti atoli, lo tene: "Bâ, mbeni zo ti lu-
ngo ye ague ti lu ye. **4** Na ngoi
so lo yeke lu angongoa ti kobe ni,
ambeni atï na tere ti lege na andeke
aga adë ni kue. **5** Ambeni atï na
ando so ayeke têně, so sese ayeke dä
mingi pëpe. Na fade fade ala sigigi
ngbanga ti so sese ni alï mingi pëpe.
6 Me tongana lâ asu, a gbi ako-
be so asigigi na ala hule ngbanga
ti so gunda ti ala ayeke dä pëpe.
7 Ambeni nga atï na popo ti akî, na
akî ni akono na apete ndo ti akobe ni.
8 Me ambeni atï na ndo ti pende-
re sese, na ala to nda ti lë. Mbeni
alë fani ngbangbo oko, mbeni alë
fani bale-omene na mbeni alë fani
bale-ota. **9** Zia zo so ayeke na mê
amä."

10 Adisciple aga na ala hunda lo,
atene: "Ngbanga ti nyen mo yeke
sara tënë na ala na lege ti atoli?"
11 Lo kiri tënë, lo tene: "A mû lege
na ALA ti gbu nda ti atënë ti royaume
ti yayu so Nzapa ahonde nda ni. Me
a mû lege na azo so pëpe ti gbu nda
ni. **12** Zo so ayeke na ye, fade a
mû na lo mbeni na ndo ni na a sara
si ye ti lo awu mingi. Me zo so aye-
ke na ye pëpe, même ye so lo yeke
na ni, fade a yeke zi ni na tïtî lo.
13 A yeke ndani la si mbi yeke sara
tënë na ala na lege ti atoli, ngbanga
ti so ala yeke bâ ndo, me ala bâ ndo
gbä, ala yeke mä ndo, me ala yeke
mä ye pëpe nga ala yeke gbu nda ni
pëpe. **14** Nga, prophétie ti Ésaïe
ayeke ga tâ tënë na ndo ti ala, tonga-
na a tene: 'Ti mango ni, ALA yeke
mä, me fade ALA yeke mä yâ ti tënë
ni oko pëpe. Ti bango ni, ALA yeke
bâ, me fade ALA yeke gbu nda ti
ye oko pëpe. **15** Teti bê ti azo so
akpengba, na mê ti ala ayeke mä
ndo, me ala ye ti sara ye alingbi na
ni pëpe, na ala kanga lê ti ala; si lê
ti ala abâ ye oko pëpe, na mê ti ala
amä ye oko pëpe, na bê ti ala agbu
nda ti ye oko pëpe na ala changé lege
ti ala pëpe si mbi sava ala.'

16 "Me, ngia ayeke na lê ti ALA
ngbanga ti so a bâ ndo, na ngia aye-
ke na mê ti ALA ngbanga ti so a mä
ndo. **17** Ti tâ tënë ni, mbi tene na
ALA: Aprophète nga na azo ti mbili-
mbili mingi ayeke lani na nzara ti bâ
aye so ALA yeke bâ so, me ala bâ ni
lani pëpe. Nga, ala yeke lani na nza-
ra ti mä aye so ALA yeke mä so, me
ala mä ni lani pëpe.

18 "ALA mä fadeso toli ti zo ti lu-
ngo ye so. **19** Tongana mbeni zo
amä tënë ti royaume na lo gbu nda
ni pëpe, Zo ti sioni aga na agboto
tënë so a lu na yâ ti bê ti lo. So aye-
ke lê ti kobe so a lu na tere ti lege.
20 Ti lê ti kobe so a lu na ando so
ayeke têně, a yeke zo so amä tënë ni
na fade fade lo yeda na ni na ngia.
21 Na teti so gunda ti lo ayeke dä
pëpe, lo maï teti mbeni ngoi, na to-
ngana aye ti vundu asi wala a sara

ye ti ngangu na lo ndali ti tënë ni,
fade fade lo tï. **22** Âdu ti lê ti kobe
so a lu na popo ti akî, a yeke zo so
amä tënë ni, me gingo bê ndali ti aye
ti ngoi so nga ngangu so mosoro aye-
keke na ni ti handa zo apete ndo ti tënë
ni, na lo wara lege ti lë lengo pëpe.
23 Ti lê ti kobe so a lu na ndo ti pe-
ndere sese, a yeke zo so amä tënë ni
na lo gbu nda ni, na biani lo maï na
lo lë alê ni. Mbeni alë fani ngbangbo
oko, mbeni alë fani bale-omene, na
mbeni alë fani bale-ota."

24 Lo fa mbeni toli ni nde na
gbâ ti azo so ayeke mä lo, lo tene:
"Royaume ti yayu ayeke tongana
mbeni zo so alu pendere ngongoa
ti kobe na yaka ti lo. **25** Na ngoi
so azo angbâ ti lango, wato ti lo
aga na lo lu asioni pere na popo ti
ablé ni, na lo hon. **26** Tongana blé
ni asigigi na alë lê ni, asioni pere
ni asigigi nga. **27** Na angbâa ti
wa ti da ni aga na ala tene na lo:
'Kota zo, mo lu lani apendere ngo-
ngoa ti kobe na yaka ti mo pëpe? Me
tongana nyen si asioni pere asigi-
gi dä?' **28** Lo kiri tënë na ala, lo
tene: 'Mbeni zo, mbeni wato, si aga
asara ye so.' Na ala tene na lo: 'Mo
ye si e gue e gboto asioni pere ni?'
29 Lo tene: 'Ẽn-ën, si na gbotongo
asioni pere ni, ALA gboto ablé ni nga
pëpe. **30** ALA zia ni use kue amaï
juska na kongo lê ti kobe. Na ngoi ni
so, fade mbi yeke tene na azo ti ko-
ngo lê ti kobe ni: ALA gboto asioni
pere ni kozoni, ALA kanga ni ti gbi
ni. Na pekoni, ALA gue ALA bungbi
ablé ni na ALA zia ni na yâ ti gogoro
ti mbi.' "

31 Mbeni toli ni nde so lo fa na
azo ni ayeke so: "Royaume ti yayu
ayeke tongana lê ti keke ti moutarde
so mbeni zo amû ni na lo lu na yâ ti
yaka ti lo. **32** Lê ti moutarde ni
ayeke kete mingi ahon tanga ti ango-
ngoa ti kobe kue, me tongana a kono,
a ga kota ahon tanga ti akobe ti yaka
ni kue, na a ga mbeni keke so ande-
keke ti nduzu aga na awara ndo ti la-
ngo na ndo ti amaboko ni."

33 Lo tene mbeni toli ni nde
na gbâ ti azo so ayeke mä lo, lo
tene: "Royaume ti yayu ayeke tonga-
na mama ti mapa so mbeni wali
amû, lo më ni na kota sembe oko ti
farine, juska farine ni kue asuku."

34 Jésus atene atënë so kue na
gbâ ti azo so na lege ti atoli. Biani,
atënë kue so lo fa, lo mû gi toli si lo
fa na ni na ala, **35** tongaso si tënë
so a fa lani na lege ti prophète ni aga
tâ tënë, tongana lo tene: "Fade mbi
zi yanga ti mbi ti tene tënë na lege
ti atoli. Fade mbi sigigi na aye so a
honde ni ngbene ye so a leke gere ti
dunia."

36 Tongana lo tene na gbâ ti azo
so ti gue awe, lo lï na da. Na adisci-
ple ti lo aga na tere ti lo, ala tene: "Fa
na e nda ti toli ti asioni pere so a
lu na yaka." **37** Lo kiri tene na
ala, lo tene: "Zo ti lungo pendere
ngongoa ti kobe ni ayeke Molenge
ti zo. **38** Yaka ni ayeke dunia so.
Âdu ti pendere ngongoa ti kobe ni, a
yeke amolenge ti royaume. Me asio-
ni pere ni ayeke amolenge ti Zo ti
sioni. **39** Wato so alû asioni pere
ni ayeke Zabolo. Ngoi ti kongo lê ti
kobe ni ayeke ngoi so aye ti mbeni
ngoi ayeke gue ti hunzi. Na azo ti
kongo lê ti kobe ni ayeke a-ange.
40 Legeoko tongana ti so a gboto
asioni pere na a zö ni na wâ, fade a
yeke duti nga tongaso na ngoi so
aye ti ngoi so ayeke gue ti hunzi.
41 Fade Molenge ti zo ayeke tokua
a-ange ti lo, na fade ala yeke zi na yâ
ti royaume ti lo aye kue so ayeke
sara si zo atï nga na azo so angbâ ti

kpe ndia pëpe. **42** Fade a-ange ni
ayeke bi ala na yâ ti four ti wâ. Kâ la
si fade ala yeke toto na ala yeke te
pembe ti ala. **43** Na lâ ni so, fade
azo ti mbilimbili ayeke su tongana lâ
na yâ ti royaume ti Babâ ti ala. Zia
zo so ayeke na mê amä.

44 "Royaume ti yayu ayeke to-
ngana mbeni mosoro so a honde ni
na yâ ti yaka. Na mbeni koli awara
ni na lo honde ni. Teti so tere ti lo
anzere mingi, lo gue lo kä aye ti lo
kue na lo vo yaka so.

45 "Nga, royaume ti yayu aye-
ke tongana mbeni wadengo buze
so ayeke tambela na nduzu ti gi
apendere perle. **46** Na tongana lo
wara mbeni perle oko so ngere ni
ayeke ngangu mingi, lo gue, na hio
lo kä aye ti lo kue na lo vo perle so.

47 "Nga, royaume ti yayu ayeke
tongana mbeni kota gbanda so a bi
ni na ngu-ingo na a gbu mara ti asu-
su nde nde kue. **48** Na tongana
kota gbanda ni asi awe, ala gboto ni
na yanga ti ngu ni, ala duti na ala ro
anzoni susu ni na yâ ti akungba, me
ala tuku asioni susu ni na ngonda.
49 A yeke ye so ayeke si ande na
ngoi so aye ti ngoi so ayeke gue ti
hunzi: Fade a-ange ayeke sigigi ti zi
azo ti sioni na popo ti azo ti nzoni.
50 Na fade a-ange ni ayeke bi azo
ti sioni so na yâ ti four ti wâ. Kâ la si
fade ala yeke toto na ala yeke te pe-
mbe ti ala.

51 "ALA gbu nda ti atënë so kue
awe?" Ala tene na lo: "En." **52** Lo
tene na ala: "So ALA gbu nda ti tënë
so awe so, wafango ye kue so a fa ye
na lo na ndo ti royaume ti yayu aye-
ke tongana mbeni koli, mbeni wa ti
da, so asigigi na afini ye nga na
angbene ye na yâ ti gogoro ti moso-
ro ti lo."

53 Tongana Jésus ahunzi ti fa
atoli so awe, lo zia ndo ni lo gue na
mbeni ndo nde. **54** Na peko ti so
lo kiri na kodoro so lo kono dä, lo to
nda ti fa ye na azo na yâ ti synago-
gue ti ala. Bê ti ala adö si ala tene:
"Koli so awara ti lo ndara so nga na
ngangu ti sara na akusala ti ngangu
so na ndo wa? **55** Molenge ti sa-
rapande so la pëpe? Iri ti mama ti lo
ayeke Marie pëpe? Na aita ti lo ti
koli ayeke Jacques, Joseph, Simon
nga na Judas pëpe? **56** Na aita ti
lo ti wali ayeke na popo ti e pëpe?
Koli so ahinga ti lo aye so kue na ndo
wa?" **57** Na bê ti ala ato nda ti son
na tere ti lo. Me Jésus atene na ala:
"A yeke ne ka prophète na yâ ti kodo-
ro ti lo pëpe nga na yâ ti da ti lo wani
pëpe, me gi na mbeni ndo nde."
58 Na lo sara akusala ti ngangu
mingi kâ pëpe ngbanga ti so mabe
amanke ala.

14 Na lâ ni kâ, Hérode, so aye-
ke Komanda ti sese ni, amä
sango ti Jésus, **2** na lo tene na azo
ti kua ti lo: "So ayeke Jean Baptiste
la. A zingo lo na popo ti akuâ awe, ni
la lo yeke sara akusala ti ngangu so."
3 Hérode agbu lani Jean, lo kanga
lo na lo bi lo na da ti kanga ndali ti
Hérodiade so ayeke wali ti Philippe
ita ti Hérode ni, **4** ngbanga ti so
Jean ayeke tene lani na lo: "Ndia
amû lege na mo ti mû wali so pëpe."
5 Me, atâa so Hérode aye ti fâ Jean,
lo sara mbeto ti azo ndali ti so ala
bâ Jean tongana mbeni prophète.
6 Me na ngoi so a yeke sara ma-
tanga ti dungo Hérode, molenge ti
Hérodiade ti wali adodo na gbele
azo so aga na a nzere na Hérode mi-
ngi, **7** si Hérode amû zendo nga
lo deba yanga ti lo ti mû na molenge-
wali ni ye kue so lo hunda. **8** Na
teti mama ti lo si azia tënë ni na

yanga ti lo, lo tene: "Mû na mbi li ti
Jean Baptiste ge na yâ ti kpangbala
sembe." **9** Vundu agbu Gbia Hé-
rode. Me ndali ti so lo deba yanga ti
lo awe, nga ndali ti azo so ayeke te
kobe legeoko na lo, lo mû yanga ti
tene a ga na li ti Jean Baptiste na a
mû ni na molenge-wali ni. **10** Lo
tokua ndo na a gue a dë go ti Jean na
da ti kanga. **11** A ga na li ti Jean
ni na yâ ti kpangbala sembe na a
mû ni na maseka-wali ni, na lo gue
na ni na mama ti lo. **12** Na peko-
ni, adisciple ti Jean ague amû kuâ ti
lo, ala lu ni. Na ala gue, ala sara
tënë ni na Jésus. **13** Tongana Jé-
sus amä tënë so, lo zia ndo ni, lo mû
ngö lo gue na mbeni ndo so azo aye-
ke dä pëpe ti duti gi lo oko. Me to-
ngana gbâ ti azo amä so lo hon, ala
londo na yâ ti agbata ni na ala mû
peko ti lo na gere.

14 Tongana lo sigigi, lo bâ azo
mingi mingi; na mawa ti ala asara lo
na lo sava azo ti ala so ayeke na ko-
bela. **15** Me tongana lâ akui awe,
adisciple ti lo aga atene na lo: "Ndo
ni ge ayeke yâ ti benyama na ngbo-
nga ni ahon mingi awe. Mo tene na
gbâ ti azo so ti gue, tongaso si ala
gue na yâ ti akete kodoro na ala vo
ye ala te." **16** Me, Jésus atene na
ala: "A yeke nzoni azo ni ague pëpe,
me ALA wani amû ye ti tengo ni na
azo so." **17** Adisciple ni atene na
lo: "E yeke na mbeni ye oko ge ti mû
na ala pëpe, gi mapa oku na susu
use." **18** Lo tene na ala: "ALA ga
na ni na mbi ge." **19** Na pekoni,
lo mû yanga na azo ni ti duti na ndo
ti apere. Lo mû mapa oku na susu
use so, lo yô lê ti lo na nduzu, na lo
iri tënë nzoni na ndo ni. Na pekoni,
lo fâ yâ ti mapa ni na lo mû ni na a-
disciple ti lo na adisciple ni akangbi
ni na gbâ ti azo so. **20** Azo ni kue
ate, yâ ti ala asi. Na pekoni, a ro ta-
nga ti anduru ni so angbâ na a si
sakpa bale-oko na use. **21** Akoli
kue so ate kobe ni, wungo ti ala aye-
ke saki oku tongaso. A diko awali
na akete molenge dä pëpe. **22** Na
pekoni, hio, lo mû yanga na adisci-
ple ti lo ti montê na yâ ti ngö na ti
hon kozo na lo na mbage ti ngu ni,
nga na oko ngoi ni, lo tene na gbâ ti
azo ni ti gue.

23 Na nda ni, tongana lo tene na
azo ni ti gue awe, gi lo oko lo montê
na ndo ti hoto ti sambela. A yeke bï
na ngbonga ahon mingi, me lo ngbâ
kâ gi lo oko. **24** Na oko ngoi ni
so, ngö ni ague yongoro na yanga
ti ngu ni awe, me a wara kpale ti
hon ndali ti amapo ti ngu ni, ngba-
nga ti so pupu ayeke ga gi gango
na mbage ti ala. **25** Me na kota
ndapre, Jésus ayeke ga na mbage ti
ala, lo yeke tambela na ndo ti kota
ngu ni. **26** Tongana lê ti ala atï na
ndo ti Jésus so ayeke tambela na
ndo ti kota ngu ni, li ti ala aga ki-
rikiri, na ala tene: "So ye ti ndi-
ma la!" Na ala dekongo na mbeto.
27 Me hio, Jésus atene na ala: "ALA
dë bê ti ala, mbi la. ALA sara mbe-
to pëpe." **28** Na Pierre atene na
lo: "Seigneur, tongana a yeke mo
la, mû yanga na mbi ti tambela na
ndo ti ngu ni ti gue na tere ti mo."
29 Jésus atene na lo: "Mo ga!" Na
Pierre asigigi na yâ ti ngö ni, lo ta-
mbela na ndo ti ngu ni ti gue na
tere ti Jésus. **30** Me, tongana lo
bâ kota pupu ti ngu ni, mbeto agbu
lo, na tongana lo to nda ti lï ngu, lo
dekongo, lo tene: "Seigneur, mo sö
mbi!" **31** Hio, Jésus ayôro mabo-
ko ti lo na lo gbu Pierre, lo tene na
lo: "Mo zo ti kete mabe, ngbanga
ti nyen mo zia si kite ahon ndo ti
mo?" **32** Tongana ala montê na

yâ ti ngö ni awe, kota pupu ni akaï.
33 Na azo so ayeke na yâ ti ngö ni
aba li ti ala na gbe ti lo, ala tene: "Mo
yeke tâ Molenge ti Nzapa biani."
34 Na tongana ala fâ ngu ni awe,
ala si na Gennésareth.

35 Tongana azo ti ndo ni ahinga
so a yeke lo, ala tokua yanga na ando
kue so ayeke na tere ni, na a ga na lo
azo kue so tere ti ala ason. **36** Ala
gue avoro yanga na lo ti tene ala ndu
gi yanga ti bongo ti lo ti ndo ni. Na
azo kue so andu ni, tere ti ala aga
nzoni.

15 A-Farizien na ascribe alo-
ndo na Jérusalem na ala
ga na mbage ti Jésus. Ala tene:
2 "Ngbanga ti nyen adisciple ti mo
ayeke doro ngobo ti azo ti giriri? Na
tapande, tongana ala ye ti te kobe,
ala yeke sukula maboko ti ala pëpe."

3 Lo kiri tënë na ala, lo tene:
"Ngbanga ti nyen ALA nga ALA ye-
ke doro commandement ti Nzapa
ndali ti ngobo ti ALA? **4** Na tapa-
nde, Nzapa atene: 'Mo ne babâ na
mama ti mo', nga, 'Zia zo so azo-
nga babâ wala mama ti lo awara
kuâ.' **5** Me ti ALA, ALA tene: 'To-
ngana mbeni zo atene na babâ wala
mama ti lo: "Ye kue so mbi yeke na
ni na so mo lingbi fade ti wara nzo-
ni dä, a yeke matabisi so mbi zia
ni nde awe ti mû na Nzapa," **6** a
yeke ngbanga ti lo pëpe ti ne babâ ti
lo.' Ni la, ndali ti ngobo ti ALA, ALA
sara si tënë ti Nzapa ayeke na nga-
ngu mbeni pëpe. **7** ALA awaha-
ndango lê ti zo, a yeke na lege ni si
Ésaïe atene prophétie na ndo ti ALA,
tongana lo tene: **8** 'Azo so agonda
mbi gi na yanga ti ala senge, me bê
ti ala ague yongoro mingi na mbi.
9 A yeke senge senge si ala ngbâ ti
voro mbi, ngbanga ti so aye so ala
yeke fa ayeke gi acommandement so
alondo na azo.' " **10** Na lo iri gbâ ti
azo ni na tere ti lo, lo tene na ala:
"ALA mä tënë so na ALA gbu nda ni:
11 A yeke pëpe ye so alï na yanga ti
zo si ayeke sara si lo ga sioni. Me ye
so alondo na yanga ti zo ti sigigi, ni
la asara si lo ga sioni."

12 Na pekoni, adisciple aga atene
na lo: "Mo hinga so bê ti aFarizien
ason na tere ti mo ndali ti atënë
so mo tene so?" **13** Lo kiri tënë,
lo tene: "Keke kue so Babâ ti mbi
so ayeke na yayu alu ni pëpe, fade
a yeke gboto ni na gunda ni kue.
14 ALA zia aFarizien so. Ala yeke
awaziba so ayeke fa lege na amba ti
ala. Teti tongana mbeni waziba afa
lege na mbeni mba ti lo waziba, ala
use kue ayeke tï na dû." **15** Na
ndo ti tënë so, Pierre atene na lo:
"Fa nda ti tapande so nzoni na e si."
16 Jésus atene: "ALA nga kue, ALA
gbu nda ti ye pëpe? **17** ALA hinga
pëpe so ye kue so alï na yanga ti
zo ague na yâ ti akamba ti yâ ti
lo, na pekoni a sigigi a gue na dû
ti kabinë? **18** Me, aye so asigigi
na yanga ti zo alondo na bê, na a
yeke aye so la asara si zo aga sioni.
19 Na tapande, aye so alondo na bê
ayeke: sioni tënë, tënë ti fango zo,
tënë ti gingo wali wala koli nde,
tënë ti lango-sioni, tënë ti nzi, tënë
ti témoin ti wataka nga na zonga.
20 Aye so la asara si zo aga sioni.
Me tongana zo asukula maboko ti lo
pëpe si lo te kobe, a yeke ye so la asa-
ra si lo ga sioni pëpe."

21 Jésus azia ndo so, na lo gue
na mbage ti Tyr nga na Sidon.
22 Bâ, mbeni wali ti kodoro ti Phé-
nicie, so asara kodoro na ndo ni so,
aga, na lo dekongo, lo tene: "Sei-
gneur, Molenge ti David, sara nzoni
bê na mbi, teti sioni yingo ayeke

sara sana mingi na molenge ti mbi
ti wali." **23** Me Jésus azi yanga
na wali ni pëpe. Adisciple ti lo aga
nduru na lo na ala hunda lo atene:
"Tene na wali so ti gue, ngbanga ti
so lo ngbâ ti dekongo na peko ti e."
24 Jésus akiri tënë, lo tene: "A to-
kua mbi pëpe na mbage ti azo nde,
me gi na mbage ti angasangbaga ti
da ti Israël so agirisa." **25** Wali ni
aga, lo ba li ti lo na gbe ti Jésus, na
lo tene: "Seigneur, mû maboko na
mbi!" **26** Jésus akiri tënë, lo tene:
"A yeke na lege ni pëpe ti mû mapa
so ayeke ti amolenge ti bi ni na amo-
lenge ti mbo." **27** Wali ni atene:
"Tâ tënë, Seigneur. Me, biani amo-
lenge ti mbo ayeke te afuku ti kobe
so alondo na ndo ti table ti awa ti ala
si a tï na sese." **28** Na Jésus ate-
ne na lo: "Wali! mabe ti mo ayeke
kota biani. Zia ye ni asi na mo tonga-
na ti so mo ye." Na tere ti molenge ti
lo ni asava gi na ngoi ni so.

29 Jésus alondo na ndo so, lo gue
nduru na tere ti kota ngu ti Galilée.
Na pekoni lo montê na ndo ti hoto, na
lo duti kâ. **30** Na azo mingi mingi
aga nduru na lo, ala ga na azo ti bu-
bango gere, awazin, awaziba, awa-
buburu nga na ambeni zo ti kobela
ni nde nde tongaso. Ala zia ala na
gbele lo, na lo sava ala. **31** To-
ngaso, bê ti gbâ ti azo so apika to-
ngana ala bâ awabuburu so ayeke
sara tënë, azo ti bubango gere so
ayeke tambela nzoni nga na awazi-
ba so ayeke bâ ndo. Na bango aye so,
ala mû gloire na Nzapa ti Israël.

32 Jésus airi adisciple ti lo, lo
tene na ala: "Mawa ti gbâ ti azo
so asara mbi, ngbanga ti so a sara
laso lango ota awe si ala yeke na
tere ti mbi na ala yeke na ye ti
tengo ni pëpe. Na mbi ye pëpe ti
tene na ala ti gue na nzara na yâ ti
ala. Peut-être ala lingbi ti woko na
lege." **33** Me, adisciple ni atene
na lo: "Na yâ ti benyama tongaso, e
yeke wara mapa na ndo wa ti mû
na gbâ ti azo so si a lingbi ala?"
34 Tongaso, Jésus ahunda ala: "ALA
yeke na mapa oke?" Ala tene: "Mba-
sambala, na ambeni kete susu so
ayeke mingi pëpe." **35** Na tonga-
na lo tene na gbâ ti azo so ti duti na
sese awe, **36** lo mû amapa mba-
sambala ni nga na asusu ni, lo kiri
singila na Nzapa, lo fâ yâ ni na lo
mû ni na adisciple ni, na adisci-
ple ni akangbi ni na gbâ ti azo so.
37 Azo ni kue ate ni na yâ ti ala asi.
A ro tanga ti anduru ni so angbâ,
na a si akota sakpa mbasambala.
38 Ala so ate kobe ni ayeke akoli
saki osio. A diko awali na akete mo-
lenge pëpe. **39** Ti hunzi na ni, to-
ngana lo tene na azo ni ti gue awe,
lo ko na yâ ti ngö na lo gue na sese ti
Magadan.

16 A-Farizien na aSadducéen
aga nduru na Jésus. Ti tara
lo, ala hunda lo ti sara na ala mbeni
fä so alondo na yayu. **2** Lo kiri
tënë na ala, lo tene: "[[Tongana ndo
ague ti vuko, ALA yeke tene ka: 'Ndo
ni ayeke duti nzoni ngbanga ti so lê
ti nduzu ni abe bengo.' **3** Na to-
ngana a yeke ndapre, ALA yeke tene:
'Ndo ni ayeke dë ande dengo, ngu
ayeke pika laso, ngbanga ti so lê ti
nduzu ni abe bengo nga avuko kete.'
ALA hinga ti fa nda ti lê ti ndu-
zu, me ALA hinga ti fa nda ti afä
ti angoi pëpe.]] **4** Azo ti ngoi so
ayeke asioni zo na ala yeke be-ta-zo*
na Nzapa pëpe. Ala ngbâ ti hunda ti
bâ mbeni fä, me a yeke fa na ala
mbeni fä oko pëpe, gi fä ti Jonas." Na
ndo ti tënë so, lo zia ala lo hon.

Mt 16:4* Bâ kete tënë ti Mt 12:39.

5 Tongana adisciple ni afâ ngu
awe, ala girisa ti mû mapa. **6** Jé-
sus atene na ala: "ALA zi lê ti ALA,
ALA sara hange na mama ti mapa ti
aFarizien na aSadducéen." **7** To-
ngaso ala yeke sara tënë na popo ti
ala, ala tene: "E ga na mapa oko
pëpe." **8** Teti lo hinga tënë so, Jé-
sus atene: "Azo ti kete mabe, ngba-
nga ti nyen ALA yeke diko tënë na
popo ti ALA ndali ti so ALA yeke na
mapa pëpe? **9** Ade ALA mä yâ ti
tënë ni pëpe? ALA dabe ti ALA pëpe
na mapa oku so azo saki oku ate?
ALA ro lani asakpa oke? **10** Wala
ALA dabe ti ALA pëpe na amapa mba-
sambala so azo saki osio ate? Na ALA
ro lani kota sakpa oke? **11** A sara
tongana nyen si ALA hinga pëpe so
mbi yeke sara na ALA tënë ti mapa
pëpe? Me ALA sara hange na mama
ti mapa ti aFarizien na aSadducéen."
12 Fadeso ala hinga so lo yeke tene
na ala ti sara hange na aye so aFari-
zien na aSadducéen ayeke fa, me
pëpe na tâ mama ti mapa.

13 Tongana lo si na sese ti Cé-
sarée ti Philippe, Jésus ahunda a-
disciple ti lo: "Azo ayeke tene ti
ala so Molenge ti zo ayeke zo wa?"
14 Ala tene: "Ambeni zo atene lo
yeke Jean Baptiste, ambeni atene
lo yeke Élie, ambeni nga atene lo
yeke Jérémie wala mbeni oko ti a-
prophète." **15** Lo hunda ala: "Me
ti ALA, ALA tene mbi yeke zo wa?"
16 Simon Pierre akiri tënë, atene:
"Mo yeke Christ, Molenge ti Nzapa
so ayeke na fini." **17** Na pekoni,
Jésus atene na lo: "Ngia ayeke na mo
Simon, molenge ti Jonas, ndali ti so
a yeke pëpe mitele na mënë si afa na
mo tënë so, me a yeke Babâ ti mbi
so ayeke na yayu si afa ni na mo.
18 Nga, mbi tene na mo: Mo yeke
Pierre. Na ndo ti kota tênë so, fade
mbi leke congrégation ti mbi dä, na
fade yanga ti Hadès ayeke hon ni
na ngangu pëpe. **19** Na fade mbi
yeke mû na mo akelele ti royaume ti
yayu, na aye kue so mo yeke kanga
ni na sese ge ayeke duti ande ye so
a kanga ni na yayu awe. Nga, aye
kue so mo yeke zi ni na sese ge aye-
keduti ande ye so a zi ni na yayu
awe." **20** Na pekoni, lo gboto mê
ti adisciple ni ngangu ti tene ala tene
na mbeni zo oko pëpe so lo yeke
Christ.

21 Ti londo na ngoi ni so, Jésus
Christ ato nda ti fa na adisciple ti lo
so a lingbi lo gue na Jérusalem ti bâ
pasi mingi na maboko ti a-ancien,
aprêtre-mokonzi nga na ascribe. A
yeke fâ lo ande, me na ota lango ni,
a yeke zingo lo na kuâ. **22** Na ndo
ti tënë so, Pierre agboto Jésus yo-
ngoro kete, na lo to nda ti suku na lo,
lo tene: "Zia a zi mo na yâ ti ye so,
Seigneur; ye tongaso ayeke si ande
na mo oko pëpe." **23** Me lo turnê
peko ti lo, na lo tene na Pierre: "Hon
na peko ti mbi kâ, Satan! Mo yeke
mbeni tênë ti pikango gere ndali ti
mbi, ngbanga ti so mo yeke na abi-
be ti Nzapa pëpe, me mo yeke na
abibe ti azo."

24 Na Jésus atene na adisciple ti
lo: "Tongana mbeni zo aye ti ga na
peko ti mbi, zia lo ke tere ti lo wani
na lo yô keke ti pasi ti lo na lo mû
peko ti mbi lakue lakue. **25** Teti
zo so aye ti sö âme ti lo, fade lo yeke
girisa ni. Me zo so agirisa âme ti lo
ndali ti mbi, fade lo yeke wara ni.
26 Tongana mbeni zo awara dunia
so kue me lo girisa âme ti lo, ye ti
nzoni wa lo wara dä? Wala nyen la si
zo ayeke mû ande na place ti âme ti
lo? **27** Teti a fa kozoni awe so Mo-
lenge ti zo ayeke ga na yâ ti gloire ti
Babâ ti lo legeoko na a-ange ti lo. Na

fade lo yeke futa zo oko oko alingbi
na sarango ye ti lo. **28** Ti tâ tënë
ni, mbi tene na ALA: Na popo ti azo
so aluti ge so, fade ambeni ayeke kui
ande pëpe juska ala bâ Molenge ti zo
aga na yâ ti royaume ti lo kozoni si."

17 Lango omene na pekoni, Jé-
sus amû gi Pierre, Jacques
na ita ti lo Jean, lo gue na ala na ndo
ti mbeni hoto so ayo na nduzu mingi.
2 Na tere ti lo agbian na lê ti ala, na
lê ti lo asu tongana lâ, na abongo ti
lo ti ndo ni aza tongana lumière.
3 Na pekoni, Moïse na Élie asigigi
na lê ti ala, ala yeke sara tënë na lo.
4 Tongana Pierre abâ ye so, lo tene
na Jésus: "Seigneur, a yeke nzoni e
ngbâ gi ge. Na tongana mo ye, mbi
yeke leke atente ota ge, oko ti mo,
oko ti Moïse na oko ti Élie." **5** To-
ngana lo ngbâ ti sara tënë, bâ, mbe-
ni mbinda so aza mingi aga na amû
ndo ti ala kue, na bâ, mbeni go asara
tënë na yâ ti mbinda ni, a tene: "So
ayeke Molenge ti mbi so mbi ndoye
lo mingi, lo so bê ti mbi anzere na
mbage ti lo. ALA mä lo." **6** Tonga-
na ala mä tënë ni so, adisciple ni atï
na ala kuku lê ti ala na sese. Mbeto
ahon ndo ti ala. **7** Na pekoni, Jé-
sus aga nduru na tere ti ala, lo ndu
ala na lo tene: "ALA londo, ALA sara
mbeto pëpe." **8** Na ngoi so ala yô
lê ti ala na nduzu, ala bâ mbeni zo
pëpe, gi Jésus awe. **9** Na tongana
ala londo na ndo ti hoto ni ala yeke
zu, Jésus amû yanga na ala, lo tene:
"ALA sara tënë ti suma so na mbeni
zo oko pëpe juska a zingo Molenge ti
zo na kuâ si."

10 Adisciple ni ahunda tënë so na
lo: "Ka ngbanga ti nyen si ascribe
atene so a lingbi Élie aga kozoni si?"
11 Lo kiri tënë, lo tene: "Biani, Élie
ayeke ga na fade lo kiri ti leke aye
kue na place ni. **12** Ye oko, mbi
tene na ALA so Élie aga ti lo awe na
ala hinga lo pëpe. Me ala sara ye ti
bê ti ala na lo. Legeoko nga, a fa kozo
awe so Molenge ti zo ayeke bâ pasi
na maboko ti ala." **13** Na adisci-
ple ni abâ so lo yeke sara tënë ti Jean
Baptiste na ala.

14 Na tongana ala ga nduru na
gbâ ti azo ni, mbeni koli aga na mba-
ge ti lo, lo kuku na gbe ti lo, lo tene:
15 "Seigneur, sara nzoni bê na mo-
lenge ti mbi ti koli so ngbanga ti so
lo yeke na kobela ti makako nga tere
ti lo ason. Fani mingi lo yeke tï na lê
ti wâ nga na yâ ti ngu. **16** Mbi ga
na lo na adisciple ti mo, me ala sava
lo gbä." **17** Na Jésus atene: "ALA,
azo ti ngoi so, so mabe amanke ALA,
ALA so asara ye ti kirikiri mingi,
fade mbi ngbâ na tere ti ALA juska
lawa? Fade mbi kanga bê ti mbi na
ALA juska lawa? ALA ga na lo na mbi
ge." **18** Na Jésus asuku na sioni
yingo ni, na sioni yingo ni asigigi na
yâ ti molenge-koli ni. Gi na ngoi ni
so, molenge ni asava. **19** Na pe-
koni, tongana azo ayeke dä pëpe, a-
disciple aga na tere ti Jésus na ala
hunda lo: "Ngbanga ti nyen e tomba
sioni yingo so gbä?" **20** Lo kiri
tënë na ala, lo tene: "A yeke ngbanga
ti so mabe ti ALA ayeke kete. Ti tâ
tënë ni, mbi tene na ALA: Tongana
ALA yeke na mabe so akono tonga-
na lê ti keke ti moutarde, fade ALA
tene na hoto so: 'Londo ge, mo gue
mo duti kâ,' na fade lo londo ti gue.
Nga, fade ye oko ti kara ALA ayeke
dä pëpe." **21*** ——

22 Na ngoi so ala bungbi na Ga-
lilée, Jésus atene na ala: "A fa kozo
awe so fade a yeke mû Molenge ti zo

Mt 17:21* Versê so ayeke na yâ ti ambeni Bible, me pëpe na yâ ti mbeti ti Westcott na ti Hort ti yanga ti Grec so ague oko na atâ ngbene copie ti Bible ti yanga ti Grec.

ti zia lo na maboko ti azo, **23** na
ala yeke fâ lo ande, me na ota lango
ni, a yeke zingo lo na kuâ." Tongana
adisciple amä tënë so, vundu asara
ala mingi.

24 Na tongana ala si na Capernaüm, azo ti rongo nginza ti lapo ti
drachme use aga na tere ti Pierre,
ala hunda lo: "Wafango ye na ALA
ayeke futa ti lo lapo ti drachme use
pëpe?" **25** Lo tene: "Lo yeke futa
ni." Me, tongana Pierre alï na yâ ti
da, Jésus asara tënë na lo kozo, lo
tene: "Simon, mo tene ti mo nyen?
Agbia ti sese ayeke hunda douane
wala lapo ti molenge ti kodoro na
maboko ti azo wa? Na maboko ti
amolenge ti ala wala na maboko ti
awande?" **26** Tongana Pierre atene: "Na maboko ti awande," Jésus
angbâ atene: "So ti tene so amolenge
ni ayeke futa lapo pëpe. **27** Me ti
tene e bi tënë na sese pëpe, mo gue
na kota ngu, mo bi yango. Gbu kozo
susu so asigigi, na tongana mo zi yanga ti lo, mo yeke wara statère oko
dä. Mo mû ni, mo ga na ni, mo mû
na ala ngbanga ti mbi na mo."

18 Na ndembe ni so, adisciple
aga na tere ti Jésus, ala hunda lo: "Ti tâ tënë ni, zo wa la ayeke kota mingi na yâ ti royaume ti
yayu?" **2** Lo iri mbeni kete molenge, lo zia lo na popo ti ala, **3** na
lo tene: "Ti tâ tënë ni, mbi tene na
ALA: Tongana ALA changé lege ti ALA
pëpe na ALA ga tongana akete molenge pëpe, fade ALA yeke wara lege ti
lï na yâ ti royaume ti yayu oko pëpe.
4 Ni la, zo so ayeke sara ande tere
ti lo kete tongana kete molenge so, a
yeke zo tongaso si ayeke kota mingi
na yâ ti royaume ti yayu. **5** Na zo
so ayamba mbeni kete molenge tongana lo so ndali ti iri ti mbi, lo yamba mbi nga. **6** Me zo so asara si
mbeni oko ti akete zo so amä na bê
na mbi atï, a yeke nzoni a kanga
mbeni kota tênë ti nekango na ye na
go ti lo, mara ni so alele ayeke gboto ni si ayeke turnê, na a bi zo ni tâ
na yâ ti kota ngu-ingo.

7 "Mawa na dunia so ndali ti aye
ti lo so akanga lege na mabe ti zo!
Biani, aye so akanga lege na mabe ti
zo alingbi gi ti ga, me mawa na zo so
aye ni aga na lege ti lo! **8** Ni la,
tongana maboko ti mo wala gere ti
mo ayeke sara si mo tï, fâ ni na bi ni
yongoro na mo. A yeke nzoni mingi
teti mo ti tene mbeni mbage ti tere
ti mo wala gere ti mo abuba, me mo
wara fini, ahon ti tene a bi mo na
amaboko ti mo wala agere ti mo use
kue na lê ti wâ so ayeke lakue lakue.
9 Nga, tongana lê ti mo ayeke sara
ti tene mo tï, gboto ni na bi ni yongoro na mo. A yeke nzoni mingi teti mo
ti wara fini na lê ti mo oko, ahon ti
tene a bi mo na alê ti mo use kue
na yâ ti wâ ti Géhenne. **10** ALA
sara hange si ALA bâ mbeni oko ti
akete zo so tongana mbumbuse zo
pëpe. Teti mbi tene na ALA so kâ na
yayu, a-ange ti ala ayeke bâ lakue lê
ti Babâ ti mbi so ayeke na yayu.
11* ——

12 "ALA bâ tënë so tongana nyen?
Tongana mbeni koli ayeke na angasangbaga ngbangbo oko, na oko ti
ala agirisa, fade lo yeke zia atanga na
ni bale-gumbaya na gumbaya so na
ndo ti ahoto ti gue ti gi oko so agirisa so pëpe? **13** Na tongana lo
wara lo so agirisa so, ti tâ tënë ni,
mbi tene na ALA, tere ti lo ayeke
nzere mingi ndali ti oko so lo wara
lo, ahon atanga ni bale-gumbaya na
gumbaya so agirisa pëpe. **14** Legeoko nga, a yeke nzoni pëpe na lê ti

---

Mt 18:11* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

Babâ ti mbi so ayeke na yayu tonga-
na mbeni oko ti akete zo so agirisa.
15 "Nga, tongana ita ti mo asara
mbeni siokpari, gue mo fa na lo sio-
kpari so lo sara. Zia a duti gi na
popo ti ALA use. Tongana lo mä mo,
mo kiri na lo na nzoni lege awe.
16 Me tongana lo mä mo pëpe, mo
mû zo oko wala use na tere ti mo, to-
ngaso si na lege ti tënë ti yanga ti
atémoin use wala ota, gere ti tënë
kue aluti nzoni. **17** Tongana lo mä
ala pëpe, sara tënë ni na congréga-
tion. Tongana lo mä même congré-
gation pëpe, zia mo bâ lo tongana
mbeni zo ti amara nga tongana zo ti
rongo nginza ti lapo.
18 "Ti tâ tënë ni, mbi tene na
ALA: Ye kue so ALA kanga ni na sese
ge ayeke duti ande ye so a kanga ni
na yayu awe. Na ye kue so ALA zi ni
na sese ge ayeke duti ande ye so a zi
ni na yayu awe. **19** Ti tâ tënë ni,
mbi kiri mbi tene na ALA: Tongana
azo use na popo ti ALA amä tere na
sese ge na ndo ti mbeni ye so ayeke
kota na so a lingbi ala hunda ni, fade
Babâ ti mbi so ayeke na yayu ayeke
sara ye ni so na ala. **20** Na ndo so
azo use wala ota abungbi dä na iri ti
mbi, mbi yeke na popo ti ala na ndo
ni so."
21 Na pekoni, Pierre aga na tere
ti Jésus na lo hunda lo: "Seigneur, a
lingbi ita ti mbi asara siokpari na
tere ti mbi juska fani oke si mbi
pardone lo? Juska fani mbasambala
awe?" **22** Jésus atene na lo: "Mbi
tene na mo, mo pardone lo gi jus-
ka fani mbasambala pëpe, me jus-
ka fani bale-mbasambala na mbasa-
mbala.
23 "Ndani la, royaume ti yayu
ayeke tongana mbeni koli, mbeni
gbia, so aye ti leke tënë ti nginza na
angbâa ti lo. **24** Tongana lo to nda
ti leke tënë ni na ala, a ga na lo mbe-
ni koli so nginza ti gbia ni ayeke na
li ti lo alingbi na talent saki bale-oko
[so ti tene, denier kutu bale-omene].
25 Me, ngbanga ti so lo yeke na ye
ti kiri na nginza ni pëpe, gbia ni amû
yanga ti tene a kä koli ni, wali ti lo,
amolenge ti lo nga na aye ti lo kue ti
tene a futa na kuda ni. **26** Tonga-
so, ngbâa ni atï na sese, lo voro ya-
nga na gbia ni, na lo tene: 'Mo kanga
bê ti mo, fade mbi yeke kiri nangi-
nza ni kue na mo.' **27** Tongana
gbia ni amä tënë so, mawa asara lo.
Lo zia ngbâa so ti gue nga lo zi kuda
ni kue na li ti lo. **28** Me, tongana
ngbâa so asigigi, lo tingbi na mbeni
mba ti lo ngbâa ni. Nginza ti lo so
ayeke na li ti mba ti lo ni ayeke de-
nier ngbangbo oko. Lo gbu mba ti lo
ni, na lo to nda ti pete go ti lo, lo tene:
'Mo kiri na mbi nginza ti mbi kue so
ayeke na li ti mo.' **29** Tongaso,
mba ti lo ngbâa ni atï na sese na lo
voro yanga na lo, lo tene: 'Kanga bê
ti mo, fade mbi yeke kiri na nginza
ni na mo.' **30** Me lo ye ti mä lo
pëpe, lo sigigi, lo mû yanga si a bi
mba ti lo ni na da ti kanga juska ti
tene lo kiri na nginza ni so ayeke na
li ti lo. **31** Na tongana amba ti lo
angbâa abâ ye so asi, vundu agbu ala
mingi na ala gue ala fa na gbia ni
peko ti ye kue so asi. **32** Tongaso,
gbia ni airi lo na lo tene na lo: 'Mo
sioni ngbâa so, tongana mo voro ya-
nga ti mo fade na mbi, mbi zi kuda
na li ti mo kue. **33** Mo nga kue,
a lingbi mo sara fade nzoni bê na
mba ti mo so, tongana ti so mbi
kue mbi sara na mo fade so pëpe?'
34 Na ndo ti tënë so, ngonzo agbu
gbia ni ngangu na lo zia lo na mabo-
ko ti azo ti batango da ti kanga jus-
ka ti tene lo kiri na nginza ni kue so
ayeke na li ti lo. **35** Babâ ti mbi so

ayeke na yayu ayeke sara na ALA tongaso nga tongana ALA oko oko kue apardone aita ti ALA na bê ti ALA kue pëpe."

19 Tongana Jésus ahunzi tënë so awe, lo zia Galilée, lo si na akatikati ti sese ti Judée, na mbage ti Ngu ti Jourdain. **2** Azo mingi mingi amû nga peko ti lo, na lo sava ala kâ.

3 Na aFarizien aga na tere ti lo, ala ye ti tara lo. Tongaso, ala tene: "Ndia amû lege na koli ti sara divorce na wali ti lo ndali ti mara ti atënë nde nde kue?" **4** Lo kiri tënë, lo tene: "ALA diko na yâ ti Mbeti ti Nzapa pëpe? Na tongo nda ni, lo so asara ala, lo sara ala koli na wali, **5** na lo tene: 'Ndani la, koli ayeke zia ande babâ na mama ti lo, na lo gue ande ti duti na wali ti lo na ala use ayeke ga mitele oko.' **6** Tongaso ala yeke use mbeni pëpe, me mitele oko. Ni la, ye so Nzapa abungbi ni na gbe ti joug oko, zia mbeni zo akangbi yâ ni pëpe." **7** Ala tene na lo: "Ka ngbanga ti nyen si Moïse amû yanga lani ti mû mbeni mbeti ti divorce na wali ni na ti tomba lo?" **8** Lo tene na ala: "A yeke ndali ti kpengbango bê ti ALA si Moïse abâ gbä lo mû lege na ALA ti sara divorce na awali ti ALA. Me, na tongo nda ni, ye ni ayeke lani tongaso pëpe. **9** Mbi tene na ALA: Tongana a yeke ndali ti lango-sioni pëpe, si mbeni zo asara divorce na wali ti lo na lo sara mariage na mbeni wali nde, lo gi mbeni wali nde la."

10 Adisciple atene na lo: "Tongana tënë ti mungo tere ti koli na wali ni ayeke tongaso, a yeke nzoni pëpe ti sara mariage." **11** Lo tene na ala: "A yeke azo kue si ayeke yeda na tënë so pëpe, me gi ala so ayeke na matabisi ni. **12** Teti ambeni zo ayeke dä so ayeke ambaïwa ngbanga ti so mama ti ala adü ala gi tongaso. Ambeni ayeke ambaïwa ndali ti so azo asara si ala ga ambaïwa. Me, ambeni zo ayeke dä so asara tere ti ala wani ambaïwa ngbanga ti royaume ti yayu. Zia zo so alingbi ti yeda na ni ayeda na ni."

13 Na pekoni, azo amû akete molenge aga na ala na lo ti tene lo zia maboko ti lo na ndo ti ala na lo sambela. Me adisciple asuku na ala. **14** Me Jésus atene: "ALA zia akete molenge ni kpô. ALA kanga lege na ala pëpe ti ga na mbi, teti royaume ti yayu ayeke ti azo so ayeke tongana akete molenge so." **15** Na Jésus azia maboko ti lo na ndo ti ala. Na pekoni, lo zia ndo ni, lo hon.

16 Bâ, mbeni koli aga nduru na Jésus na lo tene: "Wafango ye, a lingbi mbi sara ye ti nzoni wa ti wara fini ti lakue lakue?" **17** Jésus atene na lo: "Ngbanga ti nyen mo hunda na mbi tënë na ndo ti ye so ayeke nzoni? Gi zo oko si ayeke nzoni. Me, tongana mo ye ti wara fini, ngbâ ti bata acommandement lakue." **18** Lo hunda Jésus: "Acommandement wa?" Jésus atene: "Mo fâ zo pëpe. Mo gi wali wala koli nde pëpe. Mo nzi ye pëpe. Mo tene mvene na li ti mbeni zo na gbele ngbanga pëpe. **19** Mo ne babâ na mama ti mo. Mo ndoye mba ti mo tongana mo wani." **20** Maseka-koli ni atene na lo: "Mbi bata aye so kue awe. Nyen la amanke mbi, nyen?" **21** Jésus atene na lo: "Tongana mo ye ti ga zo so alingbi kue, gue mo kä aye ti mo kue na mo mû nginza ni na awayere, na fade mo yeke wara mosoro na yayu; na mo ga mo mû peko ti mbi." **22** Tongana maseka-koli ni amä tënë so, lo hon na vundu na bê ti lo, ngbanga ti so lo yeke na aye

mingi. **23** Jésus atene na adisciple ti lo atene: "Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: A yeke duti ande ngangu na mbeni zo ti mosoro ti lï na yâ ti royaume ti yayu. **24** Mbi kiri mbi tene na ALA: A yeke ngangu pëpe na mbeni chameau ti lï na yâ ti dû ti suä ahon mbeni zo ti mosoro ti lï na yâ ti royaume ti Nzapa."

25 Tongana adisciple amä tënë so, li ti ala akpe kue, na ala tene: "Zo wa si alingbi ti wara fini biani?" **26** Jésus abâ yâ ti lê ti ala, na lo tene: "Azo alingbi ti sara ye so pëpe, me Nzapa alingbi ti sara ye kue."

27 Na pekoni, Pierre ahunda lo, atene: "Bâ, e dö aye ti e kue e zia na e mû peko ti mo. E yeke wara ande nyen biani?" **28** Jésus atene na ala: "Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Na ngoi so a yeke kiri ti leke aye kue ti ga fini, tongana Molenge ti zo ayeke duti na ndo ti trône ti lo ti gloire, ALA so amû peko ti mbi, fade ALA nga kue ayeke duti na ndo ti a-trône bale-oko na use, na ALA yeke fâ ngbanga ti akete mara bale-oko na use ti Israël. **29** Na zo kue so azia ada ti lo, aita ti lo ti koli, aita ti lo ti wali, babâ ti lo, mama ti lo, amolenge ti lo, na ayaka ti lo ngbanga ti iri ti mbi, fade lo yeke wara fani mingi ahon so, na lo yeke wara ande fini ti lakue lakue.

30 "Me azo mingi so ayeke na li ni, fade ala ga azo ti ndangba ni, na azo so ayeke na ndangba ni ayeke ga azo so ayeke na li ni.

20 "Teti royaume ti yayu a-yeke tongana mbeni koli, mbeni wa ti da, so asigigi na kota ndapre ti gi azo ti mû ala na kua ti yaka ti vigne ti lo. **2** Tongana lo na azo ti kua ni amä tere awe ti tene lango oko lo futa ala denier oko, lo tokua ala na yâ ti yaka ti vigne ti lo. **3** A si nduru na ngbonga ota, lo bâ ambeni zo so ayeke duti na gara na ala yeke na kua ti sarango ni pëpe. **4** Lo tene na ala: 'ALA nga, ALA gue na yaka ti vigne ti mbi, na fade mbi mû na ALA ye so alingbi,' **5** na ala gue. A kiri a si nduru na ngbonga omene, nga na ngbonga gumbaya, lo sara nga gi tongaso. **6** Na nda ni, nduru na ngbonga bale-oko na oko, lo sigigi na lo wara ambeni zo so ayeke luti, na lo tene na ala: 'Ngbanga ti nyen, na yâ ti lango ni so kue, ALA yeke luti ge na ALA yeke na kua ti sarango ni pëpe?' **7** Ala tene na lo: 'Mbeni zo ti mû e na kua ayeke dä pëpe.' Lo tene na ala: 'ALA nga kue, ALA gue na yaka ti vigne ti mbi.'

8 "Tongana a si na lakui awe, wa ti yaka ti vigne ni atene na zo so ayeke na ndo ti kua ni: 'Mo iri azo ti kua ni na mo futa na ala nginza ti ala. Mo to nda ti futa azo so mbi mû ala na kua na ndangba ni ti kiri na ala so mbi mû ala kozoni.' **9** Na ngoi so azo so lo mû ala na kua na ngbonga bale-oko na oko ni aga, zo oko oko awara denier oko. **10** Tongana azo so lo mû ala na kua kozoni aga, ala tene na bê ti ala so ala yeke wara ande ti ala nginza mingi ahon so. Me ala nga awara denier oko. **11** Na tongana ala wara nginza ni, ala to nda ti diko tënë na gbe ti go ti ala na tere ti wa ti da ni, **12** ala tene: 'Azo so aga na ndangba ni asara kua ngbonga oko. Me mo futa ala alingbi na e, e so e bâ pasi ti sara kua na yâ ti lango ni so kue nga na yâ ti ndowa!' **13** Me wa ti da ni akiri tënë na mbeni oko ti ala, lo tene: 'Koli, mbi sara sioni na mo pëpe! Mbi na mo e mä tere fade ti futa mo denier oko pëpe? **14** Mû

ye ti mo, mo gue. Mbi ye ti mû na
zo so mbi mû lo na kua na nda-
ngba ni oko ye so mbi mû na mo.
15 Mbi lingbi ti sara ye ti bê ti mbi
na aye ti mbi wani pëpe? Wala lê ti
mo ayeke sioni ngbanga ti so mbi
yeke nzoni zo?' **16** A yeke tonga-
so si fade azo ti ndangba ni aga azo
ti li ni, na azo ti li ni aga azo ti nda-
ngba ni."

17 Tongana Jésus ayeke nduru ti
montê na Jérusalem, lo iri gi adisci-
ple ti lo bale-oko na use, na tongana
ala yeke tambela na lege, lo tene na
ala: **18** "ALA bâ, e yeke montê na
Jérusalem la, na fade a yeke zia Mo-
lenge ti zo na maboko ti aprêtre-
mokonzi nga na ascribe. Fade ala
yeke fâ ngbanga ti kuâ na li ti lo,
19 na fade ala yeke zia lo na mabo-
ko ti azo ti amara ti tene ala he lo, ala
pika lo na zaza nga ala kanga lo na
ndo ti keke si lo kui. Me na ota lango
ni, a yeke zingo lo na kuâ."

20 Na pekoni, mama ti amolenge
ti Zébédée aga na tere ti Jésus, lo na
amolenge ti lo ti koli. Lo ba li ti lo na
gbe ti Jésus na lo hunda mbeni ye na
lo. **21** Jésus atene na lo: "Mo ye
nyen?" Lo tene na Jésus: "Mû yanga
ti tene amolenge ti mbi ti koli use so
aduti na tere ti mo, oko na mbage ti
maboko ti mo ti koli na oko na mba-
ge ti maboko ti mo ti wali, na yâ ti
royaume ti mo." **22** Jésus atene
na amolenge ni: "ALA hinga ye so
ALA yeke hunda so pëpe. ALA lingbi
ti nyon kopo so mbi ga nduru ti nyon
ni so?" Ala tene na lo: "E lingbi."
23 Lo tene na ala: "Ti kopo ti mbi
ni, ALA yeke nyon ande ni biani. Me
ti duti na mbage ti maboko ti mbi ti
koli nga na mbage ti maboko ti mbi
ti wali, a yeke ti mbi ti mû ni pëpe.
Me a yeke ti ala so Babâ ti mbi ale-
ke ni ndali ti ala."

24 Tongana atanga ni bale-oko
amä tënë so, bê ti ala ason na tere ti
aita use so. **25** Me Jésus airi ala
na tere ti lo, na lo tene: "ALA hinga
so amokonzi ti amara ayeke sara mo-
konzi na ndo ti amara ni, na akota
zo ni ayeke na komandema na ndo
ti ala. **26** Ti ALA, a yeke tongaso
pëpe. Me zo so aye ti ga kota na popo
ti ALA, a lingbi lo duti zo ti kua ti
ALA. **27** Na zo so aye ti duti na li
ni na popo ti ALA, a lingbi lo duti
ngbâa ti ALA. **28** A yeke tongana
ti Molenge ti zo so aga ti tene azo
asara kua na lo pëpe, me lo ga ti sara
kua na azo na ti mû âme ti lo tonga-
na ngere so a futa ti zi na azo mingi."

29 Tongana ala yeke sigigi na yâ
ti Jéricho ti hon, azo mingi mingi
amû peko ti lo. **30** Awaziba use
ayeke duti na tere ti lege. Tongana
ala mä so Jésus si ayeke hon so, ala
dekongo, ala tene: "Seigneur, Mole-
nge ti David, sara nzoni bê na e!"
31 Me azo ni asuku na ala ti ka-
nga yanga ti ala. Ye oko, ala kiri
ala dekongo ngangu, ala tene: "Sei-
gneur, Molenge ti David, sara nzoni
bê na e!" **32** Tongaso Jésus aluti,
lo iri ala, na lo tene: "ALA ye mbi
sara nyen na ALA?" **33** Ala tene
na lo: "Seigneur, e ye si lê ti e azi."
34 Mawa ti ala asara Jésus, na lo
ndu lê ti ala. Fade fade, lê ti ala azi
na ala mû peko ti lo.

21 Tongana ala ga nduru na Jé-
rusalem, na ala si na Beth-
phagé, na ndo ti Hoto ti akeke
ti olive, Jésus atokua adisciple use,
2 lo tene na ala: "ALA gue na yâ ti
kete kodoro so ALA yeke bâ so. Gi na
lingo ti ALA, fade ALA yeke wara
mbeni lele so a kanga lo, nga mbe-
ni kete lele ni so ayeke na tere ti
lo. ALA zi alele ni na ALA ga na
ala na mbi. **3** Na tongana mbeni

zo asara tënë na ALA, a lingbi ALA
tene na lo: 'A yeke Seigneur si aye
anyama ni.' Na fade fade lo yeke zia
anyama ni na ALA."
4 Ye so asi biani, tongaso si tënë
so a tene na lege ti prophète ni aga
tâ tënë, tongana a tene: **5** "ALA
tene na molenge-wali ti Sion: 'Bâ,
Gbia ti mo ayeke ga ti bâ mo, lo yeke
sara ye na ngangu pëpe. Lo montê na
ndo ti mbeni lele, na ndo ti mbeni
kete lele, molenge ti mbeni nyama
so ayeke yô kungba.' "
6 Tongaso adisciple ni ague na
ala sara gi tongana ti so Jésus amû
yanga na ala ti sara. **7** Ala ga na
lele ni nga na molenge ti lo, ala bi
abongo ti ala ti ndo ni na ndo ti a-
nyama ni, na Jésus aduti na ndo ni.
8 Mingi ti gbâ ti azo ni agbara abo-
ngo ti ala ti ndo ni na ndo ti lege ni.
Na oko ngoi ni, ambeni ayeke fâ
amaboko ti akeke na ala yeke zia ni
na ndo ti lege ni. **9** Ti gbâ ti azo
ni, ala so ayeke hon kozo na lo nga
ala so ayeke ga na peko ti lo, ala yeke
dekongo atene: "E voro mo, sö Mole-
nge ti David! Tënë nzoni ayeke na
ndo ti lo so aga na iri ti Jéhovah! Mo
so mo yeke kâ na nduzu, e voro mo,
mo sö lo!"
10 Na ngoi so lo lï na Jérusalem,
gbata ni kue ayengi, na azo atene:
"So zo wa la?" **11** Gbâ ti azo ni
ayeke tene: "So ayeke prophète Jé-
sus, so lo londo na Nazareth ti Gali-
lée!"
12 Jésus alï na yâ ti temple na lo
tomba azo so ayeke kä ye nga na azo
kue so ayeke vo ye na yâ ni. Nga, lo
kinda atable ti azo so ayeke changé
nginza na aye ti duti ti azo so aye-
ke kä akolokoto. **13** Na lo tene na
ala: "A sû na Mbeti ti Nzapa a tene:
'Fade a yeke iri da ti mbi da ti sa-
mbela.' Me ALA sara si da ni aga kota
dû ti azo ti gbungo aye ti azo na nga-
ngu." **14** Na awaziba nga na azo
so gere ti ala abuba aga na lo na yâ
ti temple ni, na lo sava ala.
15 Tongana aprêtre-mokonzi nga
na ascribe abâ aye ti dongo bê so lo
sara, nga na amolenge-koli so ayeke
dekongo na yâ ti temple atene: "E
voro mo, sö Molenge ti David!" bê ti
ala ason mingi, **16** na ala tene na
Jésus: "Mo mä ye so ala yeke tene
so?" Jésus atene na ala: "En, mbi mä
ni. ALA diko tënë so lâ oko pëpe? tënë
so atene: 'Mo zia tënë ti sepela na ya-
nga ti akete molenge nga na ya-
nga ti ala so angbâ ti nyon me.' "
17 Lo zia ala, lo sigigi na gbata ni,
lo gue na Béthanie na lo lango kâ.
18 Tongana lo yeke kiri na yâ ti
gbata ni na yanga ti ndapre, nzara
asara lo. **19** Na lê ti lo atï na ndo
ti mbeni keke ti figue so ayeke na
tere ti lege ni, na lo gue na tere ni.
Me lo wara lê ti keke dä oko pëpe, gi
akugbe ni. Tongaso, lo tene na keke
ni: "Zia mo lë mbeni pëpe teti lakue
lakue." Na keke ti figue ni ahule gi
na lê ni lê ni. **20** Me tongana a-
disciple abâ ye so, ala hunda tere ti
ala, ala tene: "Tongana nyen si keke
ti figue so ahule gi na lê ni lê ni?"
21 Jésus akiri tënë na ala: "Ti tâ
tënë ni, mbi tene na ALA: Tongana
ALA yeke na mabe biani, na ALA
yeke na kite pëpe, ALA yeke sara
ande gi pëpe ye so mbi sara na keke
ti figue so. Me nga, tongana ALA
tene na hoto so: 'Mo londo mo gue
mo tï na yâ ti ngu-ingo,' fade a yeke
si tongaso. **22** Na aye kue so ALA
hunda ni na yâ ti sambela na mabe,
fade ALA yeke wara ni."
23 Na peko ti so lo lï na yâ
ti temple, aprêtre-mokonzi nga na
a-ancien ti azo ni aga na tere ti lo
na ngoi so lo yeke fa ye, ala tene: "Na

ndo wa si mo wara komandema ti
sara na aye so? Zo wa si amû na mo
komandema so?" **24** Jésus akiri
tënë na ala, lo tene: "Mbi kue, mbi
yeke hunda ALA na mbeni ye oko.
Tongana ALA kiri tënë na mbi, mbi
nga mbi yeke fa na ALA ndo so mbi
wara komandema so dä ti sara na
aye so: **25** Batême so Jean amû
lani na azo, a londo na ndo wa? A lo-
ndo na yayu wala na azo?" Me ala to
nda ti sara tënë na popo ti ala, ala
yeke tene: "Tongana e tene: 'A londo
na yayu', lo yeke tene ande na e:
'Ngbanga ti nyen si ALA mä na bê na
lo pëpe?' **26** Me tongana e tene:
'A londo na azo,' e yeke na mbeto ti
gbâ ti azo so, ngbanga ti so azo ni
kue abâ Jean tongana mbeni pro-
phète." **27** Tongaso ala kiri tënë
na Jésus, ala tene: "E hinga pëpe."
Na Jésus atene na ala: "Mbi kue mbi
yeke tene na ALA pëpe ndo so mbi
wara komandema so dä ti sara na
aye so.

28 "ALA bâ tënë so tongana
nyen? Mbeni koli ayeke na amo-
lenge use. Lo si na kozo molenge
ni, lo tene: 'Molenge ti mbi, laso,
mo gue mo sara kua na yaka ti vi-
gne.' **29** Molenge ni atene na lo:
'Babâ, mbi yeke gue,' me lo gue
pëpe. **30** Lo si na use molenge ni,
lo tene oko tënë so na lo. Molenge ni
akiri tënë: 'Mbi yeke gue pëpe.' Me
na pekoni, vundu asara lo na lo gue.
31 Na popo ti amolenge use so, zo
wa si asara ye so bê ti babâ ti lo
aye?" Ala tene: "Use ni so." Jésus
atene na ala: "Ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA: Azo ti rongo nginza ti
lapo na awali-ndumba ayeke lï na yâ
ti royaume ti Nzapa kozo na ALA.
32 Teti Jean aga, na lo fa na ALA
lege ti mbilimbili, me ALA mä na bê
na lo lani pëpe. Me azo ti rongo ngi-
nza ti lapo na awali-ndumba amä na
bê na lo. Ti ALA, atâa so ALA bâ ye so
lani, vundu asara ALA pëpe ti tene
ALA mä na bê na lo.

33 "ALA mä mbeni toli ni: Mbeni
koli ayeke dä, mbeni wa ti da. Lo
fâ yaka ti vigne na lo sara gbagba
angoro ni, lo zi dû ti petengo na alê
ti vigne na yâ ni na lo leke mbeni da
ti sinziri. Lo zia yaka ni na awafango
yaka ti tene ala loué ni, na lo gue
na mbeni tambela na kodoro wa-
nde. **34** Tongana ngoi ti sigingo ti
alê ti vigne ni alingbi awe, lo to-
kua angbâa ti lo na awafango yaka
ni ti tene ala tokua na lo ti lo alê ti vi-
gne ni. **35** Me, awafango yaka ni
agbu angbâa ti lo so, ala pika mbeni
ngangu, ala fâ mbeni na ala bo mbe-
ni na tênë juska na kuâ. **36** Lo
kiri lo tokua ambeni ngbâa ni, mingi
ahon ti so lo tokua kozo. Me awafa-
ngo yaka ni asara na ala gi oko ye
ni. **37** Na nda ni, lo tokua mole-
nge ti lo ti koli na ala, na lo tene:
'Fade ala yeke kpe mbeto ti molenge
ti mbi so.' **38** Tongana awafango
yaka ni abâ molenge ni, ala tene na
popo ti ala: 'So héritier ti yaka ti vi-
gne ni la. ALA ga, e fâ lo na e mû ye
ti héritier ti lo ni!' **39** Tongaso ala
gbu lo, ala bi lo na peko ti yaka ti vi-
gne ni, na ala fâ lo. **40** Tongana
wa ti yaka ti vigne ni aga ande, lo
yeke sara nyen na awafango yaka ni
so?" **41** Ala tene na lo: "Ngbanga
ti so awafango yaka so ayeke sioni,
lo yeke futi ala ti sioni ni. Lo yeke zia
yaka ti vigne ni na ambeni wafango
yaka nde ti loué ni, si na ngoi so avi-
gne ni alë, ala yeke mû ande na lo ti
lo alê ti vigne ni."

42 Jésus atene na ala: "ALA diko
tënë so na yâ ti Mbeti ti Nzapa lâ
oko pëpe? 'Tênë so azo ti lekengo
da ake ni so aga tâ kozo tênë ti gere

ti da ni. A yeke Jéhovah si asara ye
so, na a yeke ye ti dongo bê na lê
ti e.' **43** Ndani la, mbi tene na
ALA: Fade a yeke zi royaume ti Nza-
pa na maboko ti ALA, ti mû ni na
mbeni mara nde so ayeke lë alengo
ni. **44** Nga, zo so atï na ndo ti
tênë ni so, fade yâ ti lo ayeke kungbi.
Âdu ti zo so tênë ni si atï na ndo ti lo,
tênë ni ayeke neka lo si lo ga fuku."

45 Tongana aprêtre-mokonzi nga
na aFarizien amä atoli so lo fa so, ala
bâ so lo yeke sara gi tënë ti ala.
46 Atâa so ala yeke gi lege ti gbu
lo, mbeto ti gbâ ti azo so asara ala,
ndali ti so azo ni abâ Jésus tongana
mbeni prophète.

22 Jésus akiri asara tënë na
ala na lege ti atoli, lo tene:
2 "Royaume ti yayu ayeke tongana
mbeni koli, mbeni gbia, so asara
matanga ti mariage ndali ti molenge
ti lo ti koli. **3** Lo tokua angbâa ti
lo ti iri azo so a tisa ala na matanga
ti mariage ni. Me azo ni aye ti ga
pëpe. **4** Lo kiri lo tokua ambeni
ngbâa ni, lo tene: 'ALA tene tënë so
na azo so a tisa ala: "Bâ, mbi tö kobe
ti midi awe. Mbi fâ abagara nga na
anyama ti mafuta. Mbi leke ye kue
awe. ALA ga na matanga ti mariage
ni."' **5** Me azo ni amä tënë ni to-
ngana senge tënë, na ala hon. Mbe-
ni ahon na yaka ti lo, na mbeni
ahon na dengo buze ti lo. **6** Me
atanga ni agbu angbâa ni, azonga
ala, asara pasi na ala na afâ ala.

7 "Ngonzo agbu gbia ni ngangu,
na lo tokua aturugu ti lo si ala futi
azo ti fango zo so nga ala zö gba-
ta ti ala. **8** Na pekoni, lo tene na
angbâa ti lo: 'A leke ye kue teti ma-
tanga ti mariage ni awe, me azo so
a tisa ala fade ti ga alingbi na ni
pëpe. **9** Tongaso, ALA gue na ako-
ta lege ti gbata ni, na zo kue so ALA
wara lo, ALA tisa lo ti ga na matanga
ni.' **10** Angbâa ni asara tongaso.
Ala gue na akota lege ni, ala iri azo
kue so ala wara ala, asioni zo nga na
anzoni zo. Azo ni so aga si aduti na
tere ti table asi yâ ti ndo so a sara
matanga ni dä.

11 "Tongana gbia ni alï ti bâ age-
ne ni, lê ti lo atï na ndo ti mbeni koli
so ayü bongo ti mariage ni pëpe.
12 Gbia ni atene na lo: 'Koli, mo lï
ge tongana nyen, so mo yü bongo ti
mariage ni pëpe so?' Yanga ti koli ni
akanga. **13** Tongaso gbia ni atene
na azo ti kua ti lo: 'ALA kanga mabo-
ko ti lo na gere ti lo na ALA bi lo na
gigi na yâ ti bingo. Kâ la si fade lo
yeke toto na lo yeke te pembe ti lo.'

14 "Teti a tisa gbâ ti azo, me a
soro gi kete."

15 Tongaso aFarizien ague na ala
mä tere ti tene ala gbu lo na tënë ti
yanga ti lo. **16** Na pekoni, ala to-
kua adisciple ti ala legeoko na azo ti
Hérode ti tene tënë so na lo: "Wafa-
ngo ye, e hinga so mo yeke tene gi
tâ tënë lakue nga mo yeke fa tënë ti
Nzapa na lege ti tâ tënë. E hinga nga
so mo yeke mû mbage ti mbeni zo
pëpe, teti mo sara ye na zo gi ndali
ti lê ti lo pëpe. **17** Tene na e: Tï
mo, Ndia amû lege na zo ti futa lapo
ti molenge ti kodoro na César wala
pëpe?" **18** Me teti so Jésus ahi-
nga sioni bê ti ala, lo tene: "ALA
awahandango lê ti zo so, ngbanga ti
nyen ALA yeke tara mbi? **19** ALA
fa na mbi mbeni lê ti nginza so aye-
ke futa na lapo." Ala ga na lo denier
oko. **20** Lo tene na ala: "Li ti zo so
nga na iri so ayeke na ndo ti lê ti ngi-
nza ni ayeke ti zo wa?" **21** Ala
tene: "A yeke ti César." Tongaso lo
tene na ala: "ALA kiri na César aye so
ayeke ti César, me na Nzapa aye so
ayeke ti Nzapa." **22** Tongana ala

mä tënë so, bê ti ala adö, na ala zia lo ala hon.

23 Gi na lango ni so, aSadducéen, so atene zingongo ti akuâ ayeke dä pëpe, aga na mbage ti lo na ala hunda lo: **24** "Wafango ye, Moïse atene lani: 'Tongana mbeni koli akui si lo de ti dü molenge pëpe, a lingbi ita ti lo ti koli asara mariage na wali ti lo ni ti dü molenge na iri ti ita ti lo ni.' **25** Bâ, lani ambeni ita ti koli mbasambala ayeke dä na popo ti e. Yaya ni asara mariage na lo kui. Me teti so lo dü molenge pëpe, lo zia wali ni na ita ti lo. **26** Ye ni asi nga tongaso na use ita ti lo ni na ota ni, juska na ala mbasambala kue. **27** Na peko ti ala kue, wali ni nga akui. **28** Tongaso, na ngoi ti zingongo ti akuâ, fade wali ni ayeke duti wali ti lo so wa na popo ti ala mbasambala ni? So ala kue la amû wali ni so."

29 Jésus akiri tënë na ala, lo tene: "ALA girisa lege awe, ngbanga ti so ALA hinga Mbeti ti Nzapa nga na ngangu ti Nzapa oko pëpe, **30** teti na ngoi ti zingongo ti akuâ, akoli ayeke sara mariage pëpe na awali nga ayeke sara mariage pëpe. Me ala yeke tongana a-ange so ayeke na yayu. **31** Na ndo ti tënë ti zingongo ti akuâ, ALA diko pëpe ye so Nzapa atene ândö na ALA? Lo tene: **32** 'Mbi yeke Nzapa ti Abraham, Nzapa ti Isaac na Nzapa ti Jacob.' Lo yeke Nzapa ti akuâ pëpe, me ti azo so ayeke na fini." **33** Tongana gbâ ti azo so ayeke dä amä tënë so, bê ti ala adö ndali ti fango ye ti lo.

34 Na peko ti so aFarizien amä so lo kanga yanga ti aSadducéen awe, ala bungbi tere ti ala. **35** Na mbeni oko ti ala, so lo hinga ye mingi na ndo ti Ndia, ahunda tënë na Jésus ti tara lo: **36** "Wafango ye, commandement wa si ayeke kota ahon atanga ni kue na yâ ti Ndia?" **37** Jésus akiri tënë na lo: "'Mo ndoye Jéhovah Nzapa ti mo na bê ti mo kue, na âme ti mo kue nga na bibe ti mo kue.' **38** So ayeke commandement so ayeke kota ahon atanga ni kue na a yeke kozoni la. **39** Use commandement ni, so akpa ti kozoni so, ayeke so: 'Mo ndoye mba ti mo tongana mo wani.' **40** Ndia ni kue, nga na ambeti ti aProphète, aluti na ndo ti acommandement use so."

41 Na ngoi so aFarizien abungbi tere ti ala na ndo oko, Jésus ahunda ala: **42** "ALA tene ti ALA nyen na ndo ti Christ? Lo yeke molenge ti zo wa?" Ala kiri tënë na lo: "Lo yeke molenge ti David." **43** Lo tene na ala: "Ka a sara tongana nyen si, na lege ti ngangu ti yingo, David airi lo 'Seigneur'? tongana lo tene: **44** 'Jéhovah atene na Seigneur ti mbi: "Mo duti na mbage ti maboko ti mbi ti koli juska mbi zia awato ti mo na gbe ti gere ti mo."' **45** So David airi lo 'Seigneur' so, lo kiri ti duti molenge ti lo ni tongana nyen?" **46** Zo oko ti kiri tënë na lo ayeke dä pëpe. Ti londo na lango ni so, mbeni zo ti tara ti hunda tënë na lo ayeke dä pëpe.

23 Na pekoni, Jésus asara tënë na gbâ ti azo nga na adisciple ti lo, lo tene: **2** "Ascribe na aFarizien aduti ala wani na ndo ti ngende ti Moïse. **3** Tongaso, aye kue so ascribe na aFarizien ayeke fa na ALA, ALA sara ni na ALA bata ni. Me ALA sara tongana ti ascribe na aFarizien ni pëpe, ngbanga ti so ala yeke sara tënë ni, me ala yeke sara ye alingbi na ni pëpe. **4** Ala

kanga anengo kungba na ala zia ni
na ndo ti go ti azo. Me ala wani aye
ti ndu ni kete na li ti maboko ti ala
pëpe. **5** Aye kue so ala yeke sara,
ala yeke sara ni gi ti tene azo abâ ala.
Ti ala, akete kete bozo so a zia aver-
sê ti Mbeti ti Nzapa dä, ala yeke sara
ni kota, na ala yü ni ti bata na tere ti
ala. Ala sara si yanga ti bongo ti
ala ayo. **6** Ala ye gi kozo place na
ngoi ti tengo akobe ti lakui, nga ala
ye gi akozo ngende na yâ ti asynago-
gue. **7** Na ala ye ti tene azo aba-
ra ala na gara nga ti tene a iri ala
Rabbi. **8** Me ti ALA, zia mbeni zo
airi ALA Rabbi pëpe, teti wafango ye
na ALA ayeke gi oko. Me ALA kue
ayeke aita. **9** Nga, ALA iri mbeni
zo na ndo ti sese so Babâ ti ALA pëpe,
ngbanga ti so Babâ ti ALA ayeke gi
oko, lo so ayeke na yayu. **10** Wala
ALA zia mbeni zo airi ALA 'amokonzi'
pëpe, teti Mokonzi ti ALA ayeke gi
oko, Christ. **11** Me zo so ayeke
kota mingi na popo ti ALA, a lingbi lo
duti zo ti kua ti ALA. **12** Zo so ayä
iri ti lo, fade a sara si lo ga kete. Na
zo so asara tere ti lo kete, fade a yä
iri ti lo.

13 "Mawa na ALA, ascribe na
aFarizien, ALA awahandango lê ti zo!
ALA kanga lege ti royaume ti yayu
na azo. Me ALA wani, ALA yeke lï dä
pëpe nga ALA yeke zia lege pëpe na
azo so aye ti lï dä ti lï. **14*** ——

15 "Mawa na ALA, ascribe na
aFarizien, ALA awahandango lê ti zo!
ALA yeke fâ ngu-ingo nga ALA yeke
tambela na kuru sese ti gue ti sara
si zo oko aga prosélyte.* Na tongana
lo ga ni awe, ALA sara si lo ga zo so
alingbi na Géhenne fani use ahon
ALA wani.

16 "Mawa na ALA, awaziba so
ayeke fa lege na amba ti ala. ALA so
atene: 'Tongana mbeni zo adeba tere
ti lo na iri ti temple, a sara ye oko
pëpe. Me, tongana mbeni zo adeba
tere ti lo na iri ti lor ti temple ni,
a yeke ti lo ti sara ye alingbi na
deba ni.' **17** ALA so li ti ALA aye-
keë dä pëpe nga so ALA yeke awaziba!
Ti tâ tënë ni, so wa si ayeke kota mi-
ngi? Lor ni wala temple ni so asara
si lor ni aga nzoni-kue? **18** Nga
ALA tene: 'Tongana mbeni zo adeba
tere ti lo na iri ti gbalaka, a sara
ye oko pëpe. Me, tongana mbeni zo
adeba tere ti lo na iri ti sandaga so
ayeke na ndo ti gbalaka ni, a yeke ti
lo ti sara ye alingbi na deba ni.'
19 ALA awaziba! Ti tâ tënë ni, so
wa si ayeke kota mingi? Sandaga ni
wala gbalaka ni so asara si sandaga
ni aga nzoni-kue? **20** Tongaso, zo
so adeba tere ti lo na iri ti gbalaka ni,
lo deba tere ti lo na iri ti gbalaka ni
nga na iri ti ye kue so ayeke na ndo
ni. **21** Nga, zo so adeba tere ti lo
na iri ti temple, lo deba tere ti lo na
iri ti temple ni nga na iri ti lo so adu-
ti na yâ ni. **22** Na zo so adeba tere
ti lo na iri ti yayu, lo deba tere ti lo
na iri ti trône ti Nzapa nga na iri ti
lo so aduti na ndo ti trône ni.

23 "Mawa na ALA, ascribe na
aFarizien, ALA awahandango lê ti
zo! ALA yeke mû dîme ti menthe, ti
aneth na ti cumin. Me ALA bâ na
nene ni pëpe aye so ayeke kota ahon
ni na so Ndia ahunda: So ti tene mbi-
limbili, sarango nzoni bê na zo nga
dutingo be-ta-zo. A yeke aye so si a
lingbi ALA sara ni fade, me na oko
ngoi ni, ALA girisa nga pëpe ambeni
ye ni so. **24** ALA, awaziba so aye-
keë fa lege na amba ti ala! ALA yeke
zi ngungu na yâ ti ye ti nyongo ti
ALA, me ALA yeke mene chameau!

Mt 23:14* Bâ kete tënë ti Mt 17:21. **15*** Wa-
nde so asara nzapa ti aJuif.

25 "Mawa na ALA, ascribe na
aFarizien, ALA awahandango lê ti zo!
ALA yeke sukula tere ti kopo na ti se-
mbe si avuru, me yâ ni asi singo na
aye so a gbu na ngangu nga na sara-
ngo ye ahon ndo ni. **26** Mo Fari-
zien so mo yeke waziba so! Sukula yâ
ti kopo nga na yâ ti sembe kozoni, si
tere ni nga avuru.

27 "Mawa na ALA, ascribe na
aFarizien, ALA awahandango lê ti zo!
ALA kpa adû ti kuâ so tere ni ayeke
vuru, so na gigi a yeke pendere, me
yâ ni asi singo na abio ti akuâ nga
na mara ti asioni ye nde nde kue.
28 ALA yeke tongaso nga. Na gigi,
ALA kpa azo ti mbilimbili, me na yâ
ni, bê ti ALA asi singo na nzara ti ha-
ndango lê ti azo nga na kpengo ndia
pëpe.

29 "Mawa na ALA, ascribe na
aFarizien, ALA awahandango lê ti
zo! ALA yeke leke adû ti kuâ ti apro-
phète na ALA yeke sara pendere na
tere ti asende ti kuâ ti azo ti mbili-
mbili. **30** Na ALA tene: 'Tongana
e yeke lani na ngoi ti akotara ti e, ka
e yôro maboko ti e legeoko na ala
na yâ ti mënë ti aprophète pëpe.'
31 Na tenengo tongaso, ALA yeke
sara tënë na tere ti ALA wani, so ALA
yeke amolenge ti azo so afâ lani
aprophète ni. **32** Ka ALA hunzi gi
akusala so akotara ti ALA ato nda ti
sara lani so ma!

33 "ALA angbo, amolenge ti asio-
ni ngbo, ALA lingbi ande ti kpe
ngbanga ti Géhenne tongana nyen?
34 Ndani la, mbi yeke tokua na ALA
aprophète na awandara nga na awa-
fango ye. Me fade ALA yeke fâ ambe-
ni na popo ni na ALA yeke kanga
ambeni na ndo ti keke, ALA yeke
pika ambeni na zaza na yâ ti asyna-
gogue ti ALA, nga ALA yeke sara ye
ti ngangu na ambeni na yâ ti agbata
nde nde, **35** tongaso si mënë ti
azo ti mbilimbili kue so atuku na
sese aga na ndo ti ALA. A londo na
mënë ti Abel, zo ti mbilimbili, ti si
na mënë ti Zacharie molenge ti Ba-
rachie so ALA fâ lo na popo ti akubu
ti temple na gbalaka ni. **36** Ti tâ
tënë ni, mbi tene na ALA: Aye so
kue ayeke ga ande na ndo ti azo ti
ngoi so.

37 "Jérusalem, Jérusalem, lo so
afâ aprophète nga lo so abo na tënë
ala so a tokua ala na mbage ti lo.
Fani mingi mbi ye ti bungbi amole-
nge ti mo na ndo oko tongana ti so
mama ti kondo abungbi amolenge ti
lo na gbe ti maboko ti lo. Me ALA
yeda pëpe! **38** Bâ, a zia da ti ALA
na ALA awe. **39** Teti mbi tene na
ALA, fade ALA yeke bâ mbi oko pëpe
juska ALA tene: 'Tënë nzoni ayeke na
ndo ti lo so aga na iri ti Jéhovah!' "

24 Tongana Jésus asigigi na yâ
ti temple na lo yeke hon,
adisciple ti lo aga na tere ti lo ti fa
na lo ada ti temple ni. **2** Lo kiri
tënë na ala, lo tene: "ALA bâ aye so
kue? Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA:
Tênë oko ayeke ngbâ ande ge na ndo
ti mbeni pëpe. A yeke tuku ni ande
kue na sese."

3 Tongana lo yeke duti na ndo ti
Hoto ti akeke ti olive, adisciple aga
na tere ti lo na ngoi so lo yeke gi lo
oko. Ala hunda ndo atene: "Tene na
e: Lawa si aye so ayeke si ande? Na
fade fä ti ngoi so mo yeke si na mo
yeke duti dä nga ti ngoi so aye ti ngoi
so ayeke gue ti hunzi ayeke nyen?"

4 Jésus akiri tënë na ala, lo tene:
"ALA sara hange si mbeni zo ahanda
ALA pëpe, **5** teti azo mingi aye-
ke ga na iri ti mbi, ala yeke tene:
'Mbi si mbi yeke Christ ni,' na fade

ala yeke handa azo mingi. **6** ALA
yeke mä ande tënë ti abira so atï
nduru na ALA wala abira so atï yo-
ngoro na ALA. ALA zia si mbeto ni
ahon ndo ti ALA pëpe, teti a lingbi
aye so asi, me ade nda ni asi pëpe.
7 "Teti fade mara ayeke londo
na bira na tere ti mbeni mara, na
royaume ayeke londo na bira na tere
ti mbeni royaume. Fade kota nzara
ayeke tï nga sese ayeke yengi, na
aye so ayeke si na ando nde nde na
peko ti tere. **8** Aye so kue ayeke
tongo nda ti aye ti vundu so akpa so-
ngo yâ so agbu wali so aye ti dü.
9 "Fade azo ayeke zia ALA na ma-
boko ti ambeni zo ti sara pasi na ALA
na a yeke fâ ALA. Fade ALA yeke ga
azo so amara kue ake ALA ndali ti iri
ti mbi. **10** Fade azo mingi ayeke
zia lege ti mabe, ala yeke kä amba ti
ala na popo ti ala nga fade ala ke tere
na popo ti ala. **11** Fade aprophète
ti wataka mingi ayeke londo, na ala
yeke handa azo mingi, **12** na teti
so kpengo ndia pëpe ayeke wu mi-
ngi, fade ndoye ti mingi ti azo ni
ayeke dë. **13** Me zo so agbu nga-
ngu juska na nda ni, lo si a yeke sö
lo ande. **14** A yeke fa ande nzoni
tënë ti royaume so na ndo ti sese kue
so azo ayeke dä tongana mbeni tënë
ti témoin ndali ti amara kue. Na pe-
koni, nda ni ayeke ga.
15 "Tongana ALA bâ ye ti saleté
so asara si ye kue abuba aduti na
ndo so ayeke nzoni-kue, ye ti saleté
so a fa tënë ni na lege ti prophète Da-
niel (zia zo so ayeke diko tënë ni abâ
nda ni nzoni), **16** na ngoi ni so,
zia ala so ayeke na Judée alondo
akpe na li ti ahoto. **17** Zia zo so
ayeke na li ti da azu na sese pëpe ti
mû akungba so ayeke na yâ ti da ti
lo ti hon na ni. **18** Nga, zia zo
so ayeke na yaka akiri na yanga-da
ti mû bongo ti lo ti ndo ni pëpe.
19 Mawa na awali so ayeke na ngo,
nga na ala so angbâ ti mû me na
molenge na alango ni so! **20** ALA
ngbâ ti sambela si lango ti kpengo ti
ALA ni asi pëpe na ngoi so dê ayeke
mingi wala na lâ ti sabbat pëpe.
21 Teti na ngoi ni so, fade mbeni
kota ye ti vundu ayeke si, ye ti vu-
ndu so mara ni ade ti si lâ oko pëpe
ngbene ye so dunia abâ gigi jus-
ka fadeso, na mara ni ayeke kiri
ti si ande mbeni pëpe. **22** Biani,
tongana fade a kiri na alango ni
so nduru pëpe, ka mitele oko ayeke
sö kuâ pëpe. Me ndali ti azo so a soro
ala, fade a yeke kiri na alango ni so
nduru.
23 "Na tongana mbeni zo atene
na ALA: 'Bâ, Christ la ge so,' wala
'Bâ, lo la kâ so!' ALA mä na bê na
tënë ni so pëpe. **24** Teti aChrist ti
wataka nga na aprophète ti wataka
ayeke londo na ala yeke sara ande
akota fä nga na aye ti dongo bê si,
tongana lege ayeke dä, ala handa
même azo so a soro ala. **25** Bâ,
mbi gboto mê ti ALA kozoni awe.
26 Tongaso, tongana azo atene na
ALA: 'Bâ, lo yeke na yando,' ALA gue
kâ pëpe. Wala tongana azo ni atene:
'Bâ, lo yeke kâ na yâ ti da,' ALA mä
na bê na tënë ni so pëpe. **27** Teti
legeoko tongana wâ ti bekpa alondo
na mbage ti Tö na aza juska na mba-
ge ti Do, ngoi so Molenge ti zo aye-
ke si na lo yeke duti dä ayeke duti
ande nga tongaso. **28** Teti na ndo
so kuâ ayeke dä, fade angualo ayeke
bungbi tere na ndo ni so.
29 "Hio na peko ti kota ye ti vu-
ndu ti alango ni so, fade lâ aye-
ke vuko, na nze ayeke su pëpe, na
atongoro ayeke londo ande na ndu-

zu ti tï, na angangu ti yayu ayeke
yengi ande. **30** Na pekoni, fade
fä ti Molenge ti zo ayeke sigigi na
yayu, na akete mara kue ti sese
ayeke pika tere ti ala ti fa so ala
yeke na vundu. Ala yeke bâ ande
Molenge ti zo so ayeke ga na ndo
ti ambinda ti yayu, na ngangu nga
na kota gloire. **31** Na kota toto-
ngo ti trompette, fade lo yeke tokua
a-ange ti lo, si ti londo na apupu osio,
nga na mbeni mbage ti yayu ti si na
mbeni mbage ni, ala yeke bungbi na
ndo oko azo ti lo so a soro ala.

32 "Fadeso, zia ALA manda ye so
na ndo ti tapande ti keke ti figue:
Gi na ngoi so akete maboko ni ato
nda ti sigigi na afini kugbe ni nga
asigigi, ALA hinga so ngoi ti maï-
ngo ti akobe ti yaka aga nduru awe.
33 Legeoko nga, tongana ALA bâ
aye so kue, zia ALA hinga so lo si
nduru awe, lo yeke na yanga-da.
34 Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA:
Azo ti ngoi ni so ayeke hon pëpe jus-
ka aye so kue asi awe si. **35** Fade
yayu na sese ayeke hon, me atënë ti
mbi ayeke hon oko pëpe.

36 "Na ndo ti tënë ti lango ni so
nga na ngbonga ni so, zo oko ahinga
ni pëpe, atâa a-ange so ayeke na
yayu, wala Molenge ni ahinga ni
pëpe, me gi Babâ ni. **37** Legeoko
tongana ti so a si lani na ngoi ti Noé,
ye ni ayeke duti ande tongaso nga
na ngoi so Molenge ti zo ayeke si
na lo yeke duti dä. **38** Na ngoi
ni so, kozo si kota ngu apika, azo
asara lani ye tongaso: Ala yeke te,
ala yeke nyon, akoli ayeke sara ma-
riage, awali nga ayeke sara mariage
juska ti si na lango ni so Noé alï na
yâ ti arche. **39** Ala gbu li lani na
ndo ti ye so ayeke si so pëpe juska
kota ngu apika na ahon na ala kue.
Ye ni ayeke duti ande tongaso nga na
ngoi so Molenge ti zo ayeke si na lo
yeke duti dä. **40** Na lâ ni so, ako-
li use ayeke duti na yaka: fade a yeke
mû oko a hon na lo, na a dö oko ni a
zia. **41** Awali use ayeke neka ye
na tênë ti nekango na ye: fade a yeke
mû oko a hon na lo, na a dö oko ni
a zia. **42** Ni la, ALA lango pëpe,
ngbanga ti so ALA hinga pëpe lango
so Seigneur ti ALA ayeke ga na ni.

43 "Me zia ALA hinga mbeni ye
oko: Tongana wa ti da ahinga ngbo-
nga ti bï so zo ti nzi ayeke ga na
ni, ka lo lango pëpe na lo zia lege
pëpe ti tene a kungbi yanga-da ti lo.
44 Na ndo ti tënë so, ALA nga, ALA
leke tere ti ALA, ngbanga ti so a yeke
na mbeni ngbonga so ALA bi bê ti
ALA na ni pëpe si Molenge ti zo aye-
ke ga.

45 "Zo wa mbilimbili si ayeke
ngbâa be-ta-zo so ayeke sara ye na
ndara? Lo so wa ti lo azia lo na ndo
ti azo ti kua ti lo ti mû na ala kobe ti
ala na ngoi ni so alingbi? **46** Ngia
ayeke na ngbâa so tongana wa ti lo
aga na awara lo na sarango tongaso!
47 Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA:
Fade wa ti lo ni ayeke zia lo na ndo
ti akungba ti lo kue.

48 "Me tongana a si so sioni
ngbâa so atene na bê ti lo: 'Wa ti mbi
ayeke si fade fadeso pëpe,' **49** na
lo to nda ti pika amba ti lo angbâa
ni na ti te ye nga ti nyon ye na
akota ngbâa ti sämba, **50** wa ti
ngbâa so ayeke ga ande na mbeni
lango so ngbâa so aku ni pëpe nga na
mbeni ngbonga so lo hinga ni pëpe,
51 fade wa ti lo ni ayeke se lo tâ
ngangu mingi na lo yeke zia lo na
popo ti awahandango lê ti zo. Kâ la
si fade lo yeke toto na lo yeke te pe-
mbe ti lo.

25 "Tongaso, royaume ti yayu
ayeke duti ande tongana
amasia bale-oko so amû alampe ti
ala na ala gue ti tingbi na mbeni koli
so ayeke mû wali fini fini. **2** Oku
ayeke amasia ti buba, na oku ayeke
amasia so ayeke sara ye na ndara.
3 Amasia ti buba ni amû alampe ti
ala, me ala mû mafuta na tere ti
ala pëpe. **4** Âdu ti amasia so aye-
ke sara ye na ndara, ala mû alam-
pe ti ala nga ala mû angbenda ti
ala so ala tuku mafuta na yâ ni.
5 Teti so koli so ayeke mû wali fini
fini asi hio pëpe, lango asara ala kue
na ala lango. **6** Tâ na bê ti bï,
mbeni go adekongo: 'Bâ, koli ni asi
awe! ALA gue atingbi na lo.' **7** To-
ngaso amasia ni kue alondo na ala bâ
lege ti alampe ti ala. **8** Amasia ti
buba ni atene na ala so ayeke sara ye
na ndara: 'ALA mû na e mbeni mafu-
ta ti ALA kete, ngbanga ti so alampe
ti e ayeke gue ti mingo.' **9** Na
amasia so ayeke sara ye na ndara
akiri tënë na ala: 'E bâ so mafuta ti e
ni ayeke mingi pëpe ti lingbi e na
ALA kue. A yeke nzoni ALA gue na
azo ti kango ni na ALA vo ti ALA ma-
futa ni.' **10** Na ngoi so ala yeke
gue ti vo mafuta ni, koli ni asi, na
amasia so aleke tere ti ala awe alï le-
geoko na lo na matanga ti mariage
ni. Na a kanga yanga-da ni na peko
ti ala. **11** Na pekoni, tanga ti ama-
sia ni aga, na ala tene: 'Kota zo, kota
zo, zi yanga-da ni na e!' **12** Lo kiri
tënë na ala, lo tene: 'Ti tâ tënë ni mbi
tene na ALA, mbi hinga ALA pëpe.'

13 "Ni la, zia ALA lango pëpe,
ngbanga ti so ALA hinga lango ni nga
na ngbonga ni pëpe.

14 "Ye ni ayeke tongana mbeni
koli so ayeke nduru ti gue na tambe-
la na kodoro wande. Lo iri angbâa ti
lo na lo zia aye ti lo na tïtî ala.
15 Na mbeni ngbâa ni oko, lo mû na
lo talent oku. Na mbeni, lo mû na lo
talent use. Na mbeni nde, lo mû na
lo talent oko. Lo mû ye ni na zo oko
oko alingbi na ngangu ti lo, na lo hon
ti lo na kodoro wande. **16** Hio na
pekoni, lo so awara talent oku ague
adë buze na ni na lo wara ambe-
ni talent oku na ndo ni. **17** Lo so
awara talent use asara nga tongaso,
na lo wara ambeni talent use na ndo
ni. **18** Me ti lo so awara gi talent
oko, lo gue lo zi dû na yâ ti sese na
lo honde lê ti nginza ti argent ti wa
ti lo ni dä.

19 "Lango mingi na pekoni, wa ti
angbâa so aga ti leke tënë ti nginza
na ala. **20** Na lo so awara lani ta-
lent oku aga na lo fa ambeni talent
oku so lo wara na ndo ni. Lo tene:
'Kota zo, mo mû lani na mbi talent
oku. Me bâ, mbi wara ambeni oku
na ndo ni.' **21** Wa ti lo ni atene na
lo: 'So nzoni! Mo so mo yeke nzoni
ngbâa nga mo yeke be-ta-zo! Mo
yeke be-ta-zo na ndo ti aye so ayeke
mingi pëpe. Fade mbi zia mo na ndo
ti aye mingi. Ga, mo duti na ngia le-
geoko na wa ti mo.' **22** Na pekoni,
lo so awara lani talent use aga na lo
tene: 'Kota zo, mo mû lani na mbi ta-
lent use. Me bâ, mbi wara ambeni
use na ndo ni.' **23** Wa ti lo ni ate-
ne na lo: 'So nzoni! Mo so mo yeke
nzoni ngbâa nga mo yeke be-ta-zo!
Mo yeke be-ta-zo na ndo ti aye so
ayeke mingi pëpe. Fade mbi zia mo
na ndo ti ambeni ye mingi. Ga, mo
duti na ngia legeoko na wa ti mo.'

24 "Na nda ni, lo so awara lani
talent oko aga na lo tene: 'Kota zo,
mbi hinga so mo yeke zo so ayeke
sara ngia na aye ti mo pëpe, mo yeke
ko ye na ndo so mo lu ye dä pëpe nga
mo yeke ro ye na ndo so mo pë lê ti

kobe dä pëpe. **25** Ni la, mbi sara
mbeto, si mbi gue mbi honde talent
ti mo ni na gbe ti sese. Bâ, ye ti mo
la.' **26** Wa ti lo akiri tënë na lo, a
tene: 'Mo sioni ngbâa nga zo ti goi-
goi! Mo hinga mo tene mbi yeke ko
ye na ndo so mbi lu ye dä pëpe nga
mbi yeke ro ye na ndo so mbi pë lê
ti kobe dä pëpe. **27** Tongaso, a lin-
gbi mo zia fade nginza ti mbi na
ndo ti azo ti batango nginza, si to-
ngana mbi ga, mbi wara ye ti mbi na
mbeni ye na ndo ni.

28 "'ALA zi talent ni na maboko ti
lo na ALA mû ni na lo so ayeke na ta-
lent bale-oko. **29** Teti zo kue so
ayeke na ye, fade a mû na lo mbeni
na ndo ni na a sara si ye ti lo awu mi-
ngi. Me zo so ayeke na ye pëpe,
mêmе ye so lo yeke na ni, fade a
yeke zi ni na tïtî lo. **30** ALA mû
ngbâa so ahinga ti sara nzoni ye oko
pëpe so, ALA bi lo na gigi na yâ ti bi-
ngo. Kâ la si fade lo yeke toto na lo
yeke te pembe ti lo.'

31 "Na ngoi so Molenge ti zo
ayeke ga na yâ ti gloire ti lo na
a-ange kue na tere ti lo, fade lo yeke
duti na ndo ti trône ti lo ti gloire.
32 Fade a yeke bungbi amara kue
na gbele lo. Na lo yeke kangbi popo
ti azo tongana ti so berger ayeke ka-
ngbi popo ti angasangbaga na anga-
sa. **33** Fade lo yeke zia angasa-
ngbaga ni na mbage ti maboko ti lo
ti koli, na angasa ni na mbage ti ma-
boko ti lo ti wali.

34 "Na pekoni, fade gbia ni aye-
ke tene na ala so ayeke na mbage ti
maboko ti lo ti koli: 'ALA so Babâ ti
mbi airi tënë nzoni na ndo ti ALA,
ALA ga ALA wara royaume so a leke
ni teti ALA ngbene ye so a zia gere
ti dunia, **35** ngbanga ti so nzara
asara mbi lani, na ALA mû na mbi ye
ti te. Nzara ti ngu asara mbi lani, na
ALA mû na mbi ngu ti nyon. Mbi
yeke wande lani, na ALA yamba mbi
nzoni mingi. **36** Tere ti mbi aye-
ke lani senge, na ALA yü na mbi bo-
ngo. Mbi tï lani kobela, na ALA bâ
lege ti mbi. Mbi yeke lani na kanga,
na ALA ga ti bâ mbi.' **37** Na fade
azo ti mbilimbili ni ayeke kiri tënë
na lo, atene: 'Seigneur, lawa si e bâ
mo lani so nzara asara mo, na e mû
na mo kobe ti te? Wala lawa si nza-
ra ti ngu asara mo, na e mû na mo
ngu ti nyon? **38** Lawa si e bâ so
mo yeke wande, na e yamba mo
nzoni mingi? Wala tere ti mo aye-
ke senge, na e yü na mo bongo?
39 Lawa si e bâ so mo tï kobela wala
so mo yeke na kanga na e gue ti
bâ mo?' **40** Na fade gbia ni akiri
tënë na ala, lo tene: 'Ti tâ tënë ni,
mbi tene na ALA: So ALA sara ni lani
na mbeni oko ti ala so ayeke kete mi-
ngi na popo ti aita ti mbi so, andâ
ALA sara ni na mbi la.'

41 "Na pekoni, fade lo tene na ala
so ayeke na mbage ti maboko ti lo ti
wali: 'ALA hon yongoro kâ na tere ti
mbi, ALA so a deba ALA awe, ti gue
na lê ti wâ ti lakue lakue so a leke ni
ngbanga ti Zabolo na a-ange ti lo,
42 ngbanga ti so nzara asara mbi
lani, me ALA mû na mbi ye ti te
pëpe. Nzara ti ngu asara mbi lani,
me ALA mû na mbi ngu ti nyon pëpe.
43 Mbi yeke wande lani, me ALA
yamba mbi nzoni pëpe. Tere ti mbi
ayeke lani senge, me ALA yü na mbi
bongo pëpe. Mbi tï lani kobela na
mbi yeke lani na kanga, me ALA
bâ lege ti mbi pëpe.' **44** Na fade
ala nga ayeke kiri tënë, atene: 'Sei-
gneur, lawa si e bâ mo lani so nzara
asara mo, wala nzara ti ngu asara
mo, wala mo yeke wande, wala tere
ti mo ayeke senge, wala mo tï kobe-
la, wala mo yeke na kanga na e sara

kua na mo pëpe?' **45** Na fade lo
kiri tënë na ala, lo tene: 'Ti tâ tënë
ni, mbi tene na ALA: So ALA sara ni
lani pëpe na mbeni oko ti ala so
ayeke kete mingi na popo ti aita ti
mbi so, ALA sara ni na mbi pëpe.'
46 Fade ala so ayeke wara kuâ teti
lakue lakue, me azo ti mbilimbili
ayeke gue ti wara fini ti lakue la-
kue."

26 Tongana Jésus ahunzi ti sa-
ra atënë so kue awe, lo tene
na adisciple ti lo: **2** "ALA hinga so
a ngbâ lango use ti tene a sara ma-
tanga ti Pâque. Na a yeke zia Mole-
nge ti zo na maboko ti azo ti tene ala
kanga lo na ndo ti keke."
3 Na ngoi ni so, aprêtre-mokonzi
nga na a-ancien ti azo ni abungbi
tere ti ala na yâ ti gbagba ti kota
prêtre ni so iri ti lo ayeke Caïphe.
4 Ala mä tere ti gbu Jésus na lege
ti mayele na ti fâ lo. **5** Me ala
yeke tene: "Zia e sara ni pëpe na
ngoi ti matanga ni, ti tene wusuwu-
su alondo na popo ti azo ni pëpe."
6 Na ngoi so Jésus ayeke na Bé-
thanie na da ti Simon, zo ti buru-
ma, **7** mbeni wali aga na tere ti
lo, na ngbenda ti albâtre, ngbenda ti
mbeni mafuta ti nginza mingi so a
zia yombo dä. Na wali ni ato nda ti
tuku mafuta ni na li ti Jésus so aye-
ke duti na tere ti table ti te kobe.
8 Na bango ye so, bê ti adisciple ni
ason na ala tene: "Ngbanga ti nyen
si a yeke buba mafuta so tongaso?
9 A lingbi fade ti kä ye so na kota
ngere na ti mû nginza ni na awaye-
re!" **10** Teti lo hinga tënë so, Jé-
sus atene na ala: "Ngbanga ti nyen
ALA ye ti ga na kpale na wali so? Ye
so lo sara na mbi ayeke nzoni mingi.
11 Teti awayere ayeke ngbâ lakue
na ALA, me mbi, mbi yeke ngbâ
lakue na ALA pëpe. **12** Tongana
wali so atuku mafuta so a zia yombo
dä so na tere ti mbi, lo sara ni ti leke
mbi teti ngoi ti lungo mbi. **13** Ti
tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Na ndo
kue so a yeke fa nzoni tënë so dä na
dunia kue, fade a yeke sara nga tënë
ti ye so wali so asara, ti tene azo ada-
be ti ala na lo."
14 Na pekoni, mbeni oko na popo
ti adisciple bale-oko na use, so iri ti
lo ayeke Judas Iscariote, ague na
mbage ti aprêtre-mokonzi, **15** lo
tene na ala: "ALA yeke mû na mbi
nyen ti tene mbi kä lo na ALA?" Ala
tene so ala yeke mû na lo alê ti
nginza ti argent bale-ota. **16** A to
nda ni na ngoi ni so, Judas ayeke gi
mbeni nzoni lege ti kä Jésus.
17 Na kozo lango ti matanga ti
amapa so a sara na mama ni pëpe,
adisciple aga na tere ti Jésus, ala
hunda lo: "Mo ye e leke aye ni na
ndo wa si mo te kobe ti Pâque ni?"
18 Lo tene na ala: "ALA gue na yâ ti
gbata ni na ndo ti zo tongaso, na ALA
tene na lo, Wafango ye atene: 'Ngoi
ti mbi so a diko ni awe ayeke nduru
ti si. Fade mbi na adisciple ti mbi e
yeke sara matanga ti Pâque na da ti
mo.'" **19** Adisciple ni asara ye ni
tongana ti so Jésus amû yanga na ala
ti sara. Ala leke aye kue teti mata-
nga ti Pâque ni.
20 Tongana a si na lakui awe, lo
na adisciple ti lo bale-oko na use
ayeke duti na tere ti table. **21** Na
ngoi so ala yeke te kobe, lo tene: "Ti
tâ tënë ni, mbi tene na ALA, mbeni
oko na popo ti ALA ayeke kä mbi
ande." **22** Na mango tënë so, vu-
ndu asara ala mingi, na ala oko oko
kue ato nda ti tene na lo: "Seigneur,
a yeke mbi?" **23** Na lo tene: "Zo
so mbi na lo e yeke yôro maboko na

yâ ti sembe ni, a yeke lo si fade ayeke kä mbi. **24** Biani, Molenge ti zo ayeke hon, gi tongana ti so a sû tënë ni na ndo ti lo na yâ ti Mbeti ti Nzapa. Me mawa na zo so na lege ti lo si a kä Molenge ti zo! A yeke nzoni mingi ngbanga ti zo ni so tongana a dü lo fade pëpe." **25** Judas so ayeke nduru ti kä lo, atene: "Rabbi, a yeke mbi?" Jésus atene na lo: "Mo wani mo tene awe."

26 Tongana ala ngbâ ti te kobe, Jésus amû mbeni mapa, na tongana lo iri tënë nzoni na ndo ni awe, lo kungbi yâ ni na lo mû ni na adisciple ni, lo tene: "ALA mû ni, ALA te. So ayeke fä ti tere ti mbi." **27** Lo mû nga mbeni kopo ti vin na tongana lo kiri singila na Nzapa awe, lo mû ni na ala, lo tene: "ALA kue ALA nyon ni, **28** teti so ayeke fä ti 'mênë ti mbele ni', mênë ti mbi so biani ayeke tuku ande ndali ti azo mingi ti tene a pardone asiokpari. **29** Me mbi tene na ALA, mbi yeke nyon ande ngu ti lê ti vigne mbeni pëpe juska na lango so mbi na ALA e yeke nyon mbeni fini ni na yâ ti royaume ti Babâ ti mbi." **30** Na nda ni, tongana ala sepela Nzapa na bia awe, ala sigigi ala gue na ndo ti Hoto ti akeke ti olive.

31 Jésus atene na ala: "Na bï so, fade ALA kue ayeke girisa lege ndali ti aye so ayeke si na mbi. Teti a sû na Mbeti ti Nzapa a tene: 'Fade mbi yeke dë berger ni, na angasangbaga ti kundu ni ayeke kangbi kirikiri.' **32** Me tongana a zingo mbi na kuâ awe, mbi yeke gue kozo ti ALA na Galilée." **33** Me Pierre akiri tënë na lo, lo tene: "Atâa atanga ni kue agirisa lege ndali ti aye so ayeke si na mo, fade mbi, mbi yeke girisa lege oko pëpe!" **34** Jésus atene na lo: "Ti tâ tënë ni, mbi tene na mo: Gi na bï so, kozo si mbeni koli-kondo atoto, fani ota mo yeke tene ande so mo hinga mbi pëpe." **35** Pierre atene na lo: "Atâa a yeke ti tene mbi na mo e kui oko, mbi lingbi oko pëpe ti tene so mbi hinga mo pëpe." Tanga ti adisciple ni kue atene nga tongaso.

36 Na pekoni, Jésus na adisciple ti lo asi na ndo so a iri ni Gethsémané, na lo tene na ala: "ALA duti ti ALA ge, na ngoi so mbi yeke gue ti mbi kâ ti sambela." **37** Lo mû Pierre nga na amolenge ti Zébédée use na tere ti lo. Vundu ato nda ti gbu lo na lo gi bê ti lo ngangu mingi. **38** Na lo tene na ala: "Âme ti mbi ayeke na vundu mingi, même nduru na kuâ. ALA ngbâ ge, na mbi na ALA kue e lango pëpe." **39** Na lo hon kete, lo kuku na lo ba li ti lo na sese, lo sambela, lo tene: "Babâ ti mbi, tongana lege ayeke dä, zia si kopo so ahon yongoro na mbi. Me zia a duti tongana ti so bê ti mbi aye pëpe, me tongana ti so bê ti mo aye."

40 Tongana lo kiri na mbage ti adisciple ni, lo bâ so ala yeke lango, na lo tene na Pierre: "A yeke ngangu na ALA ti lango pëpe gi teti ngbonga oko tongaso legeoko na mbi? **41** ALA lango pëpe na ALA ngbâ ti sambela lakue, tongaso si ALA tï na yâ ti tara pëpe. Biani, yingo aye ti sara ye, me mitele awoko." **42** Lo kiri lo gue ti fani use ni, lo sambela, lo tene: "Babâ ti mbi, tongana lege ayeke dä pëpe ti tene kopo so ahon yongoro na mbi, me a lingbi mbi nyon gi ni, zia a duti tongana ti so bê ti mo aye." **43** Lo kiri lo ga, na lo wara ala na lango, teti so lê ti ala ane na lango. **44** Tongaso lo zia ala, lo hon na lo sambela ti fani ota ni, lo kiri lo tene gi oko tënë ni.

45 Na pekoni, lo ga na mbage ti a-
disciple ni, lo tene na ala: "Na mara
ti ngoi tongaso, ALA yeke lango na
ALA yeke wu tere ti ALA! Bâ, ngbo-
nga ni apusu nduru awe ti tene a kä
Molenge ti zo ti zia lo na mabo-
ko ti awasiokpari. **46** ALA londo, e
gue. Bâ, zo ti kango mbi aga ndu-
ru awe." **47** So tënë angbâ na ya-
nga ti lo, bâ, Judas, mbeni oko na
popo ti adisciple bale-oko na use,
aga. Lo mû azo mingi mingi na peko
ti lo so ayeke na a-épée nga na andu-
ru keke. Aprêtre-mokonzi nga na
a-ancien ni si atokua ala.

48 Zo ti kango lo ni afa mbeni ye
na azo ni kozoni, lo tene: "Zo so mbi
yeke su ande ngbangba ti lo, a yeke
lo la. ALA gbu lo." **49** Na lo gue gi
na mbage ti Jésus, lo tene: "Bara mo,
Rabbi!" Na lo su ngbangba ti lo a
ninga. **50** Me Jésus atene na lo:
"Koli, mo yeke ge ngbanga ti nyen?"
Na azo ni aga, ala zia maboko na ndo
ti Jésus si ala gbu lo. **51** Me, bâ,
mbeni oko ti ala so ayeke na tere ti
Jésus ayôro maboko ti lo, lo gboto
épée ti lo, lo dë zo ti kua ti kota prê-
tre ni na lo fâ mê ti lo. **52** Me Jé-
sus atene na lo: "Kiri na épée ti mo
na place ni, teti azo kue so amû
épée ayeke kui ande na lege ti épée.
53 Wala mo bâ so mbi lingbi ti hu-
nda na Babâ ti mbi ti tokua na mbi
fade fadeso légion ti a-ange ahon
bale-oko na use pëpe? **54** Tonga-
na mbi sara ye so, ka ye so Mbeti ti
Nzapa afa ti tene a si biani tongaso,
a yeke ga tâ tënë tongana nyen?"
55 Na ngoi ni so, Jésus atene na
gbâ ti azo so aga: "ALA ga na a-épée
nga na anduru keke ti gbu mbi to-
ngana ti so a yeke sara na mbeni zo
ti gbungo aye ti azo na ngangu? Lâ
na lâ mbi yeke duti na yâ ti temple,
mbi yeke fa ye, me ALA gbu mbi
lani pëpe. **56** Me aye so kue asi ti
tene ambeti so aprophète asû aga tâ
tënë." Tongaso, adisciple ni kue azia
lo, ala kpe.

57 Azo so agbu Jésus ague na
lo na ndo ti Caïphe, kota prêtre ni,
ndo so ascribe nga na a-ancien ti
azo ni abungbi tere ti ala kâ awe.
58 Pierre amû peko ti lo, me lo ngbâ
a yo. Lo gue juska na gbagba ti kota
prêtre ni, na tongana lo lï na yâ ni
awe, lo duti na tere ti azo ti kua ti yâ
ti gbagba ni ti bâ ye so ayeke si.

59 Na oko ngoi ni, aprêtre-moko-
nzi nga na amembre ti Sanhédrin
ni kue ayeke gi tënë ti wataka ti
bi na li ti Jésus ti wara lege ti fâ
lo. **60** Atâa so atémoin ti wata-
ka mingi aga, ala wara mbeni tënë
oko pëpe. Na pekoni, azo use aga,
61 ala tene: "Koli so atene, 'Mbi li-
ngbi ti kungbi temple ti Nzapa na
sese na ti leke ni na lango ota.'"
62 Tongana kota prêtre ni amä tënë
so, lo luti na lo tene na Jésus: "Mo
yeke na tënë ti tene pëpe? So tënë ti
nyen la si ala yeke bi na li ti mo so?"
63 Me Jésus azi yanga pëpe. To-
ngaso kota prêtre ni atene na lo: "Na
iri ti Nzapa so ayeke na fini, mbi zia
mo na gbe ti bä ti tene mo tene
na e wala mo yeke Christ, Molenge
ti Nzapa!" **64** Jésus atene na lo:
"Mo wani mo tene awe. Me mbi tene
na ALA: Ti londo laso, ALA yeke bâ
ande Molenge ti zo so ayeke duti
na mbage ti koti ti ngangu, na lo
yeke ga na ndo ti ambinda ti yayu."
65 Na mango tënë so, kota prêtre ni
asuru abongo ti lo ti ndo ni, lo tene:
"Lo zonga ndo awe! E yeke na bezoin
ti ambeni témoin ti sara na nyen?
ALA wani ALA mä zonga ni na mê
ti ALA awe. **66** ALA tene ti ALA
nyen?" Ala kiri tënë: "Lo lingbi na
kuâ!" **67** Na pekoni ala tuku ngu

ti yanga na lê ti lo, nga ala kpo
lo na gobo. Ambeni apika lê ti lo,
68 ala tene: "Mo so mo yeke Christ,
tongana mo yeke prophète, fa na e
zo so apika mo so."
69 Tongana Pierre ayeke duti na
gigi na yâ ti gbagba ni, mbeni ma-
seka-wali so ayeke zo ti kua aga na
tere ti lo, lo tene: "Mo kue mo yeke
fade na tere ti Jésus, zo ti Galilée
so!" **70** Me Pierre abere tënë ni
na lê ti azo kue, lo tene: "Mbi hi-
nga tënë so mo yeke tene so pëpe."
71 Na peko ti so Pierre alondo ague
na yanga ti gbagba ni, mbeni mase-
ka-wali ni nde abâ lo na atene na azo
so ayeke kâ: "Koli so kue ayeke lani
na tere ti Jésus, zo ti Nazareth so."
72 Na Pierre akiri abere na lo deba
tere ti lo: "Mbi hinga ti mbi koli so
oko pëpe!" **73** Kete na pekoni, azo
so ayeke luti na ndo ni so aga, ala
tene na Pierre: "Ti tâ tënë ni, mo kue
mo yeke oko ti ala. Bâ, lege so mo
yeke tene na yanga ti kodoro ni akä
mo awe." **74** Tongaso lo to nda ti
iri sioni na ndo ti lo wani, na ti deba
tere ti lo: "Mbi hinga ti mbi koli
so oko pëpe!" Na fade fade mbe-
ni koli-kondo atoto. **75** Na Pierre
adabe ti lo na tënë so Jésus atene
fade: "Kozo si mbeni koli-kondo ato-
to, fani ota mo yeke tene so mo hi-
nga mbi pëpe." Na lo sigigi, lo toto
ngangu mingi.

27 Tongana ndo ahan awe, a-
prêtre-mokonzi nga na a-
ancien ni kue abungbi ti mä tere na
ndo ti Jésus ti fâ lo. **2** Na peko ti
so ala kanga lo, ala gue na lo na ala
mû lo na Pilate so ayeke gouverneur.
3 Na pekoni, tongana Judas, lo so
akä Jésus, abâ so a dë ngbanga ti
kuâ na li ti lo awe, vundu asara lo na
lo kiri na alê ti nginza ti argent bale-
ota ni na aprêtre-mokonzi nga na
a-ancien ni, **4** lo tene: "Mbi sara
siokpari awe ndali ti so mbi kä mbe-
ni mênë so ayeke mbilimbili." Ala
tene: "E sara ti e tongana nyen? So a
bâ gi mo!" **5** Na mango tënë so,
Judas atuku alê ti nginza ti argent ni
na sese na yâ ti temple, lo sigigi, lo
gue lo kanga go ti lo na kamba.
6 Me aprêtre-mokonzi ni amû alê ti
nginza ni na ala tene: "Ndia amû
lege pëpe ti tuku ni na ndo ti bata-
ngo nginza ti temple, ngbanga ti so
a yeke nginza ti mênë." **7** Na peko
ti so ala mä tere awe, ala mû nginza
ni ala vo na yaka ti zo ti lekengo ta ti
tene a lu awande dä. **8** Ndani la,
a di iri ti yaka so "Yaka ti mênë" jus-
ka laso, **9** si tënë so a fa lani na
lege ti prophète Jérémie aga tâ tënë,
tongana a tene: "Ala mû alê ti nginza
ti argent bale-ota, nginza ti li ti lo so
a sara ngere ti lo, lo so ambeni mo-
lenge ti Israël asara lani mbeni nge-
re na ndo ti lo, **10** na ala mû ngin-
za ni so ndali ti yaka ti zo ti lekengo
ta, alingbi na yanga so Jéhovah amû
lani na mbi."
11 Fadeso Jésus aluti na gbele
gouverneur ni, na gouverneur ni
ahunda lo atene: "Mo yeke gbia ti
aJuif?" Jésus akiri tënë: "Mo wa-
ni mo tene awe." **12** Me, tongana
aprêtre-mokonzi nga na a-ancien ni
ayeke bi tënë na li ti lo, lo zi yanga
oko pëpe. **13** Na pekoni Pilate ate-
ne na lo: "Mo yeke mä gbâ ti atënë
so ala yeke bi na li ti mo so pëpe?"
14 Me lo kiri tënë pëpe. Tënë oko
tongaso lo tene pëpe. Tongaso li ti
gouverneur ni akpe kue.
15 Lakue na ngoi ti matanga so,
gouverneur ni ayeke zi ka mbeni zo
ti kanga oko, lo so gbâ ti azo ni aye
ti tene a zi lo na ala. **16** Na ngoi
ni so, mbeni sioni zo ti kanga ayeke

dä so azo hinga lo mingi. Iri ti lo
ayeke Barabbas. **17** Tongana azo
ni abungbi tere ti ala awe, Pilate ate-
ne na ala: "Na popo ti azo so, ALA
ye mbi zi na ALA lo so wa? Barab-
bas wala Jésus, lo so a tene lo yeke
Christ?" **18** Biani, Pilate ahinga
so a yeke kota bê si apusu ala ti ga
na Jésus na lo. **19** Nga, tongana
lo yeke duti na ndo ti fango ngba-
nga, wali ti lo atokua azo na lo, ate-
ne: "Mo sara ti mo ye oko na zo ti
mbilimbili so pëpe, ngbanga ti so
laso mbi bâ pasi mingi na yâ ti ba-
ngo li ndali ti lo." **20** Me aprêtre-
mokonzi nga na a-ancien ni apusu
gbâ ti azo so ti hunda ti tene a zi Ba-
rabbas me a fâ Jésus. **21** Fadeso
gouverneur ni atene na ala: "ALA
ye mbi zi na ALA lo so wa?" Ala
tene: "Barabbas." **22** Pilate atene
na ala: "Ka mbi sara ande nyen na
Jésus so a iri lo Christ?" Ala kue
atene: "Kanga lo na ndo ti keke!"
23 Lo tene: "Me, ye ti sioni wa si lo
sara?" Azo ni kue angbâ gi ti deko-
ngo ngangu: "Zia a kanga lo na ndo
ti keke!"

24 Tongana lo bâ so lo ha azo ni
gbä, me gi wusuwusu si ayeke lo-
ndo, Pilate amû ngu na lo sukula ma-
boko ti lo na gbele azo ni, lo tene:
"Mênë ti koli so ayeke na li ti mbi
pëpe. So a bâ gi ALA." **25** Na ma-
ngo tënë so, azo ni kue atene: "Zia
mênë ti lo aga na li ti e nga na li ti
amolenge ti e." **26** Tongaso lo zi
na ala Barabbas. Me lo mû yanga si
a pika Jésus na zaza na lo mû lo
ti tene a kanga lo na ndo ti keke.

27 Na pekoni, aturugu ti gouver-
neur alï na Jésus na yangbo ti gou-
verneur ni, na ala bungbi aturugu ni
kue na tere ti lo. **28** Ala zi bongo
na tere ti lo, na ala yü na lo mbeni
kota bengba bongo, **29** na ala mû
akamba ti kî ala leke na mbeni cou-
ronne, ala zia ni na li ti lo nga ala zia
mbeni sosongo na yâ ti maboko ti lo
ti koli. Ala yeke kuku na gbe ti lo,
ala yeke he lo, atene: "Bara mo, Gbia
ti aJuif!" **30** Nga, ala tuku ngu ti
yanga na tere ti lo, na ala mû soso-
ngo so ayeke na maboko ti lo, ala to
nda ti pika na li ti lo. **31** Na nda
ni, tongana ala he lo a lingbi ala awe,
ala zi kota bongo ni na ala yü na lo
abongo ti lo ti ndo ni, na ala gue na
lo ti kanga lo na ndo ti keke.

32 Tongana ala yeke hon, ala wa-
ra mbeni zo ti kodoro ti Cyrène so iri
ti lo ayeke Simon. Ala gbu lo na
ngangu ti yô keke ti pasi ti Jésus.
33 Na ngoi so ala si na ndo so a iri
ni *Golgotha,* so nda ni aye ti tene
Ndo-ti-bio-ti-li, **34** ala mû na lo
vin so ala zia sengo ye dä ti tene lo
nyon. Me, tongana lo tara ni, lo ke
ti nyon ni. **35** Na peko ti so ala
kanga lo na ndo ti keke awe, ala
kangbi yâ ti abongo ti lo ti ndo ni na
popo ti ala na lege so ala bi mbeni
ye tongana dé, **36** na ala duti na
ndo so, ala sara sinziri na tere ti lo.
37 Ala zia nga mbeni mbeti na li ti
lo na nduzu ti fa tënë so a bi na li ti
lo. Mbeti ni atene: "So ayeke Jésus,
Gbia ti aJuif."

38 Na a kanga nga na ndo ti keke
na tere ti lo azo use so ayeke azo ti
gbungo aye ti azo na ngangu, oko
na mbage ti maboko ti lo ti koli
na oko na mbage ti maboko ti lo
ti wali. **39** Tongaso, azo so ayeke
hon na lege ato nda ti sara sioni tënë
na ndo ti lo, na ala yeke yengi li
ti ala, **40** ala yeke tene: "Mo so
mo tene mo yeke kungbi temple na
mo yeke leke ni na lango ota, mo
sö fini ti mo wani e bâ! Tongana
mo yeke mbeni molenge ti Nzapa,
mo londo na ndo ti keke ti pasi so, mo

zu na sese ma!" **41** Legeoko nga,
aprêtre-mokonzi nga na ascribe na
a-ancien ni ato nda ti he lo, ala tene:
42 "Lo sö lani fini ti ambeni zo, me
lo lingbi ti sö fini ti lo wani pëpe! Lo
yeke Gbia ti Israël, ka lo londo fade-
so na ndo ti keke ti pasi so lo zu na
sese ma, na fade e yeke mä na bê na
lo. **43** Lo zia bê ti lo kue na Nza-
pa, tongana Nzapa aye lo, ka Nza-
pa ni aga asö lo e bâ ma, teti lo
tene: 'Mbi yeke Molenge ti Nzapa.' "
44 Même azo ti gbungo aye ti azo
na ngangu so a kanga ala na ndo ti
keke na tere ti lo ato nda ti zonga lo.
45 Nduru na ngbonga omene ti
ga na ni, bingo atï na ndo ti kodo-
ro ni kue juska nduru na ngbonga
gumbaya. **46** Tongana a si nduru
na ngbonga gumbaya tongaso, Jésus
adekongo, lo tene: *"Eli, Eli, lama sa-
bachthani?"*, so nda ni aye ti tene:
"Nzapa ti mbi, Nzapa ti mbi, mo zia
mbi ngbanga ti nyen?" **47** Tonga-
na ala mä tënë so, ambeni na popo ti
ala so ayeke luti kâ ato nda ti tene:
"Koli so ayeke iri Élie." **48** Hio,
mbeni oko ti ala akpe amû mbeni
ndokoro, lo yôro ni na yâ ti kpingo
vin, lo zia ni na li ti mbeni keke ti
sosongo na lo mû ni na lo ti tene lo
nyon. **49** Me tanga ti azo ni ate-
ne: "Mo zia lo! Zia e bâ wala Élie
ayeke ga ti sö fini ti lo." [[Mbeni koli
nde amû likongo na lo kpo mbage ti
kate ti Jésus, na mênë na ngu asigi-
gi.]] **50** Jésus akiri adekongo na
kota go, na lo kui.
51 Na bâ, yâ ti rido ti temple ni
asuru use, a londo na nduzu juska na
gbe ni. Sese ayengi nga yâ ti akota
tênë asuru. **52** Na yanga ti asen-
de ti kuâ azi na gbâ ti kuâ ti azo
so ayeke nzoni-kue so akui* asigigi,
53 na azo mingi abâ ni. (Na peko ti
so Jésus azingo na kuâ, azo so alo-
ndo na popo ti asende ti akuâ ni si
ayeke kiri alï na yâ ti gbata ti nzoni-
kue.) **54** Me, tongana turugu ti
kota kamba ni nga na ala so ayeke
na tere ti lo ti sara sinziri na tere ti
Jésus abâ sese so ayengi nga na aye
so asi, mbeto agbu ala mingi, na ala
tene: "Ti tâ tënë ni, lo yeke fade Mo-
lenge ti Nzapa."
55 Nga, awali mingi ayeke dä so
angbâ yongoro si abâ ye ni. A yeke
awali so ngbene ye na Galilée ata-
mbela lani na peko ti Jésus ti sara
kua na lo. **56** Na popo ti awali so,
a yeke wara Marie ti Magdala, na
Marie mama ti Jacques na ti Joses.
A yeke wara nga mama ti amolenge
ti Zébédée.
57 Teti so lakui apusu nduru,
mbeni koli so ayeke na mosoro min-
gi aga, iri ti lo ayeke Joseph, zo ti
kodoro ti Arimathée nga mbeni dis-
ciple ti Jésus. **58** Koli so ague na
mbage ti Pilate na lo hunda lo ti mû
na lo kuâ ti Jésus. Tongaso Pilate
amû yanga ti tene a mû kuâ ni na lo.
59 Na Joseph amû kuâ ni, lo kanga
ni na yâ ti bongo ti lin so avuru nga
ayeke pendere mingi. **60** Lo zia
kuâ ni na yâ ti mbeni fini sende ti
kuâ so a zi ni na yâ ti mbeni kota
tênë. Tongana a pusu mbeni kota
tênë a kanga na yanga ti sende ti
kuâ ni awe, lo hon. **61** Me Marie
ti Magdala nga na mbeni Marie ni
angbâ ti ala kâ, ala yeke duti na ya-
nga ti dû ti kuâ ni.
62 Na ndade ni, so ayeke lango
so aga na peko ti lango ti Lekengo
aye, aprêtre-mokonzi na aFarizien
abungbi tere ti ala na gbele Pilate,
63 ala tene: "Kota zo, e dabe ti e so
na ngoi so lo ngbâ na fini, zo ti ha-
ndango azo so atene: 'A yeke zingo

Mt 27:52* Na Grec: "alango (na yâ ti kuâ)."

mbi na kuâ na peko ti lango ota.'
64 Tongaso, mû yanga si a bata yanga ti dû ti kuâ ni nzoni juska na ota
lango ni, si adisciple ti lo ague anzi
kuâ ni pëpe na ala tene na azo na pe-
koni: 'A zingo lo na kuâ awe!' Na
fade tanga ti tënë ti handa so ayeke
hon ti kozoni so mingi." **65** Pilate
atene na ala: "Bâ aturugu la. ALA
gue abata dû ni nzoni tongana ti
so bê ti ALA aye." **66** Tongaso, ti
bata yanga ti dû ti kuâ ni nzoni, ala
gue ala kpo mbeni nzoroko* na tere
ti tênë ni. Nga ala zia aturugu na
tere ni.

28 Na peko ti lâ ti sabbat, na
kozo lango ti yenga ni, to-
ngana ndo ayeke han, Marie ti Mag-
dala na mbeni Marie ni aga ti bâ dû
ti kuâ ni.
2 Bâ, sese ayengi fade ngangu,
ngbanga ti so ange ti Jéhovah alondo
na yayu aga, lo gue lo pusu fade kota
tênë ni na lo yeke duti na ndo ni.
3 Tere ti lo aza zango tongana wâ ti
bekpa, na bongo ti lo avuru mingi.
4 Mbeto ti lo ahon ndo ti azo so aye-
ke bata dû ti kuâ ni, tere ti ala adö
na ala ga tongana akuâ.
5 Me ange ni atene na awali so:
"ALA sara mbeto pëpe. Mbi hinga so
ALA yeke gi Jésus, lo so a kanga lo
na ndo ti keke. **6** Lo yeke ge pëpe,
teti a zingo lo na kuâ awe, tongana
ti so lo tene lani. ALA ga, ALA bâ ndo
so a zia lo fade dä. **7** ALA gue hio
atene na adisciple ti lo so a zingo lo
na kuâ awe. Nga ALA tene na adisci-
ple ni: 'Bâ, lo yeke gue kozo ti ALA na
Galilée, na kâ si fade ALA yeke bâ lo.
Bâ, gi tënë ni la mbi tene na ALA awe
so.' "
8 Tongaso, ala zia sende ti kuâ ni
hio, na mbeto nga na kota ngia na
bê, ala kpe ti gue ti sara tënë ni na
adisciple ti lo. **9** Mo ye ti bâ, Jé-
sus atingbi na ala, na lo tene: "Bara
ALA!" Tongaso, ala ga nduru na tere
ti lo, ala gbu gere ti lo na ala ba li ti
ala na gbe ti lo. **10** Jésus atene na
ala: "ALA sara mbeto oko pëpe! ALA
gue, ALA tene na aita ti mbi so ala li-
ngbi ti gue na Galilée, na a yeke kâ
si ala yeke bâ mbi ande."
11 Na ngoi so ala yeke mû lege ti
hon, bâ, ambeni na popo ti aturugu
ni alï na yâ ti gbata ni na ala fa peko
ti ye so kue asi na aprêtre-mokonzi.
12 Na peko ti so aprêtre-mokonzi
abungbi tere legeoko na a-ancien na
ala mä tere, ala mû gbâ ti alê ti ngi-
nza ti argent na aturugu ni, **13** na
ala tene: "ALA gue atene: 'Adisciple
ti lo aga na bï na anzi kuâ ni na ngoi
so e ngbâ na lango.' **14** Me tonga-
na tënë ni atï na mê ti gouverneur
ni, fade e yeke dë bê ti lo na e yeke
sara ti tene ALA wara tënë pëpe."
15 Tongaso aturugu ni amû alê ti
nginza ni na ala sara gi tongana ti so
a fa na ala. Na tënë ni amû ndo na
popo ti aJuif juska laso.
16 Me, adisciple bale-oko na oko
ague na Galilée na ndo ti hoto so Jé-
sus afa ni ti tene ala gue awara lo
dä. **17** Tongana ala bâ lo, ala ba li
ti ala na gbe ti lo, me ambeni adë
kite. **18** Jésus aga nduru na ala,
lo sara tënë na ala, lo tene: "A mû na
mbi komandema kue na yayu nga
na sese. **19** Tongaso ALA gue, ALA
sara si azo na popo ti amara kue aga
adisciple. ALA batize ala na iri ti
Babâ, na ti Molenge na ti yingo vulu.
20 ALA fa na ala ti bata aye kue so
mbi mû yanga na ALA ti sara. Bâ,
mbi yeke na tere ti ALA juska na lâ
ni so aye ti ngoi so ayeke gue ti
hunzi."

Mt 27:66* Mbeni ye so a zia dä ti hinga wala zo azi ni.

NZONI TËNË SO

MARC

ASÛ NA MBETI

1 So ayeke tongo nda ti nzoni tënë na ndo ti Jésus Christ:
2 Gi tongana ti so a sû na yâ ti mbeti ti prophète Ésaïe, a tene: "(Bâ, mbi yeke tokua watokua ti mbi kozo na mo, na fade lo yeke leke lege ti mo ti tene mo hon dä.) **3** ALA mä! Mbeni zo ayeke dekongo na yando, lo tene: 'ALA leke lege ti Jéhovah, ALA sara si alege ti lo aduti nzoni.' "
4 Ni la, Jean wabatizengo azo asi na yando, lo yeke fa tënë ti batême so ayeke fä ti changengo bê ti azo, tongaso si a pardone asiokpari ti ala.
5 Ndani la, azo ti sese ti Judée kue nga na azo kue ti Jérusalem aga na mbage ti lo, na lo batize ala na yâ ti Ngu ti Jourdain. Ala yeke fa asiokpari ti ala na gigi. **6** Jean ayü bongo so a sara ni na kuä ti tere ti chameau na lo kanga na yâ ti lo mbeni ceinture so a leke ni na poro ti nyama. Nga, lo yeke te ka agbadora nga na mafuta ti wotoro ti ngonda.
7 Na lo yeke fa tënë, lo tene: "Mbeni zo ayeke ga na peko ti mbi, lo yeke ngangu ahon mbi. Mbi kpa pëpe ti kuku ti zi akamba ti poro ti lo.
8 Mbi batize ALA na ngu, me ti lo, lo yeke batize ande ALA na yingo vulu."

9 Na ngoi ni kâ, Jésus alondo na Nazareth ti Galilée lo ga, na Jean abatize lo na yâ ti Ngu ti Jourdain.
10 Gi so lo londo na gbe ti ngu ni lo sigigi, lo bâ yayu so ayeke zi, na yingo vulu so ayeke zu na ndo ti lo tongana mbeni kolokoto. **11** Na mbeni go asara tënë na yayu, a tene: "Mo yeke Molenge ti mbi, so mbi ndoye mo mingi; bê ti mbi anzere na mo mingi."

12 Na hio na pekoni, yingo apusu lo ti gue na yando. **13** Tongaso lo ngbâ na yando kâ teti lango bale-osio. Satan atara lo, na lo yeke na popo ti anyama ti ngonda. Me a-ange ayeke sara kua na lo.

14 Na peko ti so a gbu Jean a bi lo na kanga, Jésus ague na Galilée, lo yeke fa nzoni tënë ti Nzapa,
15 lo tene: "Ngoi so a diko ni alingbi awe, na royaume ti Nzapa aga nduru awe. ALA changé bê ti ALA, na ALA mä na bê na nzoni tënë."

16 Tongana lo yeke tambela na tere ti kota ngu ti Galilée, lo bâ Simon na ita ti lo André so ayeke bi agbanda ti ala na ngu ngbanga ti so ala yeke awagingo susu. **17** Na Jésus atene na ala: "ALA mû peko ti mbi, na fade mbi yeke sara si ALA ga awagingo azo." **18** Na hio, ala zia agbanda ti ala ni, na ala mû peko ti lo. **19** Tongana lo hon kete, lo bâ Jacques na ita ti lo Jean, amolenge ti Zébédée. Ala yeke na yâ ti ngö ti ala na ala ngbâ ti leke agbanda ti ala.
20 Hio, lo iri ala. Na ala zia babâ ti ala Zébédée na yâ ti ngö ni, lo na azo ti kua ti lo, na ala mû peko ti Jésus.
21 Ala kue ague na Capernaüm.

Gi so lango ti sabbat ato nda ni awe, lo lï na yâ ti synagogue na lo to nda ti fa ye na azo. **22** Na bê ti ala adö ngbanga ti kode ti fango ye ti lo, teti so lo yeke fa ye na ala tongana zo so awara komandema ni, me

tongana ascribe pëpe. **23** Nga, tâ
gi na ngoi ni so, mbeni koli so sioni
yingo ayeke na yâ ti lo ayeke na yâ ti
synagogue ti ala ni, na lo dekongo,
24 lo tene: "Ti mo na e nyen? Jé-
sus, zo ti Nazareth. Mo ga ti futi e?
Mbi hinga mo nzoni mingi: Mo yeke
Lo so ayeke nzoni-kue so alondo na
Nzapa si aga." **25** Me Jésus asu-
ku na lo, lo tene: "Kanga yanga ti mo,
sigigi na yâ ti lo!" **26** Na sioni yi-
ngo ni ayengi koli ni ngangu, lo de-
kongo na kota go, na pekoni lo sigigi
na yâ ti koli ni. **27** Tongaso, bê ti
azo kue adö mingi na ala to nda ti
sara tënë na popo ti ala, ala tene: "So
nyen la? Mbeni fini fango ye! Lo
yeke na ngangu ti mû yanga même
na asioni yingo, na ala mä yanga ti
lo." **28** Ni la, gi hio tongaso, tënë
ti lo amû ndo kue na yâ ti akodoro
kue so ayeke na Galilée.

29 Na hio ala sigigi na yâ ti syna-
gogue, ala gue na da ti Simon na
André. Jacques na Jean kue ague le-
geoko na ala. **30** Mama ti wali ti
Simon ayeke na kobela so asara si
tere ti lo amû wâ mingi na lo yeke
lango na gbogbo, na ala sara tënë ni
hio na Jésus. **31** Jésus ague na
tere ti mama ni, lo gbu maboko ti lo,
lo yô lo na nduzu na kobela ni ahon
na tere ti lo. Na mama ni ato nda ti
sara kua na ala.

32 Tongana lakui alingbi awe, na
lâ alinda awe, azo ato nda ti ga na lo
azo kue so tere ti ala ason nga ala
so asioni yingo ayeke na yâ ti ala.
33 Na azo ti kodoro ni kue abu-
ngbi tere ti ala tâ gi na yanga-da ni.
34 Tongaso, lo sava azo mingi so
ayeke na mara ti akobela nde nde.
Lo tomba asioni yingo mingi, me lo
zia lege na ala pëpe ti sara tënë, nda-
li ti so ala hinga so lo yeke Christ.

35 Na yanga ti ndapre, so ndo
angbâ ti vuko, lo londo lo sigigi, lo
gue na mbeni ndo so azo ayeke dä
pëpe, na kâ, lo to nda ti sambela.
36 Me Simon na ala so ayeke na
tere ti lo ague ti gi lo, **37** na to-
ngana ala wara lo, ala tene na lo:
"Azo kue ayeke gi mo." **38** Me lo
tene na ala: "Zia e gue na mbeni ndo
nde. E gue na akete gbata so ayeke
nduru ge, tongaso si mbi lingbi nga
ti fa tënë kâ, teti a yeke ngbanga ni
si mbi ga." **39** Na lo gue, lo fa
tënë na yâ ti asynagogue ti ala na
sese ti Galilée kue, na lo tomba asio-
ni yingo.

40 Mbeni zo ti buruma aga na
tere ti lo si lo voro yanga na Jésus,
même lo kuku na gbe ti lo, lo tene:
"Tongana mo ye, mo lingbi ti sara si
tere ti mbi aga nzoni." **41** Tonga-
na Jésus abâ ye so, mawa agbu lo, lo
yôro maboko ti lo, lo ndu zo ti buru-
ma ni, na lo tene: "Mbi ye. Zia tere
ti mo aga nzoni." **42** Gi na lê ni lê
ni, buruma ti lo ni ahon na lo ga nzo-
ni. **43** Nga, lo gboto mê ti lo nga-
ngu, na lo hunda na koli ni hio ti gue,
44 na lo tene na lo: "Hange si mo
sara tënë ni na zo oko pëpe. Me mo
gue, mo fa tere ti mo na prêtre, na
mo mû matabisi so Moïse afa ni nda-
li ti tere ti mo so aga nzoni so, si ala
bâ ni na lê ti ala." **45** Me na peko
ti so koli ni ahon awe, lo to nda ti sara
tënë ni na azo mingi, na tënë ni amû
ndo kue. Ye so asara si Jésus alingbi
mbeni pëpe ti lï na yâ ti mbeni gba-
ta na lê ti azo. Me lo ngbâ na gigi na
ando so azo ayeke dä pëpe. Atâa so
kue, azo angbâ ti londo na ando kue
ti ga na mbage ti lo.

2 Ambeni lango na pekoni, Jésus
akiri ague na Capernaüm, na
azo amä so lo yeke na yanga-da.
2 Tongaso azo abungbi gbani si ndo

ti duti ayeke dä mbeni pëpe, même
juska na yanga ti da ni. Na lo to nda
ti tene tënë ti Nzapa na ala. **3** Na
azo aga na lo mbeni koli so mbage ti
tere ti lo akui na so azo osio si ayô lo.
4 Me teti so ala wara lege pëpe ti
gue na koli ni tâ na tere ti Jésus
ngbanga ti gbâ ti azo ni, ala koro dû
na li ti da ni tâ gi na ndo so Jésus
ayeke dä. Na pekoni, ala sara si gbo-
gbo ni nga na zo ti kobela so alango
na ndo ni azu na yâ ti da ni. **5** To-
ngana Jésus abâ mabe ti ala, lo tene
na koli so mbage ti tere ti lo akui so:
"Molenge ti mbi, a pardone asio-
kpari ti mo awe." **6** Me ambeni
scribe ayeke dä, ala yeke duti na
ala yeke tene atënë so na bê ti ala:
7 "Ngbanga ti nyen koli so ayeke
sara tënë tongaso? Lo yeke zonga
Nzapa la. Zo wa la alingbi ti pardone
asiokpari, zo wa? Gi Nzapa oko awe."
8 Me na yâ ti li ti lo, Jésus ahinga
hio tënë so ala yeke tene na yâ ti bê ti
ala. Tongaso, lo tene na ala: "Ngba-
nga ti nyen ALA yeke tene atënë to-
ngaso na yâ ti bê ti ALA? **9** Ti tene
na koli so mbage ti tere ti lo akui
so: 'A pardone asiokpari ti mo awe,'
wala ti tene na lo: 'Londo, mo mû
gbogbo ti mo, mo tambela,' so wa
si ayeke ngangu pëpe? **10** Me ti
tene ALA hinga so a mû komandema
na Molenge ti zo na ndo ti sese ti
pardone asiokpari," . . . lo tene na
zo so mbage ti tere ti lo akui so:
11 "Mbi tene na mo: 'Londo, mo mû
gbogbo ti mo, mo gue na da ti mo.' "
12 Na ndo ti tënë so, koli ni alondo,
na hio lo mû gbogbo ti lo na lo ta-
mbela na lê ti azo kue. Li ti ala kue
akpe na ala mû gloire na Nzapa, ala
tene: "E de ti bâ mara ti ye tongaso
lâ oko pëpe."

13 Jésus akiri ague na yanga ti
kota ngu ni, na gbâ ti azo ni kue
angbâ gi ti mû peko ti lo, na lo to nda
ti fa ye na ala. **14** Me tongana lo
yeke hon, lê ti lo atï na ndo ti Lévi,
molenge ti Alphée, so ayeke duti na
da ti rongo nginza ti lapo. Lo tene na
lo: "Mû peko ti mbi." Na lo londo, lo
mû peko ti Jésus. **15** Na pekoni, a
bâ Jésus na da ti Lévi, lo yeke duti
na tere ti table si lo yeke te kobe.
Gbâ ti azo ti rongo nginza ti lapo nga
na awasiokpari ayeke nga na tere ti
table ni, na ala yeke duti na tere ti
Jésus na adisciple ti lo si ala yeke
te kobe. Ala yeke gbani gbani na
ala yeda ti mû peko ti lo. **16** Me,
tongana ascribe so ayeke aFarizien
abâ so lo yeke te kobe legeoko na
awasiokpari nga na azo ti rongo ngi-
nza ti lapo, ala to nda ti sara tënë na
adisciple ti lo, ala tene: "Lo yeke te
kobe legeoko na azo ti rongo nginza
ti lapo nga na awasiokpari biani?"
17 Tongana Jésus amä tënë so, lo
tene na ala: "Azo so angbâ ngangu
ayeke na bezoin ti wanganga pëpe,
me gi azo ti kobela. Mbi ga ti iri
azo ti mbilimbili pëpe, me awasio-
kpari."

18 Adisciple ti Jean nga na aFa-
rizien ayeke mû ka jeûne lakue. To-
ngaso ala ga si ala hunda lo: "A
sara tongana nyen si adisciple ti
Jean na ti aFarizien ayeke mû jeûne,
me adisciple ti mo ayeke mû jeûne
pëpe?" **19** Na Jésus atene na ala:
"Tongana koli so ayeke mû wali fini
fini angbâ na tere ti akamarade ti lo,
ala lingbi ti mû jeûne? Ala lingbi
pëpe ti mû jeûne na ngoi kue so lo
ngbâ na tere ti ala. **20** Me ambe-
ni lango ayeke ga ande so fade a
yeke zi lo na tere ti ala, na a yeke
na ngoi ni so la si fade ala yeke
mû jeûne. **21** Mbeni zo ayeke mû
fini yanga ti bongo ti fü na lê ti kä
ti ngbene bongo pëpe. Tongana lo

sara ni, ngangu ti fini yanga ti bongo ni ayeke gboto ngbene bongo ni, na lê ti kä ti bongo ni akiri akono. **22** Nga, mbeni zo ayeke tuku fini vin na yâ ti angbene bozo ti vin pëpe. Me tongana lo tuku ni dä, abozo ni ayeke sungba, na vin ni ayeke yuru kirikiri na abozo ni ayeke buba. Ye oko, azo ayeke tuku fini vin na yâ ti afini bozo ti vin."

23 Mbeni lâ, Jésus ayeke hon na yâ ti ayaka ti blé na lâ ti sabbat. Na adisciple ti lo ato nda ti ko alê ti blé. **24** Me aFarizien atene na lo: "Bâ ye! Ngbanga ti nyen adisciple ti mo ayeke sara ye so ndia amû lege na zo pëpe ti sara ni na lâ ti sabbat?" **25** Lo tene na ala: "ALA diko lâ oko pëpe tënë ti ye so David asara lani? na ngoi so lo yeke na ye pëpe na nzara asara lo, lo na azo ti lo. **26** Na yâ ti mbaï so asara tënë ti prêtre-mokonzi Abiathar, a tene so David alï na yâ ti da ti Nzapa na lo te amapa so a zia na gbele Nzapa, na lo mû mbeni nga na azo so ayeke na tere ti lo. Amapa so ndia amû lege na mbeni zo nde pëpe ti te ni, me a mû lege gi na aprêtre ti te." **27** Tongaso, lo tene na ala: "Lâ ti sabbat abâ gigi ngbanga ti zo, me a yeke zo si abâ gigi ngbanga ti lâ ti sabbat pëpe. **28** Ndani la si Molenge ti zo ayeke Seigneur même ti sabbat."

3 Lo kiri lo lï na yâ ti mbeni synagogue, na mbeni koli so maboko ti lo oko abuba ayeke kâ. **2** Lê ti ala ayeke gi na tere ti lo ti bâ wala lo yeke sava koli ni so na lâ ti sabbat, tongaso si ala wara mbeni tënë ti bi na li ti lo. **3** Na lo tene na koli so maboko ti lo abuba so: "Londo mo ga mo luti na popo ti e ge." **4** Na pekoni, lo tene na ala: "Na lâ ti sabbat, ndia amû lege na zo ti sara mbeni nzoni kusala wala ti sara mbeni sioni ni? ti sö mbeni âme wala ti fâ lo?" Me ala zi yanga pëpe. **5** Na peko ti so lo yô lê ti lo si lo bâ ala kue, bê ti lo ason mingi. Vundu asara lo mingi teti so bê ti ala akpengba. Na pekoni, lo tene na koli ni: "Yôro yâ ti maboko ti mo." Na koli ni ayôro ni, na a kiri a ga nzoni. **6** Na ndo ti ye so, aFarizien asigigi, na hio ala gue ala bungbi na azo ti Hérode ti mä tere na ndo ti Jésus ti tene ala fâ lo.

7 Me Jésus na adisciple ti lo ague ti ala na kota ngu. Azo mingi mingi alondo na Galilée nga na Judée na ala mû peko ti lo. **8** Azo mingi mingi, so amä tënë ti aye mingi so lo yeke sara, alondo même na Jérusalem, na Idumée nga na mbage ti Ngu ti Jourdain nga na akodoro so ayeke na tere ti Tyr na Sidon, na ala ga na mbage ti lo. **9** Na lo tene na adisciple ti lo ti zia lakue mbeni kete ngö ndali ti lo tongaso si gbâ ti azo ni alingbi ti pete lo pëpe. **10** So lo sava azo mingi, a sara si azo kue so ayeke na akota kobela ayeke bungbi na li ti lo ti ndu lo. **11** Même asioni yingo, na ngoi kue so ala yeke bâ lo, ala yeke kuku na gbele lo na ala yeke dekongo, ala tene: "Mo yeke Molenge ti Nzapa." **12** Me fani mingi, lo gboto mê ti ala ngangu ti tene ala fa lo na azo pëpe.

13 Lo gue na ndo ti mbeni hoto na lo iri ala so bê ti lo aye, na ala gue na peko ti lo. **14** Na lo soro mbeni kete bungbi ti akoli bale-oko na use so lo di iri ti ala nga "abazengele," si ala lingbi ti ngbâ lakue na tere ti lo, si lo lingbi ti tokua ala ti fa tënë **15** nga ti tomba asioni yingo.

16 Ala bale-oko na use so lo soro ala ayeke: Simon, so lo mû na lo nga iri ti Pierre; **17** Jacques na ita ti lo Jean so ayeke amolenge ti

Zébédée (lo mû nga na ala iri ti
Boanergès, so nda ni aye ti tene,
aMolenge ti Bekpa); **18** André,
Philippe, Barthélemy, Matthieu,
Thomas, Jacques molenge ti Al-
phée, Thaddée na Simon, lo so aya-
pu na sarango ye, **19** nga Judas
Iscariote, so na pekoni akä Jésus.

Na lo lï na yâ ti mbeni da.
20 Gbâ ti azo akiri abungbi na da
ni, ye so asara si ala wara même
lege ti te kobe pëpe. **21** Me na
ngoi so afami ti lo amä tënë ni, ala
gue ti gbu lo, ngbanga ti so ala yeke
tene ti ala: "Ye asara li ti lo awe."
22 Nga, ascribe so alondo na Jéru-
salem si aga ayeke tene: "Béelzé-
boub ayeke na yâ ti lo, na lo yeke
tomba asioni yingo na ngangu ti mo-
konzi ti asioni yingo." **23** Tonga-
so, na peko ti so lo iri ala na tere
ti lo, lo to nda ti sara tënë na ala
na lege ti atapande, lo tene: "Sa-
tan alingbi ti tomba Satan tongana
nyen? **24** ALA bâ, tongana yâ ti
mbeni royaume akangbi, royaume
ni so alingbi ti ngbâ na nduzu pëpe;
25 na tongana yâ ti mbeni da aka-
ngbi, da ni so alingbi ande ti ngbâ
na nduzu pëpe. **26** Legeoko nga,
tongana Satan alondo ti tiri na lo
wani si yâ ti lo akangbi, lo lingbi ti
ngbâ na nduzu pëpe, me lo yeke gue
ti tï biani. **27** Mbeni zo alingbi
pëpe ti lï na da ti mbeni wangangu
na ti gbu akungba ti lo tongana lo ka-
nga wangangu ni kozoni pëpe. A
yeke gi tongana lo kanga wangangu
ni awe si fade lo yeke gbu akungba
ti da ti lo. **28** Ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA: Aye kue so amolenge ti
azo ayeke sara, fade a yeke pardone
ni na ala, atâa asiokpari wa so ala
sara wala asioni zonga wa so ala zo-
nga. **29** Me, zo so azonga yingo
vulu, fade a yeke pardone lo lâ oko
pëpe, me siokpari ni ayeke ngbâ la-
kue lakue na li ti lo." **30** Jésus
atene tongaso ngbanga ti so ala tene:
"Lo yeke na mbeni sioni yingo na yâ
ti lo."

31 Fadeso, mama ti lo na aita
ti lo aga. Tongana ala yeke luti na
gigi, ala tokua ti tene a iri lo na ala.
32 Na gbâ ti azo ayeke duti na tere
ti lo, na a tene na lo: "Bâ, mama ti
mo na aita ti mo ayeke na gigi na ala
yeke hunda ti bâ mo." **33** Me lo
kiri tënë na ala, lo tene: "Azo wa la
ayeke mama ti mbi na aita ti mbi
ni?" **34** Na lo yô lê ti lo, lo bâ azo
so aduti si angoro lo so, lo tene: "Bâ,
mama ti mbi na aita ti mbi ni la!
35 Zo so asara ye so bê ti Nzapa aye,
zo so la ayeke ita ti mbi ti koli, ita ti
mbi ti wali nga mama ti mbi."

4 Lo kiri lo to nda ti fa ye na tere
ti kota ngu ni. Na azo mingi min-
gi abungbi na tere ti lo. Tongaso, lo
ko na yâ ti ngö, lo duti na yâ ni na lê
ti ngu ni. Me azo ni kue angbâ ti ala
na sese na yanga ti kota ngu ni.
2 Na lo to nda ti fa aye mingi na ala
na lege ti atoli. Na yâ ti fango ye ti
lo, lo tene: **3** "ALA mä tënë so si:
Mbeni zo ti lungo ye ague ti lu ye.
4 Na ngoi so lo yeke lu ye ni, mbe-
ni ngongoa ni atï na tere ti lege na
andeke aga adë ni kue. **5** Mbeni
atï na ndo so ayeke tênë, so sese aye-
ke dä mingi pëpe, na a sigigi hio
ngbanga ti so sese ni alï mingi pëpe.
6 Me tongana lâ asu, lâ ni agbi ni si
a hule ngbanga ti so gunda ni ayeke
dä pëpe. **7** Mbeni atï na popo ti
akî, na akî ni akono na apete ndo ni
si a lë pëpe. **8** Me ambeni atï na
ndo ti pendere sese, ala sigigi na ala
kono, na ala to nda ti lë. Ala lë fani
bale-ota, fani bale-omene nga fani
ngbangbo oko." **9** Lo zia tënë so

na ndo ni: "Zia zo so ayeke na mê ti mä amä."

10 Tongana lo yeke duti gi lo oko, ala so ayeke na tere ti lo nga na adisciple bale-oko na use ato nda ti hunda lo na ndo ti atoli so. **11** Lo kiri tënë na ala, lo tene: "A mû lege na ALA ti gbu nda ti tënë ti royaume ti Nzapa so Nzapa ahonde nda ni. Me ti tanga ti azo ni, ala yeke mä gi atoli ni awe, **12** tongaso si, atâa so ala yeke bâ ndo, ala lingbi ti bâ ye pëpe. Atâa so ala yeke mä ndo, ala lingbi ti gbu nda ni pëpe, na ala changé lege ti ala pëpe si mbi pardone ala." **13** Lo tene nga na ala: "ALA gbu nda ti toli so pëpe? Ka ALA yeke gbu ande nda ti ambeni toli ni so kue tongana nyen?

14 "Zo ti lungo ye alu tënë ni. **15** Ambeni zo ayeke tongana alê ni so ayeke na tere ti lege, ndo so a lu tënë ni dä. Gi hio na peko ti so ala mä tënë ni, Satan aga azi tënë ni so a lu na bê ti ala. **16** Legeoko nga, ambeni zo ni ayeke tongana alê ni so a lu na ando so ayeke têně. Gi hio na peko ti so ala mä tënë ni, ala yeda na ni na ngia. **17** Me gunda ti ala ayeke dä pëpe, na ala maï teti mbeni ngoi. Gi so aye ti vundu asi wala a sara ngangu na ala ndali ti tënë ni, ala tï. **18** Ambeni zo nga ayeke tongana alê ni so a lu ni na popo ti akî. A yeke azo so amä tënë ni, **19** me agingo bê ndali ti aye ti ngoi so, ngangu so mosoro ayeke na ni ti handa zo nga nzara ti tanga ti aye alï na bê ti ala na apete ndo ti tënë ni, na a wara lege ti lë lengo pëpe. **20** Na nda ni, ambeni zo ayeke tongana alê ni so a lu na ndo ti pendere sese. Na peko ti so ala mä tënë ni, ala yeda na ni nzoni na ala lë fani bale-ota, fani bale-omene nga fani ngbangbo oko."

21 Nga, lo tene na ala: "Zo ayeke ga na lampe ti zia na gbe ti sakpa wala na gbe ti gbogbo pëpe. Me lo yeke ga na ni ti zia na ndo ti ye ti yongo lampe, ni la pëpe? **22** Teti ye kue so a honde ni fadeso, a honde ni gi ti tene a sigigi mbeni lâ. Na ye kue so a honde ndo ni ngangu, a honde ndo ni gi ti tene azo ahinga tënë ni ande. **23** Zo so ayeke na mê ti mä, zia lo mä."

24 Lo kiri lo tene na ala: "ALA sara hange na ye so ALA yeke mä. A yeke ye so ALA yeke mû ti haka na ye na azo si fade a yeke mû ti haka na ye na ALA. Biani, a yeke zia mbeni na ndo ni na ALA. **25** Teti zo so ayeke na ye, fade a mû na lo mbeni na ndo ni. Me zo so ayeke na ye pëpe, mêmе ye so lo yeke na ni, fade a yeke zi ni na tïtî lo."

26 Na lo kiri lo tene: "Legeoko nga, royaume ti Nzapa ayeke tongana mbeni koli so abi ngongoa ti kobe na sese. **27** Lo lango na bï na lo zingo na ndapre, ngongoa ti kobe ni asigigi na akono, me lo hinga ye oko dä pëpe. **28** Sese ni wani asara si kobe ni asigigi yeke yeke. Kozoni, a sigigi tongana kete pere, na pekoni keke ni asigigi nga na nda ni tâ lê ti kobe ni asigigi na ndo ti keke ni. **29** Me gi so lê ni akpengba awe, lo to nda ti fâ ni na zembe ngbanga ti so ngoi ti kongo ni alingbi awe."

30 Na lo tene: "E yeke haka royaume ti Nzapa na nyen? Wala e yeke mû toli wa ti fa na ni? **31** E yeke haka ni na lê ti keke ti moutarde. Na ngoi so a lu ni na sese, a yeke kete mingi ahon tanga ti angongoa ti kobe kue na ndo ti sese. **32** Me na peko ti so a lu ni awe, a sigigi na a kono ahon tanga ti akobe kue ti yaka, na amaboko ni akono mingi. Na tongaso andeke ti nduzu

awara ndo ti duti ti ala na gbe ti
dê ni."
33 Jésus atene tënë ni na ala na
lege ti mara ti gbâ ti atoli tongaso.
Lo tene na ala gi ye so ala lingbi ti
mä yâ ni. **34** Biani, atënë kue so
lo fa, lo mû gi toli si lo fa na ni na ala,
me tongana gi lo na adisciple ti lo, lo
yeke fa nda ti aye ni kue na ala.
35 Na lango ni so, tongana lakui
alingbi awe, Jésus atene na ala: "Zia
e fâ ngu ni e gue na mbage ni kâ."
36 Tongana ala tene na gbâ ti azo ni
ti gue awe, ala mû lo na yâ ti ngö ni
so lo yeke dä, na ambeni ngö nga
ahon legeoko na lo. **37** Na mbeni
kota pupu aya ngangu na amapo ti
ngu ni ayeke tuku na yâ ti ngö ni, to-
ngaso ngu aga nduru ti si yâ ti ngö
ni. **38** Me lo yeke lango na mba-
ge ti ngbonda ti ngö ni, lo zia li ti lo
na ndo ti mbeni kohli. Tongaso ala
zingo lo na ala tene na lo: "Wafango
ye, so e yeke kui so, a sara ye na mo
pëpe?" **39** Na ndo ti tënë so, lo lo-
ndo, lo suku na pupu ni na lo tene na
kota ngu ni: "Kaï! Duti kpô!" Na pupu
ni akaï na ndo adë ngii. **40** To-
ngaso lo tene na ala: "Ngbanga ti
nyen mbeto ahon ndo ti ALA? ALA de
ti duti na mabe pëpe?" **41** Me tâ
mbeni kota mbeto agbu ala, na ala
yeke tene na popo ti ala: "So zo wa la
tongaso, so même pupu na kota ngu
kue amä yanga ti lo so?"

5 Ala si na mbage ti kota ngu
ni, na kodoro ti azo ti Gérasa.
2 Gi so Jésus alondo na yâ ti ngö ni
lo zu na sese, mbeni koli so sioni yi-
ngo ayeke na yâ ti lo alondo na popo
ti asende ti akuâ aga atingbi na lo.
3 Lo yeke lango gi na popo ti asende
ti akuâ ni. Juska na ngoi ni so, zo oko
awara lege pëpe ti gbu lo ti kanga lo
ngangu même na zingiri, **4** ngba-
nga ti so fani mingi a kanga maboko
ti lo na gere ti lo na azingiri, me lo
yeke fâ gi yâ ni fango. Mbeni zo so
ayeke na ngangu ti gbu lo si lo duti
kpô ayeke dä pëpe. **5** Bï na lâ,
lo yeke dekongo lakue na popo ti
asende ti akuâ nga na li ti ahoto,
na lo yeke suru tere ti lo na atênë.
6 Me gi so lê ti lo atï na ndo ti Jésus
so angbâ ayo, lo kpe loro, lo ba li ti lo
na gbe ti Jésus. **7** Na peko ti so lo
dekongo na kota go awe, lo tene:
"Jésus, Molenge ti Nzapa so ayeke
na nduzu na ndo ti aye kue, ti mo
na mbi nyen? Mbi hunda na mo ti
deba yanga ti mo na iri ti Nzapa ti
sara pasi na mbi pëpe." **8** Lo sara
tënë so ngbanga ti so Jésus ayeke
tene fade na sioni yingo ni: "Mo sio-
ni yingo, mo sigigi na yâ ti koli
so!" **9** Me Jésus ato nda ti hunda
lo: "Iri ti mo ayeke nyen?" Lo kiri
tënë na Jésus: "Iri ti mbi ayeke Lé-
gion, ngbanga ti so e yeke gbani
gbani." **10** Na lo voro yanga na
Jésus fani mingi ti tomba asioni yi-
ngo ni na yâ ti kodoro ni pëpe.
11 Gbâ ti agaduru ayeke kâ na
tere ti hoto, ala yeke te ye. **12** To-
ngaso, ala voro yanga na lo, ala tene:
"Tokua e na yâ ti agaduru so, si e lï
na yâ ti ala." **13** Lo zia lege na ala
ti gue. Tongaso, asioni yingo so asi-
gigi, ala gue alï na yâ ti agaduru ni,
na agaduru ni, so wungo ti ala aye-
ke saki use tongaso, alondo na loro
na li ti hoto ni atï na yâ ti kota ngu
ni, na ala oko na oko anyon ngu akui.
14 Me azo ti batango agaduru ni
akpe ague asara tënë ni na yâ ti gba-
ta ni nga na akete kodoro so ayeke
na tere ni. Na azo aga ti bâ ye so asi.
15 Tongaso, ala ga na tere ti Jésus
na ala bâ koli so asioni yingo ayeke
fade na yâ ti lo, lo duti, lo yü bongo
nga li ti lo aga nzoni awe, lo so

ayeke fade na bungbi ti asioni yingo
na yâ ti lo, na mbeto agbu azo ni.
16 Nga, azo so abâ fade ye ni afa na
azo so aga peko ti ye so asi na koli
so asioni yingo ayeke fade na yâ ti
lo nga na agaduru ni. **17** Tongaso,
ala to nda ti voro yanga na lo ti zia
sese ti ala ti hon.

18 Tongana Jésus ayeke ko na yâ
ti ngö, koli so ayeke fade na asioni
yingo na yâ ti lo ato nda ti voro ya-
nga na lo ti tene lo na Jésus ague
na lo ngbâ na tere ti lo. **19** Jésus
ayeda pëpe, me lo tene na koli ni:
"Kiri na afami ti mo, na mo fa na ala
peko ti ye so kue Jéhovah asara nda-
li ti mo nga tongana nyen lo sara
nzoni bê na mo." **20** Koli so ahon,
na lo to nda ti fa na yâ ti kodoro ti Dé-
capole tënë na ndo ti aye kue so Jé-
sus asara ndali ti lo, na li ti azo ni
kue akpe.

21 Na peko ti so Jésus amû ngö si
lo kiri lo fâ kota ngu ni na mbage ni
ge, azo mingi mingi abungbi na tere
ti lo. Lo yeke na yanga ti kota ngu ni.
22 Mbeni mokonzi ti synagogue so
iri ti lo ayeke Jaïrus aga, na tongana
lê ti lo atï na ndo ti Jésus, lo gue lo tï
na gbele lo, **23** lo voro yanga fani
mingi na Jésus, lo tene: "Tere ti kete
molenge ti mbi ti wali ason ngangu
mingi. Pardon, ga mo zia maboko
ti mo na ndo ti lo ti tene tere ti lo aga
nzoni si lo ngbâ na fini." **24** Na
ndo ti tënë so, Jésus ague legeoko na
lo. Nga, azo mingi mingi ayeke mû
peko ti lo na ala yeke pete lo.

25 Mbeni wali ayeke dä. Lo yeke
na kobela so asara si mênë ayeke ga
na tere ti lo mingi, a sara ngu bale-
oko na use awe. **26** Lo bâ pasi min-
gi na maboko ti gbâ ti awanganga,
nga lo buba nginza ti lo kue, me ko-
bela ti lo ni akaï pëpe, a ngbâ gi ti
gue na li ni. **27** Tongana lo mä sa-
ngo ti Jésus, lo lï na popo ti gbâ ti azo
ni, lo ga na mbage ti peko ti Jésus na
lo ndu bongo ti lo ti ndo ni, **28** teti
wali ni ayeke tene: "Tongana mbi
ndu gi yanga ti abongo ti lo ti ndo ni,
mbi yeke sava ande." **29** Gi na lê
ni lê ni, mênë so ayeke ga mingi na
tere ti lo so akaï. Na lo wani lo hinga
so ngangu kobela so ayeke na tere ti
lo akaï awe.

30 Gi na ndembe ni so nga, Jésus
ahinga so mbeni ngangu asigigi na
tere ti lo. Tongaso, lo bâ ndo na tere
ti lo na popo ti gbâ ti azo ni na lo tene:
"Zo wa la andu abongo ti mbi ti ndo
ni so?" **31** Me adisciple ti lo ato
nda ti tene na lo: "Mo bâ gbâ ti azo
ayeke pete mo mbage na mbage,
na mo hunda ndo mo tene: 'Zo wa
la andu mbi?' " **32** Me lo yeke gi
ndo na tere ti lo ti bâ wali so andu lo
so. **33** Mbeto agbu wali ni na tere
ti lo ayeke dö. Na ngbanga ti so lo
hinga ye so asi na lo, wali ni aga, lo
tï na gbe ti Jésus na lo tene na lo tâ
tënë kue. **34** Jésus atene na lo:
"Molenge ti mbi, mabe ti mo asava
mo awe. Mo gue na siriri, na zia mo
duti na nzoni seni na peko ti ngangu
kobela ti mo so."

35 Tongana lo ngbâ ti sara tënë,
bâ, ambeni koli ti da ti mokonzi ti
synagogue aga na ala tene: "Mole-
nge ti mo ti wali akui awe. Ndani
nyen si mo ngbâ ti son li ti wafango
ye?" **36** Me tongana tënë ni atï
na mê ti Jésus, lo tene na mokonzi
ti synagogue ni: "Sara mbeto pëpe.
Duti gi na mabe awe." **37** Na lo
zia lege na azo ti mû peko ti lo pëpe,
gi Pierre, Jacques na ita ti lo Jean.

38 Tongana ala si na da ti moko-
nzi ti synagogue, lo bâ kota wuluwu-
lu, azo so ayeke toto na ayeke dema
tere mingi na kongo. **39** Na peko
ti so lo lï na da ni awe, lo tene na azo

ni: "Ngbanga ti nyen ALA yeke sara
kota wuluwulu na ALA yeke toto to-
ngaso? Molenge ni akui pëpe, me lo
yeke lango." **40** Na ndo ti tënë so,
ala to nda ti he lo na ti zere lo. Me to-
ngana a tomba azo ni kue na gigi
awe, Jésus amû babâ na mama ti
molenge ni nga na ala so ayeke na
tere ti lo, na lo lï na ndo so molenge
ni ayeke dä. **41** Lo gbu maboko ti
molenge ni, lo tene na lo: *"Talitha
kumi,"* so nda ni aye ti tene "Mase-
ka-wali, mbi tene na mo: Londo!"
42 Gi na lê ni lê ni, maseka-wali ni
alondo na lo to nda ti tambela. Lo
yeke na ngu bale-oko na use. Gi na
ndembe ni so, li ti ala akpe kue
si tere ti ala anzere ngangu mingi.
43 Me lo mû yanga na ala lege min-
gi ti sara tënë ni na zo oko pëpe,
nga lo tene na ala ti mû mbeni ye ti
tengo na molenge ni.

6 Lo londo kâ, lo kiri na kodoro so
lo kono dä, na adisciple ti lo
amû peko ti lo. **2** Tongana lâ ti
sabbat alingbi awe, lo to nda ti fa ye
na yâ ti synagogue. Mingi ti azo so
ayeke mä lo, bê ti ala adö si ala tene:
"Koli so awara ti lo aye so na ndo wa?
A mû ndara tongaso na koli so ngba-
nga ti nyen? Ngbanga ti nyen lo
yeke na ngangu ti sara akusala ti
ngangu tongaso? **3** So sarapande
so la pëpe? Lo yeke molenge ti Ma-
rie pëpe? Lo yeke ita ti Jacques, Jo-
seph, Judas na Simon pëpe? Aita
ti lo ti wali ayeke na popo ti e ge
pëpe?" Na bê ti ala ato nda ti son na
tere ti lo. **4** Me Jésus atene na
ala: "A yeke ne ka prophète na yâ ti
kodoro ti lo pëpe, na popo ti afami ti
lo pëpe nga na yâ ti da ti lo wani
pëpe, me gi na mbeni ndo nde."
5 Tongaso, lo lingbi ti sara akusala
ti ngangu kâ pëpe, me lo zia maboko
ti lo gi na ndo ti ambeni zo ti kobela
oko oko na lo sava ala. **6** Biani, lo
gi li ti lo gbä na mabe so amanke ala.
Na lo tambela na yâ ti akete kodoro
ni oko oko kue, lo fa ye na azo.

7 Lo iri adisciple bale-oko na use,
na lo to nda ti tokua ala use use na ti
mû na ala komandema na ndo ti asio-
ni yingo. **8** Nga, lo mû yanga na
ala ti mû mbeni ye oko pëpe ndali ti
lege, me ti mû gi keke ti tambelango
na ni. Lo tene nga na ala ti mû mapa
pëpe, bozo ti kobe pëpe nga ti mû
nginza ti gengere pëpe na yâ ti abo-
zo so ala kanga na gbe ti yâ ti ala.
9 Na lo mû yanga na ala ti yü poro
na gere ti ala, me ti mû bongo ti gbe
ni use pëpe.* **10** Nga, lo tene na
ala: "Na ndo kue so ALA lï na yâ ti
mbeni da, ALA ngbâ kâ juska na ngoi
so ALA zia ndo ni ti hon. **11** Na
ndo kue so a yeke yamba ALA ande
dä pëpe wala a yeke mä tënë ti ALA
pëpe, tongana ALA yeke sigigi kâ,
ALA pika sese ti gbe ti gere ti ALA
ti fa so azo ni asara sioni." **12** To-
ngaso ala gue, ala fa tënë si azo alin-
gbi ti changé bê ti ala. **13** Ala to-
mba gbâ ti asioni yingo nga ala sara
mafuta na tere ti azo ti kobela mingi
na ala sava ala.

14 Teti so iri ti Jésus amû ndo
kue, a tï na mê ti Gbia Hérode. Azo
ayeke tene: "A zingo Jean wabatize-
ngo azo na popo ti akuâ awe, ni la si
lo yeke sara akusala ti ngangu so."
15 Me ambeni ayeke tene ti ala: "So
Élie la." Ambeni nde ayeke tene: "So
ayeke mbeni prophète tongana ta-
nga ti aprophète." **16** Me tongana
Hérode amä tënë ni, lo tene: "So aye-
ke Jean Baptiste so mbi dë go ti lo
lani so la. A zingo lo na kuâ awe."
17 Hérode atene tongaso ngbanga ti

Mc 6:9* Na Grec: "ti yü bongo ti gbe ni use pëpe."

so lo la lo tokua lani ti gbu Jean, lo
kanga lo na lo bi lo na da ti kanga
ndali ti Hérodiade so ayeke wali ti
Philippe ita ti Hérode ni, ngbanga ti
so Hérode amû Hérodiade na wali.
18 Teti fani mingi Jean ayeke tene
lani na Hérode: "Ndia amû lege na
mo ti mû wali ti ita ti mo pëpe."
19 Na Hérodiade ayeke bata lani
Jean na bê na lo ye ti fâ lo, me lo
wara lege ni pëpe **20** ngbanga ti
so Hérode ayeke sara mbeto ti Jean.
Hérode ahinga so Jean ayeke zo ti
mbilimbili nga lo yeke nzoni-kue, ni
la lo ngbâ ti bata lo nzoni. Na peko ti
so Hérode amä tënë so Jean afa na
lo, lo hinga ye so lo lingbi ti sara
pëpe, me lo ngbâ ti mä Jean lakue na
ngia na bê ti lo.

21 Me lango so Hérodiade ayeke
ku asi na ngoi so Hérode asara mbe-
ni matanga na lango ti dungo lo, na
lo tisa anene zo ti lo, amokonzi ti atu-
rugu na akota zo ti kodoro ti Galilée.
22 Na molenge ti Hérodiade ti wali
alï, na lo dodo. Lo zia ngia na bê ti
Hérode nga na bê ti azo so ayeke
te kobe legeoko na lo. Gbia ni ate-
ne na maseka-wali ni: "Mo hunda
na mbi ye so mo ye na fade mbi
yeke mû ni na mo." **23** Lo deba
na maseka-wali ni, lo tene: "Ye so
mo hunda, fade mbi yeke mû na
mo, même juska ndambo ti royaume
ti mbi." **24** Maseka-wali ni ague
atene na mama ti lo: "A yeke nzoni
mbi hunda nyen?" Mama ni atene:
"Hunda li ti Jean wabatizengo azo."
25 Fade fade, lo lï hio na gbia ni kâ
na lo hunda ye so lo ye, lo tene: "Mbi
ye mo mû na mbi fade fadeso li ti
Jean Baptiste na yâ ti kpangbala se-
mbe." **26** Atâa so vundu agbu lo
mingi, gbia ni aye ti ke tënë ti ma-
seka-wali ni pëpe, ngbanga ti so lo
deba yanga ti lo awe, nga ngbanga ti
azo so ayeke te kobe na table lege-
oko na lo. **27** Tongaso, gbia ni ato-
kua hio mbeni turugu ti batango lo,
lo mû yanga na lo ti ga na li ti Jean.
Turugu ni ague, lo dë go ti Jean na
da ti kanga kâ, **28** lo ga na li ti
Jean na yâ ti mbeni kpangbala se-
mbe na lo mû ni na maseka-wali ni.
Maseka-wali ni ague na ni na mama
ti lo. **29** Tongana adisciple ti Jean
amä tënë ni, ala ga na ala mû kuâ ni,
ala lu ni na yâ ti mbeni sende ti kuâ.

30 Abazengele abungbi na gbele
Jésus na ala fa na lo peko ti aye
kue so ala sara na so ala fa na azo.
31 Na lo tene na ala: "ALA ga ALA
duti na mbeni ndo so zo ayeke dä
pëpe na ALA wu tere ti ALA kete." Lo
tene tongaso ngbanga ti so azo mingi
ayeke ga na ayeke gue, na ala wara
même ngoi ti wu tere ti te kobe
pëpe. **32** Tongaso ala ko na yâ ti
ngö ti gue na mbeni ndo so zo aye-
ke dä pëpe. **33** Me azo abâ ala na
guengo ni nga mingi ti azo ahinga
tënë ni. Tongaso, azo ni alondo na yâ
ti agbata ni kue, ala kpe loro jus-
ka na ndo ni kâ, na azo ni asi kozo ti
ala. **34** Tongana lo sigigi na yâ ti
ngö ni, lo bâ azo mingi mingi, na
mawa ti ala asara lo, teti so ala yeke
tongana angasangbaga so ayeke na
berger pëpe. Na lo to nda ti fa aye
mingi na ala.

35 Na ngoi so lâ aga nduru ti lï
awe, adisciple ti lo aga na ala to nda
ti tene na lo: "Ndo ni ge ayeke yâ ti
benyama na ngbonga ni ahon mingi
awe. **36** Mo tene na azo so ti gue,
tongaso si ala gue na ando so ayeke
na yanga ti yaka nga na yâ ti akete
kodoro na ala vo ye ti te." **37** Lo
kiri tënë na ala, lo tene: "ALA wani
amû ye ti tengo ni na azo so." Na ndo
ti tënë so, ala tene na lo: "Mo ye e
gue e vo mapa ti denier ngbangbo

use si e mû ni na azo so si ala te?”
38 Lo tene na ala: “ALA yeke na
mapa oke? ALA gue abâ si!” Tonga-
na ala gue ala bâ ni awe, ala tene:
“Mapa ayeke oku na susu use na tere
ni.” **39** Na lo mû yanga na azo ni
kue ti bungbi tere ti ala nde nde na ti
duti na ndo ti pere. **40** Na ala bu-
ngbi tere ti ala, ambeni abungbi tere
ti ala ngbangbo oko, na ambeni abu-
ngbi tere ti ala bale-oku. **41** Lo
mû mapa oku na susu use so, lo yô lê
ti lo na nduzu, na lo iri tënë nzoni
na ndo ni. Lo fâ yâ ti amapa ni, lo mû
na adisciple ti tene ala zia ni na gbe-
le azo ni. Lo kangbi nga yâ ti asusu
use so na azo ni kue. **42** Azo ni
kue ate, yâ ti ala asi. **43** Na ala ro
anduru ni so angbâ na a si sakpa
bale-oko na use. Ala ro nga tanga ti
asusu ni. **44** Nga, akoli saki oku
si ate mapa ni.

45 Hio, lo mû yanga na adisciple
ti lo ti montê na yâ ti ngö na ti hon
kozo na lo na mbage ti ngu ni ti
gue na mbage ti Bethsaïda, nga na
oko ngoi ni, lo tene na gbâ ti azo
so ti gue. **46** Me tongana lo tene
na azo ni ti gue nzoni awe, lo gue
na ndo ti mbeni hoto ti sambela.
47 Tongana ndo avuko awe, ngö ni
ayeke kâ na lê ti kota ngu, me Jésus
angbâ gi lo oko na sese. **48** Lo bâ
so ala yeke na kpale ti gbï kâî ndali
ti so pupu ayeke ga gi gango na mba-
ge ti ala. Nduru na kota ndapre, lo ga
na mbage ti ala, lo yeke tambela na
ndo ti kota ngu ni. Me lo ye ti hon
ala hongo. **49** Tongana lê ti ala atï
na ndo ti Jésus so ayeke tambela
na ndo ti kota ngu ni, ala tene: “So
ye ti ndima la!” Na ala dekongo,
50 ngbanga ti so ala kue abâ lo, na
li ti ala aga kirikiri. Me hio lo tene
na ala: “ALA dë bê ti ALA, mbi la. ALA
sara mbeto pëpe.” **51** Tongana lo
ko na yâ ti ngö ni na tere ti ala, pupu
ni akaï. Na bango ye so, bê ti ala adö
ngangu, **52** teti so ala gbu nda ti
ye ti kpene so lo sara fade ti mû na
azo mapa so pëpe. Ade ala wara lege
ti gbu nda ni na bê ti ala pëpe.

53 Tongana ala fâ ngu ni awe, ala
si na Gennésareth na ala kanga ngö
ni na yanga ti ngu. **54** Me gi so
ala sigigi na yâ ti ngö ni, azo ahinga
lo. **55** Na azo ni amû loro ague
na yâ ti ndo ni kue na ala to nda
ti mû azo ti kobela, ala yô ala na
ndo ti agbogbo na ala ga na ala na
ndo so ala mä a tene lo yeke dä.
56 Na ando kue so lo yeke lï dä, atâa
na yâ ti akete kodoro, agbata nga na
ando so ayeke na yanga ti yaka, ala
yeke zia azo ti kobela ni na gara,
na ala yeke voro yanga na lo ti tene
ala ndu gi yanga ti bongo ti lo ti ndo
ni. Na azo kue so andu ni, tere ti ala
aga nzoni.

7 A-Farizien na ambeni scribe
so alondo na Jérusalem si aga
abungbi na tere ti lo. **2** Na ala bâ
so ambeni disciple ti lo ayeke mû
maboko ti ala so ayeke sioni, ala
yeke te na kobe, so ti tene ala suku-
la maboko ti ala ni pëpe. **3** Ti aFa-
rizien nga na aJuif kue, tongana ala
ye ti te kobe, ala yeke sukula mabo-
ko ti ala juska na nduzu si. Ala sara
tongaso ti bata ngangu ngobo ti azo
ti giriri. **4** Na tongana ala londo
na gara ala kiri, kozo si ala te kobe,
ala yeke fi ngu na tere ti ala ti zi sio-
ni na tere ti ala. A fa nga na ala gbâ
ti ambeni ngobo si ala yeke bata ni
ngangu: atënë tongana yorongo na
gbe ti ngu akopo, akete ta ti ngu
nga na ata so a sara ni na gengere.
5 A-Farizien na ascribe so ahunda
lo: “Ngbanga ti nyen adisciple ti mo
ayeke sara ye pëpe alingbi na ngobo

ti azo ti giriri, me ala yeke te kobe
na maboko ti ala so ayeke sioni?”
6 Lo tene na ala: “ALA awahanda-
ngo lê ti zo so, a yeke na lege ni si
Ésaïe atene prophétie na ndo ti ALA,
tongana ti so Mbeti ti Nzapa atene:
‘Azo so agonda mbi na yanga ti ala,
me bê ti ala ague yongoro mingi na
mbi. **7** A yeke senge senge si ala
ngbâ ti voro mbi, ngbanga ti so aye
so ala yeke fa ayeke gi acommande-
ment so alondo na azo.’ **8** ALA dö
lege ti commandement ti Nzapa ALA
zia na ALA bata ngangu ngobo ti
azo.”

9 Nga, lo tene na ala: “Na kode,
ALA ke acommandement ti Nzapa
tongaso si ALA bata ngobo ti ALA.
10 Na tapande, Moïse atene: ‘Mo ne
babâ na mama ti mo’, nga, ‘Zia zo so
azonga babâ wala mama ti lo awara
kuâ.’ **11** Me ti ALA, ALA tene: ‘To-
ngana mbeni zo atene na babâ wala
mama ti lo: “Ye kue so mbi yeke na
ni na so mo lingbi fade ti wara nzo-
ni dä ayeke korban (so ti tene, mata-
bisi so a zia ni nde awe ti mû na Nza-
pa),”’ . . . **12** ALA zia lege pëpe na
zo tongaso ti sara mbeni kete ye
teti babâ wala mama ti lo. **13** Na
sarango tongaso, ALA sara si tënë
ti Nzapa ayeke na ngangu mbeni
pëpe ndali ti ngobo so ALA fa ni na
azo ti gue na ni. Nga, ALA yeke sara
ambeni mara ti aye tongaso mingi.”
14 Na pekoni, lo kiri lo iri gbâ ti azo
ni na tere ti lo, na lo tene na ala: “ALA
kue, ALA mä mbi na ALA gbu nda ti
tënë so: **15** Mbeni ye so alondo na
gigi si ague na yâ ti zo na so alingbi
ti sara si lo ga sioni ayeke dä pëpe.
Me a yeke aye so alondo na yâ ti
zo asigigi la asara si lo ga sioni.”
16* ——

17 Tongana lo zia gbâ ti azo ni si
lo lï na yâ ti da, adisciple ti lo ato nda
ti hunda lo na ndo ti tapande so.
18 Lo tene na ala: “ALA nga kue ALA
hinga ti bâ nda ti tënë pëpe tongana
azo so? ALA hinga pëpe so mbeni ye
so alondo na gigi si alï na yâ ti zo na
so alingbi ti sara si lo ga sioni ayeke
dä pëpe? **19** teti so ye ni ayeke lï
na yâ ti bê ti zo ni pëpe, me a yeke
hon na yâ ti akamba ti yâ ti lo si a si-
gigi a gue na dû ti kabinë.” Na lege
ti tënë so, lo fa so akobe kue ayeke
nzoni. **20** Na ndo ni, lo tene: “A
yeke ye so alondo na yâ ti zo asigi-
gi si a sara si lo ga sioni, **21** teti a
yeke na yâ ti azo, na yâ ti bê ti
azo, si asioni tënë ayeke sigigi: tënë
ti lango-sioni, tënë ti nzi, tënë ti
fango zo, **22** tënë ti gingo wali
wala koli nde, tënë ti sarango bê ti
ye, asioni kusala, tënë ti handa, sa-
rango sioni ye na kamene pëpe, lê so
abâ ye na nzara ni, zonga, baba, sa-
rango ye ti buba. **23** Aye ti sioni
so kue alondo na yâ ti bê ti zo na asa-
ra si lo ga sioni.”

24 Lo londo na ndo so, lo gue na
sese ti Tyr na Sidon. Lo lï na yâ ti
mbeni da na lo ye si zo ahinga tënë
ni pëpe. Atâa so kue, azo ahinga ni.
25 Na hio, mbeni wali so sioni yi-
ngo ayeke na yâ ti kete molenge ti lo
ti wali amä tënë ti lo na lo ga lo tï na
gere ti Jésus. **26** Wali ni ayeke zo
ti Grèce, me lo londo na Phénicie so
ayeke na kodoro ti Syrie. Lo yeke hu-
nda Jésus ti tomba sioni yingo so
ayeke na yâ ti molenge ti lo ti wali.
27 Me Jésus atene na wali ni: “Zia
amolenge ate ye yâ ti ala asi awe
si, teti a yeke na lege ni pëpe ti
mû mapa so ayeke ti amolenge ti bi
ni na amolenge ti mbo.” **28** Me
wali ni akiri tënë na Jésus, lo tene:
“Tâ tënë, seigneur. Me, amolenge ti

Mc 7:16* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

mbo so ayeke na gbe ti table ayeke
te afuku ti kobe ti akete molenge
so." **29** Na ndo ti tënë so, Jésus
atene na wali ni: "Ndali ti tënë so mo
tene so, mo gue, sioni yingo so asi-
gigi na yâ ti molenge ti mo ti wali ni
awe." **30** Tongaso wali ni akiri na
yanga-da ti lo, na lo wara kete mo-
lenge ni so alango na ndo ti gbogbo
na sioni yingo ni asigigi na yâ ti lo
awe.

31 Tongana lo londo na sese ti
Tyr lo yeke kiri, lo fâ yâ ti Sidon ti
gue na mbage ti kota ngu ti Galilée
na lo hon na yâ ti sese ti Décapole.
32 Na ala ga na lo mbeni koli so mê
ti lo akanga na so mbeni ye akanga
menga ti lo. Na ala voro yanga na Jé-
sus ti zia maboko ti lo na ndo ti koli
so. **33** Lo mû koli ni na popo ti
gbâ ti azo so na lo gue na lo yongoro
kete. Tongana lo na koli ni gi li ti ala
use, lo yôro ali ti maboko ti lo na yâ
ti mê ti koli ni. Na pekoni, lo tuku
ngu ti yanga ti lo, lo ndu menga ti
koli so. **34** Lo bâ ndo na nduzu, lo
wu ngangu, lo tene: *"Ephphatha,"* so
aye ti tene, "Mo zi." **35** Na mê ti
koli ni azi na ye so akanga menga
ti lo azi nga, si lo to nda ti sara
tënë nzoni. **36** Lo gboto mê ti ala
ti sara tënë ti ye so na mbeni zo
pëpe. Me lakue tongana lo yeke gbo-
to mê ti ala ti sara tënë ni pëpe, ala
kiri afa tënë ni mingi ahon ti kozo.
37 Biani, bê ti ala kue adö ngangu
mingi na ala tene: "Lo yeke sara aye
kue nzoni. Même lo sara si azo so mê
ti ala akanga amä ndo nga azo so ya-
nga ti ala akanga asara tënë."

8 Na ngoi ni so, azo akiri abungbi
gbani na ala yeke na ye ti tengo
ni pëpe. Tongaso, lo iri adisciple si lo
tene na ala: **2** "Mawa ti gbâ ti azo
so asara mbi, ngbanga ti so a sara
laso lango ota awe si ala ngbâ na tere
ti mbi na ala yeke na ye ti tengo ni
pëpe. **3** Na tongana mbi tene na
ala ti gue na kodoro na nzara na yâ
ti ala, fade ala yeke woko na lege,
teti so ambeni alondo ayo." **4** Me
adisciple ti lo atene na lo: "Ge na yâ
ti benyama tongaso, zo ayeke wara
ande mapa na ndo wa ti mû na gbâ
ti azo so si ala te, yâ ti ala asi?"
5 Me lo hunda ala: "ALA yeke na
mapa oke?" Ala tene: "Mbasambala."
6 Na lo mû yanga na gbâ ti
azo so ti duti na sese. Lo mû ama-
pa mbasambala ni, lo kiri singila
na Nzapa, lo fâ yâ ni na lo mû ni
na adisciple ti lo, si ala kangbi ni na
gbâ ti azo so. **7** Ala yeke nga na
ambeni kete susu so ayeke mingi
pëpe. Na tongana lo iri tënë nzoni na
ndo ni awe, lo tene na ala ti kangbi
ni nga. **8** Tongaso ala te ni na yâ
ti ala asi. A ro tanga ti anduru ni so
angbâ, na a si akota sakpa mbasa-
mbala. **9** Akoli so ayeke dä ayeke
saki osio tongaso. Na nda ni, lo tene
na ala ti gue.

10 Hio na pekoni, lo na adisci-
ple ti lo ako na yâ ti ngö na ala
si na mbage ti sese ti Dalmanu-
tha. **11** Ge, aFarizien aga na ala
to nda ti dë gaba na lo. Ti tara lo, ala
hunda lo ti sara mbeni fä ti yayu.
12 Lo dema na lo wu ngangu, lo
tene: "Ngbanga ti nyen azo ti ngoi so
ahunda mbeni fä? Ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA: A yeke fa mbeni fä oko
pëpe na azo ti ngoi so." **13** Na
peko ti tënë so, lo zia ala, lo kiri lo ko
na yâ ti ngö na lo gue na mbage ti
ngu ni kâ.

14 Ye oko, ala girisa ti mû mapa,
na ala yeke na mbeni ye ti tengo ni
pëpe na yâ ti ngö ni, gi mapa oko.
15 Tongaso, Jésus agboto mê ti ala
ngangu, lo tene: "ALA zi lê ti ALA,
ALA sara hange na mama ti mapa ti

aFarizien nga na mama ti mapa ti
Hérode." **16** Na ala to nda ti papa
na popo ti ala ngbanga ti so ala yeke
na mapa pëpe. **17** Tongana lo bâ
ye so, lo tene na ala: "Ndali ti nyen
si ala papa na popo ti ALA ngbanga ti
so ALA yeke na mapa pëpe? Ade ALA
mä yâ ti tënë so pëpe? Ade ALA
gbu nda ni pëpe? A yeke ngangu na
ALA ti gbu nda ti ye na bê ti ALA?
18 'Atâa so lê ti ALA ayeke dä, ALA
bâ ndo pëpe? Atâa so mê ti ALA aye-
ke dä, ALA mä ndo pëpe?' ALA girisa
awe, **19** lani so mbi fâ yâ ti mapa
oku ndali ti akoli saki oku so, ta-
nga ti anduru ni so ALA ro asi sa-
kpa oke?" Ala tene na lo: "Bale-oko
na use." **20** "Lani so mbi fâ yâ
ti amapa mbasambala ndali ti akoli
saki osio so, tanga ti anduru ni so
ALA ro asi kota sakpa oke?" Ala tene
na lo: "Mbasambala." **21** Na ndo
ti tënë so, lo tene na ala: "Ade ALA
gbu nda ni pëpe?"

22 Ala si na Bethsaïda. Na azo
aga na lo mbeni koli so ayeke wazi-
ba, ala voro yanga na Jésus ti ndu lo.
23 Lo gbu maboko ti waziba so, lo
gue na lo na gigi ti kete kodoro ni. Lo
tuku ngu ti yanga na ndo ti alê ti lo,
lo zia maboko ti lo na ndo ti koli ni,
na Jésus ato nda ti hunda lo: "Mo bâ
mbeni ye?" **24** Na koli ni ayo lê ti
lo, lo tene: "Mbi bâ azo, ngbanga ti
so mbi bâ ambeni ye so akpa akeke,
me ala yeke tambela." **25** Na pe-
koni, lo kiri lo zia maboko ti lo na ndo
ti alê ti koli ni, na koli ni abâ ndo
nzoni, lê ti lo akiri aga nzoni na lo
yeke bâ ye kue polele. **26** Tonga-
so, lo tene na koli ni ti kiri na da ti
lo, me lo tene: "Mo lï na yâ ti kete
kodoro ni pëpe."

27 Na pekoni, Jésus na adisciple
ti lo alondo na ndo so ti gue na ake-
te kodoro ti Césarée ti Philippe. Na
tongana ala yeke na lege, Jésus ahu-
nda adisciple ti lo, lo tene: "Azo aye-
ke tene ti ala so mbi yeke zo wa?"
28 Ala tene na lo: "Ambeni zo ate-
ne mo yeke Jean Baptiste, ambe-
ni atene mo yeke Élie, ambeni nga
atene mo yeke mbeni oko ti apro-
phète." **29** Lo hunda ala: "Me ti
ALA, ALA tene mbi yeke zo wa?"
Pierre akiri tënë na lo: "Mo yeke
Christ." **30** Na ndo ti tënë so, lo
gboto mê ti ala ti sara tënë ti lo na
mbeni zo pëpe. **31** Nga, Jésus ato
nda ti fa na ala so a lingbi Molenge
ti zo abâ pasi mingi, fade a-ancien,
aprêtre-mokonzi nga na ascribe ake
lo. A yeke fâ lo ande, me lango ota
na pekoni, lo yeke zingo na kuâ.
32 Biani, lo sara tënë so na mbeto
pëpe. Me Pierre agboto Jésus yongo-
ro kete si lo to nda ti suku na lo.
33 Jésus aturnê, lo bâ adisciple ti lo
na lo suku na Pierre, lo tene: "Hon
na peko ti mbi kâ, Satan, ngbanga ti
so mo yeke na abibe ti Nzapa pëpe,
me mo yeke na abibe ti azo!"

34 Na pekoni, Jésus airi gbâ ti
azo ni nga na adisciple ti lo na tere ti
lo, na lo tene na ala: "Tongana mbe-
ni zo aye ti ga na peko ti mbi, zia lo
ke tere ti lo wani na lo yô keke ti pasi
ti lo na lo mû peko ti mbi lakue la-
kue. **35** Teti zo so aye ti sö âme ti
lo, fade lo yeke girisa ni. Me zo so
agirisa âme ti lo ndali ti mbi nga
ndali ti nzoni tënë, fade lo yeke sö
ni. **36** Ti tâ tënë ni, tongana mbe-
ni zo awara dunia so kue me lo giri-
sa âme ti lo, ye ti nzoni wa lo wara
dä? **37** Biani, nyen la si zo ayeke
mû na place ti âme ti lo? **38** Teti
zo so asara kamene ti mbi nga na ka-
mene ti tënë ti mbi na gbele azo ti
ngoi so, so ayeke be-ta-zo na Nzapa

pëpe* na so ayeke azo ti sarango sio-
kpari, fade Molenge ti zo ayeke sara
nga kamene ti lo na ngoi so lo yeke
si na yâ ti gloire ti Babâ ti lo legeoko
na a-ange so ayeke nzoni-kue."

9 Jésus akiri atene na ala: "Ti tâ
tënë ni, mbi tene na ALA: Na
popo ti azo so aluti ge so, ambeni
ayeke kui ande pëpe juska ala bâ
royaume ti Nzapa aga na ngangu ti
lo awe si." **2** Tongaso lango ome-
ne na pekoni, Jésus amû gi Pierre,
Jacques na Jean, lo gue na ala na
ndo ti mbeni hoto so ayo na nduzu
mingi, so zo ayeke dä pëpe. Na tere
ti lo agbian na lê ti ala, **3** abongo
ti lo ti ndo ni aza zango, a vuru mi-
ngi. Mbeni zo ti sukulango bongo na
ndo ti sese so alingbi pëpe ti suku-
la bongo si avuru tongaso. **4** Nga,
Élie na Moïse asigigi na lê ti ala, ala
yeke sara tënë na Jésus. **5** Tonga-
na Pierre abâ ye so, lo tene na Jésus:
"Rabbi, a yeke nzoni e ngbâ gi ge.
Zia e leke atente ota, oko ti mo, oko
ti Moïse na oko ti Élie." **6** Biani, lo
hinga ye so a lingbi lo tene pëpe,
teti mbeto ahon ndo ti ala mingi.
7 Mbeni mbinda aga amû ndo ti ala
kue, na mbeni go asara tënë na yâ ti
mbinda ni, a tene: "So ayeke Mole-
nge ti mbi so mbi ndoye lo mingi.
ALA mä lo." **8** Me, mo ye ti bâ, ala
bâ ndo na tere ti ala, na ala bâ mbe-
ni zo na tere ti ala mbeni pëpe, gi Jé-
sus awe.

9 Tongana ala londo na ndo ti hoto
ni ala yeke zu, Jésus agboto mê ti ala
ngangu ti sara tënë ti ye so ala bâ so
na zo oko pëpe juska Molenge ti zo
azingo na kuâ si. **10** Na ala bata
tënë so nzoni, me ala hunda tere na
popo ti ala na ndo ti nda ti tënë ti zi-
ngongo ti lo na kuâ so. **11** Ala to
nda ti hunda lo, ala tene: "Ngbanga
ti nyen si ascribe atene so a lingbi
Élie aga kozoni si?" **12** Lo tene na
ala: "Biani, a lingbi Élie aga kozoni
na lo yeke kiri ti leke aye kue na
place ni. Me ngbanga ti nyen Mbeti
ti Nzapa atene so a lingbi Molenge ti
zo abâ pasi mingi nga azo ayeke bâ
lo tongana mbumbuse zo? **13** Me
mbi tene na ALA so Élie aga ti lo awe,
na ala sara na lo aye kue so bê ti ala
aye gi tongana ti so a sû tënë ni na
ndo ti lo na yâ ti Mbeti ti Nzapa."

14 Tongana ala ga na mbage ti
tanga ti adisciple ni, ala bâ azo min-
gi mingi so angoro ala na ascribe
so ayeke dë gaba na adisciple ni.
15 Me gi so lê ti gbâ ti azo ni kue
atï na ndo ti Jésus, bê ti ala apika, na
ala kpe loro aga na mbage ti lo na ala
to nda ti bara lo. **16** Jésus ahunda
ala: "Tënë ti nyen si ALA yeke dë
gaba na ndo ni na adisciple ti mbi?"
17 Na mbeni oko na popo ti gbâ ti
azo ni atene na lo: "Wafango ye, mbi
ga na molenge ti mbi ti koli na mo
ngbanga ti so lo yeke na mbeni yi-
ngo so asara si lo sara tënë pëpe.
18 Na ndo kue so yingo ni agbu lo,
lo yeke bi molenge ni na sese, na
mousse ayeke sigigi na yanga ti lo,
lo yeke te pembe ti lo nga ngangu
ayeke hunzi na lo. Mbi tene na adis-
ciple ti mo ti tomba sioni yingo so,
me ala sara gbä." **19** Jésus akiri
tënë na ala, lo tene: "ALA, azo ti
ngoi so, so mabe amanke ALA, fade
mbi ngbâ na tere ti ALA juska lawa?
Fade mbi kanga bê ti mbi na ALA
juska lawa? ALA ga na lo na mbi."
20 Tongaso ala ga na molenge ni na
lo. Me gi so sioni yingo so abâ Jésus,
lo sara si molenge ni ato nda ti gbo-
to. Na pekoni, molenge ni atï na
lo yeke rulê tere ti lo na sese na
mousse ayeke sigigi na yanga ti lo.

Mc 8:38* Bâ kete tënë ti Mt 12:39.

21 Jésus ahunda babâ ti molenge
ni, lo tene: "Ye ni ato nda ti sara mo-
lenge ni lawa?" Babâ ni atene: "Ye
ni ato nda ti sara lo ngbene ye so
lo ngbâ kete. **22** Fani mingi sioni
yingo so ayeke bi lo na lê ti wâ nga
na yâ ti ngu ti fâ lo. Me tongana mo
lingbi ti sara mbeni ye, bâ mawa ti
e na mû maboko na e." **23** Jésus
atene na lo: "Tënë ti mo so 'Tonga-
na mo lingbi,' biani, ti zo so aye-
ke na mabe, ye kue alingbi ti si."
24 Hio, babâ ti molenge ni adeko-
ngo, lo tene: "Mbi yeke na mabe!
Mû maboko na mbi na ndo so mabe
atia mbi dä!"

25 Tongana Jésus abâ so gbâ ti
azo ayeke kpe loro ti ga na tere ti ala,
lo suku na sioni yingo ni, lo tene:
"Mo yingo so mo sara si molenge so
aga wabuburu, mbi tene na mo ti si-
gigi na yâ ti lo na ti kiri na yâ ti
lo mbeni pëpe." **26** Na peko ti so
sioni yingo so adekongo na lo sara
si molenge ni agboto lege mingi,
lo sigigi. Molenge ni aga tongana
kuâ, tongaso mingi ti azo ni ayeke
tene: "Lo kui awe!" **27** Me Jésus
agbu maboko ti molenge ni, lo yô
lo na nduzu na molenge ni alondo.
28 Na peko ti so lo lï na yâ ti mbe-
ni da, adisciple ti lo aga na ala hu-
nda lo na ngoi so mbeni zo ayeke dä
pëpe, ala tene: "Ngbanga ti nyen si e
tomba sioni yingo so gbä?" **29** Lo
kiri tënë na ala, lo tene: "A lingbi ti
tomba mara ti sioni yingo tongaso na
lege ti mbeni ye nde pëpe, gi na lege
ti sambela awe."

30 Ala londo na ndo so ala fâ na
yâ ti Galilée, me lo ye pëpe si mbe-
ni zo ahinga tënë ni. **31** Lo yeke
fa ye na adisciple ti lo, lo tene: "Fade
a yeke mû Molenge ti zo ti zia lo na
maboko ti azo, na ala yeke fâ lo ande.
Me atâa so ala yeke fâ lo, lango ota
na pekoni, lo yeke zingo na kuâ."
32 Ala gbu nda ti tënë so pëpe, na
ala sara mbeto ti hunda lo na ndo ni.

33 Ala si na Capernaüm. Na to-
ngana lo yeke na yâ ti da, lo hunda
ala: "Tënë ti nyen la si ALA yeke
papa fade na ndo ni na lege so?"
34 Ala duti kpô, ngbanga ti so, na
lege fade, ala yeke papa na popo ti
ala ti bâ zo wa la ayeke kota ahon
atanga ni. **35** Tongaso lo duti, lo
iri adisciple bale-oko na use na lo
tene na ala: "Tongana mbeni zo aye
ti duti zo ti li ni, a lingbi lo duti nda-
ngba ti ALA kue na lo sara kua na
ALA kue." **36** Lo mû mbeni kete
molenge, lo zia lo na popo ti ala, lo
zia maboko ti lo na ndo ti go ti mole-
nge ni na lo tene na ala: **37** "Zo so
ayamba mbeni oko ti akete molenge
tongaso ndali ti iri ti mbi, lo yamba
mbi nga. Na zo so ayamba mbi, lo
yamba gi mbi oko pëpe me lo yamba
nga lo so atokua mbi."

38 Jean atene na lo: "Wafango
ye, e bâ mbeni koli so ayeke tomba
asioni yingo na iri ti mo, na e tara ti
kanga lege na lo ngbanga ti so lo
yeke tambela na e pëpe." **39** Me
Jésus atene: "ALA tara ti kanga lege
na lo pëpe, teti mbeni zo so ayeke
sara kusala ti ngangu na iri ti mbi na
so hio na pekoni lo yeke zonga mbi
ayeke dä pëpe. **40** Teti zo so ake
e pëpe, lo yeke zo ti e. **41** Nga zo
so amû na ALA mbeni kopo ti ngu ti
tene ALA nyon ngbanga ti so ALA
yeke azo ti Christ, ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA, fade lo girisa futa ti lo
oko pëpe. **42** Me zo so asara si
mbeni oko ti akete zo so amä na bê
na mbi atï, a yeke nzoni a kanga
mbeni kota tênë ti nekango na ye na
go ti lo, mara ni so alele ayeke gbo-

to ni si a yeke turnê, na a bi lo tâ na
yâ ti ngu-ingo.
43 "Tongana maboko ti mo asara
si mo tï, fâ ni. A yeke nzoni mingi
teti mo ti tene mbeni mbage ti tere
ti mo abuba, me mo wara fini, ahon
ti tene a bi mo na amaboko ti mo use
kue na yâ ti Géhenne, na lê ti wâ so a
lingbi ti mingo ni pëpe. **44*** ——
45 Tongana gere ti mo asara si mo
tï, fâ ni. A yeke nzoni mingi teti mo
ti tene mbeni gere ti mo abuba, me
mo wara fini, ahon ti tene a bi mo na
agere ti mo use kue na yâ ti Gé-
henne. **46*** —— **47** Tongana lê
ti mo asara si mo tï, bi ni yongoro. A
yeke nzoni mingi teti mo ti lï na yâ
ti royaume ti Nzapa na lê ti mo oko,
ahon ti tene a bi mo na alê ti mo use
kue na yâ ti Géhenne, **48** ndo so
angusu ni akui pëpe na a lingbi ti
mingo wâ ni pëpe.
49 "A lingbi a tuku wâ na tere
ti zo oko oko kue, tongana ti so a
yeke tuku ingo na tere ti mbeni ye.
50 Ingo ayeke nzoni; me tongana
songo ti ingo asigigi dä awe, fade
ALA yeke kiri na songo ni so dä to-
ngana nyen? ALA duti na ingo na yâ
ti fini ti ALA na ALA duti lakue na si-
riri na popo ti ALA."

10 Lo londo kâ, lo si na akatika-
ti ti sese ti Judée, na mba-
ge ti Ngu ti Jourdain. Gbâ ti azo aki-
ri abungbi na tere ti lo, na tongana
ti so lo yeke sara ka lakue, lo to nda
ti fa ye na ala. **2** Na pekoni, aFa-
rizien aga na tere ti lo. Ti tara lo,
ala hunda lo wala ndia amû lege na
koli ti sara divorce na wali ti lo.
3 Lo kiri tënë na ala, lo tene: "Moïse
amû yanga na ALA ti sara nyen?"
4 Ala tene: "Moïse amû lege na koli
ti sara mbeni mbeti ti divorce na ti
tomba wali ti lo." **5** Jésus atene
na ala: "A yeke ndali ti kpengbango
bê ti ALA si lo sû na ALA commande-
ment so na mbeti. **6** Me, na tongo
nda ni so Nzapa asara aye kue, 'Lo
sara ala koli na wali. **7** Ndani la,
koli ayeke zia ande babâ na mama
ti lo, **8** na ala use ayeke ga mite-
le oko.' Tongaso, ala yeke use mbe-
ni pëpe, me mitele oko. **9** Ni la,
ye so Nzapa abungbi ni na gbe ti
joug oko, zia mbeni zo akangbi yâ ni
pëpe." **10** Tongana ala kiri na da,
adisciple ato nda ti hunda lo na ndo
ti tënë so. **11** Na lo tene na ala:
"Zo so asara divorce na wali ti lo na
lo sara mariage na mbeni wali nde,
lo gi mbeni wali nde la na lo sara
sioni na wali ti lo. **12** Na tongana
mbeni wali asara divorce na koli ti
lo si na pekoni lo sara mariage na
mbeni koli nde, andâ lo gi mbeni
koli nde la."
13 Na pekoni, azo ato nda ti ga
na akete molenge na lo ti tene lo
ndu ala. Me adisciple asuku na ala.
14 Tongana Jésus abâ ye so, bê ti lo
ason si lo tene na ala: "ALA zia akete
molenge ni aga na mbi. ALA tara ti
kanga lege na ala pëpe, teti royaume
ti Nzapa ayeke ti azo so ayeke to-
ngana akete molenge so. **15** Ti tâ
tënë ni, mbi tene na ALA: Zo so aya-
mba royaume ti Nzapa pëpe tonga-
na mbeni kete molenge, fade lo yeke
lï na yâ ni oko pëpe." **16** Na Jésus
amû amolenge ni na yâ ti maboko ti
lo na lo to nda ti iri tënë nzoni na ndo
ti ala na ziango maboko ti lo na ndo
ti ala.
17 Tongana lo mû lege ti hon,
mbeni koli amû loro aga, lo kuku na
sese na likuni ti lo na gbe ti Jésus
na lo hunda lo: "Nzoni Wafango ye,
a lingbi mbi sara nyen ti wara ande

Mc 9:44* Bâ kete tënë ti Mt 17:21. **46*** Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

fini ti lakue lakue?" **18** Jésus atene na lo: "Ngbanga ti nyen mo tene
mbi yeke nzoni? Zo oko ti nzoni
ayeke dä pëpe, gi Nzapa oko awe.
19 Mo hinga acommandement ni
awe: 'Mo fâ zo pëpe. Mo gi wali wala
koli nde pëpe. Mo nzi ye pëpe. Mo
tene mvene na li ti mbeni zo na gbe-
le ngbanga pëpe. Mo handa zo ti mû
ye ti lo pëpe. Mo ne babâ na mama
ti mo.'" **20** Koli ni atene na lo:
"Wafango ye, ngbene ye so mbi ngbâ
maseka, mbi bata aye so kue awe."
21 Jésus abâ lo, lo ye lo na bê ti lo
si lo tene na lo: "A ngbâ na mo ye oko
ti sara: Gue, mo kä aye ti mo, mo mû
nginza ni na awayere, na fade mo
yeke wara mosoro na yayu; na mo ga
mo mû peko ti mbi." **22** Me tere ti
lo adë kue na mango tënë so, na lo
hon na vundu na bê ti lo, ngbanga ti
so lo yeke na aye mingi.

23 Jésus abi lê ti lo lo bâ azo so
angoro lo, na pekoni lo tene na adis-
ciple ti lo: "A yeke duti ande nga-
ngu biani na azo so ayeke na nginza
ti lï na yâ ti royaume ti Nzapa!"
24 Me na mango tënë ti Jésus so, li
ti adisciple akpe. Jésus akiri atene
na ala: "Amolenge ti mbi, a yeke
biani ngangu ti lï na yâ ti royaume ti
Nzapa! **25** A yeke ngangu pëpe
na mbeni chameau ti lï na yâ ti dû ti
suä ahon mbeni zo ti mosoro ti lï na
yâ ti royaume ti Nzapa." **26** Li ti
ala akiri akpe kue, na ala tene na lo:
"Tâ zo wa si alingbi ti wara fini?"
27 Jésus abâ yâ ti lê ti ala nzoni, na
lo tene: "Azo alingbi ti sara ye so
pëpe, me ti Nzapa a yeke tonga-
so pëpe, teti Nzapa alingbi ti sara
ye kue." **28** Pierre ato nda ti sara
tënë na lo: "Bâ, e dö aye ti e kue e
zia na e ngbâ ti mû peko ti mo."
29 Jésus atene: "Ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA: Zo kue so azia da ti lo,
aita ti lo ti koli, aita ti lo ti wali,
mama ti lo, babâ ti lo, amolenge ti lo
na ayaka ti lo ngbanga ti mbi nga
ngbanga ti nzoni tënë, **30** fade lo
yeke wara na yâ ti ngoi ti fadeso ada,
aita ti koli, aita ti wali, amama, amo-
lenge na ayaka. Aye so kue lo yeke
wara ni fani ngbangbo oko, nga a
yeke sara aye ti ngangu na lo na ndo
ni. Me na yâ ti aye ti ngoi so ayeke
ga, lo yeke wara ande fini ti lakue
lakue. **31** Me azo mingi so ayeke
na li ni, fade ala yeke ga azo ti nda-
ngba ni, na azo so ayeke na ndangba
ni ayeke ga azo so ayeke na li ni."

32 Ala yeke na lege ti montê na
Jérusalem, na Jésus ayeke tambela
kozo na ala, na bê ti ala adö. Nga ala
so ayeke mû peko ti ala ato nda ti
sara mbeto. Me lo kiri lo gboto adis-
ciple ti lo bale-oko na use na mbage,
na lo to nda ti tene na ala tënë ti aye
so a sara tënë ni kozo awe ti si na lo,
lo tene: **33** "Bâ, e yeke montê na
Jérusalem la, na fade a yeke zia
Molenge ti zo na maboko ti aprêtre-
mokonzi nga na ascribe. Fade ala
yeke fâ ngbanga ti kuâ na li ti lo na
fade ala yeke zia lo na maboko ti azo
ti amara, **34** na fade ala he lo, ala
tuku ngu ti yanga na tere ti lo, ala
pika lo na zaza nga ala fâ lo. Me la-
ngo ota na pekoni, lo yeke zingo
na kuâ."

35 Jacques na Jean, amolenge
use ti Zébédée, aga na tere ti lo si ala
tene na lo: "Wafango ye, e ye si mo
sara na e ye so e yeke hunda ni na
mo." **36** Lo tene na ala: "ALA ye
mbi sara na ALA nyen?" **37** Ala
tene na lo: "Mû lege na e ti duti na
tere ti mo, oko na mbage ti maboko
ti mo ti koli na oko na mbage ti ma-
boko ti mo ti wali, na yâ ti gloire ti
mo." **38** Me Jésus atene na ala:
"ALA hinga ye so ALA yeke hunda so

pëpe. ALA lingbi ti nyon kopo so mbi
yeke nyon ni so? Wala ALA lingbi ti
wara batême so mbi yeke wara ni
so?" **39** Ala tene na lo: "E lingbi."
Na mango tënë ti ala so, Jésus atene
na ala: "Ti kopo so mbi yeke nyon so,
ALA yeke nyon ni ande. Nga ti ba-
têmе so mbi ngbâ ti wara ni so, ALA
yeke wara ni ande nga. **40** Me ti
duti na mbage ti maboko ti mbi ti
koli wala na mbage ti maboko ti mbi
ti wali, a yeke ti mbi ti mû ni pëpe.
Me a yeke ti ala so a leke ni ndali ti
ala."
41 Tongana atanga ni bale-oko
amä tënë so, bê ti ala ato nda ti son
na tere ti Jacques na Jean. **42** Me
na peko ti so Jésus airi ala na tere ti
lo, lo tene na ala: "ALA hinga so
azo so a bâ ala tongana amokonzi ti
amara ayeke sara mokonzi na ndo ti
amara ni, na akota zo ti ala ayeke na
komandema na ndo ti ala. **43** Ti
ALA, a yeke tongaso pëpe. Me zo so
aye ti ga kota na popo ti ALA, a lingbi
lo duti zo ti kua ti ALA; **44** na zo
so aye ti duti na li ni na popo ti ALA,
a lingbi lo duti ngbâa ti ALA kue.
45 Même Molenge ti zo aga ti tene
azo asara kua na lo pëpe, me lo ga ti
sara kua na azo na ti mû âme ti lo
tongana ngere so a futa ti zi na azo
mingi."
46 Ala lï na Jéricho. Me tongana
Jésus na adisciple ti lo nga na azo
mingi mingi so amû peko ti lo aye-
ke sigigi na yâ ti Jéricho, Bartimée
(molenge ti Timée) ayeke duti na
tere ti lege. Lo yeke waziba nga zo ti
iringo ye. **47** Tongana lo mä so a
yeke Jésus, zo ti Nazareth si ayeke
hon so, lo to nda ti dekongo, lo tene:
"Jésus, Molenge ti David, sara nzoni
bê na mbi!" **48** Na mango lo, azo
mingi ato nda ti suku na lo ti tene lo
kanga yanga ti lo. Me lo ngbâ ti de-
kongo ngangu ahon ti kozo: "Mole-
nge ti David, sara nzoni bê na mbi!"
49 Tongaso Jésus aluti na lo tene:
"ALA iri lo." Na ala iri waziba so, ala
tene na lo: "Kanga bê ti mo, londo,
bâ lo yeke iri mo." **50** Lo bi bo-
ngo ti lo ti ndo ni, lo huru lo luti,
na lo gue na tere ti Jésus. **51** Jé-
sus atene na lo: "Mo ye mbi sara
nyen na mo?" Waziba ni atene na lo:
"*Rabbouni,* sara si mbi kiri mbi bâ
ndo." **52** Jésus atene na lo: "Mo
gue, mabe ti mo asava mo awe." Gi
na peko ti tënë so, lo kiri lo bâ ndo,
na lo to nda ti mû peko ti Jésus na
ndo ti lege.

11 Tongana ala si nduru na Jé-
rusalem, na Bethphagé nga
na Béthanie, na ndo ti Hoto ti akeke
ti olive, lo tokua ambeni disciple ti
lo use, **2** na lo tene na ala: "ALA
gue na yâ ti kete kodoro so ALA yeke
bâ so. Gi na lingo ti ALA, fade ALA
yeke wara mbeni kete lele so a ka-
nga lo, mbeni kete lele so zo ade ti
duti na ndo ti lo pëpe. ALA zi lo
na ALA ga na lo. **3** Me tongana
mbeni zo atene na ALA: 'Ngbanga ti
nyen ALA yeke sara ye so?' ALA tene:
'A yeke Seigneur si aye nyama ni,
nga lo yeke kiri na lo na ndo so
fade fadeso.' " **4** Tongaso ala gue
na ala wara kete lele ni so a kanga
lo na yanga ti mbeni da, na gigi na
tere ti mbeni kete lege, na ala zi lo.
5 Me ambeni zo so ayeke luti kâ ato
nda ti tene na ala: "Nyen la ALA yeke
sara so? ALA yeke zi kete lele ni
ngbanga ti nyen?" **6** Ala tene gi
peko ti yanga ti Jésus na azo ni, na a
zia lege na ala ti gue.
7 Ala ga na kete lele ni na Jésus,
ala bi abongo ti ala ti ndo ni na ndo
ti lele ni, na Jésus aduti na ndo ti lo.
8 Nga, gbâ ti azo agbara abongo ti
ala ti ndo ni na ndo ti lege ni. Na

ambeni afâ amaboko ti akeke so ayeke na tere ti lege. **9** Ala so ayeke hon kozo na lo nga ala so ayeke ga na peko ti lo ayeke dekongo atene: "E voro mo, mo sö lo! Tënë nzoni ayeke na ndo ti lo so aga na iri ti Jéhovah! **10** Tënë nzoni ayeke na ndo ti royaume so ayeke ga, royaume ti babâ ti e David! Mo so mo yeke kâ na nduzu, e voro mo, mo sö lo!" **11** Na lo lï na Jérusalem, lo gue na yâ ti temple. Lo bi lê ti lo, lo bâ aye kue, na teti so lakui aga nduru, lo sigigi lo gue na Béthanie, lo na adisciple bale-oko na use.

12 Na ndade ni, tongana ala londo na Béthanie ti sigigi, nzara asara lo. **13** Na tongana lo ngbâ ayo, lê ti lo atï na ndo ti mbeni keke ti figue so akugbe ni ayeke dä. Lo gue ti bâ wala lo lingbi ti wara lengo ni dä. Me, tongana lo si na tere ni, lo wara ye oko pëpe, gi akugbe ni, ngbanga ti so a yeke pëpe ngoi ti lengo ti afigue. **14** Tongaso, lo tene na keke ni: "Zia zo ate lengo ti mo mbeni pëpe teti lakue lakue." Na adisciple ti lo ayeke mä lo.

15 Ala si fadeso na Jérusalem. Kâ, lo lï na yâ ti temple na lo to nda ti tomba azo so ayeke kä ye nga na azo so ayeke vo ye na yâ ni. Lo kinda atable ti azo so ayeke changé nginza na aye ti duti ti azo so ayeke kä akolokoto. **16** Na lo zia lege na mbeni zo pëpe ti yô kungba ti hon na ni na yâ ti temple. **17** Me lo ngbâ ti fa ye na ti tene: "A sû na Mbeti ti Nzapa pëpe? 'Fade a yeke iri da ti mbi da ti sambela teti azo ti amara kue.' Me, ALA sara si da ni aga kota dû ti azo ti gbungo aye ti azo na ngangu." **18** Aprêtre-mokonzi na ascribe amä tënë so, na ala yeke gi lege ti fâ lo. Me ala sara mbeto ti lo ngbanga ti so bê ti gbâ ti azo ni kue angbâ lakue ti dö ndali ti afango ye ti lo.

19 A si ka na lakui, ala yeke sigigi na yâ ti gbata ni. **20** Me tongana ala yeke hon na lege na yanga ti ndapre, ala bâ keke ti figue ni. Keke ni ahule juska na gunda ni kue awe. **21** Tongaso Pierre adabe ti lo na ni, lo tene na Jésus: "Rabbi, bâ ye! Keke ti figue so mo deba ni so ahule awe." **22** Na Jésus akiri tënë na ala, lo tene: "ALA mä na bê na Nzapa. **23** Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Zo so atene na hoto so: 'Mo londo mo gue mo tï na yâ ti ngu-ingo,' na lo dë kite na yâ ti bê ti lo pëpe, me lo yeke na mabe so ye so lo tene ayeke si, fade a yeke si tongana ti so lo hunda. **24** A yeke tongaso si mbi tene na ALA: Ye kue so ALA hunda ni na yâ ti sambela, ALA mä na bê so ALA wara ni awe, na fade ALA yeke wara ni. **25** Tongana ALA luti na ALA yeke sambela, ALA pardone tënë kue so ALA yeke na ni na bê ti ALA na tere ti mbeni zo, tongaso si Babâ ti ALA so ayeke na yayu alingbi nga ti pardone afaute ti ALA." **26*** ——

27 Ala kiri aga na Jérusalem. Tongana Jésus ayeke tambela na yâ ti temple, aprêtre-mokonzi na ascribe nga na a-ancien aga na tere ti lo, **28** ala to nda ti tene na lo: "Na ndo wa si mo wara komandema ti sara na aye so? Zo wa si amû na mo komandema ti sara na aye so?" **29** Jésus atene na ala: "Mbi yeke hunda ALA na tënë oko. Tongana ALA kiri tënë na mbi, mbi nga mbi yeke fa na ALA ndo so mbi wara komandema so dä ti sara na aye so. **30** Batême so Jean amû lani na azo alondo na yayu wala na azo? ALA kiri tënë na mbi." **31** Tongaso ala to nda ti

---

Mc 11:26* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

sara tënë na popo ti ala, ala yeke
tene: "Tongana e tene: 'A londo na
yayu,' lo yeke tene ande na e: 'To-
ngaso, ngbanga ti nyen si ALA mä na
bê na lo pëpe?' **32** Me fade e zia
ye ahanda e si e tene: 'A londo na
azo'?" Ala yeke na mbeto ti gbâ ti
azo so, ngbanga ti so azo ni kue abâ
so Jean ayeke lani mbeni prophète
biani. **33** Na ala kiri tënë na Jé-
sus, ala tene: "E hinga pëpe." Na
Jésus atene na ala: "Mbi kue mbi
yeke tene na ALA pëpe ndo so mbi
wara komandema so dä ti sara na
aye so."

12 Nga, lo to nda ti sara tënë na
ala na lege ti atoli, lo tene:
"Mbeni koli afâ yaka ti vigne na lo
sara gbagba angoro ni, lo zi dû teti
petengo na alê ti vigne na lo leke
mbeni da ti sinziri. Lo zia yaka ni na
awafango yaka ti tene ala loué ni, na
lo gue na mbeni tambela na kodoro
wande. **2** Tongana ngoi ti fango
alê ti vigne ni alingbi awe, lo tokua
mbeni ngbâa ti lo na awafango yaka
ni ti tene ala mû na lo ti lo alê ti vi-
gne ti yaka ni. **3** Me awafango
yaka ni agbu lo, ala pika lo ngangu si
ala zia lo kiri maboko senge. **4** Lo
kiri lo tokua mbeni ngbâa ni na ala,
me ala pika lo na li ti lo nga ala sara
ye ti kamene na lo. **5** Na lo kiri lo
tokua mbeni ngbâa ni nde, na ala fâ
lo. Ti ambeni ngbâa ni mingi, awa-
fango yaka ni apika ala ngangu, na
ti ambeni ala fâ ala. **6** Oko zo so
angbâ na lo ayeke molenge ti lo ti
koli so lo ye lo mingi. Na nda ni, lo
tokua molenge so na awafango yaka
ni, lo tene: 'Fade ala yeke kpe mbeto
ti molenge ti mbi so.' **7** Me awa-
fango yaka so atene na popo ti ala:
'So héritier ti yaka ti vigne ni la. ALA
ga, e fâ lo na fade ye ti héritier ni
ayeke ga ti e!' **8** Tongaso ala gbu
lo, ala fâ lo na ala bi lo na gigi na
peko ti yaka ti vigne ni. **9** Fade
wa ti yaka ti vigne ni ayeke sara
nyen? Lo yeke ga ande ti futi awafa-
ngo yaka so na lo yeke mû yaka ti vi-
gne ni na ambeni zo nde. **10** ALA
diko tënë so na yâ ti Mbeti ti Nzapa
lâ oko pëpe? 'Tënë so azo ti lekengo
da ake ni so aga tâ kozo tënë ti gere
ti da ni. **11** A yeke Jéhovah si asa-
ra ye so, na a yeke ye ti dongo bê na
lê ti e.'"

12 Tongana ala mä tënë so, ala
yeke gi lege ti gbu lo, ndali ti so ala
bâ so lo tene toli so ndali ti ala. Me
mbeto ti gbâ ti azo so asara ala. Ni
la, ala zia lo na ala hon.

13 Na pekoni, ala tokua ambeni
Farizien nga na azo ti Hérode ti gue
na mbage ti lo ti tene ala gbu lo na
tënë ti yanga ti lo. **14** Tongana ala
si kâ, ala tene na lo: "Wafango ye, e
hinga so mo yeke tene gi tâ tënë la-
kue nga mo yeke mû mbage ti mbe-
ni zo pëpe, teti mo sara ye na zo gi
ndali ti lê ti lo pëpe. Me mo yeke fa
tënë ti Nzapa na lege ti tâ tënë. Tene
na e: Ndia amû lege na zo ti futa lapo
ti molenge ti kodoro na César wala
pëpe? **15** A lingbi e futa ni wala
e futa ni pëpe?" Teti so Jésus ahinga
so ala sara ye gi ti handa lê ti lo, lo
tene na ala: "Ngbanga ti nyen ALA
yeke tara mbi? ALA ga na mbi mbe-
ni denier oko mbi bâ." **16** Ala ga
na lo mbeni oko. Na lo tene na ala:
"Li ti zo so nga na iri so ayeke na ndo
ti lê ti nginza ni ayeke ti zo wa?"
Ala tene na lo: "A yeke ti César."
17 Tongaso Jésus atene na ala: "ALA
kiri na César aye so ayeke ti César,
me na Nzapa aye so ayeke ti Nzapa."
Tongana ala mä tënë so, bê ti ala ato
nda ti dö.

18 Na pekoni aSadducéen, so atene zingongo ti akuâ ayeke dä pëpe,
aga na mbage ti lo na ala hunda lo:
19 "Wafango ye, Moïse asû na e na
mbeti so tongana ita ti mbeni zo
akui, si lo zia na peko ti lo wali, me
lo dü molenge pëpe, a lingbi ita ti lo
ti koli amû wali ni ti tene lo dü mo-
lenge na iri ti ita ti lo. **20** Bâ,
lani ambeni ita ti koli mbasambala
ayeke dä. Yaya ni amû wali na lo
kui. Me tongana lo kui, lo zia mole-
nge na peko ti lo pëpe. **21** Na use
ita ti lo amû wali ni, me lo kui na
lo zia molenge na peko ti lo pëpe.
Ti ota ita ti lo ni nga ayeke tonga-
so. **22** Ala mbasambala kue azia
amolenge na peko ti ala pëpe. Na
peko ti ala kue, wali ni nga akui.
23 So ala mbasambala kue la amû
wali ni so, na ngoi ti zingongo ti
akuâ, fade wali ni ayeke duti wali
ti lo so wa?" **24** Jésus atene na
ala: "A yeke ngbanga ti tënë so si
ALA girisa lege awe so pëpe? Teti
ALA hinga Mbeti ti Nzapa nga na
ngangu ti Nzapa oko pëpe. **25** Na
ngoi so ala zingo na kuâ, akoli ayeke
sara mariage pëpe na awali nga aye-
ke sara mariage pëpe. Me ala yeke
tongana a-ange so ayeke na yayu.
26 Me na ndo ti tënë ti akuâ, so a
yeke zingo ala, ALA diko na yâ ti
mbeti ti Moïse pëpe? So na yâ ti
mbaï so asara tënë ti keke ti sisi,
Nzapa atene na lo: 'Mbi yeke Nzapa
ti Abraham, Nzapa ti Isaac na Nza-
pa ti Jacob.' **27** Lo yeke Nzapa ti
akuâ pëpe, me ti azo so ayeke na
fini. ALA girisa lege ngangu mingi."
28 Na mbeni oko ti ascribe aga,
lo mä ala na ngoi so ala yeke dë gaba
na popo ti ala, na lo hinga so Jé-
sus akiri tënë na ala pendere min-
gi. Tongaso, lo hunda Jésus: "Kozo
commandement so ahon atanga ni
kue ayeke so wa?" **29** Jésus akiri
tënë: "Kozo commandement ayeke
so: 'Azo ti Israël, ALA mä si, Jéhovah
Nzapa ti e, lo yeke gi Jéhovah oko.
30 Mo ndoye Jéhovah Nzapa ti mo
na bê ti mo kue, na âme ti mo kue,
na bibe ti mo kue nga na ngangu ti
mo kue.' **31** Use commandement
ni ayeke so: 'Mo ndoye mba ti mo to-
ngana mo wani.' Mbeni commande-
ment ti hon ala so ayeke dä pëpe."
32 Scribe ni atene na lo: "Wafango
ye, tënë so mo tene ayeke tâ tënë: 'Lo
yeke gi oko, na mbeni nde ayeke dä
pëpe, gi Lo awe,' **33** na ti ndoye
lo na bê ti mo kue, na hingango ye ti
mo kue, na ngangu ti mo kue nga ti
ndoye mba ti mo tongana mo wani
ayeke nzoni mingi ahon a-offrande
ti nyama so a zö ni na ngbongboro ni
kue nga na asandaga nde nde kue."
34 Na mango tënë so, Jésus abâ so
koli so akiri tënë nzoni mingi, lo
tene na lo: "Mo yeke yongoro na
royaume ti Nzapa pëpe." Na mbeni
zo ti tara ti hunda tënë na lo ayeke
dä pëpe.
35 Me tongana Jésus ayeke fa ye
na yâ ti temple, na ngoi so lo yeke
kiri tënë na atënë so kue, lo hunda
tënë so: "A sara tongana nyen si
ascribe atene so Christ ayeke mole-
nge ti David? **36** Na lege ti yi-
ngo vulu, David wani atene: 'Jého-
vah atene na Seigneur ti mbi: "Mo
duti na mbage ti maboko ti mbi
ti koli juska mbi zia awato ti mo
na gbe ti gere ti mo."' **37** David
wani airi lo 'Seigneur,' tongaso, lo
kiri ti duti molenge ti lo ni tongana
nyen?"
Na azo mingi mingi so ayeke mä
lo na ngia na bê ti ala. **38** Na yâ ti
fango ye ti lo, lo tene: "ALA sara ha-
nge na ascribe so aye ti yü ayongoro
bongo ti fono na ni nga ala ye ti tene

azo abara ala na gara. **39** Ala ye akozo ngende na yâ ti asynagogue nga ala ye gi akozo place na ngoi ti tengo akobe ti lakui. **40** Ala yeke azo so ayeke hunzi aye kue ti yâ ti ada ti awomua na ala yeke tene ayongoro sambela ti tene azo abâ ala. Fade ngbanga ti ala so ayeke duti ngangu mingi."

41 Lo duti lê na lê na asanduku ti nginza na lo yeke bâ gbâ ti azo so ayeke bi nginza na yâ ti asanduku ti nginza ni. Azo ti mosoro mingi ayeke bi gbâ ti alê ti nginza na yâ ni. **42** Na mbeni womua so ayeke wayere aga na lo bi na yâ ti sanduku ni akete lê ti nginza use so ngere ni ayeke kete mingi. **43** Tongaso Jésus airi adisciple ti lo, lo tene na ala: "Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Womua so, so ayeke wayere, abi ye mingi ahon azo kue so ayeke bi nginza na yâ ti asanduku ni, **44** ngbanga ti so ala kue abi gi anginza ti ala ti ndo ni, me wali so, na yâ ti yere ti lo, abi ye kue so lo yeke na ni, ye kue so lo yeke na ni ti bata na fini ti lo."

13 Tongana lo yeke sigigi na yâ ti temple, mbeni disciple ti lo oko atene na lo: "Wafango ye, bâ mara ti atênë nga na mara ti ada so ma!" **2** Me Jésus atene na lo: "Mo bâ akota da so kue? Tênë oko ayeke ngbâ ande ge na ndo ti mbeni pëpe. A yeke tuku ni ande kue na sese."

3 Tongana lo yeke duti na ndo ti Hoto ti akeke ti olive na lo yeke bâ temple ni, Pierre, Jacques, Jean na André ato nda ti hunda lo na ngoi so lo yeke gi lo oko, ala tene: **4** "Tene na e: Lawa si aye so ayeke si ande? Nga fä ni ayeke nyen tongana aye so kue ayeke gue biani ti hunzi?" **5** Jésus ato nda ti tene na ala: "ALA sara hange si mbeni zo ahanda ALA pëpe. **6** Azo mingi ayeke ga na iri ti mbi, ala yeke tene: 'Mbi si mbi yeke Lo,' na fade ala yeke handa azo mingi. **7** Nga, tongana ALA yeke mä tënë ti abira so atï nduru na ALA nga na ambeni so atï yongoro na ALA, ALA zia si mbeto ahon ndo ti ALA pëpe; a lingbi aye so asi, me ade nda ni asi pëpe.

8 "Teti fade mara ayeke londo na bira na tere ti mbeni mara, na royaume ayeke londo na bira na tere ti mbeni royaume. Fade sese ayeke yengi na ando nde nde na peko ti tere, na kota nzara ayeke tï. Aye so ayeke tongo nda ti aye ti vundu so akpa songo yâ so agbu wali so aye ti dü.

9 "Ti ALA, ALA bâ tere ti ALA nzoni. Fade azo ayeke gue na ALA na gbele ngbanga na a yeke pika ALA na yâ ti asynagogue. Fade a yeke gue na ALA na ngbanga na gbele agouverneur nga na gbele agbia ngbanga ti mbi, si ALA wara lege ti fa tënë na azo so. **10** Nga, a lingbi a fa nzoni tënë na amara kue kozoni si. **11** Me, tongana azo ayeke gue na ALA na gbele ngbanga, ALA gi bê ti ALA kozoni pëpe na ndo ti tënë so ALA lingbi ande ti tene. Me ye so a zia na yanga ti ALA ti tene na ngbonga ni so, ALA tene ni, teti a yeke ALA pëpe si ayeke sara tënë, me a yeke yingo vulu si ayeke sara tënë. **12** Nga, fade ita ayeke kä ita ti lo si a fâ lo, na babâ ayeke sara nga tongaso na molenge ti lo. Na fade amolenge ayeke londo ti ke ababâ na amama ti ala na ti sara si a fâ ala. **13** Fade ALA yeke ga azo so azo kue ake ala ndali ti iri ti mbi. Me zo so agbu ngangu juska na nda ni, lo si a yeke sö lo ande.

14 "Tongana ALA bâ ye ti saleté so asara si ye kue abuba aduti na

ndo so a lingbi lo duti fade dä pëpe
(zia zo so ayeke diko tënë ni abâ nda
ni nzoni), na ngoi ni so, zia ala so
ayeke na Judée alondo akpe na li ti
ahoto. **15** Zia zo so ayeke na li ti
da azu na sese pëpe, nga lo lï pëpe
na yâ ti da ti lo ti mû mbeni ye ti hon
na ni. **16** Nga, zia zo so ayeke na
yaka akiri pëpe ndali ti aye so angbâ
na peko ti lo ti mû bongo ti lo ti ndo
ni. **17** Mawa na awali so ayeke na
ngo, nga na ala so angbâ ti mû me na
molenge na alango ni so! **18** ALA
ngbâ ti sambela si ye ni asi pëpe na
ngoi so dê ayeke mingi. **19** Teti
alango ni so ayeke duti ande alango
ti mbeni kota ye ti vundu so mara ni
ade ti si lâ oko pëpe ngbene ye so
Nzapa aleke aye juska ti si na ngoi
ti fadeso, na mara ni ayeke kiri ti
si ande pëpe. **20** Biani, tongana
fade Jéhovah akiri na alango ni so
nduru pëpe, ka mitele oko ayeke sö
kuâ pëpe. Me ndali ti azo so lo soro
ala, lo kiri na alango ni nduru.

21 "Nga, tongana mbeni zo atene
na ALA: 'Bâ, Christ la ge so,' 'Bâ, lo
la kâ so!' ALA mä na bê na tënë ni so
pëpe. **22** Teti aChrist ti wataka
nga na aprophète ti wataka ayeke lo-
ndo na ala yeke sara ande afä nga na
aye ti dongo bê si, tongana lege aye-
ke dä, ala handa azo so a soro ala.
23 Tongaso, ALA sara hange. Mbi
sara tënë ti aye so kue na ALA kozo-
ni awe.

24 "Me na alango ni so, na peko
ti kota ye ti vundu so, fade lâ aye-
ke vuko, na nze ayeke su pëpe,
25 na atongoro ayeke londo ande na
nduzu ti tï, na angangu so ayeke na
yayu ayeke yengi ande. **26** Na ala
yeke bâ ande Molenge ti zo so aye-
ke ga na yâ ti ambinda, na kota
ngangu nga na gloire. **27** Fade lo
yeke tokua a-ange, si ti londo na
apupu osio, nga ti londo na nda ti
sese ti si na nda ti yayu, ala yeke bu-
ngbi na ndo oko azo ti lo so a soro ala.

28 "Zia ALA manda ye na ndo ti
tapande ti keke ti figue: Gi na ngoi
so akete maboko ni ato nda ti sigigi
na afini kugbe ni nga asigigi, ALA
hinga so ngoi ti maïngo ti akobe ti
yaka aga nduru awe. **29** Legeoko
nga, tongana ALA bâ aye so ayeke si,
zia ALA hinga so lo si nduru awe, lo
yeke na yanga-da. **30** Ti tâ tënë
ni, mbi tene na ALA: Azo ti ngoi ni
so ayeke hon pëpe juska aye so kue
asi awe si. **31** Fade yayu na sese
ayeke hon, me atënë ti mbi ayeke
hon oko pëpe.

32 "Na ndo ti tënë ti lango ni so
nga na ngbonga ni so, zo oko ahinga
ni pëpe, atâa a-ange na yayu, wala
Molenge ni ahinga ni pëpe, me gi
Babâ ni. **33** ALA sara hange, zia
lê ti ALA angbâ na zingo ni, teti ALA
hinga pëpe lawa si lango so a fa ni
awe ayeke si. **34** A yeke tongana
mbeni koli so ayeke gue na kodoro
wande na lo zia da ti lo na peko ti lo,
lo mû komandema na angbâa ti lo, lo
fa kua ti zo oko oko na lo, na lo mû
yanga na sinziri ni ti lango pëpe.
35 Ni la, ALA lango pëpe, ngbanga
ti so ALA hinga pëpe ngbonga ni so
wa ti da ni ayeke ga na ni, wala na
lakui, wala na bê ti bï, wala na toto
ti kondo wala na yanga ti ndapre,
36 tongaso si na ngoi so lo si gi hio
tongaso, lo wara ALA na lango pëpe.
37 Me tënë so mbi tene na ALA so,
mbi tene ni na azo kue: ALA lango
pëpe."

14 Matanga ti Pâque nga na ti
amapa so a sara na mama
ni pëpe angbâ lango use. Aprêtre-
mokonzi na ascribe ayeke gi tonga-

na nyen ti gbu lo na lege ti mayele
na ti fâ lo, **2** teti so ala tene lege
mingi: "Zia e sara ni pëpe na ngoi ti
matanga ni, ti tene wusuwusu alo-
ndo na popo ti azo ni pëpe."
3 Na ngoi so Jésus ayeke na Bé-
thanie na da ti Simon, zo ti buruma,
mbeni wali aga na ngbenda ti albâ-
tre, ngbenda ti mbeni mafuta ti ngin-
za mingi so a zia yombo dä, tâ ma-
futa ti nard. Lo fâ yanga ti ngbenda
ni so, na lo to nda ti tuku mafuta ni
na li ti Jésus so ayeke duti na tere ti
table ti te kobe. **4** Na bango ye so,
bê ti ambeni disciple ason si ala
diko tënë na popo ti ala, ala tene:
"Ngbanga ti nyen a buba mafuta so?
5 A lingbi fade ti kä mafuta so ahon
denier ngbangbo ota na ti mû nginza
ni na awayere!" Na bê ti ala ason mi-
ngi na tere ti wali ni. **6** Me Jésus
atene: "ALA zia lo kpô. Ngbanga ti
nyen ALA ye ti ga na kpale na lo? Ye
so lo sara na mbi ayeke nzoni mingi.
7 Teti awayere ayeke ngbâ lakue na
ALA, na tongana ALA ye, ALA lingbi
lakue ti sara ye ti nzoni na awayere
so. Me mbi, mbi yeke ngbâ lakue
na ALA pëpe. **8** Wali so asara ye
so alingbi na ngangu ti lo. Lo tuku
mafuta so a zia yombo dä so na tere
ti mbi ti leke mbi kozo teti ngoi ti lu-
ngo mbi. **9** Ti tâ tënë ni, mbi tene
na ALA: Na ndo kue so a yeke fa nzo-
ni tënë dä na dunia kue, fade a yeke
sara nga tënë ti ye so wali so asara,
ti tene azo adabe ti ala na lo."
10 Judas Iscariote, mbeni oko na
popo ti adisciple bale-oko na use,
ague na mbage ti aprêtre-mokonzi ti
kä Jésus na ala. **11** Tongana ala
mä tënë so, tere ti ala anzere na ala
mû zendo ti mû na lo alê ti nginza ti
argent. Tongaso, lo to nda ti gi tonga-
na nyen ti kä Jésus na mbeni lango
so alingbi.
12 Na kozo lango ti matanga ti
amapa so a sara na mama ni pëpe,
lango so lakue a yeke fâ ka nyama ti
matanga ti Pâque, adisciple ti Jésus
atene na lo: "Mo ye e gue e leke aye
ni na ndo wa si mo te kobe ti Pâque
ni?" **13** Na ndo ti tënë so, lo tokua
ambeni disciple ti lo use, lo tene na
ala: "ALA gue na yâ ti gbata ni. Kâ,
mbeni koli so ayô ta ti sese na ngu na
yâ ni ayeke tingbi ande na ALA. ALA
mû peko ti lo, **14** na ndo so lo lï
dä, ALA tene na wa ti da ni: 'Wafa-
ngo ye atene: "Kubu ti agene so a
leke na mbi si mbi lingbi ti te kobe
ti Pâque dä na adisciple ti mbi aye-
ke na ndo wa?"' **15** Na fade lo
yeke fa na ALA mbeni kota kubu so
ayeke na nduzu, so a leke ye kue na
yâ ni awe. ALA leke aye ni kâ teti e."
16 Tongaso, adisciple ni ague, ala lï
na yâ ti gbata ni na ala wara ye ni gi
tongana ti so Jésus atene fade na
ala. Ala leke aye teti matanga ti Pâ-
que ni.
17 Tongana a si na lakui awe, lo
na adisciple ti lo bale-oko na use aga.
18 Na ngoi so ala yeke duti na tere
ti table na ala yeke te kobe, Jésus
atene: "Ti tâ tënë ni, mbi tene na
ALA: Mbeni oko na popo ti ALA, so
ayeke te ye legeoko na mbi, ayeke kä
mbi ande." **19** Ala to nda ti sara
vundu, na ala oko na oko atene na lo:
"A yeke mbi?" **20** Lo tene na ala:
"A yeke mbeni oko na popo ti ALA
bale-oko na use, so ayeke yôro ma-
boko legeoko na mbi na yâ ti oko se-
mbe ni. **21** Biani, Molenge ti zo
ayeke hon, gi tongana ti so a sû tënë
ni na ndo ti lo na yâ ti Mbeti ti Nza-
pa. Me mawa na zo so na lege ti lo si
a kä Molenge ti zo! A yeke nzoni mi-
ngi ngbanga ti zo ni so tongana a dü
lo fade pëpe."

22 Tongana ala ngbâ ti te kobe, lo
mû mbeni mapa, lo iri tënë nzoni na
ndo ni, lo kungbi yâ ni na lo mû ni
na ala, lo tene: "ALA mû ni, so ayeke
fä ti tere ti mbi." **23** Lo mû nga
mbeni kopo ti vin, lo kiri singila na
Nzapa, lo mû ni na ala, na ala kue ala
nyon ni. **24** Na lo tene na ala: "So
ayeke fä ti 'mênë ti mbele ni,' mênë
ti mbi so biani ayeke tuku ande ndali
ti azo mingi. **25** Ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA: Mbi yeke nyon ande
ngu ti lê ti vigne mbeni pëpe juska
na lango so mbi yeke nyon mbeni
fini ni na yâ ti royaume ti Nzapa."
26 Na nda ni, tongana ala sepela
Nzapa na bia awe, ala sigigi ala gue
na ndo ti Hoto ti akeke ti olive.

27 Na Jésus atene na ala: "Fade
ALA kue ayeke girisa lege, teti a sû
na Mbeti ti Nzapa a tene: 'Fade mbi
yeke dë berger ni, na angasangbaga
ni ayeke kangbi kirikiri.' **28** Me
tongana a zingo mbi na kuâ awe,
mbi yeke gue kozo ti ALA na Gali-
lée." **29** Me Pierre atene na lo:
"Atâa atanga ni kue agirisa lege,
mbi yeke girisa ti mbi lege pëpe!"
30 Na mango tënë so, Jésus atene
na lo: "Ti tâ tënë ni, mbi tene na mo:
Laso, tâ gi na bï so, kozo si mbeni
koli-kondo atoto fani use, mo Pierre,
fani ota mo yeke tene ande so mo hi-
nga mbi pëpe." **31** Me Pierre ato
nda ti tene lege mingi: "Atâa a yeke
ti tene mbi na mo e kui oko, mbi li-
ngbi oko pëpe ti tene so mbi hinga
mo pëpe." Nga, tanga ti adisciple ni
kue ato nda ti tene nga tongaso.

32 Na pekoni, ala si na ndo so
a iri ni Gethsémané, na lo tene
na adisciple ti lo: "ALA duti ti ALA
ge, na ngoi so mbi yeke sambela."
33 Lo mû Pierre, Jacques na Jean
na tere ti lo. Li ti lo ato nda ti kpe na
lo gi bê ti lo ngangu mingi. **34** Na
lo tene na ala: "Âme ti mbi ayeke na
vundu mingi, même nduru na kuâ.
ALA ngbâ ge, na ALA lango pëpe."
35 Na lo hon kete, lo tï na sese, na
lo to nda ti sambela si, tongana lege
ayeke dä, ngbonga ni ahon yongoro
na lo. **36** Na lo tene: *"Abba,* Babâ,
mo lingbi ti sara ye kue. Mo zi kopo
so yongoro na mbi. Me zia a duti to-
ngana ti so bê ti mbi aye pëpe, me
tongana ti so bê ti mo aye." **37** To-
ngana lo kiri, lo bâ so ala yeke lango,
na lo tene na Pierre: "Simon, mo
yeke lango? A yeke ngangu na mo ti
lango pëpe gi teti ngbonga oko to-
ngaso? **38** ALA lango pëpe, ALA
ngbâ ti sambela si ALA tï na yâ ti tara
pëpe. Biani, yingo aye ti sara ye, me
mitele awoko." **39** Lo kiri lo hon
na lo sambela, lo tene gi oko tënë so.
40 Lo kiri lo ga, na lo wara ala na
lango, teti so lê ti ala ane na lango.
Tongaso ala hinga tënë ti kiri na ni
na lo pëpe. **41** Na lo kiri ti fani
ota ni, lo tene na ala: "Na mara ti
ngoi tongaso, ALA yeke lango na ALA
yeke wu tere ti ALA? Awe! Ngbonga
ni asi awe! Bâ, a kä Molenge ti zo
ti zia lo na maboko ti awasiokpari.
42 ALA londo, e gue. Bâ, zo ti kango
mbi aga nduru awe."

43 So tënë angbâ na yanga ti lo,
mo ye ti bâ, Judas, mbeni oko na
popo ti adisciple bale-oko na use,
aga. Lo mû na peko ti lo gbâ ti
azo so ayeke na a-épée nga na a-
nduru keke, so aprêtre-mokonzi, a-
scribe nga na a-ancien si atokua ala.
44 Zo ti kango lo ni afa mbeni ye na
azo ni kozoni, ye so lo na ala amä
tere na ndo ni, lo tene: "Zo so mbi
yeke su ande ngbangba ti lo, a yeke
lo la. ALA gbu lo na ALA bâ ndo na
ndo ti lo nzoni tongana ALA yeke gue
na lo." **45** Na lo gue gi na mbage

ti Jésus, lo ga nduru na lo, lo tene:
"Rabbi!" Na lo su ngbangba ti lo a ni-
nga. **46** Na azo ni azia maboko na
ndo ti Jésus si ala gbu lo. **47** Me,
mbeni oko ti ala so ayeke luti na ndo
ni so agboto épée ti lo, lo dë ngbâa ti
kota prêtre ni na lo fâ mê ti lo.
48 Na Jésus atene na azo ni: "ALA
ga na a-épée nga na anduru keke ti
gbu mbi tongana ti so a yeke sara na
mbeni zo ti gbungo aye ti azo na
ngangu? **49** Lâ na lâ mbi yeke na
tere ti ALA na yâ ti temple, mbi yeke
fa ye, me ALA gbu mbi lani pëpe. Me
aye so asi ti tene tënë ti Mbeti ti
Nzapa aga tâ tënë."

50 Na adisciple ni kue azia lo,
ala kpe. **51** Mbeni maseka-koli
so ayü pendere bongo ti lin na tere ti
lo ato nda ti mû peko ti Jésus nduru
nduru. Ala tara ti gbu lo, **52** me
lo dö bongo ti lo ti lin ni lo zia si lo
kpe tere ti lo senge.

53 Fadeso ala gue na Jésus na
kota prêtre ni. Na aprêtre-moko-
nzi, a-ancien nga na ascribe, ala
kue abungbi tere ti ala. **54** Pierre
amû peko ti lo, me lo ngbâ ayo. Lo
gue juska na gbagba ti kota prêtre
ni, na lo yeke duti legeoko na azo ti
kua ti yâ ti gbagba ni, lo yeke duti
na tere ti mbeni wâ so aza mingi.
55 Na oko ngoi ni, aprêtre-mokonzi
nga na amembre ti Sanhédrin ni kue
ayeke gi tënë ti bi na li ti Jésus ti
fâ lo. Me ala wara mbeni tënë oko
pëpe. **56** Biani, azo mingi abi atë-
në ti wataka na ndo ti lo, me atënë
ti ala ni amä tere pëpe. **57** Nga,
ambeni zo alondo na ala bi tënë ti
wataka na li ti lo, ala tene: **58** "E
mä lo tene: 'Mbi yeke kungbi ande
temple so na sese, temple so mabo-
ko ti zo si aleke ni, na mbi yeke leke
mbeni nde na lango ota, so maboko
ti zo si aleke ni pëpe.'" **59** Me na
ndo ti tënë so kue, tënë ti ala ni ague
kirikiri.

60 Tongaso kota prêtre alondo na
popo ti azo ni na lo hunda Jésus, lo
tene: "Mo yeke na mbeni tënë ti kiri
na ni pëpe? So tënë ti nyen la si ala
yeke bi na li ti mo so?" **61** Me Jé-
sus azi yanga pëpe, lo kiri tënë oko
pëpe. Na kota prêtre ni ato nda ti hu-
nda lo, lo tene: "Mo yeke Christ, Mo-
lenge ti Lo so azo ayeke gonda Lo
so?" **62** Jésus atene: "Mbi yeke
lo. Na ALA yeke bâ ande Molenge ti
zo so ayeke duti na mbage ti koti ti
ngangu, na lo yeke ga na ambinda ti
yayu." **63** Na mango tënë so, kota
prêtre ni asuru abongo ti lo ti yâ
ni, na lo tene: "E yeke na bezoin
ti ambeni témoin ti sara na nyen?
64 ALA wani ALA mä zonga ni na
mê ti ALA awe. ALA tene ti ALA nyen
dä?" Ala kue atene so lo lingbi na
kuâ. **65** Na ambeni atuku ngu ti
yanga na tere ti lo, ala kanga lê ti lo
kue, ala kpo lo na gobo na ala tene
na lo: "Tongana mo yeke mbeni pro-
phète, fa na e zo so apika mo so!" Na
azo ti kua ti da-ngbanga ni apika lê
ti lo na ahon na lo.

66 Tongana Pierre ayeke na yâ ti
gbagba ni na gbe ni, mbeni oko ti
amaseka-wali so ayeke azo ti kua ti
kota prêtre aga, **67** na tongana lo
bâ Pierre so ayeke duti na tere ti wâ,
lo bâ yâ ti lê ti Pierre nzoni, lo tene:
"Mo kue mo yeke fade na tere ti
Jésus, zo ti Nazareth so!" **68** Me
Pierre abere tënë ni, lo tene: "Mbi
hinga ti mbi lo pëpe na mbi hinga li
ti mbi na tënë so mo yeke tene so
pëpe." Na lo sigigi, lo gue nduru na
yanga ti gbagba ni. **69** Kâ, tonga-
na lê ti maseka-wali ni atï na ndo ti
Pierre, lo kiri lo tene na ala so aluti
na ndo ni so: "Lo so kue ayeke mbeni
oko ti ala." **70** Pierre akiri abere

tënë ni. Kete na pekoni, azo so ayeke luti na ndo ni so ato nda ti tene na Pierre: "Ti tâ tënë ni, mo yeke oko ti ala, teti mo yeke biani mbeni zo ti Galilée." **71** Me lo to nda ti iri sioni na ndo ti lo wani, na ti deba tere ti lo: "Mbi hinga ti mbi koli so ALA yeke sara tënë ti lo so pëpe." **72** Na fade fade mbeni koli-kondo atoto ti fani use ni. Na Pierre adabe ti lo na tënë so Jésus atene fade na lo: "Kozo si mbeni koli-kondo atoto fani use, fani ota mo yeke tene so mo hinga mbi pëpe." Na vundu asara Pierre mingi si lo tï na toto.

15 Hio na kota ndapre, aprêtre-mokonzi, a-ancien nga na ascribe, so ti tene amembre ti Sanhédrin ni kue, abungbi ti mä tere. Na pekoni, ala kanga Jésus, ala gue na lo na ala mû lo na Pilate. **2** Tongaso Pilate ahunda lo atene: "Mo yeke gbia ti aJuif?" Lo kiri tënë na lo, lo tene: "Mo wani mo tene awe." **3** Me aprêtre-mokonzi ni ato nda ti bi atënë mingi na li ti lo. **4** Pilate akiri ahunda lo: "Mo yeke na tënë ti kiri na ni pëpe? Bâ gbâ ti atënë so ala yeke bi na li ti mo so." **5** Me Jésus akiri mbeni tënë oko pëpe, tongaso li ti Pilate akpe.

6 Lakue na ngoi ti matanga so, Pilate ayeke zi ka na ala mbeni zo ti kanga oko, lo so ala hunda ti tene a zi lo. **7** Na ngoi ni so, mbeni zo so a iri lo Barabbas ayeke dä, lo yeke sara kanga legeoko na azo so ake yanga ti ngorogbia, na so na yâ ti kengo yanga ti ngorogbia ni ala fâ zo. **8** Tongaso gbâ ti azo ni aga na ala hunda Pilate mingi ti sara tongana ti so lo yeke sara ka na ala. **9** Lo kiri tënë na ala, lo tene: "ALA ye mbi zi na ALA gbia ti aJuif ni?" **10** Biani, Pilate ahinga so a yeke kota bê si apusu aprêtre-mokonzi ti ga na Jésus na lo. **11** Me aprêtre-mokonzi ni apusu gbâ ti azo ni ti hunda ti tene lo zi na ala gi Barabbas. **12** Pilate akiri atene na ala: "Ka mbi sara ande nyen na lo so ALA iri lo gbia ti aJuif?" **13** Ala kiri adekongo, ala atene: "Kanga lo na ndo ti keke!" **14** Me Pilate atene na ala: "Me, ye ti sioni wa si lo sara?" Azo ni kue angbâ gi ti dekongo ngangu: "Kanga lo na ndo ti keke!" **15** Teti Pilate aye ti sara ye so bê ti gbâ ti azo so aye, lo zi na ala Barabbas. Lo mû yanga si a pika Jésus na zaza, na pekoni lo mû lo ti tene a kanga lo na ndo ti keke.

16 Na pekoni, aturugu alï na lo na yâ ti gbagba, so ti tene na yangbo ti gouverneur ni. Na ala iri aturugu ni kue ti bungbi. **17** Ala yü na lo mbeni bongo ti bengba so avuko kete, na ala leke mbeni couronne ti kî, ala zia ni na li ti lo. **18** Ala to nda ti bara lo, ala tene: "Bara mo, Gbia ti aJuif!" **19** Nga, ala yeke pika li ti lo na mbeni keke ti sosongo, ala tuku ngu ti yanga na tere ti lo, ala kuku na likuni ti ala si ala yeke ba li ti ala na gbe ti lo. **20** Na nda ni, tongana ala he lo a lingbi ala awe, ala zi bongo ni so ayeke bengba na avuko kete so, na ala yü na lo abongo ti lo ti ndo ni. Na ala sigigi na lo ti gue ti kanga lo na ndo ti keke. **21** Nga, ala gbu na ngangu mbeni koli so alondo na mbeni ndo si lo yeke kiri na yâ ti kodoro ni na lege ni so ti yô keke ti pasi ti Jésus. Iri ti lo ayeke Simon, lo yeke zo ti kodoro ti Cyrène, nga babâ ti Alexandre na Rufus.

22 Ala gue na lo na *Golgotha,* so nda ni aye ti tene Ndo-ti-bio-ti-li. **23** Na ndo so, ala tara ti mû na lo vin so ala zia myrrhe dä ti tene a

sara zo tongana mbangi. Me lo ke ti
nyon ni. **24** Ala kanga lo na ndo ti
keke, ala kangbi yâ ti abongo ti lo ti
ndo ni na popo ti ala na lege so ala
bi mbeni ye tongana dé ti bâ zo wa si
ayeke mû nyen. **25** A yeke nduru
na ngbonga ota si ala kanga lo na ndo
ti keke. **26** Na a sû mbeni mbeti
a zia na li ti lo na nduzu ti fa tënë
so a bi na li ti lo. Mbeti ni atene:
"Gbia ti aJuif." **27** A kanga nga
na ndo ti keke na tere ti lo azo use
so ayeke azo ti gbungo aye ti azo
na ngangu, oko na mbage ti mabo-
ko ti lo ti koli na oko na mbage
ti maboko ti lo ti wali. **28*** ——
29 Azo so ayeke hon na lege ato
nda ti sara sioni tënë na lo, na ala
yeke yengi li ti ala, ala yeke tene:
"He, mo so mo tene mo yeke kungbi
temple na mo yeke leke ni na lan-
go ota, **30** mo sö fini ti mo wani
na londongo na ndo ti keke ti pasi
so ti zu na sese ma!" **31** Lege-
oko nga, aprêtre-mokonzi na ascribe
ayeke he lo na popo ti ala, ala tene:
"Lo sö lani fini ti ambeni zo, me
lo lingbi ti sö fini ti lo wani pëpe!
32 Zia lo Christ ni, Gbia ti Israël,
alondo fadeso na ndo ti keke ti pasi
so lo zu na sese ma, tongaso si e bâ
na lê ti e na e mä na bê na lo!" Même
ala so a kanga ala na ndo ti keke na
tere ti lo ayeke zonga lo.

33 Ti si na nduru na ngbonga
omene, bingo atï na ndo ti kodoro ni
kue juska nduru na ngbonga gumba-
ya. **34** A si nduru na ngbonga gu-
mbaya, Jésus adekongo, lo tene: *"Eli,
Eli, lama sabachthani?"*, so nda ni
aye ti tene: "Nzapa ti mbi, Nzapa ti
mbi, mo zia mbi ngbanga ti nyen?"
35 Na ambeni na popo ti ala so aye-
ke luti nduru na ndo ni so, tongana
ala mä tënë so, ala to nda ti tene: "Bâ,
lo yeke iri Élie." **36** Me mbeni zo
akpe loro, lo ndûru ndokoro na yâ ti
kpingo vin, lo zia ni na li ti mbeni
keke ti sosongo, na lo mû ni na lo ti
tene lo nyon, lo tene: "ALA zia lo! Zia
e bâ wala Élie ayeke ga ti mû lo ti
zia lo na sese." **37** Me Jésus ade-
kongo na kota go, na lo kui; **38** na
yâ ti rido ti temple ni asuru use,
a londo na nduzu juska na gbe ni.
39 Tongana turugu ti kota kamba
so ayeke na tere ti lo abâ lege so
Jésus akui na ni, lo tene: "Ti tâ tënë
ni, koli so ayeke fade Molenge ti
Nzapa."

40 Ambeni wali nga ayeke dä so
angbâ yongoro si abâ ye ni. Na popo
ti ala, a yeke wara Marie ti Magda-
la nga na Marie mama ti Jacques
Kete na ti Joses. A yeke wara nga Sa-
lomé. **41** A yeke awali so atambe-
la lani na peko ti lo ti sara kua na lo
ngbene ye so lo yeke na Galilée.
Ambeni wali mingi ayeke nga dä so
aga legeoko na lo na Jérusalem.

42 Teti so lakui apusu nduru awe,
na a yeke lango ti Lekengo aye, so ti
tene lango so aga kozoni na lâ ti sab-
bat, **43** Joseph ti kodoro ti Arima-
thée aga. Lo yeke mbeni zo ti Kota
Bungbi so iri ti lo awu mingi. Lo nga
kue lo yeke ku royaume ti Nzapa.
Na mbeto pëpe lo gue na gbele Pi-
late na lo hunda ti mû kuâ ti Jésus.
44 Me Pilate agi ti hinga wala Jé-
sus akui awe. Tongaso, lo iri turugu
ti kota kamba ni, lo hunda lo ti hinga
wala Jésus akui awe. **45** Na peko
ti so turugu ni ayeda awe, Pilate amû
kuâ ni na Joseph. **46** Na Joseph
avo mbeni pendere bongo ti lin, lo zi
Jésus lo zia na sese, na lo kanga lo
na pendere bongo ti lin so, na lo zia
lo na yâ ti mbeni dû ti kuâ so a zi ni
na yâ ti mbeni kota têně. Na lo pusu

Mc 15:28* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

mbeni kota têně lo kanga na yanga
ti sende ti kuâ ni. **47** Me Marie ti
Magdala nga na Marie mama ti Jo-
ses angbâ ti bâ ndo so a zia lo dä.

16 Tongana lâ ti sabbat ahon
awe, Marie ti Magdala na
Marie mama ti Jacques, nga na Sa-
lomé avo akugbe so afun pendere ti
tene ala gue ala kpaka ni na tere ti
Jésus. **2** Na kota ndapre ti kozo
lango ti yenga ni, ala ga na yanga ti
sende ti kuâ ni, na ngoi so lâ asigigi
awe. **3** Na ala yeke tene na popo ti
ala: "Zo wa si ayeke pusu ande na e
têně so ayeke na yanga ti sende ti
kuâ ni?" **4** Me na ngoi so ala bâ
ndo, ala bâ so, atâa so têně ni ako-
no mingi, a pusu ni a zia nde awe.
5 Tongana ala lï na yâ ti sende ti
kuâ ni, ala bâ mbeni maseka-koli so
ayeke duti na mbage ti koti na lo yü
mbeni yongoro vuru bongo, na li ti
ala akpe. **6** Lo tene na ala: "Zia li
ti ALA akpe pëpe. ALA yeke gi Jé-
sus, zo ti Nazareth, lo so a kanga lo
na ndo ti keke! Lo yeke na ndo so
pëpe, a zingo lo na kuâ awe. ALA
bâ ndo so a zia lo fade dä. **7** Me
ALA gue, ALA tene na adisciple ti lo
nga na Pierre, ALA tene: 'Lo yeke
gue kozo ti ALA na Galilée, na kâ si
fade ALA yeke bâ lo tongana ti so lo
tene na ALA kozo awe.'" **8** Tonga-
so, ala sigigi na yâ ti sende ti kuâ ni
ala kpe ahon, ngbanga ti so tere ti
ala adö dongo nga bê ti ala adö nga-
ngu mingi. Na ala sara têně ni na
mbeni zo pëpe teti so mbeto ahon
ndo ti ala.

YONGORO TËNË TI NDA NI

Na yâ ti ambeni ngbene mbeti ti Nzapa so a sû ni na maboko, na tapande Codex Alexandrinus, Codex Ephraemi, Codex de Bèze, a yeke wara mbeni yongoro tënë ti nda ni dä. Nga a yeke wara ni na yâ ti ambeni Bible so a kiri pekoni na ayanga ti kodoro nde, na tapande Bible ti *Vulgate*, Bible so ayeke na yanga ti Syriaque ti Cureton, nga na Bible ti *Peshitta* so ayeke na yanga ti Syriaque. Me a yeke wara yongoro tënë ti nda ni so pëpe na yâ ti ambeti tongana Codex Sinaiticus, Codex Vaticanus, Codex Sinaiticus so ayeke na yanga ti Syriaque nga na Bible ti Arménien. Yongoro tënë ni ayeke so:

9 Na peko ti so lo zingo na kuâ, hio na kozo
lango ti yenga ni, lo fa tere ti lo kozoni na
Marie ti Magdala, so lo tomba lani asioni yi-
ngo mbasambala na yâ ti lo. **10** Marie ti
Magdala ague asara tënë ni na ala so ayeke
lani na tere ti lo, na ngoi so ala yeke sara
mawa na ala yeke toto. **11** Me tongana ala
mä so lo kiri na fini awe na so Marie ti Mag-
dala abâ lo na lê ti lo, ala yeda na tënë ni
pëpe. **12** Nga, na peko ti aye so, lo mû
mbeni tere nde si lo fa tere ti lo na ambeni
disciple use so ayeke tambela na lege, na
ngoi so ala yeke gue na yâ ti kete kodoro ni.
13 Ala kiri ala fa peko ti tënë ni na atanga
ni. Atâa so kue, ala yeda na ni pëpe. **14** Me
na pekoni, lo fa tere ti lo na ala bale-oko na
oko na ngoi so ala yeke te kobe na table, lo
suku na ala teti so mabe atia ala nga so bê ti
ala akpengba ngbanga ti so ala yeda pëpe na
azo so abâ lo na lê na peko ti so lo zingo na
kuâ. **15** Na lo tene na ala: "ALA gue na yâ
ti dunia kue na ALA fa nzoni tënë na azo kue.
16 Zo so amä na bê si a batize lo, fade a yeke
sö lo. Me zo so amä na bê pëpe, fade a yeke
dë ngbanga na li ti lo. **17** Nga, ala so amä
na bê, fade ala yeke sara afä so: Na iri ti
mbi, fade ala yeke tomba asioni yingo, ala
yeke sara tënë na ayanga ti kodoro nde nde,
18 ala yeke gbu angbo na maboko ti ala, na
tongana ala nyon mbeni sioni yorö ti fango
zo, a yeke sara sioni na ala pëpe. Fade ala
yeke zia maboko ti ala na ndo ti azo ti kobela
na tere ti ala ayeke ga nzoni."

19 Tongaso, na peko ti so Seigneur Jésus
asara tënë na ala awe, a mû lo a gue na lo na
yayu na lo duti na koti ti Nzapa. **20** Ndani
la si ala gue, ala fa tënë na ndo kue. Nga na
oko ngoi ni, Seigneur ayeke sara kusala le-
geoko na ala na lo mû ngangu na tënë ni na
lege ti afä so ala yeke sara ni.

NDURU TËNË TI NDA NI

Na yâ ti ambeni ngbene mbeti ti Nzapa so asû ni na maboko nga na ti ambeni ngbene Bible so a wara ni aninga pëpe, a yeke wara gi mbeni nduru tënë na peko ti Marc 16:8, nduru tënë ni ayeke so:

Me aye kue so a mû yanga na ala ti sara, ala fa pekoni gi nduru tongaso na azo so ayeke na tere ti Pierre. Nga, na peko ti aye so, Jésus wani atokua ala na mbage ti Tö nga na mbage ti Do ti fa tënë ti salut ti lakue lakue so ayeke nzoni-kue nga so alingbi ti buba pëpe.

NZONI TËNË SO

LUC

ASÛ NA MBETI

1 Azo mingi atara ti sara na mbeti tënë ti aye so asi na so e mä na bê dä biani; **2** ala sara ni gi tongana ti so azo afa ni na e, azo so abâ aye ni na lê ti ala na tongo nda ni nga aga awafango tënë ni. **3** Tongaso, mbi nga, mbi leke na bê ti mbi ti gi nda ti aye kue mbilimbili, ngbene ye so aye ni ato nda ni, si mbi sara ni na mbeti na mo, kota zo Théophile, na lege ti molongo ti singo ti aye ni, **4** tongaso si mo lingbi ti hinga ye kue na ndo ti tâ tënë ti aye so a fa ni na mo na yanga.

5 Na ngoi ti Hérode, gbia ti Judée, mbeni prêtre ayeke dä so iri ti lo ayeke Zacharie. Lo yeke ti bungbi ti aprêtre ti sewa ti Abijah. Lo yeke na wali so ayeke oko ti amolenge ti Aaron ti wali. Iri ti lo ayeke Élisabeth. **6** Ala use kue ayeke azo ti mbilimbili na lê ti Nzapa ngbanga ti so ala yeke tambela alingbi na acommandement nga na aye kue so ndia ti Jéhovah ahunda, na tënë ayeke na li ti ala pëpe. **7** Me ala dü pëpe ngbanga ti so Élisabeth ayeke ngombo, nga ngu ti ala use kue ahon mingi awe.

8 Tongana a si na ngoi ti bungbi ti aprêtre so lo yeke na yâ ni ti sara kua, Zacharie ayeke sara kua ti lo ti prêtre na gbele Nzapa. **9** Tongana ti so ngobo ti kua ti aprêtre afa, a si fadeso ngoi ti lo ti lï na yâ ti kubu ti temple ti Jéhovah ti zö dukani. **10** Na gbâ ti azo ti kodoro ni kue ayeke sambela ti ala na gigi na ngbonga ti zongo dukani ni. **11** Na ange ti Jéhovah asi na Zacharie, lo luti na koti ti gbalaka so a yeke zö dukani dä. **12** Me tongana Zacharie abâ ye so, li ti lo aga kirikiri na mbeto agbu lo. **13** Ye oko, ange ni atene na lo: "Mo sara mbeto pëpe, Zacharie, ngbanga ti so Nzapa amä sambela ti mo ti voro tere na lo awe. Wali ti mo Élisabeth ayeke dü ande mbeni molenge ti koli na mo, na a lingbi mo zia iri ti lo Jean. **14** Mo yeke duti ande na ngia, na tere ti mo ayeke nzere mingi nga azo mingi ayeke duti na ngia ndali ti dungo molenge so. **15** Molenge ni ayeke duti ande kota na lê ti Jéhovah. Me a lingbi lo nyon vin pëpe, a lingbi nga lo nyon sämba oko pëpe. Na fade lo yeke si singo na yingo vulu, a to nda ni na ngoi so lo ngbâ na yâ ti mama ti lo. **16** Na fade lo yeke sara si amolenge ti Israël mingi akiri na Jéhovah Nzapa ti ala. **17** Nga, molenge ni ayeke hon ande na gbele Lo na yingo nga na ngangu ti Élie, ti sara si bê ti ababâ akiri aga ti amolenge, na ti sara si azo so ake yanga akiri awara ndara so azo ti mbilimbili ayeke na ni, nga ti leke teti Jéhovah azo so alingbi awe."

18 Zacharie atene na ange ni: "Mbi yeke yeda na tënë so tongana nyen? Mbi ga mbakoro awe, na ngu ti wali ti mbi ahon mingi awe." **19** Ange ni atene na lo: "Mbi yeke Gabriel so ayeke luti na gbele Nzapa. Na a tokua mbi ti sara tënë na mo nga ti fa na mo nzoni tënë ti aye so. **20** Me bâ, yanga ti mo ayeke

kanga na mo lingbi ande ti sara tënë
pëpe juska na lango so aye so aga tâ
tënë, ngbanga ti so mo yeda na atë-
në ti mbi pëpe, atënë so ayeke ga
ande tâ tënë na ngoi ni so a fa."
21 Na oko ngoi ni, azo ni angbâ ti
ala ti ku Zacharie na gigi, na ala
yeke hunda tere ti ala na nda ni so
si lo ninga mingi na yâ ti kubu ti
temple ni. **22** Me tongana lo sigi-
gi, lo lingbi pëpe ti sara tënë na ala,
na azo ni ahinga so lo bâ mbeni ye
ti ndima na yâ ti kubu ti temple ni
kâ. Lo yeke sara tënë na ala gi na
maboko ti lo, me yanga ti lo akanga.
23 Tongana alango ti kusala ti lo na
temple ahunzi awe, lo kiri na da
ti lo.

24 Me na peko ti alango ni so,
wali ti lo Élisabeth amû ngo na lo si-
gigi na lê ti azo pëpe teti nze oku, lo
tene: **25** "A yeke na lege so si Jé-
hovah asara ye na mbage ti mbi na
yâ ti alango so lo bi lê na ndo ti mbi
ti zi kamene na lê ti mbi na popo ti
azo."

26 Na omene nze ni so Élisa-
beth ayeke na ngo, Nzapa atokua
ange Gabriel na yâ ti mbeni gbata ti
Galilée so iri ni ayeke Nazareth,
27 na ndo ti mbeni maseka-wali so
ade ti hinga koli pëpe, na so mbeni
koli ti da ti David, so iri ti lo ayeke
Joseph, ague na peko ti lo ti sara
mariage na lo. Iri ti maseka-wali
ni ayeke Marie. **28** Tongana lo si
na gbele Marie, lo tene: "Bara mo,
mo so Nzapa abâ mo tâ na nzoni
lê mingi. Jéhovah ayeke na mo."
29 Me, na mango tënë so, li ti lo
aga kirikiri mingi si lo to nda ti
hunda tere ti lo na mara ti bara
ni so. **30** Tongaso ange ni atene
na lo: "Mo sara mbeto pëpe, Ma-
rie, teti Nzapa abâ mo na nzoni lê
awe. **31** Bâ, mo yeke mû ngo na
mo yeke dü mbeni molenge ti koli,
na a lingbi mo zia iri ti lo Jésus.
32 Fade lo yeke ga kota na a yeke
iri lo Molenge ti Lo so ayeke na ndu-
zu na ndo ti aye kue. Na Jéhovah
Nzapa ayeke mû ande na lo trône ti
babâ ti lo David. **33** Na fade lo
yeke komande na ndo ti da ti Jacob
teti lakue lakue. Nga, royaume ti lo
ayeke hunzi lâ oko pëpe."

34 Me Marie atene na ange ni:
"Ye so ayeke si ande tongana nyen,
so mbi de ti bungbi na mbeni koli
pëpe so?" **35** Ange ni akiri tënë
na lo atene: "Yingo vulu ayeke ga
ande na ndo ti mo, na ngangu ti Lo
so ayeke na nduzu na ndo ti aye kue
ayeke zu ti duti na ndo ti mo. Ndani
la si molenge so mo yeke dü lo, lo
yeke duti ande nzoni-kue, na a yeke
iri lo Molenge ti Nzapa. **36** Bâ,
fami ti mo Élisabeth amû nga ngo ti
mbeni molenge-koli na lâ ti mba-
koro ti lo, na lo yeke na yâ ti nze
omene ni, lo so a iri lo wali ngombo.
37 A yeke tongaso ngbanga ti so
atënë kue ti yanga ti Nzapa ayeke
ga gi tâ tënë." **38** Na pekoni, Ma-
rie atene: "Bâ, mbi yeke masека-
wali so ayeke ngbâa ti Jéhovah! Zia
ye ni asi na mbi gi tongana ti so mo
tene." Na ndo ti tënë so, ange ni azia
lo ahon.

39 Gi na peko ti alango ni so, Ma-
rie alondo na lo gue hio na ando so
ayeke na li ti ahoto, na yâ ti mbeni
gbata ti Judée. **40** Lo lï na yâ ti
da ti Zacharie na lo bara Élisabeth.
41 Tongana Élisabeth amä bara ti
Marie, foroto so ayeke na yâ ti lo
ahuru, na Élisabeth asi na yingo
vulu, **42** si lo sara tënë na kota
go, lo tene: "Nzapa airi tënë nzoni
na ndo ti mo na popo ti awali, na lo
iri tënë nzoni na ndo ti molenge so

ayeke na yâ ti mo! **43** Ye ni asara
tongana nyen si mbi wara nzoni ye
so? ti tene mama ti Seigneur ti mbi
aga na ndo ti mbi. **44** Bâ, na ngoi
so bara ti mo atï na mê ti mbi, foro-
to so ayeke na yâ ti mbi ahuru na
kota ngia. **45** Ngia ayeke nga na
wali ni so amä na bê, ngbanga ti so
aye so Jéhovah asara tënë ni na lo
ayeke ga ande tâ tënë kue."

46 Na Marie atene: "Âme ti mbi
agonda Jéhovah, **47** na mbi li-
ngbi pëpe ti kanga ngia so ayeke na
bê ti mbi na tere ti Nzapa Sauveur
ti mbi, **48** ngbanga ti so lo bi lê ti
lo na ndo ti senge ngbâa ti lo. Bâ, ti
to nda ni laso, azo ti ngoi kue ayeke
tene ande so mbi yeke lo so ayeke
na ngia, **49** ngbanga ti so Lo so
ayeke ngangu asara akota kusala
ndali ti mbi, na iri ti lo ayeke nzoni-
kue. **50** Na a londo na azo ti mbe-
ni ngoi ti si na ambeni na peko ti
tere, lo yeke sara nzoni bê na azo so
akpe mbeto ti lo. **51** Lo sara ye ti
ngangu na maboko ti lo. Ala so aye-
ke na bibe ti baba na yâ ti bê ti ala,
lo kangbi ala kirikiri. **52** Lo ki-
nda azo ti ngangu na ndo ti atrône na
lo yä na nduzu azo so ayeke na kete
ndo. **53** Lo mû na azo so nzara
asara ala aye ti nzoni alingbi tâ na
ala, na lo zia azo ti mosoro si ala hon
maboko senge. **54** Lo ga lo mû
maboko na wakua ti lo Israël, ti fa so
lo dabe ti lo na zendo so lo mû ti sara
nzoni bê na **55** Abraham nga na
ngongoa ti lo teti lakue lakue, to-
ngana ti so lo sara tënë ni na akota-
ra ti e." **56** Marie angbâ na tere
ti Élisabeth nze ota tongaso. Na pe-
koni, lo kiri na da ti lo.

57 Ngoi ti Élisabeth alingbi fa-
deso awe ti tene lo dü, na lo dü
mbeni molenge ti koli. **58** To-
ngana azo so ayeke nduru na Élisa-
beth nga na afami ti lo amä so Jé-
hovah asara nzoni bê na lo, tere ti
ala anzere legeoko na lo. **59** A si
na lango miombe ni, ala ga ti fâ mo-
lenge ni na ganza, na ala ye ti zia iri
ti lo Zacharie, tongana ti babâ ti lo.
60 Me mama ti lo atene na ala:
"Ên-ën, mbi ke! A yeke zia iri ti
lo Jean." **61** Tongana ala mä tënë
so, ala tene na lo: "Mbeni zo oko na
popo ti afami ti mo ayeke na iri
so pëpe." **62** Na pekoni, ala sara
maboko ti ala na babâ ni ti hunda lo
wala lo ye a zia iri ti molenge ni
nyen. **63** Lo hunda mbeni nduru
lê ti keke na lo sû mbeti so na ndo ni:
"Iri ti lo ayeke Jean." Na bango ye
so, li ti azo ni kue akpe. **64** Gi na
lê ni lê ni, yanga ti lo nga na menga
ti lo azi si lo to nda ti sara tënë, lo
sepela Nzapa. **65** Na mbeto agbu
azo kue so alango nduru na ala. Na
azo ato nda ti sara tënë ti aye so kue
na yâ ti ando kue ti Judée so ayeke
na li ti ahoto. **66** Na azo kue so
amä tënë so abata ni na bê ti ala, na
ala yeke tene: "Tâ molenge so aye-
ke duti ande tongana nyen?" Ala
tene tongaso ngbanga ti so maboko
ti Jéhovah ayeke biani na ndo ti lo.

67 Na Zacharie, babâ ti Jean, asi
na yingo vulu na lo tene prophétie,
lo tene: **68** "Zia a gonda Jéhovah
Nzapa ti Israël ngbanga ti so lo bi
lê ti lo na mbage ti azo ti lo na lo zi
ala. **69** Na lo sara si mbeni nga-
ngu sauveur* ti e asigigi na yâ ti da
ti David, wakua ti lo. **70** Na ya-
nga ti aprophète ti lo so ayeke nzo-
ni-kue, aprophète ti giriri, lo sara
tënë **71** ti zingo e na tïtî awato
ti e nga na tïtî ala kue so ake e,
72 ti sara nzoni bê na e ndali ti

Lc 1:69* Na Grec: "mbeni didi ti salut."

akotara ti e na ti dabe ti lo na mbe-
le ti lo so ayeke nzoni-kue, **73** bä
so lo dë na kotara ti e Abraham,
74 si na peko ti so lo zi e na tïtî awa-
to ti e awe, lo mû na e matabisi ti
sara kusala so ayeke nzoni-kue na
lo na mbeto pëpe, **75** na dutingo
be-ta-zo nga mbilimbili na gbele lo
na lâ ti fini ti e kue. **76** Me ti mo,
kete molenge ni, a yeke iri mo ande
prophète ti Lo so ayeke na nduzu na
ndo ti aye kue ngbanga ti so mo yeke
hon kozo ti Jéhovah ti leke lege ti lo,
77 ti fa na azo ti lo tënë ti salut na
lege ti pardon ti asiokpari ti ala,
78 aye so kue ngbanga ti so Nzapa
ti e abâ mawa ti azo ti lo mingi. Nda-
li ti bango mawa so, e yeke bâ ande
mbeni lumière so alondo na yayu ti
su tongana ti ngoi so ndo ayeke gue
ti han, **79** ti sara si lumière asu
na ndo ti azo so ayeke duti na yâ ti
bingo nga na gbe ti gbede ti kui, ti
fa lege nzoni na gere ti e na ndo ti
lege ti siriri."

80 Na kete molenge ni ayeke
kono na lo yeke kpengba na lege ti
sarango ye ti lo. Lo ngbâ na yando
juska na lâ ni so lo fa tere ti lo da-
ndara na lê ti azo ti Israël.

2 Na lâ ni kâ, César Auguste a-
sigigi na mbeni mbela so ahu-
nda na azo ti sese kue ti gue si a zia
iri ti ala na mbeti. **2** (Kozo zia-
ngo iri ti azo na mbeti so aduti lani
na ngoi so Quirinius ayeke gouver-
neur ti Syrie.) **3** Na azo kue ague
ti tene a zia iri ti ala na mbeti, zo
oko oko ague na kodoro ti lo wani.
4 Tongaso, Joseph nga alondo na
Galilée, na gbata ti Nazareth, ti gue
na kodoro ti David so a iri ni Beth-
léhem, so ayeke na Judée, ngbanga
ti so lo yeke mbeni zo ti da nga ti
sewa ti David. **5** Lo gue ti zia iri
ti lo na mbeti, lo na Marie, so lo
sara mariage na lo awe. Na ndembe
ni so, Marie aga nduru ti dü awe.
6 Tongana ala yeke kâ, ngoi ti du-
ngo ni alingbi, **7** na lo dü mbeni
molenge-koli, kozo molenge ti lo. Lo
kanga molenge ni na bongo na lo zia
lo na yâ ti mbeni ndo ti tengo kobe ti
anyama ngbanga ti so ala wara ndo
ti lango pëpe na yâ ti da ni.

8 Gi na yâ ti oko kodoro ni, aber-
ger ayeke lango na gigi na yâ ti be-
nyama nga na bï, ala ngbâ ti sara
sinziri ti anyama ti ala. **9** Mo
ye ti bâ, ange ti Jéhovah aluti na
tere ti ala, na gloire ti Jéhovah asu
angoro ala si mbeto agbu ala mi-
ngi. **10** Me ange ni atene na ala:
"ALA sara mbeto pëpe, bâ mbi ga
ti fa na ALA nzoni tënë ti mbeni
kota ngia so azo kue ayeke wara
ande, **11** ngbanga ti so a dü na
ALA laso, na kodoro ti David, mbeni
Sauveur, so ayeke Christ Seigneur.
12 Bâ, ye so ALA yeke hinga na ni
ayeke so: ALA yeke wara ande mbe-
ni foroto so a kanga lo na bongo na
lo yeke lango na yâ ti mbeni ndo ti
tengo kobe ti anyama." **13** Hio na
pekoni, gbâ ti aturugu ti yayu aga
na tere ti ange so, ala yeke sepe-
la Nzapa, ala tene: **14** "Gloire na
Nzapa so ayeke kâ na nduzu, na
sese, siriri na popo ti azo so Nzapa
asara nzoni na ala."

15 Tongana a-ange ni azia ala
akiri na yayu awe, aberger ni ato
nda ti tene na popo ti ala: "Zia e sara
kue ti gue na Bethléhem ti bâ ye so
asi, ye so Jéhovah asara tënë ni na
e." **16** Ala gue hio, na ala wara
Marie na Joseph nga na foroto ni so
alango na yâ ti ndo ti tengo kobe ti
anyama. **17** Tongana ala bâ foro-
to ni, ala fa tënë ti ye so a sara tënë
ni na ala na ndo ti kete molenge so.
18 Na azo kue so amä tënë so aber-

ger ni atene na ala, bê ti ala adö,
19 me Marie abata atënë so kue na
bê ti lo, nga lo yeke gbu li ti lo na
ndo ti nda ti atënë so. **20** Na pe-
koni aberger ni akiri na ndo ti ala,
ala yeke mû gloire na Nzapa nga ala
yeke sepela lo teti aye kue so ala mä
na ala bâ, gi tongana ti so a tene ni
na ala.

21 Tongana lango miombe ni ali-
ngbi awe ti tene a fâ lo na ganza, a
zia nga iri ti lo Jésus, iri so ange ni
afa lani kozo si a mû ngo ti lo.

22 Nga, tongana alango ti suku-
lango sioni na tere ti ala alingbi kue
awe, ala gue na lo na Jérusalem ti fa
lo na Jéhovah, tongana ti so ndia ti
Moïse afa, **23** alingbi na tënë so
a sû na yâ ti ndia ti Jéhovah, a tene:
"Akozo molenge ti koli kue so a dü
ala, ala yeke nzoni-kue na lê ti Jého-
vah," **24** na ti mû sandaga tonga-
na ti so ndia ti Jéhovah afa: "Akolo-
koto use wala akete pigeon use."

25 Bâ, mbeni koli ayeke dä na
Jérusalem, iri ti lo ayeke Siméon.
Lo yeke mbeni koli so ayeke sara ye
mbilimbili nga lo kpe mbeto ti Nza-
pa, lo yeke ku dengo bê so ayeke ga
na azo ti Israël, na yingo vulu aye-
ke na ndo ti lo. **26** Nga, Nzapa
afa na lo na lege ti yingo vulu so lo
yeke kui pëpe juska lo bâ Christ ti
Jéhovah si. **27** Yingo vulu apusu
lo ti gue na yâ ti temple. Na tongana
babâ na mama ni amû Jésus, kete
molenge so, ague na lo na yâ ti tem-
ple ti sara na lo ye so ndia ahunda
ka ti sara, **28** Siméon amû kete
molenge ni na yâ ti maboko ti lo na
lo gonda Nzapa, lo tene: **29** "Fa-
deso, Seigneur ti dunia kue, mo zia
lege na ngbâa ti mo ti gue na siriri
tongana ti so mo tene, **30** teti so
mbi bâ na lê ti mbi awe lege so
mo yeke ga na salut **31** na so mo
leke ni na lê ti azo ti akodoro kue,
32 mbeni lumière ti zi bongo so
akanga lê ti amara nga mbeni gloire
teti azo ti mo Israël." **33** Na bê ti
babâ na mama ti molenge ni angbâ
gi ti dö na mango aye so a yeke tene
na ndo ti molenge ni. **34** Siméon
airi nga tënë nzoni na ndo ti ala, me
lo tene na Marie mama ti molenge
ni: "Bâ, ndali ti molenge so, azo mi-
ngi na Israël ayeke tï nga ambeni
mingi ayeke londo, na lo yeke ga
mbeni fä so azo ayeke sara sioni
tënë ni **35** (biani, mbeni yongoro
épée ayeke kpo ande âme ti mo alï),
tongaso si atënë ti bê ti azo mingi
asigigi."

36 Anne, mbeni prophète-wali
ayeke dä, lo yeke molenge ti Pha-
nuel, lo yeke ti kete mara ti Aser
(ngu ti wali so ahon mingi awe, lo
hinga lani koli pëpe juska lo mû
mbeni koli na ala sara ngu mbasa-
mbala, **37** me fadeso lo yeke wo-
mua na lo yeke na ngu bale-miombe
na osio), lo yeke manke ti gue na
temple lâ oko pëpe, lo yeke sara ku-
sala so ayeke nzoni-kue bï na lâ na
mungo jeûne nga na vorongo tere na
Nzapa. **38** Gi na ngbonga ni so,
lo pusu nduru na lo to nda ti kiri si-
ngila na Nzapa na ti sara tënë ti mo-
lenge ni na ala kue so ayeke ku ngoi
ti zingo Jérusalem.

39 Tongana ala sara awe aye
kue so ndia ti Jéhovah ahunda, ala
kiri na Galilée, na kodoro ti ala, Na-
zareth. **40** Na kete molenge ni a-
ngbâ lakue ti kono nga lo kpengba,
ndara ti lo ayeke gue na li ni, nga
Nzapa angbâ ti bâ lo na nzoni lê.

41 Ngu oko oko, babâ na mama
ti lo ayeke gue lakue na Jérusa-
lem ngbanga ti matanga ti Pâque.
42 Tongana lo wara ngu bale-oko
na use, ala montê na Jérusalem

tongana ti so ngobo ti matanga ni
ahunda, **43** ala ngbâ kâ juska lan-
go ti matanga ni ahunzi. Me tonga-
na ala mû lege ti kiri, molenge-koli
Jésus angbâ na peko na Jérusalem,
na babâ na mama ti lo ahinga pëpe.
44 Ala bâ ti ala atene lo yeke na
popo ti azo so ayeke kiri legeoko na
ala. Na peko ti so ala tambela alin-
gbi lango oko awe, ala to nda ti gi
Jésus na popo ti afami ti ala nga
na azo so ala hinga ala. **45** Me,
teti so ala wara lo pëpe, ala kiri
na Jérusalem, ala gi lo mbilimbili.
46 Na peko ti lango ota, ala wara lo
na yâ ti temple, lo yeke duti na popo
ti awafango ye, lo yeke mä ala nga
lo yeke hunda tënë na ala. **47** Me
ala kue so ayeke mä lo, bê ti ala aye-
ke pika lakue ndali ti aye so lo hinga
nga ndali ti atënë so lo yeke kiri na
ni. **48** Tongana ala bâ lo, bê ti ala
adö, na mama ti lo atene na lo: "Mo-
lenge ti mbi, mo sara na e tongaso
ngbanga ti nyen? Bâ, mbi na babâ
ti mo, li ti e aga kirikiri na e yeke gi
mo." **49** Me lo tene na ala: "ALA
yeke gi mbi ngbanga ti nyen? ALA
hinga pëpe so mbi yeke duti gi na yâ
ti da ti Babâ ti mbi?" **50** Me, ala
gbu nda ti tënë so lo tene na ala so
pëpe.

51 Lo kiri legeoko na ala na Na-
zareth na lo ngbâ ti woko tere na
gbe ti ala. Nga, mama ti lo abata
atënë so kue nzoni na yâ ti bê ti lo.
52 Na ndara ti Jésus ayeke maï nga
lo yeke ga koli. Lo ngbâ ti nzere na
lê ti Nzapa nga na lê ti azo.

3 Na yâ ti ngu bale-oko na oku ni
ti komandema ti Tibère César,
tongana Ponce Pilate ayeke Gouver-
neur ti Judée, na Hérode ayeke Ko-
manda ti Galilée, ita ti lo Philippe
ayeke Komanda ti kodoro ti Iturée
na ti Trachonitide, na Lysanias aye-
ke Komanda ti Abilène, **2** na lâ ti
prêtre-mokonzi Anne na ti Caïphe,
tënë ti Nzapa asi na Jean, mole-
nge ti Zacharie, tongana lo yeke na
yando.

3 Lo gue na ando kue so aye-
ke na tere ti Ngu ti Jourdain, lo
yeke fa tënë ti batême so ayeke fä ti
changengo bê, tongaso si a pardone
asiokpari ti ala, **4** gi tongana ti so
a sû na yâ ti mbeti ti atënë ti prophè-
te Ésaïe, a tene: "ALA mä! Mbeni zo
ayeke dekongo na yando, lo tene:
'ALA leke lege ti Jéhovah, ALA sara
si alege ti lo aduti nzoni. **5** A lin-
gbi a kanga adû kue, na a sara si
ahoto nga na akete hoto kue aga
kpangbala, na alege so aba, a lingbi
a kiri a ga nzoni nga ando so aye-
ke kutu aga apendere lege. **6** Na
azo kue ayeke bâ ande lege so Nza-
pa ayeke ga na salut.' "

7 Tongaso lo to nda ti tene na gbâ
ti azo so ayeke ga ti tene lo batize
ala, lo tene: "ALA, amolenge ti asio-
ni ngbo, zo wa si atene na ALA so
ALA lingbi ti kpe kota ngonzo so aye-
ke ga? **8** Tongaso, zia ALA lë len-
go so alingbi biani na changengo
bê. Zia ALA tene na bê ti ALA pëpe:
'Babâ ti e ayeke Abraham.' Teti mbi
tene na ALA so Nzapa ayeke na nga-
ngu ti mû atënë so ti sara si a ga
amolenge ti Abraham. **9** Biani, a
zia dö na gunda ti akeke awe. Keke
oko oko kue so alë nzoni lengo pëpe,
a lingbi a dë ni na sese na a bi ni na
wâ."

10 Na gbâ ti azo ni ayeke hunda
lo: "Ka e yeke sara ande nyen?"
11 Lo yeke kiri tënë na ala, lo
tene: "Zia zo so ayeke na bongo ti
gbe ni use amû oko na zo so aye-
ke na ni pëpe. Na zia zo so ayeke
na aye ti tengo ni asara nga tonga-
so." **12** Même azo ti rongo nginza

ti lapo aga ti tene lo batize ala, na
ala tene na lo: "Wafango ye, e yeke
sara ande nyen?" **13** Lo tene na
ala: "ALA hunda pëpe na azo ti mû ye
ahon ndo ti wungo ti nginza ti lapo
so ndia afa." **14** Nga, ala so aye-
ke sara kua ti turugu ahunda lo: "E
nga, e yeke sara ande nyen?" Lo
tene na ala: "ALA sara ye ti ngangu
na mbeni zo pëpe wala ALA bi tënë
ti wataka na li ti mbeni zo pëpe. Me
ALA zia bê ti ALA gi na ye so a yeke
mû na ALA na peko ti kua ti ALA."
15 Teti so azo ayeke ku Christ
kungo, ala kue ayeke sara tënë so na
yâ ti bê ti ala na ndo ti Jean: "Âman-
ke Christ ni la pëpe?" **16** Jean
akiri tënë na ala kue, lo tene: "Ti
mbi, mbi batize ALA na ngu. Me lo
so ayeke ga na peko ti mbi ayeke
ngangu ahon mbi, lo so mbi kpa
pëpe ti zi kamba ti poro na gere ti lo.
A yeke lo si ayeke batize ande ALA
na yingo vulu nga na wâ. **17** Ye ti
lo ti pengo na alê ti kobe ayeke na
maboko ti lo, ti sara si ndo ti pika-
ngo lê ti kobe ti lo avuru kue na ti
bungbi blé ti lo na yâ ti gogoro ti lo.
Me poro ti peko ni, fade lo yeke gbi
ni na wâ so a lingbi ti mingo ni
pëpe."
18 Na pekoni, lo mû nga ambeni
wango mingi na azo ni na lo ngbâ ti
fa nzoni tënë na ala. **19** Me Jean
asuku na Hérode, so ayeke Koma-
nda ti sese ni, ndali ti Hérodiade
wali ti ita ti Hérode nga ndali ti
aye ti sioni kue so Hérode ayeke
sara. Ndali ni, Hérode **20** akiri
azia mbeni ye na ndo ti asioni ye
kue so lo sara kozo: lo bi Jean na da
ti kanga.
21 Na peko ti so a batize azo kue
awe, a batize Jésus nga, na tongana
lo yeke sambela, yayu azi **22** na
yingo vulu aga na yâ ti mbeni tere
tongana mbeni kolokoto na a zu na
ndo ti lo, na mbeni go asara tënë na
yayu, a tene: "Mo yeke Molenge ti
mbi, so mbi ndoye mo mingi; bê ti
mbi anzere na mo mingi."
23 Tongana Jésus ato nda ti ku-
sala ti lo, lo yeke lani na ngu bale-
ota tongaso. Na azo abâ lo tongana
molenge ti Joseph,
molenge ti Héli,
24 molenge ti Matthat,
molenge ti Lévi,
molenge ti Melchi,
molenge ti Jannaï,
molenge ti Joseph,
25 molenge ti Mattathias,
molenge ti Amos,
molenge ti Nahum,
molenge ti Esli,
molenge ti Naggaï,
26 molenge ti Maath,
molenge ti Mattathias,
molenge ti Sémeïn,
molenge ti Josech,
molenge ti Joda,
27 molenge ti Joanan,
molenge ti Rhésa,
molenge ti Zorobabel,
molenge ti Shéaltiel,
molenge ti Néri,
28 molenge ti Melchi,
molenge ti Addi,
molenge ti Cosam,
molenge ti Elmadam,
molenge ti Er,
29 molenge ti Jésus,
molenge ti Éliézer,
molenge ti Jorim,
molenge ti Matthat,
molenge ti Lévi,
30 molenge ti Syméon,
molenge ti Judas,
molenge ti Joseph,
molenge ti Jonam,
molenge ti Éliakim,

31 molenge ti Méléa,
molenge ti Menna,
molenge ti Mattatha,
molenge ti Nathan,
molenge ti David,
32 molenge ti Jessé,
molenge ti Obed,
molenge ti Boaz,
molenge ti Salmon,
molenge ti Nahshon,
33 molenge ti Aminadab,
molenge ti Arni,
molenge ti Hesron,
molenge ti Pérès,
molenge ti Juda,
34 molenge ti Jacob,
molenge ti Isaac,
molenge ti Abraham,
molenge ti Térah,
molenge ti Nahor,
35 molenge ti Serug,
molenge ti Réu,
molenge ti Péleg,
molenge ti Eber,
molenge ti Shélah,
36 molenge ti Caïnan,
molenge ti Arpacshad,
molenge ti Sem,
molenge ti Noé,
molenge ti Lamech,
37 molenge ti Métushélah,
molenge ti Hénoc,
molenge ti Jarèd,
molenge ti Mahalaléel,
molenge ti Caïnan,
38 molenge ti Enosh,
molenge ti Seth,
molenge ti Adam,
molenge ti Nzapa.

4 Jésus, so asi singo na yingo vulu, alondo na Ngu ti Jourdain lo kiri. Na yingo afa lege na lo ti gue ti tambela na yando **2** teti lango bale-osio. Na oko ngoi ni Zabolo atara lo. Na ndo ni, lo te ye oko pëpe na yâ ti alango ni so. Ni la, tongana alango ni ahunzi, nzara asara lo. **3** Tongaso Zabolo atene na lo: "Tongana mo yeke mbeni molenge ti Nzapa, tene na tênë so ti ga mapa." **4** Me Jésus akiri tënë na Zabolo, lo tene: "A sû na Mbeti ti Nzapa a tene: 'Zo ayeke ngbâ na fini gi na lege ti mapa pëpe.' "

5 Lo mû Jésus, lo gue na lo na mbeni ndo na nduzu. Gi na yâ ti kete ngoi, lo fa na lo aroyaume kue so ayeke na ndo ti sese so azo ayeke dä. **6** Na Zabolo atene na lo: "Fade mbi yeke mû na mo komandema so kue nga na gloire ni, ngbanga ti so a mû ni na mbi awe, na mbi yeke mû ni na zo so bê ti mbi aye. **7** Me mo, tongana mo voro mbi, aye so kue ayeke ga ande ti mo." **8** Jésus akiri tënë na lo, lo tene: "A sû na Mbeti ti Nzapa a tene: 'A yeke gi Jéhovah Nzapa ti mo si a lingbi mo voro lo, na a yeke gi lo oko si a lingbi mo sara kusala so ayeke nzonikue na lo.' "

9 Na pekoni, Zabolo ague na lo na yâ ti Jérusalem. Lo zia lo na li ti gbagba ti temple na lo tene na lo: "Tongana mo yeke mbeni molenge ti Nzapa, londo na ndo so, mo huru mo tï na sese, **10** teti a sû na Mbeti ti Nzapa a tene: 'Fade lo yeke mû yanga na a-ange ti lo ndali ti mo, ti bata mo,' **11** nga a tene: 'Fade ala yeke yô mo na yâ ti maboko ti ala si mo pika gere ti mo na mbeni tênë oko pëpe.' " **12** Jésus akiri tënë na lo: "A tene: 'A lingbi mo zia Jéhovah Nzapa ti mo na tara pëpe.' " **13** Tongana Zabolo ahunzi tara ni kue awe, lo zia Jésus juska ti ku na mbeni ngoi so alingbi.

14 Jésus asi singo na yingo na ngoi so lo kiri na Galilée. Na nzoni

sango ti lo amû yâ ti ando kue so
ayeke na tere ni. **15** Nga, lo to
nda ti fa ye na yâ ti asynagogue ti
ala, na azo kue agonda lo.

16 Lo gue na Nazareth, ndo so a
bata lo dä. Na tongana ti so lo yeke
sara lakue na lâ ti sabbat, lo lï na yâ
ti synagogue na lo luti ti diko Mbe-
ti ti Nzapa. **17** A mû na lo mbeti
ti prophète Ésaïe, mbeti so a rulê
ni rulengo. Lo zi yâ ti mbeti ni na
lo wara ndo so a sû tënë so dä:
18 "Yingo ti Jéhovah ayeke na ndo
ti mbi, ngbanga ti so lo soro* mbi ti
fa nzoni tënë na awayere. Lo tokua
mbi ti fa na azo so a mû ala na ngbâa
tënë ti zingo ala, ti fa na awaziba so
ala yeke kiri ande ti bâ ndo, ti zi azo
so awoko ngbanga ti so a sara nga-
ngu na ala, si ala gue, **19** ti fa
tënë ti ngoi so Jéhovah ayeke sara
nzoni na azo." **20** Na ndo ti tënë
so, lo kanga mbeti ni, lo kiri na ni na
wakua ni na lo duti. Na lê ti azo kue
na yâ ti synagogue ni ayeke tâ gi na
ndo ti lo. **21** Na pekoni, lo tene na
ala: "Laso, tënë ti Mbeti ti Nzapa so
ALA londo ti mä so aga tâ tënë awe."

22 Na azo kue ato nda ti tene
nzoni tënë ti lo nga bê ti ala adö nda-
li ti apendere tënë so ayeke sigigi na
yanga ti lo. Ala yeke tene: "So mo-
lenge ti Joseph la pëpe?" **23** Na
mango tënë so, lo tene na ala: "Bia-
ni, ALA yeke mû ande tapande so ti
sara tënë ni na ndo ti mbi: 'Wanga-
nga, mo sava kobela ti mo wani. Aye
so e mä mo sara ni na Capernaüm,
mo sara ni nga na yâ ti kodoro ti mo
ge si.'" **24** Me lo tene: "Ti tâ tënë
ni, mbi tene na ALA: A yeke yamba
mbeni prophète na kodoro ti lo wani
pëpe. **25** Mbi yeke tene na ALA
tâ tënë, na tapande, awomua ayeke
lani mingi na Israël na lâ ti Élie na
ngoi so a kanga yayu teti ngu ota na
nze omene si mbeni kota nzara atï
na yâ ti kodoro ni kue. **26** Ye oko,
a tokua Élie na mbeni oko ti awali so
pëpe, me a tokua lo gi na mbeni wo-
mua so ayeke na Zaréphath na sese
ti Sidon. **27** Nga, azo ti buruma
ayeke lani mingi na ngoi ti prophè-
te Élisée. Ye oko, a sava mbeni oko
na popo ti ala pëpe, me gi Naaman
zo ti kodoro ti Syrie." **28** Azo kue
so ayeke na yâ ti synagogue ni si
amä tënë ni asara ngonzo mingi.
29 Na ala londo, ala gboto lo a sigi-
gi na lo na loro na yâ ti gbata ni. Ala
gue na lo na ndo ti hoto so a leke
gbata ti ala ni dä, ti bi lo na gbe ni.
30 Me lo sigigi na popo ti ala lo
hon.

31 Lo gue na Capernaüm, mbeni
gbata so ayeke na Galilée. Na lo
yeke fa ye na azo na lâ ti sabbat.
32 Na bê ti ala adö ngbanga ti kode
ti fango ye ti lo, teti tënë ti yanga ti
lo ayeke ti zo so ayeke na komande-
ma. **33** Mbeni koli so mbeni sio-
ni yingo ayeke na yâ ti lo ayeke na
yâ ti synagogue ni, na lo dekongo na
kota go, lo tene: **34** "Ti mo na e
nyen? Jésus, zo ti Nazareth. Mo ga
ti futi e? Mbi hinga mo nzoni mingi:
Mo yeke Lo so ayeke nzoni-kue so
alondo na Nzapa si aga." **35** Me
Jésus asuku na lo, lo tene: "Kanga
yanga ti mo, sigigi na yâ ti lo!" Na
peko ti so sioni yingo ni abi koli ni
na sese na popo ti ala, lo sigigi na yâ
ti koli ni me lo sara sioni na lo pëpe.
36 Tongana azo ni abâ ye so, li ti
ala kue akpe na ala to nda ti sara
tënë na popo ti ala, ala tene: "So tënë
ti nyen! Lo yeke na komandema nga
na ngangu ti mû yanga na asioni yi-
ngo ti sigigi, na ala sigigi biani!"

Lc 4:18* Na Grec: "tuku mafuta na li ti mbi."

37 Na sango ti lo angbâ ti mû yâ ti
ando kue so ayeke na tere ni.
38 Tongana lo sigigi na yâ ti sy-
nagogue ni, lo lï na yâ ti da ti Simon.
Mama ti wali ti Simon ayeke bâ pasi
na mbeni kobela so asara si tere ti
lo amû wâ mingi. Ala hunda na Jé-
sus ti sara mbeni ye ndali ti lo.
39 Tongaso, Jésus aluti na li ti lo na
lo suku na kobela ni, si kobela ni
akaï na tere ti lo. Gi na lê ni lê ni,
mama ni alondo na lo to nda ti sara
kua na ala.
40 Me tongana lâ ayeke gue ti lï,
ala kue so ayeke na azo ti kobela nde
nde aga na ala na lo. Lo yeke sava
ala oko oko kue na ziango maboko ti
lo na ndo ti ala. **41** Asioni yingo
nga ayeke sigigi na yâ ti azo mingi,
na asioni yingo so ayeke dekongo
atene: "Mo yeke Molenge ti Nzapa."
Me lo yeke suku na ala, lo zia lege
na ala pëpe ti sara tënë, ndali ti so
ala hinga so lo yeke Christ.
42 Me tongana a si na ndapre, lo
sigigi lo gue na mbeni ndo so zo
ayeke dä pëpe. Me gbâ ti azo ni
ato nda ti gi lo, ala gue juska na ndo
so lo yeke dä. Na ala tara ti gbanzi lo
si lo hon yongoro na tere ti ala pëpe.
43 Me lo tene na ala: "A lingbi mbi
fa nga nzoni tënë ti royaume ti Nza-
pa na ambeni gbata nde, ngbanga ti
so a yeke ndali ni si a tokua mbi."
44 Ni la, lo ngbâ ti fa tënë na yâ ti
asynagogue ti Judée.

5 Mbeni lâ, tongana lo yeke luti
na tere ti kota ngu ti Gennésa-
reth, gbâ ti azo abungbi nduru mi-
ngi na tere ti lo na ala yeke mä
tënë ti Nzapa. **2** Lo bâ angö use
so a kanga ni na yanga ti ngu ni,
me awagingo susu ni asigigi na yâ
ti angö ni awe na ala yeke sukula
agbanda ti ala. **3** Lo ko na yâ ti
mbeni ngö ni oko so ayeke ti Simon,
na lo hunda Simon ti gue na ngö ni
kete na lê ti ngu ni. Na pekoni, lo
duti na yâ ni. Kâ lo to nda ti fa ye na
gbâ ti azo so. **4** Tongana lo hunzi
tënë ni awe, lo tene na Simon: "Pusu
na ndo so ngu ni alï, na ALA bi agba-
nda ti ALA ti gbu asusu." **5** Me Si-
mon atene na lo: "Wafango ye, e
bâ pasi na bï so kue na e wara ye
oko pëpe. Me ngbanga ti so mo mû
yanga, mbi yeke bi agbanda ni."
6 Tongana ala bi ni, ala gbu gbâ ti
asusu, na agbanda ti ala ato nda ti
suru. **7** Tongaso ala sara maboko
na amba ti ala so ayeke na yâ ti
mbeni ngö ni ti ga ti mû maboko na
ala. Biani, ala ga, na ala gbu asusu
a si angö ni use kue, si angö ni ato
nda ti linda ngu. **8** Tongana lo bâ
ye so, Simon Pierre atï na gbe ti Jé-
sus, lo tene: "Seigneur, hon yongoro
na tere ti mbi, ngbanga ti so mbi
yeke wasiokpari." **9** Bê ti Pierre
nga na ti azo kue so ayeke na tere ti
lo adö ngangu mingi ngbanga ti gbâ
ti asusu so ala gbu. **10** Bê ti Jac-
ques nga na ti Jean, amolenge ti Zé-
bédée, so ala na Simon ayeke sara
kua oko, adö nga. Me Jésus atene na
Simon: "Mo zia ti sara mbeto. A to
nda ni laso, a yeke azo si mo yeke
gbu ande." **11** Tongaso ala kiri na
angö ni na yanga ti ngu ni, ala dö ye
kue ala zia, na ala mû peko ti lo.
12 Na mbeni ngoi nde, tongana
lo yeke na yâ ti mbeni kodoro ni, bâ,
mbeni koli so buruma amû tere ti lo
kue aga. Tongana lê ti lo atï na ndo
ti Jésus, lo tï na sese na lo voro Jé-
sus, lo tene: "Seigneur, tongana mo
ye, mo lingbi ti sara si tere ti mbi
aga nzoni." **13** Lo yôro maboko ti
lo, lo ndu zo ti buruma ni, na lo tene:
"Mbi ye. Zia tere ti mo aga nzoni."
Gi na lê ni lê ni, buruma ni ahunzi
na tere ti lo. **14** Na Jésus amû

yanga na lo ti sara tënë ni na zo oko
pëpe, me lo tene: "Mo gue, mo fa
tere ti mo na prêtre, na mo mû of-
frande ndali ti tere ti mo so aga nzo-
ni so, tongana ti so Moïse afa ni, si
ala bâ ni na lê ti ala." **15** Me sa-
ngo ti lo angbâ gi ti mû ndo, na azo
mingi mingi ayeke ga ti mä lo nga ti
tene lo sava akobela ti ala. **16** Ye
oko, lo ngbâ lakue ti duti gi lo oko na
yando na ti sambela.

17 Na mbeni lango so lo yeke fa
ye, aFarizien na awafango ndia so
alondo na akete kodoro kue ti Gali-
lée, ti Judée na ti Jérusalem ayeke
nga dä. Ngangu ti Jéhovah ayeke na
ndo ti lo ti kaï akobela. **18** Bâ,
ambeni zo ayô mbeni koli so mbage
ti tere ti lo akui na ala yeke gi lege
ti lï na lo na ti zia lo na gbele Jésus.
19 Ngbanga ti gbâ ti azo ni, ala
wara lege pëpe ti lï na koli so na yâ
ti da ni. Tongaso, ala montê na li ti
da ni, ala zi mbeni mbage ni si ala
yôro koli so na kete gbogbo ni kue
na popo ti azo so aduti na gbele Jé-
sus. **20** Tongana Jésus abâ mabe
ti ala, lo tene: "Koli, a pardone asio-
kpari ti mo awe." **21** Na mango
tënë so, ascribe na aFarizien ato nda
ti sara tënë na yâ ti bê ti ala, ala
tene: "So zo wa la si ayeke zonga
Nzapa so? Zo wa la alingbi ti par-
done asiokpari, zo wa? Gi Nzapa oko
awe." **22** Me teti so Jésus ahinga
tënë so ala yeke tene na yâ ti bê ti
ala, lo tene na ala: "Tënë ti nyen si
ALA yeke tene na yâ ti bê ti ALA so?
23 Ti tene: 'A pardone asiokpari ti
mo awe,' wala ti tene: 'Londo, mo
tambela,' so wa si ayeke ngangu
pëpe? **24** Me ti tene ALA hinga
so a mû komandema na Molenge ti
zo na ndo ti sese ti pardone asiokpa-
ri . . .", lo tene na koli so mbage ti
tere ti lo akui so: "Mbi tene na mo:
Londo, mo mû kete gbogbo ti mo,
mo gue na da ti mo." **25** Gi na lê
ni lê ni, lo londo na lê ti ala, lo yô ye
so lo yeke lango ka na ndo ni, na lo
gue na da ti lo na mungo gloire na
Nzapa. **26** Tongaso, li ti azo kue
akpe na ala to nda ti mû gloire na
Nzapa, nga mbeto ahon ndo ti ala si
ala yeke tene: "E bâ tâ aye ti ndima
laso!"

27 Na peko ti aye so, lo sigigi na
lo bâ mbeni zo ti rongo nginza ti lapo
so iri ti lo ayeke Lévi, lo yeke duti
na da ti rongo nginza ti lapo. Jé-
sus atene na lo: "Mû peko ti mbi."
28 Na lo dö aye kue lo zia, lo lo-
ndo lo mû peko ti Jésus. **29** Nga,
Lévi asara mbeni kota matanga na
da ti lo ndali ti Jésus. Na gbâ ti
azo ti rongo nginza ti lapo ayeke dä
nga na ambeni zo so ayeke duti le-
geoko na ala si ayeke te kobe ni.
30 Na bango ye so, aFarizien nga
na ascribe ti ala ato nda ti diko atë-
në na gbe ti go na adisciple ti lo, ala
tene: "Ngbanga ti nyen ALA yeke te
kobe nga ALA yeke nyon ye na azo ti
rongo nginza ti lapo nga na awa-
siokpari?" **31** Jésus akiri tënë na
ala, lo tene: "Azo so ayeke na nzoni
tere ayeke na bezoin ti wanganga
pëpe, me gi azo ti kobela. **32** Mbi
ga ti iri azo ti mbilimbili pëpe, me
awasiokpari si ala changé bê ti ala."

33 Ala tene na lo: "Adisciple ti
Jean ayeke mû jeûne lakue na ala
yeke voro tere ti ala na Nzapa. Adis-
ciple ti aFarizien ayeke sara nga to-
ngaso. Me adisciple ti mo ayeke te
kobe na ala yeke nyon ye." **34** Jé-
sus atene na ala: "ALA lingbi ti sara
si akamarade ti koli so ayeke mû
wali fini fini amû jeûne na ngoi
so lo ngbâ na tere ti ala? **35** Me
ambeni lango ayeke ga ande so bia-
ni a yeke zi lo na tere ti ala, na a

yeke na ngoi ni so la si fade ala yeke
mû jeûne."
36 Nga, lo to nda ti mû mbeni ta-
pande na ala, lo tene: "Mbeni zo
ayeke fâ yanga ti mbeni fini bongo
ti fü ni na ndo ti ngbene bongo pëpe.
Me tongana lo sara ni, yanga ti fini
bongo ni ayeke gboto ngbene bongo
ni si a suru, nga fini bongo ni alingbi
na ngbene ni so pëpe. **37** Na ndo
ni, mbeni zo ayeke tuku fini vin na
yâ ti angbene bozo ti vin pëpe. Me
tongana lo tuku ni dä, fini vin ni
ayeke sara si yâ ti abozo ni asu-
ngba na fade vin ni ayuru kirikiri na
abozo ni abuba. **38** Me a lingbi a
tuku fini vin na yâ ti afini bozo ti
vin. **39** Zo kue so anyon ngbene
vin aye pëpe ti nyon fini ni, ngba-
nga ti so lo tene: 'Ngbene vin ni aye-
ke nzoni mingi.' "

6 Na mbeni lâ ti sabbat, Jésus
ayeke hon na yâ ti ayaka ti blé,
na adisciple ti lo ayeke ko alê ti blé,
ala yeke foro ni na yâ ti maboko
ti ala na ala yeke te. **2** Tongana
ambeni Farizien abâ ye so, ala tene:
"Ngbanga ti nyen ALA yeke sara ye
so ndia amû lege na zo pëpe ti sara
ni na lâ ti sabbat?" **3** Me Jésus
akiri tënë na ala, lo tene: "ALA diko
lâ oko pëpe tënë ti ye so David a-
sara lani na ngoi so nzara asara lo
na azo ti lo? **4** Lo lï na yâ ti da ti
Nzapa na a mû na lo amapa so a zia
na gbele Nzapa si lo te ni na lo mû
mbeni na azo so ayeke na tere ti lo.
Me ndia amû lege na zo oko pëpe ti
te amapa so, a mû lege gi na aprê-
tre ti te ni." **5** Na lo tene na ala:
"Molenge ti zo ayeke Seigneur ti
sabbat."
6 Na mbeni lango ti sabbat nde,
lo lï na yâ ti synagogue na lo to nda
ti fa ye na azo. Kâ, mbeni koli aye-
ke dä so maboko ti lo ti koli abuba.
7 Lê ti ascribe na aFarizien ayeke
gi na tere ti lo ti bâ wala lo yeke sava
zo na lâ ti sabbat, tongaso si ala
wara mbeni tënë ti bi na li ti lo.
8 Me Jésus ahinga atënë so ayeke
na yâ ti bê ti ala, tongaso lo tene na
koli so maboko ti lo abuba so: "Lo-
ndo mo luti na popo ti e ge." Na koli
ni alondo lo luti. **9** Na pekoni, Jé-
sus atene na ala: "Mbi yeke hunda
ALA: Na lâ ti sabbat, ndia amû lege
na zo ti sara mbeni ye ti nzoni wala
ti sara mbeni ye ti sioni? ti sö mbe-
ni âme wala ti fâ lo?" **10** Na peko
ti so Jésus ayô lê ti lo si lo bâ ala kue,
lo tene na koli ni: "Yôro yâ ti mabo-
ko ti mo." Na koli ni ayôro ni, na
a kiri a ga nzoni. **11** Me ngonzo
agbu ala mingi, si na popo ti ala, ala
to nda ti sara tënë ti ye so ala lingbi
ti sara na Jésus.
12 Na yâ ti alango ni so, lo gue na
li ti hoto ti sambela, na lo sambe-
la Nzapa na bï ni so kue. **13** Me
tongana ndo ahan awe, lo iri adisci-
ple ti lo na lo soro ambeni bale-oko
na use na popo ti ala, so lo di iri ti
ala nga "abazengele": **14** Simon,
so lo mû na lo nga iri ti Pierre, na
ita ti lo André, Jacques na Jean,
Philippe na Barthélemy, **15** Mat-
thieu na Thomas, Jacques molenge
ti Alphée, na Simon lo so a di iri
ti lo "zo so ayapu na sarango ye,"
16 Judas molenge ti Jacques nga
Judas Iscariote, so lo ga zo ti ka-
ngo zo.
17 Lo na ala azu legeoko, na lo
ngbâ na mbeni ndo so ayeke kpa-
ngbala, na gbâ ti adisciple ti lo
ayeke dä. Nga azo mingi mingi so
alondo na yâ ti Judée kue, na Jéru-
salem nga na akodoro ti Tyr na ti Si-
don so ayeke na yanga ti ngu, aga ti
mä tënë ti lo na ti tene lo sava ako-

bela ti ala. **18** Même azo so asio-
ni yingo asara pasi na ala, lo sava
ala. **19** Gbâ ti azo ni kue ayeke gi
lege ti ndu lo, ngbanga ti so ngangu
ayeke sigigi na tere ti lo na ayeke
sava ala kue.

20 Lo yô lê ti lo, lo bâ adisciple ti
lo na lo to nda ti sara tënë, lo tene:

"Ngia ayeke na ALA awayere, teti
royaume ti Nzapa ayeke ti ALA.

21 "Ngia ayeke na ALA, atâa so
nzara ayeke sara ALA fadeso, teti yâ
ti ALA ayeke si ande.

"Ngia ayeke na ALA, atâa so ALA
yeke toto fadeso, teti ALA yeke he
ngia ande.

22 "Ngia ayeke na ALA, atâa azo
ake ALA, atomba ALA, azonga ALA na
abuba iri ti ALA a tene ALA yeke
asioni zo ngbanga ti Molenge ti zo.
23 Na lango ni so ALA duti na ngia
na ALA huru, teti bâ, futa ti ALA aye-
ke kota na yayu, teti a yeke oko ye
so akotara ti azo so ayeke sara lani
na aprophète.

24 "Me mawa na ALA azo ti mo-
soro, teti ALA wara ti ALA dengo bê
ni kue awe.

25 "Mawa na ALA, ALA so yâ ti
ALA asi fadeso, teti nzara ayeke sara
ALA ande.

"Mawa na ALA, ALA so ayeke he
ngia fadeso, teti ALA yeke duti ande
na vundu na ALA yeke toto.

26 "Mawa na ALA tongana azo
kue ayeke sara nzoni tënë ti ALA,
teti a yeke lani mara ti ye so si ako-
tara ti azo so asara na aprophète ti
wataka.

27 "Me mbi tene na ALA so aye-
ke mä mbi so: ALA ngbâ ti ndoye
awato ti ALA na ti sara ye ti nzoni
na azo so ake ALA, **28** ti iri tënë
nzoni na ndo ti azo so ayeke deba
ALA, ti sambela ndali ti azo so ayeke
zonga ALA. **29** Zo so apika mba-
ge ti ngbangba ti mo, dengi na lo
mbage ni nga. Na zo so amû bongo
ti mo ti ndo ni, mo gbanzi na lo
pëpe même bongo ti mo ti yâ ni.
30 Mû ye na zo kue so ahunda ni na
mo, na zo so amû aye ti mo ahon na
ni, mo hunda lo pëpe ti kiri na ni.

31 "Nga, gi tongana ti so ALA ye
azo asara na ALA, ALA sara tongaso
na azo ni nga.

32 "Tongana ALA ndoye gi azo
so andoye ALA, ye ti nzoni wa ALA
wara na pekoni? Teti même awasio-
kpari andoye azo so ayeke ndoye
ala. **33** Na tongana ALA sara ye ti
nzoni gi na azo so asara ye ti nzo-
ni na ALA, biani, ye ti nzoni wa
ALA wara na pekoni? Même awasio-
kpari kue asara tongaso. **34** Nga,
tongana ALA sara bon na azo so
ALA ku ti tene azo ni akiri na ni,
ye ti nzoni wa ALA wara na peko-
ni? Même awasiokpari asara bon
na amba ti ala awasiokpari na a-
mba ti ala ni akiri gi na oko ye ni.
35 Nde na so, ALA ngbâ ti ndoye
awato ti ALA, ti sara ye ti nzoni nga
ti sara bon, na ALA ku mbeni ye na
pekoni pëpe. Fade futa ti ALA ayeke
duti kota, na ALA yeke ga ande amo-
lenge ti Lo so ayeke na nduzu na
ndo ti aye kue, teti lo yeke sara nzo-
ni na azo so ayeke kiri singila pëpe
nga na azo ti sioni. **36** ALA ngbâ
ti sara nzoni bê na azo gi tongana ti
so Babâ ti ALA ayeke sara nzoni bê
na azo.

37 "Nga, ALA zia ti fâ ngbanga na
li ti azo, na fade a yeke fâ ngbanga
na li ti ALA oko pëpe. ALA zia ti dë
sioni ngbanga na li ti azo, na fade a
yeke dë sioni ngbanga na li ti ALA
oko pëpe. ALA ngbâ ti zi tënë na li ti
azo, na fade a yeke zi tënë na li ti

ALA. **38** ALA mû ye lakue na azo,
na azo ayeke mû ande ye na ALA.
Fade a haka ye nzoni, a pete ndo ni,
a yengi ni, ye ni asi na ayeke tuku
tukungo na sese, si a tuku ni na ya-
nga ti bongo ti ALA. Teti a yeke oko
ye so ALA mû ti haka na ye na azo si
a yeke mû ande ti haka na ye na
ALA."

39 Na pekoni, lo mû mbeni tapa-
nde na ala, lo tene: "Mbeni waziba
alingbi ti fa lege na mba ti lo wazi-
ba? Ala use kue ayeke tï ande na
dû pëpe? **40** Zo ti mandango ye
ahon wafango ye na lo pëpe, me zo
kue so a fa ye na lo nzoni mingi,
lo yeke ga ande tongana wafango
ye na lo. **41** Ngbanga ti nyen mo
yeke bâ kete pere so ayeke na yâ ti
lê ti ita ti mo, me mo bâ pëpe kota
keke so ayeke na yâ ti lê ti mo wani?
42 Tongana nyen si mo lingbi ti
tene na ita ti mo: 'Ita ti mbi, zia mbi
zi kete pere so ayeke na yâ ti lê ti
mo,' me na oko ngoi ni, mo wani mo
yeke bâ pëpe kota keke so ayeke na
yâ ti lê ti mo? Mo wahandango lê ti
zo! Mo zi kozoni kota keke so ayeke
na yâ ti lê ti mo wani, si na pekoni
mo bâ polele tongana nyen ti zi kete
pere so ayeke na yâ ti lê ti ita ti mo.

43 "Mbeni nzoni keke so ayeke
lë sioni lê ti keke ayeke dä pëpe, nga
mbeni sioni keke so ayeke lë nzoni
lê ti keke ayeke dä pëpe. **44** A
yeke hinga keke oko oko na lege ti
lengo ti lo. Na tapande, azo ako lê ti
figue na yâ ti kî pëpe wala lê ti
vigne na yâ ti keke ti sisi pëpe.
45 Zo ti nzoni asigigi na aye ti nzo-
ni so ayeke na yâ ti nzoni mosoro ti
yâ ti bê ti lo. Me zo ti sioni asigigi na
aye ti sioni so ayeke na yâ ti sioni
mosoro ti lo. Teti a yeke tënë so asi
yâ ti bê ti lo si ayeke sigigi na yanga
ti lo.

46 "Ngbanga ti nyen si ALA yeke
iri mbi 'Seigneur! Seigneur!' me ALA
yeke sara pëpe aye so mbi tene?
47 Zo kue so aga na mbi na lo mä
atënë ti mbi nga lo sara ye alingbi
na ni, fade mbi yeke fa na ALA zo so
lo kpa lo: **48** Lo kpa mbeni zo so
ayeke leke da, lo zi dû alï na lo zia
gere ti da ni na ndo ti kota tênë.
Na pekoni, tongana ngu asuku, bale
asua na ngangu na apika tere ti da
ni, me ngangu ti bale ni alingbi
pëpe ti yengi da ni ngbanga ti so a
leke ni nzoni. **49** Na mbeni mba-
ge, zo so amä tënë ti mbi si lo sara
ye alingbi na ni pëpe, lo kpa mbeni
zo so aleke da na ndo ti sese, me lo
zia gere ti da ni pëpe. Na bale asua
na ngangu na apika tere ti da ni, na
hio da ni atuku na sese, si a futi
kue."

7 Tongana lo hunzi ti sara atënë
ti lo kue na mê ti azo ni awe,
lo lï na Capernaüm. **2** Ngbâa ti
mbeni turugu ti kota kamba, so tu-
rugu ni aye lo mingi, ayeke na kobe-
la na lo yeke nduru ti kui. **3** To-
ngana lo mä sango ti Jésus, lo tokua
ambeni ancien ti aJuif ti hunda
na Jésus ti ga ti sava ngbâa ti lo.
4 Azo so lo tokua ala asi na Jésus
na ala to nda ti voro yanga mingi na
lo, ala tene: "Lo lingbi biani ti tene
mo sara ye so ndali ti lo, **5** ngba-
nga ti so lo ye mara ti e mingi, na a
yeke lo si asara na e synagogue so."
6 Tongaso Jésus ague legeoko na
ala. Me tongana Jésus asi nduru na
da ni, turugu ti kota kamba ni ato-
kua akamarade ti lo kozo awe ti tene
na lo: "Kota zo, mo bâ pasi senge se-
nge pëpe, ngbanga ti so mbi lingbi
pëpe ti tene mo lï na yâ ti da ti mbi.
7 Ndani la, mbi bâ tere ti mbi so
mbi lingbi pëpe ti gue na tere ti mo.
Me mo sara tënë, na zia tere ti zo ti

kua ti mbi akaï. **8** Teti mbi kue
mbi yeke zo so ayeke na gbe ti ko-
mandema ti mbeni zo, na mbi yeke
na aturugu na gbe ti mbi nga. To-
ngana mbi tene na lo so: 'Gue kâ!' lo
yeke gue. Na mbeni nde, mbi tene:
'Ga!' lo yeke ga. Na tongana mbi
tene na ngbâa ti mbi: 'Sara ye so!'
lo yeke sara ni." **9** Biani, tonga-
na Jésus amä tënë so, bê ti lo api-
ka na tere ti koli so, lo turnê na
mbage ti gbâ ti azo so amû peko ti
lo na lo tene: "Mbi tene na ALA:
Même na popo ti azo ti Israël, mbi
de mbi wara mbeni zo na mara ti
kota mabe tongaso pëpe." **10** To-
ngana azo so turugu ni atokua ala
akiri na yanga-da, ala wara ngbâa
so na nzoni tere.

11 Kete na peko ti ye so, lo
gue na mbeni gbata so a iri ni
Naïn, na adisciple ti lo nga na
azo mingi mingi ayeke gue lege-
oko na lo. **12** Tongana lo si nduru
na yanga ti gbata ni, bâ, a yô kuâ
ti mbeni koli a yeke sigigi na ni.
Lo yeke gi oko molenge ti mama ti
lo. Na ndo ni, mama ni ayeke wo-
mua. Azo mingi mingi so alondo na
yâ ti gbata ni ayeke nga na tere
ti womua so. **13** Na ngoi so lê ti
Seigneur atï na ndo ti lo, mawa ti
womua so asara lo na lo tene na
lo: "Kaï toto ni." **14** Na ndo ti ye
so, lo pusu nduru na lo ndu gbogbo
ti kuâ ni, na azo so ayô ni aluti.
Na lo tene: "Maseka-koli, mbi tene
na mo: Londo!" **15** Na kuâ ni alo-
ndo, lo duti, na lo to nda ti sara
tënë. Na Jésus amû lo na mama ti
lo. **16** Mbeto agbu ala kue, na ala
to nda ti mû gloire na Nzapa, ala
tene: "A yä mbeni kota prophète na
popo ti e." Ala tene nga: "Nzapa abi
lê ti lo na mbage ti mara ti lo."
17 Na sango ti lo amû yâ ti Judée
kue nga na ando kue so ayeke na
tere ni.

18 Adisciple ti Jean afa peko
ti aye so kue na lo. **19** Tongaso,
Jean airi adisciple ti lo use na lo to-
kua ala na Seigneur ti hunda lo: "Mo
yeke Lo so ayeke ga? Wala a lingbi
e ku mbeni zo nde?" **20** Tongana
akoli so asi na Jésus, ala tene: "Jean
Baptiste atokua e ti hunda mo: 'Mo
yeke Lo so ayeke ga? Wala a lingbi e
ku mbeni zo nde?' " **21** Na ngbo-
nga ni so, lo sava azo mingi so ayeke
na akobela, asioni kobela na asioni
yingo nga lo sara si awaziba mingi
awara lege ti bâ ndo. **22** Jésus
akiri tënë na adisciple use so, lo
tene: "ALA gue, ALA fa na Jean peko
ti ye so ALA bâ na ALA mä: Awazi-
ba ayeke bâ ndo, azo so gere ti ala
abuba ayeke tambela nzoni, a sara
si tere ti azo ti buruma aga nzoni,
azo so mê ti ala akanga ayeke mä
ndo, a yeke zingo akuâ, na a yeke fa
nzoni tënë na awayere. **23** Ngia
ayeke na lo so abâ pëpe na mbage ti
mbi mbeni ye so asara si lo pika
gere ti lo."

24 Tongana azo so Jean atokua
ala ahon awe, Jésus ato nda ti sara
tënë ti Jean na gbâ ti azo so, lo
tene: "ALA gue lani na yando ti bâ
nyen? Ti bâ mbeni sosongo so pupu
ayengi ni? **25** ALA gue lani ti bâ
nyen mbilimbili? Ti bâ mbeni koli
so ayü apendere bongo ti ndo ni?
Bâ, ala so ayeke yü apendere bongo
nga so aduti na yâ ti mosoro ayeke
na yâ ti ada ti agbia. **26** Tongaso,
ALA gue lani ti bâ nyen? ALA gue
ti bâ mbeni prophète? Biani, mbi
tene na ALA, a yeke mbeni prophè-
te, na lo hon même mbeni prophète.
27 A yeke lo so a sara tënë ti lo na
Mbeti ti Nzapa, a tene: 'Bâ, mbi
yeke tokua watokua ti mbi kozo ti

mo, fade lo yeke leke lege ti mo ti
tene mo hon dä!' **28** Mbi tene na
ALA: Na popo ti azo so awali adü ala,
mbeni oko ti duti kota ahon Jean
ayeke dä pëpe. Me mbeni zo so aye-
ke kete na yâ ti royaume ti Nzapa
ayeke kota ahon lo." **29** (Tongana
azo kue nga na azo ti rongo nginza
ti lapo amä tënë so, ala tene Nza-
pa ayeke mbilimbili. Ala yeke azo
so a batize ala na batême ti Jean.
30 Me aFarizien nga na ala so ahi-
nga tënë ti Ndia mingi ake wango so
Nzapa amû na ala. Ala yeke azo so
Jean abatize ala pëpe.)
31 "Fade mbi haka azo ti ngoi so
na azo wa? Na ala yeke tongana azo
wa? **32** Ala yeke tongana akete
molenge so aduti na gara na ala
yeke dekongo na amba ti ala na popo
ti ala, ala tene: 'E huru flûte na
ALA, me ALA dodo pëpe. E dema tere
ti e na kongo, me ALA toto pëpe.'
33 Legeoko nga, Jean Baptiste aga,
lo te mapa pëpe na lo nyon vin pëpe.
Me ALA tene: 'Sioni yingo ayeke na
yâ ti lo.' **34** Molenge ti zo aga, lo
te kobe na lo nyon ye, me ALA tene:
'Bâ, so zo ti tengo ye na zo ti nyongo
vin ahon ndo ni! Lo yeke kamarade
ti azo ti rongo nginza ti lapo na ti
awasiokpari!' **35** Me, a yeke hi-
nga so ndara ayeke mbilimbili na
lege ti aye ti peko ti kusala ti lo."
36 Mbeni Farizien ayeke hunda
lo lakue ti ga ti te kobe na da ti lo.
Tongaso, lo lï na da ti Farizien ni na
lo duti na tere ti table ti te kobe.
37 Bâ, mbeni wali so azo ahinga lo
na yâ ti gbata ni tongana wasiokpa-
ri amä so Jésus ayeke te kobe na da
ti Farizien so. Lo ga na mbeni ngbe-
nda ti mbeni mafuta so a zia yombo
dä, **38** lo duti na peko ti Jésus, na
tere ti gere ti lo, lo toto na lo zia si
ngu ti lê ti lo ayuru na ndo ti gere ti
Jésus na lo yeke mbô ni na kuä ti li
ti lo. Nga, lo hunu gere ti Jésus na
lo sara mafuta ni dä. **39** Tongana
Farizien so atisa Jésus abâ ye so, lo
sara tënë so na yâ ti bê ti lo: "Tonga-
na koli so ayeke prophète, ka lo yeke
hinga zo so ayeke ndu lo so, nga lo
yeke hinga wala wali so ayeke to-
ngana nyen, so ti tene wasiokpa-
ri." **40** Me Jésus atene na lo: "Si-
mon, mbi yeke na mbeni tënë ti
tene na mo." Lo tene: "Wafango ye,
sara tënë ni!"
41 "Kuda ti mbeni zo ayeke na
li ti akoli use. Kuda ti oko ayeke
denier ngbangbo oku, me ti mbe-
ni ayeke denier bale-oku. **42** To-
ngana ala yeke na ye pëpe ti futa na
ni, lo sara nzoni bê, lo zi kuda ni na
li ti ala use kue. Tongaso, na popo ti
ala use so, zo wa la ayeke ndoye wa
ti kuda ni mingi?" **43** Simon aki-
ri tënë, lo tene: "Mbi bâ so a yeke lo
so wa ti kuda ni asara nzoni bê azi
gbâ ti kuda na li ti lo." Jésus atene
na lo: "Mo bâ ye ni na lege ni."
44 Na ndo ti tënë so, Jésus aturnê
na mbage ti wali ni na lo tene na Si-
mon: "Mo bâ wali so? Mbi lï na da ti
mo, mo mû na mbi ngu ti sukula na
gere ti mbi pëpe. Me wali so asara
si ngu ti lê ti lo ayuru na ndo ti gere
ti mbi na lo mbô ni na kuä ti li ti lo.
45 Mo su ngbangba ti mbi pëpe.
Me wali so, ngbene ye so mbi lï na
da so, lo zia pëpe ti hunu gere ti
mbi. **46** Mo sara mafuta na li ti
mbi pëpe, me wali so asara mafuta
so a zia yombo dä na gere ti mbi.
47 Ndali ti nzoni ye so, mbi tene na
mo, atâa so asiokpari ti lo ayeke
mingi, a pardone ni awe ngbanga ti so
lo ndoye zo mingi. Me zo so a par-
done lo mingi pëpe, lo ndoye zo mi-
ngi nga pëpe." **48** Na pekoni, Jé-
sus atene na wali so: "A pardone

asiokpari ti mo awe." **49** Na ndo
ti tënë so, ala so ayeke te kobe lege-
oko na lo na table ni ato nda ti tene
na yâ ti bê ti ala: "Koli so ayeke zo
wa si mêmе lo yeke pardone asio-
kpari?" **50** Me lo tene na wali ni:
"Mabe ti mo asö mo awe. Mo gue na
siriri."

8 Kete na pekoni, lo to nda ti ta-
mbela na yâ ti agbata oko oko
nga na yâ ti akete kodoro oko oko, lo
yeke fa tënë na lo yeke tene nzoni
tënë ti royaume ti Nzapa. Na adisci-
ple bale-oko na use ayeke na tere ti
lo. **2** Ambeni wali ayeke nga dä
so lo tomba asioni yingo na yâ ti ala
na lo sava akobela ti ala: Marie so
a iri lo zo ti Magdala, so asioni yi-
ngo mbasambala asigigi na yâ ti lo,
3 Jeanne wali ti Chuza, koli so abâ
ndo na ndo ti aye ti Hérode, Suzanne
nga na ambeni wali mingi. Awali so
ayeke mû aye ti ala ti mû maboko na
Jésus na adisciple ti lo nga.

4 Tongana ambeni zo mingi mi-
ngi abungbi legeoko na ala so alondo
na yâ ti agbata oko oko si aga na
tere ti lo, lo mû mbeni toli, lo tene:
5 "Mbeni zo ti lungo ye ague ti lu
ngongoa ti kobe ti lo. Tongana lo
yeke lu ni, mbeni mbage ni atï na
tere ti lege, azo adö ni na ande-
ke ti nduzu adë ni kue. **6** Mbeni
mbage ni atï na ndo ti kota tênë. Na
peko ti so a sigigi, a hule ngbanga
ti so ngu ayeke na gere ni pëpe.
7 Mbeni mbage ni nga atï na popo
ti akî, na akî ni so akono legeoko na
ni apete ndo ni. **8** Mbeni mbage
ni atï na ndo ti pendere sese. Na
peko ti so a sigigi, a lë fani ngba-
ngbo oko." Tongana lo sara atënë so
awe, lo dekongo, lo tene: "Zia zo so
ayeke na mê ti mä amä."

9 Me adisciple ti lo ato nda ti hu-
nda lo na nda ti toli so. **10** Lo
tene: "A mû lege na ALA ti gbu nda
ti atënë ti royaume ti Nzapa so Nza-
pa ahonde nda ni. Me ti tanga ti azo
ni, a yeke gi na lege ti atoli, tonga-
so si atâa so ala yeke bâ ndo, ala
bâ ndo gbä, atâa so ala yeke mä
ndo, ala lingbi ti mä yâ ni pëpe.
11 Nda ti toli ni ayeke so: Ngo-
ngoa ti kobe ni ayeke tënë ti Nzapa.
12 Ala so atï na tere ti lege ayeke
azo so amä tënë ni, me na pekoni
Zabolo aga na lo zi tënë ni na bê ti
ala tongaso si ala mä na bê pëpe na
a sö fini ti ala pëpe. **13** Ala so atï
na ndo ti kota têne ayeke azo so, to-
ngana ala mä tënë ni, ala yeda na
ni na ngia, me gunda ti ala ayeke
dä pëpe. Ala mä na bê teti mbeni
ngoi, me a si na ngoi ti tara, ala tï.
14 Âdu ti so atï na popo ti akî, a
yeke azo so amä tënë ni, me teti
so agingo bê, mosoro nga na angia
ti gigi so asara si ala gue yongo-
ro, a pete ndo ti ala biani biani na
ala wara lege oko pëpe ti lë nzoni.
15 Âdu ti so atï na ndo ti nzoni sese,
a yeke azo so, na peko ti so ala mä
tënë ni na nzoni bê, ala bata ni na
ala gbu ngangu na ngoi so ala yeke
lë lengo.

16 "Tongana mbeni zo azia wâ
na lampe awe, lo yeke kuku mbeni
ta na ndo ni pëpe wala lo yeke zia
lampe ni na gbe ti gbogbo pëpe. Me
lo yeke zia ni na ndo ti ye ti yongo
lampe tongaso si ala so ayeke lï na
yâ ti da ni alingbi ti bâ lumière ni.
17 Teti ye kue so a honde ni fade-
so, a yeke sigigi polele mbeni lâ.
Nga, ye kue so a honde ndo ni nga-
ngu, lakue azo ayeke hinga ni, na
lakue a yeke sigigi. **18** Tongaso,
ALA sara hange na lege so ALA yeke
mä na tënë. Teti zo so ayeke na ye,
fade a mû na lo mbeni na ndo ni. Me

zo so ayeke na ye pëpe, même ye so
lo bâ lo tene lo yeke na ni, fade a
yeke zi ni na tïtî lo."
19 Na pekoni, mama ti lo na aita
ti lo aga na peko ti lo, me ala lingbi
ti si na tere ti lo pëpe ngbanga ti
gbâ ti azo so ayeke dä. **20** Tonga-
so, a tene na lo: "Mama ti mo na aita
ti mo ayeke luti na gigi na ala ye ti
bâ mo." **21** Me lo kiri tënë na ala,
lo tene: "Mama ti mbi na aita ti mbi
ayeke ala so amä tënë ti Nzapa na
asara ye alingbi na ni."
22 Mbeni lâ, lo na adisciple ti lo
ako na yâ ti mbeni ngö, na lo tene na
ala: "Zia e fâ kota ngu ni e gue
na mbage ni kâ." Tongaso ala gue.
23 Me tongana ala yeke kpe na ngö
ni ti gue, lo lango. Mbeni ngangu
pupu aya na ndo ti ngu ni, na ala to
nda ti lï ngu na ala yeke na yâ ti kpa-
le. **24** Tongaso ala gue ala zingo
lo, ala tene: "Wafango ye, Wafango
ye, e yeke kui!" Lo zingo, lo suku na
pupu ni nga na mapo ni so alondo
mingi na a kaï, nga ndo adë ngii.
25 Na pekoni, lo tene na ala: "Mabe
ti ALA ayeke na ndo wa?" Me mbe-
to agbu ala, li ti ala akpe na ala yeke
tene na popo ti ala: "So zo wa la to-
ngaso? Lo mû yanga même na pupu
nga na ngu na ala mä yanga ti lo."
26 Na ala si na yanga ti ngu na
kodoro ti azo ti Gérasa so abâ ndo lê
na lê na Galilée. **27** Me na ngoi
so Jésus ayeke zu na sese, mbeni
koli ti gbata ni so asioni yingo aye-
ke na yâ ti lo atingbi na lo. A ninga
mingi awe si koli so ayeke yü bongo
pëpe na lo yeke duti na yanga-da
pëpe, me lo yeke gi na popo ti adû ti
kuâ. **28** Tongana lo bâ Jésus, lo
dekongo na kota go, lo tï na gbele
Jésus, na lo tene na kota go: "Jésus,
Molenge ti Nzapa so ayeke na ndu-
zu na ndo ti aye kue, ti mo na mbi
nyen? Mbi voro mo, mo sara pasi na
mbi pëpe." **29** (Teti Jésus ayeke
mû yanga fade na sioni yingo so ti
sigigi na yâ ti koli ni. A ninga awe
si sioni yingo so angbâ na yâ ti lo.
Nga fani mingi, a kanga maboko na
gere ti lo na zingiri na a zia zo ti
sara sinziri na tere ti lo. Me lo yeke
fâ yâ ni nga sioni yingo so ayeke
gue na lo na mbeni ndo so azo aye-
ke dä pëpe.) **30** Jésus ahunda lo:
"Iri ti mo nyen?" Lo tene: "Légion,"
ngbanga ti so asioni yingo mingi si
alï na yâ ti lo. **31** Asioni yingo ni
angbâ ti voro yanga na Jésus ti mû
yanga na ala pëpe ti gue na yâ ti
kota dû so alï mingi. **32** Gbâ ti
agaduru ayeke te kobe kâ na ndo ti
hoto. Tongaso, ala voro yanga na lo
ti mû lege na ala ti lï na yâ ti agadu-
ru so. Na lo zia lege na ala ti gue.
33 Tongaso, asioni yingo so asigigi
na yâ ti koli ni, ala gue alï na yâ ti
agaduru ni, na agaduru ni alondo na
loro na li ti hoto ni atï na yâ ti ngu-
lende ni, na ala nyon ngu ala kui.
34 Me tongana azo ti batango aga-
duru ni abâ ye so asi, ala kpe ala gue
asara tënë ni na yâ ti gbata ni nga
na akete kodoro ni.
35 Na pekoni, azo asigigi ti bâ ye
so asi. Ala ga na tere ti Jésus na ala
wara koli ni so asioni yingo asigigi
na yâ ti lo, lo yü bongo nga li ti lo aga
nzoni awe, na lo yeke duti na sese
na gere ti Jésus; na mbeto agbu ala.
36 Ala so abâ fade ye ni afa na azo
so aga tongana nyen koli so asioni
yingo ayeke fade na yâ ti lo aga nzo-
ni. **37** Nda ni la, gbâ ti azo ti ando
so angoro kodoro ti azo ti Gérasa
ahunda na lo ti zia ndo ni ti hon,
teti mbeto agbu ala mingi. Tonga-
so lo ko na yâ ti ngö ni, lo hon.
38 Me, koli so asioni yingo asigigi

na yâ ti lo angbâ ti voro Jésus ti mû peko ti lo. Me Jésus atene na lo ti gue, lo tene: **39** "Mo kiri na kodoro na mo ngbâ ti fa tënë ti aye so Nzapa asara na mo so." Ni la, koli ni ague, lo fa na yâ ti kodoro ni kue tënë ti aye so Jésus asara na lo.

40 Tongana Jésus akiri, gbâ ti azo ayamba lo nzoni ngbanga ti so ala kue ayeke ku lo kungo. **41** Me bâ, mbeni koli so iri ti lo ayeke Jaïrus aga, koli so ayeke mbeni mokonzi ti synagogue. Lo tï na gere ti Jésus na lo to nda ti voro yanga na Jésus ti lï na da ti lo, **42** ngbanga ti so gi oko molenge ti lo ti wali so lo dü, so ayeke na ngu bale-oko na use tongaso, ayeke nduru ti kui.

Tongana Jésus ayeke gue, gbâ ti azo ayeke pete lo mbage na mbage. **43** Na mbeni wali so ayeke na kobela so asara si mênë ayeke ga na tere ti lo mingi a sara ngu bale-oko na use, so mbeni zo awara lege pëpe ti kaï kobela ti lo, **44** aga na mbage ti peko ti Jésus na lo ndu yanga ti bongo ti lo ti ndo ni. Gi na lê ni lê ni, mênë so ayeke ga na tere ti lo akaï. **45** Tongaso, Jésus atene: "Zo wa la andu mbi so, zo wa?" Tongana azo kue atene a yeke ala pëpe, Pierre atene: "Wafango ye, gbâ ti azo angoro mo na ala yeke pete mo mbage na mbage." **46** Me Jésus atene: "Mbeni zo andu mbi, teti mbi bâ so ngangu asigigi na tere ti mbi." **47** Tongana wali ni abâ so lo lingbi ti honde tere ti lo pëpe, so tere ti lo ayeke dö, lo ga lo tï na gbe ti Jésus na lo fa na lê ti azo ni kue nda ni so lo ndu Jésus nga tongana nyen tere ti lo akaï gi na lê ni lê ni. **48** Jésus atene na lo: "Molenge ti mbi, mabe ti mo asava mo awe. Mo gue na sririri."

49 Tongana lo ngbâ ti sara tënë, mbeni zo ti da ti mokonzi ti synagogue ni aga, na lo tene: "Molenge ti mo ti wali ni akui awe. Mo zia ti son li ti wafango ye." **50** Me tongana Jésus amä tënë so, lo kiri tënë na lo: "Sara mbeto pëpe. Duti gi na mabe, na fade a sö molenge-wali ni." **51** Na ngoi so lo si na yanga-da ni, lo zia lege na mbeni zo nde pëpe ti lï legeoko na lo, gi Pierre, Jean, Jacques na babâ na mama ti molenge ni. **52** Me azo kue ayeke toto na ayeke pika tere ti ala ti sara vundu ndali ti molenge-wali ni. Tongaso, Jésus atene: "ALA kaï toto ni, ngbanga ti so molenge ni akui pëpe, me lo yeke lango." **53** Na ndo ti tënë so, ala to nda ti he lo na ti zere lo ngbanga ti so ala hinga so molenge ni akui awe. **54** Me lo gbu maboko ti molenge-wali ni, lo tene: "Molenge-wali, londo!" **55** Yingo ti lo akiri dä, na lo londo na lê ni lê ni. Jésus amû yanga ti tene a mû na lo mbeni ye lo te. **56** Li ti babâ na mama ti molenge-wali ni akpe kue. Me Jésus awa ala ti sara tënë ti ye so asi so na mbeni zo pëpe.

9 Lo iri adisciple ti lo bale-oko na use na lo mû na ala ngangu nga na komandema na ndo ti asioni yingo kue na ti sava akobela. **2** Lo tokua ala ti fa tënë ti royaume ti Nzapa nga ti kaï akobela. **3** Na lo tene na ala: "ALA mû mbeni ye oko pëpe ndali ti lege. ALA mû keke ti tambelango na ni pëpe nga na bozo ti kobe pëpe. ALA mû mapa pëpe, ALA mû nginza ti argent pëpe nga ALA duti na bongo ti yâ ni use pëpe. **4** Me na ndo kue so ALA lï na yâ ti mbeni da, ALA ngbâ kâ juska ALA londo ahon. **5** Na ndo kue so azo ayamba ALA pëpe, tongana

ALA yeke sigigi na yâ ti gbata so,
ALA pika sese ti gere ti ALA ti fa
so azo ni asara sioni." **6** Tongaso,
ala sigigi, ala hon na yâ ti akete ko-
doro oko oko ti sese ni, ala yeke fa
nzoni tënë nga ala yeke sava kobela
ti azo na ndo kue.

7 Hérode so ayeke Komanda ti
sese ni amä tënë ti aye kue so
asi, na li ti lo akpe kue ngbanga ti
so ambeni zo ayeke tene a zingo
Jean na popo ti akuâ awe. **8** Me
ambeni atene Élie la asigigi so. Ti
ambeni nde, a yeke mbeni oko ti a-
prophète ti giriri si azingo na kuâ.
9 Hérode atene: "Mbi dë go ti Jean
lani awe. Tongaso, so zo wa la si mbi
yeke mä atënë so na ndo ti lo so?" Ni
la, Hérode ayeke gi lege ti bâ lo.

10 Tongana abazengele ni akiri,
ala fa na Jésus peko ti aye so ala
sara. Na lo mû ala na tere ti lo na ala
gue na mbeni ndo so azo ayeke dä
pëpe, na yâ ti mbeni gbata so a iri ni
Bethsaïda. **11** Me tongana gbâ ti
azo so amä tënë ni, ala gue na peko
ti lo. Lo yamba ala na nzoni bê na lo
to nda ti sara tënë na ala na ndo ti
royaume ti Nzapa, nga lo sava ala so
ayeke na bezoin ti tene a sava ala.
12 Lâ ayeke gue ti lï. Tongaso adis-
ciple bale-oko na use aga na ala tene
na lo: "Mo tene na gbâ ti azo so ti
gue, si ala gue na yâ ti akete kodo-
ro nga na ando so ayeke na yanga ti
yaka nduru ge si ala wara ndo ti la-
ngo nga na kobe ngbanga ti so, ge, e
yeke na yâ ti benyama." **13** Me
lo tene na ala: "ALA wani amû ye ti
tengo ni na azo so." Ala tene: "E
yeke na mbeni ye pëpe, gi mapa oku
na susu use. Peut-être gi tongana e
gue e vo kobe ndali ti azo so kue si
ala te ma." **14** Biani, akoli ayeke
saki oku tongaso. Me lo tene na a-
disciple ti lo: "ALA tene na azo ni ti
duti mo bâ mo tene ala ye ti te kobe.
Zia ala bungbi tere ti ala bale-oku
bale-oku tongaso." **15** Na adisci-
ple ni asara tongaso, ala sara si azo
ni kue aduti. **16** Na pekoni, lo mû
mapa oku na susu use so, lo yô lê ti
lo na nduzu, na lo iri tënë nzoni na
ndo ni. Lo fâ yâ ni, lo to nda ti ka-
ngbi ni na adisciple ti zia na gbele
gbâ ti azo so. **17** Azo ni kue ate,
yâ ti ala asi. Na tanga ti anduru ni
so angbâ, ala ro ni, ala wara sakpa
bale-oko na use.

18 Na pekoni, tongana lo yeke
sambela gi lo oko, adisciple ni aga
na tere ti lo, na lo hunda ala,
lo tene: "Gbâ ti azo ayeke tene ti
ala so mbi yeke zo wa?" **19** Ala
kiri tënë na lo, ala tene: "Ambeni
zo atene Jean Baptiste, me ambeni
nde atene Élie, ambeni nga atene so
mbeni oko ti aprophète ti giriri si
azingo na kuâ." **20** Na pekoni, lo
hunda ala: "Me ti ALA, ALA tene mbi
yeke zo wa?" Pierre akiri tënë: "Mo
yeke Christ ti Nzapa." **21** Na lo
gboto mê ti ala ngangu na lo wa ala
ti sara tënë so na mbeni zo pëpe,
22 me lo tene: "A lingbi Molenge ti
zo abâ pasi mingi, na fade a-ancien,
aprêtre-mokonzi nga na ascribe ake
lo. A yeke fâ lo ande, me na ota la-
ngo ni, a yeke zingo lo na kuâ."

23 Na lo tene na ala kue: "Tonga-
na mbeni zo aye ti ga na peko ti mbi,
zia lo ke tere ti lo wani na lo yô keke
ti pasi ti lo lâ na lâ na lo mû peko ti
mbi lakue lakue. **24** Teti zo so
aye ti sö âme ti lo, fade lo yeke giri-
sa ni. Me zo so agirisa âme ti lo nda-
li ti mbi, fade lo yeke sö ni. **25** Ti
tâ tënë ni, ye ti nzoni wa mbeni zo
ayeke wara tongana lo wara dunia
so kue, me lo girisa fini ti lo wala lo
wara sioni na pekoni? **26** Teti zo

so asara kamene ti mbi nga na ka-
mene ti tënë ti mbi, fade Molenge ti
zo ayeke sara kamene ti lo na ngoi
so lo yeke si na yâ ti gloire ti lo na ti
Babâ ni nga na ti a-ange so ayeke
nzoni-kue. **27** Ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA: Na popo ti azo so aluti
ge so, ambeni ayeke kui ande pëpe
juska ala bâ royaume ti Nzapa kozo-
ni awe si."

28 Biani, lango miombe tongaso
na peko ti atënë so, lo mû Pierre,
Jean na Jacques na tere ti lo na lo
montê na ndo ti hoto ti sambela.
29 Tongana lo yeke sambela, lê ti
lo aga nde na bongo ti lo avuru na
aza zango. **30** Nga, bâ, akoli use
ayeke sara tënë na lo, a yeke Moïse
na Élie. **31** Ala sigigi na lê ti a-
disciple ni na yâ ti gloire na ala to
nda ti sara tënë na lo na ndo ti ho-
ngo ti lo so a fa kozo awe a tene a
yeke si na Jérusalem. **32** Lê ti
Pierre nga na ala so ayeke na tere ti
lo ane na lango, me tongana lango
ni ahon kue na lê ti ala awe, ala
bâ gloire ti lo nga na akoli use so
ayeke luti na tere ti lo. **33** Na to-
ngana ala yeke zia Jésus ti gue,
Pierre atene na Jésus: "Wafango ye,
a yeke nzoni e ngbâ gi ge. Zia e leke
atente ota, oko ti mo, oko ti Moïse
na oko ti Élie." Lo hinga tënë so lo
yeke tene so pëpe. **34** Me tonga-
na Pierre ayeke sara atënë so, mbe-
ni mbinda aga na ato nda ti mû ndo
ti ala. So ala yeke lï na yâ ti mbinda
ni, mbeto agbu ala. **35** Na mbe-
ni go asara tënë na yâ ti mbinda ni,
atene: "So ayeke Molenge ti mbi, lo
so mbi soro lo. ALA mä lo." **36** To-
ngana go ni ayeke sara fade tënë,
Jésus angbâ gi lo oko. Me adisciple
ni aduti kpô. Na alango ni so, ala fa
peko ti aye so ala bâ na mbeni zo
pëpe.

37 Na ndade ni, tongana ala lo-
ndo na ndo ti hoto ni ala zu,
azo mingi mingi aga atingbi na lo.
38 Na bâ, mbeni koli adekongo na
popo ti gbâ ti azo ni, lo tene: "Wafa-
ngo ye, mbi voro mo, mo bi lê ti mo
na ndo ti molenge ti mbi ti koli,
ngbanga ti so lo yeke gi oko molenge
so mbi dü, **39** na bâ, mbeni yi-
ngo amû lo, na gi hio tongaso, mole-
nge ni ayeke dekongo, na yingo so
asara si lo yeke gboto, na mousse
ayeke sigigi na yanga ti lo. Na to-
ngana lo sara sana na molenge ni
awe, a yeke ngangu ti tene yingo
so asigigi na yâ ti lo. **40** Na mbi
voro adisciple ti mo ti tomba yingo
so, me ala tomba lo gbä." **41** Jé-
sus akiri tënë, lo tene: "ALA, azo ti
ngoi so, so mabe amanke ALA, ALA
so asara ye ti kirikiri mingi, fade
mbi ngbâ na tere ti ALA juska lawa?
Fade mbi kanga bê ti mbi na ALA
juska lawa? Ga na molenge ti mo ni
ge." **42** Me tongana molenge ni
ayeke pusu nduru, sioni yingo so abi
lo na sese na lo sara si molenge
ni agboto ngangu. Me Jésus asuku
na sioni yingo ni, lo sava molenge ni
na lo mû lo na babâ ti lo. **43** Na
bê ti azo kue ato nda ti dö ndali ti
kota ngangu ti Nzapa.

Tongana bê ti ala kue angbâ ti dö
na bango aye kue so lo yeke sara, lo
tene na adisciple ti lo: **44** "ALA
mä tënë so nzoni: A fa kozo awe so
fade a yeke mû Molenge ti zo ti zia
lo na maboko ti azo." **45** Me la-
kue ade ala gbu nda ti tënë so pëpe.
Biani, a honde nda ti tënë ni na ala
si ala lingbi ti gbu nda ni pëpe. Na
ala sara mbeto ti hunda lo na ndo ti
tënë so.

46 Na pekoni, tënë alondo na
popo ti ala ti bâ zo wa na popo ti ala

ayeke duti kota ahon atanga ni kue.
47 Teti so Jésus ahinga tënë so ayeke na yâ ti bê ti ala, lo mû mbeni kete molenge, lo zia lo na tere ti lo,
48 na lo tene na ala: "Zo so ayamba kete molenge so ndali ti iri ti mbi, lo yamba mbi nga. Na zo so ayamba mbi, lo yamba nga lo so atokua mbi. Teti zo so asara tere ti lo kete na popo ti ALA kue, a yeke lo si ayeke kota."

49 Jean atene na lo: "Wafango ye, e bâ mbeni koli so ayeke tomba asioni yingo na iri ti mo, na e tara ti kanga lege na lo ngbanga ti so lo yeke tambela na e pëpe." **50** Me Jésus atene na lo: "ALA tara ti kanga lege na lo pëpe, teti zo so ake ALA pëpe, lo yeke zo ti ALA."

51 Tongana ngoi ti tene a mû Jésus a gue na lo na yayu ayeke pusu nduru, lo zia gi lê ti lo ti gue na Jérusalem. **52** Tongaso lo tokua azo ti hon kozo na lo. Ala gue na ala lï na yâ ti mbeni kete kodoro ti azo ti Samarie ti leke ye ndali ti lo. **53** Me ala yamba lo pëpe, ngbanga ti so lo zia lê ti lo ti gue na Jérusalem. **54** Tongana adisciple Jacques na Jean abâ ye so, ala tene: "Seigneur, mo ye e tene na wâ ti londo na yayu ti zu na ti futi ala?" **55** Me Jésus aturnê na lo suku na ala. **56** Na pekoni, ala gue na mbeni kete kodoro nde.

57 Tongana ala yeke na ndo ti lege na ala yeke gue, mbeni zo atene na lo: "Mbi yeke mû peko ti mo ande na ndo kue so mo yeke gue dä." **58** Jésus atene na lo: "Anyama ti mungo kondo ayeke na adû ti ala, na andeke ti nduzu ayeke na ando ti wu tere ti ala dä. Me Molenge ti zo ayeke na mbeni ndo ti zia li ti lo dä pëpe." **59** Na pekoni, lo tene na mbeni zo ni nde: "Mû peko ti mbi." Zo ni atene: "Mo zia mbi gue mbi lu babâ ti mbi kozoni si." **60** Me Jésus atene na lo: "Zia akuâ alu akuâ ti ala, me mo gue mo fa tënë ti royaume ti Nzapa." **61** Nga, mbeni zo ni nde atene: "Seigneur, mbi yeke mû ande peko ti mo. Me mo zia mbi gue mbi bara azo ti da ti mbi si." **62** Jésus atene na lo: "Zo so agbu charrue na lo bâ aye so ayeke na peko, lo lingbi na royaume ti Nzapa pëpe."

10 Na peko ti aye so, Seigneur asoro ambeni nde balembasambala na lo tokua ala use use kozoni na lo ti gue na yâ ti agbata nga na ando kue so lo wani lo yeke gue ande dä. **2** Na lo to nda ti tene na ala: "Biani, akobe ti yaka ni ayeke mingi, me azo ti kua ni ayeke mingi pëpe. Tongaso, ALA hunda mingi na Wa ti kua ni ti tokua azo ti kua ti fâ akobe ti yaka ti lo.
3 ALA gue. Bâ, mbi yeke tokua ALA tongana amolenge ti ngasangbaga so ayeke na popo ti ambo ti ngonda.
4 ALA mû bozo ti nginza pëpe, ALA mû bozo ti kobe pëpe, ALA mû poro pëpe, nga ALA luti ti bara zo na lege pëpe. **5** Na ndo kue so ALA lï na yâ ti mbeni da, ALA tene kozoni: 'Siriri aduti na da so.' **6** Na tongana mbeni zo so aye siriri ayeke dä, fade siriri ti ALA aduti na lo. Me tongana mbeni zo tongaso ayeke dä pëpe, fade siriri ti ALA akiri na ALA.
7 Tongaso ALA ngbâ na yâ ti da so, ALA te na ALA nyon ye so azo ni amû na ALA, teti zo ti kua alingbi na futa ti lo. ALA londo na mbeni da ALA gue na mbeni nde pëpe.

8 "Nga, na ndo kue so ALA lï na yâ ti mbeni kodoro si azo ni ayamba ALA, ALA te aye so a yeke zia na gbele ALA, **9** ALA sava azo ti kobela so ayeke na yâ ti kodoro ni na ALA

ngbâ ti tene na azo ni: 'Royaume
ti Nzapa aga nduru na ALA awe.'
10 Me na ndo kue so ALA lï na
yâ ti mbeni gbata si azo ni aya-
mba ALA pëpe, ALA sigigi na ndo ti
akota lege ti gbata ni na ALA tene:
11 'Même fuku ti sese ti gbata ti
ALA so angbâ na gbe ti poro ti e, e
yeke pika ni na tere ti ALA. Me, ALA
girisa ye so pëpe: Royaume ti Nzapa
aga nduru awe.' **12** Mbi tene na
ALA: Na lâ ni so, fade ngbanga ti
gbata so ayeke duti ngangu mingi
ahon ti kodoro ti Sodome.

13 "Mawa na mo, Chorazin! Ma-
wa na mo, Bethsaïda! Akusala ti
ngangu so a sara na yâ ti ALA, tonga-
na a sara ni lani na yâ ti Tyr na Si-
don, ka a ninga awe si azo ti Tyr na
Sidon ayü vuko bongo ti fungo na
asac na ala duti na yâ ti mburu ti wâ
ti fa so ala changé bê ti ala. **14** Ni
la, na lâ ti fango ngbanga, ngba-
nga ti ALA ayeke duti ngangu mingi
ahon ti Tyr na Sidon. **15** Ti mo,
Capernaüm, peut-être fade a yeke
yä mo juska na yayu? Fade mo yeke
zu na Hadès!

16 "Zo so amä ALA, lo mä mbi
nga. Na zo so ake ALA, lo ke mbi
nga. Na zo so ake mbi, lo ke nga lo
so atokua mbi."

17 Na pekoni, ala bale-mbasa-
mbala ni akiri na ngia na bê ti ala,
ala tene: "Seigneur, même asioni
yingo amä yanga ti e tongana e
di iri ti mo." **18** Na mango tënë
so, lo tene na ala: "Mbi bâ Satan
so alondo na yayu atï awe tongana
wâ ti bekpa. **19** Bâ, mbi mû na
ALA komandema ti dö na gbe ti gere
ti ALA angbo nga na akpalakongo.
Nga, mbi mû na ALA komandema na
ndo ti ngangu kue ti wato, na fade
mbeni ye oko ti sara sioni na ALA
ayeke dä pëpe. **20** Me, ALA duti
na ngia pëpe ndali ti so asioni yi-
ngo awoko tere na gbe ti ALA. Me
ALA duti na ngia ngbanga ti so a sû
iri ti ALA na mbeti na yayu awe."
21 Tâ gi na ngbonga ni so, bê ti Jé-
sus asi na ngia nga na yingo vulu,
na lo tene: "Babâ, mbi sepela mo na
lê ti azo kue, mo Seigneur ti yayu
na ti sese, ngbanga ti so mo honde
aye so ngangu na awandara nga na
azo so ahinga ndo, me mo fa ni
na akete molenge. Biani, Babâ, sa-
rango tongaso anzere na lê ti mo.
22 Babâ ti mbi azia aye kue na tïtî
mbi. Mbeni zo ti hinga Molenge ni
ayeke pëpe, gi Babâ ni. Nga, mbeni
zo ti hinga Babâ ni ayeke pëpe, gi
Molenge ni nga na zo kue so Mole-
nge ni aye ti fa Babâ ni na lo."

23 Na ndo ti ye so, lo bâ ndo na
mbage ti adisciple ti lo, na lo tene
gi na ala: "Ngia ayeke na lê so a-
bâ aye so ALA yeke bâ so. **24** Teti
mbi tene na ALA: Aprophète nga na
agbia mingi ayeke lani na nzara ti
bâ aye so ALA yeke bâ so, me ala bâ
ni pëpe. Nga, ala yeke lani na nza-
ra ti mä aye so ALA yeke mä so, me
ala mä ni pëpe."

25 Bâ, mbeni koli so ahinga Ndia
mingi alondo. Ti tara Jésus, lo tene:
"Wafango ye, nyen la mbi yeke sara
ande ti wara fini ti lakue lakue?"
26 Jésus ahunda lo atene: "Tënë ti
nyen si a sû na yâ ti Ndia? Mo diko
ye ni tongana nyen?" **27** Lo kiri
tënë, lo tene: " 'Mo ndoye Jéhovah
Nzapa ti mo na bê ti mo kue, na âme
ti mo kue, na ngangu ti mo kue nga
na bibe ti mo kue,' nga 'mo ndo-
ye mba ti mo tongana mo wani.' "
28 Jésus atene na lo: "Mo kiri tënë
na lege ni. 'Ngbâ ti sara tongaso na
fade mo yeke wara fini.' "

29 Me, teti so lo ye ti fa tere ti
lo tongana zo ti mbilimbili, koli so
ahunda Jésus: "Zo wa si ayeke bia-
ni mba ti mbi ni?" **30** Jésus aki-
ri tënë, lo tene: "Mbeni koli alondo
na Jérusalem, lo yeke zu ti gue na
Jéricho na lo tï na maboko ti azo ti
gbungo aye ti azo na ngangu. Ala
mû ye kue na tere ti lo, ala pika lo
sioni. Tongana ala zia lo ala hon, lo
yeke nduru na kuâ. **31** Me, mbe-
ni prêtre ayeke zu nga na lege ni so
ayeke gue na Jéricho. Tongana lo bâ
koli so, lo hon na mbage ti lege ni.
32 Legeoko nga, mbeni zo ti mara
ti Lévi ayeke hon nga. Tongana lo si
na ndo so na lo bâ koli ni, lo hon na
mbage ti lege ni. **33** Me, mbeni
zo ti Samarie so ayeke hon na lege
ni asi na ndo ti lo, na tongana lo bâ
koli so, mawa asara lo. **34** Lo ga
na tere ti koli so, lo kanga akä ti lo,
lo tuku mafuta na vin na lê ni. Na
pekoni, lo zia lo na ndo ti lele ti lo
ni, lo gue na lo na mbeni da so age-
ne ayeke futa ti lango dä na lo bâ
lege ti lo. **35** Na ndade ni, lo si-
gigi na denier use, lo mû na zo ti ba-
tango da ni, na lo tene: 'Mo bâ lege
ti koli so, na aye kue so mo yeke futa
na ndo ni, tongana mbi kiri ge, fade
mbi yeke kiri na ni na mo.' **36** Ti
mo, na popo ti azo ota so, zo wa la
asara ye tongana mba ti zo so atï na
maboko ti azo ti gbungo aye ti azo na
ngangu?" **37** Lo tene: "Lo so asa-
ra nzoni bê na koli so." Tongaso Jé-
sus atene na lo: "Gue na mo kue mo
sara tongaso."

38 Tongana ala yeke hon, Jésus
alï na mbeni kete kodoro. Kâ, mbe-
ni wali so iri ti lo ayeke Marthe aya-
mba lo na da ti lo. **39** Wali so
ayeke nga na mbeni ita ti lo ti wali
so iri ti lo ayeke Marie. Marie adu-
ti ti lo na sese na tere ti gere ti Sei-
gneur na lo ngbâ ti mä tënë ti lo.
40 Me ti Marthe, lo zia si gbâ ti kua
ahon ndo ti lo. Tongaso, lo pusu ndu-
ru, na lo tene: "Seigneur, a sara ye
oko na mo pëpe so ita ti mbi ti wali
azia gi mbi oko ti sara aye ni? Tene
na lo ti ga ti mû maboko na mbi."
41 Seigneur akiri tënë na lo atene:
"Marthe, Marthe, aye mingi asara
si mo yeke gi bê ti mo na li ti mo
ayeke kpô pëpe. **42** A hunda aye
mingi pëpe, wala même gi ye oko
awe. Ti Marie, lo soro nzoni mbage
ni, na fade a yeke zi ni na tïtî lo
pëpe."

11 Na mbeni ngoi, lo yeke na
mbeni ndo na lo yeke sa-
mbela. Tongana lo hunzi awe, mbe-
ni disciple ti lo oko atene na lo:
"Seigneur, fa na e tongana nyen ti
sambela tongana ti so Jean afa ni
nga na adisciple ti lo."

2 Lo tene na ala: "Tongana ALA
yeke sambela, ALA tene: 'Babâ, zia
a sara si iri ti mo aga nzoni-kue.
Zia royaume ti mo aga. **3** Mû na
e kobe* ti e ti laso alingbi na bezoin
ti lango ni. **4** Mo pardone asio-
kpari ti e teti so e nga e pardone zo
kue so kuda ti e ayeke na li ti lo.
Na mo gue na e na yâ ti tara pëpe.' "

5 Nga, lo tene na ala: "Bâ so
mbeni oko na popo ti ALA ayeke na
mbeni kamarade, na lo gue na ndo
ti kamarade ni na bê ti bï, lo tene na
lo: 'Kamarade ti mbi, mû na mbi
mapa ota na fade mbi yeke kiri na
ni na mo, **6** ngbanga ti so mbeni
kamarade ti mbi alondo na yongoro
ndo asi gi fade fadeso na mbi yeke
na ye oko pëpe ti mû na lo ti te.'
7 Na kamarade ti lo so angbâ na yâ
ti da kâ atene: 'Zia ti son li ti mbi.
Yanga-da akanga awe, na akete mo-

Lc 11:3* Na Grec: "mapa."

lenge ti mbi ayeke na tere ti mbi
na ndo ti gbogbo. Mbi lingbi pëpe
ti londo ti mû mbeni ye na mo.'
8 Mbi tene na ALA: Lo yeke londo
ande pëpe ti mû mbeni ye na lo
ngbanga ti so a yeke kamarade ti lo.
Me teti so kamarade ti lo angbâ gi
ti hunda ye ni, lo yeke londo ande
biani ti mû na lo aye so lo yeke na
bezoin ni. **9** Tongaso mbi tene na
ALA: ALA ngbâ ti hunda ye, na fade
a yeke mû ni na ALA. ALA ngbâ ti gi
ye, na fade ALA yeke wara ni. ALA
ngbâ ti pika yanga-da, na fade a
yeke zi ni na ALA. **10** Teti zo kue
so ayeke hunda ye ayeke wara ni, zo
kue so ayeke gi ye ayeke wara ni, na
zo kue so ayeke pika yanga-da, fade
a yeke zi ni na lo. **11** Na popo
ti ALA so, babâ wa tongana mole-
nge ti lo ahunda susu, lo yeke mû
na lo ngbo ahon ti mû na lo susu?
12 Wala tongana molenge ni ahu-
nda nga para ti kondo, fade lo yeke
mû na lo kpalakongo? **13** Asinga
ALA so ALA yeke sioni, ALA hinga to-
ngana nyen ti mû amatabisi so aye-
ke nzoni na amolenge ti ALA, si fade
Babâ so ayeke na yayu ayeke mû yi-
ngo vulu na ala so ahunda ni na lo
pëpe?"

14 Na pekoni, lo yeke tomba
mbeni sioni yingo so asara si zo
aga buburu. So sioni yingo ni asi-
gigi awe, wabuburu ni asara tënë.
Na bê ti gbâ ti azo ni adö. **15** Me
ambeni zo na popo ti ala atene: "Lo
tomba asioni yingo na ngangu ti
Béelzéboub, mokonzi ti asioni yi-
ngo." **16** Me ti tara lo, ambeni
ato nda ti hunda lo ti sara mbe-
ni fä so alondo na yayu. **17** Teti
lo hinga tënë so ayeke na yâ ti bê
ti ala, lo tene na ala: "Royaume
kue so yâ ni akangbi ayeke futi, na
da kue so yâ ni akangbi ayeke tï.
18 Tongaso, tongana yâ ti Satan
akangbi, fade royaume ti lo angbâ
na nduzu tongana nyen? Teti ALA
tene mbi yeke tomba asioni yingo
na ngangu ti Béelzéboub. **19** To-
ngana mbi yeke tomba asioni yingo
na ngangu ti Béelzéboub, ka amo-
lenge ti ALA ayeke tomba ti ala asio-
ni yingo ni na ngangu ti zo wa? Ni
la, amolenge ti ALA si ayeke duti
awafango ngbanga na ndo ti ALA.
20 Me tongana a yeke na lege ti li
ti maboko ti Nzapa si mbi yeke to-
mba asioni yingo, biani royaume ti
Nzapa asi na ALA awe si ALA hinga
pëpe so. **21** Tongana mbeni nga-
ngu koli, so ayeke na aye ti bira kue,
abata da ti lo, akungba ti lo ayeke
ngbâ nzoni. **22** Me tongana mbe-
ni zo so ayeke ngangu ahon lo aga
atiri na lo na ahon lo na ngangu, zo
ni ayeke mû aye ti bira ti lo kue so
lo zia fade bê ti lo dä, na zo ni aye-
ke mû akungba so lo gbu na nga-
ngu na maboko ti lo ti kangbi yâ ni
na ambeni zo. **23** Zo so ayeke na
mbage ti mbi pëpe ake mbi, na zo
so abungbi ye na mbi pëpe akangbi
yâ ti aye kirikiri.

24 "Tongana mbeni sioni yingo
asigigi na yâ ti mbeni zo, lo yeke
hon na ando so ngu ayeke dä pëpe ti
gi ndo ti wu tere ti lo dä, me tonga-
na lo wara ndo oko pëpe, lo tene:
'Mbi yeke kiri na da ti mbi so mbi
zia ni si mbi hon so.' **25** Na to-
ngana lo kiri, lo bâ so a balêe yâ ti
da ni avuru na a leke yâ ni pendere.
26 Na pekoni, lo kiri lo gue na lo
mû ambeni yingo mbasambala so
ayeke sioni mingi ahon lo. Ala lï na
yâ ti da ni, na ala lango dä. Na nda
ni, dutingo ti zo so aga sioni mingi
ahon ti kozoni."

27 Tongana lo ngbâ ti tene atënë
so, mbeni wali asara tënë na kota go
na popo ti gbâ ti azo ni, lo tene na
Jésus: "Ngia ayeke na yâ so lani
ayô mo nga na me so mo nyon!"
28 Me Jésus atene: "Ên-ën. Ngia
ayeke na ala so amä tënë ti Nzapa
na abata ni!"
29 Tongana gbâ ti azo abungbi
tere ti ala mingi mingi, lo to nda ti
tene: "Azo ti ngoi so ayeke asioni zo.
Ala hunda ti bâ mbeni fä. Me a yeke
fa na ala mbeni fä oko pëpe, gi fä ti
Jonas. **30** Legeoko tongana ti so
Jonas aga mbeni fä teti azo ti Ni-
nive, Molenge ti zo nga ayeke duti
ande mbeni fä teti azo ti ngoi so.
31 Gbia-wali ti mbage ti Mbongo
ayeke londo ande na lâ ti ngbanga
legeoko na azo ti ngoi so, na lo yeke
fâ ngbanga na ndo ti azo so, ndali ti
so lo londo na nda ti sese ti ga ti
mä ndara ti Salomon. Me, bâ, mbe-
ni zo ayeke ge so ayeke kota ahon
Salomon. **32** Azo ti Ninive ayeke
londo ande na lâ ti ngbanga legeoko
na azo ti ngoi so, na ala yeke fâ
ngbanga na ndo ti azo so, ndali ti so
ala changé bê ti ala na peko ti tënë
so Jonas afa lani. Me, bâ, mbeni zo
ayeke ge so ayeke kota ahon Jonas.
33 Tongana mbeni zo azia wâ na
lampe, lo yeke zia ni pëpe na mbe-
ni ndo so a bata ye dä wala lo yeke
zia ni na gbe ti sakpa pëpe, me lo
yeke zia ni na ndo ti mbeni ye ti yo-
ngo lampe si azo so alï na da abâ lu-
mière ni. **34** Lampe ti tere ti mo
ayeke lê ti mo. Tongana lê ti mo abâ
ye nzoni, tere ti mo kue ayeke za.
Me tongana lê ti mo ayeke sioni,
fade tere ti mo nga kue ayeke na yâ
ti bingo. **35** Tongaso, sara hange.
Peut-être lumière so ayeke na yâ ti
mo ayeke bingo. **36** Ni la, tonga-
na tere ti mo kue ayeke lumière na
mbeni mbage ni ayeke na yâ ti bi-
ngo oko pëpe, fade tere ti mo ni kue
ayeke za tongana ti so mbeni lampe
ayeke za lumière ti lo na mo."
37 Tongana lo sara tënë so awe,
mbeni Farizien atisa lo ti ga na da ti
lo ti te kobe. Tongaso lo lï na da ni
na lo duti na tere ti table ti te kobe
ni. **38** Ye oko, bê ti Farizien so
adö ti bâ so Jésus asukula maboko ti
lo pëpe kozo ti te kobe ti midi ni.
39 Me Seigneur atene na lo: "ALA
aFarizien, ALA yeke sukula peko ti
kopo na ti sembe, me yâ ti bê ti ALA
asi na nzara ti gbu aye ti zo na nga-
ngu nga na nzara ti sara aye ti sio-
ni. **40** ALA, azo so li ti ALA ayeke
dä pëpe so! Zo so asara peko ti ye ni,
lo sara nga yâ ni pëpe? **41** ALA
mû aye so ayeke na yâ ti bê ti ALA ti
sara na nzoni bê na azo ti mawa, na
bâ, ALA yeke ga nzoni na yâ ti tanga
ti aye ni kue. **42** Me mawa na
ALA aFarizien, ngbanga ti so ALA
yeke mû dîme ti menthe, ti rue na
ti akugbe ti kasa nde nde kue. Me
ALA zia yamba mbilimbili nga na
ndoye ti Nzapa. A yeke fade kungba
ti ALA ti sara aye so, me a lingbi ALA
girisa nga pëpe ambeni ye ni so.
43 Mawa na ALA aFarizien ngba-
nga ti so ALA ye gi akozo ngende na
yâ ti asynagogue nga ALA ye si azo
abara ALA na agara! **44** Mawa na
ALA ngbanga ti so ALA yeke tongana
asende ti kuâ so a bâ ni pëpe, na azo
ayeke tambela na ndo ni, me ala hi-
nga pëpe!"
45 Mbeni oko ti azo so ahinga
Ndia mingi atene na Jésus: "Wa-
fango ye, na tenengo atënë so, mo
yeke zonga e nga." **46** Tongaso,
Jésus atene: "Mawa nga na ALA,
ALA so ahinga Ndia mingi, ngbanga
ti so ALA yeke kanga anengo kungba
na ALA zia na ndo ti azo ti yô, me

ALA wani ALA yeke ndu ni na li ti
maboko ti ALA pëpe!
47 "Mawa na ALA, ngbanga ti so
ALA yeke leke asende ti kuâ ti apro-
phète, me akotara ti ALA si afâ a-
prophète ni! **48** Biani, ALA hinga
akusala ti akotara ti ALA nga ALA
yeda na ni, teti akotara so afâ apro-
phète ni, me ALA, ALA yeke leke adû
ti kuâ ti aprophète ni. **49** Ndani
la si ndara ti Nzapa atene nga: 'Mbi
yeke tokua ande na ala aprophète na
abazengele. Fade ala yeke fâ ambe-
ni na ala yeke sara ye ti ngangu na
ambeni nga, **50** tongaso si a hu-
nda na tïtî azo ti ngoi so mênë ti a-
prophète kue so atuku na sese ngbe-
ne ye so a zia gere ti dunia, **51** ti
londo na mênë ti Abel juska ti si na
mênë ti Zacharie so a fâ lo na popo
ti gbalaka na da ni.' Biani mbi tene
na ALA: A yeke hunda ande ni na tïtî
azo ti ngoi so.
52 "Mawa na ALA, ALA so ahinga
Ndia mingi, ngbanga ti so ALA lu-
ngula kelele ti hingango ye. ALA
wani ALA lï na yâ ni pëpe nga azo so
aye ti lï dä, ALA kanga lege na ala!"
53 Tongaso, tongana lo sigigi na
ndo so ti hon, ascribe na aFarizien
ato nda ti bungbi gbani ti ngoro lo,
na ti hunda lo na gbâ ti atënë na ndo
ti ambeni ye, **54** ala yeke bembe
lo ti gbu lo na mbeni tënë ti yanga
ti lo.

12 Na ngoi ni so, tongana azo
saki na saki abungbi gbani
si ambeni ayeke dö gere ti amba ti
ala, Jésus ato nda ti sara tënë kozo-
ni na adisciple ti lo, lo tene: "ALA
sara hange na mama ti mapa ti aFa-
rizien, so ti tene sarango ye ti ala ti
handango lê ti zo. **2** Me mbeni ye
so a honde ndo ni ngangu na so aye-
ke sigigi ande pëpe ayeke dä pëpe.
Nga tënë so a honde ni ayeke ngbâ
gi na hondengo ni pëpe. **3** Atënë
so ALA tene na vukongo ndo, a yeke
mä ni ande na lumière. Na tënë so
ALA tene na kete go na yâ ti akubu,
fade a yeke luti na li ti ada ti fa tënë
ni. **4** Nga, mbi tene na ALA, aka-
marade ti mbi: ALA sara pëpe mbe-
to ti azo so ayeke fâ tere ti zo, me,
na pekoni, ala lingbi pëpe ti sara
mbeni ye nde ahon so. **5** Me mbi
yeke fa na ALA zo so a lingbi ALA
sara mbeto ti lo: ALA sara mbeto ti
lo so tongana lo fâ zo, lo yeke na
ngangu ti bi zo ni na yâ ti Géhenne.
Biani, mbi tene na ALA: ALA sara
mbeto ti Zo so. **6** A yeke kä anzê-
rë oku na alê ti pata use senge, ni
la pëpe? Atâa so kue, Nzapa agiri-
sa mbeni oko na popo ti ala pëpe.
7 Me ti ALA, a diko même kuä ti li
ti ALA kue awe. Tongaso, ALA sara
mbeto pëpe: ngere ti ALA ahon nge-
re ti gbâ ti anzêrë.
8 "Tongaso, mbi tene na ALA: Zo
kue so atene na yanga ti lo na gbele
azo so lo yeke beoko na mbi, fade
Molenge ti zo nga ayeke tene na ya-
nga ti lo na gbele a-ange ti Nzapa so
ni yeke beoko na zo so. **9** Me zo
so atene na gbele azo so ni hinga
mbi pëpe, fade Molenge ti zo ayeke
tene na gbele a-ange ti Nzapa so ni
hinga lo pëpe. **10** Zo kue so asara
sioni tënë na tere ti Molenge ti zo,
fade a pardone lo. Me zo so azonga
yingo vulu, a yeke pardone lo ande
pëpe. **11** Me tongana a gue na
ALA na gbele gbâ ti azo so abungbi,
akota zo ti ngorogbia nga na azo ti
komande, ALA gi bê ti ALA pëpe na
lege so ALA yeke fa na tënë ni nga
tënë so ALA lingbi kiri na ni ti zi
tënë na li ti ALA. Nga, ALA gi bê
ti ALA pëpe na ndo ti tënë so ALA
yeke tene ande. **12** Teti fade, gi

na ngbonga ni so, yingo vulu ayeke
fa na ALA ye so a lingbi ALA tene."
13 Na pekoni, mbeni zo na popo
ti gbâ ti azo ni atene na lo: "Wafa-
ngo ye, tene na ita ti mbi ti kangbi
yâ ti ye ti héritier ni na ti mû ti
mbi na mbi." **14** Jésus atene na
lo: "Koli, zo wa la azia mbi wafango
ngbanga wala zo ti kangbingo yâ ti
ye na ndo ti ALA?" **15** Tongaso lo
tene na ala: "ALA zi lê ti ALA na ALA
sara hange na alege nde nde kue ti
sarango bê ti ye, ngbanga ti so, atâa
tongana mbeni zo ayeke na mosoro
mingi, fini ti lo alondo pëpe na aye
so lo yeke na ni." **16** Na ndo ti
tënë so, lo tene mbeni toli na ala, lo
tene: "Yaka ti mbeni zo ti mosoro
alë mingi. **17** Tongaso, lo to nda ti
tene na yâ ti bê ti lo: 'Mbi yeke sara
ande nyen, so fadeso mbi yeke na
mbeni ndo ti zia akobe ti mbi ni dä
pëpe so?' **18** Lo tene: 'Mbi yeke
sara ande ye so, mbi yeke kungbi
agogoro ti mbi ti leke ambeni kota
ni. Na mbi yeke bungbi alê ti kobe
ti mbi kue nga na anzoni ye ti mbi
kue dä. **19** Na pekoni, mbi yeke
tene na âme ti mbi: "Âme ti mbi,
mo wara gbâ ti anzoni ye so alin-
gbi na ngu mingi. Mo duti kpô,
mo te, mo nyon na mo sara ngia."'
20 Me Nzapa atene na lo: 'Mo so li
ti mo ayeke dä pëpe so, na bï so a
yeke hunda âme ti mo. Na zo wa si
ayeke wara aye so mo bata na go-
goro so?' **21** A yeke ye so aye-
ke si na zo so abungbi mosoro teti
lo wani, me lo yeke na mosoro na
mbage ti Nzapa pëpe."
22 Tongaso, lo tene na adisciple
ti lo: "ALA zia ti gi bê ti ALA na ndo
ti âme ti ALA, wala ALA yeke te
nyen, nga na ndo ti tere ti ALA,
wala ALA yeke yü bongo ti nyen.
23 Teti âme ayeke kota mingi ahon
kobe, na tere ayeke kota mingi ahon
bongo. **24** ALA bâ akpakpo nzoni:
Ala yeke lu lê ti kobe pëpe wala ala
yeke ko lê ti kobe pëpe, nga ala yeke
na gogoro wala da ti batango kobe
pëpe, me Nzapa ayeke mû kobe na
ala. Ngere ti ALA ahon mingi nge-
re ti andeke! **25** Zo wa na popo
ti ALA, tongana lo ngbâ ti gi bê ti
lo, lo lingbi ti zia mbeni kete
lango* na ndo ti fini ti lo? **26** To-
ngaso, tongana ALA lingbi ti sara
kete kete ye so pëpe, ndani nyen si
ALA yeke gi bê ti ALA na ndo ti ta-
nga ti aye? **27** ALA bâ mbilimbili
tongana nyen akongo ayeke kono.
Ala yeke sara kua pëpe wala ala
yeke kpo abongo nga pëpe. Atâa so
kue, mbi tene na ALA so même Sa-
lomon na yâ ti gloire ti lo kue ayü
bongo tongana mbeni oko ti ako-
ngo so pëpe. **28** Asinga so Nzapa
ayeke yü bongo na apere so ayeke
na ngonda, apere so ayeke gi laso na
kekereke a bi ni na four, si fade a
nzere mingi na lo ti yü bongo na ALA
pëpe? azo ti kete mabe. **29** Ni la,
ALA zia ti gi bê ti ALA na ndo ti ye so
ALA lingbi ti te nga ye so ALA lingbi
ti nyon. ALA zia ti duti na bê so aye-
ke gi na nduzu. **30** Aye so kue, a
yeke aye so azo ti dunia so ayeke gi
ni gingo na bê ti ala kue. Me Babâ ti
ALA so ayeke na yayu ahinga so ALA
yeke na bezoin ti aye so. **31** Me,
ALA ngbâ lakue ti gi royaume ti lo,
na fade a yeke zia na ALA aye so na
ndo ni.
32 "Kete kundu, ALA sara mbe-
to pëpe, ngbanga ti so Babâ ti ALA
abâ so a yeke nzoni ti mû na ALA
royaume ni. **33** ALA kä aye ti ALA
nga ALA mû amatabisi na azo ti ma-
wa. ALA leke teti ALA wani abozo ti

Lc 12:25* Na Grec: "coudée oko."

nginza so ayeke buba pëpe, mosoro
so ayeke hunzi lâ oko pëpe na yayu,
ndo so zo ti nzi ayeke si nduru dä
pëpe nga makongo ti tengo bongo
ayeke te ni pëpe. **34** Teti ndo so
mosoro ti ALA ayeke dä, bê ti ALA
ayeke nga dä.
35 "ALA kanga bongo na gbe ti yâ
ti ALA nga zia alampe ti ALA angbâ
na zango ni, **36** na ALA duti to-
ngana azo so ayeke ku wa ti ala
na ngoi so lo londo na mariage ti
kiri, si tongana lo si na lo pika ya-
nga-da, ala lingbi ti zi ni hio na lo.
37 Ngia ayeke na angbâa so tonga-
na wa ti ala asi na lo wara ala na la-
ngo pëpe! Ti tâ tënë ni, mbi tene na
ALA: Lo yeke kanga bongo na gbe ti
yâ ti lo nga lo yeke tene na ala ti duti
na yanga ti table ti te kobe, na fade
lo ga na tere ti ala ti sara kua na ala.
38 Na tongana wa ti ala ni asi kozo
na bê ti bï, wala même na peko ti
bê ti bï, na lo wara ala na lango
pëpe, biani ala yeke duti na ngia!
39 Me zia ALA hinga ye so: Tonga-
na wa ti da ahinga ngbonga so zo ti
nzi ayeke ga na ni, ka lo lango pëpe
na lo zia lege pëpe ti tene a kungbi
yanga-da ti lo. **40** ALA nga, ALA
leke tere ti ALA, ngbanga ti so a yeke
na mbeni ngbonga so ALA bi bê ti
ALA na ni pëpe si Molenge ti zo aye-
ke ga."
41 Na pekoni, Pierre atene: "Sei-
gneur, mo yeke tene toli so na e
wala na tanga ti azo ni nga kue?"
42 Na Seigneur atene: "Zo wa mbi-
limbili si ayeke wabatango ye so
ayeke be-ta-zo na so ayeke sara
ye na ndara? Lo so wa ti lo azia
lo na ndo ti azo ti kua ti lo kue ti mû
lakue na ala kobe so alingbi na ala
na ngoi ni so alingbi? **43** Ngia
ayeke na ngbâa so tongana wa ti lo
aga na awara lo na sarango tongaso!
44 Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA:
Fade wa ti lo ni ayeke zia lo na ndo
ti akungba ti lo kue. **45** Me to-
ngana a si so ngbâa so atene na bê
ti lo: 'Wa ti mbi ayeke ga fade fade-
so pëpe,' na lo to nda ti pika awakua
ni ti koli na ti wali na ti te ye nga
ti nyon ye na ti sulêe, **46** wa ti
ngbâa so ayeke ga ande na mbe-
ni lango so lo ku ni pëpe nga na
mbeni ngbonga so lo hinga ni pëpe,
na fade wa ti lo so ayeke se lo tâ
ngangu mingi na lo yeke zia lo na
popo ti azo so ayeke be-ta-zo pëpe.
47 Tongaso, ngbâa so ahinga ye so
bê ti wa ti lo aye, me so lo leke tere
ti lo pëpe wala lo sara pëpe ye so bê
ti wa ti lo ni aye, fade a yeke pika lo
mingi. **48** Me zo so ahinga pëpe
na lo sara aye so alingbi na pika,
fade a yeke pika lo gi kete. Biani, zo
kue so a mû ye mingi na lo, fade a
hunda ye mingi nga na lo. Nga, zo
so azo azia ye mingi na tïtî lo ti bata,
fade ala hunda ye mingi na lo ahon
ti so a yeke hunda ka ni.
49 "Mbi ga ti tingo wâ na ndo ti
sese, na tongana wâ ni aza awe,
mbi ye mbeni ye wa? **50** Biani,
mbi yeke na mbeni batême so a li-
ngbi a batize mbi na ni, na mbi
yeke na vundu mingi juska ba-
tême ni ahunzi si! **51** ALA tene
na bê ti ALA so mbi ga ti zia si-
riri na ndo ti sese? Mbi tene na
ALA: Ên-ën, mbi ga ti zia siriri pëpe,
me ti zia kangbi. **52** Ti londo na
ngoi so, fade yâ ti azo oku so ayeke
na yâ ti da oko ayeke kangbi. Fade
azo ota ake azo use na azo use ake
azo ota. **53** Fade yâ ti ala aye-
ke kangbi: Babâ ake molenge-koli,
na molenge-koli ake babâ, mama
ake molenge-wali na molenge-wali
ake mama ti lo. Mama ti koli ake

wali ti molenge ti lo, na wali ake
mama ti koli ti lo."
54 Na pekoni lo tene nga na gbâ
ti azo so: "Tongana ALA bâ mbinda
ayeke bungbi na mbage ti Do, hio
ALA tene: 'Kota pupu ti ngu ayeke
ga,' na a si tongaso. **55** Nga, to-
ngana ALA bâ so pupu ti Mbongo
ayeke ya, ALA tene: 'Fade ndo ayeke
mû wâ ngangu,' na a yeke ye so asi.
56 ALA awahandango lê ti zo, ALA
hinga nda ti aye ti sese na ti aye
ti lê ti nduzu, me a sara tongana
nyen si ALA hinga pëpe nda ti ngoi
so e yeke dä so? **57** Ngbanga ti
nyen ALA wani ALA bâ nga pëpe ye
so ayeke mbilimbili? **58** Na tapa-
nde, tongana mo na wato ti mo aye-
ke gue na ngbanga na gbele mbeni
mokonzi, na ngoi so mo na lo angbâ
na lege, sara kue ti leke tënë ti pa-
pa so ayeke na popo ti mo na lo, to-
ngaso si lo gue na mo oko pëpe na
gbele wafango ngbanga, na wafa-
ngo ngbanga azia mo na maboko ti
turugu ti da-ngbanga, na turugu ti
da-ngbanga ni abi mo na da ti ka-
nga. **59** Mbi tene na mo: Biani,
mo yeke sigigi na da ti kanga so
pëpe juska mo futa tanga ti kete
pata oko ni kue si."

13 Gi na ngoi ni so, ambeni zo
so ayeke dä afa na lo tënë ti
ambeni zo ti Galilée so Pilate abu-
ngbi mënë ti ala na asandaga ti ala.
2 Tongaso, lo kiri tënë na ala, lo
tene: "ALA bâ ti ALA atene azo ti Ga-
lilée so ayeke azo so asara siokpari
mingi ahon tanga ti azo ti Galilée
kue ngbanga ti so aye ti sioni so asi
na ala? **3** Mbi tene na ALA: Ên-
ën. Me tongana ALA changé bê ti
ALA pëpe, fade a yeke futi ALA kue
tongaso nga. **4** Wala azo bale-oko
na miombe so tour ti Siloam atuku
na ndo ti ala si a fâ ala, ALA bâ ti ALA
atene kuda so ayeke na li ti ala ahon
ti tanga ti azo kue ti Jérusalem?
5 Mbi tene na ALA: Ên-ën. Me to-
ngana ALA changé bê ti ALA pëpe,
fade a yeke futi ALA kue tongaso
nga."
6 Na pekoni, lo tene toli so na ala:
"Mbeni koli ayeke na mbeni keke ti
figue so a lu ni na yâ ti yaka ti vigne
ti lo. Lo gue ti bâ wala a lë, me lo
wara lengo ni oko dä pëpe. **7** To-
ngaso lo tene na zo ti sarango kua ti
vigne ni: 'A sara ngu ota awe si mbi
yeke ga ti gi lengo ti keke ti figue so,
me mbi wara mbeni oko pëpe. Mo
dë ni na sese! Ngbanga ti nyen si a
yeke kanga sese ni senge senge?'
8 Lo kiri tënë na wa ti yaka ni, lo
tene: 'Kota zo, zia ni a ngbâ na ngu
so nga, juska mbi zi dû na gere ni na
mbi tuku puru ti nyama dä. **9** Na
tongana a lë na yâ ti angoi so ayeke
ga, so nzoni. Me tongana a lë pëpe,
fade mo dë ni na sese.' "
10 Lo yeke fa ye na yâ ti mbe-
ni oko ti asynagogue na lâ ti sab-
bat. **11** Na bâ, mbeni wali ayeke
na mbeni sioni yingo so awoko lo
teti ngu bale-oko na miombe. Peko
ti lo aba mingi na lo lingbi oko pëpe
ti gboto yâ ti peko ti lo ti luti mbili-
mbili. **12** Tongana Jésus abâ wali
so, lo sara tënë na lo, lo tene: "Wali,
a zi mo awe na yâ ti ye so ayeke
woko mo." **13** Jésus azia maboko
ti lo na ndo ti wali ni. Gi na lê ni lê
ni, wali so aluti mbilimbili na nduzu
na lo to nda ti mû gloire na Nzapa.
14 Me tongana mokonzi ti synago-
gue ni abâ ye so, bê ti lo ason mingi
ndali ti so Jésus asava zo na lâ ti
sabbat na lo to nda ti tene na gbâ ti
azo ni: "Alango ayeke omene so a li-
ngbi a sara kua dä. ALA ga na ala-
ngo ni so si a sava ALA, me na lâ

ti sabbat pëpe." **15** Me, Seigneur
akiri tënë na lo atene: "ALA awaha-
ndango lê ti zo, na lâ ti sabbat, ALA
oko oko ayeke zi bagara ti ALA wala
lele ti ALA na yâ ti da ti lo ti gue na
lo na mbeni ndo ti nyon ngu pëpe?
16 Wali so ayeke molenge ti Abra-
ham, na ALA bâ, Satan akanga lo
ngu bale-oko na miombe! Tongaso, a
yeke na lege ni pëpe ti zi lo na yâ ti
kanga so na lâ ti sabbat?" **17** To-
ngana lo sara tënë ti aye so awe, ka-
mene asara awato ti lo kue. Me gbâ
ti azo ni kue ato nda ti duti na ngia
ndali ti apendere ye so kue lo sara.
18 Na lo tene: "Royaume ti Nza-
pa ayeke tongana nyen? Mbi yeke
haka ni na nyen? **19** A yeke to-
ngana lê ti keke ti moutarde so
mbeni zo amû ni na lo lu na yâ ti
yaka ti lo. Na a kono, a ga mbe-
ni keke so andeke ti nduzu aga na
awara ndo ti lango na ndo ti amaboko ni."
20 Na lo kiri lo tene: "Mbi yeke
haka ande royaume ti Nzapa na
nyen? **21** A yeke tongana mama
ti mapa so mbeni wali amû, lo më ni
na kota sembe oko ti farine, juska
farine ni kue asuku."
22 Na lo tambela na yâ ti agbata
oko oko nga na yâ ti akete kodoro
oko oko, lo yeke fa ye na lo ngbâ ti
gue na tambela ni na Jérusalem.
23 Na mbeni koli ahunda lo atene:
"Seigneur, azo so a yeke sö ala aye-
ke mingi pëpe?" Lo tene na ala:
24 "ALA sara ngangu kue ti lï na
kete yanga-da ni, teti mbi tene na
ALA: Azo mingi ayeke gi lege ti lï,
me ala yeke wara ande lege ti lï
pëpe. **25** Teti tongana wa ti da ni
alondo si lo kanga yanga-da ni awe,
ALA yeke to nda ti luti na gigi na ti
pika yanga-da ni, ALA tene: 'Kota zo,
mo zi yanga-da ni na e.' Me lo yeke
kiri tënë na ALA ande, lo tene: 'Mbi
hinga ALA pëpe.' **26** Na pekoni,
ALA yeke tene na lo: 'E te ye nga e
nyon ye na gbe ti lê ti mo, na mo fa
ye na ndo ti akota lege ti kodoro ti e.'
27 Me fade lo yeke sara tënë na
ALA, lo tene: 'Mbi hinga ALA pëpe.
ALA hon yongoro na tere ti mbi, ALA
kue so ayeke sara ye so ayeke mbili-
mbili pëpe!' **28** A yeke kâ si ALA
yeke toto ande na ALA yeke te pe-
mbe ti ALA, na ngoi so ALA yeke bâ
Abraham, Isaac na Jacob nga na a-
prophète kue na yâ ti royaume ti
Nzapa, me ti ALA, a bi ALA na gigi.
29 Nga, azo ayeke londo ande na
mbage ti Tö na Do, Banga na Mbo-
ngo ti ga ti duti na yanga ti table ti
te kobe na yâ ti royaume ti Nzapa.
30 Na bâ, azo so ayeke na ndangba
ni ayeke ga azo so ayeke na li ni.
Nga azo so ayeke na li ni ayeke ga
azo so ayeke na ndangba ni."
31 Gi na ngoi ni so, ambeni Fari-
zien aga atene na lo: "Londo na ndo
so mo hon ngbanga ti so Hérode aye
ti fâ mo." **32** Na Jésus atene na
ala: "ALA gue ALA tene na nyama ti
mungo kondo so: 'Bâ, mbi yeke to-
mba asioni yingo na mbi yeke sa-
va azo laso nga kekereke, na a si na
ota lango ni fade mbi yeke hunzi ku-
sala ti mbi.' **33** Me, a lingbi mbi
gue laso na kekereke nga mbeni ke-
kereke, ngbanga ti so a yeke duti na
lege ni pëpe ti tene a fâ prophète na
gigi ti Jérusalem. **34** Jérusalem,
Jérusalem, lo so afâ aprophète nga
lo so abo na tênë ala so a tokua ala
na mbage ti lo. Fani mingi mbi ye ti
bungbi amolenge ti mo na ndo oko
tongana ti so mama ti kondo abungbi
amolenge ti lo na gbe ti maboko ti
lo, me ALA yeda pëpe! **35** Bâ, a
zia da ti ALA na ALA awe. Mbi tene
na ALA: Fade ALA yeke bâ mbi oko

pëpe juska ALA tene: 'Tënë nzoni
ayeke na ndo ti lo so aga na iri ti
Jéhovah!' "

14 Na mbeni ngoi so lo lï na da
ti mbeni mokonzi ti aFari-
zien ti te kobe na lâ ti sabbat, lê
ti ala kue ayeke gi na tere ti lo.
2 Na bâ, mbeni koli so ayeke na ko-
bela ti sukungo tere ayeke na gbe-
le lo. **3** Jésus ahunda ala so ahi-
nga Ndia mingi nga na aFarizien, lo
tene: "Ndia amû lege na zo ti kaï ko-
bela na lâ ti sabbat wala pëpe?"
4 Me ala zi yanga pëpe. Tongaso, lo
gbu koli ni, lo sava lo na lo tene na
lo ti gue. **5** Na lo tene na ala: "Na
popo ti ALA so, zo wa la tongana
molenge ti lo ti koli wala bagara ti
lo atï na yâ ti mbeni dû ti ngu, fade
lo yeke gue hio ti sigigi na lo na lâ
ti sabbat pëpe?" **6** Na ala hinga
tënë ti kiri na ni na lo pëpe.

7 Na pekoni, tongana lo bâ lege
so azo so a tisa ala ayeke soro gi ako-
zo ndo ni ndali ti ala wani, lo to nda
ti fa mbeni tapande na ala, lo tene:
8 "Tongana mbeni zo atisa mo na
mbeni matanga ti mariage, mo duti
na kozo ndo pëpe. Peut-être lo tisa
nga na ngoi ni so mbeni zo so aye-
ke kota ahon mo, **9** na zo so atisa
ALA use kue ayeke ga ti tene na mo:
'Mo zia ndo na zo so si lo duti.' Na
mo yeke londo na kamene ti gue ti
duti na ndangba ndo ni. **10** Me
tongana a tisa mo, mo gue mo duti
na ndangba ndo. Tongaso si na ngoi
so zo so atisa mo aga, lo yeke tene
ande na mo: 'Kamarade ti mbi, lo-
ndo mo gue mo duti na li ni.' Tonga-
so, mo yeke ne na lê ti azo so a tisa
mo na ala kue. **11** Zo kue so ayä
iri ti lo, fade a sara si lo ga kete.
Na zo so asara tere ti lo kete, fade a
yä iri ti lo."

12 Na pekoni, Jésus atene nga na
koli so atisa lo: "Tongana mo leke
kobe ti midi wala kobe ti lakui, mo
iri akamarade ti mo pëpe, aita ti mo
pëpe, afami ti mo pëpe nga mo iri
pëpe azo ti tere ti da ti mo so ayeke
awamosoro. Peut-être ala nga alin-
gbi ti tisa mo mbeni lâ, na so aye-
ke kiringo na mo ye so mo sara na
ala lani. **13** Me tongana mo sara
mbeni matanga, tisa awayere, awa-
zin, azo ti bubango gere na awaziba.
14 Tongaso mo yeke duti ande na
ngia ngbanga ti so ala yeke na ye
oko pëpe ti kiri na ni na mo na pe-
koni. Me, fade a yeke kiri na ni na
mo na ngoi ti zingongo ti azo ti mbi-
limbili na kuâ."

15 Na mango atënë so, mbeni zo
na popo ti azo so a tisa ala atene
na Jésus: "Ngia ayeke na lo so ate
mapa na yâ ti royaume ti Nzapa."

16 Jésus atene na lo: "Mbeni zo
aleke mbeni kota kobe ti lakui, na lo
tisa azo mingi. **17** Tongana ngbo-
nga ti tengo kobe ti lakui ni alingbi
awe, lo tokua ngbâa ti lo ti tene na
azo so a tisa ala: 'ALA ga, ngbanga ti
so a leke ye kue awe.' **18** Me ala
kue legeoko ato nda ti gi araison.
Kozo zo ni atene na ngbâa ni: 'Mbi
vo mbeni yaka na a lingbi mbi gue
mbi bâ ni si. Mbi hunda mo ti par-
done mbi.' **19** Mbeni atene: 'Mbi
vo abagara bale-oko na mbi ye ti
gue ti bâ ala nzoni si. Mbi hunda
mo ti pardone mbi.' **20** Me mbe-
ni nde atene: 'Mbi sara mariage a
ninga pëpe, ndani la mbi lingbi ti ga
pëpe.' **21** Tongaso, ngbâa ni aki-
ri, lo fa peko ti atënë so na wa ti lo.
Wa ti da ni asara ngonzo mingi na lo
tene na ngbâa ti lo so: 'Mo sigigi hio
na akota lege nga na akete lege
ti gbata ni, na mo ga na awayere,
awazin, awaziba nga na azo ti buba-

ngo gere na ndo so.' **22** Na peko-
ni, ngbâa ni atene: 'Kota zo, yanga
so mo mû, a sara ye alingbi na ni
awe, me place angbâ.' **23** Wa ti
ngbâa ni atene na lo: 'Mo sigigi na
lege nga na ando so gbagba ayeke
na tere ni, na mo gbu ala na ngangu
ti lï, tongaso si yâ ti da ti mbi asi.
24 Teti mbi tene na ALA: Zo oko na
popo ti azo so mbi tisa ala fade aye-
ke tara ande kobe ti mbi ti lakui ni
pëpe.' "

25 Na mbeni ngoi so azo mingi
mingi ayeke tambela legeoko na lo,
lo turnê na lo tene na ala: **26** "To-
ngana mbeni zo aga na peko ti mbi,
me lo ke babâ ti lo pëpe, mama ti lo
pëpe, wali ti lo pëpe, amolenge ti lo
pëpe, aita ti lo ti koli nga na aita ti
lo ti wali pëpe, juska même na âme
ti lo pëpe, lo lingbi pëpe ti ga disci-
ple ti mbi. **27** Na zo so ayô keke
ti pasi ti lo pëpe nga lo ga na peko ti
mbi pëpe, lo lingbi pëpe ti duti dis-
ciple ti mbi. **28** Na tapande, zo
wa na popo ti ALA, tongana lo ye ti
sara mbeni tour, lo yeke duti kozo-
ni pëpe ti diko ngere ni, ti bâ wala
ye so lo yeke na ni alingbi ti tene
lo hunzi na tour ni? **29** Tongaso
pëpe, lo lingbi ti zia gere ti tour ni
me lo lingbi pëpe ti hunzi ni, na
peut-être azo kue so ayeke bâ ni
ayeke to nda ti he lo, **30** ala tene:
'Koli so ato nda ti leke tour, me lo lin-
gbi pëpe ti hunzi ni.' **31** Wala
gbia wa, tongana lo yeke gue ti ti-
ngbi na mbeni gbia ti sara bira, lo
yeke duti kozoni pëpe ti mä tere na
azo ti lo ti bâ wala, na aturugu saki
bale-oko, lo lingbi ti gbu lê ni na lo
so ayeke ga na aturugu saki bale-
use ti tiri na lo? **32** Biani, tonga-
na lo lingbi pëpe ti gbu lê ni, lo
yeke tokua ambeni lembe ti lo ti
hunda siriri na ngoi so mba ti lo
gbia ni angbâ yongoro. **33** Tonga-
so, zia ALA hinga biani so, na popo
ti ALA so, zo so adö aye ti lo kue azia
pëpe, lo lingbi pëpe ti duti disciple
ti mbi.

34 "Biani, ingo ayeke nzoni. Me
tongana songo ti ingo asigigi dä
awe, fade a yeke kiri na songo ni dä
tongana nyen? **35** A lingbi ti bu-
ngbi ni na sese wala na puru ti nya-
ma pëpe. Azo ayeke tuku ni na gigi.
Zia zo so ayeke na mê ti mä amä."

15 Azo kue ti rongo nginza
ti lapo nga na awasiokpari
kue angbâ ti ga nduru na lo ti mä
lo. **2** Ndani la, aFarizien nga na
ascribe angbâ ti diko tënë na gbe ti
go ti ala, ala tene: "Koli so ayeke
yamba awasiokpari na lo yeke te
kobe na ala." **3** Na lo tene toli so
na ala: **4** "Zo wa na popo ti ALA
tongana lo yeke na angasangbaga
ngbangbo oko, na oko ti ala agirisa,
lo yeke zia pëpe atanga ni bale-
gumbaya na gumbaya na peko ti lo
na yando ti gue ti gi oko so agirisa
juska lo wara lo? **5** Na tongana lo
wara ngasangbaga ni, lo yô lo na
ndo ti go ti lo na tere ti lo anzere.
6 Na tongana lo si na yanga-da, lo
iri akamarade ti lo nga na azo ti
tere ti da ti lo, na lo tene na ala:
'Zia tere ti ALA anzere legeoko na
mbi, ngbanga ti so mbi wara nga-
sangbaga ti mbi so agirisa so awe.'
7 Mbi tene na ALA so ngia aye-
ke duti ande mingi na yayu nda-
li ti wasiokpari oko so achangé bê
ti lo ahon azo ti mbilimbili bale-
gumbaya na gumbaya so ayeke na
bezoin ti changé bê ti ala pëpe.

8 "Wala wali wa so ayeke na alê
ti nginza bale-oko ti drachme, na to-
ngana oko agirisa, lo yeke zia wâ na
lampe pëpe na lo yeke balêe yâ ti da
ti lo ti gi ni nzoni juska ti tene lo

wara ni? **9** Na pekoni, tongana lo
wara lê ti nginza so, lo iri akamara-
de ti lo ti wali nga na azo ti tere ti
da ti lo, na lo tene: 'Zia tere ti ALA
anzere legeoko na mbi, ngbanga ti
so mbi wara lê ti nginza ti drachme
so agirisa so awe.' **10** Ni la, mbi
tene na ALA: Ngia ayeke na popo ti
a-ange ti Nzapa ndali ti wasiokpari
oko so achangé bê ti lo."

11 Na pekoni, lo tene: "Mbeni
koli ayeke na amolenge-koli use.
12 Ngambe ni atene na babâ ti lo:
'Babâ, mû na mbi akungba so ayeke
ti mbi ti wara ni na peko ti mo.' To-
ngaso, babâ ni akangbi yâ ti aku-
ngba ti lo na popo ti amolenge ni.
13 Alango mingi pëpe na pekoni,
ngambe ni so abungbi aye ti lo kue,
lo hon na mbeni yongoro kodoro. Kâ,
lo buba aye ti lo na sarango aye ti ki-
rikiri. **14** Na ngoi so lo buba aye
ni kue awe, mbeni kota nzara atï na
yâ ti kodoro so kue, na ye ato nda ti
tia lo. **15** Tongaso lo gue même lo
hule na tere ti mbeni zo ti kodoro ni,
na zo ni atokua lo na yâ ti ayaka ti
lo ti bata agaduru. **16** Na lo ye la-
kue ti te akobe so agaduru ni ayeke
te, nga zo ti mû mbeni ye na lo aye-
ke pëpe.

17 "Tongana li ti lo aga dä awe,
lo tene: 'Na ngoi so mbi yeke kui
nzara ge, azo ti kua ti babâ ti mbi
mingi ayeke na gbâ ti mapa ti te!
18 Fade mbi londo ti kiri na babâ
ti mbi ti tene na lo: "Babâ, mbi
sara siokpari na tere ti yayu nga na
tere ti mo. **19** Mbi kpa ti tene a
iri mbi molenge ti mo mbeni pëpe.
Mû mbi tongana oko ti azo ti kua ti
mo."' **20** Tongaso lo londo lo gue
na babâ ti lo. Tongana lo ngbâ ayo,
lê ti babâ ti lo atï na ndo ti lo na
mawa ti lo asara babâ ni. Babâ ni
akpe loro atï na ndo ti go ti lo na lo
su ngbangba ti lo a ninga. **21** To-
ngaso, molenge ni atene na babâ ti
lo: 'Babâ, mbi sara siokpari na tere
ti yayu nga na tere ti mo. Mbi kpa
ti tene a iri mbi molenge ti mo mbe-
ni pëpe. Mû mbi tongana oko ti azo
ti kua ti mo.' **22** Me babâ ni aten-
e na angbâa ti lo: 'ALA kpe hio, ALA
ga na mbeni yongoro bongo, so aye-
ke pendere ahon atanga ni kue, ALA
yü na lo, ALA zia bague na maboko ti
lo nga poro na gere ti lo. **23** ALA
ga na kete bagara ti mafuta so, ALA
fâ ni na zia e te na e sara ngia,
24 ngbanga ti so molenge ti mbi ti
koli so akui lani, me lo kiri na fini
awe. Lo girisa lani, me a wara lo
awe.' Na ala to nda ti sara ngia.

25 "Molenge ti lo ti koli, yaya ni,
ayeke na yaka. Tongana lo ga, na lo
si nduru na da ni, lo mä mozoko nga
na azo so ayeke dodo. **26** Tonga-
so lo iri mbeni zo ti kua ni na lo hu-
nda ti hinga nda ti aye so. **27** Zo
ti kua so atene na lo: 'Ita ti mo ti koli
akiri, na babâ ti mo afâ kete bagara
ti mafuta so, ngbanga ti so lo kiri
lo wara ita ti mo na nzoni tere.'
28 Me ngonzo asara lo mingi na lo
ye pëpe ti lï na da. Tongaso babâ ti
lo asigigi na lo to nda ti voro yanga
na lo. **29** Lo kiri tënë na babâ ti
lo, lo tene: 'A sara ngu mingi so
mbi yeke sara kua na mo ge tonga-
na ngbâa, mbi doro commandement
ti mo lâ oko pëpe, me mo mû na
mbi mbeni kete ngasa lâ oko pëpe ti
tene mbi sara na ngia na akamara-
de ti mbi. **30** Me gi so molenge ti
mo so aga, lo so abuba akungba
ti mo na tere ti awali-ndumba, mo
fâ kete bagara ti mafuta so na lo.'
31 Na babâ ni atene na lo: 'Mole-
nge ti mbi, mo yeke lakue na tere
ti mbi, na aye ti mbi kue ayeke aye
ti mo. **32** Me a yeke ndali ti e ti

sara ngia nga ti tene tere ti e anzere ngbanga ti so ita ti mo ti koli so akui lani, me lo kiri na fini awe. Lo girisa lani, me a wara lo awe.' "

16 Na pekoni lo tene nga na adisciple ni: "Mbeni koli ayeke lani dä, lo yeke zo ti mosoro na lo yeke na mbeni wabatango ye ti lo. A tene na koli ni so wabatango ye ni ayeke buba amosoro ti lo. **2** Tongaso, zo ti mosoro so airi wabatango ye ni na lo tene na lo: 'Tënë ti nyen si mbi yeke mä na ndo ti mo so? Mo fa na mbi peko ti aye ti mbi so mo bata, teti mo lingbi ti ngbâ wabatango ye ti da ni mbeni pëpe.' **3** Na pekoni, wabatango ye ni atene na yâ ti bê ti lo: 'So patron ti mbi ayeke zi kua ti batango ye ni na tïtî mbi so, a lingbi mbi sara nyen? Mbi yeke na ngangu pëpe ti zi dû nga kamene ti iri ye asara mbi. **4** Mbi hinga ye so mbi yeke sara, tongaso si, na ngoi so a zi kua ti batango ye na tïtî mbi, azo ayamba mbi ande na da ti ala.' **5** Tongaso, lo iri zo oko oko so ayeke na kuda ti patron ti lo na li ti ala, na lo tene na kozo zo ni: 'Kuda ti patron ti mbi ayeke na li ti mo oke?' **6** Zo ni atene: 'Bath ngbangbo oko ti mafuta ti olive.' Lo tene na zo ni: 'Kiri mo mû mbeti ti mo ti mango tere ni, mo duti na mo sû hio na lê ni bath bale-oku.' **7** Na pekoni, lo tene na mbeni zo ni: 'Ti mo kuda ni ayeke oke?' Zo ni atene: 'Kor ngbangbo oko ti blé.' Lo tene na zo ni: 'Kiri mo mû mbeti ti mo ti mango tere ni, mo duti na mo sû na lê ni kor bale-miombe.' **8** Atâa so wabatango ye ni ayeke mbilimbili pëpe, patron ni agonda lo ngbanga ti so lo sara ye na lege ti ndara. Biani, amolenge ti ngoi so ayeke sara ye na lege ti ndara mingi na mbage ti azo ti ngoi ti ala ahon amolenge ti lumière.

9 "Nga, mbi tene na ALA: ALA gi ti wara akamarade teti ALA wani na lege ti amosoro so ayeke mbilimbili pëpe, tongaso si na ngoi so amosoro ni ahunzi, akamarade so ayamba ALA na ando ti lango so angbâ lakue lakue. **10** Zo so ayeke be-ta-zo na yâ ti kete kete ye, lo yeke be-ta-zo nga na yâ ti ye so ayeke mingi. Me zo so ayeke mbilimbili pëpe na yâ ti kete kete ye, lo yeke nga mbilimbili pëpe na yâ ti ye so ayeke mingi. **11** Tongaso, tongana ALA fa pëpe so ALA yeke be-ta-zo na ndo ti tënë ti amosoro so ayeke mbilimbili pëpe, zo wa si ayeke zia ande na maboko ti ALA ye so ayeke tâ ye ti tene ALA bata? **12** Na tongana ALA fa pëpe so ALA yeke be-ta-zo na ndo ti ye ti mbeni zo nde, zo wa si ayeke mû ande na ALA ye so a bata ni na ALA? **13** Wakua oko alingbi ti duti ngbâa ti azo use pëpe. Teti fade lo ke mbeni oko na lo ye mbeni. Wala lo yeke ngbâ na mbeni oko na lo ke mbeni. ALA lingbi ti duti angbâa ti Nzapa nga na ti Mosoro pëpe."

14 A-Farizien, so aye nginza mingi, ayeke mä aye so kue, na ala to nda ti zere lo. **15** Ndani la, lo tene na ala: "ALA yeke azo so afa na lê ti azo so ala wani ayeke mbilimbili, me Nzapa ahinga bê ti ALA, ngbanga ti so ye so azo abâ ni na nene ni mingi ayeke ye ti saleté na lê ti Nzapa.

16 "A fa tënë ti Ndia nga na ambeti ti aProphète juska asi na Jean. Ti londo na ngoi ti Jean ti ga na ni, a yeke royaume ti Nzapa si a yeke fa ni tongana nzoni tënë, na mara ti azo nde nde kue ayeke

sara ngangu ti gue na mbage ni.
17 Biani, a yeke ngangu pëpe ti
tene yayu na sese ahon, me ti tene
mbeni marque ti gere-mbeti oko ti
Ndia aga tâ tënë pëpe, a yeke nga-
ngu mingi ahon so.

18 "Zo kue so asara divorce na
wali ti lo na lo sara mariage na
mbeni wali nde, lo gi mbeni wali
nde la. Na zo so asara mariage na
mbeni wali so asara mara ti divorce
so na koli ti lo, andâ lo gi mbeni wali
nde la.

19 "Mbeni koli ayeke lani dä, lo
yeke na mosoro mingi na lo yeke yü
gi bengba bongo so avuko kete nga
bongo ti lin. Lâ na lâ ye ti lo kue aye-
ke gi nzoni. **20** Me mbeni zo ti
iringo ye ayeke dä so iri ti lo ayeke
Lazare. Lakue a yeke zia lo na ya-
nga ti gbagba ti zo ti mosoro so, na
tere ti lo kue ayeke gi na akota kä.
21 Lo ye ti te aye so ayeke londo na
ndo ti table ti zo ti mosoro so si
ayeke tï na sese. Biani, ambo aye-
ke ga ti su lê ti asioni kä ti lo ni.
22 Mbeni lâ, zo ti iringo ye so akui
na a-ange ague na lo na nzoni ndo*
na tere ti Abraham.

"Zo ti mosoro so nga akui na a lu
lo. **23** Na yâ ti Hadès, lo yô lê ti
lo na nduzu, lo yeke na yâ ti pasi, na
lo bâ Abraham yongoro kâ, na La-
zare so ayeke na nzoni ndo na tere
ti lo. **24** Tongaso lo iri ndo na lo
tene: 'Babâ Abraham, sara nzoni bê
na mbi na mo tokua Lazare ti yôro li
ti maboko ti lo na ngu ti dê na me-
nga ti mbi, ngbanga ti so mbi yeke
wu pono mingi na yâ ti wâ so aye-
ke za so.' **25** Me Abraham atene:
'Molenge ti mbi, dabe ti mo so mo
wara lani aye ti nzoni alingbi na mo
na ngoi so mo de na fini, me ti La-
zare, lo wara lani aye ti sioni. Me fa-
deso, lo yeke na nzoni ndo ge, me
mo, mo yeke na yâ ti pono. **26** Na
ndo ti aye so kue, a zia mbeni kota
dû na popo ti e na ALA, si azo so aye
ti londo ge ti gue na ALA kâ ali-
ngbi ti gue pëpe, nga azo alingbi
pëpe ti londo na ALA kâ ti ga na e
ge.' **27** Tongaso, lo tene: 'Teti so
ye ni ayeke tongaso, mbi hunda na
mo, babâ, ti tokua Lazare na da
ti babâ ti mbi, **28** ngbanga ti so
mbi yeke na aita ti koli oku, si lo li-
ngbi ti fa nda ti tënë ni kue na
ala, si ala nga aga na ndo ti pasi
so pëpe.' **29** Me Abraham atene:
'Moïse na aProphète ayeke na ala,
zia ala mä Moïse na aProphète so.'
30 Na lo tene: 'Ên-ën, babâ Abra-
ham. Me tongana mbeni zo so alo-
ndo na popo ti akuâ si ague na mba-
ge ti ala, fade ala yeke changé bê
ti ala.' **31** Me Abraham atene na
lo: 'Tongana ala mä Moïse nga na
aProphète so pëpe, ala lingbi pëpe ti
yeda na tënë ni atâa mbeni zo alo-
ndo na popo ti akuâ.' "

17 Lo tene na adisciple ti lo:
"Aye so akanga lege na ma-
be ti zo ayeke ga biani na a lingbi ti
kpe ni pëpe. Me, mawa na zo so aye
ni so aga na lege ti lo! **2** A yeke
nzoni teti lo tongana a kanga gi kota
tênë ti nekango na ye na go ti lo, na
a bi lo na yâ ti ngu-ingo ahon ti tene
lo sara si mbeni oko ti akete zo so
atï. **3** ALA sara hange. Tongana
ita ti mo asara mbeni siokpari, suku
na lo. Na tongana lo changé bê ti lo,
mo pardone lo. **4** Atâa tongana lâ
oko oko lo sara siokpari na tere ti
mo fani mbasambala, na lo kiri na
mo fani mbasambala, lo tene: 'Mbi
changé bê ti mbi awe,' a lingbi mo
pardone lo."

Lc 16:22* Na Grec: "na kate ti."

5 Abazengele atene na Seigneur: "Sara si mabe ti e akiri akono." **6** Tongaso, Seigneur atene: "Tongana ALA yeke na mabe so konongo ni ayeke tongana ti lê ti keke ti moutarde, ka ALA yeke tene na keke ti mûrier so: 'Mo londo na gunda ti mo kue, mo gue mo lu tere ti mo na yâ ti ngu-ingo!' na keke so ayeke mä yanga ti ALA.

7 "Zo wa na popo ti ALA, tongana lo yeke na ngbâa so ayeke sara kua na yaka wala ayeke bata anyama, si ngbâa ni alondo na yaka akiri, lo yeke tene na lo: 'Ga ge hio mo duti na tere ti table mo te kobe'? **8** Ahon ti tene tongaso, lo yeke tene ande tënë so na ngbâa ni: 'Leke ye na mbi si mbi te kobe ti lakui. Yü bongo ti kua na mo mû na mbi kobe juska mbi te na mbi nyon, na pekoni fade mo lingbi ti te na ti nyon ti mo.' **9** Lo yeke bi bê ti lo ande ti kiri singila na ngbâa ni pëpe ngbanga ti so ngbâa ni asara gi aye so a fa na lo ti sara. **10** Tongaso ALA nga, tongana ALA sara aye kue so a fa na ALA ti sara, ALA tene: 'E yeke gi asenge senge ngbâa. Ye so e sara ayeke gi ye so a lingbi e sara ni.' "

11 Na ngoi so lo yeke gue na Jérusalem, lo hon na yâ ti Samarie nga na Galilée. **12** Tongana lo yeke lï na yâ ti mbeni kete kodoro, azo ti buruma bale-oko atingbi na lo, me ala luti yongoro. **13** Ala dekongo, ala tene: "Jésus, Wafango ye, sara nzoni bê na e!" **14** Tongana Jésus abâ ala, lo tene na ala: "ALA gue ALA fa tere ti ALA na aprêtre." Tongana ala yeke na lege ti guengo ni, tere ti ala aga nzoni. **15** Mbeni oko ti ala, tongana lo bâ so a sara si tere ti lo aga nzoni awe, lo kiri, na mungo gloire na Nzapa na kota go. **16** Lo tï na sese na lê ti lo na gere ti Jésus, lo kiri singila na lo. Lo yeke nga zo ti kodoro ti Samarie. **17** Jésus atene: "Ala yeke bale-oko so a sara si tere ti ala aga nzoni so pëpe? Ka atanga ni gumbaya ayeke na ndo wa? **18** A wara mbeni zo oko pëpe so akiri ti mû gloire na Nzapa, me gi koli so, so ayeke zo ti mbeni mara nde?" **19** Jésus atene na lo: "Londo mo gue, teti mabe ti mo asava mo awe."

20 Me tongana aFarizien ahunda lo lawa si royaume ti Nzapa ayeke ga, lo kiri tënë na ala, lo tene: "Royaume ti Nzapa ayeke ga dandara tongaso pëpe, **21** nga azo ayeke tene ande pëpe: 'Bâ ndo ge!' wala: 'Bâ ndo kâ!' Teti, bâ, royaume ti Nzapa ayeke na popo ti ALA."

22 Na pekoni, lo tene na adisciple: "Alango ayeke ga ande so ALA yeke sara nzara ti bâ mbeni oko ti alango ti Molenge ti zo, me fade ALA yeke bâ ni pëpe. **23** Azo ayeke tene ande na ALA: 'ALA bâ ndo kâ!' wala: 'ALA bâ ndo ge!' ALA sigigi pëpe wala ALA kpe na peko ti azo ni pëpe. **24** Teti legeoko tongana wâ ti bekpa so ayeke za alondo na mbeni mbage ti ndo na gbe ti yayu ti si na mbeni mbage ni na gbe ti yayu, lango so Molenge ti zo ayeke fa tere ti lo na gigi ayeke duti ande nga tongaso. **25** Me, kozoni, a lingbi lo bâ pasi mingi nga azo ti ngoi so ake lo. **26** Nga, gi tongana ti so a si lani na ngoi ti Noé, a yeke duti ande nga tongaso na ngoi ti Molenge ti zo: **27** Lani ala yeke te, ala yeke nyon, akoli ayeke sara mariage, awali nga ayeke sara mariage juska ti si na lango ni so Noé alï na yâ ti arche, na kota ngu aga lani na

afuti ala kue. **28** Legeoko nga, a
si ândö tongaso na ngoi ti Lot: Lani
ala yeke te, ala yeke nyon, ala yeke
vo ye, ala yeke kä ye, ala yeke lu ye
nga ala yeke leke ada. **29** Me na
lango so Lot asigigi na Sodome, wâ
na soufre alondo na yayu atï na ndo
ti ala tongana ngu-nzapa na afuti
ala kue. **30** A yeke duti tongaso
nga na lango ni so Molenge ti zo
ayeke fa tere ti lo na gigi.

31 "Na lango ni so, zia zo so aye-
keke na li ti da me so akungba ti lo
ayeke na yâ ti da ni azu pëpe ti mû
ni, na zo so ague na yaka, zia lo kue
lo kiri pëpe ndali ti aye so angbâ na
peko. **32** ALA dabe ti ALA na wali
ti Lot. **33** Zo so agi ti bata âme ti
lo nzoni teti lo wani, fade lo girisa
ni. Me zo so agirisa âme ti lo, fade
lo bata ni. **34** Mbi tene na ALA:
Na bï ni so, fade akoli use ayeke na
ndo ti gbogbo oko, a yeke mû oko a
hon na lo, me fade a dö oko ni a zia.
35 Fade awali use ayeke neka ye
na oko tênë ti nekango na ye, a yeke
mû oko ahon na lo, me fade a dö oko
ni a zia. **36*** —— **37** Tongaso
ala hunda lo atene: "Seigneur, na
ndo wa?" Lo tene na ala: "Na ndo so
kuâ ayeke dä, fade angualo nga aye-
keke bungbi tere kâ."

18 Lo to nda ti tene na ala
mbeni toli ti fa na ala so a
lingbi ala sambela lakue na ala zia
lege ni pëpe, **2** lo tene: "Na yâ ti
mbeni gbata, mbeni wafango ngba-
nga ayeke dä, lo kpe mbeto ti Nza-
pa pëpe, na lo ne nga zo oko pëpe.
3 Me mbeni womua ayeke na yâ ti
gbata ni so, na lo yeke gue lakue na
wafango ngbanga so, lo tene: 'Bâ si
a fâ yâ ti ngbanga ni nzoni na mbi
na yâ ti tënë so ayeke na popo ti
mbi na wato ti mbi.' **4** Biani, teti
mbeni ngoi, wafango ngbanga so
aye pëpe, me na pekoni, lo tene na
yâ ti bê ti lo: 'Mbi hinga so mbi kpe
mbeto ti Nzapa pëpe wala mbi ne zo
oko pëpe, **5** me teti so womua so
ayeke ga lakue ti son li ti mbi, mbi
yeke bâ si a fâ yâ ti ngbanga ni nzo-
ni na lo, tongaso si lo ngbâ ti ga la-
kue pëpe ti son li ti mbi si mbi
woko kue.'" **6** Na Seigneur aten-
e: "ALA mä tënë so wafango ngba-
nga so atene so? atâa so lo yeke zo
ti mbilimbili pëpe. **7** Biani, Nza-
pa nga ayeke bâ si a fâ ngbanga nzo-
ni na ala pëpe? ala so lo soro ala
awe na so ayeke toto na lo bï na lâ,
atâa so lo yeke sara ye hio pëpe na
mbage ti ala. **8** Mbi tene na ALA:
Fade lo yeke bâ si a fâ ngbanga nzo-
ni na ala nga hio. Me, tongana Mo-
lenge ti zo aga, fade lo wara biani
mabe na ndo ti sese?"

9 Me lo tene toli so nga ndali ti
ala so abâ tere ti ala so ala yeke
mbilimbili mingi na ala bâ tanga ti
azo tongana senge ye: **10** "Ako-
li use amontê na temple ti sambe-
la, oko ayeke Farizien na mbeni
oko ayeke zo ti rongo nginza ti lapo.
11 Farizien so aluti na lo to nda ti
sambela tongaso na yâ ti bê ti lo:
'Nzapa, mbi mû singila na mo so
mbi yeke tongana tanga ti azo pëpe,
so ayeke azo ti gbungo ye ti azo
na likisi, azo so ayeke mbilimbili
pëpe, azo so ayeke gi awali nde,
wala même tongana zo ti rongo ngi-
nza ti lapo so. **12** Mbi yeke mû
jeûne fani use na yâ ti yenga oko.
Mbi yeke mû dîme ti aye kue so mbi
wara.' **13** Me zo ti rongo nginza ti
lapo so aluti ti lo yongoro na lo ye
même pëpe ti yô lê ti lo na nduzu,
me lo yeke pika ndo ti kate ti lo, lo

Lc 17:36* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

tene: 'Nzapa, sara nzoni bê na mbi
so mbi yeke wasiokpari.' **14** Mbi
tene na ALA: Zo ti rongo nginza ti
lapo so akiri na yanga-da ti lo, sara-
ngo ye ti lo afa so lo yeke mbilimbi-
li mingi ahon Farizien so. Teti zo
kue so ayä iri ti lo, fade a sara si lo
ga kete, me zo so a sara tere ti lo
kete, fade a yä iri ti lo."

15 Azo ato nda ti ga na lo nga
amolenge ti ala so ade foroto ti te-
ne lo ndu ala, me tongana adisciple
abâ ye so, ala to nda ti suku na
ala. **16** Me Jésus ahunda ti tene
a ga na lo aforoto so, lo tene: "ALA
zia akete molenge ni aga na mbi,
na ALA tara ti kanga lege na ala
pëpe. Teti royaume ti Nzapa ayeke
ti azo so ayeke tongana akete mo-
lenge so. **17** Ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA: Zo so ayamba royaume
ti Nzapa pëpe tongana mbeni kete
molenge, fade lo yeke lï na yâ ni oko
pëpe."

18 Mbeni mokonzi ahunda Jé-
sus atene: "Nzoni Wafango ye, mbi
yeke sara nyen ti wara ande fini
ti lakue lakue?" **19** Jésus atene
na lo: "Ngbanga ti nyen mo tene
mbi yeke nzoni? Zo oko ti nzoni
ayeke dä pëpe, gi Nzapa oko awe.
20 Mo hinga acommandement ni
awe: 'Mo gi wali wala koli nde pëpe.
Mo fâ zo pëpe. Mo nzi ye pëpe. Mo
tene mvene na li ti mbeni zo na gbe-
le ngbanga pëpe. Mo ne babâ na
mama ti mo.' " **21** Koli ni atene:
"Ngbene ye so mbi ngbâ maseka,
mbi bata aye so kue awe." **22** Na
mango tënë so, Jésus atene na lo:
"Mbeni ye oko atia mo: Kä aye ti mo
kue na mo mû nginza ni na awaye-
re, na fade mo yeke wara mosoro na
yayu; na mo ga mo mû peko ti mbi."
23 Tongana lo mä tënë so, vundu
asara lo mingi, ngbanga ti so lo yeke
na mosoro mingi.

24 Jésus abâ lo na lo tene: "A
yeke duti ande ngangu biani na
azo so ayeke na nginza ti lï na yâ
ti royaume ti Nzapa! **25** Biani, a
yeke ngangu pëpe na mbeni cha-
meau ti lï na yâ ti dû ti suä ti fungo
na bongo ahon mbeni zo ti mosoro
ti lï na yâ ti royaume ti Nzapa."
26 Ala so amä tënë so atene: "Zo
wa si alingbi ti wara fini biani?"
27 Lo tene: "Aye so azo alingbi ti
sara ni pëpe, Nzapa alingbi ti sara
ni." **28** Me Pierre atene: "Bâ, e
dö aye ti e wani e zia na e mû peko
ti mo." **29** Jésus atene na ala: "Ti
tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Zo kue
so azia da ti lo, wala wali ti lo,
wala aita ti lo ti koli, wala babâ na
mama ti lo, wala amolenge ti lo nda-
li ti royaume ti Nzapa, **30** fade lo
yeke wara aye so fani mingi ahon so
na yâ ti ngoi ti fadeso, nga na yâ ti
aye ti ngoi so ayeke ga, lo yeke wara
fini ti lakue lakue."

31 Lo gboto adisciple ti lo bale-
oko na use na mbage, na lo tene na
ala: "ALA bâ, e yeke montê na Jéru-
salem la, na aye kue so a sû ândö na
mbeti na lege ti aprophète na ndo
ti Molenge ti zo ayeke ga tâ tënë.
32 Na tapande, fade a yeke zia lo
na maboko ti azo ti amara, a yeke
he lo, a yeke sara ye ti kamene na lo
na a yeke tuku ngu ti yanga na tere
ti lo. **33** Na peko ti so ala yeke
pika lo na zaza, ala yeke fâ lo ande,
me na ota lango ni lo yeke zingo na
kuâ." **34** Ye oko, ala gbu nda ti
aye so oko pëpe. Me tënë so lo tene,
a honde nda ni na ala nga ala mä yâ
ti aye so pëpe.

35 Tongana lo yeke pusu ndu-
ru na Jéricho, mbeni waziba ayeke
duti na tere ti lege si lo yeke iri ye.

36 Teti so lo mä gbâ ti azo so ayeke hon, lo to nda ti hunda nda ni. **37** Ala tene na lo: "Jésus, zo ti Nazareth la ayeke hon so!" **38** Tongana lo mä tënë so, lo dekongo, lo tene: "Jésus, Molenge ti David, sara nzoni bê na mbi!" **39** Na azo so ahon kozo ato nda ti suku na lo ti tene lo kanga yanga ti lo, me lo ngbâ ti dekongo ngangu ahon ti kozo: "Molenge ti David, sara nzoni bê na mbi!" **40** Tongaso, Jésus aluti na lo mû yanga ti tene a ga na koli ni na lo. Tongana lo si nduru, Jésus ahunda lo: **41** "Mo ye mbi sara nyen na mo?" Lo tene: "Seigneur, sara si mbi kiri mbi bâ ndo." **42** Tongaso, Jésus atene na lo: "Mo kiri mo bâ ndo. Mabe ti mo asava mo awe." **43** Gi na lê ni lê ni, lo kiri lo bâ ndo, na lo to nda ti mû peko ti Jésus na mungo gloire na Nzapa. Azo ni kue, tongana ala bâ ye so, ala nga asepela Nzapa.

19 Lo lï na Jéricho na lo yeke fâ yâ ti gbata ni ti hon. **2** Mbeni koli ayeke kâ so iri ti lo ayeke Zachée. Lo yeke mbeni mokonzi ti azo ti rongo nginza ti lapo, na lo yeke na mosoro mingi. **3** Biani, lo yeke gi ti bâ wala Jésus ni ayeke zo wa. Me lo lingbi ti bâ lo pëpe ndali ti gbâ ti azo ni teti lo yeke nduru zo. **4** Teti so lo hinga Jésus ayeke hon na lege ni so, lo kpe kozo, lo montê na yâ ti mbeni keke ti figue ti ngonda ti tene lo bâ Jésus. **5** Tongana Jésus asi na ndo ni so, lo bâ ndo na nduzu na lo tene na Zachée: "Zachée, zu hio na sese teti a lingbi mbi lango na da ti mo laso." **6** Na ndo ti tënë so, hio, lo zu na sese, na ngia na bê lo yamba Jésus tongana gene ti lo. **7** Me tongana ala bâ ye so, ala kue ayeke kasa ndo, ala tene: "Lo gue ti lango na da ti mbeni koli so ayeke wasiokpari." **8** Me Zachée aluti na lo tene na Seigneur: "Seigneur, bâ, mbi yeke mû na awayere ndambo ti aye so mbi yeke na ni, na ye kue so mbi gbu na likisi na maboko ti azo so mbi bi tënë ti wataka na li ti ala, mbi yeke kiri na ni na ala fani osio." **9** Tongana Jésus amä tënë so, lo tene: "Laso, salut aga na da so, ndali ti so lo kue lo yeke mbeni molenge ti Abraham. **10** Teti Molenge ti zo aga ti gi na ti sö ye so agirisa awe."

11 Tongana ala yeke mä aye so, lo tene nga mbeni toli ngbanga ti so lo yeke nduru na Jérusalem na ala bi bê ti ala so royaume ti Nzapa ayeke sigigi polele na ndembe ni so. **12** Tongaso lo tene: "Mbeni koli ayeke dä so a dü lo na yâ ti sewa ti akota zo. Lo gue na mbeni yongoro kodoro ti tene lo wara lege ti komande tongana gbia na ti kiri. **13** Lo iri ambeni ngbâa ti lo bale-oko, lo mû na ala amine bale-oko na lo tene na ala: 'ALA dë buze na ni juska mbi kiri.' **14** Me azo ti kodoro ti lo ake lo, ala tokua alembe na peko ti lo ti tene na lo: 'E ye pëpe ti tene koli so alë gbia na ndo ti e.'

15 "Na peko ti so lo wara lege ti komande tongana gbia awe, lo kiri na kodoro ti lo. Lo hunda ti tene a iri na lo angbâa so lo mû lani na ala nginza ti argent so. Lo ye ti hinga biani ye so ala wara na peko ti dengo buze ni. **16** Kozo ngbâa ni aga, lo tene: 'Seigneur, mine ti mo adü ambeni bale-oko na ndo ni.' **17** Lo tene na ngbâa ni: 'So nzoni, mo yeke nzoni ngbâa! Teti mo fa so mo yeke be-ta-zo na yâ ti ye so ayeke tâ kete mingi, komande na ndo ti agbata bale-oko.'

18 Use ngbâa ni aga, lo tene: 'Seigneur, mine ti mo adü ambeni oku
na ndo ni.' **19** Lo tene nga na
ngbâa so: 'Mo kue, bâ ndo na ndo
ti agbata oku.' **20** Me mbeni nde
aga, lo tene: 'Seigneur, bâ mine ti
mo la, mbi bata ni nde na yâ ti mbe-
ni bongo. **21** Bâ, mbeto ti mo asa-
ra mbi ngbanga ti so mo yeke koli so
mo son mingi. Mo yeke mû ye so mo
si mo zia ni pëpe nga mo yeke ko ye
so mo si mo lu ni pëpe.' **22** Lo
tene na ngbâa so: 'Mo sioni ngbâa
so, mbi fâ ngbanga na li ti mo na
lege ti tënë ti yanga ti mo wani. Mo
hinga nzoni so mbi yeke koli so ason
mingi, mbi yeke mû ye so mbi si
mbi zia ni pëpe nga mbi yeke ko ye
so mbi si mbi lu ni pëpe. **23** To-
ngaso, ngbanga ti nyen mo zia alê ti
nginza ti mbi na ndo ti batango ngin-
za pëpe? Si na singo ti mbi, mbi
ro ni na mbeni ye na ndo ni.'

24 "Na ndo ti tënë so, lo tene na
azo so ayeke luti na tere ni: 'ALA
mû mine ni na maboko ti lo, ALA
mû na lo so ayeke na amine bale-
oko.' **25** Me ala tene na lo: 'Sei-
gneur, lo yeke na amine bale-oko!'
26 'Mbi tene na ALA: Zo kue so
ayeke na ye, fade a mû mbeni na
lo na ndo ni. Me zo so ayeke na ye
pëpe, même ye so lo yeke na ni,
fade a yeke zi ni. **27** Nga awato ti
mbi so aye pëpe ti tene mbi lë gbia
na ndo ti ala, ALA ga na ala ge, ALA
fâ ala na lê ti mbi.'"

28 Na peko ti so lo sara atënë so
awe, lo mû li ni ti montê na Jéru-
salem. **29** Na tongana Jésus asi
nduru na Bethphagé nga na Béthanie, na hoto so a iri ni Hoto ti akeke ti olive, lo tokua ambeni disciple ti lo use, **30** lo tene: "ALA gue na yâ ti kete kodoro so ALA yeke bâ so. Na tongana ALA lï na yâ ni awe, fade ALA yeke wara mbeni kete lele so a kanga lo, kete lele so zo ade ti duti na ndo ti lo pëpe. ALA zi lo na ALA ga na lo. **31** Me tongana mbeni zo ahunda ALA atene: 'Ngbanga ti nyen ALA yeke zi nyama ni?' A lingbi ALA tene tënë so: 'A yeke Seigneur si aye nyama ni.'" **32** Azo so lo tokua ala ague, ala wara nyama ni gi tongana ti so lo tene na ala. **33** Me na ngoi so ala yeke zi kete lele ni, awa ti lo atene na ala: "ALA yeke zi kete lele ni ngbanga ti nyen?" **34** Ala tene: "A yeke Seigneur si aye nyama ni." **35** Ala gue na kete lele so na Jésus, ala bi abongo ti ala ti ndo ni na ndo ti lele ni na ala zia Jésus na ndo ti lo.

36 Na ngoi so lo yeke hon, ala yeke gbara abongo ti ala ti ndo ni na ndo ti lege ni. **37** Gi so lo si nduru na lege so alondo na Hoto ti akeke ti olive si azu, gbâ ti adisciple ato nda ti fa ngia ti bê ti ala nga ti sepela Nzapa na kota go ndali ti akusala ti ngangu so ala bâ lani, **38** ala tene: "Tënë nzoni ayeke na ndo ti Lo so aga tongana Gbia na iri ti Jéhovah! Siriri na yayu, na gloire na lo so ayeke na ando so ayeke na nduzu ahon atanga ni kue!" **39** Me, ambeni Farizien so ayeke na popo ti gbâ ti azo ni atene na lo: "Wafango ye, suku na adisciple ti mo." **40** Me lo kiri tënë, lo tene: "Mbi tene na ALA: Tongana azo so aduti kpô, fade atênë ayeke dekongo."

41 Tongana lo si nduru, lo bâ gbata ni na lo toto ndali ni, **42** lo tene: "Mo, âdu tongana mo hinga laso aye so andu tënë ti siriri . . . me fadeso a honde aye so na lê ti mo awe. **43** Teti alango ayeke ga ande so awato ti mo ayeke sara mbeni gbagba ti akeke so a leke yanga ni tongana likongo ti ngoro tere

ti mo, ala yeke ngoro mo nga ala
yeke sara ngangu na mo mbage na
mbage, **44** fade ala yeke bi mo
na amolenge ti mo na sese, ala yeke
zia mbeni tênë ti ngbâ na ndo ti
mbeni na mo pëpe, ngbanga ti so mo
gi ti hinga pëpe ngoi so a bâ lani ku-
sala ti mo."
45 Lo lï na yâ ti temple, lo to
nda ti tomba azo so ayeke kä ye,
46 lo tene na ala: "A sû na Mbeti ti
Nzapa a tene: 'Fade da ti mbi ayeke
duti da ti sambela,' me ALA sara si
da ni aga kota dû ti azo ti gbungo
aye ti azo na ngangu."
47 Nga, lo yeke fa ye na yâ ti
temple lâ na lâ. Me aprêtre-mo-
konzi na ascribe nga na akota zo
ti mara ni ayeke gi lege ti fâ lo.
48 Me ala wara tâ lege ti sarango
ni pëpe, ngbanga ti so azo ni kue
angbâ gi ti mä lo na nzara ni.

20 Mbeni lâ, na ngoi so lo
yeke fa ye na azo na yâ
ti temple nga lo yeke fa nzo-
ni tënë, aprêtre-mokonzi, ascribe
legeoko na a-ancien ni apusu ndu-
ru, **2** ala tene na kota go na lo:
"Tene na e si: Na ndo wa si mo
wara komandema ti sara na aye
so, wala zo wa si amû na mo ko-
mandema so?" **3** Jésus akiri tënë
na ala, lo tene: "Mbi kue mbi yeke
hunda ALA na mbeni tënë, na ALA
kiri pekoni na mbi: **4** Batême ti
Jean alondo na yayu wala na azo?"
5 Tongaso, ala sara tënë na popo ti
ala, ala tene: "Tongana e tene: 'A
londo na yayu,' lo yeke tene ande
na e: 'Ngbanga ti nyen si ALA mä
na bê na lo pëpe?' **6** Me tongana
e tene: 'A londo na azo,' azo kue
ayeke bo e ande na tênë ti fâ e,
ngbanga ti so azo ni ahinga biani so
Jean ayeke lani mbeni prophète."
7 Tongaso, ala kiri tënë, ala tene
ala hinga ndo so batême ni alondo
dä pëpe. **8** Na Jésus atene na ala:
"Mbi kue mbi yeke tene na ALA
pëpe ndo so mbi wara komandema
so dä ti sara na aye so."
9 Lo to nda ti tene toli so na azo
ni: "Mbeni koli afâ yaka ti vigne na
lo zia yaka ni na awafango yaka ti
tene ala loué ni, na lo gue na mbe-
ni tambela na kodoro wande ti ni-
nga mingi. **10** Me tongana ngoi
ti fango alê ti vigne ni alingbi awe,
lo tokua mbeni ngbâa ti lo na awa-
fango yaka ni ti tene ala mû na lo
mbeni mbage ti lê ti vigne ti yaka
ni. Me, na peko ti so awafango yaka
ni apika ngbâa ni ngangu, ala zia lo,
lo kiri maboko senge. **11** Me lo
kiri lo sara tongaso, lo tokua na ala
mbeni ngbâa ni nde. Ala pika nga
ngbâa so na ala zia kamene na lê ti
lo na ala zia lo, lo kiri maboko senge.
12 Lo kiri lo tokua mbeni ota ngbâa
ni. Lo kue ala zia kä na tere ti lo na
ala bi lo na gigi. **13** Na ndo ti ye
so, wa ti yaka ti vigne ni atene: 'Mbi
yeke sara nyen ande? Mbi yeke to-
kua molenge ti mbi ti koli so mbi ye
lo mingi. Peut-être fade ala yeke
kpe mbeto ti lo.' **14** Tongana lê ti
awafango yaka ni atï na ndo ti mo-
lenge ni, ala to nda ti leke tënë na
popo ti ala, ala tene: 'So héritier ti
yaka ti vigne ni la. Zia e fâ lo, to-
ngaso si ye ti héritier ni aga ti e.'
15 Tongaso, ala bi lo na gigi na
peko ti yaka ti vigne ni na ala fâ lo.
Tongana wa ti yaka ti vigne ni aga
ande, lo yeke sara nyen na awafa-
ngo yaka ti vigne so? **16** Lo yeke
ga ande ti futi awafango yaka so
na lo yeke mû yaka ti vigne ni na
ambeni zo nde."

Tongana ala mä tënë so, ala tene:
"Zia ye tongaso asi lâ oko pëpe!"

17 Me lo bâ ala na lo tene: "Tongaso, tënë ti Mbeti ti Nzapa so aye ti tene nyen? so atene: 'Tênë so azo ti lekengo da ake ni so aga tâ kozo tênë ti gere ti da ni.' **18** Zo kue so atï na ndo ti tênë ni so, fade yâ ti lo ayeke kungbi. Âdu ti zo so tênë ni si atï na ndo ti lo, tênë ni ayeke neka lo si lo ga fuku."

19 Ascribe na aprêtre-mokonzi ayeke gi fadeso ti zia maboko na ndo ti lo tâ na ngbonga ni so, me mbeto ti azo ni asara ala. Biani, ala bâ so lo tene toli so ndali ti ala. **20** Na peko ti so ala bembe lo nzoni awe, ala tokua ambeni koli so ala yeda ti futa ala na gbemingo ti tene ala sara ye tongana anzoni zo, tongaso si ala gbu lo na tënë ti yanga ti lo ti gue na lo na ngorogbia nga na gbele komandema ti gouverneur ni. **21** Ala hunda lo, ala tene: "Wafango ye, e hinga so mo yeke sara tënë nga mo yeke fa ye na lege ni. Mo yeke sara kangbi na popo ti azo pëpe, me mo yeke fa tënë ti Nzapa na lege ti tâ tënë: **22** Tene na e: Ndia amû lege na e ti futa lapo ti molenge ti kodoro na César wala pëpe?" **23** Me lo mä yâ ti mayele ti ala ni na lo tene na ala: **24** "ALA fa na mbi mbeni denier oko. Li ti zo so nga na iri so ayeke na ndo ti lê ni ayeke ti zo wa?" Ala tene: "A yeke ti César." **25** Lo tene na ala: "Biani, ALA kiri na César aye so ayeke ti César, me na Nzapa aye so ayeke ti Nzapa." **26** Tongaso ala wara lege pëpe ti gbu lo na tënë ti yanga ti lo na lê ti azo ni, me teti so bê ti ala adö na kiringo tënë ti lo, ala sara tënë oko pëpe.

27 Me, ambeni na popo ti aSadducéen, so atene zingongo ti akuâ ayeke dä pëpe, aga na mbage ti lo na ala hunda lo, **28** ala tene: "Wafango ye, Moïse asû na e na mbeti, lo tene: 'Tongana mbeni zo ayeke na ita ti koli so akui, na wali ni angbâ me molenge ayeke dä pëpe, a lingbi ita ti lo ti koli amû wali ni ti tene lo dü molenge na iri ti ita ti lo.' **29** Bâ, lani ambeni ita ti koli mbasambala ayeke dä. Yaya ni amû wali, na lo kui, lo dü molenge pëpe. **30** Use ni nga tongaso, **31** ota ita ni amû wali ni nga. Même ala mbasambala kue amû wali ni na ala kui, me ala zia amolenge na peko ti ala pëpe. **32** Na ndangba ni, wali ni nga akui. **33** Tongaso, na ngoi ti zingongo ti akuâ, fade wali ni ayeke duti wali ti lo so wa? So ala mbasambala kue la amû wali ni so."

34 Jésus atene na ala: "Amolenge ti aye ti ngoi so ayeke sara mariage na awali, na awali ni nga ayeke sara mariage na akoli, **35** me ala so a bâ so ala lingbi ti wara fini na yâ ti aye ti ngoi so ayeke ga, na so ayeke zingo na popo ti akuâ ayeke sara mariage pëpe nga awali ni ayeke sara mariage pëpe. **36** Biani, ala lingbi ti kui mbeni pëpe teti ala yeke tongana a-ange. Teti so a yeke zingo ala ande na kuâ, ala yeke duti ande amolenge ti Nzapa. **37** Me na ndo ti tënë ti akuâ so a yeke zingo ala, même Moïse kue afa tënë ni, na yâ ti mbaï so a sara tënë ti keke ti sisi, tongana lo iri Jéhovah 'Nzapa ti Abraham, Nzapa ti Isaac na Nzapa ti Jacob.' **38** Lo yeke Nzapa ti akuâ pëpe, me ti azo so ayeke na fini, teti na lê ti lo ala kue ayeke na fini." **39** Na mango tënë so, ambeni scribe atene: "Wafango ye, mo sara tënë nzoni." **40** Na ala yeke na mbeto fadeso ti hunda lo na mbeni tënë oko tongaso.

41 Ti lo, lo hunda tënë na ala:
"A sara tongana nyen si azo atene
so Christ ayeke molenge ti David?
42 Teti David wani atene na yâ ti
mbeti ti Psaume: 'Jéhovah atene na
Seigneur ti mbi: "Mo duti na mbage
ti maboko ti mbi ti koli **43** juska
mbi zia awato ti mo tongana mbata
ti gere ti mo."' **44** David airi lo
'Seigneur,' tongaso, lo yeke mole-
nge ti lo tongana nyen?"

45 Tongana azo ni kue angbâ ti
mä lo, lo tene na adisciple ti lo:
46 "ALA sara hange na ascribe so
aye ti yü ayongoro bongo ti fono na
ni nga ala ye ti tene azo abara ala na
gara. Ala ye gi akozo ngende na yâ
ti asynagogue nga ala ye gi akozo
place na ngoi ti tengo akobe ti lakui.
47 Ala yeke hunzi aye kue ti yâ ti
ada ti awomua, nga ala yeke tene
ayongoro sambela ti tene azo abâ
ala. Fade ngbanga ti ala so ayeke
duti ngangu mingi."

21 Tongana Jésus ayeke bâ
ndo, lo bâ azo ti mosoro so
ayeke bi amatabisi ti ala na yâ ti
asanduku ti nginza ni. **2** Na pe-
koni, lo bâ mbeni womua so ayeke
wayere abi na yâ ti sanduku ni ake-
te lê ti nginza use so ngere ni aye-
ke kete mingi, **3** na lo tene: "Ti tâ
tënë ni, mbi tene na ALA: Atâa so
womua so ayeke wayere, lo bi ye
mingi ahon ala kue, **4** ngbanga ti
so ala kue so abi matabisi, ala bi gi
anginza ti ala ti ndo ni. Me womua
so, na yâ ti yere ti lo, abi ye kue so
lo yeke na ni ti bata na fini ti lo."

5 Na pekoni, ambeni zo ayeke
sara tënë ti temple ni, lege so a sara
tere ni pendere na apendere tênë
nga na aye so a zia ni nde si a mû ni
na Nzapa. **6** Me Jésus atene: "Ti
aye so ALA yeke bâ so, alango ayeke
ga ande so tênë oko ayeke ngbâ ande
ge na ndo ti mbeni pëpe. A yeke
tuku ni ande kue na sese." **7** To-
ngaso ala hunda lo, ala tene: "Wafa-
ngo ye, lawa si aye so ayeke si ande
biani? Na fä ni ayeke nyen tonga-
na aye so ayeke si biani?" **8** Lo
tene: "ALA sara hange si a handa
ALA pëpe. Teti azo mingi ayeke ga
na iri ti mbi, ala yeke tene: 'Mbi si
mbi yeke Lo,' nga ala yeke tene:
'Ngoi so a fa ni kozo aga nduru awe.'
ALA gue na peko ti azo so pëpe.
9 Nga, tongana ALA mä tënë ti abi-
ra nga na aye ti wusuwusu, ALA zia
si mbeto ahon ndo ti ALA pëpe, teti
a lingbi aye so asi kozoni, me nda ni
ayeke si fade fade pëpe."

10 Na pekoni, lo tene na ala:
"Fade mara ayeke londo na bira na
tere ti mbeni mara, na royaume
ayeke londo na bira na tere ti mbeni
royaume. **11** Na fade sese ayeke
yengi ngangu na ando mingi, asioni
kobela nga na kota nzara ayeke tï na
ando nde nde na peko ti tere. Na
fade a yeke bâ aye so amû mbeto
na zo, nga na akota fä so alondo na
yayu.

12 "Me kozoni na aye so kue,
azo ayeke gbu ALA, na a yeke sara
ye ti ngangu na ALA na guengo
na ALA na yâ ti asynagogue nga
na ada ti kanga. Fade a yeke gue na
ALA na ngbanga na gbele agbia nga
na agouverneur ndali ti iri ti mbi.
13 Fade ye so amû lege na ALA ti fa
tënë. **14** Tongaso, ALA leke kozo-
ni pëpe na yâ ti bê ti ALA kode so
ALA yeke sara na tënë ti zi tënë na li
ti ALA, **15** teti fade mbi yeke mû
na ALA yanga nga ndara, so awato
ti ALA kue so abungbi oko alingbi
ande pëpe ti gbu lê ni wala ti ke ni.
16 Nga, fade même ababâ na ama-
ma ti ALA, aita ti ALA, afami ti ALA
nga na akamarade ti ALA ayeke zia

ALA na maboko ti awafango ngbanga, na ala yeke fâ ambeni na popo ti ALA. **17** Na fade ALA yeke ga azo so azo kue ake ala ndali ti iri ti mbi. **18** Me fade kuä ti li ti ALA oko tongaso ayeke futi pëpe. **19** Tongana ALA gbu ngangu, fade ALA yeke wara âme ti ALA.

20 "Na ndo ni, tongana ALA bâ aturugu so ayeke se kando angoro Jérusalem, zia ALA hinga so futingo lo aga nduru awe. **21** Na ngoi ni so, zia ala so ayeke na Judée alondo akpe na li ti ahoto, zia ala so ayeke na yâ ti Jérusalem ni asigigi, na zia ala so ayeke na yâ ti akete kodoro alï na yâ ti gbata ni pëpe. **22** Teti alango ni so ayeke ti kiringo peko ti sioni so azo asara, si aye kue so a sû na Mbeti ti Nzapa aga tâ tënë. **23** Mawa na awali so ayeke na ngo, nga na ala so angbâ ti mû me na molenge na alango ni so! Teti fade kota pasi ayeke ga na ndo ti sese ni nga ngonzo ti Nzapa ayeke tï na ndo ti azo so. **24** Na fade ala yeke tï na lê ti épée na a yeke gue na ala na ngbâa na popo ti amara kue. Na fade amara ayeke doro Jérusalem na gere juska ngoi so a diko teti amara ahunzi.

25 "Nga, afä ayeke duti ande na lê ti lâ na nze nga na atongoro. Na ndo ti sese, amara ayeke na kota vundu teti ala hinga pëpe mbeni ye ti sara ndali ti ngangu toto ti nguingo nga ndali ti so a duti kpô pëpe, **26** na oko ngoi ni, fade azo ayeke woko na mbeto nga na kungo aye so ayeke ga na ndo ti sese so azo ayeke dä; teti angangu ti yayu ayeke yengi ande. **27** Na ala yeke bâ ande Molenge ti zo so ayeke ga na yâ ti mbeni mbinda, na ngangu nga na kota gloire. **28** Me tongana aye so ato nda ti si, ALA luti na ALA yô li ti ALA na nduzu teti ngoi ti zingo ALA aga nduru awe."

29 Na ndo ti tënë so, lo mû mbeni tapande na ala: "ALA bâ keke ti figue nga na tanga ti akeke kue: **30** Tongana afini kugbe ti akeke so ayeke sigigi, na bango ni ALA wani ahinga so ngoi ti maïngo ti akobe ti yaka aga nduru awe. **31** Legeoko nga, tongana ALA bâ aye so ayeke si, ALA nga, zia ALA hinga so royaume ti Nzapa aga nduru awe. **32** Ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Azo ti ngoi ni so ayeke hon pëpe juska aye kue asi awe si. **33** Fade yayu na sese ayeke hon, me atënë ti mbi ayeke hon oko pëpe.

34 "Me ALA sara hange si tënë ti tengo kobe ahon ndo ni, nyongo sämba ahon ndo ni nga na gingo bê ngbanga ti aye ti gigi ane bê ti ALA pëpe, na lango ni so aga hio tongaso na ndo ti ALA **35** tongana mbeni kûkû. Teti lango ni so ayeke ga ande na ndo ti azo kue so aduti na ndo lê ti sese kue. **36** Tongaso, zia lê ti ALA angbâ na zingo ni, ALA voro tere ti ALA na Nzapa lakue tongaso si ALA wara lege ti sigigi na yâ ti aye kue so a fa ni kozo awe ti tene a si, na ti tene ALA luti na gbele Molenge ti zo."

37 Na kota lâ, lo yeke fa ye na yâ ti temple, me na bï, lo yeke gue ti lango na ndo ti hoto so a iri ni Hoto ti akeke ti olive. **38** Na yanga ti ndapre, azo ni kue ayeke ga na tere ti lo na yâ ti temple ni ti mä lo.

22 Matanga ti amapa so a sara na mama ni pëpe, so a iri ni Pâque, ayeke pusu nduru. **2** Nga, aprêtre-mokonzi na ascribe ayeke gi tâ nzoni lege ti fâ lo, teti ala sara mbeto ti azo ni. **3** Me Satan alï na yâ ti Judas, lo so a iri lo Iscariote, so a diko lo na popo ti adisciple

bale-oko na use. **4** Ni la, Judas
ague asara tënë na aprêtre-mokonzi
nga na amokonzi ti temple na ndo ti
tâ nzoni lege ti kä Jésus na ala.
5 Tere ti ala anzere na ala yeda ti
mû na lo alê ti nginza ti argent.
6 Tongaso lo yeda na lo to nda ti gi
mbeni nzoni lege ti kä Jésus na ala
na ngoi so gbâ ti azo ayeke dä pëpe.
7 Lango ti matanga ti amapa so a
sara na mama ni pëpe asi fadeso
awe. Na lango ni so, a lingbi a fâ
nyama ndali ti Pâque ni. **8** Jé-
sus atokua Pierre na Jean, lo tene:
"ALA gue ALA leke kobe ti Pâque ti
tene e te." **9** Ala hunda lo: "Mo
ye e leke ye ni na ndo wa?" **10** Lo
tene na ala: "Bâ, tongana ALA lï na
yâ ti gbata so, mbeni koli so ayô ta
ti sese na ngu na yâ ni ayeke tingbi
ande na ALA. ALA mû peko ti lo na
yâ ti da so lo lï dä. **11** A lingbi
ALA tene na wa ti da ni: 'Wafango ye
atene na mo: "Kubu ti agene so mbi
lingbi ti te kobe ti Pâque dä na adis-
ciple ti mbi ayeke na ndo wa?"'
12 Na fade koli so ayeke fa na ALA
mbeni kota kubu so ayeke na ndu-
zu, so ye kue ayeke na yâ ni. ALA
leke aye ni kâ." **13** Tongaso adis-
ciple ni ague na ala wara ye ni gi to-
ngana ti so Jésus atene fade na ala.
Ala leke aye ti matanga ti Pâque ni.
14 Tongana ngbonga ni alingbi
awe, lo duti na tere ti table, na
abazengele ni ayeke na tere ti lo.
15 Na lo tene na ala: "Mbi ye mi-
ngi ti te kobe ti Pâque so na ALA ko-
zoni si mbi bâ pasi. **16** Teti mbi
tene na ALA, mbi yeke te ni mbe-
ni pëpe juska a ga tâ tënë na yâ
ti royaume ti Nzapa." **17** Lo mû
kopo ti vin, lo kiri singila na Nzapa
na lo tene: "ALA mû ni, ALA mû na
mba na popo ti ALA. **18** Teti mbi
tene na ALA: Ti londo laso mbi yeke
kiri ande ti nyon ngu ti lê ti vigne
mbeni pëpe juska royaume ti Nza-
pa aga."
19 Nga, lo mû mbeni mapa, lo
kiri singila na Nzapa, lo kungbi yâ
ni na lo mû ni na ala, lo tene: "So
ayeke fä ti tere ti mbi so a yeke mû
ni ndali ti ALA. ALA ngbâ ti sara ye
so ti dabe ti ALA na mbi." **20** Na
peko ti so ala te kobe ti lakui ni awe,
lo mû nga kopo ti vin, na lo tene:
"Kopo ti vin so ayeke fä ti fini mbe-
le na lege ti mënë ti mbi so biani
ayeke tuku ande ndali ti ALA.
21 "Me bâ, maboko ti zo ti ka-
ngo mbi ayeke na mbi na table so.
22 Teti Molenge ti zo ayeke hon to-
ngana ti so a fa ni kozo awe. Me,
mawa na zo so na lege ti lo si a yeke
kä Molenge ti zo!" **23** Ni la, ala to
nda ti hunda tere na popo ti ala ti hi-
nga biani zo wa na popo ti ala aye-
ke nduru ti sara ye so.
24 Me, mbeni ngangu papa alo-
ndo nga na popo ti ala ti hinga zo
wa na popo ti ala a bâ lo tonga-
na zo so ayeke kota ahon atanga ni
kue. **25** Me lo tene na ala: "Agbia
ti amara ayeke sara mokonzi na ndo
ti amara ni, na azo so ayeke na
komandema na ndo ti amara, azo
airi ala Azo ti sarango nzoni na zo.
26 Ye oko, a lingbi ALA sara tonga-
so pëpe. Me zia zo so ayeke kota
ahon tanga ti ALA kue aga lo so aye-
ke ngambe ti ALA kue; na lo so aye-
ke mokonzi ti ALA aga zo so ayeke
sara kua na ALA. **27** Na popo ti zo
so aduti na table ti te kobe nga na zo
so ayeke sara kua na lo, zo wa si
ayeke kota ahon mba ti lo? A yeke
pëpe lo so aduti na table ti te kobe?
Me mbi yeke na popo ti ALA tonga-
na lo so ayeke sara kua na ALA.
28 "Ye oko, ALA yeke azo so a-
ngbâ na tere ti mbi na yâ ti atara so

asi na mbi. **29** Ni la mbi te mbele na ALA, legeoko tongana Babâ ti mbi ate lani mbele na mbi, ndali ti mbeni royaume, **30** tongaso si ALA lingbi ti te na ti nyon na table ti mbi na yâ ti royaume ti mbi, nga ti duti na ndo ti atrône ti fâ ngbanga na li ti akete mara bale-oko na use ti Israël.

31 "Simon, Simon, bâ, Satan a-hunda ti mû ALA ti tene lo yengere ALA na yengere tongana blé. **32** Me mbi voro tere na Nzapa ndali ti mo si mabe ti mo awoko pëpe. Ti mo, tongana mo kiri awe, kpengba aita ti mo." **33** Na Pierre atene na lo: "Seigneur, mbi yeke nduru ti gue legeoko na mo na da ti kanga nga juska na kuâ." **34** Me Jésus atene: "Pierre, mbi tene na mo: Mbeni koli-kondo ayeke toto laso pëpe juska mo tene fani ota so mo hinga mbi pëpe si."

35 Lo tene nga na ala: "Lani so mbi tokua ALA na bozo ti nginza pëpe, na bozo ti kobe pëpe nga na poro pëpe, mbeni ye atia ALA?" Ala tene: "Ên-ën!" **36** Tongaso lo tene na ala: "Me ti londo laso, zia zo so ayeke na bozo ti nginza, lo mû ni, na zo so ayeke na bozo ti kobe asara tongaso nga. Zia zo so ayeke na épée pëpe lo kä bongo ti lo ti ndo ni na lo vo mbeni épée. **37** Teti mbi tene na ALA, a lingbi tënë so a sû na yâ ti Mbeti ti Nzapa aga tâ tënë na ndo ti mbi, tënë so atene: 'A diko lo na popo ti azo so akpe ndia pëpe.' Teti ye so a sara tënë ni na ndo ti mbi angbâ ti ga tâ tënë na ndembe so." **38** Ala tene na lo: "Seigneur, bâ a-épée use la!" Lo tene na ala: "So alingbi awe."

39 Tongana ti so lo yeke sara ka lakue, lo sigigi lo gue na ndo ti Hoto ti akeke ti olive, na adisciple nga ague na peko ti lo. **40** Tongana lo si na ndo ni, lo tene na ala: "ALA ngbâ ti sambela, si ALA tï na yâ ti tara pëpe." **41** Ti lo, lo gue ayo kete na ala alingbi na ndo so tongana zo abi tênë, a tï dä, lo kuku na likuni ti lo na lo to nda ti sambela, **42** lo tene: "Babâ, tongana mo ye, mo zi kopo so yongoro na mbi. Ye oko, zia a sara ye so bê ti mbi aye pëpe, me a sara ye so bê ti mo aye." **43** Na pekoni, mbeni ange alondo na yayu asi na tere ti lo, na ange ni akpengba lo. **44** Me teti so vundu agbu lo mingi, lo ngbâ ti sambela ngangu ahon ti kozo, na gbiki ti tere ti lo aga tongana mênë si ayeke tï oko oko na sese. **45** Tongana lo sambela awe, lo londo lo gue na mbage ti adisciple na lo wara ala na lango ndali ti so vundu asara ala. **46** Lo tene na ala: "ALA yeke lango ngbanga ti nyen? ALA londo na ALA sambela, si ALA tï na yâ ti tara pëpe."

47 So tënë angbâ na yanga ti lo, bâ, gbâ ti azo ayeke ga, na lo so a iri lo Judas, mbeni oko na popo ti adisciple bale-oko na use, ayeke tambela na li ni. Lo pusu na tere ti Jésus ti su ngbangba ti lo. **48** Me Jésus atene na lo: "Judas, mo kä Molenge ti zo na lege so mo su ngbangba ti lo?" **49** Na ngoi so ala so ayeke na tere ti Jésus abâ ye so aye ti si, ala tene: "Seigneur, a lingbi e dë zo na épée ni?" **50** Mbeni oko na popo ti ala adë ngbâa ti kota prêtre na lo fâ mê ti lo ti mbage ti koli. **51** Me Jésus atene na ala: "A ngbâ tongaso!" Na lo ndu mê ti zo ti kua ni, lo sava lo. **52** Jésus atene na aprêtre-mokonzi, amokonzi ti temple nga na a-ancien so aga ndali ti lo: "ALA ga na a-épée nga na anduru

keke tongana ti so a yeke sara na mbeni zo ti gbungo aye ti azo na ngangu? **53** So lâ na lâ mbi yeke na tere ti ALA na yâ ti temple, ALA tara ti gbu mbi pëpe. Me so ayeke ngbonga ti ALA nga ngbonga ti tene bingo akomande."

54 Na pekoni ala gbu lo, ala gue na lo, ala lï na lo na yâ ti da ti kota prêtre. Pierre amû peko ti lo, me lo ngbâ ayo. **55** Na ngoi so ala sara wâ na bê ti yâ ti gbagba ni na ala duti na tere ni, Pierre ayeke duti na popo ti ala. **56** Me mbeni maseka-wali so ayeke zo ti kua abâ Pierre so ayeke duti na tere ti wâ so aza mingi, lo bâ yâ ti lê ti Pierre na lo tene: "Koli so kue ayeke fade na tere ti lo." **57** Me Pierre abere tënë ni, lo tene: "Wali, mbi hinga lo pëpe." **58** Kete na pekoni, mbeni zo so abâ lo atene: "Mo kue mo yeke oko ti ala." Me Pierre atene: "Koli, mbi yeke oko ti ala pëpe." **59** Ngbonga oko tongaso na pekoni, mbeni koli nde ato nda ti tene na ngangu: "Ti tâ tënë ni, koli so kue ayeke lani na tere ti lo, teti lo yeke biani mbeni zo ti Galilée!" **60** Me Pierre atene: "Koli, mbi hinga tënë so mo yeke tene so pëpe." Tongana lo ngbâ ti sara tënë, mo ye ti bâ, mbeni koli-kondo atoto. **61** Na Seigneur aturnê, lo bâ Pierre; na Pierre adabe ti lo na tënë so Seigneur atene fade na lo: "Kozo si mbeni koli-kondo atoto laso, fani ota mo yeke tene so mo hinga mbi pëpe." **62** Na lo sigigi, lo toto ngangu mingi.

63 Azo so agbu Jésus si ayeke bata lo ato nda ti he lo nga ti pika lo. **64** Tongana ala kanga lê ti lo awe, ala yeke hunda lo, ala tene: "Tongana mo yeke prophète, fa na e zo so apika mo." **65** Na ala to nda ti zonga lo na gbâ ti atënë nde nde.

66 Na nda ni, tongana ndo ahan awe, bungbi ti a-ancien ti azo ni, aprêtre-mokonzi nga na ascribe abungbi tere ti ala ndo oko, ala gue na lo na yâ ti kota da ti Sanhédrin ti ala, ala tene: **67** "Tongana mo yeke Christ, mo tene na e." Me lo tene na ala: "Mêmê tongana mbi tene ni na ALA, ALA yeke mä na bê na ni oko pëpe. **68** Nga, tongana mbi hunda ALA, ALA yeke kiri tënë oko pëpe. **69** Me, ti londo laso, Molenge ti zo ayeke duti ande na ngangu koti ti Nzapa." **70** Na ndo ti tënë so, ala kue atene: "Tongaso, mo yeke Molenge ti Nzapa?" Lo tene na ala: "ALA wani atene awe so mbi yeke lo." **71** Ala tene: "E yeke na bezoin ti mbeni tënë nde ngbanga ti nyen? So e wani e mä ye so asigigi na yanga ti lo awe so."

23 Tongaso, gbâ ti azo ni kue alondo na ala gue na Jésus na Pilate. **2** Ala to nda ti bi tënë na li ti lo, ala tene: "E wara koli so, lo yeke bi wusuwusu na yâ ti mara ti e, lo yeke kanga lege na azo ti futa lapo na César nga lo tene lo yeke Christ, mbeni gbia." **3** Na Pilate ahunda lo na tënë so: "Mo yeke gbia ti aJuif?" Lo kiri tënë na lo, lo tene: "Mo wani mo tene awe." **4** Na pekoni, Pilate atene na aprêtre-mokonzi nga na gbâ ti azo ni: "Mbi wara mbeni ye ti sioni na mbage ti koli so pëpe." **5** Me ala luti na ndo ti tënë ni, ala tene: "Lo yeke pusu azo ti londo ti sara ye kirikiri na lege ti fango ye ti lo na yâ ti Judée kue, mêmê a londo na Galilée ti si ge." **6** Tongana lo mä tënë so, Pilate ahunda wala koli so ayeke mbeni zo ti Galilée.

7 Na tongana lo hinga mbilimbili
awe so Jésus ayeke ti ndo so Hérode
akomande na ndo ni, lo tokua lo na
Hérode so ayeke nga na Jérusalem
na ngoi ni so.
8 Tongana Hérode abâ Jésus,
tere ti lo anzere mingi teti a ninga
awe so lo ye ti bâ Jésus, ngbanga ti
so lo yeke mä sango ti lo, na lo yeke
ku ti bâ Jésus na sarango mbeni fä.
9 Tongaso, lo to nda ti hunda Jésus
na gbâ ti atënë. Me Jésus akiri tënë
oko na lo pëpe. **10** Me aprêtre-
mokonzi na ascribe alondo na nduzu
fani mingi na ala yeke sara tënë na
ngangu ti bi tënë na li ti lo. **11** Na
pekoni, Hérode na aturugu ti lo aki-
ri na nengo ti Jésus na gbe ni, na
Hérode ahe lo na yungo na lo mbe-
ni bongo so aza zango na lo kiri na
Jésus na Pilate. **12** Tâ na lango ni
so, Hérode na Pilate aga akama-
rade, teti kozoni ala ke tere.
13 Tongaso Pilate airi aprêtre-
mokonzi, amokonzi nga na azo ni
ti bungbi na ndo oko, **14** na lo
tene na ala: "ALA ga na koli so na
mbi tongana mbeni zo ti pusungo
azo ti ke yanga ti ngorogbia, me
bâ, na lê ti ALA mbi hunda tënë
na lo, me mbi wara nda ti atënë
so ALA yeke bi na li ti lo so pëpe.
15 Hérode kue awara tënë na li ti
lo pëpe, teti Hérode akiri na lo na
e ge. ALA bâ, lo sara pëpe mbeni
ye so alingbi na kuâ. **16** Tonga-
so, mbi yeke pika lo na mbi zi lo."
17* —— **18** Me ala nga na azo ti
ala ni kue adekongo atene: "Fâ lo so,
na mo zi na e Barabbas!" **19** (A bi
Barabbas na kanga tënë ti kengo ya-
nga ti ngorogbia so asi na yâ ti gba-
ta ni nga tënë ti fango zo.) **20** Pi-
late akiri asara tënë na ala ngbanga
ti so lo ye ti zi Jésus. **21** Na peko-
ni, ala to nda ti dekongo, ala tene:
"Kanga lo na ndo ti keke! Kanga lo
na ndo ti keke!" **22** Ti fani ota ni,
lo tene na ala: "Ngbanga ti nyen? Ye
ti sioni wa si koli so asara? Mbi
wara na li ti lo mbeni ye so lo lingbi
na kuâ ngbanga ni pëpe. Tongaso,
mbi yeke pika lo na mbi yeke zi lo."
23 Na mango tënë so, ala to nda ti
luti ngangu na ndo ti tënë ti ala ni,
ala dekongo nga ala hunda ti tene a
kanga Jésus na ndo ti keke. Na go ti
ala ato nda ti hon ndo ni. **24** To-
ngaso, Pilate ayeda ti fâ ngbanga
alingbi na ye so ala hunda: **25** Lo
zi koli so a bi lo lani na kanga tënë
ti kengo yanga ti ngorogbia nga tënë
ti fango zo, koli so ala hunda ti tene
a zi lo. Me Pilate amû na ala Jésus ti
tene ala sara ye ti bê ti ala na lo.
26 Tongana ala yeke hon na lo,
ala zia maboko na ndo ti Simon,
mbeni zo ti kodoro ti Cyrène. Lo lo-
ndo na mbeni ndo si lo yeke kiri na
yâ ti kodoro ni. Ala zia keke ti pasi
ni na ndo ti go ti lo ti tene lo yô ni lo
tambela na peko ti Jésus. **27** Azo
mingi mingi ayeke dä so amû peko
ti lo nga awali so ayeke pika tere ti
ala ti fa so ala sara vundu, na ala
yeke toto mingi ndali ti lo. **28** Jé-
sus aturnê na mbage ti awali so na
lo tene: "Amolenge-wali ti Jérusa-
lem, ALA kaï ti toto ndali ti mbi.
Me ALA toto ndali ti ALA wani nga
ndali ti amolenge ti ALA. **29** Teti
bâ, ngoi ayeke ga so azo ayeke tene
ande: 'Ngia ayeke na awali ngombo,
na awali so adü molenge pëpe nga
na ala so amû me na molenge pëpe!'
30 Nga ala yeke to nda ti tene ande
na ahoto: 'ALA tï na ndo ti e!' Nga na
akete hoto: 'ALA honde e!' **31** Teti
tongana ala sara aye so na ngoi so
keke ni angbâ fini, ye ni ayeke si

Lc 23:17* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

ande tongana nyen na ngoi so keke
ni ahule?”
32 A yeke gue nga na ambeni
koli use, asioni zo, ti fâ ala legeoko
na Jésus. **33** Tongana ala si na
ndo so a iri ni Bio-ti-li, ala kanga lo
na ndo ti keke na ala kanga nga
asioni zo so, oko na mbage ti mabo-
ko ti lo ti koli na oko na mbage ti
maboko ti lo ti wali. **34** [[Me Jé-
sus atene: “Babâ, mo pardone ala,
teti ala hinga pëpe ye so ala yeke
sara.”]] Na ndo ni, ti kangbi yâ ti
abongo ti lo, ala bi mbeni ye tonga-
na dé. **35** Azo aluti, ala yeke bâ
ndo. Me amokonzi ni ayeke zere lo,
ala tene: “Lo sö lani fini ti ambeni
zo. Tongana lo yeke Christ ti Nza-
pa, Lo so Nzapa asoro lo, zia lo sö
fini ti lo wani.” **36** Même aturu-
gu ni ahe lo, ala ga nduru na tere
ti lo na ala yôro na lo kpingo vin,
37 ala tene: “Tongana mo yeke gbia
ti aJuif, mo sö fini ti mo wani.”
38 A zia nga mbeni mbeti na li ti
lo na nduzu, mbeti ni atene: “So
ayeke gbia ti aJuif.”
39 Me oko ti asioni zo so a kanga
ala na ndo ti keke ato nda ti tene sio-
ni yanga na lo: “Mo yeke Christ
pëpe? Mo sö fini ti mo na ti e nga.”
40 Mba ti lo ni asuku na lo atene:
“Mo kpe mbeto ti Nzapa pëpe? so
mo kue mo yeke na gbe ti oko ngba-
nga ni so. **41** Ti e, ngbanga ni
ayeke na lege ni teti e yeke wara
futa so alingbi tâ na ye so e sara.
Me koli so asara mbeni ye ti sioni
oko pëpe.” **42** Na lo tene: “Jésus,
dabe ti mo na mbi tongana mo ga na
yâ ti royaume ti mo.” **43** Na Jé-
sus atene na lo: “Ti tâ tënë ni, mbi
tene na mo laso: Mo yeke duti ande
na mbi na Paradis.”
44 A yeke nduru na ngbonga
omene tongaso, me bingo atï na ndo
ti sese kue juska nduru na ngbo-
nga gumbaya, **45** ngbanga ti so
lumière ti lâ ayeke dä pëpe. Na pe-
koni, yâ ti rido ti temple ni asuru
use, tâ na bê ni. **46** Jésus adeko-
ngo na kota go na lo tene: “Babâ,
mbi zia yingo ti mbi na maboko ti
mo.” Tongana lo sara tënë so awe, lo
kui. **47** So lo bâ aye so asi, turu-
gu ti kota kamba ni ato nda ti
mû gloire na Nzapa, lo tene: “Biani,
koli so ayeke fade zo ti mbilimbili.”
48 Nga, gbâ ti azo ni kue so abu-
ngbi kâ teti ye so, tongana ala bâ
aye so asi awe, ala londo ala kiri, ala
yeke pika ndo ti kate ti ala na vu-
ndu. **49** Na azo kue so ahinga Jé-
sus aluti yongoro. Nga, awali so amû
peko ti lo ngbene ye na Galilée alu-
ti na ala yeke bâ aye so.
50 Bâ, mbeni koli ayeke dä so iri
ti lo ayeke Joseph, lo yeke mbeni zo
ti Kota Bungbi ni. Lo yeke nzoni zo
nga zo ti mbilimbili. **51** Koli so
ayeda pëpe ti mû mbage na ye so ala
leke nga so ala ye ti sara. Lo yeke zo
ti Arimathée, mbeni gbata ti azo ti
Judée, na lo yeke ku royaume ti
Nzapa. **52** Koli so ague na mba-
ge ti Pilate na lo hunda ti mû kuâ ti
Jésus. **53** Lo zi kuâ ni lo zia na
sese, lo kanga ni na pendere bongo
ti lin na lo zia ni na yâ ti mbeni dû ti
kuâ so a zi na yâ ti kota tënë, dû so
ade a zia mbeni kuâ na yâ ni pëpe.
54 A yeke lango ti Lekengo tere,
nga na lakui ni, lâ ti sabbat ayeke
ga nduru. **55** Me awali, so alondo
legeoko na lo na Galilée si aga, ague
abâ sende ti kuâ ni nga ala bâ to-
ngana nyen a zia kuâ ni na yâ ni.
56 Ala kiri na kodoro ti leke a-
épice nga na amafuta so afun tonga-
na yombo. Me tongana ti so Ndia
afa, ala wu tere ti ala na lâ ti sabbat.

24 Me na kozo lango ti yenga
ni, na kota ndapre ala gue
na yanga ti dû ti kuâ ni. Ala mû
a-épice so ala leke ni awe. **2** Ye
oko, ala bâ so a pusu tênë so ayeke
fade na yanga ti sende ti kuâ ni awe,
3 na tongana ala lï na yâ ni, ala
wara kuâ ti Seigneur Jésus pëpe.
4 Na ngoi so li ti ala akpe ndali ti
ye so, bâ, akoli use so ayü bongo
so aza zango aluti na tere ti ala.
5 Mbeto agbu awali so na ala bi lê
ti ala na sese. Akoli so atene na ala:
"Ngbanga ti nyen ALA yeke gi Lo so
ayeke na fini na popo ti azo so akui
awe? **6** [[Lo yeke ge pëpe, me a
zingo lo na kuâ awe.]] ALA dabe ti
ALA na ye so lo tene na ALA na
ngoi so lo de lani na Galilée, **7** lo
tene so a lingbi a zia Molenge ti zo
na maboko ti awasiokpari na a ka-
nga lo na ndo ti keke si lo kui. Me
na ota lango ni, lo yeke zingo na
kuâ." **8** Tongaso, ala dabe ti ala
na atënë ti lo so. **9** Ala zia sende
ti kuâ ni, ala kiri ala fa peko ti aye
so kue na adisciple bale-oko na oko
nga na tanga ti adisciple ni kue.
10 Awali so ayeke Marie ti Magda-
la, Jeanne nga na Marie mama ti
Jacques. Nga, tanga ti awali ni so
ayeke na tere ti ala ayeke fa peko ti
aye so na abazengele. **11** Me, ala
bâ ti ala atënë so gi tongana asenge
tënë na ala ke ti yeda na tënë ti awa-
li ni.

12 [[Me Pierre alondo, lo kpe loro
lo si na yanga ti sende ti kuâ ni, lo
dengi ti bâ ndo na yâ ni, lo bâ gi abo-
ngo so a kanga lani na kuâ ni. To-
ngaso, lo hon na lo gi li ti lo gbä na
ye so asi.]]

13 Me, gi na lango ni so, adisci-
ple use ayeke tambela ti gue na
mbeni kete kodoro so ayo kilomètre
bale-oko na oko tongaso na Jérusa-
lem. Iri ti kete kodoro so ayeke Em-
maüs. **14** Ala yeke sara tënë na
popo ti ala na ndo ti aye kue so asi.

15 Tongana ala yeke sara lisoro
nga ala yeke pika patara na popo ti
ala, Jésus aga nduru na lo to nda ti
tambela legeoko na ala. **16** Me lê
ti ala azi pëpe ti hinga lo. **17** Lo
tene na ala: "Atënë wa si ALA yeke
pika patara na ndo ni na popo ti
ALA tongana ALA yeke tambela so?"
Ala luti na lê ti ala ayeke na vu-
ndu. **18** Mbeni oko ni so iri ti lo
ayeke Cléopas akiri tënë na lo ate-
ne: "Mo yeke ti mo wande na Jé-
rusalem, so aduti nde na tanga ti
azo, si mo hinga pëpe aye so asi na
yâ ni na yâ ti alango so?" **19** Lo
hunda ala: "Aye wa?" Ala tene na
lo: "Aye so andu Jésus, zo ti Naza-
reth, so aga ngangu prophète na
gbele Nzapa nga na azo kue na lege
ti kusala nga na tënë ti yanga ti
lo, **20** nga tongana nyen aprêtre-
mokonzi nga na amokonzi ti e ague
na lo si a fâ ngbanga ti kuâ na li ti
lo na a kanga lo na ndo ti keke.
21 Me e yeke fade na beku so koli
so ayeke lo so a fa lo kozo awe ti zi
azo ti Israël. Na ndo ni kue, e yeke
na ota lango ni la ngbene ye so aye
ni asi. **22** Nga, ambeni wali na
popo ti e asara si li ti e akpe ngba-
nga ti so ala gue na sende ti kuâ ni
na kota ndapre, **23** me ala wara
kuâ ti lo pëpe, na ala ga ala tene
so ala bâ nga mbeni ye ti ndima:
a-ange so atene na ala atene lo yeke
na fini. **24** Na ndo ni, ambeni zo
na popo ti e ague na sende ti kuâ ni,
ala wara ni gi tongana ti so awali so
atene, me ala bâ lo pëpe."

25 Tongaso, lo tene na ala: "ALA,
azo so ndara amanke ala nga so bê ti
ala ayeda hio pëpe na aye kue so a-
prophète atene giriri! **26** A lingbi

Christ abâ pasi ti aye so pëpe si lo
wara gloire ti lo?" **27** A londo na
Moïse nga na ambeti ti aProphète
kue, lo fa na ala, na yâ ti Mbeti ti
Nzapa kue, nda ti aye so andu lo.
28 Na pekoni ala ga nduru na
kete kodoro so ala yeke gue dä, na
lo sara ye mo bâ mo tene lo ye ti hon
hongo. **29** Me ala gbanzi lo, ala
tene: "Mo ngbâ na e teti lakui aga
nduru, nga e si na nda ti lango ni
awe." Na ndo ti tënë so, lo lï ti duti
na ala. **30** Tongana lo na ala aye-
ke na tere ti table ti te kobe, lo mû
mapa, lo iri tënë nzoni na ndo ni, lo
fâ yâ ni na lo to nda ti mû ni na ala.
31 A yeke na ndo ti ye so si lê ti ala
aga ti zi kue na ala hinga lo. Me
lo girisa na lê ti ala. **32** Na ala
tene na popo ti ala: "Na ngoi so lo
yeke sara fade tënë na e na lege,
nga so lo yeke zi nda ti Mbeti ti
Nzapa kue na e, tënë ni ayeke ndu
fade bê ti e mingi pëpe?" **33** Gi
na ngbonga ni so, ala londo na ala
kiri na Jérusalem. Ala wara adis-
ciple bale-oko na oko nga na azo
so abungbi legeoko na adisciple ni,
34 so ayeke tene: "Ti tâ tënë ni, a
zingo Seigneur na kuâ awe na lo si
na Simon!" **35** Fadeso ala wani
afa peko ti aye so asi na ala na ndo
ti lege nga tongana nyen ala hinga
lo na lege so lo fâ yâ ti mapa ni.
36 Na ngoi so ala ngbâ ti sara
tënë ti aye so, Jésus aga aluti na
popo ti ala, [[na lo tene na ala: "Si-
riri aduti na ALA."]] **37** Me ngba-
nga ti so mbeto ahon ndo ti ala, na
tere ti ala adö fade mingi, ala bâ
ti ala atene ala bâ mbeni yingo.
38 Tongaso lo tene na ala: "Ngba-
nga ti nyen li ti ALA aga kirikiri, nga
ngbanga ti nyen kite ayeke na bê ti
ALA? **39** ALA bâ maboko ti mbi
nga na gere ti mbi, so mbi la. ALA
ndu mbi ALA bâ, ngbanga ti so mbe-
ni yingo ayeke na mitele nga na
bio pëpe tongana ti so ALA bâ mbi
yeke na ni so." **40** [[Na ngoi so lo
yeke sara tënë so, lo fa maboko nga
na gere ti lo na ala.]] **41** Me teti
so ala yeke na ngia mingi si ala
de ti mä na bê na lo pëpe nga so
li ti ala angbâ ti kpe, lo tene na
ala: "ALA yeke na mbeni ye ti tengo
ni ge?" **42** Tongaso ala mû na lo
mbeni nduru zongo susu. **43** Lo
mû ni na lo te ni na lê ti ala.
44 Na pekoni, lo tene na ala:
"ALA dabe ti ALA na ngoi so mbi
yeke lani na tere ti ALA, mbi tene so
a lingbi aye kue so a sû ni ândö na
ndo ti mbi na yâ ti ndia ti Moïse, na
yâ ti ambeti ti aProphète nga na a-
Psaume aga tâ tënë." **45** Na lo zi
lege ti hingango ndo ti ala kue ti gbu
nda ti Mbeti ti Nzapa. **46** Na lo
tene na ala: "A yeke tongaso si a sû
tënë ni na yâ ti Mbeti ti Nzapa, so
Christ ayeke bâ pasi na lo yeke zi-
ngo na popo ti akuâ na ota lango
ni, **47** si na lege ti iri ti lo a fa
na amara kue tënë ti changengo
bê ti wara pardon ti asiokpari. Ti
londo na Jérusalem, **48** a lingbi
ALA duti atémoin ti aye so. **49** Bâ,
mbi yeke tokua na ndo ti ALA ye so
Babâ ti mbi amû zendo ni. Me, ti
ALA, ALA ngbâ na yâ ti gbata ni jus-
ka ALA wara ngangu so alondo na
nduzu."
50 Lo gue na ala juska na Béthanie, na lo yô maboko ti lo na nduzu lo iri tënë nzoni na ndo ti ala. **51** Na ngoi so lo yeke iri tënë nzoni na ndo ti ala, a zi lo na tere ti ala na a to nda ti gue na lo na yayu. **52** Ala ba li ti ala na gbe ti lo na ala kiri na Jérusalem na kota ngia. **53** Ala yeke lakue na yâ ti temple na sepelango Nzapa.

NZONI TËNË SO

JEAN

ASÛ NA MBETI

1 Na tongo nda ni, Tënë ni ayeke dä, na Tënë ni ayeke na tere ti Nzapa, na Tënë ni ayeke mbeni nzapa. **2** Lo yeke lani na tere ti Nzapa na tongo nda ni. **3** Aye kue abâ gigi na lege ti lo. Nde na lo, mbeni ye oko tongaso abâ gigi pëpe.

Ye so abâ gigi **4** na lege ti lo ayeke fini, na fini ni ayeke lani lumière teti azo. **5** Lumière ni ayeke za na yâ ti bingo, me bingo ni ahon ndo ti lumière so pëpe.

6 Mbeni koli abâ gigi na a tokua lo ti sara kusala na iri ti Nzapa: iri ti lo ayeke Jean. **7** Koli so aga tongana témoin, ti fa tënë ti lumière, si na lege ti lo mara ti azo nde nde kue alingbi ti mä na bê. **8** Lo yeke lani lumière ni so pëpe, me lo ga ti sara tënë na ndo ti lumière so.

9 Tâ lumière so amû lumière na mara ti azo nde nde kue ayeke lani nduru ti ga na yâ ti dunia. **10** Lo yeke lani na yâ ti dunia so na dunia ni abâ gigi na lege ti lo, me dunia ni ahinga lo pëpe. **11** Lo ga na kodoro ti lo wani, me azo ti kodoro ti lo ni ayamba lo pëpe. **12** Me, ala kue so ayamba lo, lo mû lege na ala ti ga amolenge ti Nzapa ndali ti so ala mä na bê na iri ti lo. **13** Na a dü ala na lege ti mënë pëpe, wala na lege ti ye so zo ti mitele si aye pëpe wala na lege ti ye so bê ti zo si aye pëpe, me a yeke Nzapa si adü ala.

14 Tënë ni aga mitele na lo sara kodoro na popo ti e, na e bâ lani gloire ti lo, gloire so ayeke tongana ti so mbeni molenge so a dü gi lo oko awara na mbage ti babâ ti lo. Lo si singo na kota nzobe ti Nzapa nga na tâ tënë. **15** (Jean asara tënë ti témoin na ndo ti lo, biani, Jean wani adekongo, lo tene: "Lo so ayeke ga na peko ti mbi ahon kozo na mbi, ngbanga ti so lo bâ gigi kozo ti mbi.") **16** E kue e wara ye na lege ti ye so lo yeke na ni mingi mingi, so ti tene kota nzobe ti Nzapa na ndo ti tere. **17** A mû lani Ndia na lege ti Moïse, me kota nzobe na tâ tënë aga na lege ti Jésus Christ. **18** Mbeni zo ade abâ Nzapa lâ oko pëpe. Me lo so a dü gi lo oko na so lo yeke mbeni nzapa, lo so lo yeke na nzoni ndo na tere ti Babâ ni, lo si afa Nzapa na e nzoni.

19 So ayeke tënë ti témoin so Jean afa tongana aJuif atokua aprêtre na azo ti kete mara ti Lévi so ayeke na Jérusalem ti gue ti hunda lo: "Mo yeke zo wa?" **20** Lo tene polele, lo bere pëpe, me lo tene: "Mbi yeke ti mbi Christ pëpe." **21** Ala hunda lo: "Ka mo yeke zo wa? Mo yeke Élie?" Lo tene: "Mbi yeke lo pëpe." "Mo yeke Prophète ni?" Lo kiri tënë: "Ên-ën!" **22** Tongaso ala tene na lo: "Mo yeke ti mo zo wa? si e lingbi ti kiri tënë na ala so atokua e. Mo tene ti mo nyen na ndo ti mo wani?" **23** Lo tene: "Mbi yeke go ti mbeni zo so ayeke dekongo na yando atene: 'ALA sara si lege ti Jéhovah aduti nzoni,' gi tongana ti so prophète Ésaïe atene lani." **24** Ala so a tokua ala si ala ga so, ala yeke

ti aFarizien. **25** Tongaso, ala hunda lo, ala tene: "So mo yeke Christ pëpe, wala Élie pëpe, wala Prophète ni pëpe, ka ngbanga ti nyen si mo yeke batize azo?" **26** Jean akiri tënë na ala, lo tene: "Mbi batize azo na yâ ti ngu. Me, mbeni zo ayeke na popo ti ALA so ALA hinga lo pëpe, **27** lo so ayeke ga na peko ti mbi, me so mbi kpa ti zi kamba ti poro ti lo pëpe." **28** Aye ni so asi lani na Béthanie, na mbage ti Ngu ti Jourdain, ndo so Jean ayeke batize azo dä.

29 Na ndade ni, lo bâ Jésus so ayeke ga na mbage ti lo, na lo tene: "ALA bâ, so Molenge ti ngasangbaga ti Nzapa la, lo so azi siokpari ti dunia so! **30** A yeke lo so si mbi sara tënë ti lo fade, mbi tene: Mbeni zo ayeke ga na peko ti mbi na lo hon kozo na mbi, ngbanga ti so lo bâ gigi kozo ti mbi. **31** Mbi kue mbi hinga lo pëpe, me nda ni so mbi ga na mbi yeke batize azo na yâ ti ngu ayeke ti tene a fa lo polele na lê ti azo ti Israël." **32** Jean nga asara tënë ti témoin, lo tene: "Mbi bâ yingo alondo na yayu ayeke zu tongana mbeni kolokoto, na a duti na ndo ti lo. **33** Mbi kue mbi hinga lo kozo pëpe, me Lo so atokua mbi ti batize azo na yâ ti ngu atene na mbi: 'Zo so mo bâ yingo ayeke zu na ayeke duti na ndo ti lo, lo si lo yeke batize azo na yingo vulu.' **34** Mbi bâ ye so, na mbi sara tënë ti témoin, mbi tene zo so ayeke Molenge ti Nzapa."

35 Na ndade ni, Jean akiri aluti, lo na adisciple ti lo use, **36** na tongana lo bâ Jésus so ayeke tambela, lo tene: "ALA bâ, so Molenge ti ngasangbaga ti Nzapa la!" **37** Adisciple use so amä tënë so lo tene, na ala mû peko ti Jésus. **38** Na pekoni, Jésus aturnê na lo bâ so ala yeke mû peko ti lo, lo tene na ala: "ALA yeke gi nyen?" Ala tene na lo: "Rabbi (so nda ni aye ti tene Wafango ye), mo yeke lango na ndo wa?" **39** Lo tene na ala: "ALA ga, na fade ALA bâ." Na ndo ti tënë so, ala gue na ala bâ ndo so lo yeke lango dä, na ala ngbâ na tere ti lo na lango ni so. A yeke nduru na ngbonga bale-oko. **40** André, ita ti Simon Pierre, ayeke mbeni oko ti ala use so amä tënë so Jean atene si ala mû peko ti Jésus. **41** Kozoni, André ague awara ita ti lo Simon, na lo tene na lo: "E wara Messie ni awe!" (Nda ti iri Messie aye ti tene Christ.) **42** Lo gue na Simon na Jésus. Na ngoi so Jésus abâ lo, Jésus atene: "Mo yeke Simon, molenge ti Jean. Fade a yeke iri mo Céphas." (Nda ti iri so aye ti tene Pierre.)

43 Na ndade ni, Jésus aye ti gue na Galilée. Tongaso, lo wara Philippe na lo tene na lo: "Mû peko ti mbi." **44** Philippe ayeke zo ti Bethsaïda, kodoro ti André na Pierre. **45** Philippe awara Nathanaël, na Philippe atene na lo: "E wara lo so Moïse asara tënë ti lo na yâ ti Ndia so awe, nga so ambeti ti aProphète asara tënë ti lo: A yeke Jésus, molenge ti Joseph, zo ti kodoro ti Nazareth." **46** Me Nathanaël atene na lo: "Mbeni nzoni ye alingbi ti sigigi na Nazareth so?" Philippe atene na lo: "Ga mo bâ si." **47** Tongana Jésus abâ Nathanaël ayeke ga na mbage ti lo, Jésus asara tënë so na ndo ti lo: "Bâ, tâ zo ti Israël so tënë ti handa ayeke na yâ ti lo oko pëpe." **48** Nathanaël atene na Jésus: "Mo hinga mbi tongana nyen?" Jésus akiri tënë na lo:

"Kozoni si Philippe airi mo, na ngoi
so mo yeke fade na gbe ti keke ti fi-
gue, mbi bâ mo." **49** Nathanaël
akiri tënë na lo: "Rabbi, mo yeke
Molenge ti Nzapa, mo yeke Gbia ti
Israël." **50** Jésus akiri tënë na lo
atene: "Mo mä na bê ngbanga ti so
mbi tene na mo so mbi bâ mo fade
na gbe ti keke ti figue? Mo yeke bâ
ande aye so ayeke kota ahon so."
51 Jésus akiri atene na lo: "Biani, ti
tâ tënë ni, mbi tene na ALA: ALA
yeke bâ ande yayu azi na a-ange ti
Nzapa so ayeke zu na ayeke montê
na mbage ti Molenge ti zo."

2 Na ota lango ni, a sara mbeni
matanga ti mariage na kodoro
ti Cana na sese ti Galilée, na mama
ti Jésus ayeke dä. **2** A tisa nga Jé-
sus na adisciple ti lo na matanga ti
mariage so.

3 Tongana vin ahunzi, mama ti
Jésus atene na lo: "Ala yeke na
vin pëpe." **4** Me Jésus atene
na lo: "Wali, ti mo na mbi nyen?
Ngbonga ti mbi ade ti lingbi pëpe."
5 Mama ti lo asara tënë so na azo
so ayeke sara kua ni: "Ye kue so
lo tene na ALA, ALA sara ni." **6** Na
ngoi ni so, ambeni kota ta ti tênë
omene ayeke na ndo so, tongana ti
so andia ti sukulango tere ti aJuif
ahunda. Ta oko alingbi ti mû litre
bale-osio na osio wala bale-omene
na omene tongaso. **7** Jésus atene
na ala: "ALA tuku ngu asi yâ ti ako-
ta ta ti ngu so." Na ala tuku ngu
asi akota ta ni juska na yanga ni.
8 Jésus atene na ala: "ALA tö mbe-
ni fadeso na ALA gue na ni na zo ti
bango ndo na ndo ti matanga ni." To-
ngaso, ala tö ni na ala gue na ni na
lo. **9** Zo ti bango ndo na ndo ti ma-
tanga ni atara ngu so a sara ni fade
si a ga vin so, me lo hinga ti lo pëpe
ndo so a londo dä. Me azo so ayeke
sara kua ni na so atö ngu so ahinga.
Tongaso, lo iri koli ni so amû wali
fini fini, **10** lo tene na lo: "Azo
ayeke kangbi ka nzoni vin kozoni,
na tongana azo asulêe awe si a yeke
kangbi na ala vin so ayeke nzoni mi-
ngi pëpe. Me ti mo, mo bata nzo-
ni vin ni juska fadeso." **11** Jésus
asara ye so na kodoro ti Cana na sese
ti Galilée tongana tongo nda ti afä so
lo yeke sara, na lo fa gloire ti lo na
gigi, na adisciple ti lo ato nda ti mä
na bê na lo.

12 Na peko ti ye so, Jésus na
mama ti lo, aita ti lo nga na adisci-
ple ti lo azu na Capernaüm, me ala
ngbâ kâ lango mingi pëpe.

13 Matanga ti Pâque ti aJuif aga
nduru, na Jésus amontê na Jérusa-
lem. **14** Lo wara na yâ ti tem-
ple azo so ayeke kä abagara, anga-
sangbaga, akolokoto nga na azo ti
changengo nginza so ayeke duti na
ndo ti angende ti ala. **15** Tongaso,
lo mû akamba si lo leke na zaza, na
pekoni lo tomba na yâ ti temple ni
ala kue so ayeke na angasangbaga
nga na abagara. Lo tuku na sese alê
ti nginza ti azo ti changengo nginza
ni na lo kinda atable ti ala. **16** Na
lo tene na ala so ayeke kä akolokoto:
"ALA mû aye so na ndo so ALA hon na
ni! ALA zia ti sara si da ti Babâ ti mbi
aga da ti dengo buze!" **17** Adisci-
ple ti lo adabe ti ala na ye so a sû na
yâ ti Mbeti ti Nzapa, a tene: "Fade
tënë ti da ti mo ayeke gbu bê ti mbi
ngangu."

18 Na pekoni, aJuif atene na lo:
"So mo yeke sara aye so, fä wa mo
yeke sara na lê ti e ti fa so a mû na
mo ngangu ti sara aye so?" **19** Jé-
sus akiri tënë na ala, lo tene: "ALA
kungbi temple so na sese, na fade

mbi yeke yä ni ande na nduzu na yâ ti lango ota." **20** Tongaso aJuif atene: "A leke temple so na yâ ti ngu bale-osio na omene, na mo, mo yeke yä ni ande na nduzu na yâ ti lango ota?" **21** Me temple so lo yeke sara tënë ni ayeke tere ti lo. **22** Ye oko, na peko ti so a zingo lo na kuâ, adisciple ti lo adabe ti ala so lo yeke tene ka tënë so. Na ala mä na bê na ye so Mbeti ti Nzapa atene nga na tënë so Jésus atene.

23 Tongana lo yeke na Jérusalem ndali ti Pâque, na ngoi ti matanga ni, azo mingi ato nda ti mä na bê na iri ti lo, teti ala bâ afä so lo yeke sara. **24** Me Jésus azia bê ti lo na ndo ti ala pëpe ngbanga ti so lo hinga ala kue **25** nga ngbanga ti so lo yeke na bezoin ti zo pëpe ti sara tënë ti mbeni zo na lo, teti lo wani lo hinga ye so ayeke na yâ ti bê ti zo.

3 Mbeni koli ayeke na popo ti aFarizien. Iri ti lo ayeke Nicodème, lo yeke mbeni mokonzi ti aJuif. **2** Koli so aga ti bâ Jésus na bï na lo tene na lo: "Rabbi, e hinga so mo yeke mbeni wafango ye so mo londo na Nzapa. Teti mbeni zo alingbi ti sara afä so mo yeke sara so pëpe, gi tongana Nzapa ayeke na lo si." **3** Jésus akiri tënë na lo atene: "Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene na mo: Tongana a kiri a dü zo mbeni pëpe, lo lingbi pëpe ti bâ royaume ti Nzapa." **4** Nicodème atene na lo: "Tongana mbeni zo aga kangba awe, tongana nyen si a lingbi ti dü lo? Lo lingbi pëpe ti lï na yâ ti mama ti lo ti fani use ni ti tene a dü lo, ni la pëpe?" **5** Jésus akiri tënë: "Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene na mo: Tongana a dü zo na ngu nga na yingo pëpe, lo lingbi pëpe ti lï na yâ ti royaume ti Nzapa. **6** Ye so mitele adü ayeke mitele, na ye so yingo adü ayeke yingo. **7** Zia bê ti mo adö pëpe ngbanga ti so mbi tene na mo: A lingbi a dü ALA mbeni si. **8** Pupu ayeke ya na ndo so bê ti lo aye, na mo yeke mä toto ni, me mo yeke hinga ndo so pupu ni alondo dä pëpe nga ndo so lo yeke gue dä pëpe. Zo kue so yingo adü lo ayeke tongaso."

9 Nicodème akiri tënë na lo atene: "Aye so alingbi ti si tongana nyen?" **10** Jésus akiri tënë na lo atene: "Mo yeke mbeni wafango ye na Israël, me mo hinga aye so pëpe? **11** Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene na mo: Ye so e hinga, e sara tënë ni. Nga ye so e bâ, e sara tënë ni, me ALA yeda pëpe na tënë so e fa. **12** Tongana mbi yeke sara na ALA tënë ti aye ti sese me ALA mä na bê na ni pëpe, ka tongana mbi sara na ALA tënë ti aye ti yayu, ALA yeke mä na bê na ni ande tongana nyen? **13** Nga, zo oko ade amontê na yayu pëpe, gi lo so alondo na yayu si azu na sese, Molenge ti zo. **14** Lege-oko tongana Moïse ayä ngbo na nduzu na yando, a lingbi a yä Molenge ti zo na nduzu nga, **15** si zo kue so amä na bê na lo alingbi ti wara fini ti lakue lakue.

16 "Nzapa andoye tâ azo ti dunia so mingi si lo mû gi oko Molenge* ti lo ndali ti ala, si zo kue so amä na bê na lo, a lingbi ti futi lo pëpe, me lo wara fini ti lakue lakue. **17** Nzapa atokua Molenge ti lo na yâ ti dunia so ti tene lo fâ ngbanga ti dunia ni pëpe, me ti tene a sö dunia ni na lege ti lo. **18** Na zo so amä na bê na lo, a yeke fâ ngbanga na li ti lo pëpe. Me zo so amä na bê na lo pëpe, a fâ ngbanga na li ti lo awe, teti lo

---

Jn 3:16* Na Grec: "oko molenge so Nzapa wani si asara lo."

mä na bê pëpe na iri ti oko Molenge
so Nzapa adü. **19** Ye so amû lege
ti fâ ngbanga ni ayeke so: Lumière
aga na yâ ti dunia so, me azo aye bi-
ngo ahon lumière, teti akusala ti ala
ayeke sioni. **20** Teti zo so angbâ ti
sara aye ti sioni, lo ke tënë ti lumière
na lo ye ti ga na mbage ti lumière
pëpe si a fa akusala ti lo na gigi
pëpe. **21** Me zo so asara aye ti
mbilimbili aga na mbage ti lumière,
si a fa akusala ti lo na gigi tongana
akusala so a sara ni alingbi na ye so
bê ti Nzapa aye."

22 Na peko ti aye so, Jésus na a-
disciple ti lo ague na sese ti Judée.
Lo na ala aduti kâ teti mbeni ngoi na
lo yeke batize azo. **23** Me Jean
nga ayeke batize azo na Aenon ndu-
ru na Salim, ngbanga ti so ngu aye-
ke kâ mingi. Na azo angbâ gi ti ga,
na lo yeke batize ala, **24** teti ade
a bi Jean na da ti kanga lani pëpe.

25 Mbeni papa alondo na popo ti
adisciple ti Jean na mbeni Juif na
ndo ti tënë ti sukulango sioni na tere
ti zo tongana ti so ndia afa. **26** To-
ngaso ala ga na mbage ti Jean,
ala tene na lo: "Rabbi, koli so aye-
ke lani na tere ti mo na mbage ti
Ngu ti Jourdain so, lo so mo sara
tënë ti lo, bâ, lo yeke batize azo na
azo kue ayeke gue na mbage ti lo."
27 Jean atene na ala: "Mbeni zo ali-
ngbi ti wara ye oko tongaso pëpe gi
tongana ye so lo wara alondo na
yayu si. **28** ALA wani ALA yeke
atémoin ti tënë so mbi tene lani, so
mbi yeke ti mbi Christ pëpe, me a
tokua mbi kozo na lo. **29** Zo so
amû wali fini fini ayeke koli ti wali
ni. Ye oko, na ngoi so kamarade ti
koli so amû wali fini fini aluti na
amä lo, lo yeke na kota ngia ndali ti
go ti koli ti wali ni so lo mä. Ni la,
ngia ni, so ayeke ti mbi, alingbi kue
awe. **30** A lingbi lo so lo gue gi
guengo na li ni, me a lingbi mbi kiri
gi kiringo na gbe ni."

31 Zo so alondo na nduzu si aga
ayeke na ndo ti tanga ti azo kue. Zo
so ayeke ti sese ayeke ti sese na lo
sara tënë ti aye so ayeke ti sese. Zo
so alondo na nduzu si aga ayeke
na ndo ti tanga ti azo kue. **32** Lo
sara tënë ti ye so lo bâ na lo mä,
me zo oko ayeda na tënë ti lo pëpe.
33 Zo so ayeda na tënë ti lo azia
nzoroko ti lo na ndo ti tënë ni ti
fa so Nzapa ayeke tene gi tâ tënë.
34 Teti zo so Nzapa atokua lo, lo fa
peko ti atënë ti Nzapa ngbanga ti
so lo yeke haka yingo ni kete kete
pëpe si lo mû ni na zo. **35** Babâ ni
andoye Molenge ni na lo zia aye kue
na maboko ti lo. **36** Zo so amä na
bê na Molenge ni, lo yeke na fini ti
lakue lakue. Me zo so ake yanga ti
Molenge ni ayeke wara ande fini
pëpe, me ngonzo ti Nzapa angbâ na
ndo ti lo.

4 Tongana Seigneur ahinga so
aFarizien amä a tene Jésus
ayeke sara adisciple na lo yeke bati-
ze ala mingi ahon Jean, **2** atâa so
a yeke biani Jésus wani si ayeke ba-
tize azo ni pëpe me adisciple ti lo,
3 lo zia Judée na lo kiri lo gue na
Galilée. **4** Me a lingbi lo hon na
yâ ti sese ti Samarie. **5** Ni la, lo si
na mbeni gbata ti Samarie so a iri
ni Sychar, nduru na yaka so Jacob
amû lani na molenge ti lo Joseph.
6 Dungu ti Jacob ayeke na ndo so.
Jésus awoko na peko ti tambela ni na
lo yeke duti na tere ti dungu ni. A
yeke nduru na ngbonga omene.

7 Mbeni wali ti Samarie aga ti
tö ngu. Jésus atene na lo: "Mû
na mbi ngu mbi nyon." **8** (Andâ

adisciple ti lo ague na yâ ti gbata ni
ti vo kobe awe.) **9** Tongaso, wali
ti Samarie ni atene na lo: "A sara
tongana nyen si, mo so mo yeke
Juif, mo hunda ngu ti nyongo na
mbi so mbi yeke wali ti Samarie?"
(Teti aJuif ayeke na songo oko pëpe
na azo ti Samarie.) **10** Jésus aki-
ri tënë na lo atene: "Tongana mo hi-
nga fade matabisi so Nzapa amû se-
nge senge na azo nga zo so atene na
mo: 'Mû na mbi ngu mbi nyon', ka
fade mo hunda lo, na lo yeke mû na
mo ngu so ayeke mû fini na zo."
11 Wali ni atene na lo: "Kota zo, mo
yeke même na mbeni rambâi ti tö
na ngu pëpe nga dungu ni alï mingi.
Ka mo yeke wara ti mo ngu so aye-
ke mû fini na zo so na ndo wa?
12 Mo yeke kota ahon kotara ti e Ja-
cob? lo so amû na e dungu ni nga lo
wani, amolenge ti lo nga na abaga-
ra ti lo anyon ni?" **13** Jésus akiri
tënë na lo atene: "Zo kue so anyon
ngu so, nzara ti ngu ayeke kiri ti
sara lo. **14** Zo so anyon ngu so
mbi yeke mû ande na lo, nzara ti
ngu ayeke sara lo oko pëpe, me ngu
so mbi yeke mû na lo ayeke ga to-
ngana mbeni li ti ngu na yâ ti lo na
ayeke sigigi ti mû na zo fini ti la-
kue lakue." **15** Wali ni atene na
lo: "Kota zo, mû na mbi ngu ni so si
nzara ti ngu asara mbi mbeni pëpe
na mbi ngbâ ti ga ti tö ngu na ndo so
mbeni pëpe."

16 Jésus atene na lo: "Gue, mo
iri koli ti mo na mo ga na ndo
so." **17** Wali ni akiri tënë atene:
"Mbi yeke na koli pëpe." Jésus ate-
ne na lo: "Mo tene tâ tënë tongana
mo tene: 'Mbi yeke na koli pëpe.'
18 Teti mo mû lani akoli oku,
na koli so mo yeke duti na lo fade-
so ayeke koli ti mo pëpe. Tâ tënë
la mo tene so." **19** Wali ni ate-
ne na lo: "Kota zo, mbi bâ so mo
yeke mbeni prophète. **20** Ako-
tara ti e avoro lani Nzapa na ndo
ti hoto so. Me ALA, ALA tene a li-
ngbi azo avoro Nzapa gi na Jérusa-
lem." **21** Jésus atene na lo: "Wali,
mä tënë ti mbi so: Ngbonga ni aye-
ke ga so ALA yeke voro Babâ na ndo
ti hoto so pëpe nga na Jérusalem
pëpe. **22** ALA voro ye so ALA hi-
nga ni pëpe. Me ti e, e voro ye so e
hinga, ngbanga ti so salut alondo na
aJuif. **23** Me, ngbonga ni ayeke
ga, na a si awe, so atâ zo ti vorongo
Nzapa ayeke voro Babâ na yingo nga
na tâ tënë, teti, biani, Babâ ayeke
gi mara ti azo tongaso ti voro lo.
24 Nzapa ayeke mbeni Yingo, na a
lingbi azo so ayeke voro lo avoro lo
na yingo nga na tâ tënë." **25** Wali
ni atene na lo: "Mbi hinga so Mes-
sie, lo so a iri lo Christ, ayeke ga. To-
ngana lo ga, fade lo yeke fa aye kue
na e polele." **26** Jésus atene na
lo: "Mbi so mbi yeke sara tënë na
mo so, mbi yeke lo."

27 Gi na ndo ti tënë so, adisciple
ti lo asi, na li ti ala akpe ngbanga ti
so lo yeke sara lisoro na mbeni wali.
Me, zo oko atene pëpe: "Mo yeke gi
nyen?" wala "Ngbanga ti nyen mo
sara tënë na wali so?" **28** Tonga-
so, wali ni azia ta ti ngu ti lo, lo gue
na yâ ti gbata ni na lo tene tënë so na
akoli ti gbata ni: **29** "ALA ga, ALA
bâ mbeni koli so afa na mbi peko ti
aye kue so mbi sara ândö. Âmanke
Christ ni la pëpe?" **30** Ala sigigi
na yâ ti gbata ni na ala to nda ti ga
na mbage ti Jésus.

31 Na oko ngoi ni, adisciple a-
yeke wa lo, ala tene: "Rabbi, mo
te kobe si." **32** Me lo tene na ala:
"Mbi yeke na mbeni kobe ti tengo ni

so ALA hinga ni pëpe." **33** Adisciple ato nda ti sara tënë na popo ti ala, ala tene: "Mbeni zo aga na lo fade mbeni ye ti tengo ni?" **34** Jésus atene na ala: "Kobe ti mbi ayeke ti sara ye so bê ti lo so atokua mbi aye nga ti hunzi kusala ti lo. **35** ALA tene so a ngbâ nze osio ti tene ngoi ti kongo lê ti kobe aga pëpe? Bâ, mbi tene na ALA: ALA yô lê ti ALA na nduzu na ALA bâ ayaka ni, akobe ni abe awe ti tene a ko ni. **36** Zo ti kongo lê ti kobe ni ato nda ti wara futa ti lo awe nga lo yeke bungbi alê ti kobe ni teti fini ti lakue lakue, tongaso si zo ti lungo ye ni nga na zo ti kongo ni alingbi ti sara ngia legeoko. **37** Biani, a yeke tongaso si tënë so ayeke tâ tënë: Mbeni oko ayeke zo ti lungo ye ni na mbeni oko ayeke zo ti kongo ni. **38** Mbi tokua ALA ti ko ye so ALA sara kua ngangu ngbanga ni pëpe. Ambeni zo nde asara kua ni ngangu, na ti ALA, ALA bâ nzoni na lege ti ngangu kua ti azo so."

39 Na azo ti Samarie mingi so ayeke na yâ ti gbata so amä na bê na lo ndali ti tënë ti wali ni so lo tene: "Lo fa na mbi peko ti aye kue so mbi sara ândö." **40** Ni la, tongana azo ti Samarie aga na mbage ti Jésus, ala hunda lo ti ngbâ na ala. Na lo ngbâ na ndo so lango use. **41** Tongaso, ambeni zo mingi nga amä na bê ndali ti ye so lo tene. **42** Na ala to nda ti tene na wali ni: "Ti fadeso, a yeke ngbanga ti tënë ti mo pëpe si e mä na bê, teti e mä na mê ti e wani nga e hinga so koli so ayeke biani sauveur ti dunia so."

43 Lango use na pekoni, lo zia ndo so lo gue na Galilée. **44** Me, Jésus atene so a yeke ne mbeni prophète na kodoro ti lo wani pëpe. **45** Tongana lo si na Galilée, azo ti Galilée ayamba lo ndali ti so ala bâ aye kue so lo sara lani na ngoi ti matanga na Jérusalem, teti ala nga ague lani na matanga ni.

46 Lo kiri lo ga na Cana na sese ti Galilée, ndo so lo sara lani si ngu aga vin dä. Mbeni zo ti kua ti gbia ayeke dä so molenge ti lo ti koli ayeke na kobela na Capernaüm. **47** Tongana koli so amä so Jésus alondo na Judée aga na Galilée, lo gue na mbage ti Jésus na lo to nda ti hunda lo ti tene lo ga lo sava molenge ti lo ti koli, teti molenge ni aga nduru ti kui. **48** Me Jésus atene na lo: "Ti ALA, tongana ALA bâ afä nga na aye ti dongo bê pëpe, fade ALA yeke mä na bê oko pëpe." **49** Zo ti kua ti gbia ni atene na lo: "Seigneur, ga hio si kete molenge ti mbi akui pëpe." **50** Jésus atene na lo: "Mo gue, molenge ti mo ti koli ayeke na fini." Koli so amä na bê na tënë so Jésus atene na lo, na lo gue. **51** Me so lo yeke na lege ti gue, angbâa ti lo atingbi na lo si ala tene na lo so molenge ti lo ti koli ni angbâ na fini. **52** Ye oko, lo to nda ti hunda ala ti hinga ngbonga so tere ti molenge ni akaï. Ala tene na lo: "A yeke biri nduru na ngbonga mbasambala si kobela so asara si tere ti molenge ni amû wâ mingi akaï." **53** Tongaso babâ ni ahinga so a yeke tâ na ngbonga ni so si Jésus atene na lo: "Molenge ti mo ti koli ayeke na fini." Na pekoni, lo na azo ti da ti lo kue amä na bê. **54** So ayeke use fä so Jésus asara tongana lo londo na Judée lo si na Galilée.

5 Na peko ti aye so, mbeni matanga ti aJuif ayeke dä, na Jésus amontê na Jérusalem. **2** Na Jérusalem, nduru na Yanga ti gbagba ti

angasangbaga, mbeni lende ti ngu
ayeke dä so na yanga ti Hébreu a iri
ni Bethzatha. Avéranda oku ayeke
na tere ni. **3** Gbâ ti azo ti kobela,
awaziba, azo so gere ti ala abuba na
ala so mbeni mbage ti tere ti ala
abuba ayeke lango na gbe ti avé-
randa so. **4*** —— **5** Na mbeni
koli so kobela asara lo ngu bale-
ota na miombe ayeke na ndo ni so.
6 Tongana lo bâ koli ni so ayeke la-
ngo na sese, na lo hinga so tere ti
lo ason a ninga mingi awe, Jésus
atene na lo: "Mo ye si tere ti mo
aga nzoni?" **7** Zo ti kobela ni aki-
ri tënë na lo atene: "Kota zo, na ngoi
so ngu ni ayeke yengi, mbeni zo ti
zia mbi na yâ ni ayeke dä pëpe. Me
na ngoi so mbi yeke gue ti lï na yâ
ti ngu ni, mbeni zo alï kozo ti mbi
awe." **8** Jésus atene na lo: "Lo-
ndo, yô kete gbogbo ti mo, mo ta-
mbela." **9** Na ndo ti tënë so, tere
ti koli so aga nzoni gi na lê ni lê ni,
lo yô kete gbogbo ti lo na lo to nda ti
tambela.

Andâ lango ni so ayeke mbeni
sabbat. **10** Tongaso aJuif ato nda
ti tene na koli so tere ti lo aga nzoni
awe so, ala tene: "A yeke lâ ti sabbat,
na ndia amû lege na mo pëpe ti
yô kete gbogbo so." **11** Me lo kiri
tënë na ala: "A yeke lo so asara si
tere ti mbi aga nzoni si atene na
mbi: 'Yô kete gbogbo ti mo, mo ta-
mbela.'" **12** Ala hunda lo: "Zo ni
so ayeke zo wa si atene na mo: 'Yô
kete gbogbo so na mo tambela'?"
13 Me koli so tere ti lo aga nzoni so
ahinga zo ni so pëpe, teti Jésus ahon
awe, ngbanga ti so gbâ ti azo ayeke
na ndo ni so.

14 Na peko ti aye so, Jésus awara
koli so na yâ ti temple na lo tene na
lo: "Bâ, tere ti mo aga nzoni awe. Mo
sara siokpari mbeni pëpe si mbeni
ye so ayeke tâ sioni mingi ahon so
asi na mo pëpe." **15** Koli ni asigi-
gi na lo tene na aJuif so Jésus la asa-
ra si tere ti lo aga nzoni. **16** Ndali
ti tënë so, aJuif ayeke sara ye ti nga-
ngu na Jésus teti lo yeke sara aye so
na lâ ti sabbat. **17** Me Jésus akiri
tënë na ala: "Babâ ti mbi angbâ ti
sara kua juska fadeso, na mbi kue
mbi ngbâ ti sara kua." **18** Biani,
na ndo ti tënë so, aJuif ayeke gi ale-
ge kue ti fâ lo, gi pëpe ngbanga ti so
lo yeke doro ndia ti lâ ti sabbat, me
nga ngbanga ti so lo yeke tene Nza-
pa ayeke Babâ ti ni, na lo yeke sara
tere ti lo ti lingbi na Nzapa.

19 Tongaso Jésus akiri tënë na
ala, lo tene: "Biani, ti tâ tënë ni,
mbi tënë na ALA: Molenge ni alingbi
pëpe ti sara mbeni ye oko tongaso na
bê ti lo wani, me lo yeke sara gi
ye so lo bâ Babâ ni na sarango ni.
Teti aye kue so Babâ ni asara, Mo-
lenge ni nga asara legeoko tonga-
so. **20** Babâ ni aye Molenge ni
mingi, na lo fa na Molenge ni aye
kue so lo wani lo sara, na lo yeke fa
ande na Molenge ni akusala so aye-
ke kota mingi ahon ti so, si bê ti
ALA adö. **21** Teti legeoko tongana
Babâ ni azingo akuâ na lo sara si ala
duti na fini, Molenge ni nga ayeke
sara si azo so lo ye ti tene ala duti
na fini aduti na fini. **22** Teti Babâ
ni afâ ngbanga na li ti zo oko pëpe,
me lo zia fango ngbanga ni kue na
maboko ti Molenge ni, **23** si azo
kue alingbi ti ne Molenge ni tonga-
na ti so ala ne Babâ ni. Zo so ane
Molenge ni pëpe, lo ne nga pëpe
Babâ ni so atokua lo. **24** Biani, ti
tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Zo so
amä tënë ti mbi na lo mä na bê na
zo so atokua mbi, lo yeke na fini ti

Jn 5:4* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

lakue lakue, na lo yeke gue na gbe-
le ngbanga pëpe, me lo londo na yâ
ti kuâ awe ti si na fini.
25 "Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene
na ALA: Ngbonga ni ayeke ga, na
a si awe, so fade akuâ ayeke mä
go ti Molenge ti Nzapa, na ala so
adengi mê ayeke duti ande na fini.
26 Legeoko tongana Babâ ni ayeke
na fini na yâ ti lo, lo sara si Molenge
ni nga ayeke na fini na yâ ti lo wani.
27 Nga, lo mû komandema na Mo-
lenge ni ti fâ ngbanga, teti so lo yeke
Molenge ti zo. **28** Zia bê ti ALA
adö pëpe ndali ti tënë so, teti ngbo-
nga ni ayeke ga so ala kue so ayeke
na yâ ti asende* ti kuâ ayeke mä
ande go ti lo **29** na ala yeke sigi-
gi. Ala so asara aye ti nzoni, zingo-
ngo ti ala na kuâ ayeke ti wara fini,
na ala so asara aye ti sioni, zingongo
ti ala na kuâ ayeke ti wara ngbanga.
30 Mbi lingbi pëpe ti sara mbeni
ye oko tongaso na bê ti mbi wani.
Mbi yeke fâ ngbanga alingbi na ye
so mbi mä. Na ngbanga so mbi yeke
fâ ayeke mbilimbili, teti mbi gi ti
sara ye so bê ti mbi wani aye pëpe,
me ye so bê ti lo so atokua mbi aye.
31 "Tongana gi mbi oko si mbi
sara tënë ti témoin na ndo ti mbi
wani, tënë ti mbi ni ayeke tâ tënë
pëpe. **32** Me mbeni zo nde ayeke
dä so ayeke sara tënë ti témoin na
ndo ti mbi, na mbi hinga so tënë so
lo tene na ndo ti mbi ayeke tâ tënë.
33 ALA tokua lani azo na Jean, na lo
sara tënë ti témoin na ndo ti tâ tënë.
34 Ye oko, mbi yeke na bezoin ti
tënë ti témoin ti mbeni zo pëpe, me
mbi sara tënë ti aye so na ALA si a li-
ngbi ti sö fini ti ALA. **35** Koli so
ayeke lani mbeni lampe so wâ ayeke
dä na so ayeke za, na teti mbeni kete
ngoi ALA ye fade ti duti na ngia min-
gi na yâ ti lumière ti lo. **36** Me
mbi yeke na tënë ti témoin so aye-
ke kota ahon ti Jean so: Akusala so
Babâ ti mbi afa na mbi ti sara, so ti
tene akusala so mbi yeke sara so, a
yeke ni si asara tënë ti témoin na
ndo ti mbi so Babâ si atokua mbi.
37 Nga, Babâ so atokua mbi asara
tënë ti témoin na ndo ti mbi. ALA mä
go ti lo lâ oko pëpe nga ALA bâ lê ti
lo lâ oko pëpe. **38** Na tënë ti lo
angbâ na yâ ti bê ti ALA pëpe, ngba-
nga ti so ALA mä na bê pëpe na tâ zo
so lo tokua lo.
39 "ALA yeke gi nda ti Mbeti
ti Nzapa ngbanga ti so ALA bâ ti
ALA atene a yeke na lege ni si ALA
yeke wara ande fini ti lakue la-
kue. Andâ a yeke tâ gi Mbeti ni
so si ayeke mbilimbili ye so asara
tënë ti témoin ti mbi. **40** Atâa so
kue ALA ye pëpe ti ga na mbage ti
mbi si ALA wara fini. **41** Mbi ye
pëpe ti wara gloire so alondo na azo.
42 Me mbi hinga nzoni mingi so
ALA yeke na ndoye ti Nzapa na yâ ti
bê ti ALA pëpe. **43** Mbi ga na iri ti
Babâ ti mbi na ALA yamba mbi pëpe,
me tongana mbeni zo nde aga fade
na iri ti lo wani, ka ALA yeke yamba
zo so. **44** So ALA yeke yeda na
gloire so alondo na amba ti ALA na
popo ti ALA, na ALA yeke gi pëpe
ti wara gloire so alondo na Nzapa
oko, ALA lingbi ti mä na bê tongana
nyen? **45** ALA tene na bê ti ALA
pëpe so mbi yeke bi tënë ande na li
ti ALA na gbele Babâ; me mbeni zo
ayeke dä so abi tënë na li ti ALA: a
yeke Moïse, lo so ALA yeke zia beku
ti ALA na ndo ti lo. **46** Biani, to-
ngana ALA mä na bê na Moïse, ALA
yeke mä na bê na mbi nga, ndali ti

Jn 5:28* Na Grec: "asende so ayeke ye ti dabe na azo ni."

so Moïse asara tënë ti mbi na mbeti. **47** Me tongana ALA mä na bê
pëpe na ambeti ti lo, ALA yeke mä na
bê ande na atënë ti mbi tongana
nyen?"

6 Na peko ti aye so, Jésus afâ
kota ngu ti Galilée so mbeni iri
ni ayeke Tibériade. **2** Me azo mingi mingi angbâ ti mû peko ti lo
ngbanga ti so ala yeke bâ afä so
lo yeke sara na tere ti azo ti kobela. **3** Tongaso, Jésus amontê na
ndo ti mbeni hoto, na lo duti kâ, lo
na adisciple ti lo. **4** Andâ Pâque,
matanga ti aJuif, aga nduru awe.
5 Na tongana Jésus ayô lê ti lo na
nduzu na lo bâ azo mingi mingi so
ayeke ga na mbage ti lo, lo tene
na Philippe: "E yeke vo ande mapa
na ndo wa ti mû na azo so ti te?"
6 Me, lo tene tënë so ti tara bê ti
Philippe, teti lo wani lo hinga ye
so lo ye ti sara. **7** Philippe akiri tënë na lo: "Même mapa ti denier ngbangbo use ayeke lingbi ala
pëpe, ti tene zo oko oko awara kete
ti te." **8** Mbeni disciple ti lo oko,
André, ita ti Simon Pierre, atene na
lo: **9** "Bâ, mbeni kete molengekoli ayeke ge, lo yeke na mapa oku
ti orge nga na kete susu use. Me so
ayeke sara nyen na gbâ ti azo so?"
10 Jésus atene: "ALA tene na azo
ni ti duti na sese tongana ti so ala
duti ti te kobe." Pere ayeke na ndo ni
so mingi. Tongaso, azo ni aduti, akoli saki oku tongaso ayeke na popo ti
ala. **11** Na Jésus amû amapa ni,
na tongana lo kiri singila na Nzapa
awe, lo kangbi ni na azo ni so aduti
na sese. Lo sara tongaso nga na akete susu ni, na azo ni amû alingbi na
ti bê ti ala. **12** Tongana yâ ti ala
asi awe, lo tene na adisciple ti lo:
"ALA ro tanga ti anduru ni so angbâ,
tongaso si ye oko angbâ senge senge
pëpe." **13** Tongaso ala ro ni kue,
tanga ti anduru mapa oku ti orge so
azo ni ate si a ngbâ, na ala zia ni na
yâ ti asakpa bale-oko na use a si.
14 Tongana azo ni abâ afä so lo
sara, ala to nda ti tene: "Biani, koli
so ayeke prophète so a fa kozoni awe
so lo yeke ga na dunia so." **15** Tongana Jésus ahinga so ala ye ti ga ti
gbu lo ti sara si lo ga gbia, lo kiri lo
gboto tere ti lo, lo gue na ndo ti hoto
gi lo oko.
16 Tongana lakui alingbi awe, adisciple ti lo azu na yanga ti kota ngu
ni, **17** na ala ko na yâ ti mbeni
ngö, ala yeke fâ kota ngu ni ti gue na
Capernaüm. Andâ ndo avuko awe,
me ade Jésus aga na tere ti ala pëpe.
18 Nga, mapo ti kota ngu ni ato nda
ti londo mingi ngbanga ti so pupu
ayeke ya ngangu. **19** Me, tongana ala gbï kâî ni nduru na kilomètre
oku wala omene tongaso awe, ala bâ
Jésus so ayeke tambela na lê ti kota
ngu ni, lo yeke ga nduru na ngö
ni, na mbeto agbu ala. **20** Me lo
tene na ala: "Mbi la, ALA sara mbeto pëpe!" **21** Tongaso, ala ye ti yô
lo na yâ ti ngö ni, na kete na pekoni
ngö ni asi na sese so ala yeke tara
fade ti gue dä.
22 Na ndade ni, gbâ ti azo so
ayeke luti na mbeni mbage ti kota
ngu ni abâ so mbeni ngö nde ayeke
na ndo so pëpe, gi mbeni kete ni
oko. Ala hinga nga so Jésus ako na
yâ ti ngö legeoko na adisciple ti lo
pëpe, me so gi adisciple ti lo si ahon.
23 Ye oko, angö so alondo na Tibériade si aga asi nduru na ndo so lani
ala te mapa dä, mapa so ala te na
peko ti so Seigneur akiri singila ndali ni. **24** Tongaso, na ngoi so gbâ
ti azo ni abâ so Jésus ayeke na ndo
so pëpe nga adisciple ti lo ayeke dä

pëpe, ala ko na yâ ti akete ngö ti ala
na ala gue na Capernaüm ti gi Jésus.
25 Tongana ala wara Jésus na
mbage ti kota ngu ni kâ, ala tene na
lo: "Rabbi, mo si ge lawa?" **26** Jé-
sus akiri tënë na ala, lo tene: "Biani,
ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: ALA
yeke gi mbi, pëpe ngbanga ti so ALA
bâ lani afä, me ngbanga ti so ALA te
lani mapa na yâ ti ALA asi. **27** ALA
sara kua pëpe ndali ti kobe so ayeke
buba, me ndali ti kobe so ayeke ngbâ
si ayeke mû fini ti lakue lakue, kobe
so Molenge ti zo ayeke mû ande na
ALA; teti Babâ ni, lo so ayeke Nzapa,
akpo nzoroko ti lo na tere ti Molenge
ni so ti fa so lo yeda na lo."
28 Tongaso ala tene na lo: "Ti
sara akusala ti Nzapa, a lingbi e
sara nyen?" **29** Jésus akiri tënë
na ala, lo tene: "Kusala ti Nzapa a-
yeke so: ALA mä na bê na lo so Nza-
pa atokua lo." **30** Ala tene na lo:
"Fä wa mo yeke sara ti tene e bâ ni
si e mä na bê na mo? Kusala wa
mo yeke sara? **31** Akotara ti e ate
lani manne na yando, gi tongana ti
so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: 'Lo
mû na ala mapa so alondo na yayu ti
tene ala te ni.' " **32** Tongaso Jésus
atene na ala: "Biani, ti tâ tënë ni,
mbi tene na ALA: Moïse amû lani na
ALA pëpe mapa so alondo na yayu,
me Babâ ti mbi si amû na ALA tâ
mapa so alondo na yayu. **33** Teti
mapa ti Nzapa ayeke lo so alondo
na yayu si azu na lo mû fini na du-
nia so." **34** Tongaso ala tene na
lo: "Seigneur, mo mû na e mapa so
lakue."
35 Jésus atene na ala: "Mbi yeke
mapa so amû fini na zo. Zo so aga na
mbi, fade nzara ti kobe ayeke sara lo
oko pëpe, nga zo so amä na bê na
mbi, fade nzara ti ngu ayeke sara lo
lâ oko pëpe. **36** Me mbi tene na
ALA: ALA bâ mbi awe, atâa so kue
ALA mä na bê pëpe. **37** Azo kue
so Babâ amû na mbi, fade ala ga na
mbi, na zo so aga na mbi, fade mbi
tomba lo oko pëpe, **38** ngbanga ti
so mbi londo na yayu mbi zu ti sara
pëpe ye so bê ti mbi aye, me ti sara
ye so bê ti lo so atokua mbi aye.
39 Ye so bê ti lo so atokua mbi aye
ayeke so: A lingbi mbi girisa mbeni
zo pëpe na popo ti ala kue so lo mû
na mbi, me a lingbi mbi zingo zo so
na kuâ na lango ti nda ni. **40** Teti
ye so bê ti Babâ ti mbi aye ayeke so:
A lingbi zo kue so abâ Molenge ni
na amä na bê na lo awara fini ti la-
kue lakue na fade mbi yeke zingo zo
so na kuâ na lango ti nda ni."
41 Tongaso aJuif ato nda ti diko
tënë na gbe ti go ti ala na tere
ti lo ngbanga ti so lo tene: "Mbi
yeke mapa so alondo na yayu si azu."
42 Na ala to nda ti tene: "So aye-
ke Jésus, molenge ti Joseph, lo so
e hinga babâ na mama ti lo so la
pëpe? A sara tongana nyen si fade-
so lo tene: 'Mbi londo na yayu si mbi
zu'?" **43** Jésus akiri tënë na ala,
lo tene: "ALA zia ti diko tënë na gbe
ti go ti ALA na popo ti ALA. **44** Zo
oko alingbi ti ga na mbi pëpe, gi to-
ngana Babâ so atokua mbi si agboto
lo aga na lo na mbage ti mbi. Na
fade mbi yeke zingo zo so na kuâ na
lango ti nda ni. **45** A sû tënë so
na yâ ti ambeti ti aProphète: 'Fade
Jéhovah ayeke fa ye na ala kue.' Zo
kue so amä aye so Babâ ni afa na
lo manda ni, lo yeke ga na mbage
ti mbi. **46** So ti tene zo oko abâ
Babâ ni pëpe, me gi lo so alondo na
Nzapa aga. A yeke lo si abâ Babâ ni.
47 Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene na
ALA: Zo so amä na bê ayeke na fini
ti lakue lakue.

48 "Mbi yeke mapa so amû fini na zo. **49** Akotara ti ALA ate manne na yando giriri, me atâa so kue ala kui. **50** So ayeke mapa so alondo na yayu si azu, si zo kue alingbi ti te ni na lo kui pëpe. **51** Mbi yeke mapa so ayeke na fini, so alondo na yayu si azu. Tongana mbeni zo ate mapa so, fade lo yeke ngbâ na fini lakue lakue. Biani, mapa so mbi yeke mû ni ande ayeke nyama ti tere ti mbi so mbi yeke mû ndali ti fini ti dunia so."

52 Tongaso aJuif ato nda ti papa na popo ti ala, ala tene: "Koli so alingbi ti mû na e nyama ti tere ti lo ti te ni tongana nyen?" **53** Ndani la Jésus atene na ala: "Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Tongana ALA te nyama ti tere ti Molenge ti zo pëpe na ALA nyon mênë ti lo pëpe, ALA yeke na fini na yâ ti ala pëpe. **54** Zo so ate nyama ti tere ti mbi na lo nyon mênë ti mbi, lo yeke na fini ti lakue lakue, na fade mbi yeke zingo lo na kuâ na lango ti nda ni. **55** Teti nyama ti tere ti mbi ayeke tâ kobe, na mênë ti mbi ayeke tâ ye ti nyongo ni. **56** Zo so ate nyama ti tere ti mbi na anyon mênë ti mbi, lo yeke duti beoko na mbi, na mbi yeke duti beoko na lo. **57** Lege-oko tongana Babâ so ayeke na fini atokua mbi nga mbi yeke na fini ndali ti Babâ, zo so nga ate nyama ti tere ti mbi, lo kue lo yeke duti ande na fini ndali ti mbi. **58** So ayeke mapa so alondo na yayu si azu. A yeke pëpe tongana ti so akotara ti ALA ate giriri me ala kui. Zo so ate mapa so, fade lo yeke ngbâ na fini lakue lakue." **59** Lo tene atënë so na ngoi so lo yeke fa ye na gbele bungbi ti azo na Capernaüm.

60 Tongaso, mingi ti adisciple ti lo, tongana ala mä tënë so, ala tene: "So ayeke tënë ti songo bê. Zo wa si alingbi ti mä ni?" **61** Me Jésus ahinga so adisciple ti lo ayeke diko tënë na gbe ti go ti ala ndali ti tënë so, tongaso lo tene na ala: "Tënë so ason bê ti ALA? **62** ALA yeke tene ande nyen tongana ALA bâ Molenge ti zo ayeke montê na ndo so lo yeke dä kozo? **63** A yeke yingo si amû fini na zo. Mitele asara ye oko pëpe. Atënë so mbi tene na ALA ayeke yingo na ayeke fini. **64** Me na popo ti ALA, ambeni zo ayeke dä so amä na bê pëpe." Teti na tongo nda ni, Jésus ahinga ala so amä na bê pëpe nga lo hinga zo so ayeke kä lo ande. **65** Lo kiri lo tene na ala: "Ndani la mbi tene fade na ALA, mbi tene: Zo oko alingbi ti ga na mbi pëpe, gi tongana Babâ amû lege ni na lo si."

66 Ndali ti tënë so, mingi ti adisciple ti lo akiri na tere ti aye so ala dö lani azia na ala ye ti tambela na lo mbeni pëpe. **67** Tongaso Jésus atene na adisciple bale-oko na use: "ALA nga, ALA ye ti gue?" **68** Simon Pierre akiri tënë na lo atene: "Seigneur, e gue ande na mbage ti zo wa? Mo yeke na atënë so amû na zo fini ti lakue lakue. **69** Na e mä na bê nga e hinga so mo yeke Lo so ayeke nzoni-kue so alondo na Nzapa." **70** Jésus akiri tënë na ala: "Mbi soro ALA bale-oko na use, ni la pëpe? Me mbeni oko na popo ti ALA ayeke zo ti pango zo." **71** Biani, lo yeke sara tënë ti Judas, molenge ti Simon Iscariote, teti a yeke Judas si ayeke kä ande lo, atâa so lo yeke mbeni oko na popo ti adisciple bale-oko na use.

7 Na peko ti aye so, Jésus angbâ ti tambela na yâ ti Galilée, teti lo ye pëpe ti tambela na yâ ti Judée ngbanga ti so aJuif ayeke gi ti fâ lo.

2 Matanga ti aJuif, so a iri ni matanga ti atabernacle, aga nduru awe.
3 Tongaso aita ti lo atene na lo: "Mo londo na ndo so, mo gue na Judée si adisciple ti mo alingbi nga ti bâ akusala so mo sara. **4** Teti tongana mbeni zo aye ti tene azo ahinga lo, lo yeke sara ye na hondengo ni pëpe. Tongana mo yeke sara aye so, fa tere ti mo na lê ti azo kue ma." **5** Biani, aita ti lo amä na bê na lo pëpe.
6 Tongaso Jésus atene na ala: "Ngoi ti mbi ade asi pëpe, me ngoi ti ALA ayeke dä lakue. **7** Dunia so ayeke na nda ti tënë oko pëpe ti ke ALA, me dunia ni ake mbi ngbanga ti so mbi sara tënë ti témoin na ndo ti lo, mbi tene akusala ti lo ayeke sioni.
8 ALA gue ti ALA na matanga ni; me mbi yeke gue fadeso na matanga ni pëpe ngbanga ti so ngoi ti mbi ade ti lingbi kue pëpe." **9** Tongana lo sara atënë so na ala awe, lo ngbâ ti lo na Galilée.

10 Tongana aita ti lo ague ti ala na matanga ni awe, na pekoni lo kue lo gue. Lo gue na lê ti azo pëpe me na hondengo ni. **11** Tongaso na ngoi ti matanga ni, aJuif ayeke gi lo, ala tene: "Koli so ayeke na ndo wa?" **12** Na gbâ ti azo ayeke diko tënë na gbe ti go na ndo ti lo na popo ti ala. Ambeni ayeke tene: "Lo yeke nzoni zo." Ambeni nde ayeke tene: "Lo yeke nzoni zo pëpe, me lo yeke handa gbâ ti azo ni handango."
13 Biani, zo ti sara tënë ti lo dandara ayeke dä pëpe ngbanga ti so mbeto ti aJuif asara ala.

14 Na osio lango ti matanga ni, Jésus amontê na temple na lo yeke fa ye na azo. **15** Li ti aJuif akpe kue, na ala tene: "Zo so ahinga mbeti tongana nyen, so lo gue na a-ekole ti e pëpe so?" **16** Me, Jésus akiri tënë na ala, lo tene: "Ye so mbi fa ayeke ti mbi pëpe, me a yeke ti lo so atokua mbi. **17** Tongana mbeni zo aye ti sara ye so bê ti Lo aye, fade lo yeke hinga wala fango tënë so alondo na Nzapa wala mbi yeke sara gi tënë ti li ti mbi.
18 Zo so asara tënë ti li ti lo ayeke gi gloire ti lo wani. Me zo so agi gloire ti lo so atokua lo, zo so atene gi tâ tënë, na ye so ayeke mbilimbili pëpe ayeke na yâ ti bê ti lo pëpe.
19 Moïse amû lani Ndia na ALA, ni la pëpe? Me zo oko na popo ti ALA abata Ndia ni pëpe. Ngbanga ti nyen ALA yeke gi ti fâ mbi?"
20 Gbâ ti azo ni akiri tënë: "Mbeni sioni yingo ayeke na yâ ti mo. Zo wa la ayeke gi ti fâ mo?" **21** Jésus akiri tënë na ala, lo tene: "Mbi sara gi mbeni ye oko, na li ti ALA kue akpe. **22** Tongaso, ALA gbu li ti ALA na tënë so: Moïse amû lani ndia ti fango ganza na ALA (ndia ni alondo na Moïse pëpe, me a londo na akotara ti ALA), na ALA yeke fâ zo na ganza na lâ ti sabbat. **23** Tongana a fâ mbeni zo na ganza na lâ ti sabbat ti doro ndia ti Moïse pëpe, ALA sara ngonzo mingi na tere ti mbi ngbanga ti so mbi sara si tere ti mbeni zo aga nzoni na lâ ti sabbat? **24** ALA zia ti fâ ngbanga na ndo ti ye so lê ti ALA abâ, me ALA fâ gi ngbanga so ayeke mbilimbili."

25 Tongaso, ambeni zo ti Jérusalem ayeke tene: "Koli so ala yeke gi lo ti fâ lo so la pëpe? **26** Me bâ, lo yeke sara tënë na lê ti azo kue, na ala sara tënë na lo oko pëpe. Amokonzi ni ahinga biani awe so lo yeke Christ? **27** Ye oko, e hinga ndo so koli so alondo dä. Me tongana Christ aga ande, mbeni zo ti hinga ndo so lo londo dä

ayeke duti dä pëpe." **28** Tongaso,
tongana Jésus ayeke fa ye na yâ ti
temple, lo dekongo, lo tene: "ALA
hinga mbi, na ALA hinga nga ndo
so mbi londo dä. Mbi ga na bê ti
mbi wani pëpe, me lo so atokua
mbi ayeke dä biani na ALA hinga lo
pëpe. **29** Ti mbi, mbi hinga lo
ngbanga ti so mbi yeke zo so aga na
iri ti lo, na a yeke lo si atokua mbi."
30 Tongaso ala yeke gi ti gbu lo,
me mbeni zo ti zia maboko na ndo
ti lo ayeke dä pëpe, ngbanga ti so
ngbonga ti lo ade ti lingbi pëpe.
31 Ye oko, mingi na popo ti gbâ ti
azo ni amä na bê na lo, na ala yeke
tene: "Tongana Christ aga ande, lo
yeke sara afä ahon ti so koli so asa-
ara so?"

32 A-Farizien amä gbâ ti azo so
ayeke diko atënë so na gbe ti go ti
ala na tere ti Jésus, na aprêtre-
mokonzi nga na aFarizien atokua
aturugu ti gbu lo. **33** Tongaso
Jésus atene: "Mbi yeke ngbâ na tere
ti ALA teti kete ngoi kozoni si mbi
gue na lo so atokua mbi. **34** ALA
yeke gi mbi ande, me ALA yeke
wara mbi pëpe, nga ndo so mbi
yeke dä, ALA lingbi ti si dä pëpe."
35 Na mango tënë so, aJuif ayeke
tene na popo ti ala: "Koli so aye ti
gue na ndo wa si e wara lo pëpe? Lo
ye ti gue na aJuif so akangbi na ndo
nde nde na popo ti aGrec si lo fa ye
na aGrec? **36** Lo ye ti tene nyen
tongana lo tene: 'ALA yeke gi mbi
ande, me ALA yeke wara mbi pëpe,
nga ndo so mbi yeke dä, ALA lingbi
ti si dä pëpe'?"

37 Na ndangba lango ni, so aye-
ke kota lango ti matanga ni, Jésus
aluti na lo dekongo, lo tene: "Tonga-
na nzara ti ngu asara mbeni zo, zia
lo ga na mbi lo nyon ngu. **38** Zo
so amä na bê na mbi, tongana ti so
Mbeti ti Nzapa atene, 'Fade ngu so
amû fini na zo ayeke londo na yâ
ti bê ti lo kâ asua.'" **39** Andâ lo
tene tënë so ti sara tënë ti yingo
so ala so amä na bê na lo ayeke
wara ni ande. Teti yingo ni ade ti ga
pëpe, ngbanga ti so Jésus ade awara
gloire pëpe. **40** Tongaso, na popo
ti gbâ ti azo so amä tënë so, ambe-
ni ayeke tene: "Lo so ayeke bia-
ni Prophète ni." **41** Ambeni nde
ayeke tene: "So ayeke Christ la." Me
ambeni nga ayeke tene: "Christ aye-
ke londo biani na Galilée si lo ga?
42 Mbeti ti Nzapa atene so Christ
ayeke ti hale ti David, nga lo yeke
londo na Bethléhem, kete kodoro so
David alango lani dä, ni la pëpe?"
43 Tongaso, kangbi atï na popo ti
gbâ ti azo ni ndali ti lo. **44** Ye oko,
ambeni na popo ti ala aye ti gbu lo,
me zo oko azia maboko na ndo ti lo
pëpe.

45 Aturugu ni akiri na mba-
ge ti aprêtre-mokonzi nga na aFa-
rizien ni. Tongaso ala hunda atu-
rugu ni: "Ngbanga ti nyen ALA ga
na lo pëpe?" **46** Aturugu so aki-
ri tënë: "Mbeni zo asara tënë to-
ngaso lâ oko pëpe." **47** Me aFari-
zien atene: "Lo handa ALA nga kue?
48 Mbeni zo na popo ti amokonzi
wala na popo ti aFarizien amä na
bê na lo? **49** Me gbâ ti azo so, so
ahinga Ndia pëpe, ayeke azo so a
deba ala awe." **50** Nicodème, so
ague lani ti bâ Jésus, nga so aye-
ke mbeni oko ti ala, atene na ala:
51 "Ndia ti e ayeke fâ ngbanga na
li ti mbeni zo gi tongana a mä lo ko-
zoni ti hinga ye so lo yeke sara, ni la
pëpe?" **52** Ala kiri tënë na lo, ala
tene: "Mo kue mo yeke zo ti Galilée?
Gi na yâ ti Mbeti ti Nzapa na mo

yeke bâ so mbeni prophète ayeke
londo lâ oko pëpe na Galilée."*

8 **12** Jésus akiri asara tënë na
ala, lo tene: "Mbi yeke lumière
ti dunia so. Zo so amû peko ti mbi,
fade lo yeke tambela na yâ ti bingo
lâ oko pëpe, me fade lo yeke wara lu-
mière so amû fini na zo." **13** Na
aFarizien atene na lo: "Mo yeke sara
tënë ti témoin na ndo ti mo wani.
Tënë ti témoin ti mo so ayeke tâ tënë
pëpe." **14** Jésus akiri tënë na ala,
lo tene: "Même tongana mbi sara
tënë ti témoin na ndo ti mbi wani,
tënë ti mbi ayeke tâ tënë ngbanga ti
so mbi hinga ndo so mbi londo dä si
mbi ga nga ndo so mbi yeke gue
dä. Me ALA, ALA hinga pëpe ndo so
mbi londo dä si mbi ga nga ndo so
mbi yeke gue dä. **15** Ti ALA, ALA
yeke fâ ngbanga na lege ti mitele,
me mbi, mbi yeke fâ ngbanga na li
ti zo oko pëpe. **16** Ye oko, tonga-
na mbi fâ ngbanga, fango ngbanga
ti mbi ayeke na lege ni, ndali ti
so mbi yeke gi mbi oko pëpe, me
Babâ so atokua mbi ayeke na mbi.
17 Nga, a sû tënë so na yâ ti Ndia ti
ALA wani, a tene: 'Tënë ti témoin
ti azo use ayeke tâ tënë.' **18** Mbi
yeke zo so asara tënë ti témoin na
ndo ti mbi wani, na Babâ so atokua
mbi asara tënë ti témoin na ndo ti
mbi nga." **19** Tongaso ala to nda ti
tene na lo: "Babâ ti mo ayeke na ndo
wa?" Jésus akiri tënë: "ALA hinga
mbi pëpe na ALA hinga nga Babâ ti
mbi pëpe. Tongana ALA hinga mbi,
ka ALA yeke hinga nga Babâ ti mbi."
20 Lo yeke sara atënë so na ndo so
asanduku ti nginza ayeke dä tonga-
na lo yeke fa ye na azo na yâ ti tem-
ple. Me zo oko agbu lo pëpe ndali ti
so ngbonga ti lo ade ti lingbi pëpe.
21 Lo kiri lo tene na ala: "Mbi
yeke hon, na ALA yeke gi mbi ande,
me fade ALA yeke kui na yâ ti
siokpari ti ALA. Ndo so mbi yeke
gue dä, ALA lingbi ti si dä pëpe."
22 Tongaso aJuif ayeke tene: "Lo
yeke fâ tere ti lo ande? Teti lo tene:
'Ndo so mbi yeke gue dä, ALA li-
ngbi ti si dä pëpe.'" **23** Ni la lo
tene na ala: "ALA yeke ti ALA ti gbe
ni, me mbi yeke ti mbi ti nduzu.
ALA yeke ti dunia so, mbi yeke ti

---

* A yeke wara pëpe versê 53 ti si na chapitre 8 versê 11 na yâ ti ambeti tongana Codex Sinaiticus, Codex Vaticanus, Codex Sinaiticus so ayeke na yanga ti Syriaque. Na yâ ti ambeni mbeti ti yanga ti Grec ni nga na ambeni Bible, aversê so ayeke dä, na atënë ti yâ ni akpa tere kue pëpe. Atënë ti yâ ti aversê ni ayeke so:

53 Na pekoni, zo oko oko akiri na da ti lo.

8 Jésus ague na ndo ti Hoto ti akeke ti olive. **2** Me hio na ndapre, lo kiri lo si na temple na azo kue ayeke ga na mbage ti lo. Lo duti na lo to nda ti fa ye na ala. **3** Ascribe na aFarizien aga na mbeni wali so ala gbu lo na gingo mbeni koli nde. Ala zia wali ni aluti na popo ti ala, **4** na ala tene na Jésus: "Wafango ye, a gbu wali so na ngoi so lo ngbâ ti gi mbeni koli nde. **5** Na yâ ti Ndia, Moïse atene na e ti bo mara ti wali tongaso na tênë ti fâ lo. Biani, mo tene ti mo nyen?" **6** Ti tâ tënë ni, ala yeke sara tënë so ti tara Jésus si ala wara mbeni tënë ti bi na li ti lo. Me Jésus akuku, lo yeke sara mbeti na sese na li ti maboko ti lo. **7** So ala ngbâ gi ti hunda lo, lo londo na lo tene na ala: "Na popo ti ALA so, zia zo so ayeke na siokpari pëpe aduti kozo zo ti mû tênë ti bo na wali so." **8** Lo kiri lo kuku na lo ngbâ ti sara mbeti na sese. **9** Me azo so amä tënë so lo tene ato nda ti hon oko na oko, a londo na a-ancien ni, si a zia gi Jésus oko na wali ni so ayeke fade na popo ti ala. **10** Jésus alondo, lo tene na wali ni: "Wali, azo ni ayeke na ndo wa? Zo oko afâ ngbanga na li ti mo pëpe?" **11** Wali ni atene: "Kota zo, zo oko afâ ngbanga na li ti mbi pëpe." Jésus atene: "Mbi nga mbi fâ ngbanga na li ti mo pëpe. Mo gue, me ti londo na lango ti laso, mo ngbâ na yâ ti siokpari mbeni pëpe."

dunia so pëpe. **24** A yeke tongaso
si mbi tene fade na ALA, mbi tene:
Fade ALA yeke kui na yâ ti asiokpa-
ri ti ALA. Teti tongana ALA mä na
bê pëpe so mbi yeke lo, fade ALA
yeke kui na yâ ti asiokpari ti ALA."
25 Tongaso ala tene na lo: "Mo yeke
zo wa?" Jésus atene na ala: "Ka mbi
yeke sara tënë na ALA ngbanga ti
nyen? **26** Mbi yeke na atënë min-
gi ti tene na ndo ti ALA na ti fâ
ngbanga na ndo ni. Biani, lo so ato-
kua mbi ayeke tene gi tâ tënë, na
aye so mbi mä na yanga ti lo, mbi
yeke sara tënë ni na yâ ti dunia so."
27 Jésus ayeke sara tënë ti Babâ ni
na ala, me ala gbu nda ni pëpe.
28 Tongaso Jésus atene: "Tongana
ALA yä Molenge ti zo na nduzu awe,
fade ALA yeke hinga so mbi yeke lo
na so mbi yeke sara ye oko pëpe na
bê ti mbi wani. Me mbi yeke tene gi
aye so Babâ afa na mbi. **29** Lo so
atokua mbi ayeke na mbi. Lo zia
mbi gi mbi oko pëpe, ngbanga ti so
mbi yeke sara lakue aye so anzere
na bê ti lo." **30** Tongana lo yeke
sara atënë so, azo mingi amä na bê
na lo.

31 Tongaso Jésus akiri atene na
aJuif so amä na bê na lo: "Tongana
ALA ngbâ na yâ ti tënë ti mbi, ALA
yeke biani adisciple ti mbi, **32** na
ALA yeke hinga ande tâ tënë, na tâ
tënë ayeke zi ALA." **33** Ala kiri
tënë na lo: "E yeke hale ti Abraham
na mbeni zo agbu e na ngbâa lâ oko
pëpe. Tongana nyen si mo tene: 'A
yeke zi ALA ande'?" **34** Jésus aki-
ri tënë na ala: "Biani, ti tâ tënë ni,
mbi tene na ALA: Zo kue so angbâ ti
sara siokpari ayeke ngbâa ti siokpa-
ri. **35** Nga, ngbâa ayeke ngbâ na
popo ti azo ti da ni lakue lakue pëpe,
me molenge ti da ni ayeke ngbâ
ti lo lakue lakue. **36** Tongaso, to-
ngana Molenge ni si azi ALA, ALA
yeke duti biani azo so a zi ALA awe.
37 Mbi hinga so ALA yeke hale ti
Abraham, me ALA yeke gi lege ti fâ
mbi ngbanga ti so tënë ti mbi amaï
na yâ ti bê ti ALA pëpe. **38** Aye so
mbi bâ ni na mbage ti Babâ ti mbi,
mbi sara tënë ni. Me ti ALA, ALA
sara aye so ALA mä na mbage ti
babâ ti ALA." **39** Ala kiri tënë na
Jésus, ala tene: "Babâ ti e ayeke
Abraham." Jésus atene na ala: "To-
ngana ALA yeke amolenge ti Abra-
ham, zia ALA sara aye so Abraham
asara. **40** Me fadeso ALA yeke gi
lege ti fâ mbi, mbi so mbi yeke tene
na ALA tâ tënë so mbi mä na mbage
ti Nzapa. Abraham asara ândö ye
so pëpe. **41** ALA yeke sara aye so
babâ ti ALA asara." Ala tene na lo: "A
dü e na lege ti lango-sioni pëpe.
Babâ ti e ayeke gi oko, Nzapa."

42 Jésus atene na ala: "Tongana
Nzapa ayeke fade Babâ ti ALA, ka
ALA yeke ndoye mbi, teti mbi londo
na Nzapa si mbi ga na ndo so. Mbi
ga ti bê ti mbi pëpe, me a yeke
Lo si atokua mbi. **43** Ngbanga ti
nyen ALA hinga pëpe ye so mbi yeke
sara tënë ni? A yeke ngbanga ti so
ALA lingbi ti mä tënë ti mbi pëpe.
44 ALA yeke ti babâ ti ALA Zabolo,
na ALA ye ti sara aye so bê ti babâ ti
ALA aye. Na ngoi so lo to nda ni, lo
yeke wafango zo na lo ngbâ na yâ ti
tâ tënë pëpe, ngbanga ti so tâ tënë
ayeke na yâ ti lo pëpe. Tongana lo
tene mvene, lo tene ni alingbi na
tënë ti bê ti lo wani, ngbanga ti so lo
yeke zo ti mvene na babâ ti mvene.
45 Me ti mbi, teti so mbi tene tâ
tënë, ALA mä na bê na mbi pëpe.
46 Zo wa na popo ti ALA alingbi ti
fa so siokpari ayeke na li ti mbi? To-

ngana mbi tene tâ tënë, ngbanga ti
nyen si ALA mä na bê na mbi pëpe?
47 Zo so ayeke ti Nzapa amä atë-
në ti Nzapa. Ndani la ALA mä tënë
pëpe, ngbanga ti so ALA yeke ti Nza-
pa pëpe."

48 A-Juif akiri tënë na lo, ala
tene: "So e tene: Mo yeke zo ti Sa-
marie nga mbeni sioni yingo aye-
ke na yâ ti mo, a yeke na lege ni
pëpe?" **49** Jésus atene: "Sioni yi-
ngo ayeke na yâ ti mbi pëpe, me mbi
yeke ne Babâ ti mbi, na ALA, ALA
bi kamene na lê ti mbi. **50** Ye
oko, mbi yeke gi gloire ndali ti mbi
wani pëpe. Mbeni Zo ayeke dä so
ayeke gi ni nga lo yeke wafango
ngbanga. **51** Biani, ti tâ tënë ni,
mbi tene na ALA: Tongana mbeni zo
abata tënë ti mbi, fade lo kui lâ oko
pëpe." **52** A-Juif atene na lo: "Fa-
deso e hinga awe so mbeni sioni yi-
ngo ayeke na yâ ti mo. Abraham
akui, aprophète nga akui, me mo,
mo tene: 'Tongana mbeni zo abata
tënë ti mbi, fade lo kui lâ oko pëpe.'
53 Mo yeke ti mo kota ahon babâ ti
e Abraham so akui? Même apro-
phète nga akui. Mo ye ti tene so
mo yeke ti mo zo wa?" **54** Jésus
akiri tënë: "Tongana mbi yeke mû
gloire na mbi wani, gloire ti mbi ni
ayeke senge senge. A yeke Babâ ti
mbi si ayeke mû gloire na mbi, lo
so ALA tene lo yeke Nzapa ti ALA.
55 Ye oko, ALA hinga lo pëpe. Me
mbi, mbi hinga lo. Na tongana mbi
tene so mbi hinga lo pëpe, mbi yeke
duti nga mbeni zo ti mvene tongana
ALA. Me mbi hinga lo na mbi yeke
bata tënë ti lo. **56** Tere ti babâ
ti ALA Abraham anzere lani mingi
ngbanga ti so lo ku ti bâ lango ti
mbi. Lo bâ ni na tere ti lo anze-
re." **57** Tongaso aJuif atene na lo:
"Mo de mo wara ngu bale-oku pëpe,
na mo bâ Abraham awe?" **58** Jé-
sus atene na ala: "Biani, ti tâ tënë
ni, mbi tene na ALA: Kozo si Abra-
ham abâ gigi, mbi yeke lani dä."
59 Tongaso, ala ro atënë ti bo na lo,
me Jésus ahonde tere ti lo na lo si-
gigi na yâ ti temple ni.

9 Tongana Jésus ayeke hon na
lege, lo bâ mbeni koli so a dü lo
waziba. **2** Na adisciple ti lo ahu-
nda lo: "Rabbi, zo wa la asara sio-
kpari si a dü koli so waziba so? Lo
koli ni wala babâ na mama ti lo?"
3 Jésus akiri tënë: "Koli so wala
babâ na mama ti lo si asara siokpa-
ri pëpe, me ye so asi tongaso ti te-
ne a bâ akusala ti Nzapa na yâ ti
ye so asi na lo. **4** A lingbi e sara
akusala ti lo so atokua mbi na ngoi
so lâ angbâ. Bï ayeke ga, ngoi so
zo alingbi ti sara kua pëpe. **5** Na
ngoi kue so mbi yeke na yâ ti dunia
so, mbi yeke lumière ti dunia ni."
6 Tongana lo sara atënë so awe, lo
tuku ngu ti yanga na sese, lo bungbi
ni na sese si a ga popoto na lo zia
ni na ndo ti lê ti koli so. **7** Jésus
atene na lo: "Gue mo sukula lê ti mo
na ngu ti Siloam" (so nda ni aye ti
tene 'So a tokua ni'). Koli so ague na
lo sukula lê ti lo, na kiringo ti lo, lo
bâ ndo fadeso.

8 Tongaso azo ti tere ti da ti lo
nga na azo so abâ so kozo lo yeke zo
ti iringo ye ato nda ti tene: "Koli so
ayeke duti ka ti iri ye so la pëpe?"
9 Ambeni atene: "Lo la." Ambeni
atene: "A yeke lo la pëpe, me zo ni
akpa lo kpango." Koli ni ayeke tene:
"So mbi la." **10** Tongaso ala yeke
tene na lo: "Lê ti mo azi tongana
nyen?" **11** Lo kiri tënë: "A yeke
koli so a iri lo Jésus si asara popoto,
lo zia ni na lê ti mbi na lo tene na

mbi: 'Gue na ngu ti Siloam na mo
sukula lê ti mo.' Tongaso mbi gue,
mbi sukula lê ti mbi na mbi bâ ndo."
12 Na ndo ti tënë so, ala tene na lo:
"Koli ni so ayeke na ndo wa?" Lo
tene: "Mbi hinga pëpe."

13 Ala mû koli so ayeke fade wa-
ziba, ala gue na lo na aFarizien.
14 Andâ a yeke na lâ ti sabbat si Jé-
sus asara popoto ni nga lo zi lê ti
koli so. **15** Fadeso aFarizien nga
ato nda ti hunda lo ti hinga tongana
nyen si lo bâ ndo. Lo tene na ala: "Lo
zia popoto na lê ti mbi, mbi sukula
lê ti mbi si na pekoni mbi bâ ndo."
16 Tongaso ambeni na popo ti aFa-
rizien ato nda ti tene: "Koli so alondo
na Nzapa pëpe ngbanga ti so lo bata
lâ ti sabbat pëpe." Ambeni nde ate-
ne: "Mbeni zo so ayeke wasiokpari
alingbi ti sara mara ti afä so tonga-
na nyen?" Ni la kangbi atï na popo
ti ala. **17** Tongaso ala kiri atene
na waziba ni: "So koli so azi lê ti mo
so, mo tene ti mo nyen na ndo ti lo?"
Koli ni atene: "Lo yeke mbeni pro-
phète."

18 Me aJuif amä na bê pëpe so
koli so ayeke ândö waziba si lo bâ
ndo, juska ala iri babâ na mama ti lo.
19 Na aJuif so ahunda ala: "Mole-
nge ti ALA so ALA tene ALA dü lo wa-
ziba so la? A sara tongana nyen si
fadeso lo bâ ndo so?" **20** Tongaso,
babâ na mama ti lo akiri tënë: "E hin-
ga so molenge ti e la nga e dü lo
waziba. **21** Me e hinga pëpe ye
so asara si lo bâ ndo fadeso, na e hin-
ga nga pëpe zo so azi lê ti lo. ALA
hunda lo. Lo ga koli awe. A yeke
na lo ti sara tënë ndali ti lo wani."
22 Babâ na mama ti lo asara tënë so
ndali ti so mbeto ti aJuif asara ala.
Teti aJuif amä tere awe atene, to-
ngana mbeni zo atene na yanga ti
lo so Jésus ayeke Christ, a lingbi a
tomba zo so na yâ ti synagogue.
23 Ndani la babâ na mama ti lo ate-
ne: "Lo ga koli awe. ALA hunda lo."

24 Tongaso, ti fani use ni, ala
iri koli so ayeke ândö waziba na
ala tene na lo: "Mû gloire na Nza-
pa. E hinga so koli so ayeke mbeni
wasiokpari." **25** Lo kiri tënë na
ala: "Wala lo yeke mbeni wasiokpa-
ri mbi hinga pëpe. Ye oko so mbi hi-
nga ni ayeke so: mbi yeke ândö wa-
ziba, me fadeso mbi yeke bâ ndo."
26 Tongaso, ala tene na lo: "Nyen
la lo sara na mo? Lo zi lê ti mo ni
tongana nyen?" **27** Lo kiri tënë na
ala: "Mbi tene ni fade na ALA
awe, me ALA mä pëpe. Ngbanga ti
nyen ALA ye ti kiri ti mä ni? ALA
nga ALA ye ti ga adisciple ti lo?"
28 Na mango tënë so, ala zonga lo,
ala tene: "Mo si mo yeke mbeni dis-
ciple ti koli so, me e yeke ti e adisci-
ple ti Moïse. **29** E hinga so Nza-
pa asara tënë ândö na Moïse. Me
ti koli so, e hinga ndo so lo londo
dä pëpe." **30** Koli ni akiri tënë na
ala, lo tene: "Ye so mbi gi li ti mbi
dä gbä ayeke so: ALA hinga ndo so
lo londo dä pëpe, me lo zi lê ti mbi.
31 E hinga so Nzapa ayeke mä awa-
siokpari pëpe, me tongana mbeni
zo akpe mbeto ti Nzapa na lo sara ye
so bê ti Nzapa aye, Nzapa ayeke mä
zo so. **32** Ngbene ye giriri a mä lâ
oko pëpe so mbeni zo azi lê ti mbe-
ni zo so a dü lo waziba. **33** To-
ngana fade koli so alondo na Nzapa
pëpe, ka lo lingbi ti sara mbeni ye
oko pëpe." **34** Ala kiri tënë na lo,
ala tene: "A dü mo na ngbongboro
tere ti mo kue na yâ ti siokpari, me
mo yeke fa ye na e?" Na ala bi lo na
gigi!

35 Jésus amä so ala bi koli so na
gigi. Na tongana Jésus awara koli ni,
lo tene: "Mo mä na bê na Molenge ti

zo?" **36** Koli so akiri tënë: "Kota
zo, lo yeke zo wa? tongaso si mbi mä
na bê na lo." **37** Jésus atene na
lo: "Mo bâ lo awe, nga zo so ayeke
sara tënë na mo so ayeke lo la."
38 Na koli ni atene: "Seigneur, mbi
mä na bê na lo." Tongaso koli so aba
li ti lo na gbe ti Jésus. **39** Na Jé-
sus atene: "A yeke ndali ti fango
ngbanga so si mbi ga na yâ ti dunia
so: ti tene ala so abâ ndo pëpe abâ
ndo na ala so abâ ndo aga awaziba."
40 Ambeni na popo ti aFarizien so
ayeke na tere ti lo amä atënë so, na
ala tene na lo: "E nga e yeke awazi-
ba?" **41** Jésus atene na ala: "To-
ngana ALA yeke fade awaziba, ka
ALA yeke na siokpari pëpe. Me so
ALA tene: 'E yeke bâ ndo,' siokpari ti
ALA angbâ."

10 "Biani, ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA: Zo so alï na yâ
ti gbagba ti angasangbaga ni na ya-
nga ni pëpe, me lo montê na mbe-
ni ndo nde si lo lï dä, zo so ayeke
zo ti nzi nga zo ti gbungo ye ti zo
na ngangu. **2** Me zo so alï na ya-
nga ti gbagba ni, lo yeke berger
ti angasangbaga ni. **3** Wabatango
yanga ti gbagba ni azi ni na lo, na
angasangbaga ni amä go ti lo, lo iri
angasangbaga ti lo oko oko na iri ti
ala na lo sigigi na ala. **4** Tongana
lo sigigi na angasangbaga ti lo kue
awe, lo hon kozo na ala, na angasa-
ngbaga ni amû peko ti lo ngbanga
ti so ala hinga go ti lo. **5** Angasa-
ngbaga ni ayeke mû ande peko ti
mbeni wande oko pëpe, me ala yeke
kpe ande lo ngbanga ti so ala hinga
go ti awande pëpe." **6** Jésus atene
toli so na ala, me ala mä yâ ti atënë
so lo yeke tene na ala so pëpe.

7 Na pekoni, Jésus akiri atene:
"Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene na
ALA: Mbi yeke yanga ti gbagba ti
angasangbaga ni. **8** Azo so kue
aga na place ti mbi ayeke azo ti
nzi nga azo ti gbungo aye ti azo na
ngangu. Me angasangbaga ni amä
ala pëpe. **9** Mbi yeke yanga ti
gbagba ni. Zo so ahon na lege ti
mbi ti lï na yâ ni, a yeke sö lo
ande, fade lo yeke lï na lo yeke sigi-
gi nga lo yeke wara ndo ti tengo
pere. **10** Zo ti nzi aga gi ti nzi
angasangbaga ni, ti fâ ala na ti futi
ala. Mbi ga si ala lingbi ti wara
fini na ala wara ni mingi. **11** Mbi
yeke berger so ayeke nzoni mingi.
Berger so ayeke nzoni mingi akä
âme ti lo na kuâ ndali ti angasa-
ngbaga ni. **12** Zo ti kua, so aye-
ke berger pëpe na so angasangbaga
ni ayeke ti lo pëpe, tongana lo bâ
mbo ti ngonda ayeke ga, lo dö anga-
sangbaga ni lo kpe (na mbo ti ngo-
nda ni agbu ala nga lo kangbi yâ ti
ala kirikiri), **13** ngbanga ti so lo
yeke ti lo gi zo ti kua na lo yeke bi
bê ti lo na angasangbaga ni nzoni
pëpe. **14** Mbi yeke berger so aye-
ke nzoni mingi, mbi hinga angasa-
ngbaga ti mbi na angasangbaga ti
mbi ahinga mbi, **15** gi tongana ti
so Babâ ahinga mbi na mbi nga mbi
hinga Babâ. Tongaso mbi kä âme
ti mbi na kuâ ndali ti angasangba-
ga ni.

16 "Mbi yeke na ambeni ngasa-
ngbaga so ayeke ti gbagba so pëpe.
A lingbi mbi ga na ala so nga,
na fade ala yeke mä go ti mbi na
ala yeke ga kundu oko, berger oko.
17 Ndani la si Babâ andoye mbi,
ngbanga ti so mbi kä âme ti mbi
na kuâ si mbi kiri mbi wara ni.
18 Zo oko amû ni na tïtî mbi pëpe,
me mbi wani si mbi kä ni na kuâ. A
mû na mbi yanga ti kä ni na kuâ na

a mû na mbi yanga ti kiri ti wara ni.
Mbi wara commandement na ndo ti
ye so na mbage ti Babâ ti mbi."
19 Kangbi akiri atï na popo ti
aJuif ndali ti atënë so. **20** Mingi
ti ala ayeke tene: "Mbeni sioni yi-
ngo ayeke na yâ ti lo nga ye asara
li ti lo. ALA mä lo ngbanga ti nyen?"
21 Ambeni ayeke tene: "So ayeke
pëpe atënë ti zo so mbeni sioni yi-
ngo ayeke na yâ ti lo. Mbeni sioni yi-
ngo alingbi pëpe ti zi lê ti awaziba,
ni la pëpe?"
22 Na ngoi ni so, matanga ti mu-
ngo temple na Nzapa ayeke na Jéru-
salem. A yeke ngoi so dê ayeke mi-
ngi, **23** na Jésus ayeke tambela
na yâ ti temple na gbe ti véranda ti
Salomon. **24** Tongaso aJuif ango-
ro lo na ala to nda ti tene na lo: "Mo
yeke sara si bê ti e angbâ gi na ndu-
zu juska lawa? Tongana mo yeke
Christ, tene na e polele." **25** Jé-
sus akiri tënë na ala: "Mbi tene ni
na ALA awe, me ALA mä na bê na ni
pëpe. Akusala so mbi yeke sara na
iri ti Babâ ti mbi, ni si ayeke sara
tënë na ndo ti mbi. **26** Me ALA
mä na bê na ni pëpe ngbanga ti so
ALA yeke angasangbaga ti mbi pëpe.
27 Angasangbaga ti mbi amä go
ti mbi, mbi hinga ala, na ala mû
peko ti mbi. **28** Na mbi mû na ala
fini ti lakue lakue, a yeke futi ala lâ
oko pëpe, na fade zo oko ayeke gbo-
to ala na tïtî mbi pëpe. **29** Ye so
Babâ ti mbi amû na mbi ayeke kota
mingi ahon tanga ti aye kue, na zo
oko alingbi ti gboto ni na maboko
ti Babâ pëpe. **30** Mbi na Babâ e
yeke oko."
31 A-Juif akiri amû atênë ti
bo na lo. **32** Jésus atene na ala:
"Mbi fa na ALA apendere kusala mi-
ngi so alondo na Babâ. Na ALA ye ti
bo mbi na tênë ngbanga ti kusala
ti so wa?" **33** A-Juif akiri tënë
na lo: "E yeke bo mo na tênë nda-
li ti mbeni pendere kusala pëpe, me
ndali ti so mo zonga Nzapa. Teti
mo yeke zo, me mo ye ti fa so
mo yeke mbeni nzapa." **34** Jésus
akiri tënë na ala: "A sû tënë so na yâ
ti Ndia ti ALA pëpe? A tene: 'Mbi
tene: "ALA yeke anzapa."' **35** To-
ngana lo iri ala so tënë ti Nzapa afâ
ngbanga na li ti ala, lo tene ala yeke
'anzapa,' na a lingbi pëpe ti mingo
ngangu ti tënë so Mbeti ti Nzapa
atene, **36** ALA tene na mbi, mbi
so Babâ asara si mbi ga nzoni-kue
na lo tokua mbi na yâ ti dunia so,
ALA tene: 'Mo zonga Nzapa,' ngba-
nga ti so mbi tene mbi yeke Mo-
lenge ti Nzapa? **37** Tongana mbi
yeke sara akusala ti Babâ ti mbi
pëpe, ALA mä na bê na mbi pëpe.
38 Me tongana mbi yeke sara ni,
atâa ALA mä na bê na mbi pëpe, zia
ALA mä na bê na akusala ni, si ALA
hinga na ALA ngbâ ti hinga so Babâ
ayeke beoko na mbi na mbi yeke be-
oko na Babâ." **39** Ni la, ala kiri
ala tara ti gbu lo, me lo sigigi na yâ
ti maboko ti ala.
40 Tongaso lo kiri lo fâ Ngu ti
Jourdain, lo gue na ndo so Jean aye-
ke batize ândö azo dä na lo ngbâ kâ.
41 Na azo mingi aga na mbage ti
lo, ala to nda ti tene: "Biani, Jean
asara lani mbeni fä oko pëpe, me
gbâ ti atënë so Jean atene na ndo ti
koli so, atënë ni kue ayeke lani tâ
tënë." **42** Na azo mingi amä na
bê na lo kâ.

11 Mbeni koli ayeke dä so tere
ti lo ason. Iri ti lo ayeke La-
zare, zo ti Béthanie, kodoro ti Ma-
rie na ti ita ti lo Marthe. **2** A ye-
ke Marie so asara mafuta so a zia

yombo dä na tere ti Seigneur na
lo mbô gere ti Seigneur na kuä ti
li ti lo. Lo la si tere ti ita ti lo La-
zare ason. **3** Tongaso, aita ti La-
zare ti wali atokua yanga na Jésus,
ala tene: "Seigneur, bâ, lo so mo ye
lo mingi so, tere ti lo ason." **4** Me
tongana Jésus amä tokua ni, lo tene:
"Kobela so ayeke hunzi gi na kuâ
pëpe, me a yeke ti mû gloire na Nza-
pa, si na lege ni a lingbi ti mû gloire
na Molenge ti Nzapa."
5 Jésus andoye Marthe na ita ti lo
ti wali nga na Lazare. **6** Me to-
ngana Jésus amä so tere ti Lazare
ason, lo kiri lo ngbâ lango use na ndo
so lo yeke dä. **7** Na pekoni, lo tene
na adisciple ni: "Zia e kiri e gue na
Judée." **8** Adisciple ni atene na
lo: "Rabbi, a ninga mingi pëpe azo
ti Judée agi ti bo mo na tênë, na
mo kiri ti gue kâ?" **9** Jésus akiri
tënë: "Wungo ti angbonga ti kota lâ
ayeke bale-oko na use pëpe? Tonga-
na mbeni zo atambela na kota lâ, lo
yeke gu tere ti lo na mbeni ye pëpe
ngbanga ti so lo bâ lumière ti dunia
so. **10** Me tongana mbeni zo ata-
mbela na bï, lo yeke gu tere ti lo
na mbeni ye ngbanga ti so lumière
ayeke na yâ ti lo pëpe."
11 Na peko ti so lo tene atënë so,
lo tene na ala: "Kamarade ti e Lazare
alango, me mbi yeke gue kâ ti zingo
lo na lango ni." **12** Tongaso adis-
ciple ni atene na lo: "Seigneur, to-
ngana lo yeke lango, fade tere ti
lo ayeke kaï." **13** Me Jésus ayeke
sara tënë ti kuâ ti Lazare. Ye oko, ala
bâ ti ala atene lo yeke sara tënë ti la-
ngo so zo ayeke lango ti wu tere ti
lo. **14** Ni la, na ngoi ni so, Jésus
atene polele na ala atene: "Lazare
akui awe, **15** na mbi yeke na ngia
ngbanga ti ALA teti so mbi yeke fade
kâ pëpe, tongaso si ALA mä na bê.
Me zia e gue na tere ti lo." **16** To-
ngaso Thomas, so mbeni iri ti lo
ayeke Didyme, atene na amba ti lo
disciple ni: "Zia e nga e gue, si e li-
ngbi ti kui legeoko na lo."
17 Tongana Jésus asi, lo bâ so La-
zare asara lango osio na yâ ti se-
nde ti kuâ awe. **18** Béthanie aye-
ke nduru na Jérusalem, a lingbi
kilomètre ota tongaso. **19** Ndani
la aJuif mingi aga fade na ndo ti
Marthe na Marie ti dë bê ti ala nda-
li ti kuâ ti ita ti ala ni. **20** Tonga-
na Marthe amä so Jésus ayeke ga, lo
gue lo tingbi na lo. Me Marie angbâ
ti lo ti duti na da. **21** Marthe ate-
ne na Jésus: "Seigneur, tongana mo
yeke fade ge, ka ita ti mbi ti koli
akui pëpe. **22** Me, même fadeso
mbi hinga so ye kue so mo yeke hu-
nda na Nzapa, Nzapa ayeke mû ni
ande na mo." **23** Jésus atene na
lo: "Ita ti mo ayeke zingo na kuâ."
24 Marthe atene na lo: "Mbi hinga
so lo yeke zingo ande na kuâ na
lango ti nda ni." **25** Jésus atene
na lo: "Mbi yeke zingongo ti akuâ
nga na fini. Zo so amä na bê na
mbi, atâa lo kui, lo yeke kiri na fini.
26 Na zo kue so ayeke na fini nga lo
mä na bê na mbi, lo yeke kui pëpe,
lâ oko pëpe. Mo mä na bê na tënë
so?" **27** Marthe atene na lo: "En,
mbi mä na bê na ni, Seigneur. Mbi
mä na bê awe so mo yeke Christ,
Molenge ti Nzapa, Lo so ayeke ga na
yâ ti dunia so." **28** Na tongana lo
tene tënë so awe, lo gue lo iri ita ti
lo Marie, lo sara tënë na lo yeke, lo
tene: "Wafango ye ayeke ge na lo iri
mo." **29** Tongana Marie amä tënë
so, lo londo hio na lo yeke gue na
mbage ti Jésus.
30 Biani, Jésus ade ti lï na yâ
ti kete kodoro ni pëpe, me lo ngbâ
gi na ndo so Marthe atingbi lo dä.

31 Ye oko, aJuif so ayeke na tere ti
Marie na yâ ti da ni na so ayeke dë
bê ti lo, tongana ala bâ so Marie alo-
ndo hio na lo sigigi, ala mû peko ti lo.
Ala bâ ti ala atene lo yeke gue kâ na
sende ti kuâ ni ti toto. **32** Tonga-
na Marie asi na ndo so Jésus ayeke
dä na lê ti lo atï na ndo ti Jésus, lo tï
na gere ti Jésus, lo tene na lo: "Sei-
gneur, tongana mo yeke fade ge,
ka ita ti mbi akui pëpe." **33** To-
ngana Jésus abâ Marie so ayeke
toto, na aJuif so aga legeoko na
lo so ayeke toto nga, lo dema na
yâ ti bê* ti lo na vundu asara lo.
34 Na lo tene: "ALA zia lo na ndo
wa?" Ala tene na lo: "Seigneur, mo
ga mo bâ ndo ni." **35** Jésus atoto
na ngu ti lê. **36** Tongaso aJuif ni
ayeke tene: "ALA bâ tâ yengo so lo ye
na koli so ma!" **37** Me ambeni na
popo ti ala atene: "Lo so lo zi lani lê
ti waziba so, lo lingbi fade pëpe ti
kanga lege na koli so ti kui?"

38 Tongaso, na peko ti so Jésus
akiri adema na yâ ti bê ti lo, lo gue
na sende ti kuâ ni. A yeke mbeni dû
so a zi ni na yâ ti kota tênë na a zia
mbeni tênë na yanga ni. **39** Jé-
sus atene: "ALA zi tênë ni." Marthe,
ita ti kuâ ni, atene na Jésus: "Sei-
gneur, ti si na ngoi so, lo fun awe,
teti a sara lango osio awe." **40** Jé-
sus atene na lo: "Mbi tene fade na
mo pëpe? so tongana mo mä na bê,
fade mo yeke bâ gloire ti Nzapa."
41 Tongaso ala zi tênë ni. Jésus ayô
lê ti lo na nduzu na lo tene: "Babâ,
mbi kiri singila na mo so mo mä
mbi. **42** Ti tâ tënë ni, mbi hinga
so mo yeke mä mbi lakue; me ndali
ti gbâ ti azo so aluti na ndo so si mbi
sara tënë, ti tene ala mä na bê so
mo tokua mbi." **43** Na peko ti so
lo sara tënë so awe, lo dekongo na
kota go, lo tene: "Lazare, mo sigigi!"
44 Koli so akui awe so asigigi, gere
ti lo na maboko ti lo angbâ na abo-
ngo so a kanga na lo, na a kanga lê
ti lo na mbeni yanga ti bongo. Jésus
atene na ala: "ALA zi lo na ALA zia lo
gue."

45 Tongaso aJuif mingi so aga na
ndo ti Marie na so abâ ye so Jésus
asara amä na bê na lo. **46** Me
ambeni na popo ti ala ague na
aFarizien na ala tene na ala tënë
ti aye so Jésus asara. **47** Ndani
la, aprêtre-mokonzi nga na aFari-
zien abungbi azo ti Sanhédrin ni kue
na ala to nda ti tene: "So e yeke sara
ande nyen? teti koli so asara afä mi-
ngi. **48** Tongana e zia gi lo, lo gue
na ni tongaso, azo kue ayeke mä na
bê ande na lo na aRomain ayeke ga
ti mû ndo ti e nga na mara ti e."
49 Me mbeni oko na popo ti ala,
Caïphe, so lo yeke kota prêtre na ngu
ni so, atene na ala: "ALA hinga ye
oko dä pëpe, **50** na ALA gbu li ti
ALA pëpe so a yeke ndali ti nzoni ti
ALA tongana zo oko akui ngbanga ti
azo ni, si a futi mara ni kue pëpe."
51 Ye oko, tënë so lo tene alondo na
lo wani pëpe. Me teti so lo yeke kota
prêtre na ngu ni so, lo tene prophé-
tie ti fa so a lingbi Jésus akui teti
mara ni, **52** na gi teti mara ni
pëpe, me nga ti tene lo bungbi oko
amolenge ti Nzapa so akangbi kiri-
kiri. **53** Ni la, ti londo na lango ni
so, ala mä tere ti fâ lo.

54 Tongaso, Jésus ayeke tambe-
la dandara mbeni pëpe na popo ti
aJuif. Me lo zia ndo ni so, lo gue na
ndo so ayeke nduru na yando, na yâ
ti mbeni gbata so a iri ni Éphraïm,
na lo ngbâ kâ, lo na adisciple ni.
55 Matanga ti Pâque ti aJuif apusu

Jn 11:33* Na Grec: "yingo."

nduru, na azo mingi alondo na yâ ti
akete kodoro ti gue na Jérusalem
kozo na matanga ti Pâque ni ti suku-
la sioni na tere ti ala tongana ti so
ndia afa. **56** Tongaso, ala yeke gi
Jésus. Na ngoi so ala yeke luti na yâ
ti temple, ala yeke tene na popo ti
ala: "ALA bâ ti ALA ni tongana nyen?
ALA bâ ti ALA so lo yeke ga ande
na matanga ni pëpe?" **57** Andâ
aprêtre-mokonzi na aFarizien azia
fade yanga ti tene tongana mbeni zo
ahinga ndo so lo yeke dä, a lingbi zo
ni afa tënë ni, tongaso si ala gbu lo.

12 Lango omene kozo na ma-
tanga ti Pâque, Jésus asi
na Béthanie, ndo so Lazare so Jé-
sus azingo lo lani na kuâ alango dä.
2 Na ndo so, ala sara mbeni kobe ti
lakui ndali ti lo. Na Marthe ayeke
sara kua na ala, me Lazare ayeke na
popo ti ala so aduti na tere ti table
na Jésus ti te kobe. **3** Na Marie
amû ndambo ti litre tongaso ti ma-
futa so a zia yombo dä, tâ mafuta ti
nard, so ayeke ti nginza mingi na lo
sara ni na gere ti Jésus nga lo mbô
gere ti Jésus na kuä ti li ti lo. Fion ti
mafuta ni so a zia yombo dä amû
yâ ti da ni kue. **4** Me Judas Isca-
riote, mbeni disciple ti Jésus, so aga
nduru ti kä lo, atene: **5** "Ngbanga
ti nyen si a kä mafuta so na denier
ngbangbo ota na a mû nginza ni
na awayere pëpe?" **6** Me lo sara
tënë so pëpe ngbanga ti so lo bi bê ti
lo na ndo ti awayere, me ngbanga ti
so lo yeke zo ti nzi na lo yeke bata
sanduku ti nginza ni nga lo yeke nzi
ka nginza so a zia na yâ ni. **7** Jé-
sus atene: "Zia lo kpô, si lo bata ngo-
bo ti sarango ye so ti ku na lango ti
lungo mbi. **8** Teti awayere ayeke
ngbâ lakue na ALA, me mbi, mbi
yeke ngbâ lakue na ALA pëpe."

9 Azo mingi mingi na popo ti
aJuif amä so lo yeke na ndo so, na
ala ga gi ndali ti Jésus pëpe me nga
ti bâ Lazare, lo so Jésus azingo lo
na kuâ. **10** Aprêtre-mokonzi amä
tere fadeso ti fâ Lazare nga kue,
11 teti so ndali ti Lazare, mingi ti
aJuif ayeke ga na ndo so na ala yeke
mä na bê na Jésus.

12 Na ndade ni, tongana azo mi-
ngi mingi so aga fade na matanga ni
amä so Jésus ayeke ga na Jérusa-
lem, **13** ala mû amaboko ti keke
ti mburu na ala gue ti tingbi na Jé-
sus. Ala to nda ti dekongo, ala tene:
"E voro mo, mo sö lo! Tënë nzoni
ayeke na ndo ti lo so aga na iri ti Jé-
hovah, na ndo ti lo so ayeke gbia ti
Israël!" **14** Tongana Jésus awara
mbeni kete lele, lo duti na ndo ni, gi
tongana ti so a sû na Mbeti ti Nza-
pa, a tene: **15** "Sara mbeto pëpe,
molenge-wali ti Sion. Bâ, gbia ti mo
ayeke ga, lo duti na ndo ti molenge ti
mbeni lele." **16** Adisciple ti lo abi
bê ti ala na ndo ti aye so kozo pëpe,
me tongana Jésus awara gloire awe,
ala dabe ti ala so a sû tënë ti aye so
na ndo ti lo na yâ ti Mbeti ti Nzapa.
Nga ala dabe ti ala so azo asara fade
aye ni so na lo.

17 Gbâ ti azo so ayeke lani na
tere ti lo na ngoi so lo iri Lazare ti si-
gigi na yâ ti sende ti kuâ na lo zingo
lo na kuâ angbâ ti sara tënë ti Jésus.
18 Ndali ti tënë so, gbâ ti azo so
ague nga ti tingbi na Jésus, teti ala
mä so lo sara lani fä so. **19** To-
ngaso aFarizien atene na popo ti ala:
"ALA bâ, e sara gbä awe. Bâ, azo kue
amû peko ti lo awe."

20 Ambeni Grec ayeke na popo ti
azo so aga ti voro Nzapa na ngoi ti
matanga ni. **21** Tongaso ala pusu
nduru na Philippe so ayeke zo ti

Bethsaïda na sese ti Galilée, na ala
to nda ti hunda lo, ala tene: "Kota
zo, e ye ti bâ Jésus." **22** Philippe
ague asara tënë ni na André. Na
André na Philippe ague asara tënë
ni na Jésus.

23 Me Jésus akiri tënë na ala,
lo tene: "Ngbonga ni asi awe ti
tene Molenge ti zo awara gloire.
24 Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene na
ALA: Tongana lê ti blé atï na sese si
akui pëpe, a yeke ngbâ gi lê ti blé
oko. Me tongana a kui, na pekoni a
yeke lë mingi. **25** Zo so tënë ti
âme ti lo agbu bê ti lo mingi, lo yeke
futi ni. Me zo so ake âme ti lo na yâ
ti dunia so, fade lo yeke bata ni
teti fini ti lakue lakue. **26** Tonga-
na mbeni zo aye ti sara kua na mbi,
zia lo mû peko ti mbi, na ndo so
mbi yeke dä, wakua ti mbi aye-
keduti ande dä nga. Na tongana
mbeni zo aye ti sara kua na mbi,
fade Babâ ayeke ne lo. **27** Ti nde-
mbe so, âme ti mbi ayeke kpô pëpe,
na fade mbi tene nyen? Babâ, mo sö
mbi na yâ ti ngbonga so. Me, a yeke
ngbanga ni si mbi si na ngbonga so.
28 Babâ, mû gloire na iri ti mo."
Na mbeni go alondo na yayu atene:
"Mbi mû gloire na ni awe na mbi
yeke kiri ti mû gloire na ni."

29 Tongaso, gbâ ti azo so aluti na
ndo so na amä go so ato nda ti tene
so a yeke bekpa si asungba. Ambe-
ni ayeke tene: "Mbeni ange si asara
tënë na lo." **30** Jésus akiri tënë:
"Go so atoto ndali ti mbi pëpe, me
ndali ti ALA. **31** Mbeni ngbanga
ti dunia so ayeke dä na ndembe so,
na fade a yeke bi mokonzi ti dunia
so na gigi. **32** Me mbi, tongana a
mû mbi na sese a yä mbi na ndu-
zu, fade mbi yeke gboto mara ti
azo nde nde kue na mbage ti mbi."
33 Lo tene tënë so biani ti fa mara
ti kuâ so lo yeke nduru ti wara ni.
34 Tongaso gbâ ti azo ni atene na
lo: "E mä na yâ ti Ndia a tene so
Christ ayeke ngbâ lakue lakue. Me
a sara tongana nyen si mo tene a li-
ngbi a yä Molenge ti zo na ndu-
zu? Molenge ti zo ni ayeke zo wa?"
35 Tongaso Jésus atene na ala: "Lu-
mière ayeke ngbâ ande ti za na popo
ti ALA teti mbeni kete ngoi. ALA ta-
mbela na ngoi so ALA yeke na lu-
mière ni, tongaso si bingo ahon ALA
na ngangu pëpe. Na zo so atambela
na yâ ti bingo ahinga pëpe ndo so lo
yeke gue dä. **36** Na ngoi so ALA
yeke na lumière, ALA mä na bê na
lumière ni, tongaso si ALA ga amo-
lenge ti lumière."

Tongana Jésus asara atënë so awe,
lo sigigi na lo honde tere ti lo si ala
bâ lo pëpe. **37** Atâa so lo sara afä
mingi na lê ti ala, ala yeke mä na bê
na lo pëpe, **38** tongaso si tënë ti
prophète Ésaïe aga tâ tënë, tënë so
lo tene: "Jéhovah, zo wa si amä na
bê na tënë so e mä? Âdu ti mabo-
ko ti Jéhovah, a fa ni na zo wa?"
39 Nda ni so ala lingbi pëpe ti mä
na bê ayeke so Ésaïe akiri atene:
40 "Lo vuko lê ti ala na lo sara si bê
ti ala akpengba, tongaso si ala bâ
ndo na lê ti ala pëpe nga ala gbu
nda ti tënë ni na bê ti ala pëpe na
ala gbian lege ti ala pëpe si mbi
sava ala." **41** Ésaïe asara tënë ti
aye so ngbanga ti so lo bâ lani gloire
ti Christ, na lo sara tënë na ndo ti
lo. **42** Ye oko, azo mingi, même
na popo ti amokonzi ni, amä na bê na
lo biani. Me ngbanga ti aFarizien,
ala ke ti fa na gigi so ala mä na bê
na lo si a tomba ala na yâ ti synago-
gue pëpe, **43** teti ala ye gloire so
alondo na azo ahon même gloire so
alondo na Nzapa.

44 Me Jésus adekongo, lo tene:
"Zo so amä na bê na mbi amä na bê
gi na mbi pëpe me nga na lo so a-
tokua mbi. **45** Na zo so abâ mbi
abâ nga lo so atokua mbi. **46** Mbi
ga tongana mbeni lumière na yâ ti
dunia so, si azo kue so ayeke mä na
bê na mbi angbâ na yâ ti bingo pëpe.
47 Me tongana mbeni zo amä atë-
në ti mbi na lo bata ni pëpe, mbi
yeke fâ ngbanga na li ti lo pëpe, teti
mbi ga ti fâ ngbanga ti dunia so pëpe
me ti sö dunia ni. **48** Zo so ane
mbi pëpe na lo yamba atënë ti mbi
pëpe, mbeni ye ayeke dä ti fâ ngba-
nga ti lo. Tënë so mbi tene, a yeke
tënë ni si ayeke fâ ngbanga ti lo na
lango ti nda ni, **49** ngbanga ti so
mbi sara tënë ti bê ti mbi wani
pëpe, me Babâ so atokua mbi si amû
na mbi mbeni commandement na
ndo ti ye so a lingbi mbi fa na mbi
sara tënë ni. **50** Nga, mbi hinga
so commandement ti lo ayeke fini ti
lakue lakue. Tongaso, aye so mbi
sara tënë ni, mbi yeke sara tënë ni
gi tongana ti so Babâ afa ni na mbi."

13 Teti so kozo na matanga ti
Pâque ni lo hinga so ngbo-
nga ti lo asi awe ti tene lo zia dunia
so ti kiri na Babâ ni, Jésus so ando-
ye azo ti lo so ayeke na yâ ti dunia
ni, lo ndoye ala juska na nda ni.
2 Na ngoi so ala ngbâ ti te kobe ti
lakui ni (andâ Zabolo azia awe na bê
ti Judas Iscariote, molenge ti Simon,
ti kä Jésus), **3** Jésus ahinga so
Babâ ni azia aye kue na maboko ti lo
awe na so lo londo na Nzapa si lo ga,
na lo yeke kiri na Nzapa, **4** to-
ngaso, lo londo na tere ti kobe ti la-
kui ni, lo zi abongo ti lo ti ndo ni. Lo
mû mbeni bongo, lo kanga na gbe ti
yâ ti lo. **5** Na pekoni, lo tuku ngu
na yâ ti mbeni kota dû ti sembe na
lo to nda ti sukula gere ti adisciple ni
nga ti mbô ni na bongo so lo kanga
na gbe ti yâ ti lo. **6** Na lo si na Si-
mon Pierre. Simon atene na lo: "Sei-
gneur, mo yeke sukula gere ti mbi?"
7 Jésus atene na lo: "Ye so mbi ye-
ke sara so, mo yeke mä yâ ni fade-
so pëpe, me na peko ti aye so si
mo yeke mä yâ ni ande." **8** Pierre
atene na lo: "Mo yeke sukula gere ti
mbi oko pëpe." Jésus akiri tënë na
lo: "Tongana mbi sukula gere ti mo
pëpe, mbeni ye abungbi mbi na mo
pëpe." **9** Simon Pierre atene na
lo: "Seigneur, sukula gi gere ti mbi
pëpe, me sukula nga maboko ti mbi
na li ti mbi kue." **10** Jésus atene
na lo: "Zo so asukula tere ti lo awe
ayeke na bezoin ti sukula gi gere ti
lo, teti tere ti lo kue ayeke nzoni.
ALA, tere ti ALA ayeke nzoni, me ALA
kue pëpe." **11** Jésus ahinga biani
zo so ayeke kä lo. Ndani la lo tene:
"ALA kue pëpe si ayeke nzoni."

12 Tongana lo sukula gere ti ala
nga lo yü abongo ti lo ti ndo ni si lo
kiri lo duti na tere ti table ni awe, lo
tene na ala: "ALA hinga ye so mbi
sara na ALA so? **13** ALA yeke iri
mbi 'Wafango ye' nga 'Seigneur' na
ALA tene tongaso na lege ni, teti mbi
yeke ni. **14** Tongana mbi, atâa so
mbi yeke Seigneur nga Wafango ye,
mbi sukula gere ti ALA, a lingbi ALA
nga ALA sukula gere ti mba na popo
ti ALA. **15** Teti mbi zia tapande ni
na ALA, si gi tongana ti so mbi sara
na ALA, a lingbi ALA sara tongaso
nga. **16** Biani, ti tâ tënë ni, mbi
tene na ALA: Ngbâa ayeke kota ahon
wa ti lo pëpe, nga zo ti tokua aye-
ke kota ahon zo so atokua lo pëpe.
17 Tongana ALA hinga aye so, ALA
yeke duti na ngia tongana ALA sara
ni. **18** Mbi yeke sara tënë ti ALA
kue pëpe. Mbi hinga azo so mbi soro
ala. Me a yeke ti tene tënë ti Mbeti

ti Nzapa so aga tâ tënë: 'Lo so ayeke
te ka mapa ti mbi ayô ndagere ti lo
na tere ti mbi.' **19** Ti londo na
ngoi so, mbi yeke sara tënë ni na
ALA kozo si ye ni asi, tongaso si
na ngoi so a si biani, ALA lingbi ti
mä na bê so mbi yeke lo. **20** Bia-
ni, ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Zo
so ayamba mbeni zo so mbi tokua,
lo yamba mbi nga. Na zo so aya-
mba mbi, lo yamba nga lo so atokua
mbi."
21 Tongana Jésus atene atënë so
awe, bê ti lo agi lo mingi, lo sara
tënë so, lo tene: "Biani, ti tâ tënë
ni, mbi tene na ALA: Mbeni oko na
popo ti ALA ayeke kä mbi ande."
22 Adisciple ato nda ti bâ lê ti tere,
ala gi li ti ala gbä na zo so lo yeke
sara tënë so na ndo ti lo. **23** Mbe-
ni disciple ni oko aduti nduru na
kate ti Jésus, nga Jésus andoye lo.
24 Tongaso, Simon Pierre asara li ti
lo na disciple so na lo tene na lo: "Fa
na e zo so lo yeke sara tënë ti lo so."
25 Tongaso disciple ni aba na mba-
ge ti peko na kate ti Jésus na lo tene
na lo: "Seigneur, a yeke zo wa?"
26 Na Jésus akiri tënë: "A yeke lo
so mbi yeke mû na lo nduru mapa so
mbi yôro na yâ ti kasa." Tongaso, lo
yôro nduru mapa so na yâ ti kasa na
lo mû ni na Judas, molenge ti Simon
Iscariote. **27** Na peko ti so Judas
amû nduru mapa so awe, Satan alï
na yâ ti lo. Ni la, Jésus atene na lo:
"Ye so mo yeke sara so, mo sara
ni hio." **28** Me zo oko na popo ti
ala so aduti na tere ti table ni ahi-
nga pëpe nda ni so lo sara tënë so
na Judas. **29** Biani, teti so Judas
si ayeke bata sanduku ti nginza ni,
ambeni abâ ti ala atene Jésus ayeke
tene na lo: "Mo vo aye so e yeke
na bezoin ni teti matanga ni," wala
lo yeke tene na lo ti mû mbeni ye
na awayere. **30** Tongaso, tonga-
na Judas amû nduru mapa ni awe, lo
sigigi hio. Andâ ndo avuko awe.
31 Na peko ti so lo sigigi awe, Jé-
sus atene: "Fadeso, Molenge ti zo
awara gloire, na Nzapa awara gloire
na lege ti lo. **32** Na Nzapa wani
ayeke mû gloire na Molenge ni, na
Nzapa ayeke mû na lo gloire fade
fade. **33** Amolenge so mbi ndoye
ALA mingi, mbi ngbâ na ALA kete
si. ALA yeke gi mbi ande, na lege-
oko tongana ti so mbi tene lani na
aJuif, mbi tene: 'Ndo so mbi yeke
gue dä, ALA lingbi ti si dä pëpe,'
mbi tene nga tënë so na ALA fade-
so. **34** Mbi yeke mû na ALA mbe-
ni fini commandement: ALA ndoye
tere na popo ti ALA. Legeoko tonga-
na ti so mbi ndoye ALA, zia ALA
nga ALA ndoye tere na popo ti ALA.
35 A yeke na lege ti ye so si azo kue
ayeke hinga ande so ALA yeke adis-
ciple ti mbi: tongana ALA yeke na
ndoye na popo ti ALA."
36 Simon Pierre atene na lo:
"Seigneur, mo yeke gue na ndo wa?"
Jésus akiri tënë: "Ndo so mbi yeke
gue dä so, mo lingbi ti mû peko ti
mbi fadeso pëpe, me mo yeke mû
peko ti mbi ande." **37** Pierre ate-
ne na lo: "Seigneur, mbi lingbi ti mû
peko ti mo fadeso pëpe ngbanga ti
nyen? Mbi yeke kä âme ti mbi na
kuâ ndali ti mo." **38** Jésus akiri
tënë: "Mo yeke kä ande âme ti mo
na kuâ ndali ti mbi? Biani, ti tâ tënë
ni, mbi tene na mo: Mbeni koli-
kondo ayeke toto oko pëpe juska mo
tene fani ota so mo hinga mbi pëpe
si."
14 "ALA zia si bê ti ALA agi
ALA pëpe. ALA mä na bê na
Nzapa, ALA mä na bê na mbi nga.
2 Na yâ ti da ti Babâ ti mbi, ando

ti lango ayeke mingi. Tongana ndo ayeke dä pëpe, ka mbi sara tënë ni na ALA awe, teti mbi yeke gue ti leke mbeni ndo ndali ti ALA. **3** Nga, tongana mbi gue mbi leke mbeni ndo ndali ti ALA, mbi yeke kiri ti ga na mbi yeke yamba ALA na ndo ti mbi, si na ndo so mbi yeke dä ALA nga ALA lingbi ti duti dä. **4** Na ndo so mbi yeke gue dä, ALA hinga lege ni."

5 Thomas atene na lo: "Seigneur, e hinga ndo so mo yeke gue dä pëpe. Tongaso, e hinga lege ni tongana nyen?"

6 Jésus atene na lo: "Mbi yeke lege ni, tâ tënë na fini. Zo kue so aga na Babâ ayeke ga gi na lege ti mbi. **7** Tongana ALA hinga mbi biani, ALA yeke hinga Babâ ti mbi nga. Ti fadeso, ALA hinga lo na ALA bâ lo awe."

8 Philippe atene na lo: "Seigneur, fa na e Babâ ni, na so alingbi na e awe."

9 Jésus atene na lo: "Mbi yeke na tere ti ALA a ninga mingi awe, me mo Philippe, ade mo hinga mbi pëpe? Zo so abâ mbi abâ nga Babâ awe. A sara tongana nyen si mo tene: 'Fa na e Babâ ni'? **10** Mo mä na bê pëpe so mbi yeke beoko na Babâ, na Babâ ayeke beoko na mbi? Atënë so mbi tene na ALA, a yeke atënë ti li ti mbi pëpe, me a yeke Babâ so angbâ beoko na mbi si ayeke sara akusala ti lo. **11** Zia ALA mä na bê so mbi yeke beoko na Babâ na Babâ ayeke beoko na mbi. Tongaso pëpe, ALA mä na bê gi ndali ti akusala ni. **12** Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene na ALA: Zo so amä na bê na mbi, lo yeke sara nga akusala so mbi sara, na lo yeke sara akusala so ayeke kota mingi ahon akusala so mbi sara, teti mbi yeke gue na Babâ. **13** Nga, aye kue so ALA hunda na iri ti mbi, mbi yeke sara ni, tongaso si Babâ ni alingbi ti wara gloire na lege ti Molenge ni. **14** Tongana ALA hunda mbeni ye na iri ti mbi, mbi yeke sara ni.

15 "Tongana ALA ndoye mbi, fade ALA yeke bata acommandement ti mbi. **16** Na fade mbi yeke hunda Babâ na lo yeke mû na ALA mbeni wamungo maboko nde ti duti na ALA lakue, **17** yingo ti tâ tënë, so dunia so alingbi ti wara ni pëpe, ngbanga ti so dunia ni abâ ni pëpe nga ahinga ni pëpe. Me ti ALA, ALA hinga ni, ngbanga ti so yingo so aduti na ALA na ayeke na yâ ti ALA. **18** Mbi yeke zia ALA na mawa pëpe. Mbi yeke ga na tere ti ALA. **19** Ngoi angbâ gi kete, na dunia so ayeke bâ mbi ande mbeni pëpe, me ALA, ALA yeke bâ mbi ande, teti mbi yeke na fini na ALA nga ALA yeke duti na fini. **20** Na lango ni so, ALA yeke hinga ande so mbi yeke beoko na Babâ ti mbi, na ALA yeke beoko na mbi na mbi yeke beoko na ALA. **21** Zo so ayeke na acommandement ti mbi na lo bata ni, lo si lo ndoye mbi. Nga, zo so andoye mbi, fade Babâ ti mbi ayeke ndoye lo. Fade mbi ndoye lo na mbi fa tere ti mbi polele na lo."

22 Judas, lo Iscariote ni pëpe, atene na lo: "Seigneur, a sara tongana nyen si mo ye ti fa tere ti mo polele na e, me na dunia so pëpe?"

23 Jésus akiri tënë na lo atene: "Tongana mbeni zo andoye mbi, lo yeke bata tënë ti mbi, na fade Babâ ti mbi andoye lo. Na e yeke ga na ndo ti lo na e sara kodoro na lo. **24** Zo so andoye mbi pëpe abata atënë ti mbi pëpe. Na tënë so ALA

yeke mä ni ayeke ti mbi pëpe, me a
yeke ti Babâ so atokua mbi.
25 "Na ngoi so mbi ngbâ na tere
ti ALA, mbi fa na ALA atënë so.
26 Me wamungo maboko, yingo
vulu, so Babâ ayeke tokua ande na
iri ti mbi, lo si lo yeke fa ande na
ALA aye kue, nga lo yeke dabe ti
ALA na aye kue so mbi fa na ALA.
27 Mbi zia siriri na ALA, mbi mû na
ALA siriri ti mbi. Mbi mû ni na ALA
pëpe tongana ti so dunia so amû ni.
ALA zia si bê ti ALA agi ALA pëpe nga
ALA zia si bê ti ALA awoko na mbeto
pëpe. **28** ALA mä so mbi tene na
ALA: Mbi yeke gue na fade mbi yeke
kiri na mbage ti ALA. Tongana ALA
ndoye mbi, ALA yeke duti na ngia so
mbi yeke gue na Babâ, teti Babâ
ayeke kota ahon mbi. **29** Ni la,
mbi sara tënë na ALA kozo si ye
ni asi, tongaso si na ngoi so ye ni
asi biani, ALA lingbi ti mä na bê.
30 Ti fadeso, mbi yeke kiri ti sara
gbâ ti tënë na ALA mbeni pëpe, teti
mokonzi ti dunia so ayeke ga, na lo
yeke na ngangu na ndo ti mbi pëpe.
31 Me ti tene dunia ahinga so mbi
ndoye Babâ, mbi yeke sara legeoko
tongana ti so Babâ amû yanga na
mbi ti sara. ALA londo, e hon.

15 "Mbi yeke tâ keke ti vi-
gne ni, na Babâ ti mbi aye-
ke wafango yaka ni. **2** Maboko ti
keke ti vigne oko oko kue so ayeke
na tere ti mbi si alë pëpe, lo yeke zi
ni. Nga maboko ni oko oko kue so
alë, lo yeke leke ni ti ga nzoni si a li-
ngbi ti lë mingi. **3** ALA ga nzoni
awe ndali ti tënë so mbi fa na ALA.
4 ALA duti beoko na mbi, na mbi
yeke duti beoko na ALA. Legeoko to-
ngana maboko ti keke ti vigne ali-
ngbi ti lë lo wani pëpe, me gi tonga-
na lo ngbâ na tere ti keke ti vigne ni
si, tongaso ALA nga, ALA lingbi ti lë
pëpe tongana ALA ngbâ beoko na
mbi pëpe. **5** Mbi yeke keke ti vi-
gne ni, na ALA yeke amaboko ni. Zo
so aduti beoko na mbi, na mbi duti
beoko na lo, zo so ayeke lë mingi.
Teti tongana ALA ngbâ na tere ti
mbi pëpe, ALA lingbi ti sara mbe-
ni ye oko pëpe. **6** Tongana mbeni
zo aduti beoko na mbi pëpe, a yeke
bi lo na gigi tongana mbeni mabo-
ko ti keke na lo yeke hule. Na azo
ayeke ro amaboko ti keke so, ala bi
ni na lê ti wâ na a gbi. **7** Tonga-
na ALA duti beoko na mbi na atënë
ti mbi aduti na bê ti ALA, ALA hu-
nda ye kue so ALA ye, na fade a
yeke si tongana ti so ALA hunda.
8 Babâ ti mbi ayeke wara gloire to-
ngana ALA ngbâ ti lë mingi nga to-
ngana ALA fa so ALA yeke adisciple
ti mbi. **9** Legeoko tongana Babâ
andoye mbi na mbi ndoye ALA, ALA
ngbâ na yâ ti ndoye ti mbi. **10** To-
ngana ALA bata acommandement ti
mbi, ALA yeke ngbâ na yâ ti ndoye ti
mbi, tongana ti so mbi bata acom-
mandement ti Babâ na mbi ngbâ na
yâ ti ndoye ti lo.
11 "Mbi sara tënë ti aye so na ALA
si ngia ti mbi aduti na bê ti ALA nga
ngia ti ALA alingbi kue. **12** Com-
mandement ti mbi ayeke so: ALA
ndoye tere na popo ti ALA gi tongana
ti so mbi ndoye ALA. **13** Tongana
mbeni zo akä âme ti lo na kuâ nda-
li ti akamarade ti lo, mbeni ndoye
ti hon so ayeke dä pëpe. **14** ALA
yeke akamarade ti mbi tongana ALA
sara ye so mbi yeke mû yanga na
ALA ti sara. **15** Mbi yeke iri ALA
angbâa mbeni pëpe, ngbanga ti so
mbeni ngbâa ahinga pëpe ye so wa
ti lo ayeke sara. Me mbi yeke iri ALA
akamarade ti mbi, ngbanga ti so aye

kue so mbi mä na yanga ti Babâ ti
mbi, mbi fa ni na ALA. **16** ALA si
asoro mbi pëpe, me mbi si mbi soro
ALA. Mbi zia ALA ti tene ALA gue na
ALA ngbâ ti lë lengo nga ti tene le-
ngo ti ALA ni angbâ, si ye so kue ALA
hunda na Babâ na iri ti mbi, lo lingbi
ti mû ni na ALA.

17 "Mbi mû yanga na ALA ti sara
aye so si ALA ndoye tere na popo
ti ALA. **18** Tongana dunia so ake
ALA, ALA hinga so lo ke mbi kozoni
si lo ke ALA. **19** Tongana ALA yeke
fade ti dunia so, ka dunia ni ayeke
ye mingi ye so ayeke ti lo. Me teti
so ALA yeke ti dunia so pëpe, na mbi
soro ALA nde na yâ ti dunia ni, nda-
ni la dunia so ake ALA. **20** ALA
dabe ti ALA na tënë so mbi tene lani
na ALA, mbi tene: Mbeni ngbâa a-
yeke kota ahon wa ti lo pëpe. So azo
ni asara ye ti ngangu na mbi, ala
yeke sara ande ye ti ngangu na ALA
nga. So ala bata tënë ti mbi, ala yeke
bata ande tënë ti ALA nga. **21** Me
fade ala yeke sara aye so kue na ALA
ndali ti iri ti mbi, ngbanga ti so
ala hinga pëpe zo so atokua mbi.
22 Tongana fade mbi ga pëpe na
mbi sara tënë na ala pëpe, ka ala
yeke duti na siokpari oko pëpe. Me
fadeso mbeni raison ayeke dä pëpe
ti pardone siokpari ti ala. **23** Zo
so ake mbi ake Babâ ti mbi nga.
24 Tongana mbi sara fade pëpe na
popo ti ala akusala so mbeni zo nde
asara pëpe, ka ala duti na siokpari
oko pëpe. Me fadeso, ala bâ akusala
ti mbi nga ala ke mbi, mbi na Babâ
ti mbi kue. **25** Me ye ni asi to-
ngaso si tënë so a sû na yâ ti Ndia ti
ala aga tâ tënë, tënë so atene: 'Ala ke
mbi gi senge senge.' **26** Tongana
wamungo maboko asi ande, lo so
alondo na Babâ na so mbi yeke tokua
lo na ALA, yingo ti tâ tënë, so alondo
na Babâ, fade lo yeke sara tënë ti té-
moin na ndo ti mbi. **27** ALA nga,
a lingbi ALA sara tënë ti témoin na
ndo ti mbi, ngbanga ti so ALA yeke
na tere ti mbi ngbene ye so mbi to
nda ni.

16 "Mbi sara tënë ti aye so
na ALA si mbeni ye asara
si ALA gue yongoro pëpe. **2** Azo
ayeke tomba ALA na yâ ti synago-
gue. Biani, ngbonga ni ayeke ga so
zo kue so afâ ALA, lo yeke bâ ti
lo lo tene lo yeke sara mbeni ku-
sala so ayeke nzoni-kue na Nzapa.
3 Me ala yeke sara ande aye so kue
ngbanga ti so ala hinga Babâ pëpe
nga ala hinga mbi pëpe. **4** Mbi
sara tënë ti aye so na ALA, si tonga-
na ngbonga ti aye so alingbi, ALA
dabe ti ALA so mbi sara tënë ni na
ALA awe.

"Mbi sara tënë ti aye so na
ALA kozo pëpe ngbanga ti so mbi
yeke fade na tere ti ALA. **5** Fade-
so, mbi yeke gue na lo so atokua
mbi, me mbeni oko na popo ti ALA
ahunda mbi pëpe atene: 'Mo yeke
gue na ndo wa?' **6** Me ngbanga ti
so mbi sara tënë ti aye so na ALA,
vundu asi bê ti ALA. **7** Mbi yeke
tene tâ tënë na ALA: A yeke ndali ti
nzoni ti ALA si mbi yeke gue. Teti
tongana mbi gue pëpe, wamungo
maboko ni ayeke ga na mbage ti
ALA pëpe. Me tongana mbi gue, mbi
yeke tokua lo na ALA. **8** Na tonga-
na lo ga ande, lo yeke fa na lê ti azo
ti dunia aye so a lingbi ti dë kite
na ni pëpe na ndo ti tënë ti sio-
kpari, na ndo ti tënë ti mbilimbili
nga na ndo ti tënë ti fango ngbanga:
9 Kozoni, na ndo ti tënë ti siokpa-
ri, ngbanga ti so ala mä na bê na
mbi pëpe; **10** na pekoni, na ndo ti

tënë ti mbilimbili, ngbanga ti so mbi
yeke gue na Babâ na fade ALA yeke
bâ mbi mbeni pëpe; **11** nga na
ndo ti tënë ti fango ngbanga, ndali ti
so a fâ ngbanga na li ti mokonzi ti
dunia so awe.

12 "Mbi yeke na aye mingi ti
tene na ALA, me ALA lingbi ti gbu
nda ni fadeso pëpe. **13** Me tonga-
na wamungo maboko ni aga, yingo ti
tâ tënë, fade lo yeke fa lege na ALA
na yâ ti tâ tënë kue, teti lo yeke sara
tënë ti li ti lo pëpe, me a yeke aye so
lo mä si lo yeke tene ni ande, na lo
yeke fa na ALA tënë ti aye so ayeke
ga. **14** Fade lo yeke mû gloire na
mbi, ngbanga ti so lo yeke mû ye so
ayeke ti mbi na lo yeke fa ni na ALA.
15 Aye kue so ayeke ti Babâ ayeke
ti mbi. Ndani la si mbi tene so lo
yeke mû ye so ayeke ti mbi na lo
yeke fa tënë ni na ALA. **16** Na yâ
ti kete ngoi, ALA yeke bâ mbi mbe-
ni pëpe, nga na yâ ti kete ngoi, ALA
yeke bâ mbi ande."

17 Tongaso ambeni disciple ti lo
atene na popo ti ala: "Lo ye ti tene
nyen tongana lo tene na e: 'Na yâ ti
kete ngoi, ALA yeke bâ mbi mbe-
ni pëpe, nga na yâ ti kete ngoi,
ALA yeke bâ mbi ande'? nga so lo
tene: 'Ngbanga ti so mbi yeke gue
na Babâ'?" **18** Ala yeke tene: "Lo
ye ti tene nyen tongana lo tene: 'Na
yâ ti kete ngoi'? E hinga ye so lo
yeke sara tënë ni so pëpe." **19** Jé-
sus ahinga so ala ye ti hunda tënë na
lo, tongaso lo tene na ala: "ALA yeke
hunda tere na popo ti ALA na ndo ti
tënë so ngbanga ti so mbi tene: Na
yâ ti kete ngoi, ALA yeke bâ mbi
pëpe, nga na yâ ti kete ngoi, ALA
yeke bâ mbi ande? **20** Biani, ti tâ
tënë ni, mbi tene na ALA: Fade ALA
yeke toto na ALA yeke dema tere na
kongo, me dunia so ayeke duti na
ngia. ALA yeke duti na vundu, me
fade vundu ti ALA ayeke gbian ti
ga ngia. **21** Tongana mbeni wali
ayeke dü, lo yeke na vundu ngbanga
ti so ngbonga ti lo alingbi awe. Me
tongana lo dü molenge ni awe, lo
yeke dabe ti lo mbeni pëpe na vundu
ni ndali ti ngia ti lo ti bâ so a dü
mbeni zo na yâ ti dunia so. **22** To-
ngaso, ALA nga, ti fadeso ALA yeke
na vundu biani. Me mbi yeke kiri ti
bâ ALA, na fade bê ti ALA aduti na
ngia, nga zo oko ayeke zi ngia so na
bê ti ALA pëpe. **23** Na lango ni so,
ALA yeke hunda tënë na mbi oko
pëpe. Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene
na ALA: Tongana ALA hunda mbeni
ye na Babâ, lo yeke mû ni na ALA na
iri ti mbi. **24** Juska fadeso ade
ALA hunda mbeni ye oko tongaso na
iri ti mbi pëpe. ALA hunda, na fade
ALA yeke wara, si ngia ti ALA alingbi
kue.

25 "Mbi sara tënë ti aye so na
ALA na lege ti atoli. Ngbonga ni aye-
ke ga so fade mbi yeke sara tënë na
ALA na lege ti atoli mbeni pëpe, me
mbi yeke fa tënë polele na ALA na
ndo ti Babâ. **26** Na lango ni so,
ALA yeke hunda ye na iri ti mbi, na
mbi tene na ALA so mbi si mbi yeke
hunda ye na Babâ ndali ti ALA pëpe.
27 Teti Babâ wani aye ALA mingi
ngbanga ti so ALA ye mbi mingi, nga
ALA mä na bê so mbi yeke zo so aga
na iri ti Babâ. **28** Mbi londo na
Babâ si mbi ga na yâ ti dunia so.
Nga, mbi yeke zia dunia so na mbi
yeke gue na Babâ la."

29 Adisciple ti lo atene: "Bâ, fa-
deso mo yeke sara tënë polele, na
mo yeke tene mbeni toli oko pëpe.
30 Ti fadeso, e hinga so mo hinga
aye kue na mo yeke na bezoin ti

tene mbeni zo ahunda tënë na mo
pëpe. Ni la si e mä na bê so mo
londo na Nzapa." **31** Jésus akiri
tënë na ala: "ALA mä na bê fade-
so awe? **32** Bâ, ngoi ni ayeke ga,
biani a si awe, so fade ALA kue aye-
ke kpe, zo oko oko na lege ti da ti lo,
na ALA yeke zia mbi gi mbi oko. Me
mbi yeke gi mbi oko pëpe ngbanga
ti so Babâ ayeke na mbi. **33** Mbi
sara tënë ti aye so na ALA si na lege
ti mbi, ALA lingbi ti wara siriri. Na
yâ ti dunia so, aye ti vundu ayeke si
na ALA, me ALA gbu ngangu! Mbi
hon dunia so na ngangu awe."

17 Tongana Jésus asara atënë
so awe, lo yô lê ti lo na ndu-
zu, lo tene: "Babâ, ngbonga ni ali-
ngbi awe. Mû gloire na molenge ti
mo, si molenge ti mo alingbi ti mû
gloire na mo, **2** teti mo mû na lo
komandema na ndo ti azo kue, si ala
kue so mo mû na lo, lo lingbi ti mû
na ala fini ti lakue lakue. **3** Ti
wara fini ti lakue lakue, a lingbi ala
manda ti hinga mo, mo so gi mo oko
ayeke tâ Nzapa, nga ti hinga lo so mo
tokua lo, Jésus Christ. **4** Mbi mû
gloire na mo na ndo ti sese so, mbi
hunzi awe kusala so mo mû na mbi
ti sara. **5** Fadeso, Babâ, mû gloire
na mbi na tere ti mo, gloire so mbi
yeke na ni lani na tere ti mo kozoni
si dunia so abâ gigi.

6 "Mbi fa iri ti mo polele na azo
so mo mû na mbi na yâ ti dunia so.
Ala yeke fade ti mo, na mo mû ala na
mbi na ala bata tënë ti mo. **7** Ala
hinga fadeso awe so aye kue so mo
mû na mbi alondo na mo. **8** Teti
atënë so mo mû na mbi, mbi mû ni
na ala, na ala yamba ni nga ala hi-
nga biani so mbi yeke zo so aga na
iri ti mo, na ala mä na bê so mo to-
kua mbi. **9** Mbi hunda ye na mo
ndali ti ala; mbi hunda ye pëpe nda-
li ti dunia so, me ndali ti ala so
mo mû na mbi; teti ala yeke ti mo,
10 na aye ti mbi kue ayeke ti mo
nga aye ti mo kue ayeke ti mbi, na a
mû gloire na mbi na popo ti ala.

11 "Nga, mbi yeke ngbâ na yâ ti
dunia so mbeni pëpe, me ala yeke
ngbâ na yâ ti dunia so na mbi yeke
gue na mo. Babâ so mo yeke nzoni-
kue, bâ ndo na ndo ti ala ndali ti iri
ti mo wani so mo mû na mbi, tonga-
so si ala duti oko tongana ti so e yeke
oko. **12** Na ngoi so mbi ngbâ na
tere ti ala, mbi yeke bâ ndo na ndo
ti ala ndali ti iri ti mo wani so mo mû
na mbi. Mbi bata ala na a futi mbe-
ni oko na popo ti ala pëpe, gi mole-
nge so a yeke futi lo ande, tongaso si
tënë ti Mbeti ti Nzapa aga tâ tënë.
13 Me fadeso, mbi yeke gue na mo
na mbi yeke sara tënë so na yâ ti
dunia so, tongaso si bê ti ala asi bia-
ni na ngia ti mbi. **14** Mbi mû tënë
ti mo na ala, me dunia so ake ala,
ngbanga ti so ala yeke ti dunia so
pëpe legeoko tongana ti so mbi yeke
ti dunia so pëpe.

15 "Mbi hunda mo ti zi ala na yâ
ti dunia so pëpe, me ti bâ ndo na
ndo ti ala ngbanga ti Zo ti sioni.
16 Ala yeke ti dunia so pëpe lege-
oko tongana ti so mbi yeke ti dunia
so pëpe. **17** Sara si ala ga nzoni-
kue na lege ti tâ tënë. Tënë ti mo
ayeke tâ tënë. **18** Gi tongana ti so
mo tokua mbi na yâ ti dunia so, mbi
nga mbi tokua ala fade na yâ ti du-
nia so. **19** Na mbi yeke bata tere
ti mbi nzoni-kue ndali ti ala, si a li-
ngbi ti bata ala nga nzoni-kue na
lege ti tâ tënë.

20 "Mbi hunda ye na mo, gi nda-
li ti ala so pëpe, me nga ndali ti ala
so ayeke mä na bê na mbi na lege ti

tënë ti ala, **21** si ala kue alingbi ti
duti oko, legeoko tongana ti so mo,
Babâ, mo yeke beoko na mbi na mbi
yeke beoko na mo, si ala nga alingbi
ti duti beoko na e tongaso si dunia so
alingbi ti mä na bê so mo tokua mbi.
22 Nga, mbi mû na ala gloire so mo
mû na mbi, si ala duti oko tongana
ti so e yeke oko. **23** Mbi yeke be-
oko na ala, na mo yeke beoko na mbi
si ala duti na beoko so alingbi kue,
si dunia so alingbi ti hinga so mo to-
kua mbi nga so mo ndoye ala tonga-
na ti so mo ndoye mbi. **24** Âdu ti
ala so mo mû na mbi, Babâ, mbi ye
si ndo so mbi yeke dä, ala nga adu-
ti na tere ti mbi si ala bâ gloire ti
mbi so mo mû na mbi, ngbanga ti so
mo ndoye mbi kozo si a zia gere ti
dunia. **25** Babâ so mo yeke mbi-
limbili, biani, dunia so ahinga mo
pëpe. Me mbi, mbi hinga mo, na
ala so, ala hinga so mo tokua mbi.
26 Na mbi sara si ala hinga iri ti
mo na fade mbi yeke sara si a hinga
ni, tongaso si ndoye so mo ndoye na
mbi aduti na popo ti ala nga mbi duti
beoko na ala."

18 Tongana Jésus asara atënë
so awe, lo na adisciple ti lo
asigigi, ala fâ popo-hoto ti Cédron,
na ala gue na ndo so mbeni yaka
ayeke dä. Na lo na adisciple ti lo alï
na yâ ti yaka ni. **2** Judas, zo ti ka-
ngo lo, ahinga ndo ni nga, ngbanga
ti so fani mingi Jésus na adisciple
ti lo awara tere kâ. **3** Tongaso Ju-
das amû na peko ti lo bungbi ti atu-
rugu nga na aturugu ti temple so a-
prêtre-mokonzi na aFarizien atokua
ala. Na ala ga na akeke so ala zia wâ
na li ni, alampe nga na aye ti bira.
4 Teti so Jésus ahinga aye kue so
ayeke si na lo, lo sigigi na lo tene na
ala: "ALA yeke gi zo wa?" **5** Ala
kiri tënë na lo: "Jésus, zo ti Naza-
reth." Lo tene na ala: "Mbi la." Ju-
das, zo ti kango lo, aluti nga na popo
ti ala.
6 Me, na ngoi so lo tene na ala:
"Mbi la," ala kiri na peko na ala
tï na sese. **7** Tongaso lo kiri lo
hunda ala: "ALA yeke gi zo wa?"
Ala tene: "Jésus, zo ti Nazareth."
8 Jésus akiri tënë: "Mbi tene na
ALA, mbi la. Tongana mbi la si ALA
yeke gi mbi, ALA zia ala so ague ti
ala," **9** si tënë ti lo alingbi ti ga tâ
tënë, so lo tene: "Na popo ti ala so
mo mû na mbi, mbi girisa mbeni
oko tongaso pëpe."
10 Teti so Simon Pierre ayeke na
épée, lo gboto ni, lo dë ngbâa ti kota
prêtre na lo fâ mê ti lo ti mbage ti
koli. Iri ti ngbâa so ayeke Malchus.
11 Me Jésus atene na Pierre: "Kiri
na épée ti mo na yâ ti bozo ni. Kopo
so Babâ amû na mbi so, a lingbi mbi
nyon gi ni pëpe?"
12 Na pekoni, bungbi ti aturugu
ni, mokonzi ti aturugu ni nga na atu-
rugu ti aJuif ni agbu Jésus na ala
kanga lo. **13** Ala gue na lo kozoni
na Anne, teti lo yeke babâ ti wali ti
Caïphe so ayeke kota prêtre na ngu
ni so. **14** Biani, Caïphe ayeke lo
so awa lani aJuif atene a yeke ndali
ti nzoni ti ala tongana zo oko akui
ngbanga ti azo ni.
15 Simon Pierre nga na mbe-
ni disciple ayeke mû peko ti Jésus.
Kota prêtre ni ahinga disciple so, na
disciple ni alï na peko ti Jésus na yâ
ti gbagba ti kota prêtre ni, **16** me
Pierre ayeke luti na gigi na yanga ti
gbagba ni. Tongaso disciple ni so,
so kota prêtre ni ahinga lo, asigigi
na lo sara tënë na wali ti batango
yanga ti gbagba ni na lo sara si
Pierre alï. **17** Na pekoni, maseka-

wali so ayeke zo ti kua nga so ayeke
bata yanga ti gbagba ni atene na
Pierre: "Mo yeke nga mbeni oko ti
adisciple ti koli so, ni la pëpe?" Lo
tene: "Mbi yeke disciple ti lo pëpe."
18 Angbâa nga na aturugu ayeke
luti na ndo so, teti ala tingo fade wâ
ti charbon, ndali ti so dê ayeke dä na
ala yeke duti na tere ti wâ ni ti to-
mba dê na tere ti ala. Pierre nga alu-
ti na tere ti ala na tere ti wâ ni na lo
yeke tomba dê na tere ti lo.
19 Aprêtre-mokonzi ni ayeke hu-
nda tënë na Jésus na ndo ti adisciple
ti lo nga na ndo ti fango ye ti lo.
20 Jésus akiri tënë na lo: "Mbi sara
tënë lani dandara na lê ti azo ti du-
nia so. Lakue mbi fa ye na yâ ti
synagogue nga na yâ ti temple, ndo
so aJuif kue ayeke bungbi dä. Na
mbi sara mbeni tënë na hondengo ni
pëpe. **21** Mo hunda tënë na mbi
ngbanga ti nyen? Hunda tënë na ala
so amä ye so mbi tene lani na ala.
Bâ, azo so ahinga ye so mbi tene."
22 Tongana lo sara tënë so awe,
mbeni oko ti aturugu ti temple ni so
ayeke luti na ndo so apika lê ti Jésus
na lo tene: "A yeke tongaso si mo kiri
tënë na prêtre-mokonzi?" **23** Jé-
sus akiri tënë: "Tongana mbi tene
sioni tënë, mo fa ni. Me tongana
mbi sara tënë na lege ni, ngbanga ti
nyen mo pika mbi?" **24** Na peko-
ni, Anne amû Jésus na kangango ni
tongaso, lo tokua lo na kota prêtre
Caïphe.
25 Simon Pierre angbâ ti luti na
tere ti wâ ti tomba dê na tere ti lo.
Tongaso, ala tene na lo: "Mo kue mo
yeke mbeni disciple ti lo pëpe?" Lo
bere tënë ni, lo tene: "Mbi yeke dis-
ciple ti lo pëpe." **26** Mbeni oko
ti angbâa ti kota prêtre ni, so lo
yeke fami ti koli so Pierre afâ mê ti
lo, atene: "Mbi bâ mo fade na tere
ti lo kâ na yâ ti yaka, mvene la?"
27 Me Pierre akiri abere; na fade
fade, mbeni koli-kondo atoto.
28 Na pekoni, ala mû Jésus na
ndo ti Caïphe ala gue na lo na ya-
ngbo ti gouverneur ni. Andâ a yeke
kota ndapre. Me ala wani ala lï na yâ
ti yangbo ti gouverneur ni pëpe ti
tene ala ga sioni pëpe, si ala lingbi ti
te kobe ti Pâque. **29** Tongaso Pi-
late asigigi lo wara ala na lo tene:
"Tënë wa ALA bi na li ti koli so?"
30 Ala kiri tënë na lo, ala tene: "To-
ngana koli so ayeke mbeni zo so asa-
ra sioni pëpe, ka e yeke zia lo na
maboko ti mo pëpe." **31** Tongaso
Pilate atene na ala: "ALA wani ALA
mû lo na ALA fâ ngbanga ti lo alingbi
na ndia ti ALA." A-Juif ni atene na
lo: "Ndia amû lege na e pëpe ti fâ
mbeni zo." **32** Ye so asi ti tene
tënë ti Jésus aga tâ tënë, tënë so lo
tene ti fa mara ti kuâ so a lingbi lo
wara ni.
33 Na pekoni, Pilate akiri alï na
yâ ti yangbo ti gouverneur ni, lo iri
Jésus na lo tene na lo: "Mo yeke gbia
ti aJuif?" **34** Jésus akiri tënë:
"Tënë so mo tene alondo na mo
wani wala ambeni zo si asara tënë
ni na ndo ti mbi na mo?" **35** Pi-
late akiri tënë: "Mbi yeke Juif? Gi
azo ti mara ti mo nga na aprêtre-
mokonzi si azia mo na maboko ti
mbi. Nyen la mo sara?" **36** Jésus
akiri tënë: "Royaume ti mbi ayeke
ti dunia so pëpe. Tongana royaume
ti mbi ayeke fade ti dunia so, ka
azo ti gbe ti mbi ayeke tiri si a zia
mbi na maboko ti aJuif pëpe. Me
bâ, royaume ti mbi ayeke ti dunia
so pëpe." **37** Tongaso, Pilate ate-
ne na lo: "So ti tene mo yeke mbeni
gbia?" Jésus akiri tënë: "Mo wani
mo tene awe so mbi yeke mbeni

gbia. Nda ni so a dü mbi nga nda ni so mbi ga na yâ ti dunia ayeke ti tene mbi fa tënë ti témoin na ndo ti tâ tënë. Zo kue so ayeke na mbage ti tâ tënë amä go ti mbi." **38** Pilate atene na lo: "Tâ tënë ni ayeke nyen?"

Na peko ti tënë so, Pilate akiri asigigi ti wara aJuif na lo tene na ala: "Mbi wara mbeni tënë ti fâ ngbanga na li ti lo ndali ni pëpe. **39** Nga, ALA yeke na mbeni ngobo ti ALA so ahunda ti tene mbi zi na ALA mbeni zo na ngoi ti Pâque. Tongaso, ALA ye mbi zi na ALA gbia ti aJuif ni?" **40** Na ala kiri ala dekongo, ala tene: "Koli so pëpe, me Barabbas!" Andâ Barabbas ayeke mbeni zo ti gbungo aye ti azo na ngangu.

19 Na ngoi ni so, Pilate amû Jésus si a pika lo na zaza. **2** Na aturugu ni aleke mbeni couronne ti kî, ala zia ni na li ti lo na ala yü na lo mbeni bongo ti ndo ni so ayeke bengba si avuko kete. **3** Ala yeke ga na mbage ti lo na ala yeke tene: "Bara mo, Gbia ti aJuif!" Nga, ala yeke pika lê ti lo. **4** Pilate akiri asigigi na lo tene na ala: "Bâ, mbi yeke sigigi na lo na ALA ti tene ALA hinga so mbi wara mbeni tënë ti fâ ngbanga na li ti lo ndali ni pëpe." **5** Tongaso Jésus asigigi, na couronne ti kî ni na li ti lo nga na bongo ti ndo ni so ayeke bengba si avuko kete so na tere ti lo. Na Pilate atene na ala: "ALA bâ, koli ni la!" **6** Me, tongana aprêtre-mokonzi nga na aturugu ti temple abâ Jésus, ala dekongo, ala tene: "Kanga lo na ndo ti keke! Kanga lo na ndo ti keke!" Pilate atene na ala: "ALA wani ALA mû lo, ALA kanga lo na ndo ti keke ni, ngbanga ti so mbi wara ti mbi mbeni tënë ti fâ ngbanga na li ti lo ndali ni pëpe." **7** Me aJuif akiri tënë na lo: "E yeke na mbeni ndia, na lege ti ndia ni so, lo lingbi na kuâ, ngbanga ti so lo sara tere ti lo molenge ti Nzapa."

8 Tongana Pilate amä tënë so, mbeto akiri agbu lo mingi. **9** Pilate akiri alï na yâ ti yangbo ti gouverneur na lo tene na Jésus: "Mo londo na ndo wa?" Me Jésus azi yanga oko pëpe. **10** Tongaso Pilate atene na lo: "Mo zi yanga na mbi pëpe? Mo hinga so mbi yeke na ngangu ti zi mo wala ti kanga mo na ndo ti keke pëpe?" **11** Jésus akiri tënë na lo: "Mo yeke duti na ngangu oko pëpe ti sara mbeni ye ti sioni na mbi gi tongana ngangu ni so a mû na mo alondo na nduzu si. Ndani la, koli so azia mbi na maboko ti mo so, ti lo siokpari ni ayeke kota mingi."

12 Ndali ti tënë so Pilate angbâ ti gi ti bâ tongana nyen ti zi lo. Me aJuif adekongo, ala tene: "Tongana mo zi koli so, andâ mo yeke kamarade ti César pëpe. Zo kue so atene ni yeke mbeni gbia asara tënë na tere ti César." **13** Tongana Pilate amä tënë so, lo sigigi na Jésus, na lo duti na mbeni ndo ti fango ngbanga, na ndo so a iri ni Litostrotos,* me na yanga ti Hébreu a yeke *Gabbatha.* **14** A yeke lango ti lekengo aye teti matanga ti Pâque. Na a yeke nduru na ngbonga omene. Pilate atene na aJuif: "ALA bâ gbia ti ALA!" **15** Me, ala dekongo: "Fâ lo! Fâ lo! Kanga lo na ndo ti keke!" Pilate atene na ala: "Mbi kanga gbia ti ALA na ndo ti keke?" Aprêtre-mokonzi akiri tënë, ala tene: "E yeke na mbeni gbia nde pëpe, gi César awe." **16** Na ngoi ni so, Pilate amû lo na

---

Jn 19:13* Nda ti iri so aye ti tene: "Ndo so a leke ni na tênë."

ala ti tene ala kanga lo na ndo ti keke.

Tongaso ala mû Jésus ala hon na lo. **17** Na lo wani lo yô keke ti pasi ni, lo sigigi ti gue na ndo so a iri ni Ndo-ti-bio-ti-li. Me na yanga ti Hébreu a iri ni *Golgotha.* **18** Kâ, ala kanga lo na ndo ti keke, na a kanga nga akoli use na tere ti lo: oko na mbage ge, oko na mbage kâ, na Jésus ayeke na popo ti ala. **19** Pilate asû mbeti na lê ti mbeni ye na lo zia ni na ndo ti keke ti pasi ni. Mbeti ni atene: "Jésus, zo ti Nazareth, Gbia ti aJuif." **20** Gbâ ti aJuif adiko mbeti ni so, ngbanga ti so ndo so a kanga Jésus na ndo ti keke dä ayeke nduru na kodoro ni. A sû mbeti ni na yanga ti Hébreu, ti Latin na ti Grec. **21** Me, aprêtre-mokonzi ti aJuif ato nda ti tene na Pilate: "Mo sû mbeti ni mo tene 'Gbia ti aJuif' pëpe, me mo sû mo tene so lo tene: 'Mbi yeke Gbia ti aJuif.'" **22** Pilate akiri tënë: "Mbeti so mbi sû awe, mbi sû awe."

23 Tongana aturugu ni akanga Jésus na ndo ti keke awe, ala mû abongo ti lo ti ndo ni, ala suru yâ ni osio, turugu oko oko amû oko, ala mû nga bongo ti lo ti yâ ni. Me ti bongo ti yâ ni so, a yeke gi mbeni kota bongo oko so a fü ni fungo pëpe, a kpo ni gi senge tongaso a londo na nduzu juska na gbe ni. **24** Tongaso ala tene na popo ti ala: "E suru yâ ni pëpe, me zia e bi mbeni ye ti bâ zo so bongo ni ayeke duti ti lo." Ye so asi ti tene tënë ti Mbeti ti Nzapa so aga tâ tënë: "Ala kangbi yâ ti abongo ti mbi ti ndo ni na popo ti ala, na ala bi mbeni ye tongana dé na ndo ti bongo ti mbi." Na aturugu ni asara aye so tongaso biani.

25 Me mama ti Jésus, ita ti mama ti lo ti wali, nga Marie wali ti Cléopas na Marie ti Magdala ayeke luti nduru na keke ti pasi ti Jésus. **26** Tongana Jésus abâ mama ti lo nga na disciple so lo ndoye lo so ayeke luti na ndo so, lo tene na mama ti lo: "Wali, bâ, molenge ti mo la!" **27** Na pekoni, lo tene na disciple ni: "Bâ, mama ti mo la!" Ti londo na ngbonga ni so, disciple ni amû mama ni na da ti lo.

28 Na peko ti ye so, tongana Jésus ahinga so ti londo na ngoi ni so aye kue aga tâ tënë awe, na ti tene tënë ti Mbeti ti Nzapa aga tâ tënë, lo tene: "Nzara ti ngu asara mbi." **29** Mbeni ta ayeke kâ so kpingo vin asi yâ ni. Tongaso, ala mû mbeni ndokoro so ala yôro na yâ ti kpingo vin ni, ala zia ni na li ti mbeni keke ti hysope na ala ga na ni na yanga ti lo. **30** Tongana Jésus awara kpingo vin so awe, lo tene: "A hunzi awe!" Na lo ba li ti lo na sese, na lo kui.*

31 Teti so a yeke lango ti Lekengo aye, na ti tene akuâ ni angbâ na ndo ti akeke ti pasi ni na lâ ti sabbat pëpe (teti lâ ti sabbat ti so ayeke mbeni kota lâ ti sabbat), aJuif ahunda Pilate ti mû yanga si a kungbi yâ ti gere ti azo ni na a zi akuâ ni. **32** Tongaso, aturugu ni aga, ala kungbi yâ ti gere ti kozo zo ni nga na ti mbeni zo ni so a kanga ala na ndo ti keke na tere ti Jésus. **33** Me tongana ala si na Jésus, ala bâ so lo kui awe, tongaso, ala kungbi yâ ti gere ti lo pëpe. **34** Me mbeni turugu ni akpo tere ti kate ti Jésus na likongo na fade fade mênë na ngu asigigi. **35** Na lo so lo bâ ye ni na lê asara tënë ni, na tënë ti lo ayeke tâ tënë, nga lo hinga so atënë so

---

Jn 19:30* Wala "lo wu mbeni pëpe." Na Grec: "lo zia yingo ti lo ahon."

lo tene ayeke tâ tënë, si ala nga
ala lingbi ti mä na bê. **36** Biani,
aye so asi ti tene tënë ti Mbeti ti
Nzapa so aga tâ tënë: "Fade a yeke
kungbi mbeni bio ti lo oko pëpe."
37 Nga, mbeni tënë nde ti Mbeti ti
Nzapa ni so atene: "Fade ala yeke bâ
ndo na mbage ti Lo so ala kpo lo."

38 Na peko ti aye so, Joseph ti ko-
doro ti Arimathée, so ayeke mbeni
disciple ti Jésus, me na hondengo ni
ngbanga ti so mbeto ti aJuif asara
lo, ahunda Pilate ti zi kuâ ti Jésus.
Pilate amû yanga na lo ti zi ni. To-
ngaso lo ga, lo zi kuâ ni. **39** Nico-
dème nga kue, koli so ague lani kozo
ti bâ Jésus na bï so, aga na kilo bale-
ota na use tongaso ti myrrhe na ti
aloès so a rulê ni na yâ ti mbeni ye.
40 Ala mû kuâ ti Jésus na ala ka-
nga ni na bongo legeoko na a-épice
ni, a lingbi na ngobo ti aJuif ti leke
kuâ ti mbeni zo ti lu lo. **41** Me, na
ndo so a kanga lo na ndo ti keke dä,
mbeni yaka ayeke dä. Na yâ ti yaka
ni, mbeni fini sende ti kuâ ayeke dä,
sende so ade a zia kuâ na yâ ni lâ oko
pëpe. **42** Tongaso, ngbanga ti so a
yeke lango ti aJuif ti lekengo aye
teti matanga, ala zia Jésus na yâ ni,
ndali ti so sende ti kuâ ni ayeke ndu-
ru na ndo ni so.

20 Na kozo lango ti yenga ni,
Marie ti Madgala aga na
yanga ti sende ti kuâ ni na kota
ndapre, na ngoi so ndo angbâ ti
vuko. Lo bâ so a zi tênë ni na yanga
ti sende ti kuâ ni awe. **2** Tongaso
lo kpe loro lo si na Simon Pierre nga
na mbeni disciple ni, lo so Jésus aye
lo mingi, na lo tene na ala: "Ala zi
Seigneur na yâ ti sende ti kuâ ni awe
na e hinga pëpe ndo so ala zia lo dä."

3 Tongaso Pierre na mbeni disci-
ple ni so asigigi na ala mû lege ala
gue na sende ti kuâ ni. **4** Biani,
ala use kue ato nda ti mû loro. Me
mbeni disciple ni so akpe loro nga-
ngu ahon Pierre na lo si ti lo kozo nga-
sende ti kuâ ni. **5** Lo dengi ti bâ
ndo na yâ ni, na lo bâ gi abongo so
a kanga na kuâ ni so alango kâ, me
lo lï na yâ ni pëpe. **6** Na pekoni
Simon Pierre nga asi na peko ti lo, lo
lï na yâ ti sende ti kuâ ni. Lo bâ abo-
ngo so a kanga na kuâ ni ayeke
lango kâ, **7** nga bongo so ayeke
fade na li ti lo ayeke na ndo oko pëpe
na abongo so a kanga na kuâ ni,
me a rulê ni nde na a zia na mbeni
ndo. **8** Na ngoi ni so, mbeni dis-
ciple ni so asi fade kozo na sende
ti kuâ ni alï nga, lo bâ ni na lo mä
na bê. **9** Ade ala mä yâ ti tënë ti
Mbeti ti Nzapa so pëpe, so atene a
lingbi lo zingo na kuâ. **10** Tonga-
so adisciple ni akiri na da ti ala.

11 Me Marie angbâ ti luti na gigi
nduru na sende ti kuâ ni, lo yeke
toto. Na pekoni, tongana lo ngbâ ti
toto, lo dengi ti bâ ndo na yâ ti sende
ti kuâ ni, **12** na lo bâ a-ange use
so ayü avuru bongo, oko ayeke duti
na ndo so li ti Jésus ayeke fade dä na
mbeni ayeke duti na ndo so gere ti
lo ayeke fade dä. **13** Na ala tene
na lo: "Wali, mo yeke toto ngbanga
ti nyen?" Lo tene na ala: "Ala mû
Seigneur ti mbi ahon na ni na mbi
hinga ndo so ala zia lo dä pëpe."
14 Tongana lo tene atënë so awe, lo
turnê na lo bâ Jésus so ayeke luti,
me lo hinga pëpe so a yeke Jésus
la. **15** Jésus atene na lo: "Wali,
mo yeke toto ngbanga ti nyen? Mo
yeke gi zo wa?" Marie abâ ti lo ate-
ne a yeke walekengo yâ ti yaka ni la,
na lo tene na lo: "Kota zo, tongana
mo mû lo mo hon na ni, fa na mbi
ndo so mo zia lo dä na fade mbi
yeke mû lo." **16** Jésus atene na

lo: "Marie!" Lo kiri lo turnê, lo tene
na Jésus na yanga ti Hébreu: *"Rab-*
bouni!" (so aye ti tene: "Wafango
ye!") **17** Jésus atene na lo: "Mo
zia ti gbu mbi ngangu tongaso. Te-
ti mbi de mbi montê na Babâ pëpe.
Me mo gue na mbage ti aita ti mbi
na mo tene na ala: 'Mbi yeke montê
na Babâ ti mbi nga Babâ ti ALA, na
Nzapa ti mbi nga Nzapa ti ALA.' "
18 Marie ti Madgala aga na sango
ni na adisciple, lo tene: "Mbi bâ Sei-
gneur awe!" Na lo tene so Jésus asa-
ra atënë so na lo.

19 Tongaso, na lakui ti lango ni
so, so ayeke kozo lango ti yenga ni,
atâa so ayanga ti da so adisciple adu-
ti na yâ ni akanga ngangu ngbanga
ti so ala sara mbeto ti aJuif, Jé-
sus asi, na lo luti na popo ti ala, lo
tene na ala: "Siriri aduti na ALA."
20 Tongana lo sara tënë so awe, lo
fa na ala amaboko ti lo nga tere ti
kate ti lo. Na tere ti adisciple ni
anzere so ala bâ Seigneur. **21** To-
ngaso Jésus akiri atene na ala: "Siri-
ri aduti na ALA. Legeoko tongana ti
so Babâ atokua mbi, mbi kue mbi
tokua ALA." **22** Tongana lo sara
tënë so awe, lo huru pupu na ndo ti
ala na lo tene na ala: "ALA wara yi-
ngo vulu. **23** Azo kue so ALA par-
done asiokpari ti ala, a yeke pardone
ni na azo ni biani. Me azo kue so ALA
pardone asiokpari ti ala pëpe, asio-
kpari ni ayeke ngbâ."

24 Me Thomas, mbeni oko na
popo ti adisciple bale-oko na use, lo
so a iri lo Didyme, ayeke lani pëpe
na popo ti ala na ngoi so Jésus asi.
25 Tongaso tanga ti adisciple ni ate-
ne na lo: "E bâ Seigneur awe!" Me lo
tene na ala: "Tongana mbi bâ kä ti
apointe na yâ ti amaboko ti lo pëpe,
na mbi yôro li ti maboko ti mbi na
yâ ti kä ti apointe ni pëpe nga mbi
yôro maboko ti mbi na yâ ti kä ti tere
ti kate ti lo so pëpe, mbi yeke mä na
bê oko pëpe."

26 Lango miombe na pekoni, a-
disciple ti Jésus akiri aduti na yâ ti
da, na Thomas ayeke na popo ti ala.
Atâa so a kanga yanga-da ni nga-
ngu, Jésus asi, lo luti na popo ti ala
na lo tene: "Siriri aduti na ALA."
27 Na pekoni lo tene na Thomas:
"Zia li ti maboko ti mo ge, na bâ
amaboko ti mbi. Mû maboko ti mo,
mo yôro ni na tere ti kate ti mbi na
mo zia ti dë kite, me mo mä na
bê." **28** Thomas akiri tënë na lo:
"Seigneur ti mbi na Nzapa ti mbi!"
29 Jésus atene na lo: "Mo mä na bê
ngbanga ti so mo bâ mbi? Ngia aye-
ke na ala so abâ pëpe, me ala mä
na bê."

30 Biani, Jésus asara nga ambe-
ni fä mingi na gbele adisciple ti lo,
na so a sû ni pëpe na yâ ti mbeti so.
31 Me ti afä so a sû na mbeti so, a
sû ni si ALA mä na bê so Jésus aye-
ke Christ, Molenge ti Nzapa, na to-
ngaso ALA wara fini na lege ti iri ti
lo ndali ti so ALA mä na bê.

21 Na peko ti aye so, Jésus aki-
ri afa tere ti lo na adisciple
na kota ngu ti Tibériade. Lo fa tere ti
lo na ala tongaso: **2** Simon Pierre
na Thomas, lo so a iri lo Didyme,
Nathanaël zo ti Cana so ayeke na
sese ti Galilée, amolenge ti Zébé-
dée nga na ambeni disciple ti Jésus
use, ala kue abungbi fade ndo oko.
3 Simon Pierre atene na ala: "Mbi
yeke gue ti gi susu si." Ala tene na
lo: "E kue e yeke gue na mo." Ala si-
gigi, ala ko na yâ ti ngö ni, me na bï
ni kue ala gbu susu oko pëpe.

4 Me na ngoi so ndo aga nduru
ti han, Jésus aluti na yanga ti ngu
ni; ye oko adisciple ni ahinga pëpe

so a yeke Jésus la. **5** Tongaso Jé-
sus atene na ala: "Akete molenge,
ALA yeke na mbeni ye ti tengo ni?"
Ala kiri tënë na lo: "Ên-ën!" **6** Lo
tene na ala: "ALA bi gbanda ni na
tere ti ngö ni na mbage ti koli na
ALA yeke gbu asusu." Tongaso ala bi
ni, me ala lingbi pëpe ti gboto ni
na gigi ngbanga ti so asusu ni aye-
keke mingi. **7** Na disciple so Jésus
andoye ka lo mingi so angbâ atene
na Pierre: "So Seigneur la!" Tonga-
na Simon Pierre amä so a yeke Sei-
gneur, na teti so tere ti lo ayeke se-
nge, lo yü bongo ti lo ti ndo ni na lo
gboto yanga ni lo kanga na gbe ti yâ
ti lo na lo tï na yâ ti kota ngu ni.
8 Me tanga ti adisciple ni aga ti
ala na yâ ti kete ngö ni, teti ala
yo na yanga ti ngu ni pëpe, a yeke
gi mètre bale-gumbaya tongaso, ala
yeke gboto gbanda ni so asi singo na
asusu.

9 Me tongana ala zu na sese, ala
bâ wâ ti charbon so susu ayeke na lê
ni nga na mapa. **10** Jésus atene
na ala: "ALA ga na ambeni susu ni so
ALA gbu fade fadeso." **11** Tongaso
Simon Pierre ako na yâ ti ngö ni na
lo gboto na gigi gbanda ni so asi si-
ngo na akota susu ngbangbo oko na
bale-oku na ota. Atâa so asusu ni
ayeke mingi, gbanda ni asuru pëpe.
12 Jésus atene na ala: "ALA ga ALA
te kobe." Disciple oko ti kanga bê ti
hunda lo: "Mo yeke zo wa?" ayeke
dä pëpe, ngbanga ti so ala hinga
so a yeke Seigneur la. **13** Jésus
aga na lo mû mapa ni, lo mû na
ala. Lo sara nga na susu ni tongaso.
14 So ayeke ti fani ota ni si Jésus
asi na adisciple na peko ti so a zingo
lo na kuâ.

15 Tongana ala te kobe ni awe,
Jésus atene na Simon Pierre: "Simon
molenge ti Jean, mo ye mbi ahon
aye so?" Lo tene na lo: "En, Sei-
gneur, mo hinga so mbi ye mo min-
gi." Jésus atene na lo: "Mû kobe na
amolenge ti ngasangbaga ti mbi."
16 Ti use ni, Jésus akiri atene na
lo: "Simon molenge ti Jean, mo ye
mbi?" Lo tene na lo: "En, Seigneur,
mo hinga so mbi ye mo mingi." Jé-
sus atene na lo: "Bata akete ngasa-
ngbaga ti mbi." **17** Ti ota ni, Jé-
sus atene na lo: "Simon molenge
ti Jean, mo ye mbi mingi?" Vundu
asara Pierre so Jésus atene na lo na
ti ota ni: "Mo ye mbi mingi?" Tonga-
so Pierre atene na lo: "Seigneur, mo
hinga aye kue. Mo hinga so mbi ye
mo mingi." Jésus atene na lo: "Mû
kobe na akete ngasangbaga ti mbi.
18 Biani, ti tâ tënë ni, mbi tene na
mo: Na ngoi so mo ngbâ lani mase-
ka, mo wani si mo yeke kanga bongo
na gbe ti yâ ti mo na mo yeke ta-
mbela na ndo so bê ti mo aye. Me to-
ngana mo ga mbakoro ande, fade
mo yeke yôro yâ ti maboko ti mo na
mbeni zo nde si ayeke kanga bongo
na gbe ti yâ ti mo nga lo yeke gue
na mo na mbeni ndo so bê ti mo
aye pëpe." **19** Lo sara tënë so ti fa
mara ti kuâ so Pierre ayeke wara
ande ti mû gloire na Nzapa. Tonga-
so, na peko ti so lo sara tënë so awe,
lo tene na Pierre: "Ngbâ ti mû peko
ti mbi."

20 Tongana Pierre aturnê, lo bâ
disciple so Jésus andoye ka lo mingi
so ayeke mû peko ti ala, lo so lani na
ngoi ti tengo kobe ti lakui lo ba na
mbage ti peko na kate ti Jésus si lo
tene: "Seigneur, zo so ayeke kä mo
so ayeke zo wa?" **21** Tongaso, na
ngoi so lê ti Pierre atï na ndo ti dis-
ciple ni, lo tene na Jésus: "Seigneur,
lo so lo yeke sara ti lo nyen ande?"

22 Jésus atene na lo: "Tongana a yeke ti bê ti mbi ti tene lo ngbâ juska mbi ga, ti mo dä nyen? Ti mo, ngbâ ti mû peko ti mbi." **23** Me tënë so amû ndo na popo ti aita a tene disciple so ayeke kui pëpe. Ye oko, Jésus atene pëpe so lo yeke kui pëpe, me lo tene: "Tongana a yeke ti bê ti mbi ti tene lo ngbâ juska mbi ga, ti mo dä nyen?"

24 A yeke disciple so si asara tënë ti témoin ti aye so, na lo si asû aye so na mbeti, na e hinga so tënë ti témoin so lo fa ayeke tâ tënë.

25 Ti tâ tënë ni, ambeni ye mingi nga ayeke dä so Jésus asara lani, so tongana a sû fade anzene nzene ye ni kue na mbeti, mbi bâ ti mbi so ambeti ni so a sû, dunia so alingbi ti wara ndo ti zia ni kue dä pëpe.

KUSALA TI ABAZENGELE

1 Ti kozo mbeti ni so mbi sû, Théophile, mbi sû ni na ndo ti aye kue so Jésus ato nda ti sara nga ti fa na azo **2** juska na lango so a mû lo na yayu na peko ti so lo mû yanga na lege ti yingo vulu na abazengele so lo soro. **3** Nga, na lege ti gbâ ti afä so a lingbi ti dë kite na ni pëpe, lo fa tere ti lo na ala na peko ti so lo bâ pasi lani juska na kuâ. Ala bâ lo na yâ ti lango bale-osio na lo sara na ala tënë ti aye so andu royaume ti Nzapa. **4** Na ngoi so lo na ala abungbi, lo mû na ala yanga so: "ALA sigigi na Jérusalem pëpe, me ALA ngbâ ALA ku ye so Babâ ni amû zendo ni, so ALA mä tënë ni na yanga ti mbi. **5** Teti Jean abatize ti lo azo na ngu, me ti ALA, na yâ ti alango kete fade a yeke batize ALA na yingo vulu."

6 Na tongana ala kiri ala bungbi, ala to nda ti hunda lo: "Seigneur, a yeke na ngoi so si mo yeke kiri na royaume ni na Israël?" **7** Lo tene na ala: "A yeke ti ALA pëpe ti hinga ngoi wala alango so a fa awe, so Babâ ni azia na gbe ti komandema ti lo wani. **8** Me fade ALA yeke wara ngangu tongana yingo vulu aga na ndo ti ALA, na fade ALA yeke duti atémoin ti mbi na Jérusalem, na yâ ti Judée kue nga na Samarie na juska na ambage ti sese so ayeke tâ yongoro." **9** Na tongana lo sara atënë so awe, na ngoi so ala yeke bâ ndo, a mû lo na nduzu, na mbeni mbinda aga ahonde lo na lê ti ala. **10** Na tongana ala ngbâ gi ti bâ ndo na lê ti nduzu na ngoi so lo yeke gue, bâ, akoli use so ayü vuru bongo aluti na tere ti ala. **11** Akoli ni atene: "Azo ti Galilée, ngbanga ti nyen ALA ngbâ ti luti ti bâ ndo na lê ti nduzu? Jésus so a mû lo na tere ti ALA a gue na lo na nduzu awe so, lo yeke kiri ande gi tongana ti so ALA bâ lo na guengo ni na nduzu."

12 Ala londo na mbeni hoto so a iri ni Hoto ti akeke ti olive ala kiri na Jérusalem. Hoto ni so ayeke nduru na Jérusalem alingbi na tambela ti lango oko ti sabbat. **13** Tongaso, tongana ala si awe, ala montê na kubu so ayeke na nduzu, ndo so ala yeke lango dä. A yeke wara Pierre, Jean na Jacques na André, Philippe na Thomas, Barthélemy na Matthieu, Jacques molenge ti Alphée na Simon, lo so ayapu

na sarango ye nga Judas molenge ti Jacques. **14** Na beoko, ala so kue angbâ gi ti sambela, legeoko na ambeni wali nga na Marie mama ti Jésus na aita ti Jésus ti koli.

15 Na yâ ti alango ni so, Pierre alondo na popo ti aita ni (andâ gbâ ti azo ni kue so abungbi, wungo ti ala ayeke ngbangbo oko na bale-use tongaso) na lo tene: **16** "Aita, a lingbi lani tënë ti Mbeti ti Nzapa aga tâ tënë, tënë so yingo vulu afa kozoni awe na yanga ti David na ndo ti Judas so aga zo ti fango lege na ala so agbu Jésus, **17** teti a diko lo lani na popo ti e na lo wara lege ti mû mbage ti lo na yâ ti kusala so. **18** (Lo so lo vo mbeni yaka na nginza ti ye so ayeke mbilimbili pëpe, na tongana lo tï, lo kpo go ti lo, na yâ ti lo asungba si akamba ti yâ ti lo kue atuku na sese. **19** Nga, azo ti Jérusalem kue ahinga tënë ni, si na yanga ti kodoro ti ala, a di iri ti yaka ni *Akeldama*, so aye ti tene Yaka ti mênë.) **20** Teti a sû na yâ ti mbeti ti aPsaume, a tene: 'Zia da ti lango ti lo angbâ senge, na zia mbeni zo alango na yâ ni pëpe', nga a tene: 'Zia mbeni zo nde amû kusala ti lo ti bango ndo na ndo ti ye.' **21** Tongaso a yeke nzoni ti tene na popo ti akoli so abungbi legeoko na e na ngoi kue so Seigneur Jésus ayeke sara lani kusala ti lo na popo ti e, **22** a londo na lango so Jean abatize lo juska ti si na lango so a mû lo na tere ti e na nduzu, mbeni oko ti akoli so aga témoin ti zingongo ti lo na kuâ legeoko na e."

23 Tongaso ala mû akoli use ala zia: Joseph so a iri lo Barsabbas, so a hinga lo nga na iri ti Justus, na Matthias. **24** Na ala sambela, ala tene: "Ô Jéhovah, mo so mo hinga bê ti zo kue, mo fa lo so mo soro lo na popo ti azo use so **25** ti mû kusala so nga na kusala ti bazengele so Judas ahon yongoro na ni ti gue na ndo ti lo wani." **26** Tongaso ala bi mbeni ye tongana dé na ndo ti azo use so, na a tï na ndo ti Matthias. Na a diko lo na tere ti abazengele baleoko na oko.

2 Tongana lango ti matanga ti Pentecôte ni angbâ ti gue, ala kue abungbi ndo oko. **2** Mo ye ti bâ, mbeni toto ti ye tongana ti pupu so aya ngangu alondo na yayu amû yâ ti da ni kue so ala duti dä. **3** Na ala bâ amenga tongana amenga-wa, yâ ni akangbi, na a duti na li ti ala oko oko kue. **4** Ala kue asi na yingo vulu na ala to nda ti sara tënë na ayanga ti kodoro nde nde, a lingbi na so yingo ni ayeke mû lege na ala ti tene ni.

5 Andâ na ngoi ni so a yeke wara na Jérusalem aJuif, azo so akpe mbeto ti Nzapa, so alondo na amara nde nde kue so ayeke na gbe ti yayu. **6** Tongaso, na ngoi so toto ti ye so asi, azo mingi mingi abungbi ndo oko na li ti ala aga kirikiri ngbanga ti so zo oko oko ayeke mä adisciple ni na sarango tënë na yanga ti kodoro ti lo wani. **7** Biani, li ti ala akpe na ala yeke hunda tere ti ala, ala tene: "Bâ ye, ala kue so ayeke sara tënë so ayeke azo ti Galilée pëpe? **8** Me a sara tongana nyen si e oko oko kue, e yeke mä ala na tenengo yanga ti kodoro so a dü e dä? **9** E azo ti Parthie, ti Médie na ti Élam, nga na azo ti Mésopotamie, ti Judée, ti Cappadoce, ti Pont na azo ti kodoro-komanda ti Asie, **10** azo ti Phrygie, ti Pamphylie, ti Égypte nga na ti ambeni mbage ti sese ti Libye so ayeke na mbage ti Cyrène,

na azo so alondo na Rome si ayeke
lango ge, atâa aJuif wala aprosé-
lyte,* **11** azo ti Crète nga na azo
ti Arabie, e yeke mä ala yeke sara
tënë na ayanga ti kodoro ti e na
ndo ti apendere ye so Nzapa asara."
12 Biani, bê ti ala kue adö nga li
ti ala akpe kue, na ala yeke tene
na popo ti ala: "Nda ti ye so aye-
ke nyen?" **13** Me, ambeni zo nde
ato nda ti he ala, ala tene: "Ala nyon
fini vin alingbi ala awe."

14 Me Pierre alondo, lo na aba-
zengele bale-oko na oko, lo yä go ti
lo na nduzu na lo sara tënë so na ala,
lo tene: "Azo ti Judée nga na ALA azo
ti Jérusalem kue, zia ALA hinga ye
so na ALA dengi mê ti ALA ti mä a-
tënë ti mbi. **15** Ti tâ tënë ni, azo
so asulêe pëpe tongana ti so ALA
tene na yâ ti bê ti ALA, teti e yeke
gi nduru na ngbonga ota ti ndapre.
16 Me a yeke ye so a sara tënë
ni giriri na lege ti prophète Joël:
17 'Nzapa atene: "Na alango ti nda
ni, mbi yeke mû ande mbeni mba-
ge ti yingo ti mbi ti tuku ni na ndo
ti mara ti azo nde nde kue, na amo-
lenge ti ALA ti koli nga na amolenge
ti ALA ti wali ayeke tene aprophétie,
na amaseka ti ALA ti koli ayeke bâ
aye tongana suma nga ambakoro ti
ALA ti koli ayeke bâ ambeni bango
li. **18** Na yâ ti alango ni so, mbi
yeke mû ande mbeni mbage ti yi-
ngo ti mbi ti tuku ni mêmе na ndo ti
angbâa ti mbi ti koli na ti wali, na
ala yeke tene aprophétie. **19** Na
fade mbi yeke sara aye ti dongo bê
na yayu kâ nga na afä na ndo ti sese
ge: mênë, wâ nga na guru ti wâ.
20 Fade lâ ayeke gbian ti ga bingo
na nze ayeke gbian ti ga mênë ko-
zoni si kota lango ti Jéhovah, lango
so ayeke nde mingi, asi. **21** Na
fade a yeke sö zo kue so airi ndo na
Jéhovah na iri ti lo."'

22 "Azo ti Israël, ALA mä atënë
so: Jésus, zo ti Nazareth, koli so
Nzapa afa lo na gigi na ALA na lege
ti akusala ti ngangu, aye ti dongo bê
nga na afä so Nzapa asara na lege ti
lo na popo ti ALA, tongana ti so ALA
wani ALA hinga, **23** koli so, to-
ngana mbeni zo so a kä lo na lege
ti ye so Nzapa aleke ni kozo awe ti
si nga na lege ti ngangu ti Nzapa ti
hinga ye kozoni, ALA kanga lo na
ndo ti keke na tïtî azo so akpe ndia
pëpe na ALA fâ lo. **24** Me Nzapa
azingo lo na kuâ na zingo akamba ti
kuâ, ngbanga ti so a yeke na lege ni
pëpe ti tene kuâ angbâ ti kanga lo.
25 Teti David atene tënë so na ndo
ti lo: 'Mbi yeke na Jéhovah lakue na
gbe ti lê ti mbi, ngbanga ti so lo yeke
na mbage ti koti ti mbi si ye ayengi
mbi lâ oko pëpe. **26** Ndali ni, bê
ti mbi anzere, na yanga ti mbi asa-
ra tënë na ngia mingi. Nga, mêmе
mitele ti mbi ayeke duti na beku la-
kue, **27** ngbanga ti so mo yeke zia
âme ti mbi angbâ na yâ ti Hadès
pëpe, nga mo yeke zia lege pëpe na
mitele ti zo ti mo so ayeke be-ta-zo
ti buba. **28** Mo sara si mbi hinga
alege ti fini, mo yeke sara si bê ti
mbi anzere mingi teti so mo bâ mbi
na nzoni lê.'

29 "Aita, ALA zia mbi sara tënë
na ALA na kamene pëpe na ndo ti
babâ ti sewa David, so lo kui na a lu
lo awe nga dû ti kuâ ti lo angbâ na
popo ti e juska laso. **30** Tongaso,
teti lo yeke lani mbeni prophète na
lo hinga so Nzapa adeba yanga na lo
so ni yeke zia mbeni hale ti lo na ndo
ti trône ti lo, **31** lo bâ kozoni awe
zingongo ti Christ na kuâ na lo sara

Kus 2:10* Bâ kete tënë ti Mt 23:15.

tënë na ndo ni, lo tene so a yeke
zia lo pëpe ti ngbâ na yâ ti Hadès
nga mitele ti lo ayeke buba pëpe.
32 Nzapa azingo Jésus so na kuâ,
na e kue e yeke atémoin ti ye so.
33 Teti so a yä lo na koti ti Nzapa
nga lo wara na tïtî Babâ ni yingo
vulu so a mû zendo ni, lo tuku na
ndo ti e ye so ALA bâ na ALA mä
so. **34** Ti tâ tënë ni, David amon-
tê na yayu pëpe, me lo wani lo tene:
'Jéhovah atene na Seigneur ti mbi:
"Mo duti na mbage ti maboko ti mbi
ti koli, **35** juska mbi zia awato ti
mo tongana mbata ti gere ti mo."'
36 Tongaso zia azo ti da ti Israël
kue ahinga biani so Nzapa amû lo ti
ga Seigneur na Christ, lo Jésus so
ALA kanga lo na ndo ti keke."

37 Tongana ala mä tënë so, tënë
ni andu bê ti ala ngangu si ala sara
tënë so na Pierre nga na tanga ti
abazengele ni, ala tene: "Aita, fade e
yeke sara nyen?" **38** Pierre ate-
ne na ala: "ALA changé bê ti ALA, na
zia a batize ALA oko oko na iri ti Jé-
sus Christ teti pardon ti asiokpari ti
ALA, na fade ALA yeke wara yingo
vulu so ayeke matabisi so a mû se-
nge senge. **39** Teti zendo ni aye-
ke ti ALA, ti amolenge ti ALA nga na
ti ala kue so ayeke na yongoro ndo,
azo kue so Jéhovah Nzapa ti e aye-
ke iri ala na mbage ti lo." **40** Na
lege ti ambeni tënë mingi, lo fa nda
ti tënë ni kue na ala na lo ngbâ ti
wa ala, lo tene: "ALA zi tere ti ALA
na popo ti azo ti ngoi so, so ayeke
azo so sarango ye ti ala aba bango."
41 Tongaso ala so ayeda na tënë ti
lo na bê ti ala kue, a batize ala. Na
lango ni so, a-âme saki ota tongaso
aga na ndo ni. **42** Na ala ngbâ ti
mû tere ti ala kue na fango ye ti aba-
zengele na ti kangbi aye kue na popo
ti ala, ti te kobe legeoko na ti sa-
mbela.

43 Biani, mbeto ayeke gbu a-
âme kue, na abazengele ni ayeke
sara aye ti dongo bê nga na afä
mingi. **44** Ala kue so aga azo so
amä na bê abungbi oko na ala bu-
ngbi aye ti ala kue oko, **45** ala
yeke kä asese ti ala nga na akungba
ti ala na ala kangbi ye ti pekoni na
popo ti ala kue, a lingbi na ye so
atia zo oko oko. **46** Lâ na lâ, to-
ngana zo oko ala yeke gue lakue na
temple, na ala yeke te kobe na yâ ti
ada ti amba ti ala, ala yeke wara
kobe ti ala na ngia mingi nga na
vuru bê, **47** ala yeke sepela Nza-
pa nga ala yeke nzere na lê ti azo ni
kue. Na oko ngoi ni, lâ na lâ Jéhovah
angbâ ti zia na ndo ti ala azo so Lo
sö ala.

3 Pierre na Jean ayeke montê
na temple teti ngbonga ti sa-
mbela, ngbonga gumbaya tongaso.
2 Mbeni koli ayeke dä so gere ti lo
abuba ngbene ye na yâ ti mama ti
lo, so azo ayeke yô lo ti ga na ni. Lâ
na lâ ala yeke zia lo nduru na yanga
ti temple ni, yanga ni so a iri ni Pe-
ndere Yanga-da, si lo iri ye na ma-
boko ti ala so ayeke lï na yâ ti tem-
ple ni. **3** Tongana lê ti lo atï na
ndo ti Pierre na Jean so ayeke ga ti
lï na yâ ti temple ni, lo to nda ti iri
ye na ala. **4** Me Pierre, nga na
Jean, abâ yâ ti lê ti lo, na Pierre ate-
ne: "Bâ lê ti e si." **5** Tongaso lo bâ
lê ti ala, na lo yeke ku ti wara mbeni
ye na maboko ti ala. **6** Me Pierre
atene: "Mbi yeke na argent nga na
lor pëpe, me ye so mbi yeke na ni,
mbi yeke mû na mo: Na iri ti Jé-
sus Christ, zo ti Nazareth, tambela!"
7 Tongaso, Pierre agbu lo na ma-
boko ti lo ti koli na lo yô lo na nduzu.
Gi na lê ni lê ni gbe ti gere ti lo

nga na abio ti gere ti lo akpengba.
8 Lo huru, lo luti, lo to nda ti tambela na lo lï legeoko na ala na yâ
ti temple ni, lo yeke tambela, lo
yeke huru na lo yeke sepela Nza-
pa. **9** Na azo kue abâ lo na tambe-
lango ni nga na sepelango Nzapa.
10 Nga, ala to nda ti hinga lo, so lo
yeke koli so ayeke duti ka lani ti iri
ye na yanga ti temple, yanga ni so a
iri ni Pendere Yanga-da. Bê ti ala
adö na li ti ala akpe na ye so asi
na lo.

11 Tongana koli ni angbâ ti gbu
Pierre na Jean, azo kue akpe loro
aga na mbage ti ala na ndo so a iri
ni véranda ti Salomon, na li ti ala
akpe kue. **12** Tongana Pierre abâ
ye so, lo tene na azo ni: "Azo ti Is-
raël, ngbanga ti nyen bê ti ALA adö
ndali ti ye so? Nga ngbanga ti nyen
ALA yeke bâ gi e mo bâ mo tene a
yeke na ngangu ti e wani wala so e
gbu tënë ti Nzapa ngangu si e sara
si koli so atambela? **13** Nzapa ti
Abraham, ti Isaac na ti Jacob, Nza-
pa ti akotara ti e amû gloire na Wa-
kua ti lo, Jésus, so ALA, ALA kä lo na
ALA bere lo na gbele Pilate na ngoi
so Pilate aleke fade awe ti zi lo.
14 Ti tâ tënë ni, ALA bere lo so aye-
keke nzoni-kue nga zo ti mbilimbili so,
na ALA hunda ti tene a zi na ALA
mbeni koli so ayeke zo ti fango zo,
tongana ti so bê ti ALA aye, **15** me
ALA fâ Kota Mokonzi so azi lege ti
fini. Ye oko, Nzapa azingo lo na kuâ
na e yeke atémoin ti ye so. **16** To-
ngaso, a yeke iri ti lo, so ti tene na
lege ti mabe ti e na yâ ti iri ti lo, la
asara si koli so awara ngangu, koli
so ALA bâ lo na ALA hinga lo. Nga
mabe so aga na lege ti Jésus la asa-
ra si koli so awara tâ nzoni tere so
na lê ti ALA kue. **17** Na fadeso,
aita, mbi hinga so ALA sara lani ye
so ALA hinga ni pëpe legeoko to-
ngana amokonzi ti ALA. **18** Me na
lege ti ye so, Nzapa asara si ye so
lo fa kozoni na yanga ti aprophète
kue aga tâ tënë, so fade Christ ti lo
ayeke bâ pasi.

19 "Tongaso, ALA changé bê ti
ALA, na ALA changé lege ti ALA
si a mbô asiokpari ti ALA, ti tene
angoi ti kiringo ti wara ngangu ali-
ngbi ti londo na gbele Jéhovah ti ga,
20 na lo tokua Christ so a iri lo na
kua awe ndali ti ALA, so ti tene Jé-
sus, **21** lo so a lingbi yayu abata
lo juska na angoi ti kiringo aye kue
na place ni, so Nzapa asara tënë ni
na yanga ti aprophète ti lo ti gi-
riri so ayeke nzoni-kue. **22** Bia-
ni, Moïse atene lani: 'Fade Jéhovah
Nzapa ayeke soro teti ALA na popo ti
aita ti ALA mbeni prophète tongana
mbi. A yeke nzoni ALA mä lo alingbi
na aye kue so lo yeke sara tënë ni na
ALA. **23** Biani, âme kue so amä
yanga ti Prophète so pëpe, fade a
yeke futi lo biaku biaku na popo ti
azo ni.' **24** Na aprophète kue, ti
londo na Samuel juska na ala so aga
na peko ti lo, ala so kue afa tënë,
ala fa nga tënë ti alango so polele.
25 ALA yeke amolenge ti aprophète
na ti mbele so Nzapa ate giriri na
akotara ti ALA, tongana lo tene na
Abraham: 'Na lege ti ngongoa ti mo,
fade a iri tënë nzoni na ndo ti asewa
kue ti sese.' **26** A yeke na ALA
kozoni si Nzapa atokua Wakua ti lo,
na pekoni so lo soro lo awe, ti iri tënë
nzoni na ndo ti ALA na sarango si zo
oko oko azia lege ti asioni kusala ti
lo."

4 Na ngoi so ala use angbâ ti
sara tënë na azo ni, aprêtre-
mokonzi, mokonzi ti temple ni nga
na aSadducéen asi na ndo ti ala,

2 na bê ti ala ason ngbanga ti so
Pierre na Jean ayeke fa ye na azo na
ala yeke fa polele tënë ti zingongo
ti akuâ na mungo tapande na ndo ti
Jésus. **3** Ala zia maboko na ndo ti
ala na a bata ala juska na ndade ni,
teti ndo avuko awe. **4** Me azo mi-
ngi na popo ti ala so amä tënë ni amä
na bê, na wungo ti akoli asi saki oku
tongaso.

5 Na ndade ni, amokonzi ti aJuif,
a-ancien ti ala nga na ascribe a-
bungbi na Jérusalem **6** (mo yeke
wara nga prêtre-mokonzi Anne, mo
yeke wara Caïphe, Jean na Alexan-
dre nga na azo kue ti sewa ti prêtre-
mokonzi ni), **7** ala zia Pierre na
Jean na popo ti ala, na ala to nda ti
hunda ala: "Na ngangu ti zo wa wala
na iri ti zo wa si ALA sara ye so?"
8 Tongaso Pierre so asi na yingo
vulu atene na ala:

"Amokonzi ti Israël nga na a-
ancien, **9** tongana laso ALA yeke
hunda tënë na e ndali ti mbeni nzo-
ni kusala so e sara na tere ti mbeni
zo ti kobela, ti hinga na lege ti zo wa
si zo so asava, **10** zia ALA kue nga
na azo ti Israël kue ahinga so a yeke
na iri ti Jésus Christ, zo ti Nazareth
so ALA kanga lo na ndo ti keke si lo
kui me so Nzapa azingo lo na kuâ, a
yeke na lege ti lo si koli so aluti ge
na nzoni tere na lê ti ALA. **11** Jé-
sus so ayeke 'tênë so ALA, azo ti le-
kengo da, ALA bâ tongana senge ye,
na so aga tâ kozo tênë ti gere ti da
ni.' **12** Nga, salut ayeke na mbe-
ni zo nde pëpe, teti mbeni iri nde
ayeke pëpe na gbe ti yayu so a mû
ni na azo, so gi na lege ni si e lingbi
ti wara salut."

13 Tongana ala bâ lege so Pierre
na Jean asara tënë na mbeto pëpe,
nga ala hinga so Pierre na Jean aye-
ke azo so amanda mbeti pëpe* na
ala yeke asenge zo, bê ti ala adö. Na
ala to nda ti hinga mbilimbili so ala
yeke azo so ayeke ândö na tere ti
Jésus. **14** Na tongana ala ngbâ ti
bâ koli ni so a sava lo awe, lo yeke
luti na popo ti ala, ala yeke na tënë
oko ti kiri na ni pëpe. **15** Tongaso
ala mû yanga na ala ti sigigi na yâ ti
kota da ti Sanhédrin ni, na ala to nda
ti mä tere na popo ti ala, **16** ala
tene: "Fade e sara tongana nyen na
akoli so? Ti tâ tënë ni, a yeke mbe-
ni kota fä si ala sara, kota fä so azo
ti Jérusalem kue ahinga ni. Na e lin-
gbi ti bere ni pëpe. **17** Me, ti
tene tënë ni angbâ ti mû ndo mingi
na popo ti azo pëpe, zia e suku na ala
ngangu ti kiri ti mû iri so ti sara na
tënë na mbeni zo oko tongaso pëpe."

18 Na ndo ti tënë so, ala iri Pierre
na Jean, ala gboto mê ti ala ti sara
tënë wala ti fa ye na iri ti Jésus
na mbeni ndo oko pëpe. **19** Me
Pierre na Jean akiri tënë na ala,
ala tene: "Wala a yeke nzoni na lê
ti Nzapa ti tene e mä ALA ahon ti
mä Nzapa, a yeke na ALA ti bâ.
20 Me ti e, e lingbi ti kaï pëpe ti
sara tënë na ndo ti aye so e bâ na e
mä." **21** Tongaso, na peko ti so ala
kiri ala suku ngangu na ala, ala zi
ala, teti ala wara mbeni tënë oko to-
ngaso ti luti na ndo ni ti se ala ngba-
nga ni pëpe nga ngbanga ti so ala
sara mbeto ti gbâ ti azo ni, teti azo
ni kue ayeke mû gloire na Nzapa
ndali ti ye so asi. **22** Koli so a sara
fä so na ndo ti lo ti sava lo so, ngu ti
lo ahon bale-osio.

23 Na peko ti so a zi ala awe,
ala gue na mbage ti amba ti ala
na ala fa peko ti aye so aprêtre-

Kus 4:13* So ti tene ala si na akota da ti mandango tënë ti Nzapa ti aHébreu pëpe.

mokonzi na a-ancien atene fade na ala. **24** Na mango tënë so, na beoko ala yä go ti ala na nduzu na Nzapa, ala tene:

"Seigneur ti dunia kue, mo yeke Lo so asara yayu na sese na nguingo nga na aye kue so ayeke na yâ ni, **25** mo so na lege ti yingo vulu mo tene na yanga ti kotara ti e David, wakua ti mo, mo tene: 'Ngbanga ti nyen amara alondo na wusuwusu? Ngbanga ti nyen azo agbu li ti ala na ndo ti asenge ye? **26** Agbia ti sese aleke tere ti ala na amokonzi abungbi tongana zo oko ti ke Jéhovah nga ti ke zo ti lo so lo tuku mafuta na li ti lo.' **27** Tongaso nga, Hérode na Ponce Pilate legeoko na azo ti amara nga na azo ti Israël abungbi biani na yâ ti gbata so ti ke wakua ti mo so ayeke nzoni-kue, Jésus, lo so mo soro* lo, **28** ti sara aye so maboko ti mo nga ye so bê ti mo aye aleke ni kozo awe ti si. **29** Fadeso, Jéhovah, mo dengi mê ti mo na atënë so ala tene ti zia mbeto na bê ti e so, na mo mû lege na angbâa ti mo ti ngbâ ti fa tënë ti mo na mbeto oko pëpe, **30** na ngoi so mo yeke yôro maboko ti mo ti sava azo nga si afä na aye ti dongo bê angbâ ti si na lege ti iri ti wakua ti mo so ayeke nzoni-kue, Jésus."

31 Na tongana ala hunzi ti voro tere ti ala na Nzapa awe, ndo ni so ala bungbi dä ayengi, na ala kue asi na yingo vulu na ala yeke tene tënë ti Nzapa na mbeto pëpe.

32 Nga, azo mingi mingi so amä na bê na tënë ni ayeke na bê oko na âme oko, na même mbeni oko ayeke tene pëpe so aye so lo yeke na ni ayeke gi ti lo wani, me ala bungbi aye ti ala kue oko. **33** Nga, na lege ti kota ngangu, abazengele ni angbâ ti sara tënë na ndo ti zingongo ti Seigneur Jésus na kuâ, na kota nzobe ti Nzapa ayeke mingi mingi na ndo ti ala kue. **34** Biani, mbeni zo so ye atia lo ayeke dä pëpe na popo ti ala, teti ala kue so ayeke na ayaka wala ada, ala kä ni na ala ga na nginza ti aye ni so ala kä so, **35** ala zia ni na gbe ti abazengele. Na pekoni, a yeke kangbi ni na zo oko oko, a lingbi na ye so atia lo. **36** Tongaso Joseph, so abazengele ni airi lo nga Barnabas (so nda ni aye ti tene Molenge ti dengo bê ti zo), mbeni zo ti kete mara ti Lévi so a dü lo na kodoro ti Chypre, **37** ayeke na mbeni sese. Lo kä ni na lo ga na nginza ni lo zia na gbe ti abazengele.

5 Me, mbeni koli ayeke dä so iri ti lo ayeke Ananias. Lo kä mbeni sese, lo na wali ti lo Sapphira, **2** na lo zi mbeni mbage ti nginza ni na hondengo ni lo bata, wali ti lo nga ahinga tënë ni. Ananias aga gi na mbage ti nginza ni na lo zia ni na gbe ti abazengele. **3** Me Pierre atene: "Ananias, ngbanga ti nyen Satan akpengba bê ti mo ti handa yingo vulu nga ti zi mbeni mbage ti nginza ti yaka ni na hondengo ni ti bata? **4** Na ngoi kue so yaka ni angbâ na mo, a yeke ti mo pëpe? Nga na peko ti so a kä ni awe, mo lingbi ti sara ye ti bê ti mo na nginza ni pëpe? Ngbanga ti nyen mo leke kozo awe na bê ti mo ti sara mara ti ye tongaso? Mo tara ti handa azo pëpe, me ti handa Nzapa." **5** Na mango atënë so, Ananias atï na sese na lo kui. Na kota mbeto agbu ala kue so amä tënë ni. **6** Na amaseka-koli alondo, ala kanga lo na bongo, ala yô lo asigigi na ni na ala lu lo.

Kus 4:27* Bâ kete tënë ti Lc 4:18.

7 Ngbonga ota tongaso na pekoni,
wali ti lo alï, lo hinga ye so asi
fade pëpe. **8** Pierre atene na lo:
"Tene na mbi si, ALA use kue akä
yaka ni na ngere tongaso?" Lo kiri
tënë: "En, e kä ni na ngere tongaso."
9 Na Pierre atene na lo: "Ngbanga
ti nyen mo na koli ti mo amä tere
ALA use ti zia yingo ti Jéhovah na
tara? Bâ, gere ti ala so alu koli ti mo
ayeke na yanga-da so, na fade ala
yeke yô mo ti sigigi na ni." **10** Na
lê ni lê ni, lo tï na sese na gere ti
Pierre na lo kui. Tongana amaseka-
koli ni alï, ala wara lo na kuâ, na ala
yô lo asigigi na ni na ala lu lo na tere
ti koli ti lo. **11** Tongaso kota mbe-
to agbu azo ti congrégation ni kue
na agbu nga ala kue so amä tënë ti
aye so.

12 Nga, afä na aye ti dongo bê
mingi angbâ ti si na popo ti azo na
lege ti abazengele. Na ala kue, na
beoko, ala yeke bungbi na gbe ti
véranda ti Salomon. **13** Tâ tënë,
zo oko na popo ti ambeni zo ni so
ti kanga bê ti bungbi oko na ala
ayeke dä pëpe. Atâa so kue, azo ti
kodoro ni ayeke gonda ala mingi.
14 Nga, azo so amä na bê na Sei-
gneur angbâ ti ga gi na ndo ni, azo
mingi mingi, akoli nga na awali.
15 Tongaso ala ga na azo ti kobela
même na akota lege na ala zia ala
kâ na ndo ti akete gbogbo si tongana
Pierre ayeke hon, gi gbede ti lo ali-
ngbi ti hon kamême na ndo ti mbe-
ni zo oko na popo ti ala. **16** Nga,
azo mingi mingi so alondo na yâ ti
agbata so angoro Jérusalem angbâ
gi ti ga, ala yeke ga na azo ti kobela
nga ala so asioni yingo asara ala
pasi, na ala kue awara sava.

17 Me kota prêtre ni na ala kue
so ayeke na tere ti lo, so ti tene secte
ti aSadducéen so ayeke lani dä na
ngoi ni so, alondo, kota bê ahon ndo
ti ala, **18** na ala zia maboko na
ndo ti abazengele ni na ala bi ala
na ndo so a yeke gbu azo si a yeke
bata ala dä. **19** Me na bï ni, ange
ti Jéhovah azi ayanga ti da ti ka-
nga ni, lo sigigi na ala na lo tene:
20 "ALA gue, na tongana ALA yeke
luti na yâ ti temple ni, ALA ngbâ ti
fa na azo atënë kue na ndo ti fini so."
21 Na peko ti tënë so, ala lï na yâ ti
temple na kota ndapre na ala to nda
ti fa ye na azo.

Tongana kota prêtre ni nga ala
so ayeke na tere ti lo asi, ala
iri Sanhédrin ni nga na bungbi ti
a-ancien kue ti amolenge ti Israël ti
mû place, na ala tokua ndo na da ti
kanga ni ti tene a ga na abazengele
ni. **22** Me tongana aturugu ni asi
kâ, ala wara abazengele ni na da
ti kanga ni pëpe. Tongaso ala kiri
ala fa peko ti ye ni, **23** ala tene:
"E wara yanga ti da ti kanga ni so
angbâ na kangango ni ngangu nga
aturugu so ayeke luti na ayanga-da
ni, me tongana e zi ni, e wara zo
oko na yâ ni pëpe." **24** Tongana
mokonzi ti temple nga na aprêtre-
mokonzi amä atënë so, ala hinga li
ti ala pëpe na aye so, ala yeke hunda
tere ti ala na ye so ayeke si ande na
pekoni. **25** Me mbeni koli asi na
lo fa peko ti ye so na ala, lo tene:
"ALA bâ! Akoli so ALA bi na da ti ka-
nga so ayeke na yâ ti temple, ala
yeke luti na ala yeke fa ye na azo."
26 Tongaso mokonzi ni ague lege-
oko na aturugu ti lo na ala gbu aba-
zengele ni aga na ala, me ala sara ye
ti ngangu na ala pëpe, teti ala sara
mbeto ti tene azo ti kodoro ni abo ala
na têně.

27 Tongaso ala ga na abazengele
ni na ala zia ala aluti na yâ ti kota

da ti Sanhédrin ni. Na kota prêtre ni
ahunda ala **28** na lo tene: "E mû
yanga na ALA ngangu ti ngbâ ti fa ye
na azo na iri so pëpe, na bâ, ALA sara
si fango ye ti ALA amû yâ ti Jérusa-
lem kue, na ALA leke na bê ti ALA gi
ti zia tënë ti mënë ti koli so na li ti
e." **29** Pierre nga na tanga ti aba-
zengele ni akiri tënë: "A lingbi e mä
yanga ti Nzapa, so ayeke mokonzi,
ahon ti mä azo. **30** Nzapa ti ako-
tara ti e azingo na kuâ Jésus, lo so
ALA fâ lo na kangango lo na ndo ti
keke. **31** Nzapa ayä lo na nduzu
na koti ti lo ti duti tongana Kota Mo-
konzi nga Sauveur, ti sara si azo ti
Israël achangé bê ti ala na awara
pardon ti asiokpari ti ala. **32** E
yeke atémoin ti aye so, yingo vulu
nga ayeke témoin ni, yingo so Nza-
pa amû ni na ala so ayeke mä yanga
ti lo, so ayeke mokonzi."

33 Tongana ala mä tënë so, tënë
ni azö bê ti ala ngangu na ala ye ti
fâ ala fango. **34** Me mbeni koli
alondo aluti na popo ti azo ti Sanhé-
drin ni, lo yeke mbeni Farizien so iri
ti lo ayeke Gamaliel, mbeni wafa-
ngo Ndia so azo ti kodoro ni kue ane
lo mingi. Lo mû yanga ti tene a sigigi
na akoli so teti kete ngoi. **35** Na
lo tene na ala: "Azo ti Israël, ALA
sara hange na ALA wani na ye so ALA
leke na bê ti ALA ti sara na azo so.
36 Na tapande, na yâ ti angoi so
ahon, Theudas alondo, na lo tene so
ni la, na ambeni koli ngbangbo osio
tongaso atï na peko ti lo. Me a fâ lo,
nga ala kue so amä yanga ti lo, yâ ti
ala akangbi kirikiri na ala hunzi gi
tongaso. **37** Na peko ti lo, Judas,
zo ti Galilée, alondo na ngoi ti zia-
ngo iri ti azo na mbeti, na lo mû azo
na peko ti lo. Me lo kue lo kui, na ala
so kue ayeke mä lani yanga ti lo, yâ
ti ala akangbi kirikiri. **38** Ni la, ti
aye so ayeke si fadeso, mbi tene na
ALA: ALA yôro yanga ti ALA na yâ ti
tënë ti akoli so pëpe, me ALA zia ala
kpô (teti tongana ye so ala leke ti
sara so wala kusala ti ala ni so alo-
ndo na azo, fade a yeke kinda ni,
39 me tongana a londo na Nzapa,
ALA lingbi ande pëpe ti kinda ni), to-
ngaso pëpe, peut-être a yeke bâ so
ALA yeke azo so ayeke tiri biani gi
na Nzapa." **40** Na ndo ti tënë so,
ala mä tënë ti lo, na ala iri abaze-
ngele ni, ala pika ala, ala mû yanga
na abazengele ni ti zia ti fa tënë na
iri ti Jésus, na ala zia ala gue.

41 Abazengele so azia Sanhédrin
ni ala gue, na ala yeke na ngia ngba-
nga ti so a bâ so ala lingbi ti tene a
sara ye ti kamene na ala ndali ti iri
ti Jésus. **42** Lâ na lâ na yâ ti Tem-
ple nga da na da, ala zia pëpe ti fa
ye na ti fa nzoni tënë na ndo ti Christ
Jésus.

6 Na yâ ti alango ni so, tongana
wungo ti adisciple angbâ ti gue
na li ni, mbeni demango tere alondo
na mbage ti aJuif so ayeke tene ya-
nga ti Grec na tere ti aJuif so ayeke
tene yanga ti Hébreu, ndali ti so a
yeke bâ lege ti awomua ti ala nzo-
ni pëpe na ngoi ti kangbingo kobe
ti lâ na lâ. **2** Tongaso abazengele
bale-oko na use airi adisciple mingi
mingi so, na ala tene na ala: "A nze-
re na e pëpe ti zia kua ti fango ye
na ndo ti tënë ti Nzapa ti sara kua ti
kangbingo kobe na table. **3** Ni la,
aita, ALA gi na popo ti ALA akoli
mbasambala so ALA bâ ala tongana
anzoni zo, so asi singo na yingo vu-
lu nga na ndara, si e zia ala na ndo
ti kpengba kusala so. **4** Me ti e, e
yeke mû tere ti e kue na sambela
nga na kusala ti fango ye na ndo ti

tënë ti Nzapa." **5** Na tënë so ala tene anzere na adisciple mingi mingi so kue. Tongaso ala soro Étienne, mbeni koli so asi singo na mabe nga na yingo vulu, Philippe, Prochore, Nicanor, Timon, Parménas na Nicolas, mbeni prosélyte* ti Antioche. **6** Ala zia akoli so na gbele abazengele, na tongana abazengele asambela awe, ala zia maboko ti ala na ndo ti akoli so.

7 Na tënë ti Nzapa angbâ ti maï, na wungo ti adisciple angbâ gi ti gue na li ni mingi na Jérusalem. Na gbâ ti aprêtre ayeke yeda na tënë ti mabe so.

8 Étienne, so asi singo na asarango ye so agbu bê ti zo mingi nga na ngangu, ayeke sara akota ye ti dongo bê nga na afä na popo ti azo. **9** Me ambeni koli so ayeke ti bungbi ti azo so a iri ni Synagogue ti azo so a zi ala na ngbâa, nga ambeni koli na popo ti azo ti Cyrène na ti Alexandrie, nga ti Cilicie na ti Asie, alondo ti dë gaba na Étienne. **10** Me ala lingbi ti gbu lê ni pëpe na ndara nga na yingo so lo yeke sara na tënë. **11** Na pekoni ala handa ambeni koli na gbemingo ti tene: "E mä lo na tenengo atënë so azonga Moïse na Nzapa." **12** Na ala pusu azo, a-ancien na ascribe, si ala ga hio tongaso na ndo ti lo, ala gbu lo na ngangu na ala gue na lo na gbele Sanhédrin. **13** Na ala ga na atémoin ti wataka, so atene: "Koli so azia pëpe ti tene asioni tënë ti ndo so, so ayeke nzoni-kue, nga na ti Ndia. **14** Na tapande, e mä lo na tenengo so Jésus, zo ti Nazareth so, ayeke kungbi ande ndo so na sese na lo yeke changé angobo ti aye so Moïse azia na e."

15 Na tongana azo kue so aduti na yâ ti Sanhédrin ayeke bâ gi lo, ala bâ so lê ti lo akpa lê ti mbeni ange.

7 Me kota prêtre ni atene: "Tënë ni ayeke tongaso?" **2** Étienne atene: "Aita, ababâ, ALA mä tënë so: Nzapa ti gloire asi na kotara ti e Abraham na ngoi so lo de na Mésopotamie, kozoni si lo sara kodoro na Haran, **3** na lo tene na Abraham: 'Mo zia kodoro ti mo na afami ti mo, na mo sigigi. Ga na kodoro so mbi yeke fa ni ande na mo.' **4** Na pekoni, lo zia kodoro ti azo ti Chaldée na lo gue lo sara kodoro na Haran. Kâ, na peko ti so babâ ti lo akui, Nzapa afa lege na lo ti londo ti ga ti sara kodoro na ndo so ALA yeke lango dä fadeso. **5** Atâa so kue, Nzapa amû na lo pëpe mbeni sese na ndo so teti lo wani, même mbeni kete kete ndo so alingbi na konongo ti lê ti gere ti zo, lo mû na lo pëpe. Me Nzapa amû zendo ti mû na lo kodoro ni ti ga ye ti lo, nga ti ga ye ti ngongoa ti lo na peko ti lo, atâa so lo de lo wara molenge pëpe. **6** Nga, Nzapa atene biani so ahale ti lo ayeke duti ande awande na mbeni kodoro-wande na azo ni ayeke sara ala na ngbâa nga ala yeke sara pasi na ala teti ngu ngbangbo osio. **7** Na pekoni Nzapa atene: 'Fade mbi yeke fâ ngbanga na ndo ti mara ni so ala yeke sara ngbâa na lo. Na peko ti aye so, ala yeke sigigi ande na kodoro ni na ala yeke sara kusala so ayeke nzoni-kue na mbi na ndo so.'

8 "Nga Nzapa ate mbele ti fango ganza na Abraham. Tongaso lo dü Isaac na lo fâ lo na ganza na lango miombe ni. Na pekoni, Isaac adü Jacob, na Jacob adü ababâ ti sewa bale-oko na use. **9** Na ababâ ti sewa ni asara kota bê na tere ti Jo-

---

Kus 6:5* Bâ kete tënë ti Mt 23:15.

seph na ala kä lo si a gue na lo
na Égypte. Me Nzapa ayeke na lo,
10 lo zi Joseph na yâ ti aye ti vundu
ti lo kue, lo sara si asarango ye ti
Joseph agbu bê ti Pharaon gbia ti
Égypte nga ndara ti lo anzere na lê
ti Pharaon ni. Lo soro Joseph ti ko-
mande na ndo ti Égypte nga na ndo
ti da ti lo Pharaon kue. **11** Me
mbeni kota nzara atï na ndo ti ko-
doro ti Égypte kue nga na ti Ca-
naan, biani a yeke mbeni kota ye
ti vundu. Na akotara ti e agi kobe
gbä. **12** Me Jacob amä so akobe
ti tengo ni ayeke na Égypte na lo
tokua akotara ti e kâ ti fani oko
ni. **13** Tongana ala gue ti use ni,
Joseph afa tere ti lo na aita ti lo
ti koli, na Pharaon ahinga sewa so
Joseph alondo dä. **14** Tongaso Jo-
seph atokua na babâ ti lo Jacob nga
na afami ti lo kue ti zia ndo ni ti ga,
na wungo ti a-âme so aga ayeke
bale-mbasambala na oku. **15** Ja-
cob azu na Égypte. Na pekoni lo kui,
na akotara ti e akui nga. **16** A mû
kuâ ti ala a gue na ni na kodoro ti Si-
chem, na a zia ala na yâ ti dû ti kuâ
so Abraham avo ândö na nginza ti
argent na maboko ti amolenge ti
Hamor na kodoro ti Sichem ni.

17 "Tongana ngoi ti gango tâ tënë
ti zendo so Nzapa amû lani na Abra-
ham ayeke pusu nduru, wungo ti azo
ni ague na li ni na ala ga gbani
na Égypte **18** juska na lango so
mbeni gbia nde alondo ti komande
na ndo ti Égypte, gbia ni so ahinga
Joseph pëpe. **19** Gbia ni so amû
komandema ti lo ti sara ye ti maye-
le na tere ti mara ti e na lo pusu na
lege ni pëpe ababâ ti dö amolenge ti
ala so ade foroto ti zia, tongaso si a
bata ala na fini pëpe. **20** A yeke
na ngoi ni so si a dü Moïse, na lo
yeke tâ pendere mingi, même na lê
ti Nzapa. Na a bata lo nze ota na yâ
ti da ti babâ ti lo. **21** Me tongana
a zia lo na gigi, molenge ti Pharaon
ti wali amû lo si abata lo tongana
molenge ti lo wani. **22** Tongaso a
fa ye na Moïse na ndo ti ndara kue
ti azo ti Égypte. Biani, lo yeke nga-
ngu na yâ ti atënë ti lo nga na yâ ti
asarango ye ti lo.

23 "Tongana lo yeke gue ti wara
ngu bale-osio, lo bi bê ti lo ti gue ti
bâ dutingo ti aita ti lo, amolenge ti
Israël. **24** Na tongana lê ti lo atï
na ndo ti mbeni molenge ti Israël so
mbeni zo ti Égypte ayeke sara ye na
lo na lege ni pëpe, Moïse agbu koko
ti zo ti Israël so zo ti Égypte ni aye-
ke sara sioni na lo, lo futa kula nda-
li ti zo ni, lo pika zo ti Égypte ni na
kuâ. **25** Lo bâ ti lo lo tene aita ti
lo ayeke hinga atene Nzapa si ayeke
mû na ala salut na lege ti lo, me ala
hinga ni pëpe. **26** Na ndade ni, lo
si na ndo ti ala use na ngoi so ala
yeke tiri, na lo tara ti ga na ala use
kue ti kiri ti mä tere na yâ ti siriri,
lo tene: 'Akoli, ALA yeke aita. Ngba-
nga ti nyen ALA yeke sara ye na mba
na lege ni pëpe?' **27** Me lo so lo
yeke sara ye na mba ti lo na lege
ni pëpe so apusu Moïse yamba, lo
tene: 'Zo wa si a zia mo mokonzi
nga wafango ngbanga na ndo ti e?
28 Ye ni mo ye ti fâ mbi tongana
ti so mo fâ na zo ti Égypte biri so?'
29 Na mango tënë so, Moïse akpe
na lo ga wande so asara kodoro na
sese ti Madian. Kâ, lo dü amolenge
ti koli use.

30 "Ngu bale-osio na pekoni, na
yando ti Hoto ti Sinaï, mbeni ange
asi na lo na yâ ti menga-wa ti mbe-
ni keke ti sisi. **31** Tongana Moïse
abâ ni, bê ti lo adö. Me tongana
lo yeke pusu nduru ti bâ ni nzoni,
go ti Jéhovah asara tënë, a tene:

32 'Mbi yeke Nzapa ti akotara ti
mo, Nzapa ti Abraham, ti Isaac na ti
Jacob.' Tere ti Moïse adö na mbeto,
tongaso lo ye pëpe ti tara ti kiri ti bâ
ye ni nzoni. **33** Jéhovah atene na
lo: 'Mo zi poro na gere ti mo teti ndo
so mo yeke luti dä so ayeke ndo so
ayeke nzoni-kue. **34** Biani, mbi
bâ lege so a yeke sara sioni na azo ti
mbi so ayeke na Égypte, na mbi mä
dema ti ala na mbi zu ti zi ala. Fade-
so, mo ga, fade mbi yeke tokua mo
na Égypte.' **35** Moïse so ala ke lo
lani, ala tene: 'Zo wa si a zia mo mo-
konzi nga wafango ngbanga?' a yeke
lo si, na lege ti ange so asi na lo na
yâ ti keke ti sisi, Nzapa atokua lo ti
duti mokonzi nga zo ti zingo ala.
36 Koli so asigigi na ala na peko ti
so lo sara aye ti dongo bê na afä na
Égypte, na kota Ngu-Bengba nga na
yando teti ngu bale-osio.

37 "A yeke Moïse so si atene lani
na amolenge ti Israël: 'Fade Nzapa
ayeke soro teti ALA na popo ti aita ti
ALA mbeni prophète tongana mbi.'
38 A yeke lo si aduti na popo ti
congrégation na yando, lo na ange
so asara tënë na lo na ndo ti Hoto ti
Sinaï, nga lo na akotara ti e. Na lo
wara atënë so ayeke nzoni-kue so
angbâ kpu na kpu ti tene lo mû ni
na ALA. **39** Akotara ti e ake ti
mä yanga ti lo, me ala pusu lo ya-
mba. Na yâ ti bê ti ala kâ, ala kiri
na Égypte, **40** ala tene na Aaron:
'Mo sara anzapa na e so ayeke ta-
mbela na dawa ti e. Âdu ti Moïse so
asigigi na e na sese ti Égypte, e hi-
nga ye so asi na lo pëpe.' **41** Na
ngoi ni so, ala leke mbeni molenge
ti bagara na ala mû mbeni sandaga
na yanda ni, na tere ti ala ato nda ti
nzere na sarango matanga na gbele
aye so ala leke ni na maboko ti ala.
42 Ndali ni, Nzapa aturnê na lo zia
ala ti voro gbâ ti aye ti yayu, gi to-
ngana ti so a sû tënë ni na yâ ti mbe-
ti ti aprophète, a tene: 'Ô azo ti da ti
Israël, a yeke na mbi pëpe si ALA fâ
anyama nga ALA mû asandaga na
yando teti ngu bale-osio, ni la pëpe?
43 Me a yeke tente ti Moloch nga
na tongoro ti nzapa Réphan si ALA
yô ni, a-image so ALA leke ti voro
ni. Ndani la, mbi yeke gue na ALA
ande na ngbâa yongoro kâ na peko ti
Babylone.'

44 "Akotara ti e ayeke lani na
tente so aduti tongana témoin na ya-
ndo, gi tongana ti so lo mû yanga na
Moïse ti leke ni alingbi na tapande
ni so lo bâ lani. **45** Nga, akotara
ti e so aga lani na pekoni amû ni, na
ala lï na ni legeoko na Josué na sese
so ayeke ti amara so Nzapa atomba
ala na gbele akotara ti e. A ngbâ
na ndo so juska na ngoi ti David.
46 David aga nzoni na lê ti Nzapa
nga lo hunda ti tene a mû lege na lo
ti leke mbeni da na Nzapa ti Jacob.
47 Me, Salomon si aleke mbeni da
na Nzapa. **48** Ye oko, Lo so ayeke
na nduzu na ndo ti aye kue alango
pëpe na yâ ti ada so maboko ti zo si
aleke ni, legeoko tongana ti so pro-
phète ni atene: **49** 'Jéhovah ate-
ne: "Yayu ayeke trône ti mbi na sese
ayeke mbata ti gere ti mbi. Ka mara
ti da wa si ALA yeke leke ande na
mbi? Wala ndo so mbi lingbi ti wu
tere dä ayeke so wa? **50** A yeke
maboko ti mbi si asara aye so kue
pëpe?" '

51 "ALA azo so li ti ALA akpengba
nga so a fâ bê ti ALA nga na mê ti
ALA na ganza pëpe so, ALA ngbâ ti
sara ngangu-li na yingo vulu. Lege-
oko tongana ti so akotara ti ALA asa-
ra giriri, ALA nga ALA sara tongaso.

52 Na popo ti aprophète kue, prophète wa si akotara ti ALA asara ye ti ngangu na lo pëpe? Biani, akotara ti ALA so afâ lani azo so afa tënë kozoni na ndo ti gango ti Zo ti mbilimbili so, so laso ALA ga azo ti kango lo nga azo ti fango lo, **53** ALA, azo so awara lani Ndia so a mû ni na lege ti a-ange, me ALA bata ni pëpe."

54 Biani, tongana ala mä atënë so, bê ti ala ason ngangu mingi, na ala to nda ti te pembe ti ala na tere ti lo. **55** Me Étienne, so asi singo na yingo vulu, ayeke bâ ndo gi na yayu, na lê ti lo atï na ndo ti gloire ti Nzapa nga Jésus so ayeke luti na koti ti Nzapa, **56** na lo tene: "ALA bâ, mbi bâ yayu azi na Molenge ti zo ayeke luti na koti ti Nzapa." **57** Tongana ala mä tënë so, ala dekongo na kota go na ala zia maboko ti ala na mê ti ala na ala kue ague legeoko atuku na ndo ti lo. **58** Tongana ala bi lo na gigi ti gbata ni awe, ala to nda ti bo lo na tênë. Nga atémoin ni azia abongo ti ala ti ndo ni na tere ti mbeni masekakoli so iri ti lo ayeke Saul. **59** Na ala ngbâ ti bo Étienne na tênë, na oko ngoi ni lo yeke iri ndo, lo tene: "Seigneur Jésus, mû yingo ti mbi." **60** Na pekoni, lo kuku na likuni ti lo, lo dekongo na kota go, lo tene: "Jéhovah, mo zia siokpari so na li ti ala pëpe." Tongana lo sara tënë so awe, lo kui.*

8 Ti Saul, lo yeda na fango Étienne.

Na lango ni so, a sara ye ti ngangu mingi na congrégation so ayeke na Jérusalem. Adisciple ni kue akangbi kirikiri na yâ ti Judée nga na Samarie, gi abazengele si angbâ.

Kus 7:60* Na Grec: "lango (na yâ ti kuâ)."

2 Me ambeni koli so akpe mbeto ti Nzapa amû Étienne ague alu lo, na ala toto lo mingi. **3** Âdu ti Saul, lo to nda ti sara ye ti ngangu mingi na congrégation ni. Lo yeke lï na ngangu na yâ ti ada na peko ti tere, lo yeke gboto akoli na awali na gigi, na lo yeke gue na ala si a bi ala na da ti kanga.

4 Me ala so akangbi kirikiri ayeke hon na yâ ti sese ni, ala yeke fa nzoni tënë ti tënë ti Nzapa. **5** Ti Philippe, lo zu na gbata ti Samarie, na lo to nda ti fa na ala tënë na ndo ti Christ. **6** Na beoko azo ni ayeke dengi mê na aye so Philippe ayeke fa, na oko ngoi ni ala yeke mä lo nga ala yeke bâ afä so lo yeke sara. **7** Teti azo mingi ayeke dä so asioni yingo ayeke na yâ ti ala, na ayingo so ayeke dekongo na kota go na ala yeke sigigi. Na ndo ni, lo yeke sava azo mingi so mbage ti tere ti ala akui nga na awazin. **8** Ni la, ngia ayeke mingi mingi na yâ ti gbata so.

9 Na yâ ti gbata ni, mbeni koli ayeke dä so iri ti lo ayeke Simon. Kozo, lo yeke zo ti sarango magie na lo yeke sara aye so adö bê ti azo ti mara ti Samarie, lo yeke tene so ni yeke mbeni kota zo. **10** Na azo kue, a londo na akete zo ti si na akota zo, ayeke dengi mê ti mä lo na ala yeke tene: "Koli so ayeke Ngangu ti Nzapa, so a lingbi ti iri ni Kota Ngangu." **11** Tongaso azo ni ayeke dengi mê ti mä lo ngbanga ti so a ninga kete awe si lo yeke sara si bê ti ala adö tënë ti sarango magie ti lo. **12** Me tongana ala mä na bê na Philippe so ayeke fa nzoni tënë ti royaume ti Nzapa na ti iri ti Jésus Christ, a to nda ti batize ala, akoli nga na awali. **13** Simon nga kue

aga mbeni zo so amä na bê, na tongana a batize lo awe, lo ngbâ lakue na tere ti Philippe. Na bê ti lo adö mingi na bango afä nga na akota kusala ti ngangu so ayeke si.

14 Tongana abazengele so ayeke na Jérusalem amä so azo na Samarie ayeda na tënë ti Nzapa, ala tokua na ala Pierre na Jean. **15** Ala zu kâ na ala sambela ti tene azo ni awara yingo vulu. **16** Teti yingo vulu ade ti tï na ndo ti mbeni oko na popo ti ala pëpe, me a batize ala gi na iri ti Seigneur Jésus awe. **17** Tongaso Pierre na Jean azia maboko ti ala na ndo ti azo so, na azo ni ato nda ti wara yingo vulu.

18 Tongana Simon abâ so azo ni ayeke wara yingo vulu na lege so abazengele ni ayeke zia maboko na ndo ti ala, lo ga na nginza na abazengele ni, **19** si lo tene: "ALA mû na mbi komandema so nga, si zo kue so mbi zia maboko ti mbi na ndo ti lo, zo ni alingbi ti wara yingo vulu." **20** Me Pierre atene na lo: "Zia nginza ti argent ti mo akui legeoko na mo, ngbanga ti so mo bi bê ti mo ti mû nginza ti wara matabisi ti Nzapa so a mû ni senge senge tongana ye ti mo wani. **21** Mbeni ye ti mo oko tongaso ayeke na yâ ti ye so pëpe, teti bê ti mo ayeke mbilimbili pëpe na lê ti Nzapa. **22** Changé bê ti mo ndali ti sioni ti mo so, na sambela ti voro tere ti mo na Jéhovah, si tongana lege ayeke dä, a lingbi ti pardone mo na mayele so ayeke na bê ti mo, **23** teti mbi bâ so mo yeke mbeni sioni sengo yorö nga mo si singo na ye so ayeke mbilimbili pëpe." **24** Simon akiri tënë, lo tene: "ALA wani ALA voro tere na Jéhovah ndali ti mbi, si mbeni oko ti aye so ALA sara tënë ni so aga na ndo ti mbi pëpe."

25 Tongaso, tongana ala fa nda ti tënë ni kue nga ala tene tënë ti Jéhovah awe, ala kiri na Jérusalem. Me na lege, ala yeke fa nzoni tënë na yâ ti akete kodoro mingi ti azo ti Samarie.

26 Na ange ti Jéhovah asara tënë na Philippe, lo tene: "Londo, mo gue na mbage ti Mbongo na lege so alondo na Jérusalem si azu ti gue na Gaza." (A yeke mbeni lege so ayeke na yando.) **27** Tongaso, Philippe alondo lo gue. Lo bâ mbeni kota zo ti Éthiopie, mbeni zo ti komande so asara kua na gbe ti Candace, gbiawali ti Éthiopie. Lo yeke na ndo ti amosoro kue ti gbia-wali ni. Lo gue fade na Jérusalem ti voro Nzapa. **28** Tongana lo yeke kiri, lo duti na yâ ti puse ti mbarata ti lo na lo yeke diko na kota go mbeti ti prophète Ésaïe. **29** Tongaso yingo ni atene na Philippe: "Gue na tere ti puse ti mbarata so." **30** Philippe ayeke mû loro na tere ti puse ni na lo mä koli ni so ayeke diko mbeti ti prophète Ésaïe ni na kota go. Philippe atene: "Mo yeke mä yâ ti ye so mo yeke diko so biani?" **31** Koli ni atene: "Ti tâ tënë ni, mbi lingbi ti mä yâ ni tongana nyen tongana mbeni zo ti fa nda ni na mbi ayeke dä pëpe?" Na lo voro yanga na Philippe ti ko na yâ ti puse ni na ti duti na tere ti lo. **32** Mbage ti Mbeti ti Nzapa so lo yeke diko na kota go atene: "Tongana mbeni ngasangbaga, a yeke gue na lo na ndo ti fango anyama, nga tongana mbeni molenge ti ngasangbaga so adekongo pëpe na gbele zo ti fango kuä ti tere ti lo, lo zi yanga ti lo pëpe. **33** Na yâ ti ye ti kamene so a sara na lo, a ke ti fâ ngbanga ti lo na lege ni. Zo wa si ayeke tene ande anzene nze-

ne tënë na ndo ti akotara ti lo? Teti
a zi fini ti lo awe na sese so."
34 Kota zo so atene na Philippe:
"Pardon, prophète ni ayeke sara të-
në ti zo wa? Lo yeke sara tënë
ti lo wani wala ti mbeni zo nde?"
35 Philippe azi yanga, na a to nda
ni na mbage ti Mbeti ti Nzapa so, lo
fa na koli so nzoni tënë na ndo ti
Jésus. **36** Tongana ala yeke hon
na ndo ti lege ni, ala si na mbeni
ndo so ngu ayeke dä, na kota zo so
atene: "Bâ, ngu la! Nyen si aka-
nga lege na mbi ti wara batême?"
37* —— **38** Na ndo ti tënë so, koli
so amû yanga ti tene puse ni aluti.
Lo na Philippe, ala use kue azu na
yâ ti ngu ni, na Philippe abatize lo.
39 Tongana ala sigigi na yâ ti ngu
ni awe, yingo ti Jéhovah ahon na
Philippe hio na mbeni ndo nde, na
kota zo so abâ lo mbeni pëpe, teti
kota zo ni angbâ ti gue ti lo na ngia.
40 Me a wara Philippe na Ashdod,
lo hon na yâ ti sese ni nga lo ngbâ ti
fa nzoni tënë na yâ ti agbata ni kue
juska lo si na Césarée.

9 Me Saul, so angbâ lakue ti gi ti
zia mbeto na bê ti adisciple ti
Seigneur nga so ayeke na kota nza-
ra ti fâ ala, ague na kota prêtre,
2 na lo hunda ti tene a sara mbeti
na lo teti asynagogue ti Damas, si lo
wara lege ti gbë na kamba azo kue
so ayeke ti Lege ni so, akoli na awa-
li, na ti ga na ala na Jérusalem.
3 Tongana lo yeke tambela ti
gue, lo si nduru na Damas, na gi hio
tongaso mbeni lumière alondo na
yayu aza si angoro lo. **4** Lo tï na
sese na lo mä mbeni go so asara tënë
na lo atene: "Saul, Saul, mo yeke
sara ye ti ngangu na mbi ngbanga
ti nyen?" **5** Lo tene: "Mo yeke zo
wa, Seigneur?" Lo tene: "Mbi yeke
Jésus, lo so mo yeke sara ye ti nga-
ngu na lo so. **6** Me, mo londo mo
lï na yâ ti gbata ni, na a yeke tene
ande na mo ye so a lingbi mo sara."
7 Akoli so ayeke gue legeoko na lo
na tambela ni aluti tongana awabu-
buru, biani ala mä mbeni go so aye-
ke sara tënë, me ala bâ mbeni zo
pëpe. **8** Saul alondo na sese, na
atâa so lê ti lo azi, lo yeke bâ ndo
pëpe. Tongaso ala gbu maboko ti lo
ala gue na lo na yâ ti gbata ti Damas.
9 Lango ota lo bâ ndo oko pëpe, na
lo te ye pëpe nga lo nyon ngu pëpe.
10 Mbeni disciple ayeke dä na
Damas, iri ti lo ayeke Ananias. Na
Seigneur airi lo na yâ ti mbeni ye
tongana suma atene: "Ananias!" Lo
yeda, lo tene: "Mbi la, Seigneur."
11 Seigneur atene na lo: "Londo,
mo gue na lege so a iri ni Lege-so-
aba-pepe, na tongana mo si na da ti
Judas, mo gi mbeni koli so iri ti lo
ayeke Saul, zo ti Tarse. Bâ, lo ngbâ
ti sambela na ndembe so, **12** nga
lo bâ na yâ ti mbeni ye tongana
suma mbeni koli so iri ti lo ayeke
Ananias alï na da ni na azia ma-
boko na ndo ti lo si lo kiri lo bâ
ndo." **13** Me Ananias akiri tënë:
"Seigneur, mbi mä azo mingi asara
tënë ti koli so, lege so lo sara aye ti
sioni mingi na azo ti mo so ayeke
nzoni-kue so ayeke na Jérusalem.
14 Nga na ndo so, aprêtre-mokonzi
amû na lo komandema ti gbë na ka-
mba ala kue so ayeke iri ndo na
mo na iri ti mo." **15** Me Seigneur
atene na lo: "Gue, teti koli so ayeke
mbeni ta so mbi soro ni awe ti mû iri
ti mbi ti fa na amara, agbia nga na
amolenge ti Israël. **16** Teti fade
mbi fa na lo polele apasi kue so a li-
ngbi lo bâ ndali ti iri ti mbi."

Kus 8:37* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

17 Tongaso Ananias ague alï na da ni, na lo zia maboko na li ti Saul, lo tene: "Saul, ita ti mbi, Seigneur Jésus so asi na mo na ndo ti lege so mo ga fade na ni atokua mbi ti sara si mo kiri mo bâ ndo na mo si na yingo vulu." **18** Gi hio tongaso, mbeni ye tongana ye ti tere ti susu alondo na lê ti lo atï, na lo kiri lo bâ ndo. Lo londo na a batize lo. **19** Lo te kobe na lo kiri lo wara ngangu.

Lo ngbâ alango kete na adisciple ni na Damas. **20** Na hio na pekoni, lo to nda ti fa tënë ti Jésus na yâ ti asynagogue, lo fa so Jésus si ayeke Molenge ti Nzapa. **21** Me li ti ala kue so ayeke mä lo akpe na ala yeke tene: "Koli so la pëpe? Lo so si asara ye ti ngangu mingi na ala so, na Jérusalem, ayeke iri ndo na iri so. Lo la si aga ge ti sara ye so pëpe? ti gbë ala na kamba na ti gue na ala na aprêtre-mokonzi." **22** Me Saul angbâ gi ti wara ngangu na lo ngbâ ti kanga yanga ti aJuif ti Damas teti lo fa na ala tâ na lege ni so bâ Christ ni la.

23 Tongana ambeni lango mingi ahon awe, aJuif amä tere ti fâ lo. **24** Ye oko, ye so ala gbë lingo ti sara na Saul atï na mê ti lo. Me ala yeke bembe ndo na yanga ti gbagba ti kodoro ni bï na lâ ti tene ala fâ lo. **25** Tongaso adisciple ti lo amû lo na bï, ala yôro lo na lê ti dû ti tere ti gbagba ni na ala sara si lo zu na sese na yâ ti mbeni sakpa.

26 Tongana lo si na Jérusalem, lo sara kue ti bungbi oko na adisciple ni. Me ala kue asara mbeto ti lo, teti ala mä na bê pëpe so lo yeke mbeni disciple. **27** Tongaso Barnabas amû maboko na lo, lo gue na Saul na abazengele, na lo fa na ala tënë kue: lo fa tongana nyen Saul abâ lani Seigneur na ndo ti lege na Seigneur asara tënë na lo. Lo fa nga tongana nyen, na Damas, Saul afa tënë na mbeto pëpe na iri ti Jésus. **28** Na Saul angbâ na tere ti ala, lo tambela ti bê ti lo na yâ ti Jérusalem, lo yeke fa tënë na mbeto pëpe na iri ti Seigneur. **29** Lo yeke sara lisoro nga lo yeke dë gaba na aJuif so ayeke tene yanga ti Grec. Me aJuif ni agi lege ti fâ lo. **30** Tongana aita ahinga tënë so, ala mû lo ala gue na lo na Césarée na ala sara si lo gue na Tarse.

31 Biani, congrégation so ayeke na Judée, na Galilée na Samarie kue alï na yâ ti mbeni ngoi ti siriri, na a yeke kpengba. Na teti so congrégation ni ayeke tambela na yâ ti kpengo mbeto ti Jéhovah nga na yâ ti dengo bê so alondo na yingo vulu, congrégation ni angbâ gi ti wu.

32 Na ngoi so Pierre ayeke tambela na yâ ti akodoro ni kue, lo si nga na azo so ayeke nzoni-kue so alango na Lydda. **33** Na ndo so, lo wara mbeni koli so iri ti lo ayeke Énée. A sara ngu miombe awe si lo yeke lango gi langongo na ndo ti mbeni kete gbogbo, ndali ti so mbage ti tere ti lo akui. **34** Na Pierre atene na lo: "Énée, Jésus Christ asava mo awe. Londo, mo leke gbogbo ti mo." Na Énée alondo gi na lê ni lê ni. **35** Azo ti kodoro ti Lydda ni kue nga na azo so ayeke na kpangbala ndo ti Saron abâ lo, na ala changé lege ti ala ti ga na Seigneur.

36 Na Joppé, mbeni disciple ayeke dä so iri ti lo ayeke Tabitha, so nda ni aye ti tene Dorcas. Lo yeke sara anzoni kusala mingi nga lo yeke mû amatabisi mingi na azo ti mawa. **37** Me na yâ ti alango ni so, lo tï kobela na lo kui. Tongaso,

ala sukula lo na ala zia lo na yâ
ti mbeni kubu so ayeke na nduzu.
38 Lydda ayeke nduru na Joppé, na
tongana adisciple ni amä so Pierre
ayeke na yâ ti gbata ni so, ala tokua
akoli use na lo ti voro yanga na
lo ti ga, ala tene: "Pardon, mo ku
pëpe, mo ga hio juska na e ge si."
39 Tongaso, Pierre alondo lo gue
legeoko na ala. Tongana lo si, ala
gue na lo na yâ ti kubu ni so ayeke
na nduzu. Na awomua kue aga na
mbage ti lo na toto, ala yeke fa na lo
gbâ ti abongo ti ala ti yâ ni na ti ndo
ni so Dorcas afü ni lani na ngoi so lo
de na tere ti ala. **40** Me Pierre
atomba azo ni kue na gigi na lo kuku
na likuni ti lo, lo sambela, na lo tur-
nê na mbage ti kuâ ni, lo tene: "Ta-
bitha, londo!" Tabitha azi lê ti lo, na
tongana lo bâ Pierre, lo londo lo duti.
41 Pierre ayôro maboko ti lo na Ta-
bitha, lo yô lo na nduzu, lo iri azo so
ayeke nzoni-kue nga na awomua na
lo fa na ala Tabitha so ayeke na fini.
42 Tënë ti ye so amû yâ ti Joppé
kue, na azo mingi aga azo so amä na
bê na Seigneur. **43** Pierre angbâ
alango mingi na Joppé na ndo ti
mbeni zo so iri ti lo ayeke Simon, so
ayeke mbeni zo ti sarango kua ti
poro ti anyama.

10 Na gbata ti Césarée, mbeni
koli ayeke dä so iri ti lo aye-
ke Corneille, lo yeke mbeni turugu
ti kota kamba ti mbeni bungbi ti atu-
rugu so a iri ni bungbi ti aturugu
ti Italie, **2** lo yeke mbeni koli so
agbu tënë ti Nzapa ngangu nga so
akpe mbeto ti Nzapa, lo na azo ti da
ti lo kue. Lo yeke mû amatabisi min-
gi na azo ti mawa nga lo yeke voro
tere ti lo na Nzapa lakue. **3** Ndu-
ru na ngbonga gumbaya tongaso ti
lango ni, lo bâ polele na yâ ti mbeni
ye tongana suma ange ti Nzapa so
alï na da ti lo na airi lo atene: "Cor-
neille!" **4** Corneille abâ gi ange
ni, na teti so mbeto ahon ndo ti lo,
lo tene: "Nyen, Seigneur?" Ange ni
atene na lo: "Asambela ti mo na
amatabisi so mo mû na azo ti mawa
asi na nduzu na gbele Nzapa tonga-
na ye ti dango bê na ni. **5** Tonga-
so mo tokua azo na Joppé na mo
iri Simon, so mbeni iri ti lo ayeke
Pierre, ti ga. **6** Koli so ayeke gene
ti mbeni zo so iri ti lo ayeke Simon,
zo ti sarango kua ti poro ti anyama,
so da ti lo ayeke na yanga ti ngu-
ingo." **7** Gi so ange so asara tënë
na lo ahon awe, Corneille airi ambe-
ni zo ti kua ti lo use nga na mbeni
turugu ti lo so agbu tënë ti Nzapa
ngangu so ayeke na popo ti ala so
ayeke sara kua lakue na tere ti lo,
8 lo fa peko ti tënë ni kue na ala, na
lo tokua ala na Joppé.

9 Na ndade ni, tongana ala ngbâ
ti tambela ti gue, na ala si nduru na
gbata ni, Pierre amontê na li ti da
nduru na ngbonga omene tongaso ti
sambela. **10** Me nzara ato nda ti
sara lo mingi na lo ye ti te kobe. Na
ngoi so a ngbâ ti tö kobe ni, lo bâ
mbeni ye tongana suma, **11** lo bâ
yayu azi na mbeni ye so ayeke zu to-
ngana mbeni kota bongo ti lin so a
gbu ayanga ni osio si a yeke ga na
ni na sese. **12** Na yâ ni, a yeke
wara mara ti anyama nde nde ti
gere osio, anyama ti sese so ayeke
hara harango nga na andeke ti ndu-
zu. **13** Na mbeni go atene na lo:
"Pierre, londo, fâ anyama so mo te!"
14 Me Pierre atene: "Ên-ën, Sei-
gneur, mbi de mbi te mbeni sioni ye
na mbeni ye ti saleté lâ oko pëpe."
15 Go ni akiri asara tënë na lo ti
fani use ni atene: "Ye so Nzapa asa-
ra si aga nzoni awe, mo zia ti iri ni
sioni ye." **16** Go ni asara tënë ti

fani ota ni, na a mû ye ni hio a hon
na ni na yayu.
17 Na ngoi so li ti Pierre akpe tâ
kue na ndo ti nda ti ye so lo bâ to-
ngana suma, bâ, azo so Corneille
atokua fade ala ayeke gi da ti Simon
na ala luti na yanga ti gbagba ni.
18 Ala iri ndo na ala hunda ti hinga
wala Simon, so mbeni iri ti lo aye-
ke Pierre, ayeke lango na ndo so.
19 Tongana Pierre angbâ ti gbu li
na ndo ti ye so lo bâ tongana suma
so, yingo atene: "Bâ, akoli ota aye-
ke gi mo. **20** Me, londo, mo zu na
sese na mo gue legeoko na ala, mo
dë kite oko pëpe, teti mbi si mbi to-
kua ala." **21** Tongaso Pierre azu
na sese, lo gue na mbage ti akoli so
na lo tene: "Bâ, mbi yeke lo so ALA
yeke gi lo so. ALA yeke ge ngbanga
ti nyen?" **22** Ala tene: "Corneille,
so ayeke mbeni turugu ti kota ka-
mba, mbeni zo ti mbilimbili, mbeni
zo so akpe mbeto ti Nzapa na so
mara ti aJuif kue ayeke sara nzoni
tënë ti lo, awara tokua ti Nzapa na
yanga ti mbeni ange so ayeke nzo-
ni-kue ti tokua azo na mo ti tene mo
ga na da ti lo si lo mä ye so mo yeke
na ni ti tene." **23** Tongaso lo tisa
azo ni ti lï na da na lo mû na ala ndo
ti lango.

Na ndade ni, lo londo, lo na ala
kue ague, nga ambeni ita ti Joppé
ague legeoko na lo. **24** Lango oko
na pekoni, lo lï na yâ ti gbata ti Cé-
sarée. Na ngoi ni, Corneille ayeke
ku ala, lo iri afami ti lo nga na ako-
ta kamarade ti lo. **25** Na ngoi so
Pierre ayeke lï na da ni, Corneille
aga atingbi na lo, lo kuku na likuni
ti lo na gere ti Pierre na lo ba li ti lo
na gbe ti lo. **26** Me Pierre amû lo
na nduzu, lo tene: "Londo, mbi kue
mbi yeke gi zo senge." **27** Na to-
ngana lo yeke sara lisoro na Cor-
neille, lo lï na da ni na lo wara azo
mingi so abungbi kâ awe. **28** Na
lo tene na ala: "ALA hinga nzoni mi-
ngi so ndia amû lege pëpe na mbe-
ni Juif ti bungbi oko wala ti ga ndu-
ru na mbeni zo ti mara nde. Me
Nzapa afa na mbi so a lingbi mbi
bâ mbeni zo tongana sioni ye wala
ye ti saleté pëpe. **29** Ndani la, to-
ngana a tokua ndo na mbi, mbi ke
pëpe, me mbi ga. Tongaso mbi hu-
nda na ALA ti tene ALA fa na mbi nda
ni so ALA tokua ndo na mbi ti ga."

30 Na Corneille atene: "Ti si na
ngbonga so, a sara lango osio awe si
mbi yeke sambela lani na yâ ti da ti
mbi nduru na ngbonga gumbaya.
Mo ye ti bâ, mbeni koli so ayü bo-
ngo so aza zango aluti na gbele mbi,
31 koli so atene: 'Corneille, Nzapa
amä sambela ti mo nzoni awe na lo
dabe ti lo na amatabisi so mo mû na
azo ti mawa. **32** Tongaso, tokua
azo na Joppé ti iri Simon, lo so mbe-
ni iri ti lo ayeke Pierre, ti ga. Lo
yeke gene ti Simon, mbeni zo ti sa-
rango kua ti poro ti anyama, so da
ti lo ayeke na yanga ti ngu-ingo.'
33 Tongaso, gi na ndembe ni so,
mbi tokua azo na mo, na mo sara
nzoni si mo ga ge so. Nga, fadeso e
kue e yeke na gbele Nzapa ti mä aye
kue so Jéhovah afa na mo ti tene."

34 Na ndo ti tene so, Pierre
ato nda ti sara tënë, lo tene: "Ti
tâ tënë ni, mbi bâ so Nzapa ayeke
sara kangbi na popo ti azo pëpe,
35 me na yâ ti amara kue, zo so
akpe mbeto ti lo na asara ye so aye-
ke mbilimbili, lo yeke nzere na lê ti
Nzapa. **36** Lo tokua tënë ti lo na
amolenge ti Israël ti fa na ala nzoni
tënë ti siriri na lege ti Jésus Christ,
so lo si ayeke Seigneur na ndo ti azo
kue. **37** ALA hinga tënë so amû
yanga ti azo na yâ ti Judée kue, a to

nda ni na Galilée na peko ti batême
so Jean afa tënë ni: **38** a yeke
tënë ti Jésus so alondo na Nazareth,
tongana nyen Nzapa asoro* lo na
lege ti yingo vulu nga na ngangu, na
lo tambela na yâ ti kodoro ni, lo sara
aye ti nzoni, lo sava azo kue so Za-
bolo asara pasi na ala. Lo wara lege
ti sara aye so kue ngbanga ti so Nza-
pa ayeke lani na lo. **39** Na e yeke
atémoin ti aye kue so lo sara na yâ
ti kodoro ti aJuif nga na Jérusalem.
Me ala fâ lo na kangango lo na ndo
ti mbeni keke. **40** Nzapa azingo
lo na kuâ na ota lango ni na lo mû
lege na lo ti fa tere ti lo **41** na azo
kue pëpe, me gi na atémoin so Nza-
pa afa ala kozo awe, so ti tene e, so
e te kobe na e nyon ye legeoko na
lo na peko ti so lo zingo na kuâ.
42 Nga, lo mû yanga na e ti fa tënë
na azo na ti fa nda ti tënë ni kue, so
a yeke Lo si Nzapa azia lo wafango
ngbanga ti azo so ayeke na fini nga
na ti akuâ. **43** Aprophète kue afa
tënë na ndo ti lo, so zo kue so ayeke
mä na bê na lo awara pardon ti asio-
kpari na lege ti iri ti lo."

44 Na ngoi so Pierre angbâ ti
sara tënë ti aye so, yingo vulu atï na
ndo ti ala kue so ayeke mä tënë
ni. **45** Abe-ta-zo so aga legeoko
na Pierre, ala so ayeke ti azo so afâ
ganza, tongana ala bâ ye so, bê ti ala
adö ngbanga ti so a tuku nga na ndo
ti azo ti amara yingo vulu so aye-
ke matabisi so a mû senge senge.
46 Ala mä azo ti amara na sarango
tënë na ayanga ti kodoro nde nde
nga na gondango Nzapa. Tongaso
Pierre atene: **47** "Mbeni zo ali-
ngbi ti gbanzi ngu si ala so awara
batême pëpe? Ala so awara nga yi-
ngo vulu tongana e?" **48** Na ndo
ti tënë so, Pierre amû yanga ti tene
a batize ala na iri ti Jésus Christ. Na
pekoni, ala hunda lo ti ngbâ na ala
teti ambeni lango.

11 Abazengele na aita so aye-
ke na Judée amä so azo ti
amara nga ayeda na tënë ti Nzapa.
2 Tongaso, tongana Pierre asi na
Jérusalem, azo so aye tënë ti fa-
ngo ganza ato nda ti dë gaba na lo,
3 ala tene so lo lï na da ti azo so afâ
ganza pëpe na lo te kobe na ala.
4 Na ndo ti tënë so, Pierre ato nda
ti sara tënë na ti fa nda ti aye ni oko
na oko na ala, lo tene:

5 "Mbi yeke lani na gbata ti Jop-
pé, mbi yeke sambela, na mbi bâ
mbeni ye tongana suma: Mbeni ye
ayeke zu tongana mbeni kota bongo
ti lin so a gbu ayanga ni osio na ya-
yu si a yeke ga na ni, na a si juska
na tere ti mbi. **6** Tongana mbi bâ
ndo na yâ ni, mbi bâ ye ni mbilimbi-
li na mbi bâ anyama ti sese ti gere
osio, anyama ti ngonda, anyama so
ayeke hara harango nga na andeke
ti nduzu. **7** Mbi mä nga mbeni go
so asara tënë na mbi atene: 'Pierre,
londo, fâ anyama so mo te!' **8** Me
mbi tene: 'Ën-ën, Seigneur, mbe-
ni sioni ye wala mbeni ye ti sale-
té andu yanga ti mbi lâ oko pëpe.'
9 Ti fani use ni, go ni so alondo na
yayu akiri tënë na mbi atene: 'Ye so
Nzapa asara si aga nzoni awe, mo
zia ti iri ni sioni ye.' **10** Go ni asa-
ra tënë ti fani ota ni, na a mû aye ni
kue a kiri na ni na yayu. **11** Na
bâ, gi na ndembe ni so, azo ota aye-
ke luti na yanga ti da so e yeke
na yâ ni. Ala yeke azo so alondo
na Césarée na a tokua ala na mbi.
12 Na yingo atene na mbi ti gue le-
geoko na ala, ti dë kite oko pëpe. Me
aita omene so kue ague legeoko na
mbi, na e lï na da ti koli ni.

Kus 10:38* Bâ kete tënë ti Lc 4:18.

13 "Lo fa peko ti ye ni na e, tongana nyen lo bâ ange so aluti na yâ ti da ti lo na atene: 'Tokua azo na Joppé na iri Simon, so mbeni iri ti lo ayeke Pierre, ti ga, **14** na fade lo yeke fa na mo aye so ayeke mû lege na mo nga na azo ti da ti mo kue ti sö fini ti ALA.' **15** Me na ngoi so mbi to nda ti sara tënë, yingo vulu atï na ndo ti ala gi tongana ti so a tï lani na ndo ti e na tongo nda ni. **16** Na bango ye so, mbi dabe ti mbi na tënë ti Seigneur so lo yeke tene lakue na e: 'Jean abatize ti lo azo na ngu, me ti ALA, fade a yeke batize ALA na yingo vulu.' **17** Ni la, tongana Nzapa amû na azo so oko matabisi so a mû senge senge gi tongana ti so lo sara nga lani na e, e so e mä na bê na Seigneur Jésus Christ, mbi yeke ti mbi zo wa si mbi lingbi ti kanga lege na Nzapa?"

18 Tongana ala mä atënë so, ala yeda, na ala mû gloire na Nzapa, ala tene: "Biani, Nzapa amû lege na azo ti amara nga ti changé bê ti ala si ala wara fini."

19 Tongaso ala so akangbi kirikiri ndali ti ye ti vundu so alondo lani na ndo ti Étienne ague juska na Phénicie, Chypre nga na Antioche. Me ala tene tënë ti Nzapa ni na ambeni zo nde pëpe, gi na aJuif awe. **20** Me, na popo ti ala, ambeni koli ti Chypre na ti Cyrène so aga na Antioche ato nda ti sara tënë na azo so ayeke tene yanga ti Grec, ala fa na ala nzoni tënë ti Seigneur Jésus. **21** Nga, maboko ti Jéhovah ayeke na ala, na azo mingi so aga azo so amä na bê achangé lege ti ala ti ga na Seigneur.

22 Sango ti ala atï na mê ti congrégation so ayeke na Jérusalem na ala tokua Barnabas ti gue juska na Antioche. **23** Tongana lo si kâ si lo bâ kota nzobe ti Nzapa, tere ti lo anzere na lo to nda ti kpengba ala kue ti leke na bê ti ala ti ngbâ na yâ ti Seigneur, **24** teti lo yeke mbeni nzoni zo na lo si singo na yingo vulu nga na mabe. Na azo mingi mingi angbâ ti ga na Seigneur. **25** Tongaso lo gue na Tarse ti gi Saul nzoni, **26** na tongana lo wara Saul awe, lo ga na lo na Antioche. Na teti ngu oko kue, ala bungbi oko na azo ni na yâ ti congrégation na ala fa ye na gbâ ti azo. Na a yeke na Antioche si ti kozoni Nzapa asara si a iri adisciple ni aChrétien.

27 Na yâ ti alango ni so, ambeni prophète alondo na Jérusalem azu na Antioche. **28** Mbeni oko na popo ti ala, so iri ti lo ayeke Agabus, alondo na lo to nda ti fa na lege ti yingo so mbeni kota nzara ayeke nduru ti tï na ndo ti sese kue so azo ayeke dä. Kota nzara so atï biani na ngoi ti Claude. **29** Tongaso adisciple so aleke na bê ti ala ti tene zo oko oko amû ye alingbi na ye so lo yeke na ni, ti tokua ni si a mû maboko na aita so alango na Judée; **30** na a yeke ye so ala sara, ala tokua ni na a-ancien na maboko ti Barnabas na Saul.

12 Na ngoi ni so, Gbia Hérode ato nda ti sara sioni na ambeni zo ti congrégation. **2** Lo fâ Jacques ita ti Jean na épée. **3** Tongana lo bâ so ye ni anzere na aJuif, lo gue na ni tongaso si lo gbu Pierre nga. (Andâ a yeke alango ti amapa so a sara na mama ni pëpe.) **4** Na tongana lo zia maboko na ndo ti Pierre awe, lo bi lo na da ti kanga na lo zia bungbi osio ti aturugu ti bata lo na peko ti tere. Bungbi oko ayeke na aturugu osio. Hérode aleke na bê ti lo ti sigigi na lo na lê ti

azo na peko ti matanga ti Pâque.
5 Tongaso a ngbâ ti bata Pierre na
da ti kanga. Me congrégation angbâ
ti sambela Nzapa ngangu ndali ti lo.
6 Tongana Hérode aga nduru ti
sigigi na lo na lê ti azo, na bï ni so,
Pierre ayeke lango, a kanga lo na
azingiri use na popo ti aturugu use.
Nga, aturugu ayeke na yanga-da ni
na ala yeke bata da ti kanga ni.
7 Me, mo ye ti bâ, ange ti Jéhovah
aluti, na mbeni lumière aza na yâ ti
kubu ti da ti kanga ni. Ange ni api-
ka tere ti kate ti Pierre, lo zingo
lo, lo tene: "Londo hio!" Na azingiri
ni azi na maboko ti lo atï na sese.
8 Ange ni atene na lo: "Kanga bo-
ngo na gbe ti yâ ti mo na mo yü poro
ti mo." Pierre asara tongaso. Na pe-
koni, ange ni atene na lo: "Yü bongo
ti mo ti ndo ni na mo mû gi peko ti
mbi." **9** Lo sigigi na lo mû gi peko
ti ange ni, me lo hinga pëpe so ye
so ayeke si na lege ti ange ni so aye-
ke tâ ye. Biani, lo bâ ti lo lo tene lo
yeke bâ mbeni ye tongana suma la.
10 Ala hon kozo ndo so aturugu alu-
ti dä nga na use ndo ni na ala si na
yanga ti gbagba ni so ayeke ti wen
so ague na yâ ti gbata ni, na yanga
ti gbagba ni azi na bê ti lo. Tongana
ala sigigi awe, ala zu na ndo ti mbe-
ni lege, na hio ange ni azia lo ahon.
11 Na li ti Pierre akiri dä si lo tene:
"Ti fadeso, mbi hinga biani so Jého-
vah atokua mbeni ange ti lo na lo zi
mbi na yâ ti maboko ti Hérode nga
na yâ ti ye kue so aJuif ayeke ku ku-
ngo."
12 Na peko ti so lo gbu li ti lo awe,
lo gue na da ti Marie mama ti Jean
so mbeni iri ti lo ayeke Marc. Kâ,
gbâ ti azo abungbi na ala yeke sa-
mbela. **13** Tongana lo pika yanga
ti gbagba ni, mbeni maseka-wali
so ayeke zo ti kua, so iri ti lo ayeke
Rhode, aga ti bâ zo ni. **14** Na to-
ngana lo hinga go ti Pierre, lo yeke
na ngia mingi si lo zi yanga ti gba-
gba ni pëpe, me lo kpe loro lo kiri
na yâ ti da ni na lo tene na azo ni
so Pierre si ayeke luti na yanga ti
gbagba ni. **15** Ala tene na lo: "Ye
asara li ti mo!" Me lo ngbâ gi ti
tene na ala so tënë ni ayeke tâ tënë.
Ala yeke tene: "So ange ti lo la."
16 Me Pierre angbâ ti pika yanga-
da ni. Tongana ala zi ni, ala bâ lo
na li ti ala akpe. **17** Me lo sara
maboko ti lo na ala ti tene ala duti
kpô na lo fa na ala ye ni kue, lo fa
tongana nyen Jéhovah asigigi na lo
na da ti kanga, na lo tene: "ALA fa
peko ti aye so na Jacques nga na aita
ni." Na ndo ti tënë so, lo sigigi na lo
gue na mbeni ndo nde.

18 Tongana ndo ahan awe, kota
wuluwulu alondo na popo ti aturugu
ni ti hinga ye so asi biani na Pierre.
19 Hérode agi lo na ndo kue, na to-
ngana lo wara lo pëpe, lo hunda tënë
na aturugu ni na lo mû yanga ti tene
a gue na ala ti bâ lege ti ala. Na lo
londo na Judée, lo zu na Césarée na
lo ngbâ kâ teti mbeni ngoi.

20 Hérode ayeke sara lani ngo-
nzo na tere ti azo ti Tyr na ti Sidon.
Tongaso ala bungbi oko ala ga na
mbage ti Hérode. Ala si na Blastus
so ayeke bâ ndo na ndo ti da ti gbia
ni, na ala ga na lo ti mû mbage ti
ala. Na pekoni, ala to nda ti hunda ti
tene siriri akiri na popo ti ala na gbia
ni ngbanga ti so kobe ayeke londo na
kodoro ti gbia ni si ayeke gue na
kodoro ti ala. **21** Me a si na lango
so a fa ni, Hérode ayü bongo ti lo ti
gbia, lo duti na ndo ti ngende ti fa-
ngo ngbanga na lo to nda ti sara tënë
na azo ni. **22** Tongaso azo so abu-
ngbi ato nda ti dekongo: "So go ti
mbeni nzapa la, me go ti zo la pëpe!"

23 Gi na lê ni lê ni, ange ti Jéhovah
apika lo ngbanga ti so lo mû gloire
na Nzapa pëpe. Na pekoni asene ate
lo si lo kui.
24 Me tënë ti Jéhovah angbâ gi
ti maï na ti mû ndo mingi.
25 Âdu ti Barnabas na Saul, to-
ngana ala hunzi kusala ti mungo
maboko so ala sara na Jérusalem
awe, ala kiri na ala mû Jean na tere
ti ala, lo so mbeni iri ti lo ayeke
Marc.

13 Na Antioche, ambeni pro-
phète nga na ambeni wafa-
ngo ye ayeke dä na yâ ti congréga-
tion ti gbata ni so: a yeke Barnabas,
Syméon so a iri lo Niger, Lucius zo
ti kodoro ti Cyrène, Manaën so ama-
nda mbeti oko na Hérode komanda
ti sese ni nga na Saul. **2** Tongana
ala yeke sara kusala ti Jéhovah nda-
li ti nzoni ti azo na ala ngbâ ti mû
jeûne, yingo vulu atene: "Na popo ti
azo so kue ALA zia Barnabas na Saul
nde teti mbi ndali ti kusala so mbi
iri ala ngbanga ni." **3** Tongaso ala
mû jeûne, ala sambela na ala zia
maboko na ndo ti Barnabas na Saul
na ala zia ala ti gue.
4 Tongaso akoli so, so yingo vulu
atokua ala, azu na Séleucie. Kâ, ala
mû mangboko na ala gue na Chypre.
5 Na tongana ala si na Salamine,
ala to nda ti fa tënë ti Nzapa na azo
na yâ ti asynagogue ti aJuif. Jean
ayeke nga na tere ti ala ti mû mabo-
ko na ala.
6 Ala hon na yâ ti zoa ni kue jus-
ka ala si na Paphos. Kâ, ala tingbi na
mbeni koli, mbeni Juif so iri ti lo
ayeke Bar-Jésus, lo yeke zo ti liku-
ndu nga prophète ti wataka. **7** Lo
yeke na tere ti proconsul Sergius
Paulus, mbeni koli so ahinga ndo
mingi. Proconsul ni airi Barnabas
na Saul, teti lo gi biani ti mä tënë
ti Nzapa. **8** Me Élymas, zo ti li-
kundu (so biani ayeke nda ti iri ti
lo ni la), ato nda ti kanga lege na
ala, lo yeke gi lege ti gboto procon-
sul ni yongoro na tënë ti mabe ni.
9 Saul, so a iri lo nga Paul, ato nda
ti si na yingo vulu na lo bâ gi yâ ti lê
ti Élymas, **10** na lo tene: "Mo koli
so, mo so mo si singo na mara ti aye
ti handa nde nde kue nga na ti aye
ti sioni nde nde kue, molenge ti Za-
bolo, mo so mo yeke wato ti aye kue
so ayeke mbilimbili, mo yeke zia
ande pëpe ti ba yâ ti alege ti Jého-
vah so ayeke mbilimbili? **11** Bia-
ni, bâ, maboko ti Jéhovah ayeke na
ndo ti mo na fade mo yeke ga wazi-
ba, mo yeke bâ lumière ti lâ pëpe
teti mbeni ngoi." Gi na lê ni lê ni,
mbeni ye tongana gbâ ti guru ti ngu
nga na bingo atï na ndo ti lo, na lo
yeke ngoro na ndo oko na lo yeke
gi ambeni zo ti gbu maboko ti lo ti
fa lege na lo. **12** Na tongana pro-
consul ni abâ ye so asi, lo ga mbeni
zo so amä na bê, teti bê ti lo adö na
tënë ti Jéhovah so a fa ni.
13 Akoli so nga na Paul alondo na
Paphos, ala mû lê ti ngu-ingo na ala
si na Pergé so ayeke na Pamphylie.
Me Jean azia ala na lo kiri na Jéru-
salem. **14** Me ala londo na Pergé
ala si na Antioche na sese ti Pisi-
die. Kâ, ala lï na yâ ti synagogue
na lâ ti sabbat na ala duti. **15** Na
peko ti so a diko mbeti ti Ndia nga
na ti aProphète na gbele azo kue
awe, amokonzi ti synagogue ni ato-
kua ndo na ala atene: "Aita, tongana
ALA yeke na mbeni tënë ti kpengba
na azo so, ALA tene ni." **16** To-
ngaso Paul alondo, lo sara maboko ti
lo, lo tene:
"Azo ti Israël na ALA kue so
akpe mbeto ti Nzapa, ALA mä mbi.

17 Nzapa ti azo ti Israël asoro lani
akotara ti e, na lo yä mara ni na ndu-
zu na ngoi so ala sara kodoro tonga-
na awande na sese ti Égypte na
lo sigigi na ala na yâ ni na lege
ti maboko ti lo so lo yä na nduzu.
18 Na teti mbeni ngoi so alingbi
ngu bale-osio tongaso, lo kanga bê
na gbele asarango ye ti tere ti ala
na yando. **19** Na peko ti so lo futi
amara mbasambala na sese ti Ca-
naan awe, lo kangbi yâ ti sese ni na
ala. Kete mara oko oko awara mbe-
ni sese ti ga ye ti lo: **20** ye so kue
asi na yâ ti ngu ngbangbo osio na
bale-oku tongaso.

"Na peko ti aye so, lo mû na ala
ajuge juska ti si na prophète Samuel.
21 Me ti londo na ngoi ni so ti ga na
ni, ala hunda mbeni gbia, na Nzapa
amû na ala Saül molenge ti Kish,
mbeni zo ti kete mara ti Benjamin,
teti ngu bale-osio. **22** Na peko ti
so Nzapa azi lo, lo mû na ala David
tongana gbia. Nzapa asara tënë ti té-
moin so na ndo ti David, lo tene:
'Mbi wara David molenge ti Jessé,
mbeni koli so alingbi na bê ti mbi,
lo so ayeke sara ande aye kue so mbi
ye.' **23** Ti lingbi na zendo ti Nza-
pa, a yeke na yâ ti hale ti koli so si
Nzapa aga na mbeni sauveur na Is-
raël, so ayeke Jésus, **24** na peko
ti so Jean afa na azo ti Israël kue
tënë ti batême so afa so zo achangé
bê ti lo; Jean asara ye so kozoni
si Koli so asi. **25** Me na ngoi so
Jean ayeke sara kusala ti lo, lo yeke
tene lani: 'ALA tene ti ALA so mbi
yeke zo wa? Mbi yeke lo pëpe. Me
bâ, mbeni zo ayeke ga na peko ti
mbi, lo so mbi kpa pëpe ti zi kamba
ti poro na gere ti lo.'

26 "Aita, ALA amolenge ti sewa ti
Abraham nga azo so ayeke na popo
ti ALA so akpe mbeto ti Nzapa, a to-
kua tënë ti salut so na e. **27** Teti
so azo ti Jérusalem na amokonzi ti
ala ahinga Zo so pëpe, me, na ngoi
so ala yeke sara ye tongana awafa-
ngo ngbanga, ala sara si aye so a
tene ândö na yâ ti ambeti ti aProphè-
te aga tâ tënë, aye so a yeke diko ni
na kota go na lâ ti sabbat oko oko
kue, **28** na atâa so ala wara mbe-
ni ye ti luti na ndo ni ti fâ ngbanga
ti kuâ na li ti lo pëpe, ala hunda na
Pilate ti tene a fâ lo. **29** Na tonga-
na ala sara aye kue so Mbeti ti Nza-
pa asara tënë ni giriri na ndo ti lo
awe, ala mû lo na ndo ti keke ni ala
zu na lo na sese na ala zia lo na
yâ ti mbeni sende ti kuâ. **30** Me
Nzapa azingo lo na kuâ. **31** Na
teti alango mingi, lo fa tere ti lo na
lê ti ala so alondo legeoko na lo na
Galilée si ague na Jérusalem, ala so
laso ayeke atémoin ti lo na gbele azo
ti mara ni.

32 "Ni la, e yeke fa na ALA nzoni
tënë na ndo ti zendo so a mû lani na
akotara ti e, **33** zendo so Nzapa
asara si a ga tâ tënë kue ndali ti e
amolenge ti ala na lege so lo zingo
Jésus na kuâ, tongana ti so a sû tënë
ni na yâ ti use psaume, a tene: 'Mo
yeke molenge ti mbi, laso mbi ga
Babâ ti mo.' **34** Na so lo zingo lo
na kuâ ti tene lo kiri mbeni pëpe na
yâ ti tere so alingbi ti buba, Nzapa
asara tënë ni tongaso, lo tene: 'Fade
mbi yeke duti be-ta-zo ti sara na
ALA aye so afa nzobe ti mbi so angbâ
lakue, aye so mbi mû lani zendo ni
na David.' **35** Lo tene nga na yâ
ti mbeni psaume ni, lo tene: 'Mo
yeke zia lege pëpe na mitele ti zo
ti mo so ayeke be-ta-zo ti buba.'
36 Teti na mbeni mbage, David,
tongana lo yeke lani na popo ti azo ti
ngoi ti lo, lo sara ye so Nzapa aye,

ye so Nzapa afa nda ni polele. Na pekoni lo kui,* a lu lo na tere ti akotara ti lo na mitele ti lo abuba. **37** Me ti lo so Nzapa azingo lo, mitele ti lo abuba pëpe.

38 "Tongaso, aita, zia ALA hinga so a yeke na lege ti Zo so si a yeke fa tënë ti pardon ti siokpari na ALA. **39** Nga na yâ ti aye kue so ndia ti Moïse alingbi fade pëpe ti zi tënë ni na li ti ALA, ti azo kue so amä na bê, a zi tënë ni na li ti ala na lege ti Zo so. **40** Tongaso ALA sara hange si ye so a sara tënë ni na yâ ti ambeti ti aProphète atï na ndo ti ALA pëpe, **41** so a tene: 'ALA bâ ni, ALA azo so azere ye, zia li ti ALA akpe na ye ni, nga zia ALA girisa na lê ti mbi, ngbanga ti so mbi ngbâ ti sara mbeni kua na ngoi ti ALA, mbeni kua so ALA yeke mä na bê ande na ni oko pëpe atâa tongana mbeni zo afa nda ni kue na ALA.' "

42 Na tongana ala yeke sigigi, azo ni ato nda ti voro yanga na ala ti tene ala kiri ala sara tënë na ndo ti aye so na ala na lâ ti sabbat ti peko. **43** So azo ti synagogue ni akangbi tere ti ala na peko ti bungbi ni awe, aJuif mingi nga na aprosélyte* mingi so avoro Nzapa amû peko ti Paul na Barnabas. Tongana ala yeke sara tënë na azo ni, ala to nda ti wa ala mingi ti ngbâ na yâ ti kota nzobe ti Nzapa.

44 Na lâ ti sabbat ti pekoni, mingi ti azo ti gbata ni kue si abungbi ti mä tënë ti Jéhovah. **45** Tongana aJuif abâ gbâ ti azo so, kota bê ahon ndo ti ala si ala to nda ti tene asioni tënë ti ke na atënë so Paul ayeke tene. **46** Tongaso, Paul na Barnabas asara tënë na mbeto pëpe, ala tene: "A yeke nzoni a fa tënë ti Nzapa kozoni na ALA. Me teti so ALA ke ni na ALA pusu ni yongoro na ALA, nga ALA bâ tere ti ALA so ALA lingbi pëpe na fini ti lakue lakue, bâ e yeke gue ti e na azo ti amara. **47** Biani, Jéhovah amû commandement so na e, lo tene: 'Mbi zia mo tongana lumière ti amara, si mo duti mbeni ye so aga na salut juska na nda ti sese.' "

48 Tongana ala so ayeke na popo ti amara amä tënë so, tere ti ala ato nda ti nzere na ala to nda ti gonda tënë ti Jéhovah. Ala kue so ayeke nduru ti yeda na tënë ni ti wara fini ti lakue lakue aga azo so amä na bê. **49** Na ndo ni, a ngbâ ti gue na tënë ti Jéhovah na yâ ti kodoro ni kue. **50** Me aJuif apusu awali so iri ti ala awu mingi so ayeke voro Nzapa nga na akoli so ayeke akota zo ti gbata ni, na ala sara si a sara ye ti ngangu na Paul nga na Barnabas na ala tomba ala na sese ti ala. **51** Paul na Barnabas apika sese ti gere ti ala na azo ni na ala gue na Iconium. **52** Na adisciple ni angbâ ti duti na ngia mingi nga ti si na yingo vulu.

14 Na Iconium, Paul na Barnabas alï na yâ ti synagogue ti aJuif na ala sara tënë na mbeni lege so a sara si aJuif nga na aGrec mingi mingi aga azo so amä na bê. **2** Me aJuif so amä na bê pëpe apusu azo ti amara na tere ti aita ni na ala buba li ti ala ti ke aita ni. **3** Tongaso ala ninga mingi na ndo so, ala sara tënë na mbeto pëpe na lege ti komandema so ala wara na mbage ti Jéhovah, lo so asara si na lege ti maboko ti ala, afä nga na aye ti dongo bê asi ti fa so lo yeda na tënë ti kota nzobe ti lo so ala yeke fa. **4** Me yâ ti gbâ ti azo ti gbata ni akangbi use: ambeni ayeke ti aJuif

---

Kus 13:36* Na Grec: "lango (na yâ ti kuâ)."
43* Bâ kete tënë ti Mt 23:15.

na ambeni ayeke ti abazengele ni.
5 Azo ti amara, aJuif nga na amokonzi ti ala atara na ngangu ti sara ye ti kamene na ala nga ti bo ala na tênë. **6** So a sara tënë ni na ala awe, ala kpe ala gue na yâ ti agbata ti Lycaonie, Lystres, Derbé nga na ando so angoro ni; **7** kâ, ala ngbâ ti fa nzoni tënë.

8 Na Lystres, mbeni koli ayeke dä so agere ti lo abuba, lo yeke zo ti bubango gere ngbene ye na yâ ti mama ti lo, na lo tambela lâ oko pëpe. **9** Koli so ayeke duti na lo yeke mä Paul so ayeke sara tënë. Paul abâ gi yâ ti lê ti lo, na tongana lo bâ so koli so ayeke na mabe ti tene a sava lo, **10** Paul atene na kota go: "Londo mo luti na ndo ti gere ti mo." Na koli ni ahuru na lo to nda ti tambela. **11** Tongana gbâ ti azo ni abâ ye so Paul asara, ala yä go ti ala na nduzu, na ala sara tënë na yanga ti kodoro ti azo ti Lycaonie ni, ala tene: "Anzapa amû tere ti azo na ala zu na popo ti e!" **12** Na ala yeke iri Barnabas atene lo yeke Zeus, me ti Paul ala tene lo yeke Hermès, teti a yeke lo si ayeke mû li ni ti sara tënë. **13** Na prêtre ti Zeus ni, so temple ti lo ayeke lê na lê na gbata ni, amû akoli-bagara nga na gbâ ti akugbe so a leke ni pendere tongana acouronne, na lo ga na ni na yanga ti gbagba ti gbata ni na lo ye ti mû asandaga, lo na gbâ ti azo ni.

14 Me tongana abazengele Barnabas na Paul amä tënë so, ala suru abongo ti ala ti ndo ni na ala kpe ala lï na popo ti gbâ ti azo ni, ala dekongo, **15** ala tene: "Azo, ngbanga ti nyen ALA yeke sara aye so? E nga kue e yeke azo so ayeke na a-oko wokongo tongana ALA, na e yeke fa nzoni tënë na ALA ti tene ALA zia lege ti aye so, so ayeke asenge senge ye, na ALA ga na mbage ti Nzapa so ayeke na fini, lo so asara yayu, sese, ngu-ingo na aye kue so ayeke na yâ ni. **16** Na yâ ti angoi so ahon, lo zia lege na amara kue ti mû alege ti bê ti ala, **17** atâa so lo ngbâ gi tongaso pëpe, me lo fa mbeni tënë ti témoin na ndo ti lo na lege ti anzoni ye so lo sara na mungo na ALA ngu-nzapa so alondo na nduzu, angoi so alê ti kobe ayeke lë dä mingi nga na akobe mingi mingi na lo sara si ngia asi bê ti ALA." **18** Me atâa atënë ti ala so kue, a duti fade ngangu mingi na ala ti kanga lege na gbâ ti azo ni ti mû sandaga na ala.

19 Me aJuif alondo na Antioche nga na Iconium aga na ala handa gbâ ti azo so, na azo ni abo Paul na tênë, ala gboto lo na sese juska ala zia lo na gigi ti gbata ni, ala bâ ti ala atene lo kui awe. **20** Me tongana adisciple aga angoro lo, lo londo lo lï na yâ ti gbata ni. Na ndade ni, lo na Barnabas azia ndo ni na ala gue na Derbé. **21** Na peko ti so ala fa nzoni tënë na yâ ti gbata so na ala sara gbâ ti adisciple awe, ala kiri na Lystres, na Iconium nga na Antioche, **22** ala kpengba âme ti adisciple ni na ala wa ala mingi ti ngbâ na yâ ti mabe nga ala tene: "A lingbi e hon na yâ ti aye ti vundu mingi si e lï na yâ ti royaume ti Nzapa." **23** Na ndo ni, ala zia a-ancien na ala na yâ ti congrégation oko oko. Tongana ala sambela na ala mû jeûne awe, Paul na Barnabas azia ala na tïtî Jéhovah, Lo so azo so amä na bê na Lo awe.

24 Ala fâ yâ ti Pisidie na ala si na Pamphylie. **25** Na peko ti so ala tene tënë ti Nzapa na Pergé awe, ala zu na Attalie. **26** Kâ, ala mû mangboko ala gue na Antioche. A yeke

lani na ndo so si, na lege ti kota nzobe ti Nzapa, a mû kusala ti lo na ala, kusala so ala sara ni fadeso kue awe.

27 Tongana ala si, ala bungbi congrégation ni, na ala to nda ti fa peko ti gbâ ti aye so Nzapa asara na lege ti ala, nga so lo zi lege ti mabe na amara. **28** Tongaso ala ngbâ na tere ti adisciple ni a ninga.

15 Ambeni koli alondo na Judée aga na ala to nda ti fa tënë so na aita, ala tene: "Tongana ALA fâ ganza a lingbi na ngobo so Moïse afa so pëpe, a lingbi ti sö ALA pëpe." **2** Me tongana mbeni kota papa nga na mbeni kota dengo gaba alondo na popo ti Paul na Barnabas na akoli so, a leke ti tene Paul na Barnabas nga na ambeni zo na popo ti ala amontê ti bâ abazengele nga na a-ancien so ayeke na Jérusalem na ndo ti dengo gaba so.

3 Tongaso, na peko ti so congrégation ni azia ala na lege kete awe, akoli so ague ti ala, ala fâ yâ ti Phénicie nga na Samarie na ala yeke fa oko na oko tongana nyen azo ti amara achangé lege ti ala si ala ga na Nzapa, na tënë ti ala ni ayeke mû ngia mingi na aita ni kue. **4** Tongana ala si na Jérusalem, congrégation ni, abazengele nga na a-ancien ayamba ala nzoni. Ala fa peko ti gbâ ti aye so Nzapa asara na lege ti ala. **5** Me ambeni na popo ti ala so ayeke ti secte ti aFarizien so aga azo so amä na bê awe alondo na ndo ti angende ti ala na ala tene: "A yeke nzoni a fâ ala na ganza na a hunda na ala ti bata ndia ti Moïse."

6 Tongaso, abazengele na a-ancien abungbi tere ti ala ti bâ tënë so. **7** Tongana ala dë gaba ngangu mingi awe, Pierre alondo na lo tene na ala: "Aita, ALA hinga nzoni so na tongo nda ni Nzapa asoro mbi na popo ti ALA si na lege ti mbi azo ti amara amä nzoni tënë so na ala mä na bê. **8** Na Nzapa, so ahinga bê ti zo, afa polele so lo yeda na ala na lege so lo mû na ala yingo vulu tongana ti so lo mû ni lani na e nga. **9** Na lo zia kangbi na popo ti e na ala oko pëpe, me lo sukula bê ti ala na lege ti mabe. **10** Tongaso, ngbanga ti nyen ala yeke tara Nzapa na ziango na ndo ti go ti adisciple ni mbeni joug so même akotara ti e na e nga ayô ni gbä so? **11** Me, e yeke ti e na beku so a yeke sö e na lege ti kota nzobe ti Seigneur Jésus tongana ti azo so nga."

12 Na mango tënë so, bungbi ti azo ni kue aduti kpô, na ala to nda ti mä Barnabas na Paul so ayeke fa peko ti gbâ ti afä nga na aye ti dongo bê so Nzapa asara na lege ti ala na popo ti amara. **13** Tongana ala hunzi ti sara tënë awe, Jacques akiri tënë, lo tene: "Aita, ALA mä mbi. **14** Syméon afa kue awe tongana nyen Nzapa abi lê ti lo ti kozoni na mbage ti azo ti amara ti soro na popo ti ala mbeni bungbi ti azo ndali ti iri ti lo. **15** Na atënë ti ambeti ti a-Prophète amä tere na tënë so, gi tongana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: **16** 'Na peko ti aye so, fade mbi yeke kiri, na mbi yeke kiri ti leke kpangba ti David so atï na sese. Na fade mbi yeke kiri ti leke kpangba ni so abuba awe nga mbi yeke kiri ti yä ni na nduzu, **17** si tanga ti ala so angbâ na popo ti azo so alingbi ti gi Jéhovah ngangu, ala lege-oko na azo ti amara kue, azo so a di iri ti mbi na ndo ti ala. So ayeke tënë ti yanga ti Jéhovah la, lo so ayeke sara aye so, **18** aye so a hinga ni ândö giriri.' **19** Tongaso desizion

ti mbi ayeke ti tene e sara si li ti azo
ti amara so ayeke changé lege ti ala
ti ga na Nzapa aga kirikiri pëpe,
20 me e sara mbeti na ala ti tene
na ala ti gbanzi tere ti ala na aye so
aga sioni ndali ti ayanda, na lango-
sioni, na anyama so a pete go ti ala
si ala kui, na mênë. **21** Teti a lo-
ndo na angoi ti giriri, a yeke wara
na yâ ti gbata oko oko azo so ayeke
fa tënë na ndo ti ambeti ti Moïse,
ngbanga ti so a yeke diko ambeti so
na kota go na yâ ti asynagogue na lâ
ti sabbat oko oko kue."

22 Na pekoni, abazengele na a-
ancien legeoko na congrégation ni
kue abâ so a yeke nzoni a tokua
ambeni koli so a soro ala na popo ti
ala ti tene ala gue na Antioche lege-
oko na Paul na Barnabas: a soro Ju-
das, so a iri lo nga Barsabbas, na Si-
las, so ayeke akoli so ayeke mû li ni
na popo ti aita. **23** Na ala tokua
mbeti na maboko ti aita so, ala tene:

"E abazengele na a-ancien, e aita
ti ALA, e tokua mbeti so na aita ti
Antioche, ti Syrie na ti Cilicie so
ayeke na popo ti amara: E bara ALA!
24 Teti e mä so ambeni zo na popo
ti e asara si li ti ALA aga kirikiri na
lege ti atënë ti yanga ti ala, na azo
ni so atara ti futi âme ti ALA, atâa so
e mû yanga oko na azo so pëpe,
25 e mä tere si yanga ti e kue ague
oko, na e bâ so a yeke nzoni ti soro
ambeni koli ti tokua ala na ALA, le-
geoko na Paul na Barnabas, aita ti
e so e ndoye ala mingi, **26** akoli
so ayeda ti zia âme ti ala na lê ti
kuâ ndali ti iri ti Seigneur ti e Jé-
sus Christ. **27** Tongaso, e tokua
Judas na Silas si ala nga afa peko
ti a-oko ye so na ALA na yanga.
28 Teti yingo vulu nga na e wani
abâ so a yeke nzoni a zia mbeni ne-
ngo kungba na ndo ti ALA pëpe, gi
aye so awe, so ayeke kota ye mingi:
29 ALA gbanzi tere ti ALA na aye
so a mû na sandaga na ayanda, na
mênë, na anyama so a pete go ti ala
si ala kui nga na lango-sioni. Tonga-
na ALA kpe aye so nzoni, fade ALA
yeke maï. ALA ngbâ nzoni!"

30 Tongaso, tongana a zia ako-
li so ti hon, ala zu na Antioche,
ala bungbi azo ni na ala mû na
ala mbeti ni. **31** Na peko ti so a
diko mbeti ni, bê ti ala asi na ngia
ndali ti atënë ni so akpengba zo.
32 Na teti so Judas na Silas ayeke
nga aprophète, ala tene atënë mingi
ti wa aita ni nga ti kpengba ala.
33 Na peko ti so ala ngbâ ge teti
mbeni ngoi awe, aita ni azia ala ti
kiri na siriri na mbage ti azo so ato-
kua ala. **34*** —— **35** Me Paul
na Barnabas angbâ ti ala a ninga na
Antioche, ala yeke fa ye na azo nga
ala fa nzoni tënë na ndo ti tënë ti Jé-
hovah, ala na ambeni zo mingi nga.

36 Ambeni lango na pekoni, Paul
atene na Barnabas: "Kozoni kue, zia
e kiri e gue e bâ aita na yâ ti agba-
ta oko oko kue so e fa tënë ti Jého-
vah dä ti bâ wala ala duti tongana
nyen." **37** Ti Barnabas, lo ye gi ti
mû Jean, so a iri lo nga Marc, ti tene
lo na ala ague. **38** Me Paul abâ ti
lo so a yeke na lege ni pëpe ti mû lo
na tere ti ala, teti so lo zia ala lani
na Pamphylie lo hon, na lo gue lani
legeoko na ala ti sara kusala ni pëpe.
39 Na ndo ti tënë so, mbeni ngangu
papa alondo na popo ti ala, tongaso
ala kangbi tere ti ala. Barnabas amû
ti lo Marc na ala mû mangboko ala
gue na Chypre. **40** Paul asoro ti lo
Silas. Tongana aita azia lo na tïtî
Jéhovah na kota nzobe ti lo awe,

Kus 15:34* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

lo hon. **41** Na Paul ahon na yâ ti Syrie nga na Cilicie, lo kpengba acongrégation.

16 Paul asi na Derbé nga na Lystres. Na bâ, mbeni disciple ayeke kâ so iri ti lo ayeke Timothée. Lo yeke molenge ti mbeni wali Juif so amä na bê, me babâ ti lo ayeke mbeni Grec. **2** Aita na Lystres nga na Iconium ayeke sara nzoni tënë ti lo mingi. **3** Paul atene so lo yeke na nzara ti mû koli so na tere ti lo si ala gue. Tongaso lo mû Timothée na lo fâ lo na ganza ndali ti aJuif so ayeke na ando ni so, teti ala kue ahinga so babâ ti lo ayeke Grec. **4** Tongana ala yeke hon na yâ ti agbata ni, ala yeke mû na ala so ayeke na ando ni ambela so abazengele nga na a-ancien so ayeke na Jérusalem amû ti tene ala sara ye alingbi na ni. **5** Tongaso acongrégation angbâ ti kpengba na yâ ti mabe na wungo ti aita ni ayeke gue na li ni lâ na lâ.

6 Na ndo ni, ala hon na yâ ti Phrygie nga na yâ ti kodoro ti Galatie, teti yingo vulu ake na ala ti sara tënë so na yâ ti kodoro-komanda ti Asie. **7** Nga, tongana ala zu na Mysie, ala sara ngangu ti lï na Bithynie, me yingo ti Jésus amû lege na ala pëpe. **8** Tongaso ala hon na tere ti Mysie na ala zu na Troas. **9** Na bï ni, mbeni ye asi na Paul tongana suma: mbeni koli ti Macédoine ayeke luti na ayeke voro yanga na lo atene: "Ga na Macédoine mo mû maboko na e." **10** Gi so lo bâ suma ni awe, e gi lege ti lï na Macédoine, teti e bâ so Nzapa si airi e ti fa nzoni tënë na ala.

11 Tongaso e londo na Troas, e mû lê ti ngu-ingo ni na e kpe gi kpengo juska e si na Samothrace, me na ndade ni e si na Néapolis. **12** E londo na ndo so e gue na Philippes, mbeni gbata so ayeke na gbe ti Rome na so ayeke kota gbata ti sese ti Macédoine. E ngbâ na yâ ti gbata ni, na e sara ambeni lango kete na ndo so. **13** Na lâ ti sabbat, e sigigi na yanga ti gbagba ti gbata ni so ayeke na tere ti mbeni kota ngu, ndo so e bâ e tene mbeni ndo ti sambela ayeke dä. E duti na e to nda ti sara tënë na awali so abungbi fade na ndo ni so. **14** Na mbeni wali ayeke dä so iri ti lo ayeke Lydie, lo yeke zo ti kango abengba bongo so avuko kete, lo yeke zo ti gbata ti Thyatire nga mbeni wavorongo Nzapa. Lo yeke mä e nga Jéhovah azi bê ti lo kota ti dengi mê na aye so Paul ayeke tene. **15** Tongana a batize lo, nga na azo ti da ti lo awe, lo voro yanga ti lo na e, lo tene: "Tongana ALA bâ so mbi yeke be-ta-zo na Jéhovah, ALA ga na da ti mbi na ALA ngbâ." Na lo sara kue si e gue na da ti lo.

16 Na tongana e yeke gue na ndo ti sambela, mbeni maseka-wali so ayeke zo ti kua nga so ayeke na mbeni yingo na yâ ti lo, mbeni sioni yingo ti bango mbadi, atingbi na e. Lakue lo yeke ga na gbâ ti aye na awa ti lo na lege ti kua ti lo ti fango gigi ti kekereke na azo. **17** Maseka-wali ni angbâ lakue ti mû peko ti e na Paul na lo yeke dekongo, lo tene: "Akoli so ayeke angbâa ti Nzapa so ayeke na nduzu na ndo ti aye kue, akoli so ayeke fa na ALA lege ti warango salut." **18** Lo ngbâ gi ti sara tongaso teti alango mingi. Na nda ni, Paul awoko na tënë ni awe si lo turnê, lo tene na yingo ni: "Mbi mû yanga na mo na iri ti Jésus Christ ti sigigi na yâ ti wali so." Na

yingo ni asigigi na yâ ti lo tâ gi na
ngbonga ni so.
19 Tongana awa ti lo abâ so lege
ti warango aye ti ala ni akanga awe,
ala zia maboko na ndo ti Paul na Si-
las na ala gue na ala na ngangu na
gara na ndo ti amokonzi, **20** na
tongana ala gue na ala na gbele azo
ti komande ti gbata ni, ala tene:
"Akoli so ayeke bi wusuwusu mingi
na yâ ti gbata ti e, ala yeke aJuif,
21 na ala yeke fa ambeni ngobo so
ndia amû lege na e pëpe ti yeda na
ni na ti sara ye alingbi na ni, teti so
e yeke aRomain." **22** Na gbâ ti
azo ni alondo na tere ti ala. Na peko
ti so azo ti komande ti gbata ni azi
na ngangu abongo ti ala ti ndo ni na
tere ti ala awe, ala mû yanga ti tene
a pika ala na keke. **23** Tongana a
pika ala mingi awe, ala bi ala na da
ti kanga, na ala mû yanga na zo ti
batango da ti kanga ni ti bâ ndo na
ndo ti ala nzoni. **24** Teti so a mû
yanga na lo tongaso, lo bi ala na da
ti kanga ti yâ ni kâ na lo kanga gere
ti ala ngangu na yâ ti akeke so a koro
dû dä.
25 Me a si na bê ti bï tongaso,
Paul na Silas ayeke sambela na ala
yeke he bia ti sepela Nzapa. Biani,
ambeni zo ti kanga ni ayeke mä go
ti ala. **26** Mo ye ti bâ, sese aye-
ngi ngangu, tongaso agere ti da ti
kanga ni ayengi. Nga, ayanga-da ni
kue azi gi hio tongaso, na azingiri so
a kanga na ala kue azi atï. **27** Zo
ti batango da ti kanga ni, tongana lo
zingo na lango na lo bâ so ayanga ti
da ti kanga ni azi, lo gboto épée ti
lo na lo ye ti fâ tere ti lo, teti lo bâ
lo tene azo ti kanga ni akpe awe.
28 Me Paul adekongo na kota go, lo
tene: "Sara sioni na tere ti mo pëpe,
e kue la ge so!" **29** Tongaso zo ti
batango da ti kanga ni ahunda ti
tene a ga na lo wâ, lo lï na yâ ti da
ni na loro, na so tere ti lo ayeke dö
dongo, lo tï na sese na gbele Paul na
Silas. **30** Lo mû ala lo sigigi na ni
na lo tene: "Akota zo, a lingbi mbi
sara nyen si a sö mbi?" **31** Ala
tene: "Mä na bê na Seigneur Jésus
na fade a sö mo, mo na azo ti da ti
mo." **32** Na Paul na Silas atene
tënë ti Jéhovah na lo nga na azo kue
so ayeke na yâ ti da ti lo. **33** Lo
mû ala na ngbonga ni so na bï ni,
lo sukula akä ti ala; tâ gi na pekoni
a batize lo na azo ti da ti lo kue.
34 Lo ga na ala na yâ ti da ti lo, lo
leke table na gbele ala, na tere ti lo
anzere mingi, lo na azo ti da ti lo
kue, teti fadeso lo mä na bê na Nza-
pa awe.
35 Tongana ndo ahan awe, azo ti
komande ti gbata ni atokua aturugu
ti polisi ti tene na lo: "Mo zi ako-
li so." **36** Tongaso zo ti batango
da ti kanga ni afa peko ti atënë ti ala
ni na Paul, lo tene: "Azo ti komande
ti gbata ni atokua azo ti tene a zi
ALA. Tongaso, ALA sigigi ALA gue na
siriri." **37** Me Paul atene na ala:
"Ala pika e na lê ti azo, e so a dë
ngbanga fade na li ti e pëpe, e so e
yeke aRomain, na ala bi e na da ti
kanga. Na fadeso ala ye ti zia e
na gigi na hondengo ni? E ke awe!
Me zia ala wani aga asigigi na e."
38 Tongaso aturugu ti polisi ni afa
peko ti atënë so na azo ti koma-
nde ni. Tongana azo ti komande ni
amä so Paul na Silas ayeke aRomain,
mbeto agbu ala mingi. **39** Ni la,
ala ga ala voro yanga na Paul na Si-
las, na tongana ala sigigi na ala awe,
ala hunda na ala ti zia gbata ni ti
hon. **40** Ala sigigi na da ti kanga
ni na ala gue na da ti Lydie, na to-
ngana ala bâ aita, ala kpengba aita
ni, na pekoni ala hon.

17 Ala hon na yâ ti Amphipolis nga na Apollonie na ala si na Thessalonique. Mbeni synagogue ti aJuif ayeke na ndo so. **2** Tongana ti so Paul ayeke sara ka lakue, lo lï na yâ ti synagogue ni na ala, na teti lâ ti sabbat ota lo mû Mbeti ti Nzapa si lo pika na patara na ala, **3** lo zi nda ti tënë ni nga lo fa na ala na lege ti atënë ti yâ ti Mbeti ti Nzapa so a lingbi fade Christ abâ pasi na lo zingo na kuâ. Na Paul atene: "So Christ ni la, Jésus so mbi yeke fa tënë ti lo na ALA." **4** Ye ti pekoni ayeke so ambeni na popo ti ala aga azo so amä na bê na ala bungbi oko na Paul na Silas. Na aGrec mingi mingi so avoro Nzapa nga na gbâ ti awali so iri ti ala awu aga nga azo so amä na bê.

5 Me kota bê asara aJuif, tongaso ala mû na tere ti ala ambeni sioni koli na popo ti azo so ayeke fono gi senge senge na gara ni, ala bungbi tere ti ala na ala to nda ti bi wusuwusu na yâ ti gbata ni. Ala tuku na ndo ti da ti Jason na ala gi lege ti gbu Paul na Silas ti ga na ala na mbage ti ambumbuse zo so. **6** Tongana ala wara Paul na Silas pëpe, ala gboto Jason nga na ambeni ita, ala gue na ala na amokonzi ti gbata ni, ala dekongo, ala tene: "Akoli so, so a bi wusuwusu na ndo ti sese kue so azo ayeke dä, ayeke ge nga awe, **7** na Jason ayamba ala nzoni tongana agene ti lo. Akoli so kue asara ye nde na ambela so César amû, ala tene so mbeni gbia nde ayeke dä, Jésus." **8** Tënë ti ala ni abi tomboka na li ti gbâ ti azo ni nga na amokonzi ti gbata ni so amä atënë so. **9** A yeke gi na peko ti so Jason nga na tanga ti azo ni afuta mbeni kota nginza awe si a zia ala ti gue.

10 Hio na bï, aita ni atokua Paul na Silas na Bérée, na tongana ala si kâ, ala lï na yâ ti synagogue ti aJuif. **11** A-Juif ti Bérée ayeke azo so bibe ti ala ayeke nzoni ahon ti ala ti Thessalonique, teti ala yeke tâ nduru ti yeda na tënë ni na ngoi so ala wara ni, na lâ na lâ ala yeke gi nda ti Mbeti ti Nzapa nzoni ti bâ wala aye so a fa na ala ayeke tongaso biani. **12** Tongaso ala mingi aga azo so amä na bê, na gbâ ti awali Grec so iri ti ala awu mingi nga gbâ ti akoli aga azo so amä na bê nga. **13** Me tongana aJuif ti Thessalonique amä so Paul afa nga tënë ti Nzapa na Bérée, ala ga ala pusu gbâ ti azo ni ti londo na tënë, nga ala bi tomboka na li ti ala. **14** Tongaso hio aita asara si Paul ahon juska na nguingo. Me Silas na Timothée angbâ ti ala na ndo so. **15** Me, ala so ague ti zia Paul ague na lo juska na Athènes. Na peko ti so Paul amû yanga na ala ndali ti Silas na Timothée ti sara kue ti ga hio na tere ti lo, ala zia Paul ala kiri.

16 Na ngoi so Paul ayeke ku ala na Athènes, bê* ti lo ato nda ti son na bango ayanda so asi singo na yâ ti gbata ni. **17** Tongaso lo to nda ti pika patara na yâ ti synagogue ni na aJuif nga na ambeni zo so avoro Nzapa. Nga lâ oko oko, na lê ti gara ni, lo yeke pika patara na azo so ayeke duti na ndo so. **18** Me ambeni Épicurien nga na aStoïcien ato nda ti dë gaba na lo. Ambeni ayeke tene: "Zo ti dikongo kpere-kpere so aye ti tene nyen?" Ambeni nga atene: "Lo kpa mbeni zo so ayeke fa tënë ti anzapa nde." Ala tene tongaso ndali ti so Paul ayeke fa nzoni tënë na

---

Kus 17:16* Na Grec: "yingo ti lo alondo na ngonzo na yâ ti lo kâ."

ndo ti Jésus nga na ti zingongo ti
akuâ. **19** Tongaso ala zia maboko
na ndo ti Paul, ala gue na lo na Aréo-
page, na ala tene: "E lingbi ti hinga
tënë mbilimbili na ndo ti fini fa-
ngo ye so mo yeke sara tënë ni so?
20 Teti mo yeke ga na ambeni ye
so ayeke fini ye na mê ti e. Ni la e
ye ti hinga nda ti aye ni so mbilimbi-
li." **21** Biani, azo ti Athènes kue
nga na awande so ayeke kâ ayeke
mû ngoi so ala duti senge ti sara na
ye oko pëpe, me gi ti fa wala ti mä
na mbeni fini tënë. **22** Paul aluti
na bê ti Aréopage ni na lo tene:

"Azo ti Athènes, mbi bâ so na yâ
ti aye kue, ALA si ayeke kpe mbeto
ti anzapa mingi ahon tanga ti azo.
23 Na tapande, na ngoi so mbi yeke
hon na lege na mbi yeke bâ mbili-
mbili aye so ALA yeke voro, mbi bâ
nga mbeni gbalaka so a sara mbeti
so na tere ni: 'So ti mbeni nzapa so e
hinga lo pëpe.' Tongaso, nzapa so
ALA gbu kua ti lo ngangu me ALA hi-
nga lo pëpe so, a yeke lo si mbi yeke
fa lo na ALA. **24** Nzapa so asara
dunia nga na aye kue so ayeke na yâ
ni, lo so biani lo yeke Seigneur ti
yayu na ti sese, lo lango pëpe na yâ
ti atemple so zo si asara ni na ma-
boko, **25** nga a yeke maboko ti
azo si ayeke sara kusala na lo pëpe
mo bâ mo tene lo yeke na bezoin ti
mbeni ye, ngbanga ti so lo wani si
amû na azo kue fini, mbö nga na aye
kue. **26** Na lege ti zo oko, lo sara
mara oko oko kue ti azo ti duti na lê
ti sese kue, na lo zia angoi so lo fa
awe nga na akatikati ti ndo so azo
alingbi ti lango dä, **27** si ala gi
Nzapa, même ala gi lo na tarango
ndo na ala wara lo biani, atâa so, ti
tâ tënë ni, lo yeke yongoro na e oko
oko kue pëpe. **28** Teti na lege ti
lo e yeke na fini, e yeke tambela na
e yeke dä, legeoko tongana ambe-
ni wasungo suma-tene ti ala atene:
'Teti e nga e yeke ahale ti lo.'

29 "Tongaso, teti so e yeke ahale
ti Nzapa, a lingbi e tene na bê ti e
pëpe so Nzapa akpa lor, wala ar-
gent, wala tênë, wala mbeni ye so a
leke pendere na lege ti kode nga na
gbungo li ti zo. **30** Ti tâ tënë ni,
Nzapa akanga lê na ndo ti angoi so
ala hinga ye lani pëpe, me fadeso lo
yeke tene na azo so a lingbi ala kue
achangé bê ti ala na ndo kue so ala
yeke dä, **31** ngbanga ti so lo zia
mbeni lango so na yâ ni lo leke na
bê ti lo awe ti fâ na lege ti mbilimbi-
li ngbanga ti sese kue so azo ayeke
dä na lege ti mbeni koli so lo zia lo,
na lo mû mbeni tâ beku na azo kue
ti zia bê dä na lege so lo zingo koli
so na kuâ."

32 Biani, tongana ala mä tënë ti
zingongo ti akuâ, ambeni ato nda ti
he ndo, na ambeni atene: "Fade e
yeke mä mo na ndo ti tënë so mbe-
ni lâ." **33** Tongaso Paul asigigi na
popo ti ala, **34** me ambeni zo na
popo ti ala abungbi oko na Paul na
ala ga azo so amä na bê. Na popo ti
ala, a yeke wara Dionysius, mbe-
ni wafango ngbanga na da-ngbanga
ti Aréopage ni, na mbeni wali so iri
ti lo ayeke Damaris nga na ambe-
ni zo.

18 Na peko ti aye so, Paul azia
Athènes na lo gue na Corin-
the. **2** Na lo wara mbeni Juif so
iri ti lo ayeke Aquila, lo na wali ti lo
Priscille. Aquila ayeke zo so a dü lo
na kodoro ti Pont na lo londo na Ita-
lie lo ga ade ti ninga pëpe, ngbanga
ti so Claude amû lani yanga na aJuif
kue ti zia gbata ti Rome. Tongaso
Paul ague na ndo ti ala, **3** na teti
so ala yeke sara oko kua, lo ngbâ
na da ti ala, na ala sara kua, teti

kua ti ala ayeke ti lekengo atente.
4 Me, na lâ ti sabbat oko oko Paul
ayeke mû tënë na yâ ti synagogue
na lo yeke gi ti ga na aJuif nga na
aGrec ti yeda na tënë ni.
5 Tongana Silas na Timothée alo-
ndo na Macédoine ala ga awe, Paul
ato nda ti mû ngoi ti lo kue na tënë
ni, lo yeke sara tënë na aJuif ti fa so
Jésus ayeke Christ. **6** Me tonga-
na ala ngbâ gi ti ke tënë ni na ti tene
asioni tënë, Paul ayengi yâ ti abongo
ti lo na lo tene na ala: "Mênë ti ALA
angbâ na li ti ALA. Tënë oko ayeke
na li ti mbi pëpe. Ti fadeso mbi
yeke gue na mbage ti azo ti amara."
7 Tongaso lo zia ndo so, lo gue lo lï
na da ti mbeni koli so iri ti lo ayeke
Titius Justus, mbeni zo ti vorongo
Nzapa so da ti lo atingbi na synago-
gue ni. **8** Me Crispus, mokonzi ti
synagogue ni, aga mbeni zo so amä
na bê na Seigneur, na azo ti da ti lo
kue asara tongaso. Na azo ti Corin-
the mingi so amä tënë ni ato nda ti
mä na bê, na a batize ala. **9** Nga,
na bï, na lege ti mbeni ye tongana
suma Seigneur atene na Paul: "Mo
sara mbeto pëpe, me mo ngbâ ti sara
tënë ni na mo kanga yanga ti mo
pëpe, **10** teti mbi yeke na tere ti
mo na mbeni zo alingbi ande ti tï
na ndo ti mo ti sara sioni na mo
pëpe; ndali ti so mbi yeke na azo min-
gi na yâ ti gbata so." **11** Tonga-
so lo ngbâ na ndo so ngu oko na nze
omene, lo yeke fa tënë ti Nzapa na
popo ti ala.
12 Na ngoi so Gallion ayeke pro-
consul ti Achaïe, aJuif amä tere, ala
londo na tere ti Paul na ala gue na lo
na ndo ti fango ngbanga, **13** ala
tene: "Koli so ayeke ga na azo ti voro
Nzapa na mbeni lege so ague nde na
ndia." **14** Me na ngoi so Paul aye
ti zi yanga, Gallion atene na aJuif ni:
"Biani, Ô aJuif, tongana a yeke fade
ndali ti mbeni ye so ayeke na lege
ni pëpe wala ndali ti mbeni ye ti
sioni, ka a yeke na lege ni ti tene
mbi kanga bê ti duti kpô ti mä ALA.
15 Me tongana a yeke adengo gaba
na ndo ti atënë, na ndo ti airi nga na
ndo ti ndia na popo ti ALA, a lingbi
ALA wani ALA bâ ni. Mbi ye pëpe ti
duti wafango ngbanga ti aye tonga-
so." **16** Na ndo ti tënë so, lo to-
mba ala na ndo ti fango ngbanga ni.
17 Tongaso ala kue azia maboko na
ndo ti Sosthène mokonzi ti synago-
gue ni na ala to nda ti pika lo na
dawa ti ndo ti fango ngbanga ni. Me
Gallion abi bê ti lo oko pëpe na aye
so kue.
18 Me, na peko ti so Paul akiri
angbâ na ndo so alango mingi, lo
tene na aita ni ti ngbâ nzoni na lo
mû mangboko ti gue na Syrie, Pris-
cille na Aquila ague legeoko na lo.
Na Cenchrées, a fâ fade kuä ti li ti
lo nduru, teti lo mû lani mbeni ze-
ndo. **19** Tongaso ala si na Éphèse,
na Paul azia ala na ndo so. Me lo lï
na yâ ti synagogue na lo pika pata-
ra na aJuif. **20** Atâa so ala ngbâ
ti hunda lo ti kiri ti duti na ala a ni-
nga, lo yeda pëpe, **21** me lo tene
na ala ti ngbâ nzoni na lo tene: "Mbi
yeke kiri na mbage ti ALA ande to-
ngana Jéhovah aye." Na lo londo
na Éphèse, lo mû lê ti ngu-ingo ni
22 na lo zu na Césarée. Lo montê si
lo bara congrégation, na pekoni lo zu
na Antioche.
23 Na tongana lo duti na ndo so
teti kete ngoi awe, lo zia ndo ni lo
gue na ando nde nde na yâ ti kodo-
ro ti Galatie na ti Phrygie, lo yeke
kpengba adisciple kue.
24 Mbeni Juif asi na Éphèse,
iri ti lo ayeke Apollos, a dü lo na
Alexandrie. Lo yeke mbeni koli so

ahinga ti sara tënë. Lo hinga tënë ti Mbeti ti Nzapa mingi. **25** A fa lege ti Jéhovah na koli so gi na yanga, na teti so yingo ayeke tongana wâ na yâ ti tere ti lo, lo yeke sara tënë na lo yeke fa aye na ndo ti Jésus tâ na lege ni, me lo hinga gi batême ti Jean. **26** Na koli so ato nda ti sara tënë ti Nzapa na mbeto pëpe na yâ ti synagogue ni. Na ngoi so Priscille na Aquila amä lo, ala mû lo na tere ti ala na ala kiri azi nda ti lege ti Nzapa na lo nzoni mingi ahon ti kozo. **27** Nga, teti lo ye ti fâ ngu ti gue na Achaïe, aita asû mbeti na adisciple na ala wa ala ti yamba lo nzoni. Tongaso, na ngoi so lo si kâ, lo mû maboko mingi na ala so amä na bê awe ndali ti kota nzobe ti Nzapa. **28** Teti, na ngangu, lo yeke fa polele na lê ti azo so tënë ti aJuif ayeke wataka, na oko ngoi ni, lo mû atënë na yâ ti Mbeti ti Nzapa ti fa so Jésus ayeke Christ.

19 Na peko ti aye so, tongana Apollos ayeke na Corinthe, Paul ahon na yâ ti sese ni, lo si na Éphèse. Kâ, lo wara ambeni disciple. **2** Na lo tene na ala: "ALA wara lani yingo vulu na ngoi so ALA ga azo so amä na bê?" Ala tene na lo: "E mä même tënë ti mbeni yingo vulu lâ oko pëpe." **3** Lo tene: "Ka a batize ALA na batême wa?" Ala tene: "Na batême ti Jean." **4** Paul atene: "Jean abatize lani azo na batême so ayeke fä ti changengo bê, lo tene na azo ni ti mä na bê na lo so ayeke ga na peko ti lo, so ti tene Jésus." **5** Tongana ala mä tënë so, a batize ala na iri ti Seigneur Jésus. **6** Na tongana Paul azia maboko ti lo na ndo ti ala, yingo vulu aga na ndo ti ala na ala to nda ti sara tënë na ayanga ti kodoro nde nde nga ti tene aprophétie. **7** Wungo ti ala kue ayeke akoli bale-oko na use tongaso.

8 Paul alï na yâ ti synagogue, lo sara tënë na mbeto pëpe teti nze ota, lo yeke mû tënë nga lo yeke gi ti ga na azo ti yeda na tënë so lo yeke fa na ndo ti royaume ti Nzapa. **9** Me tongana ambeni angbâ gi ti sara kpengba-li na ala mä na bê pëpe, ala yeke sara asioni tënë ti Lege ni so na lê ti gbâ ti azo ni, Paul agboto tere ti lo na popo ti ala na lo zi adisciple ni yamba na popo ti azo ni. Lâ na lâ, lo yeke mû tënë na yâ ti da ti ekole ti Tyrannus. **10** Lo sara tongaso na yâ ti ngu use, si azo kue so alango na kodoro-komanda ti Asie amä tënë ti Seigneur, aJuif nga na aGrec.

11 Na Nzapa angbâ ti sara akota kusala ti ngangu na lege ti Paul, **12** si même a mû ayanga ti bongo ti lo nga na abongo ti lo ti kua na a gue na ni na azo ti kobela, na akobela ti azo ni ahon nga asioni yingo asigigi. **13** Me ambeni zo na popo ti aJuif so ayeke tambela na ando nde nde nga so kua ti ala ayeke ti tombango asioni yingo atara ti di iri ti Seigneur Jésus na ndo ti azo so asioni yingo ayeke na yâ ti ala, ala tene: "Mbi mû yanga na ALA na ngangu na iri ti Jésus so Paul ayeke fa tënë ti lo." **14** Ambeni molenge ti Scéva, mbeni Juif so ayeke prêtre-mokonzi, ayeke dä. Li ti ala ayeke mbasambala na ala yeke sara kua ni so. **15** Me sioni yingo ni akiri tënë na ala atene: "Mbi hinga Jésus na mbi hinga Paul. Me ALA, ALA yeke azo wa?" **16** Na ndo ti tënë so, koli ni so sioni yingo ayeke na yâ ti lo ahuru atï na ndo ti ala oko oko, lo hon ala kue na ngangu si ala kpe ala sigigi na yâ ti da ni tere ti ala senge nga na akä. **17** Azo kue amä

tënë ti ye so, aJuif nga na aGrec so alango na Éphèse. Na mbeto agbu ala kue, nga azo angbâ ti gonda iri ti Seigneur Jésus. **18** Na azo mingi na popo ti ala so aga azo so amä na bê aga, ala yeke fa na gigi aye so ala yeke sara lani na ala yeke tene ni dandara. **19** Biani, gbâ ti azo so ayeke sara lani aye ti magie aga na abuku ti ala legeoko, na ala zö ni na lê ti azo kue. A diko ngere ni na a bâ so a lingbi na alê ti nginza ti argent saki bale-oku. **20** A yeke tongaso si, na ngangu, tënë ti Jéhovah angbâ ti gue na li ni nga ti hon na ngangu.

21 Tongana aye so kue ahunzi awe, Paul aleke na bê ti lo ti tene tongana lo hon na yâ ti Macédoine na Achaïe awe, lo yeke gue na Jérusalem. Na lo tene: "Tongana mbi si kâ, a yeke nzoni mbi bâ Rome nga." **22** Tongaso, na popo ti azo so ayeke mû maboko na lo, lo tokua use na Macédoine, Timothée na Éraste. Me lo wani lo ngbâ a ninga kete na yâ ti kodoro-komanda ti Asie.

23 Tâ na ngoi ni so, mbeni kota wusuwusu alondo ndali ti tënë ti Lege ni so. **24** Teti mbeni koli, so iri ti lo ayeke Démétrius, ayeke dä, lo yeke zo ti lekengo aye na argent. Na lekengo akete temple ti Artémis na argent, lo sara si azo ti lekengo aye na maboko awara ye mingi. **25** Démétrius abungbi ala nga na azo so ayeke sara mara ti akua ni so, na lo tene: "Azo, ALA hinga nzoni so a yeke na lege ti kua so si aye ti e ayeke maï. **26** Nga, ALA bâ na ALA mä tongana nyen gi na Éphèse pëpe, me même na yâ ti mingi ti ando ti kodoro-komanda ti Asie kue, Paul so aga na gbâ ti azo ti yeda na tënë ti lo na lo sara si ala wara mbeni bango ndo nde, na tenengo so anzapa so azo aleke ni na maboko ayeke anzapa pëpe. **27** Na ndo ni, kpale ni ayeke gi pëpe na ndo ti kua ti e so iri ni ayeke buba ande, me nga so a yeke bâ ande temple ti kota nzapa-wali Artémis tongana senge ye. Na même gloire ti Artémis so azo ti kodoro-komanda ti Asie kue nga na ti sese so azo ayeke dä ayeke voro ni ayeke nduru ti ga senge ye." **28** Na mango tënë so, ngonzo agbu akoli so ngangu si ala to nda ti dekongo, ala tene: "Artémis ti azo ti Éphèse ayeke kota!"

29 Tongaso wusuwusu amû yâ ti gbata ni kue. Na azo ni alï na ngangu tongana zo oko na yâ ti kota da ti ngia ni, ala gbu na ngangu na tere ti ala Gaïus nga na Aristarque, azo ti Macédoine so ayeke tambela legeoko na Paul. **30** Ti Paul, lo ye ti gue ti lï na yâ ti kota da ni na peko ti azo ni, me adisciple azia lege na lo pëpe. **31** Même ambeni na popo ti azo so ayeke na li ti amatanga ni nga na angia ni, ala so ayeke na nzoni bê na mbage ti Paul, atokua ndo na lo na ala voro lo ti tene lo lï na yâ ti kota da ti ngia ni pëpe si sioni awara lo pëpe. **32** Biani, ambeni ayeke dekongo na mbeni tënë ge na ambeni ayeke dekongo na mbeni tënë kâ, teti wusuwusu ayeke na popo ti azo ni so abungbi, na mingi ti ala ahinga pëpe nda ni so ala bungbi fade na ndo so. **33** Tongaso, ala sigigi na Alexandre na popo ti gbâ ti azo ni na aJuif apusu lo na dawa. Alexandre asara maboko ti lo na lo ye ti sara tënë na gbele azo ni. **34** Me tongana ala hinga so lo yeke mbeni Juif, gi oko dekongo alondo na popo ti azo ni kue, ala dekongo ngbonga use tongaso, ala tene: "Artémis ti azo ti Éphèse ayeke kota!"

35 Na nda ni, tongana kota zo ti gbata ni akaï gbâ ti azo ni so awe, lo tene: "Azo ti Éphèse, zo wa biani na popo ti azo ti sese ahinga pëpe so gbata ti Éphèse ayeke gbata ti batango temple ti kota Artémis nga na image so alondo na yayu si atï? **36** Tongaso, teti a yeke aye so zo alingbi ti dë kite na ni pëpe, a yeke ti ALA ti duti kpô na ti sara ye na loro pëpe. **37** Teti ALA ga na azo so, so ayeke azo ti gbungo aye ti yâ ti temple na ngangu pëpe nga azo ti zongango nzapa-wali ti e pëpe. **38** Tongana Démétrius nga na azo ti lekengo aye na maboko so ayeke na tere ti lo ayeke na tënë na mbeni zo, alango ti fango ngbanga ayeke dä, aproconsul ayeke nga dä. Zia ala dë mbeti na tere ti mba. **39** Me ti ALA, tongana ALA yeke gi mbeni tënë nde na ti so, a yeke nzoni a bâ tënë ni na ngoi ti bungbi so a yeke sara ka lakue. **40** Teti e yeke biani na yâ ti kpale ti tene a bi tënë na li ti e a tene e yeke gi ti kinda ngorogbia na yâ ti ye so asi laso so, ngbanga ti so mbeni tënë oko tongaso ayeke dä pëpe so amû lege na e ti fa nda ti bungbingo ti azo so ayeke sara wusuwusu so." **41** Na tongana lo sara atënë so awe, lo tene na bungbi ti azo ni ti gue.

20 Na peko ti so wusuwusu ni akaï awe, Paul atokua ti iri adisciple ni ti ga. Na tongana lo kpengba ala nga lo tene na ala ti ngbâ nzoni, lo hon ti gue na Macédoine. **2** Na peko ti so lo hon na yâ ti ando ni so nga lo kpengba adisciple na atënë mingi, lo si na Grèce. **3** Tongana lo sara nze ota na ndo so awe, na teti so aJuif aleke ti sara sioni na lo na ngoi so lo yeke nduru ti mû mangboko ti gue na Syrie, lo leke na bê ti lo ti kiri na lege ti Macédoine. **4** Azo so ayeke tambela legeoko na lo ayeke Sopater molenge ti Pyrrhus, zo ti Bérée; Aristarque na Secundus so ayeke azo ti Thessalonique; Gaïus, zo ti Derbé, na Timothée; nga Tychique na Trophime so ayeke azo ti kodorokomanda ti Asie. **5** Ala so ahon ti ala na ala ku e na Troas. **6** Me ti e, na peko ti alango ti amapa so a sara na mama ni pëpe, na gbata ti Philippes e mû lê ti ngu-ingo ni, si na peko ti lango oku e wara ala na Troas. Na e sara lango mbasambala na ndo so.

7 Na kozo lango ti yenga, tongana e bungbi na ndo oko ti te kobe, Paul ato nda ti sara tënë na ala, teti lo yeke hon na ndade ni. Lo gboto yâ ti tënë ti lo ni juska na bê ti bï. **8** Gbâ ti alampe ayeke na yâ ti kubu ti nduzu ni so e bungbi dä. **9** Mbeni maseka-koli so iri ti lo ayeke Eutyche aduti na lê ti fenêtre na lango ahon na lo na ngoi so Paul angbâ ti sara tënë. Lo woko na lango si lo londo na ota da ti nduzu ni lo tï na sese; tongana a ga ti mû lo na nduzu, andâ lo kui awe. **10** Me Paul azu na sese, lo tï na ndo ti Eutyche, lo gbu lo na yâ ti maboko ti lo na lo tene: "ALA zia ti dekongo, teti âme ti lo ayeke na yâ ti lo." **11** Paul akiri na nduzu, lo fâ yâ ti mapa na lo to nda ti te kobe. Na peko ti so ala sara lisoro teti mbeni ngoi, juska na yanga ti ndapre, lo zia ala lo hon. **12** Tongaso ala mû maseka-koli ni ala gue na lo, na bê ti ala adë kue teti so lo yeke na fini.

13 E hon ti e kozo ti mû mangboko na e mû lê ti ngu e gue na Assos, ndo so e leke na bê ti e ti mû Paul dä, teti, na peko ti so lo tene fade na e ti sara tongaso, lo leke na bê ti lo ti gue na gere. **14** Tongaso,

tongana lo gue lo wara e na Assos
awe, e mû lo na yâ ti mangboko ni si
e gue na Mitylène. **15** Na ndade
ni, e mû mangboko na ndo so na e si
na mbeni ndo so ayeke lê na lê na
Chios, me na ndade ni e luti kete
na Samos nga lango oko na pekoni
e si na Milet. **16** Paul aleke fade
na bê ti lo ti mû mangboko ti hon
Éphèse hongo, tongaso si lo lingbi ti
ngbâ pëpe na yâ ti kodoro-komanda
ti Asie, ngbanga ti so lo yeke sara ye
hio ti si na Jérusalem na lango ti
matanga ti Pentecôte tongana lege
ayeke dä.

17 Me, na Milet lo tokua ndo na
Éphèse na lo iri a-ancien ti congré-
gation ni ti ga. **18** Tongana ala si
na lo, lo tene na ala: "ALA hinga nzo-
ni mingi so a to nda ni na kozo la-
ngo so mbi zia gere ti mbi na yâ ti
kodoro-komanda ti Asie, mbi yeke
na tere ti ALA lakue, **19** mbi sara
kua na Seigneur tongana ngbâa na
tâ be-ti-molenge kue, na ngu ti lê
nga na yâ ti aye ti ngangu so asi na
mbi ndali ti so aJuif aleke ti sara sio-
ni na mbi. **20** Na ngoi ni so, mbi
gbanzi tere ti mbi pëpe ti sara tënë
na ALA na ndo ti aye kue so ayeke
nzoni teti ALA na ti fa tënë na ALA
na lê ti azo dandara nga da na da.
21 Me mbi fa nda ti tënë kue na
aJuif nga na aGrec na ndo ti tënë ti
changengo bê ti ga na Nzapa nga na
tënë ti mabe na yâ ti Seigneur ti e
Jésus. **22** Fadeso, bâ, yingo aka-
nga mbi si mbi yeke gue na Jérusa-
lem, atâa so mbi hinga pëpe aye so
ayeke si ande na mbi kâ. **23** Me
ye so mbi hinga ayeke so na yâ ti
gbata oko oko yingo vulu azia pëpe
ti fa na mbi so kanga na aye ti vu-
ndu ayeke ku mbi. **24** Me, mbi bi
bê ti mbi na ndo ti âme ti mbi ahon
ndo ni pëpe, mo bâ mo tene a yeke
kota ye mingi na lê ti mbi. Kota ye ni
ayeke gi ti tene mbi hunzi kpengo
loro ti mbi nga na kusala so Sei-
gneur Jésus amû na mbi, so ayeke ti
fa nda ti tënë ni kue na ndo ti nzoni
tënë ti kota nzobe ti Nzapa.

25 "Fadeso, bâ, mbi hinga so ALA
kue so mbi fa tënë ti royaume na
popo ti ALA ayeke kiri ande ti bâ lê
ti mbi mbeni pëpe. **26** Tongaso
mbi iri ALA ti duti témoin ni laso, so
ngbanga ti mênë ti zo oko ayeke na
li ti mbi pëpe, **27** teti mbi gbanzi
tere ti mbi pëpe ti fa na ALA ye kue
so bê ti Nzapa aye. **28** ALA sara
hange na ALA wani nga na kundu ni
kue, so yingo vulu azia ALA na popo
ni tongana azo ti bango ndo na ndo
ni, si ALA bata congrégation ti Nza-
pa, congrégation so lo vo na mênë
ti Molenge ti lo wani. **29** Mbi hi-
nga so tongana mbi hon ande awe,
fade ambo ti ngonda so asara ye na
ngangu ayeke lï na popo ti ALA na
ala yeke sara ye yeke pëpe na kundu
ni, **30** nga na popo ti ALA wani,
ambeni koli ayeke londo na ala yeke
sara atënë so ala ba yâ ni kirikiri ti
gboto na adisciple na peko ti ala.

31 "Tongaso zia lê ti ALA akpe-
ngba, na ALA girisa pëpe so teti ngu
ota, bï na lâ, na ngu ti lê, mbi zia
pëpe ti gboto mê ti ALA oko oko.
32 Na fadeso, mbi zia ALA na tïtî
Nzapa nga na tënë ti kota nzobe ti
lo, tënë so alingbi ti kpengba ALA
nga ti sara si ALA wara ye ti héritier
na popo ti ala kue so Nzapa asara si
ala ga nzoni-kue. **33** Mbi sara bê
ti argent wala ti lor wala ti bongo ti
mbeni zo pëpe. **34** ALA wani ALA
hinga so a yeke amaboko ti mbi so
si asara kua ti mû na mbi nga na azo
so ayeke na tere ti mbi aye so atia e.
35 Na yâ ti aye kue, mbi fa na ALA
so a yeke na sarango kua ngangu to-

ngaso si a lingbi ALA mû maboko na
ala so awoko, nga a lingbi ALA gir-
isa pëpe atënë ti Seigneur Jésus, so
lo wani lo tene: 'Ngia ayeke mingi
tongana zo amû ye na zo ahon ti
wara ye na maboko ti zo.' "
36 Na tongana lo tene atënë so
awe, lo kuku na likuni ti lo, lo na ala
kue, na lo sambela. **37** Biani, ala
kue atoto ngangu, ala tï na ndo ti go
ti Paul na ala su ngbangba ti lo a ni-
nga, **38** ngbanga ti so vundu asa-
ra ala mingi ndali ti tënë so lo tene
fade na ala, so ala yeke bâ lê ti lo
ande mbeni pëpe. Tongaso ala to nda
ti gue na lo na yanga ti mangboko ni.

21 Atâa so a duti ngangu na e
ti kangbi tere na ala, e zia
ala na e mû lê ti ngu-ingo, e kpe gi
kpengo juska e si na Cos. Me na
ndade ni, e si na Rhodes. E londo na
ndo so e si na Patara. **2** Na tonga-
na e wara mbeni mangboko so aye-
ke fâ ngu ti gue na Phénicie, e mû ni
e hon. **3** Na peko ti so lê ti e atï na
ndo ti zoa ti Chypre, e zia ni na peko
ti e na mbage ti gati na e gue na
Syrie, na e luti na Tyr teti a lingbi
a zi akungba ti mangboko ni a zia
na ndo so. **4** E gi adisciple si e
wara ala na e ngbâ na ndo so lango
mbasambala. Me yingo apusu ala
si ala tene na Paul lege mingi ti
zia gere ti lo na Jérusalem pëpe.
5 Tongana alango ti e na ndo so
ahunzi awe, e sigigi na e mû lege ti
hon. Me ala kue, awali na amolenge
nga, azia e na lege juska na gigi ti
gbata ni. E kuku na likuni ti e na ya-
nga ti ngu ni na e sambela. **6** E
tene na ala ti ngbâ nzoni na ala tene
na e ti gue nzoni. Na pekoni e ko na
yâ ti mangboko ni, me ala kiri ti ala
na yanga-da.
7 Tambela ti e ti lê ti ngu ni so
ato nda ni na Tyr ahunzi tongana e
si na Ptolémaïs. Kâ, e bara aita ni
na e ngbâ na tere ti ala lango oko.
8 Na ndade ni, e londo e si na Cé-
sarée, e lï na da ti Philippe, wa-
fango nzoni tënë, so lo yeke lani
mbeni oko ti akoli mbasambala so
a bâ ala tongana anzoni zo, na e
ngbâ na ndo ti lo. **9** Koli so ayeke
na amolenge-wali osio so ade ti hi-
nga koli pëpe. Na ala yeke tene pro-
phétie. **10** Me tongana e ngbâ a
ninga na ndo so, mbeni prophète so
iri ti lo ayeke Agabus alondo na Ju-
dée asi, **11** lo ga na ndo ti e na lo
mû ceinture ti Paul, lo kanga gere ti
lo na maboko ti lo wani na ni, na lo
tene: "Yingo vulu asara tënë tonga-
so, atene: 'Koli so ceinture so aye-
ke ti lo, fade na Jérusalem aJuif
ayeke kanga lo tongaso na ala yeke
zia lo na maboko ti azo ti amara.' "
12 Tongana e mä tënë so, e na ala
so ayeke na ndo ni so, e to nda ti
voro yanga na lo ti gue na Jérusa-
lem pëpe. **13** Tongaso Paul aten-
e: "Nyen la ALA yeke sara tongaso
nyen, na totongo ni nga na sarango
si bê ti mbi awoko? Zia ALA hinga so
mbi yeke gi nduru pëpe ti tene a ka-
nga mbi, me mbi yeke nga nduru ti
kui na Jérusalem ndali ti iri ti Sei-
gneur Jésus." **14** Tongana e ha lo
gbä na lo ke, e yeda, e tene: "Zia ye
so bê ti Jéhovah aye asi."
15 Na peko ti alango ni so, e leke
tere ti e teti tambela ni na e to nda
ti montê na Jérusalem. **16** Me
ambeni disciple ti Césarée ni nga
ague legeoko na e, ti gue na e na ndo
ti koli so e yeke lango ande na ndo
ti lo. Iri ti lo ayeke Mnason, lo yeke
zo ti Chypre nga mbeni oko ti akozo
zo so aga adisciple. **17** Tongana e
si na Jérusalem, aita ni ayamba e na
ngia mingi. **18** Me na ndade ni,
Paul ague legeoko na e na ndo ti

Jacques, na a-ancien ni kue ayeke
dä. **19** Lo bara ala na lo to nda ti
fa na ala oko na oko peko ti aye so
Nzapa asara na popo ti amara na
lege ti kusala ti lo.
20 Tongana ala mä tënë so, ala
to nda ti mû gloire na Nzapa, na
ala tene na Paul: "Ita, mo bâ to-
ngana nyen azo saki na saki na
popo ti aJuif aga azo so amä na bê,
na ala kue ayapu na batango Ndia.
21 Me ala mä na ndo ti mo a tene,
mo la mo yeke fa na aJuif kue so
ayeke na popo ti amara ti ke tënë ti
aye so Moïse afa, na tenengo na ala
ti fâ amolenge ti ala na ganza pëpe
nga ti tambela pëpe alingbi na ango-
bo so a zia ni na sese. **22** So e ye-
ke sara tongana nyen? Atâa nyen,
ala yeke mä so mo si awe. **23** To-
ngaso mo sara ye so e yeke tene na
mo so: E yeke na akoli osio so aye-
ke na gbe ti bä. **24** Mo mû akoli
so na tere ti mo na mo sukula tere ti
mo legeoko na ala tongana ti so Ndia
afa, mo futa aye kue ndali ti ala ti
tene a kio kuä ti li ti ala. Tongaso azo
kue ayeke hinga ande so tënë so a
tene na ala na ndo ti mo ayeke tâ
tënë pëpe, me so mo yeke tambe-
la na lege ni na mo kue mo yeke bata
Ndia. **25** Âdu ti azo ti amara so
aga azo so amä na bê awe, e tokua
mbeti na ala, na e fa na ala desizion
so e mû awe: A lingbi ala gbanzi tere
ti ala na aye so a mû na sandaga na
ayanda, ala gbanzi tere ti ala nga na
mênë, na anyama so a pete go ti ala
si ala kui nga na lango-sioni."
26 Na ndade ni, Paul amû akoli
so na tere ti lo na lo sukula tere ti lo
legeoko na ala tongana ti so Ndia
afa, na lo lï na yâ ti temple ti fa ala-
ngo so a lingbi lo sara teti sukulango
tere ni tongana ti so Ndia afa, juska
na ngoi so a yeke mû offrande teti
ala oko oko kue.
27 Tongana alango mbasambala
ni ayeke gue ti hunzi, aJuif so alo-
ndo na Asie abâ lo na yâ ti temple na
ala to nda ti sara si li ti gbâ ti azo ni
kue aga kirikiri, na ala zia mabo-
ko na ndo ti Paul, **28** ala dekongo
atene: "Azo ti Israël, ALA ga hio si!
Bâ koli so la, lo so ayeke fa na azo
kue na ndo kue ti ke azo ti kodoro ti
e, ti ke Ndia nga ti ke ndo so, na
ahon so, lo mû même aGrec lo lï na
ala na yâ ti temple na lo sara si ndo
so ayeke nzoni-kue so aga sioni."
29 Teti ala bâ lo kozoni na Tro-
phime zo ti Éphèse na yâ ti gbata ni,
na ala bâ ti ala atene Paul ague na
lo na yâ ti temple. **30** Na gbata ni
kue alondo na wusuwusu, na azo ni
akpe aga, ala zia maboko na ndo ti
Paul na ala gboto lo na gigi ti tem-
ple ni. Na hio, a kanga ayanga-da ni.
31 Na ngoi so ala yeke gi ti fâ lo,
sango ni asi na mokonzi ti aturugu
so ayeke na ndo ti bungbi ti aturugu
ni, a tene yâ ti Jérusalem kue aga
kirikiri awe. **32** Hio, lo mû aturu-
gu nga na aturugu ti kota kamba na
ala zu na loro na mbage ti azo ni. To-
ngana lê ti ala atï na ndo ti mokonzi
ti aturugu ni nga na aturugu ni, ala
zia lege ti pikango Paul.
33 Na pekoni, mokonzi ti aturu-
gu ni apusu nduru, lo zia maboko na
ndo ti Paul na lo mû yanga ti tene a
kanga lo na zingiri use. Na lo to nda
ti hunda ti hinga wala Paul ayeke
zo wa nga nyen la lo sara. **34** Me
ambeni na popo ti gbâ ti azo ni ato
nda ti dekongo na mbeni tënë na
mbage ge, ambeni na mbeni tënë
nde na mbage kâ. Teti so mokonzi
ti aturugu ni alingbi pëpe ti hinga
mbeni mbilimbili tënë ndali ti wu-
suwusu ni so, lo mû yanga ti tene a

gue na Paul na yâ ti gbagba ti aturugu. **35** Me tongana Paul asi na ndo ti a-escalier ni, ye ni aga ngangu si aturugu ni ayô Paul yongo ndali ti ye ti ngangu so gbâ ti azo ni ayeke sara. **36** Gbâ ti azo angbâ ti mû peko ti lo na ala yeke dekongo, ala tene: "Fâ lo!"

37 Tongana ala yeke nduru ti lï na lo na yâ ti gbagba ti aturugu ni, Paul atene na mokonzi ti aturugu ni: "Mbi lingbi ti sara mbeni tënë na mo?" Mokonzi ni atene: "Mo hinga ti tene yanga ti Grec? **38** A yeke biani mo pëpe si ayeke zo ti Égypte so, na yâ ti alango so ahon, lo pusu azo ti londo ti ke ngorogbia na lo gboto akoli saki osio so ayeke azo ti kpongo zo na zembe lo gue na ala na yando?" **39** Tongaso Paul atene: "Ti tâ tënë ni, mbi yeke Juif ti Tarse na sese ti Cilicie, molenge ti mbeni gbata so azo kue ahinga ni. Tongaso mbi voro mo, mo zia lege na mbi ti sara tënë na azo ni." **40** Na peko ti so lo mû lege na Paul ti sara tënë, Paul aluti na ndo ti a-escalier ni, lo sara maboko ti lo na azo ni. Tongana ala kue aduti kpô, lo sara tënë na ala na yanga ti Hébreu, lo tene:

22 "Aita, ababâ, ALA mä tënë so mbi yeke tene fadeso na ALA ti gbu koko ti mbi." **2** (Biani, na ngoi so ala mä so lo yeke sara tënë na ala na yanga ti Hébreu, ala kue akiri aduti kpô na ndo adë ngii, na lo tene:) **3** "Mbi yeke Juif, a dü mbi na Tarse na sese ti Cilicie, me mbi manda mbeti na yâ ti gbata so na gbe ti Gamaliel. A fa na mbi tongana nyen ti gbu Ndia ti akotara mbilimbili, nga ti yapu na kua ti Nzapa tongana ti so ALA kue ayeke sara ni laso. **4** Na mbi sara ye ti ngangu na azo ti Lege ni so juska na kuâ, mbi gbë akoli na awali na kamba na mbi mû ala ti tene a bi ala na da ti kanga, **5** kota prêtre nga na bungbi ti a-ancien kue alingbi ti duti témoin ti mbi na ndo ti tënë so. Ala mû nga na mbi ambeti ti gue na ni na aita ti Damas, na mbi yeke na ndo ti lege ti gue ti gbu ala so ayeke kâ, ti gbë ala na kamba na ti ga na ala na Jérusalem ti tene a se ala.

6 "Me tongana mbi yeke tambela lani si mbi ga nduru na Damas, andâ a yeke midi tongaso, mo ye ti bâ, mbeni kota lumière alondo na yayu aza angoro mbi kue, **7** mbi tï na sese na mbi mä mbeni go so asara tënë na mbi atene: 'Saul, Saul, mo yeke sara ye ti ngangu na mbi ngbanga ti nyen?' **8** Mbi kiri tënë, mbi tene: 'Mo yeke zo wa, Seigneur?' Lo tene na mbi: 'Mbi yeke Jésus, zo ti Nazareth, lo so mo yeke sara ye ti ngangu na lo.' **9** Biani, akoli so ayeke na tere ti mbi abâ lumière ni, me ala mä lê ti tënë ti zo so ayeke sara tënë na mbi so pëpe. **10** Tongaso, mbi tene: 'Seigneur, mbi yeke sara ande nyen?' Seigneur atene na mbi: 'Londo, mo gue na mo lï na Damas. Kâ, a yeke tene na mo tënë na ndo ti aye kue so a fa awe ti tene mo sara.' **11** Me teti so mbi lingbi ti bâ ndo oko pëpe ndali ti gloire ti lumière so, azo so ayeke na tere ti mbi agbu maboko ti mbi gbungo si mbi si na Damas.

12 "Ananias, mbeni koli so akpe mbeto ti Nzapa tongana ti so Ndia afa, so aJuif kue ti ndo ni ayeke sara nzoni tënë ti lo mingi, **13** aga na mbage ti mbi na lo luti na tere ti mbi si lo tene na mbi: 'Saul, ita ti mbi, mo kiri mo bâ ndo!' Tâ na ngbonga ni so, mbi yô lê ti mbi na mbi bâ lo. **14** Lo tene: 'Nzapa ti akotara ti e asoro mo awe ti hinga ye so bê ti lo aye na ti bâ Lo so ayeke

mbilimbili nga ti mä tënë ti yanga ti
lo, **15** teti a lingbi mo duti témoin
ti lo na gbele azo kue tënë ti aye so
mo bâ na mo mä. **16** Na fadeso,
ngbanga ti nyen mo ngbâ ti ku? Lo-
ndo si a batize mo na mo sukula asio-
kpari ti mo na iringo ndo na lo na iri
ti lo.'
17 "Me na ngoi so mbi kiri na Jé-
rusalem awe na mbi yeke sambela
na yâ ti temple, mbi bâ mbeni ye to-
ngana suma, **18** na mbi bâ lo so
lo yeke sara tënë na mbi, lo tene:
'Londo hio na sigigi fade fade na yâ
ti Jérusalem, teti ala yeke yeda ande
pëpe na tënë ti témoin so mo yeke
fa na ndo ti mbi.' **19** Na mbi tene:
'Seigneur, azo so ahinga nzoni so
lani mbi yeke bi na da ti kanga ala
so amä na bê na mo nga mbi yeke
pika ala na zaza na yâ ti asynagogue
nde nde ti gue na ni. **20** Nga, to-
ngana a yeke tuku lani mênë ti té-
moin ti mo Étienne, mbi nga mbi
yeke luti lani na tere ni, mbi yeda
na ni na mbi yeke bata abongo ti azo
so ayeke fâ lo.' **21** Me lo tene na
mbi: 'Mo gue, teti mbi yeke tokua
mo ande na amara so ayeke na yo-
ngoro ndo.' "
22 Ala ngbâ ti mä lo juska asi na
ndo ti tënë so, me na pekoni ala de-
kongo, ala tene: "Zi mara ti zo tonga-
so na ndo ti sese, teti lo kpa ti ngbâ
na fini pëpe!" **23** Na teti so ala
yeke dekongo, ala yeke bi abongo ti
ala ti ndo ni na ala yeke tuku afuku
ti sese na lê ti nduzu, **24** mokonzi
ti aturugu ni amû yanga ti tene a gue
na lo na gbagba ti aturugu nga lo mû
yanga lo tene a pika Paul na zaza ti
hinga tënë ti yâ ti lo, tongaso si lo li-
ngbi ti hinga biani nda ni so ala
yeke dekongo na tere ti lo tongaso.
25 Me tongana ala leke lo ti tene a
pika lo na zaza, Paul atene na turu-
gu ti kota kamba so ayeke luti na
ndo so: "Ndia amû lege na ALA ti
pika na zaza mbeni koli so ayeke Ro-
main na so a dë ngbanga na li ti lo
pëpe?" **26** Biani, tongana turugu
ti kota kamba ni amä tënë so, lo gue
na mbage ti mokonzi ti aturugu ni
na lo fa peko ti tënë so na lo, lo tene:
"Nyen la mo ye ti sara? Bâ, koli
so ayeke mbeni Romain." **27** To-
ngaso mokonzi ti aturugu ni apusu
nduru, na lo tene na Paul: "Tene na
mbi si: Mo yeke Romain?" Paul ate-
ne: "En." **28** Mokonzi ti aturugu
ni atene: "Mbi futa kota nginza ti
wara adroit ti molenge ti kodoro ni
so." Paul atene: "Me ti mbi, a dü mbi
dungo na ni."
29 Hio, akoli so ayeke nduru ti
sara pasi na lo ti hunda yâ ti lo agbo-
to tere ti ala yongoro na lo. Mbeto
agbu mokonzi ti aturugu ni na ngoi
so lo hinga mbilimbili so Paul ayeke
mbeni Romain me so lo gbë lo fade
na kamba.
30 Tongaso, na ndade ni, teti so
lo ye ti hinga biani ngbanga ti nyen
si aJuif ayeke bi tënë na li ti Paul, lo
zi Paul na lo mû yanga na aprêtre-
mokonzi nga na Sanhédrin ni kue ti
bungbi. Lo ga na Paul, lo zia lo si lo
luti na popo ti ala.

23 Paul ayeke bâ gi azo ti San-
hédrin ni na lo tene: "Aita,
mbi yeke sara ye na gbele Nzapa
juska fadeso na yingo-ti-hinga so
ayeke tâ mbilimbili." **2** Na ma-
ngo tënë so, kota prêtre Ananias
amû yanga na ala so ayeke luti
na tere ti lo ti pika yanga ti Paul.
3 Na Paul atene na lo: "Nzapa aye-
ke pika mo, mo so mo yeke tere ti da
so a kpaka vuru mbamba dä. Mo oko
so mo duti ge ti fâ ngbanga na ndo
ti mbi alingbi na Ndia, na mo kiri
mo yeke doro Ndia ni na mungo ya-

nga ti tene a pika mbi?" **4** Ala so ayeke luti na ndo so atene: "Mo yeke zonga kota prêtre ti Nzapa?" **5** Na Paul atene: "Aita, mbi hinga fade pëpe so lo yeke kota prêtre. Teti a sû na Mbeti ti Nzapa a tene: 'A lingbi mo sara sioni tënë na tere ti mbeni mokonzi ti mara ti mo pëpe.' "

6 Tongana Paul abâ so mbeni mbage ti azo ni ayeke aSadducéen na mbeni mbage ni ayeke aFarizien, lo dekongo na yâ ti da ti Sanhédrin ni, lo tene: "Aita, mbi yeke Farizien, mbi yeke molenge ti aFarizien. A yeke na ndo ti beku ti zingongo ti akuâ si a yeke fâ ngbanga na li ti mbi so." **7** So lo sara tënë so, mbeni papa alondo na popo ti aFarizien na aSadducéen, na yâ ti gbâ ti azo ni akangbi. **8** Ti aSadducéen, ala tene so zingongo ti akuâ ayeke dä pëpe, nga a-ange na ayingo ayeke dä pëpe, me ti aFarizien, ala tene polele so aye so kue ayeke dä. **9** Tongaso mbeni kota dekongo alondo, na ambeni scribe so ayeke ti bungbi ti aFarizien alondo na ala to nda ti ke tënë ni na ngangu, ala tene: "E wara mbeni ye ti sioni na li ti koli so pëpe. Me tongana mbeni yingo wala mbeni ange asara tënë na lo . . ." **10** Na tongana papa ni aga kota mingi, mokonzi ti aturugu ni asara mbeto ti tene ala suru yâ ti Paul. Tongaso lo mû yanga na aturugu ni ti zu na ti gboto Paul na popo ti ala ti gue na lo na gbagba ti aturugu ni.

11 Me na bï ni so, Seigneur aluti na tere ti Paul na lo tene: "Mo sara mbeto oko pëpe! Teti legeoko tongana ti so na Jérusalem mo fa nda ti tënë kue na ndo ti aye so andu mbi, a lingbi mo fa nga tënë ti témoin ni na Rome."

12 Tongana ndo ahan awe, aJuif agbe lingo na ala zia tere ti ala na gbe ti bä, ala tene ala yeke te kobe pëpe nga ala yeke nyon ngu pëpe juska ala fâ Paul si. **13** Akoli so agbe lingo ni nga so azia tere ti ala na gbe ti bä so, wungo ti ala ahon bale-osio. **14** Ala gue ala bâ a-prêtre-mokonzi nga na a-ancien na ala tene: "E mû yanga biani na e zia tere ti e na gbe ti mbeni bä, ti te kobe kete tongaso pëpe juska e fâ Paul si. **15** Tongaso, ala na azo ti Sanhédrin ni, ala gue ala fa na mokonzi ti aturugu ni nda ni so a lingbi lo mû Paul lo ga na lo na ala. Zia ala sara ye mo bâ mo tene ala ye ti hinga mbilimbili atënë so andu lo. Ti e, kozoni si lo si nduru, e yeke leke tere ti e ti fâ lo."

16 Me, molenge ti ita ti Paul ti wali amä tënë ti ye so ala leke ti sara so, lo ga lo lï na yâ ti gbagba ti aturugu ni na lo fa peko ti tënë so na Paul. **17** Tongaso Paul airi mbeni turugu ti kota kamba ni oko na lo tene: "Gue na maseka-koli so na mokonzi ti aturugu ni, teti lo yeke na mbeni tënë ti fa pekoni na lo." **18** Koli so amû lo, lo gue na lo na mokonzi ti aturugu ni na lo tene: "Paul, zo ti kanga so, airi mbi na lo hunda na mbi ti ga na maseka-koli so na mo, teti lo yeke na mbeni tënë ti tene na mo." **19** Mokonzi ti aturugu ni agbu maboko ti maseka-koli so, lo gboto lo na mbeni ndo nde si lo to nda ti hunda lo gi ala use, lo tene: "Tënë wa mo yeke na ni ti fa pekoni na mbi?" **20** Maseka-koli ni atene: "A-Juif amä tere ti hunda mo ti ga na Paul na gbele Sanhédrin ni kekereke, mo bâ mo tene ala ye ti hinga mbeni ye mbilimbili na ndo ti lo. **21** Me, mo zia si ala handa mo pëpe, teti ambeni koli so wungo

ti ala ahon bale-osio aleke tere ti ala
ti sara ye na lo, na ala zia tere ti ala
na gbe ti bä ti te kobe pëpe nga ti
nyon ngu pëpe juska ala fâ lo si. Na
ala leke tere ti ala fadeso awe, ala
yeke ku gi yanga so mo yeke mû."
22 Tongaso mokonzi ti aturugu ni
atene na lo: "Mo tene na zo oko pëpe
so mo fa tënë ti aye so na mbi awe."
Na pekoni, lo zia maseka-koli so ti
gue.

23 Mokonzi ti aturugu ni airi
ambeni turugu ti kota kamba use na
lo tene na ala: "ALA leke aturugu
ngbangbo use, ALA leke nga ambe-
ni turugu bale-mbasambala so aye-
ke kpe na mbarata nga na aturugu
ngbangbo use so ayeke bi likongo,
ti tene nduru na ngbonga ota ti bï
so ala tambela juska na Césarée.
24 Nga, ALA mû anyama so ayeke
yô kungba si ala yô Paul na ndo ni,
na ALA gue na lo nzoni na gouver-
neur Félix." **25** Na lo sû mbeni
mbeti, mbeti ni atene tongaso:

26 "Mbi Claude Lysias, mbi sû
mbeti so na mo, kota zo, Gouverneur
Félix: Mbi bara mo! **27** A-Juif
agbu koli so na a ngbâ kete ala fâ lo,
me mbi si hio tongaso na aturu-
gu, mbi zi lo, teti mbi mä so lo
yeke mbeni Romain. **28** Na teti
mbi ye ti hinga mbilimbili nda ni
so ala yeke bi tënë na li ti lo, mbi
ga na lo na gbele Sanhédrin ti ala.
29 Mbi bâ so ala bi tënë na li ti
lo ndali ti atënë ti Ndia ti ala, me
pëpe ndali ti mbeni ye oko tongaso
so alingbi na kuâ wala na kanga.
30 Me ngbanga ti so a fa na mbi so
a gbe lingo na tere ti lo, ni la mbi
yeke tokua lo hio na mo, na mbi
yeke mû yanga na azo ti bingo tënë
na li ti lo ti sara tënë na tere ti lo na
gbele mo."

31 Tongaso aturugu so amû Paul
alingbi na yanga so a mû na ala, ala
gue na lo na bï ni na gbata ti Anti-
patris. **32** Na ndade ni, ala mû
yanga na aturugu so ayeke kpe na
mbarata ti gue tanga ti lege ni na lo,
na ala kiri ti ala na gbagba ti aturu-
gu ni. **33** Aturugu so ayeke kpe
na mbarata ni alï na Césarée na ala
mû mbeti so na gouverneur ni nga
ala fa Paul na lo. **34** Tongaso lo
diko mbeti ni, na pekoni lo gi ti
hinga wala Paul ayeke ti kodoro-
komanda wa, na lo hinga so lo yeke
ti Cilicie. **35** Lo tene: "Fade mbi
yeke mä ande mo kue na ngoi so azo
ti bingo tënë na li ti mo aga si." Na
lo mû yanga si a bata Paul na yangbo
ti Hérode.

24 Lango oku na pekoni, kota
prêtre Ananias aga lege-
oko na ambeni ancien nga na mbe-
ni wagbungo koko so iri ti lo ayeke
Tertullus. Na ala gue na tënë ti Paul
na gbele gouverneur ni. **2** Tonga-
na a iri lo, Tertullus ato nda ti bi tënë
na li ti Paul, lo tene:

"Teti so e duti na siriri mingi nda-
li ti mo, nga ndali ti so ambeni gbia-
ngo ye angbâ ti ga na yâ ti mara ti e
teti so mo bâ ndo ayo, **3** Kota zo
Félix, na ngoi kue nga na ndo kue e
yamba ni na singila mingi na bê ti
e. **4** Me teti mbi ye ti mû ngoi ti
mo mingi pëpe, mbi voro mo na nzo-
ni bê ti mo ti dengi mê ti mä e kete
si. **5** E bâ so koli so ayeke tâ sio-
ni zo, nga na popo ti aJuif kue so
ayeke na ndo ti sese so azo ayeke dä,
lo yeke pusu azo ti londo ti ke ngo-
rogbia, na lo yeke mbeni zo so aye-
ke mû li ni na yâ ti secte ti azo
ti Nazareth, **6** nga lo tara ti sara
si temple aga sioni, me e gbu lo.
7* —— **8** Tongana mo hunda yâ ti

Kus 24:7* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

lo, mo wani mo lingbi ti hinga tënë
nzoni na ndo ti aye kue so e bi tënë
ni na li ti lo."
9 Na ndo ti tënë so, aJuif nga aye
gbe ti tënë so a bi na li ti lo, ala
tene so aye ni ayeke tongaso biani.
10 Tongana gouverneur ni asara lê
ti lo na Paul ti sara tënë, Paul akiri
tënë atene:
"So mbi hinga nzoni mbi tene a
sara angu mingi awe si mo yeke
wafango ngbanga na ndo ti mara
so, a nzere na mbi ti sara tënë ti
aye so abâ mbi ti gbu koko ti mbi
wani, **11** teti mo lingbi ti hunda
ti hinga so ade ahon lango bale-
oko na use pëpe si mbi montê
lani na Jérusalem ti voro Nzapa.
12 Na ala wara mbi pëpe na dengo
gaba na mbeni zo na yâ ti temple
wala ala wara mbi pëpe na bungbi-
ngo azo ti bi wusuwusu, atâa na yâ
ti asynagogue wala na yâ ti gbata ni.
13 Nga, ala lingbi pëpe ti fa na mo
tâ tënë ti aye so ala yeke bi tënë ni
na li ti mbi fadeso. **14** Me mbi li-
ngbi ti yeda na gbele mo so, na ndo
ti tënë ti lege ni so ala iri ni mbeni
'secte', a yeke tongaso si mbi yeke
sara kusala so ayeke nzoni-kue na
Nzapa ti akotara ti mbi, teti mbi mä
na bê na aye kue so ayeke na yâ ti
Ndia nga so a sû ni na yâ ti ambeti
ti aProphète. **15** Na mbi yeke na
beku na mbage ti Nzapa, beku so
azo so nga ayeke na ni, so a yeke zi-
ngo ande na kuâ azo ti mbilimbili na
azo ti mbilimbili pëpe. **16** Ndani
la, mbi ngbâ ti sara ngangu lakue ti
duti na mbeni yingo-ti-hinga so ate-
ne na mbi so mbi yeke sara sioni oko
pëpe na tere ti Nzapa nga na tere ti
azo. **17** Tongaso, na peko ti angu
mingi, mbi ga na amatabisi ti mû na
azo ti mawa ti mara ti mbi nga ti mû
a-offrande na Nzapa. **18** Na ngoi
so mbi yeke sara aye so, ala wara
mbi na yâ ti temple, andâ mbi suku-
la tere ti mbi awe tongana ti so Ndia
afa, me ala wara mbi pëpe na gbâ
ti azo na tere ti mbi wala na bi-
ngo mbeni wusuwusu. Me ambeni
Juif so alondo na kodoro-komanda ti
Asie ayeke lani dä, **19** ala si ali-
ngbi fade ti duti ge na gbele mo
ti bi tënë na li ti mbi tongana ala
yeke na mbeni tënë na tere ti mbi.
20 Wala azo so ayeke ge so, zia ala
wani asara tënë ti ye ti sioni so ala
wara ni na ndo ti mbi na ngoi so mbi
yeke luti lani na gbele Sanhédrin,
21 wala peut-être gi tënë oko so
mbi dekongo na ni lani na ngoi so
mbi yeke luti na popo ti ala? so mbi
tene: 'A yeke na ndo ti tënë ti zingo-
ngo ti akuâ si a yeke fâ ngbanga laso
na li ti mbi na gbele ALA!' "
22 Me, Félix, so ahinga tënë na
ndo ti Lege ni so nzoni mingi, apu-
su tënë ti azo ni na mbeni lango nde,
lo tene: "Tongana Lysias mokonzi
ti aturugu ni asi ande awe, fade
mbi yeke bâ yâ ti tënë ti ALA ni."
23 Na lo mû yanga na turugu ti kota
kamba ni ti bata koli so na ti woko
yâ ti kanga ti lo kete, nga ti kanga
lege na zo oko pëpe na popo ti aita ti
lo ti sara kua na lo.
24 Ambeni lango na pekoni, Fé-
lix asi, lo na wali ti lo Drusille so
ayeke mbeni Juif. Lo tokua ti iri Paul
na lo mä lo na ndo ti tënë ti mabe
na Christ Jésus. **25** Me tongana
Paul asara tënë na ndo ti mbilimbili,
kangango nzara ti bê nga na ngba-
nga so ayeke ga, mbeto agbu Félix
si lo tene: "Ti laso, mo gue, me to-
ngana mbi wara mbeni ngoi so ali-
ngbi, fade mbi yeke kiri ti tokua ti
iri mo ande." **26** Me na oko ngoi
ni, Félix ayeke na beku so Paul aye-
ke mû na lo nginza. Ndani la si lo

yeke tokua lege mingi ti iri Paul na
lo yeke sara lisoro na lo. **27** Me,
tongana ngu use ahon awe, Porcius
Festus amû place ti Félix. Teti so Fé-
lix aye si aJuif abâ lo na nzoni lê, lo
zia Paul angbâ na kanga.

25 Tongana Festus agbu mba-
ta ti kusala ti lo na yâ ti
kodoro-komanda ni awe, lango ota
na pekoni lo londo na Césarée
lo montê na Jérusalem. **2** Na a-
prêtre-mokonzi nga na akota zo ti
aJuif ague na tënë ti Paul na gbele
lo. Tongaso ala to nda ti voro yanga
na lo mingi, **3** ala hunda ti tene lo
sara nzoni na ala, lo tokua ndo ti
tene Paul aga na Jérusalem. Andâ
ala zia ambeni zo na hondengo ni ti
ku lo ti fâ lo na lege. **4** Me Festus
atene so a yeke bata Paul na Césa-
rée, na ni wani ni yeke nduru ti gue
kâ na yâ ti kete ngoi. **5** Lo tene:
"Tongaso zia azo so ayeke na li ti
ALA azu kâ legeoko na mbi na ala bi
tënë na li ti lo, tongana mbeni ye
ti sioni ayeke dä ti tene na ndo ti koli
so."

6 Tongaso tongana lo ngbâ na
popo ti ala gi lango miombe wa-
la bale-oko, lo zu na Césarée. Na
ndade ni, lo duti na ndo ti fango
ngbanga na lo mû yanga ti tene a ga
na Paul. **7** Tongana lo si, aJuif so
alondo fade na Jérusalem si azu alu-
ti angoro lo, ala bi gbâ ti akota tënë
na li ti lo, me ala lingbi pëpe ti fa
aye so afa atene atënë so ayeke tâ
tënë.

8 Me Paul asara tënë so ti gbu
koko ti lo, lo tene: "Mbi sara siokpa-
ri oko pëpe, atâa na tere ti Ndia ti
aJuif, wala na tere ti temple wala na
tere ti César." **9** Teti so Festus
aye si aJuif abâ lo na nzoni lê, lo tene
na Paul: "Mo ye ti montê na Jérusa-
lem si a fâ ngbanga ti mo kâ na gbe-
le mbi na ndo ti atënë so?" **10** Me
Paul atene: "Mbi yeke luti fadeso na
gbele ngbanga ti César la, na a yeke
na ndo so si a lingbi a fâ ngbanga ti
mbi. Mbi sara ye ti sioni oko pëpe na
aJuif, tongana ti so mo kue mo yeke
bâ ni nzoni na lê ti mo. **11** Tonga-
na mbi yeke biani mbeni zo ti sara-
ngo ye ti sioni na mbi sara mbeni ye
ti sioni so alingbi na kuâ, mbi yeke
kpe kuâ ni pëpe. Me, tongana aye so
ala bi atënë ni na li ti mbi ayeke tâ
ye pëpe, mbeni zo alingbi ti mû mbi
pëpe ti zia na maboko ti ala ti nzere
na ala. Mbi hunda ti gue na tënë
ni na gbele César!" **12** Na pekoni,
tongana Festus asara tënë na bu-
ngbi ti awawango ni awe, lo tene:
"Mo hunda ti gue na tënë ni na gbe-
le César, fade mo yeke gue na gbe-
le César."

13 Tongana ambeni lango ahon
awe, Gbia Agrippa na Bérénice aga
na Césarée na iri ti ngorogbia ti
bara Festus. **14** Tongaso, tonga-
na ala yeke sara alango mingi na
ndo so, Festus azia atënë so andu
Paul na gbele gbia ni, lo tene:

"Mbeni koli ayeke dä so Félix azia
lo si lo ngbâ na da ti kanga. **15** Na
ngoi so mbi yeke lani na Jérusalem,
aprêtre-mokonzi nga na a-ancien ti
aJuif aga na tënë ti lo na gbele mbi,
ala hunda ti tene a fâ sioni ngbanga
na li ti lo. **16** Me mbi kiri tënë na
ala mbi tene a yeke na lege ti ndia
ti aRomain pëpe ti mû mbeni zo ti
zia na maboko ti azo ti bingo tënë na
li ti lo gi ti nzere na ala. Me kozoni
kue, a lingbi lo tingbi lê na lê na azo
so abi tënë na li ti lo nga lo wara lege
ti sara tënë ti gbu koko ti lo na ndo
ti tënë so a ga na lo na ngbanga nda-
li ni. **17** Tongaso na ngoi so ala
kue asi ge, mbi ku pëpe, me na nda-
de ni mbi duti na ndo ti fango ngba-

nga na mbi mû yanga ti tene a ga na koli ni. **18** Azo ti bingo tënë na li ti lo ni aga, na ala fa pëpe mbeni ye ti sioni oko tongaso na ndo ti aye ti sioni so mbi bâ ti mbi fade mbi tene lo sara ni. **19** Ala papa gi na lo na ndo ti atënë so andu lege ti vorongo nzapa ti ala nga so andu mbeni zo so iri ti lo ayeke Jésus so lo kui awe me so Paul angbâ gi ti tene so lo yeke na fini. **20** Teti mbi hinga mbeni ye ti sara pëpe ndali ti papa ni so alondo na ndo ti atënë ni so, mbi hunda lo wala lo ye ti gue na Jérusalem si a fâ ngbanga ti lo na ndo ti atënë ni so kâ. **21** Me na ngoi so Paul ahunda ti tene a bata lo ti ku na desizion so Auguste ni ayeke mû, mbi mû yanga ti tene a bata lo juska na ngoi so mbi yeke tokua lo na César."

22 Tongaso, Agrippa atene na Festus: "Mbi kue mbi ye ti mä koli so." Festus atene: "Mo yeke mä lo kekereke." **23** A si na ndade ni, Agrippa na Bérénice aga, ala yü bongo ti baba mingi na ala lï na yâ ti kubu ti tenengo ngbanga ni legeoko na amokonzi ti aturugu nga na akota zo ti gbata ni. Na tongana Festus amû yanga, a ga na Paul. **24** Na Festus atene: "Gbia Agrippa na ALA kue so ayeke laso ge na tere ti e, ALA bâ koli so gbâ ti aJuif kue aga abâ mbi ndali ti lo na Jérusalem nga na ndo so ge; ala dekongo atene a lingbi lo ngbâ na fini mbeni pëpe. **25** Me mbi bâ ti mbi so lo sara mbeni ye oko pëpe so alingbi na kuâ. Ni la, tongana koli so lo wani lo hunda ti gue na tënë so na gbele Auguste ni, mbi yeda ti tokua lo. **26** Me mbi yeke na mbeni mbilimbili tënë ti sû na mbeti na ndo ti lo na Seigneur ti mbi pëpe. Ni la, mbi ga na lo na gbele ALA, na mbilimbili na gbele mo Gbia Agrippa, tongaso si, na peko ti so a yeke hunda tënë na lo na gbele ngbanga so, mbi lingbi ti wara mbeni tënë ti sû ni na mbeti. **27** Teti mbi bâ ti mbi so a yeke na lege ni pëpe ti tokua mbeni zo ti kanga na ti fa pëpe atënë so a bi na li ti lo."

26 Agrippa atene na Paul: "A mû lege na mo ti sara tënë ti mo." Tongaso Paul ayôro yâ ti maboko ti lo na lo to nda ti sara tënë ti gbu koko ti lo wani, lo tene:

2 "Na ndo ti aye kue so aJuif abi tënë na li ti mbi ndali ni, Gbia Agrippa, mbi yeke na ngia ti bâ so a yeke na gbele mo si mbi yeke sara tënë ti gbu koko ti mbi laso, **3** mbilimbili teti mo hinga nzoni mingi angobo kue ti aJuif nga na adengo gaba so ayeke na popo ti ala. Tongaso mbi voro mo ti kanga bê ti mä mbi.

4 "Biani, na ndo ti tënë ti sarango ye ti tere ti mbi na popo ti azo ti mara ti mbi nga na yâ ti Jérusalem, ti londo na ngoi so mbi de lani maseka, aJuif kue **5** so ahinga mbi kozoni ahinga so mbi duti lani tongana mbeni Farizien so asara ye alingbi na fango ye ti lege ti vorongo nzapa ti e, fango ye ni so ayeke tâ ngangu mingi. Tongana aJuif so aye, ala lingbi ti sara tënë ti témoin ni. **6** Me ti fadeso, a yeke ndali ti beku ti zendo so Nzapa amû na akotara ti e si mbi yeke luti na gbele ngbanga. **7** Na ndo ti zendo so, akete mara bale-oko na use ayeke ku nga ti bâ gango tâ tënë ni na sarango kusala so ayeke nzoni-kue na Nzapa bï na lâ, na ngangu ti ala kue. Ô gbia, a yeke na ndo ti tënë ti beku so si aJuif abi tënë na li ti mbi.

8 "Ngbanga ti nyen ALA dë kite so Nzapa ayeke zingo akuâ?

9 Ti mbi, mbi bâ so a yeke ngbanga ti mbi lani ti sara aye mingi
ti ke iri ti Jésus, zo ti Nazareth.
10 Na biani, a yeke ye so mbi sara
lani na Jérusalem. Mbi bi na da ti
kanga azo mingi na popo ti ala so
ayeke nzoni-kue, teti mbi wara la-
ni komandema ni na tïtî aprêtre-
mokonzi. Na tongana a ye ti fâ ala,
mbi ye pekoni nga. **11** Na sengo
ala fani mingi na yâ ti asynagogue
kue, mbi tara ti pusu ala na ngangu
ti bere tënë ti mabe ti ala. Na teti so
bê ti mbi ason ahon ndo ni na tere ti
ala, mbi gue juska ti sara ye ti nga-
ngu na ala même na yâ ti ambeni
gbata nde.

12 "So mbi bi tere ti mbi kue
ti sara ye so, tongana mbi yeke
gue na Damas na lege ti komande-
ma nga na yanga so aprêtre-moko-
nzi amû na mbi, **13** Ô gbia, mbi
bâ na ndo ti lege ni na midi mbe-
ni lumière so aza ahon zango ti
lâ si alondo na yayu. Lumière ni
aza angoro mbi na angoro nga ala
so ayeke tambela legeoko na mbi.
14 Na tongana e kue e tï na sese,
mbi mä mbeni go so asara tënë na
mbi na yanga ti Hébreu atene: 'Saul,
Saul, mo yeke sara ye ti ngangu
na mbi ngbanga ti nyen? So mo
ngbâ ti sara ngangu-li na asaworo
ni, mo yeke sara sioni na mo wani.'
15 Me mbi tene: 'Mo yeke zo wa,
Seigneur?' Na Seigneur atene: 'Mbi
yeke Jésus, lo so mo yeke sara ye ti
ngangu na lo so. **16** Me mo londo,
mo luti na ndo ti gere ti mo. Teti a
yeke ndali ti ye so si mbi fa tere ti
mbi na lê ti mo: ti soro mo tongana
wakua nga témoin ti aye so mo bâ
nga na ti aye so fade mbi yeke sara
si mo bâ na ndo ti mbi. **17** Na oko
ngoi ni, mbi yeke zi mo na tïtî azo
so nga na tïtî amara so mbi yeke to-
kua mo na ala, **18** ti zi lê ti ala, ti
zi ala na yâ ti bingo ti ga na ala na
lumière, ti zi ala na gbe ti komande-
ma ti Satan ti ga na ala na Nzapa, si
ala wara pardon ti asiokpari nga na
ye ti héritier na popo ti azo so mabe
ti ala na mbi asara si ala ga nzoni-
kue.'

19 "Tongaso, Gbia Agrippa, mbi
sara ye nde pëpe na ye so mbi
bâ, ye so alondo na yayu, **20** me
na azo so ayeke na Damas kozoni
nga na pekoni ala so ayeke na Jéru-
salem, na ando kue ti Judée nga
na amara, mbi gue na tënë so na
ala: a lingbi ala changé bê ti ala na
ala ga na Nzapa na sarango akusa-
la so alingbi biani na changengo bê.
21 A yeke ndali ti aye so si aJuif
agbu mbi na yâ ti temple na ala tara
ti fâ mbi. **22** Me, teti mbi wara
mungo maboko so alondo na Nzapa,
mbi ngbâ ti sara tënë ti témoin so
laso na akete zo nga na akota zo, me
mbi sara mbeni tënë nde pëpe, gi
tënë ti aye so ambeti ti aProphète
nga na Moïse afa lani atene a yeke
si: **23** so a lingbi Christ abâ pasi,
na tongana kozo zo so a yeke zingo
lo na kuâ, lo yeke gue fade ti fa tënë
na ti ga na lumière na aJuif nga na
amara."

24 Tongana lo yeke sara atënë
so ti gbu koko ti lo, Festus asara
tënë na kota go atene: "Paul, mo
yeke ga zo ti fou! Hingango ye mi-
ngi ayeke gue na mo ti ga zo ti fou!"
25 Me Paul atene: "Kota zo Festus,
mbi yeke ga zo ti fou pëpe, me mbi
yeke sara atënë so ayeke tâ tënë
nga ti zo so bibe ti lo ayeke nzo-
ni. **26** Ti tâ tënë ni, gbia so mbi
yeke sara tënë na lo na kamene pëpe
ahinga tënë na ndo ti aye so nzo-
ni mingi, teti mbi hinga biani so
lo hinga aye so kue nzoni, ngba-

nga ti so a sara ye so na hondengo
ni pëpe. **27** Gbia Agrippa, mo mä
na bê na aProphète? Mbi hinga so
mo mä na bê." **28** Me Agrippa
atene na Paul: "Na yâ ti kete ngoi,
mo lingbi ti gue na mbi ti ga Chré-
tien." **29** Na ndo ti tënë so, Paul
atene: "Na gbele Nzapa, mbi ye si
wala na yâ ti kete ngoi wala mbeni
lâ, gi mo pëpe, me nga ala kue so
ayeke mä mbi laso aga tongana mbi,
me na yâ ti azingiri so pëpe."

30 Gbia ni alondo, gouverneur
ni, Bérénice na azo so aduti legeoko
na ala asara nga tongaso. **31** Me
tongana ala yeke sigigi, ala to nda
ti tene na popo ti ala: "Koli so asa-
ra mbeni ye oko pëpe so alingbi
na kuâ wala na kanga." **32** Nga,
Agrippa atene na Festus: "A lingbi
fade ti zi koli so tongana lo hunda
pëpe ti gue na tënë so na gbele
César."

27 Tongana a mû desizion ti
tene e mû mangboko e gue
na Italie, a mû Paul nga na ambeni
zo ti kanga ni a zia ala na maboko ti
mbeni turugu ti kota kamba so iri
ti lo ayeke Julius, lo yeke ti bu-
ngbi ti aturugu ti Auguste. **2** Na
Adramyttium, e ko na yâ ti mbeni
mangboko so aye ti gue na ando so
ayeke na yanga ti ngu ti kodoro-
komanda ti Asie, na e londo na ndo
so e gue. Aristarque, zo ti Macé-
doine so kodoro ti lo ayeke Thessa-
lonique, ayeke na tere ti e. **3** Na
ndade ni, e si na Sidon, na Julius
asara nzoni na Paul, lo mû lege na
Paul ti gue ti bâ akamarade ti lo ti
tene ala bâ lege ti lo.

4 Tongana e londo na ndo so, e
mû lê ti ngu-ingo ni ti gue, e ngo-
ro na tere ti Chypre, ngbanga ti so
pupu ni ayeke ga gi na dawa ti e.
5 Na e mû gi lê ti ngu-ingo ni e hon
na tere ti Cilicie na Pamphylie na
e si na Myre so ayeke na Lycie.
6 Me na ndo so, turugu ti kota ka-
mba ni awara mbeni mangboko so
alondo na Alexandrie si ayeke gue
na Italie, na lo mû yanga na e ti ko
na yâ ni. **7** Na peko ti so e kpe
yeke yeke teti alango mingi na yâ
ti akpale na e si na Cnide, ngbanga
ti so pupu ni azia lege na e ti hon
pëpe, e ngoro na tere ti Crête na
mbage ti Salmoné, **8** e mû tere ni
na yâ ti akpale na e si na mbeni ndo
so a iri ni Nzoni-ndo-ti-lutingo-ti-
amangboko, so gbata ti Lasée ayeke
nduru na ni.

9 Teti so ngoi mingi ahon awe
nga a yeke duti sioni ti mû lê ti ngu
ni ngbanga ti so même ngoi ti mu-
ngo jeûne ti lango ti kangango ndo
ti asiokpari ahon awe, Paul amû wa-
ngo so na ala, **10** lo tene: "Azo,
mbi bâ so tambela ti lê ti ngu ni aye-
ke ga ande na kpale nga e yeke gi-
risa aye mingi, gi akungba nga na
mangboko ni pëpe, me e yeke girisa
nga âme ti e." **11** Me, turugu ti
kota kamba ni angbâ ti mä gi yanga
ti zo ti kpengo na mangboko ni nga
na wa ti mangboko ni ahon ti mä atë-
në so Paul atene. **12** Teti so ndo ti
lutingo ti amangboko ni ayeke nzoni
ndo pëpe ti duti dä na ngoi ti dê, mi-
ngi ti azo ni abâ so a yeke nzo-
ni ti hon na ndo so, si ala lingbi ti bâ
wala lege ayeke dä ti si na Phé-
nix ti duti kâ na ngoi ti dê. Phé-
nix ayeke mbeni ndo ti lutingo ti
amangboko na Crête so abâ ndo na
mbage ti Banga-To nga na mbage ti
Mbongo-To.

13 Nga, tongana pupu so alondo
na mbage ti Mbongo ayeke ya ye-
ke yeke, ala bâ ti ala atene ye so ala
ye ti sara aga nzoni awe, tongaso ala
zi kale ti mangboko ni na ala to nda

ti mû gi tere ti zoa ti Crête ni ti hon.
14 Me gi kete na pekoni, mbeni
kota pupu so a iri ni Euraquilon aya
ngangu na ndo ti zoa ni. **15** Teti
pupu ni ayengi mangboko ni nga-
ngu mingi na mangboko ni alingbi ti
gbu lê ni pëpe na pupu ni, e sara ye
oko pëpe me e zia pupu ni ahon na
e. **16** Fadeso e ngoro tere ti mbe-
ni kete zoa so a iri ni Cauda, me e
sara ngangu mingi si e wara lege ti
gbu biani kete ngo so a kanga na
ngbonda ti mangboko ni. **17** Me
na peko ti so ala gboto ni na yâ ti ma-
ngboko ni awe, ala to nda ti sara ku-
sala na ambeni ye ti kanga mbeni
kamba angoro tere ti mangboko ni
kue si a gbu ni ngangu. Na teti ala
sara mbeto ti tene ala gue ala tuku
na mangboko ni na yanga ti ngu ti
Syrte, ala zi voile ti mangboko ni ala
zia na sese na tongaso pupu ahon na
mangboko ni. **18** Me teti so kota
pupu ni angbâ ti yengi e ngangu mi-
ngi, na ndade ni ala to nda ti mû
ambeni kungba ti mangboko ni ti bi
si mangboko ni ayapu. **19** Na ota
lango ni, ala wani ala mû aye ti kua
ti mangboko ni ala bi na ngu.

20 Alango mingi e bâ lâ wala ato-
ngoro pëpe na teti pupu so ayeke ya
na ndo ti e ayeke kete pupu pëpe,
beku kue so e yeke na ni ti sö kuâ
ato nda ti hunzi. **21** Na peko ti so
alango mingi azo ni agbanzi tere ti
ala ti te kobe, Paul aluti na popo ti ala
na lo tene: "Azo, tongana ALA hinga
fade, ALA mä wango ti mbi na ALA
londo na Crête ALA mû lê ti ngu-
ingo ni ti hon pëpe, ka e wara kpa-
le nga e girisa aye mingi tongaso
pëpe. **22** Ye oko, mbi wa ALA fa-
deso ti sara mbeto pëpe, teti âme
oko na popo ti ALA ayeke girisa pëpe,
me gi mangboko ni si ayeke girisa.
23 Teti, na bï so, mbeni ange ti
Nzapa so mbi yeke zo ti lo nga so mbi
yeke sara kusala so ayeke nzoni-kue
na lo aluti na tere ti mbi, **24** lo
tene: 'Paul, sara mbeto pëpe, teti a
lingbi mo luti na gbele César. Na bâ,
na lege ti nzobe ti lo, Nzapa amû
lege na ala kue so ayeke na tere ti
mo na yâ ti mangboko ni ti sö fini ti
ala.' **25** Tongaso ALA sara mbeto
pëpe, teti mbi mä na bê na Nzapa so
ye ni ayeke si ande gi tongana ti so
a tene na mbi. **26** Me e yeke gue
ti tuku na ndo ti mbeni zoa."

27 Tongana a si na bï bale-oko na
osio ni, na so pupu ni ayeke yengi e
ngangu mbage na mbage na lê ti
ngu-ingo ti Adria, na bê ti bï, azo so
ayeke sara kua na yâ ti mangboko ni
ayeke bâ ti ala atene ala yeke pusu
nduru na mbeni sese. **28** Ala tara
lingo ti ngu ni na ala wara brasse
bale-use, tongaso ala hon kete na
ala kiri ala tara lingo ti ngu ni na
ala wara brasse bale-oko na oku.
29 Na teti ala sara mbeto ti tene e
kpo tere ti e na akota tênë, ala ngbâ
na ngbonda ti mangboko ni ala bi
akale osio na ngu na ala ye ti tene
ndo ahan hio. **30** Me tongana azo
so ayeke sara kua na yâ ti mangbo-
ko ni ayeke gi lege ti kpe na yâ ti
mangboko ni na ala sara si kete ngö
ni azu na lê ti ngu-ingo ni, ala sara
mo bâ mo tene ala ye ti bi akale na
ngu na mbage ti hôn ti mangboko ni,
31 Paul atene na turugu ti kota ka-
mba ni nga na aturugu ni: "ALA li-
ngbi ti sö fini ti ALA pëpe tongana
akoli so angbâ na yâ ti mangboko ni
pëpe." **32** Tongaso aturugu ni afâ
akamba ti kete ngö ni na ala zia ni
si a tï na yâ ti ngu.

33 Tongana a si nduru na nda-
pre, Paul ato nda ti wa azo ni
kue ti te mbeni ye, lo tene: "Laso
ayeke lango bale-oko na osio ni so

ALA lango pëpe na ALA ngbâ ti ke
ti te kobe, nga ye oko andu yanga
ti ALA pëpe. **34** Tongaso mbi wa
ALA ti te mbeni ye, teti a yeke nda-
li ti nzoni ti ALA. Bâ, kuä ti li ti
ALA oko tongaso ayeke futi pëpe."
35 Tongana lo sara tënë so awe, lo
nga lo mû mbeni mapa, lo kiri si-
ngila na Nzapa na gbele ala kue,
lo fâ yâ ni na lo to nda ti te ni.
36 Tongaso tere ti ala kue anzere,
na ala wani ala to nda ti te mbeni ye.
37 E a-âme kue so e yeke na yâ
ti mangboko ni, wungo ti e ayeke
ngbangbo use na bale-mbasambala
na omene. **38** Tongana ala te ye
yâ ti ala asi awe, ala to nda ti mû ablé
ni ti bi na ngu-ingo ti tene mangbo-
ko ni ayapu.

39 Tongana ndo ahan awe, ala
hinga sese ni so pëpe, me ala yeke
bâ gi mbeni ndo so mbutu ayeke dä
na yanga ti ngu ni, na ala leke na bê
ti ala ti gue na mangboko ni na ndo
ti mbutu ni tongana lege ayeke dä.
40 Tongaso, ala fâ akale ti mangbo-
ko ni, ala zia ni a tï na yâ ti ngu-ingo
ni. Na oko ngoi ni ala zi akamba ti
akaî so ayeke fa lege na mangboko
ni, na tongana ala kiri na voile ti
mangboko ni na nduzu ti tene pupu
apusu ni, ala gue na mbage ti mbu-
tu ni. **41** Me tongana mangboko
ni asi na mbeni ndo so mbutu aye-
ke dä nga so ngangu ti ngu-ingo ni
ayeke ga dä mbage na mbage, ala
sara si mangboko ni ague akpo mbu-
tu so, na hon ni alï na yâ ni si a li-
ngbi ti hon pëpe. Ngbonda ti man-
gboko ni ato nda ti fâ na ngangu ti
tï oko na oko. **42** Na bango ye so,
aturugu ni aye gi ti fâ azo ti kanga
ni, tongaso si mbeni oko atï na ngu
akpe pëpe. **43** Me turugu ti kota
kamba ni aye ti sö fini ti Paul, tonga-
so lo kanga lege na ala ti sara ye so
ala ye ti sara so. Lo mû yanga na
ala so ahinga ngu ti huru na yâ ti
ngu-ingo ni na ti si kozo na sese.
44 Na atanga ni asara nga tongaso,
ambeni na ndo ti anduru keke na
ambeni na ndo ti ambeni ye ti man-
gboko ni. A yeke tongaso si azo ni
kue asi na sese na nzoni tere.

28 Na peko ti so e sigigi na yâ
ti kpale ni awe, e mä so iri
ti zoa ni ayeke Malte. **2** Azo ti
ndo ni so ayeke tene yanga ti kodo-
ro nde asara tâ nzoni mingi na e, teti
ala tingo mbeni wâ na ala yamba e
kue nzoni ndali ti so ngu-nzapa aye-
ke pika lani nga dê ayeke mingi.
3 Me tongana Paul ayeke ro ambe-
ni hulengo keke na lo yeke zia na lê
ti wâ ni, wâ ni asara si mbeni sioni
ngbo asigigi na lo dë maboko ti Paul
si lo hule na tere ni. **4** Tongana lê
ti azo ti ndo ni so ayeke tene yanga
ti kodoro nde atï na ndo ti sioni nya-
ma so ahule na tere ti maboko ti Paul
so, ala to nda ti tene na popo ti ala:
"Biani koli so ayeke mbeni zo ti fa-
ngo zo, na atâa so lo sigigi na yâ ti
kpale ti lê ti ngu-ingo, ngbanga so
mbilimbili afâ azia lege na lo pë-
pe ti ngbâ na fini." **5** Me lo yengi
sioni nyama so si nyama ni atï na lê
ti wâ ni na ye ti sioni asi na Paul
pëpe. **6** Me ala yeke ku ti tene
tere ti lo asuku wala lo tï hio tonga-
so ti kui. Tongana ala ku a ninga na
ala bâ mbeni ye oko ti sioni asi na lo
pëpe, ala changé yanga ti ala na ala
yeke tene so lo yeke mbeni nzapa.

7 Nduru na ndo ni so, kota zo ti
zoa ni so iri ti lo ayeke Publius aye-
ke na ambeni sese na lo wara e na
ndo ti lo tongana agene ti lo, na lo
sara nzoni bê lo mû na e ndo ti la-
ngo teti lango ota. **8** Me babâ ti
Publius ayeke lango na ndo ti gbo-
gbo, lo yeke na kobela so asara si

tere ti lo ayeke wâ mingi nga lo yeke sasa na mênë. Paul alï na ndo ti lo na lo sambela, lo zia maboko ti lo na ndo ti babâ ni na lo sava lo. **9** Na peko ti ye so, tanga ti azo ti zoa ni so ayeke nga na akobela ato nda ti ga na mbage ti Paul na lo sava ala. **10** Na ala ne e na mungo na e gbâ ti amatabisi. Na tongana e yeke mû mangboko ti hon, ala mû na e aye nde nde so e yeke duti ande na bezoin ni.

11 Nze ota na pekoni, e mû mbeni mangboko so alondo na Alexandrie na aluti fade na zoa ni ndali ti ngoi ti dê. Marque so ayeke na hon ti mangboko ni ayeke: "Amolenge ti Zeus ti koli." **12** Na tongana e luti na Syracuse, e ngbâ na ndo so lango ota. **13** E londo na ndo so, e ngoro ngorongo si e si na Regium. Lango oko na pekoni, mbeni pupu so alondo na mbage ti Mbongo aya, na e gue e si na Putéolie na use lango ni. **14** E wara aita na ndo so na ala voro yanga na e ti ngbâ na tere ti ala lango mbasambala. Na a yeke tongaso si e mû lege ti gue na Rome. **15** Na ndo so, tongana aita amä sango ti e, ala ga juska na Gara ti Appius na Da-ota-ti-lango-ti-agene ti tingbi na e. Tongana lê ti Paul atï na ndo ti ala, lo kiri singila na Nzapa na lo kiri lo wara ngangu. **16** Na nda ni, tongana e lï na Rome awe, a mû lege na Paul ti duti na mbeni da nde, lo na turugu so ayeke bata lo.

17 Me, lango ota na pekoni, lo iri ala so ayeke akota zo ti aJuif. Tongana ala bungbi awe, lo to nda ti sara tënë na ala, lo tene: "Aita, atâa so mbi sara mbeni ye oko pëpe na tere ti azo ti mara ti e wala na tere ti angobo ti akotara ti e, na Jérusalem a zia mbi na maboko ti aRomain tongana zo ti kanga. **18** Na peko ti so aRomain ni agi nda ti tënë ti mbi, ala ye ti zi mbi, teti ala wara pëpe na li ti mbi mbeni ye so alingbi na kuâ. **19** Me tongana aJuif angbâ gi ti ke ti tene a zi mbi, mbi bâ gbä mbi hunda ti gue na tënë ni na gbele César, me a ye ti tene pëpe so mbi yeke na mbeni tënë ti bi na li ti azo ti mara ti mbi. **20** Ti tâ tënë ni, a yeke ndali ti tënë so si mbi voro yanga na ALA ti bâ ALA na ti sara tënë na ALA, ngbanga ti so a yeke ndali ti beku ti Israël si mbi yeke na zingiri so na tere ti mbi." **21** Ala tene na lo: "E wara pëpe ambeti so alondo na Judée na ndo ti mo, nga mbeni oko ti aita so asi afa peko ti mbeni sioni tënë wala asara mbeni sioni tënë na ndo ti mo pëpe. **22** Me e bâ so a yeke nzoni ti mä na yanga ti mo atënë ti bê ti mo, teti biani âdu ti secte so, e hinga so na ndo kue a yeke sara gi sioni tënë ni."

23 Ala mä tere na lo na ndo ti mbeni lango, na ala ga gbani ahon ti kozo na mbage ti lo na da so lo lango dä. Na lo zi nda ti tënë ni na ala na fango na ala nda ti tënë ni kue na ndo ti royaume ti Nzapa, nga ti londo na ndia ti Moïse na ambeti ti aProphète lo gi ti ga na ala ti yeda na tënë ti lo na ndo ti Jésus. Lo to nda ni na ndapre juska na lakui. **24** Ambeni ato nda ti mä na bê na aye so lo tene, me ambeni amä na bê na ni pëpe. **25** Na teti so ala mä tere na popo ti ala pëpe, ala to nda ti hon, na oko ngoi ni Paul asara gi tënë so, lo tene:

"A yeke na lege ni si yingo vulu asara tënë so na akotara ti ALA na lege ti prophète Ésaïe, **26** lo tene: 'Gue na mbage ti azo so na mo tene: "Ti mango ni, ALA yeke mä, me fade ALA yeke mä yâ ni oko pëpe. Ti bango ni, ALA yeke bâ ndo, me fade

ALA yeke bâ ye oko pëpe. **27** Teti
bê ti azo so akpengba. Mê ti ala aye-
keme mä ndo, me ala ye ti sara ye alin-
gbi na ni pëpe, na ala kanga lê ti
ala. Ala sara tongaso ti tene lê ti ala
abâ ye oko pëpe, na mê ti ala amä ye
oko pëpe, na bê ti ala agbu nda ti ye
oko pëpe na ala changé lege ti ala
pëpe si mbi sava ala."' **28** Tonga-
so, zia ALA hinga ye so: A tokua
na mbage ti azo ti amara sango ti
lege so Nzapa ayeke sö na azo, na
fade ala yeke mä ti ala ni biani."
29* ——
30 Na lo ngbâ ngu use kue na yâ
ti da so lo wani lo loué, lo yeke ya-
mba na nzoni bê ala kue so aga ti bâ
lo; **31** lo yeke fa tënë ti royaume
ti Nzapa na ala, lo yeke fa nga aye
so andu Seigneur Jésus Christ, lo
yeke sara ni tâ na kamene oko pëpe
nga ye oko akanga lege na lo pëpe.

Kus 28:29* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

MBETI SO PAUL ATOKUA NA

AROMAIN

1 Mbi Paul, ngbâa ti Jésus Christ,
mbi so a iri mbi ti ga bazenge-
le nga a zia mbi nde ti fa nzoni tënë
ti Nzapa; **2** nzoni tënë so lo mû
zendo ni ândö giriri na lege ti apro-
phète ti lo na yâ ti aMbeti so ayeke
nzoni-kue **3** nga na ndo ti Mole-
nge ti lo so, na lege ti mitele, asigi-
gi na yâ ti ngongoa ti David, **4** me
so na lege ti ngangu a mû lo ti ga
Molenge ti Nzapa na lege ti yingo
so ayeke nzoni-kue na zingongo lo
na kuâ, lo Jésus Christ Seigneur ti e.
5 Lo so na lege ti lo e wara kota nzo-
be nga na kusala ti bazengele, to-
ngaso si mango yanga na lege ti
mabe aduti na popo ti amara kue
ndali ti iri ti lo; **6** a yeke na popo
ti amara so si a iri ALA nga ti ga azo
so ayeke ti Jésus Christ. **7** Mbi sû
mbeti so na ala kue so ayeke na
Rome tongana azo so Nzapa andoye
ala mingi, so a iri ala ti duti azo so
ayeke nzoni-kue:

Zia kota nzobe na siriri so alondo
na Nzapa Babâ ti e nga na Seigneur
Jésus Christ aduti na ALA.

8 Kozoni kue, mbi kiri singila na
Nzapa na lege ti Jésus Christ ndali
ti ALA kue, ngbanga ti so a yeke sara
tënë ti mabe ti ALA na yâ ti dunia
kue. **9** Teti Nzapa, so na bê ti mbi
kue mbi yeke sara kusala so ayeke
nzoni-kue na lo na lege ti fango nzo-
ni tënë na ndo ti Molenge ti lo, aye-
keme témoin ti mbi so mbi zia lâ oko
pëpe ti sara tënë ti ALA na yâ ti asa-
mbela ti mbi, **10** mbi hunda min-
gi ti tene tongana lege ayeke dä, na
tongana Nzapa aye, mbi wara lege ti
si na ALA kâ. **11** Teti mbi yeke na
nzara mingi ti bâ ALA, si mbi mû na
ALA mbeni matabisi ti yingo ti tene
a sara si ALA kpengba, **12** wala ti
tene e kpengba tere na popo ti e, e
oko oko e kpengba na lege ti mabe ti
mba, mabe ti ALA na ti mbi nga.

13 Me aita, mbi ye si ALA hinga
so fani mingi mbi leke na bê ti mbi
ti si na ALA, tongaso si mbi lingbi ti
wara ambeni lengo na popo ti ALA
tongana ti so mbi wara na popo ti ta-
nga ti amara, me a kanga lege na
mbi juska fadeso. **14** Mbi yeke

na kuda na li ti mbi, kuda ti aGrec
na ti aWande, ti awandara na ti azo
so amanda ye pëpe: **15** ndani la
mbi yeke tâ na kota nzara ti fa nzo-
ni tënë nga na ALA kâ na Rome.
16 Teti mbi yeke na kamene ti nzo-
ni tënë pëpe. Biani, nzoni tënë so
ayeke ngangu ti Nzapa ndali ti salut
ti zo kue so ayeke na mabe, salut ti
Juif kozoni na ti Grec nga. **17** Teti
na lege ti nzoni tënë ni, a ngbâ ti fa
mbilimbili ti Nzapa na gigi. Ye so asi
ndali ti mabe nga ti maï mabe, gi to-
ngana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a
tene: "Me ti zo so ayeke mbilimbili,
fade lo yeke duti na fini na lege ti
mabe."

18 Teti ngonzo ti Nzapa alondo na
yayu ti ga na tere ti asarango ye kue
so ayeke nde na ye so Nzapa aye nga
na aye kue so ayeke mbilimbili pëpe
ti azo so ayeke pete ndo ti tâ tënë
na mbeni lege so ayeke mbilimbili
pëpe, **19** ngbanga ti ye so zo alin-
gbi ti hinga na ndo ti Nzapa asigi-
gi polele na popo ti ala, teti Nzapa
asara si a duti polele na lê ti ala.
20 Teti asarango ye ti tere ti Nzapa
so lê abâ ni pëpe asigigi polele ngbe-
ne ye so a leke dunia ti ga na ni,
ngbanga ti so a bâ ni na lege ti aye
so lo sara, so ti tene ngangu ti lo so
ayeke lakue lakue na dutingo ti lo
tongana Nzapa, si a lingbi ti wara
mbeni raison oko pëpe ti zi tënë na
li ti ala. **21** Teti, atâa so ala hinga
Nzapa, ala mû gloire na lo pëpe to-
ngana lo so ayeke Nzapa nga ala kiri
singila na lo pëpe, me sarango tënë
ti ala afa so yâ ti li ti ala ayeke senge
nga bê ti ala so hingango ndo aman-
ke ni aga bingo. **22** Atâa so ala
tene ala yeke awandara, ala ga awa-
buba **23** na ala changé gloire ti
Nzapa, lo so tere ti lo alingbi ti buba
pëpe, ti ga mbeni ye tongana image
ti zo so tere ti lo alingbi ti buba, ti
andeke, ti anyama ti gere osio nga
na ti anyama so ayeke hara harango.

24 Ni la, ti lingbi na anzara ti
bê ti ala, Nzapa azia ala ti duti na
yâ ti sioni ye, si ala lingbi ti sara
ye ti kamene na tere ti ala wani.
25 A yeke a-oko zo so amû tâ tënë
ti Nzapa achangé ni na mvene na so
amû gonda nga avoro aye so Nzapa
asara ahon ti sara na Lo so aleke aye
ni, lo so a yeke gonda lo lakue lakue.
Amen. **26** Ndani la si Nzapa azia
ala na anzara ti tere ti ala so ayeke
ye ti kamene, teti awali so ayeke na
popo ti ala azia lege ti ye so a leke
tere ti ala ndali ni na ala sara ye
so ague nde na ti so Nzapa aleke.
27 Legeoko nga, même akoli ni azia
lege ti awali so Nzapa aleke ndali ti
ala, na nzara ti tere ti ala aza wâ
ngangu na tere ti amba ti ala, akoli
na akoli, ala yeke sara ye ti kamene
na ala yeke wara na yâ ti tere ti ala
wani futa kue ti peko ti aye so ala
sara a lingbi na girisango lege ti ala.

28 Na gi tongana ti so ala yeda
pëpe ti hinga Nzapa tâ nzoni, Nzapa
azia ala ti duti na mbeni bango ndo
so anzere na lo pëpe, ti sara aye so
akpa pëpe, **29** ala si singo na ye
kue so ayeke mbilimbili pëpe, ye ti
sioni kue, sarango bê ti ye kue, sio-
ni bê kue, nga bê ti ala asi singo na
kota bê, fango zo, tiri, handa, yengo
gi ti sara mbana na zo, ala yeke azo
ti dikongo atënë na gbe ti go na mê
ti mba ti ala, **30** azo ti dikongo
asioni tënë na tere ti zo, azo ti ke-
ngo Nzapa, azo ti sioni yanga, azo ti
baba, azo ti pikango kate, azo ti sigi-
ngo na akode ti sarango sioni, azo
ti mango yanga ti babâ na mama ti
ala pëpe, **31** azo so hingango ndo
amanke ala, azo so asara ye alingbi
na azendo ti ala pëpe, azo so aye

amba ti ala zo pëpe, azo so ayeke
sara nzoni bê na zo pëpe. **32** Atâa
so azo so ahinga nzoni mingi mbili-
mbili mbela ti Nzapa, mbela so ate-
ne ala so angbâ ti sara aye tongaso
alingbi na kuâ, azo so angbâ gi pëpe
ti sara aye so, me nga ala yeda na
azo so angbâ ti sara ni.

2 Tongaso, mo zo, atâa mo yeke
zo wa, raison ayeke dä pëpe ti
zi tënë na li ti mo tongana mo fâ
ngbanga na li ti mbeni zo. Teti na
ndo ti ye so mo yeke fâ ngbanga na
li ti mba ti mo dä, mo yeke fâ ngba-
nga na li ti mo wani, ndali ti so mo
so mo yeke fâ ngbanga ni, mo kue
mo ngbâ ti sara a-oko ye ni so. **2** E
hinga so ngbanga ti Nzapa ayeke na
ndo ti ala so angbâ ti sara aye so, na
fango ngbanga ni ague oko na tâ
tënë.

3 Mo zo, tongana mo fâ ngbanga
na li ti ala so angbâ ti sara aye so, me
mo kue mo yeke sara aye ni so,
mo bâ ti mo mo tene mo yeke kpe
ande ngbanga ti Nzapa? **4** Wala
mo yeke bâ na nene ni pëpe amoso-
ro ti nzoni ye so lo yeke sara na zo,
ti kangango bê ti lo ti ku nga na ti bê
ti lo so ason hio hio pëpe? Mo hi-
nga pëpe so nzobe ti Nzapa ayeke gi
ti gue na mo ti changé bê ti mo?
5 Me a lingbi na kpengbango li ti
mo nga na bê ti mo so aye ti changé
pëpe, mo yeke iri ngonzo na ndo ti
mo wani na lango ti ngonzo na ti fa-
ngo na gigi ngbanga ti Nzapa so aye-
keembilimbili. **6** Na fade lo futa
zo oko oko alingbi na akusala ti lo:
7 fini ti lakue lakue na ala so ayeke
gi gloire, yango iri nga na tere so ali-
ngbi ti buba pëpe na lege ti gbungo
ngangu na yâ ti kusala so ayeke nzo-
ni. **8** Ye oko, ti ala so aye papa nga
ake ti mä tâ tënë me amä gi ye so
ayeke mbilimbili pëpe, fade songo
bê nga na ngonzo ayeke londo na
tere ti ala. **9** Fade ye ti vundu na
ye ti mawa ayeke tï na ndo ti âme ti
zo oko oko kue so asara ye so ayeke
sioni, ti Juif kozoni na ti Grec nga.
10 Me fade gloire, yango iri na si-
riri ayeke teti zo kue so asara ye ti
nzoni, teti Juif kozoni na teti Grec
nga. **11** Teti Nzapa ayeke sara ka-
ngbi na popo ti azo oko pëpe.

12 Na tapande, azo kue so asara
siokpari na ngoi so ndia ayeke dä
pëpe, fade ala yeke kui atâa so ndia
ayeke dä pëpe. Me ala kue so ayeke
na gbe ti ndia si asara siokpari, fade
a fâ ngbanga ti ala na lege ti ndia.
13 Teti a yeke pëpe azo so ayeke mä
tënë ti ndia gi na mê si ayeke mbili-
mbili na lê ti Nzapa, me a yeke ala
so ayeke azo ti kpengo ndia ni si a
yeke diko ala ande tongana azo ti
mbilimbili. **14** Teti tongana azo ti
amara so ayeke na ndia pëpe ayeke
sara aye ti ndia gi na bê ti ala wani,
azo so, atâa so ala yeke na ndia pëpe,
ala wani ayeke ndia ti ala. **15** Ala
yeke azo so afa na gigi so a sû tënë
ti ndia na yâ ti bê ti ala, na oko ngoi
ni yingo-ti-hinga ti ala ayeke sara
tënë ti témoin na ala, nga atënë so
ayeke tambela na yâ ti li ti ala wani
ayeke bi tënë na li ti ala wala ayeke
zi tënë na li ti ala. **16** Ye so ayeke
si ande na lango so Nzapa, na lege ti
Christ Jésus, ayeke fâ ngbanga ti
aye so azo ahonde ni, a lingbi na nzo-
ni tënë so mbi yeke fa.

17 Tongana mo tene mo yeke Juif
si mo yeke zia bê ti mo na ndo ti ndia
nga mo yeke pika kate ti mo na ndo
ti songo ti mo na Nzapa, **18** na mo
hinga ye so bê ti lo aye nga mo yeda
na aye so ayeke nzoni mingi teti a
fa na mo tënë ti Ndia na yanga,
19 na mo hinga na bê ti mo biani
so mo yeke mbeni zo so ayeke fa

lege na awaziba, mo yeke mbeni lumière teti ala so ayeke na yâ ti bingo, **20** mo yeke mbeni zo ti kiringo na azo so ahinga ndo pëpe na nzoni lege, mo yeke mbeni wafango ye na akete molenge na mo yeke na kozo hingango ye nga na tâ tënë so ayeke na yâ ti Ndia, **21** mo so mo yeke fa ye na mbeni zo, mo fa ye na mo wani pëpe? Mo so mo yeke fa tënë, mo tene: "Mo nzi ye pëpe", mo yeke nzi ye? **22** Mo so mo yeke tene: "Mo gi wali wala koli nde pëpe", mo yeke gi wali wala koli nde? Mo so mo yeke fa na lê ti azo so mo ke ayanda tâ na bê ti mo oko, mo yeke gbu aye ti yâ ti atemple na ngangu? **23** Mo so mo yeke pika kate na ndo ti ndia, na lege ti doro-ngo Ndia mo yeke bi kamene na lê ti Nzapa? **24** Bâ, "ndali ti ALA, zo-nga ayeke ga na ndo ti iri ti Nzapa na popo ti azo ti amara", gi tongana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa.

25 Biani, nzoni ti fango ganza ayeke dä gi tongana mo ngbâ ti bata ndia. Me tongana mo yeke mbeni zo so ayeke doro ndia, fango ganza ti mo aga fango ganza pëpe. **26** Tongaso, tongana mbeni zo so afâ ganza pëpe angbâ ti bata aye so ayeke mbilimbili na so Ndia ahunda na zo ti sara, atâa so lo fâ ganza pëpe, a yeke bâ lo tongana zo so afâ ganza awe, ni la pëpe? **27** Na zo so ayeke zo ti mara nde so lo fâ ganza pëpe, tongana lo yeke sara ye alingbi na Ndia, lo yeke fâ ngbanga na li ti mo, mo so mo yeke na mbeti ti andia nga so mo fâ ganza awe, me mo yeke mbeni zo so adoro ndia. **28** Teti zo so ayeke Juif ayeke pëpe lo so ayeke Juif na gigi, nga fango ganza ayeke pëpe ti gigi, so a sara ni na ndo ti poro ti tere ti zo. **29** Me zo so ayeke Juif ayeke lo so ayeke Juif na yâ ni, na fango ganza ti lo ayeke fango ganza ti bê na lege ti yingo, me na lege ti mbeni mbeti ti andia pëpe. Gonda ti zo tongaso alondo na azo pëpe, me a londo na Nzapa.

3 Tongaso, Juif ayeke kota ahon ambeni zo na nyen? wala nzoni ti fango ganza ayeke so wa? **2** Kota ti ala ni ayeke na yâ ti aye kue. Kozoni kue, ngbanga ti so a zia na maboko ti ala atënë so ayeke nzoni-kue na so alondo na yanga ti Nzapa. **3** Tongaso, ye ni ayeke nyen? Tongana ambeni afa so ala yeke na mabe pëpe, mabe so amanke ala alingbi ti sara si peko ti dutingo be-tazo ti Nzapa angbâ senge? **4** Zia ye tongaso asi lâ oko pëpe! Me zia a hinga Nzapa tongana Nzapa ti tâ tënë, atâa so a hinga zo oko oko kue tongana zo ti mvene, legeoko tongana ti so a sû na yâ ti Mbeti ti Nzapa, a tene: "Tongaso si mo fa so mo yeke mbilimbili na yâ ti atënë ti mo na mo lingbi ti sigigi na yâ ti tënë na ngoi so a yeke fâ ngbanga ti mo." **5** Me, tongana sarango ye ti e so ayeke mbilimbili pëpe ayä mbilimbili ti Nzapa na nduzu, fade e tene nyen? E tene ande so Nzapa ayeke sara ye mbilimbili pëpe tongana lo fa ngonzo ti lo na gigi? (Mbi yeke sara tënë tongana ti so zo ayeke tene tënë.) **6** Zia ye tongaso asi lâ oko pëpe! Teti tongana a yeke tongaso pëpe, ka Nzapa ayeke fâ ande ngbanga ti dunia so tongana nyen?

7 Me tongana mvene ti mbi asara si tâ tënë ti Nzapa akiri aga kota mingi teti gloire ti lo, ngbanga ti nyen a ngbâ ti fâ ngbanga na li ti mbi tongana mbeni wasiokpari? **8** Ngbanga ti nyen e tene pëpe gi peko ti atënë ti wataka so ambeni zo abi na li ti e atene so e si e tene: "Zia

e sara aye ti sioni si aye ti nzoni
aga"? Ngbanga so atï na ndo ti azo so
ayeke na lege ti mbilimbili.
9 Ye ni nyen? E la e yeke nzoni
mingi ahon ambeni zo? Oko pëpe! E
zia tënë fade kozo awe na li ti aJuif
na aGrec nga, e tene so ala kue aye-
ke na gbe ti siokpari. **10** A yeke
gi tongana ti so a sû na Mbeti ti Nza-
pa, a tene: "Mbeni zo ti mbilimbili
ayeke dä pëpe, même oko tongaso
ayeke dä pëpe. **11** Zo oko ayeke
dä pëpe so agbu nda ti ye nzoni, zo
oko ayeke dä pëpe so agi Nzapa.
12 Azo kue ahon nde awe, ala kue
aga senge ye. Zo oko ayeke dä pëpe
so ayeke sara nzoni ye na mba ti lo,
même oko tongaso ayeke dä pëpe."
13 "Lege ti go ti ala ayeke mbe-
ni dû ti kuâ so yanga ni azi, ala
yeke handa azo na yanga ti ala."
"Ngu ti yanga ti asioni ngbo ayeke
na peko ti aporo ti yanga ti ala."
14 "Yanga ti ala asi singo na tënë
ti deba nga na atënë ti songo bê."
15 "Gere ti ala ayeke kpe hio ti tuku
mënë." **16** "Futingo ye nga na ye
ti mawa ayeke na ndo ti alege ti ala,
17 na ala hinga lege ti siriri pëpe."
18 "Mbeto ti Nzapa ayeke na yâ ti
bê ti ala pëpe."
19 E hinga so aye kue so Ndia
asara tënë ni, lo sara tënë ni na azo
so ayeke na gbe ti Ndia, tongaso si
yanga kue akanga nga ngbanga ti
Nzapa alingbi ti tï na ndo ti dunia
kue. **20** Tongaso, na lege ti aku-
sala ti ndia, a yeke diko zo oko pëpe
tongana zo ti mbilimbili na gbele lo,
teti tâ hingango ye na ndo ti siokpa-
ri aga na lege ti ndia.
21 Me fadeso tongana a zia ndia
nde, mbilimbili ti Nzapa asigigi po-
lele, tongana ti so Ndia na aProphète
asara tënë ti témoin ni. **22** Biani,
ala kue so ayeke na mabe, mbili-
mbili ti Nzapa na lege ti mabe na Jé-
sus Christ aga ti ala. Teti a sara kan-
gbi na popo ti azo pëpe. **23** Teti
azo kue asara siokpari awe na ala
si nduru na gloire ti Nzapa pëpe,
24 na a yeke tongana mbeni mata-
bisi so a mû ni senge senge si a diko
ala tongana azo ti mbilimbili na lege
ti kota nzobe ti lo so aga na lege ti
zingo ala so aga na lege ti ngere
so Christ Jésus afuta ni ti zi azo.
25 Nzapa amû lo tongana mbeni
offrande so amû lege ti leke songo na
popo ti zo na lo Nzapa. Lekengo so-
ngo so ayeke na lege ti mabe na yâ
ti mënë ti lo. Ye so asi ti tene Nzapa
afa mbilimbili ti lo wani na gigi
ngbanga ti so lo yeke pardone asio-
kpari so a sara ni ândö na ngoi so lo
yeke kanga bê. **26** Lo sara tonga-
so ti fa na gigi mbilimbili ti lo wani
na ngoi ti fadeso, tongaso si lo duti
mbilimbili même tongana lo diko zo
so ayeke na mabe na Jésus tongana
zo ti mbilimbili.
27 Tongaso, nda ti pikango kate
ni ayeke nyen? Nda ni ayeke dä
pëpe. Na lege ti ndia wa? Ndia ti
akusala? Ên-ën, me a yeke na lege
ti ndia ti mabe. **28** Teti e bâ ti e
so a yeke diko mbeni zo tongana
zo ti mbilimbili na lege ti mabe,
me na lege ti akusala ti ndia pëpe.
29 Wala Nzapa ayeke gi Nzapa ti
aJuif awe? Lo yeke nga Nzapa ti
azo ti amara pëpe? Biani, lo yeke
nga Nzapa ti azo ti amara, **30** teti
Nzapa ayeke biani oko, lo so aye-
ke diko ande azo so afâ ganza awe
tongana azo ti mbilimbili ndali ti
mabe ti ala, na lo yeke diko ande azo
so afâ ganza pëpe tongana azo ti
mbilimbili gi na lege ti mabe ti ala.
31 Tongaso, e yeke lungula ndia na

lege ti mabe ti e? Zia ye tongaso asi
lâ oko pëpe! Me e yeke sara si gere ti
ndia aluti ngangu.
4 Teti so ye ni ayeke tongaso, e
yeke tene ande nyen na ndo ti
Abraham, kotara ti e na lege ti mite-
le? **2** Na tapande, tongana a diko
fade Abraham tongana zo ti mbili-
mbili ndali ti akusala, ka lo pika
kate ti lo ndali ni, me na lê ti Nza-
pa pëpe. **3** Tënë ti Mbeti ti Nza-
pa atene nyen? A tene: "Abraham
amä na bê na Jéhovah, ndali ti mabe
ti lo Nzapa adiko lo tongana zo ti
mbilimbili." **4** Ti zo so asara kua,
a yeke diko futa ni pëpe tongana
mbeni kota nzobe so a sara na lo, me
tongana mbeni kuda. **5** Na mbe-
ni mbage, ti zo so azia bê na ndo ti
akusala ti lo wani pëpe, me amä na
bê na lo so adiko zo so akpe Nza-
pa pëpe tongana zo ti mbilimbili, a
diko mabe ti lo tongana mbilimbili.
6 Legeoko tongana ti so David nga
asara tënë ti ngia ti zo so Nzapa
adiko lo tongana zo ti mbilimbili
me na lege ti akusala pëpe, lo tene:
7 "Ngia ayeke na ala so a pardone
asarango ye ti ala so ague nde na
ndia, nga ala so a kanga ndo ti asio-
kpari ti ala. **8** Ngia ayeke na zo so
Jéhovah ayeke diko ande siokpari ti
lo na li ti lo kete tongaso pëpe."
9 Tongaso, ngia ni so ayeke gi teti
azo so afâ ganza, wala nga teti azo so
afâ ganza pëpe? Teti e tene: "Nzapa
adiko Abraham tongana zo ti mbili-
mbili ndali ti mabe ti lo." **10** Na a
diko lo tongaso na ngoi wa? Na ngoi
so lo fâ ganza awe wala na ngoi so lo
de ti fâ ganza pëpe? A yeke pëpe na
ngoi so lo fâ ganza awe, me na ngoi
so lo de ti fâ ganza pëpe. **11** Lo
wara marque ti fango ganza tonga-
na mbeni nzoroko ti mbilimbili na
lege ti mabe so lo yeke na ni tonga-
na lo de lani zo so afâ ganza pëpe, to-
ngaso si lo lingbi ti ga babâ ti ala kue
so ayeke na mabe na ngoi so ala de
ti fâ ganza pëpe, si a diko ala to-
ngana azo ti mbilimbili. **12** Na lo
yeke babâ ti ahale so afâ ganza awe,
gi pëpe ti ala so agbu tënë ti fango
ganza ngangu, me nga ti ala so aye-
ke tambela na lege ni na peko ti
mabe so babâ ti e Abraham ayeke na
ni na ngoi so lo de ti fâ ganza pëpe.
13 Teti a yeke na lege ti ndia pëpe
si Abraham wala ngongoa ti lo awa-
ra lani zendo so lo yeke duti ande hé-
ritier ti mbeni dunia, me a yeke na
lege ti mbilimbili so aga na lege
ti mabe. **14** Teti tongana ala so
agbu tënë ti ndia ayeke ahéritier,
andâ mabe ni aga ye senge na a lu-
ngula zendo ni awe. **15** Ti tâ tënë
ni, Ndia asara si ngonzo ti Nzapa
alondo, me na ndo so ndia ayeke dä
pëpe, tënë ti kengo ndia ayeke dä
oko pëpe.
16 Ndani la, zendo ni ayeke to-
ngana ye ti peko ti mabe, si ye ni asi
alingbi na kota nzobe ti Nzapa, ti
tene zendo ni aga tâ tënë teti ala kue
so ayeke ti ngongoa ti lo, gi pëpe
ngbanga ti ala so agbu tënë ti Ndia,
me nga ngbanga ti ala so agbu tënë
ti mabe ti Abraham. (Lo yeke babâ
ti e kue, **17** gi tongana ti so a sû
na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Mbi zia
mo ti ga babâ ti amara mingi.") Ye so
asi na gbele Lo so Abraham ayeke
lani na mabe na lo, so ti tene na gbe-
le Nzapa, lo so akiri na akuâ na fini
na lo iri aye so ayeke dä pëpe mo bâ
mo tene a yeke dä awe. **18** Atâa
so lo yeke na mbeni nda ti tënë pëpe
ti duti na beku, lo zia beku ti lo na
ndo ti mabe so lo yeke na ni lani, so
fade lo yeke ga babâ ti amara mingi,

a lingbi na tënë so a tene: "Fade
ngongoa ti mo ayeke ga tongaso."
19 Nga, atâa so mabe ti lo awoko
lani pëpe, lo bâ so tere ti lo awoko
kue awe, teti lo yeke na ngu ngba-
ngbo oko tongaso, nga yâ ti Sara aka-
nga awe. **20** Me ndali ti zendo ti
Nzapa, lo dë kite pëpe ngbanga ti so
mabe amanke lo, me lo wara nga-
ngu na lege ti mabe ti lo, na lo mû
gloire na Nzapa **21** na lo hinga
biani lo tene ye so Nzapa amû ze-
ndo ni lani na lo, Nzapa ayeke nga
na ngangu ti sara ni. **22** Tongaso
"ndali ni Nzapa adiko lo tongana zo
ti mbilimbili."

23 Me so a sû na Mbeti ti Nzapa
a tene: "Ndali ni Nzapa adiko lo to-
ngana zo ti mbilimbili," a sû ni gi
ndali ti lo oko pëpe, **24** me nga
ndali ti e, e so a fa kozo awe a tene a
yeke diko e tongana azo ti mbilimbi-
li ngbanga ti so e mä na bê na lo so
azingo Seigneur ti e Jésus na kuâ.
25 A mû lo ndali ti afaute ti e na a
zingo lo na kuâ ti tene a diko e to-
ngana azo ti mbilimbili.

5 Tongaso, so a diko e fadeso awe
tongana azo ti mbilimbili ndali
ti mabe, zia e duti na siriri na Nzapa
na lege ti Seigneur ti e Jésus Christ,
2 lo so na lege ti lo nga e lingbi ti ga
nduru na Nzapa na lege ti mabe ti lï
na yâ ti kota nzobe ti Nzapa ni so e
luti dä fadeso. Nga zia e duti na ngia
mingi ndali ti beku so e yeke na ni ti
wara ande gloire ti Nzapa. **3** Na
gi ye so pëpe, me zia e duti na ngia
mingi na ngoi so aye ti vundu asi
na e, teti e hinga so ye ti vundu
adü gbungo ngangu; **4** na gbungo
ngangu adü dutingo zo so anzere na
lê ti Nzapa; na dutingo zo so anze-
re na lê ti Nzapa adü beku, **5** na
beku azia kamene na lê ti zo pëpe,
ngbanga ti so a tuku ndoye ti Nzapa
na yâ ti bê ti e na lege ti yingo vulu
so a mû na e.

6 Biani, na ngoi so e ngbâ lani ti
woko, Christ akui teti azo so akpe
Nzapa pëpe, lo kui na ngoi so a
diko. **7** Teti a yeke ngangu ti tene
mbeni zo akui ndali ti mbeni zo ti
mbilimbili. Tongana a yeke mbeni
zo so ayeke nzoni, peut-être mbe-
ni zo ayeke yeda ti kui ndali ti lo.
8 Me Nzapa azia ndoye ti lo na gbe-
le e na lege so, tongana e ngbâ lani
awasiokpari, Christ akui ndali ti e.
9 Mingi ahon so, teti a diko e fade-
so awe tongana azo ti mbilimbili na
lege ti mênë ti lo, fade na lege ti lo
a yeke sö e na yâ ti ngonzo ti Nzapa.
10 Teti tongana, na ngoi so e yeke
lani awato, e ga azo so akiri asara
songo na Nzapa na lege ti kuâ ti
Molenge ti lo, mingi ahon so, so fa-
deso e kiri e sara songo na lo awe,
fade a yeke sö e na lege ti fini ti lo.
11 Na gi so pëpe, me e ngbâ ti duti
na ngia mingi na yâ ti Nzapa na lege
ti Seigneur ti e Jésus Christ, lo so na
lege ti lo e wara lege fadeso ti kiri ti
sara songo na Nzapa.

12 Ndani la, na lege ti zo oko sio-
kpari alï na yâ ti dunia so, na lege ti
siokpari kuâ aga, tongaso kuâ amû
azo kue ngbanga ti so ala kue asara
fade siokpari. **13** Teti juska ti si
na Ndia, siokpari ayeke na yâ ti du-
nia so, me tongana ndia ayeke dä
pëpe, a diko siokpari na li ti zo pëpe.
14 Me, kuâ akomande tongana gbia
ti londo na Adam juska na Moïse,
même na ndo ti ala so asara lani
pëpe siokpari so akpa kengo ndia so
Adam ake, Adam so akpa tere na lo
so a ku lani ti tene lo ga.

15 Me tënë ti matabisi ni ayeke
tongana tënë ti faute ni pëpe. Teti to-
ngana ndali ti faute ti zo oko azo

mingi akui, legeoko nga, kota nzobe
ti Nzapa nga na matabisi ti lo so lo
mû senge senge legeoko na kota nzo-
be so aga na lege ti zo oko, Jésus
Christ, akiri awu mingi mingi na
mbage ti azo mingi. **16** Nga, tënë
ti matabisi ni so a mû senge senge
ayeke tongana ti aye so asi ndali ti zo
oko so asara siokpari so pëpe. Teti
ngbanga so atï ndali ti faute oko asa-
ra si a bâ azo tongana azo so tënë
ayeke na li ti ala. Me matabisi so
aga ndali ti afaute mingi asara si a
diko azo tongana azo ti mbilimbili.
17 Teti tongana na lege ti faute ti zo
oko kuâ akomande tongana gbia na
lege ti zo oko so, mingi ahon so fade
ala so awara gbâ ti kota nzobe nga
gbâ ti matabisi ti mbilimbili so a mû
senge senge ayeke komande tonga-
na agbia na fini so ala wara na lege
ti zo oko, Jésus Christ.

18 Tongaso, gi tongana ti so ye ti
peko ti faute ti zo oko na ndo ti mara
ti azo nde nde kue ayeke so ngbanga
ayeke na li ti ala, legeoko nga ndali
ti kusala oko so amû lege ti diko zo
tongana zo ti mbilimbili, ye ti peko-
ni na ndo ti mara ti azo nde nde kue
ayeke so a diko ala tongana azo ti
mbilimbili ti wara fini. **19** Teti gi
tongana ti so ndali ti kengo yanga
so zo oko ake, azo mingi aga awa-
siokpari, legeoko nga ndali ti ma-
ngo yanga so zo oko amä, a yeke
diko ande azo mingi tongana azo
ti mbilimbili. **20** Andâ Ndia aga
amû place na tere ni ti tene faute
awu. Me na ndo so siokpari awu dä,
kota nzobe ti Nzapa akiri awu min-
gi mingi. **21** Ndali ti nyen? Ti
tene tongana ti so siokpari akoma-
nde tongana gbia legeoko na kuâ, to-
ngaso nga kota nzobe ti Nzapa ali-
ngbi ti komande tongana gbia na
lege ti mbilimbili ti gue na fini ti la-
kue lakue so ayeke ga na lege ti Jé-
sus Christ Seigneur ti e.

6 So e yeke tene ande nyen? E
yeke ngbâ ande ti sara siokpa-
ri si kota nzobe ti Nzapa awu mingi?
2 Zia ye tongaso asi lâ oko pëpe! So
e kui awe na lege ti siokpari so, e
yeke ngbâ ti duti na yâ ti siokpari ni
tongana nyen? **3** Wala ALA hinga
pëpe so e kue so a batize e na yâ ti
Christ Jésus awe, a batize e na yâ ti
kuâ ti lo? **4** Tongaso a lu e lege-
oko na lo na lege ti batême ti e na
yâ ti kuâ ti lo, si legeoko tongana a
zingo Christ na kuâ na lege ti gloire
ti Babâ ni, a lingbi e nga kue e ta-
mbela na yâ ti mbeni fini kode ti du-
tingo. **5** Teti tongana e ga oko na
lo na lege ti kuâ so akpa ti lo, fade e
yeke ga nga oko na lo biani na lege
ti zingongo na kuâ so akpa ti lo.
6 Teti e hinga so a kanga ngbene
sarango ye ti tere ti e legeoko na
lo na ndo ti keke awe, si tere ti
e ti siokpari alingbi ti sara mbeni
ye oko pëpe, tongaso si e ngbâ ti
duti angbâa ti siokpari mbeni pëpe.
7 Teti zo so akui awe, a zi siokpari
ti lo na li ti lo awe.

8 Nga, tongana e kui legeoko na
Christ awe, e mä na bê so fade e nga
e yeke duti na fini legeoko na lo.
9 Teti e hinga so Christ, so fadeso a
zingo lo na kuâ awe, ayeke kui mbe-
ni pëpe. Kuâ ayeke na ngangu na
ndo ti lo mbeni pëpe. **10** Teti kuâ
so lo kui, lo kui ti lungula siokpari gi
fani oko biani biani awe. Me fini so
lo yeke duti na ni, lo yeke duti na ni
teti Nzapa. **11** Legeoko nga, zia
ALA bâ tere ti ALA so ALA kui awe na
lege ti siokpari, me ALA yeke duti
na fini teti Nzapa na lege ti Christ
Jésus.

12 Ni la, ALA zia lege pëpe na sio-
kpari ti ngbâ ti komande tongana

gbia na yâ ti tere ti ALA so ayeke kui
kuingo ti tene ALA sara ye alingbi na
anzara ti bê ti ALA. **13** Nga ALA
ngbâ ti mû amembre ti tere ti ALA ti
mû na siokpari pëpe tongana aye ti
bira ti ye so ayeke mbilimbili pëpe,
me ALA mû tere ti ALA na Nzapa
tongana azo so ayeke lani akuâ si
ayeke na fini fadeso, nga ALA mû
amembre ti tere ti ALA na Nzapa to-
ngana aye ti bira ti ye so ayeke mbi-
limbili. **14** A lingbi siokpari adu-
ti na ngangu na ndo ti ALA pëpe, teti
ALA yeke na gbe ti ndia pëpe, me na
gbe ti kota nzobe ti Nzapa.

15 Na nda ni e tene nyen? Fade e
sara siokpari ngbanga ti so e yeke na
gbe ti ndia pëpe, me na gbe ti kota
nzobe ti Nzapa? Zia ye tongaso asi lâ
oko pëpe! **16** ALA hinga pëpe so
tongana ALA ngbâ ti fa tere ti ALA na
mbeni zo tongana angbâa ti mä ya-
nga ti lo, ALA yeke angbâa ti lo ngba-
nga ti so ALA mä yanga ti lo? To-
ngana ALA yeke angbâa ti siokpari, a
yeke ti si na kuâ, na tongana ALA
yeke angbâa ti mango yanga, a yeke
ti si na mbilimbili. **17** Me singila
na Nzapa so ALA yeke lani angbâa
ti siokpari, me ALA ga azo so ayeda
na bê ti ALA kue na mara ti fango ye
so a zia na maboko ti ALA. **18** Bia-
ni, teti so a zi ALA na gbe ti siokpari
awe, ALA ga angbâa ti mbilimbi-
li. **19** Ndali ti wokongo ti mitele ti
ALA, mbi yeke sara tënë na ALA na
atënë so zo ayeke mä yâ ni: teti le-
geoko tongana ALA fa lani amembre
ti tere ti ALA na sioni ye nga na ye
so akpe ndia pëpe tongana angbâa
ti wara na pekoni ye so akpe ndia
pëpe, fadeso nga ALA fa amembre ti
tere ti ALA na mbilimbili tongana
angbâa ti wara na pekoni dutingo so
ayeke nzoni-kue. **20** Teti na ngoi
so ALA yeke lani angbâa ti siokpari,
ALA yeke na gbe ti mbilimbili pëpe.

21 Tongaso, na ngoi ni so, lengo
ni so ALA wara ayeke nyen? A yeke
aye so asara ALA kamene fadeso.
Teti nda ti aye so kue ayeke kuâ.
22 Me, fadeso, teti so a zi ALA awe
na gbe ti siokpari na ALA ga angbâa
ti Nzapa, ALA yeke wara ti ALA lengo
ni na lege ti dutingo so ayeke nzoni-
kue, nga na nda ni fini ti lakue la-
kue. **23** Teti futa ti peko ti siokpa-
ri ayeke kuâ, me matabisi so Nzapa
amû ayeke fini ti lakue lakue na lege
ti Christ Jésus Seigneur ti e.

7 Aita, ALA hinga pëpe? (mbi
yeke sara tënë na azo so ahinga
ndia) Ndia ayeke na ngangu na ndo
ti mbeni zo na ngoi kue so lo de na
fini. **2** Na tapande, mbeni wali so
asara mariage awe, ndia akanga lo
na tere ti koli ti lo na ngoi so koli ni
ade na fini. Me tongana koli ni akui,
a zi lo na gbe ti ndia ti koli ti lo awe.
3 Tongaso, na ngoi so koli ti lo ade
na fini, a yeke iri lo wali so agi mbe-
ni koli nde tongana lo ga wali ti
mbeni koli nde. Me tongana koli ti lo
akui, a zi lo na gbe ti ndia ti koli ni
awe, tongaso, tongana lo ga wali ti
mbeni koli nde, lo yeke wali so agi
mbeni koli nde pëpe.

4 Ni la, aita ti mbi, na lege ti tere
ti Christ ALA nga kue ALA kui na
lege ti Ndia awe si ALA ga ti mbe-
ni zo nde, ti lo so a zingo lo na
kuâ, tongaso si e lë lengo teti Nzapa.
5 Teti na ngoi so e yeke lani beoko
na mitele, anzara ti bê so Ndia afa ni
na gigi tongana ye so ayeke sioni
ayeke sara kusala na yâ ti amembre
ti e si e lë lengo so ague gi na kuâ.
6 Me fadeso a zi e na gbe ti Ndia
awe, teti e kui awe na lege ti ye so
angbâ ti gbu e lani ngangu, si na
mbeni fini lege e ga angbâa na lege

ti yingo, me pëpe na ngbene lege ni
na lege ti mbeti ti andia.
7 Tongaso, e tene nyen ande?
Ndia ayeke siokpari? Zia ye ni aduti
tongaso oko pëpe! Ti tâ tënë ni, to-
ngana a yeke ngbanga ti Ndia pëpe,
ka mbi hinga fade siokpari pëpe. Na
tapande, tongana fade Ndia atene
pëpe: "Mo sara bê ti ye pëpe", ka
mbi hinga pëpe sarango bê ti ye.
8 Me ndali ti commandement, sio-
kpari awara lege ti dü na yâ ti bê ti
mbi mara ti sarango bê nde nde kue,
teti tongana ndia ayeke pëpe, sio-
kpari akui lani awe. **9** Biani, na
ngoi so ndia ayeke pëpe, mbi yeke
lani na fini. Me tongana commande-
ment asi, siokpari akiri na fini, me
mbi, mbi kui. **10** Na commande-
ment so ayeke gue na zo na fini, mbi
bâ ti mbi so a yeke gue na zo na
kuâ. **11** Ndali ti commandement,
siokpari awara lege ti handa mbi na
lo fâ mbi na lege ti commandement
ni. **12** Tongaso Ndia ayeke ti lo
nzoni-kue na commandement aye-
ke nzoni-kue, ayeke mbilimbili nga
ayeke nzoni.
13 Tongaso, ye so ayeke nzoni
aga kuâ ti fango mbi? Zia ye tonga-
so asi lâ oko pëpe! Me a yeke siokpa-
ri si asara tongaso, si a lingbi ti
fa siokpari tongana ye so ayeke sara
kusala ti ga na kuâ na mbi na lege ti
ye so ayeke nzoni, si na lege ti com-
mandement, siokpari akiri aga sioni
mingi ahon ti kozo. **14** Teti e hi-
nga so Ndia ayeke ye ti yingo, me
mbi, mbi yeke zo ti mitele, na a
kä mbi awe ti ga ngbâa ti siokpari.
15 Teti ye so mbi yeke sara, mbi hi-
nga ni pëpe. Ye so mbi ye, a yeke ni
si mbi ngbâ ti sara ni pëpe, me ye so
mbi ke, a yeke ni si mbi yeke sara.
16 Ye oko, tongana ye so mbi ye
pëpe si ayeke ye so mbi yeke sara,
mbi yeda so Ndia ayeke nzoni mi-
ngi. **17** Me fadeso a yeke mbi si
mbi yeke sara ye ni so mbeni pëpe,
me a yeke siokpari so aduti na yâ
ti tere ti mbi. **18** Teti mbi hinga
so na yâ ti mbi, so ti tene na yâ ti mi-
tele ti mbi, mbeni ye ti nzoni oko
ayeke dä pëpe. Teti nzara ti sara ye
so mbi ye ayeke na yâ ti mbi, me
ngangu ti sara ye so ayeke nzoni
ayeke dä pëpe. **19** Teti ye ti nzoni
so mbi ye ti sara mbi sara ni pëpe,
me ye ti sioni so mbi ye ti sara ni
pëpe, a yeke ni si mbi ngbâ ti sara.
20 Ni la, tongana ye so mbi ye ti
sara ni pëpe, a yeke ni si mbi yeke
sara, a yeke mbi si mbi yeke sara ye
ni so mbeni pëpe, me a yeke siokpa-
ri so aduti na yâ ti mbi.
21 Tongaso mbi bâ ndia so na ndo
ti mbi: Tongana mbi ye ti sara ye so
ayeke mbilimbili, ye so ayeke sioni
si ayeke na yâ ti mbi. **22** Na yâ ti
bê ti mbi, mbi wara ngia biani na yâ
ti ndia ti Nzapa, **23** me mbi bâ na
yâ ti amembre ti tere ti mbi mbe-
ni ndia so ayeke sara bira na ndia
ti bibe ti mbi na so ayeke gue na
mbi tongana ngbâa na mbage ti ndia
ti siokpari so ayeke na yâ ti amem-
bre ti tere ti mbi. **24** So mawa na
mbi! Zo wa si ayeke sö mbi ande na
yâ ti tere so ayeke gue na mbi ti
wara kuâ so? **25** Singila na Nza-
pa na lege ti Jésus Christ Seigneur
ti e! Tongaso, na lege ti bibe ti mbi,
mbi yeke ngbâa ti ndia ti Nzapa, me
na lege ti mitele ti mbi, mbi yeke
ngbâa ti ndia ti siokpari.
8 Ala so ayeke beoko na Christ
Jésus, ala yeke na ngbanga na
li ti ala pëpe. **2** Teti ndia ti yingo
so amû fini so ayeke na lege ti duti-
ngo beoko na Christ Jésus azi mo
awe na gbe ti ndia ti siokpari na ti

kuâ. **3** Teti, ye so Ndia ayeke na
ngangu ti sara ni pëpe, ngbanga ti so
Ndia ni awoko ndali ti mitele, Nzapa
asara ni na tokuango Molenge ti lo
wani na yâ ti tere so akpa ti mitele
so ayeke na siokpari nga ti zi siokpa-
ri ni. Na lege so, Nzapa afâ ngbanga
na li ti siokpari so ayeke na yâ ti
mitele, **4** si aye ti mbilimbili so
Ndia ahunda aga tâ tënë na yâ ti e so
e yeke tambela na lege ti mitele
pëpe, me na lege ti yingo. **5** Teti
ala so ayeke sara ye alingbi na mite-
le abi bê ti ala na ndo ti aye ti mite-
le, me ala so ayeke sara ye alingbi na
yingo abi bê ti ala na ndo ti aye ti yi-
ngo. **6** Bingo bê na ndo ti mitele
aye ti tene kuâ, me bingo bê na ndo
ti yingo aye ti tene fini nga na siri-
ri, **7** ngbanga ti so bingo bê na
ndo ti mitele aye ti tene dutingo
wato ti Nzapa, teti so mitele ayeke
na gbe ti ndia ti Nzapa pëpe nga lo
lingbi ti duti na gbe ni pëpe. **8** Ni
la, ala so ayeke sara ye alingbi na
mitele alingbi pëpe ti nzere na lê ti
Nzapa.

9 Ye oko, tongana biani yingo ti
Nzapa aduti na yâ ti ALA, ALA yeke
sara ye alingbi na mitele pëpe, me
alingbi na yingo. Me tongana mbeni
zo ayeke na yingo ti Christ pëpe,
zo tongaso ayeke ti Christ pëpe.
10 Me tongana Christ ayeke be-
oko na ALA, biani tere ni akui awe
ndali ti siokpari, me yingo ayeke
ye so amû fini ndali ti mbilimbili.
11 Fadeso, tongana yingo ti lo so
azingo Jésus na kuâ aduti na yâ ti
ALA, lo so azingo Christ Jésus na kuâ
ayeke sara nga si tere ti ALA so aye-
ke kui kuingo aduti na fini na lege ti
yingo ti lo, yingo so aduti na yâ ti
ALA.

12 Tongaso, aita, a gbu e na nga-
ngu pëpe ti sara ye alingbi na mite-
le nga ti mû peko ti anzara ti mitele
ni. **13** Teti tongana ALA duti na
fini alingbi na mitele, ALA yeke kui
tâ biani. Me, tongana na lege ti yi-
ngo, ALA fâ asarango ye ti tere, fade
ALA yeke duti na fini. **14** Teti azo
kue so yingo ti Nzapa ayeke fa lege
na ala, ala yeke amolenge ti Nzapa.
15 Teti ALA wara lani pëpe mbe-
ni yingo ti dutingo ngbâa so asa-
ra si ALA kiri aduti na mbeto, me
ALA wara lani mbeni yingo so Nza-
pa amû ti mû ALA ti ga amolenge
ti lo. Na lege ti yingo so, e deko-
ngo, e tene: *"Abba,* Babâ!" **16** Yi-
ngo wani afa na yingo ti e so e yeke
amolenge ti Nzapa. **17** Tongaso,
tongana e yeke amolenge ti Nzapa, e
yeke nga ahéritier: biani ahéritier
ti Nzapa, me ahéritier legeoko na
Christ, gi tongana e bâ pasi legeoko
na lo si a mû nga gloire na e legeoko
na lo.

18 Ni la, mbi bâ ti mbi so apasi ti
ngoi ti fadeso ayeke ye oko pëpe to-
ngana a haka ni na gloire so a yeke
fa ni na gigi na lege ti e. **19** Teti
lê ti création ayeke gi na lege ti ku
ngoi so amolenge ti Nzapa ayeke fa
tere ti ala na gigi. **20** Teti a zia
création na gbe ti buba ye, na a yeke
ti bê ti création wani pëpe, me a
yeke ti bê ti lo so azia création ni na
gbe ti buba ye, ndali ti beku **21** so
fade a yeke zi création nga na gbe ti
ngbâa ti ye so abuba, na lo yeke
wara liberté ti gloire ti amolenge
ti Nzapa. **22** Teti e hinga so jus-
ka fadeso création kue angbâ gi ti
dema legeoko na ti bâ pasi legeoko.
23 Gi so pëpe, me e nga so e yeke
na akozo li ti ye ni, so ti tene yingo,
e yeke dema na yâ ti bê ti e na ngoi
so e yeke ku kungo ti tene a mû e ti
ga amolenge ti Nzapa, ti tene na
lege ti ngere so a futa ti zi azo, a zi e

na yâ ti tere ti e. **24** Teti a sö e na yâ ti beku so. Na beku so zo abâ ni ayeke beku pëpe, teti tongana zo abâ mbeni ye awe, lo yeke ku ni? **25** Me tongana e ku mbeni ye so e bâ ni pëpe, e yeke ngbâ ti kanga bê ti ku ni.

26 Legeoko tongaso, yingo nga aga ti mû maboko na ndo so e woko dä. Teti kpale ni ayeke so: ye so a lingbi e sambela ndali ni tongana e yeke na bezoin ni, e hinga ni pëpe. Me yingo wani ayeke hunda teti e na atënë ti dema so asigigi pëpe. **27** Me lo so ayeke bâ yâ ti bê ahinga nda ti yingo, teti yingo ni ayeke hunda ye tongana ti so Nzapa aye ndali ti azo so ayeke nzoni-kue.

28 E hinga awe so Nzapa ayeke sara si akusala ti lo kue asara kua maboko na maboko ndali ti nzoni ti azo so andoye Nzapa, ala so lo iri ala alingbi na ye so lo leke na bê ti lo ti sara. **29** Teti ala so lo hinga ala kozo, lo leke nga kozoni awe ti sara si ala kpa Molenge ti lo, si Molenge ni aduti kozo molenge na popo ti aita ti lo mingi. **30** Nga, ala so lo diko ala kozoni, a yeke ala so lo iri ala nga. Na ala so lo iri ala ayeke nga ala so lo diko ala tongana azo ti mbilimbili. Na nda ni, ala so lo diko ala tongana azo ti mbilimbili ayeke ala so lo mû nga gloire na ala.

31 Tongaso, e yeke tene ande nyen na ndo ti aye so? Tongana Nzapa ayeke na e, fade zo wa si ake e? **32** Lo so même lo zi Molenge ti lo na yâ ti kpale pëpe, me lo zia lo na lê ni ndali ti e kue, ngbanga ti nyen si lo yeke sara ande nzoni bê na e pëpe ti mû tanga ti aye kue na e legeoko na Molenge ti lo ni? **33** Zo wa si ayeke bi tënë ande na li ti ala so Nzapa asoro ala? Nzapa ayeke Lo so adiko ala tongana azo ti mbilimbili. **34** Zo wa si ayeke fâ ngbanga na li ti ala ande? Christ Jésus ayeke lo so akui lani, biani, lo yeke lo so a zingo lo na kuâ, lo so lo yeke na koti ti Nzapa, nga lo so ayeke hunda ye teti e.

35 Zo wa si ayeke kangbi e ande na ndoye ti Christ? A yeke ye ti vundu? wala ye ti mawa? wala sarango ye ti ngangu na e? wala nzara? wala dutingo tere senge? wala kpale so ayeke hara e? wala épée? **36** Legeoko tongana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Ndali ti mo e yeke lakue na lê ti kuâ, a yeke bâ e tongana angasangbaga so a yeke fâ ala fango." **37** Atâa so kue, e sö benda na yâ ti aye so kue ndali ti lo so andoye e. **38** Teti mbi hinga mbi tene atâa kuâ, wala fini, wala a-ange, wala angorogbia, wala aye so ayeke dä fadeso, wala aye so ayeke ga ande, wala angangu, **39** wala yongo ti ye na nduzu, wala lingo ti ye na gbe ni, wala mbeni ye nde so a leke alingbi ande pëpe ti kangbi e na ndoye ti Nzapa so ayeke na yâ ti Christ Jésus Seigneur ti e.

9 Mbi yeke tene tâ tënë teti mbi yeke zo ti Christ; mbi yeke tene mvene pëpe, teti yingo-ti-hinga ti mbi ayeke fa na mbi na yâ ti yingo vulu: **2** mbi yeke na kota vundu nga ye angbâ ti son mbi na yâ ti bê ti mbi. **3** Teti mbi wani mbi ye fade si a kangbi mbi na Christ, na a deba mbi ndali ti nzoni ti aita ti mbi, afami ti mbi na lege ti mitele, **4** ala so ayeke azo ti Israël so awara lege ti tene a mû ala ti ga amolenge ti Nzapa, nga so gloire, ambele, Ndia so a mû ni, kusala so ayeke nzoni-kue nga na azendo ayeke ti ala; **5** ala so akotara ni ayeke ti ala nga so Christ asigigi na yâ ti ala

na lege ti mitele: zia a gonda Nzapa teti lakue lakue, lo so ayeke na ndo ti aye kue. Amen.

6 Ye oko, a yeke pëpe mo bâ mo tene tënë ti Nzapa atï lani na ngu awe. Teti a yeke pëpe ala kue so asigigi na yâ ti Israël si ayeke biani "Israël." **7** A yeke nga pëpe ngbanga ti so ala yeke ngongoa ti Abraham si ala kue ayeke amolenge ti lo, me Mbeti ti Nzapa atene: "Ye so a yeke iri ni ande 'ngongoa ti mo' ayeke sigigi na lege ti Isaac." **8** So ti tene, amolenge so aga na lege ti mitele ayeke biani amolenge ti Nzapa pëpe, me amolenge so aga na lege ti zendo ni si a diko ala tongana ngongoa ni. **9** Teti tënë ti zendo ni ayeke tongaso: "Na ngoi ni so, fade mbi yeke ga, na fade Sara ayeke wara mbeni molenge-koli." **10** Me a mû zendo ni gi na ndo ti tënë so pëpe, me nga na ngoi so Rebecca amû ngo ti angbo na lege ti koli oko, Isaac kotara ti e: **11** teti na ngoi so ade ti dü ala pëpe nga ala de ti sara mbeni ye ti nzoni wala ti sioni oko pëpe, ti tene ye so Nzapa aleke ti sara na lege ti soro-ngo ye so lo soro angbâ ti luti na ndo ti akusala pëpe, me na ndo ti Lo so airi ndo, **12** a tene na Rebecca: "Fade yaya ni ayeke duti ngbâa ti ngambe ni." **13** Legeoko tongana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Mbi ndoye Jacob, me mbi ke Ésaü."

14 Tongaso, e yeke tene ande nyen? Nzapa ayeke sara ye mbilimbili pëpe? Zia ye ni aduti tongaso lâ oko pëpe! **15** Teti lo tene na Moïse: "Fade mbi yeke sara nzoni bê na zo so mbi ye ti sara nzoni bê na lo, na fade mbi yeke bâ mawa ti zo so mbi ye ti bâ mawa ti lo." **16** Tongaso, ye ni ayeke pëpe ndali ti so zo ni aye wala ndali ti so lo yeke kpe loro, me a yeke ndali ti Nzapa so ayeke sara nzoni bê na zo. **17** Teti, na yâ ti Mbeti ti Nzapa, a tene na Pharaon: "A yeke ndali ti ye so si mbi zia mo ti ngbâ na fini: ti tene, na ndo ti mo, mbi lingbi ti fa ngangu ti mbi na gigi, na ti tene a fa iri ti mbi na ndo ti sese kue." **18** Ni la, Nzapa ayeke sara nzoni bê na zo so lo ye ti sara nzoni bê na lo, me zo so lo ye ti zia lo ti ga zo ti ngangu-li, lo yeke zia lo ti ga zo ti ngangu-li.

19 Tongaso, fade mo hunda mbi, mo tene: "Ngbanga ti nyen lo ngbâ ti fa sioni ti azo na ala? Teti zo wa si ake ye so Nzapa aye ti sara na so lo fa nda ni polele?" **20** Mo zo, mo yeke zo wa ti za yanga na Nzapa? Fade ye so a leke ni awe asara tënë na zo so aleke lo, a tene: "Ngbanga ti nyen mo leke mbi tongaso?" **21** ALA hinga pëpe? Zo ti lekengo ta ti basenzi ayeke na komandema na ndo ti popoto ti sese pëpe? ti mû oko popoto ni ti leke na mbeni ta ndali ti kota kusala, na ti mû ni ti leke na mbeni ta ndali ti senge kusala. **22** Fadeso, tongana Nzapa, atâa so lo ye ti fa ngonzo ti lo na ti sara si a hinga ngangu ti lo, akanga bê mingi na tere ti ata so alingbi na ngonzo nga na futingo, **23** ti tene lo sara si a hinga mosoro ti gloire ti lo na ndo ti ata so a lingbi a sara nzoni bê na ni, so lo leke kozoni awe ti wara gloire, **24** so ti tene e, so lo iri e gi na popo ti aJuif pëpe me na popo ti amara nga, ka e tene nyen? **25** A yeke tongana ti so lo tene nga na yâ ti mbeti ti Osée, lo tene: "Ala so ayeke azo ti mbi pëpe, fade mbi yeke iri ala 'azo ti mbi,' na wali so a ndoye lo mingi pëpe, fade mbi iri lo 'wali so a ndoye lo mingi.' **26** Nga na ndo so a tene na ala, a tene: 'ALA yeke

azo ti mbi pëpe,' a yeke na ndo ni so
si fade a yeke iri ala 'amolenge ti
Nzapa so ayeke na fini.' "
27 Nga, na ndo ti Israël, Ésaïe
adekongo, lo tene: "Atâa tongana
wungo ti amolenge ti Israël alingbi
ti duti tongana mbutu ti ngu-ingo, a
yeke sö ande gi tanga ni so angbâ.
28 Teti fade Jéhovah ayeke hunda
na azo ti ndo ti sese ni ti kiri tënë
na lo, lo yeke sara ni ahunzi kue nga
lo yeke sara ni hio." **29** Nga, le-
geoko tongana Ésaïe asara tënë ni
ândö giriri, lo tene: "Tongana Jého-
vah ti aturugu azia lani mbeni ngo-
ngoa na e pëpe, ka e ga gi tongana
Sodome, na a sara si e ga gi tongana
Gomorrhe."
30 Tongaso, e tene nyen ande?
Azo ti amara, atâa so ala yeke to-
mba peko ti mbilimbili pëpe, ala
gue ala si dä, mbilimbili so a wara
ni na lege ti mabe. **31** Me Israël,
atâa so lo yeke tomba peko ti mbeni
ndia ti mbilimbili, lo si dä pëpe.
32 Ngbanga ti nyen? A yeke ngba-
nga ti so lo tomba pekoni na lege ti
mabe pëpe, mo bâ mo tene a yeke ye
so a lingbi ti wara ni na lege ti aku-
sala. Ala pika gere ti ala na "tênë so
zo ayeke pika gere ti lo dä." **33** Gi
tongana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa,
a tene: "Bâ, mbi yeke zia na Sion
mbeni tênë so zo ayeke pika gere ti
lo dä nga na mbeni kota tênë so asa-
ra si zo atï, me zo so azia mabe ti lo
na ni, fade vundu ayeke sara lo na
pekoni pëpe."

10 Aita, ye so bê ti mbi aye mi-
ngi nga so mbi voro tere
ti mbi na Nzapa ndali ni ngbanga
ti ala ayeke biani ti tene a sö ala.
2 Teti mbi yeke tene tënë ti ala, so
ala yapu na kusala ti Nzapa, me a
yeke na lege ti tâ hingango ye pëpe.
3 Ngbanga ti so ala hinga mbili-
mbili ti Nzapa pëpe, na ala yeke gi ti
zia na sese mbilimbili ti ala wani,
ala woko tere ti ala pëpe na gbe ti
mbilimbili ti Nzapa. **4** Teti Ndia
ahunzi na ndo ti Christ, tongaso si zo
oko oko kue so amä na bê awara
mbilimbili.
5 Moïse asû na mbeti atene so zo
so asara ye alingbi na mbilimbili ti
Ndia, fade lo yeke duti na fini nda-
li ni. **6** Me mbilimbili so aga na
lege ti mabe asara tënë tongaso ate-
ne: "Mo tene na bê ti mo pëpe, mo
tene: 'Fade zo wa si ayeke montê na
yayu?' so ti tene, ti mû Christ ti zu
na lo na sese, **7** wala, 'Fade zo wa
si ayeke zu juska na yâ ti kota dû so
alï mingi?' so ti tene, ti sigigi na
Christ na popo ti akuâ." **8** Me a
tene nyen? "Tënë ni ayeke nduru na
mo, a yeke na yanga ti mo nga a yeke
na yâ ti bê ti mo", so ti tene, "tënë" ti
mabe so e yeke fa tënë ni. **9** Teti
tongana mo fa na lê ti azo dandara
'tënë ni so ayeke na yanga ti mo', so
Jésus ayeke Seigneur, nga na yâ ti
bê ti mo, mo mä na bê so Nzapa azi-
ngo lo na kuâ, fade a yeke sö mo.
10 Teti a yeke na bê si mbeni zo
ayeke mä na bê ti ga mbilimbili, me
a yeke na yanga ti lo si mbeni zo aye-
ke fa tënë na lê ti azo dandara ti
wara salut.
11 Teti Mbeti ti Nzapa atene: "Zo
kue so azia mabe na lo, fade vu-
ndu ayeke sara lo na pekoni pëpe."
12 Biani, Juif ayeke nde na Grec
pëpe, ngbanga ti so Seigneur aye-
ke gi oko na ndo ti ala kue, lo so
amû ye mingi na ala kue so airi lo.
13 Teti "fade a yeke sö zo kue so
airi ndo na Jéhovah na iri ti lo."
14 Me fade ala yeke iri ndo na lo to-
ngana nyen tongana ala mä na bê na
lo pëpe? Na ala yeke mä na bê na lo

tongana nyen tongana ala mä tënë
na ndo ti lo pëpe? Nga, ala yeke mä
tënë ni tongana nyen tongana zo ti
fa tënë ni ayeke dä pëpe? **15** Na
ala yeke fa tënë ni tongana nyen to-
ngana a tokua ala pëpe? Legeoko to-
ngana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a
tene: "Gere ti ala so ayeke fa nzoni
tënë ti anzoni ye ayeke tâ pendere
biani!"

16 Me, ala kue pëpe si asara ye
alingbi na nzoni tënë ni. Teti Ésaïe
atene: "Jéhovah, zo wa si amä na bê
na tënë so lo mä na yanga ti e?"
17 Teti mabe aga na peko ti ye so
zo amä. Na ye so zo amä aga na
lege ti tënë so a fa na ndo ti Christ.
18 Me mbi hunda ndo, mbi tene:
Ala mä ni nzoni, ni la pëpe? Bia-
ni, "lego ti ala asigigi juska na ndo
ti sese kue, na atënë ti yanga ti
ala ague juska na nda ti sese so
azo ayeke dä." **19** Me mbi hunda
ndo, mbi tene: Israël ahinga ni nzo-
ni, ni la pëpe? Kozoni kue, Moïse
atene: "Na lege ti mbeni mara so
ayeke biani mbeni mara pëpe, fade
mbi yeke sara si mbanda ti ALA alo-
ndo. Na lege ti mbeni buba mara,
fade mbi yeke pusu ALA ti sara ngo-
nzo mingi." **20** Me Ésaïe aduti na
mbeto oko pëpe si lo tene: "Ala so
ayeke gi mbi pëpe, ala si awara mbi.
Na ala so ahunda tënë ti mbi pëpe,
ala si mbi fa tere ti mbi na ala."
21 Me na ndo ti Israël, lo tene: "La-
kue mbi gbara maboko ti mbi na
mbage ti mbeni mara so ake yanga
na so aza yanga na mbi."

11 Tongaso mbi hunda ndo,
mbi tene: Nzapa ake azo ti lo
awe? Zia ye tongaso asi lâ oko pëpe!
Teti mbi kue mbi yeke mbeni zo ti
Israël, mbi yeke ti ngongoa ti Abra-
ham, na ti kete mara ti Benjamin.
2 Nzapa ake azo ti lo pëpe, ala so lo
hinga ala kozoni. Na ngoi so Élie
adema na Nzapa ndali ti sarango ye
ti azo ti Israël, ALA hinga ye so Mbe-
ti ti Nzapa atene na ndo ti lo pëpe?
Lo tene: **3** "Jéhovah, ala fâ apro-
phète ti mo, ala kungbi agbalaka ti
mo, gi mbi oko si mbi ngbâ, na ala
yeke gi âme ti mbi." **4** Me Nzapa
akiri tënë wa na lo? Nzapa atene:
"Mbi zia ndali ti mbi akoli saki mba-
sambala so akuku na likuni ti ala na
gbe ti Baal pëpe." **5** Legeoko nga,
na ngoi ti fadeso, mbeni tanga ti azo
nga angbâ a lingbi na sorongo ye
so Nzapa asoro ndali ti kota nzobe
ti lo. **6** Tongana a yeke na lege ti
kota nzobe ti Nzapa, a yeke na lege
ti akusala mbeni pëpe. Tongana fade
a yeke na lege ti akusala, ka kota
nzobe ti Nzapa ni ayeke duti kota
nzobe mbeni pëpe.

7 Tongaso, e tene nyen? Même
ye so Israël ayeke gi gingo na nzara
ni, lo wara pëpe, me ala so a soro ala
awara ni. Me tanga ti azo ni, bê ti ala
akpengba. **8** Legeoko tongana ti
so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene:
"Nzapa amû na ala yingo ti kota la-
ngo, na lo mû na ala lê si ala bâ ndo
pëpe nga mê si ala mä ndo pëpe, jus-
ka laso." **9** Nga, David atene: "Zia
table ti ala aga mbeni kûkû nga
mbeni gbanda ndali ti ala, mbeni
tênë so ala pika gere ti ala dä nga
mbeni futa ti peko ti tambela ti ala.
10 Zia lê ti ala avuko si ala bâ ndo
pëpe, na zia mo sara si peko ti ala
aba bango lakue."

11 Tongaso mbi hunda ndo, mbi
tene: Ala pika gere ti ala si ala tï bia-
ni biani awe? Zia ye tongaso asi lâ
oko pëpe! Me ndali ti pikango gere ti
ala ni, azo ti amara awara salut,
na ye so apusu ala ti sara mbanda.

12 Asinga so pikango gere ti ala
aga na mosoro na dunia so, nga wu-
ngo ti ala so akiri na gbe ni aga na
mosoro na azo ti amara, si fade wu-
ngo ti ala kue ayeke ga na mosoro
mingi pëpe?
13 Fadeso mbi yeke sara tënë na
ALA, ALA so ayeke azo ti amara. Teti
so mbi yeke biani mbeni bazengele
ti amara nde, mbi yeke gonda kusa-
la ti mbi **14** tongana mbi lingbi
na alege kue ti pusu ala so ayeke ti
mara ti mbi ti sara mbanda nga ti sö
ambeni na popo ti ala. **15** Teti to-
ngana kengo ala asara si dunia akiri
asara songo na Nzapa, fade yamba-
ngo ala aye ti tene ande nyen? a ye
ti tene so ala yeke na fini na popo ti
akuâ. **16** Tongana mbage ti me-
ngo farine so a mû tongana kozo li ti
ye ayeke nzoni-kue, tanga ti mengo
farine ni kue ayeke nzoni-kue nga.
Na tongana gunda ti keke ni ayeke
nzoni-kue, amaboko ti keke ni aye-
keke nzoni-kue nga.
17 Ye oko, tongana a fâ ambeni
maboko ti keke ni, na mo, atâa so mo
yeke keke ti olive ti ngonda, a mû
mo a greffé mo na tere ti ala na mo
yeke bâ nzoni ndali ti aye ti nzoni so
alondo na yâ ti gunda ti keke ti olive
ni, **18** mo pika kate ti mo pëpe
ndali ti amaboko ti keke ni. Tongana
mo yeke pika kate ti mo ndali ti ala,
zia na li ti mo so a yeke mo si mo yô
gunda ti keke ni pëpe, me gunda ti
keke ni si ayô mo. **19** Mo yeke
tene ande mo tene: "A fâ ambeni
maboko ti keke ni si a greffé mbi na
tere ni." **20** Tâ tënë! A dë ala nda-
li ti so mabe amanke ala, me mo,
mo yeke luti ndali ti mabe. Mo zia
ti sara wuma, me duti na mbeto.
21 So Nzapa abata atâ maboko ti
keke ni pëpe so, fade lo yeke bata mo
nga pëpe. **22** Tongaso, bâ lege so
Nzapa ayeke sara nzoni na zo nga
lege so lo yeke son na ni. Lo son so-
ngo na ndo ti ala so atï, me Nzapa
ayeke sara nzoni na mo, gi tongana
mo lingbi lakue ti tene lo sara nzoni
na mo, tongaso pëpe, mo nga kue a
yeke dë mo ande na sese. **23** Azo
so nga kue, tongana ala ngbâ pëpe
na yâ ti mabe so amanke ala, fade a
yeke greffé ala na tere ti keke ni,
teti Nzapa alingbi ti kiri ti greffé ala
dä. **24** Asinga so a dë mo na tere
ti keke ti olive ni so ayeke ti lo ti ngo-
nda na a greffé mo na tere ti keke ti
olive ti kodoro, atâa so a lingbi fade
ti sara tongaso pëpe, si fade a greffé
ala so ayeke ti keke ti olive ti kodoro
ni na tere ti keke ti olive ti ala wani
pëpe?
25 Aita, mbi ye si ALA hinga ye
na ndo ti tënë so Nzapa ahonde nda
ni, tongaso si ALA bâ tere ti ALA wani
pëpe tongana azo so ayeke sara ye
na ndara: ye so asi ayeke so bê ti
ambeni zo ti Israël akpengba juska
wungo ti azo ti amara nde kue aga
alï, **26** na a yeke tongaso si a yeke
sö ande Israël ni kue. Legeoko to-
ngana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a
tene: "Zo ti zingo azo ayeke londo
ande na Sion si aga na lo yeke zi yo-
ngoro na tere ti amolenge ti Jacob
asarango ye ti azo so akpe Nzapa
pëpe. **27** Bâ, so ayeke mbele so
mbi te na ala na ngoi so mbi yeke zi
asiokpari ti ala." **28** Ti tâ tënë ni,
tongana a ndu tënë ti nzoni tënë, azo
so aga awato ti Nzapa ndali ti ALA.
Me tongana a ndu tënë ti sorongo ye
so Nzapa asoro, ala yeke azo so Nza-
pa andoye ala mingi ndali ti akotara
ti ala. **29** Teti amatabisi ti Nzapa
nga na iringo ndo ti lo ayeke aye so
lo yeke wara vundu ndali ni pëpe.

30 Teti legeoko tongana ALA, ALA
ke yanga ti Nzapa lani, me fadeso a
sara nzoni bê na ALA ndali ti kengo
yanga so azo so ake, **31** tongaso
nga azo so ake yanga fadeso, na ye
ti pekoni ayeke so a sara nzoni bê
na ALA, tongaso si a sara nzoni bê
na azo so nga. **32** Teti Nzapa aka-
nga ala kue legeoko na yâ ti kengo
yanga, tongaso si lo sara nzoni bê na
ala kue.

33 Bâ, tongana nyen mosoro ti
Nzapa, ndara ti lo na hingango ye ti
lo ayeke kota! Biani, zo alingbi ti gi
nda ti afango ngbanga ti lo pëpe,
zo alingbi nga ti hinga alege ti lo
kue pëpe. **34** Teti "zo wa si ahi-
nga bibe ti Jéhovah, wala zo wa
si aga zo ti mungo wango na lo?"
35 Wala "zo wa si amû li ni kozo ti
mû ye na lo, tongaso si lo kiri lo futa
ni na zo ni?" **36** Aye kue alondo
na lo, ayeke na lege ti lo na ayeke ti
lo. Zia a mû na lo gloire lakue lakue.
Amen.

12 Ni la, aita, mbi voro yanga
na ALA, na lege ti bango
mawa so Nzapa ayeke na ni, ALA mû
tere ti ALA tongana sandaga so ayeke
na fini, so ayeke nzoni-kue, so anze-
re na Nzapa, so ti tene mbeni kusa-
la so ayeke nzoni-kue so ALA sara ni
na hingango ndo ti ALA. **2** ALA zia
ti sara ye akpa ti aye ti ngoi so, me
ALA changé na sarango si bibe ti ALA
akiri fini ni, si ALA wani alingbi ti
hinga ye so bê ti Nzapa aye, so aye-
ke nzoni, so anzere nga so alingbi
kue.

3 Na lege ti kota nzobe ti Nzapa
so a mû na mbi, mbi tene na zo oko
oko kue na popo ti ALA ti bâ tere ti lo
wani ahon ti so a lingbi zo abâ tere
ti lo na ni pëpe, me ti bâ tere ti lo si
lo duti na li so ayeke nzoni, zo oko
oko alingbi na konongo ti mabe so
Nzapa amû na lo. **4** Teti legeoko
tongana e yeke na amembre mingi
na yâ ti tere oko, me amembre ni so,
ala kue asara gi oko kua pëpe, **5** e
nga, atâa so e yeke mingi, e yeke gi
tere oko so ayeke beoko na Christ,
me e yeke amembre ti tere ti amba
ti e oko oko kue. **6** Tongaso, teti
so e yeke na amatabisi nde nde na
lege ti kota nzobe ti Nzapa so a mû
na e, wala a yeke prophétie, zia e
tene prophétie ni alingbi na mabe
so a mû na e; **7** wala a yeke mbe-
ni kusala, zia e ngbâ ti sara kusala
so; wala zo so ayeke fa ye, zia lo ngbâ
ti fa ye; **8** wala zo so ayeke wa zo,
zia lo ngbâ ti wa zo; zo so ayeke mû
ye na azo, zia lo sara ni na nzoni bê;
wala zo so ayeke fa lege, zia lo sara
ni na bê ti lo kue; zo so ayeke sara
nzoni bê na zo, zia lo sara ni na ngia
na bê.

9 Zia ndoye ti ALA aduti ndo-
ye ti handango lê ti zo pëpe. ALA
ke na beoko ye so ayeke sioni, ALA
hule na tere ti ye so ayeke nzoni.
10 Na yâ ti yengo tere ti aita, zia
ALA duti na tâ yengo tere na popo ti
ALA. Na ndo ti tënë ti nengo mba na
popo ti ALA, zia ALA duti azo so amû
li ni kozo ti sara ni. **11** ALA sara
kua ti ALA na goigoi pëpe. Zia yingo
aduti tongana wâ na yâ ti tere ti
ALA. ALA sara na Jéhovah tongana
angbâa. **12** ALA duti na ngia na
yâ ti beku ni. ALA gbu ngangu na
yâ ti aye ti vundu. ALA ngbâ la-
kue ti sambela. **13** ALA kangbi ye
na azo so ayeke nzoni-kue a lingbi
na ye so amanke azo so. ALA mû
lege ti yambango agene. **14** ALA
ngbâ ti iri tënë nzoni na ndo ti azo
so ayeke sara ye ti ngangu na ALA,
ALA iri tënë nzoni na li ti azo, me
ALA deba azo pëpe. **15** ALA duti

na ngia legeoko na ala so aduti na ngia, ALA toto legeoko na azo so atoto. **16** Zia ALA bâ amba ti ALA tongana ti so ALA bâ na tere ti ALA wani, ALA bâ gi akota ye pëpe, me zia ALA mû gi peko ti akete ye. ALA bâ tere ti ALA wani pëpe tongana azo so ayeke sara ye na ndara.

17 ALA kiri sioni teti sioni na mbeni zo pëpe. ALA sara aye so ayeke nzoni na lê ti azo kue. **18** Tongana lege ni ayeke dä, na ALA lingbi ti sara mbeni ye, zia ALA duti na siriri na azo kue. **19** Aita so mbi ndoye ALA mingi, ALA wani ALA futa kula pëpe, me ALA zia lege na ngonzo ti Nzapa ti sara ye ni. Teti a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Jéhovah atene: Futango kula ayeke ti mbi, fade mbi si mbi yeke kiri na futa na zo." **20** Me, "tongana nzara asara wato ti mo, mû kobe na lo, tongana nzara ti ngu asara lo, mû na lo ngu lo nyon, teti, na sarango tongaso, mo yeke bungbi ande alê ti wâ na ndo ti li ti lo." **21** Zia si sioni ahon mo na ngangu pëpe, me mo ngbâ ti hon ndo ti sioni na lege ti ye ti nzoni.

13 Zia a-âme oko oko kue awoko tere na gbe ti akota zo ti komande so ayeke na ndo ti ala, teti komandema ayeke dä gi ndali ti Nzapa. Na azo ti komande so ayeke dä fadeso, Nzapa azia si ala duti na ando nde nde so alingbi na ala. **2** Tongaso, zo so alondo ti ke komandema ake nga ye so Nzapa si azia na sese. Ala so ake ni ayeke wara ande ngbanga na li ti ala. **3** Teti ala so ayeke komande, azo ayeke dö na mbeto na gbele ala. Azo so asara nzoni ayeke dö na mbeto na gbele ala pëpe, me gi azo so asara sioni. Mo ye ti dö na mbeto pëpe na gbele zo ti komande? Ngbâ ti sara nzoni na fade lo yeke gonda mo. **4** Teti zo ti komande ayeke zo ti kusala ti Nzapa ndali ti nzoni ti mo. Me tongana mo yeke sara ye ti sioni, zia mo dö na mbeto ngbanga ti so a yeke senge senge pëpe si lo yeke yô épée. Lo yeke zo ti kusala ti Nzapa, zo ti futango kula ti fa ngonzo ti Nzapa na tere ti zo so angbâ ti sara ye ti sioni.

5 Tongaso a yeke ngbanga ti ALA ti woko tere na gbe ti komandema, gi ndali ti ngonzo ti Nzapa so pëpe, me nga ndali ti yingo-ti-hinga ti ALA. **6** Ndani la si ALA nga ayeke futa lapo, teti azo ti komande ayeke awakua ti Nzapa ndali ti nzoni ti azo, na azo ti komande ni ayeke sara kua so lakue. **7** ALA mû na azo kue ye so ayeke ti ala. Na zo so ahunda lapo, ALA futa na lo lapo; na zo so ahunda douane, ALA futa na lo douane; na zo so aye ti tene a kpe mbeto ti lo, ALA kpe mbeto ti lo; na zo so aye ti tene a ne lo, ALA ne lo.

8 Zia kuda ti mbeni ye ti zo aduti na li ti ALA pëpe, me gi ti ndoye tere na popo ti ALA, teti zo so andoye mba ti lo asara biani ye so ndia afa. **9** Teti andia so, "Mo gi wali wala koli nde pëpe, mo fâ zo pëpe, mo nzi ye pëpe, mo sara bê ti ye pëpe," na mbeni commandement kue so ayeke dä, abungbi kue gi na yâ ti tënë oko so: "Mo ndoye mba ti mo tongana mo wani." **10** Ndoye ayeke sara sioni na mbeni zo pëpe, tongaso ndoye ayeke sarango biani ye so ndia afa.

11 ALA sara ye so nga, teti ALA hinga ngoi ni, ngbanga ti so ngbonga ni alingbi awe ti tene ALA zingo na lango, teti fadeso salut ti e aga nduru mingi ahon ti ngoi so e ga lani azo so amä na bê. **12** Bï aga nduru ti hon awe, na ndo aga nduru ti han. Tongaso zia e lungula akusala

so ayeke ti bingo na zia e yü aye ti bira ti lumière. **13** Zia e tambela na lege ni tongana ti so zo ayeke tambela na kota lâ, e tambela pëpe na lege ti pumba ti kirikiri nga na nyongo sämba ahon ndo ni, wala na lege ti sarango lango-sioni nga na sarango sioni ye na kamene pëpe, wala na yâ ti papa nga na sarango mbanda. **14** Me zia ALA yü Seigneur Jésus Christ, na ALA leke kozoni pëpe ti sara aye ti nzara ti mitele.

14 ALA yamba zo so mabe ti lo akpengba kue pëpe, me ALA fâ ngbanga pëpe na ndo ti atënë so lo yeke hunda na tere ti lo. **2** Mbeni zo ayeke na mabe ti te ye kue, me zo so awoko ate akugbe-kasa. **3** Zia zo so ayeke te ye ni abâ zo so ayeke te ye ni pëpe tongana mbumbuse zo pëpe, nga zo so ayeke te ye ni pëpe afâ ngbanga pëpe na li ti zo so ayeke te ye ni, teti Nzapa ayamba zo so awe. **4** Mo yeke zo wa si mo fâ ngbanga na li ti zo ti kua ti mba ti mo? A yeke na gbele wa ti lo si lo yeke luti wala lo yeke tï. Biani, a yeke sara ande si lo luti, teti Jéhovah alingbi ti sara si lo luti.

5 Mbeni zo abâ ti lo mbeni lango tongana kota lango ahon mbeni. Mbeni nde abâ ti lo mbeni lango ni tongana atanga ni kue. Zia zo oko oko ahinga na yâ ti li ti lo so ye ni ayeke biani tongaso. **6** Zo so ayeke bata mbeni lango, lo bata ni ndali ti Jéhovah. Nga zo so ate ye, ate ye ndali ti Jéhovah, ngbanga ti so lo mû singila na Nzapa. Na zo so ate ye pëpe, ate ye pëpe ndali ti Jéhovah, me lo mû singila na Nzapa. **7** Biani, mbeni zo na popo ti e ayeke duti na fini gi ndali ti lo wani pëpe, nga mbeni zo na popo ti e ayeke kui gi ndali ti lo wani pëpe. **8** Atâa tongana e duti na fini, e duti na fini ndali ti Jéhovah, nga atâa e kui, e kui ndali ti Jéhovah. Tongaso, atâa tongana e duti na fini wala e kui, e yeke ti Jéhovah. **9** Teti a yeke ndali ti ye so si Christ akui na lo kiri na fini: ti tene lo duti Seigneur na ndo ti akuâ nga na ndo ti azo so ayeke na fini.

10 Me mo yeke fâ ngbanga na li ti ita ti mo ndali ti nyen? Wala mo yeke bâ nga ita ti mo tongana mbumbuse zo ndali ti nyen? Teti fade e kue a yeke iri e ti luti na gbele ngbanga ti Nzapa. **11** Teti a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Jéhovah atene: 'Ti tâ tënë ni, likuni oko oko kue ayeke kuku ande na gbele mbi, na yanga oko oko kue ayeke sepela ande Nzapa polele.'" **12** Tongaso, fade zo oko oko na popo ti e ayeke kiri tënë na Nzapa ndali ti lo wani.

13 Ni la, zia e fâ ngbanga na li ti mba mbeni pëpe, me zia ALA mû desizion so: ti zia pëpe na gbele mbeni ita mbeni ye so lo yeke pika gere ti lo dä wala mbeni ye so ayeke sara si lo tï. **14** Na yâ ti Seigneur Jésus, mbi hinga na mbi hinga biani mbi tene so mbeni ye ti saleté tongaso ayeke dä pëpe. Gi tongana mbeni zo abâ so mbeni ye ayeke ye ti saleté, si na lê ti lo ye ni ayeke ye ti saleté. **15** Teti tongana ndali ti kobe ita ti mo awara vundu, mo yeke tambela mbeni pëpe alingbi na ndoye. Zia pëpe si na lege ti kobe ti mo, mo futi lege ti lo so Christ akui ndali ti lo. **16** Tongaso, nzoni ye so ALA yeke sara, ALA mû lege na azo ti tene sioni tënë ni pëpe. **17** Teti royaume ti Nzapa ayeke pëpe tënë ti tengo ye na nyongo ye, me a yeke mbilimbili na siriri na ngia na lege ti yingo vulu. **18** Teti na ndo ti tënë so, zo so ayeke sara kua na Christ tongana

ngbâa, lo nzere na lê ti Nzapa, na azo
ayeke bâ lo na nzoni lê.
19 Tongaso, zia e tomba peko ti
aye so ayeke ga na siriri na aye so
ayeke kpengba mba na popo ti e.
20 Mo zia ti futi kusala ti Nzapa gi
ndali ti kobe. Tâ tënë, aye kue ayeke
nzoni biani, me a yeke sioni na mbe-
ni zo ti te ye na a sara si mba ti lo
apika gere ti lo. **21** A yeke nzoni
mo te nyama pëpe wala mo nyon vin
pëpe wala mo sara pëpe mbeni ye
so ndali ni ita ti mo atï. **22** Mabe
so mo yeke na ni, bata ni ndali ti mo
na lê ti Nzapa. Ngia ayeke na zo so
azia tere ti lo na gbe ti ngbanga pëpe
ndali ti ye so lo yeda ti sara ni.
23 Me tongana lo yeke na kite, a fâ
ngbanga na li ti lo awe tongana lo te
ni ngbanga ti so lo te ni na mabe
pëpe. Biani, ye kue so a sara ni na
lege ti mabe pëpe ayeke siokpari.

15 E so e yeke ngangu, a lingbi
e yô awokongo ti ala so aye-
ke ngangu pëpe, na e gi pëpe ti nze-
re gi na e wani. **2** Zia zo oko oko
na popo ti e agi ti nzere na mba ti lo
na yâ ti ye so ayeke nzoni ti kpengba
mba ti lo ni. **3** Teti même Christ
agi ti nzere na lo wani pëpe; me le-
geoko tongana ti so a sû na Mbeti ti
Nzapa, a tene: "Zonga ti ala so aye-
ke zonga mo aga na ndo ti mbi."
4 Teti aye kue so a sû ândö giriri na
yâ ti Mbeti ti Nzapa, a sû ni ti tene
a fa ye na e, si na lege ti gbungo nga-
ngu ti e nga na lege ti dengo bê so
alondo na yâ ti Mbeti ti Nzapa e duti
na beku. **5** Zia Nzapa so amû na
zo gbungo ngangu nga na dengo bê
asara si na popo ti ALA, ALA duti na
oko bango ndo so Christ Jésus ayeke
na ni lani, **6** si tongana zo oko nga
na yanga oko ALA mû gloire na Nza-
pa nga na Babâ ti Seigneur ti e Jésus
Christ.
7 ALA yamba tere na popo ti ALA
legeoko tongana ti so Christ nga
ayamba e, na ALA sara ni ndali ti
gloire ti Nzapa. **8** Teti mbi tene
so Christ aga biani wakua ti ala so
afâ ganza ti fa so Nzapa ayeke tene
gi tâ tënë, tongaso si a fa biani a tene
azendo so lo mû na akotara ti ala aye-
ke tâ tënë, **9** si amara alingbi ti
mû gloire na Nzapa ndali ti nzoni bê
so lo sara. Legeoko tongana ti so a sû
na Mbeti ti Nzapa, a tene: "A yeke
ndani la si fade mbi yeke sepela mo
na popo ti amara, na mbi yeke he bia
ti sepela iri ti mo." **10** Nga lo kiri
lo tene: "Amara, ALA duti na ngia
legeoko na azo ti lo." **11** Ti mbe-
ni, a tene: "ALA sepela Jéhovah, ALA
amara kue, na zia azo ni kue asepe-
la lo." **12** Na Ésaïe akiri atene:
"Fade gunda ti keke ti Jessé ayeke
bâ gigi, na fade mbeni zo ayeke lo-
ndo ti komande na ndo ti amara. Na
fade amara azia beku ti ala na ndo
ti lo." **13** Zia Nzapa so ayeke mû
beku na zo asara si ALA si na ngia
nga na siriri kue na lege so ALA mä
na bê, si ALA wu mingi na beku na
ngangu ti yingo vulu.
14 Âdu ti ALA, aita ti mbi, mbi
kue mbi hinga biani mbi tene ALA
nga asi singo na bê so aye gi ti sara
nzoni na zo legeoko tongana ti so
ALA si singo na hingango ye kue, na
ALA lingbi nga ti gboto mê ti mba na
popo ti ALA. **15** Me, mbi yeke sû
mbeti na ALA tâ polele mingi na ndo
ti ambeni tënë, mo bâ mo tene mbi
yeke kiri ti dabe ti ALA, na mbi sara
ni ndali ti kota nzobe so mbi wara na
mbage ti Nzapa. **16** Mbi wara ni
ti tene mbi bi tere ti mbi na kusala
ti fango nzoni tënë ti Nzapa tongana
wakua ti Christ Jésus ndali ti nzoni
ti azo ti amara. Na mbi bi tere ti mbi
na yâ ti kusala so ayeke nzoni-kue so

ti tene a mû azo ti amara na Nzapa tongana mbeni offrande so anzere na lo nga so a sara si a ga nzoni-kue na lege ti yingo vulu.

17 Tongaso mbi yeke na nda ti tënë ti duti na ngia mingi na yâ ti Christ Jésus tongana a yeke tënë ti aye so andu Nzapa. **18** Teti fade mbi yeke tara ti tene mbeni tënë nde pëpe, me gi tënë ti aye so Christ asara na lege ti mbi ti tene amara amä yanga. Lo sara ye so na lege ti tënë ti yanga ti mbi na akusala ti mbi, **19** nga na lege ti ngangu ti afä na aye ti dongo bê nga na lege ti ngangu ti yingo vulu. Ye so asara si a londo na Jérusalem na a ngoro juska na Illyrie, mbi fa nzoni tënë ni kue na ndo ti Christ. **20** Biani, na lege so, mbi zia na gbele mbi ti fa pëpe nzoni tënë na ndo so a di iri ti Christ dä kozoni awe, tongaso si mbi leke da pëpe na ndo ti gere ti da so mbeni zo nde si azia na sese. **21** Me, a yeke gi tongana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Ala so a fa tënë ti lo na ala pëpe ayeke bâ ndo, na ala so amä tënë ni pëpe ayeke gbu nda ni ande."

22 Nga, a kanga lege na mbi fani mingi ti si na ALA. **23** Me ti fadeso mbi yeke pëpe na mbeni ndo so angbâ senge na yâ ti ando ni so, na a sara ambeni ngu awe so mbi ye mingi ti si na ALA kâ. **24** Mbi yeke tâ na beku so na ngoi so mbi yeke na lege ti gue ande na Espagne, mbi yeke bâ lê ti ALA kete, na tongana mbi duti na tere ti ALA alingbi mbi awe, ALA zia mbi na lege. **25** Me ti fadeso, mbi yeke nduru ti gue na Jérusalem ti sara kua na ala so ayeke nzoni-kue. **26** Teti ala so ayeke na Macédoine nga na Achaïe ayeke na ngia ti kangbi aye ti ala na tokuango mbeni ye na awayere na popo ti ala so ayeke nzoni-kue so ayeke na Jérusalem. **27** Ti tâ tënë ni, a nzere na ala ti sara tongaso, atâa so ala yeke na kuda ti ala so ayeke nzoni-kue so ayeke na Jérusalem na li ti ala; teti tongana azo ti amara abâ nzoni na lege ti aye ti yingo ti azo so ayeke nzoni-kue so, a yeke ti ala nga ti sara kusala ndali ti nzoni ti aita ti Jérusalem so na lege ti aye ti mitele. **28** Tongaso, tongana mbi hunzi na ye so awe si mbi wara lege ti gue na matabisi so nzoni na aita so awe, mbi yeke gue ande na Espagne, me na lege mbi yeke si na ALA kâ. **29** Nga, mbi hinga so tongana mbi si na ALA kâ, mbi yeke gue na ALA gbâ ti tufa so alondo na Christ.

30 Ti fadeso, aita, mbi wa ALA na lege ti Seigneur ti e Jésus Christ nga na lege ti ndoye so alondo na yingo, ti tene ALA tiri legeoko na mbi na yâ ti sambela na Nzapa ndali ti mbi, **31** si a lingbi ti zi mbi na maboko ti ambeni zo ti Judée so ake ti mä na bê nga si kusala so mbi yeke sara ndali ti Jérusalem alingbi ti nzere na lê ti ala so ayeke nzoni-kue, **32** si tongana mbi si na ALA kâ na ngia na lege ti ye so bê ti Nzapa aye, bê ti mbi na ti ALA adë legeoko. **33** Zia Nzapa, lo so ayeke mû siriri, aduti na ALA kue. Amen.

16 Mbi yeke sara na ALA nzoni tënë ti ita ti e ti wali Phœbé, so ayeke mbeni wakua ti congrégation so ayeke na Cenchrées, **2** si ALA yamba lo na yâ ti Seigneur na mbeni lege so alingbi na ala so ayeke nzoni-kue, nga ti tene ALA mû maboko na lo na yâ ti aye kue so lo yeke duti na bezoin ti ALA dä, teti lo nga lo fa so lo yeke mbeni zo so agbu koko ti azo mingi, même mbi kue.

3 ALA tene bara ti mbi na Prisca
na Aquila, amba ti mbi wakua na yâ
ti Christ Jésus, **4** ala so azia fini
ti ala na lê ti kuâ ndali ti âme ti mbi.
Gi mbi pëpe si mbi kiri singila na
ala, me acongrégation kue ti ama-
ra akiri nga singila na ala. **5** ALA
bara congrégation so ayeke na yâ ti
da ti Prisca na Aquila. ALA bara Épé-
nète, lo so mbi ndoye lo mingi, lo
so lo yeke na popo ti akozo li ti ye
ti kodoro-komanda ti Asie. **6** ALA
bara Marie, lo so asara angangu kua
mingi teti ALA. **7** ALA bara An-
dronicus na Junias, afami ti mbi nga
amba ti mbi so a bi mbi na ala na ka-
nga. Ala yeke akoli so a sara nzoni
tënë ti ala mingi na popo ti abaze-
ngele na so ala yeke beoko na Christ
a ninga ahon mbi.

8 ALA tene bara ti mbi na
Ampliatus, lo so mbi ndoye lo mi-
ngi na yâ ti Seigneur. **9** ALA bara
Urbain, mba ti e wakua na yâ ti
Christ, ALA bara nga Stachys, lo so
mbi ndoye lo mingi. **10** ALA bara
Apellès, lo so a bâ lo na nzoni lê
na yâ ti Christ. ALA bara azo ti da
ti Aristobule. **11** ALA bara Hérodion, fami ti mbi. ALA bara azo ti da
ti Narcisse, ala so ayeke na yâ ti Sei-
gneur. **12** ALA bara Tryphène na
Tryphose, awali so ayeke sara kusa-
la ngangu na yâ ti Seigneur. ALA
bara Persis, wali so e ndoye lo mingi,
teti lo sara angangu kua mingi na yâ
ti Seigneur. **13** ALA bara Rufus,
lo so a soro lo na yâ ti Seigneur,
ALA bara nga mama ti lo so ayeke
nga mama ti mbi. **14** ALA bara
Asyncrite, Phlégon, Hermès, Patro-
bas, Hermas nga na aita so ayeke na
tere ti ala. **15** ALA bara Philolo-
gue na Julie, Nérée na ita ti lo ti
wali, Olympas nga na azo kue so
ayeke nzoni-kue so ayeke na tere ti
ala. **16** ALA bara tere na popo ti
ALA na ALA su ngbangba ti mba to-
ngana ti aita. Acongrégation kue ti
Christ abara ALA.

17 Mbi wa ALA, aita, ti zi lê ti ALA
na ndo ti ala so ayeke bi akangbi nga
so ayeke zia na gbele azo aye so asa-
ra si zo atï, so ayeke aye so ague
nde na fango ye so ALA manda lani,
nga ALA si nduru na azo so pëpe.
18 Teti azo tongaso ayeke angbâa ti
Seigneur ti e Christ pëpe, me ala
yeke angbâa ti yâ ti ala wani. Na
lege ti anzerengo tënë nga na atënë
ti handango bê, ala yeke handa bê ti
azo so lê ti ala azi pëpe. **19** Teti
azo kue ahinga tënë ti mango yanga
so ALA yeke mä. Tongaso mbi yeke
na ngia ngbanga ti ALA. Me mbi ye
si ALA duti azo ti ndara tongana a
ndu tënë ti ye so ayeke nzoni, me
ALA duti azo so tënë ayeke na li ti
ALA pëpe tongana a ndu tënë ti ye so
ayeke sioni. **20** Ti Nzapa, lo so
ayeke mû siriri, fade lo yeke neka
Satan na gbe ti gere ti ALA na yâ ti
kete ngoi. Zia kota nzobe ti Seigneur
ti e Jésus aduti na ALA.

21 Timothée, mba ti mbi wakua,
abara ALA. Lucius na Jason na Sosi-
pater so ayeke afami ti mbi abara
ALA nga.

22 Mbi, Tertius so mbi sû mbeti
so, mbi bara ALA na yâ ti Seigneur.

23 Gaïus, lo so mbi lango na ndo
ti lo nga so congrégation ni kue aye-
ke bungbi na da ti lo, abara ALA.
Éraste, wabatango aye ti gbata ni,
abara ALA, na ita ti lo Quartus nga
abara ALA. **24*** ——

25 Nzapa alingbi ti sara si ALA
luti ngangu ti gue oko na nzoni tënë
so mbi fa nga na fango tënë na ndo

---

aRm 16:24* Bâ kete tënë ti Mt 17:21.

ti Jésus Christ, ti lingbi na fango na
gigi nda ti tënë so Nzapa ahonde nda
ni na so a ngbâ tongaso ngbene ye
ândö giriri, **26** me so a fa nda ni
awe na a sara si a hinga ni na lege ti
ambeti ti prophétie na popo ti amara
kue, ti gue oko na yanga so Nzapa so
angbâ lakue lakue amû ti maï tënë
ti mango yanga na lege ti mabe;
27 lo Nzapa so gi lo oko ayeke zo ti
ndara, zia a mû na lo gloire lakue la-
kue na lege ti Jésus Christ. Amen.

KOZO MBETI SO PAUL ATOKUA NA

ACORINTHIEN

1 Paul, so a iri lo ti duti bazenge-
le ti Jésus Christ na lege ti ye
so bê ti Nzapa aye, legeoko na Sos-
thène, ita ti e, **2** atokua mbeti so
na congrégation ti Nzapa so ayeke
na Corinthe, ALA so a zia ALA nde to-
ngana azo so asara beoko na Christ
Jésus, ALA so a iri ALA ti ga azo so
ayeke nzoni-kue, legeoko na ala kue
so na ndo kue ayeke iri ndo na Sei-
gneur ti e Jésus Christ na iri ti lo,
Seigneur ti ala na ti e nga.
3 Zia kota nzobe na siriri so alo-
ndo na Nzapa Babâ ti e nga so alondo
na Seigneur Jésus Christ aduti na
ALA.
4 Mbi yeke kiri singila lakue na
Nzapa teti ALA ngbanga ti kota nzo-
be ti Nzapa so a mû na ALA na yâ
ti Christ Jésus, **5** so na yâ ti aye
kue, ALA wara aye mingi na lege ti
lo, ngangu kue ti fa tënë nga na hi-
ngango ye kue, **6** teti so a sara si
gere ti tënë so a fa na ndo ti Christ
agbu sese ngangu na popo ti ALA,
7 tongaso si matabisi oko amanke
ALA pëpe na ngoi so ALA yeke ku ku-
ngo lango so Seigneur ti e Jésus
Christ ayeke fa tere ti lo na gigi.
8 Lo yeke sara nga si ALA kpengba
juska na nda ni, si ALA duti azo so
a lingbi ti wara tënë na li ti ALA
oko pëpe na lâ ti Seigneur ti e Jé-
sus Christ. **9** Nzapa ayeke be-ta-
zo, lo so airi ALA ti wara ye legeoko
na Molenge ti lo Jésus Christ Sei-
gneur ti e.
10 Aita, mbi wa ALA na iri ti Sei-
gneur ti e Jésus Christ ti tene tënë ti
ALA kue amä tere, si kangbi aduti na
popo ti ALA pëpe, me si ALA duti bia-
ni beoko na yâ ti bibe oko nga na ba-
ngo ndo oko. **11** Aita ti mbi, azo ti
da ti Chloé asara tënë ti ALA na mbi
atene papa ayeke na popo ti ALA.
12 Ye so mbi ye ti tene ayeke so: na
popo ti ALA, mbeni atene: "Mbi yeke
zo ti Paul", mbeni atene: "Mbi, mbi
yeke zo ti Apollos", mbeni atene:
"Mbi, mbi yeke zo ti Céphas", si
mbeni atene: "Mbi, mbi yeke zo ti
Christ." **13** Yâ ti Christ ayeke ka-
ngbi la. Paul si a kanga lo na ndo ti
keke ndali ti ALA? Wala a batize ALA
na iri ti Paul? **14** Mbi kiri singila
na Nzapa so mbi batize ti mbi mbe-
ni zo na popo ti ALA pëpe, gi Cris-
pus na Gaïus, **15** si fade mbeni zo
atene pëpe so a batize ALA na iri
ti mbi. **16** Mbi girisa! Mbi batize
nga azo ti da ti Stéphanas. Âdu ti ata-
nga ni, mbi hinga pëpe wala mbi ba-
tize mbeni zo. **17** Teti Christ ato-
kua mbi ti batize azo pëpe, me ti fa
nzoni tënë; mbi yeke fa nzoni tënë
ni na lege ti ndara ti sarango tënë ti

azo pëpe, si keke ti pasi ti Christ aga
ye senge pëpe.
18 Teti tënë ti keke ti pasi ayeke
ye ti buba na lê ti azo so ayeke gue
ti wara futingo, me ti e so a ngbâ ti
sö e, tënë ni ayeke ngangu ti Nzapa.
19 Teti a sû na Mbeti ti Nzapa, a
tene: "Fade mbi yeke sara si ndara ti
awandara afuti, nga fade mbi yeke
pusu yamba hingango ndo ti azo so
ahinga ndo." **20** Wandara ni aye-
keke na ndo wa? Zo ti fango Ndia ni
ayeke na ndo wa? Wadengo gaba ti
aye ti ngoi ti fadeso ayeke na ndo
wa? Nzapa asara si ndara ti dunia so
aga ye ti buba pëpe? **21** Teti so,
na yâ ti ndara ti Nzapa, dunia so na
lege ti ndara ti lo awara lege ti hinga
Nzapa pëpe, Nzapa abâ so, ti ala so
ayeke mä na bê, a yeke nzoni lo sö
ala na lege ti ye ti buba so a yeke fa
tënë ni.
22 A-Juif ahunda ti bâ afä na a-
Grec ayeke gi ndara, **23** me e, e
yeke fa tënë ti Christ so a kanga lo
na ndo ti keke, na lê ti aJuif tënë so
ayeke ye so asara si ala tï, me na lê ti
amara, a yeke ye ti buba. **24** Me
ti ala so Nzapa airi ala, aJuif nga na
aGrec, Christ ayeke ngangu ti Nza-
pa nga na ndara ti Nzapa. **25** Teti
ye ti Nzapa so ayeke ye ti buba aye-
keke na ndara mingi ahon azo, na ye ti
Nzapa so ayeke ye so awoko ayeke
ngangu mingi ahon azo.
26 Aita, ALA bâ iringo so Nzapa
airi na ALA: lo iri pëpe azo mingi so
ayeke azo ti ndara na lege ti mitele,
nga lo iri pëpe azo mingi so ayeke
azo ti ngangu, nga lo iri pëpe azo min-
gi so a dü ala na yâ ti sewa ti ako-
ta zo. **27** Me Nzapa asoro aye so
ayeke abuba ye ti dunia so si lo zia
kamene na lê ti awandara; nga Nza-
pa asoro aye ti dunia so ayeke awo-
kongo ye si lo zia kamene na lê ti
angangu ye ni. **28** Na Nzapa aso-
ro aye so ayeke ye oko pëpe na yâ ti
dunia so nga aye so azo abâ tongana
mbumbuse ye, aye so ayeke ye pëpe,
si lo sara si aye so ayeke ye aga ye
oko pëpe, **29** ti tene zo oko api-
ka kate ti lo pëpe na gbele Nzapa.
30 Me a yeke ndali ti lo si ALA yeke
beoko na Christ Jésus, lo so aga nda-
ra so alondo na Nzapa ndali ti e, nga
mbilimbili ndali ti e na ye so asara
si e ga nzoni-kue nga ye so azi e
na lege ti ngere so a futa ti zi azo,
31 tongaso si ye ni aduti gi tongana
ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene:
"Zo so apika kate ti lo, zia lo pika
kate ti lo na ndo ti Jéhovah."

2 Ti mbi, aita, tongana mbi si
lani na ALA kâ, mbi ga pëpe
na angbongboro tënë nga na akota
ndara ti fa na ALA tënë so Nzapa
ahonde nda ni. **2** Teti mbi leke na
bê ti mbi ti hinga mbeni ye nde
pëpe, gi Jésus Christ, lo so a kanga
lo na ndo ti keke. **3** Tongana mbi
si lani na ALA, mbi yeke na ngangu
pëpe, mbeto asara mbi nga tere ti
mbi adö mingi. **4** Na tënë ti mbi
nga na ye so mbi fa ayeke pëpe atë-
në ti ndara ti handa na bê ti zo, me
a yeke atënë so afa na gigi yingo nga
na ngangu ti Nzapa, **5** si mabe ti
ALA aluti pëpe na ndo ti ndara ti azo,
me na ndo ti ngangu ti Nzapa.
6 E yeke sara tënë ti ndara so na
popo ti ala so ayeke abiazo, me a
yeke ndara ti aye ti ngoi ti fade-
so pëpe, nga a yeke pëpe ndara ti
amokonzi ti aye ti ngoi ti fadeso so
ala yeke hon ande hongo. **7** Me e
yeke sara tënë ti ndara ti Nzapa na
yâ ti mbeni tënë so lo honde nda ni,
ndara so a honde nda ni, so Nzapa
aleke tënë ni kozo awe teti gloire ti e
kozo na aye ti ngoi ti fadeso. **8** Na
popo ti amokonzi ti aye ti ngoi ti fa-

deso zo oko awara lege ti hinga ndara so pëpe, teti tongana fade ala hinga ni, ka ala yeke kanga pëpe na ndo ti keke Seigneur so ayeke na gloire. **9** Me a yeke gi tongana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Aye so Nzapa aleke teti ala so andoye lo ayeke aye so lê ti zo abâ ni pëpe, na so mê ti zo amä ni pëpe nga so zo abi bê ti lo dä pëpe." **10** Teti a yeke na e si Nzapa afa aye so na lege ti yingo ti lo, teti yingo ayeke gi nda ti aye kue, même aye ti Nzapa so nda ni alï mingi.

11 Biani, zo wa na popo ti azo ahinga aye so ayeke na yâ ti zo? gi yingo ti zo ni so pëpe? Legeoko nga, zo oko ahinga aye ti Nzapa pëpe, gi yingo ti Nzapa ni. **12** Ti e, e wara yingo ti dunia so pëpe, me yingo so alondo na Nzapa, si e hinga aye so Nzapa amû ni na e na nzoni bê. **13** E yeke sara nga tënë ti aye so na lege ti atënë so yingo afa, me pëpe na lege ti atënë so ndara ti zo si afa, tongana e mû atënë ti yingo ti fa na nda ti aye ti yingo.

14 Me zo ti mitele awara aye ti yingo ti Nzapa pëpe, teti a yeke ye ti buba na lê ti lo, na lo lingbi ti gbu nda ni pëpe, ngbanga ti so a yeke na lege ti yingo si a yeke bâ yâ ti aye so nzoni. **15** Me zo ti yingo abâ yâ ti aye kue nzoni, na zo oko ayeke hinga nda ti lo pëpe. **16** Teti "zo wa si ahinga bibe ti Jéhovah si lo fa ye na lo?" Me ti e, e yeke na bibe ti Christ.

3 Aita, mbi lingbi lani pëpe ti sara tënë na ALA tongana azo ti yingo, me tongana azo ti mitele, tongana akete molenge na yâ ti Christ. **2** Mbi mû lani na ALA lait ti nyon, me mbi mû na ALA kpengbango kobe ti te pëpe, teti ALA de lani ti kpengba nzoni pëpe. Même juska fadeso ade ALA kpengba nzoni pëpe, **3** teti ALA ngbâ azo ti mitele. Teti tongana mbanda na papa ayeke na popo ti ALA, ALA yeke azo ti mitele pëpe? na ALA yeke tambela tongana ti azo ti dunia so la pëpe? **4** Teti tongana mbeni zo atene: "Mbi yeke zo ti Paul", na mbeni nde atene: "Mbi yeke zo ti Apollos", ALA yeke tongana tanga ti azo kue pëpe?

5 Tongaso, Apollos ni ayeke zo wa? Paul ni ayeke zo wa? Ala yeke awakua so na lege ti ala, ALA ga azo so amä na bê, a lingbi na kusala so Seigneur amû na zo oko oko. **6** Mbi lu ye, Apollos atuku ngu dä, me Nzapa asara si a kono. **7** Tongaso zo so alu ye ni ayeke ye oko pëpe, nga zo so atuku ngu dä ayeke ye oko pëpe, me kota ye ni ayeke Nzapa so asara si ye ni akono. **8** Lo so alu ye nga lo so atuku ngu dä, ala kue ayeke oko, me zo oko oko ayeke wara ande futa ti lo alingbi na ngangu kua ti lo wani. **9** Teti e yeke sara kusala maboko na maboko na Nzapa. ALA, ALA yeke yaka ti Nzapa so a ngbâ ti dë ni, ALA yeke mbeni da so Nzapa si aleke.

10 A lingbi na kota nzobe ti Nzapa so mbi wara, mbi zia gere ti da ni tongana mokonzi-kua so ayeke na ndara, me mbeni zo nde si aleke da na ndo ni. Me zia zo oko oko angbâ ti sara hange na lege so lo yeke leke da na ndo ti gere ni so. **11** Teti mbeni zo alingbi ti zia mbeni gere ti da nde pëpe, gi gere ni so a zia ni awe, so ayeke Jésus Christ. **12** Me tongana mbeni zo amû lor, argent, atênë ti ngangu ngere, akeke na amara ti apere nde nde si lo leke na da na ndo ti gere ti da ni so, **13** fade kua ti zo oko oko ayeke sigigi polele, ngbanga ti so fade lango ni si ayeke fa kua ni na gigi,

ngbanga ti so a yeke wâ si ayeke fa
ande kua ni polele; na fade wâ ni
ayeke tara kua ti zo oko oko ti bâ
wala a yeke tongana nyen. **14** To-
ngana kua ti mbeni zo so lo leke na
ndo ti gere ti da ni angbâ, fade zo ni
ayeke wara futa. **15** Me tongana
wâ agbi kua ti mbeni zo, fade zo ni
ayeke girisa kua ti lo so, me ti lo fade
a yeke sö lo; na tongana a yeke to-
ngaso, a yeke duti mo bâ mo tene lo
sigigi na yâ ti wâ.

16 ALA hinga pëpe so ALA yeke
temple ti Nzapa, na so yingo ti Nza-
pa aduti na yâ ti ALA? **17** Tonga-
na mbeni zo afuti temple ti Nzapa,
fade Nzapa ayeke futi lo. Teti temple
ti Nzapa ayeke nzoni-kue, na ALA la
ayeke temple ni so.

18 Zia mbeni zo ahanda tere ti lo
pëpe: Tongana mbeni zo na popo ti
ALA abâ ti lo atene lo yeke zo ti nda-
ra na yâ ti aye ti ngoi ti fadeso, zia lo
ga zo ti buba, tongaso si lo ga zo ti
ndara. **19** Ndara ti dunia so aye-
ke ye ti buba na lê ti Nzapa, teti a sû
na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Lo gbu
azo ti ndara na lege ti mayele ti
ala wani." **20** Mbeti ti Nzapa aki-
ri atene: "Jéhovah ahinga so atënë ti
bê ti azo ti ndara ayeke senge ye."
21 Tongaso zia zo oko apika kate ti
lo pëpe na ndo ti azo, teti aye kue
ayeke ti ALA, **22** atâa Paul, wala
Apollos, wala Céphas, wala dunia
so, wala fini, wala kuâ, wala aye so
ayeke dä fadeso wala aye so ayeke
ga, kue ayeke ti ALA. **23** Âdu ti
ALA, ALA yeke ti Christ, na âdu ti
Christ, lo yeke ti Nzapa.

4 Zia azo abâ e tongana azo ti
gbe ti Christ nga awabatango
ye so ayeke bata atënë ti Nzapa so lo
honde nda ni. **2** Nga, tongana a
yeke tongaso, ye so a yeke gi na
mbage ti awabatango ye ayeke ti
tene ala duti be-ta-zo. **3** Ti mbi, a
yeke gi mbeni senge senge ye to-
ngana a yeke ALA wala mbeni da-
ngbanga ti azo si abâ tënë ti mbi.
Même mbi wani kue mbi bâ tënë
ti mbi pëpe. **4** Mbi hinga ti mbi
mbeni ye ti sioni so mbi sara pëpe.
Me mbi ye ti tene pëpe so mbi yeke
mbilimbili, me a yeke Jéhovah si
ayeke bâ tënë ti mbi. **5** Tongaso
ALA fâ ngbanga na ndo ti mbeni ye
pëpe kozo si ngoi ni alingbi, juska
Seigneur aga, lo so fade ayeke mû
aye so a sara na gbemingo na yâ ti
bingo ti sigigi na ni na lumière, nga
lo so ayeke fa na gigi aye so azo ale-
ke na bê ti ala ti sara. Na pekoni, zo
oko oko ayeke wara ande gonda ti lo
so ayeke londo na Nzapa.

6 Aita, mbi sara tënë ti aye so na
mungo tapande ni na ndo ti mbi nga
na Apollos teti nzoni ti ALA, si na
lege ti tapande ti e, ALA lingbi ti hi-
nga ye so: "ALA sara ye ahon ti so a sû
na Mbeti ti Nzapa so pëpe," tongaso
si zo oko oko asara baba pëpe na
bango mbeni zo kota ahon mbeni.
7 Teti zo wa si asara si mo yeke nde
na mba ti mo? Biani, nyen la mo
yeke na ni so a mû na mo mungo
pëpe? Na tongana a mû ni na mo mu-
ngo, ngbanga ti nyen mo yeke pika
kate ti mo mo bâ mo tene a mû ni na
mo mungo pëpe?

8 ALA wara ti ALA ye ni alingbi
ALA awe? ALA ga azo ti mosoro awe?
ALA to nda ti komande tongana agbia
kozo ti e awe? Biani, mbi ye si ALA
to nda ti komande tongana agbia si e
nga e komande legeoko na ALA to-
ngana agbia. **9** Ti mbi, ye ni aye-
ke mo bâ mo tene Nzapa afa e abaze-
ngele na gigi na ndangba ni tongana
azo so ague ti kui kuingo, ngbanga
ti so e ga tongana mbeni ngia so du-
nia so, a-ange nga na azo ayeke bâ

ni. **10** E ga azo ti buba ngbanga ti
Christ, me ALA, ALA yeke sara ye
na ndara na yâ ti Christ. E woko,
me ALA kpengba ti ALA. Azo agonda
ALA, me azo abâ e tongana ambu-
mbuse zo. **11** Juska na ngoi so,
nzara ti kobe na nzara ti ngu angbâ
ti sara e, e yeke yü bongo nzoni pëpe,
a yeke sara ye ti sioni na e, e yeke
na ndo ti lango pëpe **12** na e yeke
sara ngangu kua na maboko ti e
wani. Na ngoi so azo ayeke zonga e,
e yeke iri tënë nzoni na ndo ti ala; na
ngoi so azo ayeke sara ye ti ngangu
na e, e yeke kanga bê; **13** na ngoi
so azo ayeke buba iri ti e, e yeke voro
yanga na ala; e ga tongana azende ti
dunia so nga saka ti aye kue, juska
fadeso.

14 Mbi sû aye so na mbeti na ALA
ti zia kamene na lê ti ALA pëpe, me
ti gboto mê ti ALA tongana amole-
nge ti mbi so mbi ndoye ALA mingi.
15 Teti atâa so na yâ ti Christ ALA li-
ngbi ti duti na azo saki bale-oko so
ayeke azo ti bango ndo na ndo ti ALA,
so kue ALA yeke na ababâ mingi
pëpe. Teti na yâ ti Christ Jésus, mbi
ga babâ ti ALA na lege ti nzoni tënë.
16 Mbi voro yanga na ALA mingi:
ALA ga azo so asara ye tongana mbi.
17 Ndani la, mbi yeke tokua Timo-
thée na ALA, teti lo yeke molenge ti
mbi so mbi ndoye lo mingi nga so lo
yeke be-ta-zo na yâ ti Seigneur. Na
fade lo yeke kiri ti dabe ti ALA na
akode ti mbi na ndo ti tënë ti Christ
Jésus, a-oko kode so mbi yeke fa na
ye na ndo kue na yâ ti acongrégation
kue.

18 Baba ti ambeni ahon ndo ni
mo bâ mo tene mbi yeke si na ALA
kâ pëpe. **19** Me tongana Jéhovah
aye, na yâ ti kete ngoi mbi yeke si
na ALA kâ, na fade mbi yeke zia
bê ti mbi pëpe na tënë ti yanga
ti azo so baba ti ala ahon ndo ni
so, me mbi yeke bâ ngangu ti ala.
20 Teti royaume ti Nzapa ayeke na
lege ti tënë ti yanga pëpe, me a
yeke na lege ti ngangu. **21** ALA ye
nyen? ALA ye mbi mû keke si mbi
gue na ni na tere ti ALA kâ? Wala
ALA ye si mbi si na ALA kâ na ndoye
nga na sarango ye na ngangu pëpe.

5 Biani, a tene so lango-sioni
ayeke na popo ti ALA, mbeni
mara ti lango-sioni so ayeke même
pëpe na popo ti amara: mbeni koli
ayeke duti na wali ti babâ ti lo.
2 Na baba ahon ndo ti ALA? A lingbi
ALA sara fade vundu ti tene a lungu-
la na popo ti ALA koli so asara ye so
pëpe? **3** Ti mbi, atâa so mbi yeke
dä pëpe na mitele, me na yingo mbi
yeke na tere ti ALA, mbi fâ ti mbi
ngbanga awe na ndo ti koli so asara
mara ti ye tongaso mo bâ mo tene
mbi yeke na tere ti ALA, **4** si, to-
ngana ALA bungbi tere ti ALA, nga so
yingo ti mbi na lege ti ngangu ti Sei-
gneur ti e Jésus ayeke na ALA, na iri
ti Seigneur ti e Jésus **5** ALA zia
mara ti zo tongaso na maboko ti Sa-
tan ti lungula ye so ayeke ti mitele si
a sö bibe ni na lâ ti Seigneur.

6 Nda ti tënë ti pikango kate ti
ALA ni ayeke nzoni pëpe. ALA hinga
pëpe so kete mama ti mapa asa-
ra si mengo farine ni kue asuku?
7 ALA zi ngbene mama ti mapa ni
tongaso si ALA duti mbeni fini me-
ngo farine, legeoko tongana ti so ALA
yeke na mama ti mapa na tere ti
ALA pëpe. Biani, a mû Christ, ngasa-
ngbaga ti Pâque ti e, a fâ lo awe.
8 Ndani la, zia e ngbâ ti sara mata-
nga ni na ngbene mama ti mapa
pëpe, wala na mama ti mapa ti sioni
na ti siokpari pëpe, me na amapa so
a sara na mama ni pëpe, amapa ti
vuru bê na ti tâ tënë.

9 Na yâ ti mbeti ti mbi, mbi tene
na ALA ti zia ti sara songo na azo ti
sarango lango-sioni. **10** Mbi tene
pëpe ti ke biani biani ti sara songo
na azo ti sarango lango-sioni ti du-
nia so, wala azo ti sarango bê ti ye,
azo ti mungo ye ti zo na likisi wala
azo ti vorongo ayanda. Tongana tënë
ti mbi ni ayeke tongaso, andâ a lin-
gbi ALA sigigi na yâ ti dunia so
biani. **11** Me ti fadeso, mbi yeke
sara mbeti na ALA ti tene ALA zia ti
sara songo na mbeni zo so a iri lo ita
na so lo yeke zo ti sarango lango-
sioni, wala zo ti sarango bê ti ye,
wala zo ti vorongo ayanda, wala zo ti
zongango ndo, wala ngbâa ti sämba,
wala zo ti mungo ye ti zo na likisi, na
même ti tene ALA te kobe na mara
ti zo tongaso pëpe. **12** Ti mbi dä
nyen ti fâ ngbanga ti azo ti gigi? A
yeke ti ALA ti fâ ngbanga ti azo so
ayeke na yâ ni pëpe? **13** na ti azo
ti gigi, Nzapa si ayeke fâ ngbanga ti
ala pëpe? "ALA zi zo ti sioni na popo
ti ALA."

6 Tongana mbeni zo na popo ti
ALA ayeke na tënë na mba ti
lo, a sara tongana nyen si lo yeke
gue tâ na ni na gbele azo so ayeke
mbilimbili pëpe, ahon ti gue na ni
na gbele azo so ayeke nzoni-kue?
2 Wala ALA hinga pëpe so a yeke
azo so ayeke nzoni-kue si ayeke fâ
ande ngbanga ti dunia so? Na tonga-
na a yeke ALA si ayeke fâ ande ngba-
nga ti dunia ni, ALA lingbi pëpe ti
fâ ngbanga ti asenge senge tënë?
3 ALA hinga pëpe so fade e yeke fâ
ngbanga ti a-ange? Tongaso, ngba-
nga ti nyen si e lingbi nga ti fâ
ngbanga ti atënë ti gigi so pëpe?
4 Na tongana ALA yeke na atënë ti
gigi so ti tene a fâ ngbanga ni, a yeke
azo so aita na yâ ti congrégation abâ
ala na nene ni pëpe si ALA yeke
mû ala tongana awafango ngbanga?
5 Mbi yeke sara tënë so ti zia kame-
ne na lê ti ALA. Biani, mbeni zo ti
ndara oko tongaso ayeke na popo ti
ALA pëpe so alingbi ande ti fâ ngba-
nga ti mbeni tënë na popo ti aita ti
lo? **6** Me ita na ita ayeke gue na
tënë ti ala na gbele ngbanga; na ala
gue na gbele azo so amä na bê pëpe!

7 Ti tâ tënë ni, so ALA yeke gue
na mba na gbele ngbanga afa so
ALA tï biani awe. Ngbanga ti nyen
ALA zia pëpe si a sara sioni na ALA?
Ngbanga ti nyen ALA zia pëpe si a
mû ye ti ALA? **8** Me a yeke ALA si
ayeke sara sioni na azo nga ayeke
mû ye ti azo, na azo ni so ayeke aita
ti ALA.

9 Ye ni nyen! ALA hinga pëpe?
azo ti mbilimbili pëpe, fade roy-
aume ti Nzapa ayeke ga ti ala pëpe.
ALA handa tere ti ALA pëpe: atâa azo
ti sarango lango-sioni, wala azo ti
vorongo ayanda, wala azo ti gingo
wali wala koli nde, wala akoli so azia
tere ti ala na amba ti ala koli, wala
akoli so alango na amba ti ala koli,
10 wala azo ti nzi, wala azo ti sara-
ngo bê ti ye, wala angbâa ti sämba,
wala azo ti zongango ndo, wala azo ti
mungo ye ti zo na likisi, royaume ti
Nzapa ayeke ga ti ala pëpe. **11** Ye
oko, ambeni na popo ti ALA ayeke
ândö tongaso. Me a sukula ALA si
ALA ga nzoni, a sara si ALA ga nzoni-
kue, a diko ALA tongana azo ti mbi-
limbili na iri ti Seigneur ti e Jésus
Christ nga na lege ti yingo ti Nzapa
ti e.

12 A mû lege na mbi ti sara ye
kue, me a yeke ye kue si ayeke ga na
mbi ye ti nzoni pëpe. A mû lege na
mbi ti sara ye kue, me fade mbi
yeke zia tere ti mbi na gbe ti koma-
ndema ti mbeni ye pëpe. **13** Kobe
ayeke ngbanga ti yâ, na yâ ayeke

ngbanga ti kobe. Me fade Nzapa ayeke sara si yâ nga na kobe aga senge ye. Tere ti zo ayeke ndali ti lango-sioni pëpe, me a yeke ndali ti Seigneur, na Seigneur ayeke ndali ti tere ti zo. **14** Me Nzapa, na lege ti ngangu ti lo, azingo lani Seigneur na kuâ na fade lo yeke zingo e na kuâ nga.

15 ALA hinga pëpe so tere ti ALA ayeke amembre ti tere ti Christ? Tongaso, fade mbi zi amembre ti tere ti Christ ti sara si a ga amembre ti tere ti mbeni wali-ndumba? Zia ye tongaso asi lâ oko pëpe! **16** Ye ni nyen! ALA hinga pëpe so zo so abungbi oko na mbeni wali-ndumba ayeke tere oko na lo? Teti Nzapa atene: "Fade ala use kue aga mitele oko." **17** Me zo so abungbi oko na Seigneur ayeke yingo oko na lo. **18** ALA kpe yongoro na lango-sioni. Siokpari kue so mbeni zo asara ni ayeke na gigi ti tere ti lo, me zo so angbâ na yâ ti lango-sioni lo yeke sara siokpari na tere ti lo wani. **19** Ye ni nyen! ALA hinga pëpe so tere so ALA yeke ni so ayeke temple ti yingo vulu so alondo na Nzapa na so ayeke na yâ ti ALA? Nga, ALA yeke ti ALA wani pëpe, **20** teti a vo ALA na mbeni ngere awe. Tongaso ALA mû gloire na Nzapa na yâ ti tere ti ALA.

7 Fadeso, ti aye so ALA sû mbeti na mbi na ndo ni, a yeke duti nzoni ti tene mbeni koli andu wali pëpe. **2** Me teti so lango-sioni ahon ndo ni, zia koli oko oko ayeke na wali ti lo wani, na zia wali oko oko ayeke na koli ti lo wani. **3** Zia koli amû ye ti wali ti lo na lo, na zia wali nga asara tongaso na koli ti lo. **4** Wali ayeke na komandema na ndo ti tere ti lo wani pëpe, me a yeke koli ti lo si ayeke na komandema na ndo ni. Nga, koli ayeke na komandema na ndo ti tere ti lo wani pëpe, me a yeke wali ti lo si ayeke na komandema na ndo ni. **5** ALA gbanzi tere ti ALA na popo ti ALA pëpe, ALA gbanzi tere ti ALA gi tongana ALA use kue amä tere ti sara tongaso teti mbeni ngoi, ti tene ALA mû ngoi ndali ti sambela na ALA kiri ALA bungbi, tongaso si Satan angbâ ti tara ALA pëpe ndali ti so ALA kanga nzara ti tere ti ALA pëpe. **6** Mbi tene tongaso ti mû lege na ALA ti sara ni, me mbi gbu ALA na ngangu pëpe. **7** Mbi ye si azo kue aduti tongana mbi. Ye oko, zo oko oko ayeke na matabisi ti lo so Nzapa amû na lo, ti mbeni ayeke tongaso, ti mbeni nga ayeke nde.

8 Na ala so ade ti sara mariage pëpe nga na awomua, mbi tene tënë so: a yeke nzoni ala ngbâ tongana mbi. **9** Me tongana ala lingbi ti hon ndo ti nzara ti bê ti ala pëpe, zia ala sara mariage, teti a yeke nzoni mingi ti sara mariage ahon ti tene nzara ti tere ti ala ahon ndo* ti ala.

10 Mbi mû wango so na ala so asara mariage awe, na wango ni alondo na mbi pëpe, me na Seigneur: a yeke nzoni mbeni wali akangbi na koli ti lo pëpe. **11** Me tongana a si so lo kangbi na lo, zia lo mû mbeni koli pëpe wala zia lo kiri lo leke songo na koli ti lo. Nga, a yeke nzoni mbeni koli azia wali ti lo pëpe.

12 Mbi tene tënë so na atanga ni, tënë ni alondo na Seigneur pëpe, me na mbi: Tongana mbeni ita-koli ayeke na mbeni wali so amä na bê pëpe, na wali ni aye ti ngbâ na lo, a yeke nzoni lo zia wali ni pëpe. **13** Nga, tongana mbeni wali ayeke na koli so

---

1aC 7:9* Na Grec: "nzara ti tere ti ala agbi ala gbingo."

amä na bê pëpe, na koli ni aye ti
ngbâ na lo, a yeke nzoni lo zia koli ti
lo pëpe. **14** Mbeni koli so amä na
bê pëpe ayeke ga nzoni-kue ndali ti
wali ti lo, na mbeni wali so amä na
bê pëpe ayeke ga nzoni-kue ndali
ti koli ti lo; tongana a yeke tonga-
so pëpe ka amolenge ti ALA ayeke
duti sioni, me fadeso amolenge ni
ayeke nzoni-kue. **15** Me tongana
koli wala wali so amä na bê pëpe aye
ti kangbi na ita ni, zia lo kangbi na
lo. Na yâ ti mara ti ye tongaso, mbe-
ni ye ti kanga ita-koli ni wala ita-
wali ni na lo ayeke dä pëpe, me ti
ALA Nzapa airi ALA ti duti na siri-
ri. **16** Mo wali, mo hinga tongana
nyen so mo yeke sö ande koli ti mo
pëpe? Wala mo koli, mo hinga tonga-
na nyen so mo yeke sö ande wali ti
mo pëpe?

17 Ye oko, teti so Jéhovah amû
mbeni mbage ti ye na zo oko oko,
zia zo kue atambela tongana ti so
Nzapa airi na lo. Na a yeke yanga
so mbi mû na acongrégation kue.
18 Mbeni zo afâ ganza awe si a iri
lo? Zia lo ngbâ gi tongaso. Mbe-
ni zo ade ti fâ ganza pëpe si a iri
lo? Zia lo ga pëpe zo so afâ ga-
nza. **19** Fango ganza ayeke mbe-
ni ye pëpe, na fango ganza pëpe aye-
ke nga mbeni ye pëpe, kota ye ni
ayeke batango acommandement ti
Nzapa. **20** Atâa mbeni zo ayeke
na yâ ti dutingo wa si a iri na lo, zia
lo ngbâ gi tongaso. **21** A iri mo na
ngoi so mo yeke lani ngbâa? Zia mo
gi bê ti mo dä pëpe. Me tongana mo
lingbi ti sigigi na gbe ni, mo sigigi
biani. **22** Teti, na yâ ti Seigneur,
zo kue so a iri lo na ngoi so lo yeke
lani ngbâa, lo yeke zo so Seigneur
azi lo awe. Legeoko nga, zo so a iri
lo na ngoi so lani lo yeke ngbâa pëpe,
lo yeke ngbâa ti Christ. **23** A vo
ALA lani vongo na mbeni ngere. To-
ngaso ALA zia ti ga angbâa ti azo.
24 Aita, atâa mbeni zo ayeke na yâ
ti dutingo wa si a iri na lo, zia lo ngbâ
gi tongaso na yâ ti songo ti lo na
Nzapa.

25 Ti ala so ade ti hinga wali
wala koli pëpe, mbi yeke na mbeni
ndia ti Seigneur ti fa na ala pëpe, me
mbi fa na ala bango ndo ti mbi to-
ngana mbeni zo so Seigneur asara
nzoni bê na lo si lo duti be-ta-zo.
26 Ni la, ndali ti akpale so ayeke
na e ge, mbi bâ ti mbi so a yeke
nzoni na mbeni koli ti ngbâ gi to-
ngana ti so lo yeke duti na ni so.
27 A kanga mo na tere ti mbeni
wali? Mo zia ti gi ti zi tere ti mo. A
zi mo na tere ti mbeni wali awe?
Mo zia ti gi ti wara mbeni wali.
28 Me tongana mo sara mariage
biani, mo sara siokpari pëpe. Nga,
tongana mbeni zo so ade ti hinga
wali wala koli pëpe asara mariage,
lo nga kue lo sara siokpari pëpe. Me
ala so asara mariage ayeke wara aye
ti vundu na yâ ti mitele ti ala. Me
mbi ye ti zi ALA na yâ ni.

29 Nga, mbi tene tënë so na ALA,
aita: Ngoi so angbâ ayeke mingi
pëpe. Ni la, zia ala so ayeke na wali
aduti mo bâ mo tene ala yeke na wali
pëpe, **30** nga ala so atoto aduti to-
ngana ala so atoto pëpe, ala so aye-
ke na ngia aduti tongana ala so aye-
ke na ngia pëpe, ala so avo ye aduti
tongana ala so ayeke na ye pëpe,
31 ala so ayeke sara kusala na ye ti
dunia so aduti tongana ala so ayeke
sara kusala na ni kue pëpe; teti aye
so ayeke si na yâ ti dunia so ayeke
changé tere changengo. **32** Bia-
ni, mbi ye si ALA duti na gingo bê
oko pëpe. Koli so asara mariage pëpe
ayeke gi bê ti lo na ndo ti aye ti Sei-

gneur ti bâ tongana nyen lo lingbi ti
nzere na lê ti Seigneur. **33** Me
koli so asara mariage awe ayeke gi
bê ti lo na ndo ti aye ti dunia so ti bâ
tongana nyen lo lingbi ti nzere na lê
ti wali ti lo, **34** na bê ti lo ayeke
use use. Na ndo ni, wali so asara ma-
riage pëpe, nga wali so ade ti hinga
koli pëpe, ayeke gi bê ti lo na ndo ti
aye ti Seigneur, si lo duti nzoni-kue
na yâ ti tere ti lo nga na yâ ti li ti lo.
Me, wali so asara mariage awe aye-
ke gi bê ti lo na ndo ti aye ti dunia so,
ti bâ tongana nyen lo lingbi ti nzere
na lê ti koli ti lo. **35** Mbi yeke
sara tënë so ndali ti nzoni ti ALA
wani, mbi ye ti bi kamba na go ti
ALA pëpe, me mbi ye ti gue na ALA
na mbage ti ye so ayeke na lege ni
na ye so a bâ ni tongana sarango ku-
sala lakue na Seigneur, na ziango si
mbeni ye agboto lê ti ALA pëpe.

36 Me tongana mbeni zo so ade
ti hinga wali wala koli pëpe abâ ti lo
so lo yeke bata tere ti lo nzoni pëpe,
tongana lo kpengba koli wala wali
awe, na a lingbi ye ni aduti tongaso,
zia lo sara ye so lo ye, lo sara sio-
kpari pëpe. Zia ala sara mariage.
37 Me tongana mbeni zo aleke na
bê ti lo ti ngbâ ti duti zo so ade ti hi-
nga wali wala koli pëpe, na mbeni
ye agbu lo na ngangu pëpe, me lo
yeke na komandema na ndo ti ye
so lo ye ti sara nga lo mû desizion
so na bê ti lo wani awe, lo yeke sara
ande nzoni. **38** Tongaso tongana
zo so ahinga wali wala koli pëpe asa-
ra mariage, lo sara nzoni, me tonga-
na zo so ahinga wali wala koli pëpe
asara mariage pëpe, lo yeke sara
ande nzoni mingi.

39 A kanga mbeni wali na tere ti
koli ti lo na ngoi kue so koli ti lo aye-
ke na fini. Me tongana a si so koli ti
lo akui,* wali so alingbi ti sara ma-
riage na koli so bê ti lo aye, me gi na
yâ ti Seigneur. **40** Me na bango
ndo ti mbi, lo yeke duti na ngia mi-
ngi tongana lo ngbâ tongaso. Mbi hi-
nga biani so mbi nga mbi yeke na
yingo ti Nzapa.

8 Fadeso, a yeke tënë ti akobe so
a mû na ayanda: Ti tâ tënë ni, e
kue e hinga tënë ti ye so awe. Hi-
ngango ye apusu zo ti sara baba,
me ndoye akpengba zo. **2** Tonga-
na mbeni zo abâ ti lo atene ni hinga
ye na ndo ti mbeni ye awe, ade lo hi-
nga ye ni so pëpe tongana ti so a li-
ngbi lo hinga ni. **3** Me tongana
mbeni zo andoye Nzapa, Nzapa ahi-
nga zo ni so.

4 Na ndo ti tënë ti tengo akobe so
a mû na ayanda, e hinga so yanda
ayeke ye oko pëpe na yâ ti dunia so,
na e hinga so Nzapa ayeke gi oko.
5 Atâa so na yayu wala na sese azo
ayeke dä so a iri ala "anzapa", lege-
oko tongana ti so "anzapa" ayeke mi-
ngi na "aseigneur" nga ayeke mingi,
6 ti e, Nzapa ayeke biani gi oko,
Babâ ni, lo so aye kue alondo na lo
na e yeke na fini ndali ti lo. Nga, Sei-
gneur ayeke gi oko, Jésus Christ, lo
so aye kue abâ gigi na lege ti lo, nga
e yeke na fini na lege ti lo.

7 Ye oko, azo kue la ahinga ye so
pëpe. Me ambeni, teti so li ti ala
angbâ na ndo ti ayanda juska laso,
ala yeke te kobe tongana mbeni ye
so a mû na sandaga na ayanda na yi-
ngo-ti-hinga ti ala so awoko aga sio-
ni awe. **8** Me kobe la ayeke sara
si e ga nzoni na lê ti Nzapa pëpe. To-
ngana e te ye pëpe, e girisa mbeni
ye pëpe, nga tongana e te ye, e yeke
wara mbeni gonda na ndo ni pëpe.
9 Me ALA sara hange si, na mbeni

1aC 7:39* Na Grec: "alango (na yâ ti kuâ)."

lege, droit ti ALA so aga pëpe mbeni ye ti pikango gere ndali ti ala so awoko. **10** Teti tongana a si so mbeni zo abâ mo, mo so mo hinga ye na ndo ti tënë so, mo yeke te kobe na yâ ti mbeni temple ti ayanda, fade yingo-ti-hinga ti zo so awoko so ayeke gue na lo juska ti te akobe so a mû na ayanda pëpe? **11** Biani, ndali ti ye so mo hinga, zo so awoko awe ayeke buba, lo so ayeke ita ti mo so Christ akui ndali ti lo. **12** Me na ngoi so ALA sara siokpari tongaso na tere ti aita ti ALA nga ALA sara si yingo-ti-hinga ti aita ni so awoko afâ ngbanga na ndo ti ala wani, ALA yeke sara siokpari na tere ti Christ. **13** Ni la, tongana mbeni kobe asara si ita ti mbi atï, mbi yeke kiri ti te nyama mbeni pëpe si mbi sara pëpe si ita ti mbi atï.

9 Mbi yeke zo so a zi lo awe pëpe? Mbi yeke bazengele pëpe? Mbi bâ Jésus Seigneur ti e pëpe? ALA yeke kusala ti mbi na yâ ti Seigneur pëpe? **2** Tongana mbi yeke bazengele ndali ti ambeni zo pëpe, mbi yeke biani bazengele ndali ti ALA, ngbanga ti so ALA yeke nzoroko so afa kusala ti mbi ti bazengele na yâ ti Seigneur.

3 Tënë so mbi tene ti gbu koko ti mbi na gbele ala so abâ tënë ti mbi ayeke so: **4** E yeke na droit ti te ye na ti nyon ye, ni la pëpe? **5** E yeke na droit ti sara mariage na mbeni ita-wali si lo tambela na tere ti e pëpe? tongana ti so tanga ti abazengele, aita ti Seigneur nga na Céphas asara. **6** Wala a yeke gi mbi na Barnabas si e yeke na droit ti ngbâ lakue ti sara mbeni kua ti wara na kobe ti yanga ti e? **7** Zo wa si ayeke sara kua ti turugu na lo wani lo futa tere ti lo? Zo wa si alu yaka ti vigne na lo te lengo ni pëpe? Wala zo wa si ayeke bata anyama na lo nyon mbeni lait ni pëpe?

8 Mbi yeke sara tënë ti aye so na lege ti andia ti azo? Wala Ndia nga asara tënë ti aye so pëpe? **9** Teti a sû na yâ ti ndia ti Moïse, a tene: "A yeke nzoni mo kanga yanga ti bagara pëpe na ngoi so lo yeke sara kua na ndo so a yeke soso alê ti kobe dä." A yeke tënë ti abagara si agbu bê ti Nzapa? **10** Wala a yeke gi ndali ti e si lo sara tënë so? Biani, a sû tënë so ndali ti e ngbanga ti so zo so ayeke fâ yaka, a lingbi lo fâ yaka ni na beku, nga zo so ayeke pika alê ti kobe, a lingbi lo pika ni na beku ti wara ti lo mbage ni.

11 Tongana e lu na ALA aye ti yingo, a yeke sioni tongana e yeke ko aye ti mitele na mbage ti ALA? **12** Tongana ambeni zo ayeke nga na droit so na ndo ti ALA, e yeke ti e na ni ahon so pëpe? Ye oko, e sara kusala na droit so pëpe, me e ngbâ ti kanga bê ti e na gbele aye kue, si e sara pëpe mbeni ye so akanga lege na nzoni tënë na ndo ti Christ. **13** ALA hinga pëpe so akoli so ayeke sara kusala ti Nzapa ayeke te aye ti temple? Nga ALA hinga pëpe so azo so ayeke sara kua lakue na gbele gbalaka ayeke wara ti ala mbeni mbage ti ye ti gbalaka ni? **14** A yeke nga tongaso si Seigneur amû yanga ti tene ala so ayeke fa nzoni tënë awara ye ti ala na lege ti nzoni tënë ni.

15 Me mbi sara kusala pëpe na mbeni oko ti aye so. Biani, mbi sû mbeti na ndo ti aye so ti tene a sara tongaso na mbi pëpe, teti ahon tënë mbi kui ahon ti tene . . . zo oko ayeke sara pëpe si nda ti tënë so mbi yeke na ni ti pika kate ti mbi alï ngu!

16 Tongaso, tongana mbi yeke fa nzoni tënë, a yeke mbeni ye ti pika kate ti mbi dä la pëpe, teti a yeke ye so a hunda na mbi ti sara ni la. Bia-ni, mawa na mbi tongana mbi fa nzoni tënë pëpe! **17** Tongana mbi sara ye so na bê ti mbi wani, mbi yeke wara mbeni futa. Me tongana mbi sara ni na bê use, kamême a zia mbeni ye na maboko ti mbi ti bata ni. **18** Tongaso, futa ti mbi ni aye-ke nyen? A yeke so tongana mbi yeke fa nzoni tënë, mbi lingbi ti sara si azo awara nzoni tënë senge senge, si tongana a ndu nzoni tënë ni, mbi sara ye na droit ti mbi ahon ndo ni pëpe.

19 Teti, atâa so mbi yeke ngbâa ti zo oko pëpe, mbi sara tere ti mbi ngbâa ti azo kue, si mbi wara mingi ti azo. **20** Tongaso na popo ti aJuif, mbi ga tongana mbeni Juif si mbi wara aJuif. Na popo ti azo so ayeke na gbe ti ndia, mbi ga tonga-na zo so ayeke na gbe ti ndia, atâa so mbi wani mbi yeke na gbe ti ndia pëpe, si mbi wara ala so ayeke na gbe ti ndia. **21** Na popo ti ala so ayeke na ndia pëpe, mbi ga tongana zo so ayeke na ndia pëpe, atâa so na gbele Nzapa mbi yeke zo so ayeke na ndia, nga na gbele Christ mbi yeke na gbe ti ndia, si mbi wara ala so ayeke na ndia pëpe. **22** Na popo ti ala so awoko, mbi ga tongana zo so awoko, si mbi wara azo so awoko. Mbi ga ye kue ndali ti mara ti azo nde nde kue, si na yâ ti ye kue mbi sö fini ti ambeni. **23** Me mbi sara ye kue ndali ti nzoni tënë si mbi wara mbage ti mbi dä legeoko na ambeni zo.

24 ALA hinga pëpe so na yâ ti mbeni mandako ti kpengo loro, azo ti kpengo loro ni kue ayeke kpe loro, me gi zo oko si ayeke wara futa ni? Tongaso ALA kpe loro ni ti tene ALA wara ni. **25** Na ndo ni, zo kue so ayeke sara mbeni mandako aye-ke kanga nzara ti bê ti lo na yâ ti aye kue. Tâ tënë, ala yeke sara to-ngaso ti wara mbeni couronne so ayeke buba bubango, me e, e sara tongaso ti wara mbeni couronne so alingbi ti buba pëpe. **26** Ni la, lege so mbi yeke kpe na loro ayeke kirikiri pëpe. Lege so mbi yeke fi gobo ayeke ti pika yâ ti pupu pëpe. **27** Me mbi pika tere ti mbi na mbi sara lo tongana ngbâa, teti mbi sara mbeto ti tene tongana mbi fa tënë na azo awe, na nda ni mbi ga zo so a yeda na lo pëpe.

10 Aita, mbi ye si ALA hinga so akotara ti e kue ayeke lani na gbe ti mbinda na ala kue ahon na yâ ti ngu-ingo, **2** na a ba-tize ala kue na yâ ti Moïse na le-ge ti mbinda ni nga na lege ti ngu-ingo ni. **3** Ala kue ate lani oko kobe so Nzapa amû, **4** na ala kue anyon oko ngu so Nzapa amû. Teti ala yeke nyon lani ngu so asigigi na kota tênë so Nzapa amû so amû peko ti ala, na kota tênë so aduti fä ti Christ. **5** Me, Nzapa ayeda lani na mingi ti ala pëpe, teti ala kui na yando.

6 Tongaso aye so aga atapande ndali ti e si e duti pëpe azo so asara nzara ti aye ti sioni tongana ti so lani azo so asara nzara ni. **7** Nga, ALA ga pëpe azo ti vorongo ayanda, to-ngana ti so lani ambeni asara, gi to-ngana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: “Azo ni aduti ti te na ti nyon, na ala londo ti sara ngia.” **8** Nga, zia e ngbâ na yâ ti lango-sioni pëpe tongana ti so lani ambeni na popo ti ala asara lango-sioni, na azo saki

bale-use na ota na popo ti ala akui na
lâ oko. **9** Nga, a yeke nzoni e zia
Jéhovah na tara pëpe tongana ti so
lani ambeni azia lo na tara, na ala
kui na peko ti so angbo adë ala.
10 Zia ALA ga azo ti dikongo tënë na
gbe ti go pëpe tongana ti so lani
ambeni na popo ti ala adiko tënë na
gbe ti go, na ala kui na tïtî wafuti-
ngo ye. **11** Biani, aye so asi na
ala tongana atapande, na a sû ni na
Mbeti ti Nzapa ti gboto mê ti e, e so
nda ti aye ti angoi nde nde asi na ndo
ti e.

12 Ndani la, zia zo so abâ ti lo ate-
ne ni luti awe asara hange si lo tï
pëpe. **13** Mbeni tara nde asi na
ALA pëpe, gi ti so ayeke si ka na azo
kue. Me Nzapa ayeke be-ta-zo, na lo
yeke zia ande pëpe si a tara ALA ahon
ti so ALA lingbi ti kanga bê dä, me
tongana tara ni ayeke si na ALA, lo
yeke leke nga lege ti tene ALA lingbi
ti gbu ngangu dä.

14 Ni la, ALA so mbi ndoye ALA
mingi, ALA kpe vorongo ayanda.
15 Mbi yeke sara tënë na azo so
ahinga ti bâ nda ti ye nzoni la. ALA
wani abâ yâ ti tënë so mbi tene.
16 Kopo ti tënë nzoni so e iri tënë
nzoni dä ayeke mbeni mungo mba-
ge na mênë ti Christ la pëpe? Mapa
so e kungbi yâ ni ayeke mbeni mu-
ngo mbage na tere ti Christ la pëpe?
17 Ngbanga ti so mapa ni ayeke
oko, e nga, atâa so e yeke mingi, e
yeke tere oko, teti e kue e yeke ka-
ngbi yâ ti mapa oko so.

18 ALA bâ Israël na lege ti mite-
le: Ala so ayeke te asandaga ni, ala
na gbalaka ni ayeke kangbi ye na
popo ti ala la pëpe? **19** Ka mbi
tene nyen? Mbi tene so ye so a mû
na sandaga na mbeni yanda ayeke
mbeni ye? wala yanda ayeke mbeni
ye? **20** Ên-ën. Me mbi tene so
aye so azo ti amara ayeke mû na san-
daga, ala yeke mû ni na asioni yi-
ngo, me ala yeke mû ni na Nzapa
pëpe. Na mbi ye si ALA ga azo so ALA
na asioni yingo akangbi ye na popo
ti ALA pëpe. **21** ALA lingbi ti nyon
kopo ti Jéhovah nga na kopo ti asio-
ni yingo pëpe. ALA lingbi ti te ye
na "table ti Jéhovah" nga na table
ti asioni yingo pëpe. **22** Wala "e
yeke pusu Jéhovah ti sara mbanda"?
E yeke na ngangu ahon lo?

23 A mû lege na zo ti sara ye kue,
me ye kue si ayeke sara nzoni na zo
pëpe. A mû lege na zo ti sara ye kue,
me a yeke ye kue si akpengba zo
pëpe. **24** Zia zo oko oko angbâ ti
gi ye so asara nzoni na mba ti lo, me
pëpe ye so asara nzoni gi na lo wani.

25 ALA te nyama kue so a kä ni
na lê ti gara, na ALA hunda nda ni
pëpe ndali ti yingo-ti-hinga ti ALA,
26 teti "sese na aye so asi singo na
ndo ni ayeke ti Jéhovah." **27** To-
ngana mbeni zo na popo ti azo so
amä na bê pëpe atisa ALA si ALA yeda
ti gue, ALA te ye kue so a zia na gbele
ALA, na ALA hunda nda ni pëpe nda-
li ti yingo-ti-hinga ti ALA. **28** Me
tongana a si so mbeni zo atene na
ALA atene: "So ayeke mbeni ye so a
mû na sandaga", ALA te pëpe ndali ti
zo so afa tënë ni na ALA nga ndali ti
yingo-ti-hinga. **29** Mbi sara tënë
ti "yingo-ti-hinga" ti mo pëpe, me ti
mba ti mo so. Teti ngbanga ti nyen
a lingbi yingo-ti-hinga ti mbeni zo
nde si afâ ngbanga na ndo ti liberté
ti mbi? **30** Tongana mbi kiri si-
ngila na Nzapa awe si mbi yeke te
nyama, ngbanga ti nyen a lingbi a
sara sioni tënë ti mbi ndali ti mbeni
ye so mbi kiri singila na Nzapa nda-
li ni awe?

31 Ni la, wala ALA yeke te ye,
wala ALA yeke nyon ye wala ALA
yeke sara mbeni ye nde, ALA sara ye
kue teti gloire ti Nzapa. **32** ALA
sara hange si aJuif, aGrec nga na
congrégation ti Nzapa atï ngbanga ti
ALA pëpe, **33** legeoko tongana ti
so mbi yeke nzere na azo kue na yâ
ti aye kue, mbi yeke gi ye so asara
nzoni gi na mbi wani pëpe, me ye so
asara nzoni na azo mingi si ala wara
lege ti sö fini ti ala.

11 ALA ga azo so asara ye to-
ngana mbi, tongana ti so
mbi nga mbi yeke zo so asara ye to-
ngana Christ.

2 Biani, mbi gonda ALA ngbanga
ti so, na yâ ti aye kue, ALA ngbâ ti
dabe ti ALA na mbi na ALA ngbâ ti
gbu ngangu angobo so mbi fa na
ALA. **3** Me mbi ye si ALA hinga so
mokonzi ti akoli kue ayeke Christ,
mokonzi ti wali ayeke koli na moko-
nzi ti Christ ayeke Nzapa. **4** Koli
kue so ayeke sambela wala so ayeke
tene prophétie na lo kanga ye na li
ti lo, lo zia kamene na lê ti mokonzi*
ti lo. **5** Me wali kue so asambela
wala atene prophétie na lo kanga ye
na li ti lo pëpe, lo zia kamene na lê
ti mokonzi ti lo, teti a yeke mo bâ
mo tene lo yeke wali so a kio kuä ti
li ti lo. **6** Teti tongana mbeni wali
akanga ye na li ti lo pëpe, zia lo fâ
kuä ti li ti lo. Me tongana a yeke ye
ti kamene na mbeni wali ti fâ kuä ti
li ti lo wala ti kio ni, a yeke nzoni lo
kanga ye na li ti lo.

7 A yeke ngbanga ti mbeni koli ti
kanga ye na li ti lo pëpe, teti lo
yeke image na gloire ti Nzapa, me
wali ayeke gloire ti koli. **8** Teti
koli aga na lege ti wali pëpe, me wali
si aga na lege ti koli. **9** Na ndo ni,
a sara koli pëpe ndali ti wali, me
a sara wali ndali ti koli. **10** Ni la,
ndali ti a-ange, a yeke ngbanga ti
wali ti duti na mbeni ye na li ti lo so
afa so lo yeke na gbe ti komandema
ti koli ti lo.

11 Nga, tongana a ndu tënë ti Sei-
gneur, tongana koli ayeke pëpe, wali
nga ayeke pëpe; na tongana wali
ayeke pëpe, koli nga ayeke pëpe.
12 Teti legeoko tongana wali abâ
gigi na lege ti koli, koli nga abâ gigi
na lege ti wali, me ye kue alondo na
Nzapa. **13** ALA wani ALA bâ tënë
so: A yeke na lege ni ti tene mbeni
wali asambela Nzapa na lo zia li ti lo
senge? **14** Gigi wani afa na ALA
pëpe so tongana mbeni koli ayeke na
yongoro kuä ti li, a yeke ye ti kame-
ne ndali ti lo? **15** A fa nga pëpe so
tongana mbeni wali ayeke na yongo-
ro kuä ti li, a yeke mbeni gloire nda-
li ti lo? Teti a mû kuä ti li na wali to-
ngana ye ti kangango na li ti lo.
16 Me tongana mbeni zo aye ti dë
gaba na ndo ti mbeni ngobo nde, e
yeke na mbeni ngobo nde pëpe, na
acongrégation ti Nzapa nga ayeke na
ni pëpe.

17 Me na ngoi so mbi yeke mû
awango so, mbi gonda ALA pëpe,
ngbanga ti so ALA yeke bungbi tere
ti ALA ndali ti nzoni pëpe, me ndali
ti sioni. **18** Kozoni kue, tongana
ALA bungbi na yâ ti mbeni congré-
gation, mbi mä a tene kangbi ayeke
na popo ti ALA; na mbi mä na bê na
ambeni tënë ni. **19** Teti a lingbi
asecte nga aduti na popo ti ALA, si na
popo ti ALA a lingbi ti hinga polele
azo so Nzapa ayeda na ala.

20 Ni la, tongana ALA bungbi ndo
oko, lege ayeke dä pëpe ti te kobe
ti Seigneur. **21** Teti tongana ALA
yeke te ni, zo oko oko ate kobe ti lo

1aC 11:4* Na Grec: "li ti lo."

kozoni awe, ye so asara si nzara ayeke na yâ ti ambeni me ti ambeni sämba asara ala. **22** Ti tâ tënë ni, ALA yeke na ada so ALA lingbi ti te kobe nga ti nyon ye na yâ ni pëpe? Wala ALA yeke bâ congrégation ti Nzapa na nene ni pëpe na ALA yeke zia kamene na lê ti ala so ayeke na ye pëpe so? Mbi tene ande nyen na ALA? A lingbi mbi gonda ALA? Na ndo ti ye so, mbi gonda ALA pëpe.

23 Teti Seigneur afa na mbi tënë so mbi yeke fa nga na ALA: Na bï so a yeke kä lo, Seigneur Jésus amû mbeni mapa, **24** na tongana lo kiri singila awe, lo kungbi yâ ni, na lo tene: "So ayeke fä ti tere ti mbi so ayeke ndali ti ALA. ALA ngbâ ti sara ye so ti dabe ti ALA na mbi." **25** Na peko ti so lo te kobe ti lakui ni awe, lo sara tongaso nga na kopo ni, lo tene: "Kopo so ayeke fä ti fini mbele na lege ti mënë ti mbi. Lakue tongana ALA yeke nyon kopo ni, ALA ngbâ ti sara ye so ti dabe ti ALA na mbi." **26** Teti lakue tongana ALA yeke te mapa so na ALA yeke nyon kopo so, ALA yeke fa tënë ti kuâ ti Seigneur juska lo si.

27 Ni la, zo so ate mapa ni wala anyon kopo ti Seigneur na lege ni pëpe, fade tënë ayeke duti na li ti lo na ndo ti tënë ti tere na ti mënë ti Seigneur. **28** Kozoni kue zia mbeni zo abâ tere ti lo mbilimbili ti bâ wala lo lingbi, na pekoni zia lo te mapa ni na lo nyon kopo ni. **29** Teti zo so ate na anyon, tongana lo bâ tere ni so nzoni pëpe, lo te na lo nyon ngbanga na li ti lo wani. **30** Ndani la si azo mingi na popo ti ALA awoko, ala yeke na kobela nga ambeni mingi akui* awe. **31** Me tongana e bâ tere ti e mbilimbili ti bâ wala e lingbi, fade a fâ ngbanga na li ti e pëpe. **32** Me tongana a fâ ngbanga na li ti e, andâ Jéhovah si ayeke se e, tongaso si e ga pëpe azo so a fâ ngbanga ti sioni na li ti ala legeoko na dunia so. **33** Tongaso, aita, tongana ALA bungbi ti te ni, ALA ku mba si. **34** Tongana nzara asara mbeni zo, zia lo te ye na kodoro, si ALA bungbi ndali ti ngbanga pëpe. Âdu ti tanga ti atënë ni, mbi yeke leke ni ande tongana mbi si kâ.

12 Aita, âdu ti amatabisi ti yingo, mbi ye si ALA hinga tënë na ndo ni. **2** ALA hinga so na ngoi so ALA de lani azo ti dunia so, a yeke gboto ALA lani kirikiri ti gue na ALA ti voro ayanda so ayeke sara tënë pëpe. **3** Ni la, mbi ye si ALA hinga so tongana yingo ti Nzapa apusu mbeni zo ti sara tënë, lo yeke tene pëpe: "Deba ayeke na ndo ti Jésus!" Me a yeke gi na lege ti yingo vulu si mbeni zo alingbi ti tene: "Jésus ayeke Seigneur!"

4 Yâ ti amatabisi ayeke nde nde, me gi oko yingo si ayeke dä. **5** Yâ ti akusala ayeke nde nde, me gi oko Seigneur si ayeke dä. **6** Yâ ti alege ti sarango kusala ayeke mingi, me a yeke gi oko Nzapa si amû na azo kue alege ti sarango kua so kue. **7** Me yingo ayeke sara kusala na yâ ti zo oko oko teti mbeni nzoni ye. **8** Na tapande, na lege ti yingo a mû na mbeni zo matabisi ti sarango tënë na ndara; na lege ti oko yingo so a mû na mbeni zo nga matabisi ti sarango tënë na hingango ye; **9** na lege ti oko yingo so a mû na mbeni zo mabe; na lege ti oko yingo so, a mû na mbeni zo matabisi ti savango azo; **10** a mû na mbeni zo alege ti sarango akusala ti ngangu; a mû na mbeni zo matabisi ti tenengo apro-

---

1aC 11:30* Na Grec: "alango (na yâ ti kuâ)."

phétie; a mû na mbeni zo ngangu ti
bâ yâ ti atënë so alondo na yingo; a
mû na mbeni zo matabisi ti sarango
tënë na ayanga nde nde; a mû na
mbeni zo matabisi ti fango nda ti
atënë so a tene na ayanga nde nde.
11 Me a yeke gi oko yingo ni si asa-
ara akusala so kue, na a kangbi ni na
zo oko oko alingbi na ye so yingo ni
aye.

12 Teti legeoko tongana ti so tere
ayeke gi oko me lo yeke na amembre
mingi, na amembre so kue, atâa so
ala yeke mingi, ala yeke tere oko, ti
Christ nga ayeke tongaso. **13** Teti
biani a yeke na lege ti yingo oko si a
batize e kue na yâ ti tere oko, atâa e
yeke aJuif wala aGrec, angbâa wala
azo so a zi ala awe. Nga, a sara si e
kue e nyon yingo oko so.

14 Biani, tere ayeke gi membre
oko pëpe, me amembre mingi.
15 Tongana gere atene: "So mbi ye-
ke maboko pëpe, mbi yeke ti mbi
mbeni membre ti tere pëpe," so la
asara si lo yeke mbeni membre
ti tere ni pëpe? **16** Nga, tongana
mê atene: "So mbi yeke lê pëpe, mbi
yeke ti mbi mbeni membre ti tere
pëpe," so la asara si lo yeke mbeni
membre ti tere ni pëpe? **17** To-
ngana tere kue ayeke fade gi lê, ka
mango ndo ayeke duti ti lo na ndo
wa? Wala tongana tere kue ayeke
fade gi mê, ka mango fion ti ye aye-
ke duti ti lo na ndo wa? **18** Me
Nzapa azia amembre ti tere oko oko
na place ti ala, tongana ti so bê ti lo
aye.

19 Tongana amembre ti tere kue
ayeke fade gi membre oko, ka ngbo-
ngboro tere ni ayeke duti ti lo na ndo
wa? **20** Ye oko, amembre ti tere
ayeke mingi, me ngbongboro tere ni
ayeke gi oko. **21** Lê alingbi pëpe
ti tene na maboko: "Mbi yeke na be-
zoin ti mo pëpe." Wala li nga alingbi
pëpe ti tene na agere: "Mbi yeke na
bezoin ti ALA pëpe." **22** Me ye ni
ayeke ti lo tongaso: amembre ti tere
so a bâ a tene ala woko ahon ambeni,
ala si ayeke kota ye biani, **23** me
ambage ti tere ni so e bâ e tene a kpa
ti mû gonda na ni mingi pëpe, ala si
e mû gonda na ni mingi. Tongaso
ambage ti tere ti e so amû kamene
na zo ayeke ambage so si a ne ala
mingi, **24** me ambage ti tere ti e
so e ne ala mingi ayeke na bezoin ti
mbeni ye pëpe. Ye oko, Nzapa aleke
tere ni, na lo sara si a mû nengo
mingi na mbage so ye amanke ni,
25 tongaso si kangbi aduti na yâ ti
tere ni pëpe, me amembre ni kue
abi bê ti ala na mba. **26** Nga, to-
ngana membre oko abâ pasi, atanga
ni kue abâ pasi legeoko na lo; wala
tongana a mû gloire na mbeni mem-
bre oko, atanga ti membre ni kue
asara ngia legeoko na lo.

27 ALA yeke tere ti Christ, na zo
oko oko ayeke membre ti tere ni.
28 Nga, Nzapa azia azo oko oko na
place ti ala na yâ ti congrégation: ko-
zoni, abazengele; use ni, aprophète;
ota ni, awafango ye; na pekoni, aku-
sala ti ngangu; na matabisi ti sava-
ngo azo; akusala ti mungo maboko,
akode ti mungo li ni, sarango tënë na
ayanga nde nde. **29** A yeke azo
kue si ayeke abazengele? A yeke azo
kue si ayeke aprophète? A yeke azo
kue si ayeke awafango ye? A yeke
azo kue si ayeke sara akusala ti nga-
ngu? **30** A yeke azo kue si ayeke
na matabisi ti savango azo? A yeke
azo kue si ayeke sara tënë na ayanga
nde nde? A yeke azo kue si aye-
ke kiri peko ti ayanga ni? **31** Me
ALA ngbâ ti yapu na gingo amatabi-
si so ahon ati so. Me zia mbi fa na

ALA mbeni lege so ayeke kota mingi ahon so.

13 Tongana mbi sara tënë na ayanga ti kodoro ti azo nga na ti a-ange, me mbi yeke na ndoye pëpe, mbi ga tongana totongo ti mbeni gbakuru ti gengere wala ti mbeni cymbale. **2** Nga, tongana mbi yeke na matabisi ti tenengo prophétie na mbi hinga nzoni mingi atënë kue so Nzapa ahonde nda ni nga mbi hinga ye kue, na tongana mbi yeke na mabe kue ti zi ahoto ti zia na mbeni ndo nde, me mbi yeke na ndoye pëpe, mbi yeke ye oko pëpe. **3** Tongana mbi mû aye ti mbi kue ti bata na azo nga tongana mbi kä tere ti mbi na kuâ ti tene mbi pika kate ti mbi na pekoni, me mbi yeke na ndoye pëpe, mbi wara ye oko na pekoni pëpe.

4 Ndoye ahinga ti kanga bê ti ku nga lo ye gi ti sara nzoni na zo. Ndoye asara mbanda pëpe, lo pika kate na ndo ti ye pëpe, lo zia si baba alï lo pëpe, **5** lo sara ye ti songo bê ti zo pëpe, lo gi gi aye so anzere na lo pëpe, lo yeke sara ngonzo hio hio pëpe. Lo yeke diko pëpe sioni so a sara na lo. **6** Lo wara ngia pëpe na yâ ti ye so ayeke mbilimbili pëpe, me lo wara ngia na yâ ti tâ tënë. **7** Lo kanga bê na gbele aye kue, lo mä na bê na aye kue, lo zia beku na ndo ti aye kue, lo gbu ngangu na yâ ti aye kue.

8 Ndoye ayeke hon lâ oko pëpe. Me tongana a yeke amatabisi ti tenengo prophétie, fade a yeke kaï ni biaku; tongana a yeke sarango tënë na ayanga nde nde, fade a yeke hunzi; tongana a yeke hingango ye, fade a yeke kaï ni biaku. **9** Teti e hinga gi mbage ti aye nga e tene gi mbage ti aprophétie. **10** Me tongana ye so alingbi kue aga ande, ye so ayeke gi mbage ti aye fade a yeke kaï ni biaku biaku. **11** Tongana mbi de lani kete molenge, mbi yeke sara tënë tongana kete molenge, mbi yeke gbu li tongana kete molenge, kode ti sarango tënë ti mbi ayeke tongana ti kete molenge, me so mbi ga koli awe, mbi zia lege ti asarango ye ti kete molenge awe. **12** Ti fadeso, e yeke bâ ye na tatara ti wen, me ye ni asigigi polele pëpe, me na ngoi ni so ande fade a yeke duti lê na lê. Ti fadeso, mbi hinga gi mbage ti aye, me na ngoi ni so ande mbi yeke hinga ye tâ nzoni legeoko tongana ti so a hinga mbi tâ nzoni. **13** Ye oko, fadeso, aye ota so, mabe, beku na ndoye angbâ. Me ye so ayeke kota mingi na popo ti aye ota so ayeke ndoye.

14 ALA tomba peko ti ndoye; ye oko, ALA ngbâ ti yapu na gingo amatabisi ti yingo, me mingi ni, a yeke nzoni ALA tene prophétie. **2** Teti zo so asara tënë na mbeni yanga nde, lo yeke sara tënë na azo pëpe me na Nzapa, ngbanga ti so zo oko ayeke mä lo pëpe, atâa so a yeke na lege ti yingo si lo tene atënë so Nzapa ahonde nda ni. **3** Ye oko, zo so ayeke tene prophétie ayeke kpengba azo, lo yeke wa ala nga lo yeke dë bê ti ala na lege ti tënë ti yanga ti lo. **4** Zo so asara tënë na mbeni yanga nde lo kpengba gi lo wani, me zo so atene prophétie lo kpengba congrégation. **5** Mbi ye si ALA kue asara tënë na ayanga nde nde, me ti bê ti mbi, mbi ye mingi ti tene ALA tene prophétie. Biani, zo so atene prophétie ayeke kota ahon zo so ayeke tene ayanga nde nde, teti tongana zo so atene ayanga nde nde akiri peko ti tënë ti lo pëpe, lo lingbi pëpe ti kpengba congrégation. **6** Me ti fadeso, aita, tongana mbi

ga na mbage ti ALA na tenengo ayanga nde nde, ye ti nzoni wa mbi yeke sara na ALA? Mbi yeke sara nzoni na ALA gi tongana mbi sara tënë na ALA na lege ti matabisi ti fango peko ti mbeni ye so Nzapa afa na mbi, wala matabisi ti hingango ye, wala ti tenengo prophétie wala ti fango ye.

7 Même aye so ayeke na fini pëpe ayeke toto, atâa a yeke flûte wala kundi. Tongana popo ti totongo ti aye ni ayeke dä pëpe, a yeke hinga ande go ti flûte so a yeke huru ni wala ti kundi so a yeke pika ni so tongana nyen? **8** Ti tâ tënë ni, tongana go ti trompette atoto polele pëpe, zo wa la ayeke leke tere ti lo ti sara bira? **9** Legeoko nga, na menga ti ALA, tongana ALA tene pëpe tënë so zo alingbi ti gbu nda ni hio, fade zo ayeke hinga nda ti tënë so ALA yeke tene so tongana nyen? Biani, ALA yeke sara ande tënë gi na yâ ti pupu. **10** Na yâ ti dunia so mara ti atototongo ti ayanga ti kodoro ayeke mingi, me mbeni oko so nda ni ayeke pëpe ayeke dä pëpe. **11** Tongaso, tongana mbi mä yâ ti totongo ti yanga ti kodoro so a yeke tene so pëpe, fade mbi yeke duti wande na lê ti zo so ayeke sara tënë ni, na zo so ayeke sara tënë ni ayeke duti wande na lê ti mbi. **12** Tongaso ALA nga, teti so ALA ye mingi ti wara amatabisi ti yingo, ALA gi ti wu mingi na yâ ni ti kpengba congrégation.

13 Tongaso zia zo so ayeke sara tënë na mbeni yanga nde asambela ti tene lo kiri peko ti tënë ni. **14** Teti tongana mbi yeke sambela na mbeni yanga nde, a yeke matabisi ti yingo so mbi wara ni si ayeke sambela, me li ti mbi asara ye oko dä pëpe. **15** Tongaso, mbi yeke sara nyen? Fade mbi yeke sambela na matabisi ti yingo, me mbi yeke sambela nga na hingango ndo ti mbi. Fade mbi yeke he bia ti sepela na lege ti matabisi ti yingo, me mbi yeke he nga bia ti sepela na lege ti hingango ndo ti mbi. **16** Tongaso pëpe, tongana mo yeke sepela Nzapa na matabisi ti yingo so mo wara, fade zo so ayeke ti lo senge zo ayeke tene "Amen" na tënë ti singila ti mo na Nzapa ni tongana nyen? so lo mä pëpe yâ ti tënë so mo yeke tene so? **17** Ti tâ tënë ni, mo kiri singila na Nzapa na mbeni lege so ayeke nzoni mingi, me mo yeke kpengba mba ti mo ni pëpe. **18** Mbi kiri singila na Nzapa so mbi yeke tene ayanga ti kodoro mingi ahon ALA kue. **19** Ye oko, na yâ ti mbeni congrégation, mbi ye mingi ti sara gi atënë oku na hingango ndo ti mbi, si mbi wara lege ti fa ye na ambeni zo na yanga, ahon ti sara atënë saki baleoko na mbeni yanga ti kodoro nde.

20 Aita, ALA ga akete molenge pëpe na lege ti gbungo nda ti ye, me tongana a ndu tënë ti sioni ALA ga akete molenge. Ye oko, zia ALA ga akangba na lege ti gbungo nda ti ye. **21** A sû tënë so na yâ ti Ndia, a tene: "Jéhovah atene: 'Fade mbi yeke sara tënë na azo so na ayanga ti kodoro ti awande nga na yanga ti awande, me atâa so kue, fade ala yeke dengi mê ti mä mbi pëpe.'" **22** Ndani la ayanga ti kodoro ayeke mbeni fä pëpe ndali ti azo so amä na bê, me a yeke fä ndali ti azo so amä na bê pëpe. Âdu ti tenengo prophétie, a yeke ndali ti azo so amä na bê, me pëpe ndali ti azo so amä na bê pëpe. **23** Tongaso, tongana congrégation kue abungbi ndo oko na azo ni kue ayeke tene ayanga nde

nde, si ambeni senge zo wala ambeni zo so amä na bê pëpe aga alï, fade azo so ayeke tene ande so ye asara li ti ALA pëpe? **24** Me na ngoi so ALA kue angbâ ti tene prophétie, si mbeni zo so amä na bê pëpe wala mbeni senge zo aga alï, tënë ti ALA ni kue ayeke fa sioni ti lo na lo nga a yeke mû lege na lo ti bâ yâ ti asarango ye ti lo nzoni, **25** na atënë ti bê ti lo so ahonde ayeke sigigi, tongaso fade lo tï lo kuku lê ti lo na sese na lo voro Nzapa, lo tene: "Nzapa ayeke biani na popo ti ALA."

26 Tongaso, aita, a lingbi ALA sara nyen? Na ngoi so ALA bungbi, mbeni oko ayeke na matabisi ti hengo bia, ti mbeni ayeke ti fango ye, ti mbeni ayeke ti tenengo peko ti ye so Nzapa afa na lo, ti mbeni ayeke ti tenengo mbeni yanga nde na ti mbeni ayeke ti fango nda ti atënë. Zia ALA sara aye so kue ti kpengba mba ti ALA. **27** Nga, tongana mbeni zo ayeke sara tënë na mbeni yanga nde, zia a duti gi zo use wala ota awe, na mbeni atene ti lo ahunzi awe si mbeni atene ti lo. Nga, zia si mbeni zo aduti dä ti kiri peko ti atënë ni. **28** Me tongana mbeni zo ti kiri peko ti atënë ni ayeke dä pëpe, zia lo duti kpô na yâ ti congrégation ni na lo sara tënë ni gi na yâ ti bê ti lo wani nga na Nzapa. **29** Nga, zia aprophète use wala ota asara tënë, na zia atanga ni agi ti bâ nda ti tënë ni. **30** Me tongana Nzapa afa mbeni ye na mbeni zo ni nde na ngoi so lo yeke na popo ti ALA, zia kozo zo ni aduti kpô. **31** Teti ALA kue ALA lingbi ti tene prophétie, zo oko na peko ti mba ti lo, tongaso si ALA kue amanda ye na ALA kue akpengba. **32** Nga, a lingbi aprophète aduti na ngangu na ndo ti amatabisi ti yingo so ala yeke na ni. **33** Teti Nzapa ayeke Nzapa ti wusuwusu pëpe, me ti siriri.

Tongana ti so a yeke tambela na yâ ti acongrégation kue ti azo so ayeke nzoni-kue, **34** zia awali angbâ ti duti kpô na yâ ti acongrégation, teti a mû lege na ala pëpe ti sara tënë, me zia ala woko tere na gbe ti akoli tongana ti so Ndia atene. **35** Tongana ala ye ti manda mbeni ye, zia ala hunda akoli ti ala na yanga-da, teti a yeke ye ti kamene tongana wali asara tënë na yâ ti mbeni congrégation.

36 Ye ni nyen? Tënë ti Nzapa ni abâ gigi na ALA kâ, wala gi ALA si tënë ni asi na ALA?

37 Tongana mbeni zo abâ tere ti lo so lo yeke prophète wala lo yeke na mbeni matabisi ti yingo, zia lo yeda na aye so mbi yeke sû ni na ALA na mbeti, teti a yeke commandement ti Seigneur. **38** Me tongana mbeni zo ake ti yeda na ye so, zia lo ngbâ gi na ni tongaso. **39** Ndani la, aita ti mbi, ALA ngbâ ti yapu na gingo matabisi ti tenengo aprophétie, me ALA kanga lege pëpe na mbeni zo ti sara tënë na ayanga nde nde. **40** Me ALA zia si ye kue atambela na lege ni nga na yâ ti wusuwusu pëpe.

15 Aita, fadeso mbi yeke tene na ALA tënë na ndo ti nzoni tënë so mbi fa lani na ALA, so ALA wara ni nga so ALA ngbâ na yâ ni. **2** Na lege ti nzoni tënë ni so ALA mä na yanga ti mbi, a yeke sö fini ti ALA fadeso tongana ALA gbu ni ngangu. Tongana a yeke tongaso pëpe, andâ ALA ga azo so amä na bê gi senge senge.

3 Teti, na popo ti aye so ayeke akozo ye ni, mbi fa na ALA ye so mbi

nga mbi wara: Christ akui ndali ti
asiokpari ti e alingbi na tënë ti Mbe-
ti ti Nzapa. **4** Biani a lu lo, na a zi-
ngo lo na kuâ na ota lango ni a lingbi
na tënë ti Mbeti ti Nzapa. **5** Lo si
na Céphas, na pekoni lo si na adisci-
ple bale-oko na use. **6** Na pekoni,
lo si na aita ahon ngbangbo oku na
ngoi oko; mingi ti aita so angbâ na
fini juska laso, me ambeni akui*
awe. **7** Na peko ti ye so, lo si na
Jacques, nga na pekoni lo si na aba-
zengele kue. **8** Me ndangba ti azo
ni kue so lo si na lo ayeke mbi; lo si
na mbi tongana zo so ayeke mbeni
molenge so a dü lo kozo si ngoi ti du-
ngo lo alingbi.

9 Mbi yeke zo so ayeke kete mi-
ngi na popo ti abazengele ni kue, na
mbi lingbi pëpe ti tene a iri mbi ba-
zengele, ngbanga ti so mbi sara lani
ye ti ngangu na congrégation ti Nza-
pa. **10** Me na lege ti kota nzobe ti
Nzapa mbi ga zo so ALA yeke bâ lo fa-
deso. Nga, kota nzobe ti Nzapa na
mbage ti mbi angbâ senge senge
pëpe, me mbi sara kua ngangu mi-
ngi ahon ala kue. Ye oko, a yeke mbi
si mbi sara kua tongaso pëpe, me a
yeke kota nzobe ti Nzapa so ayeke
na mbi si asara ni. **11** Me, atâa a
yeke mbi wala ambeni bazengele ni,
a yeke tongaso si e yeke fa tënë nga
a yeke tongaso si ALA mä na bê.

12 Tongana e yeke fa tënë e tene
so a zingo Christ na kuâ awe, a
sara tongana nyen si na popo ti ALA
ambeni zo ayeke tene so zingongo
ti akuâ ayeke dä pëpe? **13** Bia-
ni, tongana zingongo ti akuâ ayeke
dä pëpe, andâ a zingo nga Christ
na kuâ pëpe. **14** Me tongana a zi-
ngo Christ na kuâ pëpe, biani tënë
so e yeke fa ayeke senge senge,
na mabe ti e ayeke senge senge.
15 Nga, tongana biani a yeke zingo
ande akuâ pëpe, andâ Nzapa azingo
Christ lani na kuâ pëpe. Na a yeke
bâ e tongana azo so ayeke sara tënë
ti wataka na li ti Nzapa, ngbanga ti
so e tene lo zingo Christ na kuâ.
16 Teti tongana a yeke zingo ande
akuâ pëpe, andâ Christ kue a zingo
lo na kuâ pëpe. **17** Na ndo ni, to-
ngana a zingo Christ na kuâ pëpe,
mabe ti ALA ayeke ye senge nga ALA
ngbâ lakue na yâ ti asiokpari ti ALA.
18 Biani, a ye ti tene nga so ala so
akui beoko na Christ, ti ala ahunzi
awe. **19** Tongana a yeke gi na yâ
ti fini so la si e yeke na beku na
Christ, andâ e yeke azo so mawa ti e
ahon ti tanga ti azo kue.

20 Me, biani a zingo Christ na
kuâ awe, na lo yeke kozo li ni ti
azo so akui. **21** Teti so kuâ aga na
lege ti koli oko, zingongo ti akuâ aga
nga na lege ti koli oko. **22** Lege-
oko tongana ti so na yâ ti Adam ala
kue akui, tongaso nga na yâ ti Christ
ala kue ayeke wara fini. **23** Me zo
oko oko na molongo ti lo: Christ kozo
li ti ye ni, na pekoni ala so ayeke ti
Christ na ngoi so lo yeke si na lo
yeke duti dä. **24** Nga, tongana lo
futi angorogbia kue, akomandema
kue nga na ngangu kue awe, na nda
ni, lo yeke mû ande royaume ni na
Lo so ayeke Nzapa nga Babâ ti lo.
25 Teti a lingbi lo komande tonga-
na gbia juska Nzapa azia awato ti lo
kue na gbe ti gere ti lo. **26** Ti kuâ
so ayeke ndangba wato ni, fade a
yeke futi lo biaku biaku. **27** Teti
Nzapa "azia ye kue awe na gbe ti
gere ti lo." Me tongana a tene so 'a
zia aye kue na gbe ti lo', a yeke po-
lele so zo ti ziango aye ni kue na
gbe ti lo ayeke ti lo na yâ ni pëpe.

1aC 15:6* Na Grec: "alango (na yâ ti kuâ)."

28 Me tongana aye kue aga ande na
gbe ti lo awe, fade Molenge ni nga
ayeke duti na gbe ti Lo so azia aye
kue na gbe ti lo Molenge ni, si Nza-
pa aga aye kue teti zo oko oko kue.

29 Tongana ye ni ayeke tonga-
so pëpe, ala so a yeke batize ala ti
tene ala duti akuâ, fade ala yeke
sara ande nyen? Tongana a yeke zi-
ngo akuâ oko pëpe, ngbanga ti nyen
a ngbâ nga ti batize ala ti tene
ala duti tongaso? **30** Ngbanga ti
nyen fini ti e nga ayeke lakue na lê
ti kuâ? **31** Lâ na lâ mbi yeke bâ
kuâ lê na lê, tâ gi tongana ti so
mbi yeke na ngia mingi ndali ti ALA
na yâ ti Christ Jésus Seigneur ti e.
32 So mbi tiri na anyama ti ngo-
nda na Éphèse tongana ti so ambeni
zo asara, ye ti nzoni wa mbi wara
na pekoni? Tongana a yeke zingo
akuâ pëpe, "zia e te na e nyon ngba-
nga ti so kekereke e yeke kui kui-
ngo." **33** Zia ambeni zo ahanda
ALA pëpe. Ti sara songo na asioni zo
ayeke buba anzoni sarango ye ti zo.
34 ALA zingo, zia li ti ALA aga dä, a
lingbi na lege so ayeke mbilimbili
nga ALA ngbâ na yâ ti siokpari pëpe,
teti ambeni zo ahinga ye oko pëpe na
ndo ti Nzapa. Mbi yeke sara tënë so
ti zia kamene na lê ti ALA.

35 Ye oko, mbeni zo ayeke tene
ande, a tene: "A yeke zingo akuâ to-
ngana nyen? Mara ti tere wa si ala
yeke zingo na ni?" **36** Mo zo so li
ti mo ayeke dä pëpe so! Ye so mo lu
ayeke kiri na fini gi tongana a kui si.
37 Ti mo, ye so mo lu, mo lu pëpe
tere ni so ayeke maï ande, me senge
lê ni; a lingbi ti duti lê ti blé wala
mbeni lê ti kobe nde. **38** Me Nza-
pa ayeke mû na lê ti kobe ni mbe-
ni tere tongana ti so bê ti lo aye,
nga lo yeke mû na angongoa oko
oko tere so alingbi na angongoa ni.
39 Mi kue ayeke legeoko pëpe, mi
ti azo ayeke nde, mi ti anyama aye-
ke nde, mi ti andeke na ti asusu
ayeke nga nde nde. **40** Atere so
ayeke ti yayu ayeke dä, na atere
so ayeke ti sese ayeke nga dä; me
gloire ti atere so ayeke ti yayu aye-
ke nde, nga gloire ti atere so aye-
ke ti sese ayeke nde. **41** Gloire ti
lâ ayeke nde, gloire ti nze ayeke nde
na gloire ti atongoro ayeke nga nde.
Biani, gloire ti mbeni tongoro ayeke
nde na ti mbeni.

42 Zingongo ti akuâ ayeke nga
tongaso. A lu tere ni tere so ayeke
buba bubango, na a zingo ni tere so
alingbi ti buba pëpe. **43** A lu ni
na yâ ti kamene, a zingo ni na yâ ti
gloire. A lu ni na yâ ti wokongo, a zi-
ngo ni na yâ ti ngangu. **44** A lu
ni tere so ayeke ti zo ti sese, a zingo
ni tere so ayeke ti yingo. Tongana
tere so ayeke ti zo ti sese ayeke dä,
tere so ayeke ti yingo ayeke nga dä.
45 A sû même tënë so na Mbeti ti
Nzapa, a tene: "Kozo koli, Adam, aga
mbeni âme so ayeke na fini." Nda-
ngba Adam aga mbeni yingo so amû
fini. **46** Ye oko, kozo tere ni aye-
ke ti yingo pëpe, me a yeke tere so
ayeke ti zo ti sese; na tere so ayeke
ti yingo aga na pekoni. **47** Kozo
koli ni ayeke ti sese na a leke lo na
fuku ti sese. Use koli ni ayeke ti
yayu. **48** Ala so a leke ala na fuku
ti sese ayeke nga tongana lo so a leke
lo na fuku ti sese; ala so ayeke ti
yayu ayeke nga tongana lo so ayeke
ti yayu. **49** Gi tongana ti so e kpa
lo so a leke lo na fuku ti sese, fade e
yeke kpa nga lo so ayeke ti yayu.

50 Ye oko, aita, mbi yeke tene
tënë so na ALA: mitele na mênë ali-
ngbi pëpe ti lï na yâ ti royaume ti
Nzapa, wala tere so ayeke buba bu-

bango alingbi pëpe ti wara tere so
alingbi ti buba pëpe. **51** Bâ, mbi
yeke sara na ALA tënë ti mbeni ye so
Nzapa ahonde nda ni: E kue e yeke
lango na yâ ti kuâ pëpe, me ti e kue,
fade a yeke gbian tere ti e, **52** gi
hio tongaso, tongana ti so zo aye-
ke ko lê ti lo, na ngoi ti ndangba
trompette. Teti trompette ayeke toto
ande na a yeke zingo akuâ na mbe-
ni tere so alingbi ti buba pëpe, na
fade a yeke gbian tere ti e ande.
53 Teti a lingbi tere so ayeke buba
bubango ayü tere so alingbi ti buba
pëpe, na a lingbi tere so ayeke kui
kuingo ayü fini so alingbi ti hinga
kuâ pëpe. **54** Me na ngoi so tere
so ayeke buba bubango ayü tere so
alingbi ti buba pëpe, na tere so aye-
ke kui kuingo ayü fini so alingbi ti
hinga kuâ pëpe, na ngoi ni so tënë so
a sû na Mbeti ti Nzapa ayeke ga
ande tâ tënë, so atene: "A mene kuâ
biaku biaku awe." **55** "Kuâ, so-
ngo benda ti mo ni ayeke na ndo wa?
Kuâ, kî ti mo so mo yeke kpo na
zo ayeke na ndo wa?" **56** Siokpa-
ri ayeke kî so akpo zo na kuâ, me
ngangu ti siokpari alondo na Ndia.
57 Me singila na Nzapa, teti so lo
sara si e sö benda na lege ti Seigneur
ti e Jésus Christ!

58 Ndani la, aita ti mbi so mbi
ndoye ALA mingi, ALA luti ngangu,
ALA yengi pëpe, ALA duti lakue na ye
mingi ti sara na yâ ti kusala ti Sei-
gneur; na tongana a yeke tënë ti aye
ti Seigneur, zia ALA hinga so ngangu
kua so ALA sara ayeke ngbâ senge
senge pëpe.

16 Na ndo ti tënë ti bungbingo
nginza ndali ti azo so ayeke
nzoni-kue, ALA sara nga gi tongana
ti so mbi mû lani yanga na acongré-
gation ti Galatie ti sara. **2** Na kozo
lango ti yenga oko oko, zia zo oko
oko azi mbeni ye abata na da ti lo a
lingbi na ye so lo yeke na ni, si to-
ngana mbi si kâ a lingbi ande ti
bungbi nginza na ngoi ni so pëpe.
3 Me tongana mbi si kâ, akoli kue
so ALA sara nzoni tënë ti ala na mbe-
ti, ala si fade mbi yeke tokua ala na
Jérusalem na matabisi so ALA mû
na nzoni bê. **4** Ye oko, tongana a
yeke nzoni ti tene mbi kue mbi gue
kâ, fade mbi na ala e gue.

5 Me tongana mbi hon na yâ ti
Macédoine awe fade mbi yeke si na
ALA kâ, teti mbi leke ti hon na yâ
ti Macédoine ni. **6** Peut-être mbi
yeke duti ande na ALA teti kete ngoi,
wala mbi yeke duti na ALA na ngoi
ti dê ni kue, si ALA lingbi ti zia mbi
na lege ti gue na ndo so mbi ye ti gue
dä so. **7** Teti mbi ye ti bâ gi ALA
bango ti hon pëpe, me mbi yeke na
beku ti ngbâ ngoi kete na tere ti ALA,
tongana Jéhovah aye. **8** Me mbi
ngbâ na Éphèse juska na matanga ti
Pentecôte; **9** ngbanga ti so mbeni
kota yanga-da azi na mbi ti sara ku-
sala, me azo ti kangango lege ayeke
mingi.

10 Ye oko, tongana Timothée asi,
ALA bâ si lo duti na popo ti ALA na
mbeto pëpe, ngbanga ti so lo nga lo
yeke sara kusala ti Jéhovah tonga-
na ti so mbi yeke sara. **11** Tonga-
so zia mbeni zo abâ lo tongana mbu-
mbuse zo pëpe. ALA zia lo na lege na
yâ ti siriri, si lo ga na mbi ge, ngba-
nga ti so mbi yeke ku lo legeoko na
aita.

12 Âdu ti ita ti e Apollos, mbi
voro yanga na lo mingi ti gue na ALA
kâ legeoko na aita ni, me a yeke tâ
ti bê ti lo pëpe ti gue fadeso; me
fade lo yeke gue kâ tongana lo wara
lege ni.

13 Zia lê ti ALA angbâ na zingo ni,

ALA luti ngangu na yâ ti mabe, ALA sara ye tongana akoli, ALA kpengba. **14** Zia ALA sara aye ti ALA kue na ndoye.

15 Ti fadeso, aita, mbi mû wango so na ALA: ALA hinga so a yeke azo ti dä ti Stéphanas si ayeke akozo li ti ye ti Achaïe nga so ala mû tere ti ala ti sara kua na azo so ayeke nzoni-kue. **16** Zia ALA nga ALA ngbâ ti woko tere na gbe ti mara ti azo tongaso nga na gbe ti azo kue so ayeke sara ye maboko na maboko nga ayeke sara kua ngangu. **17** Me mbi yeke na ngia teti so Stéphanas, Fortunatus na Achaïcus ayeke dä na tere ti mbi, ngbanga ti so ala kanga dû ti peko ti ALA, so ALA yeke dä pëpe so. **18** Teti ala dë bê ti mbi na ti ALA. Tongaso zia ALA bâ azo tongaso na nene ni.

19 Acongrégation ti kodoro-komanda ti Asie atokua bara na ALA. Aquila na Prisca nga na congrégation so ayeke na da ti ala abara ALA mingi mingi na yâ ti Seigneur. **20** Aita kue abara ALA. ALA bara tere na popo ti ALA na ALA su ngbangba ti mba tongana aita.

21 So bara ti mbi Paul la, so mbi wani mbi sû na maboko ti mbi.

22 Tongana mbeni zo aye Seigneur pëpe, zia lo ga zo so a deba lo awe. Ô Seigneur ti e, mo ga! **23** Zia kota nzobe ti Seigneur Jésus aduti na ALA. **24** Zia ndoye ti mbi aduti na ALA kue so asara beoko na Christ Jésus.

USE MBETI SO PAUL ATOKUA NA

ACORINTHIEN

1 Paul, mbeni bazengele ti Christ Jésus na lege ti ye so bê ti Nzapa aye, legeoko na ita ti e Timothée, atokua mbeti so na congrégation ti Nzapa so ayeke na Corinthe, nga na ala kue so ayeke nzoni-kue so ayeke na yâ ti sese ti Achaïe kue:

2 Zia kota nzobe nga na siriri so alondo na Nzapa Babâ ti e, nga so alondo na Seigneur Jésus Christ aduti na ALA.

3 Zia a gonda Nzapa na Babâ ti Seigneur ti e Jésus Christ, Babâ so ayeke sara nzoni bê mingi na zo nga Nzapa ti dengo bê kue, **4** lo so adë bê ti e na yâ ti ye ti vundu kue so e wara, si e lingbi ti dë bê ti ala so ayeke na yâ ti ye ti vundu nde nde kue, na lege ti dengo bê so Nzapa angbâ ti dë bê ti e na ni. **5** Legeoko tongana ti so apasi so e bâ ndali ti Christ awu mingi, dengo bê so e wara awu mingi nga na lege ti Christ. **6** Tongana e yeke na yâ ti ye ti vundu, nda ni ayeke ti tene bê ti ALA adë na ALA wara salut. Tongana a yeke dë bê ti e, nda ni ayeke ti tene bê ti ALA adë, si ALA wara lege ti gbu ngangu na yâ ti a-oko pasi so e yeke bâ so. **7** Tongaso beku so e yeke na ni na ndo ti ALA ayengi pëpe, teti e hinga e tene gi tongana ti so ALA yeke bâ pasi tongana e, fade ALA yeke wara nga dengo bê tongana e.

8 Aita, e ye si ALA hinga tënë ti vundu so asi na e lani na yâ ti kodoro-komanda ti Asie: A sara lani pasi mingi na e, pasi ni ahon ngangu ti e biani, na a sara si e hinga pëpe wala e yeke ngbâ na fini. **9** Ti tâ

tënë ni, e wani e bâ ti e lani so a dë
ngbanga ti kuâ na li ti e awe. Ye so
asi ti tene e zia bê ti e na e wani
pëpe, me na Nzapa so ayeke zingo
akuâ. **10** Lo zi e lani na yâ ti kota
ye ti kuâ tongaso, na e yeke na beku
so lo yeke kiri ande ti zi e. **11** ALA
nga, ALA lingbi ti sara mbeni ye
ndali ti e na lege ti vorongo tere ti
ALA na Nzapa. Tongana ALA sara
ni, a yeke sara si azo mingi ayeke
kiri ande singila na Nzapa ndali ti e
ngbanga ti so a sara nzoni bê na e na
peko ti sambela ti azo mingi mingi.
12 Ye so e yeke pika kate ti e
ngbanga ni na so yingo-ti-hinga ti e
ayeda na ni ayeke so: sarango ye ti e
na yâ ti dunia so, na mbilimbili na
mbage ti ALA, ayeke na mbeni lege
so ayeke nzoni-kue nga na vuru bê
so alondo na Nzapa; a yeke pëpe na
lege ti ndara ti dunia so, me na lege
ti kota nzobe ti Nzapa. **13** Biani
tënë so e yeke sû na ALA ayeke mbe-
ni tënë nde pëpe, gi so ALA hinga ni
nzoni wala so ALA yeda na ni. Nga,
mbi yeke na beku so ALA yeke ngbâ
ande ti yeda na atënë ni so juska na
nda ni, **14** legeoko tongana ti so
ALA yeda kamême so e yeke ye so
ALA yeke pika kate ti ALA ngbanga
ni, fade ALA nga ALA yeke duti ye so
e yeke pika kate ti e ngbanga ni na
lâ ti Seigneur ti e Jésus.
15 Tongaso, na lege ti beku so,
mbi leke na bê ti mbi kozoni ti gue
na ALA kâ, si ALA lingbi ti wara
lege ti duti na ngia ti fani use ni.
16 Na tongana mbi duti kete na
ALA awe, mbi yeke gue na Macé-
doine. Na pekoni mbi yeke londo
na Macédoine mbi kiri na mbage ti
ALA, na nda ni ALA zia mbi na lege
mbi gue na Judée. **17** Biani, na
ngoi so mbi leke tënë so na bê ti
mbi, mbi bâ ni tongana tënë ti ngia?
Wala aye so mbi leke ti sara, mbi
leke ti sara ni alingbi na ye ti mite-
le? si mbi tene "En, En" na pekoni
"Ên-ën, Ên-ën"? **18** Me tongana
ti so Nzapa ayeke be-ta-zo, atënë so
e tene na ALA ayeke En na Ên-ën
pëpe. **19** Teti Christ Jésus, Mole-
nge ti Nzapa, so mbi na Silvain na
Timothée e fa tënë ti lo na popo ti
ALA, aga lani En na Ên-ën pëpe, me
ti lo En ni ayeke gi En. **20** Ngba-
nga ti so atâa wungo ti azendo ti Nza-
pa ayeke oke, kue aga En na lege ti
lo. Tongaso nga, na lege ti lo e tene
"Amen" na Nzapa, si e lingbi ti mû
gloire na Nzapa. **21** Me zo so afa
atene e na ALA e yeke ti Christ nga
zo so asoro* e ayeke Nzapa. **22** Lo
kpo nga nzoroko ti lo na ndo ti e na
lo mû na e ye so afa atene ye so aye-
ke ga ayeke si biani, ye ni so ayeke
yingo so lo zia na yâ ti bê ti e.
23 Mbi iri Nzapa ti duti tongana
témoin ti ke âme ti mbi: a yeke ti
tene ALA kiri ALA wara vundu pëpe
si mbi de mbi si na Corinthe pëpe.
24 Mbi tene pëpe so e yeke azo so
akomande na ndo ti mabe ti ALA, me
e yeke amba ti ALA awakua ndali ti
ngia ti ALA, teti a yeke na lege ti
mabe ti ALA si ALA yeke luti so.
2 Ye so mbi wani mbi leke ti sara
ayeke so: mbi ye ti kiri ti gue
na ALA kâ, me mbi ye ti gue na yâ ti
vundu pëpe. **2** Teti tongana mbi
zia vundu na bê ti ALA, zo wa si aye-
ke zia ngia na bê ti mbi zo wa? A
yeke gi ala so mbi zia vundu na bê ti
ala so pëpe? **3** Ndani la mbi sû
tënë so biani na ALA, si tongana mbi
ga, mbi duti na vundu pëpe ndali ti
ala so a yeke ti mbi ti duti na ngia
ndali ti ala; teti mbi hinga so oko
ngia so mbi yeke na ni, ALA kue

2aC 1:21* Bâ kete tënë ti Lc 4:18.

ayeke na ni nga. **4** Teti a yeke na
kota vundu nga na mawa mingi na
bê si mbi sû lani mbeti na ALA na
ngu ti lê mingi; mbi ye pëpe si ALA
duti na vundu, me mbi ye si ALA hi-
nga ndoye so mbi yeke na ni mingi
na mbage ti ALA.
5 So mbeni zo asara si vundu aga,
lo zia vundu na bê ti mbi pëpe, me
lo zia vundu kamême na bê ti ALA
kue. Mbi ye ti sara tënë mingi ti
son bê ti ALA pëpe. **6** Sukungo so
mingi ti ALA asuku na koli so alingbi
awe, **7** me ti fadeso, a yeke nzoni
ALA pardone lo na bê ti ALA kue nga
ALA dë bê ti lo si vundu so asara lo
mingi awoko lo pëpe. **8** Ni la, mbi
wa ALA ti fa na lo so biani ALA ndoye
lo. **9** Ndani la mbi sû nga mbeti
so na ALA ti hinga mbilimbili wala
ALA yeke mä yanga na yâ ti ye kue.
10 Ye kue so ALA pardone na mbe-
ni zo na bê ti ALA kue, mbi kue mbi
pardone ni. Biani, ti mbi, ye so mbi
pardone na bê ti mbi kue awe, to-
ngana biani mbi pardone mbeni ye
na bê ti mbi kue, a yeke ndali ti nzo-
ni ti ALA na lê ti Christ, **11** si Sa-
tan awara go na ndo ti e pëpe, ngba-
nga ti so e hinga nzoni mingi aye so
lo ye ti sara.
12 Tongana mbi si lani na Troas
ti fa nzoni tënë na ndo ti Christ, na
fini yanga-da azi na mbi lani na
yâ ti kusala ti Seigneur, **13** bê* ti
mbi adë lani pëpe ngbanga ti so mbi
wara ita ti mbi Tite pëpe, me mbi
tene na adisciple ni kâ ti ngbâ nzo-
ni na mbi zia ala mbi gue na Macé-
doine.
14 Me singila na Nzapa so ayeke
mû li ni lakue ti hon na e na yâ ti
kpongo molongo tongana azo so asö
benda si e yeke tambela legeoko na
Christ, nga so lo sara si na lege ti e
a yeke mä fion ti hingango ye na ndo
ti Nzapa na ndo kue! **15** Ti Nzapa,
e yeke pendere fion ti Christ na lê ti
ala so a ngbâ ti sö ala nga na lê ti
ala so ayeke gue ti wara futingo.
16 Ti ala so ayeke gue ti wara futi-
ngo, e yeke fion ti kuâ so ayeke gue
na zo na kuâ, ti ala so a ngbâ ti sö
ala, e yeke fion ti fini so ayeke gue
na zo na fini. Zo wa la alingbi biani
na kusala so? **17** E la e lingbi na
ni. Teti e yeke pëpe azo so ayeke
kä tënë ti Nzapa kango tongana ti
ambeni zo mingi, me e yeke sara
tënë na vuru bê tongana azo so Nza-
pa si atokua ala, so ayeke na gbe ti
lê ti lo, nga na tere ti Christ.

3 E yeke kiri ti sara nzoni tënë ti
e wani? Wala tongana ti ambe-
ni zo, e yeke na bezoin ti ambeti so
a sara nzoni tënë ti e na yâ ni ti tene
e gue na ni na ALA? wala e yeke na
bezoin ti ambeti so ALA si a sû ni na
so asara nzoni tënë ti e? **2** ALA si
ayeke mbeti ti e ni, mbeti so a sû na
ndo ti bê ti e, na so azo kue ahinga
ni na ayeke diko ni. **3** Teti a yeke
polele so ALA yeke mbeni mbeti ti
Christ so e so e yeke awakua si e sû
ni; a sû ni na encre pëpe, me na yi-
ngo ti Nzapa so ayeke na fini; a sû ni
na lê ti akete tableau ti tênë pëpe,
me na lê ti akete tableau ti mi, so ti
tene na ndo ti bê.
4 Na lege ti Christ, e lingbi ti
tene tënë so na bê ti e kue na gbele
Nzapa. **5** E wani pëpe si e bâ tere
ti e so e lingbi biani nga a yeke na
lege ti ngangu ti e wani si e sara ye
so pëpe; me Nzapa la asara si e lingbi
biani; **6** a yeke lo si abâ e tonga-
na azo so alingbi biani ti duti awa-
kua ti mbeni fini mbele; e yeke pëpe
awakua ti mbeti ti andia, me awa-
kua ti yingo. Teti mbeti ti andia afâ

2aC 2:13* Na Grec: "yingo."

ngbanga ti kuâ na li ti zo, me yingo
amû fini na zo.
7 Nga, tongana andia so aga na
ngbanga ti kuâ na li ti zo na so a kpa-
ka agere-mbeti ni na lê ti atênë abâ
gigi lani na yâ ti gloire, ye so asara si
amolenge ti Israël alingbi pëpe ti
bâ lê ti Moïse a ninga ngbanga ti
gloire ti lê ti lo, gloire so ayeke hon
fade hongo, **8** ngbanga ti nyen si
mungo yingo na zo aduti na yâ ti
gloire mingi ahon so pëpe? **9** Teti
tongana andia so aga na ngbanga
ayeke lani na gloire, fade mungo
mbilimbili na zo ayeke duti na gloire
mingi ahon ni. **10** Biani, même
ye so ândö a mû gloire na ni, a zi
gloire ni ngbanga ti gloire ti mbeni
so ahon ni mingi. **11** Teti tongana
ye so ayeke hon hongo aga lani na yâ
ti gloire, fade ye so ayeke ngbâ ti lo
ngbango ayeke ga na yâ ti gloire min-
gi ahon ni.
12 Teti so e yeke na mara ti beku
tongaso, e yeke sara tënë na kame-
ne oko pëpe, **13** na e yeke sara ye
pëpe tongana ti ngoi so Moïse azia
lani voile na lê ti lo si amolenge ti
Israël angbâ ti bâ pëpe hunzingo
ti ye so a yeke zi ni fade zingo.
14 Me lege ti hingango ndo ti ala
akanga lani. Teti juska laso na ngoi
so a yeke diko ngbene mbele ni, oko
voile so angbâ tongaso, a zi ni pëpe,
ngbanga ti so a yeke zi ni biaku gi na
lege ti Christ. **15** Biani, ti londo
kâ juska laso, tongana a yeke diko
ambeti ti Moïse, mbeni voile angbâ
na ndo ti bê ti ala. **16** Me tongana
mbeni zo aturnê na mbage ti Jé-
hovah, a zi voile ni. **17** Jéhovah
ayeke Yingo. Ndo so yingo ti Jé-
hovah ayeke dä, liberté ayeke dä.
18 Na oko ngoi so lê ti e so a zi voile
dä awe ayeke za gloire ti Jéhovah to-
ngana ti tatara, a gbian e kue ti ga
tongana oko image so na ti wara gi
kota gloire na kota gloire na peko ti
tere, gi tongana ti so Jéhovah, lo so
ayeke Yingo, ayeke sara.
4 Ni la, so e wara kusala so nda-
li ti so Nzapa asara nzoni bê na
e, e yeke kiri na peko pëpe; **2** me
e ke awe aye so a sara na gbemingo
na so a sara zo kamene, na e yeke ta-
mbela pëpe na lege ti mayele, nga e
yeke ba yâ ti tënë ti Nzapa pëpe, me
na sarango si tâ tënë asigigi polele,
na lê ti Nzapa e yeke sara nzoni tënë
ti e na gbele yingo-ti-hinga ti azo
kue. **3** Tongana biani a yeke ho-
nde na gbe ti voile nzoni tënë so e
yeke fa ni, a yeke honde ni na gbe ti
voile na popo ti azo so ayeke gue ti
wara futingo. **4** A yeke na popo ti
azo so si nzapa ti aye ti ngoi so asa-
ra si bibe ti azo so amä na bê pëpe
avuko, tongaso si sungo ti nzoni tënë
ti gloire na ndo ti Christ, so ayeke
image ti Nzapa, asu na ndo ti ala
pëpe. **5** Teti e yeke fa tënë na ndo
ti e wani pëpe, me na ndo ti Christ
Jésus tongana Seigneur, na e wani
tongana angbâa ti ALA ndali ti Jésus.
6 A yeke Nzapa si atene: "Zia lu-
mière alondo na yâ ti bingo aza", na
lo za lumière na ndo ti bê ti e ti sara
si na lege ti lê ti Christ pendere hi-
ngango ye na ndo ti Nzapa asu na
ndo ni.
7 Ye oko, e yeke na mosoro so na
yâ ti ata ti sese, si ngangu so ahon ti
so zo ayeke na ni aduti ti so alo-
ndo na Nzapa, me na e wani pëpe.
8 A pete e mbage na mbage kue,
me e lingbi lakue ti yengi tere ti e;
e hinga mbeni ye ti sarango ni pëpe,
me lakue e wara mbeni lege ti sigi-
gi dä; **9** azo asara ye ti ngangu na
e, me a dö e a zia gi tongaso pëpe; a
kinda e, me a futi e pëpe; **10** La-
kue nga na ndo kue, na yâ ti tere ti

e, e yeke hinga apasi ti kuâ so a sara
na Jésus, si a lingbi ti bâ fini ti Jé-
sus na yâ ti tere ti e. **11** Teti e so
e yeke na fini, e yeke tingbi lakue na
kuâ lê na lê ndali ti Jésus, si a lingbi
nga ti bâ fini ti Jésus na yâ ti tere ti
e so ayeke kui kuingo. **12** Tonga-
so kuâ ayeke sara kusala na yâ ti e,
me fini ayeke sara kusala na yâ ti
ALA.

13 Teti e yeke na mabe* so ayeke
oko na ti so a sû tënë ni na Mbeti ti
Nzapa, a tene: "Mbi duti lani na
mabe, ndani la mbi sara tënë", e nga
kue e duti na mabe, ndani la e sara
tënë, **14** teti e hinga so lo so azi-
ngo lani Jésus na kuâ, lo yeke zingo
e ande nga legeoko na Jésus, na lo
yeke mû e na ALA kue ti gue na ni
na gbele lo. **15** Teti aye kue aye-
ke ndali ti ALA, si kota nzobe ti Nza-
pa so awu mingi awe akiri aga gba-
ni gbani ngbanga ti azo mingi so
ayeke kiri singila na lo, na tongaso
a yeke sara si Nzapa awara gloire
mingi.

16 Tongaso e kiri na peko pëpe,
me atâa zo ti e ti gigi ayeke buba bu-
bango, zo ti e ti yâ ni angbâ ti lo
ti kiri fini lâ na lâ. **17** Atâa so ye
ti vundu ni ayeke ye so aninga pëpe
nga ye so ayapu, a yeke sara si e
wara mbeni gloire so angbâ gi ti ga
kota mingi nga ayeke ti lakue lakue;
18 na oko ngoi ni e zia lê ti e pëpe
na ndo ti aye so lê ayeke bâ, me na
ndo ti aye so lê ayeke bâ pëpe. Teti
aye so lê ayeke bâ ayeke ti kete ngoi,
me aye so lê ayeke bâ pëpe ayeke ti
lakue lakue.

5 E hinga so tongana a si so da ti
e so ayeke na sese, so ti tene
tente so, abuba, fade e yeke wara na
yayu mbeni da so alondo na Nzapa,
mbeni da so maboko ti zo si asara
pëpe, so angbâ lakue lakue. **2** E
yeke dema biani na ngoi so e yeke
na yâ ti da ti lango so, na e ye mi-
ngi ti yü da so ayeke ti e so ayeke
ti yayu, **3** si na peko ti so e yü ni
awe, a yeke wara ande e na tere se-
nge pëpe. **4** Biani, e so e yeke na
yâ ti tente so, e yeke dema, na ye
ahon ndo ti e awe; teti e ye pëpe ti
zi da ni so na tere ti e, me ti yü mbe-
ni da ni so, si fini amene ye so aye-
ke kui kuingo. **5** A yeke Nzapa si
aleke e ndali ti ye so, lo si amû na e
mbeni ye ti fa atene ye so ayeke ga
ayeke si biani, ye ni so lo mû na e
ayeke yingo ti lo.

6 Tongaso, lakue e yeke na mbe-
to oko pëpe na e hinga so na ngoi so
e ngbâ na yâ ti da ti e so ayeke tere ti
e ti zo, e yeke yongoro na Seigneur,
7 teti e yeke tambela na lege ti
mabe, me pëpe na lege ti ye so lê
abâ. **8** Me e yeke na mbeto oko
pëpe nga a nzere na e mingi ti duti
yongoro na tere ti e ti zo na ti gue
ti sara kodoro na Seigneur. **9** To-
ngaso e nga, wala a yeke na ngoi so
e yeke sara kodoro na lo wala e yeke
yongoro na lo, e zia na gbele e ti nze-
re na lê ti lo. **10** A lingbi e kue e
luti na gbele ngbanga ti Christ, si zo
oko oko awara futa ti aye so lo yeke
sara na yâ ti tere ti lo ti zo, a lingbi
na aye so lo yeke sara, wala a yeke
ye ti nzoni wala a yeke ye ti sioni.

11 So e hinga kpengo mbeto ti
Seigneur awe, e yeke ngbâ ti ga na
azo ti yeda na tënë so e fa, me Nza-
pa ahinga e na asarango ye ti tere ti
e nzoni mingi. Ye oko, mbi yeke na
beku so yingo-ti-hinga ti ALA amû
nga lege na ALA ti hinga e na asa-
rango ye ti tere ti e nzoni mingi.
12 E kiri e yeke sara nzoni tënë ti e
na ALA la pëpe, me e yeke fa na ALA
mbeni ye so ayeke pusu ALA ti pika

2aC 4:13* Na Grec: "yingo ti mabe."

kate ti ALA ndali ti e, si ALA lingbi ti
kiri tënë na azo so ayeke pika kate ti
ala ndali ti ye so lê abâ, me ala yeke
pika kate ti ala pëpe ndali ti ye so
ayeke na yâ ti bê ti zo. **13** Teti to-
ngana e yeke lani azo so li ti ala aye-
ke dä pëpe, a yeke ndali ti Nzapa;
me tongana e yeke azo so abata bibe
ti ala nzoni, a yeke ndali ti ALA.
14 Teti ndoye so Christ ayeke na ni
apusu e ti sara ye, ngbanga ti ye so
e bâ ayeke so: zo oko akui ndali ti azo
kue; tongaso azo kue akui fade awe;
15 na lo kui ndali ti azo kue si ala so
ayeke na fini, ala lingbi ti ngbâ na
fini ndali ti ala wani mbeni pëpe, me
ndali ti lo so akui ndali ti ala na so a
zingo lo na kuâ.

16 Ndani la, ti fadeso, e hinga
mbeni zo oko pëpe na lege ti mitele.
Atâa tongana e hinga lani Christ na
lege ti mitele, biani a yeke tongaso
si e hinga lo fadeso mbeni pëpe.
17 Tongaso, tongana mbeni zo aye-
ke beoko na Christ, lo yeke mbeni
fini création; angbene ye ahon awe,
bâ, afini ye abâ gigi. **18** Me aye
kue alondo na Nzapa, lo so asara si
songo akiri na popo ti e na lo na lege
ti Christ, nga lo mû na e kusala ti ki-
ringo na songo, **19** so ti tene so,
na lege ti Christ, Nzapa ayeke kiri
na songo na popo ti lo na azo ti dunia;
lo yeke diko afaute ti ala pëpe, na lo
zia na tïtî e tokua ti kiringo na so-
ngo ni.

20 Tongaso e yeke alembe na
place ti Christ, mo bâ mo tene na
lege ti e Nzapa ayeke voro yanga na
azo. Tongana azo so ayeke na place
ti Christ, e voro azo, e tene: "ALA kiri
ALA sara songo na Nzapa." **21** Lo
so lani lo sara siokpari lâ oko pëpe,
Nzapa asara si lo ga siokpari ndali ti
e, si na lege ti lo e ga mbilimbili na
lê ti Nzapa.

6 So e yeke sara kusala legeoko
na Nzapa, e voro nga yanga na
ALA ti tene ALA yeda na kota nzobe
ti Nzapa na ALA hon nde pëpe na
ye so kota nzobe ni aye. **2** Teti lo
tene: "Na mbeni ngoi ti sarango nzo-
ni na zo, mbi mä mo lani, nga na
mbeni lango ti salut, mbi mû lani
maboko na mo." Bâ, fadeso a yeke
biani ngoi so a sara nzoni na zo. Bâ,
fadeso a yeke lango ti salut.

3 E yeke sara kue ti ga pëpe mbe-
ni ye so asara si bê ti zo ason, si a
kasa kusala ti e pëpe; **4** me na yâ
ti aye kue, e wani e sara nzoni tënë
ti e tongana awakua ti Nzapa na lege
so e gbu ngangu na yâ ti aye mingi,
so ti tene, na yâ ti aye ti vundu,
angoi so ye atia e, akpale, **5** na yâ
ti apika, akanga, awusuwusu, akua
ti ngangu, abï so e lango pëpe na
angoi so e te kobe pëpe. **6** E fa so
e yeke awakua ti Nzapa na lege so e
duti na sioni oko pëpe, na lege ti hi-
ngango ye, kangango bê ti ku, sara-
ngo nzoni na zo, na lege ti yingo
vulu, na lege ti ndoye ti handango lê
ti zo pëpe, **7** na lege ti atënë so
ayeke tâ tënë nga na lege ti ngangu
ti Nzapa. E fa nga ni na gbungo aye
ti bira ti mbilimbili na maboko ti e
ti koli nga na ti wali, **8** na yâ ti
gloire nga na yâ ti kamene, na lege
so a yeke tene sioni tënë na iri ti e
nga a yeke tene nzoni tënë na iri ti
e; a bâ e tongana azo ti handango
azo, andâ e yeke tene tâ tënë. **9** E
sara nga nzoni tënë ti e wani na lege
so a bâ e tongana azo so a hinga ala
pëpe, andâ a hinga e nzoni; a bâ e to-
ngana azo so ayeke kui kuingo, andâ
e yeke na fini; a bâ e tongana azo so
a se ala, me a fâ e pëpe; **10** a bâ e
tongana azo so ayeke na vundu, me
e yeke na ngia lakue; a bâ e tongana
awayere, me e sara si azo mingi aga

awamosoro; a bâ e tongana azo so
ayeke na ye oko pëpe, andâ e yeke na
aye kue.
11 Aita ti Corinthe, e sara tënë na
ALA polele nga ndoye so ayeke na bê
ti e amaï.* **12** E ke ti fa ndoye ti
e na ALA pëpe, me ALA si ake ti
fa tâ ndoye so ayeke na bê ti ALA.
13 Ni la, ti sara nga tongaso na e,
mbi sara tënë na ALA tongana amo-
lenge ti mbi, ALA nga ALA maï tâ
ndoye so ayeke na bê ti ALA.
14 ALA bungbi oko pëpe na azo
so amä na bê pëpe na gbe ti joug
oko. Teti songo wa ayeke na popo
ti mbilimbili na kpengo ndia pëpe?
Wala lumière na bingo aduti ndo
oko? **15** Nga, mango tere wa si
atingbi Christ na Bélial? Wala nyen
si abungbi zo so amä na bê na zo so
amä na bê pëpe? **16** Nga mango
tere wa si ayeke na popo ti temple ti
Nzapa na ayanda? Teti e yeke mbe-
ni temple ti Nzapa so ayeke na fini,
gi tongana ti so Nzapa atene: "Fade
mbi yeke sara kodoro na popo ti ala
na mbi yeke tambela na popo ti ala,
fade mbi ga Nzapa ti ala na fade ala
ga azo ti mbi." **17** "Jéhovah ate-
ne: 'Tongaso ALA sigigi na popo ti azo
ni, ALA duti nde, ALA zia ti ndu sio-
ni ye'"; "'na mbi yeke yamba ALA
ande.'" **18** "Jéhovah, lo ti ngangu
ahon kue, atene: 'Mbi yeke duti ande
babâ ti ALA, na ALA yeke duti ande
amolenge ti mbi ti koli na amolenge
ti mbi ti wali.'"

7 Aita so mbi ndoye ALA mingi,
so e yeke na azendo so, zia e su-
kula tere ti e wani ti zi aye kue so
asara si tere na bibe aga sioni, nga
na lege ti kpengo mbeto ti Nzapa zia
e gi ti ga azo so ayeke nzoni-kue
ahon ti kozo.
2 ALA leke mbeni ndo na e na
yâ ti bê ti ALA. E sara sioni na zo
oko pëpe, e buba sarango ye ti zo
oko pëpe, e wara go na ndo ti zo
oko pëpe. **3** Mbi sara tënë so pëpe
ti fâ ngbanga na ndo ti ALA. Teti
mbi tene kozoni awe so, atâa e yeke
na fini wala e kui, ALA yeke lakue
na yâ ti bê ti e. **4** Mbi yeke sara
tënë na ALA na kamene oko tongaso
pëpe. Mbi pika kate ti mbi mingi na
ndo ti ALA. Bê ti mbi asi singo na
tënë ti dengo bê nga ngia ti mbi
ahon ndo ni na yâ ti pasi ti e kue.
5 Biani, na ngoi so e si lani na
Macédoine, tere ti e awara lege ti
wu pupu pëpe, me e ngbâ ti bâ pasi
na alege nde nde kue: na gigi tiri
ayeke dä, na yâ ni a yeke mbeto.
6 Ye oko, Nzapa, lo so ayeke dë bê
ti ala so vundu ahon ndo ti ala, adë
bê ti e na lege ti dutingo ti Tite na
tere ti e, **7** gi na lege ti dutingo ti
lo na tere ti e pëpe, me nga na lege
ti dengo bê so lo wara ngbanga ti
ALA, teti lo kiri lo sara tënë ti ALA na
e, lo tene so ALA ye biani ti changé
bê ti ALA, ALA yeke na vundu mingi
nga ALA ye mbi na bê ti ALA kue. To-
ngaso mbi yeke na ngia mingi.
8 Ni la, atâa tongana mbeti so
mbi tokua na ALA azia vundu na bê
ti ALA, vundu asara mbi ndali ni
pëpe. Même tongana kozoni vundu
asara mbi (mbi bâ so mbeti ni so
azia vundu na bê ti ALA, me vundu
ni ayeke gi ti kete ngoi), **9** fadeso
mbi yeke na ngia. Mbi yeke na ngia
gi pëpe ndali ti so mbeti ni azia vu-
ndu na bê ti ALA, me ndali ti so vu-
ndu ni ague na ALA ti changé bê ti
ALA. Teti vundu so ALA wara ague
oko na ye so bê ti Nzapa aye, tonga-
so si mbeni ye ti sioni awara ALA
pëpe ndali ti e. **10** Teti vundu so
ague oko na ye so bê ti Nzapa aye

2aC 6:11* Na Grec: "yâ ti bê ti e akono."

asara si zo achangé bê ti lo ti wara
salut, na so ayeke ye ti sara mawa ni
pëpe; me vundu so ayeke ti dunia so
aga na kuâ. **11** ALA bâ ye so vu-
ndu so ague oko na ye so bê ti Nza-
pa aye aga na ni: ALA sara ye na nga-
ngu ti ALA kue, ALA gi ti zi tënë na
li ti ALA, bê ti ALA ason na sioni ye
so asi, ALA yeke na mbeto ti Nzapa,
ALA ye mingi ti changé bê ti ALA,
ALA yapu na sarango ye, ALA leke ye
ti sioni so asi. Na yâ ti ye kue, ALA fa
so ALA yeke na tënë oko pëpe na li ti
ALA na ndo ti tënë so. **12** Biani,
tongana mbi sara lani mbeti na ALA,
mbi sara ni pëpe ndali ti zo so asara
sioni; mbi sara ni nga pëpe ndali ti
zo so a sara sioni na lo, me mbi sara
ni ti tene na popo ti ALA nga na gbe-
le Nzapa a bâ ngangu so ALA sara ti
mä tënë ti e. **13** Ndani la si bê ti
e adë.

Me na ndo ti bê ti e so adë, e kiri
e duti na ngia mingi ndali ti ngia
so Tite ayeke na ni, ngbanga ti so
ALA kue ALA sara si bê ti lo adë.
14 Teti tongana lani mbi pika kate
kamême na ndo ti ALA na lê ti lo, ka-
mene asara mbi na pekoni pëpe; me
tongana ti so aye kue so e tene na
ALA ayeke tâ tënë, tongaso nga a bâ
so pikango kate so e pika na lê ti Tite
ayeke tâ tënë. **15** Nga, tongana lo
dabe ti lo na lege so ALA kue amä
yanga nga lege so ALA yamba lo lani
na mbeto nga na dongo tere, lo kiri
lo ye ALA mingi. **16** Mbi yeke na
ngia so na alege nde nde kue ALA
sara si mbi wara ngangu.

8 Aita, e yeke tene na ALA tënë
ti kota nzobe ti Nzapa so lo
sara na acongrégation ti Macédoine,
2 so na ngoi ti mbeni kota tara, na
yâ ti pasi, ala fa so ala yeke na ngia
mingi na ala mû ye mingi na zo,
atâa so ala yeke na yâ ti kota yere.
3 Teti ye so ala sara alingbi na nga-
ngu ti ala, na mbi lingbi ti tene so
ala sara ni ahon ndo ti ngangu ti ala
biani, **4** nga ala wani ahunda e
mingi ti tene e zia lege na ala ti mû
ye na nzobe nga ti mû mbage na yâ
ti kusala so a yeke sara ni ndali ti ala
so ayeke nzoni-kue. **5** Ala mû ye
ni gi tongana ti so e ku fade pëpe, me
ala mû tere ti ala kozoni kue na Sei-
gneur nga na e na lege ti ye so bê ti
Nzapa aye. **6** Ye so apusu e ti wa
Tite ti hunzi kua ti rongo matabisi so
ALA mû ni na nzobe, teti lo la lo to
nda ti kua ni na popo ti ALA. **7** Gi
tongana ti so ALA yeke na aye so kue
mingi awe, ALA yeke na mabe, ALA
hinga ti sara tënë, ALA hinga ye, ALA
yapu na sarango ye nga ALA wu min-
gi na yâ ti ndoye ti e na mbage ti
ALA, zia ALA wu mingi nga na ndo ti
tënë ti mungo ye na nzobe.

8 A yeke pëpe ti mû yanga na ALA
si mbi yeke sara tënë so, me mbi
sara tënë so ndali ti ambeni mba ti
ALA so ayapu na sarango ye nga ti bâ
wala ALA yeke na tâ ndoye biani.
9 Teti ALA hinga kota nzobe ti Sei-
gneur ti e Jésus Christ: atâa so lo
yeke lani zo ti mosoro, lo ga wayere
ndali ti ALA ti tene ALA ga azo ti mo-
soro na lege ti yere ti lo.

10 Mbi yeke fa tënë ti bê ti mbi
na ndo ti tënë so: Ye ni so ayeke nda-
li ti nzoni ti ALA, teti mbi bâ so a sara
ngu oko awe si ALA to nda ti sara ni.
ALA ye gi pëpe ti sara ni, me ALA to
nda ti sara ni awe. **11** Tongaso,
zia ALA hunzi nga ni legeoko tonga-
na ti so lani bê ti ALA aye biani ti
sara ni, ALA mû nga ye so ALA yeke
na ni so ti hunzi na ni. **12** Teti to-
ngana bê ti zo aye biani ti mû ye, a
yeke yamba ye ni alingbi na ye so lo
yeke na ni, me a yeke yamba ni pëpe
alingbi na ye so lo yeke na ni pëpe.

13 Teti mbi ye pëpe si mungo ye ni awoko na ambeni zo, na a kpengba na ALA. **14** Me ti tene ye ni alingbi tere, mbi ye si ye so ALA yeke na ni ahon ndo ni akanga fadeso lê ti ye so atia azo so, nga ye so azo so ayeke na ni ahon ndo ni akanga lê ti ye so atia ALA, si ye ni alingbi tere. **15** Legeoko tongana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Zo so ayeke fade na ni mingi, ti lo ahon ndo ni pëpe, na zo so ayeke fade na ni kete, ti lo ayeke kete mingi pëpe."

16 Singila na Nzapa teti lo zia na yâ ti bê ti Tite oko bibe ti e so ayeke ti yapu na sarango ye na mbage ti ALA, **17** teti lo yeke biani nduru ti yeda na wango ni, nga teti lo yapu mingi na sarango ye, a yeke na bê ti lo wani si lo yeke gue na ALA kâ. **18** Me na tere ti lo, e yeke tokua nga ita so tënë ti gonda so lo wara ndali ti nzoni tënë amû yâ ti acongrégation kue. **19** Na gi ndali ti tënë so pëpe, me nga ndali ti so acongrégation asoro lo ti duti na tere ti e na yâ ti tambela ni ngbanga ti matabisi so a mû na nzoni bê, matabisi so e si e yeke bâ lege ni teti gloire ti Seigneur nga ti fa so bê ti e aye mingi ti mû maboko na ambeni zo. **20** Ni la, e kpe ti tene mbeni zo asara sioni tënë na ndo ti e ndali ti kota matabisi so a mû na e ti bâ lege ni. **21** Teti e "leke na bê ti e ti sara ye kue mbilimbili, gi na lê ti Jéhovah pëpe, me na lê ti azo nga."

22 Nga, e yeke tokua legeoko na ala ita ti e so fani mingi nga na yâ ti aye mingi e bâ so lo yapu na sarango ye, me ti fadeso lo yapu na sarango ye mingi ahon ti kozo ndali ti so lo zia bê ti lo kue na ALA. **23** Ye oko, tongana ALA yeke na kite na ndo ti Tite, bâ lo yeke zo so amû mbage legeoko na mbi na yâ ti kusala nga mba ti mbi wakua teti nzoni ti ALA; wala tongana ALA yeke na kite na ndo ti aita ti e ni, bâ ala yeke abazengele ti acongrégation na ala yeke gloire ti Christ. **24** Tongaso, na lê ti acongrégation ni, zia ALA fa na aita ni ye so afa atene ALA yeke na ndoye nga ALA fa ye so e pika kate ti e na ndo ti ALA ndali ni.

9 Âdu ti kusala so a sara ni ndali ti ala so ayeke nzoni-kue, mbi bâ so a yeke kota ye pëpe ti sû mbeti na ALA ndali ni. **2** Mbi hinga so bê ti ALA aye biani ti mû ye, na mbi pika kate na ndo ti ALA na lê ti aita ti Macédoine ndali ni, mbi tene so a sara ngu oko awe si aita ti sese ti Achaïe aleke tere ti ala ti mû ye, nga yapungo tere ti ALA so azia nzara ti sarango ye na bê ti mingi ti aita ti Macédoine. **3** Me mbi yeke tokua aita ni si, na ndo ti tënë so, pikango kate ti e na ndo ti ALA angbâ senge pëpe, me ti tene ALA leke tere ti ALA biani awe tongana ti so mbi yeke tene lani. **4** Tongaso pëpe, tongana a si so mbi na aita ti Macédoine e gue kâ na aita ni abâ so a de ALA leke tere ti ALA pëpe, gi ALA oko pëpe me e nga kue si e yeke duti ande na kamene ngbanga ti so e zia bê ti e kue na ndo ti ALA. **5** Ni la mbi bâ so a yeke nzoni ti hunda na aita ni ti si ti ala kozoni na ALA kâ, nga ti bungbi kozoni matabisi ti nzobe so ALA mû zendo awe ti mû, tongaso si ye ni alingbi ti duti nduru tongana mbeni matabisi so a mû ni na nzobe, me pëpe mbeni ye so a mû ni mungo na likisi na tïtî ALA.

6 Me na ndo ti tënë so mbi tene fade, zo so alu ye kete kete, fade lo ko ni kete kete nga; na zo so alu ye

mingi mingi, fade lo ko ni mingi mingi nga. **7** Zia zo oko oko asara tongana ti so lo leke na bê ti lo ti sara, na vundu na bê pëpe wala a gbu lo gbungo na ngangu pëpe, teti Nzapa andoye zo so amû ye na ngia.

8 Nga, Nzapa alingbi ti sara si kota nzobe ti lo kue asi singo na ndo ti ALA, si atâa so ALA yeke na aye kue a lingbi ALA awe, ALA lingbi ti wara aye mingi ti mû lege na ALA ti sara na nzoni kusala kue. **9** (Legeoko tongana ti so a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Lo kangbi ye mingi mingi, lo mû ye na awayere, mbilimbili ti lo angbâ lakue lakue." **10** Lo so amû ngongoa mingi na zo ti lungo ye nga mapa ti tengo ni, fade lo mû na ALA ngongoa ti tene ALA lu na lo sara si ngongoa ni awu nga fade lo sara si aye ti peko ti mbilimbili ti ALA awu mingi.) **11** Nzapa airi tënë nzoni na ndo ti ALA na yâ ti ye kue si na alege nde nde kue ALA lingbi ti mû ye mingi na azo, si na lege ti ye so e sara, mara ti mungo ye mingi tongaso apusu azo ti kiri singila na Nzapa, **12** teti kusala so ALA yeke sara ni ndali ti nzoni ti azo ayeke gi pëpe mungo na azo so ayeke nzoni-kue aye mingi so atia ala, me nga a yeke ti sara si a kiri singila mingi na Nzapa. **13** Ndali ti ye so kusala so asara, azo ni amû gloire na Nzapa ngbanga ti so ALA yeda na nzoni tënë na ndo ti Christ, tongana ti so ALA tene ni polele na yanga ti ALA, na ngbanga ti so ALA mû na nzoni bê matabisi mingi na azo so ayeke nzoni-kue nga na azo kue. **14** Azo so ayeke nzoni-kue avoro tere mingi na Nzapa ndali ti ALA, na ala ye mingi ti bâ ALA ngbanga ti kota nzobe ti Nzapa so ayeke na ndo ti ALA, kota nzobe so mbeni ye ti lingbi na ni ayeke dä pëpe.

15 Singila na Nzapa ndali ti matabisi ti lo so lo mû ni senge senge, so a lingbi ti fa nda ni kue pëpe.

10 Mbi Paul, mbi voro yanga na ALA na lege ti sarango ye ti Christ na ngangu pëpe nga na lege ti nzoni bê so lo yeke na ni; mbi so tongana mbi yeke na popo ti ALA mbi kpa mbeni zo so adë dengo, me tongana mbi yeke dä pëpe mbi yeke sara ye na ALA na mbeto pëpe. **2** Biani, mbi voro ALA: Mbi ye pëpe si na ngoi so mbi yeke duti na tere ti ALA kâ, mbi son na ndo ti zo, tongana ti so mbi leke na bê ti mbi awe ti mû angangu desizion na tere ti ambeni so abâ e tongana azo so ayeke tambela alingbi na abibe ti e ti mitele. **3** Atâa so e yeke azo ti mitele, e yeke tiri bira alingbi na abibe ti e ti mitele pëpe. **4** Aye ti bira ti e ayeke ti mitele pëpe, me Nzapa asara si aye ti bira so akpengba ti kinda na aye so gere ni aluti ngangu. **5** Teti e yeke kinda atënë so ayeke na lege ni pëpe nga na kota ye kue so alondo ti ke hingango ye ti Nzapa. Na e mû bibe kue na ngbâa ti sara si bibe ni amä yanga ti Christ. **6** Nga na pekoni so ALA fa so ALA ga azo ti mango yanga na yâ ti ye kue awe, e yeke duti nduru ti se azo kue ti kengo yanga.

7 ALA yeke bâ ti ALA gi ye so lê ti zo abâ. Tongana mbeni zo abâ biani so lo yeke ti Christ, zia lo dabe ti lo na tënë so: Gi tongana ti so lo yeke ti Christ, e nga e yeke ti Christ. **8** Teti tongana a si so mbi pika kate ti mbi ahon ndo ni kete ndali ti komandema so Seigneur amû na e ti leke ALA si ALA luti me ti sara si ALA tï pëpe, kamene ayeke sara mbi pëpe. **9** Mbi sara tënë so ti tene

ALA hinga so mbi ye ti zia mbeto na
bê ti ALA pëpe na lege ti ambeti ti
mbi. **10** Teti ambeni atene: "Atë-
në ti yâ ti ambeti ti lo ane nga ayeke
na ngangu, me tongana lo yeke na
tere ti e, lo yeke na ngangu pëpe nga
lo yeke tene mbeni sörö tënë pëpe."
11 Zia zo tongaso ahinga tënë so
nzoni: Oko sarango ye ti e so asigigi
na yâ ti ambeti so e tokua na ALA, na
ngoi so e yeke dä pëpe so, a yeke
gi ni si e yeke sara ande tongana
e yeke na tere ti ALA. **12** Teti e
wani e yeke zia pëpe si ye ahanda e
ti zia tere ti e na popo ti ambeni wala
ti haka tere ti e na ambeni so ala
wani si ayeke sara nzoni tënë ti ala.
Biani, na bango tere ti ala tongana
azo so alingbi awe gi na lege ti andia
ti ala wani, nga na hakango tere ti
ala gi na ala wani, ala fa so hingango
ndo ayeke na ala pëpe.

13 Ti e, e yeke pika ande kate
pëpe ahon akatikati ti ndo so a mû na
e ti sara kua dä, me e yeke pika kate
ti e gi na yâ ti katikati ti ndo so Nza-
pa adiko yongo ni si amû na e, ndo so
ALA nga ayeke na yâ ni. **14** Ti tâ
tënë ni, e yeke hon pëpe akatikati ti
ndo so a fa na e ti sara kua dä; e yeke
hon ni gi tongana fade ALA yeke na
yâ ni pëpe; me e yeke hon akatikati
so pëpe teti e la e yeke akozo zo so
asi juska na ALA ti fa nzoni tënë
na ndo ti Christ. **15** Ên-ën, e yeke
pika kate ti e pëpe na ndo ti ngangu
kusala ti mbeni zo nde ahon akatika-
ti ti ndo so a mû na e ti sara kua dä.
Me e yeke na beku so, na ngoi so
mabe ti ALA ayeke kono, e lingbi ti
sara kota kua mingi na popo ti ALA
na yâ ti ndo so a mû na e. Na pekoni
fade e yeke sara même kota kua
ahon ti fadeso, **16** ti fa nzoni tënë
na akodoro so ayeke kâ na peko ti
ALA, si e pika kate ti e pëpe na ndo
ti mbeni ndo so a fa na mbeni zo
nde na so a leke aye kue na yâ
ni awe. **17** "Me zo so ayeke pika
kate, zia lo pika kate na ndo ti Jého-
vah." **18** Teti a yeke pëpe zo so
ayeke sara nzoni tënë ti lo wani si a
yeke yeda na lo, me a yeke yeda gi
na zo so Jéhovah si asara nzoni tënë
ti lo.

11 Mbi ye si ALA kanga bê ti
ALA na mbi na mbeni kete
ye so ayeke na lege ni pëpe so
mbi yeke sara. Biani, ALA yeke ka-
nga bê ti ALA na mbi! **2** Mbi sara
mbanda ti ALA tongana ti Nzapa, teti
mbi wani mbi mû zendo ti mû ALA
na mbeni koli oko, so ayeke Christ.
Na mbi ye ti mû ALA na lo tongana
mbeni maseka-wali so ade ti hinga
koli pëpe na so ayeke na sioni oko
pëpe. **3** Me mbeto asara mbi, teti
mbi hinga pëpe wala, legeoko to-
ngana ti so ngbo ahanda lani Ève
na lege ti mayele ti lo, mbeni ye
abuba hingango ndo ti ALA si ALA
gue yongoro na dutingo na vuru bê
nga na dutingo na sioni oko pëpe so
Christ alingbi na ni. **4** Teti tonga-
na mbeni zo aga, na lo fa tënë ti
mbeni Jésus nde na Jésus so e fa
tënë ti lo awe, wala ALA wara mbe-
ni yingo nde na ti so ALA wara awe,
wala mbeni nzoni tënë nde na ti so
ALA yeda na ni awe, ALA yeke kanga
bê ti ALA hio na zo so. **5** Teti mbi
bâ so akota bazengele ti ALA ni ahon
mbi na mbeni ye oko tongaso pëpe.
6 Même tongana kode ti sarango
tënë atia mbi, ti tâ tënë ni hingango
ye atia mbi pëpe. Me, na alege kue,
e fa hingango ye ni na ALA na yâ ti
ye kue.

7 Wala so mbi sara tere ti mbi
kete na mbi yeke na ngia ti fa nzoni
tënë ti Nzapa na ALA senge senge si
ALA ga kota so, mbi sara siokpari la?

8 Mbi gbu ye ti ambeni congrégation na ngangu na lege so mbi yeda ti mû aye so acongrégation ni amû na mbi ti mû maboko na mbi, si mbi sara na kusala na ALA. **9** Ye oko, tongana mbi yeke lani na tere ti ALA na ye atia mbi, mbi ga mbeni nengo kungba na ndo ti zo oko pëpe, ngbanga ti so aita so alondo na Macédoine si aga amû na mbi aye kue so atia mbi. Biani, na alege kue mbi bata tere ti mbi si mbi ga mbeni nengo kungba na ndo ti ALA pëpe na mbi yeke ngbâ gi ti sara tongaso. **10** Mbi yeke tene tâ tënë tongana ti so Christ ayeke tene: Na yâ ti akodoro ti Achaïe a yeke kanga ande lege na mbi pëpe ti pika kate ti mbi. **11** Mbi sara tongaso ngbanga ti nyen? Ngbanga ti so mbi ndoye ALA pëpe? Nzapa ahinga so mbi ndoye ALA.

12 Ye so mbi yeke sara so, mbi yeke ngbâ ande ti sara ni si mbi lingbi ti zi ye so ambeni zo ayeke gi ti luti na ndo ni ti tene a bâ so ala lingbi na oko kusala so e yeke na ni, so ala yeke pika kate ti ala dä. **13** Teti azo tongaso ayeke abazengele ti wataka; kua ti ala ayeke gi ti handa azo, na ala yeke gbian tere ti ala ti ga abazengele ti Christ. **14** Ye ni so adö bê ti e pëpe, ngbanga ti so Satan wani ayeke gbian tere ti lo lakue ti ga mbeni ange ti lumière. **15** Tongaso a yeke fini ye pëpe tongana awakua ti lo ayeke gbian tere ti ala nga lakue ti ga awakua ti mbilimbili. Me ye so ayeke si ande na ala na nda ni ayeke lingbi na akusala ti ala.

16 Mbi kiri mbi tene: Zia mbeni zo abâ mbi pëpe tongana zo so ayeke sara ye na lege ni pëpe. Ye oko, tongana biani ALA bâ mbi tongaso, zia ALA yeda na mbi tongana zo so ayeke sara ye na lege ni pëpe, si mbi nga mbi lingbi ti pika kate ti mbi kete. **17** Tënë so mbi yeke tene, mbi mû na peko ti tapande ti Seigneur pëpe, me mbi yeke tene ni tongana ti zo so ayeke sara ye na lege ni pëpe, tongana ti zo so lo tene lo hinga biani awe nda ti ye so lo yeke pika kate ti lo ndali ni. **18** So azo mingi ayeke pika kate ndali ti aye ti sese, mbi kue mbi yeke pika ande kate ti mbi. **19** ALA yeke azo so ayeke sara ye na lege ni, me a nzere na ALA ti kanga bê na azo so ayeke sara ye na lege ni pëpe. **20** Ti tâ tënë ni, ALA yeke kanga bê ti ALA na zo so agbu ALA na ngbâa, zo so ate aye so ALA yeke na ni, zo so anzi ye so ALA yeke na ni, zo so asara tere ti lo kota zo na ndo ti ALA, zo so apika lê ti ALA.

21 Kamene asara e ti tene tënë so, ngbanga ti so na lê ti ambeni zo mo bâ mo tene e yeke na ngangu pëpe ti sara kua na komandema ti e na lege ni.

Me tongana mbeni zo ayeke na mbeto pëpe ti sara mbeni ye, mbi yeke tene tënë so tongana zo so ayeke sara ye na lege ni pëpe, mbi kue mbi yeke duti na mbeto pëpe ti sara ni. **22** Ala yeke aHébreu? Mbi nga kue. Ala yeke azo ti Israël? Mbi nga kue. Ala yeke ngongoa ti Abraham? Mbi nga kue. **23** Ala yeke awakua ti Christ? Mbi kiri tënë tongana mbeni zo so fou asara lo, mbi yeke wakua ti Christ ahon ala mingi, mbi hon ala mingi na aye so: angangu kua, akanga so mbi sara, apika so mbi wara na ti so fani mingi mbi sigigi na yanga ti kuâ. **24** Fani oku aJuif apika mbi na zaza yanga ni bale-ota na gumbaya, **25** fani ota a pika mbi na akeke, fani oko a bo mbi na tênë, fani ota mangboko

atuku na mbi, mbi sara lâ oko na bï
oko na yâ ti kota ngu; **26** fani mi-
ngi mbi yeke gi na yâ ti tambela, na
yâ ti akpale na lê ti abale, na yâ
ti akpale na maboko ti azo ti gbu-
ngo azo na ngangu ti mû ye ti ala,
na yâ ti akpale na maboko ti azo ti
mara ti mbi wani, na yâ ti akpale na
maboko ti azo ti ambeni mara nde,
mbi wara akpale na yâ ti gbata, mbi
wara akpale na yando, mbi wara
akpale na lê ti ngu-ingo, mbi wara
akpale na maboko ti aita ti wataka.
27 na yâ ti ngangu kua nga na pasi;
fani mingi na bï mbi lango pëpe; ti
ambeni a yeke nzara ti kobe na nza-
ra ti ngu; fani mingi mbi gbanzi tere
ti mbi na kobe; mbi yeke na yâ ti dê
nga bongo ayeke na tere ti mbi pëpe.
28 Na ndo ti mara ti aye so kue,
mbeni ye ayeke dä so ayeke ga gi na
ndo ti mbi lâ na lâ: gingo bê na ndo
ti acongrégation kue. **29** Zo wa la
si awoko, si mbi woko pëpe? Zo wa
la si mabe ti lo atï, si bê ti mbi ason
pëpe?
30 Tongana a yeke tënë ti pika-
ngo kate, fade mbi yeke pika kate ti
mbi na ndo ti aye so afa so mbi woko.
31 Nzapa nga Babâ ti Seigneur ti e
Jésus, Lo so a lingbi a gonda lo la-
kue lakue, ahinga so mbi yeke tene
mvene pëpe. **32** Na Damas, gou-
verneur so ayeke na gbe ti Gbia Aré-
tas azia azo ti bata yanga ti gbagba ti
gbata ni ti gbu mbi, **33** me a zia
mbi na yâ ti mbeni sakpa na a yôro
mbi na lê ti mbeni fenêtre ti tere ti
gbagba ni si mbi zu na sese na mbi
kpe na maboko ti lo.

12 A lingbi mbi pika kate ti
mbi. Nzoni ye ti pekoni aye-
ke dä pëpe; me fadeso mbi yeke sara
tënë ti ambeni ye ti ndima so mbi
bâ tongana suma nga na ti aye so
Seigneur afa na mbi. **2** Mbi hi-
nga mbeni koli so ayeke beoko na
Christ. A sara ngu bale-oko na osio
awe, a mû lo a hon na lo juska na ota
yayu ni; wala a hon na lo na tere ti
lo ti zo, mbi hinga pëpe, wala na tere
ti lo ti zo pëpe, mbi hinga nga pëpe;
Nzapa si ahinga ni. **3** Ti tâ tënë
ni, mbi hinga mbeni koli tongaso so
a hon na lo, wala a hon na lo na tere
ti lo ti zo wala na tere ti lo ti zo pëpe,
mbi hinga pëpe; Nzapa si ahinga ni.
4 A mû koli so a hon na lo na para-
dis na lo mä ambeni tënë so zo akpa
ti tene pekoni pëpe, atënë so a mû
lege na zo ti tene ni pëpe. **5** Mbi
yeke pika ande kate ti mbi na ndo ti
koli tongaso; mbi yeke pika kate na
ndo ti mbi wani pëpe, me gi na ndo
ti aye so afa so mbi woko. **6** Teti
tongana mbeni lâ mbi ye ti pika kate
ti mbi, mbi yeke ga ande pëpe zo so
ayeke sara ye na lege ni pëpe, ngba-
nga ti so mbi yeke tene tâ tënë. Me
mbi gbanzi tere ti mbi ti pika kate ti
mbi si mbeni zo alingbi ti gonda mbi
pëpe ahon ye so lo bâ mbi na sara-
ngo ni, wala ahon ye so lo mä mbi na
tenengo ni, **7** gi ndali ti gbâ ti aye
so Nzapa afa na mbi.

Tongaso, ti tene mbi gonda tere ti
mbi ahon ndo ni pëpe, a zia mbeni kî
na yâ ti tere ti mbi, mbeni ange ti
Satan, ti ngbâ ti pika mbi, tongaso si
mbi lingbi pëpe ti gonda tere ti mbi
ahon ndo ni. **8** Fani ota mbi voro
yanga na Seigneur ti tene lo zi kî so
na tere ti mbi, **9** me lo tene biani
na mbi, lo tene: "Kota nzobe ti mbi
alingbi na mo awe; teti na ngoi so
mo woko, ngangu ti mbi aga ye so
alingbi kue." Ni la, mbi ye mingi ti
pika ande kate ti mbi na ndo ti awo-
kongo ti mbi, tongaso si ngangu ti
Christ angbâ tongana mbeni tente
na ndo ti mbi. **10** Tongaso, ndali
ti Christ, mbi wara ngia na yâ ti

awokongo ti mbi, na yâ ti azonga, na yâ ti angoi so aye atia mbi, na yâ ti aye ti ngangu so a sara na mbi nga na yâ ti akpale. Teti na ngoi so mbi woko, a yeke na ndembe ni so si mbi yeke na ngangu.

11 Mbi ga zo so ayeke sara ye na lege ni pëpe. Teti tongana ALA sara fade nzoni tënë ti mbi, ka a pusu mbi pëpe ti ga tongana zo so ayeke sara ye na lege ni pëpe. Même tongana mbi yeke ye oko pëpe, akota bazengele ti ALA ni ahon mbi na ye oko pëpe. **12** Biani, ALA wani ALA bâ aye so afa atene mbi yeke bazengele: gbungo ngangu mingi, afä, aye ti dongo bê nga na akusala ti ngangu. **13** Teti na lege wa si ambeni congrégation ahon ALA? Gi na lege so mbi ga mbeni nengo kungba na ndo ti ALA pëpe. ALA pardone mbi na sioni ti mbi ni so!

14 ALA bâ, a yeke ti fani ota ni la mbi leke tere ti mbi ti gue na ALA kâ, ye oko mbi yeke ga ande mbeni nengo kungba na ndo ti ALA pëpe. Teti mbi yeke gi ti mû aye ti ALA pëpe, me a yeke ALA wani si mbi yeke gi; ngbanga ti so a yeke ti amolenge ti bata ye teti kekereke ndali ti ababâ na amama ti ala pëpe, me a yeke ti ababâ na amama ti bata ye teti kekereke ndali ti amolenge ti ala. **15** Ti mbi, fade mbi yeke na ngia mingi ti mû aye ti mbi kue nga ti kä tere ti mbi kue ndali ti âme ti ALA. So mbi ndoye ALA ahon ndo ni so, ALA yeke ndoye mbi gi kete? **16** Ti tâ tënë ni, mbi ga lani kungba na ndo ti ALA pëpe. Ye oko, ALA tene mbi yeke "zo ti mayele" na mbi gbu ALA "na lege ti handango ndo." **17** Me mbi wara go pëpe na ndo ti ALA na lege ti mbeni oko ti aita so mbi tokua na ALA kâ. Mvene la? **18** Mbi hunda mingi na Tite ti gue kâ nga mbi tokua ita ni legeoko na lo. Tite awara go oko pëpe na ndo ti ALA, ni la pëpe? E kue e tambela lani gi na oko bibe so, ni la pëpe? E kue e sara ye gi legeoko, ni la pëpe?

19 ALA bâ ti ALA atene, atënë so kue e tene so, e yeke gbu koko ti e na gbele ti ALA la? A yeke na gbele Nzapa si e ngbâ ti sara atënë so tongana azo so asara beoko na Christ. Me, aita ti mbi so mbi ndoye ALA mingi, aye kue so e sara ayeke ti kpengba ALA. **20** Teti mbeto asara mbi, si na mbeni lege, tongana mbi si kâ mbi wara ALA pëpe tongana ti so mbi ye, nga mbi duti na lê ti ALA pëpe tongana ti so ALA ye. Me mbeto asara mbi ti wara ALA na yâ ti tiri, mbanda, sarango ngonzo lakue, papa, dikongo sioni tënë na tere ti zo, dikongo atënë na gbe ti go, sarango ye na baba nga na yâ ti wusuwusu. **21** Peut-être tongana mbi kiri mbi si kâ, Nzapa ti mbi ayeke zia kamene na lê ti mbi na popo ti ALA, na mbi yeke wara vundu ndali ti mingi ti ala so asara lani siokpari me so achangé bê ti ala pëpe na sioni ye, lango-sioni nga na sarango sioni ye na kamene pëpe, aye so ala ngbâ na yâ ni.

13 Mbi yeke gue na ALA kâ ti fani ota ni la. "Na lege ti tënë ti yanga ti atémoin use wala ota, gere ti tënë kue aluti nzoni." **2** Mbi tene kozo awe, na mbi yeke gboto mê ti ala so asara lani siokpari nga na atanga ni kue, mo bâ mo tene mbi yeke na tere ti ALA ti fani use ni awe, andâ mbi yeke na tere ti ALA pëpe, so tongana mbi kiri mbi si kâ fade mbeni zo ti kpe sengo ndo ayeke ti lo dä pëpe, **3** teti ALA yeke gi ti bâ mbeni ye so afa atene Christ ayeke sara tënë na lege ti mbi, Christ so awoko pëpe na yâ

ti songo ti lo na ALA, me lo yeke
ngangu na popo ti ALA. **4** Ti tâ
tënë ni, a yeke ndali ti wokongo si a
kanga lo lani na ndo ti keke, me
na ngangu ti Nzapa lo yeke na fini.
Ti tâ tënë ni nga, e woko legeoko to-
ngana ti so lo woko lani, me fade e
yeke duti na fini legeoko na lo ndali
ti oko ngangu ti Nzapa so ayeke sara
kua na popo ti ALA.
5 ALA ngbâ ti bâ tere ti ALA ti bâ
wala ALA yeke na yâ ti mabe, ALA
ngbâ ti bâ tere ti ALA ti bâ wala ALA
wani ALA yeke tongana nyen. Christ
ayeke beoko na ALA, ALA hinga to-
ngaso pëpe? Me Christ ayeke be-
oko na ALA pëpe tongana a ke ALA.
6 Mbi yeke biani na beku so fade
ALA yeke hinga so a ke e pëpe.
7 E sambela Nzapa si ALA lingbi
ti sara mbeni ye ti sioni oko pëpe. Ye
so apusu mbi ti sara tongaso ayeke
pëpe ti tene a bâ e tongana azo so a
yeda na ala, me ti tene ALA sara ye
so ayeke nzoni mingi, atâa tongana
a bâ e tongana azo so a yeda na
ala pëpe. **8** Teti e lingbi pëpe ti
sara mbeni ye ti ke tâ tënë, me e
yeke sara gi ye ndali ti tâ tënë ni.
9 Même tongana e woko, si ALA
yeke ti ALA na ngangu, e yeke lakue
na ngia; na e yeke sambela ti tene
ALA kiri na nzoni lege. **10** Ndani
la, atâa so mbi yeke na tere ti ALA
pëpe, mbi sû aye so na ALA na mbe-
ti si tongana mbi yeke na tere ti ALA,
mbi lingbi pëpe ti son na ndo ti ALA,
teti Seigneur amû na mbi komande-
ma ti leke ALA si ALA luti, me ti sara
si ALA tï pëpe.
11 Ti hunzi na ni, aita, ALA ngbâ
ti duti na ngia, ti zia si a kiri na ALA
na nzoni lege, ti yeda si ambeni zo
adë bê ti ALA, ti duti na oko bibe, ti
duti na siriri; na fade Nzapa ti ndo-
ye nga na ti siriri ayeke duti na ALA.
12 ALA bara tere na popo ti ALA na
ALA su ngbangba ti mba tongana ti
aita. **13** Azo kue so ayeke nzoni-
kue atokua bara na ALA.
14 Zia kota nzobe ti Seigneur ti e
Jésus Christ, ndoye ti Nzapa nga aye
ti nzoni so e kue e wara na lege ti yi-
ngo vulu aduti na ALA kue.

MBETI SO PAUL ATOKUA NA

AGALATE

1 Mbi Paul, so azo wala mbeni
zo si airi mbi ti ga bazenge-
le pëpe, me mbi ga bazengele na
lege ti Jésus Christ nga na lege ti
Nzapa Babâ ni, lo so azingo Jésus
Christ na kuâ, **2** mbi, na aita kue
so ayeke na tere ti mbi, mbi tokua
mbeti so na acongrégation ti Gala-
tie:
3 Zia kota nzobe na siriri ti Nza-
pa Babâ ti e nga ti Seigneur Jé-
sus Christ aduti na ALA. **4** Lo mû
tere ti lo ndali ti asiokpari ti e si lo
zi e na yâ ti asioni ye ti ngoi so ali-
ngbi na ye so bê ti Nzapa ti e nga
Babâ ti e aye, **5** lo so a lingbi a
mû gloire na lo lakue lakue nga kpu
na kpu. Amen.
6 Li ti mbi akpe ndali ti so gi hio
tongaso a yeke hon na ALA yongoro
na Lo so airi ALA na lege ti kota nzo-
be ti Christ na a yeke sara si ALA
mû peko ti mbeni nzoni tënë nde.
7 Ye oko, a yeke mbeni nzoni tënë

nde pëpe; me gi ambeni zo si ayeke
son li ti ALA nga aye ti buba yâ ti
nzoni tënë na ndo ti Christ. **8** Ye
oko, même tongana a yeke e wala
mbeni ange so alondo na yayu si afa
na ALA mbeni nzoni tënë nde na ti
so e fa na ALA awe so, zia a deba lo!
9 Tongana ti so e tene fade awe,
mbi kiri mbi tene nga: Atâa zo wa
si ayeke fa na ALA mbeni nzoni tënë
nde na ti so ALA yeda na ni awe so,
zia a deba lo!

10 Biani, a yeke azo si mbi yeke
gi ti nzere na lê ti ala? A yeke gi
Nzapa pëpe? Wala mbi yeke gi ti
nzere na lê ti azo? Tongana mbi
ngbâ fade ti nzere na lê ti azo,
ka mbi yeke ngbâa ti Christ pëpe.
11 Aita, mbi ye ALA hinga so nzo-
ni tënë ni so mbi yeke fa tonga-
na nzoni tënë ayeke mbeni ye ti
zo pëpe, **12** teti mbi wara ni na
lege ti mbeni zo pëpe, nga mbeni zo
si afa ni na mbi pëpe, me mbi wara
ni gi na lege ti ye so Jésus Christ si
afa na mbi.

13 Biani, ALA mä lani tënë ti
ngbene sarango ye ti tere ti mbi na
yâ ti bungbi ti nzapa ti aJuif: mbi
yeke sara lani ye ti ngangu ahon
ndo ni na congrégation ti Nzapa nga
mbi gi ti futi ni, **14** na mbi maï
lani mingi na yâ ti bungbi ti nzapa
ti aJuif ni ahon azo mingi ti mara ti
mbi so ngu ti mbi na ala ayeke oko,
teti mbi yapu lani mingi na batango
angobo ti akotara ti mbi ahon tanga
ti azo ni. **15** Me tongana Nzapa,
lo so asara si a dü mbi nga lo so airi
mbi na lege ti kota nzobe ti lo, abâ
so a yeke nzoni **16** ti fa Molenge
ti lo na gigi na lege ti mbi, si mbi
lingbi ti fa nzoni tënë ti lo na ama-
ra, mbi gue fade fade ti hunda wa-
ngo na mbeni zo pëpe. **17** Mbi
montê nga na Jérusalem pëpe ti bâ
ala so aga lani abazengele kozo ti
mbi, me mbi gue na Arabie, si na
pekoni mbi kiri mbi ga na Damas.

18 Ngu ota na pekoni, mbi mon-
tê na Jérusalem ti bâ Céphas, na
mbi sara lango bale-oko na oku na
tere ti lo. **19** Me mbi bâ mbeni
bazengele nde pëpe, gi Jacques ita
ti Seigneur. **20** Âdu ti aye so mbi
yeke sû ni na mbeti na ALA, na lê ti
Nzapa, mvene la mbi yeke tene so
pëpe.

21 Na pekoni, mbi gue na yâ
ti akodoro ti Syrie na ti Cilicie.
22 Me acongrégation ti Judée so
ayeke sara beoko na Christ ahinga
ti ala lê ti mbi pëpe. **23** Lani ala
yeke mä gi mango, a tene: "Koli so
asara lani ye ti ngangu na e so, fa-
deso lo yeke fa nzoni tënë ti mabe
so ândö lo gi ti futi ni so." **24** To-
ngaso, ala to nda ti mû gloire na
Nzapa ndali ti mbi.

2 Ngu bale-oko na osio na pe-
koni, mbi kiri mbi montê na
Jérusalem, mbi na Barnabas; mbi
mû nga Tite na tere ti mbi. **2** Me
mbi gue kâ ndali ti so Nzapa afa na
mbi ti gue. Mbi fa na ala nzoni tënë
so mbi yeke fa na popo ti azo ti ama-
ra, me mbi fa ni gi na gbele aita so
ayeke akpengba zo ni, teti mbi sara
mbeto ti tene loro so mbi kpe lani
wala ti so mbi ngbâ ti kpe ni so aye-
ke senge senge. **3** Ye oko, même
Tite so lo yeke na tere ti mbi, a gbu
lo na ngangu pëpe ti fâ ganza, atâa
so lo yeke ti lo Grec. **4** Me ndali
ti aita ti wataka so alï gi yeke tonga-
so, ala so ayeke hara na popo ti e to-
ngana awakala ti sara sioni na li-
berté ti e so e wara ni na dutingo
beoko na Christ Jésus, ti mû e bia-
ni biani na ngbâa . . . **5** e yeda ti

zia tere ti e na gbe ti aita so pëpe,
même gi teti ngbonga oko, si tâ tënë
so ayeke na yâ ti nzoni tënë angbâ
na popo ti ALA.
6 Ala so a bâ ala tongana akota
zo ni (atâa giriri ala yeke tongana
nyen, a sara ye oko na mbi pëpe,
teti Nzapa ayeke bâ ti lo mbeni zo
pëpe tongana ti so azo ayeke bâ),
biani ala so ayeke akpengba zo ni,
ala fa mbeni fini ye na mbi pëpe.
7 Me ahon so, tongana ala bâ so a
zia lani na maboko ti mbi nzoni
tënë ti fa na azo so afâ ganza pëpe,
gi tongana ti so a zia ni lani na ma-
boko ti Pierre ti fa na azo so afâ ga-
nza **8** (Lo so amû lani ngangu na
Pierre ti sara kusala ti lo ti bazenge-
le na popo ti azo so afâ ganza, lo si
amû nga ngangu na mbi ti sara ku-
sala ti mbi ti bazengele na popo ti
azo ti amara), **9** biani, tongana
Jacques, Céphas na Jean, so a bâ ala
tongana azo so ayeke gbu congré-
gation na nduzu, ahinga so a mû na
mbi kota nzobe ti Nzapa awe, ala
bara mbi na Barnabas na maboko ti
ala ti koli ti fa so e na ala kue e yeke
sara oko kusala ni, si e gue ti e na
azo ti amara, na ala gue ti ala na azo
so afâ ganza. **10** Me a tene na e
ti bi bê na aita so ayeke awayere.
Na a yeke tâ ye so mbi nga, na
bê ti mbi kue, mbi sara ngangu ti
sara ni.
11 Ye oko, tongana Céphas asi
lani na Antioche, mbi luti na lo na
lê ti lo, ndali ti so lo lingbi ti tene
a fâ ngbanga na li ti lo. **12** Teti
kozo si ambeni koli so alondo na
Jacques aga, lo yeke te ka ye na azo
ti amara; me na ngoi so akoli so
asi, lo gboto tere ti lo na lo duti
nde, ngbanga ti so mbeto ti ala so
aye tënë ti fango ganza asara lo.
13 Tanga ti aJuif ni atï nga na peko
ti lo na yâ ti ngia ti handango lê so,
na même Barnabas kue atï na peko
ti ala na yâ ti sarango ye ti ala ni.
14 Me tongana mbi bâ so ala yeke
tambela mbilimbili pëpe alingbi na
tâ tënë so ayeke na yâ ti nzoni tënë,
mbi sara tënë so na Céphas na lê ti
ala kue, mbi tene: "Tongana mo so
mo yeke Juif, mo yeke sara ye to-
ngana ti azo ti amara, me tongana
ti aJuif pëpe, ngbanga ti nyen mo
yeke gbu na ngangu azo ti amara ti
sara ye alingbi na ngobo ti aJuif?"
15 E so a dü e Juif, na e yeke
pëpe awasiokpari so alondo na popo
ti azo ti amara, **16** teti so e hinga
e tene a yeke diko mbeni zo tonga-
na zo ti mbilimbili ndali ti akusala
ti ndia pëpe, me gi ndali ti mabe ti
lo na Christ Jésus, e nga e mä na bê
na Christ Jésus, tongaso si a lingbi
ti diko e tongana azo ti mbilimbili
ndali ti mabe ti e na Christ, me
pëpe ndali ti akusala ti ndia, ngba-
nga ti so, na lege ti akusala ti ndia,
a yeke diko zo oko pëpe tongana zo
ti mbilimbili. **17** Tongana e so e
yeke gi ti tene a diko e tongana azo
ti mbilimbili na lege ti Christ, a bâ
so e yeke nga awasiokpari, a ye ti
fa biani a tene Christ ayeke wa-
kua ti siokpari? Zia ye tongaso asi lâ
oko pëpe! **18** Teti tongana ye so
mbi kungbi ni ândö awe, mbi kiri
mbi leke ni na nduzu, mbi fa so
mbi yeke mbeni zo ti kengo ndia.
19 Âdu ti mbi, na batango ndia,
mbi kui awe tongana a ngbâ gi ndia
ni, si mbi kiri mbi duti na fini teti
Nzapa. **20** A kanga mbi na ndo
ti keke legeoko na Christ awe. A
yeke mbi si mbi ngbâ na fini mbe-
ni pëpe, me a yeke Christ si ayeke
na fini na lo sara beoko na mbi. Bia-
ni, fini so mbi yeke na ni fadeso na

yâ ti tere ti mbi ti zo, mbi yeke na
ni ndali ti mabe ti mbi na Molenge
ti Nzapa, lo so andoye mbi na lo
kä tere ti lo na kuâ ndali ti mbi.
21 Mbi pusu kota nzobe ti Nzapa
yamba pëpe; teti tongana fade zo
ayeke ga mbilimbili na lege ti ndia,
andâ Christ akui gi senge senge.

3 Ô, ALA azo ti Galatie so ndara
amanke ALA so, ALA so a fa po-
lele na ALA awe tënë na ndo ti Jé-
sus Christ so a kanga lo na ndo
ti keke, zo wa si ahanda ALA, zo
wa? **2** Mbi ye ALA kiri gi tënë so
na mbi: ALA wara lani yingo ndali
ti akusala ti ndia wala ndali ti so
ALA mä na bê na tënë so ALA mä?
3 Ndara amanke ALA mingi tonga-
so? So ALA to nda ni ândö na lege ti
yingo, ALA yeke ga azo so alingbi
kue na lege ti mitele? **4** Apasi
mingi mingi so ALA bâ lani so, a
yeke gi senge senge? Mbi bâ ti mbi
so a yeke senge senge pëpe! **5** Lo
so amû na ALA yingo na lo sara aku-
sala ti ngangu na popo ti ALA, lo sara
ni ndali ti so ALA sara akusala ti
ndia wala ndali ti so ALA mä na bê
na tënë so ALA mä? **6** Gi tongana
ti so Abraham "amä na bê na Jého-
vah, na ndali ti mabe ti lo Nzapa
adiko lo tongana zo ti mbilimbili."

7 Ti tâ tënë ni, ALA hinga so azo
so agbu mabe ngangu, ala si ayeke
amolenge ti Abraham. **8** Teti so
Mbeti ti Nzapa abâ kozo awe so
Nzapa ayeke diko azo ti amara to-
ngana azo ti mbilimbili ngbanga ti
mabe, Mbeti ti Nzapa ni afa ândö
giriri nzoni tënë so na Abraham
atene: "Na lege ti mo, fade a yeke
iri tënë nzoni na ndo ti azo ti ama-
ra kue." **9** Ndani la, ala so agbu
mabe ngangu, a ngbâ ti iri tënë nzo-
ni na ndo ti ala tongana ti Abraham
so ayeke be-ta-zo.

10 Ala kue so azia bê ti ala na
ndo ti akusala ti ndia, deba ayeke
na li ti ala. Teti a sû na Mbeti ti
Nzapa, a tene: "Aye so kue a sû na
yâ ti mbeti ti Ndia ti tene zo akpe
ni, zo kue so ayeke kpe ni pëpe,
deba ayeke na li ti lo." **11** Nga, a
yeke polele so Nzapa adiko zo oko
pëpe tongana zo ti mbilimbili ndali
ti ndia, teti "fade zo ti mbilimbili
ayeke ngbâ na fini ndali ti mabe."
12 Ndia ahunda na zo pëpe ti duti
na mabe, me "zo so akpe acom-
mandement ni, fade lo yeke duti
na fini ndali ni." **13** Na vongo e,
Christ azi e na gbe ti deba so Ndia
aga na ni na li ti e na lege so lo ga
zo so deba ni ayeke na li ti lo na
place ti e, teti a sû na Mbeti ti Nza-
pa, a tene: "Deba ayeke na li ti zo
kue so a kanga lo na ndo ti keke."
14 Ye ni asi tongaso ti tene tënë
nzoni so aga na ndo ti Abraham ali-
ngbi ti ga na ndo ti amara na lege ti
Jésus Christ, si na lege ti mabe ti e,
e lingbi ti wara yingo so a mû ze-
ndo ni.

15 Aita, mbi yeke mû tapande
ti ye so azo ayeke sara ka lakue
ti sara na tënë so na ALA: Mbe-
le so ambeni zo ate na popo ti ala
awe, atâa so a yeke azo si asara ni,
mbeni zo alingbi ti pusu ni yamba
pëpe wala ti zia mbeni ye na ndo ni
pëpe. **16** A sara tënë ti azendo ni
na Abraham nga na ngongoa ti lo.
A tene pëpe "na angongoa," tonga-
na ti angongoa mingi, me tongana
ti ngongoa oko, a tene: "Na ngongoa
ti mo," so ayeke Christ. **17** Nga,
mbi sara tënë so, mbi tene: Ti mbe-
le so Nzapa amû ngangu na ni ândö
awe, Ndia so abâ gigi ngu ngbangbo
osio na bale-ota na pekoni ami-
ngo ngangu ti mbele ni so pëpe, si

zendo ni alï ngu pëpe. **18** Teti tongana ye ti héritier ni aga ngbanga ti ndia, a ye ti tene so a ga ngbanga ti zendo ni pëpe; me, ti bâ ni nzoni, Nzapa amû lani ye ti héritier ni na nzoni bê na Abraham ngbanga ti mbeni zendo.

19 Tongaso, a mû Ndia ni ngbanga ti nyen? A zia Ndia na tere ni ti tene a fa akengo ndia na gigi, juska ngongoa ni asi, lo so a mû zendo ni na lo. A mû Ndia ni na lege ti a-ange na maboko ti mbeni walekengo-songo. **20** Tongana zo ayeke gi oko, a hunda ti wara mbeni walekengo-songo pëpe, me Nzapa ayeke gi oko. **21** Tongaso, Ndia akanga lege na azendo ti Nzapa? Zia ye tongaso asi lâ oko pëpe! Teti tongana a mû fade mbeni ndia si na lege ni azo awara fini, andâ mbilimbili abâ gigi biani ndali ti ndia. **22** Me Mbeti ti Nzapa akanga aye kue na gbe ti siokpari, si a lingbi ti mû na azo so amä na bê zendo so abâ gigi ngbanga ti mabe na Jésus Christ.

23 Ye oko, kozoni si mabe aga, a bata e lani na gbe ti ndia tongana azo ti kanga, na a kanga e kue na gbe ti ndia ti siokpari, ti ku mabe so a fa kozo awe a tene a yeke si ande. **24** Ndani la Ndia aga zo ti bango ndo na ndo ti e ti gue na e na Christ, si a diko e tongana azo ti mbilimbili ngbanga ti mabe. **25** Me so mabe ni asi fadeso awe, e yeke mbeni pëpe na gbe ti mbeni zo so ayeke bâ ndo na ndo ti e.

26 Biani, na lege ti mabe ti ALA na Christ Jésus, ALA kue ayeke amolenge ti Nzapa. **27** Teti ALA kue so a batize ALA lani na yâ ti Christ, ALA yü Christ na tere ti ALA awe. **28** Juif wala Grec ayeke dä pëpe, ngbâa wala zo so ayeke ngbâa pëpe ayeke dä pëpe, koli wala wali ayeke dä pëpe, teti ALA kue ayeke zo oko nga beoko na Christ Jésus. **29** Nga, tongana ALA yeke ti Christ, ALA yeke biani ngongoa ti Abraham, ALA yeke ahéritier ngbanga ti mbeni zendo.

4 Mbi tene, atâa so héritier ni ayeke seigneur na ndo ti aye kue, na yâ ti angoi so lo ngbâ kete molenge, lo hon tere na mbeni ngbâa oko pëpe, **2** me lo yeke na gbe ti azo so ayeke bâ ndo na ndo ti lo nga na gbe ti azo ti bango lege ti aye ti yâ ti da ni juska ti si na lango so babâ ti lo afa ni kozo awe. **3** Legeoko nga, na ngoi so e de akete molenge, aye ti dunia so, so ayeke tongana aye ti amolenge, angbâ lani ti mû e na ngbâa. **4** Me tongana ngoi ni alingbi kue awe, Nzapa atokua Molenge ti lo, so mbeni wali si adü lo nga lo duti na gbe ti ndia, **5** si lo zi ala so ayeke na gbe ti ndia na vongo ala, si e nga, a lingbi ti mû e ti ga amolenge ti Nzapa.

6 Teti so ALA yeke amolenge ti Nzapa, Nzapa atokua yingo ti Molenge ti lo na yâ ti bê ti e si a dekongo, a tene: *"Abba,* Babâ!" **7** Tongaso, mo yeke ngbâa mbeni pëpe, me mo yeke mbeni molenge ti Nzapa; na tongana mo yeke mbeni molenge ti Nzapa, Nzapa asara nga si mo ga mbeni héritier.

8 Ye oko, so lani ALA hinga Nzapa pëpe so, ALA yeke sara kua tongana angbâa na ala so ayeke biani anzapa pëpe. **9** Me fadeso, so ALA hinga Nzapa awe, wala biani so Nzapa ahinga ALA awe so, a sara tongana nyen si ALA kiri na tere ti aye so ayeke abuba ye nga aye ti amolenge na ALA ye ti kiri ti duti angbâa ti aye ni so? **10** ALA ngbâ

ti bata ngangu mingi ambeni lango, ambeni nze, ambeni ngoi nga na ambeni ngu. **11** Mbeto asara mbi ngbanga ti ALA, so peut-être ngangu kua so mbi sara lani ndali ti ALA ayeke ngbâ gi senge senge.

12 Aita, mbi voro ALA: ALA ga tongana mbi, ngbanga ti so mbi kue mbi yeke ândö tongana ALA. ALA sara lani mbeni ye ti sioni na mbi pëpe. **13** Me ALA hinga so a yeke ndali ti mbeni kobela so mbi yeke na ni si mbi fa na ALA nzoni tënë ti kozoni. **14** Na atâa so kobela ti mbi ayeke lani mbeni tara ndali ti ALA, ALA zere mbi ndali ni pëpe wala ALA tuku ngu ti yanga ti ALA ndali ni pëpe, me ALA yamba mbi tongana mbeni ange ti Nzapa, tongana Christ Jésus. **15** Tongaso, ngia so ALA yeke na ni lani ayeke na ndo wa? Mbi hinga biani mbi tene so tongana fade lege ayeke dä, ka ALA yeke zi tâ lê ti ALA ti mû na mbi. **16** Tongaso, mbi ga wato ti ALA ngbanga ti so mbi tene tâ tënë na ALA? **17** Azo ni aye gi ti mû ALA mungo na mbage ti ala, me a yeke na nzoni bê pëpe, teti azo ni so aye gi ti zi ALA na tere ti mbi, tongaso si ALA ye gi ti mû peko ti ala. **18** Ye oko, a yeke nzoni ye mingi tongana zo agi na bê ti lo kue ti mû ALA na mbage ti lo ndali ti mbeni ye so ayeke tâ nzoni, na lo sara tongaso na ngoi kue, me gi pëpe na ngoi so mbi yeke na tere ti ALA, **19** amolenge ti mbi, ALA so mbi kiri mbi yeke mä songo ti dungo ALA juska Christ amaï kue na yâ ti ALA. **20** Me mbi ye ti duti na tere ti ALA gi fade fadeso na ti sara tënë na ALA na mbeni lege nde, ngbanga ti so li ti mbi akpe kue ndali ti ALA.

21 ALA tene na mbi si, ALA so aye ti duti na gbe ti ndia so: ALA mä Ndia ni pëpe? **22** Na tapande, a sû na Mbeti ti Nzapa a tene so Abraham awara lani amolengekoli use, lo dü oko na wali so ayeke ngbâa na lo dü mbeni na wali so ayeke ngbâa pëpe. **23** Me ti lo so wali so ayeke ngbâa si adü lo, lo dü lo tongana ti so azo ayeke dü ka na ni; ti lo so wali so ayeke ngbâa pëpe si adü lo, lo dü lo na lege ti mbeni zendo. **24** Aye so aduti tongana mbeni toli; awali so aduti fä ti ambele use: oko ni ayeke ti Hoto ti Sinaï, so a dü amolenge ti ga angbâa, na a yeke Agar. **25** Na Agar ni so aduti fä ti Sinaï, mbeni hoto so ayeke na Arabie, na lo lingbi na Jérusalem ti laso, teti lo na amolenge ti lo ayeke angbâa. **26** Me Jérusalem ti nduzu ayeke ngbâa pëpe, na lo yeke mama ti e.

27 Teti a sû na Mbeti ti Nzapa, a tene: "Mo duti na ngia wali ngombo so mo dü molenge pëpe; mo sungba na ngia na mo dekongo na ngia, mo wali so mo mä songo ti dungo molenge pëpe; teti amolenge ti wali so koli ni adö lo azia ayeke mingi ahon amolenge ti lo so ayeke wali ti koli ni." **28** Aita, e yeke amolenge ti zendo ni legeoko tongana ti so Isaac ayeke ni ândö. **29** Me legeoko tongana ti so ândö molenge so a dü lo tongana ti so azo ayeke dü ka na ni ato nda ti sara ye ti ngangu na molenge ni so a dü lo na lege ti yingo, laso ye ni ayeke nga tongaso. **30** Ye oko, Mbeti ti Nzapa atene nyen? A tene: "Tomba wali so ayeke ngbâa, lo na molenge ti lo, teti molenge ti lo ni ayeke ga héritier pëpe legeoko na molenge ti wali so ayeke ngbâa pëpe so." **31** Tongaso, aita, e yeke pëpe amolenge ti wali so ayeke ngbâa, me ti wali so ayeke ngbâa pëpe.

5 A yeke ti wara mara ti liberté so si Christ azi e. Tongaso, ALA luti ngangu na ALA zia tere ti ALA pëpe si a kiri na ALA na gbe ti joug ti ngbâa.

2 Bâ, mbi Paul, mbi tene ti mbi na ALA mbi tene tongana a fâ ALA na ganza, Christ ayeke duti ande ye oko pëpe na ALA. **3** Nga, mbi kiri mbi tene na koli kue so aye si a fâ lo na ganza, mbi tene: a yeke ngbanga ti lo ti sara ye kue so Ndia ahunda. **4** ALA kue so ayeke gi ti tene a diko ALA tongana azo ti mbilimbili na lege ti ndia, ALA kangbi na Christ awe. ALA gue yongoro awe na kota nzobe ti lo. **5** Ti e, na lege ti yingo, e yeke ku kungo mbilimbili so e yeke na beku ti wara ni, mbilimbili so aga na lege ti mabe. **6** Âdu ti aye so andu Jésus Christ, tongana zo afâ ganza wala lo fâ ganza pëpe, so la ayeke kota ye pëpe. Me kota ye ni ayeke mabe so asara kusala na lege ti ndoye.

7 Kozo, ALA yeke kpe loro lani nzoni. Zo wa la akanga lege na ALA ti ngbâ ti sara ye alingbi na tâ tënë? **8** Mara ti fango ye tongaso alondo pëpe na Lo so airi ALA. **9** Kete mama ti mapa asara si mengo farine ni kue asuku. **10** Mbi hinga biani mbi tene ALA so ayeke beoko na Seigneur, ALA yeke yeda na mbeni tënë nde pëpe. Me zo so ayeke ga na kpale na ALA so, atâa lo yeke zo wa, fade lo yeke yô ngbanga ti lo. **11** Ti mbi, aita, tongana mbi ngbâ ti fa tënë ti fango ganza, ngbanga ti nyen si a ngbâ ti sara ye ti ngangu na mbi? Tongana a yeke tongaso, ka a zi awe tënë ti keke ti pasi so ayeke son bê ti zo. **12** Mbi ye si azo so ayeke tara ti ga na kpale so na ALA afâ gi ganza pëpe, me ala zi gi tere ti ala ti koli ni.

13 Biani, aita, a iri ALA ti duti na liberté. Me ALA mû liberté so tongana mbeni lege ti sara na ye ti mitele pëpe. Me na lege ti ndoye, ALA sara kua na mba na popo ti ALA tongana angbâa. **14** Teti atënë ti Ndia kue asigigi na yâ ti tënë oko so: "Mo ndoye mba ti mo tongana mo wani." **15** Me tongana ALA ngbâ ti te tere na ti sara sioni na mba, ALA sara hange si ALA futi tere na popo ti ALA pëpe.

16 Ti mbi, mbi tene: ALA ngbâ ti tambela na lege ti yingo na fade ALA yeke sara ye ti nzara ti mitele oko pëpe **17** teti mitele na lege ti nzara ti lo aye yingo pëpe, na yingo aye mitele pëpe. Ndali ti so mitele na yingo amä tere pëpe, ambilimbili ye so ALA ye ti sara, ALA sara ni pëpe. **18** Nga, tongana yingo ayeke fa lege na ALA, ALA yeke na gbe ti ndia pëpe.

19 Akusala ti mitele ayeke polele; a yeke lango-sioni, sioni ye, sarango sioni ye na kamene pëpe, **20** vorongo yanda, sarango yorö, kengo tere, tiri, mbanda, sarango ngonzo lakue, papa, kangbi, tënë ti secte, **21** kota bê, nyongo sämba ahon ndo ni, pumba ti kirikiri nga na ambeni ye tongaso. Mbi gboto mê ti ALA na ndo aye so legeoko tongana ti so mbi gboto mê ti ALA kozo awe: Azo so angbâ ti sara aye so, fade royaume ti Nzapa ayeke ga ti ala pëpe.

22 Na mbage, lengo ti yingo ayeke ndoye, ngia, siriri, kangango bê ti ku, sarango nzoni na zo, bê so aye gi ti sara nzoni na zo, mabe, **23** sarango ye na ngangu pëpe, kangango nzara ti bê. Mbeni ndia ti ke aye so ayeke dä pëpe. **24** Nga,

ala so ayeke ti Jésus Christ akanga
na ndo ti keke mitele legeoko na
angangu nzara na ambeni nzara ti
mitele ni awe.
25 Tongana e duti na fini na lege ti yingo, zia e ngbâ ti tambela
nga mbilimbili legeoko na yingo ni.
26 Zia e fa tere ti e pëpe, e dü tënë
ti mandako na popo ti e pëpe, e sara
kota bê na tere ti mba nga pëpe.

6 Aita, biani mbeni zo alingbi ti
mû sioni lege sân ti tene lo hinga ni. Même tongana ye ni ayeke
tongaso, ALA so ALA kpengba awe
na lege ti yingo, ALA tara ti kiri na
zo so na nzoni lege, na ALA sara ni
na ngangu pëpe. Na oko ngoi ni, zia
ALA oko oko asara hange si ALA nga
ALA tï na yâ ti tara pëpe. **2** ALA
ngbâ ti yô aye so ane amba ti ALA na
popo ti ALA, na tongaso ALA yeke
sara ye alingbi na ndia ti Christ.
3 Teti tongana mbeni zo abâ tere ti
lo so lo yeke mbeni ye, andâ lo yeke
ye oko pëpe, lo yeke handa tere ti lo
wani. **4** Me zia zo oko oko atara
kua ti lo ti bâ wala a yeke tongana
nyen, tongaso si lo pika kate gi ndali ti kua ti lo wani, me na hakango
tere ti lo na mbeni zo nde pëpe.
5 Teti fade zo oko oko ayô kungba
ti lo wani.
6 Nga, zo kue so a yeke fa tënë ni
na lo na yanga, zia lo na zo so afa ye
na lo akangbi aye kue ti nzoni na
popo ti ala.
7 Zia ALA handa tere ti ALA pëpe:
A yeke he ka Nzapa pëpe. Teti ye so
mbeni zo ayeke lu, gi ni la fade lo
yeke ko ni. **8** Teti zo so ayeke lu
ye ndali ti mitele, fade lo yeke ko ye
so abuba awe so alondo na mitele ti
lo, me zo so ayeke lu ye ndali ti yingo, fade lo yeke ko fini ti lakue lakue so alondo na yingo. **9** Tongaso zia e dö lege ti sarango ye ti
nzoni e zia pëpe, ngbanga ti so tongana ngoi ni alingbi, fade e yeke
ko lengo ni tongana e woko pëpe.
10 Biani, tongana e wara ngoi so
ayeke nzoni ti sara ni, zia e sara ye
ti nzoni na azo kue, me mbilimbili
na ala so ayeke aita ti e na yâ ti
mabe.
11 ALA bâ tongana nyen mbi sû
mbeti so na ALA na maboko ti mbi
wani, ALA bâ mbi sû ni na agere ti
mbeti so ayeke kota kota.
12 A yeke azo kue so aye azo abâ
ala na nzoni lê si ayeke tara ti gbu
ALA na ngangu ti tene ALA fâ ganza.
Azo ni so asara tongaso gi ti tene
a sara ye ti ngangu na ala pëpe
ngbanga ti keke ti pasi ti Christ
Jésus. **13** Même azo so afâ ganza awe ayeke bata Ndia pëpe. Me
ala ye si a fâ ALA na ganza ti tene
ala pika kate ndali ti ye so a sara na
tere ti ALA. **14** Mbi lingbi ti pika
kate ti mbi lâ oko pëpe, me mbi
yeke pika ni gi ndali ti keke ti pasi
ti Seigneur ti e Jésus Christ, so ndali ti lo, na bango ndo ti mbi, a kanga
dunia so na ndo ti keke awe, nga na
bango ndo ti dunia ni, a kanga mbi
na ndo ti keke awe. **15** Fango ganza wala fango ganza pëpe ayeke
kota ye pëpe, me zo so ayeke mbeni fini création si ayeke kota ye.
16 Ala kue so ayeke sara ande ye
na lege ni alingbi na ndia ti sarango
ye so, siriri na nzoni bê ayeke duti
na ndo ti ala, biani na ndo ti Israël
ti Nzapa.
17 Ti fadeso, zia mbeni zo ason
li ti mbi pëpe, teti na ndo ti poro ti
tere ti mbi, mbi yeke na anzoroko
so afa atene mbi yeke mbeni ngbâa
ti Jésus.
18 Aita, kota nzobe ti Seigneur ti
e Jésus Christ aduti na bibe so ALA
yeke na ni so. Amen.

MBETI SO PAUL ATOKUA NA

A-ÉPHÉSIEN

1 Mbi Paul, bazengele ti Christ Jésus na lege ti ye so bê ti Nzapa aye, mbi tokua mbeti so na azo so ayeke nzoni-kue so ayeke na Éphèse, abe-ta-zo so ayeke beoko na Christ Jésus:

2 Zia kota nzobe nga na siriri so alondo na Nzapa Babâ ti e nga so alondo na Seigneur Jésus Christ aduti na ALA.

3 Zia a gonda Nzapa so ayeke nga Babâ ti Seigneur ti e Jésus Christ, teti na ando so ayeke na yayu lo mû na e nzoni ye kue ti yingo ndali ti so e yeke beoko na Christ, **4** gi tongana ti so lo soro e ti duti beoko na Christ kozo si a zia gere ti dunia, si e lingbi ti ga nzoni-kue nga ti duti na sioni oko pëpe na lê ti lo na yâ ti ndoye. **5** Nzapa aleke kozo awe ti tene a mû e ti ga amolenge ti lo na lege ti Jésus Christ, a lingbi na ye so anzere na lo nga na ye so bê ti lo aye, **6** ti tene a sepela gloire ti kota nzobe ti lo so lo sara na e na lege ti Molenge ti lo so Lo ndoye lo mingi. **7** Na lege ti ngere so Molenge ni afuta ti zi azo, a zi e na lege ti mênë ti lo, biani a pardone afaute ti e alingbi na mosoro ti kota nzobe ti lo.

8 Lo sara kota nzobe so na e na mungo na e ndara kue nga na nzoni hingango ndo kue, **9** na lege so lo sara si e hinga tënë so lo honde nda ni, tënë ti ye so bê ti lo aye. Na tënë ni so ague oko na ye so anzere na lo nga ague oko na ye so lo leke na bê ti lo ti sara, **10** so a ndu tënë ti bango lege ti aye ti lo tongana ngoi ni so a soro awe alingbi kue, so ti tene: a yeke kiri ti bungbi aye kue oko na yâ ti Christ, aye so ayeke na yayu na aye so ayeke na sese. Biani, na yâ ti Christ **11** e nga a mû e ti ga ahéritier legeoko na lo, na lege so Nzapa, so ayeke sara aye kue alingbi na ye so bê ti lo aye, asoro e kozo awe, **12** si a lingbi ti sepela gloire ti Nzapa na lege ti e so e yeke akozo zo so azia beku ti ala na Christ. **13** Me ALA nga ALA zia beku ti ALA na lo na peko ti so ALA mä tâ tënë, so ayeke nzoni tënë ti salut ti ALA. Na lege ti lo nga, na peko ti so ALA mä na bê awe, a kpo mbeni nzoroko na tere ti ALA, yingo vulu so a mû zendo ni ândö; **14** a yeke yingo vulu so si afa na e kozo atene e yeke wara ande ye ti héritier ni biani, ti ku na zingo azo so ayeke ti Nzapa wani na lege ti mbeni ngere so a futa ti zi e, si a sepela gloire ti lo.

15 Ndani la, mbi kue, ngbene ye so mbi mä tënë ti mabe so ALA yeke na ni na Seigneur Jésus nga na mbage ti ala kue so ayeke nzoni-kue, **16** mbi zia pëpe ti kiri singila na Nzapa ndali ti ALA. Mbi ngbâ lakue ti sara tënë ti ALA na yâ ti asambela ti mbi, **17** si Nzapa ti Seigneur ti e Jésus Christ, Babâ so ayeke na gloire, amû na ALA yingo ti ndara na yingo ti fango na gigi aye so Nzapa afa na ngoi so ALA yeke manda ti hinga lo mbilimbili, **18** si lê ti bê ti ALA azi ti bâ ndo nzoni, tongaso si ALA hinga beku wa lo iri ALA ndali ni, mosoro ti gloire wa lo bata ni tongana ye ti héritier na ala so ayeke nzoni-kue, **19** nga tâ kota ti ngangu ti lo na mbage ti e so e mä

na bê. Kota ti ngangu ti lo so, a bâ ni
na yâ ti lege so lo sara kusala na nga-
ngu ti lo **20** na mbage ti Christ
tongana Lo zingo lo na kuâ na Lo zia
lo na mbage ti maboko ti Lo ti koli
na yayu, **21** na nduzu kâ na ndo
ti ngorogbia kue, komandema kue,
ngangu kue, na ndo ti ala kue so ako-
mande nga na ndo ti airi kue so a
yeke di ni, gi na yâ ti aye ti ngoi so
pëpe, me nga na yâ ti aye ti ngoi so
ayeke ga. **22** Lo zia nga aye kue
na gbe ti gere ti lo, na Lo sara si lo
duti li ti aye kue ti congrégation,
23 so ayeke tere ti lo, na so lo si yâ
ni, nga lo si aye kue na yâ ti aye kue.

2 A yeke ALA si Nzapa amû fini
na ALA, atâa so ALA kui lani
awe na yâ ti afaute nga na asio-
kpari ti ALA **2** so ALA tambela dä
ândö alingbi na aye ti dunia so; a lin-
gbi nga na mokonzi so ayeke na
ndo ti komandema ti pupu so angoro
e, yingo so ayeke sara kua fadeso
na yâ ti amolenge ti kengo yanga.
3 Biani, a yeke na popo ti azo so si
ândö e yeke sara ye alingbi na anza-
ra ti mitele ti e, e yeke sara aye so
mitele na bibe aye, nga ngbene ye so
a dü e, e yeke amolenge so e lingbi
na ngonzo ti Nzapa tongana ti ata-
nga ni. **4** Me ndali ti kota ndoye
so lo ndoye na e, Nzapa, so ayeke
sara nzoni bê mingi na zo, **5** asa-
ra si e kiri na fini legeoko na Christ,
atâa so e kui lani awe na yâ ti afaute
ti e. A yeke ndali ti kota nzobe ti
Nzapa si a sö ALA so. **6** Nzapa azi-
ngo e legeoko na Christ na lo zia e ti
duti legeoko na Christ ni na yayu,
teti e yeke azo so asara beoko na
Christ Jésus, **7** si na yâ ti aye ti
ngoi so ayeke ga, a lingbi ti fa na gigi
mosoro ti kota nzobe ti lo so ayeke
mingi ndali ti so lo sara nzoni bê na
mbage ti e so e yeke azo so asara be-
oko na Christ Jésus.

8 Biani, na lege ti kota nzobe so,
a sö ALA na lege ti mabe; ye ni so
ayeke mbeni ye so alondo na ALA
wani pëpe, me a yeke matabisi so
Nzapa amû na ALA. **9** Songo ALA
ni ayeke ngbanga ti akusala pëpe, si
mbeni zo awara ti lo mbeni ye ti pi-
kango kate ndali ni pëpe. **10** Teti
e yeke kusala ti maboko ti Nzapa na
lo sara e na lege ti beoko so e yeke
na ni na Christ Jésus ti sara anzoni
kusala, akusala so Nzapa afa ni ândö
awe ti tene e sara ni.

11 Tongaso, ALA girisa pëpe so
ândö, na lege ti mitele, ALA yeke azo
ti amara; na azo so afâ ganza awe,
ganza so maboko ti zo si afâ ni, aye-
ke iri lani ALA azo so afâ ganza pëpe.
12 ALA girisa pëpe so na ngoi ni so
ALA yeke lani na Christ pëpe, ALA
yeke yongoro na mara ti Israël, nga
teti so ALA yeke awande, tënë ti
ambele ti zendo ni abâ ALA pëpe;
ALA yeke lani na beku oko pëpe nga
ALA yeke na Nzapa pëpe na yâ ti du-
nia ni. **13** Me so fadeso ALA yeke
beoko na Christ Jésus, ALA so ândö
ALA yeke yongoro na Nzapa, ALA ga
nduru na lo na lege ti mênë ti Christ
ni. **14** Teti Christ ayeke siriri ti e,
lo so asara si abungbi use so aga oko
nga lo kungbi gbagba so aluti ti ka-
ngbi popo ti ala. **15** Na lege ti mi-
tele ti lo, lo zi ye so adü kengo tere
ni, so ti tene Ndia, so na yâ ni a yeke
wara acommandement na ambela,
si lo sara abungbi use so ti ga oko na
lo na ti ga mbeni fini zo oko, nga lo
sara si siriri akiri na popo ti ala;
16 nga, na lege ti keke ti pasi ti lo,
lo sara si abungbi use so akiri asara
songo biani biani na Nzapa na ala ga
tere oko, ngbanga ti so lo fâ lani
kengo tere ni na lege ti lo wani.
17 Na lo ga lo fa nzoni tënë ti siriri
na ALA, ala so ayeke yongoro nga na
ala so ayeke nduru, **18** ngbanga ti

so na lege ti lo, e abungbi use so, e
wara lege ti ga nduru na Babâ ni na
lege ti yingo oko.
19 Tongaso, ALA yeke awande
mbeni pëpe wala awande so aga ga-
ngo si asara kodoro pëpe, me ALA
yeke amolenge ti kodoro legeoko
na azo so ayeke nzoni-kue nga ALA
yeke azo ti da ti Nzapa, **20** na a
leke ALA na ndo ti gere ti da ni so
ayeke abazengele nga na aprophè-
te, na Christ Jésus ayeke ti lo kozo
tënë ti gere ti da ni. **21** Na yâ ti lo,
ambage ti tere ti da ni kue atingbi
oko nga a kono ti ga mbeni temple so
ayeke nzoni-kue ndali ti Jéhovah.
22 Na yâ ti lo nga, a yeke leke ALA
legeoko ti ga mbeni ndo so Nzapa
aduti na yâ ni na lege ti yingo ti lo.
3 Ndali ti tënë so, mbi Paul so
mbi yeke zo ti kanga ndali ti
Christ nga ngbanga ti ALA, azo ti
amara nde . . . **2** Biani, ALA mä
tënë ti kusala so a mû na mbi, so
ayeke ti bâ lege ti kota nzobe ti Nza-
pa ndali ti nzoni ti ALA, **3** ALA mä
so a yeke na lege ti mbeni ye so
Nzapa afa na mbi si mbi hinga tënë
so lo honde nda ni, gi tongana ti so
mbi sû mbeni nduru tënë na ndo
ni fade awe. **4** Ni la, na dikongo
mbeti so, ALA lingbi ti bâ tongana
nyen mbi gbu nda ti tënë na ndo ti
Christ, tënë so Nzapa ahonde nda ni.
5 A fa tënë ni so pëpe na azo ti ngoi
so ahon awe tongana ti so a fa nda ni
fadeso na lege ti yingo na abazenge-
le ti lo so ayeke nzoni-kue nga na a-
prophète, **6** so atene, azo ti amara
ayeke ga amba ti e ahéritier, amba
ti e amembre ti tere ni nga amba ti
e so awara nga zendo ni ndali ti so
ala sara beoko na Christ Jésus na
lege ti nzoni tënë. **7** A yeke ndali
ti kota nzobe ti Nzapa si mbi ga wa-
kua ti ye so. Lo mû na mbi matabisi
so senge senge alingbi na lege so
ngangu ti lo ayeke sara kua.
8 Mbi so mbi yeke tâ kete ahon lo
so ayeke tanga ti azo kue so ayeke
nzoni-kue, a mû na mbi kota nzobe
ti Nzapa so, si mbi fa na azo ti amara
nde nzoni tënë ti amosoro ti Christ
so zo alingbi ti gbu nda ni kue pëpe,
9 na mbi lingbi ti fa na azo tongana
nyen a yeke bâ lege ti tënë so Nza-
pa ahonde nda ni ngbene ye ândö gi-
riri kâ. Nzapa so asara aye kue aho-
nde nda ti tënë so na yâ ti lo wani.
10 Ye so asi ti tene na lege ti con-
grégation, angorogbia nga na ako-
mandema so ayeke na yayu ahinga
kota ndara ti Nzapa so yâ ni awu mi-
ngi **11** alingbi na ye so lo leke ti
sara, ye so ayeke lakue lakue, so lo
zia gere ni na sese ândö awe na
so andu Christ Jésus Seigneur ti e,
12 so ndali ti lo e wara lege ti sara
tënë na kamene pëpe nga e yeke gi
bê ti e pëpe tongana e yeke ga ndu-
ru na Nzapa na lege ti mabe ti e na
Christ. **13** Tongaso mbi hunda na
ALA ti tene bê ti ALA awoko pëpe
ngbanga ti aye ti vundu so asi na
mbi ndali ti ALA, teti aye ti vundu so
ayeke ndali ti gloire ti ALA.
14 Ndali ti tënë so, mbi kuku
na likuni ti mbi na gbe ti Babâ ni,
15 lo so na lege ti lo asewa kue na
yayu nga na sese awara iri ti ala,
16 na mbi voro lo si, a lingbi na mo-
soro ti gloire ti lo, lo sara si zo ti yâ
ni ti ALA akpengba na mungo na ALA
ngangu na lege ti yingo ti lo **17** ti
sara si, ndali ti mabe ti ALA, Christ
aduti na yâ ti bê ti ALA legeoko na
ndoye so a lingbi a duti na popo ti
ALA. Mbi voro lo nga ti tene lo sara
si gunda ti ALA alï sese na ALA luti
nzoni na ndo ti gere ni so akpengba,
18 tongaso si ALA na azo kue so aye-
ke nzoni-kue alingbi biani ti gbu
nda ti kota ti lê ni, yongo ni, yongo

ni na nduzu nga lingo ni, **19** si ALA hinga ndoye so Christ ayeke na ni, so ahon hingango ye, na ALA si singo na anzoni sarango ye kue so alondo na Nzapa.

20 Nzapa, na lege ti ngangu ti lo so ayeke sara kua na yâ ti e, alingbi biani ti sara ye mingi ahon ndo ti aye kue so e hunda wala so e bi bê ti e dä. **21** Zia a mû na lo gloire na lege ti congrégation nga na lege ti Christ Jésus, ti si na azo ti ngoi kue teti lakue lakue nga kpu na kpu. Amen.

4 Tongaso, mbi so mbi yeke zo ti kanga ngbanga ti Seigneur, mbi voro yanga na ALA ti tambela alingbi na iringo ndo so lani a iri na ALA, **2** ti sara ye lakue na tâ be-ti-molenge nga na ngangu pëpe, ti duti na kangango bê ti ku; ALA kanga bê na mba na yâ ti ndoye, **3** ALA sara ngangu ti bata beoko ti yingo na yâ ti kamba ti siriri so abungbi ALA oko. **4** Tere ayeke oko, yingo ayeke oko, gi tongana ti so beku ayeke oko na yâ ti iringo ndo so a iri na ALA, beku so lani a iri ALA ndali ni; **5** Seigneur ayeke oko, mabe ayeke oko, batême ayeke oko; **6** Nzapa ayeke oko nga lo yeke Babâ ti azo kue, lo so ayeke na ndo ti aye kue, na lege ti aye kue nga na yâ ti aye kue.

7 A mû kota nzobe ni na zo oko oko na popo ti e alingbi na lege so Christ ahaka matabisi ni si lo mû. **8** Ndani la a tene: "Tongana lo montê na nduzu, lo gue na azo so a gbu ala na ngbâa. Lo mû akoli tongana amatabisi." **9** Tënë "lo montê" aye ti tene nyen? A ye ti tene so lo zu nga na ando so ayeke na gbe ni, so ti tene na sese. **10** Lo so lo zu ayeke nga gi lo si amontê na nduzu kâ yongoro na peko ti ayayu kue, ti sara si aye kue aga tâ tënë.

11 Na lo mû ambeni tongana a-bazengele, ambeni tongana aprophète, ambeni tongana awafango nzoni tënë, ambeni tongana aberger na awafango ye. **12** Lo mû ala tongaso ti kiri na azo so ayeke nzoni-kue na nzoni lege, ti sara kua teti azo, na ti leke tere ti Christ, **13** juska e kue e ga oko na yâ ti mabe nga na yâ ti tâ hingango ye na ndo ti Molenge ti Nzapa, ti ga tongana mbeni koli so akpengba kue awe, ti yo ti lingbi na yongo so Christ ayo na ni kue; **14** ti tene e ngbâ akete molenge mbeni pëpe, so amapo ti ngu ayengi ala na so apupu ti fango ye kue ague na ala kirikiri na lege ti handa ti azo, nga na lege ti amvene so a leke ni na mayele. **15** Me na tenengo tâ tënë, zia e kono na lege ti ndoye na yâ ti ye kue na gbe ti lo so lo yeke li ni, so ti tene Christ. **16** A yeke na lege ti lo si tere ni kue asara si tere ni amaï na akpengba tere ti lo wani na yâ ti ndoye. Ti sara tongaso, a bungbi amembre ti tere ni oko ti mä tere, na a mû lege na ala ti sara kua maboko na maboko na lege ti ando oko oko so abio atingbi dä si ayeke mû na amembre ni ye so amanke ala, a lingbi na lege so membre oko oko ayeke sara kua alingbi na ngangu ti lo.

17 Tongaso, bâ tënë so mbi tene na so mbi kiri mbi tene ni na lê ti Seigneur la: Mbi tene so ALA tambela mbeni pëpe tongana ti azo ti dunia so, so ayeke tambela na peko ti abuba ye so ayeke na yâ ti li ti ala, **18** andâ hingango ndo ti ala ayeke na yâ ti bingo, nga ala gue yongoro na fini so alondo na Nzapa, ngbanga ti so hingango ndo ayeke na ala pëpe, ngbanga ti so bê ti ala akpengba. **19** Teti so ala dö nzoni lege ti tambela kue ala zia awe, ala bi tere ti ala na yâ ti sarango sioni ye na

kamene pëpe ti sara sioni ye nde nde
kue na bê ti warango ye.
20 Me ALA manda lani so Christ
ayeke tongaso pëpe, **21** biani, to-
ngana ALA mä lo lani nga a fa ye na
ALA na lege ti lo, a lingbi na tâ tënë
so Jésus afa ni, **22** a tene a yeke
nzoni ALA zi ngbene zo so alingbi na
ngbene lege ti sarango ye ti tere ti
ALA na so ayeke buba gi bubango
alingbi na anzara ti bê ti lo so ayeke
handa zo; **23** me a yeke nzoni la-
kue a ngbâ ti sara si ALA kiri gi fini
ni na yâ ti ngangu so ayeke fa lege
na bibe ti ALA, **24** na a yeke nzo-
ni ALA ngbâ lakue ti yü fini zo so a
sara lo alingbi na ye so bê ti Nzapa
aye na so ague oko na tâ lege ti
mbilimbili nga na tâ lege ti dutingo
be-ta-zo.
25 Ndani la, so ALA ke mvene
awe so, zia zo oko oko na popo ti ALA
atene tâ tënë na mba ti lo, teti e yeke
amembre ti tere ti mba. **26** To-
ngana ngonzo asara ALA, ALA sara
siokpari pëpe; ALA zia lâ akui na
ndo ti ALA na ngonzo na bê pëpe,
27 nga ALA zia ndo na Zabolo pëpe.
28 Zia zo ti nzi anzi ye mbeni pëpe,
me ahon ti nzi ye, zia lo sara kua
ngangu, lo sara nzoni kua na mabo-
ko ti lo wani tongaso si lo wara mbe-
ni ye ti kangbi na zo so ayeke na
bezoin ni. **29** ALA zia fungo tënë
asigigi na yanga ti ALA pëpe, me gi
atënë so ayeke nzoni ti kpengba zo
tongana a yeke ngoi ni, si a lingbi ti
sara ye ti nzoni na azo so ayeke mä
ni. **30** Nga, ALA mû vundu na yi-
ngo vulu ti Nzapa pëpe, yingo vulu
so a sara na nzoroko na tere ti ALA ti
ku na lango ti zingo ALA na lege ti
ngere so a futa ti zi azo.
31 ALA zi batango zo na bê, songo
bê, ngonzo, dengo kongo na ndo ti zo
na zonga, ALA zia ni yongoro kâ, ALA
zi nga asioni ye kue. **32** Me ALA
sara nzoni na mba, ALA bâ mawa ti
zo mingi, ALA pardone mba na popo
ti ALA na bê ti ALA kue legeoko to-
ngana ti so Nzapa nga apardone ALA
na bê ti lo kue na lege ti Christ.
5 Tongaso, ALA ga azo so asara ye
tongana ti Nzapa, teti ALA yeke
amolenge so lo ndoye ALA mingi,
2 na ALA ngbâ ti tambela na yâ ti
ndoye, gi tongana ti so Christ nga
andoye ALA na lo kä tere ti lo na kuâ
ndali ti ALA ti ga tongana offrande na
sandaga so a mû na Nzapa, mbeni ye
so fion ni afun pendere.
3 Tongana ti so a lingbi na azo so
ayeke nzoni-kue, zia a sara même
tënë ti lango-sioni, tënë ti sioni ye
nde nde kue wala ti bê ti warango ye
na popo ti ALA pëpe. **4** Nga, zia a
sara tënë ti asarango ye ti kamene,
abuba tënë nga na angia ti buba na
popo ti ALA pëpe, ndali ti so a yeke
aye so akpa oko pëpe; me ahon ti sara
tënë ti aye so, zia ALA kiri singila
na Nzapa. **5** Teti ALA hinga ye so
awe, na ALA wani ahinga ni nzoni
mingi so zo ti sarango lango-sioni,
wala zo so ayeke na yâ ti sioni ye,
wala zo ti sarango bê ti ye, so ti tene
zo ti vorongo ayanda, ayeke na mbe-
ni ye ti héritier oko pëpe na yâ ti
royaume ti Christ na ti Nzapa.
6 ALA zia mbeni zo ahanda ALA
na asenge senge tënë pëpe, teti a
yeke ndali ti aye so mbi londo ti sara
tënë ni so si ngonzo ti Nzapa ayeke
ga na ndo ti azo ti kengo yanga.
7 Ndani la, zia mbeni ye abungbi
ALA na azo so pëpe. **8** Teti ândö
ALA yeke bingo, me fadeso ALA yeke
lumière teti ALA sara beoko na Sei-
gneur. ALA ngbâ ti tambela tongana
amolenge ti lumière, **9** teti ye so
lumière alë ayeke mara ti alege nde
nde kue ti bê so aye gi ti sara nzoni
na zo, alege nde nde kue ti mbili-
mbili nga na ti tâ tënë. **10** ALA

ngbâ ti bâ yâ ti aye nzoni ti hinga ye so anzere biani na lê ti Seigneur. **11** ALA zia ti yôro tere ti ALA legeoko na azo so na yâ ti akusala so alë lengo pëpe si ayeke ti bingo, me ahon ti yôro tere ti ALA dä, zia ALA kasa akusala so, **12** teti a yeke ye ti kamene ti fa peko ti aye so azo so ayeke sara na hondengo ni. **13** Aye kue so a yeke fa sioni ni na gigi, a yeke lumière la asara si a fa ni na gigi, teti ye kue so a fa ni na gigi ayeke lumière. **14** Ndani la a tene: "Mo so mo yeke lango, mo zingo, mo londo na popo ti akuâ, na fade Christ ayeke su na ndo ti mo."

15 Tongaso zia ALA sara hange mingi na tambela ti ALA si a duti tongana ti awabuba pëpe, me tongana ti awandara, **16** na sarango kusala nzoni na ngoi* ti ALA, teti ngoi ni ayeke sioni. **17** Ndani la, ALA zia ti ga azo so li ti ala ayeke dä pëpe, me ALA ngbâ ti gi ti hinga wala ye so bê ti Jéhovah aye ayeke nyen. **18** Nga, ALA zia vin asulêe ALA pëpe, ye so ague na zo ti sara ye ahon ndo ni, me ALA zia si yingo vulu asi ALA singo lakue **19** si ALA sara tënë na popo ti ALA na lege ti apsaume, na lege ti abia ti sepelango na Nzapa, na lege ti abia ti yingo, nga ALA he bia na ALA pika mozoko ti gonda na Jéhovah na yâ ti bê ti ALA, **20** na iri ti Seigneur ti e Jésus Christ ALA kiri singila lakue teti aye kue na Nzapa so ayeke Babâ ti e.

21 ALA woko tere na gbe ti mba ndali ti mbeto ti Christ. **22** Zia awali awoko tere na gbe ti akoli ti ala tongana ti so ala yeke woko tere na gbe ti Seigneur, **23** teti koli ayeke li ti wali ti lo tongana ti so Christ nga ayeke li ti congrégation, so ayeke tere ti lo na so lo yeke sauveur ni. **24** Biani, gi tongana ti so congrégation ayeke woko tere na gbe ti Christ, zia awali nga awoko tere na gbe ti akoli ti ala na yâ ti aye kue. **25** Akoli, ALA ngbâ lakue ti ndoye awali ti ALA gi tongana ti so Christ nga andoye congrégation na lo kä tere ti lo na kuâ ndali ti congrégation ni, **26** si lo lingbi ti sara si congrégation ni aga nzoni-kue, lo sukula ni na ngu na lege ti tënë ti Nzapa, **27** si lo fa congrégation ni pendere na lê ti lo wani, na mbeni saleté na tere ti lo pëpe wala na mbeni tere so anokpo nokpongo pëpe wala mbeni mara ti ye tongaso pëpe, si congrégation ni alingbi ti duti nzoni-kue na sioni oko pëpe na tere ti lo.

28 A yeke tongaso si a lingbi akoli andoye awali ti ala tongana tere ti ala wani. Zo so andoye wali ti lo andoye tere ti lo wani, **29** teti lâ oko pëpe mbeni koli ake tere ti lo wani; me lo mû kobe na ni nga lo yeke ye ni mingi, tongana ti so Christ nga ayeke sara na congrégation, **30** ngbanga ti so e yeke amembre ti tere ti lo. **31** "Ndani la, koli ayeke zia ande babâ na mama ti lo, na lo yeke duti ande na wali ti lo na fade ala use ayeke ga mitele oko." **32** Tënë so, so Nzapa ahonde nda ni, ayeke kota mingi. Ti so, mbi yeke sara tënë ti Christ nga na ti congrégation. **33** Ye oko, zia koli oko oko na popo ti ALA andoye wali ti lo legeoko tongana ti so lo ndoye tere ti lo wani. Na mbage, a lingbi wali ane koli ti lo mingi.

6 Amolenge, ALA mä yanga ti ababâ na amama ti ALA alingbi na ye so bê ti Seigneur aye, teti sarango tongaso ayeke mbilimbili. **2** "Mo ne babâ na mama ti mo." A yeke kozo commandement so mbeni zendo ayeke na tere ni: **3** "Tongaso si ye aga nzoni na mo, na mo

---

aÉp 5:16* Na Grec: "vongo ngoi so alingbi."

lingbi ti ngbâ a ninga na ndo ti sese."
4 Ti ALA ababâ, ALA son bê ti amolenge ti ALA pëpe, me ALA ngbâ ti bata ala na lege ti sengo ndo nga na awango ti gbotongo mê so alondo na Jéhovah.

5 Angbâa, ALA mä yanga ti awa ti ALA so ayeke na ndo ti sese ge; ALA mä yanga ti ala na vuru bê, na mbeto nga na tere so adö, mo bâ mo tene ALA yeke mä yanga ti Christ, **6** ALA sara ni ndali ti lê ti awa ti ALA ni pëpe tongana ti ala so agi ti nzere na lê ti azo, me ALA sara ni tongana angbâa ti Christ; zia ALA sara ye so bê ti Nzapa aye na âme ti ALA kue. **7** ALA sara kua ti ngbâa na nzoni bê, mo bâ mo tene ALA sara na azo pëpe, me na Jéhovah, **8** teti ALA oko oko kue ahinga so ye ti nzoni kue so zo asara ni, fade lo yeke wara futa ti pekoni na tïtî Jéhovah, atâa zo ni ayeke ngbâa wala ngbâa pëpe. **9** Ti ALA awa ti angbâa nga, ALA ngbâ ti sara tongaso na angbâa ti ALA, ALA zia ti son na ngangu na ndo ti angbâa ni, teti ALA hinga so Wa ti ALA kue ayeke na yayu na lo yeke sara kangbi na popo ti azo pëpe.

10 Ti hunzi na ni, aita, ALA ngbâ ti wara ngangu na yâ ti Seigneur nga na yâ ti kota ngangu ti ngangu ti lo. **11** ALA yü aye ti bira kue so alondo na Nzapa si ALA wara lege ti luti ngangu ti ke amayele ti Zabolo, **12** ndali ti so e yeke tiri na mitele na mênë pëpe, me e yeke tiri na angorogbia, akomandema, amokonzi ti dunia ti bingo so nga na asioni yingo so ayeke na yayu. **13** Na ndo ti tënë so, ALA yü aye ti bira kue so alondo na Nzapa si ALA wara lege ti gbu lê ni na lâ ti sioni na, tongana ALA sara aye kue ahunzi awe, ALA luti ngangu.

14 Tongaso, ALA luti ngangu, ALA kanga tâ tënë na gbe ti yâ ti ALA tongana ceinture, ALA yü mbilimbili tongana bongo ti wen na kate ti ALA, **15** ALA yü agbakuru ti nzoni tënë ti siriri tongana poro na gere ti ALA. **16** Na ahon kue, ALA mû kota vala ti mabe, so na ni ALA yeke wara ande lege ti mingo wâ ti akokora kue ti Zo ti sioni. **17** Nga, ALA yeda ti mû casque ti salut, na ALA mû épée ti yingo, so ayeke tënë ti Nzapa; **18** na oko ngoi ni, na lege ti asambela nde nde kue nga na atënë ti vorongo tere na Nzapa, ALA ngbâ ti sambela na ngoi kue na lege ti yingo. Ti sara tongaso, zia lê ti ALA angbâ lakue na zingo ni nga ALA voro tere ti ALA mingi na Nzapa ndali ti azo kue so ayeke nzoni-kue, **19** nga ndali ti mbi si a mû na mbi ngangu ti sarango tënë, na ngoi so mbi zi yanga ti mbi ti sara tënë na kamene pëpe na ndo ti tënë so Nzapa ahonde nda ni, so ayeke nzoni tënë **20** so mbi yeke sara kusala tongana mbeni lembe ni na yâ ti azingiri, si, tongana a ndu nzoni tënë ni, mbi lingbi ti sara tënë na mbeto pëpe tongana ti so a lingbi mbi sara.

21 Fadeso, ti tene ALA nga ALA hinga tënë na ndo ti akusala ti mbi, tongana nyen mbi yeke sara ni, Tychique, mbeni ita so mbi ndoye lo mingi nga so ayeke be-ta-zo na yâ ti kusala ti Seigneur, ayeke fa ande aye kue na ALA. **22** A yeke tâ ndali ti tënë so si mbi yeke tokua lo na ALA, si ALA lingbi ti hinga ambeni ye na ndo ti e na lo lingbi nga ti dë bê ti ALA.

23 Zia aita aduti na siriri na ndoye nga na mabe so alondo na Nzapa Babâ ni nga na Seigneur Jésus Christ. **24** Zia kota nzobe ti Nzapa aduti na ala kue so andoye Seigneur ti e Jésus Christ na mbeni ndoye so ayeke buba pëpe.

MBETI SO PAUL ATOKUA NA

APHILIPPIEN

1 Paul na Timothée, angbâa ti Christ Jésus, atokua mbeti so na azo kue so ayeke nzoni-kue so ayeke beoko na Christ Jésus, so ayeke na kodoro ti Philippes. E tokua nga mbeti so na azo ti bango ndo na ndo ti congrégation nga na awakua ti mungo maboko:

2 Zia kota nzobe nga na siriri so alondo na Nzapa Babâ ti e nga so alondo na Seigneur Jésus Christ aduti na ALA.

3 Lakue tongana mbi dabe ti mbi na ALA, mbi yeke kiri singila lakue na Nzapa **4** na yâ ti asambela ti mbi kue ti vorongo tere na Nzapa so mbi sara ni ndali ti ALA kue. Mbi yeke voro tere ti mbi na ngia na bê **5** ndali ti maboko so ALA mû na nzoni tënë a londo na kozo lango ni juska na ndembe so. **6** Teti mbi hinga biani mbi tene lo so ato nda ti nzoni kusala na popo ti ALA, fade lo yeke gue na ni a hunzi juska na lâ ti Jésus Christ. **7** A yeke tâ na lege ni ti tene mbi bi bê ti mbi tongaso na ndo ti ALA kue, ngbanga ti so ALA yeke na yâ ti bê ti mbi, teti ALA kue awara mbage ti ALA na yâ ti kota nzobe ti Nzapa legeoko na mbi, atâa tongana a ndu tënë ti zingiri so mbi yeke na yâ ni wala tongana a ndu tënë ti gbungo koko ti nzoni tënë na ti sarango si gere ni aluti ngangu na lege ti ndia.

8 Nzapa ahinga tongana nyen nzara ti bango ALA kue asara mbi ngangu nga so yengo so mbi ye na ALA akpa mara ti yengo so Christ Jésus aye na zo. **9** Ye so mbi ngbâ ti sambela ndali ni ayeke ti tene ndoye ti ALA angbâ gi ti wu mingi ahon ti kozo legeoko na tâ hingango ye nga na kode ti bango yâ ti aye nzoni, **10** si ALA hinga biani aye so ayeke akota ye mingi ahon atanga ni, tongaso si ALA duti na sioni oko pëpe na ALA ga pëpe mbeni ye ti pikango gere teti ambeni zo juska na lâ ti Christ, **11** nga ti tene lengo ti mbilimbili asi singo na yâ ti fini ti ALA, lengo ti mbilimbili so aga na lege ti Jésus Christ, si Nzapa awara gloire na gonda.

12 Aita, mbi ye si ALA hinga so aye so asi na mbi akanga lege na nzoni tënë pëpe, me a sara si nzoni tënë ni akiri amaï, **13** na aturugu kue ti Gbia ti Rome nga na tanga ti azo ni kue ahinga so mbi yeke na yâ ti zingiri ndali ti mabe ti mbi na Christ. **14** Nga, so a kanga mbi na yâ ti zingiri asara si bê ti mingi ti aita na yâ ti Seigneur akiri awara ngangu si ala yeke fa so ala yeke na ngangu mingi ahon ti kozo ti tene tënë ti Nzapa na mbeto pëpe.

15 Tâ tënë, ambeni ayeke fa tënë ti Christ na kota bê nga ti sara na mandako, me ambeni nga ayeke fa ni na nzoni bê. **16** Ala so ayeke fa ni na nzoni bê so, a yeke ndoye si apusu ala ti fa tënë ti Christ, teti ala hinga so a zia mbi ge ti gbu koko ti nzoni tënë ni. **17** Me ti ala so ayeke fa tënë ni na kota bê nga ti sara na mandako so, ala yeke fa tënë ni gi ti gi na yanga, me na nzoni bê pëpe, ndali ti so ti bê ti ala, ala ye ti mû vundu na mbi na yâ ti zingiri ti mbi. **18** Ka e tene nyen? Tënë oko ayeke dä pëpe; atâa ala yeke fa

tënë ni na nzoni bê wala na nzoni bê
pëpe, kota ye ni ayeke so azo ayeke
fa tënë ti Christ, na so la anzere na
bê ti mbi. Biani, bê ti mbi nga ayeke
ngbâ ande ti nzere lakue, **19** teti
mbi hinga so ye so ayeke mû ande
salut na mbi na lege ti vorongo tere
ti ALA na Nzapa nga na lege ti yingo
ti Jésus Christ so mbi wara, **20** a
lingbi na ye so mbi yeke ku kungo
nga na beku ti mbi so kamene aye-
ke sara ande mbi oko pëpe, me so na
lege ti sarango tënë ti mbi na ka-
mene oko pëpe, a yeke gonda ande
Christ fadeso na lege ti tere ti mbi,
gi tongana ti kozo, atâa na lege ti
fini wala na lege ti kuâ.

21 Ti mbi, ti ngbâ na fini ayeke
Christ, na ti kui ayeke lege ti wara-
ngo ye. **22** Tongana a yeke ti tene
mbi ngbâ na fini na yâ ti mitele, so
ayeke lengo ti kusala ti mbi, me ye
so a lingbi mbi soro ni, mbi fa ni
pëpe. **23** Aye use so asara si mbi
yeke gi bê ti mbi; me ye so mbi ye
ayeke ti tene a zi mbi nga mbi du-
ti legeoko na Christ, na so la ayeke
nzoni mingi. **24** Ye oko, ti tene
mbi ngbâ na yâ ti mitele ayeke nzo-
ni mingi ngbanga ti ALA. **25** So
na bê ti mbi ye ni ayeke biani tonga-
so, mbi hinga so mbi yeke ngbâ, na
fade mbi duti na ALA kue ndali ti
maïngo ti ALA nga ndali ti ngia so
mabe ti ALA ayeke na ni, **26** si na
yâ ti Christ Jésus ngia ti ALA ahon
ndo ni ndali ti mbi so mbi kiri mbi
yeke na tere ti ALA.

27 ALA sara ye gi tongana ti so
alingbi na nzoni tënë so a fa na ndo
ti Christ ti tene wala tongana mbi ga
ti bâ ALA wala tongana mbi yeke dä
pëpe, mbi lingbi ti mä sango ti ALA,
so ALA luti ngangu na yâ ti yingo
oko, nga ALA yeke tiri na tere ti mba
tongana âme oko ndali ti mabe so
aga na lege ti nzoni tënë, **28** nga
ALA dö na mbeto oko pëpe na gbele
azo so akanga lege na ALA. Ye so afa
biani so azo ni so ayeke gue ti ala na
futingo, me ti ALA, a yeke ga na
ALA salut; ye so afa so tënë so mbi
tene so alondo na Nzapa, **29** teti a
yeke ngbanga ti Christ si a mû pasa
ni na ALA ti tene ALA mä gi na bê na
lo pëpe, me nga ti tene ALA bâ pasi
ndali ti lo. **30** Teti gi oko tiri so
ALA bâ na ALA mä tënë ni fadeso na
ndo ti mbi, ni si ALA nga ayeke tiri
ni so.

2 Tongana mbeni tënë ti kpe-
ngba zo na yâ ti Christ, wala
mbeni tënë ti dengo bê so a tene
ni na ndoye, wala bingo bê na
mba, wala tâ yengo tere nga bango
mawa ti mba ayeke na popo ti ALA,
2 ALA sara si mbi duti na ngia bia-
ni ndali ti so bibe ti ALA ague oko,
ndali ti so ndoye ti ALA nga ague
oko, ALA duti beoko tongana âme
oko, bibe ti ALA aduti gi na ndo ti
tënë oko, **3** ALA sara mbeni ye
na gingo yanga wala na fango tere
pëpe, me na tâ be-ti-molenge ALA
bâ amba ti ALA tongana azo so aye-
ke kota ahon ALA; **4** zia zo oko oko
azia lê gi na ndo ti aye ti lo wani
pëpe, me lo zia lê nga na ndo ti aye
ti amba ti lo.

5 ALA bata na li ti ALA bango ndo
so, so lani Christ Jésus nga ayeke na
ni, **6** lo so, atâa lani lo yeke na yâ
ti tere so ayeke tongana ti Nzapa, lo
bi bê ti lo ti gbugburu ndo pëpe, so ti
tene ti lingbi tere na Nzapa. **7** Lo
sara tongaso pëpe, me lo dö aye ti lo
kue lo zia, lo mû tere ti ngbâa na lo
ga tongana zo. **8** Mingi ahon so,
tongana lani lo ga zo ti mitele, lo
sara tere ti lo kete na lo ga zo so amä
yanga juska na kuâ, kuâ na ndo ti
keke ti pasi. **9** Ndali ti tënë so
nga Nzapa ayä lo na nduzu na mbe-

ni kota ndo so ahon ti kozo ni, na
nzoni bê Nzapa amû na lo iri so
ayeke na ndo ti tanga ti airi kue,
10 si na iri ti Jésus likuni oko oko
kue akuku, likuni ti ala so ayeke na
yayu, ti ala so ayeke na ndo ti sese
nga na ti ala so ayeke na gbe ti sese,
11 na menga oko oko kue atene po-
lele so Jésus Christ ayeke Seigneur
ndali ti gloire ti Nzapa Babâ ni.

12 Ndani la, aita so mbi ndoye
ALA mingi, so ALA yeke mä yanga la-
kue, gi pëpe tongana mbi yeke na
tere ti ALA, me nga fadeso ALA yeke
nduru mingi ahon ti kozo ti mä ya-
nga tongana mbi yeke dä pëpe, ALA
ngbâ ti sara kua ndali ti salut ti ALA
wani juska a ga nzoni; ALA sara ni
tongana azo so ayeke na mbeto nga
so tere ti ala adö. **13** Teti a yeke
Nzapa si ayeke sara kusala na yâ ti
ALA ti tene ALA duti na nzara ti sara
ye nga ALA sara ye, na lo sara to-
ngaso ndali ti so a nzere na bê ti
lo. **14** ALA sara aye kue na diko-
ngo tënë na gbe ti go wala na papa
pëpe, **15** si ALA duti na sioni oko
pëpe nga na tënë oko na li ti ALA
pëpe, tongana amolenge ti Nzapa so
ayeke na sioni oko pëpe na popo ti
azo ti ngoi so, so sarango ye ti ala
aba bango na ayeke kirikiri mingi.
Na popo ti azo so, ALA yeke su ti ALA
tongana aye ti zango lumière na yâ
ti dunia. **16** Nga ALA ngbâ ti gbu
tënë ti fini ngangu, tongaso si mbi
wara lege ti duti na ngia mingi na
lâ ti Christ, ti bâ so mbi kpe loro
ni lani senge senge pëpe wala mbi
sara kua ngangu senge senge pëpe.
17 Me, même tongana a yeke tuku
mbi tongana offrande ti sämba na
ndo ti sandaga ti kusala so a sara
ni ndali ti nzoni ti azo na so mabe
apusu ALA ti sara ni, mbi yeke na
ngia na tere ti mbi anzere legeoko
na ALA kue. **18** Tongaso ALA nga,
ALA duti na ngia na tere ti ALA anze-
re legeoko na mbi.

19 Ti mbi, mbi yeke na beku ti
tokua Timothée fade fade na ALA kâ
tongana bê ti Seigneur Jésus aye,
si tongana mbi mä ande sango ti
ALA, âme ti mbi aduti na ngia.
20 Teti mbi yeke na mbeni zo nde
pëpe so ayeke na mara ti bibe ti
lo so na so abi bê ti lo biani na
ALA. **21** Teti atanga ni kue ayeke
gi gi aye so agbu bê ti ala wani, me
aye so agbu bê ti Christ Jésus pëpe.
22 Ye oko, ALA hinga biani ye so lo
sara ti fa so lo lingbi, teti legeoko to-
ngana mbeni molenge na babâ ti lo,
lo sara kua na tere ti mbi tongana
ngbâa ti sara si nzoni tënë amaï.
23 Tongaso, tongana mbi bâ ye so
ayeke si ande na mbi awe, bâ zo so
mbi yeke na beku ti tokua lo na
ALA la. **24** Biani, tongana bê ti
Seigneur aye, mbi yeke na beku so
na yâ ti kete ngoi mbi wani nga
mbi yeke gue ande kâ.

25 Ye oko, mbi bâ so a yeke nzo-
ni mbi tokua na ALA Épaphrodite,
ita ti mbi, mba ti mbi zo ti kua nga
mba ti mbi turugu ti Christ, me lo
yeke zo ti tokua ti ALA nga zo so
ALA tokua lo ti sara kua na mbi,
26 teti so lo ye mingi ti bâ lê ti ALA
kue nga vundu asara lo mingi ngba-
nga ti so ALA mä a tene lo tï kobela.
27 Ti tâ tënë ni, lo tï kobela nduru
na kuâ; me Nzapa asara nzoni bê na
lo. Biani, Nzapa asara gi nzoni bê na
lo pëpe, me lo sara nzoni bê na mbi
nga si mbi wara vundu na ndo ti vu-
ndu pëpe. **28** Tongaso mbi tokua
lo tâ gi hio na ALA, si na bango lo,
ALA kiri ALA duti na ngia na vundu
ti mbi adë kete. **29** Ni la, ALA ya-
mba tâ lo na ngia tongana ti so la-
kue ALA yeke yamba na azo ti Sei-
gneur, na ALA ngbâ ti bâ mara ti
azo tongana lo so na nene ni mingi,

30 ndali ti so lo ga lani nduru na
kuâ ngbanga ti kusala ti Seigneur
nga lo zia âme ti lo na lê ti kuâ, to-
ngaso si lo kanga dû ti peko ti ALA
so ALA yeke na ndo so pëpe ti sara
kusala ndali ti nzoni ti mbi.

3 Ti hunzi na ni, aita ti mbi, ALA
ngbâ ti duti na ngia na yâ ti Sei-
gneur. Ti mbi, ti kiri ti sû mbeti na
ndo ti a-oko tënë so ason mbi pëpe,
me a yeke ti bata ALA nzoni.
2 ALA sara hange na ambo, ALA
sara hange na azo so ayeke sara sio-
ni na amba ti ala, ALA sara hange
na ala so afâ zo na ganza. **3** Teti e
yeke azo so afâ tâ ganza ni, na so
ayeke sara kusala so ayeke nzoni-
kue na Nzapa na lege ti yingo ti lo,
na e pika kate na ndo ti Christ Jésus
nga e zia bê ti e kue na ndo ti aye ti
mitele pëpe, **4** atâa so mbi yeke
na araison ahon tanga ti azo kue ti
zia bê ti mbi kue na ndo ti aye ti
mitele.

Tongana mbeni zo abâ ti lo so lo
yeke na araison ti zia bê ti lo kue na
ndo ti aye ti mitele, mbi yeke na ni
ahon lo: **5** A fâ mbi na ganza la-
ngo miombe na peko ti dungo mbi,
mbi yeke zo ti mara ti Israël, ti kete
mara ti Benjamin, mbi yeke Hébreu
na babâ na mama ti mbi kue ayeke
aHébreu; âdu ti tënë ti ndia, mbi
yeke Farizien; **6** âdu ti sarango
ye na yapungo tere, mbi sara nga-
ngu na congrégation; âdu ti gango
zo ti mbilimbili na lege ti kpengo
ndia, mbi yeke mbeni zo so a wara
tënë na li ti lo oko pëpe. **7** Me ti
aye so lani mbi yeke bâ nzoni dä, na
bê ti mbi wani mbi dö ni mbi zia
ndali ti Christ. **8** Biani, ndali ti
hingango ye na ndo ti Christ Jésus
Seigneur ti mbi so mbeni ye ti hon
ni ayeke dä pëpe, mbi dö aye kue
mbi zia. Ndali ti lo, mbi dö aye kue
mbi zia, na mbi bâ aye ni tongana
gbâ ti azende si mbi lingbi ti wara
Christ **9** na a bâ so mbi yeke be-
oko na lo; so mbi yeke beoko na
lo so, a yeke ndali ti mbilimbili ti
mbi wani pëpe, mbilimbili so aga
na lege ti ndia, me a yeke ndali ti
mbilimbili so aga na lege ti mabe na
Christ, mbilimbili so alondo na Nza-
pa ngbanga ti mabe, **10** si mbi
hinga Christ nga na ngangu ti zingo-
ngo ti lo na kuâ, ti bâ pasi tongana
lo, ti kui mara ti kuâ ti lo, **11** ti bâ
wala mbi lingbi ti wara lege ti zingo
na zingongo ti akuâ so ayeke duti ti
lo hio.
12 Mbi tene pëpe so mbi wara
futa ni awe wala mbi ga ti mbi zo so
alingbi kue awe, me mbi yeke to-
mba pekoni ti bâ wala mbi lingbi
nga ti gbu ye so Christ Jésus kue
agbu mbi ndali ni. **13** Aita, mbi
bâ ti mbi so mbi de ti gbu ye ni pëpe;
me ye oko so mbi hinga ayeke so:
Mbi yeke girisa aye kue so ayeke na
peko ti mbi na mbi yôro go ti mbi
na mbage ti aye so ayeke na dawa,
14 mbi ngbâ ti kpe loro ni ti wara
ye so ayeke na gbele mbi so ayeke
futa ti iringo ndo ti gue na yayu,
iringo ndo so Nzapa airi na lege ti
Christ Jésus. **15** Tongaso, e kue
so e kpengba awe, zia e duti na mara
ti bango ndo tongaso, na tongana
ALA yeke na mbeni bibe nde na ndo
ti mbeni tënë, Nzapa ayeke fa ande
na ALA bango ndo ni so e sara tënë
ni fade. **16** Atâa nyen la asi, ndo
so e maï ngbii si e si dä awe so, zia
e ngbâ ti tambela mbilimbili na ndo
ti oko lege ni so.
17 Aita, ALA kue ALA ga azo so
asara ye tongana mbi, na ALA zia lê
ti ALA na ndo ti azo so ayeke ta-
mbela alingbi na tapande so ALA bâ
na mbage ti e. **18** Teti azo mingi

ayeke dä (mbi yeke sara ka tënë ti
ala lani, me fadeso mbi yeke sara
tënë ti ala nga na ngu ti lê) so aye-
ke tambela tongana awato ti keke ti
pasi ti Christ, **19** na ala yeke gue
gi ti tene a futi ala, nzapa ti azo so
ayeke yâ ti ala, na ala sara baba na
ndo ti aye so alingbi fade ti zia ka-
mene na lê ti ala, na ala bi bê ti ala
na ndo ti aye ti sese. **20** Âdu ti e,
kodoro ti e ayeke na yayu, na a yeke
kâ si mbeni sauveur ayeke londo ti
ga, Seigneur Jésus Christ so lê ti e
ayeke na lege ti ku lo; **21** lo si
fade lo yeke kiri ti leke tere ti e ti
kamene so ti kpa tere ti lo so ayeke
na gloire a lingbi na ngangu so lo
yeke na ni ti sara na kua, même ti
zia aye kue na gbe ti lo.

4 Ndani la, aita ti mbi so mbi
ndoye ALA mingi nga so nzara
ti bango ALA asara mbi mingi so,
ALA so ayeke ngia ti bê ti mbi na
couronne ti mbi, ALA so mbi ndoye
ALA mingi, ALA luti ngangu na yâ ti
Seigneur tongana ti so mbi tene fade
awe.

2 Mbi mû wango na Évodie nga
mbi mû wango na Syntyche ti tene
ala duti na oko bibe na yâ ti Sei-
gneur. **3** Biani, mbi hunda na mo
nga, mo so mo yeke tâ mba ti mbi
wakua, ti ngbâ ti mû maboko na
awali so, so atiri na tere ti mbi nda-
li ti nzoni tënë ni, na tere ti Clément
nga na tere ti tanga ti amba ti mbi
wakua, so iri ti ala ayeke na yâ ti
buku ti fini.

4 ALA duti lakue na ngia na yâ ti
Seigneur. Mbi kiri mbi tene: ALA
duti na ngia! **5** Zia azo kue ahi-
nga so ALA yeke sara ye na lege ni.
Seigneur ayeke nduru. **6** ALA gi
bê ti ALA na ndo ti mbeni ye pëpe,
me na yâ ti aye kue, na lege ti sa-
mbela, na lege ti vorongo tere na
Nzapa nga na sambela ti kiringo si-
ngila, ALA hunda na Nzapa aye so
agbu bê ti ALA, **7** na fade siriri ti
Nzapa so ahon ndo ti bibe kue aye-
ke bata bê ti ALA nga na lege ti hi-
ngango ndo ti ALA na lege ti Christ
Jésus.

8 Ti hunzi na ni, aita, ye kue so
ayeke tâ tënë, ye kue so zo ayeke ne
ni, ye kue so ayeke mbilimbili, ye
kue so ayeke nzoni-kue, ye kue so
zo alingbi ti ye ni, ye kue so a sara
nzoni tënë ni, atâa a yeke ye so aye-
ke nzoni mingi, wala ye so a lingbi
ti gonda ni, ALA ngbâ ti bi bê ti
ALA na ndo ti aye so. **9** Aye so
ALA manda ni, ALA yeda na ni, nga
ALA mä ni na ALA bâ ni na mbage ti
mbi, ALA ngbâ ti sara ni; na Nzapa ti
siriri ayeke duti ande na ALA.

10 Mbi yeke na ngia mingi na
yâ ti Seigneur so fadeso ALA kiri
ato nda ti bi bê ti ALA na mbi
awe. ALA bi bê ti ALA na mbi biani,
me ALA wara lege ti sara mbeni ye
pëpe. **11** Mbi yeke sara tënë so
pëpe ngbanga ti so ye atia mbi, teti,
na angoi kue, mbi manda ti zia bê ti
mbi gi na ndo ti ye so mbi yeke na
ni. **12** Mbi hinga lege ti duti na
yâ ti yere, mbi hinga lege ti duti
na ye mingi. Na yâ ti aye kue nga na
angoi kue mbi manda kode ti duti
nzoni, atâa yâ ti mbi asi wala mbi
duti na nzara, atâa mbi yeke na gbâ
ti ye wala ye atia mbi. **13** Mbi
wara ngangu ti sara aye kue ndali ti
lo so lo mû ngangu ni na mbi.

14 Ye oko, ALA sara nzoni so ALA
mû maboko na mbi na yâ ti vundu ti
mbi. **15** Ti tâ tënë ni, ALA, aita ti
Philippes, ALA hinga nga so na tongo
nda ti fango nzoni tënë ni, na ngoi so
mbi londo lani na Macédoine ti hon,
mbeni congrégation nde asara be-
oko na mbi pëpe na ndo ti tënë ti

mungo ye na zo nga na ti wa-
rango ye na maboko ti zo, gi ALA oko
awe, **16** ndali ti so même so mbi
yeke na Thessalonique, ALA tokua
na mbi aye so atia mbi, ALA tokua
ni gi fani oko pëpe me fani use.
17 Mbi yeke gi gingo ti wara mata-
bisi pëpe, me ye so mbi yeke gi gi-
ngo biani ayeke lengo so ayeke dü
mbeni mosoro mingi na ndo ni na
ALA. **18** Ye oko, mbi yeke na aye
kue alingbi na mbi na mbi yeke na
ni gbani gbani. Fadeso, ye asi mbi
singo, so mbi wara na maboko ti
Épaphrodite aye so ALA tokua na
mbi, mbeni ye so afun pendere, sa-
ndaga so a yeda na ni nga so anzere
na lê ti Nzapa. **19** Ande Nzapa ti
mbi ayeke mû na ALA gbâ ti aye kue
so atia ALA a lingbi na gbâ ti moso-
ro ti gloire ti lo na lege ti Christ Jé-
sus. **20** Zia a mû gloire na Nzapa
ti e nga Babâ ti e lakue lakue nga
kpu na kpu. Amen.

21 ALA tene bara ti mbi na azo
kue so ayeke nzoni-kue na so ayeke
beoko na Christ Jésus. Aita so aye-
ke na tere ti mbi atokua bara na ALA.
22 Azo kue so ayeke nzoni-kue, me
mbilimbili ala so ayeke ti da ti Cé-
sar, atokua bara na ALA.

23 Zia kota nzobe ti Seigneur ti e
Jésus Christ aduti na bibe so ALA
yeke na ni so.

MBETI SO PAUL ATOKUA NA

ACOLOSSIEN

1 Paul, bazengele ti Christ Jésus
na lege ti ye so bê ti Nzapa aye,
nga Timothée ita ti e, **2** atokua
mbeti so na azo so ayeke nzoni-kue
nga na aita be-ta-zo ti Colosses so
ayeke sara beoko na Christ Jésus:

Zia kota nzobe nga na siriri so alo-
ndo na Nzapa Babâ ti e aduti na ALA.

3 Lakue tongana e yeke sambela
teti ALA, e yeke kiri singila na Nza-
pa Babâ ti Seigneur ti e Jésus Christ,
4 teti e mä tënë ti mabe ti ALA na
Christ Jésus nga ndoye so ALA yeke
na ni na mbage ti azo kue so ayeke
nzoni-kue **5** ndali ti beku so ALA
yeke na ni na ndo ti aye so a bata ni
na ALA na yayu. ALA mä lani tënë ti
beku so tongana a fa tâ tënë ti nzoni
tënë so na ALA. **6** Nzoni tënë so, a
si na ALA, legeoko tongana ti so a
yeke lë lengo na a yeke maï gi maï-
ngo na yâ ti dunia mobimba, a yeke
sara nga tongaso na popo ti ALA, a lo-
ndo na lango so ALA mä na ALA hinga
mbilimbili kota nzobe ti Nzapa na
yâ ti tâ tënë. **7** A yeke Épaphras,
mba ti e ngbâa so e ndoye lo mingi,
si afa ye so na ALA; lo yeke wakua
be-ta-zo ti Christ so ayeke sara kua
na iri ti e. **8** A yeke lo nga si afa
na e tënë ti ndoye so yingo ti Nza-
pa amû lege na ALA ti duti na ni.

9 Ndani nga la si, ti e, a londo na
lango so si e mä na tënë ni, e zia pëpe
ti sambela ndali ti ALA na ti hunda ti
tene ALA si singo na tâ hingango ye
ti ye so bê ti Nzapa aye na ndara kue
nga na gbungo nda ti ye kue na
lege ti yingo, **10** tongaso si ALA
tambela na lege so alingbi na lê ti
Jéhovah, ti mû ngia mingi na lo. Na
oko ngoi ni ALA yeke ngbâ ande ti lë
lengo na yâ ti nzoni kusala kue nga
ti maï na yâ ti tâ hingango ye na ndo

ti Nzapa, **11** na a sara si ALA kpengba na lege ti pendere ngangu ti lo kue, si ALA gbu ngangu biani nga ALA duti na ngia ti kanga bê ti ku. **12** ALA kiri singila na Babâ ni so asara si ALA lingbi biani ti wara mbage na ye ti héritier ti azo so ayeke nzoni-kue so ayeke na yâ ti lumière.

13 Lo zi e na gbe ti komandema ti bingo na lo gue na e na yâ ti royaume ti Molenge ti lo so lo ndoye lo mingi. **14** Na lege ti Molenge so, a zi e na lege ti ngere so a futa ti zi azo, so ti tene a pardone asiokpari ti e. **15** Lo yeke image ti Nzapa so lê abâ pëpe, kozo ye* na popo ti aye kue so Nzapa asara, **16** ngbanga ti so a yeke na lege ti lo si a sara tanga ti aye kue na yayu nga na ndo ti sese, aye so lê abâ nga na aye so lê abâ pëpe, atâa a yeke atrône wala ala so akomande wala angorogbia wala akomandema. A sara tanga ti aye kue na lege ti lo nga ndali ti lo. **17** Nga, lo yeke kozo na tanga ti aye kue na a yeke na lege ti lo si tanga ti aye kue abâ gigi, **18** na lo yeke li ti tere ni, so ayeke congrégation. Lo yeke tongo nda ti ye kue, lo yeke kozo molenge so ayeke kozo zo ti zingo na popo ti akuâ, si lo lingbi ti ga lo so ayeke kozo na yâ ti aye kue, **19** ngbanga ti so Nzapa abâ so a yeke nzoni ti zia si aye kue asi singo na yâ ti Molenge ni, **20** nga ti tene na lege ti lo Nzapa asara si songo akiri na popo ti lo na tanga ti aye kue, atâa a yeke aye so ayeke na ndo ti sese wala aye so ayeke na yayu. Lo leke songo so na lege ti mênë ti Christ so lo tuku na ndo ti keke ti pasi.

21 Biani, ALA so ândö ALA yeke yongoro na Nzapa na ALA yeke awato ti lo ngbanga ti so ALA yeke bi bê ti ALA lani gi na ndo ti asioni kusala, **22** fadeso Nzapa asara si songo akiri na popo ti lo na ALA na lege ti tere ti lo so lo kä na kuâ, ti tene lo ga na ALA na gbele Nzapa tongana azo so ayeke nzoni-kue, so sioni oko ayeke na tere ti ALA pëpe nga so tënë oko ayeke na li ti ALA pëpe, **23** gi tongana biani ALA ngbâ lakue na yâ ti mabe, ALA luti na ndo ti gere ti mabe ni nga ALA luti ngangu na ALA zia si a hon na ALA yongoro pëpe na tere ti beku ti nzoni tënë so ALA mä ni, nzoni tënë so a fa ni na création kue so ayeke na gbe ti yayu na so mbi Paul mbi ga wakua ni.

24 Fadeso mbi yeke na ngia ndali ti apasi so mbi bâ ngbanga ti ALA. Ti mbi, na yâ ti tere ti mbi, mbi yeke hunzi tanga ti aye ti vundu ti Christ ndali ti tere ti lo so ayeke congrégation. **25** Mbi ga wakua ti congrégation so, a lingbi na kusala so Nzapa amû na mbi ti bâ lege ti aye ndali ti nzoni ti ALA, ti fa tënë ti Nzapa kue kue kue, **26** tënë so Nzapa ahonde nda ni na yâ ti angoi so ahon awe nga na azo ti angoi so ahon awe. Me fadeso a fa nda ni na azo ti lo so ayeke nzoni-kue, **27** ala so Nzapa ayeke na ngia ti sara si ala hinga wala gbâ ti mosoro ti tënë so lo honde nda ni so ayeke nyen na popo ti amara. Tënë ni so ayeke Christ so asara beoko na ALA, so ti tene ALA yeke na beku ti tene a mû gloire na ALA legeoko na lo. **28** A yeke lo si e yeke fa tënë ti lo, e yeke gboto mê ti azo kue nga e yeke fa ye na ala kue na lege ti ndara kue, si e lingbi ti ga na zo oko oko kue na Nzapa tongana zo so akpengba awe so asara beoko na Christ. **29** Ndani la, mbi yeke sara ngangu biani, mbi yeke tiri na

---

aCl 1:15* Na Grec: "kozo molenge."

lege ti ngangu ti lo so ayeke sara kua
na yâ ti mbi.
2 Mbi ye ALA hinga tâ kota tiri so
mbi yeke tiri ni ndali ti ALA,
ndali ti ala so ayeke na Laodicée nga
ndali ti ala kue so ade ti bâ lê ti mbi
lâ oko pëpe, **2** si bê ti ala alingbi
ti dë, tongaso si ala kue atingbi ti
ga oko na yâ ti ndoye ti tene ala
wara kota mosoro so ayeke gbungo
nda ti ye nzoni so ala yeke na ni, so
ayeke polele nga so ayeke tâ gi ni la
awe, ti tene ala wara tâ hingango
ye ti tënë so Nzapa ahonde nda ni,
so ayeke Christ. **3** A yeke na yâ ti
lo si a honde ngangu amosoro kue
ti ndara na ti hingango ye. **4** Mbi
tene tongaso si mbeni zo ahanda
ALA pëpe na atënë so ague na zo ti
ye peko ti mbeni ye. **5** Teti atâa
so mbi wani mbi yeke dä pëpe, bê ti
mbi ayeke na ALA, mbi yeke na ngia
nga mbi yeke bâ so aye ayeke ta-
mbela na lege ni na popo ti ALA nga
mabe ti ALA na Christ ayengi pëpe.
6 So ALA yeda na Seigneur Christ
Jésus awe, zia ALA ngbâ ti tambela
beoko na lo, **7** gunda ti ALA alï
sese na ALA kpengba na yâ ti lo, ALA
yengi pëpe na yâ ti mabe gi tongana
ti so a fa lani na ALA, nga na ngoi so
ALA yeke kiri singila na Nzapa, zia
mabe awu mingi mingi na yâ ti ALA.
8 ALA sara hange si mbeni zo
agbu ALA na kûkû pëpe na lege ti
senda-ndara na senge tënë ti handa
so alondo na ngobo ti azo, so ague
oko na aye ti dunia so, so ayeke to-
ngana aye ti molenge, me a gue oko
na Christ pëpe, **9** ngbanga ti so a
yeke na yâ ti lo si asarango ye ti tere
ti Nzapa kue kue kue aga mbeni tere
na a duti dä. **10** Ni la, ALA manke
mbeni ye oko pëpe na lege ti lo, lo so
lo yeke li ti ngorogbia kue nga na ko-
mandema kue. **11** Ndali ti songo
so ALA yeke na ni na lo, a fâ nga
ALA na ganza, so ayeke ganza ti
Christ, so maboko si afâ ni pëpe na
zingo tere ti zo so siokpari ayeke dä,
12 teti a lu ALA na Christ na yâ ti
batême ti lo, nga ndali ti songo so
ALA yeke na ni na lo, a zingo ALA nga
na kuâ ndali ti mabe ti ALA na yâ ti
ye so Nzapa asara, Nzapa so azingo
Christ na kuâ.
13 Nga, atâa so ALA kui lani awe
na yâ ti afaute ti ALA, na yâ ti duti-
ngo ti ALA ti zo so a fâ lo na ganza
pëpe, Nzapa asara si ALA kiri na fini
na ALA ga oko na Christ. Nzapa asa-
ra nzoni bê, lo pardone afaute ti e
kue **14** na lo mbô mbeti so a sû ni
si a zia tënë na li ti e, so na yâ ni a
yeke wara ambela so afâ ngbanga na
li ti e; na Nzapa alungula ni na lege
so lo pika ni na pointe na ndo ti keke
ti pasi. **15** Lo zi aye kue na tere ti
angorogbia na akomandema si ala
ngbâ tere senge, na lo fa ala na lê ti
azo tongana azo so a kinda ala awe;
na lege ti keke ti pasi ni lo yeke gbo-
to ala gbotongo na yâ ti molongo ti
azo so asö benda awe si ayeke ta-
mbela na yâ ni.
16 Ndani la, zia mbeni zo afâ
ngbanga na li ti ALA pëpe ndali ti
tengo ye na nyongo ye wala nda-
li ti mbeni matanga wala batango
mbeni fini nze wala lâ ti sabbat;
17 teti aye so kue ayeke gbede ti
mbeni ye so ayeke ga ande, me tâ ye
ni ayeke ti Christ. **18** ALA zia si
mbeni zo anzi futa ti ALA pëpe, mbe-
ni zo so ayeke wara ngia na yâ ti be-
ti-molenge so ayeke gi ti mvene ni
nga na yâ ti mbeni lege ti vorongo
a-ange. Zo tongaso “aluti mingi na
ndo ti” aye so lo bâ, na bibe ti lo ti
mitele apusu lo ti pika kate senge se-
nge, **19** me lo ngbâ pëpe na tere ti
li ni, so ti tene, lo so na lege ti lo, tere

ni kue angbâ gi ti kono na konongo ti so Nzapa aye, ndali ti so tere ni ayeke wara ye na atingbi oko na lege ti kusala ti ando so abio ni atingbi dä nga ndali ti akamba ti tere ni.

20 Tongana ALA kui legeoko na Christ awe na ndo ti tënë ti aye ti dunia so, so ayeke tongana aye ti molenge, ngbanga ti nyen ALA kiri ALA woko tere na gbe ti ambela so, mo bâ mo tene ALA ngbâ na yâ ti dunia ni? Ambela so atene: **21** "Mû ye so pëpe, tara ye so pëpe, ndu ye so pëpe"; **22** so kue so ayeke gi acommandement nga na afango ye ti azo na ndo ti tënë ti aye so tongana a sara kua na ni awe a yeke hunzi hunzingo. **23** Biani, ambela so akpa ye so ayeke na ndara, na a yeke bâ ni na lege ti vorongo Nzapa ti li ti zo wani, sarango ye na be-ti-molenge so ayeke gi ti mvene ni na sarango tere ti zo na pasi. Me aye so kue so ayeke senge senge na yâ ti bira so zo ayeke sara na nzara ti bê ti lo.

3 Ye oko, tongana a zingo ALA na kuâ legeoko na Christ awe, zia ALA ngbâ lakue ti gi aye so ayeke na yayu, ndo so Christ ni aduti dä na koti ti Nzapa. **2** ALA zia li ti ALA angbâ gi na ndo ti aye so ayeke na yayu, me na ndo ti aye so ayeke na sese pëpe. **3** Teti ALA kui awe, na a honde fini ti ALA legeoko na Christ a lingbi na ye so bê ti Nzapa aye. **4** Na ngoi so Christ so ayeke fini ti e ayeke fa tere ti lo na gigi, fade a yeke fa ALA nga legeoko na lo na yâ ti gloire.

5 Tongaso ALA sara si amembre ti tere ti ALA so ayeke na sese so akui tongana a ndu lango-sioni, sioni ye, nzara ti tere, sioni nzara ti bê na sarango bê ti ye, so ayeke vorongo ayanda. **6** A yeke ndali ti aye so si ngonzo ti Nzapa ayeke ga. **7** A yeke na yâ ti aye so si ândö ALA nga ayeke tambela dä, na ngoi so lani ALA ngbâ na yâ ni. **8** Me ti fadeso, ALA zi aye so kue yongoro na ALA: ngonzo, songo bê, sioni bê, zongango ndo nga na abuba tënë so asigigi na yanga ti ALA. **9** ALA tene mvene na popo ti ALA pëpe. ALA zi ngbene zo nga na asarango ye ti tere ti lo kue, **10** na ALA yü fini zo so na lege ti tâ hingango ye a sara si lo yeke ga gi fini alingbi na image ti Zo so asara ni; **11** ge so, Grec wala Juif ayeke dä pëpe, fango ganza wala fango ganza pëpe ayeke dä pëpe, wala wande, wala zo ti Scythe, wala ngbâa, wala zo so ayeke ngbâa pëpe ayeke dä pëpe; me Christ si ayeke aye kue na lo yeke na yâ ti aye kue.

12 So ALA yeke tongana azo so Nzapa asoro ALA awe, azo so ayeke nzoni-kue na so a ndoye ala, ALA yü tâ bango mawa ti zo, sarango nzoni na zo, tâ be-ti-molenge, sarango ye na ngangu pëpe; ALA yü nga kangango bê ti ku. **13** ALA ngbâ ti kanga bê na amba ti ALA na popo ti ALA, na ti pardone mba na bê ti ALA kue, tongana mbeni zo ayeke na tënë ti dema na tere ti mba ti lo. Gi tongana ti so Jéhovah apardone ALA na bê ti lo kue, ALA nga ALA sara tongaso. **14** Me, na ndo ti aye so kue, ALA yü ndoye, teti ndoye ayeke kamba ti bungbingo ye mbilimbili.

15 Nga, ALA zia siriri ti Christ afa lege na bê ti ALA, siriri so a iri ALA ndali ni na yâ ti tere oko. Na ALA fa singila ti bê ti ALA. **16** ALA zia tënë ti Christ aduti mingi mingi na yâ ti ALA na ndara ni kue. ALA ngbâ ti fa ye na azo nga ALA ngbâ ti gboto mê ti mba na popo ti ALA na lege ti apsaume, abia ti sepelango na

Nzapa, abia ti yingo so a he ni nzo-
ni; ALA ngbâ ti he bia na Jéhovah na
yâ ti bê ti ALA. **17** Na ye kue so
ALA tene ni wala ALA sara ni, ALA
sara ni na iri ti Seigneur Jésus, na
ALA kiri singila na Nzapa Babâ na
lege ti lo.

18 Awali, ALA woko tere na gbe ti
akoli ti ALA tongana ti so alingbi
na azo ti Seigneur. **19** Akoli, ALA
ngbâ lakue ti ndoye awali ti ALA na
ALA sara ngonzo mingi na tere ti
awali ti ALA pëpe. **20** Amolenge,
ALA mä yanga ti ababâ na amama ti
ALA na yâ ti aye kue, teti sarango
tongaso anzere na bê ti Seigneur.
21 Ababâ, ALA son bê ti amolenge
ti ALA pëpe, si bê ti amolenge ni
awoko pëpe. **22** Angbâa, ALA mä
yanga ti awa ti ALA na ndo ti sese ge
na yâ ti aye kue, ALA sara ni ndali ti
lê ti awa ti ALA ni pëpe tongana ti ala
so agi ti nzere na lê ti azo, me ALA
sara ni na vuru bê nga na mbeto ti
Jéhovah. **23** Aye kue so ALA yeke
sara, ALA sara ni na âme ti ALA kue
mo bâ mo tene ALA sara ni na Jého-
vah, me na azo pëpe, **24** teti ALA
hinga so Jéhovah si ayeke mû na ALA
futa ti ye ti héritier ni. ALA sara kua
tongana angbâa na Wa ni, so ayeke
Christ. **25** Ti tâ tënë ni, zo so asa-
ra sioni, fade lo yeke wara ye ti peko
ti sioni so lo sara, teti Nzapa ayeke
sara kangbi na popo ti azo oko pëpe.

4 Awa ti angbâa, ALA sara lakue
na angbâa ti ALA ye so ayeke
mbilimbili nga na lege ni, na hinga-
ngo so ALA yeke nga na mbeni Wa ti
ALA na yayu.

2 ALA ngbâ lakue ti sambela. Na
ndo ti tënë ti sambela ni, zia lê ti ALA
angbâ na zingo ni na ALA kiri singi-
la; **3** na oko ngoi ni ALA sambela
nga ndali ti e si Nzapa azi mbeni ya-
nga-da na e ti fa tënë ni nga ti fa na
azo tënë ti Nzapa so lo honde nda ni,
tënë so andu Christ, so ndali ni si
mbi yeke na yâ ti zingiri, **4** to-
ngaso si mbi fa tënë ni na gigi tonga-
na ti so a lingbi mbi fa ni na azo.

5 ALA ngbâ lakue ti sara ye na
ndara na mbage ti azo so ayeke
na gigi, na sarango kusala nzoni na
ngoi* ti ALA. **6** Zia lakue tënë ti
yanga ti ALA aduti nzoni, ALA zia
ingo dä, si ALA hinga tongana nyen
a lingbi ALA kiri tënë na zo oko oko.

7 Tychique, ita ti mbi so mbi
ndoye lo mingi, wakua be-ta-zo nga
mba ti mbi ngbâa na yâ ti Seigneur,
ayeke fa ande na ALA tënë ti aye
kue so asi na mbi. **8** A yeke ti
tene ALA hinga ye so asi na e na ti
tene bê ti ALA adë si mbi yeke tokua
lo na ALA so, **9** lo na Onésime, ita
ti mbi so ayeke be-ta-zo nga so mbi
ndoye lo mingi, lo so lo yeke ti ALA
kâ. Fade aita so ayeke fa na ALA aye
kue so asi ge.

10 Aristarque, mba ti mbi so a bi
mbi na lo na kanga, atokua bara na
ALA; Marc, fami ti Barnabas, abara
ALA nga (lo la si a mû lani yanga na
ALA ndali ti lo a tene: tongana lo si
na ALA kâ, ALA yamba lo nzoni),
11 na Jésus, so a iri lo Justus; ala so
ayeke ti azo so afâ ganza. Gi ala so
si ayeke amba ti mbi wakua teti
royaume ti Nzapa, na a yeke ala si
aga awamungo maboko so akpengba
mbi. **12** Épaphras, lo so lo yeke ti
ALA kâ, mbeni ngbâa ti Christ Jésus,
atokua bara na ALA. Lakue lo yeke
tiri ngangu ndali ti ALA na yâ ti asa-
mbela ti lo ti tene na nda ni ALA ga
azo so akpengba kue awe nga so amä
na bê ngangu na ye kue so bê ti Nza-
pa aye. **13** Mbi yeke tene nzoni
tënë ti lo, so lo yeke sara kua ngangu

---

aCl 4:5* Na Grec: “vongo ngoi so alingbi.”

ndali ti ALA, ndali ti azo so ayeke na Laodicée nga na ala so ayeke na Hiérapolis.

14 Luc, wanganga so e ndoye lo mingi, atokua bara na ALA, Démas kue abara ALA. **15** ALA tene bara ti mbi na aita ti Laodicée, ALA tene ni nga na ita-wali Nymphas nga na congrégation so ayeke na yâ ti da ti lo. **16** Na tongana ALA diko mbeti so na popo ti ALA awe, ALA leke si a diko ni nga na yâ ti congrégation ti aita ti Laodicée na ALA diko nga mbeni mbeti ni so ayeke ti Laodicée. **17** Nga, ALA tene tënë so na Archippe, ALA tene: "Mo zia lê ti mo lakue na ndo ti kusala so mo yeda ti wara ni na yâ ti Seigneur, si mo sara ni a hunzi."

18 So bara ti mbi Paul la, so mbi wani mbi sû na maboko ti mbi. ALA bi bê ti ALA lakue na zingiri so mbi yeke na yâ ni. Zia kota nzobe ti Nzapa aduti na ALA.

KOZO MBETI SO PAUL ATOKUA NA

ATHESSALONICIEN

1 Paul, Sylvain na Timothée atokua mbeti so na azo ti congrégation ti Thessalonique so asara beoko na Nzapa Babâ ni nga na Seigneur Jésus Christ:

Zia kota nzobe ti Nzapa nga na siriri aduti na ALA.

2 E yeke kiri singila lakue na Nzapa na ngoi so e yeke sara tënë ti ALA kue na yâ ti asambela ti e, **3** teti e yeke dabe ti e lakue na kusala so mabe apusu ALA ti sara, ngangu kua so ndoye apusu ALA ti sara ni nga na gbungo ngangu so ALA yeke na ni ndali ti beku ti ALA na Seigneur ti e Jésus Christ, na lê ti Nzapa ti e nga Babâ ti e. **4** Aita so Nzapa andoye ALA, e hinga so lo soro ALA awe, **5** teti nzoni tënë so e fa asi na ALA kâ lani gi pëpe na lege ti tënë ti yanga, me a si nga na ngangu, na yingo vulu nga na bê so ayeda na tënë ni kue; nga ALA hinga ye so e sara lani ndali ti nzoni ti ALA. **6** Na ALA ga azo so asara ye tongana ti e nga tongana ti Seigneur, teti e bâ so ALA yeda na tënë ni na yâ ti aye ti vundu mingi na ngia so alondo na yingo vulu, **7** na tongaso ALA ga mbeni tapande ndali ti azo kue so amä na bê si ayeke na Macédoine nga na Achaïe.

8 Ti tâ tënë ni, tënë ti Jéhovah so alondo na ALA kâ so, a mû gi yâ ti Macédoine nga na Achaïe pëpe, me tënë ti mabe ti ALA na Nzapa amû ndo kue, ye so asara si e lingbi ti tene mbeni tënë oko na ndo ni pëpe. **9** Teti azo so angbâ ti fa tongana nyen si ti kozoni e si lani na popo ti ALA, nga tongana nyen ALA dö lege ti ayanda ti ALA azia ti ga ti sara kua tongana angbâa na tâ Nzapa so ayeke na fini, **10** nga ti ku Molenge ti lo so ayeke londo na yayu ti ga, lo so Nzapa azingo lo na kuâ, so ti tene Jésus, lo so azi e na gbe ti ngonzo so ayeke ga.

2 Biani, aita, ALA wani ahinga atene guengo so lani e gue e bâ ALA so, pekoni angbâ senge pëpe, **2** me na peko ti so e wu pono lani na a sara ye ti kamene na e na kodoro ti Philippes (tongana ti so ALA hinga ni), Nzapa ti e asara si e zi mbeto na yâ ti e ti fa nzoni tënë ti lo na ALA na

yâ ti kota tiri. **3** Teti wango so e
mû alondo pëpe na yâ ti atënë so
ayeke na lege ni pëpe, e mû ni na
yâ ti sioni ye pëpe nga na tënë ti
handango zo pëpe, **4** me, legeoko
tongana ti so Nzapa abâ so e lingbi
awe ti tene lo zia nzoni tënë ni na
maboko ti e ti bata, e nga e yeke sara
tënë ni ti nzere na lê ti azo pëpe, me
ti nzere na lê ti Nzapa, lo so abâ bê
ti e.
5 Biani, e ga lâ oko pëpe na ALA
na anzerengo tënë (tongana ti so ALA
hinga), wala na tënë ti handango lê
ti honde ndo ti kota bê ti e; Nzapa
ayeke témoin ni! **6** Nga e gi lâ oko
pëpe ti wara gloire na mbage ti azo,
na mbage ti ALA wala na mbage ti
ambeni zo nde, atâa so e lingbi fade
ti duti mbeni nengo kungba na ndo
ti ALA teti so e yeke abazengele ti
Christ. **7** E sara tongaso pëpe, me
na ngoi so e yeke lani na popo ti ALA,
e sara ye na ALA na nzoni bê tonga-
na mbeni mama so ayeke mû me na
amolenge ti lo na lo bata ala nzoni.
8 Teti so e ye ALA mingi, e yeke lani
na ngia ti fa na ALA gi nzoni tënë ti
Nzapa pëpe, me e mû nga âme ti e
kue na ALA, ngbanga ti so ALA ga azo
so e ndoye ALA mingi.
9 Aita, biani ALA dabe ti ALA na
ngangu kua nga na pasi ti e. Tonga-
na e yeke fa lani nzoni tënë ti Nza-
pa na ALA, e sara kua bï na lâ si
e ga mbeni nengo kungba na ndo
ti mbeni zo na popo ti ALA pëpe.
10 ALA yeke atémoin ni, na Nzapa
nga kue ayeke témoin ni, so na yâ ti
sarango ye ti e na mbage ti ALA, aita
so amä na bê, ALA bâ tongana nyen
e yeke lani be-ta-zo, e yeke mbili-
mbili nga tënë ayeke na li ti e pëpe.
11 Tongana ti so ALA hinga ni nzo-
ni, e zia pëpe ti wa ALA oko oko kue,
ti dë bê ti ALA nga ti sara tënë mi-
ngi na ALA, legeoko tongana mbeni
babâ ayeke sara na amolenge ti lo,
12 si ALA ngbâ ti tambela na lege so
alingbi na lê ti Nzapa, lo so lo iri ALA
na yâ ti royaume nga na gloire ti lo.
13 Ndani la si e nga e kiri singila
lakue na Nzapa ngbanga ti so, na
ngoi so ALA yamba tënë ti Nzapa so
e fa lani na ALA, ALA yamba ni to-
ngana tënë so alondo na azo pëpe,
me tongana tënë ti Nzapa, na a yeke
tënë ti lo biani, tënë ni so ayeke sa-
ra nga kua na yâ ti bê ti ALA, aita so
amä na bê. **14** Teti ALA ga azo
so amû tapande ti acongrégation ti
Nzapa so ayeke na Judée na so asa-
ra beoko na Christ Jésus, ndali ti so
ALA to nda ti bâ na maboko ti azo ti
kodoro ti ALA a-oko pasi so aita ti Ju-
dée nga abâ ni na maboko ti aJuif
15 so afâ même Seigneur Jésus nga
na aprophète, na ala sara nga ye ti
ngangu na e. Na ala yeke mû ngia na
Nzapa pëpe, me ala ke ye so ayeke
ndali ti nzoni ti azo kue, **16** teti
ala tara ti kanga lege na e ti fa tënë
na azo ti amara si a sö fini ti azo so,
na ye ti pekoni ayeke so aJuif so
angbâ gi ti sara siokpari mingi. Me
na nda ni ngonzo ti Nzapa atï na ndo
ti ala awe.
17 Ti e, aita, na ngoi so a kangbi
popo ti e na ALA na ngangu teti
kete ngoi (biani e lingbi lani ti bâ
ALA pëpe, me bê ti e ayeke na ndo
ti ALA), e sara ngangu ti bâ lê ti
ALA teti nzara ti ALA asara e mingi.
18 Ndani la, e ye lani ti gue na ALA
kâ, so ti tene mbi Paul mbi tara ti
gue fani oko, même fani use ni, me
Satan akanga lege na e. **19** Beku
ti e, wala ngia ti e wala couronne ti
e so e yeke pika ande kate ngbanga
ni na gbele Seigneur ti e Jésus na
ngoi so lo yeke si na lo yeke duti
dä ayeke nyen? A yeke ALA pëpe?
20 Biani, ALA si ayeke gloire ti e
nga na ngia ti e.

3 Tongaso, na ngoi so e lingbi ti
kanga bê ti e na ni mbeni pëpe,
e bâ so a yeke nzoni ti tene gi e oko
e ngbâ na Athènes, **2** na e tokua
ita ti e Timothée, wakua ti Nzapa so
ayeke fa nzoni tënë na ndo ti Christ,
ti gue ti kpengba ALA na ti dë bê ti
ALA si a sara nzoni na mabe ti ALA,
3 si aye ti vundu so ayengi mbeni
zo pëpe. Teti ALA wani ALA hinga so
a yeke aye so a leke ni kozo awe ti si
na e. **4** Biani, so e yeke ândö na
tere ti ALA, lakue e yeke tene na ALA
so a lingbi ye ti vundu asi na e, gi to-
ngana ti so a si awe, nga tongana ti
so ALA hinga. **5** Ndani la, na ngoi
so mbi lingbi ti kanga bê ti mbi na
ni mbeni pëpe, mbi tokua ndo na
ALA kâ ti hinga tënë na ndo ti duti-
ngo ti ALA be-ta-zo, teti mbi hinga
pëpe wala Wahanda atara ALA awe,
na tongaso peko ti ngangu kua ti e
angbâ senge.

6 Me so Timothée alondo na ALA
kâ, singo ti lo na e ge la, na lo tene
na e nzoni tënë na ndo ti mabe ti ALA
nga na ndo ti ndoye ti ALA. Lo tene
so ALA ngbâ lakue ti dabe ti ALA na
e na anzoni ye so e sara, na ALA sara
nzara ti bango e tongana ti so e nga
e sara nzara ti bango ALA. **7** Nda-
ni la, aita, ndali ti so ALA fa so ALA
yeke be-ta-zo, bê ti e adë ndali ti
ALA na yâ ti pono nga na yâ ti vundu
ti e kue, **8** teti fadeso e bâ so e
kiri e wara ngangu tongana biani
ALA luti ngangu na yâ ti Seigneur.
9 Teti singila ti nyen si e lingbi ti
mû na Nzapa ngbanga ti ALA na peko
ti ngia kue so e wara ni na gbele
Nzapa ti e ndali ti ALA? **10** Nga bï
na lâ e yeke voro tere ti e mingi min-
gi na lo ti tene e bâ lê ti ALA na ti
zia na ndo ti mabe ti ALA ye so aman-
ke dä si mabe ti ALA ni akpengba.

11 Zia Nzapa, lo so ayeke Babâ ti
e, nga na Seigneur ti e Jésus afa lege
na e nzoni ti si na ALA kâ. **12** Nga,
zia Seigneur asara si ALA maï, biani,
ALA si singo, na ndoye ti amba ti ALA
nga na ti azo kue, gi tongana ti so e
nga e yeke na ni na mbage ti ALA,
13 si lo lingbi ti sara si bê ti ALA
ayengi pëpe, na ALA duti na tënë na
li ti ALA pëpe nga nzoni-kue na lê ti
Nzapa Babâ ti e, na ngoi so Seigneur
ti e Jésus ayeke si na lo yeke duti dä,
lo na azo ti lo kue so ayeke nzoni-
kue.

4 Ti hunzi na ni, aita, legeoko to-
ngana ti so e wa ALA lani na
ndo ti lege so a lingbi ALA tambela
na ni nga ALA mû ngia na Nzapa
(tongana ti so ALA yeke tambela fa-
deso), e hunda na ALA nga e wa ALA
na iri ti Seigneur Jésus ti ngbâ ti
sara ni mingi ahon so. **2** Teti ALA
hinga yanga so e mû lani na ALA na
iri ti Seigneur Jésus.

3 Bâ, ye so Nzapa aye ayeke ti
tene ALA ga nzoni-kue, ALA gbanzi
tere ti ALA na lango-sioni; **4** lo ye
si zo oko oko na popo ti ALA ahinga ti
kanga nzara ti tere ti lo wani si lo
duti nzoni-kue nga na nengo tere,
5 me na lege ti asioni nzara ti tere
pëpe tongana ti so amara so ahinga
Nzapa pëpe ayeke nga na ni. **6** Ye
so Nzapa aye nga ayeke ti tene mbe-
ni zo ague juska ti sara sioni na ita ti
lo nga ti nzi adroit ti lo na ndo ti tënë
so pëpe, teti Jéhovah si ayeke fâ
ngbanga na ndo ti aye so kue, gi to-
ngana ti so e sara tënë ni kozo na ALA
nga e fa nda ni kue na ALA awe.
7 Teti Nzapa airi e pëpe ti kanga lê
na ndo ti sioni ye, me ti duti azo so
ayeke nzoni-kue. **8** Ni la, tonga-
na mbeni zo ake, lo yeke ke zo pëpe,
me lo yeke ke Nzapa, lo so azia yi-
ngo vulu ti lo na yâ ti ALA.

9 Ye oko, âdu ti tënë ti yengo tere
tongana aita, a yeke mbeni ye ti tene
mbi sû mbeti na ALA ndali ni pëpe,

teti Nzapa afa na ALA ti ye tere na
popo ti ALA. **10** Tâ tënë, a yeke
ye so ALA yeke sara ni na aita kue
so ayeke na yâ ti Macédoine kue.
Me, aita, e wa ALA mingi ti ngbâ ti
sara ni mingi mingi ahon ti kozo,
11 na ti sara kue ti duti gi na siriri
nga ti sara gi ye so abâ gi ALA wani,
ti sara kua na maboko ti ALA wani gi
tongana ti so e mû lani yanga na ALA
ti sara; **12** tongaso si ALA tambe-
la na lege ni na lê ti azo ti gigi nga
mbeni ye amanke ALA pëpe.
13 Nga, aita, e ye ALA hinga tënë
na ndo ti azo so akui,* si ALA sara
mawa ahon ndo ni pëpe tongana ta-
nga ti azo so ayeke na beku pëpe.
14 Teti tongana e mä na bê so Jésus
akui na lo zingo na kuâ, e mä na bê
nga so ala so akui beoko na Jésus,
fade Nzapa ayeke ga na ala legeoko
na lo. **15** Bâ ye so e ye ti fa na ALA
na lege ti tënë ti Jéhovah la: E so e
yeke na fini si e yeke ngbâ juska na
ngoi so Seigneur ayeke si na lo yeke
duti dä, fade e yeke hon kozo pëpe
na ala so akui awe, **16** ngbanga ti
so Seigneur wani ayeke londo na
yayu ti zu, fade lo yeke mû yanga na
kota go, na go so ayeke ti archange
nga na trompette ti Nzapa; na ala so
asara beoko na Christ si akui awe
ayeke londo ande kozoni. **17** Na
pekoni, e so e yeke na fini si e ngbâ,
a yeke mû e ande legeoko na ala na
yâ ti mbinda ti gue ti tingbi na Sei-
gneur na yâ ti pupu; na tongaso e
yeke duti lakue lakue na tere ti Sei-
gneur. **18** Ni la, ALA ngbâ ti dë bê
ti mba na tënë so.

5 Aita, âdu ti ngoi ni nga na ala-
ngo ni so a soro awe, mbeni ye
ti tene a sû mbeti na ALA ndali ni
la pëpe. **2** Teti ALA wani ahinga
mbilimbili so lâ ti Jéhovah ayeke ga
tâ gi tongana mbeni zo ti nzi na bï.
3 Na ngoi so azo ni ayeke tene: "Si-
riri na nzoni duti ayeke dä!" mo ye ti
bâ, futingo ayeke ga gi hio tongaso
na ndo ti ala gi tongana ti so songo
yâ ayeke gbu mbeni mama ti ngo; na
ala yeke kpe ande oko pëpe. **4** Me
ALA, aita, ALA yeke na yâ ti bingo
pëpe, si lango ni so anzi ALA nzingo
tongana ti so kota lâ ayeke nzi azo ti
nzi, **5** teti ALA kue ayeke amole-
nge ti lumière nga amolenge ti kota
lâ. E yeke ti bï wala ti bingo pëpe.
6 Tongaso, zia e lango pëpe to-
ngana ti so atanga ni ayeke lango,
me zia lê ti e angbâ na zingo ni na e
zia li ti e kpô. **7** Teti azo so ayeke
lango, ala yeke lango lakue gi na bï,
na azo so ayeke sulêe, ala yeke sulêe
ka gi na bï. **8** Me ti e so e yeke azo
ti kota lâ, a yeke nzoni e zia li ti e kpô
na e yü na kate ti e bongo ti wen ti
mabe na ti ndoye nga e yü beku ti
salut tongana casque, **9** ngbanga
ti so Nzapa asoro e, ti tene ngonzo
ti lo atï na ndo ti e pëpe, me ti tene
e wara salut na lege ti Seigneur ti
e Jésus Christ. **10** Lo kui teti e si,
atâa e lango pëpe wala e lango, e li-
ngbi ti duti na fini legeoko na lo.
11 Ni la, ALA ngbâ ti dë bê ti mba
nga ti kpengba mba gi tongana ti so
ALA yeke sara so.
12 Aita, e hunda na ALA ti ne azo
so ayeke sara kua ngangu na popo ti
ALA, so ayeke fa lege na ALA na yâ ti
kusala ti Seigneur nga so ayeke gbo-
to mê ti ALA. **13** E hunda nga na
ALA ti tene, na lege ti ndoye, ALA ne
azo so mingi mingi teti kusala so ala
yeke sara. ALA duti na siriri na popo
ti ALA. **14** Na mbage nga, aita, e
wa ALA: ALA gboto mê ti azo so aye-
ke sara ye kirikiri, ALA sara tënë so
adë bê ti a-âme so vundu asara ala
mingi, ALA mû maboko na azo so

1aT 4:13* Na Grec: "alango (na yâ ti kuâ)."

awoko nga ALA kanga bê ti ALA na
azo kue. **15** ALA bâ si mbeni zo
akiri sioni teti sioni na mba ti lo
pëpe, me lakue ALA tomba peko ti ye
so ayeke nzoni ndali ti amba ti ALA
nga ndali ti azo kue.

16 ALA duti na ngia lakue.
17 ALA ngbâ ti sambela lakue.
18 ALA kiri singila ngbanga ti aye
kue. Teti so ayeke ye so bê ti Nza-
pa aye na mbage ti ALA na lege ti
Christ Jésus la. **19** ALA mingo wâ
ti yingo pëpe. **20** ALA bâ tenengo
aprophétie tongana buba ye pëpe.
21 ALA gi ti bâ wala aye kue ayeke
tâ tënë; ALA gbu ngangu ye so ayeke
nzoni mingi. **22** ALA gbanzi tere
ti ALA na mara ti aye ti sioni kue.

23 Zia Nzapa ti siriri ni wani asa-
ra si ALA ga tâ nzoni-kue. Na yâ ti
aye kue, zia a bata yingo na âme nga
na tere so ayeke ti ALA kue si a duti
na sioni oko pëpe na ngoi so Sei-
gneur ti e Jésus Christ ayeke si na lo
yeke duti dä. **24** Zo so airi ALA so,
lo yeke be-ta-zo, na lo yeke sara ye
so ande nga.

25 Aita, ALA ngbâ ti sambela
ndali ti e.

26 ALA bara aita ni kue na ALA su
ngbangba ti ala tongana ti aita.

27 Mbi hunda na ALA mingi na
iri ti Seigneur ti tene a diko mbeti so
na aita kue.

28 Kota nzobe ti Seigneur ti e Jé-
sus Christ aduti na ALA.

USE MBETI SO PAUL ATOKUA NA

ATHESSALONICIEN

1 Paul, Sylvain na Timothée a-
tokua mbeti so na azo ti con-
grégation ti Thessalonique so asara
beoko na Nzapa Babâ ti e nga na
Seigneur Jésus Christ:

2 Zia kota nzobe nga na siriri so
alondo na Nzapa Babâ ni nga so alon-
do na Seigneur Jésus Christ aduti
na ALA.

3 Aita, e bâ so a yeke ngbanga ti
e ti kiri singila lakue na Nzapa nda-
li ti ALA, na a yeke na lege ni ti sara
tongaso, ngbanga ti so mabe ti ALA
angbâ gi ti kono mingi nga ndoye so
ALA oko oko kue ayeke na ni si ALA
yeke fa na popo ti ALA angbâ gi ti
maï. **4** Ni la, e pika kate ti e na
ndo ti ALA na yâ ti acongrégation ti
Nzapa ngbanga ti gbungo ngangu ti
ALA nga na mabe ti ALA na yâ ti aye
ti ngangu kue so a sara na ALA
nga na yâ ti aye ti vundu so ALA
yeke kanga bê ti ALA dä. **5** Aye
so kue afa polele so fango ngba-
nga ti Nzapa ayeke mbilimbili, na
a yeke sara si a diko ALA azo so a-
lingbi na royaume ti Nzapa so bia-
ni ALA yeke bâ pasi ndali ni.

6 Teti biani na lê ti Nzapa a yeke
na lege ni ti tene lo kiri peko ti vu-
ndu na azo so ayeke sara ye ti vu-
ndu na ALA, **7** me ti ALA, so ALA
yeke bâ pasi na ye ti vundu ni, e na
ALA e yeke wu pupu na ngoi so Sei-
gneur Jésus ayeke sigigi* na yayu,
lo na angangu ange ti lo, **8** na
yâ ti mbeni menga-wa, tongana lo
yeke futa kula na azo so ahinga
Nzapa pëpe nga na azo so asara ye
alingbi pëpe na nzoni tënë na ndo
ti Seigneur ti e Jésus. **9** Ala ni so

2aT 1:7* Wala "lo fa tere ti lo na gigi."

ayeke wara ande ngbanga so ayeke
futingo ti biani biani, na ala yeke
girisa na lê ti Seigneur nga na gbele
gloire ti ngangu ti lo, **10** na ngoi
so lo yeke ga ti tene a mû gloire na
lo tënë ti azo ti lo so ayeke nzoni-
kue, na ti tene na lango ni so azo so
abâ lo, bê ti ala adö tënë ti ala kue
so ayeke lani na mabe, ngbanga ti
so tënë so e fa, ALA yeda na ni na
mabe.

11 A yeke ndali ti atënë so si la-
kue e yeke sambela ndali ti ALA, ti
tene Nzapa ti e adiko ALA azo so ali-
ngbi na iringo ndo so lo iri na ALA,
nga ti tene na ngangu ti lo, lo sara
biani ye kue ti nzoni so a nzere na
lo ti sara, na lo sara si kusala so
ALA sara ni na mabe ahunzi kue,
12 si a lingbi ti mû gloire na iri ti
Seigneur ti e Jésus na lege ti ALA,
na ALA nga a mû gloire na ALA le-
geoko na lo, a lingbi na kota nzobe
ti Nzapa ti e nga na ti Seigneur Jé-
sus Christ.

2 Ye oko, aita, na ndo ti tënë
ti ngoi so Seigneur ti e Jésus
Christ ayeke si na lo yeke duti dä
nga ti bungbingo e na tere ti lo, e
hunda na ALA **2** ti zia si li ti ALA
aga kirikiri hio pëpe wala tere ti
ALA adö pëpe ndali ti mbeni tënë so
yingo atene wala ndali ti mbeni
tënë so a tene na yanga wala ndali
ti mbeni mbeti so mo bâ mo tene e
si e tokua ni, so atene lâ ti Jéhovah
asi awe.

3 Zia mbeni zo ahanda ALA na
mbeni ye oko pëpe, ngbanga ti so
lâ ni so ayeke ga kozoni pëpe si ke-
ngo tënë* alondo nga a hinga zo-ti-
kpengo-ndia-pepe, molenge so a
yeke futi lo ande. **4** Lo yeke zo ti
kengo tënë na lo bâ tere ti lo so lo
yeke na ndo ti azo kue so a iri ala
"nzapa" wala so a yeke voro ala, to-
ngaso lo duti na yâ ti temple ti Nza-
pa na lo fa tere ti lo na lê ti azo
tongana mbeni nzapa. **5** So mbi
yeke lani na tere ti ALA, ALA dabe ti
ALA so mbi yeke sara ka tënë ti aye
so na ALA pëpe?

6 Fadeso ALA hinga ye so ayeke
kanga lege awe, si lo fa tere ti lo na
ngoi ti lo. **7** Tâ tënë, tënë ti kpe-
ngo ndia pëpe so zo amä yâ ni pëpe
so ato nda ti sara kua ti lo awe; me a
yeke ngbâ ye so zo amä yâ ni pëpe
ti si gi na ngoi so a yeke zi zo so
ayeke kanga lege fadeso. **8** Na
pekoni awe, fade zo-so-akpe-ndia-
pepe so ayeke fa tere ti lo na gigi,
lo so fade Seigneur Jésus ayeke fâ
lo na pupu ti yanga ti lo na lo neka
lo na lege ti ye so afa so lo si awe
na lo yeke dä. **9** Me ngoi so zo-
so-akpe-ndia-pepe ayeke si na lo
yeke duti dä ayeke na lege ti kusa-
la ti Satan, na lege ti akusala kue ti
ngangu, afä nga na aye ti dongo bê
ti mvene, **10** na lege ti sarango
kusala na akode kue so ayeke mbi-
limbili pëpe ti handa na azo so aye-
ke gue ti wara futingo, so ayeke
futa ti ala la, ngbanga ti so ala fa
pëpe so ala yeke na kota nzara ti tâ
tënë si ala wara salut. **11** Ndani
la Nzapa azia si bibe ti handango zo
asi na ala, si ala mä na bê na mve-
ne, **12** ti tene a fâ ngbanga na li
ti ala kue ndali ti so ala mä na bê na
tâ tënë pëpe, me ala wara ngia na
yâ ti ye so ayeke mbilimbili pëpe.

13 Ye oko, aita so Jéhovah ando-
ye ALA, e bâ so a yeke ti e ti kiri si-
ngila na Nzapa lakue ndali ti ALA,
ngbanga ti so, ngbene ye na tongo
nda ni, Nzapa asoro ALA ti wara
salut na lege so lo sara si ALA ga

2aT 2:3* Wala "azo so adö nzoni lege ti voro-
ngo Nzapa azia."

nzoni-kue na lege ti yingo ti lo; nga
lo soro ALA na lege ti mabe ti ALA
na tâ tënë. **14** A yeke ndali ti sa-
lut so la si lo iri ALA na lege ti nzo-
ni tënë so e fa, ti tene ALA wara
gloire ti Seigneur ti e Jésus Christ.
15 Tongaso, aita, ALA luti ngangu
na ALA bata angobo so a fa na ALA
lani, atâa a fa ni na ALA na ya-
nga wala na lege ti mbeti so e to-
kua. **16** Nga, zia Seigneur ti e
Jésus Christ na Nzapa Babâ ti e so
andoye e nga so amû na e dengo bê
ti lakue lakue nga na nzoni beku na
lege ti kota nzobe ti lo **17** adë bê
ti ALA na asara si ALA luti ngangu
na yâ ti nzoni kusala nga na nzoni
tënë kue.

3 Ti hunzi na ni, aita, ALA ngbâ
ti sambela ndali ti e, si tënë ti
Jéhovah angbâ ti gue na li ni hio hio
na a ngbâ ti mû gonda na ni gi to-
ngana ti so a yeke mû gonda na ni
na popo ti ALA. **2** ALA ngbâ nga ti
sambela ndali ti e si a zi e na ma-
boko ti asioni zo so ayeke sara sioni
na amba ti ala, teti mabe ayeke ye
so azo kue si ayeke na ni pëpe.
3 Me Seigneur ayeke be-ta-zo, na
fade lo yeke sara si ALA luti ngangu
nga lo yeke bata ALA si Zo ti sioni
asara ye na ALA pëpe. **4** Nga, teti
so e yeke azo ti Seigneur e zia bê ti
e kue na ALA, so yanga so e mû na
ALA, ALA yeke sara ye alingbi na
ni na ALA yeke ngbâ ande ti sara
ye alingbi na ni. **5** Zia Seigneur
angbâ ti fa lege nzoni na bê ti ALA
si ALA ndoye Nzapa nga ALA gbu
ngangu teti Christ.

6 Fadeso, aita, na iri ti Seigneur
Jésus Christ e mû yanga na ALA, e
tene: ALA gboto tere ti ALA yongoro
na ita kue so atambela kirikiri na so
atambela pëpe alingbi na ngobo so
e fa na ALA. **7** Teti ALA wani ahi-
nga tongana nyen a lingbi ALA sara
ye tongana ti e, ngbanga ti so e sara
ye lani kirikiri na popo ti ALA pëpe
8 nga e te kobe ti mbeni zo senge
senge pëpe. Me, bï na lâ e sara
kua ngangu na gbiki ti li ti e si
e ga mbeni nengo kungba na ndo
ti mbeni zo na popo ti ALA pëpe.
9 E tene pëpe so e yeke na droit
pëpe ti hunda ye na ALA, me e sara
tongaso ti tene e ga mbeni tapande
teti ALA si ALA sara ye tongana e.
10 Nga, so e yeke lani na tere ti
ALA, e yeke mû ka yanga so na
ALA, e tene: "Tongana mbeni zo aye
ti sara kua pëpe, zia lo te nga ye
pëpe." **11** Teti e mä a tene ambe-
ni zo na popo ti ALA ayeke tambela
kirikiri, ala yeke sara kua oko pëpe,
me ala yeke yôro yanga ti ala na yâ
ti atënë so abâ ala pëpe. **12** E
mû yanga na azo tongaso na e wa
ala mingi na iri ti Seigneur Jésus
Christ, e tene: ala duti na siriri na
ala sara kua ti ala si ala te kobe ti
peko ti kua ti ala.

13 Ti ALA, aita, zia bê ti ALA
awoko na sarango nzoni ye pëpe.
14 Me tongana mbeni zo ake ti mä
tënë ti e so ayeke na yâ ti mbeti so,
ALA zia lê ti ALA na ndo ti lo nzoni,
ALA zia ti sara songo na lo tongaso si
kamene asara lo. **15** Ye oko, ALA
bâ lo tongana mbeni wato pëpe, me
ALA ngbâ ti gboto mê ti lo tongana
mbeni ita.

16 Zia Seigneur ti siriri amû na
ALA siriri lakue na yâ ti ye kue. Sei-
gneur aduti na ALA kue.

17 So bara ti mbi Paul la, so mbi
wani mbi sû na maboko ti mbi, so
ayeke fä so ayeke na yâ ti ambeti ti
mbi oko oko kue. So lege ti sungo
mbeti ti mbi la.

18 Zia kota nzobe ti Seigneur ti
e Jésus Christ aduti na ALA kue.

KOZO MBETI SO PAUL ATOKUA NA

TIMOTHÉE

1 Paul, bazengele ti Christ Jésus
na lege ti yanga so Nzapa Sau-
veur ti e amû nga na ti Christ Jésus,
beku ti e, **2** atokua mbeti so na
Timothée, tâ molenge ti mbi na yâ
ti mabe:

Zia kota nzobe, nzoni bê na siriri
so alondo na Nzapa Babâ ni nga so
alondo na Christ Jésus Seigneur ti e
aduti na mo.

3 Gi tongana ti so mbi wa mo
lani ti ngbâ na Éphèse na ngoi so
lani mbi ga nduru ti gue na Macé-
doine, mbi wa mo nga fadeso ti
ngbâ kâ, tongaso si mo mû yanga
na ambeni zo ti fa ambeni tënë
nde pëpe, **4** ti dengi mê pëpe na
ambaï ti mvene nga na dikongo mo-
longo ti iri ti akotara, so na nda ni
mbeni ye ayeke na pekoni pëpe, me
so adü gi ahundango ndo so amû
ngoi ti zo mingi ahon ti mû na zo
mbeni ye so alondo na Nzapa nga
so akpengba mabe ti zo. **5** Biani,
nda ni so mbi mû yanga so ayeke ti
tene e duti na ndoye so alondo na
vuru bê, na nzoni yingo-ti-hinga
nga na mabe so ayeke ti handango
lê ti zo pëpe. **6** Teti so ambeni zo
ague nde na aye so, a sara si ala dö
lege ni azia ti gue na peko ti asenge
senge tënë, **7** ala ye ti ga azo ti
fango ndia, me aye so ala yeke tene
nga so ala yeke luti na ndo ni nga-
ngu so, ala mä yâ ni pëpe.

8 E hinga so Ndia ayeke nzoni
mingi gi tongana a sara kua na
ni tongana ti so a hunda **9** na
hingango ye so: A sigigi na ndia
pëpe ndali ti zo so ayeke mbilimbi-
li, me ndali ti azo so akpe ndia pëpe
na azo ti ngangu-li, azo so akpe
Nzapa pëpe na awasiokpari, azo so
ayeke abe-ta-zo pëpe, azo so ayeke
buba nengo ti ye so ayeke nzoni-
kue, azo ti fango babâ ti ala na azo
ti fango mama ti ala, azo ti fango zo,
10 azo ti sarango lango-sioni, ako-
li so alango na amba ti ala koli, azo
ti nzingo zo ti hon na ni, azo ti mve-
ne, azo so adeba yanga ti ala na
mvene nga aye kue so ague nde na
nzoni fango ye **11** so alingbi na
pendere nzoni tënë ti Nzapa so aye-
ke na ngia, nzoni tënë so a zia na
maboko ti mbi.

12 Mbi kiri singila na Christ
Jésus, Seigneur ti e, lo so amû na
mbi ngangu, ngbanga ti so lo bâ
mbi tongana zo so ayeke be-ta-zo
na lege so lo soro mbi ndali ti mbe-
ni kusala, **13** atâa so kozo mbi
yeke mbeni zo ti zongango ndo, zo
ti sarango ye ti ngangu na azo ti lo
nga zo ti sioni yanga. Ye oko, a sara
nzoni bê na mbi ngbanga ti so ye so
mbi sara lani, mbi hinga ni pëpe
nga mabe amanke mbi. **14** Me
kota nzobe ti Seigneur ti e awu min-
gi mingi legeoko na mabe nga na
ndoye so ayeke na yâ ti Christ Jé-
sus. **15** Tënë so, zo alingbi ti zia
bê ti lo na ndo ni nga a lingbi ti
tene zo ayeda na ni na bê ti lo
kue: Christ Jésus aga na dunia so ti
sö awasiokpari. Na mbi, mbi yeke
kota wasiokpari ni na popo ti ala.
16 Ye oko, nda ni so si a sara nzo-
ni bê na mbi ayeke ti tene na lege
ti mbi, so mbi yeke kota wasiokpa-

ri ni, Christ Jésus afa kangango bê
ti lo kue si mbi duti tapande teti ala
so ayeke zia ande mabe ti ala na lo
ti tene ala wara fini ti lakue lakue.
17 Lo so ayeke Gbia ti lakue la-
kue, so tere ti lo alingbi ti buba
pëpe, so lê abâ lo pëpe, lo so gi lo
oko ayeke Nzapa, zia a mû na lo go-
nda na gloire lakue lakue nga kpu
na kpu. Amen.
18 Molenge ti mbi Timothée,
mbi mû na mo yanga so, so ague
oko na aprophétie so a tene lani so
andu tâ gi mo, si na lege ni mo
ngbâ ti tiri pendere bira, **19** na
batango mabe nga na nzoni yingo-
ti-hinga, so ambeni zo adö lege
ni azia na mabe ti ala atï tonga-
na ti so mangboko atuku na ngu.
20 Hyménée na Alexandre ayeke
na popo ti azo so, na mbi zia ala na
maboko ti Satan tongaso si a se ala
ti fa na ala ti zonga ndo pëpe.

2 Tongaso, mbi wa ala kozoni
kue ti voro tere ti ala na Nza-
pa, ti sara asambela, ti kiri singila
na Nzapa, ti hunda Nzapa ndali ti
mara ti azo nde nde kue, **2** ndali
ti agbia nga na azo kue so ayeke na
kota ndo, tongaso si e ngbâ ti duti
kpô nga na siriri na gbungo tënë
ti Nzapa ngangu nga na sarango
ye na bê kue. **3** Sarango tongaso
ayeke nzoni mingi nga anzere na
lê ti Nzapa, Sauveur ti e, **4** lo so
aye si mara ti azo nde nde kue asö
fini ti ala na ala si na tâ hingango
ye na ndo ti tâ tënë. **5** Teti Nza-
pa ayeke gi oko, na walekengo-so-
ngo na popo ti Nzapa na azo ayeke
oko, mbeni zo, Christ Jésus, **6** lo
so amû tere ti lo tongana mbeni
ngere so alingbi na ni, so lo futa ti
zi azo kue. A yeke ye so a yeke sara
ande biani tënë na ndo ni tongana
ngoi ni alingbi. **7** A yeke ndali ti
fango tënë ni so si a zia mbi wafa-
ngo tënë nga bazengele (mbi yeke
tene tâ tënë, mbi yeke tene mvene
pëpe), wafango ye na azo ti amara
na ndo ti tënë ti mabe nga na tâ
tënë.
8 Ni la, mbi ye si na ndo kue
akoli angbâ ti sambela, na yoro-
ngo maboko ti ala na nduzu tonga-
na abe-ta-zo, ala sara ni na ngonzo
nga na dengo gaba pëpe. **9** Le-
geoko nga, mbi ye si awali asa-
ra pendere ti ala na yungo bo-
ngo so ayeke nzoni, na sarango ye
ahon ndo ni pëpe nga na hange; ala
sara pendere ni na sarango li ti
ala na kode ahon ndo ni pëpe, na
yungo lor wala aperle wala abo-
ngo ti kota nginza pëpe, **10** me
na mbeni lege so alingbi na awali
so atene ala yeke voro Nzapa, so ti
tene na lege ti anzoni kusala.
11 Zia wali aduti kpô si amanda
ye na wokongo tere kue. **12** Mbi
mû lege pëpe na wali ti fa ye wa-
la ti komande koli, me a lingbi lo
duti kpô. **13** Teti a sara Adam
kozo, si na pekoni a sara Ève.
14 Nga, a handa lani Adam pëpe,
me a handa Ève biani si lo ke ndia.
15 Ye oko, na lege ti gango mama
si a yeke bata ande awali, gi tonga-
na ala ngbâ na yâ ti mabe na ndoye
nga ala ngbâ ti duti nzoni-kue na
batango bibe ti ala nzoni.

3 Tënë so, zo alingbi ti zia bê ti
lo na ndo ni.
Tongana mbeni zo agi kusala ti zo
ti bango ndo na ndo ti congréga-
tion, lo sara nzara ti mbeni kusala
so ayeke nzoni mingi. **2** A yeke
nzoni zo ti bango ndo na ndo ti con-
grégation aduti zo so tënë ayeke na
li ti lo pëpe, koli so ayeke gi na wali

oko, zo so sarango ye ti tere ti lo
ayeke lakue nzoni, lo bata bibe ti lo
nzoni, lo sara ye kirikiri pëpe, lo
yeke zo ti yambango agene nzoni,
lo yeke zo so ahinga ti fa ye nzoni
na zo, **3** lo yeke pëpe ngbâa ti
sämba so aye gingo tënë, lo yeke zo
ti pikango zo pëpe, me lo yeke zo
so asara ye na lege ni, lo yeke zo
so aye tiri pëpe, lo yeke zo ti ye-
ngo nginza pëpe, **4** lo yeke zo so
afa lege nzoni na azo ti da ti lo,
amolenge ti lo ayeke woko tere na
gbe ti lo na bê ti ala kue, **5** (teti
tongana mbeni zo ahinga ti fa lege
nzoni na azo ti da ti lo pëpe, fade lo
yeke bata congrégation ti Nzapa ni
tongana nyen?) **6** lo yeke mbeni
fini zo na yâ ti mabe pëpe, si baba
alï lo pëpe na lo tï pëpe na gbe ti
ngbanga so a dë na li ti Zabolo.
7 Nga, a yeke nzoni azo ti gigi asa-
ra nzoni tënë ti lo, si azo atene sio-
ni tënë na ndo ti lo pëpe na lo tï
pëpe na yâ ti kûkû ti Zabolo.

8 A yeke nzoni awakua ti mungo
maboko aduti azo so ane tere ti ala,
yanga ti ala ayeke use use pëpe,
ala yeke azo so abi tere ti ala na yâ
ti nyongo vin pëpe, ala sara bê ti
warango ye na lege ti likisi pëpe,
9 nga tënë ti mabe so Nzapa aho-
nde nda ni, ala bata ni na nzoni
yingo-ti-hinga.

10 Nga, zia a tara ala kozoni ti bâ
wala ala lingbi na kua ni, na peko-
ni zia ala sara kua tongana awakua
tongana tënë ayeke na li ti ala pëpe.

11 Legeoko nga, a yeke nzoni
awali aduti azo so ane tere, ala duti
azo ti pango zo pëpe, sarango ye ti
tere ti ala ayeke lakue nzoni, ala
yeke be-ta-zo na yâ ti aye kue.

12 Zia awakua ti mungo maboko
aduti akoli so ayeke gi na wali oko,
ala fa lege nzoni na amolenge ti
ala nga na azo ti da ti ala. **13** Teti
akoli so ayeke sara kua nzoni min-
gi, ala yeke wara nzoni iri nga ala
lingbi ti sara tënë ti mabe na Christ
Jésus na kamene oko pëpe.

14 Atâa so mbi yeke na beku ti
si na mo kâ fade fadeso, mbi yeke
sû mbeti so na mo, **15** si tonga-
na mbi si hio pëpe, mo hinga tonga-
na nyen ti sara ye na popo ti azo ti
da ti Nzapa, so ti tene congrégation
ti Nzapa so ayeke na fini, congréga-
tion so ayeke gbu tâ tënë na nduzu
na ayeke bata ni. **16** Biani, ti tâ
tënë ni, tënë so Nzapa ahonde nda
ni, so ti tene tënë ti gbungo tënë ti
Nzapa ngangu so, ayeke kota tënë
mingi: 'A fa lo na gigi na yâ ti mi-
tele, a diko lo tongana zo ti mbili-
mbili na yâ ti yingo, lo si na a-ange,
a fa tënë na ndo ti lo na popo ti ama-
ra, a mä na bê na lo na yâ ti dunia
so, a mû lo na nduzu na yâ ti gloire.'

4 Ye oko, tënë so alondo na yingo
vulu atene biani so na yâ ti
angoi so ayeke ga ande, ambeni zo
ayeke dö lege ti mabe azia nda-
li ti so ala dengi mê na atënë ti
handango zo so alondo na ayingo,
nga na afango ye ti asioni yingo.
2 Ala dö lege ti mabe ni azia ngba-
nga ti sarango ye ti azo so ayeke
tene mvene si ayeke sara ye ti ha-
nda lê ti azo, ala so yingo-ti-hinga
ti ala amü mo bâ mo tene a zö ni na
wen so a yôro na yâ ti wâ si a be.
3 Ala ke na azo ti sara mariage nga
ala mû yanga na azo ti gbanzi tere ti
ala na akobe so Nzapa aleke ti tene
azo so ayeke na mabe nga so ahinga
tâ tënë mbilimbili ate ni na kiringo
singila na lo Nzapa. **4** Biani, aye
kue so Nzapa asara ayeke nzoni min-
gi, na mbeni ye ti tene zo ake ni

ayeke dä pëpe tongana zo ate ni na
kiringo singila na Nzapa, **5** teti
na lege ti tënë ti Nzapa nga na lege
ti sambela so a sara na ndo ni, kobe
ni so aga nzoni-kue awe.
6 Tongana mo yeke mû awango
so na aita, fade mo yeke ga tâ nzo-
ni wakua ti Christ Jésus, so kobe ti
tengo ti mo ayeke atënë ti mabe nga
na nzoni fango ye so mo yeke mû tâ
gi pekoni. **7** Ye oko, mo ke ambaï
ti mvene so abuba nengo ti ye so
ayeke nzoni-kue, so ambakoro-wali
ayeke tene ni. Me mo tara tere ti mo
tongana ti mbeni wanguru na zia-
ngo na gbele mo ti gbu tënë ti Nza-
pa ngangu. **8** Teti tarango tere
na lege ti ngia ti awanguru ayeke
sara nzoni na zo gi kete; me gbungo
tënë ti Nzapa ngangu ayeke sara
nzoni na zo na yâ ti aye kue, teti a
yeke na zendo ti fini ti laso nga ti so
ayeke ga. **9** Tënë so, zo alingbi ti
zia bê ti lo na ndo ni nga a lingbi ti
tene zo ayeda na ni kue. **10** Nda-
li ti tënë so si e yeke sara kua nga-
ngu na e yeke tirika ngangu ngba-
nga ti so e zia beku ti e na ndo ti
mbeni Nzapa so ayeke na fini, lo so
ayeke Sauveur ti mara ti azo nde
nde kue, na mbilimbili, ti azo so
ayeke be-ta-zo.
11 Ngbâ ti mû yanga na azo na
ndo ti aye so nga ngbâ ti fa ni.
12 Zia lege oko pëpe na mbeni zo ti
bâ mo tongana mbumbuse zo ndali
ti so mo de maseka. Me mo ga mbe-
ni tapande ndali ti azo so ayeke be-
ta-zo, na lege ti tënë ti yanga ti
mo, sarango ye ti mo, ndoye so mo
yeke na ni, na lege ti mabe nga
na dutingo so ayeke na sioni oko
pëpe. **13** Ti ku na singo ti mbi,
mo ngbâ ti mû bê ti mo kue na di-
kongo mbeti na gbele azo, na mu-
ngo wango na ala nga na fango ye
na ala. **14** Mo sara mbana pëpe
na matabisi so a mû na mo na lege
ti tënë ti prophétie na ngoi so bu-
ngbi ti a-ancien azia maboko ti ala
na ndo ti mo. **15** Mo gbu li ti mo
na ndo ti aye so, mo bi tere ti mo
kue na yâ ni, si azo kue abâ maïngo
ti mo. **16** Mo sara hange lakue
na aye so abâ mo nga na fango ye ti
mo. Mo ngbâ gi dä, teti na sarango
tongaso fade mo yeke sö ande mo
wani nga na ala so ayeke mä mo.

5 Mo suku ngangu mingi pëpe
na mbeni mbakoro-koli. Me,
mo voro yanga na lo tongana babâ
ti mo; mo voro yanga na amase-
ka-koli tongana aita ti mo ti koli,
2 mo voro yanga na ambakoro-
wali tongana amama ti mo; mo
voro yanga na amaseka-wali tonga-
na aita ti mo ti wali, mo sara ni na
bê so ayeke tâ nzoni-kue.
3 Mo ne awomua so ayeke awo-
mua biani. **4** Me tongana mbe-
ni womua ayeke na amolenge wala
na atarä, zia ala manda kozoni kue
ti gbu tënë ti Nzapa ngangu na po-
po ti azo ti da ti ala, na ti ngbâ ti
kiri peko ti anzoni ye so ababâ na
amama ti ala nga na a-âta ti ala a-
sara ândö na ala, teti ye so ayeke
nzoni na lê ti Nzapa. **5** Wali so
ayeke womua biani nga so lo yeke
na mbeni ye pëpe azia beku ti lo na
ndo ti Nzapa, na lo ngbâ lakue ti
voro tere na Nzapa nga ti sambela
lo bï na lâ. **6** Me ti womua so
amû tere ti lo na yâ ti ngia ti wara
nzerengo tere, lo kui awe atâa so lo
yeke na fini. **7** Tongaso mo ngbâ
ti mû yanga na ala na ndo ti aye so,
si ala duti na tënë na li ti ala pëpe.
8 Ti tâ tënë ni, tongana mbeni zo
abata azo ti lo pëpe, na mbilimbili

azo ti da ti lo, lo dö lege ti mabe lo zia awe, na sioni ti lo ahon ti zo so amä na bê pëpe.

9 Ti diko mbeni womua na popo ti ala so ayeke awomua biani, a lingbi a diko lo so ngu ti lo ayeke na gbe ti ngu bale-omene pëpe nga lo yeke ândö wali ti koli oko, **10** a sara nzoni tënë ti lo ndali ti apendere kua so lo sara, tongana lani lo bata amolenge, lo yamba agene, lo sukula gere ti azo so ayeke nzoni-kue, lo dë bê ti azo so ayeke na yâ ti ye ti vundu, lo sara nzoni kusala kue na bê ti lo kue.

11 Me ti awomua so ade maseka, mo diko ala pëpe, teti tongana nzara ti tere ti ala aga aluti na popo ti ala na Christ, ala ye ti sara mariage, **12** na ala iri ngbanga na ndo ti ala ndali ti so ala bâ na nene ni pëpe kozo yanga so ala mû na lege ti mabe. **13** Na oko ngoi ni, ala manda ti duti senge senge, ti tambela na yanga-da ti azo; biani, ala duti gi senge senge pëpe, me ala yeke diko kpere-kpere na ala yeke yôro yanga ti ala na yâ ti atënë ti ambeni zo, nga ala yeke sara tënë ti aye so a lingbi ala tene ni pëpe. **14** Ni la, mbi ye si awomua so ade maseka asara mariage, ala bata amolenge, ala fa lege na azo ti da ti ala nga ala mû lege pëpe na wato ti zonga e. **15** Ti tâ tënë ni, ambeni adö lege ni azia awe ti mû peko ti Satan. **16** Tongana mbeni wali so amä na bê ayeke na awomua na yâ ti sewa ti lo, zia lo wani lo mû maboko na ala, na kungba ni aduti na ndo ti congrégation pëpe. Tongaso, congrégation ayeke wara lege ti mû maboko na ala so ayeke awomua biani.

17 A-ancien so ayeke fa lege nzoni, zia a bâ ala tongana azo so alingbi ti wara gonda fani use, mbilimbili ala so ayeke sara kua ngangu na lege ti tënë ti yanga ti ala nga na lege ti fango ye ti ala. **18** Teti tënë ti Mbeti ti Nzapa atene: "A yeke nzoni mo kanga yanga ti bagara pëpe na ngoi so lo yeke sara kua na ndo so a yeke soso alê ti kobe dä." Nga a tene: "Zo ti kua alingbi na futa ti lo." **19** Yeda pëpe na tënë so a bi na li ti mbeni ancien, me mo yeda na ni gi tongana atémoin use wala ota ayeda na tënë so a bi na li ti lo. **20** Ala so angbâ na yâ ti siokpari, mo suku na ala na lê ti azo kue, si tanga ti azo ni nga asara mbeto. **21** Mbi wa mo mingi na lê ti Nzapa, na lê ti Christ Jésus nga na lê ti a-ange so Nzapa asoro ala, ti bata aye so na fango ngbanga na ndo ni na yâ ti bê ti mo kozoni pëpe, na bango yâ ti azo bango pëpe tongana mo yeke sara ye na ala.

22 Mo dö tere lâ oko pëpe ti zia maboko ti mo na li ti mbeni zo; nga mo yô mbage ti siokpari ti mbeni zo pëpe; bata tere ti mo nzoni-kue.

23 Mo nyon ngu mbeni pëpe, me mo nyon vin kete ndali ti yâ ti mo nga ndali ti kobela so ayeke sara mo lakue.

24 Asiokpari ti ambeni zo ayeke sigigi polele na gbele azo, na a yeke gue gi hio na ngbanga; me ti ambeni zo, asiokpari ti ala nga ayeke sigigi na pekoni ande. **25** Legeoko nga, anzoni kusala ayeke sigigi polele na lê ti azo, nga ti anzoni kusala so a bâ ni pëpe, a lingbi ti ngbâ ande gi na hondengo ni pëpe.

6 Zia azo so kue ayeke na gbe ti joug ti ngbâa angbâ ti bâ awa ti ala tongana azo so alingbi na gonda kue, si a tene lâ oko pëpe sioni

tënë ti iri ti Nzapa nga na ti fango
ye ni. **2** Nga, zia ala so awa ti ala
ayeke azo so amä na bê abâ awa
ti ala ni tongana asenge zo pëpe,
ngbanga ti so ala yeke aita. Me, zia
ala duti nduru ahon ti kozo ti sara
kua tongana angbâa, ndali ti so ala
so ayeke wara nzoni ye ti peko ti
kusala ti ala ayeke azo so amä na bê
nga so a ndoye ala mingi.

Ngbâ ti fa aye so na azo nga ti
mû awango so na ala. **3** Tongana
mbeni zo afa mbeni tënë nde na lo
yeda pëpe na anzoni tënë so ayeke
ti Seigneur ti e Jésus Christ, nga lo
yeda pëpe na fango ye so ague oko
na gbungo tënë ti Nzapa ngangu,
4 andâ baba alï lo awe na lo gbu
nda ti ye oko pëpe, me kobela ti atë-
në ti dengo kite na ti dengo gaba na
ndo ti atënë asara li ti lo. A yeke aye
so si adü kota bê, tiri, zonga, duti-
ngo na asioni bibe na ndo ti zo,
5 angangu papa na ndo ti akete
kete ye so alondo na mbage ti azo so
bibe ti ala abuba awe si tâ tënë
ayeke na yâ ti li ti ala pëpe, nga so
ala tene na bê ti ala atene gbungo
tënë ti Nzapa ngangu ayeke mbeni
lege ti wara na ye. **6** Tâ tënë,
gbungo tënë ti Nzapa ngangu so
ayeke mbeni lege ti wara kota ye gi
tongana zo azia bê ti lo gi na ndo ti
ye so lo yeke na ni awe. **7** Teti e
ga na ye oko pëpe na yâ ti dunia so
nga e lingbi ti mû ye oko pëpe ti hon
na ni. **8** Ni la, tongana e yeke na
kobe, bongo na ndo ti lango, so ali-
ngbi na e awe.

9 Ye oko, ala so aye gi ti ga azo ti
mosoro ayeke tï na yâ ti tara, na yâ
ti kûkû nga na yâ ti abuba nzara
nde nde so asara sioni na ala, si
a yeke gue na azo ti tene a futi ala
na a buba ye ti ala kue. **10** Teti
ndoye ti nginza ayeke gunda ti asio-
ni ye nde nde kue; na gingo ti wara
mara ti ndoye so, ambeni ahon yo-
ngoro na mabe na ala kpo tere ti ala
na aye ti vundu mingi.

11 Ti mo so mo yeke zo ti Nza-
pa, kpe yongoro na aye so kue. Me
tomba peko ti mbilimbili, gbungo
tënë ti Nzapa ngangu, mabe, ndo-
ye, gbungo ngangu nga sarango ye
na ngangu pëpe. **12** Tiri pendere
bira ti mabe, gbu fini ti lakue lakue
ngangu, fini so a iri mo ndali ni, na
so ndali ni mo fa pendere tënë ti
mabe ti mo na gbele azo, na lê ti
atémoin mingi.

13 Na lê ti Nzapa, lo so abata
aye kue na fini, nga na lê ti Christ
Jésus, lo so afa lani tënë pendere
mingi dandara na gbele Ponce Pi-
late, mbi mû yanga na mo **14** ti
tene mo bata commandement so na
mbeni lege so ayeke na sioni oko
pëpe nga so tënë ayeke na ndo ni
pëpe juska na ngoi so Seigneur ti e
Jésus Christ ayeke fa tere ti lo na
gigi. **15** Fango tere ti lo na gigi
ni so, oko Kota Mokonzi so ayeke na
ngia ayeke sara ni na ngoi ni so a
diko ni awe; lo so ayeke Gbia ti
ala so akomande tongana agbia nga
Seigneur ti ala so akomande tonga-
na aseigneur, **16** lo so gi lo oko
ayeke na fini so alingbi ti hinga kuâ
pëpe, lo so aduti na yâ ti lumière so
zo alingbi ti si dä pëpe, lo so mbeni
zo abâ lo pëpe wala alingbi ti bâ lo
pëpe. Zia a mû na lo gonda nga na
ngangu ti lakue lakue. Amen.

17 Mo mû yanga na ala so ayeke
azo ti mosoro na yâ ti aye ti ngoi so,
ti bâ tere ti ala kota pëpe, na ti zia
beku ti ala pëpe na ndo ti amosoro
so ayeke ye ti ziango bê dä pëpe, me
ti zia beku ti ala na ndo ti Nzapa, lo
so amû aye kue mingi mingi na e si
e wara ngia dä; **18** mo mû yanga

na ala ti sara ye ti nzoni, ti sara anzoni kusala mingi, ti duti azo so maboko ti ala awoko, ti duti nduru ti kangbi ye na zo, **19** si ala bata tongana mbeni mosoro ndali ti ala wani mbeni nzoni gere teti gigi ti kekereke na mbeni nzoni ndo, tongaso si ala gbu fini so ayeke tâ fini ni biani.

20 Ti mo Timothée, mo bata ye so a zia na maboko ti mo ti bata, mo turnê peko na asenge senge tënë so abuba nengo ti ye so ayeke nzoni-kue; mo turnê peko nga na atënë ti kirikiri ti ye so a iri ni a tene a yeke "hingango ye", andâ a yeke tënë ti mvene. **21** Ndali ti so ambeni zo ayeke fa baba ti mara ti hingango ye tongaso, ala hon yongoro na mabe.

Zia kota nzobe ti Nzapa aduti na ALA.

USE MBETI SO PAUL ATOKUA NA

TIMOTHÉE

1 Paul, bazengele ti Christ Jésus na lege ti ye so bê ti Nzapa aye nga alingbi na zendo ti fini so aga na lege ti dutingo beoko na Christ Jésus, **2** atokua mbeti so na Timothée, molenge ti mbi so mbi ndoye lo mingi:

Zia kota nzobe, nzoni bê na siriri so alondo na Nzapa Babâ ni nga so alondo na Christ Jésus Seigneur ti e aduti na mo.

3 Mbi kiri singila mingi na Nzapa, lo so mbi yeke sara kusala so ayeke nzoni-kue na lo na nzoni yingo-ti-hinga nga tongana ti so akotara ti mbi asara ândö. Mbi kiri singila na lo teti so mbi zia lâ oko pëpe ti dabe ti mbi na mo so mbi yeke voro tere ti mbi na Nzapa, bï na lâ, **4** mbi ye mingi ti bâ mo (tongana mbi yeke dabe ti mbi na ngu ti lê ti mo) si ngia asi bê ti mbi. **5** Mbi dabe ti mbi na mabe ti mo so ayeke ti handango lê ti zo oko pëpe, mabe so ayeke kozo na âta ti mo ti wali Loïs nga na mama ti mo Eunice, na so mbi hinga mbi tene a yeke na mo nga kue.

6 Ndali ti tënë so, mbi kiri mbi dabe ti mo ti sara si matabisi ti Nzapa so ayeke na mo angbâ gi ti za tongana wâ, matabisi so mo wara ni na lege ti ziango maboko ti mbi na ndo ti mo. **7** Teti Nzapa amû na e yingo ti zo ti mbeto pëpe, me yingo ti ngangu, ti ndoye nga na ti batango bibe ti e nzoni. **8** Tongaso, mo sara kamene pëpe ti fa tënë na ndo ti Seigneur ti e, nga mo sara kamene ti mbi pëpe, mbi so mbi sara kanga teti iri ti Seigneur, me mo kue mo duti nduru ti bâ pasi ndali ti nzoni tënë a lingbi na ngangu ti Nzapa. **9** Lo sö e na lo iri e a lingbi na iringo ndo so ayeke nzoni-kue; lo sara ni ndali ti akusala so e sara pëpe, me ndali ti ye so lo wani lo leke na bê ti lo ti sara nga ndali ti kota nzobe ti lo. Lo mû na e kota nzobe so ndali ti Christ Jésus ngbene ye ândö giriri. **10** Me fadeso, a fa kota nzobe so polele awe tongana Sauveur ti e Christ Jésus afa tere ti lo na gigi, lo so lo lungula kuâ biaku biaku nga na lege ti nzoni tënë lo za lumière na ndo ti fini nga na ndo ti tënë ti tere so ali-

ngbi ti buba pëpe; **11** nzoni tënë so, a zia mbi ti duti wafango tënë, bazengele nga wafango ye ndali ni.

12 A yeke ndali ti ye so si mbi yeke bâ apasi so, me kamene asara mbi pëpe. Teti mbi hinga lo so mbi mä na bê na lo nga mbi hinga mbi tene lo lingbi ti bata ye so mbi zia na maboko ti lo ti bata juska ti si na lango ni so. **13** Mo ngbâ ti bata anzoni tënë so a zia ni tongana tapande, anzoni tënë so mo mä ni na mbage ti mbi; mo ngbâ ti bata ni na mabe nga na ndoye so ague oko na Christ Jésus. **14** Pendere ye so a zia na maboko ti mo ti bata so, mo bata ni na lege ti yingo vulu so aduti na yâ ti e.

15 Mo hinga tënë so, so azo kue so ayeke na yâ ti kodoro-komanda ti Asie aturnê peko ti ala na mbi. Phygèle na Hermogène ayeke na popo ti azo so. **16** Zia Seigneur asara nzoni bê na azo ti da ti Onésiphore, ngbanga ti so fani mingi lo dë bê ti mbi, na lo sara pëpe kamene ti azingiri so mbi yeke na yâ ni. **17** Me, tongana lo si lani na Rome, lo gi mbi mbilimbili na lo wara mbi. **18** Zia Seigneur Jéhovah asara nzoni bê na lo na lango ni so. Na akua so kue lo sara na Éphèse, mo hinga tënë ni nzoni awe.

2 Tongaso, molenge ti mbi, mo ngbâ ti wara ngangu na yâ ti kota nzobe so ague oko na Christ Jésus, **2** nga aye so mo mä ni na yanga ti mbi, na so atémoin ni ayeke mingi, mo zia ni na tïtî azo so ayeke be-ta-zo, so ala nga na pekoni, a yeke bâ ande so ala hinga biani ti fa ni na ambeni zo nga. **3** Mo kue mo duti nduru ti bâ pasi tongana mbeni nzoni turugu ti Christ Jésus. **4** Mbeni zo so ayeke sara kua ti turugu ayeke bi tere ti lo pëpe na yâ ti dengo buze ti gigi so, tongaso si lo nzere na lê ti zo so amû lo na kua ti turugu ni. **5** Nga, tongana mbeni zo ayeke sara mandako na yâ ti angia ti wanguru, lo yeke wara couronne ni gi tongana lo sara mandako ni alingbi na andia ni si. **6** A lingbi zo ti fango yaka so asara kua ngangu aduti kozo zo ti tengo lê ti kobe ni. **7** Mo gbu li ti mo lakue na ndo ti tënë so mbi yeke tene; fade Seigneur ayeke mû na mo biani ndara ti bâ yâ ti aye kue nzoni.

8 Dabe ti mo so a zingo lani Jésus Christ na kuâ na lo yeke ti ngongoa ti David, a lingbi na nzoni tënë so mbi fa; **9** ti gue oko na nzoni tënë so, mbi ngbâ ti kanga bê ti mbi na yâ ti pasi juska ti duti na yâ ti zingiri tongana mbeni sioni zo. Ye oko, a kanga tënë ti Nzapa pëpe. **10** Ndali ti tënë so, mbi ngbâ ti gbu ngangu na yâ ti aye kue ndali ti ala so Nzapa asoro ala, si ala nga ala lingbi ti wara salut so ayeke na yâ ti sarango beoko na Christ Jésus nga ti wara gloire ti lakue lakue. **11** Tënë so, zo alingbi ti zia bê ti lo na ndo ni: Biani tongana e kui legeoko na lo, fade e yeke duti na fini legeoko na lo nga; **12** tongana e ngbâ ti gbu ngangu, fade e yeke komande legeoko na lo nga tongana agbia; tongana e bere tënë ti lo, fade lo nga lo yeke bere tënë ti e; **13** tongana e yeke abe-ta-zo pëpe, lo yeke ngbâ ti lo be-ta-zo teti lo lingbi pëpe ti bere tënë ti lo wani.

14 Mo ngbâ ti dabe ti ala na aye so, mo mû yanga na ala na gbele Nzapa tongana témoin, ti tene ala tiri ndali ti atënë pëpe; a yeke ye so ayeke senge senge ngbanga ti so a yeke kinda mabe ti ala so ayeke

mä ni. **15** Mo sara ngangu kue ti
duti mbeni zo so anzere na lê ti Nza-
pa, mbeni wakua so mbeni ye ti sara
kamene na lo ayeke dä pëpe, wakua
so ahinga ti sara kusala na lege ni
na tënë so ayeke tâ tënë. **16** Me
mo ke asenge senge tënë so abuba
nengo ti ye so ayeke nzoni-kue; teti
azo so ayeke ngbâ gi lakue ti kpe
Nzapa pëpe ti gue na ni, **17** na
atënë ti yanga ti ala ayeke mû gi ndo
ti gue na ni tongana kä so ayeke
te ti mû tere ti zo kue. Hyménée
na Philète ayeke na popo ti azo so.
18 Akoli so ahon yongoro na tâ tënë
awe, ala yeke tene so zingongo ti
akuâ ahon awe, si ala yeke kinda
mabe ti ambeni zo. **19** Me, nga-
ngu gere ti ye so Nzapa azia angbâ
ti luti, na tënë so a sû na tere ni aye-
ke so: "Jéhovah ahinga ala so ayeke
ti lo," nga: "Zia zo kue so airi Jého-
vah na iri ti lo adö lege ti ye so aye-
ke mbilimbili pëpe azia."

20 Na yâ ti mbeni kota da, a yeke
wara pëpe gi ata so a sara ni na lor
nga na argent, me a yeke wara nga
ata so a sara ni na keke nga so a sara
ni na sese; ambeni ta ni ayeke ti sara
na kota kusala, me ambeni ayeke
ti sara na senge kusala. **21** Ni la,
tongana mbeni zo aduti yongoro na
ata so a yeke sara na senge kusala
so, fade lo yeke duti ande mbeni ta
so ayeke ti sara na kota kusala, ta so
a zia ni nde, ta so wa ti lo ayeke sara
na kua, ta so a leke ni teti anzoni ku-
sala kue. **22** Tongaso, mo kpe yo-
ngoro na anzara ti bê so ayeke gbu
ka amaseka, me mo tomba peko ti
mbilimbili, ti mabe, ti ndoye, ti siri-
ri, legeoko na ala so ayeke iri ndo na
Seigneur na vuru bê.

23 Nga, mo ke ahundango ndo ti
buba nga na ti mbana, teti mo hinga
so a yeke dü tiri. **24** Me a yeke
nzoni ngbâa ti Seigneur atiri pëpe,
me lo duti zo so asara ye na ngangu
pëpe na azo kue, zo so a bâ so lo hi-
nga biani ti fa ye na azo, lo hinga ti
kanga bê ti lo na gbe ti ye ti sioni,
25 lo yeke fa ye na ngangu pëpe na
azo so aye ti mä wango pëpe; a lingbi
ti si so Nzapa asara si ala changé bê
ti ala si ala wara tâ hingango ye na
ndo ti tâ tënë, **26** na li ti ala akiri
dä si ala zi tere ti ala na yâ ti kûkû ti
Zabolo teti so lo gbu ala awe na fini
lê ti ala ti sara ye so lo wani lo ye.

3 Me a yeke nzoni mo hinga tënë
so: Na alango ti nda ni, angoi
ti akpale so ayeke ngangu na zo ti
kanga bê na yâ ni ayeke duti dä,
2 ngbanga ti so azo ayeke duti ande
azo so andoye gi tere ti ala wani, azo
so andoye nginza, azo so abâ tere ti
ala kota na ndo ti amba ti ala, azo ti
baba, azo ti zongango ndo, azo so ake
yanga ti ababâ na amama ti ala, azo
so ahinga ti kiri singila pëpe, azo
so ayeke abe-ta-zo pëpe, **3** azo so
aye amba ti ala zo pëpe, azo so aye
oko pëpe ti mä tere na amba ti ala,
azo ti pango amba ti ala, azo so aka-
nga nzara ti bê ti ala pëpe, azo so
ayeke asioni zo, azo so andoye nzoni
ye pëpe, **4** azo ti kango amba ti
ala, azo so li ti ala akpengba, azo so
wuma ti ala ahon ndo ni, azo so
andoye angia ahon ti ndoye Nzapa,
5 ala yeke sara ye mo bâ mo tene ala
gbu tënë ti Nzapa ngangu, andâ ala
ke ngangu ti tënë ni awe; mo turnê
peko ti mo na azo so; **6** teti a yeke
na popo ti ala si ambeni zo ayeke lo-
ndo, azo so ayeke gue na mayele na
yâ ti da ti azo ti handa ala na ti gbu
na ngbâa awali so awoko awe so
asiokpari ane ala, awali so anzara
nde nde ti bê ti ala ayeke fa lege na
ala, **7** so lakue ala yeke manda

ye, me ala lingbi lâ oko pëpe ti duti
na tâ hingango ye ti tâ tënë.
8 Gi tongana ti so Jannès na
Jambrès aluti lani ti ke tënë ti
Moïse, azo so nga kue angbâ ti ke tâ
tënë; ala yeke azo so li ti ala abuba
kue awe, so, tongana a ndu tënë ti
mabe, Nzapa ake ala awe. **9** Ye
oko, ala yeke ngbâ ande gi ti maï
pëpe, ndali ti so azo kue ayeke hinga
ande tënë ti ye so asara li ti ala, to-
ngana ti so azo ahinga lani tënë ti ye
so asara li ti Jannès na Jambrès.
10 Me ti mo, mo mû tâ gi peko ti fa-
ngo ye ti mbi, ti dutingo ti mbi, ti ye
so mbi ye ti sara, ti mabe ti mbi, ti
kangango bê ti mbi ti ku ye, ti ndo-
ye so mbi yeke na ni nga ti gbungo
ngangu so mbi gbu, **11** ti aye ti
ngangu so a sara na mbi, ti apasi so
mbi bâ, ti mara ti aye nde nde so asi
na mbi na Antioche, na Iconium nga
na Lystres, ti mara ti aye ti ngangu
so a sara na mbi si mbi kanga bê dä;
me Seigneur azi mbi na yâ ti aye so
kue. **12** Tâ tënë, azo kue so aye
ti gbu tënë ti Nzapa ngangu na yâ
ti gigi ti ala na sarango beoko na
Christ Jésus, a yeke sara ande aye
ti ngangu na ala nga. **13** Me azo ti
sioni na azo ti handango azo ayeke
ngbâ gi ti sara sioni ti gue na ni, ala
yeke handa azo na a yeke handa ala
nga.
14 Ye oko, ti mo, ngbâ na yâ ti aye
so mo manda lani na so a ga na mo
ti ye pekoni, teti mo hinga azo so
mo manda ye ni na mbage ti ala,
15 nga so ngbene ye so mo de foro-
to, mo hinga awe aMbeti so ayeke
nzoni-kue, so alingbi ti sara si mo
wara ndara ti wara na salut na lege
ti mabe na Christ Jésus. **16** Atë-
në kue ti yâ ti Mbeti ti Nzapa, a sara
ni na mbeti na gbe ti yingo ti Nzapa,
na a yeke nzoni ti fa na ye na zo, ti
suku na zo, ti kiri na aye na nzoni
lege, ti se na zo na lege ti mbilimbi-
li, **17** si zo ti Nzapa alingbi na yâ
ti ye kue, na a mû na lo aye kue so
lo yeke na bezoin ni ti tene lo sara
nzoni kusala kue.
4 Mbi mû yanga na mo na lê ti
Nzapa nga na ti Christ Jésus, lo
so a fa lo kozo awe ti fâ ngbanga ti
ala so ayeke na fini nga na ti akuâ,
na lege ti fango tere ti lo na gigi
nga na lege ti royaume ti lo: **2** Fa
tënë ni, ngbâ na ndo ni atâa a yeke
na ngoi so aye atambela nzoni wala
na ngoi ti wusuwusu; suku na zo,
kiri zo na nzoni lege, wa zo, sara ni
na kangango bê kue ti ku nga na
kode ti fa ye na zo. **3** Teti mbeni
ngoi ayeke ga so ala yeke kanga bê
gbä na nzoni fango ye ni, me ti li-
ngbi na anzara ti bê ti ala wani, ala
yeke soro gbâ ti awafango ye ti fa na
ala atënë so anzere na mê ti ala;
4 na ala yeke kanga mê ti ala na tâ
tënë ni, ti mä gi ambaï ti mvene.
5 Me ti mo, zia li ti mo kpô na yâ ti
aye kue, kanga bê ti mo na yâ ti pasi,
sara kusala ti wafango nzoni tënë,
sara kusala ti mo ni kue.
6 Teti a to nda ti tuku mbi awe to-
ngana offrande ti sämba so a yeke
tuku ni na ndo ti sandaga, nga ngoi
so a fa ni ti zi mbi aga nduru ti si
awe. **7** Mbi tiri pendere bira ni
awe, mbi kpe loro ni ahunzi awe,
mbi sara ye alingbi na tënë ti mabe
awe. **8** Ti londo na ndembe ni so
ti ga na ni, a bata na mbi couronne
ti mbilimbili, couronne so Seigneur,
wafango ngbanga so ayeke mbili-
mbili, ayeke mû na mbi na lango ni
so tongana futa ti mbi; lo yeke mû
ande ni gi na mbi oko pëpe, me lo
yeke mû ni nga na ala kue so asara
nzara ti bâ lo na ngoi so lo yeke fa
tere ti lo na gigi.

9 Mo sara kue ti si na mbi ge hio si. **10** Teti Démas adö mbi azia ngbanga ti so lo ndoye aye ti ngoi ti fadeso, na lo gue na Thessalonique; Crescens ague na Galatie, na Tite ague na Dalmatie. **11** Gi Luc oko si ayeke na tere ti mbi. Mo mû Marc na tere ti mo, mo ga na lo, teti lo lingbi ti mû na mbi maboko na yâ ti kusala ni. **12** Me mbi tokua Tychique na Éphèse. **13** Na gango ti mo, mo mû kota bongo ti dê so mbi zia ni na tïtî Carpus na kodoro ti Troas, nga na ambeti so a rulê ni rulengo so, mbilimbili ambeti so a sara ni na poro ti nyama so.

14 Alexandre, lo so kua ti lo ayeke ti leke aye na gengere so, asara lani sioni na mbi mingi; Jéhovah ayeke kiri ande futa ni na lo alingbi na aye so lo sara. **15** Me mo kue mo sara hange na lo, teti lo dë kite ngangu mingi na atënë ti e.

16 Na ngoi ti kozo gbungo koko ti mbi na gbele ngbanga, zo oko aga na tere ti mbi pëpe, ala kue ato nda ti dö mbi ti zia (zia Nzapa akiri pekoni na ala pëpe), **17** me Seigneur aluti na tere ti mbi na lo mû na mbi ngangu, si na lege ti mbi, a fa tënë ni kue si azo ti amara kue amä ni, na a zi mbi na yanga ti bamara. **18** Seigneur ayeke zi mbi ande na yâ ti asioni kusala kue na lo yeke sö mbi teti royaume ti lo ti yayu. Zia a mû gloire na lo lakue lakue nga kpu na kpu. Amen.

19 Mo tene bara ti mbi na Prisca na Aquila nga na azo ti da ti Onésiphore.

20 Éraste angbâ na Corinthe, me mbi zia Trophime na kobela na Milet. **21** Mo sara kue ti si kozo si ngoi ti dê alingbi.

Eubule atokua bara na mo, Pudens, Linus, Claudia nga na aita kue abara mo.

22 Zia Seigneur aduti na bibe so mo yeke na ni so. Zia kota nzobe ti lo aduti na ALA.

MBETI SO PAUL ATOKUA NA

TITE

1 Paul, ngbâa ti Nzapa nga bazengele ti Jésus Christ alingbi na mabe ti ala so Nzapa asoro ala nga alingbi na tâ hingango ye na ndo ti tâ tënë so ague oko na gbungo tënë ti Nzapa ngangu **2** so aluti na ndo ti beku ti fini ti lakue lakue so Nzapa, lo so alingbi ti tene mvene pëpe, amû zendo ni ngbene ye ândö giriri, **3** me so tongana a si na ngoi so lo wani lo soro awe, lo fa tënë ti lo na gigi na lege ti kusala ti fango tënë so lo zia na maboko ti mbi, na peko ti yanga so Nzapa Sauveur ti e amû; **4** mbi tokua mbeti so na Tite, tâ molenge ti mbi alingbi na tënë ti oko mabe so e kue e yeke na ni:

Zia kota nzobe na siriri so alondo na Nzapa Babâ ni nga so alondo na Christ Jésus Sauveur ti e aduti na mo.

5 Mbi zia mo lani ti ngbâ na Crête ndali ti ye so: Ti tene mo leke aye so atambela nzoni pëpe nga ti tene mo zia azo tongana a-ancien na yâ ti agbata oko oko, tongana ti so mbi mû lani yanga na mo. **6** A yeke nzoni a duti mbeni koli so

tënë ayeke na li ti lo pëpe, koli ti wali oko, lo yeke na amolenge so amä na bê na a bi tënë na li ti ala pëpe a tene ala yeke amolenge ti kirikiri wala amolenge ti ngangu-li; **7** teti a yeke nzoni mbeni zo ti bango ndo na ndo ti congrégation aduti zo so a bi tënë na li ti lo pëpe, ngbanga ti so lo yeke wabatango ye ti Nzapa; a yeke nzoni lo duti zo so asara gi ye ti li ti lo pëpe, lo duti pëpe zo so aye ngonzo mingi, lo yeke pëpe ngbâa ti sämba so aye gingo tënë, lo yeke zo ti pikango zo pëpe, lo sara bê ti warango ye na lege ti likisi pëpe; **8** me lo yeke zo ti yambango agene nzoni, zo so andoye nzoni ye, zo so abata bibe ti lo nzoni, zo ti mbilimbili, zo so ayeke beta-zo, zo so ahinga ti kanga nzara ti bê ti lo; **9** tongana a ndu tënë ti kode ti fango ye ti lo, lo yeke zo so angbâ gi na ndo ti tënë so ayeke tâ tënë, si lo lingbi ti wa azo na lege ti nzoni fango ye ti lo nga ti suku na azo so adë kite na tënë ni.

10 Teti azo ti ngangu-li ayeke mingi, azo ti dikongo asenge senge tënë, azo ti handango azo; mbi ye mbilimbili ti sara tënë ti azo so agbu tënë ti fango ganza ngangu. **11** A yeke nzoni ti kanga yanga ti azo so, teti ala ngbâ ti kinda mabe ti azo kue na yâ ti ambeni sewa na fango atënë so ala lingbi fade ti fa ni pëpe ti wara na ye na lege ti likisi. **12** Mbeni mba ti ala, prophète ti ala wani, atene: "Azo ti Crête ayeke azo so ayeke tene ka gi mvene, asioni nyama ti ngonda, azo ti tengo ye ahon ndo ni so aye kua pëpe."

13 Tënë so ayeke tâ tënë. Ndani la, mo ngbâ ti suku na ala ngangu, si ala duti nzoni na yâ ti mabe, **14** na ala dengi mê pëpe na ambaï ti mvene ti aJuif nga na acommandement so alondo na azo so aturnê peko ti ala na tâ tënë awe. **15** Ti azo so ayeke na sioni pëpe, ye kue ayeke na sioni pëpe. Me ti azo so ayeke na sioni na tere ti ala nga so ayeke na mabe pëpe, mbeni ye ti nzoni oko ayeke dä pëpe, me yâ ti li ti ala nga na yingo-ti-hinga ti ala ayeke sioni. **16** Ala tene na lê ti azo atene ala hinga Nzapa, andâ na lege ti sarango ye ti ala, ala bere tënë ti lo awe, ngbanga ti so ala yeke azo so a ke ala, azo ti mango yanga pëpe nga a bâ so ala lingbi pëpe na mbeni nzoni kua.

2 Me ti mo, ngbâ ti sara tënë ti aye so alingbi na nzoni fango ye. **2** Zia sarango ye ti tere ti ambakoro-koli aduti lakue nzoni, ala ne tere ti ala, ala bata bibe ti ala nzoni, ala duti nzoni na yâ ti mabe, na yâ ti ndoye nga na gbungo ngangu. **3** Legeoko nga, zia ambakoro-wali asara ye tongana azo so akpe mbeto ti Nzapa, ala duti azo ti pango zo pëpe, ala duti angbâa ti vin pëpe, ala duti awafango na azo ye so ayeke nzoni; **4** si ala lingbi ti sara si li ti amaseka-wali akiri dä ti ndoye akoli ti ala, ti ndoye amolenge ti ala, **5** ti bata bibe ti ala nzoni, ti duti nzoni-kue, ti sara kua ti da ti ala, ti duti anzoni wali, ti woko tere na gbe ti akoli ti ala, tongaso si a bi zonga na ndo ti tënë ti Nzapa pëpe.

6 Legeoko nga, ngbâ ti wa amaseka-koli ti bata bibe ti ala nzoni; **7** na yâ ti aye kue, fa so mo duti tapande na lege ti sarango anzoni kusala; tongana mo yeke fa ye, buba yâ ti fango ye ti mo pëpe, fa so mo ne tere ti mo, **8** fa so mo sara anzoni tënë so zo alingbi ti fâ ngbanga na ndo ni pëpe, tongaso si zo ti dengo kite na mo aduti na kamene,

na lo yeke na mbeni sioni ye ti tene
na ndo ti e pëpe. **9** Zia angbâa a-
woko tere na gbe ti awa ti ala na yâ
ti aye kue, na ala sara ye so anzere
na awa ti ala ni, ala changé tënë na
ala pëpe, **10** ala nzi ye pëpe, me
ala fa so ala yeke be-ta-zo na yâ ti
aye kue, tongaso si na yâ ti aye
kue ala lingbi ti sara pendere ti fa-
ngo ye ti Nzapa, Sauveur ti e.

11 Teti kota nzobe ti Nzapa so
aga na salut na mara ti azo nde nde
kue asigigi polele awe, **12** a fa na
e ti ke asarango ye so ayeke nde na
ye so Nzapa aye, ti ke anzara ti du-
nia so; a fa na e ti tene na lege ti du-
tingo ti e, e bata bibe ti e nzoni, e
sara ye ti mbilimbili nga e gbu tënë
ti Nzapa ngangu na yâ ti aye ti ngoi
ti laso, **13** na ngoi so e yeke ku
beku so amû ngia na e nga na pe-
ndere lege so kota Nzapa nga na
Sauveur ti e Christ Jésus ayeke fa
tere ti ala na gigi, **14** Christ Jé-
sus so akä tere ti lo na kuâ ndali ti
e si lo zi e na yâ ti mara ti asarango
ye nde nde kue so akpe ndia pëpe,
na lo sukula ndali ti lo wani ambe-
ni zo so ayeke duti gi azo ti lo, so ala
yapu ti sara anzoni kusala.

15 Ngbâ ti sara tënë ti aye so, ti
wa azo nga ti suku na ala na koman-
dema kue so mo yeke na ni ti mû ya-
nga na zo ti sara ye. Zia mbeni zo
abâ mo tongana mbumbuse zo pëpe.

3 Mo ngbâ ti dabe ti ala ti woko
tere na gbe ti angorogbia nga
na akomandema, ti mä yanga ti ala,
ti duti nduru ti sara anzoni kusala
kue, **2** ti sara sioni tënë ti mbeni
zo pëpe, ti duti pëpe azo so aye tiri,
ti sara ye na lege ni, ti fa so ala yeke
sara ye biani na ngangu pëpe na azo
kue. **3** Teti e nga e yeke ândö azo
so asara ye ti buba, azo ti kengo ya-
nga, e yeke azo so azo ahanda ala, e
yeke ândö angbâa ti anzara nde nde
ti bê nga na ti angia nde nde, e yeke
sara ândö sioni nga e sara kota bê,
azo ake e na bê oko nga e ke tere na
popo ti e.

4 Ye oko, tongana sarango nzoni
nga na ndoye ti Sauveur ti e Nza-
pa na mbage ti azo asigigi polele,
5 a yeke lani pëpe ndali ti akusala
ti ye ti mbilimbili so e sara, me a
yeke ndali ti nzoni bê so lo sara ni
si lo sö e na lege ti sukulango so a
sukula e si e wara mbeni fini nga
na lege so a sara si e ga afini zo na
lege ti yingo vulu. **6** Lo tuku yi-
ngo vulu ni so mingi mingi na ndo
ti e na lege ti Jésus Christ Sauveur
ti e, **7** si, na peko ti so a diko e to-
ngana azo ti mbilimbili na lege ti
kota nzobe ti lo awe, e lingbi ti ga
ahéritier alingbi na beku ti fini ti
lakue lakue.

8 Tënë so, zo alingbi ti zia bê ti
lo na ndo ni, na mbi ye si mo ngbâ
ti luti na ndo ti aye so ngangu, si ala
so amä na bê na Nzapa azia bê ti ala
ti sara lakue akusala so ayeke nzo-
ni mingi. Aye so ayeke nzoni mingi
na ayeke sara nzoni na azo.

9 Me mo ke ahundango ndo ti
buba, mo ke dikongo molongo ti iri
ti akotara, nga mo ke apapa na atiri
na ndo ti tënë ti Ndia, teti a yeke aye
so zo alingbi ti wara nzoni dä pëpe
nga ayeke asenge ye. **10** Âdu ti
zo so ayeke maï tënë ti secte, tonga-
na mo gboto mê ti lo fani oko nga
fani use awe, sara songo na lo mbe-
ni pëpe; **11** hinga mo tene mara
ti zo tongaso adö nzoni lege ni lo zia
awe na lo yeke sara siokpari la; lo fâ
ngbanga na li ti lo wani awe.

12 Tongana mbi tokua Artémas
wala Tychique ande na mo, sara

kue mo ga mo wara mbi na Nicopolis, teti a yeke na ndo so si mbi leke na bê ti mbi ti duti dä na ngoi ti dê. **13** Ti Zénas, zo so ahinga Ndia mingi, mo bâ lege ti lo nga na Apollos nzoni teti tambela ti ala, si mbeni ye amanke ala pëpe. **14** Me zia azo ti e nga ahinga ti ngbâ ti sara anzoni kusala, tongaso si ala wara ye so amanke ala biani; na sarango tongaso, ala yeke duti pëpe azo so alë lengo pëpe.

15 Ala kue so ayeke na tere ti mbi atokua bara na mo. Mo tene bara ti mbi na ala so na yâ ti mabe aye e mingi.

Zia kota nzobe ti Nzapa aduti na ALA kue.

MBETI SO PAUL ATOKUA NA

PHILÉMON

1 Paul, zo ti kanga ndali ti iri ti Christ Jésus, legeoko na Timothée ita ti e, atokua mbeti so na mo Philémon so e ndoye mo mingi nga mba ti e wakua, **2** na ita ti e ti wali Apphia, na Archippe, mba ti e turugu ti Christ, nga na congrégation so ayeke na yâ ti da ti mo:

3 Zia kota nzobe nga na siriri so alondo na Nzapa Babâ ti e nga so alondo na Seigneur Jésus Christ aduti na ALA.

4 Mbi yeke kiri singila lakue na Nzapa ti mbi na ngoi so mbi yeke sara tënë ti mo na yâ ti asambela ti mbi, **5** teti mbi ngbâ lakue ti mä tënë ti ndoye ti mo nga na ti mabe so mo yeke na ni na mbage ti Seigneur Jésus nga so mo yeke na ni na mbage ti azo kue so ayeke nzoni-kue. **6** Mbi yeke kiri singila lakue na Nzapa ti tene mabe so mo yeke fa ni na mbage ti amba ti mo angbâ ti sara kusala, na lege so mo hinga so nzoni ye kue so ayeke na popo ti e ague tâ gi oko na Christ. **7** Mbi wara ngia mingi nga bê ti mbi adë ndali ti ndoye ti mo, ngbanga ti so yengo tere so ayeke na popo ti azo so ayeke nzoni-kue akiri akpengba ndali ti mo, ita ti mbi.

8 Ni la, atâa so na yâ ti Christ mbi lingbi fade ti mû yanga na mo na kamene oko pëpe ti sara ye so ayeke na lege ni, **9** mbi ye gi ti wa mo na lege ti ndoye, teti na bango duti ti mbi Paul so mbi duti na ni so, bâ mbi ga mbakoro awe, mbi yeke nga fadeso zo ti kanga ndali ti Christ Jésus; **10** mbi yeke wa mo na ndo ti molenge ti mbi, Onésime, lo so mbi ga babâ ti lo na ngoi so mbi yeke na yâ ti zingiri; **11** kozo lo yeke ye oko pëpe ndali ti mo, me fadeso lo yeke nzoni mingi ndali ti mbi na mo kue. **12** Mbi yeke tokua lo ti kiri na mo kâ; lo yeke zo so mbi ye lo na bê ti mbi kue.

13 Mbi ye fade ti zia lo ti ngbâ na tere ti mbi si lo ngbâ ti sara kusala na mbi na place ti mo na yâ ti zingiri so mbi yeke dä ndali ti nzoni tënë. **14** Me so mo mû yanga na mbi pëpe, mbi lingbi ti sara mbeni ye oko pëpe, si nzoni ye so mo sara aduti ye so a gbu mo gbungo na ngangu ti sara ni pëpe, me ye so mo sara na bê ti mo wani. **15** Âmanke a yeke ndali ti ye so si lo kpe teti kete ngoi, ti tene na pekoni awe si lo kiri na mo biaku biaku **16** tongana ngbâa mbeni pëpe, me

tongana mbeni zo so ahon ngbâa, so ti tene mbeni ita so e ndoye lo mingi; ti mbi, mbi ndoye lo mingi, me ti mo, mo yeke ndoye lo mingi ahon mbi na yâ ti songo ti mo na lo na lege ti mitele nga na yâ ti Seigneur. **17** Ni la, tongana mo bâ mbi tongana mbeni mba ti mo, a yeke nzoni mo yamba lo na nzoni bê tongana ti so mo yeke yamba fade na mbi. **18** Nga, tongana ândö lo sara na mo mbeni ye so ayeke na lege ni pëpe wala mbeni ye ti mo ayeke na li ti lo, mo zia ni kue na li ti mbi. **19** A yeke mbi Paul si mbi yeke sû mbeti so na maboko ti mbi: Fade mbi yeke kiri na aye ni na mo; mbi de mbi tene na mo pëpe: kuda ti mbi nga ayeke na li ti mo, kuda ni ayeke fini ti mo. **20** Ti tâ tënë ni, ita ti mbi, zia mbi bâ nzoni na maboko ti mo, ngbanga ti so mbi na mo e sara beoko na yâ ti Seigneur: Mo zia si yengo tere so ayeke na popo ti mbi na mo akiri akpengba ndali ti so e sara beoko na Christ.

21 So mbi yeke sû mbeti so na mo, mbi mä na bê so mo yeke yeda na ni, na mbi hinga so mo yeke sara ni ande ahon ti so mbi tene. **22** Me na mbage, mo leke ndo ti lango ndali ti mbi, teti mbi yeke na beku so ndali ti asambela ti ALA, a yeke zi mbi ande na kanga ndali ti nzoni ti ALA.

23 Épaphras, mba ti mbi zo ti kanga ndali ti Christ Jésus, atokua bara ti lo na mo; **24** Marc, Aristarque, Démas na Luc so ayeke amba ti mbi wakua atokua nga bara ti ala na mo.

25 Zia kota nzobe ti Seigneur ti e Jésus Christ aduti na bibe so ALA yeke na ni so.

MBETI SO PAUL ATOKUA NA

AHÉBREU

1 Nzapa, so ândö asara tënë fani mingi nga na alege nde nde na akotara ti e na lege ti aprophète, **2** asara tënë na e na hunzingo ti alango so na lege ti Molenge ti lo, so Lo zia lo héritier ti aye kue, nga so na lege ti lo Nzapa asara aye ti angoi nde nde. **3** Lo yeke zango ti gloire ti Nzapa nga tâ image ti Nzapa ni, na lo yeke bata aye kue na fini na lege ti ngangu ti tënë ti lo; na peko ti so lo sara kusala ti sukulango siokpari ti e awe, lo duti na koti ti Kota Gbia na ando so ayeke na nduzu mingi. **4** Tongaso lo ga nzoni mingi ahon a-ange, teti a mû na lo mbeni iri so ayeke nzoni mingi ahon ti ala.

5 Na tapande, ange wa si Lo tene na lo tënë so mbeni lâ awe? Lo tene: "Mo yeke molenge ti mbi; laso, mbi ga babâ ti mo," wala: "Fade mbi yeke ga babâ ti lo na lo yeke ga molenge ti mbi." **6** Me na ngoi so lo kiri lo fa Kozo Molenge ti lo na gigi na ndo ti sese so azo ayeke dä, lo tene: "Zia a-ange ti Nzapa kue aba li ti ala na gbe ti lo."

7 Nga, na sarango tënë ti a-ange, lo tene: "Lo sara a-ange ti lo ayingo, na lo sara awakua ti lo so ayeke sara kua ndali ti nzoni ti azo mbeni menga-wa." **8** Me na sarango tënë ti Molenge ni, lo tene: "Nzapa ayeke trône ti mo teti lakue la-

kue nga kpu na kpu; keke ti komandema ti royaume ti mo ayeke keke ti komandema ti mbilimbili. **9** Mo ndoye ye so ayeke mbilimbili na mo ke tënë ti kpengo ndia pëpe. Ndani la Nzapa, lo so ayeke Nzapa ti mo, atuku mafuta na ndo ti mo ahon amba ti mo, mafuta so amû na mo ngia mingi." **10** Nga lo tene: "Ô Seigneur, na tongo nda ni, mo zia gere ti sese, na yayu ayeke kusala ti maboko ti mo. **11** Fade ala wani ayeke buba, me mo, mo yeke ngbâ lakue lakue; na legeoko tongana bongo ti ndo ni, ala kue ayeke ga ngbene ye, **12** na mo yeke rulê ala gi tongana ti so a yeke rulê kota bongo ti dê, tongana bongo ti ndo ni; na fade a changé ala, me ti mo, gi mo la awe, na alango ti mo ayeke hunzi pëpe."

13 Me ange wa si na sarango tënë ti lo mbeni lâ, lo tene: "Mo duti na mbage ti maboko ti mbi ti koli, juska mbi zia awato ti mo tongana mbata ti gere ti mo"? **14** Ala kue ayeke ayingo so ayeke sara kua ndali ti nzoni ti azo pëpe? Ayingo so a tokua ala ti sara kua na azo so ayeke wara ande salut.

2 Ndani la, a yeke nzoni mingi ndali ti e ti dengi mê nzoni ahon ti kozo na aye so e mä, tongaso si yeke yeke e hon yongoro lâ oko pëpe. **2** Teti tongana gere ti tënë so a tene na lege ti a-ange aluti ngangu, nga tongana kengo ndia kue na sarango ye kue so afa so zo ake yanga awara futa ti pekoni alingbi na fango ngbanga ti mbilimbili, **3** fade e kpe fango ngbanga ni tongana nyen? tongana e sara mbana na kota salut tongaso, kota salut so a to nda ti fa tënë ni na lege ti Seigneur ti e nga azo so amä lo atene na e so a yeke tâ tënë; **4** na oko ngoi ni nga Nzapa afa so ye ni ayeke tâ tënë na lege ti afä, aye ti dongo bê, akusala nde nde ti ngangu nga na lege ti amatabisi ti yingo vulu so lo kangbi ni alingbi na ye so bê ti lo aye.

5 Teti sese so azo ayeke duti ande dä si ayeke ga so, na so e ngbâ ti sara tënë ni so, Nzapa azia ni na gbe ti a-ange pëpe. **6** Me ândö mbeni témoin ni ayeda so ye ni ayeke tâ tënë, si lo tene: "Zo ayeke nyen si mo bi bê ti mo na lo so? Wala molenge ti zo ayeke nyen si mo bâ lege ti lo so? **7** Mo kiri na lo kete kamême na gbe ti a-ange. Mo zia couronne ti gloire na ti gonda na li ti lo na mo zia lo na ndo ti akusala ti maboko ti mo. **8** Mo zia aye kue na gbe ti gere ti lo." Teti so Nzapa azia aye kue na gbe ti gere ti lo, mbeni ye oko tongaso so Nzapa azia na gbe ti lo pëpe ayeke dä pëpe. Tâ tënë, e de e bâ pëpe so aye kue ayeke na gbe ti gere ti lo; **9** me e bâ Jésus, so Nzapa akiri na lo kete kamême na gbe ti a-ange, na lo zia couronne ti gloire na ti gonda na li ti lo ngbanga ti so lo kui, si na lege ti kota nzobe ti Nzapa lo bâ pasi juska ti kui teti zo oko oko kue.

10 Teti a yeke na lege ni ti tene, na mungo amolenge mingi ti lï na ala na yâ ti gloire, lo so aye kue ayeke teti lo nga so aye kue ayeke dä ndali ti lo, asara si Kota Mokonzi ti salut ti ala alingbi kue na lege ti apasi so lo bâ. **11** Teti lo so ayeke sara si azo aga nzoni-kue nga ala so a yeke sara ala ti ga nzoni-kue, ala kue alondo gi na zo oko; ndani la si kamene asara lo pëpe ti iri ala "aita" ti lo **12** tongana lo tene: "Fade mbi yeke fa iri ti mo na aita ti mbi. Fade mbi yeke he bia ti sepela mo na yâ ti congrégation."

13 Lo tene nga: "Fade mbi yeke zia
bê ti mbi na lo." Ti mbeni nga, lo
tene: "Bâ, mbi na akete molenge so
Jéhovah amû na mbi la."
14 Tongaso, teti so "akete mole-
nge" ni ayeke ti mênë na ti mitele,
lo nga kue lo ga ti mênë na ti mitele,
si na lege ti kuâ ti lo, lo neka lo so
ayeke na ngangu ti ga na kuâ, so ti
tene Zabolo, **15** nga si lo zi ala
kue so, ndali ti mbeto ti kuâ, a mû
ala na ngbâa na yâ ti gigi ti ala kue.
16 Ti bâ ni nzoni, lo mû maboko na
a-ange pëpe, me lo mû maboko na
ngongoa ti Abraham. **17** Ndani la
si a lingbi lo ga tongana "aita" ti lo
na yâ ti aye kue, tongaso si lo lingbi
ti duti mbeni kota prêtre so ahinga
ti sara nzoni bê na zo nga so ayeke
be-ta-zo na yâ ti aye so abâ Nzapa,
si lo mû sandaga so amû lege ti leke
songo na popo ti zo na Nzapa, sanda-
ga ndali ti asiokpari ti azo. **18** Ni
la, teti so lo wani lo bâ pasi na ngoi
so lo yeke na yâ ti tara, lo lingbi nga
ti mû maboko na ala so ayeke na yâ
ti tara.

3 Tongaso, aita so ALA yeke nzo-
ni-kue, ALA so a iri ALA nga ti
gue na yayu, ALA bi bê ti ALA nzoni
na bazengele nga kota prêtre so e
tene dandara so e mä na bê na lo:
Jésus. **2** Lo duti lani be-ta-zo na
Nzapa so asara si lo ga tongaso, to-
ngana ti so Moïse nga aduti ândö
be-ta-zo na yâ ti da ti Nzapa kue.
3 Teti a bâ so lo lingbi na gloire mi-
ngi ahon Moïse, teti lo so asara da ni
ayeke na gonda mingi ahon da ni.
4 Biani, da oko oko kue, mbeni zo si
asara ni, me zo so asara aye kue aye-
ke Nzapa. **5** Moïse aduti be-ta-zo
na yâ ti aye kue ti da ti Nzapa tonga-
na mbeni zo ti kua; ye so lo sara afa
tënë ti aye so a yeke sara tënë ni
gbândä, **6** me Christ aduti be-ta-
zo na ndo ti da ti Nzapa tongana Mo-
lenge. E yeke da ti Nzapa, tongana e
ngbâ gi na lege so e yeke sara tënë
na kamene pëpe nga na lege so e
yeke pika kate ti e na ndo ti beku ti
e, na e sara tongaso juska na nda ni.
7 Ndani la, yingo vulu atene:
"Laso, tongana ALA mä go ti lo,
8 ALA kpengba bê ti ALA pëpe to-
ngana ti ngoi so akotara ti ALA asa-
ra si ngonzo agbu mbi mingi, na la-
ngo so ala tara bê ti mbi na yando,
9 ndo so akotara ti ALA atara bê
ti mbi, atâa so ala bâ lani akusala
ti mbi teti ngu bale-osio. **10** Teti
tënë so, nzara ti azo ti ngoi ni so asi-
gigi na bê ti mbi si mbi tene: 'La-
kue na bê ti ala, ala yeke girisa
lege, na ala hinga alege ti mbi pëpe.'
11 Tongaso mbi deba yanga ti mbi
na ngonzo, mbi tene: 'Fade ala yeke
lï na yâ ti wungo tere ti mbi pëpe.' "

12 Aita, ALA sara hange si mbeni
sioni bê so mabe amanke ni amaï na
yâ ti mbeni zo na popo ti ALA pëpe
ngbanga ti so lo gue yongoro na Nza-
pa so ayeke na fini. **13** Me ALA
ngbâ ti wa tere na popo ti ALA lâ oko
oko, na ngoi kue so a ngbâ ti iri ni
"Laso", si bê ti mbeni zo na popo ti
ALA akpengba pëpe ndali ti ngangu
so siokpari ayeke na ni ti handa zo.
14 Teti biani e ga azo so awara nga
ye so Christ awara gi tongana e ngbâ
ti gbu ngangu juska na nda ni beku
so e yeke na ni lani na tongo nda ni,
15 na ngoi so a yeke tene tënë so:
"Laso, tongana ALA mä go ti lo, ALA
kpengba bê ti ALA pëpe tongana ti
ngoi so akotara ti ALA asara si ngo-
nzo agbu mbi mingi."

16 Ala so amä tënë ti lo me ala
sara si ngonzo agbu lo mingi ayeke
azo wa? A yeke ala kue so asigigi
na Égypte na gbe ti Moïse pëpe?
17 Nga, azo wa si nzara ti ala asigi-

gi na yâ ti bê ti Nzapa teti ngu bale-
osio? A yeke ala so asara siokpari
nga so kuâ ti ala atï lani na yando
so pëpe? **18** Me a yeke na azo wa
si lo deba yanga ti lo lani lo tene ala
yeke lï na yâ ti wungo tere ti ni
pëpe so? A yeke gi ala so ake yanga.
19 Tongaso, e bâ so azo so alingbi
lani pëpe ti lï dä ngbanga ti so mabe
amanke ala.

4 Tongaso, teti so mbeni zendo ti
lingo na yâ ti wungo tere ti lo
angbâ, zia e sara hange si mbeni lâ
ye ni aduti pëpe mo bâ mo tene mbe-
ni zo na popo ti e awara lege pëpe ti
si dä. **2** Teti e nga kue a fa nzoni
tënë ni na e, tongana ti so a fa ni na
ala ândö; me tënë ni so ala mä so
asara ye oko na ala pëpe, ngbanga ti
so, na lege ti mabe, ala duti lani be-
oko pëpe na azo so amä ni. **3** E so
e yeke na mabe, e lï ti e biani na
yâ ti wungo tere ti lo, gi tongana
ti so lo tene: "Mbi deba yanga ti
mbi na ngonzo, mbi tene: 'Fade ala
yeke lï na yâ ti wungo tere ti mbi
pëpe,'" atâa so akusala ti lo ahunzi
lani awe ngbene ye so a zia gere ti
dunia. **4** Teti na yâ ti mbeni mba-
ge ti Mbeti ti Nzapa, lo tene tënë so
na ndo ti lango mbasambala ni, lo
tene: "Na Nzapa awu tere ti lo na
peko ti akusala ti lo kue na lango
mbasambala ni", **5** nga na yâ ti
mbeni mbage ni so, lo tene: "Fade
ala yeke lï na yâ ti wungo tere ti mbi
pëpe."

6 Teti so lege angbâ ti tene ambe-
ni zo alï na yâ ti wungo tere ni, nga
teti so ala so a fa nzoni tënë ni kozo
na ala alï dä pëpe ngbanga ti so ala
ke yanga, **7** angu mingi na peko-
ni, lo kiri lo fa mbeni lango tongana
lo sara kusala na tënë "Laso" na yâ
ti psaume ti David; gi tongana ti so
a tene ni fade awe, a tene: "Laso, to-
ngana ALA mä go ti lo, ALA kpengba
bê ti ALA pëpe." **8** Teti tongana
fade Josué ague na ala na mbeni ndo
ti wungo tere, ka Nzapa akiri asara
tënë ti mbeni lango ni nde na peko-
ni pëpe. **9** So aye ti tene so mbe-
ni sabbat ti wungo tere angbâ ndali
ti azo ti Nzapa. **10** Teti zo so alï na
yâ ti wungo tere ti Nzapa, lo wu tere
ti lo nga na akusala ti lo, gi tongana
ti so Nzapa nga awu lani tere ti lo na
akusala ti lo.

11 Tongaso, zia e sara ngangu
kue ti lï na yâ ti wungo tere so, si
mbeni zo atï na yâ ti mara ti tapande
ti kengo yanga so pëpe. **12** Teti
tënë ti Nzapa ayeke na fini na ayeke
na ngangu ti sara ye, a za ahon épée
so yanga ni ayeke use na a kpo a lï
juska a kangbi popo ti âme na yingo,
a kangbi nga popo ti ando so abio ati-
ngbi tere dä na mafuta ti yâ ti abio
ni, na a lingbi ti hinga nda ti abibe ti
bê ti zo nga na aye so bê ti zo ni aye ti
sara. **13** Mbeni ye so Nzapa asa-
ra so ahonde na lê ti lo ayeke dä
pëpe, me aye kue ayeke na gigi se-
nge nga aluti dandara na lê ti lo so e
yeke na tënë ti kiri na ni na lo.

14 Tongaso, teti so e yeke na
mbeni kota prêtre so ahon atanga ni
kue, Jésus Molenge ti Nzapa, lo so lo
fâ yâ ti yayu si lo hon, zia e ngbâ ti
tene dandara so e mä na bê na lo.
15 Teti kota prêtre so e yeke na ni
ayeke pëpe zo so alingbi pëpe ti bâ
mawa ti e na ando so e woko dä, me
a yeke mbeni zo so a tara lo na yâ ti
aye kue legeoko tongana e, me a
wara siokpari na yâ ti tere ti lo pëpe.
16 Tongaso, na sarango tënë na ka-
mene pëpe, zia e ga nduru na trône
ti kota nzobe ti Nzapa, si a lingbi ti
sara nzoni bê na e na a sara kota nzo-
be na e na ngoi so e yeke na bezoin
ti tene a mû maboko na e.

5 Teti kota prêtre kue so a mû lo
na popo ti azo, a yeke zia lo ti
sara kusala ndali ti azo na ndo ti aye
so abâ Nzapa, si lo mû amatabisi
nga na asandaga ndali ti asiokpa-
ri. **2** Lo lingbi ti sara ye na nga-
ngu pëpe na mbage ti ala so ahi-
nga ye pëpe si agirisa lege, teti lo
nga lo yeke na awokongo ti lo wani;
3 ndali ti ye so, a yeke ngbanga ti lo
ti mû a-offrande ndali ti asiokpari ti
lo wani nga ndali ti asiokpari ti azo
ti mara ni.

4 Nga, mbeni zo ayeke wara
mara ti gonda tongaso gi na li ti lo
wani pëpe, me gi tongana Nzapa airi
lo si, tongana ti so lo iri ândö Aaron.
5 Ti Christ ayeke nga tongaso: lo
wani si lo mû gloire na tere ti lo pë-
pe na gango kota prêtre, me zo so
amû gonda ni na lo ayeke Nzapa so
atene tënë so na ndo ti lo, a tene: "Mo
yeke molenge ti mbi; laso, mbi ga
babâ ti mo." **6** Lo tene nga na yâ
ti mbeni mbage ti Mbeti ti Nzapa, lo
tene: "Mo yeke prêtre teti lakue la-
kue tongana ti Melkisédek."

7 Na ngoi so lo de na yâ ti mite-
le, Christ avoro tere ti lo na yâ ti sa-
mbela nga lo hunda aye so agbu bê
ti lo na Nzapa so alingbi ti sö lo na
kuâ, na dengo kongo ngangu nga na
ngu ti lê, na a mä lo nzoni ndali ti so
lo kpe mbeto ti Nzapa. **8** Atâa so
lo yeke Molenge ti Nzapa, lo manda
mango yanga na lege ti apasi so lo
bâ; **9** na tongana a sara si lo li-
ngbi kue awe, lo ga zo so abâ lege ti
mungo salut ti lakue lakue na ala
kue so amä yanga ti lo, **10** ngba-
nga ti so Nzapa airi tâ lo kota prêtre
tongana ti Melkisédek.

11 E yeke na aye mingi ti tene na
ndo ti lo, na a yeke ngangu ti fa nda
ni, teti so ALA ga azo so amä ndo nzo-
ni pëpe. **12** Ngoi ahon mingi awe
so ALA lingbi fade ti ga awafango ye,
me ALA yeke na bezoin ti tene mbe-
ni zo akiri afa ye na ALA, a to nda ni
na akozo tënë ti atënë so ayeke nzo-
ni-kue, so alondo na yanga ti Nza-
pa; na ALA ga azo so ayeke gi na be-
zoin ti lait, me ti kpengbango kobe
pëpe. **13** Teti zo so anyon lait ahi-
nga pëpe tënë ti ye so ayeke mbili-
mbili, teti so lo ngbâ kete molenge.
14 Me kpengbango kobe ayeke ti
abiazo, azo so, na lege ti sarango ku-
sala na ngangu ti gbungo li ti ala,
asara si ngangu ti gbungo li ti ala ni
aga nzoni awe ti hinga popo ti ye ti
nzoni na ye ti sioni.

6 So e hon akozo fango ye na ndo
ti Christ awe, e sara kue ti ga
abiazo, na e kiri e zia mbeni fini
gere ti ye pëpe, so ti tene: changen-
go bê ndali ti akusala so ayeke se-
nge senge, tënë ti mango na bê na
Nzapa, **2** fango ye na ndo ti aba-
tême na ziango maboko na ndo ti
azo, tënë ti zingongo ti akuâ nga na
ti ngbanga ti lakue lakue. **3** Na a
yeke ye so e yeke sara ande tongana
Nzapa azia lege na ni biani.

4 Ti azo so ândö lumière ti Nzapa
aza na lê ti ala gi fani oko biani bia-
ni awe, ala so atara matabisi ti yayu
so a mû senge senge, ala so awara
yingo vulu, **5** ala so atara pende-
re tënë ti Nzapa nga na angangu ti
aye ti ngoi so ayeke ga, **6** tonga-
na ala tï, lege ayeke dä pëpe ti kiri
na ala na fini ti tene ala changé bê ti
ala, ngbanga ti so ala wani ala kiri
ala kanga Molenge ti Nzapa na ndo
ti keke na ala sara si lo ga ye ti ka-
mene na lê ti azo. **7** Na tapande,
sese so ayeke nyon ngu-nzapa so
ayeke pika fani mingi na ndo ni, si
na pekoni a yeke sara si alê ti kobe
asigigi ndali ti ala so a dë nga yaka
ni ngbanga ti ala, Nzapa ayeke iri

nga tënë nzoni na ndo ni. **8** Me tongana sese ni so adü akî na asisi, a yeke dö ni a zia na a ngbâ gi ti tene a deba ni; na nda ni a yeke zö ni.

9 Me ti ALA so e ndoye ALA mingi, atâa so e sara tënë tongaso, e hinga biani e tene ALA yeke sara aye so ayeke nzoni mingi nga so ayeke gue na ALA ti wara salut. **10** Teti Nzapa ayeke pëpe zo so ayeke mbilimbili pëpe si lo girisa kusala ti ALA nga na ndoye so ALA fa teti iri ti lo na lege so ALA sara kua na azo so ayeke nzoni-kue na ALA ngbâ ti sara kua na ala. **11** Me e ye si ALA oko oko ayapu nga tongaso na sarango kua si ALA zia bê ti ALA kue na ndo ti beku ni so juska na nda ni, **12** si ALA duti azo ti goigoi pëpe, me azo so asara ye tongana ti ala so, na lege ti mabe nga na kangango bê ti ku ye, awara azendo so a mû ni.

13 Tongana Nzapa amû lani zendo na Abraham, teti so lo lingbi lani pëpe ti deba na iri ti mbeni zo so ayeke kota ahon lo, lo deba na iri ti lo wani, **14** lo tene: "Ti tâ tënë ni, fade mbi iri tënë nzoni na ndo ti mo; ti tâ tënë ni, fade mbi sara si mo wu mingi." **15** Na tongana Abraham afa so lo hinga ti kanga bê ti ku ye, lo wara zendo ni so. **16** Teti azo ayeke deba na iri ti mbeni zo so ayeke kota ahon ala, na deba ti ala ni ahunzi apapa kue, teti na lê ti ala a yeke mbeni ye so afa biani atene tënë ni ahunzi biaku na popo ti ala awe. **17** A yeke na lege so si tongana Nzapa aleke ti fa polele mingi ahon ti kozo na ahéritier ti zendo ni so ye so lo leke ni alingbi ti changé pëpe, lo deba yanga ti lo ti fa so ye ni ayeke tâ tënë, **18** si na lege ti aye use so alingbi ti changé pëpe na so Nzapa alingbi ti tene mvene dä lâ oko pëpe, e so e kpe e honde tere ti e na ndo so Nzapa aleke, e wara kpengba wango so apusu e ti gbu beku so a zia na gbele e. **19** E yeke na beku so tongana mbeni kale ti mangboko ndali ti âme ti e, a luti nzoni nga a luti ngangu, a hon na yâ ti rido ni ti lï kâ, **20** na ndo so kozo zo ni, so ti tene Jésus, alï dä ndali ti e, lo so lo ga kota prêtre teti lakue lakue tongana ti Melkisédek.

7 Melkisédek ni so ayeke gbia ti Salem, lo yeke prêtre ti Nzapa so ayeke na nduzu na ndo ti aye kue, lo si atingbi lani na Abraham na ngoi so Abraham ayeke kiri na peko ti fango agbia, na lo iri tënë nzoni na ndo ti Abraham ni; **2** na dîme ti aye kue so Abraham awara, lo mû ni na Melkisédek. Melkisédek ni so ayeke kozoni kue "Gbia ti mbilimbili" (nda ti iri ti lo ni la), me lo yeke nga gbia ti Salem, so ti tene "Gbia ti siriri." **3** Lo yeke na babâ pëpe, lo yeke na mama pëpe, molongo ti iri ti akotara ti lo ayeke dä pëpe, tongo nda ti gigi ti lo ayeke dä pëpe na hunzingo ni nga ayeke dä pëpe; me teti so a sara si lo ga tongana Molenge ti Nzapa, lo ngbâ prêtre kpu na kpu.

4 ALA bâ tongana nyen koli so ayeke kota mingi! Koli so Abraham, mokonzi ti sewa, amû na lo dîme ti anzoni ye so lo wara na lege ti bira. **5** Tâ tënë, na popo ti amolenge ti Lévi, akoli so awara lege ti sara kua ti prêtre, a mû yanga na ala ti ro adîme na maboko ti azo ti mara ni alingbi na ye so Ndia ahunda, na ala yeke ro ni na maboko ti aita ti ala, atâa so aita ti ala ni ayeke nga azo so asigigi na yâ ti Abraham. **6** Me mbeni koli so asigigi na yâ ti sewa ti Lévi pëpe akamata dîme na maboko ti Abraham na lo iri tënë nzoni na ndo ti Abraham so awara

lani azendo. **7** Kite oko ayeke dä
pëpe: lo so ayeke kota mingi si aye-
ke iri tënë nzoni na ndo ti lo so aye-
ke kete. **8** Ti kozo tapande ni, a
yeke azo so ayeke kui kuingo si aye-
ke kamata adîme; me ti use tapande
ni, a yeke zo so Mbeti ti Nzapa afa
atene lo yeke na fini. **9** Nga, mbi
lingbi ti tene so, na lege ti Abra-
ham, même Lévi so ayeke kamata
ka adîme amû dîme na Melkisédek,
10 teti lo ngbâ ândö na yâ ti kotara
ti lo Abraham na ngoi so Melkisé-
dek atingbi na Abraham ni.

11 Tongana biani zo ayeke ga zo
so alingbi kue na lege ti kusala ti
aprêtre ti kete mara ti Lévi (teti a zia
tënë ti kusala ti aprêtre ti kete mara
ti Lévi na yâ ti Ndia so a mû na mara
ni), ngbanga ti nyen a kiri a hu-
nda ti tene mbeni prêtre alondo, so
a tene lo yeke londo tongana ti Mel-
kisédek, me tongana ti Aaron pëpe?
12 So a yeke changé lege ti kusala
ti aprêtre ni, a yeke hunda nga ti
tene a changé ndia ni. **13** Teti zo
so a sara atënë so na ndo ti lo so aye-
ke lani mbeni zo ti kete mara nde,
mbeni kete mara so zo oko ti yâ ni
asara kua ti yango sandaga na ndo ti
gbalaka pëpe. **14** Teti a yeke po-
lele so Seigneur ti e alondo na yâ ti
kete mara ti Juda, mbeni kete mara
so Moïse asara tënë ni pëpe atene so
aprêtre ayeke londo na yâ ni.

15 Na lê ti tënë ni akiri asigigi
polele mingi na lege so mbeni prê-
tre nde alondo so lo yeke duti tonga-
na ti Melkisédek; **16** lo ni so, lo
ga ti lo prêtre ni alingbi na tënë ti
mbeni commandement so aluti na
ndo ti mitele pëpe, me a lingbi na
ngangu ti mbeni fini so a lingbi ti
futi ni pëpe, **17** teti a sara tënë so
na ndo ti lo, a tene: "Mo yeke prêtre
teti lakue lakue tongana ti Melki-
sédek."

18 Biani, a pusu ngbene com-
mandement ni yamba ngbanga ti so
a yeke na wokongo nga a lingbi ti
sara mbeni ye pëpe. **19** Teti Ndia
asara pëpe si mbeni ye aga ye so ali-
ngbi kue, me gango na mbeni beku
so ayeke nzoni mingi asara si ye aga
ye so alingbi kue; a yeke na lege ti
beku so si e yeke ga nduru na Nza-
pa. **20** Nga, legeoko tongana ti so
ye ni asi na lege ti dengo bä ti yanga,
21 (teti biani ambeni zo aga aprê-
tre na lege ti dengo bä ti yanga pëpe,
me mbeni zo ayeke dä so aga ti lo
prêtre na lege ti dengo bä ti yanga ti
Lo so atene tënë so na ndo ti Lo: "Jé-
hovah adeba yanga ti lo (na fade vu-
ndu ayeke sara lo na pekoni pëpe), lo
tene: 'Mo yeke prêtre teti lakue la-
kue;' ") **22** ti Jésus nga asi tonga-
so, si lo ga zo so ayeke tongana ye so
a mû ni ti fa so mbeni mbele so aye-
ke nzoni ahon kozo ni so ayeke duti
dä biani. **23** Na ndo ni, azo mingi
aga ândö aprêtre na peko ti tere
ngbanga ti so kuâ akanga lege na ala
ti ngbâ ti sara kusala tongana prêtre,
24 me ti lo, teti so lo yeke ngbâ na
fini lakue lakue, mbeni zo ti mû ku-
sala ti prêtre na peko ti lo ayeke dä
pëpe. **25** Ndani la, ala so ayeke
ga nduru na Nzapa na lege ti lo, lo
lingbi nga ti sö ala na mbeni lege so
alingbi kue, ngbanga ti so lo yeke na
fini lakue ti hunda ye ndali ti ala.

26 Mara ti kota prêtre tongaso si
alingbi na e: lo yeke be-ta-zo, tënë
ayeke na li ti lo pëpe, sioni oko aye-
ke na tere ti lo pëpe, kangbi ayeke
na popo ti lo na awasiokpari, na lo ga
zo so ayeke na nduzu mingi ahon
yayu. **27** Lo yeke na bezoin pëpe
ti mû asandaga lâ na lâ ndali ti asio-

kpari ti lo wani nga na pekoni ndali
ti azo ti mara ni tongana ti so akota
prêtre ayeke sara ândö: (teti lo sara
ye ni so gi fani oko biani biani awe
tongana lo mû lani tere ti lo na sa-
ndaga;) **28** teti Ndia azia na ku-
sala ti kota prêtre azo so ayeke na
wokongo, me tënë ti dengo bä ti
yanga so aga ti lo na peko ti Ndia
azia na kusala ni mbeni Molenge so
a sara si lo ga zo so alingbi kue teti
lakue lakue.

8 Âdu ti aye so e yeke sara tënë
ni so, kota tënë ni ayeke so: E
yeke na mbeni kota prêtre tongaso,
na lo duti na koti ti trône ti Kota Gbia
na yayu, **2** lo yeke mbeni wakua
ndali ti nzoni ti azo na ndo so aye-
ke nzoni-kue nga na yâ ti tâ tente so
Jéhovah si ayä ni na nduzu, me zo
pëpe. **3** A zia kota prêtre oko oko
kue na kusala ti mû amatabisi na
asandaga na Nzapa; tongaso, a hu-
nda ti tene lo so nga kue aduti na
mbeni ye ti mû na Nzapa. **4** To-
ngana fade lo ngbâ na ndo ti sese, ka
lo duti prêtre pëpe, teti azo ayeke dä
awe ti mû amatabisi na Nzapa alin-
gbi na ti so Ndia afa; **5** me azo ni
so ayeke sara kusala so ayeke nzoni-
kue na yâ ti mbeni ye so akpa aye ti
yayu ni kpango nga ayeke gbede ti
aye ti yayu ni. A yeke gi tongana ti
so, na ngoi so Moïse ayeke lani ndu-
ru ti sara kua ti lekengo tente ni kue,
Nzapa amû yanga na lo atene: "Bâ
nzoni si mo sara aye ni kue alingbi
gi na tapande ti aye ni so a fa na mo
lani na ndo ti hoto." **6** Me kusala
so a mû na Jésus ti sara ndali ti nzo-
ni ti azo ayeke nzoni mingi ahon ti
ala; ni la lo yeke nga walekengo-so-
ngo ti mbeni mbele so ayeke nzoni
mingi, so a zia gere ni na sese na
lege ti ndia si a luti na ndo ti azendo
so ayeke nzoni mingi.

7 Tongana fade kozo mbele ni
ayeke na sioni oko pëpe, ka a yeke gi
lege pëpe ti zia mbeni use ni na
sese. **8** Teti lo bâ so tënë ayeke na
li ti azo ni, ni la si lo tene: "Jéhovah
atene: 'Bâ, alango ayeke ga so fade
mbi yeke te mbeni fini mbele na azo
ti da ti Israël na azo ti da ti Juda;
9 mbele ni ayeke duti pëpe tongana
ti so mbi te na akotara ti ala na lan-
go so mbi gbu maboko ti ala ti sigi-
gi na ala na kodoro ti Égypte, ngba-
nga ti so akotara ti ala angbâ na yâ ti
mbele ti mbi pëpe, ye so asara si
mbi zia ti bâ lege ti ala', so ayeke
tënë ti yanga ti Jéhovah la."
10 "Jéhovah atene: 'Mbele so mbi
yeke te na azo ti da ti Israël na peko
ti alango ni so ayeke duti tongaso:
Mbi yeke zia andia ti mbi na yâ ti li
ti ala na mbi yeke sû ni na ndo ti bê
ti ala. Mbi yeke ga Nzapa ti ala, na
ala yeke ga azo ti mbi.
11 "'Fade mbeni zo ayeke fa ye
na mba ti lo molenge ti kodoro pëpe
nga na ita ti lo pëpe, a tene: "Hinga
Jéhovah!" Teti fade ala kue ayeke
hinga mbi, a londo na lo so ayeke
kete mingi na popo ti ala ti si na lo
so ayeke kota mingi na popo ti ala.
12 Teti fade mbi yeke sara nzoni bê
na ala ngbanga ti aye ti mbilimbili
pëpe so ala sara, na fade mbi yeke
dabe ti mbi na asiokpari ti ala mbe-
ni pëpe.'"
13 Tongana lo tene tënë ti "mbe-
ni fini mbele", lo sara si kozo mbele
ni aga ngbene ye. Ye so lo sara si a
ga ngbene ye nga gbagbara ye aga
nduru ti girisa awe.

9 Âdu ti ngbene mbele so, lo
yeke ândö na andia ti kusala
so ayeke nzoni-kue nga na mbeni
ndo so ayeke nzoni-kue so ayeke
na ndo ti sese. **2** Teti a leke kozo

kubu ti tente ni so a yeke wara na yâ
ni ye ti yongo lampe, table nga na
amapa so a zia na ndo ti table ni na
gbele Nzapa; a iri kubu so "Ndo
so ayeke nzoni-kue." **3** Na peko ti
use rido ni, a yeke wara mbeni kubu
ti tente ni so a iri ni "Ndo so ayeke
nzoni-kue ahon atanga ni." **4** Na
yâ ni, a yeke wara kete gbarabuba ti
lor ti zongo na dukani nga na arche
ti mbele so tere ni kue ayeke na lor;
na yâ ti arche ni, a yeke wara kete ta
ti lor so manne ayeke na yâ ni, keke
ti Aaron so akongo asigigi kete na
tere ni nga na akete tableau ti tênë ti
mbele ni. **5** Na ndo ti arche ni, a
yeke wara achérubin so aza zango
na so gbede ti ala amû ndo ti yanga*
ti arche ni kue. Me so ngoi ti sara-
ngo tënë na ndo ti aye so oko na oko
la pëpe.

6 Na pekoni so a leke aye so to-
ngaso awe, aprêtre ni ayeke lï na
yâ ti kozo kubu ni na ngoi kue,
ti sara akusala so ayeke nzoni-kue.
7 Me ti use kubu ni, gi kota prêtre
lo oko si ayeke lï dä fani oko na yâ ti
ngu oko; lo yeke lï lakue na mênë so
lo yeke mû ni na sandaga ndali ti lo
wani nga ndali ti asiokpari so azo
ti mara ni asara na mbana pëpe.
8 Na sarango tongaso yingo vulu
afa polele so ade ti zi pëpe yanga
ti lege ti guengo na ndo so ayeke
nzoni-kue na ngoi so kozo tente ni
angbâ. **9** Tente so ayeke tapande
ndali ti ngoi so a fa awe, so ayeke
ngoi ti fadeso, na ti lingbi na tapa-
nde ni so, a ngbâ ti mû amatabi-
si nga na asandaga na Nzapa. Me,
aye so alingbi pëpe ti sara si zo so
ayeke sara kusala so ayeke nzoni-
kue alingbi kue na lege ti yingo-ti-
hinga ti lo. **10** Me aye ni so andu
gi tënë ti akobe, aye ti nyongo ni nga
na abatême nde nde. A yeke aye so
ndia ahunda so andu aye ti mite-
le, na a hunda ti sara aye so juska
na ngoi so a fa awe, ngoi ti kiri na
aye na lege ni.

11 Ye oko, na ngoi so Christ aga
lani tongana mbeni kota prêtre so a
yeke ti lo ti ga na anzoni ye so aye-
ke si na ndembe so, a yeke na lege ti
tente so ayeke kota ahon ti kozoni so
nga so alingbi kue ahon ti kozoni so,
tente so maboko ti zo la asara ni
pëpe, so ti tene a yeke ye ti ndo ti
sese ge pëpe, **12** si lo lï na ndo so
ayeke nzoni-kue so; lo lï pëpe na
mênë ti akoli-ngasa na ti akete koli-
bagara, me lo lï na mênë ti lo wani
gi fani oko awe na lo wara lege ti
zi e teti lakue lakue. **13** Asinga
so mênë ti akoli-ngasa na ti akoli-
bagara nga na mburu-wa ti wali-
bagara so a yeke fi ni na ndo ti azo
so aga sioni alingbi ti sara ti tene mi-
tele ti ala aga nzoni-kue si tere ti ala
akiri nzoni so, **14** si fade mênë
ti Christ alingbi ti sukula yingo-ti-
hinga ti e ti zi akusala so ayeke se-
nge senge si e lingbi ti sara kusala
so ayeke nzoni-kue na Nzapa so aye-
ke na fini pëpe? Christ so, na lege ti
yingo so ayeke ngbâ lakue lakue,
amû tere ti lo wani na sandaga na
Nzapa tongana sandaga so sioni aye-
ke dä pëpe.

15 Ndani la lo yeke walekengo-
songo ti mbeni fini mbele, si ala so
a iri ala alingbi ti wara zendo ti ye ti
héritier so angbâ lakue lakue, ngba-
nga ti so lo kui ti zi ala na yâ ti ke-
ngo ndia so ala ke na gbe ti ngbene
mbele ni, na a zi ala na lege ti mbe-
ni ngere so a futa. **16** Teti tonga-
na a te mbeni mbele, a hunda kuâ ti

---

aHb 9:5* Ge, na Grec ni, a lingbi nga ti sara tënë ti offrande so akanga ndo ti siokpari si zo anzere na lê ti Nzapa.

zo ti tengo mbele ni. **17** Teti mbe-
ni mbele ayeke duti na ngangu gi to-
ngana kuâ ayeke dä, ngbanga ti so a
yeke duti na ngangu pëpe na ngoi
kue so zo ti tengo mbele ni angbâ na
fini. **18** Ndani la si ngbene mbe-
le ni nga awara ngangu gi na peko ti
so mênë atuku. **19** Teti tongana
Moïse afa acommandement kue ti
Ndia na azo ti mara ni kue awe, lo
mû mênë ti akete koli-bagara na ti
akoli-ngasa, ngu, bengba kuä ti tere
ti ngasangbaga nga na keke ti hy-
sope na lo fi ni na tere ti buku ni nga
na tere ti azo ti mara ni kue, **20** si
lo tene: "So mênë ti mbele ni la so
Nzapa amû yanga na ALA ti bata ni."
21 Lo fi nga mênë ni na tere ti
tente ni nga na agbakuru kue so a
yeke sara na kusala ndali ti nzoni ti
azo ni. **22** Biani, na lege ti Ndia,
mênë ayeke sukula mingi ti aye kue,
na a lingbi ti mû pardon na zo gi to-
ngana a tuku mênë si.

23 Tongaso a hunda nga ti tene a
zi sioni na tere ti aye so akpa aye ti
yayu ni kpango na lege ti asandaga
ti anyama; me ti atâ ye ti yayu ni, a
hunda ti sara kua na asandaga so
ayeke nzoni ahon asandaga ti anya-
ma so. **24** Teti Christ alï pëpe na
yâ ti mbeni ndo so ayeke nzoni-kue
so maboko ti zo si asara na so a kpa
gi tâ ye ni kpango, me lo lï na yayu
ni wani si lo si fadeso na gbele Nza-
pa ndali ti e. **25** A yeke pëpe ti
mû tere ti lo fani mingi, tongana ti
so ngu na ngu kota prêtre ayeke lï
na yâ ti ndo so ayeke nzoni-kue na
mênë so ayeke ti tere ti lo wani
pëpe. **26** Tongana a yeke fade to-
ngaso, ka a lingbi lo bâ pasi fani mi-
ngi ti londo na ngoi so a zia gere ti
dunia. Me fadeso lo fa tere ti lo gi
fani oko biani biani awe tongana
aye ti angoi nde nde ayeke gue ti
hunzi, si lo lingbi ti zi biaku sio-
kpari na lege ti sandaga ti tere ti
lo wani. **27** Teti so a leke lani ti
tene azo akui gi fani oko biani bia-
ni awe, na pekoni ngbanga aduti,
28 ti Christ nga, a mû lo na sanda-
ga gi fani oko biani biani awe ti yô
asiokpari ti azo mingi; na ti fani use
ni so lo yeke si, a yeke ti lungula sio-
kpari pëpe nga ti si na ala so ayeke
ku lo kungo ndali ti salut ti ala.

10 Teti so Ndia ayeke gi gbede
ti anzoni ye so ayeke ga, me
a yeke atâ ye ni pëpe, na lege ti a-oko
sandaga so azo ayeke mû ka ngu na
ngu, ala lingbi lâ oko pëpe ti sara si
azo so ayeke ga nduru na Nzapa
aga azo so alingbi kue. **2** Tongana
a yeke fade tongaso, ka a zia lege
ti mungo asandaga awe, teti ala so
ayeke sara kusala so ayeke nzoni-
kue, ndali ti so a sukula sioni ti ala
gi fani oko biani biani awe, ala yeke
bâ fade tere ti ala tongana azo ti sio-
kpari mbeni pëpe. **3** Me na lege
ti asandaga so, a yeke dabe ti ala na
ndo ti asiokpari ti ala ngu na ngu,
4 teti mênë ti akoli-bagara na ti
akoli-ngasa alingbi oko pëpe ti zi
asiokpari.

5 Ni la, tongana lo lï na yâ ti du-
nia so, lo tene: "'Mo ye sandaga ti
anyama nga na offrande pëpe, me
mo leke mbeni tere ndali ti mbi.
6 Mo yeda pëpe na a-offrande so a
zö ni kue na wâ nga offrande so a mû
ndali ti siokpari.' **7** Tongaso mbi
tene: 'Ô Nzapa, bâ, mbi ga ti sara ye
so bê ti mo aye (a sû tënë na ndo ti
mbi na yâ ti mbeni mbage ti buku
ni).'" **8** Tongana lo tene kozoni, lo
tene : "Mo ye pëpe nga mo yeda
pëpe si a mû asandaga ti anyama,
a-offrande, a-offrande so a zö ni kue
na wâ nga na offrande so a mû nda-
li ti siokpari", atâa so Ndia la ahunda

ti mû asandaga so, **9** lo tene tënë
so na pekoni: "Bâ, mbi ga ti sara ye
so bê ti mo aye." Lo zi ye so aga kozo,
tongaso si lo zia ti use ni na sese.
10 Na lege ti 'ye so bê ti lo aye' so,
a sara si e ga nzoni-kue na lege ti
offrande ti tere ti Jésus Christ so lo
mû ni gi fani oko biani biani awe.

11 Nga, prêtre oko oko ayeke gbu
mbata ti kua ti lo lâ na lâ ti sara
kusala ndali ti nzoni ti azo na ti
mû a-oko sandaga fani mingi, teti
asandaga so alingbi lâ oko pëpe ti
zi asiokpari kue kue kue. **12** Me
ti koli so, lo mû sandaga oko ndali
ti asiokpari teti lakue lakue na lo
duti na tere ti Nzapa na mbage ti
maboko ti lo ti koli, **13** na ti londo
na ngoi ni so, lo yeke ku juska na la-
ngo so a yeke zia awato ti lo tongana
mbata ti gere ti lo. **14** Teti a yeke
na lege ti offrande oko si lo mû lege
na ala so a yeke sara ala ti ga nzoni-
kue ti lingbi kue teti lakue lakue.
15 Na ndo ni, yingo vulu nga afa
tënë ni na e, teti tongana yingo ni
atene: **16** "Jéhovah atene: 'Mbele
so mbi yeke te na ala na peko ti ala-
ngo ni so ayeke duti tongaso: mbi
yeke zia andia ti mbi na yâ ti bê ti ala
na mbi yeke sû ni na yâ ti li ti ala' ",
17 na pekoni yingo ni akiri atene:
"Na fade mbi yeke dabe ti mbi na
asiokpari ti ala mbeni pëpe nga mbi
yeke dabe ti mbi mbeni pëpe na asa-
rango ye ti ala so ague nde na ndia."
18 Tongana a mû pardon na aye so
awe, a yeke na bezoin ti mû offrande
ndali ti siokpari mbeni pëpe.

19 Tongaso, aita, teti so e yeke na
mbeto pëpe ti mû lege ti lingo na ndo
so ayeke nzoni-kue na lege ti mênë
ti Jésus, **20** lege so lo zi ndali ti e
tongana mbeni fini lege so ayeke na
fini so ahon na yâ ti rido ni, so ti tene
tere ti lo, **21** na teti so e yeke na
mbeni kota prêtre so ayeke na ndo ti
da ti Nzapa, **22** zia e ga nduru na
Nzapa na tâ bê ti e, na kite oko pëpe
nga na mabe, teti na lege ti ye so a
fi ni na ndo ti bê ti e, a sukula bê ti
e ni awe si e duti na sioni yingo-
ti-hinga pëpe na a sukula tere ti e
awe na ngu so ayeke na saleté pëpe.
23 Zia e gbu ngangu tënë ti beku ti
e so e yeke sara tënë ni na lê ti
azo dandara na zia e yengi pëpe,
teti lo so amû zendo ni ayeke be-
ta-zo. **24** Nga, zia e bi lê na ndo
ti mba ti pusu mba ti duti na ndoye
na ti sara apendere kusala, **25** e
kpe bungbi ti e pëpe, tongana ti so
ambeni zo ayeke sara ka, me e wa
tere na popo ti e nga e ngbâ ti sara
ni mingi ahon ti kozo, so ALA bâ la-
ngo ni ayeke pusu nduru.

26 Teti, na peko ti so e wara tâ hi-
ngango ye na ndo ti tâ tënë awe, to-
ngana e ngbâ na yâ ti siokpari na
mbana, sandaga ndali ti asiokpari ti
e ayeke dä mbeni pëpe, **27** me ye
so angbâ ayeke gi kungo na mbeto
na bê ngbanga nga na mbanda so
ayeke tongana wâ si ayeke te ande
ala so ake Nzapa. **28** Zo kue so
ake ti kpe ndia ti Moïse, a yeke bâ
mawa ti lo pëpe, me a yeke fâ lo na
peko ti tënë ti yanga ti atémoin use
wala ota. **29** ALA bâ ti ALA pëpe
so zo so adoro Molenge ti Nzapa na
lo bâ tongana senge ye ngere ti mênë
ti mbele so na lege ni a sara si lo ga
nzoni-kue nga lo zonga yingo ti kota
nzobe ti Nzapa sioni sioni, zo tonga-
so alingbi ande na mbeni sioni se-
ngo ndo ahon so pëpe? **30** Teti e
hinga zo so atene tënë so: "Futango
kula ayeke ti mbi, fade mbi si mbi
yeke kiri na futa na zo"; na a kiri a
tene: "Fade Jéhovah ayeke fâ ngba-

nga ti azo ti lo." **31** A yeke tâ ye ti mbeto mingi ti tï na maboko ti Nzapa so ayeke na fini.

32 Ye oko, zia ALA ngbâ ti dabe ti ALA na angoi ti ândö, so na peko ti so lumière ti Nzapa aza na lê ti ALA awe, ALA kanga bê ti ALA na yâ ti kota tiri na yâ ti apasi; **33** na mbeni ngoi a sigigi na ALA dandara tongana ti so a yeke sara na yâ ti mbeni da ti ngia si azo azonga ALA na asara ye ti vundu na ALA; na mbeni ngoi ALA ga azo so asara beoko na azo so mara ti aye ni so ayeke si na ala. **34** Teti ALA kangbi mawa na ala so ayeke na da ti kanga nga ALA yeda na ngia ti tene a mû aye ti ALA na ngangu, teti ALA hinga so ALA yeke na mbeni ye so ayeke nzoni ahon aye so, nga so ayeke ngbâ lakue lakue.

35 Tongaso, ALA zia pëpe lege ti sarango tënë na kamene pëpe, so futa ti pekoni ayeke kota. **36** Teti a lingbi ALA kanga bê, si na peko ti so ALA sara ye so bê ti Nzapa aye awe, ALA wara ye ti peko ti zendo ni. **37** Teti "na yâ ti kete ngoi, lo so angbâ ti ga so ayeke si na lo yeke ku kungo pëpe." **38** "Me zo ti mbi so ayeke mbilimbili ayeke ngbâ na fini ndali ti mabe ti lo," na "tongana lo kiri na peko, âme ti mbi ayeke duti na ngia na mbage ti lo pëpe." **39** E yeke pëpe ti azo so ayeke kiri na peko si a futi ala, me e yeke ti azo so ayeke na mabe si a bata âme ti ala na fini.

11 Mabe ayeke hingango biani so aye so mo yeke ku ni kungo ayeke si biani. A yeke nga fango polele na gigi ye so afa atene aye so mo bâ ni pëpe ayeke dä biani. **2** Teti a yeke na lege ti mabe ni so si a sara nzoni tënë ti azo ti ândö.

3 Na lege ti mabe, e bâ so a leke aye ti angoi nde nde na molongo ni na lege ti tënë ti yanga ti Nzapa, si aye so lê abâ ni asigigi na lege ti aye so afa tere ti ala na gigi pëpe.

4 Na lege ti mabe, Abel amû na Nzapa mbeni sandaga so ngere ni ayeke kota mingi ahon ti Caïn; na lege ti mabe ni, a sara nzoni tënë ti lo a tene lo yeke mbilimbili, Nzapa asara nzoni tënë ti lo ndali ti amatabisi so lo mû. Na lege ti mabe ni, atâa so lo kui awe, lo ngbâ ti sara tënë.

5 Na lege ti mabe, a mû Hénoc a gue na lo na mbeni ndo nde si lo bâ kuâ pëpe, na a wara lo pëpe teti Nzapa amû lo ague na lo na mbeni ndo nde; teti kozo si a gue na lo na mbeni ndo nde, a fa na lo a tene lo nzere na lê ti Nzapa. **6** Nga, tongana mabe ayeke dä pëpe zo alingbi ti nzere na lê ti Nzapa pëpe, teti zo so aga nduru na Nzapa a lingbi lo mä na bê so Nzapa ayeke dä na lo ga zo ti futango azo so ayeke gi lo ngangu.

7 Na lege ti mabe, Noé afa so lo kpe mbeto ti Nzapa na lo leke mbeni arche ti sö azo ti da ti lo; lo sara tongaso na peko ti so Nzapa awa lo na ndo ti aye so ade ti bâ ni pëpe; na lege ti mabe ti lo, lo fâ ngbanga na ndo ti dunia ni na lo ga héritier ti mbilimbili so ague oko na mabe.

8 Na lege ti mabe, Abraham amä yanga na peko ti so a iri lo, si lo zia kodoro ti lo, lo gue na mbeni ndo so a fa kozo awe a tene lo yeke wara ni tongana ye ti héritier; lo zia kodoro ni lo hon, atâa so lo hinga pëpe ndo so lo yeke gue dä. **9** Na lege ti mabe, lo sara kodoro tongana wande na yâ ti sese so a mû zendo ni na lo mo bâ mo tene a yeke kodorowande, na lo lango na gbe ti atente,

lo na Isaac na Jacob so ala yeke ahé-
ritier ti oko zendo ni so legeoko na
lo. **10** Teti lo yeke ku lani gbata
so tâ gere ni ayeke dä, so walekengo
ni nga wasarango ni ayeke Nzapa.

11 Na lege ti mabe, Sara nga
awara lege ti mû ngo,* atâa so lo hon
ngu ti dungo ni awe, teti lo bâ lo so
amû zendo ni tongana zo so ayeke
be-ta-zo. **12** Ni la, na lege ti koli
oko so a bâ a tene lo kui awe, a dü
amolenge so ala yeke mingi mingi
tongana atongoro ti yayu nga ala ga
tongana mbutu ti yanga ti ngu-ingo
so zo alingbi ti diko ni pëpe.

13 Azo so kue angbâ na lege ti
mabe si ala kui, me ala bâ gango tâ
tënë ti azendo ni pëpe; ye oko, ala bâ
azendo so yongoro kâ na ala yamba
ni, na ala tene polele na yanga ti
ala so ala yeke awande nga azo so
aga ti sara kodoro ti ninga pëpe na yâ
ti kodoro ni. **14** Teti ala so atene
tënë ni so, ala fa biani so ala yeke gi
mbeni ndo biani ndali ti ala wani.
15 Na tongana ala ngbâ fade ti zia
bê ti ala na ngbene ndo so ala zia ni
si ala hon, ka ala yeke wara lege ti
kiri kâ. **16** Me fadeso ala yeke gi
mbeni ndo so ayeke nzoni ahon so
ala zia so, so ti tene mbeni ndo so
ayeke ti yayu. Ni la, kamene asara
Nzapa ndali ti ala pëpe, so ala iri ndo
na lo tongana Nzapa ti ala, teti lo
leke mbeni gbata ndali ti ala awe.

17 Na lege ti mabe, a ngbâ kete
Abraham amû Isaac na sandaga na
ngoi so Nzapa atara bê ti lo, na koli
so tere ti lo anzere lani ti wara aze-
ndo ni atara ti mû gi oko molenge so
lo dü ti yä na sandaga, **18** atâa so
a tene fade na lo a tene: "Ye so a
yeke iri ni ande 'ngongoa ti mo' aye-
ke sigigi na lege ti Isaac." **19** Me
lo tene na bê ti lo so Nzapa ayeke
na ngangu ti zingo Isaac mêmе na
kuâ; na lo kiri lo wara Isaac tongana
mbeni zo so azingo na kuâ, na ye so
aduti tongana mbeni tapande ti ye.

20 Na lege ti mabe nga, Isaac airi
tënë nzoni na ndo ti Jacob na Ésaü
ndali ti aye so ayeke ga.

21 Na lege ti mabe, tongana Ja-
cob aga nduru ti kui, lo iri tënë nzo-
ni na ndo ti amolenge ti Joseph ti
koli oko na oko nga lo ba na ndo ti
keke ti lo, lo voro Nzapa.

22 Na lege ti mabe, tongana Jo-
seph aga nduru ti kui, lo sara tënë
ti sigingo ti amolenge ti Israël na
Égypte; na lo mû yanga na ala tënë
ti abio ti lo.

23 Na lege ti mabe, babâ na
mama ti Moïse ahonde lo nze ota na
peko ti so a dü lo, teti ala bâ so mo-
lenge ni ayeke pendere mingi na ala
sara mbeto ti yanga so gbia ni amû
so pëpe. **24** Na lege ti mabe, to-
ngana Moïse akono awe, lo ke ti tene
a iri lo molenge ti molenge ti Pha-
raon ti wali, **25** lo soro ti tene a
sara pasi na lo legeoko na azo ti Nza-
pa ahon ti tene lo wara ngia na yâ ti
siokpari teti kete ngoi, **26** teti lo
bâ ti lo zonga so a zonga na Christ to-
ngana amosoro so ahon amosoro ti
Égypte; na lo zia lê ti lo gi na ndo ti
futa so a yeke mû. **27** Na lege ti
mabe, lo zia kodoro ti Égypte, me lo
sara mbeto ti ngonzo ti gbia ni pëpe,
teti lo ngbâ ti luti ngangu mo bâ
mo tene lo yeke bâ Lo so lê abâ Lo
pëpe. **28** Na lege ti mabe, lo sara
ândö matanga ti Pâque na lo fi mênë
na ndo ti yanga-da si wafutingo ye
andu akozo molenge ti ala pëpe.

29 Na lege ti mabe, ala fâ kota
Ngu-Bengba mo bâ mo tene ala ta-

---

aHb 11:11* Na Grec: "mû ngo ti mbeni ngo-
ngoa."

mbela na ndo ti kuru sese, me tongana azo ti Égypte atara ti hon dä, ngu ni amene ala.

30 Na lege ti mabe, agbagba ti kodoro ti Jéricho atuku na sese na peko ti so a ngoro ni teti lango mbasambala. **31** Na lege ti mabe, Rahab so ayeke wali-ndumba akui legeoko pëpe na azo so ake ti mä yanga, ngbanga ti so lo yamba na siriri awakala so a tokua ala.

32 Mbi kiri ti tene nyen ande? Ngoi ayeke mingi pëpe ti tene mbi ngbâ ti fa tënë ti Gédéon, Barak, Samson, Jephté, David, Samuel nga na tanga ti aprophète ni, **33** ala so, na lege ti mabe ti ala, ala kinda aroyaume na yâ ti bira, ala sara ye ti mbilimbili, ala wara azendo, ala kanga yanga ti abamara, **34** ala mingo ngangu ti wâ, ala sigigi na yanga ti épée, na ngoi so ngangu ahunzi na ala a sara si ala ga ngangu mingi, ala ga angangu zo ti tiringo bira, ala zia loro na gere ti aturugu ti akodoro-wande. **35** Ambeni wali ayamba azo ti ala so akui tongana a zingo azo so na kuâ; me a sara pasi na ambeni koli ngbanga ti so ala ke ti tene a futa mbeni ngere ti zi ala; akoli so asara tongaso ti tene ala wara zingongo ti akuâ so ayeke nzoni ahon ti so asi kozo. **36** Biani, ambeni awara ti ala tara ni na lege so a he ala na a pika ala na zaza, juska a zia ala na yâ ti zingiri na a bi ala na da ti kanga. **37** A bo ala na tênë, a tara bê ti ala, a fâ yâ ti ala na scie, a fâ ala na épée, ala yü poro ti tere ti angasangbaga na ti angasa si ala tambela na ni, na oko ngoi ni ye atia ala, ala yeke na yâ ti ye ti vundu, a sara ye ti sioni na ala; **38** dunia ni akpa ti yamba azo tongaso pëpe. Ala hon kirikiri na yando, na ndo ti ahoto, na yâ ti adû ti tênë nga na yâ ti adû ti sese.

39 Azo so kue, atâa so a sara nzoni tënë ti ala na lege ti mabe ti ala, ala bâ gango tâ tënë ti zendo ni pëpe, **40** teti Nzapa abâ kozoni awe ndali ti e mbeni ye so ayeke nzoni mingi ahon atanga ni, si a lingbi pëpe ti sara si ala ga azo so alingbi kue sân e.

12 Ni la, teti so e yeke na atémoin mingi mingi tongaso so angoro e tongana mbinda, zia e zi nengo ye kue e bi ni nga na siokpari so alingbi ti gbu e hio; zia e gbu ngangu, e kpe loro ti mandako so a zia na gbele e, **2** na ngoi so lê ti e ayeke gi na ndo ti Jésus, Kota Mokonzi ti mabe ti e na Lo so asara si mabe ti e alingbi kue. Ndali ti ngia so a zia na gbele lo, lo gbu ngangu juska lo kui na ndo ti keke ti pasi, lo bi kamene yongoro, na fadeso lo duti na tere ti trône ti Nzapa na mbage ti koli. **3** Biani, ALA bâ lo mbilimbili, lo so lo kanga bê ti lo na atënë so awasiokpari atene ti ke lo me so a sara sioni gi na ala wani, tongaso si ALA woko pëpe nga ngangu ahunzi na âme ti ALA kue kue kue pëpe.

4 Na yâ ti tiri ti ALA na siokpari so, ade ALA tiri ngangu juska na mênë pëpe, **5** me ALA girisa biani biani awe wango so a mû na ALA tongana ti so mbeni babâ amû wango na amolenge ti lo: “Molenge ti mbi, mo bâ sengo ndo ti Jéhovah tongana senge ye pëpe, wala tongana lo kiri na mo na nzoni lege, mo ke pëpe; **6** teti zo so Jéhovah aye lo, lo yeke se lo; biani, lo pika zo kue so lo yamba lo tongana molenge ti lo.”

7 A yeke ndali ti sengo ndo si ALA ngbâ ti gbu ngangu so. Nzapa ayeke sara ye na ALA tongana amolenge ti lo. Teti molenge wa si babâ ti lo ase

lo pëpe? **8** Me tongana a se ALA
pëpe na sengo ndo so azo kue awara,
andâ ALA yeke biani amolenge ti
gigi, me ALA yeke atâ molenge pëpe.
9 Nga, e yeke lani na ababâ so aye-
ke azo, na ala si ayeke se e, na e kpe
mbeto ti ala. Ti tene e ngbâ na fini,
a yeke ti e ti woko tere na gbe ti Babâ
ti fini ti e ti yingo ahon ala so pëpe?
10 Teti ababâ so ayeke se e lani teti
kete ngoi alingbi na ye so ala bâ aye-
ke nzoni na lê ti ala; me ti Nzapa, lo
yeke se e ndali ti nzoni ti e si e sara
beoko na dutingo ti lo so ayeke nzo-
ni-kue. **11** Tâ tënë, a lingbi ti bâ
sengo ndo kue na ndembe ni tonga-
na ye so amû ngia na zo pëpe, me ye
so amû vundu; ye oko, gbändâ ala so
sengo ndo ni asara kua na ndo ti ala,
sengo ndo ni ayeke lë lengo ti siri-
ri, so ti tene mbilimbili.

12 Ni la, ALA yô na nduzu amabo-
ko so ayeke gue ti tï nga na alikuni
so awoko, **13** ALA ngbâ ti leke alege
so ayeke nzoni ndali ti gere ti
ALA, si gere so abuba azi na lê ti
tere pëpe, me a sara si a ga nzoni.
14 ALA tomba peko ti dutingo na
siriri na azo kue, nga ALA tomba
peko ti dutingo so ayeke nzoni-kue,
dutingo so tongana zo ayeke na ni
pëpe lo lingbi ti bâ Seigneur pëpe;
15 ALA bâ ndo nzoni si a gbanzi
mbeni zo na kota nzobe ti Nzapa
pëpe; si mbeni sioni gunda ti keke
asigigi na a bi wusuwusu pëpe nga
si azo mingi aga sioni ndali ni pëpe;
16 si mbeni zo ti sarango lango-
sioni wala mbeni zo so ayeke ne
pëpe aye so ayeke nzoni-kue aduti
na popo ti ALA pëpe, mbeni zo tonga-
na Ésaü so akä adroit ti lo ti kozo
molenge ndali ti sembe ti kobe oko.
17 Na ALA hinga nga so na pekoni,
tongana lo hunda ti tene a iri tënë
nzoni na ndo ti lo, a ke na lo, teti atâa
so lo gi na ngangu nga na ngu ti lê ti
tene babâ ti lo achangé yanga, lo
wara ndo ndali ni pëpe.

18 Teti ALA ga nduru pëpe na tere
ti ye so zo alingbi ti ndu ni na mabo-
ko, ye so wâ amû ni si a yeke gbi,
vuko mbinda, bingo so avuko pitipi-
ti nga kota pupu, **19** toto ti trom-
pette na mbeni go so a sara tënë; na
mango go ni so, azo ni avoro yanga
ti tene a kiri a zia mbeni tënë na ala
na ndo ni pëpe. **20** Teti ala lingbi
lani pëpe ti kanga bê na yanga so a
mû na ala, so atene: "Tongana mbe-
ni nyama andu hoto ni, a lingbi a bo
lo na tênë si lo kui." **21** Nga, ye ni
so asara zo mbeto mingi si Moïse
atene: "Mbeto agbu mbi nga tere ti
mbi ayeke dö dongo." **22** Me ALA
ga nduru na mbeni Hoto ti Sion nga
na mbeni gbata ti Nzapa so ayeke na
fini, so ti tene Jérusalem ti yayu;
nga ALA ga nduru na a-ange saki na
saki **23** so abungbi gbani; ALA ga
nduru na congrégation ti akozo mo-
lenge so a zia iri ti ala na yayu; ALA
ga nduru na Nzapa so ayeke Wafa-
ngo ngbanga ti azo kue; ALA ga ndu-
ru na afini ti yingo ti azo so ayeke
mbilimbili, azo so a sara si ala lingbi
kue; **24** ALA ga nduru na Jésus
walekengo-songo ti mbeni fini mbe-
le nga ALA ga nduru na mênë so a fi
ni, mênë so asara tënë nzoni mingi
ahon mênë ti Abel.

25 ALA sara hange si ALA ke pëpe
ti mä yanga ti zo so ayeke sara tënë.
Asinga azo so ake ândö ti mä yanga
ti lo so ayeke fa peko ti gbotongo mê
ti Nzapa na ndo ti sese asigigi dä
pëpe, si e la tongana e turnê peko ti
e na lo so ayeke sara tënë na yayu,
fade e sigigi dä? **26** Na ngoi ni
so, toto ti go ti lo ayengi sese, me ti

fadeso lo mû zendo so: "A yeke gi
sese si fade mbi yeke kiri ti yengi ni
pëpe, me mbi yeke yengi yayu nga."
27 So lo tene "fade mbi yeke kiri
ti", a ye ti fa so lo yeke lungula aye
so a yeke yengi ni, so ti tene aye so
Nzapa la aleke ni pëpe, si aye so a
yengi pëpe angbâ ti ala. **28** To-
ngaso, na bango so e yeke wara ande
mbeni royaume so a lingbi ti yengi
ni pëpe, zia e ngbâ ti duti na kota
nzobe, so na lege ni e lingbi ti sara
kusala so ayeke nzoni-kue na lê ti
Nzapa na kpengo mbeto ti lo nga na
dongo bê. **29** Teti Nzapa ti e aye-
ke nga mbeni wâ so ayeke gbi ye
biani biani.

13 Zia yengo tere ti ALA ti
aita angbâ ti gue. **2** ALA
girisa pëpe tënë ti yambango agene
nzoni, so ndali ni, ambeni zo aya-
mba lani a-ange, me ala hinga pëpe
so a yeke a-ange la. **3** ALA dabe ti
ALA na aita so ayeke na yâ ti zingiri
mo bâ mo tene ALA nga ayeke na yâ
ti zingiri legeoko na ala; ALA dabe ti
ALA na aita so azo ayeke sara sioni
na ala, teti ALA nga kue ALA ngbâ na
yâ ti mitele. **4** Zia azo kue abâ
mariage na nene ni mingi, na zia a
sara si gbogbo ti mariage aga sioni
pëpe, teti Nzapa ayeke fâ ngbanga
ande na li ti azo ti sarango lango-
sioni nga na azo ti gingo wali wala
koli nde. **5** ALA zia si ndoye ti ngi-
nza aduti na yâ ti sarango ye ti ALA
pëpe, me zia aye so ayeke dä alingbi
na ALA. Teti lo tene: "Fade mbi yeke
zia mo lâ oko pëpe nga mbi yeke gi-
risa mo lâ oko pëpe." **6** Tongaso
zia e duti na mbeto oko pëpe na e
tene: "Jéhovah ayeke zo ti mungo
maboko na mbi; fade mbeto ayeke
sara mbi pëpe. Nyen la zo alingbi ti
sara na mbi nyen?"

7 ALA dabe ti ALA na azo so aye-
ke mû li ni na popo ti ALA, so ayeke
fa tënë ti Nzapa na ALA; na ngoi so
ALA yeke bâ ye ti peko ti sarango ye
ti ala, ALA mû tapande ti mabe ti ala.

8 Jésus Christ ayeke gi oko lo so
ayeke biri, laso nga lakue lakue.

9 ALA zia si mara ti afango ye nde
nde nga so alondo na mbeni ndo nde
ahon na ALA yongoro pëpe; teti a
yeke nzoni ti tene bê ti zo awara
ngangu na lege ti kota nzobe ti Nza-
pa, me na lege ti akobe pëpe, akobe
so azo so azia bê ti ala kue na ni abâ
nzoni na pekoni pëpe.

10 E yeke na mbeni gbalaka so
ala so ayeke sara kusala so ayeke
nzoni-kue na yâ ti tente ni ayeke
na droit ti te ye ti ndo ni pëpe.
11 Teti anyama so kota prêtre aye-
ke mû mênë ti ala ague na ni na ndo
so ayeke nzoni-kue ndali ti siokpari,
a yeke zö akuâ ti ala na gigi ti ka-
ndo ni. **12** Ni la, Jésus nga kue, ti
tene lo sara si azo ni aga nzoni-kue
na lege ti mênë ti lo wani, lo bâ pasi
na gigi ti yanga ti gbata ni. **13** To-
ngaso, zia e sigigi na yâ ti kando ni
e gue na peko ti lo, ti tene e yô zonga
so a zonga na lo, **14** teti ge, e yeke
pëpe na mbeni gbata so angbâ la-
kue, me e yeke gi gingo gbata so
ayeke ga. **15** Na lege ti lo, zia e
mû lakue na Nzapa sandaga ti go-
nda, so ti tene lengo ti yanga so aye-
ke fa iri ti lo na lê ti azo dandara.
16 Nga, ALA girisa pëpe ti sara ye ti
nzoni nga ti kangbi ye na zo, teti a
yeke mara ti asandaga tongaso si
anzere na Nzapa.

17 ALA mä yanga ti ala so ayeke
mû li ni na popo ti ALA na ALA woko
tere na gbe ti ala, teti azo so ayeke
bâ ndo na ndo ti âme ti ALA tongana
azo so ayeke na tënë ti kiri na ni na

Nzapa, si ala sara kua ti ala na ngia me na demango tere pëpe, teti ye ni ayeke sara ande nzoni na ALA pëpe.

18 ALA sambela ndali ti e, teti e hinga e tene e yeke na nzoni yingo-ti-hinga, ngbanga ti so e ye ti sara ye mbilimbili na yâ ti aye kue. **19** Me mbi wa ALA mingi ti sara tongaso, si a lingbi ti zi mbi hio na ALA.

20 Zia Nzapa ti siriri, so azingo na kuâ Seigneur ti e Jésus, kota berger ti angasangbaga ni, na mênë ti mbele so angbâ lakue lakue, **21** amû na ALA ye kue ti nzoni so ALA yeke na bezoin ni ti sara na ye so bê ti lo aye, nga zia lo sara na mbage ti e ye so ayeke nzoni na lê ti lo na lege ti Jésus Christ. Zia a mû gloire na lo lakue lakue nga kpu na kpu. Amen.

22 Mbi hunda na ALA, aita, ti kanga bê ti ALA na tënë ti mungo ngangu na zo so, teti biani mbi sara mbeti so na ALA na mbi tene tënë mingi dä pëpe. **23** Mbi ye ti tene na ALA so a zi ita ti e Timothée na kanga awe; tongana lo ga hio, mbi na lo si e yeke gue ande ti bâ ALA.

24 ALA tene bara ti mbi na azo kue so ayeke mû li ni na popo ti ALA, ALA tene ni nga na ala kue so ayeke nzoni-kue. Ala so ayeke na Italie atokua bara na ALA.

25 Zia kota nzobe ti Seigneur aduti na ALA kue.

MBETI TI

JACQUES

1 Jacques, ngbâa ti Nzapa na ti Seigneur Jésus Christ, atokua mbeti so na akete mara bale-oko na use so akangbi na ando kirikiri:

Mbi bara ALA!

2 Aita ti mbi, tongana ALA tingbi na mara ti atara nde nde, zia ALA bâ ni tongana tâ ye so amû ngia na ALA, **3** na hingango so mabe ti ALA so a tara ni awe amû lege na ALA ti duti na gbungo ngangu. **4** Me zia si gbungo ngangu asara kua ti lo kue, si ALA lingbi kue na ALA duti na sioni oko pëpe na yâ ti ye kue nga mbeni ye atia ALA pëpe.

5 Ni la, tongana ndara amanke mbeni zo na popo ti ALA, zia lo ngbâ ti hunda ni na Nzapa, teti Nzapa ayeke mû ye na azo kue na lo yeke suku ngbanga ni pëpe; na a yeke mû ni na lo. **6** Me zia lo ngbâ ti hunda ni na mabe, na kite oko pëpe, teti zo so ayeke na kite ayeke tongana mapo ti ngu-ingo so pupu ahon na ni na ague na ni kirikiri. **7** Biani, zia mara ti zo tongaso abâ ti lo atene fade lo yeke wara mbeni ye na maboko ti Jéhovah pëpe. **8** Lo yeke zo so bê ti lo ayeke use use na ndo ti ye so lo ye ti sara, na lo luti kpô pëpe na yâ ti aye ti lo kue.

9 Me zia ita so ayeke na kete ndo agonda tere ti lo ndali ti so a yä lo na nduzu, **10** na zia ita so ayeke zo ti mosoro agonda tere ti lo ndali ti so a kiri na lo na gbe ni, teti fade lo yeke hon tongana kongo ti apere ti ngonda. **11** Teti lâ ayeke sigigi asu ngangu na asara si apere ti ngonda ahule, na akongo ni atuku na sese na pendere ni ahunzi. Fade zo

ti mosoro nga ahule tongaso na yâ ti aye so lo yeke sara na yâ ti gigi ti lo.
12 Ngia ayeke na zo so angbâ ti gbu ngangu na yâ ti atara, teti tongana lo ga zo so a yeda na lo awe, fade lo yeke wara couronne ti fini so Jéhovah amû zendo ni na ala so angbâ ti ye lo. **13** Tongana mbeni zo ayeke na yâ ti tara, zia lo tene pëpe: "Nzapa si ayeke tara bê ti mbi so." Teti aye ti sioni alingbi ti tara bê ti Nzapa pëpe na lo wani lo yeke tara bê ti mbeni zo na aye tongaso pëpe. **14** Me zo oko oko ayeke wara tara tongana nzara ti bê ti lo agboto lo na ahanda lo. **15** Na pekoni, tongana nzara ti bê ni amû ngo awe, a yeke dü siokpari; na siokpari nga, tongana a hunzi ti sara ni awe, a dü kuâ.
16 Aita ti mbi so mbi ye ALA mingi, ALA handa tere ti ALA pëpe. **17** Nzoni matabisi kue nga na matabisi so alingbi kue alondo na nduzu si azu, teti a londo na Babâ ti alumière so ayeke na lê ti nduzu, lo so gbede ti lo ayeke ngbâ gi place oko awe. **18** Ndali ti so bê ti lo aye tongaso, lo dü e na lege ti tënë ti tâ tënë, si e ga biani ambeni kozo li ti ye na popo ti acréature ti lo.
19 Aita ti mbi so mbi ye ALA mingi, a yeke nzoni ALA hinga ye so: A lingbi zo oko oko aduti nduru ti mä tënë, ti sara tënë hio hio pëpe na ti sara ngonzo hio hio pëpe, **20** teti ngonzo ti zo ayeke sara pëpe si mbilimbili ti Nzapa aga. **21** Ni la, ALA ke ye ti saleté kue nga na ye so ahon ndo ni, so ti tene sioni. Na sarango ye na ngangu pëpe, ALA yeda si a lu tënë ti Nzapa na yâ ti ALA, tënë so alingbi ti sö âme ti ALA.
22 Ye oko, ALA ga azo so ayeke sara ye alingbi na tënë ni, ALA ga azo so ayeke mä ni gi na mê senge pëpe, so ayeke handa tere ti ALA na atënë ti mvene. **23** Teti tongana mbeni zo ayeke gi zo ti mango tënë ni na mê, me lo yeke pëpe zo ti sarango ye alingbi na tënë ni, zo tongaso ayeke tongana mbeni zo so abâ lê ti lo na tatara. **24** Teti lo bâ tere ti lo awe, lo hon, na hio lo girisa wala tere ti lo ni ayeke tongana nyen. **25** Me zo so ayôro lê ti lo na yâ ti ndia so alingbi kue, ndia ti liberté, na lo ngbâ dä, zo tongaso, teti lo ga pëpe mbeni zo so amä tënë ni gi na mê na lo girisa ni, me mbeni zo so asara ye alingbi na tënë ni, fade lo yeke duti na ngia tongana lo sara ye alingbi na ni.
26 Tongana mbeni zo abâ ti lo so lo yeke voro Nzapa na lege ni si na mbage lo komande menga ti lo pëpe, me lo ngbâ ti handa bê ti lo wani, vorongo Nzapa ti zo so ayeke senge senge. **27** Vorongo Nzapa so ayeke na sioni pëpe nga so saleté ayeke dä pëpe na lê ti Nzapa Babâ ti e ayeke so: ti bâ lege ti anyindu na awomua na yâ ti vundu ti ala, nga ti kpe tere ti mo si mbeni saleté ti dunia so andu mo pëpe.

2 Aita ti mbi, ALA yeke na mabe na Seigneur ti e Jésus Christ, so ayeke gloire ti e, me na mbage ALA yeke bâ yâ ti azo bango si ALA yeke sara ye na ala? **2** Teti tongana mbeni zo so ayü abague ti lor na maboko ti lo nga na pendere bongo alï na popo ti ALA na ngoi so ALA bungbi, me mbeni wayere so ayü saleté bongo alï nga, **3** na ALA bâ na nzoni lê gi lo so ayü pendere bongo so, ALA tene: "Mo duti na nzoni ndo ge", me ALA tene na lo so ayeke wayere so, ALA tene: "Luti ti mo na nduzu", wala: "Duti ti mo ge na tere ti mbata ti gere ti mbi", **4** na popo ti ALA, ALA yeke bâ ambeni zo kota ahon ambeni nga

ALA ga awafango ngbanga so ayeke
fâ sioni ngbanga la pëpe?
5 Aita so mbi ye ALA mingi, ALA
mä mbi. A yeke Nzapa si asoro ala
so dunia so abâ ala tongana awaye-
re ti ga azo ti mosoro na lege ti
mabe nga ti ga ahéritier ti royaume
so lo mû zendo ni na ala so ando-
ye lo, ni la pëpe? **6** Me ALA, ALA
kiri na nengo ti wayere na gbe ni.
A yeke azo ti mosoro si ayeke sara
ye ti ngangu na ALA na ayeke gboto
ALA na gbele ngbanga pëpe? **7** A
yeke azo ti mosoro so si ayeke zonga
pendere iri so a iri na ALA so pëpe?
8 Tongana ALA ngbâ ti bata ndia
ti gbia ni nzoni alingbi na tënë ti
Mbeti ti Nzapa so atene: "Mo ndoye
mba ti mo tongana mo wani", andâ
ALA yeke sara nzoni ye la. **9** Me
tongana ALA ngbâ ti bâ yâ ti azo ba-
ngo si ALA sara ye na ala, ALA yeke
sara siokpari la, teti ndia azia tënë
na li ti ALA atene ALA yeke azo so
ake ndia.
10 Teti zo so abata atënë ti Ndia
ni kue me lo pika gere ti lo na ndo
ti mbeni oko, lo ga zo so ake atënë
ti Ndia ni kue awe. **11** Teti lo so
atene tënë so: "Mo gi wali wala koli
nde pëpe", lo tene nga: "Mo fâ zo
pëpe." Na tongana mo gi wali wala
koli nde pëpe, me mo fâ zo, mo ga
zo so ake ndia awe. **12** ALA ngbâ
ti sara tënë nga ALA ngbâ ti sara ye
tongana ti ala so ndia ti azo so a zi
ala na ngbâa awe si ayeke fâ ngba-
nga ti ala. **13** Ti zo so ayeke sara
nzoni bê na mba ti lo pëpe, fade a
sara nzoni bê na lo pëpe na ngoi so
a fâ ngbanga na li ti lo. Zo ti sara-
ngo nzoni bê na mba ti lo ayeke duti
na ngia ti sö benda na ngoi ti fango
ngbanga ti lo.*

14 Aita ti mbi, ye ti nzoni wa zo
ayeke wara tongana lo tene biani
ni yeke na mabe, me lo sara aku-
sala ni pëpe? Mabe ni so alingbi
ti sö lo? **15** Tongana mbeni ita-
koli wala ita-wali ayeke na bongo
pëpe nga kobe ti lango ni so atia lo,
16 me mbeni zo na popo ti ALA ate-
ne na ita so: "Mo gue nzoni, mo to-
mba dê na tere ti mo na mo te ye
nzoni", na ALA mû na lo pëpe aye so
atia lo, nzoni ti nyen si tënë so aye-
ke sara na lo? **17** Tongaso nga,
mabe so ayeke na akusala ni pëpe
akui awe.
18 Ye oko, mbeni zo alingbi ande
ti tene: "Mo yeke ti mo na mabe,
mbi yeke ti mbi na akusala. Fa na
mbi mabe ti mo sân akusala ni,
na fade mbi fa nga na mo mabe
ti mbi na lege ti akusala ti mbi."
19 Mo mä na bê so Nzapa ayeke gi
oko? Mo sara nzoni mingi. Me asio-
ni yingo nga amä na bê so Nzapa
ayeke gi oko, na ala yeke dö na
mbeto. **20** Mo so mo hinga ndo
pëpe so, mo ye ti hinga so mabe so
ayeke na akusala pëpe alë lengo
pëpe? **21** A diko lani babâ ti e
Abraham tongana zo ti mbilimbili
ndali ti akusala ti lo na peko ti so lo
mû Isaac na sandaga na ndo ti gba-
laka so pëpe? **22** Mo bâ, mabe ti
lo ague oko na akusala ti lo nga aku-
sala ti lo la asara si mabe ti lo alin-
gbi kue, **23** na tënë ti Mbeti ti
Nzapa so aga tâ tënë tongana a tene:
"Abraham amä na bê na Jéhovah,
ndali ti mabe ti lo Nzapa adiko lo to-
ngana zo ti mbilimbili", na a iri lo
"kamarade ti Jéhovah."
24 ALA bâ awe, a yeke diko mbe-
ni zo tongana zo ti mbilimbili na
lege ti akusala, me gi na lege ti
mabe oko pëpe. **25** Legeoko nga,
a diko lani Rahab, so ayeke wali-

Jac 2:13* Na Grec: "sarango nzoni bê na zo asö benda na li ti ngbanga."

ndumba, tongana zo ti mbilimbili
ndali ti akusala na peko ti so lo
yamba nzoni mingi awatokua so
asi na ndo ti lo na lo zia ala si
ala gue na mbeni lege nde; a yeke
tongaso pëpe? **26** Biani, legeoko
tongana tere so yingo ayeke dä pëpe
akui awe, mabe so ayeke na akusa-
la pëpe akui awe.

3 Aita ti mbi, a lingbi azo mingi
na popo ti ALA si aga awafango
ye pëpe, teti e hinga so fade ngba-
nga ti e ayeke duti ande ngangu mi-
ngi ahon ti atanga ni. **2** Teti fani
mingi e kue e yeke pika gere ti e.
Tongana mbeni zo apika gere ti lo
na tënë ti yanga ti lo pëpe, zo to-
ngaso alingbi kue awe, na lo li-
ngbi nga ti komande tere ti lo kue.
3 Tongana e zia kamba na yanga
ti ambarata ti tene ala mä e, e ko-
mande nga tere ti ambarata ni kue.
4 ALA bâ amangboko: atâa so ala
yeke kota mingi nga ngangu pupu
si ayeke pusu ala, gi mbeni kete kâî
so ayeke na ngbonda ni si ayeke fa
lege na ala ti gue na ndo so bê ti zo
ti kpengo na ni aye.

5 Tongaso nga, menga ayeke gi
mbeni kete membre ti tere ti zo,
me lo yeke pika kate ti lo ahon ndo
ni. ALA bâ tongana nyen gi mbe-
ni kete wâ alingbi ti gbi mbeni
kota gbako! **6** Biani, menga aye-
ke tongana mbeni wâ. Menga aye-
ke mbeni membre ti tere ti e so na
yâ ni mo yeke wara aye kue so aye-
ke mbilimbili pëpe, teti lo yeke zia
saleté na ngbongboro tere ti zo kue,
lo yeke bi wâ na yâ ti gigi ti zo kue,
na wâ ti menga ni alondo na Gé-
henne. **7** Teti mara ti anyama ti
ngonda kue, ti andeke kue, ti anya-
ma kue so ayeke hara harango na ti
anyama kue ti yâ ti ngu-ingo, zo
alingbi ti komande ala na zo ako-
mande ala awe. **8** Me ti menga,
mbeni zo oko ayeke dä pëpe so ali-
ngbi ti komande ni. Menga ayeke
mbeni ye so ayeke sioni so a fa lege
na ni gbä, na sioni yorö ti fango zo
asi singo na yâ ti lo. **9** Na oko me-
nga so e yeke gonda Jéhovah, Babâ
ni, me gi na oko menga so, e yeke
deba azo so a sara ala "na image ti
Nzapa." **10** Iringo tënë nzoni na
ndo ti zo nga dengo bä na ndo ti zo
ayeke sigigi gi na oko yanga so.

Aita ti mbi, a yeke na lege ni
pëpe ti tene aye ni angbâ ti gue to-
ngaso. **11** Nzoni ngu nga na ngu
so ase ayeke sigigi na oko li ti ngu
pëpe, mvene la? **12** Aita ti mbi,
keke ti figue alingbi pëpe ti lë lê
ti olive, na vigne alingbi pëpe ti lë
lê ti figue, mvene la? Legeoko nga
nzoni ngu alingbi ti sigigi na yâ ti
ngu ti ingo pëpe.

13 Zo wa na popo ti ALA ayeke zo
ti ndara nga zo ti gbungo nda ti ye?
Zia si na lege ti nzoni sarango ye ti
lo, lo fa akusala ti lo na lege ti sa-
rango ye ti lo na ngangu pëpe so
alondo na ndara. **14** Me tongana
sioni mbanda nga na papa ayeke
na yâ ti bê ti ALA, zia ALA pika kate
pëpe nga ALA tene mvene na tere ti
tâ tënë pëpe. **15** So ayeke ndara
so alondo na nduzu pëpe, me ayeke
ndara ti sese so, ti mitele nga na ti
asioni yingo. **16** Teti na ndo so
mbanda nga na papa ayeke dä, wu-
suwusu nga na aye ti sioni kue aye-
ke dä.

17 Me, kozoni kue, ndara so alo-
ndo na nduzu ayeke nzoni-kue; nga
a yeke sara ye na siriri, a yeke sara
ye na lege ni, a yeke nduru ti mä
tënë, a hinga ti sara nzoni bê mingi
na zo nga a si singo na anzoni lengo,
a yeke sara kangbi na popo ti azo
pëpe, a yeke handa lê ti zo pëpe.
18 Nga, a yeke lu ngongoa ti lengo

ti ye so ayeke mbilimbili na yâ ti siriri ndali ti ala so ayeke sara si siriri amaï.

4 Abira na atiri so ayeke na popo ti ALA alondo na ndo wa? A londo na kota nzara ti bê ti ALA ti aye ti mitele so ayeke tiri na yâ ti amembre ti tere ti ALA, ni la pëpe? **2** ALA sara nzara ti ye, me ALA wara ni pëpe. ALA ngbâ ti fâ zo nga ti sara bê ti ye, me ALA lingbi pëpe ti wara ye ni. ALA ngbâ ti tiri na ti sara bira. ALA wara ye ni pëpe ngbanga ti so ALA yeke hunda ni pëpe. **3** ALA yeke hunda ye, me ALA wara ni pëpe ngbanga ti so ALA yeke hunda ni ti sara na ye ti sioni, tongaso si ALA sara na aye so kota nzara ti bê ti ALA ti wara aye ti mitele aye.

4 ALA awali so agi akoli nde, ALA hinga pëpe so sarango kamarade na dunia so ayeke dutingo wato ti Nzapa? Zo so aye ti ga kamarade ti dunia so ayeke sara tere ti lo wato ti Nzapa. **5** Wala ALA bâ ti ALA so a yeke senge si Mbeti ti Nzapa atene tënë so? A tene: "Bibe ti kota bê so ayeke na yâ ti e si angbâ lakue ti sara nzara ti aye nde nde." **6** Ye oko, kota nzobe so Nzapa amû ayeke ti lo kota mingi. Ni la, a tene: "Nzapa ake azo ti baba, me lo mû kota nzobe ti lo na azo so ayeke na tâ be-ti-molenge."

7 ALA duti na gbe ti Nzapa; me ALA ke Zabolo, na fade lo yeke kpe yongoro na tere ti ALA. **8** ALA ga nduru na Nzapa, na fade lo yeke ga nduru na ALA. ALA sukula maboko ti ALA, ALA awasiokpari, na ALA sukula bê ti ALA, ALA so bê ti ALA ayeke use use na ndo ti ye so ALA ye ti sara. **9** ALA sara mawa, ALA sara vundu nga ALA toto. Zia ngia so ALA yeke he agbian aga sarango vundu, na ngia so ALA yeke na ni agbian aga lê so ayeke na vundu. **10** ALA sara tere ti ALA kete na gbele Jéhovah, na fade lo yeke yä ALA na nduzu.

11 Aita, ALA zia ti sara tënë na tere ti mba. Zo so asara tënë na tere ti ita ti lo wala lo fâ ngbanga na li ti ita ti lo, lo yeke sara tënë na tere ti ndia na lo yeke fâ ngbanga na li ti ndia nga. Me tongana mo yeke fâ ngbanga na li ti ndia, mo yeke zo ti sarango ye alingbi na ndia pëpe, me mo yeke wafango ngbanga. **12** Gi mbeni zo oko si ayeke dä so ayeke zo ti lungo ndia nga wafango ngbanga, na lo si alingbi ti sö zo nga ti futi zo. Me ti mo, mo yeke zo wa si mo yeke fâ ngbanga na li ti mba ti mo?

13 ALA mä si, ALA so atene: "Laso wala kekereke e yeke gue na kodoro tongaso na e yeke sara ngu oko kâ, e yeke dë buze na e yeke wara nginza mingi," **14** me ALA hinga pëpe ye so ayeke si na gigi ti ALA kekereke. Teti ALA yeke tongana guru ti ngu so asigigi teti kete ngoi si na pekoni a girisa. **15** A hon ti tene tënë so, a lingbi ALA tene: "Tongana Jéhovah aye, e yeke ngbâ na fini na e yeke sara so wala so." **16** Me ALA yeke sara baba ti pikango kate ti ALA. Baba tongaso kue ayeke sioni. **17** Ni la, tongana mbeni zo ahinga lege ti sara ye so ayeke nzoni, me lo sara ni pëpe, so ayeke siokpari la lo sara so.

5 Ala mä si, ALA azo ti mosoro, ALA toto, ALA dekongo ndali ti aye ti mawa so ayeke ga na ndo ti ALA. **2** Amosoro ti ALA ni afun awe, nga abongo ti ALA ti ndo ni aga aye so amakongo ti tengo bongo ate ni awe. **3** Soko ate lor nga na argent ti ALA awe, na soko ni ayeke ga ande ye ti bingo tënë na li ti ALA na

ayeke te nyama ti tere ti ALA. Ye so ALA yeke bata ni na alango ti nda ni so ayeke mbeni ye tongana wâ. **4** Bâ, futa ti azo so asara kua ti kongo akobe ti ayaka ti ALA me so ALA gbanzi ni angbâ ti dekongo, na dekongo ti azo ti kongo lê ti kobe ni ti wara mungo maboko asi na mê ti Jéhovah ti aturugu. **5** Na ndo ti sese so, ALA duti na yâ ti apendere ye ti nginza na ALA bi tere ti ALA ti sara aye ti mitele. ALA sara si bê ti ALA akono tongana anyama so ayeke kono gi konongo juska na lango ti fango ala. **6** ALA fâ sioni ngbanga na li ti azo, ALA fâ zo ti mbilimbili. Lo ke na ALA pëpe?

7 Tongaso aita, ALA kanga bê ti ALA ti ku juska na ngoi so Seigneur ayeke si na lo yeke duti dä. Bâ, zo ti fango yaka angbâ ti ku ti wara nzoni lengo ti akobe ti sese ni, na lo ngbâ ti kanga bê ti lo ti ku juska ngoi so akozo ngu-nzapa nga na atanga ti ngu-nzapa apika. **8** ALA nga, ALA kanga bê ti ku; ALA sara si bê ti ALA awara ngangu, ngbanga ti so ngoi so Seigneur ayeke si na lo yeke duti dä aga nduru awe.

9 Aita, ALA dema na yâ ti bê ti ALA na tere ti mba pëpe, si a fâ ngbanga na li ti ALA pëpe. Bâ, Wafango ngbanga ayeke luti na yanga ti da. **10** Aita, tongana a yeke tënë ti gbungo ngangu na yâ ti sioni ye nga ti kangango bê ti ku, ALA bâ tapande so aprophète azia lani, aprophète so asara tënë lani na iri ti Jéhovah. **11** ALA bâ, e tene so azo so agbu ngangu, ala si ayeke na ngia. ALA mä tënë ti gbungo ngangu so Job agbu na ALA bâ ye so Jéhovah asara na lo na nda ni, so afa so Jéhovah ayeke tâ na ndoye mingi nga lo yeke sara nzoni bê na zo.

12 Me ahon aye so kue, aita ti mbi, ALA zia ti deba tere ti ALA, atâa na iri ti yayu wala na iri ti sese wala na lege ti mbeni bä nde. Ye oko, tongana ALA tene *En,* zia a ngbâ gi En, wala *Ên-ën* angbâ gi Ên-ën, si ALA tï na gbe ti ngbanga pëpe.

13 Mbeni zo na popo ti ALA ayeke kanga bê na gbe ti ye ti sioni? Zia lo ngbâ ti sambela. Tere ti mbeni zo na popo ti ALA anzere? Zia lo he abia ti sepela. **14** Mbeni zo na popo ti ALA ayeke na kobela? Zia lo iri a-ancien ti congrégation ti ga na tere ti lo, na zia a-ancien ni asambela ndali ti lo, ala sara mafuta na tere ti lo na iri ti Jéhovah. **15** Na sambela so a sara na mabe ayeke sara si zo ti kobela ni awara sava, na Jéhovah ayeke mû lo na nduzu. Nga, tongana lo sara asiokpari, fade a yeke pardone lo ndali ni.

16 Tongaso ALA fa siokpari ti ALA na gigi na amba ti ALA nga ALA sambela ndali ti amba ti ALA, si ALA wara sava. Sambela ti zo ti mbilimbili ti voro tere na Nzapa ayeke sara aye mingi. **17** Élie ayeke ândö mbeni zo so ayeke na abibe tongana ti e, me na yâ ti sambela lo hunda ti tene ngu-nzapa apika pëpe; na ngu apika na kodoro ni pëpe teti ngu ota na nze omene. **18** Na lo kiri lo sambela, na yayu azi si ngu-nzapa apika, na sese ni alë kobe.

19 Aita ti mbi, tongana mbeni zo na popo ti ALA ague yongoro na tâ tënë si mbeni zo akiri na lo na nzoni lege, **20** zia ALA hinga so zo so asara si mbeni wasiokpari achangé sioni lege ti lo si lo kiri na nzoni lege, lo yeke sö ande âme ti wasiokpari so na yâ ti kuâ nga lo yeke kanga ande ndo ti asiokpari mingi mingi.

KOZO MBETI TI

PIERRE

1 Pierre, bazengele ti Jésus Christ, atokua mbeti so na azo so aga ti sara kodoro ti ninga pëpe, so akangbi kirikiri na sese ti Pont, ti Galatie, ti Cappadoce, na yâ ti kodoro-komanda ti Asie, na sese ti Bithynie, ala so a soro ala awe **2** alingbi na ngangu ti Nzapa Babâ ni ti hinga ye kozo, nga so a sara si ala ga nzoni-kue na lege ti yingo vulu, ti tene ala ga azo so amä yanga nga azo so a fi mênë ti Jésus Christ na tere ti ala:

Zia Nzapa angbâ ti mû kota nzobe nga na siriri ti lo mingi mingi na ALA.

3 Zia a gonda Nzapa na Babâ ti Seigneur ti e Jésus Christ, ndali ti so, na lege ti kota nzoni bê so lo sara, lo kiri lo dü e fini ti duti na beku so ayeke na fini na lege ti zingongo so Jésus Christ azingo na kuâ, **4** ti wara ye ti héritier so alingbi ti buba pëpe, so alingbi ti ga sioni pëpe nga so pendere ni alingbi ti hon pëpe. A bata ni na ALA na yayu, **5** ALA so a yeke bata ALA na ngangu ti Nzapa na lege ti mabe ndali ti salut so a ga nduru ti fa ni awe na ngoi ti nda ni. **6** Ndani la, ALA yeke na ngia mingi, atâa so teti kete ngoi fadeso, a lingbi atara nde nde azia vundu na bê ti ALA, **7** si mabe ti ALA so a tara ni awe (mabe so ngere ni ahon ngere ti lor so ayeke buba bubango atâa so a tara ni na lê ti wâ awe) aduti mbeni ye ti gonda, ye ti gloire, ye ti nengo tere na ngoi so Jésus Christ ayeke fa tere ti lo na gigi. **8** Atâa so ALA bâ lo lâ oko pëpe, ALA ndoye lo. Atâa so ALA yeke bâ lo fadeso pëpe, ALA mä na bê na lo nga bê ti ALA ayeke na ngia mingi, ngia so a lingbi ti fa nda ni pëpe, tâ kota ngia, **9** teti so ALA yeke wara ye ti peko ti mabe ti ALA, so ti tene salut ti âme ti ALA.

10 Aprophète so afa ândö na prophétie tënë ti kota nzobe so Nzapa ayeke sara na ALA agi ti hinga ye mbilimbili na ndo ti salut ni so nga ala gi ye nzoni na ndo ni. **11** Ala yeke gi ti hinga mbilimbili ngoi wa nga mara ti ngoi wa si yingo so ayeke na yâ ti ala ayeke fa na ndo ti Christ, tongana yingo ni ayeke fa ândö tënë ti apasi ti Christ nga na ti agloire so ayeke ga na peko ti apasi ni. **12** Me a fa ândö na aprophète so a tene ala yeke sara kua ndali ti ala wani pëpe, me a yeke ndali ti ALA si aprophète ni ayeke sigigi lani na aye so laso a fa ni na ALA awe na lege ti azo so afa nzoni tënë na ALA na yingo vulu so alondo na yayu. A yeke aye so la si a-ange ayeke na nzara ti zia lê ti ala dä mbilimbili.

13 Ni la, ALA leke bibe ti ALA ti sara ngangu kua, ALA zia tâ li ti ALA kpô; ALA zia beku ti ALA na ndo ti kota nzobe so a yeke sara ande na ALA na ngoi so Jésus Christ ayeke fa tere ti lo na gigi. **14** Teti so ALA yeke amolenge so amä yanga, a yeke nzoni ALA zia lege ti sarango ye alingbi na anzara ti bê so ALA yeke na ni ândö na ngoi so ALA de ti hinga ndo pëpe so, **15** me ti

gue oko na Lo so ayeke nzoni-kue
so airi ALA, zia ALA nga aga azo so
ayeke nzoni-kue na yâ ti sarango ye
ti ALA kue, **16** ngbanga ti so a sû
na Mbeti ti Nzapa, a tene: "A yeke
nzoni ALA ga nzoni-kue, ngbanga ti
so mbi yeke nzoni-kue."
17 Nga, tongana ALA yeke iri
ndo na Babâ ni so ayeke fâ ngbanga
ti zo oko oko alingbi na kusala ti lo
na mungo mbage ti zo pëpe, zia ALA
sara ye na mbeto na ngoi so ALA
yeke sara kodoro na yâ ti dunia so
tongana awande. **18** Teti ALA hi-
nga so a yeke pëpe na aye so ayeke
buba bubango, argent wala lor, si a
zi ALA na yâ ti sarango ye ti ALA so
alë lengo pëpe so ALA mû na peko ti
ngobo ti akotara ti ALA. **19** Me a
zi ALA na lege ti mênë so ngere ni
ayeke kota mingi, mênë so ayeke
tongana ti mbeni ngasangbaga so
sioni wala saleté oko ayeke na tere
ti lo pëpe, so ti tene mênë ti Christ.
20 Tâ tënë, a hinga lo kozo si a zia
gere ti dunia, me a fa lo na gigi na
hunzingo ti ngoi ni ndali ti ALA
21 so na lege ti lo ALA ga azo so
amä na bê na Nzapa, Lo so Lo zingo
Christ na kuâ si Lo mû na lo gloire,
ti tene mabe ti ALA nga na beku ti
ALA aduti na mbage ti Nzapa.
22 So fadeso ALA sukula âme ti
ALA na lege so ALA yeda ti sara ye
alingbi na tâ tënë awe so, ye ti pe-
koni ayeke yengo tere ti aita, yengo
tere so ayeke ti handango lê ti zo
pëpe, zia ALA ndoye tere ngangu
mingi na ndoye so alondo na bê.
23 Teti a kiri a dü ALA fini awe, a
dü ALA pëpe na lege ti ngongoa so
ayeke buba bubango, me na lege ti
ngongoa so ayeke gi ti sigigi nga so
alingbi ti buba pëpe, na lege ti tënë
ti Nzapa, lo so ayeke na fini si lo
yeke ngbâ kpu na kpu. **24** Teti
"azo kue ayeke tongana pere, na
gloire ti azo kue ayeke tongana pere
so angbâ ti sigigi; pere ni ahule na
kongo ti pere ni atï, **25** me tënë
ti yanga ti Jéhovah ayeke ngbâ kpu
na kpu." Biani, so a yeke "tënë ti
yanga" ti lo ni la, tënë so a fa na ALA
awe tongana nzoni tënë.

2 Tongaso, ALA pusu aye so kue
yongoro na tere ti ALA: ye ti
sioni kue, handango ndo kue, ha-
ndango lê ti zo, kota bê nga na di-
kongo mara ti asioni tënë kue na
tere ti zo; **2** me legeoko tongana
aforoto so a dü ala fini fini, zia ALA
duti na kota nzara ti nyon lait so a
zia mbeni ye nde dä pëpe, lait so
ayeke ti tënë ti Nzapa, si na lege
ni ALA kono ti wara salut, **3** gi
tongana ALA tara si ALA bâ so Sei-
gneur ayeke nzoni.
4 Tongana ALA yeke ga na mba-
ge ti lo, so ti tene na mbage ti mbe-
ni tênë so ayeke na fini, so biani azo
ake ni, me so Nzapa asoro ni na lo
bâ ni tongana ye so ngere ni ayeke
kota mingi, **5** ALA nga, tongana
atênë so ayeke na fini, a ngbâ ti leke
ALA ti ga mbeni da ti yingo ti tene
ALA ga mbeni bungbi ti aprêtre so
ayeke nzoni-kue, ti mû asandaga ti
yingo so anzere na Nzapa na lege ti
Jésus Christ. **6** Teti a sara tënë
ni na yâ ti Mbeti ti Nzapa, a tene:
"Bâ, mbi yeke zia na Sion mbeni
tênë, so a soro ni awe, mbeni tênë
so ayeke kozo tênë ti gere ti da, tênë
so ngere ni ayeke kota mingi; zo
kue so amä na bê na ni, fade vundu
ayeke sara lo na pekoni oko pëpe."
7 Tongaso, ndali ti ALA, lo yeke
ye so ngere ni ayeke kota mingi,
ngbanga ti so ALA yeke azo so amä
na bê. Me ti azo so amä na bê pëpe,
"oko tênë so azo ti lekengo da ni ake

ni aga tâ kozo tênë ti gere ti da ni”,
8 nga a ga “tênë so zo ayeke pika
gere ti lo dä nga mbeni kota tênë so
asara si zo atï.” Azo so ayeke pika
gere ti ala dä ngbanga ti so ala ke ti
mä tënë ni. Na a yeke ye so a fa
kozo awe ti si na ala. **9** Me ALA,
ALA yeke “mara so a soro ni awe,
mbeni bungbi ti aprêtre so ayeke
sara kua tongana agbia, azo ti mara
so ayeke nzoni-kue, azo so ayeke ga
ye ti Nzapa wani si ALA lingbi ti fa
anzoni” ti lo so lo iri ALA ti sigigi
na yâ ti bingo ti ga na yâ ti pendere
lumière ti lo. **10** Teti ândö ALA
yeke mbeni mara pëpe, me fadeso
ALA yeke mara ti Nzapa; ândö ALA
yeke azo so a sara nzoni bê na ala
pëpe, me fadeso ALA yeke azo so a
sara nzoni bê na ala.

11 ALA so mbi ndoye ALA mingi,
mbi wa ALA tongana awande nga
azo so aga ti sara kodoro ti ninga
pëpe ti gbanzi tere ti ALA na anza-
ra ti mitele so ayeke tiri na âme.
12 ALA duti na nzoni sarango ye na
popo ti azo ti amara, si na yâ ti ye
so azo ni ayeke tene ALA yeke asio-
ni zo, ala mû gloire na Nzapa na
peko ti so ala bâ anzoni kusala ti
ALA, na lango so lo ga ti bâ kua so
a sara.

13 Ndali ti Seigneur, ALA woko
tere na gbe ti aye so kue azo azia na
sese: wala a yeke mbeni gbia, zia
ALA woko tere na gbe ti lo teti so
lo yeke kota zo; **14** wala a yeke
agouverneur, zia ALA woko tere na
gbe ti ala teti ala yeke azo so Sei-
gneur si atokua ala ti se azo ti sara-
ngo sioni, me ti gonda azo ti sa-
rango nzoni. **15** Teti Nzapa aye
si na sarango ye ti nzoni ALA ka-
nga yanga ti azo so ndara amanke
ala si ala yeke tene abuba tënë so.
16 ALA sara ye tongana azo so a zi
ALA awe, me zia si ALA duti na li-
berté ti ALA ni pëpe tongana mbeni
ye ti honde ndo ti sioni, me tonga-
na angbâa ti Nzapa. **17** ALA ne
mara ti azo nde nde kue, ALA ndo-
ye sewa ti e ti aita kue, ALA kpe
mbeto ti Nzapa, ALA ne gbia ti ko-
doro.

18 Zia azo ti kua awoko tere na
gbe ti awa ti ala na sarango mbeto
ti ala na lege ni; ala woko tere gi
pëpe na gbe ti awa ti ala so ayeke
nzoni nga ayeke sara ye na lege
ni, me zia ala woko tere nga na
gbe ti ala so sarango kua na gbe ti
ala ason mingi. **19** Teti tongana
mbeni zo ayeke kanga bê na gbe ti
aye ti vundu na lo yeke bâ pasi se-
nge senge ndali ti yingo-ti-hinga ti
lo na lê ti Nzapa, so ayeke mbe-
ni nzoni ye. **20** Teti tongana ALA
yeke sara ye ti sioni na a yeke pika
ALA si ALA yeke gbu ngangu dä, go-
nda ti nyen si ALA wara dä? Me to-
ngana ALA yeke sara ye ti nzoni na
ALA bâ pasi si ALA gbu ngangu dä,
so ayeke mbeni ye so azia ngia na
bê ti Nzapa.

21 Biani, a iri ALA ti wara mara
ti fini tongaso, ngbanga ti so Christ
abâ lani pasi ndali ti ALA, na lo zia
na ALA mbeni tapande si ALA mû
tâ gi peko ti gere ti lo mbilimbi-
li. **22** Lo sara siokpari oko pëpe,
na a wara tënë ti handango zo na
yanga ti lo pëpe. **23** Tongana a
yeke zonga lo, lo kiri peko ti zonga
ni pëpe. Tongana lo yeke bâ pasi, lo
gi ti son na ndo ti zo pëpe, me lo
ngbâ ti zia tënë ti lo kue na mabo-
ko ti lo so ayeke fâ ngbanga mbili-
mbili. **24** Lo wani lo yô asiokpa-
ri ti e na yâ ti tere ti lo na ndo ti
keke, si ti e na siokpari ahunzi, na
e duti na fini ti sara ye ti mbilimbi-
li. Nga “ALA wara sava ndali ti akä ti

lo." **25** Teti lani ALA yeke tongana angasangbaga so agirisa lege awe; me fadeso ALA kiri na mbage ti lo so ayeke berger nga zo ti bango ndo na ndo ti âme ti ALA.

3 Legeoko nga, awali, ALA woko tere na gbe ti akoli ti ALA, si tongana ambeni koli ni ayeke dä so ayeda na tënë ti Nzapa pëpe, a lingbi ti ga na ala ti mä na bê, na lege ti tënë pëpe, me na lege ti sarango ye ti tere ti awali ti ala, **2** ngbanga ti so akoli ni abâ na lê ti ala sarango ye ti ALA so sioni oko ayeke dä pëpe nga na nengo so ALA ne na ala mingi. **3** Nga, zia pendere ti ALA aduti gi pendere ti gigi pëpe, so ti tene sarango li ti ALA na kode ahon ndo ni, yungo aye ti pendere nde nde ti lor wala yungo abongo ti ndo ni, **4** me zia pendere ti ALA aduti ti zo ti yâ ni na yungo bongo so alingbi ti buba pëpe so ayeke bibe ti dutingo na siriri nga ti sarango ye na ngangu pëpe, so ayeke ye ti kota ngere na lê ti Nzapa. **5** Teti a yeke nga tongaso si awali ti ândö so ayeke nzoni-kue nga so azia beku ti ala na Nzapa ayeke sara pendere na tere ti ala, ala woko tere na gbe ti akoli ti ala, **6** tongana ti Sara so amä lani yanga ti Abraham na lo iri lo "seigneur." ALA ga amolenge ti lo awe tongana ALA ngbâ ti sara nzoni nga ALA zia si mbeni ye asara ALA mbeto pëpe.

7 Akoli, ALA ngbâ ti duti na awali ti ALA na lege ti hingango ye; ALA ne awali tongana mbeni ta so awoko ti lo mingi, teti ALA na awali ti ALA nga ayeke ahéritier ti fini so a mû ni na lege ti kota nzobe ti Nzapa, si a kanga lege na asambela ti ALA pëpe.

8 Ti hunzi na ni, zia ALA kue ALA duti na bibe oko, ALA hinga ti zia tere ti ALA na place ti mba ti ALA, ALA ye tere na popo ti ala na yengo tere ti aita, ALA bâ mawa ti mba mingi, ALA duti na tâ be-ti-molenge na yâ ti sarango ye ti ALA, **9** ALA kiri sioni teti sioni pëpe wala zonga teti zonga pëpe; me ALA tene nzoni tënë na zo, ngbanga ti so a iri ALA ti sara ye tongaso si ALA lingbi ti wara tënë nzoni tongana ye ti héritier.

10 Teti "zo so aye ti ndoye fini na ti bâ alango so ayeke nzoni, zia lo bata menga ti lo si lo tene sioni tënë pëpe nga lo bata yanga ti lo na tënë ti handango zo, **11** me zia lo turnê peko ti lo na ye so ayeke sioni na lo sara ye so ayeke nzoni; zia lo gi siriri na lo tomba pekoni. **12** Teti lê ti Jéhovah ayeke na ndo ti azo ti mbilimbili, na mê ti lo ayeke mä sambela ti ala ti voro tere na lo; me lê ti Jéhovah ake azo so ayeke sara aye ti sioni."

13 Ti tâ tënë ni, zo wa si ayeke sara sioni na ALA tongana ALA ga azo so ayapu na sarango ye ti nzoni? **14** Me tongana a si so ALA bâ pasi ndali ti mbilimbili, ngia ayeke na ALA. Ye oko, ye so azo so asara mbeto ni, ALA sara mbeto ni pëpe, nga ALA gi bê ti ALA pëpe. **15** Me na yâ ti bê ti ALA, zia ALA hinga so Christ ayeke nzoni-kue na ALA bâ lo tongana Seigneur, lakue ALA duti nduru ti gbu koko ti beku ti ALA na gbele azo kue so ayeke hunda ALA na nda ti beku ni so; me ALA sara ni na ngangu pëpe nga na nengo zo mingi.

16 ALA duti na nzoni yingo-ti-hinga, si na ndo ti ye so a tene sioni tënë ti ALA dä, nzoni sarango ye ti ALA tongana azo ti Christ asara si kamene agbu azo so ayeke tene sioni tënë ti ALA. **17** Teti a

yeke nzoni mingi ti tene ALA bâ pasi ngbanga ti so ALA yeke sara ye ti nzoni, tongana a yeke ye so bê ti Nzapa aye la, ahon ti bâ pasi ngbanga ti so ALA yeke sara ye ti sioni. **18** Christ akui gi fani oko biani biani awe tënë ti asiokpari, zo ti mbilimbili ndali ti azo so ayeke mbilimbili pëpe, si lo lingbi ti gue na ALA na Nzapa; a fâ lo na yâ ti mitele, me a kiri na lo na fini na yâ ti yingo. **19** Na pekoni lo gue lo tö mbela na ayingo so ayeke na da ti kanga, **20** ayingo so ake yanga ândö na ngoi so Nzapa angbâ lani ti kanga bê ti ku na ngoi ti Noé, tongana a yeke leke lani arche, so a yô na yâ ni azo mingi pëpe, so ti tene a-âme miombe, ti sö fini ti ala na lege ti ngu.

21 Ye so ague oko na ni ayeke sö ALA fadeso nga, so ti tene batême (batême ayeke pëpe zingo saleté ti tere ti zo, me hundango Nzapa ti wara nzoni yingo-ti-hinga), na lege ti zingongo ti Jésus Christ na kuâ. **22** Lo yeke na koti ti Nzapa, teti lo gue na yayu awe; na a zia a-ange, akomandema nga na angangu na gbe ti lo.

4 Ni la, teti so Christ abâ pasi na yâ ti mitele awe, ALA nga kue ALA mû oko bibe ti lo so tongana ye ti bira; ngbanga ti so zo so abâ pasi na yâ ti mitele, ti lo na siokpari ahunzi awe, **2** si tanga ti ngoi so lo yeke sara na yâ ti mitele, fini ti lo aduti ndali ti anzara ti bê ti azo pëpe, me ndali ti ye so bê ti Nzapa aye. **3** Teti ngoi so ahon alingbi na ALA awe ti sara ye so amara aye, ngoi so lani ALA yeke sara sioni ye na kamene pëpe, ALA yeke tambela na lege ti asioni nzara ti tere, nyongo vin ahon ndo ni, apumba ti kirikiri, nyongo sämba mingi nga avorongo yanda so ndia ake. **4** Me ngbanga ti so ALA ngbâ ti kpe loro na azo so pëpe ti gue na yâ ti oko popoto ti asioni ye so, li ti azo so aga kirikiri na ala ngbâ gi ti tene asioni tënë ti ALA. **5** Me fade azo so ayeke kiri tënë na lo so ayeke nduru ti fâ ngbanga ti azo so ayeke na fini na ti ala so akui awe. **6** Ndali ti ye so, a fa nga nzoni tënë na akuâ, si a fâ ngbanga ti ala na lege ti mitele alingbi na bango ndo ti azo, me ala duti na fini na lege ti yingo alingbi na bango ndo ti Nzapa.

7 Nda ti aye kue aga nduru awe. Tongaso, ALA bata bibe ti ALA nzoni, na zia lê ti ALA akpengba ti sambela. **8** Kota ye ni kue ayeke ti tene ALA ndoye tere ngangu na popo ti ALA, ngbanga ti so ndoye akanga ndo ti asiokpari mingi. **9** ALA yamba tere nzoni na popo ti ALA na demango na gbe ti go ti ALA pëpe. **10** So zo oko oko awara mbeni matabisi, ALA mû ni ALA sara na kua na amba ti ALA tongana anzoni wabatango ye ti kota nzobe ti Nzapa so lo yeke sara ni na alege nde nde. **11** Tongana mbeni zo ayeke sara tënë, zia lo sara tënë ni tongana atënë so ayeke nzoni-kue so alondo na yanga ti Nzapa; tongana mbeni zo ayeke sara kua na azo, zia lo sara ni tongana zo so azia bê ti lo na ngangu so Nzapa ayeke mû; si na yâ ti aye kue a gonda Nzapa na lege ti Jésus Christ. Gloire na ngangu ayeke ti lo lakue lakue nga kpu na kpu. Amen.

12 Aita so mbi ndoye ALA mingi, zia li ti ALA aga kirikiri pëpe ndali ti wâ ti akpale so ayeke na popo ti ALA, so asi na ALA ti tara ALA; zia li

ti ALA aga kirikiri pëpe mo bâ mo tene mbeni ye ti ndima si ayeke si na ALA so. **13** Ahon ti zia si li ti ALA aga kirikiri, ALA ngbâ ti duti na ngia ndali ti so ALA nga ALA yeke azo so ayeke bâ apasi so Christ abâ, tongaso si ALA duti na ngia na tere ti ALA anzere mingi na ngoi so lo yeke fa gloire ti lo na gigi. **14** Tongana a yeke zonga ALA ndali ti iri ti Christ, ALA duti na ngia, ngbanga ti so yingo ti gloire, so ti tene yingo ti Nzapa, ayeke duti na ndo ti ALA.

15 Ye oko, zia mbeni zo na popo ti ALA abâ pasi pëpe ndali ti so lo yeke zo ti fango zo, wala zo ti nzi, wala sioni zo wala zo so ayeke yôro yanga ti lo na yâ ti tënë ti azo. **16** Me tongana lo yeke bâ pasi ndali ti so lo yeke Chrétien, zia kamene asara lo pëpe, me lo ngbâ ti gonda Nzapa na ngoi so iri ni so ayeke na ndo ti lo. **17** Biani, so ayeke ngoi so a fa ni awe ti tene ngbanga ato nda ni na yâ ti da ti Nzapa. Na tongana ngbanga ni ato nda ni na e kozo, ka ti azo so ayeke yeda na nzoni tënë ti Nzapa pëpe so ayeke duti ande tongana nyen? **18** "Na tongana a yeke kete ye pëpe ti tene zo ti mbilimbili awara salut, ka zo so akpe Nzapa pëpe nga na wasiokpari ayeke duti ti ala na ndo wa?" **19** Tongaso nga, zia ala so ayeke bâ pasi a lingbi na ti so bê ti Nzapa aye angbâ ti zia âme ti ala na maboko ti Wasarango ye so ayeke be-ta-zo na ngoi so ala ngbâ ti sara ye ti nzoni.

5 Ni la, mbi mû wango so na ala so ayeke a-ancien na popo ti ALA, teti mbi nga mbi yeke ancien legeoko na ala na mbi yeke témoin ti apasi so Christ abâ, na mbi yeke wara nga gloire so a yeke fa ni ande; mbi tene: **2** ALA bata angasangbaga ti Nzapa so lo zia na maboko ti ALA; zia a gbu ALA gbungo na ngangu pëpe ti sara ni, me zia ALA sara ni na bê ti ALA wani; ALA bata angasangbaga ni na bibe ti warango ye na lege ti likisi pëpe, me na bê ti ALA kue; **3** ALA bata angasangbaga ni na sarango mokonzi pëpe na ndo ti ala so ayeke aye ti Nzapa, me ALA ga atapande ndali ti angasangbaga ni. **4** Na ngoi so kota berger ni ayeke fa tere ti lo na gigi, fade ALA yeke wara couronne ti gloire so pendere ni ayeke hon pëpe.

5 Legeoko nga, amaseka-koli, ALA woko tere na gbe ti ambakoro. Me ALA kue, ALA yü bibe ti sarango tere kete tongana ALA yeke sara ye na mba na popo ti ALA, ngbanga ti so Nzapa ake azo ti baba, me lo yeke mû kota nzobe ti lo na azo so ayeke na tâ be-ti-molenge.

6 Tongaso, ALA sara tere ti ALA kete na gbe ti ngangu maboko ti Nzapa, tongaso si lo yä ALA na nduzu tongana ngoi ni alingbi; **7** na oko ngoi ni, ALA bi agingo bê ti ALA kue na ndo ti lo, ngbanga ti so lo yeke bi bê ti lo na ndo ti ALA. **8** ALA zia li ti ALA kpô, zia lê ti ALA akpengba. Wato ti ALA Zabolo ayeke tambela tongana mbeni bamara so ayeke toto, na lo yeke gi mbeni zo ti te lo. **9** Me ALA luti ti ke lo, ALA kpengba na yâ ti mabe, na hingango so a-oko pasi so ayeke si nga na sewa ti ALA ti aita kue na yâ ti dunia so. **10** Me na peko ti so ALA bâ pasi teti kete ngoi awe, Nzapa ti kota nzobe kue, lo so lo iri ALA ti wara gloire ti lo ti lakue lakue ndali ti so ALA sara beoko na Christ,

ayeke hunzi lekengo ALA, lo yeke sara si ALA luti ngangu, lo yeke sara si ALA kpengba. **11** Ngangu ayeke ti lo teti lakue lakue. Amen.

12 A yeke na lege ti Sylvain, mbeni ita so mbi bâ lo tongana beta-zo, si mbi sû nduru mbeti so na ALA ti kpengba ALA nga ti fa na ALA so tâ kota nzobe ti Nzapa ni la; ALA luti ngangu na yâ ni. **13** Wali so ayeke na Babylone, lo so a soro lo tongana ALA, atokua bara na ALA; molenge ti mbi Marc nga atokua bara na ALA. **14** ALA bara mba na popo ti ALA na sungo ngbangba ti mba na ndoye.

ALA kue so ayeke beoko na Christ, zia siriri aduti na ALA.

USE MBETI TI

PIERRE

1 Mbi Simon Pierre, ngbâa nga bazengele ti Jésus Christ, mbi tokua mbeti so na ala so ayeda na mabe so anzoni ye ti pekoni ayeke oko na ti e, na lege ti mbilimbili ti Nzapa ti e nga na Sauveur Jésus Christ:

2 Zia Nzapa angbâ ti mû kota nzobe nga na siriri ti lo mingi mingi na ALA na lege ti tâ hingango ye na ndo ti Nzapa nga na ndo ti Jésus Seigneur ti e, **3** ngbanga ti so ngangu ti lo, so ayeke ti Nzapa, amû na e senge senge aye kue so andu fini nga na gbungo tënë ti Nzapa ngangu, na lege ti tâ hingango ye na ndo ti lo so airi e na lege ti gloire nga na sarango ye so ayeke nzoni mingi. **4** Na lege ti aye ni so, lo mû na e senge senge azendo so ngere ni ayeke ngangu nga ayeke kota mingi, si na lege ti aye ni so ALA ga azo so awara mara ti dutingo ti Nzapa, teti ALA sigigi awe na yâ ti sarango ye ti dunia so, asarango ye so abuba awe ndali ti asioni nzara ti bê.

5 Ndani la, ti ALA, na sarango ngangu kue ti sara ye alingbi na aye so, ALA zia sarango ye so ayeke nzoni mingi na ndo ti mabe ti ALA; ALA zia hingango ye na ndo ti sarango ye so ayeke nzoni mingi; **6** ALA zia kangango nzara ti bê na ndo ti hingango ye; ALA zia gbungo ngangu na ndo ti kangango nzara ti bê; ALA zia gbungo tënë ti Nzapa ngangu na ndo ti gbungo ngangu; **7** ALA zia yengo tere ti aita na ndo ti gbungo tënë ti Nzapa ngangu nga ALA zia ndoye na ndo ti yengo tere ti aita. **8** Tongana aye so ayeke na ALA na ayeke mingi mingi, fade a yeke kanga lege na ALA ti duti gi senge senge nga a yeke mû lege na ALA ti lë lengo tongana a ndu tënë ti tâ hingango ye na ndo ti Seigneur ti e Jésus Christ.

9 Teti tongana aye so ayeke na mbeni zo pëpe, lo yeke waziba, lo kanga lê ti lo si lo bâ lumière pëpe, nga lo girisa so a sukula asiokpari ti lo ti ândö awe. **10** Ndani la, aita, ALA sara ngangu kue ti sara si iringo so a iri na ALA nga sorongo so a soro na ALA aduti tâ ye biani; teti tongana ALA ngbâ ti sara aye so, fade ALA yeke tï lâ oko pëpe. **11** Biani, a yeke tongaso si fade a yeke mû lege na ALA nzoni ti lï na yâ ti

royaume ti Seigneur na Sauveur ti
e Jésus Christ, royaume so ayeke
ngbâ lakue lakue.
12 A yeke ndali ti tënë so si mbi
yeke duti lakue nduru ti dabe ti ALA
na aye so, atâa so ALA hinga ni awe
na ALA luti ngangu na yâ ti tâ tënë
so ALA hinga ni so. **13** Me, na
ngoi so mbi ngbâ na yâ ti tabernacle so, mbi bâ so a yeke nzoni ti zingo ALA na lege ti atënë ti dango bê
so, **14** teti mbi hinga so mbi ga
nduru ti zi tabernacle ti mbi ni awe,
gi tongana ti so Seigneur ti e Jésus
Christ asara tënë ni lani na mbi.
15 Tongaso mbi yeke sara ngangu
kue ti tene na peko ti hongo ti mbi,
ALA wani awara lege ti dabe ti ALA
na aye so.
16 A yeke pëpe na lege ti ambaï
ti mvene so a leke pekoni na kode si
e fa na ALA tënë ti ngangu ti Seigneur ti e Jésus Christ nga na ngoi
so lo yeke si na lo yeke duti dä, me
a yeke na lege so e ga azo so abâ
gloire ti lo tâ na lê ti e. **17** Teti lo
wara gonda na gloire so alondo na
Nzapa Babâ ni tongana a sara tënë
so na lo na lege ti gloire so ayeke pendere mingi, a tene: "So ayeke Molenge ti mbi so mbi ndoye lo mingi,
lo so bê ti mbi anzere na mbage ti
lo." **18** Tâ tënë, e mä lani atënë
ni so, so alondo na yayu, na ngoi so
e yeke na tere ti lo na ndo ti hoto so
ayeke nzoni-kue.
19 Ndani la, e yeke na tënë ti
prophétie ni so akiri aga tâ ye ahon
ti kozo; na ALA sara nzoni tongana
ALA dengi mê ti ALA na ni mo bâ mo
tene mbeni lampe so ayeke za lumière na mbeni ndo so ayeke bingo,
na yâ ti bê ti ALA, juska ndo ahan na
tongoro ti ndapre asigigi. **20** Teti
ALA hinga ye so kozoni: mbeni prophétie ti Mbeti ti Nzapa alondo pëpe
na lege ti fango peko ti ye so mbeni
zo afa na li ti lo wani. **21** Teti aprophétie aga lâ oko pëpe na lege ti
ye so bê ti zo aye, me azo asara tënë
ti ye so alondo na Nzapa tongana
yingo vulu afa lege ni na ala.

2 Ye oko, tongana ti so aprophète ti wataka ayeke lani na
popo ti azo ti Israël, fade awafango
ye ti wataka ayeke duti na popo ti
ALA nga. Na mayele, azo so ayeke
ga na asecte so ayeke ga na kuâ na
zo si ala yeke lï na ni na popo ti
ALA, na ala yeke gue juska ti ke wa
ti ala so avo ala vongo, si ala iri
futingo hio tongaso na ndo ti ala
wani. **2** Nga, azo mingi ayeke tï
na peko ti asioni ye so ala yeke sara
na kamene pëpe, na ndali ti ala,
azo ayeke sara sioni tënë ti lege ti
tâ tënë. **3** Nga, na bê ti warango
ye, azo so ayeke wara go na ndo ti
ALA na lege ti atënë so a ba yâ ni
bango. Me ti azo so, ngbanga ti ala
so a dë ni ândö awe ayeke ga yeke
yeke pëpe nga futingo ti ala ayeke
lango pëpe.
4 Biani, Nzapa agbanzi lani tere
ti lo pëpe ti se a-ange so asara lani
siokpari, me so lo bi ala na yâ ti Tartare awe, lo zia ala na yâ ti kota
dû so avuko pitipiti ti bata ala ti
ku na ngbanga. **5** Nzapa agbanzi
nga tere ti lo pëpe ti se mbeni dunia
ândö, me lo bata Noé, wafango tënë
ti ye so ayeke mbilimbili, lo bata lo
na ambeni zo mbasambala na ngoi
so lo ga na kota ngu so apika na ndo
ti mbeni dunia ti azo so akpe Nzapa
pëpe. **6** Nga, so lo sara si agbata
ti Sodome na Gomorrhe aga mburu
ti wâ, lo fâ ngbanga na ndo ti akodoro so, si lo zia ni tongana mbeni
tapande ndali ti azo so akpe Nzapa
pëpe, tapande ti aye so ayeke ga.

7 Me lo zi Lot so ayeke zo ti mbilimbili, lo so vundu asara lo mingi
ndali ti asarango ye ti azo so ayeke
buba ndia ti Nzapa si ayeke sara sio-
ni ye na kamene pëpe **8** (teti na
ngoi so zo ti mbilimbili so ayeke
sara kodoro na popo ti ala lâ na lâ,
âme ti lo so ayeke mbilimbili awu
pono na lege ti ye so lo bâ nga so lo
mä ndali ti sarango ye ti ala so ague
nde na ndia). **9** Aye so kue afa
so Jéhovah ahinga tongana nyen ti
zi na yâ ti tara azo so agbu tënë
ti lo ngangu, me lo hinga ti bata
azo so ayeke mbilimbili pëpe ti ku
na lâ ti ngbanga si a lungula ala,
10 mbilimbili ala so ague na peko
ti mitele na nzara ti sara si mitele
ni aga sioni na ala yeke bâ ala so
akomande* na ndo ti ala tongana
ambumbuse zo.

Mbeto asara ala oko pëpe, li ti ala
akpengba, ala yeke dö na mbeto
pëpe na gbele azo so Nzapa amû na
ala gloire, me ala yeke tene asioni
tënë, **11** andâ a-ange, atâa so ala
lingbi ti ala ti sara ye mingi nga ala
yeke ti ala ngangu mingi, azia tënë
na li ti awafango ye ti wataka so
pëpe na tenengo asioni tënë; ala
sara tongaso pëpe ndali ti so ala kpe
mbeto ti Jéhovah. **12** Me akoli so
ayeke tongana anyama so ayeke na
hingango ndo pëpe, anyama so a dü
ala gi ti tene a gbu ala a fâ ala, fade
a yeke futi ala na yâ ti sarango ye ti
ala so alingbi na futingo ndali ti aye
so ala hinga ni pëpe si ala yeke sara
sioni tënë ni so; **13** ala yeke sara
sioni na tere ti ala wani, so ayeke
futa ti asioni ti ala la.

Ala bâ ti ala sarango ye alingbi na
anzara ti bê ti ala na kota lâ tonga-
na ye so ayeke ga na ala ngia. Ala
yeke asaleté nga asioni ye; na nze-
rengo tere kue, ala yeke bi tere
ti ala na yâ ti afango ye ti ala ni
so ahanda zo, na oko ngoi so ala
yeke sara matanga legeoko na ALA.
14 Lê ti ala asi singo na nzara ti
gingo wali nde na ala zia lege ti
siokpari gbä, nga ala yeke handa
a-âme so gere ti ala aluti kpô pëpe.
Ala yeke na mbeni bê so a fa lege
na ni ti sara bê ti ye. Ala yeke amo-
lenge so a deba ala awe. **15** Ala
dö nzoni lege azia awe, si ala yeke
handa tere ti ala wani. Ala mû lege
ti Balaam, molenge ti Béor, lo so
andoye futa ti peko ti sioni sarango
ye, **16** me a suku na lo ndali ti
so lo doro ye so ayeke mbilimbili.
Mbeni nyama ti yongo kungba so
ayeke sara ka tënë pëpe asara tënë
na lo na go ti zo nga akanga lege na
buba ye so prophète ni aye ti sara.

17 Azo so ayeke ali ti ngu so ngu
ayeke dä pëpe, ala yeke ambinda so
kota pupu ayeke hon na ni hongo, na
a leke vukungo ndo ti bingo ti ku na
ala. **18** Teti ala yeke tene atënë ti
baba so aga na ye ti nzoni na zo
pëpe, nga na lege ti anzara ti mite-
le na asioni sarango ye, ala handa
ala so alondo ti sigigi fade fade-
so na maboko ti azo so na lege ti
sarango ye ti ala, ala girisa lege
awe. **19** Atâa so ala mû zendo ti
mû liberté na azo so, ala wani aye-
ke angbâa ti aye so abuba awe. Teti
zo so mbeni zo ahon lo na ngangu,
zo ni amû lo na ngbâa awe. **20** Tâ
tënë, tongana ala sigigi awe na yâ ti
asioni ye ti dunia so na lege ti tâ hi-
ngango ye na ndo ti Seigneur nga na
Sauveur Jésus Christ, me ala kiri
ala yôro tere ti ala na yâ ni si a
mene ala kue, dutingo ti ala ti nda

2Pi 2:10* Ge, tënë "ala so akomande" andu Nzapa na azo so lo mû komandema na ala.

ni aga sioni mingi ahon ti kozoni.
21 Teti a yeke fade nzoni mingi
ndali ti ala tongana ala hinga pëpe
tâ lege ti mbilimbili, ahon ti tene na
peko ti so ala hinga ni awe ala kiri
aturnê peko na commandement so
ayeke nzoni-kue so a fa ni na ala.
22 Ye ni asi na ala alingbi na tënë
ti mato so: "Mbo akiri na tere ti de-
ngo ti lo wani, na mama ti gaduru so
a sukula lo awe akiri akpaka tere ti
lo na yâ ti popoto."

3 Aita so mbi ndoye ALA mingi,
so ayeke use mbeti ni si mbi
yeke sara na ALA so; na yâ ti mbeti
so, nga na yâ ti kozo mbeti ti mbi ni,
mbi zingo ngangu ti gbungo nda ti
ye ti ALA nzoni na lege ti tënë ti
dango bê, **2** si ALA dabe ti ALA na
atënë so aprophète so ayeke nzoni-
kue atene ândö nga na comman-
dement ti Seigneur na Sauveur so
abazengele ti ALA afa. **3** Kozoni
kue ALA hinga ye so awe: Na alango
ti nda ni, fade azo ti hengo ndo aye-
ke ga na atënë ti hengo ndo ti ala, na
sarango ye alingbi na anzara ti bê
ti ala, **4** ala yeke tene: "Ngoi so lo
yeke si na lo yeke duti dä, so a mû
zendo ni ândö so, ayeke na ndo wa?
Teti a londo na ngoi so akotara ti e
akui,* aye kue angbâ tâ gi tongana
ti so a yeke na tongo nda ti sarango
dunia."

5 Na bê ti ala wani, ala girisa ye
so: ngbene ye giriri ayayu ayeke dä
nga mbeni kuru sese ayeke dä so
asigigi na yâ ti ngu si a yeke na po-
po ti ngu na lege ti tënë ti yanga ti
Nzapa; **6** nga na lege ti aye so,
dunia ti ngoi ni so afuti na ngoi so
kota ngu apika amene ni. **7** Me
na lege ti oko tënë so, a bata ayayu
na sese ti fadeso ti ku na wâ, na a
bata ni ti ku lango ti ngbanga nga ti
futingo azo so akpe Nzapa pëpe.

8 Ye oko, aita so mbi ndoye ALA
mingi, zia ALA girisa ye so pëpe: na
lê ti Jéhovah lango oko ayeke tonga-
na ngu saki oko na ngu saki oko aye-
ke tongana lango oko. **9** Jéhovah
ane nengo pëpe na ndo ti tënë ti ze-
ndo ti lo, tongana ti so ambeni zo
abâ na sarango ye ti zo so ane ne-
ngo, me lo yeke kanga bê na ALA
ngbanga ti so lo ye si zo oko akui
pëpe, me lo ye si azo kue achan-
gé bê ti ala. **10** Me lâ ti Jéhovah
ayeke ga tongana zo ti nzi; na lango
ni so, ayayu ayeke hon hio tongaso
tongana toto ti bekpa, na aye ni so
amû wâ ngangu ayeke ga tongana
ngu si a girisa, nga sese na akusa-
la so ayeke na yâ ni ayeke sigigi
dandara.

11 So aye so kue ayeke ga tonga-
na ngu so, a yeke nzoni ALA bâ
wala dutingo ti ALA ayeke tongana
nyen na lege ti sarango ye so ayeke
nzoni-kue nga na akusala so afa
so ALA gbu tënë ti Nzapa ngangu;
12 ALA ku na ALA bata na li ti ALA
ngoi so lâ ti Jéhovah ayeke si na
ayeke duti dä, so na yâ ni ayayu so
wâ amû ni ayeke ga tongana ngu si
a girisa na aye ni so amû wâ nga-
ngu mingi ayeke ga tongana ngu.
13 Me na lege ti zendo ti lo, e yeke
ku afini yayu na fini sese so mbili-
mbili ayeke duti ande na yâ ni.

14 Tongaso, aita so mbi ndoye
ALA mingi, so ALA yeke ku aye so,
ALA sara ngangu kue ti tene na nda
ni lo wara ALA na saleté na tere ti
ALA pëpe, na sioni ye na tere ti ALA
pëpe nga na yâ ti siriri. **15** Nga,
ALA bâ kangango bê ti Seigneur ti e
tongana salut, gi tongana ti so ita ti
e Paul so e ndoye lo mingi asû ni na

2Pi 3:4* Na Grec: "alango (na yâ ti kuâ)."

mbeti na ALA alingbi na ndara so a
mû na lo; **16** lo sara tënë na ndo
ti aye so gi tongana ti so lo sara nga
na yâ ti ambeti ti lo kue. Me, na yâ
ti ambeti ni so, ambeni ye ayeke dä
so a yeke ngangu ti mä yâ ni, aye so
azo so ahinga mbeti pëpe nga so
gere ti ala aluti kpô pëpe ayeke ba
yâ ni, tongana ti so ala yeke sara na
tanga ti Mbeti ti Nzapa kue, ti ga na
futingo na ndo ti ala.

17 Tongaso, aita so mbi ndoye
ALA mingi, so ALA hinga ye so kozo
awe, ALA sara hange si girisango
lege ti azo ni so akpe ndia pëpe ague
na ALA yongoro pëpe si ALA tï, atâa
so ALA wani ALA luti fade ngangu.
18 Me ALA ngbâ ti maï na yâ ti kota
nzobe nga na yâ ti hingango ye na
ndo ti Seigneur na Sauveur ti e Jé-
sus Christ. Zia a mû na lo gloire laso
nga teti lakue lakue.

KOZO MBETI TI

JEAN

1 E yeke fa peko ti ye so ayeke
tënë ti fini, ye so ayeke dä na
tongo nda ni, ye so e mä tënë ni, e
bâ ni na lê ti e, so e bâ ni mbili-
mbili, nga maboko ti e andu ni.
2 (Biani, a fa fini ni na gigi si azo
kue abâ. E bâ fini ti lakue lakue so
ayeke lani na tere ti Babâ ni na a fa
ni polele na e; e yeke sara tënë
ni, nga e yeke fa pekoni na ALA.)
3 Ye so e bâ na e mä, e yeke fa
nga pekoni na ALA, tongaso si ALA
nga kue alingbi ti sara songo na e.
Na songo ti e ni so, e yeke na ni na
Babâ ni nga na Molenge ti lo Jésus
Christ. **4** Ni la, e yeke sû aye so
na mbeti si ngia ti e alingbi kue.

5 Tënë so e mä na yanga ti lo na
e yeke fa ni na ALA ayeke so: Nza-
pa ayeke lumière na bingo ayeke na
yâ ti lo kete pëpe. **6** Tongana e
tene: "E yeke na songo na lo," me e
ngbâ ti tambela na yâ ti bingo, andâ
e yeke tene mvene na e ngbâ ti sara
ye alingbi na tâ tënë pëpe. **7** Me,
teti so lo wani lo yeke na yâ ti lu-
mière, tongana e yeke tambela na
yâ ti lumière, biani e yeke na songo
na popo ti e. Nga, mênë ti Molenge
ti lo Jésus asukula e na asiokpari
kue awe.

8 Tongana e tene: "E yeke na
siokpari na yâ ti tere ti e pëpe," e
yeke handa tere ti e wani na tâ të-
në ayeke na yâ ti e pëpe. **9** To-
ngana e fa asiokpari ti e na gigi,
lo yeke be-ta-zo nga mbilimbili ti
pardone siokpari ti e na ti sukula
e na aye kue so ayeke mbilimbili
pëpe. **10** Tongana e tene: "E sara
siokpari pëpe," e yeke sara si lo ga
zo ti mvene, na tënë ti lo ayeke na
yâ ti e pëpe.

2 Amolenge ti mbi so mbi ndoye
ALA mingi, mbi yeke sû aye so
na mbeti na ALA si ALA tï pëpe na yâ
ti mbeni siokpari. Me, tongana a si
so mbeni zo atï na yâ ti mbeni sio-
kpari, e yeke na mbeni zo ti mungo
maboko so ayeke na tere ti Babâ ni.
A yeke Jésus Christ, zo ti mbili-
mbili. **2** Lo yeke sandaga so amû
lege ti leke songo na popo ti zo na
Nzapa, sandaga ndali ti asiokpari ti
e. Na gi ndali ti asiokpari ti e pëpe,
me nga ndali ti asiokpari ti azo ti

dunia kue. **3** A yeke na lege so si
e hinga so e hinga lo: tongana e
ngbâ ti bata acommandement ti lo.
4 Zo so atene: "Mbi hinga lo," me
lo yeke bata acommandement ti lo
pëpe, zo ni so ayeke zo ti mvene
na tâ tënë ayeke na yâ ti lo pëpe.
5 Me zo kue so abata tënë ti lo, bia-
ni a sara si ndoye ti Nzapa alingbi
kue na yâ ti zo so. A yeke tongaso
si e hinga so e yeke beoko na lo.
6 Zo so atene ni ngbâ beoko na lo,
a yeke ngbanga ti lo ti ngbâ ti ta-
mbela gi tongana ti so lo tambela
giriri.

7 ALA so mbi ndoye ALA mi-
ngi, mbi yeke sû na ALA mbeni
fini commandement pëpe, me mbe-
ni ngbene commandement so ALA
wara ni ngbene ye na tongo nda ni.
Ngbene commandement so ayeke
tënë so ALA mä lani awe. **8** Me
nga, mbi yeke sû na ALA mbeni fini
commandement so ayeke tâ tënë na
ndo ti lo nga na ndo ti ALA, teti bi-
ngo angbâ ti hon, na tâ lumière aye-
ke su fadeso awe.

9 Zo so atene ni yeke na yâ ti lu-
mière, me lo ke ita ti lo, lo yeke na
yâ ti bingo juska fadeso. **10** Zo so
andoye ita ti lo angbâ na yâ ti lu-
mière, na mbeni ye ti tene zo apika
gere ti lo dä ayeke na yâ ti lo pëpe.
11 Me zo so ake ita ti lo ayeke na yâ
ti bingo na lo yeke tambela na yâ ti
bingo, nga lo hinga pëpe ndo so lo
yeke gue dä ndali ti so bingo avuko
lê ti lo awe.

12 Amolenge so mbi ndoye ALA
mingi, mbi yeke sû mbeti so na ALA
ndali ti so a pardone siokpari ti ALA
awe ngbanga ti iri ti lo. **13** Mbi
yeke sû mbeti so na ALA, ababâ,
ngbanga ti so ALA hinga lo so aye-
ke dä na tongo nda ni. Mbi yeke
sû mbeti so na ALA, amaseka-koli,
ngbanga ti so ALA hon Zo ti sioni na
ngangu awe. Amolenge so mbi ndo-
ye ALA mingi, mbi sû mbeti na ALA
ngbanga ti so ALA hinga Babâ ni
awe. **14** Mbi sû mbeti na ALA,
ababâ, ngbanga ti so ALA hinga lo
so ayeke dä na tongo nda ni. Mbi sû
mbeti na ALA, amaseka-koli, ngba-
nga ti so ALA kpengba, na tënë ti
Nzapa angbâ na yâ ti bê ti ALA, na
ALA hon Zo ti sioni na ngangu awe.

15 ALA ndoye dunia so pëpe wala
aye so ayeke na yâ ti dunia so. To-
ngana mbeni zo andoye dunia so,
ndoye ti Babâ ni ayeke na yâ ti lo
pëpe, **16** ngbanga ti so ye kue so
ayeke na yâ ti dunia so, so ti tene
nzara ti mitele, nzara ti lê na sara-
ngo baba ti akungba so zo ayeke
na ni, alondo na Babâ ni pëpe, me a
londo na dunia so. **17** Nga, dunia
so angbâ ti hon nga na nzara ti lo
kue. Me zo so asara ye so bê ti Nza-
pa aye, lo ngbâ lakue lakue.

18 Amolenge so mbi ndoye ALA
mingi, so ayeke ndangba ngbonga
ni la. Na legeoko tongana ti so
ALA mä so wato-ti-Christ ayeke ga,
même fadeso awato-ti-Christ min-
gi aga awe. Ni la, e hinga so a yeke
ndangba ngbonga ni la. **19** Azo
so alondo lani na popo ti e si ala si-
gigi, me ala yeke lani ti e pëpe. To-
ngana ala yeke lani ti e, ka ala ngbâ
na popo ti e. Me ala londo na popo ti
e ala sigigi si a lingbi ti bâ polele so
azo kue si ayeke ti e pëpe. **20** Me
ti ALA, a yeke Lo so ayeke nzoni-
kue si asoro* ALA, na ALA kue ALA
hinga ye. **21** Mbi sû mbeti so na
ALA, na mbi sû ni pëpe ndali ti so
ALA hinga tâ tënë pëpe, me ndali ti
so ALA hinga ni, nga ndali ti so
mvene oko alondo na yâ ti tâ tënë
pëpe.

1Jn 2:20* Bâ kete tënë ti Lc 4:18.

22 Zo ti mvene ni ayeke zo wa?
A yeke lo so ake so Jésus ayeke
Christ. So wato-ti-Christ ni la, zo so
ake Babâ ni nga na Molenge ni.
23 Zo kue so ake Molenge ni, lo
yeke beoko na Babâ ni nga pëpe. Zo
so atene na yanga ti lo so ni mä na
bê na Molenge ni, lo yeke beoko na
Babâ ni nga. **24** Ti ALA, zia ye so
ALA mä na tongo nda ni angbâ na yâ
ti bê ti ALA. Tongana ye so ALA mä
na tongo nda ni angbâ na yâ ti bê ti
ALA, fade ALA yeke ngbâ beoko na
Molenge ni nga beoko na Babâ ni.
25 Nga, ye so lo wani lo mû zendo
ni na e ayeke so: fini ti lakue lakue.
26 Mbi sû aye so na ALA na ndo
ti azo so ayeke tara ti handa ALA.
27 Ti ALA, sorongo so a soro na ALA
angbâ na ALA. Na ALA yeke na be-
zoin ti mbeni zo ti fa ye na ALA
pëpe. Legeoko tongana ti so sorongo
ALA ni afa ye na ALA na ndo ti aye
kue, na a yeke tâ tënë nga a yeke
mvene pëpe, na gi tongana ti so a fa
ye na ALA, zia ALA ngbâ ti duti be-
oko na lo. **28** Fadeso, amolenge
so mbi ndoye ALA mingi, zia ALA
ngbâ ti duti beoko na lo tongaso si,
tongana lo fa tere ti lo na gigi, e li-
ngbi ti sara tënë na kamene pëpe
nga a kangbi e na lo na kamene na
lê ti e pëpe na ngoi so lo yeke si na
lo yeke duti dä. **29** Tongana ALA
hinga so lo yeke mbilimbili, ALA
yeke hinga so a yeke lo si adü azo
kue so ayeke sara ye ti mbilimbili.

3 Bâ mara ti ndoye so Babâ ni
afa na mbage ti e, si a lingbi
ti iri e amolenge ti Nzapa! Na e ye-
keamolenge ti lo biani. Ndani la,
dunia so ahinga e pëpe ngbanga ti
so dunia ni ahinga lo pëpe. **2** ALA
so mbi ndoye ALA mingi, fadeso e
yeke amolenge ti Nzapa, me ade a
fa pëpe na gigi ye so e yeke ga ni
ande. E hinga so na ngoi so lo yeke
fa tere ti lo na gigi, e yeke duti ande
tongana lo, ngbanga ti so e yeke bâ
lo ande gi tongana ti so lo yeke.
3 Na azo kue so ayeke na beku so,
so ayeke na ndo ti lo, asukula sioni
ye kue na tere ti ala gi tongana ti so
Jésus Christ ayeke na sioni oko na
tere ti lo pëpe.
4 Zo kue so angbâ na yâ ti sio-
kpari, lo yeke nga zo ti kpengo ndia
pëpe. Tongaso, siokpari ayeke kpe-
ngo ndia pëpe. **5** ALA hinga nga
so lo fa lani tere ti lo na gigi ti zi
asiokpari ti e, na siokpari oko aye-
ke na yâ ti lo pëpe. **6** Zo kue so
angbâ beoko na lo angbâ ti sara
siokpari pëpe. Zo so angbâ ti sara
siokpari abâ lo pëpe nga ahinga lo
pëpe. **7** Amolenge so mbi ndoye
ALA mingi, zia mbeni zo ahanda
ALA pëpe. Zo so angbâ ti sara ye ti
mbilimbili ayeke mbilimbili lege-
oko tongana ti so lo yeke mbilimbi-
li. **8** Zo so angbâ ti sara siokpari
alondo na Zabolo, ngbanga ti so a
yeke ngbene ye na tongo nda ni si
Zabolo ayeke sara siokpari. Nda ni
so Molenge ti Nzapa afa tere ti lo na
gigi ayeke ti futi akusala ti Zabolo.
9 Zo kue so Nzapa adü lo angbâ
ti sara siokpari pëpe ngbanga ti so
ngongoa so ayeke gi ti sigigi, ngo-
ngoa ti Nzapa, angbâ na yâ ti lo.
Nga, lo lingbi ti ngbâ ti sara siokpa-
ri pëpe, ngbanga ti so Nzapa si adü
lo. **10** A hinga amolenge ti Nza-
pa na amolenge ti Zabolo na lege ti
ye so: Zo kue so ayeke sara ye ti
mbilimbili pëpe alondo na Nzapa
pëpe, nga zo so andoye ita ti lo pëpe
alondo na Nzapa pëpe. **11** Tënë
so ALA mä na tongo nda ni ayeke so:
a lingbi e ndoye tere na popo ti e.
12 E sara tongana Caïn pëpe, so
alondo na Zo ti sioni na lo fâ ita ti lo.

Na lo fâ lo ngbanga ti nyen? Ngbanga ti so akusala ti lo ayeke sioni, me akusala ti ita ti lo ayeke mbilimbili.

13 Aita, zia bê ti ALA adö pëpe ndali ti so dunia so ake ALA. **14** E hinga so e londo na yâ ti kuâ awe ti si na fini ngbanga ti so e ndoye aita. Zo so andoye ita ti lo pëpe angbâ na yâ ti kuâ. **15** Zo kue so ake ita ti lo ayeke wafango zo. Na ALA hinga so mbeni wafango zo ayeke na fini ti lakue lakue na yâ ti lo oko pëpe. **16** A yeke tongaso si e hinga ndoye, ngbanga ti so lo kä âme ti lo na kuâ ndali ti e. Na a yeke ngbanga ti e ti kä âme ti e na kuâ ndali ti aita ti e. **17** Me zo kue so ayeke na aye ti gigi so, na lo bâ so ita ti lo ayeke na ye pëpe, me lo ke ti bâ mawa ti lo, tongana nyen si ndoye ti Nzapa ayeke ngbâ na yâ ti lo? **18** Amolenge so mbi ndoye ALA mingi, zia e ndoye tere gi na tënë pëpe wala na yanga pëpe, me na lege ti kusala nga na tâ tënë.

19 A yeke na lege so si e yeke hinga ande so e yeke ti tâ tënë, nga e yeke sara si bê ti e adë na gbele lo **20** na ndo ti ye kue so bê ti e ni alingbi ti fâ ngbanga na ndo ti e ndali ni, ngbanga ti so Nzapa ayeke kota ahon bê ti e, na lo hinga ye kue. **21** ALA so mbi ndoye ALA mingi, tongana bê ti e afâ ngbanga na ndo ti e pëpe, e yeke na kamene pëpe ti sara tënë na Nzapa; **22** na ye kue so e hunda na lo, e yeke wara ni ndali ti so e yeke bata acommandement ti lo nga e yeke sara aye so anzere na lê ti lo. **23** Biani, commandement ti lo ayeke so: e mä na bê na iri ti Molenge ti lo Jésus Christ na e ndoye tere na popo ti e, gi tongana ti so lo mû commandement ni na e. **24** Na ndo ni, zo so abata acommandement ti lo angbâ beoko na lo, na lo yeke beoko na zo tongaso. E hinga so lo ngbâ beoko na e na lege so: ndali ti yingo so lo mû na e.

4 ALA so mbi ndoye ALA mingi, ALA mä na bê pëpe na atënë kue so alondo na yingo, me ALA tara atënë ni so ti bâ wala a londo na Nzapa, ngbanga ti so aprophète ti wataka mingi abâ gigi na yâ ti dunia so.

2 ALA yeke hinga tënë so yingo atene na so alondo na Nzapa na lege so: Tënë kue so yingo atene so atene Jésus Christ aga na yâ ti mitele, tënë ni so alondo na Nzapa. **3** Me tënë kue so yingo atene na so atene Jésus aga na yâ ti mitele pëpe alondo na Nzapa pëpe. Nga, so ayeke tënë ti yingo so alondo na wato-ti-Christ la so ALA mä tënë ti gango ni awe, na fadeso a bâ gigi na yâ ti dunia so awe.

4 Amolenge so mbi ndoye ALA mingi, ALA londo na Nzapa na ALA hon azo so na ngangu awe, ngbanga ti so lo so ayeke beoko na ALA ayeke kota ahon lo so ayeke beoko na dunia so. **5** Azo ni so alondo na dunia so. Ndani la, ala yeke sara tënë ti ye so ayeke ti dunia so na dunia ni amä ala. **6** Ti e, e londo na Nzapa. Zo so ahinga Nzapa amä e. Zo so alondo na Nzapa pëpe amä e pëpe. A yeke tongaso si e hinga tënë so yingo atene so ayeke ti tâ tënë, na tënë so yingo atene so ayeke ti wataka.

7 ALA so mbi ndoye ALA mingi, zia e ngbâ ti ndoye tere na popo ti e ngbanga ti so ndoye alondo na Nzapa, na zo kue so ayeke na ndoye, Nzapa si adü lo na lo hinga Nzapa. **8** Zo so ayeke na ndoye pëpe ahinga Nzapa pëpe, ndali ti so

Nzapa ayeke ndoye. **9** A bâ ndoye ti Nzapa na mbage ti e na lege so: Nzapa atokua lani oko Molenge* ti lo na dunia so si e lingbi ti wara fini na lege ti lo. **10** A bâ ndoye ni na lege so, a yeke e la e ndoye Nzapa pëpe, me a yeke lo si andoye e na lo tokua Molenge ti lo tongana sandaga so amû lege ti leke songo na popo ti zo na Nzapa, sandaga ndali ti asiokpari ti e.

11 ALA so mbi ndoye ALA mingi, tongana a yeke tongaso si Nzapa andoye e, a yeke ngbanga ti e nga ti ndoye tere na popo ti e. **12** Mbeni zo abâ Nzapa lâ oko pëpe. Tongana e ngbâ ti ndoye tere na popo ti e, Nzapa angbâ na e nga a sara si ndoye ti lo alingbi kue na yâ ti e. **13** E hinga so e ngbâ beoko na lo na lo yeke beoko na e na lege so: ndali ti so lo mû na e yingo ti lo. **14** Nga, e wani e bâ na e sara tënë ni e tene Babâ ni atokua Molenge ti lo tongana Sauveur ti dunia. **15** Zo kue so atene na yanga ti lo so Jésus Christ ayeke Molenge ti Nzapa, Nzapa angbâ beoko na zo tongaso, na lo nga lo ngbâ beoko na Nzapa. **16** Ti e, e hinga na e mä na bê na ndoye so Nzapa ayeke na ni na mbage ti e.

Nzapa ayeke ndoye, na zo so angbâ na yâ ti ndoye, lo ngbâ beoko na Nzapa, na Nzapa angbâ beoko na lo. **17** Bâ lege so e fa ndoye na popo ti e na mbeni lege so alingbi kue la, si e lingbi ti sara tënë na kamene pëpe na lâ ti fango ngbanga, ndali ti so, gi tongana ti so lo yeke, e nga e yeke tongaso na yâ ti dunia so. **18** Mbeto ayeke na yâ ti ndoye oko pëpe, me ndoye so alingbi kue abi mbeto na gigi ngbanga ti so mbeto ayeke ye ti kangango lege. Biani, zo so ayeke na yâ ti mbeto, a sara si lo lingbi kue pëpe na yâ ti ndoye. **19** Ti e, e yeke na ndoye, ngbanga ti so lo ndoye e kozoni.

20 Tongana mbeni zo atene: "Mbi ndoye Nzapa," me lo ngbâ ti ke ita ti lo, lo yeke zo ti mvene. Teti zo so andoye ita ti lo pëpe, ita ti lo so lo bâ lo, lo lingbi pëpe ti ndoye Nzapa so lo bâ lo pëpe. **21** E wara commandement so na mbage ti lo: zo so andoye Nzapa, a lingbi lo ndoye ita ti lo nga.

5 Zo kue so amä na bê so Jésus ayeke Christ, Nzapa si adü zo so. Na zo kue so andoye Nzapa, lo ndoye nga zo so Nzapa adü lo. **2** E hinga so e yeke ndoye amolenge ti Nzapa na lege so: tongana e ngbâ ti ndoye Nzapa na e ngbâ ti bata acommandement ti lo. **3** Ndoye ti Nzapa ayeke so: e bata acommandement ti lo; me acommandement ti lo ayeke ye so ane pëpe, **4** teti ye kue so Nzapa adü ahon dunia so na ngangu. Songo benda so ahon dunia so na ngangu ayeke mabe ti e.

5 Zo wa ayeke lo so ahon dunia so na ngangu? A yeke zo so amä na bê so Jésus ayeke Molenge ti Nzapa pëpe? **6** A yeke lo so aga lani na lege ti ngu na mênë, Jésus Christ. Lo ga gi na ngu pëpe, me na ngu nga na mênë. Na yingo ayeke témoin ti ye so, ngbanga ti so yingo ni ayeke tâ tënë. **7** Teti atémoin ayeke ota: **8** yingo, ngu nga na mênë. Na ala ota kue amä tere.

9 Tongana e yeda na tënë so azo afa, tënë so Nzapa afa ayeke kota mingi ahon ti ala, ngbanga ti so tënë so Nzapa afa ayeke so: lo sara tënë na ndo ti Molenge ti lo. **10** Zo so amä na bê na Molenge ti Nzapa, lo

---

1Jn 4:9* Bâ kete tënë ti Jn 3:16.

wara ti lo tënë ni awe. Zo so amä na
bê na Nzapa pëpe, lo sara si Nzapa
aga zo ti mvene, ndali ti so lo mä na
bê pëpe na tënë so Nzapa afa tonga-
na témoin na ndo ti Molenge ti lo.
11 Tënë ni so a fa ayeke so: Nzapa
amû na e fini ti lakue lakue, na fini
so ayeke na yâ ti Molenge ti lo.
12 Zo so ayeke beoko na Molenge
ni ayeke na fini so. Zo so ayeke be-
oko na Molenge ti Nzapa pëpe aye-
ke na fini so pëpe.

13 ALA so amä na bê na iri ti Mo-
lenge ti Nzapa, mbi sû aye so na ALA
si ALA hinga so ALA yeke na fini ti
lakue lakue. **14** Bê so e zia na ndo
ti lo ayeke so: Atâa ye wa e hunda,
tongana a gue oko na ye so bê ti lo
aye, lo yeke mä e. **15** Na tongana
e hinga so lo yeke mä e na ndo ti aye
kue so e yeke hunda, e hinga nga so
e yeke wara biani aye so e hunda ni
ngbanga ti so e hunda ni na lo.

16 Tongana mbeni zo abâ ita ti lo
atï na yâ ti mbeni siokpari so ayeke
gue na zo na kuâ pëpe, a lingbi lo hu-
nda Nzapa, na fade Nzapa amû fini
na ita ti lo ni. Biani, Nzapa ayeke mû
fini na ala so atï na yâ ti mbeni sio-
kpari so ague na zo na kuâ pëpe.
Mbeni siokpari ayeke dä so ague na
zo na kuâ. A yeke na ndo ti tënë ti
siokpari so si mbi tene na lo ti hunda
Nzapa pëpe. **17** Ye kue so ayeke
mbilimbili pëpe ayeke siokpari. Me
mbeni siokpari ayeke dä so ague na
zo na kuâ pëpe.

18 E hinga so azo kue so Nzapa si
adü ala angbâ ti sara siokpari pëpe,
me Lo so Nzapa adü Lo ayeke bâ ndo
na ndo ti ala, na Zo ti sioni agbu
ala pëpe. **19** E hinga so e yeke ti
Nzapa, me dunia so kue ayeke na
gbe ti Zo ti sioni. **20** Me e hinga
so Molenge ti Nzapa aga, na lo mû
na e hingango ndo si e lingbi ti hi-
nga tâ Nzapa. Na e yeke beoko na tâ
Nzapa ni na lege ti Molenge ti lo Jé-
sus Christ. So ayeke tâ Nzapa na fini
ti lakue lakue ni la. **21** Amolenge
so mbi ndoye ALA mingi, ALA kpe
lege ti ayanda.

USE MBETI TI

JEAN

1 Mbi, mbakoro-koli, mbi sû
mbeti so na mama so a soro lo.
Mbi sû ni nga na amolenge ti lo so
mbi ndoye ala mingi. A yeke gi mbi
oko pëpe si andoye ala mingi, me
nga azo kue so ahinga tâ tënë. **2** E
ndoye ala ndali ti tâ tënë so angbâ
na yâ ti e, na a yeke ngbâ ande na e
lakue lakue. **3** Fade kota nzobe,
nzoni bê nga na siriri so alondo na
Nzapa Babâ ni nga na Jésus Christ
Molenge ti Babâ ni ayeke duti na e,
legeoko na tâ tënë nga na ndoye.

4 A nzere na mbi mingi ti mä so
ambeni molenge ti mo ayeke tambe-
la na yâ ti tâ tënë, gi tongana ti so e
wara commandement ni na mba-
ge ti Babâ ni. **5** Fadeso, mama,
mbi so mbi yeke sû mbeti so na
mo, mbi yeke sû na mo mbeni fini
commandement pëpe, me gi com-
mandement so e wara lani na to-
ngo nda ni. Ni la, mbi hunda ye so
na mo: e ndoye tere na popo ti e.
6 Na ndoye ni ayeke so: e ngbâ ti ta-
mbela alingbi na acommandement

ti lo. Gi tongana ti so ALA mä na tongo nda ni, so commandement ni la: ALA ngbâ ti tambela na yâ ti ndoye. **7** Teti gbâ ti azo ti handango azo abâ gigi na yâ ti dunia so awe. Ala yeke azo so ayeda pëpe so Jésus Christ aga na yâ ti mitele. So ayeke zo ti handango azo na wato-ti-Christ ni la!

8 ALA bâ tere ti ALA nzoni, si aye so e sara kua ngangu ti wara ni so agirisa na tïtî ALA pëpe, me ALA wara futa ni kue. **9** Zo kue so ahon na dawa na lo ngbâ na yâ ti fango ye ti Christ pëpe, lo yeke beoko na Nzapa pëpe. Me zo so angbâ na yâ ti fango ye so, lo yeke beoko na Babâ ni nga na Molenge ni. **10** Tongana mbeni zo aga na da ti ALA na lo ga na fango ye so pëpe, ALA yamba lo na da ti ALA oko pëpe na ALA bara lo nga pëpe. **11** Teti zo so abara lo amû mbage na asioni kusala ti lo.

12 Atâa so mbi yeke na tënë mingi ti tene na ALA, mbi ye pëpe ti sû ni na encre na lê ti mbeti. Me mbi yeke na beku ti tingbi na ALA na ti sara tënë na ALA lê na lê tongaso si ngia ti ALA alingbi kue.

13 Amolenge ti ita ti mo ti wali, lo so a soro lo, atokua bara ti ala na mo.

OTA MBETI TI

JEAN

1 Mbi, mbakoro-koli, mbi sû mbeti so na Gaïus, lo so mbi ndoye lo mingi.

2 Mo so mbi ndoye mo mingi, mbi sambela ti tene na yâ ti aye kue mo maï na mo duti na nzoni seni, gi tongana ti so âme ti mo nga ayeke maï nzoni. **3** Teti tere ti mbi anzere lani mingi tongana aita aga, na ala sara nzoni tënë ti tâ tënë so mo gbu ni, gi tongana ti so mo ngbâ ti tambela na yâ ti tâ tënë. **4** Tongana mbi mä a tene amolenge ti mbi angbâ ti tambela na yâ ti tâ tënë, mbeni ye nde ti pusu mbi ti kiri singila mingi ahon aye so ayeke dä pëpe.

5 Mo so mbi ndoye mo mingi, mo yeke be-ta-zo na yâ ti aye kue so mo yeke sara ndali ti aita so ala yeke awande **6** na so atene nzoni tënë ti ndoye ti mo na gbele congrégation. Mbi voro mo ti zia aita so na lege tongana ti so alingbi na lê ti Nzapa. **7** Teti a yeke ndali ti iri ti Nzapa si ala sigigi so, na ala mû ye oko pëpe na tïtî azo ti amara. **8** Ni la, a yeke ngbanga ti e ti yamba azo tongaso nzoni si e ga amba ti ala awakua na yâ ti tâ tënë.

9 Mbi sû lani mbeni mbeti na congrégation, me Diotrèphe, so aye gi kota ndo na popo ti ala, ayamba na kpengo mbeto pëpe aye kue so alondo na e. **10** Ndani la, tongana mbi ga, fade mbi yeke kiri na ndo ti akusala so lo ngbâ ti sara. Lo yeke diko asioni tënë lakue na iri ti e. Na so kue alingbi na lo pëpe, lo yeke yamba nga aita ni nzoni pëpe. Na ala so aye ti yamba aita ni, lo yeke tara ti kanga lege na ala na ti tomba ala na yâ ti congrégation.

11 Mo so mbi ndoye mo mingi, mû peko ti ye so ayeke nzoni, me ye so ayeke sioni, mû pekoni pëpe. Zo so asara ye ti nzoni, lo yeke ti Nza-

pa. Me zo so asara ye ti sioni abâ Nzapa pëpe. **12** Aita kue nga na tâ tënë asara nzoni tënë na ndo ti Démétrius. Biani, e nga kue e yeke sara nzoni tënë na ndo ti lo, na mo hinga so tënë ti e so ayeke tâ tënë.

13 Mbi yeke na tënë mingi ti tene na mo, me mbi ye pëpe ti ngbâ ti sû ni na encre nga na keke ti mbeti. **14** Me mbi yeke na beku ti bâ mo fade fadeso, na fade e sara tënë lê na lê.

Zia siriri aduti na mo.

Aita atokua bara ti ala mo. Mo tene bara ti mbi na aita oko oko na iri ti ala.

MBETI TI

JUDE

1 Jude, ngbâa ti Jésus Christ, me ita ti Jacques, atokua mbeti so na ala so Nzapa airi ala, ala so ayeke na songo na Nzapa Babâ ni si lo ndoye ala nga so a bata ala nde ndali ti Jésus Christ:

2 Zia Nzapa angbâ ti sara nzoni bê mingi mingi na ALA, ti mû na ALA siriri mingi mingi nga ti sara ndoye mingi mingi na ALA.

3 ALA so mbi ndoye ALA mingi, mbi sara fade ngangu kue ti sara mbeti na ALA na ndo ti oko salut so mbi na ALA e yeke na ni. Me mbi bâ so a yeke nzoni ti sara mbeti na ALA ti wa ALA ti tiri ngangu ndali ti mabe so a mû ni gi fani oko biani biani awe na azo so ayeke nzonikue. **4** Nda ni ayeke so, ambeni zo alï na popo ti e na mayele, azo so Mbeti ti Nzapa afa ala giriri awe ti wara ngbanga so. Ala yeke azo so akpe mbeto ti Nzapa pëpe, ala mû kota nzobe ti Nzapa ti e tongana mbeni raison ti sara sioni ye na kamene pëpe. Ala duti be-ta-zo pëpe na Lo oko so ayeke Wa ti e nga na Seigneur ti e, Jésus Christ.

5 Atâa so mbi hinga so ALA hinga atënë ni kue awe, mbi ye ti dabe ti ALA na ni: Jéhovah azi lani mbeni mara na sese ti Égypte, me na pekoni lo futi ala so asara ye na mabe pëpe. **6** Ti a-ange so abata lani kozo ndo ti ala pëpe, me so ala dö tâ ndo ti duti ti ala ni ala zia, lo kanga ala na akamba so angbâ lakue lakue na lo bata ala na yâ ti bingo so avuko pitipiti ti ku na ngbanga ti kota lango ni. **7** Sodome na Gomorrhe, legeoko na agbata so angoro ala, asara tongana a-ange so. Ala sara lani lango-sioni ahon ndo ni na ala gue na peko ti anzara ti mitele so ague nde na ye so Nzapa aleke. Ni la, a zia akodoro so tongana mbeni tapande ti gbotongo mê teti e na lege so ala wara ngbanga ti wâ ti lakue lakue.

8 Tongaso nga, akoli so ayeke mû peko ti asioni bibe* ti ala, ala sara si mitele aga sioni na ala bâ ala so akomande# na ndo ti ala tongana ambumbuse zo. Ala yeke zonga ala so Nzapa amû gloire na ala. **9** Me tongana tënë alondo lani na popo ti archange Michel na Zabolo na lo na Zabolo apapa na ndo ti kuâ ti Moïse, lo tara pëpe ti dë ngbanga

Jude 1:8* Na Grec: "abango li." **8#** Bâ kete tënë ti 2Pi 2:10.

na ndo ti Zabolo na asioni tënë, me
lo tene: "Zia Jéhovah asuku na mo."
10 Ye oko, akoli so ayeke sara sio-
ni tënë ti aye kue so ala hinga ni
biani pëpe. Me ti aye kue so ala gbu
nda ni gi tongaso, tongana anyama
so ahinga ndo pëpe, ala ngbâ gi ti
buba tere ti ala dä.

11 Mawa na ala, ndali ti so ala
mû lege ti Caïn. Ala dö tere ti ala ti
mû sioni lege ti Balaam ti wara
futa. Ala futi na lege ti tënë ti ke-
ngo yanga ti Koré. **12** Na ngoi ti
amatanga so ALA yeke sara na popo
ti ALA, akoli so aduti dä tongana
akota tênë so ahonde tere ti ala na
gbe ti ngu. Ala yeke aberger so
ayeke mû kobe na tere ti ala wani
na mbeto pëpe. Ala yeke ambinda
so ngu ayeke dä pëpe na so pupu
ahon na ni kirikiri. Ala yeke akeke
so alë pëpe tongana ngoi ni alingbi,
ala kui fani use, a gboto ala na gu-
nda ni kue. **13** Ala yeke asioni
mapo ti ngu-ingo so akporo si asigi-
gi na asarango ye ti ala so ayeke
aye ti mungo kamene na ala. Ala
yeke atongoro so mbilimbili lege ti
ala ayeke dä pëpe, so a bata vuko-
ngo ndo ti bingo ndali ti ala teti la-
kue lakue.

14 Hénoc, so aga na molongo
mbasambala ni na yâ ti hale ti
Adam, atene ândö prophétie na ndo
ti azo so, tongana lo tene: "Bâ, Jého-
vah aga lani na a-ange ti lo saki na
saki so ayeke nzoni-kue, **15** ti fâ
ngbanga na ndo ti ala kue, na ti
wara tënë na li ti ala kue so akpe
Nzapa pëpe na ndo ti akusala kue
so ala sara na kpengo Nzapa pëpe.
Nga lo wara tënë na li ti ala na ndo
ti atënë ti songo bê kue so awasio-
kpari so akpe Nzapa pëpe atene na
tere ti lo."

16 Akoli so ayeke azo ti dikongo
tënë na gbe ti go, so ayeke dema
tere na ndo ti gigi ti ala, na ala yeke
sara ye alingbi na nzara ti bê ti ala
wani. Yanga ti ala ayeke sara nzoni
tënë ti ala wani, si na oko ngoi ni ala
yeke gonda azo ti wara nzoni dä.

17 Âdu ti ALA, ALA so mbi ndoye
ALA mingi, zia ALA dabe ti ALA na
aye so abazengele ti Seigneur ti e
Jésus Christ atene ândö, **18** ala
yeke tene lani na ALA atene: "Na
ngoi ti nda ni, fade azo ti hengo ndo
ayeke ga. Ala yeke sara ye alingbi
na anzara ti bê ti ala wani ndali ti
aye so amû gonda na Nzapa pëpe."
19 Ala yeke azo so ayeke ga na ka-
ngbi, azo ti mitele, mbeni ye ti yingo
ayeke na tere ti ala pëpe. **20** Me
ALA so mbi ndoye ALA mingi, tonga-
na ALA yeke kpengba na ndo ti mabe
ti ALA so ayeke nzoni ahon tanga ti
aye kue, na ALA yeke sambela na yi-
ngo vulu, **21** zia ALA ngbâ na yâ ti
ndoye ti Nzapa na ngoi so ALA yeke
ku ti tene Seigneur ti e Jésus Christ
asara nzoni bê na ALA si ALA wara
fini ti lakue lakue. **22** Nga, zia
ALA ngbâ ti sara nzoni bê na ambe-
ni zo so ayeke na kite. **23** ALA sö
azo so na gbotongo ala na lê ti wâ.
Me zia ALA ngbâ ti sara nzoni bê na
ambeni zo ni, ALA sara tongaso na
mbeto, na oko ngoi ni ALA ke même
bongo ti yâ ni so mitele asara saleté
na tere ni.

24 Nzapa alingbi ti bata ALA si
ALA tï pëpe, na ti zia ALA na gbele
gloire ti lo na yâ ti kota ngia na sio-
ni oko na tere ti ALA pëpe. **25** Zia
a mû na oko Nzapa, Sauveur ti e
na lege ti Jésus Christ Seigneur
ti e, gloire, kota ndo ti gbia, nga-
ngu na komandema na angoi kue so
ahon kozo, fadeso nga lakue lakue.
Amen.

MBETI TI

APOCALYPSE

1 Tënë ti aye so Jésus Christ afa, so Nzapa amû na lo ti fa na angbâa ti lo aye so a ga nduru ti si awe. Lo tokua ange ti lo si na lege ti ange so lo fa ni na ngbâa ti lo Jean na lege ti afä. **2** Jean ayeda so tënë so Nzapa atene ayeke tâ tënë, lo yeda nga so tënë so Jésus Christ afa ayeke tâ tënë, so ti tene aye kue so lo bâ ayeke tâ tënë. **3** Ngia ayeke na zo so adiko atënë ti prophétie so na kota go, ala so amä ni nga so asara ye alingbi na aye so a sû na yâ ni; teti ngoi so a soro ni awe ayeke nduru ti si.

4 Jean atokua mbeti so na a-congrégation mbasambala ti ko-doro-komanda ti Asie:

Zia kota nzobe na siriri aduti na ALA, kota nzobe na siriri so alondo na "Lo so ayeke dä fadeso, lo so ayeke dä ândö, lo so ayeke ga," so alondo nga na ayingo mbasambala so ayeke na gbele trône ti lo, **5** nga so alondo na Jésus Christ, "Témoin so ayeke be-ta-zo," "Kozo molenge so ayeke kozo zo ti zingo na popo ti akuâ" na "Mokonzi ti agbia ti sese."

Lo so andoye e na lo zi e na yâ ti kamba ti asiokpari ti e na lege ti mênë ti lo **6** (na lo sara si e ga mbeni royaume, na aprêtre ndali ti Nzapa ti lo nga Babâ ti lo), zia a mû na lo gloire na ngangu teti lakue lakue. Amen.

7 ALA bâ, lo yeke ga na ambinda, fade lê ti azo kue ayeke bâ lo, na ala so akpo kate ti lo ayeke bâ lo; nga azo ti akete mara kue ti sese ayeke pika tere ti ala ti fa so ala yeke na vundu ngbanga ti lo. Tâ tënë, amen.

8 Jéhovah Nzapa atene: "Mbi yeke Alpha na Oméga, Lo so ayeke dä fadeso, lo so ayeke ândö, lo so ayeke ga, Lo ti ngangu ahon kue."

9 Mbi Jean, ita ti ALA nga mba ti ALA na yâ ti ye ti vundu, na yâ ti royaume nga na yâ ti gbungo nga-ngu tongana azo so asara beoko na Jésus, mbi yeke na ndo ti zoa so iri ni ayeke Patmos, ngbanga ti so mbi yeke fa tënë na ndo ti Nzapa nga na ndo ti Jésus. **10** Na lege ti nga-ngu ti yingo, mbi bâ so mbi yeke na lâ ti Seigneur, na mbi mä mbeni go so asara tënë ngangu na peko ti mbi, go ni akpa toto ti trompette, **11** a tene: "Ye so mo bâ, mo sû ni na mbeti na mo tokua ni na acon-grégation mbasambala so: Éphèse, Smyrne, Pergame, Thyatire, Sar-des, Philadelphie nga na Laodicée."

12 Mbi turnê ti bâ zo so ayeke sara tënë na mbi so, na tongana mbi turnê, mbi bâ aye ti yongo lampe mbasambala so a sara ni na lor, **13** na popo ti aye ti yongo lampe so, mbi bâ mbeni zo so akpa molenge ti zo, lo yü mbeni bongo so ayo asi na gere ti lo na lo ka-nga ceinture ti lor na kate ti lo. **14** Nga, li ti lo na kuä ti li ti lo avu-ru tongana kuä ti tere ti ngasa-ngbaga, avuru tongana neige, na lê ti lo ayeke za tongana menga-wa; **15** na gere ti lo ayeke tongana ge-ngere so ayeke pendere mingi nga so aza mingi na ngoi so angbâ na yâ ti four ti wâ; na go ti lo ato-to tongana angu so asua ngangu.

16 Nga lo yeke na atongoro mbasambala na yâ ti maboko ti lo ti koli, mbeni yongoro épée so yanga ni ayeke use si aza mingi ayeke sigigi na yanga ti lo, na lê ti lo ayeke tongana lâ na ngoi so ayeke sû ngangu mingi. **17** Tongana mbi bâ lo, mbi tï na gbe ti lo tongana mbeni zo so akui awe.

Lo zia maboko ti lo ti koli na ndo ti mbi na lo tene: "Sara mbeto pëpe. Mbi yeke Kozo zo ni nga Ndangba zo ni, **18** mbi yeke lo so ayeke na fini; mbi kui lani, me bâ, mbi yeke na fini teti lakue lakue, na mbi yeke na akelele ti kuâ na ti Hadès. **19** Tongaso mo sû na mbeti aye so mo bâ awe, aye so ayeke dä fadeso nga na aye so ayeke ga ande na peko ti ala so. **20** Âdu ti tënë ti atongoro mbasambala so a honde nda ni, so mo bâ na yâ ti maboko ti mbi ti koli na ti aye ti yongo lampe mbasambala so a sara ni na lor, nda ni ayeke so: Atongoro mbasambala ni aye ti fa a-ange ti acongrégation mbasambala, na aye ti yongo lampe mbasambala ni aye ti fa acongrégation mbasambala.

2 "Sû mbeti na ange ti congrégation so ayeke na Éphèse, mo tene: Bâ aye so lo so agbu atongoro mbasambala na yâ ti maboko ti lo ti koli, lo so atambela na popo ti aye ti yongo lampe mbasambala so a sara ni na lor atene la: **2** 'Mbi hinga aye so mo sara, mbi hinga ngangu kua ti mo na gbungo ngangu so mo gbu; mbi hinga so mo lingbi pëpe ti kanga bê ti mo na asioni zo, nga mbi hinga so mo tara azo so atene ala yeke abazengele, me ala yeke abazengele pëpe, na mo bâ so ala yeke azo ti mvene. **3** Mo fa nga so mo yeke gbu ngangu, na mo kanga bê na yâ ti akpale mingi ndali ti iri ti mbi na mo woko kue pëpe. **4** Ye oko, ye so mbi ke na mo ayeke so: ndoye so mo yeke na ni kozo, mo zia ni awe.

5 " 'Tongaso dabe ti mo na ndo so mo yeke dä si mo tï so, changé bê ti mo na mo sara akusala ti mo ti ândö. Tongana mo sara ni pëpe, mbi yeke si na mo kâ na fade mbi yeke zi ye ti yongo lampe ti mo na ndo so a yeke dä; tongana mo changé bê ti mo, mbi yeke zi ni pëpe. **6** Me, nzoni ti mo ayeke so mo ke asarango ye ti azo ti secte ti Nicolas, so mbi kue mbi ke ni. **7** Zia zo so ayeke na mê amä ye so yingo atene na acongrégation: Zo so asö benda, fade mbi yeke mû lege na lo ti te lê ti keke ti mungo fini so ayeke na yâ ti paradis ti Nzapa.'

8 "Sû mbeti na ange ti congrégation so ayeke na Smyrne, mo tene: Bâ aye so lo so ayeke 'Kozo zo ni nga Ndangba zo ni,' lo so akui lani na lo kiri na fini atene la: **9** 'Mbi hinga aye ti vundu so ayeke si na mo, yere ti mo (me mo yeke na mosoro) nga na zonga so azo so atene ala yeke aJuif ayeke zonga na mo, andâ ala yeke aJuif pëpe, me ala yeke synagogue ti Satan. **10** Sara mbeto ti apasi so aga nduru ti si na mo so pëpe. Bâ, fade Zabolo ayeke ngbâ ti bi ambeni na popo ti ALA na da ti kanga si a tara ALA mbilimbili, nga si aye ti vundu asi na ALA teti lango baleoko. Duti be-ta-zo juska na kuâ, na fade mbi yeke mû na mo couronne ti fini. **11** Zia zo so ayeke na mê amä ye so yingo atene na acongrégation: Zo so asö benda, fade kuâ ti use ni ayeke sara sioni na lo oko pëpe.'

12 "Sû mbeti na ange ti congrégation so ayeke na Pergame, mo

tene: Bâ aye so lo so ayeke na yongoro épée so yanga ni ayeke use si aza mingi atene la: **13** 'Mbi hinga ndo so mo sara kodoro dä so, so ti tene ndo so trône ti Satan ayeke dä; me mo ngbâ ti gbu iri ti mbi ngangu na mo bere mabe ti mo na mbi pëpe même na ngoi ti Antipas, témoin ti mbi, be-ta-zo so a fâ lo na tere ti ALA, na ndo so Satan asara kodoro dä.

14 "'Me, ambeni ye so mbi ke na mo ayeke so: mo yeke na ambeni zo so agbu fango ye ti Balaam ngangu, lo so afa na Balak ti zia na gbe ti amolenge ti Israël mbeni ye ti tene ala pika gere ti ala dä, ti te aye so a mû na sandaga na ayanda nga ti sara lango-sioni. **15** Nga, mo yeke na ambeni zo so agbu fango ye ti secte ti Nicolas ngangu tongaso nga. **16** Tongaso changé bê ti mo. Tongana mo changé pëpe, mbi yeke si na mo kâ fade fadeso, na mbi yeke sara bira na ala na yongoro épée so ayeke na yanga ti mbi.

17 "'Zia zo so ayeke na mê amä ye so yingo atene na acongrégation: Zo so asö benda, fade mbi yeke mû na lo mbeni mbage ti manne so a honde ni, na mbi yeke mû na lo mbeni vuru tênë; na ndo ti tênë ni a sû mbeni fini iri so mbeni zo nde ayeke hinga ni pëpe, gi lo so ayeke wara tênë ni.'

18 "Sû mbeti na ange ti congrégation so ayeke na Thyatire, mo tene: Bâ aye so Molenge ti Nzapa, lo so lê ti lo ayeke za tongana menga-wa, na gere ti lo ayeke tongana gengere so ayeke pendere mingi, atene la: **19** 'Mbi hinga aye so mo yeke sara, mbi hinga ndoye ti mo, mabe ti mo, kusala so mo sara na azo, gbungo ngangu so mo gbu; na mbi hinga so aye so mo sara fadeso ayeke mingi ahon ati so mo sara kozo.

20 "'Me, ye so mbi ke na mo ayeke so: mo kanga lê na ndo ti wali Jézabel, lo so lo iri tere ti lo wani prophète-wali, lo yeke fa ye na angbâa ti mbi nga lo yeke handa ala ti sara lango-sioni na ti te aye so a mû na sandaga na ayanda. **21** Mbi zia ngoi na lo ti tene lo changé bê ti lo, me lo ye ti changé bê ti lo pëpe ti zia lege ti lango-sioni ti lo. **22** Bâ, mbi yeke nduru ti bi lo na ndo ti gbogbo ti kobela, na ala so agi lo na wali, mbi yeke bi ala na yâ ti kota ye ti vundu; tongana ala changé bê ti ala, mbi yeke sara ye so na ala pëpe. **23** Na fade mbi yeke fâ amolenge ti lo na kobela ti fango zo, si acongrégation kue ahinga so mbi yeke lo so agi nda ti arein nga na bê ti zo, na fade mbi futa ALA oko oko alingbi na aye so ALA sara.

24 "'Me, mbi tene na tanga ti ALA so ayeke na Thyatire, ala kue so ayeke na fango ye so pëpe, ala so agi ti hinga pëpe aye so azo ni airi ni "aye ti Satan so nda ni alï mingi", mbi tene: Mbi yeke zia mbeni nengo kungba nde na ndo ti ALA pëpe. **25** Gi ye oko, ALA gbu ye so ALA yeke na ni so ngangu juska mbi ga. **26** Ti lo so asö benda nga so asara ye alingbi na aye so mbi sara, na lo sara ni juska na nda ni, fade mbi yeke mû na lo komandema na ndo ti amara, **27** na tongana berger, lo yeke fa lege na azo na keke ti wen si fade a fâ yâ ti ala kete kete tongana ata ti sese, gi tongana ti so mbi wara komandema na mbage ti Babâ ti mbi, **28** na mbi yeke mû na lo tongoro ti ndapre. **29** Zia zo so ayeke na mê amä ye so yingo atene na acongrégation.'

3 "Sû mbeti na ange ti congré-
gation so ayeke na Sardes, mo
tene: Bâ aye so lo so ayeke na ayi-
ngo mbasambala ti Nzapa na ato-
ngoro mbasambala atene la: 'Mbi
hinga aye so mo sara, mbi hinga so
azo abâ atene mo yeke na fini, andâ
mo kui ti mo awe. **2** Zia lê ti mo
akpengba, na mo mû ngangu na aye
so angbâ me so aga nduru ti kui,
teti mbi bâ so aye so mo sara, mo
sara ni ahunzi kue pëpe na gbele
Nzapa ti mbi. **3** Tongaso, ngbâ ti
dabe ti mo tongana nyen mo wara
ni, tongana nyen mo mä ni na ngbâ
ti bata ni, nga changé bê ti mo. Bia-
ni, mbi yeke ga tongana zo ti nzi
na fade mo hinga oko pëpe na ngoi
wa mbi yeke si na ndo ti mo; tonga-
na mo zingo na lango, mbi yeke
sara tongaso pëpe.

4 "'Ye oko, mo yeke na ambeni
zo oko oko na Sardes so ala sara si
abongo ti ala ti ndo ni aga sioni
pëpe, na ala yeke tambela ande na
mbi na avuru bongo, ngbanga ti
so ala lingbi. **5** Zo so asö benda,
fade a yeke yü na lo avuru bongo ti
ndo ni; na fade mbi mbô iri ti lo oko
pëpe na yâ ti buku ti fini, me fade
na lê ti Babâ ti mbi nga na lê ti
a-ange ti lo, mbi yeke tene so mbi
hinga iri ti lo. **6** Zia zo so ayeke
na mê amä ye so yingo atene na
acongrégation.'

7 "Sû mbeti na ange ti congré-
gation so ayeke na Philadelphie, mo
tene: Bâ aye so lo so ayeke nzoni-
kue, lo so ayeke biani ye so lo tene
ni yeke, lo so ayeke na kelele ti Da-
vid, so tongana lo zi mbeni ye zo ti
kangango ni ayeke dä pëpe, nga so
tongana lo kanga ni mbeni zo ti
zingo ni ayeke dä pëpe, atene la:
8 'Mbi hinga aye so mo sara (bâ,
mbi zia na gbele mo mbeni yanga-
da so azi, so mbeni zo alingbi ti ka-
nga ni pëpe), mbi hinga so mo yeke
na ngangu kete, mo bata tënë ti
mbi nga mo bere iri ti mbi pëpe.
9 Bâ, fade mbi mû ala so ayeke ti
synagogue ti Satan, ala so atene
ala yeke aJuif, andâ ala yeke aJuif
pëpe, me ala yeke azo ti mvene . . .
bâ, mbi yeke sara si ala ga na ala ba
li ti ala na gbe ti mo na mbi yeke
sara si ala hinga so mbi ndoye mo.
10 So mo bata tënë ti gbungo nga-
ngu so mbi gbu, fade mbi nga mbi
yeke bata mo na yâ ti ngbonga ti
tara so ayeke ga na ndo ti sese kue
so azo ayeke dä, ti tara azo so asa-
ra kodoro na ndo ti sese. **11** Mbi
yeke ga fade fadeso. Ngbâ ti gbu ye
so mo yeke na ni so ngangu, si
mbeni zo amû couronne ti mo pëpe.

12 "'Zo so asö benda, fade mbi
yeke sara si lo ga mbeni pilier na
yâ ti temple ti Nzapa ti mbi, fade lo
yeke sigigi na yâ ni lâ oko pëpe,
fade mbi yeke sû na ndo ti lo iri ti
Nzapa ti mbi na iri ti gbata ti Nza-
pa ti mbi, fini Jérusalem, so alondo
na Nzapa ti mbi na yayu si ayeke
zu, nga na fini iri ti mbi. **13** Zia
zo so ayeke na mê amä ye so yingo
atene na acongrégation.'

14 "Sû mbeti na ange ti congré-
gation so ayeke na Laodicée, mo
tene: Bâ aye so Amen, lo so lo yeke
témoin so ayeke be-ta-zo si aye-
ke tene gi tâ tënë, lo so lo yeke
tongo nda ti aye so Nzapa asara,
atene la: **15** 'Mbi hinga aye so
mo sara, mbi hinga so mo yeke dê
pëpe nga mo yeke wâ pëpe. Mbi ye
fade si mo yeke dê wala mo yeke
wâ. **16** Tongaso, so mo yeke wâ
gi kete nga mo yeke wâ pëpe wala
dê pëpe so, mbi yeke dë mo na
yanga ti mbi na gigi. **17** So mo
tene: "Mbi yeke zo ti mosoro, mbi

wara amosoro na mbi yeke na be-
zoin ti mbeni ye oko pëpe," me mo
hinga pëpe so pasi ti mo ahon ndo
ni, mawa ti mo ayeke mingi, mo
yeke wayere, mo yeke waziba nga
tere ti mo ayeke senge, **18** mbi
wa mo ti vo na tïtî mbi lor so a tö ni
na wâ si a zi saleté ni awe, si mo ga
zo ti mosoro; mbi wa mo nga ti vo
na tïtî mbi avuru bongo ti ndo ni si
mo yü bongo na a bâ kamene ti mo
pëpe ndali ti so tere ti mo ayeke se-
nge; mbi wa mo ti vo na tïtî mbi
yorö ti lê ti zia na lê ti mo si mo bâ
ndo.

19 "'Azo kue so mbi ye ala mi-
ngi, mbi suku na ala nga mbi se ala.
Tongaso yapu na sarango ye nga
changé bê ti mo. **20** Bâ, mbi luti
na yanga-da na mbi yeke pika ni.
Tongana mbeni zo amä go ti mbi na
lo zi yanga-da ni, mbi yeke lï na da
ti lo nga mbi yeke te kobe ti lakui
legeoko na lo, na lo nga lo yeke te
legeoko na mbi. **21** Zo so asö be-
nda, fade mbi yeke mû lege na lo ti
duti legeoko na mbi na ndo ti trône
ti mbi, gi tongana ti so mbi kue mbi
sö benda si mbi duti legeoko na
Babâ ti mbi na ndo ti trône ti lo.
22 Zia zo so ayeke na mê amä ye
so yingo atene na acongrégation.'"

4 Na peko ti aye so, mbi bâ ndo,
na bâ, mbeni yanga-da azi na
yayu, na kozo go so mbi mä akpa
toto ti trompette; go ni asara tënë
na mbi atene: "Montê ge, na fade
mbi yeke fa na mo aye so ayeke si
ande." **2** Na peko ti aye so, gi hio
tongaso mbi duti na gbe ti ngangu
ti yingo, na bâ, mbeni trône ayeke
na yayu, na mbeni zo aduti na ndo
ti trône ni. **3** Lo so aduti na ndo
ti trône ni, tere ti lo akpa tênë so a
iri ni jaspe nga mbeni tênë ti ngi-
nza mingi so ayeke bengba bengba;
na mbeni kongö angoro tere ti trône
ni si na bango ni kongö ni akpa
mbeni tênë so a iri ni émeraude.

4 Atrône bale-use na osio ango-
ro tere ti trône ni so; mbi bâ
a-ancien bale-use na osio so ayü
avuru bongo ti ndo ni aduti na ndo
ti atrône so, nga acouronne ti lor
ayeke na li ti ala. **5** Awâ ti be-
kpa, ago na toto ti bekpa alondo na
mbage ti trône ni asigigi; alampe
mbasambala so ayeke za wâ ayeke
na dawa ti trône ni, alampe so adu-
ti fä ti ayingo mbasambala ti Nza-
pa. **6** Na dawa ti trône ni, mo
yeke wara mbeni ngu-ingo so lê ni
ayeke tongana tatara na akpa mbe-
ni tênë so zo abâ ndo na yâ ni kue.

Na bê ti trône ni nga na tere
ni, mbi bâ acréature osio so aye-
ke na fini, alê ti bango na ndo
amû tere ti ala kue, na dawa nga
na peko. **7** Kozo créature ni akpa
bamara; use créature ni akpa kete
koli-bagara; ota créature ni aye-
ke na lê so akpa lê ti zo, na osio
créature ni akpa ngualo so ayeke
huru. **8** Âdu ti acréature osio so,
créature oko oko ayeke na akpangbi
omene; na alê amû tere ti akpangbi
ni kue, na gigi nga na yâ ni. Bï na
lâ, ala yeke wu tere ti ala pëpe
si ala yeke tene: "Jéhovah Nzapa
ayeke nzoni-kue, nzoni-kue, nzoni-
kue; lo yeke Lo ti ngangu ahon kue,
lo yeke dä ândö, lo yeke dä fadeso
nga lo yeke ga."

9 Na ngoi kue so acréature ni
ayeke mû gloire, na gonda nga na
singila na Lo so aduti na ndo ti
trône, Lo so lo yeke na fini lakue la-
kue nga kpu na kpu, **10** a-ancien
bale-use na osio ni atï na gbe ti Lo
so aduti na ndo ti trône ni na ala
yeke voro Lo so ayeke na fini lakue
lakue nga kpu na kpu, nga ala bi

acouronne ti ala na dawa ti trône
ni si ala yeke tene: **11** "Jéhovah,
mo so mo yeke Nzapa ti e, mo lingbi
ti tene a mû na mo gloire, na gonda
na ngangu ngbanga ti so mo sara
aye kue, nga a yeke ndali ti ye so bê
ti mo aye si aye ni ayeke dä na a
sara ala."

5 Na pekoni, mbi bâ mbeni
mbeti so a rulê ni rulengo. Lo
so aduti na ndo ti trône ni agbu
mbeti ni na yâ ti maboko ti lo ti koli.
A sû tënë na lê ti mbeti ni na yâ
ni nga na peko ni na a kanga ni
ngangu si a kpo anzoroko mbasa-
mbala na ndo ni. **2** Mbi bâ mbe-
ni ngangu ange so ato mbela na
kota go atene: "Zo wa si akpa ti zi
yâ ti mbeti so a rulê ni rulengo
so nga ti zi anzoroko ti mbeti ni?"
3 Me atâa na yayu, na ndo ti sese
nga na gbe ti sese, mbeni zo ayeke
dä pëpe so alingbi ti zi yâ ti mbeti
ni wala ti bâ ndo na yâ ni. **4** Na
mbi tï na kota toto ngbanga ti so a
wara mbeni zo oko pëpe so akpa ti
zi yâ ti mbeti ni wala ti bâ ndo na
yâ ni. **5** Me mbeni ancien ni oko
atene na mbi: "Kaï toto ni. Bâ, ba-
mara so ayeke ti kete mara ti Juda,
gunda ti David, asö benda awe ti
zi yâ ti mbeti ni nga na anzoroko
mbasambala ni."

6 Na pekoni, mbi bâ mbeni mo-
lenge ti ngasangbaga so mo bâ mo
tene a fâ lo awe aluti na bê ti trône
ni na popo ti acréature osio so aye-
ke na fini nga na popo ti a-ancien
ni. Lo yeke na adidi mbasambala
nga na alê mbasambala, alê ti lo
ni aduti fä ti ayingo mbasambala
ti Nzapa so a tokua ala na ndo ti
sese kue. **7** Lo gue, na hio lo mû
mbeti ni so Lo so aduti na ndo ti
trône agbu na yâ ti maboko ti lo
ti koli. **8** Tongana lo mû mbeti
ni awe, acréature osio so ayeke na
fini nga na a-ancien bale-use na
osio atï na gbe ti Molenge ti ngasa-
ngbaga ni, zo oko oko ayeke na ku-
ndi nga na akete dû ti sembe ti lor
so dukani asi yâ ni, na dukani ni
aduti fä ti asambela ti azo so ayeke
nzoni-kue. **9** Ala he mbeni fini
bia, ala tene: "Mo lingbi awe ti mû
mbeti so a rulê ni rulengo so na
ti zi anzoroko ni, ngbanga ti so a
fâ mo awe na mo vo na mênë ti
mo azo na Nzapa, azo ti kete mara
kue, azo ti yanga ti kodoro kue, azo
ti kodoro kue nga na azo ti ama-
ra kue, **10** na mo sara si ala ga
mbeni royaume na aprêtre ti Nza-
pa ti e, na ala yeke komande tonga-
na agbia na ndo ti sese."

11 Mbi bâ ndo, na mbi mä go ti
a-ange mingi so angoro tere ti trône
ni, na acréature so ayeke na fini
nga na a-ancien ni, na wungo ti ala
ayeke gbani gbani nga saki na saki,
12 so asara tënë na kota go, a tene:
"Molenge ti ngasangbaga so a fâ lo
ândö alingbi awe ti tene lo wara
ngangu, mosoro, ndara, kode ti sa-
rango na ye, gonda, gloire nga na
tënë nzoni."

13 Na pekoni, mbi mä acréa-
ture kue so ayeke na yayu, na ndo
ti sese, na gbe ti sese, na lê ti
ngu-ingo nga na aye kue so aye-
ke na yâ ti aye so, a tene: "Zia a
iri tënë nzoni, a mû gonda, gloire
na ngangu na Lo so aduti na ndo
ti trône nga na Molenge ti nga-
sangbaga ni teti lakue lakue nga
kpu na kpu." **14** Acréature osio
so ayeke na fini atene: "Amen!" nga
a-ancien ni akuku na likuni ti ala
na ala voro Nzapa.

6 Mbi bâ ndo na ngoi so Mo-
lenge ti ngasangbaga ni azi
mbeni oko ti anzoroko mbasambala
ni, na mbi mä mbeni oko ti acréa-

ture osio so ayeke na fini asara tënë
na mbeni go so atoto tongana be-
kpa, lo tene: "Ga!" **2** Mbi bâ ndo,
na bâ, mbeni vuru mbarata! Zo so
aduti na ndo ti mbarata ni ayeke na
gindi; na a mû na lo mbeni cou-
ronne, lo sigigi ti sö benda ti gue na
ni nga ti hunzi songo benda ni.
3 Tongana lo zi use nzoroko ni,
mbi mä use créature ni so ayeke na
fini atene: "Ga!" **4** Mbeni mba-
rata ni asigigi, tere ti lo abe tonga-
na wâ; a mû lege na zo so aduti
na ndo ti lo ti zi siriri na ndo ti sese
si ala fâ tere na popo ti ala; na a mû
na lo mbeni kota épée.
5 Tongana lo zi ota nzoroko ni,
mbi mä ota créature ni so ayeke na
fini atene: "Ga!" Mbi bâ ndo, na bâ,
mbeni vuko mbarata! Zo so aduti na
ndo ti mbarata ni ayeke na kilo na
maboko ti lo. **6** Na mbi mä mbe-
ni go so, mo bâ mo tene a londo
na popo ti acréature osio so, atene:
"Kilo oko ti blé teti denier oko, na
kilo ota ti orge teti denier oko; na
mo buba mafuta ti olive nga na vin
pëpe."
7 Tongana lo zi osio nzoroko ni,
mbi mä osio créature ni so ayeke na
fini atene: "Ga!" **8** Mbi bâ ndo,
na bâ, mbeni mbarata so tere ti lo
akpa ti nyama so kobela asara lo! Iri
ti zo so aduti na ndo ti mbarata ni
ayeke Kuâ. Hadès ayeke mû peko ti
lo nduru nduru. Na a mû na ala ko-
mandema na ndo ti mbage oko ti
sese na popo ti ambage osio, ti fâ
azo na yongoro épée, na kota nzara,
na sioni kobela ti fango zo nga na
lege ti anyama ti ngonda ti sese.
9 Tongana lo zi oku nzoroko ni,
mbi bâ na gbe ti gbalaka ni a-âme
ti ala so a fâ ala ngbanga ti tënë ti
Nzapa nga ngbanga ti kusala ti fa-
ngo tënë so ala sara giriri. **10** Na
ala dekongo na kota go, ala tene:
"Seigneur ti dunia kue so mo yeke
nzoni-kue si mo yeke tene gi tâ
tënë, juska lawa si mo yeke gbanzi
tere ti mo ti fâ ngbanga na ti futa
kula ti mênë ti e na ndo ti azo
so asara kodoro na ndo ti sese?"
11 Na a mû yongoro vuru bongo na
ala oko oko kue; na a tene na ala ti
wu tere ti ala kete, juska wungo ti
amba ti ala angbâa nga na aita ti ala
so azo aga nduru ti fâ ala, tongana
ti so a fâ nga ala lani so, alingbi si.
12 Mbi bâ ndo na ngoi so Mole-
nge ti ngasangbaga azi omene nzo-
roko ni, na sese ayengi ngangu
mingi; lâ avuko tongana vuko bo-
ngo ti fungo na asac, na lê ti nze
kue abe tongana mênë, **13** na
atongoro ti yayu atï na sese, mo bâ
mo tene keke ti figue so kota pupu
ayengi ni si akpikpii lê ni atuku.
14 Na yayu ahon mo bâ mo tene
mbeni mbeti la si zo ayeke rulê ni,
na a zi ahoto nga azoa kue na ndo
so ala yeke dä. **15** Na agbia ti
sese, akota zo, amokonzi ti aturugu,
azo ti mosoro, angangu zo, angbâa
kue nga na azo kue so ayeke angbâa
pëpe ahonde tere ti ala na yâ ti
adû ti tênë nga na gbe ti akota
tênë ti ahoto. **16** Ala yeke tene
na ahoto nga na akota tênë ni, ala
tene: "ALA tï na ndo ti e na ALA ho-
nde e na lê ti Lo so aduti na ndo ti
trône nga na lê ti ngonzo ti Mole-
nge ti ngasangbaga, **17** ngbanga
ti so kota lango ti ngonzo ti ala asi
awe, na zo wa si alingbi ti gbu lê ni,
zo wa?"

7 Na peko ti ye so, mbi bâ
a-ange osio so aluti na ndo ti
andangoro osio ti sese, ala gbu apu-
pu osio ti sese ngangu, si mbeni
pupu alingbi ti ya na ndo ti sese
pëpe, na ndo ti ngu-ingo pëpe wala

na ndo ti mbeni keke pëpe. **2** Na pekoni, mbi bâ mbeni ange so alondo na ndo so lâ alondo dä si lo yeke gue na nduzu, lo gbu mbeni nzoroko ti Nzapa so ayeke na fini; na lo dekongo na kota go na a-ange osio so a mû lege na ala ti sara sioni na sese nga na ngu-ingo, **3** lo tene: "ALA sara sioni na sese pëpe, wala na ngu-ingo pëpe wala na akeke pëpe, juska e kpo nzoroko na ndo ti lê ti angbâa ti Nzapa awe si."

4 Na mbi mä wungo ti ala so a kpo nzoroko na ndo ti ala: ala yeke saki ngbangbo oko na saki bale-osio na saki osio. Azo so a kpo nzoroko na ndo ti ala ayeke na popo ti akete mara ti Israël kue:

5 Na popo ti azo ti kete mara ti Juda, a kpo nzoroko na ndo ti azo saki bale-oko na use;

na popo ti azo ti kete mara ti Ruben, azo saki bale-oko na use;

na popo ti azo ti kete mara ti Gad, azo saki bale-oko na use;

6 na popo ti azo ti kete mara ti Aser, azo saki bale-oko na use;

na popo ti azo ti kete mara ti Nephtali, azo saki bale-oko na use;

na popo ti azo ti kete mara ti Manassé, azo saki bale-oko na use;

7 na popo ti azo ti kete mara ti Siméon, azo saki bale-oko na use;

na popo ti azo ti kete mara ti Lévi, azo saki bale-oko na use;

na popo ti azo ti kete mara ti Issakar, azo saki bale-oko na use;

8 na popo ti azo ti kete mara ti Zabulon, azo saki bale-oko na use;

na popo ti azo ti kete mara ti Joseph, azo saki bale-oko na use;

na popo ti azo ti kete mara ti Benjamin, a kpo nzoroko na ndo ti azo saki bale-oko na use.

9 Na peko ti aye so, mbi bâ ndo, na bâ, azo mingi mingi, so mbeni zo alingbi ti diko wungo ti ala pëpe, ala londo na popo ti amara kue, akete mara kue, azo ti kodoro kue, ayanga ti kodoro kue, ala yeke luti na dawa ti trône ni nga na dawa ti Molenge ti ngasangbaga; ala yü yongoro vuru bongo; na amaboko ti keke ti mburu ayeke na tïtî ala. **10** Ala yeke dekongo na kota go, ala tene: "E wara salut ndali ti Nzapa ti e so aduti na ndo ti trône, nga ndali ti Molenge ti ngasangbaga ni."

11 Na a-ange kue aluti angoro trône ni, a-ancien ni nga na acréature osio so ayeke na fini; ala kuku lê ti ala na dawa ti trône ni na ala voro Nzapa, **12** ala tene: "Amen! Zia tënë nzoni, gloire, ndara, singila, gonda, kode ti sarango na ye nga na ngangu ague na Nzapa ti e teti lakue lakue nga kpu na kpu. Amen."

13 Na mbeni ancien ni oko ahunda mbi atene: "Azo so ayü avuru bongo so ayeke azo wa? na ala londo na ndo wa?" **14** Mbi ngbâ mbi kiri tënë na lo, mbi tene: "Seigneur ti mbi, mo si mo hinga ni." Lo tene na mbi: "Azo so ayeke ala so asigigi na yâ ti kota ye ti vundu si aga so, ala sukula yongoro bongo ti ala na ala sara si a vuru na yâ ti mênë ti Molenge ti ngasangbaga ni. **15** Ndani la ala yeke na dawa ti trône ti Nzapa na ala yeke sara na lo kusala so ayeke nzoni-kue bï na lâ na yâ ti temple ti lo; na Lo so aduti na ndo ti trône ni ayeke gbara ande tente ti lo na ndo ti ala. **16** Fade nzara ti kobe na nzara ti ngu ayeke sara ala mbeni pëpe, nga lâ ayeke su ala ngangu pëpe si ngangu ndowa ayeke sara ala pëpe, **17** ngbanga ti so Molenge ti ngasangbaga, so ayeke na bê

ti trône ni, ayeke bata ala ande tongana berger nga lo yeke fa lege na ala ti gue na ala na ali ti ngu so ayeke mû fini na zo. Na fade Nzapa ayeke mbô ngu ti lê kue na lê ti ala."

8 Tongana lo zi mbasambala nzoroko ni, ndo adë ngii na yayu nduru na ndambo ti ngbonga oko. **2** Na pekoni, mbi bâ a-ange mbasambala so aluti na gbele Nzapa, na a mû na ala atrompette mbasambala.

3 Mbeni ange ni nde aga, lo luti na tere ti gbalaka ni, lo yeke na mbeni ta ti lor ti zongo na dukani; a mû na lo gbâ ti dukani ti yä ni legeoko na asambela ti azo kue so ayeke nzoni-kue na ndo ti gbalaka ti lor so ayeke na dawa ti trône. **4** Na guru ti dukani ni alondo na maboko ti ange ni amontê na gbele Nzapa legeoko na asambela ti azo so ayeke nzoni-kue. **5** Me hio ange ni amû ta ti zongo na dukani ni, lo fû mbeni wâ ti gbalaka ni na yâ ni a si, na lo bi ni na ndo ti sese. Na abekpa asungba, ago asara tënë, awâ ti bekpa aza nga sese ayengi. **6** Na a-ange mbasambala so ayeke na atrompette mbasambala aleke tere ti ala ti huru ni.

7 Kozo ange ni ahuru trompette ti lo. Mbi bâ angbongboro glason na wâ so abungbi na mênë, na a bi ni na ndo ti sese; na mbage oko ti sese na popo ti ambage ota agbi, mbage oko na popo ti ambage ota ti akeke kue agbi, nga afini pere kue agbi.

8 Use ange ni ahuru trompette ti lo. Na a bi mbeni ye tongana kota hoto so wâ ayeke za na tere ni si a tï na yâ ti ngu-ingo. Na mbage oko ti ngu-ingo ni na popo ti ambage ota aga mênë; **9** na popo ti anyama kue ti ngu-ingo so ayeke na âme, tongana a mû ota, oko akui; na popo ti amangboko kue, tongana a mû ota, oko atuku na ngu.

10 Ota ange ni ahuru trompette ti lo. Mbeni kota tongoro so ayeke za tongana lampe alondo na yayu atï, na a tï na ndo ti mbage oko ti abale na popo ti ambage ota nga a tï na ndo ti mbage oko ti ali ti ngu na popo ti ambage ota. **11** Iri ti tongoro ni so ayeke Sengo ye. Na mbage oko ti angu na popo ti ambage ota aga sengo ngu, nga azo mingi akui ndali ti angu so, ngbanga ti so a sara si angu ni ase sengo.

12 Osio ange ni ahuru trompette ti lo. Na a pika mbeni mbage oko na popo ti ambage ota ti lâ, ti nze na ti atongoro, si ambage ni so aga bingo, na kota lâ agirisa mbage oko ti ngbonga ti lumière ti lo na popo ti ambage ota, na ti bï nga ayeke tongaso.

13 Mbi bâ ndo, na mbi mä mbeni ngualo so ayeke huru na lê ti nduzu asara tënë na kota go, a tene: "Mawa, mawa, mawa na ala so ayeke sara kodoro na ndo ti sese ngbanga ti tanga ti totongo ti atrompette ota ti a-ange so aleke tere ti ala ti huru ni!"

9 Na pekoni, oku ange ni ahuru trompette ti lo. Mbi bâ mbeni tongoro so alondo na yayu atï na sese, na a mû na lo kelele ti kota dû so alï mingi. **2** Na lo zi yanga ti kota dû ni so alï mingi so, na guru alondo na yâ ti dû ni amontê mo bâ mo tene guru ti wâ ti mbeni kota four, na guru ti dû ni avuko lê ti lâ nga avuko yâ ti pupu. **3** Na agbadora asigigi na yâ ti guru ni ala mû ndo ti sese; na a mû na ala komandema, mara ti komandema so akpalakongo ti sese ayeke na ni. **4** A tene na ala ti sara sioni

oko pëpe na ngonda ti sese, wala na afini pere wala na mbeni keke oko pëpe, me gi na azo so ayeke na nzoroko ti Nzapa na ndo ti lê ti ala pëpe so.

5 Na a mû lege na agbadora ni ti fâ azo so pëpe, me ti sara pasi na ala teti nze oku, na pasi ni so ayeke na ndo ti ala ayeke tongana pasi so mbeni zo ayeke bâ na ngoi so kpalakongo akpo lo. **6** Na yâ ti alango ni so, fade azo ni ayeke gi kuâ, me ala yeke wara ni oko pëpe, na ala yeke duti na nzara ti kui, me kuâ ni ayeke kpe gi ala kpengo.

7 Na agbadora ni akpa ambarata so a leke ala ti sara bira; na ndo ti li ti ala, mbeni ye tongana couronne ti lor ayeke dä, na lê ti ala akpa ti zo, **8** me ala yeke na kuä ti li so ayeke tongana kuä ti li ti awali. Na pembe ti ala ayeke tongana pembe ti abamara; **9** ala yü mbeni ye tongana bongo ti wen na kate ti ala. Na toto ti kpangbi ti ala ayeke tongana toto ti gere ti apuse so gbâ ti ambarata agboto ni si akpe loro ti gue na bira. **10** Nga, ala yeke na damba nga na kî so akpa ti akpalakongo; na a mû komandema na damba ti ala ti sara sioni na azo teti nze oku. **11** Mbeni gbia ayeke na ndo ti ala, ange ti kota dû so alï mingi. Na yanga ti Hébreu, iri ti lo ayeke Abaddon, me na yanga ti Grec iri ti lo ayeke Apollyon.

12 Mbeni mawa ni oko ahon awe. Bâ, ambeni use ayeke ga na peko ti aye so.

13 Omene ange ni ahuru trompette ti lo. Na mbi mä mbeni go so alondo na adidi ti gbalaka ti lor so ayeke na gbele Nzapa, **14** go ni atene na omene ange ni, so ayeke fade na trompette, lo tene: "Zi a-ange osio so a kanga ala na tere ti kota ngu ti Euphrate." **15** Na a zi a-ange osio so, so a leke ala ndali ti ngbonga ni na lango ni, nze ni nga na ngu ni, ti fâ zo oko na popo ti azo ota.

16 Na mbi mä wungo ti aturugu so ayeke kpe na ambarata so: a yeke kutu ngbangbo use. **17** Ambarata ni na azo so ayeke kpe na ala so mbi bâ na yâ ti ye so ayeke tongana suma so ayeke tongaso: Tere ti bongo ti wen so ala yü na kate ti ala abê tongana lê ti wâ, a yeke tongana lê ti nduzu nga a yeke kambiri tongana soufre; li ti ambarata ni ayeke tongana li ti abamara; wâ, guru na soufre ayeke sigigi na yanga ti ala. **18** A fâ zo oko na popo ti azo ota na lege ti asioni ye ota so: wâ, guru nga na soufre ni so asigigi na yanga ti ala. **19** Na ngangu ti ambarata ni ayeke na yâ ti yanga ti ala nga na yâ ti damba ti ala; teti adamba ti ala ayeke tongana angbo na ali ni ayeke dä, na ala yeke sara sioni na azo na ni.

20 Me ti tanga ti azo ni so asioni ye so afâ ala pëpe, ala changé bê ti ala pëpe ti zia lege ti akusala ti maboko ti ala, tongaso si ala voro pëpe asioni yingo, ayanda so a sara ni na lor, na argent na gengere na tênë nga na keke, so alingbi ti bâ ndo pëpe, ti mä ndo pëpe nga ti tambela pëpe; **21** na ala changé bê ti ala pëpe ti zia lege ti fango zo so ala yeke fâ, sarango yorö so ala yeke sara, lango-sioni so ala yeke sara nga na nzi so ala yeke nzi.

10 Na pekoni, mbi bâ mbeni ngangu ange ni nde so alondo na yayu aga, lo yü mbinda na tere ti lo, na mbeni kongö ayeke na ndo ti li ti lo; lê ti lo ayeke tongana lâ, na gere ti lo ayeke tongana api-

lier ti wâ. **2** Lo gbu na yâ ti maboko ti lo mbeni kete mbeti so arulê ni rulengo, so a zi yâ ni awe. Lo zia gere ti lo ti koli na ndo ti ngu-ingo na lo zia gere ti lo ti wali na ndo ti sese, **3** lo dekongo na kota go mo bâ mo tene mbeni bamara si ayeke toto. Na tongana lo dekongo, abekpa mbasambala asara tënë.

4 Tongana abekpa mbasambala ni asara tënë awe, mbi ye ti sû tënë ni na mbeti; me mbi mä mbeni go so alondo na yayu atene: "Atënë so abekpa mbasambala so atene, kanga ni tongana ti so a kpo nzoroko dä, mo sû ni na mbeti pëpe." **5** Na ange so mbi bâ lo fade na lutingo na ndo ti ngu-ingo nga na ndo ti sese so, lo yô maboko ti lo ti koli na nduzu, **6** lo deba na iri ti lo so ayeke na fini lakue lakue nga kpu na kpu, lo so asara yayu na aye so ayeke na yâ ni, sese na aye so ayeke na yâ ni, ngu-ingo na aye so ayeke na yâ ni, lo tene: "Tënë ti kungo ni ayeke dä mbeni pëpe; **7** me na alango ti totongo ti trompette ti mbasambala ange ni, so aleke tere ti lo ti huru trompette ti lo, fade tënë ti Nzapa so lo honde nda ni, ti gue oko na nzoni tënë so lo fa ni na angbâa ti lo aprophète, ayeke ga ande tâ tënë biani."

8 Na go so mbi mä ni fade na yayu akiri asara tënë na mbi atene: "Gue, mo mû mbeti so a rulê ni rulengo so, so a zi yâ ni awe so, si ange so aluti na ndo ti ngu-ingo nga na ndo ti sese agbu ni na yâ ti maboko ti lo so." **9** Mbi gue na tere ti ange ni, na mbi tene na lo ti mû na mbi kete mbeti so a rulê ni rulengo so. Ange ni atene na mbi: "Mû ni mo te na fade a yeke sara si yâ ti mo ase sengo, me na yâ ti yanga ti mo a yeke nzere nzerengo mo bâ mo tene mafuta ti wotoro." **10** Mbi mû mbeti ni so ayeke na yâ ti maboko ti ange ni mbi te, na yâ ti yanga ti mbi a nzere nzerengo mo bâ mo tene mafuta ti wotoro; me tongana mbi te ni awe, a sara si yâ ti mbi ase sengo. **11** Na ala tene na mbi: "A yeke nzoni mo kiri mo fa tënë ti prophétie na ndo ti azo, amara, azo ti yanga ti kodoro nde nde nga na agbia mingi."

11 Na ngoi so a yeke mû na mbi mbeni sosongo so akpa mbeni keke, lo tene: "Londo mo mû yongo ti akubu ti temple ti Nzapa, ti gbalaka ni nga na ti azo so ayeke voro Nzapa na yâ ni. **2** Me âdu ti mbage ti yâ ti gbagba ni so ayeke ti lo na gigi ti akubu ti temple ni, mo bi ni na gigi, na mo mû yongo ni pëpe, ngbanga ti so a mû ni na amara awe na fade ala yeke doro gbata so ayeke nzoni kue na gbe ti gere ti ala teti nze bale-osio na use. **3** Na fade mbi yeke sara si atémoin ti mbi use afa tënë ti prophétie teti alango saki oko ngbangbo use na bale-omene, na ala yeke yü bongo ti fungo na asac." **4** A yeke ala si a haka ala na akeke ti olive use nga na aye ti yongo lampe use na ala yeke luti na gbele Seigneur ti sese.

5 Na tongana mbeni zo aye ti sara sioni na atémoin so, wâ ayeke sigigi na yanga ti ala si ayeke gbi awato ti ala kue; na tongana mbeni zo aye ti sara sioni na ala, a yeke tongaso si a lingbi a fâ lo. **6** Ala wara komandema ti kanga lê ti nduzu si ngu-nzapa apika oko pëpe na yâ ti alango so ala yeke tene prophétie, na ala yeke na komandema na ndo ti angu ti sara si angu ni aga mênë na ti pika sese na mara ti asioni ye nde nde lege mingi tongana ti so bê ti ala aye.

7 Na tongana ala hunzi ti fa tënë ti ala ni awe, nyama ti ngonda so alondo na yâ ti kota dû so alï mingi si lo sigigi so, lo yeke sara bira na ala na lo yeke sö benda na ndo ti ala nga lo yeke fâ ala. **8** Na kuâ ti ala ayeke lango ande na ndo ti kota lege ti kota gbata ni so na lege ti yingo a iri ni Sodome na Égypte, gbata so a kanga lani Seigneur ti ala na ndo ti keke na yâ ni. **9** Na ambeni zo na popo ti azo, akete mara, azo ti yanga ti kodoro nde nde nga na amara ayeke bâ ande kuâ ti ala teti lango ota na ndambo, na ala yeke yeda pëpe si a zia akuâ ni na yâ ti dû ti kuâ. **10** Tere ti azo so asara kodoro na ndo ti sese ayeke nzere nga ala yeke sara ngia, na ala yeke tokua amatabisi na mba na popo ti ala, ngbanga ti so aprophète use so asara pasi mingi na azo so asara kodoro na ndo ti sese.

11 Na peko ti lango ota na ndambo ni, yingo so amû fini, so alondo na Nzapa, alï na yâ ti ala, na ala londo ala luti na gere ti ala, na kota mbeto agbu azo so ayeke bâ ala. **12** Na atémoin so amä mbeni go so alondo na yayu atene na ala na kota go atene: "ALA montê ge." Ala montê na yayu na yâ ti mbinda, na awato ti ala abâ ala na guengo ni. **13** Na yâ ti ngbonga ni so, sese ayengi ngangu mingi, na mbeni mbage oko ti gbata ni na popo ti ambage bale-oko atuku na sese; yengingo ti sese ni afâ azo saki mbasambala, na mbeto agbu tanga ti azo ni, na ala mû gloire na Nzapa ti yayu.

14 Use mawa ni ahon awe. Bâ, ota mawa ni ayeke ga gi hio.

15 Mbasambala ange ni ahuru trompette ti lo. Ago asara tënë na kota go na yayu, a tene: "Fadeso royaume ti dunia aga royaume ti Seigneur ti e na ti Christ ti lo awe, na fade lo yeke komande tongana gbia teti lakue lakue nga kpu na kpu."

16 Na a-ancien bale-use na osio so aduti na ndo ti atrône ti ala na gbele Nzapa akuku lê ti ala na ala voro Nzapa, **17** ala tene: "E kiri singila na mo Jéhovah Nzapa, Mo ti ngangu ahon kue, Mo so mo yeke, na mo yeke ândö, ngbanga ti so mo mû kota ngangu ti mo, na mo to nda ti komande tongana gbia awe. **18** Me amara asara kota ngonzo na ngonzo ti mo asi awe, na ngoi so a fa awe ti fâ ngbanga ti akuâ alingbi awe, na ti mû futa ti angbâa ti mo aprophète na ala, na ti mû futa ti azo so ayeke nzoni-kue na ala nga ti mû na ala so akpe mbeto ti iri ti mo futa ti ala, akete zo na akota zo, nga ti buba azo so ayeke buba sese."

19 Na pekoni, yanga ti akubu ti temple ti Nzapa so ayeke na yayu azi, na a bâ arche ti mbele ti lo na yâ ti akubu so. Na awâ ti bekpa aza, ago atoto, bekpa asungba, sese ayengi nga gbâ ti aglason atï!

12 Na pekoni, a bâ mbeni kpengba fä na yayu: mbeni wali so ayü lâ tongana bongo na tere ti lo, nze ayeke na gbe ti gere ti lo, mbeni couronne ti atongoro bale-oko na use ayeke na li ti lo, **2** na lo yeke na ngo. Lo yeke dekongo ndali ti songo yâ ti lo nga ndali ti pasi ti dungo ni.

3 A bâ nga mbeni fä nde na yayu: bâ, mbeni kota sioni nyama so akpa ngbo so tere ti lo abe tongana wâ, lo yeke na ali mbasambala na adidi bale-oko; akpoto ti gbia ayeke na ali ti lo ni oko oko si akpoto ni kue ayeke mbasambala; **4** tongana a mû atongoro kue ti yayu, damba ti sioni nyama so

agboto mbage oko ti ala na popo ti
ambage ota na lo bi atongoro so na
sese. Sioni nyama so akpa ngbo so
ayeke luti na gbele wali ni so aye ti
dü, si tongana lo dü awe, lo te mo-
lenge ni.
5 Na wali ni adü mbeni molenge
ti koli so, tongana berger, ayeke ko-
mande amara kue na keke ti wen.
Na a mû molenge ni hio a gue na lo
na tere ti Nzapa na ti trône ti lo.
6 Wali ni akpe ague na yando, na
mbeni ndo so Nzapa aleke na lo kâ,
si a mû na lo kobe na yâ ti ala-
ngo saki oko ngbangbo use na bale-
omene.
7 Na pekoni, bira alondo na
yayu: Michel na a-ange ti lo atiri
bira na sioni nyama so akpa ngbo
so, na sioni nyama ni na a-ange ti
lo nga atiri na ala, **8** me sioni
nyama ni asö benda pëpe, nga ndo
angbâ mbeni pëpe ndali ti ala na
yayu. **9** Tongaso a bi kota sioni
nyama so akpa ngbo so, ngbo ti gi-
riri, lo so a iri lo Zabolo na Satan, lo
so ayeke handa sese kue so azo
ayeke dä; a bi lo na sese, na a bi
nga a-ange ti lo ni legeoko na lo.
10 Na mbi mä mbeni go asara tënë
na kota go na yayu atene:
"Fadeso salut, na ngangu, na
royaume ti Nzapa ti e nga na ko-
mandema ti Christ ti lo aga tâ ye
awe, ngbanga ti so a bi zo ti bingo
tënë na li ti aita ti e na sese awe, lo
so ayeke bi tënë na li ti ala bï na lâ
na gbele Nzapa ti e! **11** Na ala sö
benda na ndo ti lo ngbanga ti mênë
ti Molenge ti ngasangbaga ni nga
ngbanga ti ye so ala yeke fa tënë
na ndo ni; na tënë ti âme ti ala agbu
bê ti ala pëpe, même tongana ala ti-
ngbi lê na lê na kuâ. **12** Ndani
la, ALA duti na ngia, ayayu na ALA
so ayeke kâ! Mawa na sese nga
na ngu-ingo, ngbanga ti so Zabo-
lo azu na mbage ti ALA, lo yeke
na kota ngonzo, teti lo hinga so lo
yeke na ngoi mingi pëpe."
13 Tongana sioni nyama so akpa
ngbo so abâ so a bi lo na sese awe,
lo sara ye ti ngangu na wali so adü
fade molenge ti koli so. **14** Me a
mû akpangbi use ti kota ngualo na
wali ni si lo huru lo gue na yando,
na ndo ti lo; kâ si a yeke mû kobe na
lo teti ngoi oko, ngoi use na nda-
mbo ti ngoi oko, yongoro na lê ti
ngbo ni.
15 Na ngbo ni adë mbeni ngu na
yanga ti lo tongana bale na peko
ti wali ni, ti tene bale ni amene
lo. **16** Me sese aga amû maboko
na wali ni, sese azi yanga ti lo na
amene bale so sioni nyama ni adë
na yanga ti lo so. **17** Na ngonzo
agbu sioni nyama so na tere ti wali
ni, si lo gue ti sara bira na tanga ti
ala so ayeke ti ngongoa ti wali ni,
ala so ayeke bata acommandement
ti Nzapa nga so ayeke na kusala ti
fango tënë na ndo ti Jésus.

13 Lo ngbâ lo luti na ndo ti
mbutu ti ngu-ingo.
Na mbi bâ mbeni nyama ti ngo-
nda, lo londo na yâ ti ngu-ingo ni lo
yeke sigigi; lo yeke na adidi bale-
oko na ali mbasambala; akpoto ti
gbia ayeke na ndo ti adidi ti lo ni
oko oko si akpoto ni kue ayeke bale-
oko; me na ndo ti ali ti lo ni, airi so
azonga Nzapa ayeke dä. **2** Nya-
ma ti ngonda so mbi bâ akpa ze, me
agere ti lo ayeke tongana agere ti
nyama so a iri lo ours nga yanga ti
lo akpa yanga ti bamara. Na sioni
nyama so akpa ngbo so amû nga-
ngu ti lo, trône ti lo na kota koma-
ndema ti lo na nyama ti ngonda so.
3 Na pekoni, mbi bâ mbeni oko
ti ali ti nyama ni, mo bâ mo tene a

dë ni dengo si kä ni akpa ti tene
lo kui fade na ni, me kä ni amü.
Na sese kue amû peko ti nyama ti
ngonda so na gondango lo. **4** Ala
voro sioni nyama so akpa ngbo so
ngbanga ti so lo mû komandema na
nyama ti ngonda ni, nga ala voro
nyama ti ngonda ni, ala tene: "Zo
wa si ayeke tongana nyama ti ngo-
nda so? Na zo wa si alingbi ti tiri na
lo?" **5** A mû na nyama so mbeni
yanga so atene akota tënë na atënë
ti zongango ndo, nga a mû na lo ko-
mandema ti sara ye teti nze bale-
osio na use. **6** Na lo zi yanga ti lo
ti zonga Nzapa, ti zonga iri ti lo nga
na ndo so lo duti dä, so ti tene azo
so ayeke na yayu. **7** A mû lege
na lo ti sara bira na azo so ayeke
nzoni-kue nga ti sö benda na ndo ti
ala; a mû na lo komandema na ndo
ti akete mara kue, azo ti kodoro
kue, azo ti yanga ti kodoro kue nga
na amara kue. **8** Na azo kue so
asara kodoro na ndo ti sese ayeke
voro nyama ti ngonda so; ti londo na
ngoi so a zia gere ti dunia, a sû iri
ti zo oko pëpe na popo ti ala na yâ ti
mbeti ti fini so ayeke ti Molenge ti
ngasangbaga so a fâ lo ândö.

9 Zia zo so ayeke na mê ti mä
amä. **10** Tongana a leke ti tene a
gbu mbeni zo na ngbâa, lo yeke gue
gi na ngbâa ni. Tongana a si so
mbeni zo afâ zo na épée, a lingbi a
fâ lo na épée. Ge la si a hunda na
azo so ayeke nzoni-kue ti gbu nga-
ngu nga ti duti na mabe.

11 Na mbi bâ mbeni nyama ti
ngonda ni nde so alondo na yâ ti
sese ayeke montê, lo yeke na adidi
use tongana ti molenge ti ngasa-
ngbaga, me lo to nda ti sara tënë to-
ngana mbeni sioni nyama so akpa
ngbo. **12** Lo sara kusala na ko-
mandema kue ti kozo nyama ti ngo-
nda ni, na lo sara ni na gbele lo. Lo
sara si sese nga na azo so asara ko-
doro na ndo ni avoro kozo nyama ti
ngonda ni, so ayeke na kä so akpa
ti tene lo kui fade na ni, me so a mü.
13 Lo sara akota fä, juska lo sara si
wâ alondo na yayu azu na sese na lê
ti azo kue.

14 Lo handa azo so asara kodoro
na sese, ndali ti afä so a mû lege na
lo ti sara na lê ti nyama ti ngonda
ni; na oko ngoi ni, lo tene na azo so
asara kodoro na sese ti leke mbeni
image ndali ti nyama ti ngonda so
a dë lo na épée me lo kiri lo zingo
so. **15** A mû na lo lege ti tokua
pupu na yâ ti image ti nyama ti
ngonda ni, tongaso si image ni asa-
ra tënë nga a lingbi ti sara si a fâ ala
kue so ayeke ke ti voro image ti
nyama ti ngonda ni.

16 Lo gbu azo kue na ngangu,
akete zo na akota zo, azo ti mosoro
na awayere, azo so ayeke ngbâa
pëpe na angbâa, ti tene a zia mbeni
marque na yâ ti maboko ti ala ti koli
wala na ndo ti lê ti ala, **17** nga ti
tene mbeni zo awara lege ti vo ye
wala ti kä ye pëpe, me gi zo so aye-
ke na marque ni, so ti tene iri ti
nyama ti ngonda ni wala numero ti
iri ti lo ni. **18** Ge la si a hunda ti
duti na ndara: Zia zo so ayeke na hi-
ngango ndo adiko numero ti nyama
ti ngonda ni, teti a yeke numero ti
zo; na numero ni ayeke ngbangbo
omene na bale-omene na omene.

14 Na pekoni, mbi bâ ndo, na
bâ, Molenge ti ngasangba-
ga ayeke luti na ndo ti Hoto ti Sion,
lo na azo saki ngbangbo oko na saki
bale-osio na saki osio na tere ti lo;
a sû iri ti lo na iri ti Babâ ti lo na ndo
ti lê ti ala. **2** Na mbi mä mbeni
toto ti ye so alondo na yayu tonga-
na toto ti angu so asua ngangu nga

tongana toto ti bekpa so asungba
ngangu; na toto ti ye so mbi mä
ayeke tongana ti azo ti hengo bia so
ayeke pika akundi ti ala ti he na bia
ni. **3** Na ala yeke he mbeni bia
so ayeke tongana fini bia, ala he ni
na gbele trône nga na gbele acréa-
ture osio so ayeke na fini nga na
gbele a-ancien ni; na zo oko alingbi
ti hinga bia so nzoni pëpe, gi azo
saki ngbangbo oko na saki bale-osio
na saki osio so a vo ala na ndo ti
sese. **4** A yeke azo so abuba tere
ti ala pëpe na dutingo na awali; bia-
ni ala hinga wali pëpe. A yeke azo
so angbâ gi ti mû peko ti Molenge
ti ngasangbaga ni atâa lo gue na
ndo wa. A vo lani azo so na popo ti
azo ti sese tongana akozo li ti ye
ndali ti Nzapa nga ndali ti Mole-
nge ti ngasangbaga, **5** na a wara
tënë ti mvene na yanga ti ala pëpe;
sioni oko ayeke na tere ti ala pëpe.

6 Na pekoni, mbi bâ mbeni ange
nde so ayeke huru kâ na lê ti ndu-
zu, lo yeke na mbeni nzoni tënë ti
lakue lakue ti fa ni tongana nzoni
sango na azo so asara kodoro na
sese, na amara kue, akete mara
kue, azo ti ayanga ti kodoro kue nga
na azo ti kodoro kue, **7** lo tene
na kota go: "ALA kpe mbeto ti Nza-
pa na ALA mû gloire na lo, ngbanga
ti so ngbonga ti fango ngbanga ti lo
asi awe; ALA voro Lo so asara yayu
na sese, ngu-ingo na ali ti ngu."

8 Na mbeni ange ni nde, mbeni
use ni amû peko ti kozo ni so, lo
tene: "Lo tï awe! Ngangu gbata ti
Babylone atï awe, lo so lo sara si
amara kue anyon vin ti ngonzo ti
lango-sioni ti lo!"

9 Mbeni ange ni nde, mbeni ota
ni, amû peko ti ala si lo tene na kota
go: "Tongana mbeni zo avoro nya-
ma ti ngonda ni nga na image ti lo,
na lo wara marque na ndo ti lê
ti lo wala na ndo ti maboko ti lo,
10 fade lo nga kue lo yeke nyon vin
ti ngonzo ti Nzapa so a tuku ni na yâ
ti kopo ti ngonzo ti lo, vin so a zia
mbeni ye tongana ngu dä pëpe ti
fâ yâ ti songo ni, na fade a yeke sara
pasi na lo na lê ti wâ nga na soufre
na lê ti a-ange so ayeke nzoni-kue
nga na lê ti Molenge ti ngasangba-
ga. **11** Na guru ti pasi ti ala ni
ayeke ngbâ ti londo lakue lakue nga
kpu na kpu; bï na lâ ala yeke wu
tere ti ala pëpe, so ti tene ala so avo-
ro nyama ti ngonda ni nga na image
ti lo, nga ala kue so awara marque
ti iri ti lo. **12** Ge la si a hunda na
azo so ayeke nzoni-kue ti gbu nga-
ngu, ala so ayeke bata acomman-
dement ti Nzapa nga na mabe ti
Jésus."

13 Mbi mä mbeni go so asara
tënë na yayu atene: "Sû tënë so na
mbeti: Ngia ayeke na akuâ so akui
beoko na Seigneur ti londo na nde-
mbe so ti gue na ni. Yingo ni atene:
Biani, zia ala wu tere ti ala na peko
ti angangu kua so ala sara, teti aye
so ala sara amû peko ti ala."

14 Mbi bâ ndo, na mbi bâ mbe-
ni vuru mbinda, na mbeni zo so
akpa molenge ti zo aduti na ndo ti
mbinda ni; lo yü couronne ti lor na
li ti lo na lo gbu na yâ ti maboko ti
lo mbeni zango zembe ti fango na
alê ti kobe.

15 Na mbeni ange ni nde alondo
na yâ ti akubu ti temple ni lo sigi-
gi, lo dekongo na kota go na lo so
aduti na ndo ti mbinda ni, lo tene:
"To nda ti sara kua na zembe ti mo
na mo fâ alê ti kobe, ngbanga ti so
ngbonga ni alingbi awe ti fâ alê ti
kobe, teti alê ti kobe ti sese abe
nzoni awe." **16** Na lo so aduti na
ndo ti mbinda ni ayôro zembe ti lo

na ndo ti sese, na a fâ alê ti kobe ti sese.

17 Na mbeni ange ni nde alondo na yâ ti akubu ti temple ni so ayeke na yayu lo sigigi, lo kue lo yeke na mbeni zango zembe ti fango na alê ti kobe.

18 Na pekoni, mbeni ange ni nde alondo na tere ti gbalaka ni lo sigigi na lo yeke na komandema na ndo ti wâ. Lo iri ndo na kota go na lo so ayeke fade na zango zembe ti fango na alê ti kobe so, lo tene: "To nda ti sara kua na zembe ti mo na mo bungbi ali ti vigne ti sese, ngbanga ti so alê ti vigne ni abe awe." **19** Na ange ni ayôro zembe ti lo na ndo ti sese na lo bungbi vigne ti sese, lo tuku ni na yâ ti kota dû ti petengo na vin ti ngonzo ti Nzapa. **20** Na a dö yâ ti dû ti petengo vin ni na gigi ti gbata ni, na mênë asigigi dä amontê juska asi na yanga ti ambarata, nga a sua a mû ndo a si stade saki oko na ngbangbo omene.*

15 Mbi bâ mbeni fä ni nde na yayu, mbeni kpengba fä so adö bê ti zo: a-ange mbasambala so ayeke na asioni ye mbasambala. So ayeke tanga ti aye ni la, ngbanga ti so a yeke na lege ti aye so si ngonzo ti Nzapa ayeke hunzi.

2 Na mbi bâ mbeni ye so akpa ngu-ingo so lê ni ayeke tongana tatara so a bungbi ni na wâ; mbi bâ nga ala so asö benda na ndo ti nyama ti ngonda ni na image ti lo nga na ndo ti numero ti iri ti lo, ala yeke luti na tere ti ngu-ingo so lê ni ayeke tongana tatara so, ala yeke na akundi ti Nzapa na maboko ti ala. **3** Na ala yeke he bia ti Moïse, ngbâa ti Nzapa, nga na bia ti Molenge ti ngasangbaga ni, ala tene:

"Jéhovah Nzapa, Mo ti ngangu ahon kue, akusala ti mo ayeke kota nga adö bê ti zo. Gbia ti lakue lakue, alege ti mo ayeke mbilimbili nga ayeke atâ lege biani. **4** Jéhovah, so gi mo oko si ayeke be-ta-zo so, zo wa biani si ayeke kpe mbeto ti mo pëpe? Zo wa biani si ayeke mû gloire na mo pëpe? Teti fade amara kue ayeke ga na gbele mo si ala voro mo, ngbanga ti so a fa ambela ti mo so ayeke mbilimbili na gigi awe."

5 Na peko ti aye so, mbi bâ ndo na mbi bâ yanga ti akubu ti tente so aduti tongana témoin azi na yayu kâ, **6** na a-ange mbasambala so agbu asioni ye mbasambala alondo na yâ ti akubu ti tente ni asigigi, ala yü bongo ti lin so avuru nga aza zango na ala kanga aceinture ti lor na kate ti ala. **7** Mbeni oko ti acréature osio so ayeke na fini amû na a-ange mbasambala ni adû ti sembe mbasambala so a sara ni na lor, so ngonzo ti Nzapa asi yâ ni, Nzapa so ayeke na fini lakue lakue nga kpu na kpu. **8** Na guru asi yâ ti akubu ti tente ni ngbanga ti gloire ti Nzapa nga ngbanga ti ngangu ti lo, na mbeni zo alingbi ti lï na yâ ti akubu ti tente ni pëpe juska asioni ye mbasambala so a-ange mbasambala so ayeke na ni ahunzi si.

16 Na pekoni, mbi mä mbeni kota go so alondo na yâ ti akubu ti tente ni atene na a-ange mbasambala so: "ALA gue ALA tuku adû ti sembe mbasambala ti ngonzo ti Nzapa na ndo ti sese."

2 Kozo ange ni ague atuku dû ti sembe ti lo na ndo ti sese. Na asioni kä so ayeke tâ ngangu mingi atï na tere ti azo so ayeke na marque ti

---

Apc 14:20* A lingbi na kilomètre 300 tongaso.

nyama ti ngonda ni nga so ayeke
voro image ti lo.
3 Use ange ni atuku dû ti sembe
ti lo na yâ ti ngu-ingo. Na ngu-ingo
ni aga mênë tongana mênë ti mbe-
ni zo so akui awe, na a-âme kue so
ayeke na fini akui, so ti tene aye
kue so ayeke na yâ ti ngu-ingo ni.
4 Ota ange ni atuku dû ti sembe
ti lo na yâ ti abale na ali ti ngu; na
a ga mênë. **5** Na mbi mä ange so
ayeke na ndo ti angu ni atene: "Mo
so mo yeke dä fadeso, Mo so mo
yeke dä ândö, Mo so mo yeke be-ta-
zo, mo yeke mbilimbili ndali ti so
mo fâ angbanga so, **6** ngbanga ti
so ala tuku mênë ti azo so ayeke
nzoni-kue na ti aprophète, na mo
mû na ala mênë ti tene ala nyon. Na
ala lingbi na ni." **7** Mbi mä gba-
laka ni atene: "Biani, Jéhovah Nza-
pa, Mo ti ngangu ahon kue, adesi-
zion ti ngbanga ti mo ayeke tâ tënë
na ayeke mbilimbili."
8 Osio ange ni atuku dû ti sembe
ti lo na ndo ti lâ; na a mû lege na lâ
ni ti zö azo na wâ. **9** Na ngangu
ndowa azö azo, me ala zonga iri ti
Nzapa, lo so ayeke na komandema
na ndo ti asioni ye so, nga ala chan-
gé bê ti ala pëpe ti mû gloire na lo.
10 Oku ange ni atuku dû ti se-
mbe ti lo na ndo ti trône ti nya-
ma ti ngonda ni. Na bingo aga
na ndo ti royaume ti lo, na ala to
nda ti te menga ti ala ndali ti pasi
ti ala, **11** me ala zonga Nzapa ti
yayu ndali ti apasi ti ala ni nga nda-
li ti asioni kä so ayeke na tere ti ala,
na ala changé bê ti ala pëpe ti zia
lege ti akusala ti ala.
12 Omene ange ni atuku dû ti
sembe ti lo na ndo ti kota bale ti Eu-
phrate, na angu ni ahule, tongaso si
a leke lege ndali ti agbia so ayeke
londo na mbage so lâ asigigi dä si
ala yeke ga.
13 Na pekoni, mbi bâ asioni tënë
ota so alondo na yingo, asioni tënë
so akpa adale, asigigi na yanga ti
sioni nyama so akpa ngbo, a sigigi
na yanga ti nyama ti ngonda ni, a
sigigi nga na yanga ti prophète ti
wataka ni. **14** Biani, atënë ni so
ayeke atënë so alondo na asioni yi-
ngo na asara afä, na a gue na mba-
ge ti agbia ti sese kue so azo ayeke
dä, ti bungbi ala oko ndali ti bira ti
kota lango ti Nzapa, Lo ti ngangu
ahon kue.
15 "Bâ, mbi yeke ga tongana zo
ti nzi. Ngia ayeke na lo so lê ti lo
angbâ na zingo ni na lo bata abongo
ti lo ti ndo ni, si lo tambela tere se-
nge pëpe na azo abâ kamene ti lo
pëpe."
16 A bungbi ala oko na ndo so a
iri ni na yanga ti Hébreu a tene:
Harmaguédon.
17 Mbasambala ange ni atuku
dû ti sembe ti lo na ndo ti pupu. Na
mbeni kota go so alondo na trône ni
na yâ ti akubu ti tente ni atene: "A
sara ni awe!" **18** Na pekoni, awâ
ti bekpa aza, ago atoto, bekpa asu-
ngba nga sese ayengi ngangu mi-
ngi, mbeni mara ti yengingo ti sese
tongaso ade ti si lâ oko pëpe ngbe-
ne ye so azo ayeke na ndo ti sese,
mara ti yengingo ti sese ni so ayeke
use pëpe nga a yeke tâ kota mingi.
19 Yâ ti kota gbata ni asuru ota,
na agbata ti amara atï; a dabe na
ngangu gbata ti Babylone na gbele
Nzapa ti mû na lo kopo ti vin ti kota
ngonzo ti Nzapa. **20** Nga, azoa
kue akpe, na a wara ahoto pëpe.
21 Na gbâ ti aglason so lê ni oko
oko kue ane talent oko alondo na
yayu atï na ndo ti azo, na azo azo-
nga Nzapa ndali ti sioni ye ti agla-
son ni, ngbanga ti so sioni ye ti
aglason so, mara ni ayeke use pëpe.

17 Na pekoni, mbeni oko ti a-ange mbasambala so ayeke fade na adû ti sembe mbasambala aga, lo sara tënë na mbi, lo tene: "Ga, fade mbi yeke fa na mo ngbanga so ayeke tï na ndo ti kota wali-ndumba so aduti na ndo ti angu mingi mingi, **2** lo so agbia ti sese asara lango-sioni na lo, na ngoi so ala so ayeke sara kodoro na ndo ti sese asulêe na vin ti lango-sioni ti lo."

3 Lo mû mbi na yâ ti ngangu ti yingo lo gue na mbi na yando. Na lê ti mbi atï na ndo ti mbeni wali so aduti na ndo ti mbeni bengba nyama ti ngonda so airi so azonga Nzapa asi singo na tere ti lo; nyama ni ayeke na ali mbasambala na adidi bale-oko. **4** Wali ni ayü bengba bongo so avuko kete nga na bongo so abe mingi, lo sara pendere na tere ti lo na lor, na atênë ti nginza, na aperle; nga mbeni kopo ti lor ayeke na maboko ti lo, so asi na aye ti saleté nga na asioni ye ti lango-sioni ti lo. **5** Na ndo ti lê ti lo, a sû mbeni iri, mbeni tënë so zo amâ yâ ni pëpe: "Babylone, Ngangu gbata, mama ti awali-ndumba na ti aye ti saleté ti sese so." **6** Mbi bâ so wali ni anyon mênë ti azo so ayeke nzoni-kue nga na mênë ti atémoin ti Jésus si asulêe lo.

Biani, so lê ti mbi atï na ndo ti lo, tâ li ti mbi akpe kue. **7** Tongaso ange ni atene na mbi: "Li ti mo akpe ngbanga ti nyen? Mbi yeke fa na mo nda ti tënë so zo amä yâ ni pëpe so, tënë ti wali ni na ti nyama ti ngonda ni so ayeke na ali mbasambala na adidi bale-oko, nyama so ayô wali ni: **8** Nyama ti ngonda so mo bâ, lo yeke ândö, me lo yeke fadeso pëpe, na lo yeke nduru ti londo na yâ ti kota dû so alï mingi ti sigigi, na lo yeke gue ti wara futingo. Na tongana azo so ayeke sara kodoro na sese ayeke bâ tongana nyen nyama ti ngonda so ayeke ândö, me lo yeke fadeso pëpe, nga lo yeke duti ande dä, li ti ala ayeke kpe kue si ala yeke gonda lo; me ngbene ye so a zia gere ti dunia, a sû iri ti ala na yâ ti mbeti ti fini pëpe, mbeti so a rulê ni rulengo.

9 "Ge la si a hunda hingango ndo nga na ndara: Ali mbasambala ni aduti fä ti ahoto mbasambala so wali ni aduti kâ na li ni. **10** Agbia ayeke mbasambala: oku atï awe, oko angbâ, mbeni oko ade ti si pëpe; me tongana lo si ande, lo yeke ngbâ gi teti kete ngoi awe. **11** Nga, nyama ti ngonda ni so lo yeke ândö, me lo yeke dä fadeso pëpe, lo nga lo yeke mbeni miombe gbia ni, me lo sigigi na yâ ti agbia mbasambala ni; na lo yeke gue ti wara futingo.

12 "Adidi bale-oko so mo bâ ayeke agbia bale-oko, so ade ala wara mbeni royaume pëpe, me ala wara komandema tongana agbia teti ngbonga oko legeoko na nyama ti ngonda ni. **13** Tënë ti bê ti ala ayeke gi oko, tongaso ala mû ngangu ti ala na komandema ti ala na nyama ti ngonda ni. **14** Ala yeke tiri ande bira na Molenge ti ngasangbaga ni, me ngbanga ti so lo yeke Seigneur ti aseigneur na Gbia ti agbia, fade lo yeke sö benda na ndo ti ala. Nga, ala so a iri ala, ala so a soro ala na so ayeke abe-ta-zo ayeke sö benda nga legeoko na lo."

15 Na pekoni, lo tene na mbi: "Angu so mo bâ, so wali-ndumba ni ayeke duti na ndo ni, so ayeke azo ti kodoro, gbâ ti azo, amara na ayanga ti kodoro. **16** Adidi bale-oko so mo bâ, na nyama ti ngonda ni,

fade ala ke wali-ndumba so na ala
yeke sara si lo ngbâ na ye oko pëpe
na ala zia lo tere senge, na fade ala
te nyama ti tere ti lo si ala yeke gbi
lo kue na wâ. **17** Teti Nzapa azia
na yâ ti bê ti ala ti sara ye so ayeke
na bê ti lo, so ti tene ti sara ye
so ayeke na bê ti ala na mungo
royaume ti ala na nyama ti ngonda
ni juska atënë ti Nzapa aga tâ tënë.
18 Nga, wali so mo bâ lo ayeke
kota gbata so ayeke na komandema
na ndo ti agbia ti sese."

18 Na peko ti aye so, mbi bâ
mbeni ange ni nde so alo-
ndo na yayu si ayeke zu, lo yeke na
kota komandema; na gloire ti lo asu
na ndo ti sese. **2** Lo dekongo na
go so atoto ngangu, lo tene: "Lo tï
awe! Babylone, Ngangu gbata, atï
awe, lo ga ndo ti lango ti asioni yi-
ngo, mbeni ndo so asioni pupu kue
alondo dä, mbeni ndo ti hondengo
tere ti asioni ye kue nga na asioni
ndeke kue so azo ake ala! **3** Teti
ndali ti vin ti ngonzo ti lango-sioni
ti lo, lo gbu amara kue, na agbia
ti sese asara lango-sioni na lo, awa-
dengo buze ti sese so ayeke tambe-
la na nduzu aga azo ti mosoro nda-
li ti ngangu ti gbâ ti aye ti lo so
ayeke aye ti nginza so kamene asa-
ra lo na ni pëpe."

4 Na pekoni, mbi mä mbeni go
nde so alondo na yayu atene: "Azo ti
mbi, ALA sigigi na yâ ti gbata so to-
ngana ALA ye ti yô mbage ti asio-
kpari ti lo pëpe, nga tongana ALA ye
ti wara mbage ti asioni ye so ayeke
si na lo so pëpe. **5** Teti asiokpari
ti lo abungbi na ndo ti tere juska na
yayu, na Nzapa adabe na akusa-
la ti lo so ayeke mbilimbili pëpe.
6 ALA kiri na lo peko ti ye ni tonga-
na ti so lo wani lo sara, ALA sara na
lo ahon ti lo ni fani use, biani fani
use aye so lo sara ni ândö; na yâ
ti kopo so lo mélangé ye dä, ALA
zia mbeni dä na lo ahon fani use.
7 A lingbi na lege so lo gonda tere
ti lo na ni nga lo duti na lege ti gbâ
ti aye ti lo so ayeke aye ti nginza so
kamene asara lo na ni pëpe, ALA
sara si lo bâ pasi nga lo duti na yâ
ti mua alingbi na ni. Teti na yâ ti bê
ti lo, lo yeke tene tënë so: 'Mbi yeke
gbia-wali, mbi yeke womua pëpe
na fade mbi yeke duti na yâ ti mua
lâ oko pëpe.' **8** Ndani la gi na yâ
ti lango oko, fade asioni ye so aye-
ke si na lo: kuâ, mua na kota nzara;
na fade a yeke gbi lo kue na wâ,
ngbanga ti so Jéhovah Nzapa so afâ
ngbanga ti lo ayeke ngangu.

9 "Agbia ti sese so asara lani
lango-sioni na lo nga so aduti na yâ
ti gbâ ti aye ti nginza so kamene
asara ala na ni pëpe so, fade ala
yeke toto na ala yeke pika tere ti ala
ti fa so ala yeke na vundu ndali ti lo,
na ngoi so ala yeke bâ guru ti wâ so
ayeke gbi lo, **10** na oko ngoi ni
ala ngbâ a yo ngbanga ti mbeto ti
pasi ti lo si ala tene: 'Aï-oo, aï-oo,
kota gbata, Babylone ngangu gbata,
gi na yâ ti ngbonga oko ngbanga ti
mo atï awe!'

11 "Nga, awadengo buze ti sese
so ayeke tambela na nduzu ayeke
toto nga ayeke duti na mua ndali ti
lo, ngbanga ti so mbeni zo ti vo gbâ
ti akungba ti ala ayeke dä mbeni
pëpe, **12** gbâ ti akungba ti lor, ti
argent, atênë ti kota ngere, aperle,
pendere bongo ti lin, bengba bongo
so avuko kete, bongo ti soie na bo-
ngo so abe mingi; aye kue so a leke
ni na keke so afun pendere, mara ti
aye kue so a leke ni na pembe ti
doli, mara ti aye kue so a leke ni na
keke ti nginza mingi, na genge-
re, na wen nga na tênë ti marbre;
13 nga cinnamome, épice, dukani,

mafuta so a zia yombo dä, vuru dukani, vin, mafuta ti olive, pendere farine, blé, abagara, angasangbaga, ambarata, apuse ti mbarata, angbâa na a-âme ti azo. **14** Biani, pendere lengo so âme ti mo asara nzara ni ahon yongoro na tere ti mo awe; aye kue so ayeke tâ nzoni ye nga na aye so ayeke pendere mingi abuba na tïtî mo awe, na fade azo ayeke kiri ti wara ni mbeni pëpe.

15 "Awadengo buze ti aye ni so, ala so ayeke tambela na nduzu, so aga azo ti mosoro ndali ti lo, ala yeke ngbâ a yo ngbanga ti mbeto ti pasi ti lo si fade ala yeke toto na ala yeke duti na mua, **16** ala tene: 'Aï-oo, aï-oo, kota gbata, so ayü pendere bongo ti lin, bengba bongo so avuko kete nga na bongo so abe mingi, nga so lo sara pendere na gbâ ti aye ti lor, atênë ti kota ngere nga na aperle, **17** gi na yâ ti ngbonga oko, a buba gbâ ti aye ti mosoro so kue!'

"Azo kue ti kpengo na mangboko, azo kue so ayeke mû mangboko ti gue na ando nde nde kue, azo so ayeke sara kua na yâ ti mangboko nga na azo kue so ayeke wara kobe ti yanga ti ala ndali ti ngu-ingo, azo so kue angbâ a yo **18** si na ngoi so ala yeke bâ guru ti wâ so ayeke gbi lo, ala dekongo, ala tene: 'Gbata wa si alingbi na kota gbata so?' **19** Ala tuku fuku ti sese na li ti ala, ala dekongo, ala toto, ala duti na yâ ti mua, ala tene: 'Aï-oo, aï-oo, kota gbata, gbata so azo ti yâ ni kue so ayeke na mangboko na lê ti nguingo aga azo ti mosoro ndali ti gbâ ti mosoro ti lo, gi na yâ ti ngbonga oko, a buba lo kue!'

20 "Duti na ngia ndali ti lo, O yayu, nga ALA azo so ayeke nzoni-kue, abazengele na aprophète, ngbanga ti so Nzapa afâ ngbanga na li ti lo ndali ti ALA!"

21 Na mbeni ngangu ange ayô mbeni tênë so akpa kota tênë ti nekango na ye, lo bi ni na yâ ti nguingo, na lo tene: "A yeke tongaso si a yeke bi ande Babylone, kota gbata ni, gi hio tongaso, na fade a yeke kiri ti wara lo mbeni pëpe. **22** Na a yeke mä ande go ti azo ti hengo bia so ayeke pika akundi ti ala ti he na bia na yâ ti mo mbeni pëpe; a yeke mä nga go ti azo ti pikango mozoko, go ti azo ti hurungo flûte, go ti azo ti hurungo trompette na yâ ti mo mbeni pëpe; nga a yeke kiri ande ti wara azo ti sarango kua ti maboko na yâ ti mo mbeni pëpe; a yeke kiri ande ti mä go ti tênë ti nekango na ye na yâ ti mo mbeni pëpe; **23** nga fade lumière ti lampe ayeke kiri ti za na yâ ti mo mbeni pëpe; a yeke kiri ande ti mä go ti koli so ayeke mû wali fini fini na ti wali so ayeke mû koli fini fini na yâ ti mo mbeni pëpe; ngbanga ti so awadengo buze ti mo so ayeke tambela na nduzu ayeke lani akota zo ti sese so, teti na lege ti sarango yorö ti mo, a handa lani azo ti amara kue. **24** Biani, a wara na yâ ti lo mênë ti aprophète, mênë ti azo so ayeke nzoni-kue nga na mênë ti azo kue so a fâ ala lani na ndo ti sese."

19 Na peko ti aye so, mbi mä mbeni ye tongana go ti acréature mingi mingi na yayu. Ala tene: "ALA sepela Jah!* Salut, na gloire nga na ngangu ayeke ti Nzapa ti e, **2** ndali ti so angbanga so lo fâ ayeke tâ tënë nga mbilimbili. Teti lo fâ ngbanga na li ti kota wali-ndumba so abuba sese na lango-sioni ti lo, na lo futa

---

Apc 19:1* Wala "alléluia."

kula ndali ti mênë ti angbâa ti lo
so ayeke na maboko ti wali so."
3 Na ala ngbâ ala tene ti fani use
ni: "ALA sepela Jah! Na guru ti wâ
so agbi wali so ayeke montê na
nduzu teti lakue lakue nga kpu na
kpu."
4 A-ancien bale-use na osio nga
na acréature osio so ayeke na fini
akuku na ala voro Nzapa so aduti na
ndo ti trône, ala tene: "Amen! ALA
sepela Jah!"
5 Nga, mbeni go alondo na mba-
ge ti trône ni atene: "ALA sepela
Nzapa ti e, ALA angbâa ti lo kue so
akpe mbeto ti lo, akete zo na akota
zo."
6 Na pekoni, mbi mä mbeni go
tongana go ti azo mingi mingi, to-
ngana toto ti angu so asua ngangu
nga tongana toto ti abekpa so asu-
ngba ngangu. Ala tene: "ALA sepe-
la Jah, ngbanga ti so Jéhovah Nza-
pa ti e, Lo ti ngangu ahon kue, ato
nda ti komande tongana gbia awe.
7 Zia e duti na ngia na tere ti e a-
nzere mingi; zia e mû gloire na lo,
ngbanga ti so mariage ti Molenge ti
ngasangbaga ni asi awe na wali ti
lo aleke tere ti lo awe. **8** Biani, a
mû lege na lo ti yü pendere bongo
ti lin so aza zango, so saleté ayeke
dä pëpe, teti pendere lin ni aduti fä
ti akusala ti mbilimbili so azo so
ayeke nzoni-kue asara ni."
9 Na pekoni, lo tene na mbi: "Sû
tënë so na mbeti: Ngia ayeke na ala
so a tisa ala na matanga ti ma-
riage ti Molenge ti ngasangbaga."
Nga, lo tene na mbi: "So ayeke atâ
tënë so alondo na yanga ti Nzapa."
10 Na mango tënë so, mbi tï na
gere ti ange ni ti voro lo. Me lo tene
na mbi: "Hange! Sara ye tongaso
pëpe! Mbi yeke gi mba ti mo ngbâa
nga na ti aita ti mo so kusala ti ala
ayeke ti fa tënë na ndo ti Jésus.
Mo voro Nzapa; teti fango tënë na
ndo ti Jésus ayeke ye so aprophétie
agboto lê dä."
11 Na pekoni, mbi bâ yayu alu-
ngula, na bâ, mbeni vuru mbarata.
Lo so aduti na ndo ti mbarata ni, iri
ti lo ayeke Be-ta-zo so ayeke tene gi
tâ tënë; lo fâ ngbanga nga lo sara
bira na lege ti mbilimbili. **12** Lê
ti lo ayeke menga-wa, akpoto mi-
ngi ti gbia ayeke na li ti lo. Lo
yeke na mbeni iri so a sû ni sungo
so mbeni zo ahinga ni pëpe, gi lo
oko awe; **13** lo yü mbeni bongo ti
ndo ni so a fi mênë na tere ni, na iri
so a yeke iri na lo ayeke Tënë ti
Nzapa. **14** Nga, aturugu so aye-
ke na yayu ayeke mû peko ti lo na
ndo ti avuru mbarata, na ala yü pe-
ndere vuru bongo ti lin so saleté
ayeke dä pëpe. **15** Mbeni yongo-
ro épée so yanga ni aza asigigi na
yanga ti lo, si lo lingbi ti dë amara
na ni, na fade lo yeke komande ala
na mbeni keke ti wen. Lo dö yâ ti
kota dû ti petengo na vin ti ngonzo
ti Nzapa, Lo ti ngangu ahon kue.
16 Lo yeke na mbeni iri so a sû na
ndo ti bongo ti lo ti ndo ni, tâ na ndo
ti kuni ti lo, a tene: Gbia ti agbia na
Seigneur ti aseigneur.
17 Mbi bâ nga mbeni ange so
ayeke luti na bê ti lâ, lo dekongo na
kota go nga lo tene na andeke kue
so ayeke huru na lê ti nduzu: "ALA
ga ge, ALA bungbi tere ti ALA nda-
li ti kota matanga ti Nzapa, **18** si
ALA te nyama ti tere ti agbia, ti
amokonzi ti aturugu, ti angangu zo,
ti ambarata na ti azo so aduti na
ndo ti ambarata ni, ti azo kue, ti azo
so ayeke angbâa pëpe na ti angbâa,
ti akete zo na akota zo."
19 Na pekoni, mbi bâ nyama ti
ngonda ni, agbia ti sese nga na atu-
rugu ti ala abungbi tere ti ala ti

tiri bira na lo so aduti na ndo ti
mbarata ni nga na aturugu ti lo.
20 A gbu nyama ti ngonda ni, a
gbu nga prophète ti wataka ni so
ayeke sara lani afä na lê ti lo si lo
yeke handa azo so awara marque ti
nyama ti ngonda ni nga na ala so
avoro image ti lo. A mû ala na fini
lê ti ala, a bi ala na yâ ti lac ti wâ so
soufre ayeke gbi dä. **21** Me ta-
nga ti azo ni, a fâ ala na yongoro
épée ti lo so aduti na ndo ti mbara-
ta ni, épée so asigigi na yanga ti lo.
Na andeke kue ate nyama ti tere ti
ala si yâ ti ala asi.

20 Na pekoni, mbi bâ mbe-
ni ange so alondo na yayu
azu; kelele ti kota dû so alï mingi
nga na kota zingiri ayeke na mabo-
ko ti lo. **2** Lo gbu sioni nyama so
akpa ngbo so, ngbo ti giriri, so aye-
ke Zabolo na Satan, na lo kanga lo
teti ngu saki oko. **3** Lo bi lo na yâ
ti kota dû so alï mingi, lo kanga ya-
nga ni na ndo ti lo nga lo kpo nzo-
roko dä, si lo handa amara mbeni
pëpe juska angu saki oko ni ahunzi
si. Na peko ti aye so, a yeke zi lo teti
kete ngoi.

4 Nga, mbi bâ atrône na azo so
aduti na ndo ni, na a mû na ala nga-
ngu ti fâ ngbanga. Biani, mbi bâ
âme ti ala so a fâ ala ândö na dö
ndali ti tënë so ala fa na ndo ti Jé-
sus nga ndali ti so ala fa tënë na ndo
ti Nzapa; mbi bâ nga ala so avoro
nyama ti ngonda ni nga na image ti
lo pëpe si ala wara nga marque ti
nyama ni na ndo ti lê ti ala nga
na ndo ti maboko ti ala pëpe. Ala
kiri na fini na ala komande tonga-
na agbia legeoko na Christ teti ngu
saki oko. **5** (Tanga ti akuâ ni aki-
ri na fini pëpe juska ngu saki oko ni
ahunzi si.) So ayeke kozo zingongo
ti akuâ la. **6** Ngia ayeke na zo
kue so azingo na kozo zingongo ti
akuâ ni, nga lo yeke nzoni-kue; kuâ
ti use ni ayeke na komandema na
ndo ti azo so pëpe, me fade ala yeke
duti aprêtre ti Nzapa na ti Christ
na fade ala yeke komande tongana
agbia legeoko na Christ na yâ ti ngu
saki oko ni.

7 Gi so ngu saki oko ni ayeke hu-
nzi, a yeke zi Satan na kanga so lo
yeke dä, **8** na lo yeke sigigi ti
gue ti handa amara so ayeke na
andangoro osio ti sese, Gog na Ma-
gog, ti bungbi ala oko ti sara bira.
Wungo ti ala ayeke tongana mbutu
ti ngu-ingo. **9** Ala yeke mû kota
lê ti sese ni ti ga na ni na ala ngoro
kando ti azo so ayeke nzoni-kue nga
na gbata so Nzapa andoye ni mingi.
Me wâ alondo na yayu azu si agbi
ala kue kue kue. **10** Nga, a mû
Zabolo so ayeke handa ala, a bi lo
na yâ ti lac ti wâ na soufre, ndo so
nyama ti ngonda ni nga na prophè-
te ti wataka ni ayeke ti ala dä kozo
awe; na fade a yeke sara pasi na ala
bï na lâ teti lakue lakue nga kpu na
kpu.

11 Na pekoni, mbi bâ mbeni
kota vuru trône na lo so aduti na
ndo ni. Sese na yayu akpe na gbe-
le lo, na a wara ndo ndali ti ala
pëpe. **12** Mbi bâ nga akuâ, akota
zo na akete zo, ala yeke luti na gbe-
le trône ni, na a zi yâ ti ambeni
mbeti so a rulê ni rulengo. Me a zi
nga yâ ti mbeni mbeti ni nde so a
rulê ni rulengo: a yeke mbeti ti fini.
A fâ ngbanga ti akuâ ni alingbi
na aye so a sû ni na yâ ti ambe-
ti so, a lingbi na aye so ala sara.
13 Ngu-ingo akiri na azo so aye-
ke na yâ ti lo, kuâ na Hadès aki-
ri na azo so akui si ayeke na yâ
ti ala, nga a fâ ngbanga ti azo ni
oko oko alingbi na aye so ala sara.
14 Na pekoni, a bi kuâ nga na Ha-
dès na yâ ti lac ti wâ. So aye ti

tene kuâ ti use ni, lac ti wâ ni.
15 Nga, zo kue so a wara iri ti lo na
yâ ti buku ti fini pëpe, a bi lo na yâ
ti lac ti wâ ni.

21 Na pekoni, mbi bâ mbe-
ni fini yayu na mbeni fini
sese; ngbanga ti so ngbene yayu
nga na ngbene sese ni ahon awe,
na ngu-ingo ayeke dä mbeni pëpe.
2 Mbi bâ nga gbata so ayeke
nzoni-kue, Fini Jérusalem, so alo-
ndo na mbage ti Nzapa na yayu si
ayeke zu; lo leke tere ti lo tongana
mbeni wali so aye ti mû koli fini
fini si asara pendere na tere ti lo ti
ku na koli ti lo ni. **3** Na pekoni,
mbi mä mbeni go so asara tënë na
kota go na so alondo na mbage ti
trône ni, a tene: "Bâ, tente ti Nza-
pa ayeke na azo, Nzapa ayeke sara
ande kodoro na ala, na ala yeke duti
azo ti lo. Nga Nzapa wani ayeke
duti ande na ala. **4** Fade lo yeke
mbô ngu ti lê kue na lê ti ala, kuâ
ayeke duti ande dä mbeni pëpe;
mua, wala toto, wala pasi ayeke
duti dä mbeni pëpe. Angbene ye ni
ahon ti ala awe."

5 Na Lo so aduti na ndo ti trône
ni atene: "Bâ, mbi yeke sara si aye
kue aga fini." Nga lo tene: "Mo sû
atënë so na mbeti, ngbanga ti so
atënë so ayeke atënë so a lingbi
ti zia bê dä nga ayeke tâ tënë."
6 Lo tene na mbi: "A sara aye so
awe! Mbi yeke Alpha na Oméga, to-
ngo nda ti ye nga na kongo nda ti
ye. Zo so nzara ti ngu asara lo, fade
mbi yeke mû na lo ngu so alondo na
li ti ngu so amû fini na zo nga
mbi yeke mû ni na lo senge senge.
7 Zo kue so asö benda, fade aye so
ayeke ga ti lo, fade mbi yeke duti
Nzapa ti lo na lo yeke ga molenge ti
mbi. **8** Me ti azo ti mbeto, azo so
mabe atia ala nga na ala so bê ti zo
ayeke londo na aye ti saleté so ala
yeke na yâ ni, azo ti fango zo, azo ti
sarango lango-sioni, azo so angbâ
na yâ ti sarango yorö, azo ti vorongo
ayanda nga na azo ti mvene kue,
fade ye so a yeke mû na ala ayeke
duti na yâ ti lac so wâ nga na sou-
fre ayeke gbi dä. So ayeke kuâ ti
use ni."

9 Na mbeni oko ti a-ange mba-
sambala, so ayeke fade na adû ti se-
mbe mbasambala so asi na tanga ti
asioni ye mbasambala ni, aga na lo
sara tënë na mbi, lo tene: "Ga ge,
fade mbi fa na mo wali so amû ko-
li fini fini, wali ti Molenge ti nga-
sangbaga ni." **10** Tongaso lo gue
na mbi na gbe ti ngangu ti yingo na
lo zia mbi na ndo ti mbeni kota hoto
so ayo na nduzu, na lo fa na mbi
gbata so ayeke nzoni-kue, Jérusa-
lem so alondo na mbage ti Nzapa na
yayu si ayeke zu **11** na lo yeke
na gloire ti Nzapa. Zango ti lo aye-
ke tongana ti mbeni tênë ti kota
ngere, tongana tênë ti jaspe so aza
si zo alingbi ti bâ ndo na yâ ni kue.
12 Gbagba ti gbata ni ayeke kota
na ayo na nduzu, na ayanga ni aye-
ke bale-oko na use si a-ange bale-
oko na use ayeke luti dä, na a sû iri
ti akete mara bale-oko na use ti
amolenge ti Israël na ndo ti ayanga
ti gbagba ni. **13** Na mbage ti Tö,
ayanga ti gbagba ni ayeke ota; na
mbage ti Banga, ayanga ni ayeke
ota; na mbage ti Mbongo, ayanga ni
ayeke ota; na mbage ti Do, ayanga
ni ayeke ota. **14** Atênë ti gere ti
gbagba ti gbata ni ayeke bale-oko
na use, nga a sû iri bale-oko na use
na ndo ni, iri ti abazengele bale-oko
na use ti Molenge ti ngasangba-
ga ni.

15 Ange so ayeke sara tënë na
mbi agbu na maboko ti lo mbeni so-
songo so ayeke na lor si ayeke ye ti
mungo na yongo ti ye, ti tene lo mû

yongo ti gbata ni, ti ayanga ti gbata ni nga na ti gbagba ti gbata ni. **16** Atere ti gbata ni ayeke osio, na yongo ti atere ni kue alingbi tere. Lo mû yongo ti gbata ni na sosongo ni: yongo ni alingbi stade saki bale-oko na use;* yongo ti atere ni nga yongo ni na nduzu, kue alingbi tere. **17** Nga, lo mû yongo ti gbagba ti gbata ni: yongo ni alingbi coudée ngbangbo oko na bale-osio na osio, a lingbi na ye so zo ayeke mû ti mû na yongo ti ye, si a yeke nga ye so mbeni ange ayeke mû ti mû na yongo ti ye. **18** A sara gbagba ni na tênë ti jaspe, na gbata ni ayeke lor so saleté ayeke dä oko pëpe tongana mbeni verre so avuru tarara. **19** Nga, a zia mara ti atênë kue ti kota ngere na tere ti agere ti gbagba ti gbata ni ti sara pendere ni: Kozo gere ti gbagba ni ayeke tênë ti jaspe, use ni ayeke saphir, ota ni ayeke calcédoine, osio ni ayeke émeraude, **20** oku ni ayeke sardonyx, omene ni ayeke sardoine, mbasambala ni ayeke chrysolithe, miombe ni ayeke béryl, gumbaya ni ayeke topaze, bale-oko ni ayeke chrysoprase, bale-oko na oko ni ayeke hyacinthe na bale-oko na use ni ayeke améthyste. **21** Nga, ayanga ti gbagba ti gbata ni bale-oko na use kue ayeke aperle bale-oko na use; a sara yanga ti gbagba oko oko na perle oko. Kota balabala ti gbata ni ayeke na lor so saleté ayeke dä pëpe, tongana verre so avuru tarara.

22 Mbi bâ mbeni temple na yâ ti gbata ni pëpe, teti Jéhovah Nzapa, Lo ti ngangu ahon kue si ayeke temple ti gbata ni, na Molenge ti ngasangbaga ni nga. **23** Na gbata ni ayeke na bezoin ti lâ pëpe wala ti nze pëpe ti su na ndo ni, ngbanga ti so gloire ti Nzapa asu na yâ ni, nga lampe ti gbata ni ayeke Molenge ti ngasangbaga ni. **24** Amara ayeke tambela ande na lege ti lumière ti gbata ni, si agbia ti sese ayeke ga ande na gloire ti ala na yâ ni. **25** Fade ayanga ti gbata ni ayeke kanga lâ oko pëpe na kota lâ, ndali ti so bï ayeke duti ande kâ pëpe. **26** Fade ala yeke ga na gloire nga na gonda ti amara na yâ ni. **27** Me mbeni ye so ayeke nzoni-kue pëpe, mbeni zo so angbâ na yâ ti mbeni ye ti saleté nga so angbâ na yâ ti mvene ayeke lï ande dä oko pëpe; gi azo so a sû iri ti ala na yâ ti mbeti ti fini so ayeke ti Molenge ti ngasangbaga ni, mbeti so a rulê ni rulengo, si ayeke lï ande dä.

22 Na pekoni, lo fa na mbi mbeni bale so ngu ni amû fini na zo, lê ti ngu ni avuru tarara tongana tênë so zo alingbi ti bâ ndo na yâ ni kue; ngu ni alondo na trône ti Nzapa nga na ti Molenge ti ngasangbaga ni **2** asua na bê ti balabala ti gbata ni. Na tere ti bale ni, na mbage ge nga na mbage kâ, a yeke wara akeke so amû fini na zo, so na yâ ti ngu oko a yeke lë fani bale-oko na use, a yeke lë nze oko oko. Akugbe ti akeke ni ayeke ti sava na kobela ti amara.

3 Nga, mbeni ye so a deba ni awe ayeke duti ande dä mbeni pëpe, me fade trône ti Nzapa nga na ti Molenge ti ngasangbaga ayeke duti na yâ ti gbata ni na angbâa ti lo ayeke sara kusala so ayeke nzoni-kue na lo; **4** na fade ala yeke bâ lê ti lo, nga iri ti lo ayeke duti na ndo ti lê ti ala. **5** Nga bï ayeke duti ande dä mbeni pëpe, na ala yeke na bezoin ti lumière ti lampe pëpe wala lumière ti lâ pëpe, ngbanga ti

---

Apc 21:16* A lingbi na kilomètre 2 200 tongaso.

so fade Jéhovah Nzapa ayeke za lumière na ndo ti ala, na ala yeke komande tongana agbia teti lakue lakue nga kpu na kpu.

6 Na lo tene na mbi: "Atënë so ayeke atënë so zo alingbi ti zia bê ti lo na ndo ni nga ayeke tâ tënë; biani, Jéhovah, Nzapa so amû yingo ti lo na aprophète ti sara tënë, atokua ange ti lo ti fa na angbâa ti lo aye so aga nduru ti si awe. **7** Bâ, mbi yeke ga fade fadeso. Ngia ayeke na zo so abata atënë ti prophétie ti mbeti so, so a rulê ni rulengo."

8 Mbi Jean, mbi yeke zo so ayeke mä fade atënë so na ayeke bâ aye so. Tongana mbi mä na mbi bâ ni awe, mbi tï na gere ti ange ni ti voro lo ndali ti so lo fa na mbi aye so. **9** Me lo tene na mbi: "Hange! Sara ye tongaso pëpe! Mbi yeke gi mba ti mo ngbâa na ti aita ti mo so ayeke aprophète nga ti ala so ayeke bata atënë ti yâ ti mbeti so, so a rulê ni rulengo. Mo voro Nzapa."

10 Lo tene nga na mbi, lo tene: "Kanga atënë ti prophétie ti mbeti ni so pëpe tongana ti so a yeke kpo nzoroko dä, ngbanga ti so ngoi so a soro ni aga nduru awe. **11** Zo so ayeke sara ye so ayeke mbilimbili pëpe, zia lo ngbâ ti sara ye so ayeke mbilimbili pëpe ni ma; na zo so ayeke na sioni tambela, zia lo ngbâ ti sara aye so ayeke sioni ni ma; me zo so ayeke zo ti mbilimbili, zia lo ngbâ ti sara ye ti mbilimbili, na zo so ayeke nzoni-kue, zia a ngbâ ti sara si lo ga nzoni-kue.

12 "'Bâ, mbi yeke ga fade fadeso, na futa so mbi yeke mû ayeke na mbi, ti futa zo oko oko alingbi na kusala ti lo. **13** Mbi yeke Alpha na Oméga, lo so ayeke kozo nga lo so ayeke ndangba ni, tongo nda ti ye nga na kongo nda ti ye. **14** Ngia ayeke na ala so asukula ayongoro bongo ti ala, si a mû lege na ala ti gue ti te lengo ti akeke so amû fini na zo na ti wara lege ti lï na yâ ti gbata ni na ayanga ti gbata ni. **15** Na gigi a yeke ambo, azo so angbâ na yâ ti sarango yorö, azo ti sarango lango-sioni, azo ti fango zo, azo ti vorongo ayanda nga na azo so aye mvene si angbâ ti tene mvene.'

16 "'Mbi Jésus, mbi tokua ange ti mbi ti fa tënë ti aye so na ALA ndali ti acongrégation. Mbi yeke gunda nga hale ti David, tongoro ti ndapre so aza mingi.'"

17 Yingo na wali so amû koli fini fini angbâ ti tene: "Ga!" Nga, zo so amä tënë so, zia lo tene: "Ga!" Zo so nzara ti ngu asara lo, zia lo ga; zo so aye, zia lo nyon ngu so amû fini na zo, lo nyon ni senge senge.

18 "Na azo kue so amä atënë ti prophétie so ayeke na yâ ti mbeti so, so a rulê ni rulengo, mbi fa tâ tënë so na ala: Tongana mbeni zo azia mbeni tënë na ndo ti atënë so, fade Nzapa ayeke zia na ndo ti lo asioni ye so a sû tënë ni na yâ ti mbeti ni so; **19** na tongana mbeni zo azi mbeni tënë ti atënë ti prophétie so ayeke na yâ ti mbeti so, so a rulê ni rulengo, fade Nzapa ayeke zi mbage ti ye so lo yeke wara na yâ ti akeke so ayeke mû fini na zo nga na yâ ti gbata so ayeke nzoni-kue, aye so a sû tënë ni na yâ ti mbeti ni so.

20 "Lo so asara tënë na ndo ti aye so ti fa biani so a yeke tâ tënë atene: 'Biani, mbi yeke ga fade fadeso.'"

"Amen! Ga, Seigneur Jésus."

21 Zia kota nzobe ti Seigneur Jésus Christ aduti na azo so ayeke nzoni-kue.

Molongo ti ambeti ti Mbeti ti Nzapa so a sû na Grec na ngoi ti aChrétien

(A hinga mbilimbili pëpe ambeni ngu ni nga ando ti sungo ambeni mbeti ni. Tongana mo bâ k. aye ti tene "kozo na"; tongana mo bâ t. aye ti tene "tongaso.")

Iri ti mbeti ni	Wasungo ni	Ndo so a sû ni dä	Ngu so a hunzi ti sû ni (N.C.)
Matthieu	Matthieu	Palestine	41 t.
Marc	Marc	Rome	60-65 t.
Luc	Luc	Césarée	56-58 t.
Jean	Bazengele Jean	Éphèse, wala nduru na ni	98 t.
Kusala	Luc	Rome	61 t.
aRomain	Paul	Corinthe	56 t.
1 aCorinthien	Paul	Éphèse	55 t.
2 aCorinthien	Paul	Macédoine	55 t.
aGalate	Paul	Corinthe wala Antioche ti Syrie	50-52 t.
aÉphésien	Paul	Rome	60-61 t.
aPhilippien	Paul	Rome	60-61 t.
aColossien	Paul	Rome	60-61 t.
1 aThessalonicien	Paul	Corinthe	50 t.
2 aThessalonicien	Paul	Corinthe	51 t.
1 Timothée	Paul	Macédoine	61-64 t.
2 Timothée	Paul	Rome	65 t.
Tite	Paul	Âmanke na Macédoine	61-64 t.
Philémon	Paul	Rome	60-61 t.
aHébreu	Paul	Rome	61 t.
Jacques	Jacques (ita ti Jésus)	Jérusalem	k. 62
1 Pierre	Pierre	Babylone	62-64 t.
2 Pierre	Pierre	Âmanke na Babylone	64 t.
1 Jean	Bazengele Jean	Éphèse, wala nduru na ni	98 t.
2 Jean	Bazengele Jean	Éphèse, wala nduru na ni	98 t.
3 Jean	Bazengele Jean	Éphèse, wala nduru na ni	98 t.
Jude	Jude (ita ti Jésus)	Âmanke na Palestine	65 t.
Apocalypse	Bazengele Jean	Patmos	96 t.

INDEX TI AMBUPA TI MBETI TI NZAPA

Bâ lembeti 6 ti wara anduru iri ti ambeti ti Mbeti ti Nzapa ni.

A

AARON, aHb 5:4 iri lo tongana ti so lo iri **A.**
ABADDON, Apc 9:11 gbia, iri ti lo **A.**
ABBA, aRm 8:15 e dekongo: **A.**, Babâ!
aGl 4:6 yingo adekongo: **A.**, Babâ!
ABEL, Mt 23:35 londo na mênë ti **A.** ti si na
aHb 11:4 Na mabe **A.** amû sandaga
Lc 11:51; aHb 12:24.
ABIJAH, Lc 1:5.
ABRAHAM, Mt 8:11 table na **A.** na royaume
aGl 3:29 ala yeke biani ngongoa ti **A.**
aHb 11:8 Na mabe, **A.** amä yanga lo gue
Jac 2:21 A diko **A.** zo ti mbilimbili
Mt 22:32; Jn 8:39; aRm 4:3; aHb 6:13.
ADAM, 1aC 15:22 na yâ ti **A.** ala kue akui
1aC 15:45 **A.** aga âme so ayeke na fini
Lc 3:38; aRm 5:14; 1Tm 2:14.
AGABUS, Kus 11:28; 21:10.
AGAR, aGl 4:24.
AKELDAMA, Kus 1:19 **A.**, Yaka ti mênë
AKOLI SO AZIA TERE NA MBA TI ALA,
1aC 6:9.
ALA SO AGI TI NZERE NA LÊ TI AZO,
aËp 6:6; aCl 3:22.
ALA SO AKOMANDE, 2Pi 2:10 bâ **a.** tongana
aËp 1:21; aCl 1:16; Jude 8.
ALEXANDRE, Kus 19:33; 1Tm 1:20;
2Tm 4:14.
ALINGBI, 1Tm 6:8 ti lango, so **a.** na e awe
ALLÉLUIA. Bâ SEPELA JAH.
ALPHA, Apc 1:8; 21:6; 22:13.
ALPHÉE, Mt 10:3; Mc 3:18; Kus 1:13.
AMBENI NGASANGBAGA, Jn 10:16 na **a.**
ÂME, Mt 10:28 alingbi ti futi **â.** nga tere na
Mt 16:26 wara dunia me lo girisa **â.**?
Mt 22:37 ndoye Nzapa na **â.** ti mo kue
Kus 2:27 **â.** ti mbi angbâ na Hadès pëpe
Kus 3:23 **â.** kue so amä yanga pëpe
aËp 6:6 sara ye so Nzapa aye na **â.** kue
aPh 1:27 tiri na tere ti mba tongana **â.** oko
aCl 3:23 sara ye kue na **â.** ti ala kue
Apc 20:4 **â.** ti ala so a fâ ala ândö na dö
Mc 14:34; Jn 12:25; Kus 2:41; 1aC 15:45.
AMEN, 1aC 14:16 **A.** na tënë ti singila ti mo
Apc 3:14 **A.**, so lo yeke témoin be-ta-zo
2aC 1:20.
ANANIAS, Kus 5:1, 5; 9:10; 22:12; 23:2.
ANCIEN, Kus 4:5 amokonzi na a-**a.** abungbi na
1Tm 5:17 A-**a.** ti wara gonda fani use
1Pi 5:1 mbi mû wango so na a-**a.**
Mt 16:21; 21:23; Apc 4:4; 7:11; 14:3; 19:4.
ÂNDÖ, 1Pi 1:14 anzara so ala yeke na ni **â.**
2Pi 2:5 lo se mbeni dunia **â.**
ÂNDÖ GIRIRI, aRm 1:2 mû zendo ni **â.**
aRm 15:4 aye so a sû **â.** ti fa ye na e
ANDRÉ, Mt 4:18; Jn 12:22; Kus 1:13.
ANGE, 1aC 4:9 ngia so a-**a.** ayeke bâ ni
1aC 6:3 e yeke fâ ngbanga ti a-**a.**
2aC 11:14 Satan, **a.** ti lumière
2aC 12:7 mbeni **a.** ti Satan
1Pi 1:12 a-**a.** ayeke na nzara ti zia lê dä
Jude 14 Jéhovah aga na a-**a.** saki na saki
Apc 22:6 Nzapa atokua **a.** ti fa na angbâa
Mt 22:30; 28:2; Kus 5:19; aGl 1:8; aHb 13:2;
2Pi 2:4, 11.
ANNE, Lc 2:36 **A.**, mbeni prophète-wali
Lc 3:2; Jn 18:13, 24; Kus 4:6.
ANTIPAS, Apc 2:13 **A.**, be-ta-zo
APOLLYON, Apc 9:11 na Grec iri ti lo ayeke **A.**
AQUILA, Kus 18:2, 26; aRm 16:3; 2Tm 4:19.
ARABIE, Kus 2:11; aGl 1:17; 4:25.
ARCHANGE, 1aT 4:16 go so ayeke ti **a.**
Jude 9 **a.** Michel na Zabolo apapa
ARCHE, 1Pi 3:20; Apc 11:19.
ARÉOPAGE, Kus 17:19, 22, 34.
ARGENT, Mt 26:15 alê ti nginza ti **a.** bale-ota
Jac 5:3 Soko ate lor na **a.** ti ala awe
Kus 3:6.
ARIMATHÉE, Mt 27:57; Lc 23:51; Jn 19:38.
ARTÉMIS, Kus 19:27, 34, 35.
ASIE, Kus 19:10; 1aC 16:19; Apc 1:4.
ÂTA, 1Tm 5:4 kiri peko ti anzoni ye na a-**â.**
2Tm 1:5 **â.** ti mo ti wali Loïs
AUGUSTE, Kus 25:21 desizion so **A.** ayeke mû
AYE TI ANGOI NDE NDE, aHb 1:2
AYE TI BIRA, aËp 6:13 ala yü **a.** kue
AYE TI MBENI NGOI, Mt 13:39 **a.** ague ti
AYE TI NGOI SO, Mt 24:3 fä so **a.** ahunzi
2aC 4:4 nzapa ti **a.** asara si bibe avuko
aGl 1:4 lo zi e na yâ ti **a.**
Mt 28:20; Mc 10:30; Lc 18:30; 1Tm 6:17.
AYE TI SIONI, Kus 13:10 si singo na mara ti **a.**
AZO, Kus 15:14 bungbi ti **a.** ndali ti iri ti lo
aRm 9:25 Ala so ayeke **a.** ti mbi pëpe
aGl 1:10 mbi gi ti nzere na lê ti **a.**?
Tt 2:14 gi **a.** ti lo, so ala yapu
aHb 8:10 ala yeke ga **a.** ti mbi
1Pi 2:9 **a.** so aga ye ti Nzapa wani
Apc 18:4 **A.** ti mbi, ala sigigi
2aC 6:16; 2Tm 2:2.
AZO MINGI MINGI, Mc 12:37 **a.** ayeke mä lo
Apc 7:9 **a.**, so alingbi ti diko ala pëpe

Apc 19:6 go ti **a.**, tongana toto ti
Jn 6:5.
AZO SO A SORO ALA, Mt 24:24 ala handa **a.**
Mt 24:31 a-ange ti lo ayeke bungbi **a.**
Mc 13:20 ndali ti **a.**, lo kiri na alango ni
Mc 13:27 na nda ti sese ala yeke bungbi **a.**
Lc 18:7 Nzapa abâ si a fâ ngbanga nzoni na **a.**
Mt 24:22; aRm 8:33; aCl 3:12; 2Tm 2:10.
AZO SO . . . NZONI-KUE, Kus 26:10 kanga **a.**
aRm 12:13 kangbi ye na **a.** alingbi na
1aC 6:2 **a.** ayeke fâ ngbanga ti dunia
aËp 3:8 mbi yeke kete ahon tanga ti **a.**
aËp 4:12 kiri na **a.** na nzoni lege
Apc 11:18 ngoi ti mû futa ti **a.**
Apc 17:6 wali ni anyon mênë ti **a.**
Mt 27:52; Apc 13:7; 18:24.
AZO TI ÂNDÖ, aHb 11:2.
AZO . . . TI ATONGORO, Mt 2:1 **a.** alondo na
Mt 2:7, 16.
AZO TI BATANGO, Mt 8:33; Mc 5:14; Lc 8:34.
AZO TI CHANGENGO NGINZA, Jn 2:15.
AZO TI DA, Mt 10:36 awato ayeke **a.** ti lo wani
aËp 2:19.
AZO TI KOMANDE TI GBATA NI, Kus
16:20, 22.
AZO TI NGOI, Mt 24:34 **a.** so ahon pëpe
Lc 11:51 hunda mênë na tïtî **a.** so
aËp 3:5 fa tënë so pëpe na **a.** so ahon
aPh 2:15 **a.** so, so sarango ye aba bango
Mt 12:39; 23:36; Lc 21:32.
AZO TI SARANGO NZONI NA ZO, Lc 22:25.

B

BÂ, Mt 5:8 bê avuru, fade ala **b.** Nzapa
Mt 6:26 ala **b.** andeke ti nduzu
Mt 13:14 **b.**, me mä yâ ni oko pëpe
Mt 27:53 na azo mingi a**b.** ni
Lc 1:78 e yeke **b.** ande mbeni lumière
Lc 9:62 gbu charrue na a**b.** aye na peko
Lc 19:44 ngoi so a **b.** kusala ti mo
Jn 1:18 zo ade a**b.** Nzapa lâ oko pëpe
Jn 8:56 Abraham aku ti **b.** lango ti mbi
Jn 14:9 a**b.** mbi a**b.** nga Babâ awe
Jn 20:29 mä na bê ngbanga ti so a**b.** mbi?
Kus 4:13 a**b.** so ala manda mbeti pëpe
Kus 10:34 **b.** so Nzapa asara kangbi pëpe
Kus 15:36 zia e kiri e gue e **b.** aita
Kus 17:22 Azo ti Athènes, mbi **b.** so
aRm 1:20 asarango ye so a**b.** pëpe asigigi
aRm 4:19 lo **b.** so tere ti lo awoko awe
aRm 6:11 ala **b.** tere ti ala so ala kui awe
aRm 8:24 tongana zo a**b.** ye awe, lo ku ni?
aRm 8:27 lo so a**b.** yâ ti bê ahinga
aRm 12:3 **b.** tere ahon ti so a lingbi pëpe
aRm 14:5 zo a**b.** ti lo mbeni lango kota
1aC 8:2 zo a**b.** ti lo atene ni hinga ye
1aC 10:12 zo a**b.** atene ni luti awe, hange
1aC 16:18 **b.** azo tongaso na nene ni
2aC 1:7 ala yeke **b.** pasi tongana e
2aC 3:7 lingbi pëpe ti **b.** lê ti Moïse
2aC 10:2 a**b.** e tongana azo ti mitele
aGl 6:3 a**b.** tere so lo yeke mbeni ye
aPh 2:3 ala **b.** amba ti ala kota ahon ala
aCl 1:16 aye so lê a**b.** nga so lê a**b.** pëpe
2aT 1:10 lango ni so azo a**b.** lo, bê adö
1Tm 5:17 ancien so a **b.** alingbi na gonda
aHb 2:17 aye so a**b.** Nzapa
aHb 10:29 **b.** ngere ti mênë ti mbele so
aHb 11:13 ala **b.** azendo so yongoro kâ
aHb 11:26 lo **b.** zonga so a zonga na Christ
aHb 13:7 **b.** ye ti peko ti sarango ye ti ala
Jac 1:7 zia zo tongaso a**b.** ti lo pëpe
1Pi 2:12 lango so lo ga ti **b.** kua
1Jn 1:1 e **b.** ni mbilimbili, nga e andu ni
1Jn 4:20 ndoye ita ti lo pëpe, so lo **b.** lo
Apc 3:18 yorö ti lê si mo **b.** ndo
Kus 1:10; 1aC 1:22; 1Tm 6:16; Jac 1:23.
BAAL, aRm 11:4 akuku na gbe ti **B.** pëpe
BABA, Lc 1:51 **b.** na bê ti ala, akangbi ala
1aC 8:1 Hingango ye apusu zo ti sara **b.**
1Tm 3:6 si **b.** alï lo pëpe
Jac 4:6 Nzapa ake azo ti **b.**
Jac 4:16 **B.** tongaso kue ayeke sioni
Mc 7:22; 1aC 4:6; 5:2; 13:4; 2Tm 3:2.
BABÂ, Mt 6:9 **B.** ti e so ayeke na yayu
Mt 23:9 iri mbeni zo ti sese **B.** pëpe
Lc 2:49 mbi duti na yâ ti da ti **B.** ti mbi?
Jn 8:44 Ala yeke ti **b.** ti ala Zabolo
Jn 14:28 **B.** ayeke kota ahon mbi
1aC 4:15 **b.** ti ala na lege ti nzoni tënë
aËp 6:4 a**b.**, son bê ti amolenge pëpe
Jac 1:17 **B.** ti alumière na lê ti nduzu
Mt 10:37; 26:29; Jn 10:30; 14:6, 24; aËp 4:6;
Apc 14:1.
BABÂ NA MAMA, Mt 10:21 amolenge ake a**b.**
Lc 18:29 Zo so azia **b.** ndali ti royaume
Lc 21:16 fade a**b.** azia ala na maboko ti
2aC 12:14 amolenge abata ye teti a**b.** pëpe
aËp 6:1 Amolenge, mä yanga ti a**b.** ti ala
2Tm 3:2 azo so ake yanga ti a**b.**
Mc 13:12; Lc 2:27; aRm 1:30; aCl 3:20.
BA BANGO, aPh 2:15 sarango ye a**b.**
BABYLONE, Apc 17:5 **B.**, Ngangu gbata
Apc 18:2.
BAGARA, 1aC 9:9 kanga yanga ti **b.** pëpe
BÂ GIGI, 2aC 5:17 fini création; afini ye a**b.**
aCl 1:17 na lege ti lo tanga ti aye kue a**b.**
Mc 2:27; Jn 1:3.
BÂ KOZONI, aHb 11:40 Nzapa a**b.** awe
BALAAM, Jude 11 sioni lege ti **B.**
Apc 2:14.

BALAK, Apc 2:14.
BALE, Apc 16:12 tuku dû ti sembe na ndo ti **b.**
Apc 22:1 fa na mbi **b.** so ngu ni amû fini
BALÊE, Lc 15:8 **b.** yâ ti da ti lo ti gi nginza ni
BÂ LEGE, aHb 5:9 **b.** ti mungo salut na ala kue
BALE-MBASAMBALA, Lc 10:1 lo tokua ala **b.**
BALE-OKO, Apc 2:10 vundu asi teti lango **b.**
Mt 25:1; Apc 13:1.
BALE-OKO NA USE, Mt 10:2 abazengele **b.**
Jac 1:1 na akete mara **b.**
BALE-OSIO, Mc 1:13 yando lango **b.**, Satan
Mt 4:2; Kus 1:3.
BA LI NA GBE TI, Lc 24:52 Ala **b.** lo na ala
aHb 1:6 Zia a-ange ti Nzapa a**b.** lo
Mt 2:11; Jn 9:38; Kus 10:25; Apc 3:9.
BAMARA, aHb 11:33 ala kanga yanga ti a**b.**
1Pi 5:8 Zabolo atambela tongana **b.**
Apc 5:5 **b.** ti kete mara ti Juda
BÂ MAWA, aRm 9:15 **b.** ti zo so mbi ye ti **b.**
aHb 4:15 kota prêtre so a**b.** ti e
BÂ MBENI YE TONGANA SUMA, Kus 10:10;
11:5; 22:17.
BÂ MBENI ZO KOTA AHON MBENI, Jac 2:4.
BÂ NA NENE NI PËPE, Mt 23:23 ala **b.** aye so
1Tm 5:12.
BÂ NA NZONI LÊ, aRm 14:18; 16:10.
BÂ NDA TI YE, 1aC 10:15 azo so ahinga ti **b.**
BÂ NDO, aHb 12:15 **b.** nzoni si a gbanzi zo
Lc 7:22; Kus 9:12.
BANGA, Lc 13:29.
BANGO LEGE TI AYE, aËp 1:10 **b.** tongana
BANGO LI, Kus 2:17.
BANGO MAWA, aRm 12:1 na lege ti **b.**
aPh 2:1 wala yengo tere nga **b.** ti mba
aCl 3:12 ala yü tâ **b.** ti zo
BANGO NDO, aRm 1:28 **b.** so anzere pëpe
aRm 15:5 oko **b.** so Christ ayeke lani
aPh 2:5 bata na li ti ala **b.** so
aPh 3:15 zia e duti na mara ti **b.** tongaso
1aC 7:25, 40; 1Pi 4:6.
BANGO NDO NA NDO TI, Kus 1:20.
BANGO YÂ TI AZO, 1Tm 5:21 na **b.** bango pëpe
BÂ PASI, Lc 24:26 A lingbi Christ a**b.** ti aye so
aRm 8:17 **b.** legeoko si a mû gloire na e
1aC 12:26 oko a**b.**, atanga ni kue a**b.**
2aC 1:7 ala yeke **b.** tongana e
aPh 1:29 mä na bê na lo, nga **b.** ndali ti lo
aPh 3:10 ti **b.** tongana lo
2Tm 2:3 mo duti nduru ti **b.**
aHb 2:9 lo **b.** juska ti kui teti zo
1Pi 2:21 Christ a**b.**, lo zia na ala tapande
1Pi 3:17 **b.** ngbanga ti so ala sara nzoni
1Pi 4:1 a**b.** na yâ ti mitele, ti lo na
1Pi 4:13 ala yeke **b.** so Christ abâ
Mt 16:21; Kus 26:23; 2Tm 1:8; aHb 2:18;
1Pi 3:14; 5:10.
BAPTISTE, Mt 3:1; 11:11; 14:2; Lc 7:33.
BARA, 1aC 16:21 So **b.** ti mbi Paul
2Jn 10 yamba lo na **b.** lo pëpe
Mt 27:29; Lc 1:28; 9:61; Jn 19:3.
BARABBAS, Jn 18:40 **B.** zo ti gbungo azo
BARAK, aHb 11:32.
BARNABAS, Kus 15:2; 1aC 9:6; aGl 2:1.
BARSABBAS, Kus 1:23; 15:22.
BARTHÉLEMY, Mt 10:3; Kus 1:13.
BATA, Mt 10:39 Zo so a**b.** âme, agirisa ni
Mt 23:3 ala **b.** ni. Me ala sara pëpe
Mt 28:20 ala fa na ala ti **b.** aye kue so
Lc 17:33 agirisa âme ti lo, fade lo **b.** ni
Jn 14:15 **b.** acommandement ti mbi
Jn 14:21 lo **b.** ni, lo si lo ndoye mbi
Kus 20:28 si ala **b.** congrégation ti Nzapa
aRm 14:6 **b.** lango, **b.** ni ndali ti Jéhovah
1aC 9:17 a zia ye na maboko ti mbi ti **b.**
aGl 3:23 a **b.** e lani na gbe ti ndia
aGl 4:10 **b.** ngangu ambeni lango
aPh 4:7 siriri ti Nzapa a**b.** bê
aCl 1:5 beku so a **b.** na ala na yayu
1Tm 5:8 tongana zo a**b.** azo ti lo pëpe
1Tm 6:20 **b.** ye so a zia na maboko
aHb 1:3 **b.** aye kue na lege ti ngangu ti lo
1Pi 1:4 A **b.** ni na ala na yayu
1Pi 3:10 zia lo **b.** menga ti lo
1Pi 5:2 **b.** angasangbaga ti Nzapa
Apc 7:17 Molenge ti ngasangbaga, a**b.** ala
Apc 16:15 zingo na a**b.** abongo ti lo
Kus 4:3; 5:18; aRm 11:21; 2Tm 1:12, 14;
Jude 24; Apc 22:7.
BATA BIBE NZONI, 1Pi 4:7 **b.**, zia lê akpengba
BATA NZONI, 1aT 2:7.
BATA TERE, 1aC 7:36 lo **b.** ti lo nzoni pëpe
BATA ZO NA BË, aËp 4:31.
BATËME, Lc 12:50 mbi yeke na mbeni **b.** so
aRm 6:4 lu e na lege ti **b.** na kuâ ti lo
aËp 4:5 Seigneur oko, **b.** oko
Mt 3:7; Mc 10:38; Kus 10:47; aCl 2:12;
1Pi 3:21.
BATËME SO AYEKE FÄ TI, Lc 3:3; Kus 19:4.
BÂ TËNË TI, 1aC 4:3 Même mbi **b.** mbi pëpe
1aC 4:4 me Jéhovah si ayeke **b.** mbi
BÂ TERE TI BÂ, 1aC 11:28 **b.** wala lo lingbi
2aC 13:5 **b.** wala ala yeke na yâ ti mabe
BATIZE, Mt 3:11 **b.** ala na yingo vulu
aRm 6:3 a **b.** e na yâ ti kuâ ti lo?
1aC 10:2 **b.** na yâ ti Moïse na mbinda
1aC 12:13 a **b.** e kue na yâ ti tere oko
Mt 3:13; 28:19; Mc 1:8; Lc 3:16; Jn 1:26, 33;
Kus 2:41; 1aC 1:17; 15:29.
BA YÂ NI KIRIKIRI, Kus 20:30 atënë so ala **b.**
BA YÂ TI, Kus 13:10 mo zia pëpe ti **b.** alege ti
2aC 4:2 **b.** tënë ti Nzapa pëpe
2Pi 3:16 ayeke **b.** Mbeti ti Nzapa

BÂ YÂ TI AYE, 2Tm 2:7 ndara ti **b.**
BÂ YÂ TI AZO BANGO, Jac 2:1 ala **b.** si
Jac 2:9 ngbâ ti **b.**, ala sara siokpari
BÂ YÂ TI YE NZONI, 1aC 2:14 yingo si a**b.**
1aC 2:15 zo ti yingo a**b.**
1aC 14:24.
BAZENGELE, Mt 10:2 a**b.** bale-oko na use
1aC 4:9 a**b.** aga mbeni ngia
2aC 11:13 a**b.** ti wataka; ahanda azo
2aC 12:12 aye afa atene mbi yeke **b.**
aGl 1:1 Paul, azo airi mbi ti ga **b.** pëpe
aHb 3:1 **b.** nga kota prêtre: Jésus
Mc 3:14; 1aC 12:28; 15:9; Apc 21:14.
BE, Apc 6:4; 12:3.
BÊ, Mt 5:8 Ngia na ala so **b.** ti ala avuru
Mt 15:8 **b.** ti ala ague yongoro na mbi
Mt 22:37 ndoye Jéhovah na **b.** kue
aRm 10:10 a yeke na **b.** si zo amä na **b.**
aRm 11:7 **b.** ti ala akpengba
1aC 9:17 sara ye na **b.** ti mbi, wara futa
aËp 1:18 lê ti **b.** ti ala azi
aËp 6:7 sara kua ti ngbâa na nzoni **b.**
aHb 3:8 kpengba **b.** ti ala pëpe
1Pi 5:2 bata angasangbaga na **b.** ti ala
Apc 17:17 Nzapa azia na **b.** ti ala ti sara
Lc 12:34; Jn 5:19, 30; 7:28; 8:28, 42;
2aC 3:3; 11:29; aËp 1:11; Jac 4:8; 5:8;
1Pi 3:15.
BÊ ADÕ, Bâ nga YE TI DONGO BÊ.
Mc 16:8 **b.** ti ala ngangu mingi
Lc 4:22 **b.** ndali ti apendere tënë
2aT 1:10 azo so abâ lo, **b.** ti ala
Lc 2:18; Kus 7:31.
BÊ APIKA, Lc 2:47 **b.** ndali ti aye so lo hinga
Mt 15:31; Mc 9:15.
BÉELZÉBOUB, Mt 10:25; 12:24; Mc 3:22.
BÊ GI NA NDUZU, Lc 12:29 zia ti duti na **b.**
Jn 10:24.
BEKPA, Mc 3:17 Boanergès, aMolenge ti **B.**
Apc 6:1 go atoto tongana **b.**, atene: Ga!
BEKU, Mt 12:21 **b.** ti amara aduti na iri ti lo
Kus 17:31 lo mû tâ **b.** na azo
Kus 26:7 tënë ti **b.** so si abi tënë na li
aRm 5:5 **b.** azia kamene na lê pëpe
aRm 8:20 gbe ti buba ye, ndali ti **b.**
aRm 8:24 **b.** so abâ ni ayeke **b.** pëpe
aRm 15:4 na gbungo ngangu e duti na **b.**
aËp 2:12 **b.** pëpe nga na Nzapa pëpe
1aT 4:13 azo so ayeke na **b.** pëpe
aHb 3:14 tongana e gbu ngangu **b.**
aHb 6:19 **b.** so, kale ti mangboko
aHb 10:23 **b.** so e sara tënë ni
1Pi 3:15 hunda ala na nda ti **b.** so
1aC 9:10; 2aC 1:15; aËp 4:4; aCl 1:27.
BÉLIAL, 2aC 6:15 atingbi Christ na **B.**?
BEMBE, Lc 11:54.
BENGBA, Apc 17:3 mbeni **b.** nyama ti ngonda
Mt 27:28.
BENJAMIN, Apc 7:8.
BEOKO, 1aC 1:30 **b.** na Christ Jésus
2aC 5:17 zo ayeke **b.** na Christ
BERE, Kus 26:11 pusu ala ti **b.** mabe ti ala
Mt 26:70; Jn 18:25; Kus 3:14; 2Tm 2:12;
Tt 1:16.
BERGER, Mt 26:31 Fade mbi dë **b.** ni, na
Lc 2:8 a**b.** ayeke lango na gigi
Jn 10:11 Mbi **b.** so ayeke nzoni, so akä
Jn 10:16 yeke ga kundu oko, **b.** oko
aËp 4:11 a**b.** na awafango ye
aHb 13:20 Jésus, kota **b.**
1Pi 5:4 kota **b.** afa tere ti lo na gigi
Mt 9:36; 25:32.
BÊ SO AYE TI . . . NZONI NA ZO, aGl 5:22.
BE-TA-ZO, Mt 24:45 Zo wa ngbâa **b.**
Lc 12:46 azo so ayeke **b.** pëpe
Lc 16:10 **b.** na kete ye, **b.** na ye mingi
1aT 3:7 fa so ala yeke **b.**
2Tm 2:2 zia ni na tïtî azo so ayeke **b.**
2Tm 2:13 e yeke **b.** pëpe, lo ngbâ **b.**
Tt 2:10 fa so ala yeke **b.** na aye kue
1Pi 4:19 Wasarango ye so ayeke **b.**
Apc 2:10 Duti **b.** juska na kuâ
Apc 3:14 témoin so ayeke **b.**
Apc 17:14 a**b.** so a iri na a soro ala
Kus 2:27; 13:35; aRm 3:3; 1aC 4:2; 1aT 2:10;
aHb 7:26; Apc 15:4; 19:11.
BE-TA-ZO PËPE, 2Tm 3:2 azo aduti ande **b.**
BÉTHANIE, Mt 21:17; 26:6; Jn 1:28; 11:1.
BETHLÉHEM, Mt 2:1 a dü Jésus na **B.**
Mt 2:5; Lc 2:4.
BETHPHAGÉ, Mt 21:1 na **B.** Jésus atokua use
BETHSAÏDA, Mt 11:21; Lc 9:10; Jn 1:44.
BE-TI-MOLENGE, aCl 2:18, 23 **b.** so gi mvene
BÊ TI WARANGO YE, 1aC 5:11 zia zo ti **b.**
aËp 5:3 même sara tënë ti **b.** pëpe
1Tm 3:8 sara **b.** na lege ti likisi pëpe
2Pi 2:3.
BÊ USE, Jac 1:8; 4:8.
BEZOIN, Mt 6:32 Babâ ahinga ala yeke na **b.**
1aC 12:21 maboko: na **b.** ti mo pëpe
aRm 16:2; aHb 5:12; 7:27.
BI, Jn 12:31 **b.** mokonzi ti dunia na gigi
Mt 3:10; 5:25; 7:19.
BÏ, Jn 9:4 **B.** ayeke ga, zo asara kua pëpe
aRm 13:12 **B.** aga nduru ti hon awe
1aT 5:2 ga tongana zo ti nzi na **b.**
Apc 22:5 **b.** aduti dä mbeni pëpe
Lc 18:7; 1aT 5:5; Apc 7:15; 12:10.
BIA, Mt 26:30 sepela Nzapa na **b.** awe
Kus 16:25 Paul na Silas ahe **b.** ti sepela
aËp 5:19 na a**b.** ti yingo na mozoko

aCl 3:16 a**b.** ti yingo
Apc 15:3 ala he **b.** ti Moïse
BIAZO, 1aC 2:6 na popo ti ala so ayeke a**b.**
aHb 5:14 kpengba kobe ayeke ti a**b.**
aHb 6:1 e sara kue ti ga a**b.**
BI BÊ, aRm 8:5 a**b.** ti ala na ndo ti aye ti mitele
1aC 12:25 amembre ni kue a**b.** na mba
aËp 3:20 sara ahon so e hunda wala e **b.**
aPh 2:6 lo **b.** ti gbugburu ndo pëpe
aPh 3:19 ala **b.** na ndo ti aye ti sese
aPh 4:8 ala ngbâ ti **b.** ala na aye so
aPh 4:10 ala kiri ato nda ti **b.** na mbi
aHb 2:6 Zo ayeke nyen si mo **b.** na lo?
aHb 3:1 ala **b.** nzoni na bazengele nga
BIBE, Mt 16:23 mo na a**b.** ti Nzapa pëpe, me
Mt 22:37 ndoye Jéhovah na **b.** ti mo kue
Kus 17:11 **b.** ti ala ayeke nzoni
aRm 11:34 zo wa ahinga **b.** ti Jéhovah?
aRm 12:2 sarango si **b.** akiri fini ni
1aC 1:10 **b.** oko nga bango ndo oko
1aC 2:16 zo wa ahinga **b.** ti Jéhovah?
2aC 4:4 nzapa ti ngoi so asara si **b.** avuko
2aC 10:5 mû **b.** kue na ngbâa ti sara si **b.**
aPh 3:15 ala yeke na mbeni **b.** nde
aPh 4:2 duti na oko **b.** na yâ Seigneur
aHb 4:12 hinga nda ti a**b.** ti bê
Jac 4:5 **B.** ti kota bê so
1Pi 1:13 leke **b.** ti ala ti sara ngangu kua
1Pi 4:1 ala nga ala mû oko **b.** ti lo
aRm 7:25; aPh 4:7.
BIBE TI HANDANGO ZO, 2aT 2:11 **b.** asi na ala
BINGO, Mt 25:30 na yâ ti **b.**
Jn 3:19 azo aye **b.**
aRm 1:21 bê ti ala aga **b.**
1aT 5:4 ala yeke na **b.** pëpe, si lango ni
1Pi 2:9 iri ala ti sigigi na yâ ti **b.**
1Jn 1:5 **b.** ayeke na yâ ti lo pëpe
Mt 6:23; Lc 11:36; 2aC 6:14; aËp 4:18;
2Pi 1:19.
BINGO BÊ, aRm 8:6 **B.** na mitele
BIO, Mt 23:27 yâ ni asi na a**b.** ti akuâ
Jn 19:36 Fade a kungbi **b.** ti lo pëpe
BIO-TI-LI, Mt 27:33; Mc 15:22; Lc 23:33.
BIRA, Mt 24:6 ala yeke mä tënë ti a**b.**
1aC 14:8 zo wa aleke tere ti sara **b.**?
2aC 10:3 e yeke tiri **b.** ti mitele pëpe
2aC 10:4 Aye ti **b.** ayeke ti mitele pëpe
aCl 2:23 **b.** so zo asara na nzara ti bê
1Tm 1:18 mo ngbâ ti tiri pendere **b.**
2Tm 4:7 Mbi tiri pendere **b.** ni
Apc 12:7 **b.** alondo na yayu: Michel
Apc 12:17 sioni nyama ague ti sara **b.**
Apc 16:14 **b.** ti kota lango ti Nzapa
Lc 21:9; Jac 4:1; Apc 19:11, 19.
BI TËNË, aRm 8:33 Zo wa a**b.** na li ti
BI TERE, 1Tm 4:15 **b.** kue na yâ ni
2Tm 2:4 turugu a**b.** pëpe na
BI YE TONGANA DÉ, Jn 19:24; Kus 1:26.
BLÉ, Mt 3:12; 13:25; Lc 22:31; Jn 12:24.
BOANERGÈS, Mc 3:17 lo mû na ala iri ti **B.**
BOAZ, Mt 1:5.
BONGO, Mt 6:25 tere ahon **b.** pëpe?
Mt 9:16 fü na lê ti kä ti ngbene **b.**
Mt 23:5 sara si yanga ti **b.** ayo
Mt 27:35 kangbi yâ ti a**b.** ti lo
Kus 20:33 sara bê ti **b.** ti zo pëpe
Jac 2:15 ita na **b.** pëpe
1Pi 3:4 **b.** so alingbi ti buba pëpe
Jude 23 même **b.** ti yâ ni
Mt 6:28; 17:2; 21:8; Lc 24:12; Jn 11:44;
19:2, 40; 20:5, 7; Kus 19:12; Apc 3:18;
16:15.
BONGO TI FUNGO NA ASAC, Apc 11:3.
BONGO TI LIN, Apc 19:8, 14.
BONGO TI NDO NI, Mt 5:40 zia lo mû **b.** nga
Apc 16:15 ngbâ na zingo ni abata a**b.**
Mt 24:18; aHb 1:12; Jac 5:2; 1Pi 3:3.
BONGO TI WEN, aËp 6:14 yü mbilimbili . . . **b.**
1aT 5:8 yü na kate **b.** ti mabe
BOZO TI KOBE, Mt 10:10; Lc 22:35, 36.
BOZO TI NGINZA, Lc 10:4; 12:33; 22:35, 36.
BOZO TI VIN, Mt 9:17; Mc 2:22; Lc 5:37.
BUBA 1, Mt 12:33 si keke a**b.**, nga lengo ni a**b.**
Mt 24:15 ye ti saleté so asara si ye a**b.**
Lc 15:13 ngambe ni, lo **b.** aye ti lo
Kus 14:8 koli so agere ti lo a**b.**
Kus 15:16 kpangba so a**b.** fade mbi yä
1aC 15:33 asioni zo a**b.** nzoni sarango ye
2aC 4:16 zo ti gigi ayeke **b.** bubango
2aC 5:1 tongana da ti e, tente so, a**b.**
2Tm 3:8 azo so li ti ala a**b.** kue awe
Mc 3:3; Kus 2:27, 31; 13:36; 1aC 15:50;
2aC 11:3; 1Tm 6:5; 2Pi 1:4; Apc 19:2.
BUBA 2, Mt 12:36 **b.** tënë kue so azo atene
Mt 25:2 Oku ayeke amasia ti **b.**
2Tm 2:23 ke ahundango ndo ti **b.**
Mt 5:22; aËp 5:4; aCl 3:8; 1Tm 6:9;
Tt 3:3, 9; 1Pi 2:15.
BUBA IRI, 1aC 4:13 ngoi so azo ayeke **b.** ti e
BUBA NENGO, 1Tm 4:7 a**b.** ti ye ti nzoni-kue
2Tm 2:16 senge tënë so a**b.** ti ye
1Tm 1:9; 6:20.
BUBA PËPE, aRm 1:23 tere ti Nzapa alingbi **b.**
aRm 2:7 gi tere so alingbi **b.**
1aC 9:25 couronne so alingbi ti **b.**
1aC 15:42 zingo ni tere so alingbi ti **b.**
1aC 15:50 wara tere so alingbi **b.**
1aC 15:52 zingo akuâ na tere so alingbi **b.**
aËp 6:24 ndoye so ayeke **b.**
1Tm 1:17 Gbia, so tere ti lo alingbi **b.**

2Tm 1:10 lumière na ndo tere so a**b.**
1Pi 1:4 ye ti héritier so alingbi ti **b.**
1Pi 1:23 ngongoa so alingbi ti **b.**
1Pi 3:4 zo ti yâ ni so alingbi ti **b.**
BUBA YÂ TI, aGl 1:7 aye ti **b.** nzoni tënë
Tt 2:7 **b.** fango ye ti mo pëpe
BUBA YE, aRm 8:20 zia création na gbe ti **b.**
2Pi 2:16 akanga lege na **b.** so prophète
BUKU, aHb 9:19 fi ni na tere ti **b.**
Kus 19:19; aHb 10:7.
BUNGBI, Mt 12:30 a**b.** na mbi pëpe akangbi
Mt 23:37 **b.** amolenge ti mo tongana
Mt 24:31 ala yeke **b.** azo so a soro ala
Mt 25:32 **b.** amara kue na gbele lo
Mt 27:1 a**b.** ti mä tere na ndo Jésus
Jn 4:36 **b.** alê ti kobe teti fini
Kus 4:32 ala **b.** aye ti ala kue oko
Kus 17:4 amä na bê na ala **b.** na Paul
1aC 6:16 a**b.** na wali-ndumba, tere oko
1aC 6:17 zo so a**b.** oko na Seigneur
2aC 6:15 nyen a**b.** zo so amä na bê na
aHb 10:25 kpe **b.** ti e pëpe
Apc 16:16 **b.** ala oko: Harmaguédon
Mt 3:12; Jn 11:52; Kus 2:44; 17:5; 19:39, 40; 24:12; 1aC 5:4; Apc 16:14.
BUNGBI NGINZA, 1aC 16:1, 2.
BURUMA, Lc 5:12.
BUZE, 2Tm 2:4 dengo **b.** ti gigi so

C

CAÏN, aHb 11:4; 1Jn 3:12.
CAÏPHE, Jn 11:49; 18:13, 28; Kus 4:6.
CANA, Jn 2:1; 4:46.
CAPERNAÜM, Mt 11:23 **C.**, zu na Hadès
Mt 4:13; Lc 4:23; Jn 2:12; 6:59.
CASQUE, aÉp 6:17 **c.** ti salut
1aT 5:8.
CÉDRON, Jn 18:1.
CEINTURE, Mt 3:4; Kus 21:11.
CÉPHAS, 1aC 9:5; 15:5; aGl 2:14.
CÉSAR, Mc 12:17 kiri na **C.** aye ti **C.**
Lc 23:2 kanga lege ti futa lapo na **C.**
Jn 19:15 E yeke na gbia nde pëpe, gi **C.**
Mt 22:17; Lc 2:1; 20:25; Jn 19:12.
CÉSARÉE, Mt 16:13; Kus 10:1; 23:23.
CHALDÉE, Kus 7:4.
CHAMEAU, Mc 1:6 bongo, na kuä ti tere ti **c.**
Mt 19:24; 23:24.
CHANGÉ, aRm 12:2 **c.** na sarango si bibe ti ala
Kus 6:14; aHb 7:12.
CHANGÉ BÊ, Mt 3:2 **c.**, royaume aga nduru
Mt 12:41 **c.** na peko ti tënë so Jonas afa
Lc 15:7 bezoin ti **c.** ti ala pëpe
Kus 3:19 ala **c.** ti ala na lege ti ala
2aC 7:10 vundu asara si zo a**c.** ti lo
2Tm 2:25 si so Nzapa asara si ala **c.**
aHb 6:6 ti kiri na ala na fini ti **c.**
Apc 16:9 **c.** ti ala pëpe ti mû gloire
Mt 3:11; 11:21; Lc 13:3; 16:30; 17:4; Kus 11:18; 2aC 12:21; 2Pi 3:9; Apc 2:5, 21; 3:19.
CHANGÉ CHANGENGO, 1aC 7:31.
CHANGÉ LEGE, Kus 15:3 azo ti amara a**c.**
CHANGENGO BÊ, Mt 3:8 lengo alingbi na **c.**
Kus 26:20 akusala so alingbi na **c.**
Lc 24:47.
CHARRUE, Lc 9:62 so agbu **c.** na lo bâ na peko
CHÉRUBIN, aHb 9:5 a**c.** so gbede ti ala
CHRÉTIEN, Kus 11:26 a iri adisciple a**C.**
Kus 26:28 kete ngoi ague na mbi ti ga **C.**
1Pi 4:16 bâ pasi ndali ti so lo yeke **C.**
CHRIST, Mt 16:16 Mo yeke **C.**
aRm 8:17 ahéritier legeoko na **C.**
1aC 12:12 ala yeke tere oko, ti **C.** nga
1aC 15:23 na molongo: **C.** kozo li ti ye
aPh 2:11 atene so **C.** ayeke Seigneur
aCl 1:24 tere ti mbi, aye ti vundu ti **C.**
1Pi 4:13 azo so abâ apasi so **C.** abâ
Apc 20:4 komande na **C.** ngu saki oko
Jn 17:3; 1aC 1:13; 3:23; 7:22; 2aC 12:10; aGl 3:29; aÉp 5:23; aCl 1:27; 1Pi 2:21.
CHRIST TI WATAKA, Mt 24:24; Mc 13:22.
COMMANDEMENT, Mt 15:3 doro **c.** ti Nzapa
Mt 15:9 ala fa gi a**c.** so alondo na azo
Mt 22:40 Ndia kue aluti na ndo a**c.** use
Mc 12:28 Kozo **c.** ayeke so wa?
Jn 12:50 **c.** ti lo ayeke fini ti lakue lakue
Jn 14:21 yeke na a**c.** ti mbi na abata ni
aCl 2:22 So kue ayeke gi a**c.** ti azo
1Jn 2:7 mbi sû na ala fini **c.** pëpe, me
1Jn 5:3 me a**c.** ti lo ane pëpe
Mc 12:31; Jn 10:18; 1Jn 3:23; Apc 12:17.
CONGRÉGATION, Kus 16:5 a**c.** ague na li ni
Kus 20:28 ala bata **c.** ti Nzapa
1aC 14:34 awali aduti kpô na yâ ti a**c.**
aÉp 5:24 **c.** awoko tere na gbe ti Christ
aCl 1:18 lo yeke li ti tere ni, **c.**
aHb 12:23 **c.** ti akozo molenge, a zia iri
1aC 14:19; aGl 1:13; aÉp 1:22.
CORNEILLE, Kus 10:1, 3, 22, 24, 25, 30, 31.
COUDÉE, Apc 21:17.
COURONNE, 1aT 2:19 **c.** so e pika kate dä
2Tm 4:8 a bata na mbi **c.**
Apc 2:10 mbi mû na mo **c.** ti fini
Mt 27:29; Jac 1:12; 1Pi 5:4.
CRÉATION, aRm 8:20 **c.** na gbe ti buba ye
aRm 8:22 **c.** kue angbâ ti dema legeoko
2aC 5:17 Christ ayeke fini **c.**
aGl 6:15 fini **c.** si ayeke kota ye
aCl 1:23.

CRÉATURE, Jac 1:18 akozo li ti a**c.** ti lo
Apc 4:6; 5:6.
CROIX. Bâ KEKE TI PASI.
CYMBALE, 1aC 13:1.

D

DA, Mt 21:13 iri **d.** ti mbi **d.** ti sambela
Mt 23:38 a zia **d.** ti ala na ala awe
Mc 3:25 tongana yâ ti **d.** akangbi
Lc 17:28 ala lu ye, ala leke **d.**
Kus 7:48 Lo lango pëpe na yâ ti a**d.**
Kus 20:20 fa tënë **d.** na **d.**
aRm 16:5 congrégation na yâ ti **d.** ti ala
1aC 3:9 ala yeke **d.** so Nzapa si aleke
1aC 3:10 hange na lege so lo leke **d.**
aËp 2:21 Na yâ ti lo **d.** ni kue atingbi
1Pi 2:5 leke ala ti ga **d.** ti yingo
Mc 10:30; 2aC 5:1; aHb 3:3, 6.
DABE, Lc 17:32 **d.** ti ala na wali ti Lot
Lc 22:19 ngbâ ti sara so ti **d.** na mbi
Kus 10:31 **d.** na amatabisi so mo mû
2Tm 1:5 Mbi **d.** ti mbi na mabe ti mo
aHb 10:32 ngbâ ti **d.** ala na angoi ti ândö
aHb 13:7 **d.** ti ala na azo so amû li ni
2Pi 1:12 mbi yeke **d.** ti ala na aye so
Lc 23:42; 1aC 11:25; 2Pi 3:2.
DALE, Apc 16:13 asioni tënë so akpa a**d.**
DAMAS, Kus 9:2.
DAMBA, Apc 9:10; 12:4.
DANDARA, Lc 17:20 ga **d.** tongaso pëpe
Jn 7:13; 18:20; Kus 20:20.
DA-NGBANGA, 1aC 4:3 **d.** ti azo
Kus 17:34.
DANGO BÊ, Kus 10:4 Asambela, ye ti **d.**
2Pi 1:13 zingo ala na lege ti atënë ti **d.**
2Pi 3:1 zingo ala na lege ti tënë ti **d.**
DANIEL, Mt 24:15.
DA TI KANGA, 1Pi 3:19 ayingo so ayeke na **d.**
Apc 2:10 Zabolo abi ambeni na **d.**
Mt 5:25; 11:2; Lc 22:33; Kus 5:19, 21; 16:26.
DA TI LANGO, 2aC 5:2 E dema na yâ ti **d.** so
DA TI NGIA, Kus 19:29; aHb 10:33.
DAVID, Mt 21:9 E voro mo, sö Molenge ti **D.**!
Lc 20:41 Christ ayeke molenge ti **D.**?
Kus 2:34 **D.** amontê na yayu pëpe
Kus 2:29.
DAWA, 2Jn 9 Zo kue so ahon na **d.**
DÊ, Apc 3:15 mo yeke **d.** pëpe nga wâ pëpe
Mt 10:42; Apc 3:16.
DË, Mt 24:12 ndoye ti mingi ti azo ayeke **d.**
1aC 3:9 yaka ti Nzapa so a ngbâ ti **d.**
aHb 6:7 a **d.** yaka ni ngbanga ti ala
Apc 3:16 mbi yeke **d.** mo na gigi
Mt 26:31.
DEBA, Mt 5:34 mo **d.** oko pëpe na iri ti yayu
Jn 7:49 ahinga Ndia pëpe, a **d.** ala
aRm 12:14 iri tënë nzoni me **d.** azo pëpe
aGl 3:13 azi e na gbe ti **d.** so Ndia
aHb 6:13 **d.** pëpe na iri ti zo kota ahon
1aC 12:3; 16:22; aGl 1:8; Apc 22:3.
DEBA YANGA, Kus 2:30 Nzapa a**d.** na lo
aHb 6:17 Nzapa a**d.** ti lo ti fa so
aHb 7:20, 28.
DË BÊ, Mt 11:28 ga na mbi, fade mbi **d.** ti ala
Jn 11:19 aJuif aga na Marthe ti **d.** ti
1aC 14:3 zo so atene prophétie a**d.**
1aC 16:18 ala **d.** ti mbi
2aC 1:4 si e lingbi ti **d.** ti ala so ayeke
1aT 2:11 ti **d.** ti ala nga ti sara tënë mingi
Mt 5:4; aCl 2:2.
DË BUZE, Jac 4:13 e yeke **d.** na e wara nginza
DÉCAPOLE, Mt 4:25; Mc 5:20; 7:31.
DË GABA, Kus 17:18 aStoïcien a**d.** na lo
1aC 11:16 tongana zo aye ti **d.** na ndo ti
DË GO, Mt 14:10; Mc 6:16; Lc 9:9.
DË KITE, Kus 26:8 Ngbanga ti nyen ala **d.** so
Tt 1:9 suku na azo so a**d.**
Mc 11:23; 2Tm 4:15.
DË KITE PËPE, Kus 1:3 gbâ ti afä so a**d.** na ni
DEKONGO, Lc 19:40 fade atënë ayeke **d.**
Lc 23:21 **d.**, ala tene: Kanga lo
Jac 5:1 azo ti mosoro a**d.** ndali ti
Kus 21:34.
DEMA, aRm 8:22 création kue angbâ ti **d.**
aRm 8:26 yingo ahunda na atënë ti **d.**
aRm 11:2 Élie a**d.** na Nzapa ndali ti Israël
Jac 5:9 **d.** na tere ti mba pëpe
1Pi 4:9 yamba tere na **d.** pëpe
2aC 5:2.
DEMANGO TERE, aHb 13:17.
DEMA TERE, Mt 2:18 na Rama, toto na **d.**
Jn 16:20 ala yeke toto na **d.** na kongo
DË NA SESE, aRm 11:22.
DË NGBANGA, 2aC 1:9 e bâ so a **d.** ti kuâ
DË NGII, Apc 8:1.
DENGI MÊ, aHb 2:1 **d.** nzoni na aye so e mä
2Pi 1:19 ala sara nzoni tongana ala **d.**
1Tm 1:4; 4:1.
DENGO, 2Pi 2:22 Mbo akiri na tere ti **d.** ti lo
DENGO BÊ, Mt 11:29 **d.** ngbanga ti âme ti ala
Lc 2:25 **d.** so aga na azo ti Israël
aRm 15:4 **d.** so alondo na Mbeti ti Nzapa
2aC 1:3; aPh 2:1.
DENGO BUZE, Jn 2:16 da ti Babâ aga da ti **d.**!
2Tm 2:4 turugu abi tere pëpe na **d.**
Mt 22:5.
DENGO GABA, 1Tm 2:8; 6:4.
DENGO KITE, 1Tm 6:4 kobela ti atënë ti **d.**
Tt 2:8 zo ti **d.** aduti na kamene
DENIER, Mt 20:2 lango oko lo futa ala **d.** oko

Mt 20:9 zo oko oko awara **d.** oko
Mc 12:15 ga na mbi **d.** oko mbi bâ
Mt 20:10, 13; 22:19; Lc 20:24.
DESIZION, aRm 14:13 **d.** ti zia pëpe na gbele
1aC 7:37 mû **d.** ti duti zo so ade ahinga
2aC 10:2 mû angangu **d.** na tere ti
Kus 15:19; Apc 16:7.
DIACRE. Bâ WAKUA TI MUNGO MABOKO.
DIDI, Apc 17:12 a**d.** bale-oko ayeke agbia
DIDYME, Jn 11:16; 20:24.
DIKO, Mt 24:15 zo so a**d.** tënë ni abâ nda ni
Lc 22:37 **d.** lo na azo so akpe ndia pëpe
aRm 4:5 a **d.** mabe tongana mbilimbili
aRm 4:8 **d.** ande siokpari pëpe
aRm 4:24 a fa kozo so a yeke **d.** e
1aC 13:5 **d.** pëpe sioni so a sara na lo
2aC 3:2 azo kue ahinga ni na a**d.** ni
2aC 5:19 lo **d.** afaute ti ala pëpe
1Tm 5:9 Ti **d.** mbeni womua
Jac 2:23 Nzapa a**d.** lo zo ti mbilimbili
Apc 1:3 Ngia na zo so a**d.** atënë so
Kus 13:27.
DIKO KOZONI, aRm 8:30 ala so lo **d.**, lo iri ala
DIKO MBETI, 1Tm 4:13 **d.** na gbele azo
Lc 4:16; Kus 13:15; 1Tm 4:13.
DIKO NGERE, Lc 14:28; Kus 19:19.
DIKONGO SIONI TËNË . . . TI ZO, 2aC 12:20.
DIKONGO TËNË, aPh 2:14 aye kue na **d.** pëpe
DIKONGO TËNË NA GBE TI GO, aRm 1:29;
2aC 12:20.
DIKO NUMERO, Apc 13:18 a**d.** ti nyama ni
DIKO TËNË LAKUE, 3Jn 10 **d.** na iri ti e
DIKO TËNË NA GBE TI GO, 1aC 10:10.
DIKO ZO . . . MBILIMBILI, aRm 2:13 a yeke **d.**
aRm 3:24 si a **d.** na lege ti kota nzobe
aRm 5:1 a **d.** ndali ti mabe, duti na siriri
aRm 5:18 ye ti pekoni ayeke so a **d.**
aRm 8:33 Nzapa ayeke Lo so a**d.**
1Tm 3:16 a **d.** na yâ ti yingo, lo si na
Jac 2:24 **d.** na lege ti akusala
aRm 3:20; 5:9, 19; 8:30; aGl 2:16;
Jac 2:21, 25.
DÎME, Mt 23:23 ala yeke mû **d.** ti menthe me
Lc 18:12 Mbi yeke mû **d.** ti aye kue
aHb 7:5 a mû yanga ti ro a**d.**
aHb 7:9 Lévi so akamata a**d.** amû **d.**
DISCIPLE, Mt 28:19 azo ti amara kue aga a**d.**
Jn 8:31 ngbâ na tënë ti mbi, a**d.** ti mbi
Mt 10:24, 42; 26:26, 56.
DIVORCE, Mt 1:19 sara **d.** na Marie
Mt 5:31 sara **d.** na wali ti lo, mû mbeti
Mt 19:7 Moïse amû yanga ti **d.** na wali?
Mt 19:9 ndali ti lango-sioni asara **d.** na
Mc 10:11; Lc 16:18.
DÕ, Lc 3:9; Apc 14:20.
DÕ AZIA, aGl 6:9 **d.** pëpe lege ti sarango ye
aPh 2:7 **d.** ye kue, lo mû tere ti ngbâa
aPh 3:7 mbi **d.** ndali ti Christ
1Tm 5:8 lo **d.** mabe lo awe
2Tm 2:19 a**d.** lege so mbilimbili pëpe
2Pi 2:15 Ala **d.** nzoni lege awe
aGl 4:27.
DODO, Lc 15:25 lo mä mozoko na azo so a**d.**
DÖ NA MBETO, Jac 2:19 asioni yingo a**d.**
2Pi 2:10 **d.** pëpe na gbele azo so Nzapa
DONGO BË, aHb 12:28 sara kusala na **d.**
Mt 21:42.
DORO, Mt 5:19 a**d.** oko ti acommandement
Mt 15:3 **d.** commandement ti
Lc 21:24 amara a**d.** Jérusalem na gere
aHb 10:29 zo so a**d.** Molenge ti Nzapa
Apc 11:2 amara a**d.** gbata ti nzoni kue
DORO NDIA, aRm 2:25.
DÖ TERE, 1Tm 5:22 **d.** pëpe ti zia maboko
DOUANE, aRm 13:7 ahunda **d.**, futa na lo **d.**
DRACHME, Lc 15:8 wali na **d.** oko so agirisa
DROIT, 1aC 9:5 na **d.** ti sara mariage
1aT 4:6 nzi a**d.** ti ita ti lo pëpe
DÜ, Mt 1:16 Marie a**d.** Jésus
Lc 2:11 a **d.** na ala laso mbeni Sauveur
Jn 3:3 Tongana a kiri a **d.** zo pëpe
aGl 1:15 Nzapa so asara si a **d.** mbi
1Tm 1:4 a**d.** gi ahundango ndo
Jac 1:15 nzara a**d.** siokpari; siokpari a**d.**
1Pi 1:3 lo kirì lo **d.** e mbeni, na beku
Mt 2:1; Jn 16:21; 18:37; 1aC 15:8.
DÛ, Mt 15:14 ala use kue ayeke tï na **d.**
DÜ GI LO OKO, Jn 1:14 mbeni molenge so a **d.**
Jn 1:18 a **d.**, mbeni nzapa
aHb 11:17 Abraham amû molenge so lo **d.**
DUKANI, Apc 8:4 **d.** na asambela
DUNGO, Apc 12:2 dekongo ndali ti pasi ti **d.**
DUNIA, Mt 24:21 ngbene ye so **d.** abâ gigi
Jn 3:16 Nzapa andoye **d.** so mingi
Jn 14:19 **d.** ayeke bâ mbi mbeni pëpe
Jn 14:30 mokonzi ti **d.** so ayeke ga
Jn 15:19 ala yeke fade ti **d.** so, ka **d.**
Jn 17:16 ti **d.** so pëpe tongana mbi
Jn 18:36 Royaume ti mbi ti **d.** so pëpe
aRm 1:20 ngbene ye so a leke **d.** ti ga
aRm 4:13 Abraham héritier ti mbeni **d.**
1aC 4:9 tongana mbeni ngia so **d.** abâ
1aC 7:31 aye so asi na yâ ti **d.** ayeke changé
2aC 1:12 pëpe na lege ti ndara ti **d.** me
aÉp 4:17 tambela pëpe tongana azo ti **d.**
Jac 4:4 kamarade ti **d.**, wato ti Nzapa?
2Pi 3:6 **d.** ti ngoi ni so afuti na ngu
1Jn 2:2 ndali ti asiokpari ti azo ti **d.** kue
1Jn 5:19 **d.** so na gbe ti Zo ti sioni
Mt 25:34; Jn 8:23; 17:5, 6; aÉp 1:4; 2:2;
Jac 1:27; 1Jn 2:15, 16.

DUTI, aRm 7:20 me siokpari so a**d.** na yâ mbi
aÉp 2:6 na lo zia e ti **d.** na yayu
aÉp 2:22 ndo so Nzapa a**d.** na yâ ni
aPh 1:25 fade mbi **d.** na ala kue
2Tm 2:15 **d.** zo so anzere na lê ti Nzapa
1Pi 4:18 wasiokpari a**d.** na ndo wa?
Apc 3:21 mû lege ti **d.** na trône ti mbi
Apc 7:10 Nzapa so a**d.** na ndo ti trône
Apc 5:13.
DUTI BEOKO, aPh 2:2 **d.** tongana âme oko
DUTI GI OKO, Mt 14:13 Jésus ague ti **d.**
DUTI KPÔ, 1Tm 2:11 wali a**d.** si amanda ye
1aC 14:34.
DÛ TI KUÃ, Mt 23:27 a**d.** so tere ni avuru
Mt 23:29 ala leke a**d.** ti aprophète
Mt 27:61 Marie aduti na yanga ti **d.**
DUTI NA NGIA, Mt 5:12 **d.**, huru na ngia
aRm 5:3 **d.** na ngoi so aye ti vundu asi
aRm 12:15 **d.** na ala so a**d.**, toto na
aRm 15:17 nda ti tënë ti **d.** na yâ ti Christ
aGl 4:27 **d.** wali ngombo
aPh 2:16 wara lege ti **d.** na lâ ti Christ
aPh 4:4 **d.** lakue na yâ ti Seigneur
Apc 12:12 **d.**, ayayu na ala so ayeke kâ!
Apc 18:20 **D.** ndali ti lo, O yayu
Lc 13:17; Jn 16:20; aRm 15:10.
DUTI NA TABLE, Mt 8:11 ti **d.** na Abraham
Mt 26:20; Lc 22:27.
DUTI NDO OKO, 2aC 6:14 lumière, bingo a**d.**?
DUTINGO, 1aC 7:24 atâa na yâ ti **d.** wa
1aC 7:20.
DUTINGO BE-TA-ZO, Lc 1:75 **d.** na gbele lo
aÉp 4:24 mbilimbili nga na tâ lege ti **d.**
DUTINGO NA SIONI OKO PËPE, 2aC 11:3;
1Tm 4:12.
DUTINGO NZONI-KUE, aHb 12:14.
DUTINGO SO ANZERE NA LÊ TI, aRm 5:4.
DUTINGO WATO, aRm 8:7 **d.** ti Nzapa
Jac 4:4 kamarade na dunia so ayeke **d.**
DUTI NZONI-KUE, 1aT 4:7 airi e ti **d.**
1Tm 2:15 ngbâ na mabe, ndoye nga **d.**
1aT 4:4.
DÛ TI SEMBE, Apc 16:1; 17:1.
DUTI SENGE SENGE, 1Tm 5:13 ala **d.**
2Pi 1:8 kanga lege na ala ti **d.**
DÛ TI SUÃ, Mt 19:24; Mc 10:25.

E

EBER, Lc 3:35.
EGLIZE. Bâ CONGRÉGATION.
ÉGYPTE, Mt 2:15; Apc 11:8.
EKOLE, Jn 7:15 lo gue na a-**e.** ti e pëpe so?
ELI, Mt 27:46.
ÉLIE, Mt 17:11, 12.
ÉLYMAS, Kus 13:8 **É.**, zo ti likundu
EMMANUEL, Mt 1:23.
EMMAÜS, Lc 24:13 iri ti kete kodoro so, **E.**
EN, Mt 5:37 tene **E.**, zia a ngbâ gi **E.**
2aC 1:20 aga **E.** na lege ti lo
ENCRE, 2aC 3:3 sû na **e.** pëpe, me na yingo
2Jn 12; 3Jn 13.
ENFER. Bâ GÉHENNE, HADÈS, SHÉOL,
TARTARE.
ÉPÉE, Mt 26:52 azo so amû **é.** akui na **é.**
aÉp 6:17 **é.** ti yingo ayeke tënë ti Nzapa
aHb 4:12 tënë ti Nzapa aza ahon **é.**
Apc 19:15 yongoro **é.** so aza asigigi
Mt 10:34; Lc 21:24; 22:38.
ÉPHÈSE, 1aC 15:32; Apc 2:1.
ÉPICE, Lc 23:56; 24:1.
ÉSAÏE, Mt 15:7; aRm 15:12.
ÉSAÜ, aHb 12:16.
ESPAGNE, aRm 15:24 na lege ti gue na **E.**
ÉTIENNE, Kus 6:5; 7:59; 8:2; 22:20.
EUNICE, 2Tm 1:5 mama ti mo **E.**
EUPHRATE, Apc 9:14.
ÈVE, 2aC 11:3; 1Tm 2:13.
ÉVÊQUE. Bâ ZO TI BANGO NDO NA NDO TI
CONGRÉGATION.
E WANI, aRm 15:1 e gi pëpe ti nzere gi na **e.**
2aC 1:9 **e.** e bâ so a dë ngbanga ti kuâ
2aC 3:5 **E.** pëpe si e bâ so e lingbi biani
2aC 10:12 **e.** e zia pëpe tere ti e na popo

F

FA, Mt 5:19 **f.** acommandement na
Mt 11:25 honde na wandara, **f.** na
Mt 15:9 **f.** gi acommandement ti azo
Mt 16:12 hange na aye so aFarizien a**f.**
Mt 28:20 ala **f.** na ala ti bata aye kue so
Mc 5:20 **f.** aye kue so Jésus asara na lo
Lc 4:18 lo tokua mbi ti **f.** nzoni tënë
Lc 8:39 lo **f.** na yâ ti kodoro ni kue
Lc 16:15 a**f.** so ala wani ayeke mbilimbili
Lc 17:9 sara gi aye so a **f.** na lo ti sara
Jn 7:16 Ye so mbi **f.** ayeke ti mbi pëpe
Jn 8:28 tene gi aye so Babâ a**f.** na mbi
Jn 12:38 **f.** maboko ti Jéhovah na zo wa?
Jn 14:26 yingo vulu a**f.** na ala aye kue
Jn 17:6 Mbi **f.** iri ti mo polele
Kus 8:4 na sese ni, ala **f.** nzoni tënë
Kus 20:20 **f.** tënë da na da
aRm 3:5 tongana lo **f.** ngonzo ti lo
aRm 8:16 Yingo a**f.** na yingo ti e
1aC 9:14 ala so a**f.** nzoni tënë awara ye
1aC 9:16 mawa tongana mbi **f.** tënë pëpe!
1aC 11:26 ala yeke **f.** tënë ti kuâ ti Seigneur
aGl 2:6 akpengba zo a**f.** fini ye pëpe
aGl 3:1 a **f.** polele Jésus na ndo ti keke?
aCl 2:15 na lo **f.** ala na lê ti azo

2aT 3:5 ngbâ ti **f.** lege nzoni na bê ti ala
1Tm 6:13 Jésus, so a**f.** tënë pendere
2Tm 1:8 sara kamene pëpe ti **f.** tënë
2Tm 2:2 lingbi biani ti **f.** ni na ambeni zo
aHb 7:8 zo so a **f.** a tene lo yeke na fini
Jn 3:21; Kus 17:26; 18:28; aRm 2:18; 9:22;
1aC 2:10; 3:13; aËp 5:27; aPh 3:15;
1Tm 1:16; Apc 22:6.

FÂ, Mt 10:28 pëpe mbeto ti azo so a**f.** tere
Mt 16:21 **f.** lo, me na ota lango ni
Mt 23:15 ala yeke **f.** ngu-ingo nga
Mt 24:9 sara pasi na ala na a **f.** ala
Lc 12:5 mbeto ti lo so tongana lo **f.** zo
Jn 16:2 zo so a**f.** ala, abâ ti lo atene
Kus 10:13 Pierre, **f.** nyama so mo te!
aRm 11:3 Jéhovah, ala **f.** aprophète ti mo
2Pi 2:12 anyama so a dü ala ti **f.** ala
Jude 15 ti **f.** ngbanga na ndo ti ala kue
Apc 5:12 Molenge ti ngasangbaga so a **f.**
Apc 6:9 a **f.** ala tënë ti Nzapa
Apc 18:24 mënë ti azo so a **f.** ala na sese
Apc 20:4 âme ti ala so a **f.** ala na dö
Lc 21:16; Kus 3:15; 7:52; Apc 2:13; 9:18;
13:15.

FÂ, Mt 12:39 Azo ahunda ti bâ mbeni **f.** me
Mt 16:3 fa nda ti a**f.** ti angoi pëpe
Mt 24:3 **f.** so mo si na mo duti dä
Lc 11:29 **f.** oko pëpe, gi **f.** ti Jonas
Lc 21:25 a**f.** ayeke duti na lê ti lâ, na nze
Lc 23:8 Hérode aku ti bâ mbeni **f.**
Jn 7:31 yeke sara a**f.** ahon ti koli so?
Kus 2:19 a**f.** na sese ge: mënë, wâ nga
Apc 12:1 a bâ mbeni kpengba **f.** na yayu
Apc 15:1 Mbi bâ mbeni **f.** nde na yayu
Apc 16:14 na asioni yingo na asara a**f.**
Jn 11:47; 20:30; Kus 4:16; 8:13; 1aC 1:22;
2aT 2:9.

FÂ GANZA PËPE, Kus 7:51 a **f.** bê ti ala na
aGl 5:6 wala lo **f.**, me mabe
aRm 2:25, 26; 1aC 7:18, 19; aCl 3:11.

FA GIGI TI KEKEREKE, Kus 16:16.

FA LEGE, Mt 15:14 Ala yeke awaziba so a**f.**
Mt 23:16 Mawa na awaziba so a**f.**
Jn 16:13 **f.** na yâ ti tâ tënë kue
aRm 8:14 yingo ti Nzapa a**f.** na ala
aËp 4:23 ngangu so a**f.** na bibe ti ala
aCl 3:15 zia siriri ti Christ a**f.** na bê ti ala
1aT 5:12 ne azo so a**f.** na ala
1Tm 3:5 zo ahinga ti **f.** na da ti lo pëpe
2Pi 2:14 bê so a **f.** na ni ti sara bê ti ye
aRm 2:19; 12:8; aGl 5:18; 1Tm 5:17;
Apc 7:17.

FAMI, aCl 4:10 Marc, **f.** ti Barnabas
Lc 14:12; Kus 10:24.

FA NA GIGI, Jn 3:20 si a **f.** akusala ti lo pëpe
aRm 7:5 anzara ti bê so Ndia a**f.**
aËp 5:13 lumière asara si a **f.**
Jac 5:16 ala **f.** siokpari ti ala na mba
1Pi 4:13 ngoi so lo **f.** gloire ti lo
1Jn 1:2 a **f.** fini ni si azo kue abâ
1Jn 3:2 ade a **f.** pëpe ye so e yeke ga
1aC 2:4; aËp 2:7; aHb 11:1; 1Jn 1:9.

FA NDA NI, Kus 8:31 zo ti **f.** ayeke pëpe
aËp 3:5 a **f.** na abazengele na aprophète

FA NDA NI POLELE, aRm 9:19.

FA NDA TI, Mt 16:3 Ala hinga ti **f.** lê ti nduzu
1aC 12:10 **f.** atënë na ayanga nde nde
1aC 14:26 **f.** atënë. Zia aye kue akpengba

FÂ NGBANGA, Mt 19:28 **f.** ti amara ti Israël
Lc 6:37 zia ti **f.**, fade a**f.** na li ti ala pëpe
Lc 18:7 Nzapa abâ si a **f.** nzoni pëpe?
Lc 23:24 Pilate ayeda ti **f.** so ala hunda
Jn 3:18 a **f.** na li ti lo awe, teti
Jn 5:22 Babâ a**f.** ti zo oko pëpe, me lo
Jn 12:48 tënë ni a**f.** ti lo na lango ti nda
Jn 16:11 **f.** na li ti mokonzi ti dunia awe
Kus 17:31 lango so lo leke ti **f.** ti sese
aRm 2:1 so mo **f.**, mo sara a-oko ye
aRm 8:3 Nzapa a**f.** na li ti siokpari
aRm 14:4 mo zo wa si mo **f.** ti zo ti kua
1aC 5:13 azo ti gigi, Nzapa si a**f.** ti ala
1aC 6:2 so ayeke nzoni-kue a**f.** ti dunia
2aC 3:6 andia a**f.** ti kuâ na li ti zo
aCl 2:16 zia a**f.** pëpe ndali ti tengo ye
1aT 4:6 Jéhovah si a**f.** na ndo ti aye so
1Tm 5:21 na **f.** na bê ti mo kozoni pëpe
2Tm 4:1 Jésus ti **f.** ti ala na fini nga akuâ
Tt 3:11 lo **f.** na li ti lo wani awe
aHb 13:4 a**f.** na li ti azo ti lango-sioni
Jac 5:6 ala **f.** na li ti azo, ala fâ zo
1Pi 1:17 Babâ a**f.** ti zo oko oko alingbi
Apc 11:18 ngoi ti **f.** ti akuâ
Mt 12:7, 37, 41, 42; 20:18; Jn 3:17;
Kus 25:9; aRm 8:34; 1aC 11:32; aCl 2:14;
Tt 2:8; aHb 11:7; Jac 2:4; 1Jn 3:20.

FANGO ATËNË, Tt 1:11.

FANGO GANZA, aRm 2:29 **f.** ti lo ayeke ti bê
aRm 4:11; 1aC 7:19.

FANGO NA GIGI, aRm 16:25 **f.** tënë so a honde
aËp 1:17.

FANGO NGBANGA, aRm 11:33 gi nda ti a**f.**
2aT 1:5 **f.** ti Nzapa ayeke mbilimbili
Jac 2:13 nzoni bê asö benda na ndo ti **f.**

FANGO NGBANGA TI MBILIMBILI, Mt 12:20;
aHb 2:2.

FANGO TËNË, Apc 12:17 **f.** na ndo ti Jésus

FANGO TERE, aPh 2:3 ala sara ye na **f.** pëpe
2Tm 4:1 Mbi mû yanga na lege ti **f.** ti lo

FANGO YE, aGl 5:8 **f.** so alondo pëpe na Lo
aËp 4:14 apupu ti **f.** ague na ala kirikiri

aCl 2:22 na **af.** ti azo
1Tm 4:1 dengi mê na **af.** ti asioni yingo
1Tm 4:16 sara hange lakue na **f.** ti mo
2Tm 4:3 kanga bê gbâ na nzoni **f.** ni
aHb 6:1 akozo **f.** na ndo ti Christ
aHb 13:9 **af.** nde nde
2Pi 2:13 bi tere na yâ ti **af.** so ahanda zo
1Tm 4:6; 6:1; Tt 1:9.

FANGO ZO, Mt 15:19.

FANI, Mt 18:22 **f.** mbasambala pëpe, me
Apc 18:6 sara na lo ahon ti lo ni **f.** use

FARIZIEN, Mt 5:20 ascribe na a**F.**
Mt 23:26 Mo **F.** so mo yeke waziba so!
Lc 18:11 **F.** so aluti na lo sambela
Jn 12:42 ngbanga ti a**F.**, ala ke ti fa
Kus 5:34 **F.** so iri ti lo ayeke Gamaliel
Mt 12:14; 23:15, 23, 27, 29; Lc 5:21.

FA TËNË, Mt 4:17 Jésus ato nda ti **f.**
Mt 10:7 Tongana ala gue, ala **f.**
Mt 10:18 gue na ala na gbele agbia si **af.**
Mt 10:27 luti na li ti da ti **f.** ni
Mt 24:14 A yeke **f.** ti royaume so
Lc 4:19 **f.** ti ngoi so a sara nzoni na azo
Lc 8:1 kodoro oko oko, lo yeke **f.**
Kus 10:42 lo mû yanga na e ti **f.**
aRm 10:14 zo ti **f.** ni ayeke dä pëpe?
aRm 10:15 ala **f.** ni tongana a tokua ala
aRm 15:21 ala so a **f.** ti lo na ala pëpe
1aC 1:21 na lege ti ye ti buba so a **f.** ni
1aC 1:23 **f.** ti Christ so a kanga lo na
aPh 1:18 azo ayeke **f.** ti Christ
1Tm 6:13 lo so **af.** na gbele Pilate
2Tm 4:2 **F.** ni, ngbâ na ndo ni
1Pi 1:11 yingo **af.** ândö ti apasi ti Christ
Mt 3:1; 4:23; 9:35; Lc 11:32; Kus 15:36; 28:31; aRm 15:19; 1aC 9:27; aPh 1:16; aCl 1:28; Apc 19:10.

FA TËNË DANDARA, aRm 10:10 **f.** na lê ti azo
aHb 13:15 lengo ti yanga so ayeke **f.**

FA TERE, Lc 17:30 Molenge ti zo **af.** ti lo
Jn 21:1 Jésus **af.** ti lo na adisciple
Kus 26:16 mbi **f.** ti mbi na lê ti mo
1aC 1:7 Jésus **af.** ti lo na gigi
aGl 5:26 Zia e **f.** ti e pëpe
aCl 3:4 ngoi so Christ ayeke **f.** ti lo
2aT 2:8 zo-so-akpe-ndia-pepe **af.** ti lo
1Tm 6:14 juska Seigneur ti e **af.** ti lo
aHb 9:26 lo **f.** ti lo gi fani oko
2Tm 1:10; 4:8; Tt 2:13; 1Pi 1:7, 13; 5:4; 1Jn 3:8.

FÄ TI CHANGENGO BË, Lc 3:3 batême, **f.**
Mc 1:4; Kus 19:4.

FAUTE, Mt 6:14 ala pardone **af.** ti azo
aRm 4:25 A mû lo ndali ti **af.** ti e
aRm 5:15 **f.** ti zo oko azo mingi akui
aCl 2:13 lo pardone **af.** ti e kue
Mc 11:25; 2aC 5:19; aËp 2:1.

FÂ YAKA, 1aC 9:10 **af.** a lingbi lo **f.** na beku

FA YE, Mt 7:29 **f.** tongana zo so awara
Mc 6:6 kodoro kue, lo **f.** na azo
Kus 4:2 Pierre na Jean ayeke **f.** na azo
Kus 5:42 da na da, ala zia pëpe ti **f.** na
Kus 18:25 lo yeke **f.** tâ na lege ni
aRm 12:7 zo so ayeke **f.**, zia lo ngbâ ti **f.**
aRm 15:4 a sû ni ti tene a **f.** na e
1aC 2:16 bibe ti Jéhovah si lo **f.**
1aC 4:17 oko kode so mbi **f.** na ndo kue
aGl 6:6 lo na zo so **af.** akangbi ye
2Tm 2:24 lo hinga biani ti **f.** na azo
2Tm 3:16 Mbeti ti Nzapa kue, nzoni ti **f.**
Mt 11:1; Lc 12:12; Kus 5:25; 7:22; 11:26; aRm 2:21; 1Tm 2:12; 2Tm 2:25.

FÂ ZO, Jac 5:6 ala **f.** ti mbilimbili
Mt 5:21; Jac 2:11.

FÉLIX, Kus 23:24; 24:3, 25, 27.

FENÊTRE, Kus 20:9 Eutyche aduti na lê ti **f.**
2aC 11:33.

FESTUS, Kus 24:27; 26:24.

FI, 1Pi 1:2 **f.** mênë ti Christ na tere ti ala:
Mc 7:4; aHb 9:13, 19, 21; 10:22; 12:24.

FINI, Mt 4:4 ngbâ na **f.** na lege ti mapa pëpe
Mt 7:14 lege so ague na **f.**
Mt 22:32 Nzapa ti azo so ayeke na **f.**
Mt 26:29 nyon mbeni **f.** ni na royaume
Lc 9:25 wara dunia me lo girisa **f.** ti lo
Jn 3:16 futi lo pëpe, me lo wara **f.**
Jn 4:10 lo mû na mo ngu so amû **f.**
Jn 5:26 Babâ ni ayeke na **f.** na yâ ti lo
Jn 6:51 te mapa so, fade lo ngbâ na **f.**
Jn 11:25 atâa lo kui, lo yeke kiri na **f.**
Jn 13:34 Mbi mû **f.** commandement
Jn 14:6 Mbi yeke lege ni, tâ tënë na **f.**
Jn 17:3 Ti wara **f.** ti lakue lakue, manda
aRm 1:17 na **f.** na lege ti mabe
aRm 4:17 Nzapa, akiri na akuâ na **f.**
aRm 6:4 na mbeni **f.** kode ti dutingo
aRm 6:10 **f.** so lo duti na ni teti Nzapa
aRm 6:11 ala duti na **f.** teti Nzapa
aRm 14:7 aduti na **f.** ndali ti lo wani pëpe
1aC 15:22 na yâ ti Christ ala kue awara **f.**
1aC 15:45 Ndangba Adam so amû **f.**
2aC 5:17 Christ ayeke mbeni **f.** création
aCl 3:10 ala yü **f.** zo
aHb 4:12 tënë ti Nzapa ayeke na **f.**
1Pi 1:23 a kiri a dü ala **f.** awe
2Pi 3:13 **af.** yayu na fini sese
1Jn 1:2 a fa **f.** ni na gigi si azo kue abâ
Apc 1:18 bâ, mbi yeke na **f.** teti lakue
Apc 2:10 mû na mo couronne ti **f.**
Apc 14:3 ala he mbeni bia tongana **f.** bia

Apc 15:7 Nzapa so ayeke na **f.** lakue
Apc 20:15 iri ti lo na yâ ti buku ti **f.** pëpe
Apc 21:5 mbi sara si aye kue aga **f.**
Apc 22:14 te lengo ti akeke so amû **f.**
Apc 22:17 zo so aye, nyon ngu so amû **f.**
Lc 12:25; 22:20; Jn 5:24; Kus 10:42;
aRm 6:23; 8:13; 1aT 4:17; aHb 7:25; 10:20;
Jac 1:12; 1Pi 3:10, 18; Apc 3:12; 7:17; 19:20.

FINI SO . . . KUÂ PËPE, 1aC 15:53; 1Tm 6:16.

FINI TI YINGO, aHb 12:23.

FINI ZO, 1Tm 3:6 **f.** na yâ ti mabe pëpe

FION, 2aC 2:15 e yeke pendere **f.** ti Christ
aÉp 5:2 sandaga so **f.** ni afun pendere

FLÛTE, 1aC 14:7 go ti **f.** wala kundi?
Mt 11:17; Lc 7:32.

FOROTO, 2Tm 3:15 mo de **f.**, mo hinga awe
Lc 2:12; Kus 7:19; 1Pi 2:2.

FOUR, Mt 13:42.

FUKU TI KOBE, Mt 15:27 ambo ayeke te a**f.**

FUKU TI SESE, 1aC 15:47 a leke lo na **f.**

FUN, Jac 5:2 Amosoro ti ala a**f.** awe

FUNGO, aÉp 4:29 **f.** tënë asigigi pëpe

FUTA, Mt 5:12 **f.** ti ala ayeke kota na yayu
Mt 16:27 **f.** zo oko oko alingbi na
Lc 10:7 zo ti kua alingbi na **f.** ti lo
aRm 1:27 **f.** ti peko ti girisango lege ti ala
aRm 6:23 **f.** ti siokpari ayeke kuâ
aRm 13:6 Ndani la si ala nga a**f.** lapo
1aC 9:24 gi zo oko si awara **f.** ni?
aPh 3:14 kpe loro ti wara **f.** ti iringo ndo
aCl 2:18 zia mbeni zo anzi **f.** ti ala pëpe
aCl 3:24 Jéhovah ayeke mû na ala **f.** ni
2aT 2:10 ti wara futingo, so **f.** ti ala la
aHb 2:2 **f.** ti pekoni alingbi na ngbanga
aHb 10:30 mbi yeke kiri na **f.** na zo
aHb 11:26 lê na ndo ti **f.** so a yeke mû
Jac 5:4 **f.** ti azo ti kua adekongo
Mt 6:1, 2; 10:41; Kus 21:24; 1aC 3:8; 9:7;
aHb 10:35.

FUTA KULA, aRm 12:19 ala wani ala **f.** pëpe
2aT 1:8 Jésus ayeke **f.** na azo so
Apc 19:2 **f.** ndali ti mênë ti angbâa ti lo
Apc 6:10.

FUTI, Mt 10:28 **f.** âme na tere na Géhenne
Mt 12:25 Royaume so akangbi ayeke **f.**
Jn 3:16 **f.** lo pëpe, me lo wara fini
Jn 17:12 gi molenge so a yeke **f.** lo ande
aRm 14:20 zia ti **f.** kusala ti Nzapa
aGl 1:13 mbi gi ti **f.** congrégation ni
2aT 2:3 molenge so a yeke **f.** lo ande
1Tm 6:9 a gue na azo ti tene a **f.** ala
Jac 4:12 lo si alingbi ti sö zo nga ti **f.**
Jude 5 **f.** ala so na mabe pëpe
Lc 17:27; 2aC 4:9; aGl 1:23; 5:15; aHb 10:39;
Jude 11.

FUTINGO, Mt 7:13 lege so ague na **f.**
aRm 9:22 ata so alingbi na **f.**
1aC 1:18 ye ti buba na azo so ague na **f.**
1aT 5:3 nzoni duti ayeke! bâ, **f.** aga hio
2aT 1:9 ngbanga so ayeke **f.** ti biani
2aT 2:10 handa na azo so ague ti wara **f.**
2Pi 2:1 ala iri **f.** hio na ndo ala wani
2Pi 2:3 **f.** ti ala ayeke lango pëpe
Apc 17:8 Nyama ayeke gue ti wara **f.**
2Pi 3:7, 16.

FUTI PËPE, aHb 7:16 fini so a lingbi ti **f.**

G

GA, Mt 6:10 Zia royaume ti mo a**g.**
Mc 13:26 Molenge ti zo so a**g.** na yâ
Lc 12:45 Wa ti mbi a**g.** fadeso pëpe
Kus 16:9 **G.** na Macédoine, mû maboko
aPh 2:7 lo **g.** tongana zo
aPh 2:8 tongana lani lo **g.** zo ti mitele
1Pi 3:1 a lingbi ti **g.** na ala ti mä na bê
Apc 22:17 zo so amä, zia lo tene: **G.**!
Mt 5:5; 16:28; 25:34; Lc 21:26; Kus 8:18;
Apc 21:7.

GABRIEL, Lc 1:19, 26.

GADURU, Mt 7:6 aperle na gbe ti a**g.** pëpe
Lc 15:15 atokua lo ti bata a**g.**
2Pi 2:22 **g.** akiri na yâ ti popoto
Mt 8:30; Mc 5:11; Lc 8:33.

GA GBANI GBANI, 2aC 4:15.

GA KOLI, Lc 2:52 Jésus ayeke **g.**

GA KPANGBALA, Lc 3:5 akete hoto kue a**g.**

GALILÉE, Mt 4:23; Jn 2:11; 7:41, 52.

GAMALIEL, Kus 5:34; 22:3.

GA NA KUÂ, aHb 2:14

GA NA ZO TI, Kus 18:13 **g.** voro Nzapa

GA NDURU, aHb 7:25 **g.** na Nzapa na lege ti
Jac 4:8 **g.** na Nzapa, fade lo **g.** na ala
aRm 5:2; aÉp 2:18; 3:12.

GANGO MAMA, 1Tm 2:15 **g.** si a yeke bata

GANZA, aPh 3:3; aCl 2:11.

GA NZONI, Jn 15:3 ala **g.** awe ndali ti tënë so
aHb 5:14 a**g.** ti hinga popo ti nzoni na
aHb 12:13 si gere so abuba a**g.**

GA NZONI-KUE, Lc 11:2 Babâ, iri ti mo a**g.**
Jn 17:17 Sara si ala **g.** na lege ti tâ tënë
1aC 1:30 na ye so asara si e **g.**
1aC 6:11 a sukula ala si ala **g.**
1aC 7:14 koli so a**g.** ndali ti wali ti lo
1aT 4:3 Nzapa aye ti tene ala **g.**
2aT 2:13 Nzapa asoro ala si ala **g.**
aHb 2:11 ala so a**g.**, kue alondo na zo oko
aHb 10:10 **g.** na lege ti offrande ti Christ
aHb 13:12 azo a**g.** na lege ti mênë ti lo
1Pi 1:2 ala **g.** na lege ti yingo vulu
aÉp 5:26; 1Tm 4:5.

GA OKO, aCl 2:2 **g.** na yâ ti ndoye
GARA, Kus 17:17 na lê ti **g.**, lo pika patara
1aC 10:25 so a kä ni na lê ti **g.**
Mt 11:16; Kus 16:19.
GA TÂ TËNË, Mt 5:17 ti sara si a **g.**
Lc 1:37 atënë kue ti Nzapa ayeke **g.**
Lc 18:31 na aye kue ayeke **g.**
Mt 2:15; 12:17; Lc 21:22.
GA TI . . . NINGA PËPE, aHb 11:13; 1Pi 2:11.
GA TONGANA NGU, 2Pi 3:10, 12.
GAZA, Kus 8:26.
GBÃ, Kus 15:10 na e nga ayô ni **g.** so?
GBÂ, Lc 5:6 gbu **g.** ti asusu
Mt 8:30; 28:12; Mc 5:11; Lc 8:32.
GBADORA, Mt 3:4; Apc 9:3.
GBAGBA, Jn 10:16 angasangbaga ti **g.** so pëpe
aHb 11:30 Na lege ti mabe, a**g.** ti Jéricho
Lc 19:43.
GBAKURU, aÉp 6:15 a**g.** ti nzoni tënë ti siriri
GBALAKA, aHb 13:10 E yeke na mbeni **g.** so
Apc 6:9 bâ na gbe ti **g.** a-âme ti
Mt 23:18; Kus 17:23; aHb 7:13.
GBANDA, Jn 21:11 **g.** ni asuru pëpe
Jn 21:6, 8.
GBANZI TERE, 1aC 7:5 **g.** na popo ti ala pëpe
2aC 11:27 mbi **g.** ti mbi na kobe
1aT 4:3 **g.** ti ala na lango-sioni
1Tm 4:3 ti **g.** ti ala na akobe
1Pi 2:11 **g.** ti ala na anzara ti mitele
Kus 27:21.
GBATA, Mt 5:14 **g.** na li ti hoto
aHb 11:10 **g.** so tâ gere ni ayeke dä
aHb 11:16 lo leke mbeni **g.** ndali ti ala awe
Apc 21:2 **g.** so ayeke nzoni-kue, Fini
Lc 4:43; 19:17; Apc 16:19.
GBÂ TI, Lc 2:13.
GBÂ TI AZO, Mt 21:9 **g.** adekongo: E voro mo
Mt 22:14 a tisa **g.**, me a soro gi kete
Mt 13:34; Mc 3:9.
GBEDE, aCl 2:17 ayeke **g.** ti ye so ayeke ga
aHb 8:5 nga ayeke **g.** ti aye ti yayu
aHb 9:5 achérubin so **g.** ti ala amû
aHb 10:1 Ndia ayeke **g.** ti ye so ayeke ga
Jac 1:17 **g.** ti lo angbâ gi place oko awe
GBE LINGO, Kus 23:13.
GBEMINGO, 2aC 4:2 a sara na **g.**
GBE TI YÂ, aÉp 6:14 kanga tâ tënë na **g.**
Lc 12:35.
GBI, 1aC 3:15 tongana wâ a**g.** kua ti mbeni zo
Apc 17:16 ke wali-ndumba, **g.** lo na wâ
Apc 18:8 fade a **g.** lo kue na wâ
Mt 13:30; Apc 18:9.
GBIA, Mt 21:5 Bâ, **G.** ti mo aga ti bâ mo
Mt 27:37 Jésus, **G.** ti aJuif
Lc 21:12 gue na ala na gbele a**g.**
Jn 1:49 Rabbi, mo yeke **G.** ti Israël
Jn 18:37 Mo tene so mbi yeke **g.**
Jn 19:15 mbeni **g.** nde pëpe, gi César
1Tm 1:17 **G.** ti lakue lakue
Apc 16:14 a gue na a**g.** ti sese kue
Apc 19:16 **G.** ti a**g.** na Seigneur ti
Lc 7:25; Kus 17:7; 1Tm 6:15; 1Pi 2:9.
GBIAN, Mt 17:2 tere ti lo a**g.** na lê ti ala
2aC 11:14 Satan a**g.** tere ti lo lakue
GBIANGO YE, Kus 24:2 a**g.** angbâ ti ga
GBIA-WALI, Mt 12:42 **G.** ti mbage ti Mbongo
Apc 18:7 Mbi yeke **g.**, womua pëpe
GBOGBO, aHb 13:4 **g.** ti mariage
Mc 2:4; 6:55; Lc 8:16; Jn 5:8; Kus 5:15.
GBOTO, Mt 13:19 Zo ti sioni aga na a**g.** tënë
Mc 9:26 molenge a**g.** lege mingi
Lc 5:36 fini bongo a**g.** ngbene ni
Jn 6:44 tongana Babâ si a**g.** lo
Jn 10:28 zo oko a**g.** ala na tïtî mbi pëpe
Jac 2:6 a**g.** ala na gbele ngbanga
GBOTO LÊ, 1aC 7:35 ye a**g.** ti ala pëpe
GBOTO MÊ, Mt 24:25 Bâ, mbi **g.** ti ala
1aC 10:11 a sû ni ti **g.** ti e
aGl 5:21 Mbi **g.** ti ala kozo awe
1aT 5:12 ti ne azo so a**g.** ti ala
2aT 3:15 ngbâ ti **g.** ti lo tongana ita
Tt 3:10 **g.** ti lo fani oko nga fani use
Kus 20:31; aRm 15:14; 1aC 4:14; aCl 1:28;
3:16; 1aT 5:14.
GBOTONGO, Jude 23 na **g.** ala na lê ti wâ
GBOTONGO MÊ, aHb 12:25 fa peko ti **g.**
GBU, Lc 5:4 bi agbanda ti ala ti **g.** asusu
Jn 10:12 mbo ti ngonda a**g.** ala nga lo
Jn 20:17 Mo zia ti **g.** mbi ngangu
1aC 3:19 Lo **g.** azo ti ndara na mayele
2aC 11:8 Mbi **g.** ye ti acongrégation
aPh 3:12 **g.** ye so Christ a**g.** mbi ndali ni
aHb 12:1 e zi siokpari so a**g.** e hio
Mt 4:12; 26:48; Lc 22:54; Jn 7:30; 8:20;
Kus 1:16.
GBU BÊ, Jn 12:25 tënë ti âme ti lo a**g.** ti lo
Jn 2:17.
GBUGBURU NDO, aPh 2:6 **g.** pëpe
GBU KOKO, Kus 25:16 wara lege ti **g.** ti lo
aPh 1:16 a zia mbi ge ti **g.** ti nzoni tënë
1Pi 3:15 lakue nduru ti **g.** ti beku ti ala
2aC 12:19.
GBU LÊ NI, Lc 21:15 awato alingbi pëpe ti **g.**
aÉp 6:13 yü aye ti bira kue si ala **g.**
GBU LI, Kus 4:25 azo a**g.** na ndo ti asenge ye?
1Tm 4:15.
GBU NA NGANGU, aGl 2:3
aGl 2:14 **g.** azo ti amara
1Pi 5:2 zia a **g.** ala pëpe ti sara ni
2aC 9:7; Phm 14.
GBU NDA, aRm 3:11 Zo oko pëpe a**g.** ni nzoni

1aC 14:9 zo alingbi ti **g.** ni hio
aËp 3:4 mbi **g.** ti tënë na ndo ti Christ
aËp 3:18 alingbi biani ti **g.** ti kota ti lê ni
1aC 14:20; Jac 3:13.
GBU NGANGU, Mt 24:13 a**g.** juska na nda ni
Lc 21:19 Tongana ala **g.**, fade ala
aRm 12:12 ala **g.** na yâ ti aye ti vundu
aHb 12:1 zia e **g.**, e kpe loro
aHb 12:7 ndali ti sengo ndo ala ngbâ ti **g.**
1Pi 2:20 ala bâ pasi si ala **g.** dä
Lc 8:15; 1aT 1:3; 2Pi 1:6; Apc 13:10.
GBUNGO KOKO, aPh 1:7 **g.** ti nzoni tënë
2Tm 4:16 Na kozo **g.** ti mbi, zo aga pëpe
GBUNGO NGANGU, aRm 2:7 **g.** na kusala
aRm 5:3, 4 ye ti vundu adü **g.**; na **g.** adü
aRm 15:4 na lege ti **g.** e duti na beku
Jac 5:11 ala mä tënë ti **g.** so Job agbu
GBU TËNË . . . NGANGU, Kus 10:2 koli so a**g.**
Kus 10:7 lo iri turugu ti lo so a**g.**
1Tm 4:8 **g.** asara nzoni na zo
1Tm 6:6 **g.** lege ti wara kota ye
2Tm 3:5 mo bâ mo tene ala **g.**, andâ
2Tm 3:12 **g.**, sara ye ti ngangu na ala
2Pi 2:9 zi na yâ ti tara azo so a**g.**
Kus 3:12; 1Tm 2:2; 3:16; 4:7; 6:5; Tt 1:1;
2Pi 1:3; 3:11.
GÉDÉON, aHb 11:32 ngbâ ti fa tënë ti **G.**
GÉHENNE, Mt 10:28 futi âme na tere na **G.**
Mt 23:15 alingbi na **G.** fani use ahon
Mt 23:33 kpe ngbanga ti **G.**
Mc 9:43 na maboko use kue na **G.**
Lc 12:5 ngangu ti bi zo na **G.**
Jac 3:6 wâ ti menga ni alondo na **G.**
Mt 5:22, 29, 30; 18:9; Mc 9:45, 47.
GENE, Lc 19:6 yamba Jésus tongana **g.**
GENGERE, 1aC 13:1 totongo ti gbakuru ti **g.**
GENNÉSARETH, Mt 14:34; Lc 5:1.
GENTIL. Bâ MARA.
GERE, Jn 19:33 a kungbi yâ ti **g.** ti lo pëpe
aRm 16:20 neka Satan na gbe ti **g.**
1aC 15:25 azia awato kue na gbe ti **g.**
2aC 10:4 kinda aye so **g.** ni aluti ngangu
aËp 6:15 yü agbakuru ti nzoni tënë na **g.**
aHb 11:10 gbata so tâ **g.** ni ayeke
Lc 1:79; 6:48; aRm 10:15; aHb 2:8.
GERE TI DA, Kus 4:11 aga tâ kozo tênë ti **g.**
1aC 3:11 zia mbeni **g.** nde pëpe
aËp 2:20 **g.** so ayeke abazengele
1Pi 2:7 a ke ni aga tâ kozo tênë ti **g.**
aRm 15:20.
GETHSÉMANÉ, Mt 26:36; Mc 14:32.
GI, Mt 6:33 ngbâ ti **g.** royaume kozoni
Mt 7:7 ngbâ ti **g.**, na fade ala wara
Mt 10:11 **g.** na yâ gbata zo so alingbi
aGl 1:10 mbi **g.** ti nzere na lê ti azo?
aCl 3:1 ngbâ lakue ti **g.** aye na yayu
aHb 11:6 futango azo so a**g.** lo ngangu
aHb 11:14 **g.** mbeni ndo biani ndali ti ala
aHb 13:14 e **g.** gingo gbata so ayeke ga
Kus 15:17; 1Pi 5:8.
GI BÊ, Mt 6:25 zia ti **g.** na ndo ti âme ti ala
Mt 10:19 **g.** pëpe na ndo lege ti tenengo
Lc 10:41 Marthe, mo **g.** ti mo
1aC 7:32 koli so asara mariage pëpe a**g.**
aËp 3:12 e **g.** pëpe tongana e ga nduru
1Pi 3:14 sara mbeto pëpe nga **g.** pëpe
Mt 6:34; aPh 1:23; 4:6.
GIGI, 2aC 4:16 zo ti e ti **g.** abuba bubango
1Tm 3:7 azo ti **g.** asara nzoni tënë ti lo
aHb 13:11 zö kuâ ti anyama na **g.** ti kando
1aC 11:14.
GIGI TI ZO, Jac 3:6 Menga abi wâ na **g.**
GI LO NA WALI, Mt 5:28; Apc 2:22.
GI NDA TI, Jn 5:39 a **g.** Mbeti ti Nzapa
Kus 17:11 lâ na lâ ala **g.** Mbeti ti Nzapa
1aC 2:10 yingo ayeke **g.** aye kue
Apc 2:23 lo so a**g.** arein nga na bê ti zo
GINDI, Apc 6:2.
GINGO BÊ, Mc 4:19 a**g.** ti aye ti ngoi so
1aC 7:32 mbi ye ala duti na **g.** oko pëpe
Mt 6:34; 13:22; Lc 8:14; 21:34; 1Pi 5:7.
GIRISA, Mt 18:12 angasangbaga, na oko a**g.**
Mt 18:14 mbeni oko ti akete zo so a**g.**
Lc 9:24 zo so a**g.** âme ti lo ndali ti mbi
Lc 15:24 Lo **g.** lani, me a wara lo awe
Lc 19:10 aga ti gi na ti sö ye so a**g.**
1aC 3:15 zo a**g.** kua ti lo, me a sö lo
aPh 3:13 **g.** aye so ayeke na peko
aHb 6:10 Nzapa ayeke **g.** pëpe kusala
aHb 8:13 kozo mbele aga nduru ti **g.**
2Pi 1:9 **g.** so a sukula asiokpari ti lo
2Pi 3:5 ala **g.** ye so: giriri ayayu ayeke
Mt 10:39; 15:24; Jn 18:9; aHb 13:16.
GIRISA LEGE, Mt 26:31 ala kue ayeke **g.**
aHb 3:10 na bê ti ala, ala **g.**
1Pi 2:25 ala yeke angasangbaga so a**g.**
2Pi 2:18 na sarango ye ti ala, ala **g.** awe
2Pi 3:17.
GI TI BÂ, 1aT 5:21.
GI TI HINGA, Kus 23:34 **g.** kodoro-komanda
1Pi 1:11 **g.** mbilimbili ngoi wa
GI WALI/KOLI NDE, Mt 15:19; Mc 7:22;
Jac 2:11.
GI YANGA, aPh 1:17 ala fa tënë gi ti **g.**
aPh 2:3.
GLOIRE, Mt 5:16 kusala ti ala amû **g.** na Babâ
Mt 25:31 Molenge ti zo aga na yâ ti **g.**
Lc 2:14 **G.** na Nzapa na yayu
Jn 15:8 Babâ awara **g.** tongana ala lë
Jn 17:1 Mû **g.** na molenge ti mo

Jn 17:5 Babâ, mû **g.** na mbi
aRm 1:21 ahinga Nzapa, amû **g.** pëpe
aRm 8:17 e bâ pasi si a mû **g.** na e
aRm 9:23 mosoro ti **g.** ti lo na ndo ata
1aC 6:20 mû **g.** na Nzapa
2aC 4:4 nzoni tënë ti **g.** na ndo Christ
2Pi 1:16 azo so abâ **g.** ti lo na lê ti e
Apc 21:23 **g.** ti Nzapa asu na yâ ni
Jn 1:14; 7:39; 12:28; 17:4, 10; aRm 1:23; 3:23; 15:6; 1Pi 2:12; 5:4.

GO, Jn 5:28 kue na yâ asende ti kuâ amä **g.**
Jn 10:27 Angasangbaga ti mbi amä **g.**
Lc 15:20; 17:2.

GOBO, 1aC 9:26 mbi fi **g.** ti pika pupu pëpe

GOG, Apc 20:8.

GOGORO, Mt 3:12; 6:26.

GOIGOI, aRm 12:11 sara kua ti ala na **g.** pëpe

GOLGOTHA, Mt 27:33; Jn 19:17.

GOMORRHE, Mt 10:15 ahon ti kodoro ti **G.**
aRm 9:29; Jude 7.

GONDA, Lc 1:46 Âme ti mbi a**g.** Jéhovah
1aC 4:5 **g.** ti zo ayeke londo na Nzapa
1aC 4:10 Azo a**g.** ala
1aC 8:8 e te ye, e wara **g.** pëpe
2aC 12:6 si zo alingbi ti **g.** mbi pëpe
aHb 5:4 wara **g.** na li ti lo wani pëpe
aHb 5:5 Christ a**g.** tere ti lo pëpe
aHb 13:15 mû na Nzapa sandaga ti **g.**
1Pi 2:20 **g.** ti nyen si ala wara dä
Apc 13:3 mû peko ti nyama na **g.** lo
Apc 18:7 na lege so lo **g.** tere ti lo
Kus 19:17; aRm 2:29; 1Tm 1:17; 6:16; aHb 2:9; 1Pi 1:3; Jude 16; Apc 4:11.

GOUVERNEUR, Mt 10:18; 27:27; Jn 18:28; 1Pi 2:14.

GRÂCE. Bâ KOTA NZOBE.

GREC, 1aC 1:22 a**G.** ayeke gi ndara,
aGl 3:28 Juif wala **G.** ayeke dä pëpe
Jn 19:20; aRm 1:16; 1aC 10:32; 12:13.

GREFFÉ, aRm 11:17, 19, 23, 24

GUE, Mt 1:11 **g.** na aJuif na Babylone
aHb 11:5 Na mabe, a mû Hénoc a **g.**

GUE NA LI NI, Jn 3:30 lo **g.**, me mbi kiri
Kus 6:7 adisciple angbâ gi ti **g.**
2aT 3:1 tënë ti Jéhovah angbâ ti **g.**

GUE TI HUNZI, Mt 24:3 aye ti ngoi so a**g.**
Mt 28:20 juska aye ti ngoi so a**g.**
aHb 9:26 aye ti angoi nde nde a**g.**

GUE YONGORO, Jn 16:1; aHb 3:12.

GUNDA, aRm 11:16 **g.** ti keke nzoni-kue
1Tm 6:10 ndoye ti nginza **g.** ti asioni ye
aHb 12:15 si sioni **g.** ti keke asigigi pëpe
Mt 3:10; 13:21; 15:13; Lc 17:6; aRm 11:18; Jude 12.

GURU, Apc 14:11 **g.** ti pasi ti ala

GURU TI NGU, Jac 4:14 ala yeke tongana **g.**

H

HADÈS, Mt 16:18 **H.** ahon ni na ngangu pëpe
Lc 10:15 mo yeke zu na **H.**!
Kus 2:31 zia lo pëpe ti ngbâ na yâ **H.**
Apc 1:18 akelele ti kuâ na ti **H.**
Apc 20:14 a bi kuâ nga na **H.**
Mt 11:23; Lc 16:23; Apc 6:8; 20:13.

HA GBÄ, Kus 21:14 Tongana e **h.** na lo ke

HAKA NA YE, Mt 7:2 ye so ala mû ti **h.** a yeke
Lc 6:38 Fade a **h.** nzoni, a pete ndo ni

HAKANGO TERE, 2aC 10:12 **h.** gi na ala wani
aGl 6:4 me **h.** na mbeni zo pëpe

HALE, Kus 17:28.

HANDA, Mt 2:16 gingo nda ti aye a**h.** Hérode
Mt 13:22 ngangu ti mosoro ti **h.** zo
Mt 24:4 hange si zo a**h.** ala pëpe
Mt 24:24 aprophète ti wataka a**h.**
Mc 10:19 **h.** zo ti mû ye ti lo pëpe
Lc 21:8 hange si a **h.** ala pëpe
Jn 1:47 **h.** ayeke na yâ ti lo pëpe
Kus 13:10 koli so asi singo na aye ti **h.**
aRm 7:11 siokpari a**h.** mbi na lo fâ mbi
aRm 16:18 Na anzerengo tënë ala **h.** bê
1aC 3:18 Zia zo a**h.** tere ti lo pëpe
1aC 15:33 Zia ambeni zo a**h.** ala pëpe
2aC 11:3 tongana ti so ngbo a**h.** Ëve
2aC 11:13 azo tongaso agi ti **h.** azo
aGl 6:7 **h.** tere pëpe: A he Nzapa pëpe
aÉp 4:22 anzara ti bê ti lo so a**h.** zo
aCl 2:4 si mbeni zo a**h.** ala pëpe
aHb 3:13 ngangu ti siokpari ti **h.** zo
Jac 1:14 nzara ti bê ti lo a**h.** lo
2Pi 2:14 ala **h.** a-âme so gere ti ala
1Jn 1:8 e yeke **h.** tere ti e wani
1Jn 3:7 zia mbeni zo a**h.** ala pëpe
Apc 12:9 Satan so ayeke **h.** sese kue
Apc 18:23 sarango yorö ti mo, a **h.** amara
Apc 20:3 si lo **h.** amara mbeni pëpe
aRm 3:13; 1aC 6:9; aÉp 5:6; 2aT 2:3, 10; 2Tm 3:13; Apc 19:20.

HANDA LÊ TI ZO, 1Tm 4:2 azo ti mvene a**h.**
Jac 3:17 ndara ayeke **h.** pëpe

HANDANGO LÊ PËPE, 1Pi 1:22.

HANDANGO LÊ TI ZO, aRm 12:9; 2aC 6:6; 1Tm 1:5; 2Tm 1:5.

HANDANGO NDO, 2aC 12:16; 1Pi 2:1.

HANGE, aGl 6:1.

HARA, aGl 2:4 **h.** tongana awakala

HARAN, Kus 7:2.

HARMAGUÉDON, Apc 16:16.

HE, Lc 14:29 azo so abâ ni ato nda ti **h.** lo
aGl 6:7 A yeke **h.** ka Nzapa pëpe
aHb 11:36 tara ni na lege so a **h.** ala
Mt 27:29, 29; Lc 18:32; 22:63.

HE BIA, aÉp 5:19 **h.** na ala pika mozoko

aCl 3:16 gboto mê ti mba na ti **h.**
1aC 14:15; Apc 14:3.
HÉBREU, Apc 16:16 **H.** a tene: Harmaguédon
2aC 11:22; aPh 3:5.
HE NDO, Kus 17:32 ambeni ato nda ti **h.**
HE NGIA, Lc 6:25 Mawa na ala, ala so a**h.**
HÉNOC, Lc 3:37; aHb 11:5; Jude 14.
HÉRITIER, Mt 21:38 So **h.** ti yaka ni la; e fâ lo
aRm 8:17 a**h.**: biani a**h.** ti Nzapa
aGl 3:29 ngongoa ti Abraham, a**h.** ti
aËp 1:11 nga a mû e ti ga a**h.**
aHb 1:2 Molenge ti lo, **h.** ti aye kue
aRm 4:13; aGl 4:7; aHb 6:17; 11:9.
HÉRITIER LEGEOKO, aRm 8:17 **h.** na Christ
HÉRODE, Mt 2:1 na ngoi ti Gbia **H.**
Lc 23:12; Kus 4:27; 12:1.
HINGA, Mt 7:20 ala **h.** ala na alengo ti ala
Jn 8:32 **h.** tâ tënë, na tâ tënë azi ala
Jn 10:14 Mbi **h.** angasangbaga ti mbi
Jn 17:3 ti wara fini, manda ti **h.** mo
Kus 5:24 ala **h.** li ti ala pëpe
Kus 18:24 Apollos a**h.** ti sara tënë
aRm 8:38 mbi **h.** atâa kuâ, wala fini
aRm 11:2 azo, so lo **h.** ala kozoni
1aC 2:15 zo oko a**h.** nda ti lo pëpe
1aC 4:4 Mbi **h.** ye ti sioni so mbi sara
1aC 13:12 ti so a **h.** mbi tâ nzoni
2aC 2:11 e **h.** aye so lo gi ti sara
aGl 1:11 Aita, mbi ye ala **h.** so
aËp 5:17 gi ti **h.** ye so bê ti Jéhovah aye
1aT 4:13 **h.** tënë na ndo ti azo so akui
aHb 5:14 ti **h.** popo ti nzoni na sioni
aRm 1:28; aGl 1:22.
HINGA BIANI, Kus 26:26 mbi **h.** so lo hinga
aRm 14:14 Na yâ ti Seigneur, mbi **h.** mbi
2aC 11:17 lo **h.** ye so lo yeke pika kate
aPh 1:10 si ala **h.** aye so ayeke akota
2Tm 2:2.
HINGA BIANI TI FA YE, 2Tm 2:24.
HINGA KOLI/WALI PËPE, 1aC 7:36 so ade ti **h.**
2aC 11:2 mû wali so a**h.** na Christ
1aC 7:25.
HINGA KOZO, aRm 8:29 ala so lo **h.**
1Pi 1:20 a **h.** lo si a zia gere
HINGA KOZONI, aRm 11:2 ala so lo **h.**
HINGA MBETI PËPE, 2Pi 3:16.
HINGANGO NDO, aRm 1:21 bê so **h.** amanke
2Pi 2:12 anyama so ayeke na **h.** pëpe
1Jn 5:20 Molenge ti lo amû na e **h.**
1aC 1:19; aËp 1:8; Apc 13:18; 17:9.
HINGANGO YE, Lc 11:52 lungula kelele ti **h.**
Kus 26:24 **H.** mingi ague na mo ti ga fou
aËp 4:13 ga oko na yâ ti mabe nga tâ **h.**
1Tm 2:4 azo kue asö fini na asi na tâ **h.**
1Tm 6:20 tënë ti kirikiri so a iri ni **h.**
2Tm 3:7 pëpe na tâ **h.** ti tâ tënë
aRm 3:20; 11:33; 1aC 8:1; 2Pi 3:18.
HINGA NZONI, aRm 1:28.
HINGA PËPE, Lc 12:9 zo so atene ni **h.**
Kus 17:23 nzapa so e **h.** lo
2aC 1:8 e **h.** wala e ngbâ na fini
2aC 5:16 e **h.** zo na lege ti mitele
2aC 6:9 azo so a **h.** ala, andâ
1Tm 1:13 ye so mbi sara lani, mbi **h.**
aHb 5:2 na ngangu pëpe na ala so a**h.**
aHb 5:13 anyon lait a**h.** tënë ti ye so
2Pi 2:12 aye so ala **h.** si ala sara
Mt 10:33; Mc 14:30; Jn 13:38; Kus 3:17;
1Pi 1:14.
HINGA TI FA YE, 1Tm 3:2 zo so a**h.** nzoni
HINGA YE KOZO, Kus 2:23 ti Nzapa ti **h.**
1Pi 1:2 ngangu ti Nzapa ti **h.**
HINGA YE PËPE, Kus 17:30 angoi so a**h.**
HINGA YE TI SARA PËPE, 2aC 4:8.
HIO, aRm 3:15 ala akpe **h.** ti tuku mênë
1aC 15:52 gi **h.** tongaso, zo ako lê ti lo
1aT 5:3 futingo aga gi **h.** na ndo ti ala
2Pi 2:1 iri futingo **h.** na ndo ti ala
HIO PËPE, Lc 24:25; Jac 1:19.
HON, 1aC 2:6 amokonzi ti aye ti ngoi so a**h.**
1aC 13:8 Ndoye a**h.** lâ oko pëpe
1aC 15:10 mbi sara kua mingi a**h.** ala kue
2aC 7:1 ga nzoni-kue a**h.** ti kozo
2aC 12:7 gonda tere a**h.** ndo ni pëpe
aPh 4:7 siriri ti Nzapa so a**h.** bibe kue
aCl 1:23 **h.** yongoro pëpe na beku
1Pi 4:3 ngoi so a**h.** alingbi na ala awe
2Jn 9 a**h.** na dawa, na Nzapa pëpe
HONDE, Mt 5:14 gbata a**h.** tere pëpe
Mt 6:6 sambela Babâ na ndo so a**h.**
Mt 10:26 mbeni ye so a **h.** ndo ni na so
Mt 11:25 mo **h.** aye so na awandara
Lc 8:17 ye kue so a **h.** ndo ni ngangu
Lc 9:45 a **h.** nda ti tënë ni na ala si
1aC 14:25 atënë ti bê ti lo so a**h.** asigigi
aËp 3:9 so Nzapa a**h.** nda ni na yâ ti lo
aCl 1:26 tënë so Nzapa a**h.** nda ni
aCl 3:3 a **h.** fini ti ala legeoko na Christ
1aT 2:5 ti **h.** ndo ti kota bê ti e
1Pi 2:16 liberté ti **h.** ndo ti sioni pëpe
Apc 2:17 mû manne so a **h.**
aRm 2:16; 2aC 4:3; 1Tm 5:25; Apc 6:16.
HONDENGO NI, Jn 18:20 tene na **h.** pëpe
Mt 6:4; aËp 5:12.
HONGO, Lc 9:31 sara tënë ti **h.** ti lo
2Pi 1:15 na peko ti **h.** ti mbi, ala wara
HON NA NGANGU, Mt 16:18 Hadès a**h.** pëpe
Jn 12:35 si bingo a**h.** pëpe
Jn 16:33 Mbi **h.** dunia so awe
Kus 19:20 tënë ti Jéhovah angbâ ti **h.**

1Jn 5:4 Songo benda so a**h.** dunia so
1Jn 2:13; 4:4; 5:5.
HON NDE, aRm 3:12 Azo kue a**h.** awe
HON NDO TI, aRm 12:21 mo ngbâ ti **h.** sioni
2aC 5:4 e yeke dema, na ye a**h.** e
HON NDO NI, aRm 13:13 nyongo sämba a**h.**
1aC 7:2 Me teti so lango-sioni a**h.**
1aC 9:18 sara ye na droit ti mbi a**h.** pëpe
HON YONGORO, 1Tm 6:21 zo a**h.** na mabe
2Tm 2:18 Akoli so a**h.** na tâ tënë awe
aHb 2:1 si yeke yeke e **h.** lâ oko pëpe
HOTO, Mt 4:8 Zabolo ague na lo na mbeni **h.**
Mt 17:20 tene na **h.** so: Londo ge, gue
Mc 13:14 na Judée alondo akpe na a**h.**
Lc 3:5 a**h.** kue aga kpangbala
1aC 13:2 ti zia **h.** na mbeni ndo nde
Apc 6:16 tene na a**h.**: Ala tï na ndo ti e
Mt 8:32; Mc 5:13; Lc 8:33.
HOTO TI . . . OLIVE, Lc 22:39; Kus 1:12.
HOTO TI SINAÏ, Kus 7:30.
HOTO TI SION, aHb 12:22.
HULE, Jac 1:11 zo ti mosoro a**h.**
Mt 13:6; 21:19; 1Pi 1:24.
HUNDA, Mt 7:7 ngbâ ti **h.** ye, na fade a mû ni
Lc 11:50 si a **h.** mënë ti aprophète
Lc 12:48 a **h.** ye mingi nga na lo
aRm 8:4 mbilimbili so Ndia a**h.**
1aC 9:16 ye so a **h.** na mbi ti sara la
aÉp 3:20 ahon ndo ti aye kue so e **h.**
Jac 1:6 ngbâ ti **h.** na mabe
Jac 4:3 **h.** ye, me ala wara ni pëpe
1Jn 5:14 atâa ye wa e **h.**
Mt 2:4; 6:8; Jn 14:13; Kus 21:33; 1aC 1:22;
2aC 9:5; aHb 7:12.
HUNDA AYE SO AGBU BÊ, aPh 4:6; aHb 5:7.
HUNDA MINGI, aRm 1:10; 2aC 8:4.
HUNDANGO NDO, 1Tm 1:4 ambaï adü gi a**h.**
2Tm 2:23 ke a**h.** ti buba na ti mbana
Tt 3:9 ke a**h.** ti buba, na dikongo iri
HUNDA NZAPA, 1Tm 2:1 **h.** ndali ti azo kue
HUNDA TËNË, Mt 22:46; Lc 23:14; Kus 4:9.
HUNDA TERE, Mc 9:10 ala **h.** na popo ti ala
Lc 22:23 **h.** na popo ti ala ti hinga zo wa
HUNDA WANGO, aGl 1:16.
HUNDA YÂ TI ZO, Kus 22:29.
HUNDA YE, Jn 17:9 Mbi **h.** na mo ndali ti ala
Jn 17:20 Mbi **h.** gi ndali ti ala so pëpe
aRm 8:27 yingo a**h.** tongana ti so Nzapa
aRm 8:34 Christ Jésus ayeke **h.** teti e
aHb 7:25 lo yeke na fini lakue ti **h.**
HUNU, Lc 7:38.
HUNZI, Lc 12:50 na vundu juska a **h.** si!
Jn 4:34 atokua mbi ti **h.** kusala
Jn 17:4 mbi **h.** awe kusala so mo mû
Kus 20:24 **h.** kpengo loro ti mbi
aRm 9:28 lo sara ni a**h.** kue nga hio
aPh 1:6 fade lo gue na ni a **h.**
1Pi 4:1 ti lo na siokpari a**h.**
Mt 23:32.
HUNZI LÂ OKO PËPE, Lc 12:33.
HURU, Lc 6:23 ala duti na ngia na ala **h.**
Apc 12:14 lo **h.** lo gue na yando
HURU PUPU, Jn 20:22.
HYMÉNÉ, 1Tm 1:20 **H.**, mbi zia na Satan
2Tm 2:17 **H.** na Philète ayeke na popo ti
HYSOPE, Jn 19:29; aHb 9:19.

I

IMAGE, Kus 7:43 a-**i.** so ala leke ti voro
Apc 14:9 nyama ti ngonda na **i.** ti lo
Apc 20:4 avoro nyama na **i.** ti lo pëpe
aCl 1:15; aHb 1:3.
INGO, Mt 5:13 ala yeke **i.** ti sese so
aCl 4:6 tënë ti yanga ti ala, zia **i.** dä
Mc 9:50.
IRI 1, Mt 6:9 zia **i.** ti mo aga nzoni-kue
Mt 12:21 beku ti amara na ndo **i.** ti lo
Mt 22:20 **i.** ti zo wa na ndo lê ti nginza?
Mt 24:9 ake ala ndali ti **i.** ti mbi
Lc 21:12 na gbele agbia ndali ti **i.** ti mbi
Jn 14:14 hunda ye na **i.** ti mbi
Jn 17:26 mbi sara si ala hinga **i.** ti mo
Kus 4:12 mbeni **i.** nde ayeke pëpe
Kus 15:14 ti soro azo ndali ti **i.** ti lo
aRm 10:13 airi ndo na Jéhovah na **i.** ti lo
aÉp 3:15 na lege ti lo asewa awara **i.**
aPh 2:9 **i.** so ayeke na ndo ti a**i.** kue
Apc 2:3 kanga bê ndali ti **i.** ti mbi
Mt 22:10; 1Jn 2:12.
IRI 2, aRm 7:3 **i.** lo wali so agi koli nde
aRm 8:30 lo diko ala kozoni, lo **i.** ala
aRm 9:26 a yeke **i.** ala amolenge ti Nzapa
aRm 10:13 a**i.** ndo na Jéhovah na iri ti lo
1aC 1:9 a**i.** ala ti wara ye na Christ
1aC 1:26 lo **i.** pëpe azo ti ndara
aGl 5:13 a **i.** ala ti duti na liberté
2Tm 1:9 lo **i.** e na iringo ndo so ayeke
1Pi 2:9 lo **i.** ala na yâ ti bingo ti ga
1Jn 3:1 a **i.** e amolenge ti Nzapa
Apc 17:14 ala so a **i.** ala, a soro ala
1aT 4:7; 1Pi 2:21.
IRI NDO NA, Kus 2:21 **i.** Jéhovah na iri ti lo
aRm 10:13.
IRINGO, 2Pi 1:10 si **i.** ala aduti tâ ye
1aC 1:26.
IRINGO NDO, aÉp 4:1 tambela alingbi na **i.**
aPh 3:14 matabisi so ayeke **i.** ti gue
2Tm 1:9 lo iri e na **i.** so ayeke nzoni-kue
Kus 22:16; 2aT 1:11.
IRI TI AKOTARA, aHb 7:3.

ISAAC, aRm 9:7 ngongoa ti mo na lege ti **I.**
Mt 8:11; aHb 11:17, 20.
ISCARIOTE, Mt 10:4; 26:14; Jn 6:71.
ISRAËL, aRm 9:6 pëpe kue ti **I.** ayeke biani **I.**
aËp 2:12 yongoro na mara ti **I.**
Kus 13:23; aHb 8:10.
ISSAKAR, Apc 7:7.
ITA, Mt 23:8 Me ala kue ayeke a**i.**
Mc 13:12 **i.** ayeke kä **i.** ti lo si a fâ lo
1Pi 5:9 sewa ti ala ti a**i.** kue na yâ ti
Apc 12:10 zo ti bingo tënë na li ti a**i.** ti e
Mt 5:22; 12:49, 50; 18:15; 25:40; Kus 15:36;
aHb 2:11.
ITALIE, aHb 13:24.
ITA WALI, 1Tm 5:2 amaseka-wali tongana a**i.**

J

JACOB, aRm 9:13 Mbi ndoye **J.,** mbi ke Ésaü
aHb 11:9 Isaac na **J.** ahéritier na lo
Mt 22:32.
JACQUES 1, Mt 4:21; Mc 10:35; Lc 6:14.
JACQUES 2, Mt 10:3; Mc 15:40; Lc 24:10.
JACQUES 3, Mt 13:55; 1aC 15:7; Jac 1:1.
JAH, Apc 19:1.
JAÏRUS, Mc 5:22; Lc 8:41.
JEAN 1, Mt 3:1 **J.** Baptiste aga
Mt 11:11 kota ahon **J.** Baptiste pëpe
Mt 14:10; 21:25; Mc 1:9; Lc 1:13.
JEAN 2, Apc 22:8 Mbi **J.,** mbi mä atënë so
Mt 4:21; Kus 3:1; aGl 2:9; Apc 1:4.
JÉHOVAH, Mt 1:20 ange ti **J.** aga na lo
Mt 4:10 gi **J.** si a lingbi mo voro lo
Mc 12:29 Nzapa ti e ayeke gi **J.** oko
Lc 1:38 Marie atene: "Bâ, ngbâa ti **J.**!
Lc 1:46 Marie atene: Âme agonda **J.**
Lc 2:9 gloire ti **J.** asu angoro ala
Lc 2:26 juska lo bâ Christ ti **J.** si
Jn 12:13 lo so aga na iri ti **J.**
Kus 2:34 **J.** atene na Seigneur: Duti na
Kus 9:31 tambela na yâ kpengo mbeto ti **J.**
Kus 21:14 Zia ye so bê ti **J.** aye asi
aRm 14:8 fini ndali ti **J.,** e kui ndali ti **J.**
aRm 15:11 sepela **J.,** ala amara kue
1aC 10:21 table ti **J.** na table ti asioni
1aC 10:26 sese ayeke ti **J.**
2aC 3:17 **J.** ayeke Yingo
aËp 2:21 kono ti ga temple ndali ti **J.**
aCl 3:23 sara na âme kue na **J.**
1aT 4:15 fa na ala na lege ti tënë ti **J.**
1aT 5:2 lâ ti **J.** aga tongana zo ti nzi
2aT 2:2 lâ ti **J.** asi awe
2Tm 2:19 **J.** ahinga ala so ayeke ti lo
aHb 12:6 zo so **J.** aye lo se lo
aHb 13:6 **J.,** zo ti mungo maboko na mbi
Jac 4:15 Tongana **J.** aye, e sara so wala
Jac 5:15 **J.** amû lo na nduzu
1Pi 1:25 tënë ti **J.** angbâ kpu na kpu
2Pi 3:9 **J.** ane pëpe na tënë ti zendo ti
2Pi 3:10 lâ ti **J.** aga tongana zo ti nzi
Jude 9 Michel atene: Zia **J.** asuku na
Apc 4:8 **J.** ayeke nzoni-kue
Apc 19:6 **J.,** Lo ti ngangu ahon kue
Jn 1:23; 1aC 1:31; aGl 3:6; aCl 3:13;
aHb 8:11; Jac 5:11; 1Pi 3:12.
JEPHTÉ, aHb 11:32.
JÉRICHO, aHb 11:30 agbagba ti **J.** atuku
JÉRUSALEM, Mt 23:37 **J., J.,** so afâ
Lc 21:24 fade amara adoro **J.**
aGl 4:26 **J.** ti nduzu ayeke ngbâa pëpe
aHb 12:22 ga nduru na **J.** ti yayu
Apc 21:2 Fini **J.,** so alondo na yayu
Apc 3:12.
JESSÉ, aRm 15:12.
JÉSUS, Mt 1:21 mo zia iri ti lo **J.**
Mt 27:37 **J.,** Gbia ti aJuif
Kus 4:13 azo so ayeke ândö na **J.**
Kus 9:5 **J.** so mo sara ye ti ngangu
aPh 2:10 si na iri ti **J.** likuni kue akuku
Mt 3:16; 27:17; Lc 2:43; Jn 1:45; 17:3;
Kus 2:36; aRm 6:23; aHb 2:9; 3:1; Apc 1:5.
JEÛNE, Mt 6:16 mû **j.,** zia ti fa so
Mc 2:18 adisciple amû **j.** pëpe?
Lc 5:33 Adisciple ti Jean amû **j.**
Lc 5:34 akamarade amû **j.**
JOB, Jac 5:11 tënë ti gbungo ngangu so **J.**
JONAS, Mt 12:39 gi fä ti prophète **J.**
Lc 11:30.
JOPPÉ, Kus 9:42.
JOSEPH 1, Kus 7:9; aHb 11:22.
JOSEPH 2, Mt 1:19; Lc 3:23; Jn 6:42.
JOSUÉ, aHb 4:8.
JOUG, Mt 11:30 ngangu pëpe ti yô **j.** ti mbi
Mt 19:6 Nzapa abungbi na gbe ti **j.** oko
2aC 6:14 bungbi pëpe na gbe ti **j.** oko
Mt 11:29; aGl 5:1.
JOURDAIN, Mc 1:9.
JUDA, Mt 2:6; aHb 8:8.
JUDAS, Mt 26:25; Lc 6:16; 22:48.
JUDE, Jude 1 **J.,** ngbâa ti Jésus Christ
JUDÉE, Mt 24:16; Lc 21:21.
JUGE, Kus 13:20 a**j.** juska ti si na Samuel
JUIF, aRm 2:29 **J.** ayeke lo so ayeke **J.**
aRm 3:29 gi Nzapa ti a**J.** awe?
1aC 1:23 tënë ti Christ asara si a**J.** atï
1aC 9:20 na popo ti a**J.,** mbi ga **J.**
aGl 1:13 mbi na yâ bungbi ti nzapa ti a**J.**
aGl 3:28 **J.** wala Grec ayeke pëpe
Apc 3:9 atene ala yeke a**J.,** andâ
Mt 2:2; 27:11; aCl 3:11.

K

KÄ 1, Mt 19:21 gue **k.** aye ti mo na mo mû
Mt 26:21 oko ti ala ayeke **k.** mbi
Mt 27:3 Judas, lo so a**k.** Jésus abâ
Lc 22:22 a yeke **k.** Molenge ti zo!
2aC 2:17 pëpe azo so a**k.** tënë ti Nzapa
2aC 12:15 mbi **k.** tere ti mbi ndali ti âme ti
1Jn 3:16 lo **k.** âme ti lo na kuâ ndali ti e
Lc 12:33; Jn 6:64; 13:2.

KÄ 2, Jn 20:25 **k.** ti apointe na maboko ti lo
Kus 16:33 lo sukula a**k.** ti ala
2Tm 2:17 mû ndo tongana **k.**
1Pi 2:24 ala wara sava ndali ti a**k.** ti lo
Kus 19:16.

KÂÎ, Jac 3:4 mangboko: kete **k.** afa lege

KAÏ, Mt 8:13 tere ti zo ti kua ni a**k.** gi
Mc 4:39 pupu a**k.** na ndo adë ngii

KALE TI MANGBOKO, aHb 6:19.

KAMARADE, Lc 16:9 a**k.** na lege ti amosoro
Jn 15:13 kä âme ti lo na kuâ ndali ti a**k.**
Jac 2:23 a iri Abraham **k.** ti Jéhovah
Jac 4:4 **k.** ti dunia, wato ti Nzapa
Mt 11:19; Jn 15:14; 19:12.

KAMBA, Kus 2:24 zingo a**k.** ti kuâ
1aC 7:35 mbi ye ti bi **k.** na go ti ala pëpe
aËp 4:3 **k.** ti siriri so abungbi ala oko
aCl 3:14 ndoye, **k.** ti bungbingo ye

KAMBA TI TERE, aCl 2:19.

KAMENE, Mc 8:38 zo so asara **k.** ti mbi
aRm 1:16 na **k.** ti nzoni tënë pëpe
aRm 5:5 beku azia **k.** na lê ti zo pëpe
1aC 1:27 si lo zia **k.** na lê ti awandara
1aC 15:43 A lu ni tere ti **k.**, a zingo ni
aËp 5:4 sara tënë ti aye ti **k.** pëpe
aPh 3:19 sara baba ti aye so azia **k.** na lê
aPh 3:21 kiri ti leke tere ti e ti **k.**
aHb 11:16 **k.** asara Nzapa ndali ti ala pëpe
aHb 12:2 keke ti pasi, lo bi **k.** yongoro
1Pi 4:16 Chrétien, zia **k.** asara lo pëpe
Apc 16:15 na azo abâ **k.** ti lo pëpe
Lc 9:26; 1aC 4:14; 11:14; 2aC 6:8; 11:21;
2aT 3:14; 2Tm 1:8; 2:15; aHb 6:6.

KANDO, aHb 13:11 a yeke zö ni na gigi ti **k.**
Apc 20:9.

KANGA 1, Mt 13:30 ala **k.** sioni pere ti zö ni
Mt 16:19 mo **k.** na sese a **k.** ni na yayu
Mt 23:4 **k.** anengo kungba na ndo azo
Mt 23:13 aFarizien a**k.** lege ti royaume
Mc 7:35 azi ye so aye so ti lo
Lc 13:25 wa ti da a**k.** yanga-da ni awe
Kus 5:30 **k.** lo na ndo ti keke
Kus 10:39 afâ lo na a**k.** lo na ndo keke
aRm 11:32 Nzapa a**k.** ala kue legeoko
1aC 7:39 A **k.** wali na tere ti koli ti lo
aGl 3:22 a**k.** aye kue na gbe ti siokpari
Apc 3:8 yanga-da so alingbi ti **k.** pëpe
Apc 20:2 **k.** lo teti ngu saki oko
Apc 21:25 ayanga ni a**k.** pëpe na kota lâ
Lc 11:7; 23:39; Jn 20:19, 26; Kus 20:22;
aRm 7:2; 1aC 7:15; Apc 11:6; 20:3.

KANGA 2, 2Tm 1:8 sara **k.** teti Seigneur
Apc 20:7 zi Satan na **k.**
Mt 25:36; Lc 13:16; Kus 5:23; 20:23; 26:31.

KANGA BÊ, aRm 9:22 a**k.** na tere ti ata
1aC 4:12 a sara ye ti ngangu na e, e **k.**
1aC 10:13 pëpe ahon ti so ala lingbi ti **k.**
1aT 5:14 ala **k.** ti ala na azo kue
Mt 18:26, 29; aRm 2:4; 2Pi 3:9, 15.

KANGA BÊ TI KU, 1aC 13:4 Ndoye ahinga ti **k.**
2Tm 4:2 **k.** nga na kode ti
Jac 5:7 aita, ala **k.** juska
aGl 5:22; aËp 4:2; aCl 3:12; aHb 6:15;
1Pi 3:20.

KANGA LÊ, 1aT 4:7.

KANGA LEGE, Mt 18:7 aye so a**k.** na mabe
Mc 9:38 e tara ti **k.** na lo
Kus 11:17 mbi lingbi ti **k.** na Nzapa?
aGl 5:7 Zo wa a**k.** na ala ti sara ye
1aT 2:16 **k.** na e ti fa tënë na amara
2aT 2:7 a yeke zi zo so ayeke **k.** fadeso
1Pi 3:7 si a **k.** na asambela ti ala pëpe
1Jn 4:18 mbeto ayeke ye ti **k.**

KANGA NA NDO TI CROIX. Bâ KANGA NA NDO TI KEKE.

KANGA NA . . . KEKE, Mt 20:19 **k.** si lo kui
Mc 15:25 na ngbonga ota si ala **k.**
Lc 23:21 ala dekongo, **K.**! **K.**!
Lc 24:7 awasiokpari a**k.** si lo kui
Jn 19:6 ala mû lo, ala **k.**
aHb 6:6 ala kiri a**k.** Molenge ti Nzapa
Apc 11:8 gbata so a**k.** Seigneur ti ala
Mt 23:34; 26:2; Mc 15:14; Jn 19:10, 15;
aRm 6:6; 1aC 1:13; aGl 2:20; 6:14.

KANGANGO BÊ TI KU, aHb 6:12 mabe na **k.**
aRm 2:4; Jac 5:10.

KANGANGO NZARA TI BÊ, Kus 24:25;
1aC 7:9; aGl 5:23; 2Pi 1:6.

KANGA NZARA, 1aC 7:5 **k.** ti tere pëpe
1aC 9:25 zo so asara mandako a**k.** ti bê
1aT 4:4 ahinga ti **k.** ti tere ti lo wani
Tt 1:8 yambango agene, zo ti **k.** ti bê
2Tm 3:3.

KANGA YANGA, 1Pi 2:15 **k.** ti azo so ndara
Mt 22:34; 1aC 9:9; 1Tm 5:18.

KANGBA, 1aC 14:20 a**k.** na lege ti gbungo nda

KANGBI, Mt 10:35 mbi ga ti zia **k.**
Mt 25:32 lo yeke **k.** popo ti azo
Mc 3:24 yâ ti mbeni royaume a**k.**
Lc 12:51 ga ti zia siriri pëpe, me ti zia **k.**
aRm 8:35 Zo wa a**k.** e na Christ?

aRm 8:39 **k.** e na ndoye ti Nzapa na
aRm 16:17 zi lê na ndo ti ala so abi a**k.**
1aC 1:10 si **k.** aduti na popo ti ala pëpe
1aC 7:10 wali a**k.** na koli ti lo pëpe
1aC 10:17 kue e **k.** yâ ti mapa oko
aGl 6:6 lo na zo so afa ye na lo a**k.** aye
aÉp 2:14 kungbi gbagba so a**k.** ala
Mt 19:6; Mc 10:9; Jn 9:16; Kus 4:35;
1aC 1:13; 7:15; 10:18; 11:18; 12:11; aGl 5:20;
1aT 2:17.

KANGBI KIRIKIRI, Mt 12:30 na mbi pëpe a**k.**
Kus 8:4 a**k.** ahon na yâ ti sese ni, afa tënë
Jac 1:1 akete mara so a**k.**
Jn 10:12.

KANGBINGO, Kus 6:1.

KANGBI POPO TI, Kus 15:9; aRm 3:22;
Jac 3:17.

KARA, Mt 17:20.

KASA, 2aC 6:3 si a **k.** kusala ti e pëpe

KATE, Lc 18:13 lo yeke pika ndo ti **k.** ti lo
Lc 23:48; Jn 13:23, 25.

KE, Mt 5:43 ndoye mba ti mo, na **k.** wato
Mt 6:24 lo **k.** oko na lo ndoye mbeni
Mt 12:30 ti mbi pëpe a**k.** mbi
Mt 21:42 Tënë so azo ti lekengo da a**k.**
Mt 24:9 Fade amara kue a**k.** ala
Mc 8:34 zia lo **k.** tere ti lo wani
Lc 6:22 Ngia na ala, atâa azo a**k.** ala
Lc 6:27 sara nzoni na azo so a**k.** ala
Lc 10:16 zo so a**k.** ala, lo **k.** mbi nga
Lc 14:26 lo **k.** babâ, mama, wali ti lo
Jn 3:20 zo so asara sioni a**k.** lumière
Jn 7:7 dunia a**k.** mbi
Jn 12:25 zo so a**k.** âme ti lo na dunia so
Jn 15:19 ndani la dunia so a**k.** ala
Jn 17:14 dunia so a**k.** ala
Kus 21:21 **k.** tënë ti aye so Moïse afa
aRm 7:15 ye so mbi **k.**, ni si mbi sara
aRm 8:31 Nzapa ayeke na e, zo wa a**k.** e?
aRm 9:13 ndoye Jacob, me mbi **k.** Ésaü
2aC 6:12 ala si a**k.** ti fa tâ ndoye ti ala
1aT 4:8 lo **k.** zo pëpe, me lo **k.** Nzapa
1Tm 4:4 ye ti tene zo a**k.** ni ayeke pëpe
2Tm 2:16 **k.** asenge senge tënë
Tt 2:12 **k.** asarango ye so ayeke nde
Tt 3:9 **k.** atiri na ndo tënë ti Ndia
aHb 1:9 **k.** tënë ti kpengo ndia pëpe
aHb 10:27 mbanda ate ala so a**k.** Nzapa
aHb 10:28 Zo so a**k.** ti kpe ndia ti Moïse
aHb 12:5 kiri mo na nzoni lege, **k.** pëpe
Jac 4:6 Nzapa a**k.** azo ti baba
Jac 4:7 ala **k.** Zabolo, na fade lo kpe
Jac 5:6 Lo **k.** na ala pëpe?
1Pi 2:4 tênë so ayeke na fini, so zo a**k.**
1Jn 3:15 **k.** ita ti lo ayeke wafango zo
1Jn 4:20 me lo **k.** ita ti lo, zo ti mvene
Mt 5:39; 10:22, 35; Mc 6:26; 8:31; Lc 7:30;
9:23; Jn 15:18, 25; Kus 7:35; 2aC 13:5, 6;
2Tm 3:8; Tt 1:16; 3:3; aHb 12:17, 25;
Jude 23; Apc 17:16.

KEKE, Mt 3:10 **k.** kue so alë nzoni pëpe
Mt 7:18 nzoni **k.** alë sioni lê ni pëpe
Mt 15:13 **K.** kue so Babâ alü pëpe
Kus 5:30 fâ Jésus na kangango lo na **k.**
1aC 4:21 ala ye mbi mû **k.** si mbi gue
aGl 3:13 Deba na zo so a kanga lo na **k.**
aHb 9:4 a wara manne nga **k.** ti Aaron
1Pi 2:24 lo yô asiokpari ti e na ndo ti **k.**
Apc 2:7 Zo so asö benda, lo te lê ti **k.**
Apc 12:5 komande amara na **k.** ti wen
Apc 22:19 azi ye ti lo na a**k.** so amû fini
Lc 6:43; Apc 2:27; 7:3; 22:2.

KEKE TI FIGUE, Mt 24:32 tapande ti **k.**
Mt 21:19, 20, 21; Lc 13:6, 7.

KEKE TI KOMANDEMA, aHb 1:8.

KEKE TI MBETI, 3Jn 13.

KEKE TI MBURU, Jn 12:13 amaboko ti **k.**

KEKE TI OLIVE, aRm 11:24; Apc 11:4.

KEKE TI PASI, Mt 27:40 **k.** so mo zu!
Mc 15:32 Christ alondo na ndo **k.** azu
Lc 9:23 lo yô **k.** ti lo lâ na lâ na
Lc 23:26 zia **k.** na ndo ti go ti lo ti yô ni
aÉp 2:16 na lege ti **k.**, abungbi use so
aPh 2:8 juska na kuâ, kuâ na ndo ti **k.**
aPh 3:18 awato ti **k.** ti Christ
aCl 2:14 lo pika ni na pointe na ndo ti **k.**
aHb 12:2 Jésus akui na ndo ti **k.**
Mt 10:38; Jn 19:31; 1aC 1:17; aGl 6:14.

KEKE TI SISI, Mc 12:26; Kus 7:30, 35.

KELELE, Mt 16:19 a**k.** ti royaume ti yayu
Lc 11:52 lungula **k.** ti hingango ye
Apc 1:18 a**k.** ti kuâ na ti Hadès
Apc 20:1 **k.** ti kota dû so alï mingi
Apc 3:7; 9:1.

KE NA BÊ OKO, aRm 12:9 **k.** ye ti sioni
aRm 2:22.

KE NDIA, Jac 2:11.

KENGO NDIA, aRm 4:15 ndia dä pëpe, **k.**
aGl 3:19 Ndia na tere ni afa a**k.** na gigi
aHb 2:2; 9:15.

KE NGOROGBIA, Kus 21:38; 24:5.

KENGO TËNË, 2aT 2:3 kozoni pëpe si **k.**
2aT 2:4.

KENGO YANGA, aRm 5:19 **k.** so zo oko ake,
2aC 10:6; aÉp 5:6.

KENGO YANGA TI NGOROGBIA, Lc 23:19.

KE NZAPA, aRm 11:26 asarango ye so a**k.**

KETE, aHb 2:9 Jésus, **k.** na gbe ti a-ange
aHb 7:7 tënë nzoni na lo so ayeke **k.**
Jac 3:5.

KETE GBARABUBA TI . . . DUKANI, aHb 9:4.

KETE KETE YE, Lc 16:10 be-ta-zo na yâ ti **k.**

1Tm 6:5 papa na ndo ti a**k.**
Lc 12:26.
KETE KODORO, Mt 9:35; 10:11; Mc 6:6.
KETE KUNDU, Lc 12:32.
KETE LELE, Mt 21:5; Lc 19:30.
KETE MARA, Mt 24:30 a**k.** apika tere ti ala
Apc 1:7 azo ti a**k.** ti sese ayeke pika
Apc 7:9 na popo ti a**k.** kue, ti kodoro
aHb 7:13; Apc 21:12.
KETE MINGI, Mt 2:6 Bethléhem so ayeke **k.**
Mt 25:40 sara na lo so ayeke **k.** na popo
aHb 8:11 a londo na lo so ayeke **k.**
Mt 5:19; 1aC 15:9.
KETE MOLENGE, Mt 11:25 Babâ, fa na a**k.**
1aC 13:11 Tongana mbi de **k.**
1aC 14:20 a ndu tënë ti sioni ala ga a**k.**
Mt 21:16; 1aC 3:1.
KETE NGOI, 2aC 4:18 ye so lê abâ ayeke ti **k.**
KETE TABLEAU, 2aC 3:3; aHb 9:4.
KETE YE, aRm 12:16 zia ala mû gi peko ti a**k.**
KETE YE PËPE, 1Pi 4:18 **k.** ti tene zo ti
KE YANGA, aRm 10:21 mara so a**k.** na so
aËp 2:2 so asara kua na yâ ti azo so a**k.**
aHb 2:2 ye so afa so zo a**k.** awara futa
aHb 3:18 gi ala so a**k.**
KÎ, Mt 7:16 zo ako lê ti vigne na yâ ti **k.**?
Mt 13:22 ti lê ti kobe na popo ti a**k.**
1aC 15:55 Kuâ, **k.** so mo kpo na zo
2aC 12:7 a zia mbeni **k.** na tere ti mbi
KILO, Apc 6:5.
KINDA, 2aC 10:4 **k.** na aye so gere ni aluti
2Tm 2:18 ala yeke **k.** mabe ti ambeni zo
Tt 1:11 **k.** mabe ti azo ti ambeni sewa
KIO, 1aC 11:5 wali so a **k.** kuë ti li ti lo
KIRI, Mt 17:11 Élie a**k.** ti leke kue na
Mt 22:21 **k.** na César aye ti César
Mc 13:16 zo na yaka a**k.** pëpe ndali ti
Kus 1:6 na ngoi so mo **k.** na royaume
Kus 3:21 ngoi ti **k.** aye kue na place ni
aRm 11:35 si lo **k.** lo futa ni na zo ni?
aRm 12:17 **k.** sioni teti sioni na zo pëpe
aGl 4:9 ala **k.** na tere ti abuba ye
aGl 5:1 **k.** na ala na gbe ti joug ti ngbâa
aPh 4:10 ala **k.** ato nda ti bi bê na mbi
2aT 1:6 Nzapa a**k.** peko ti vundu na
2Tm 4:14 Jéhovah ayeke **k.** futa ni alingbi
aHb 6:6 ala **k.** ala kanga Molenge
aHb 10:38 lo **k.** na peko, âme ti mbi
Mt 2:12; Lc 19:12; Kus 15:16; 3Jn 10;
Apc 18:6.
KIRI FINI, 2aC 4:16.
KIRIKIRI, 2aT 2:2; 3:6, 7, 11.
KIRIKIRI MINGI, Mt 17:17 asara ye ti **k.**
aPh 2:15 sarango ye ti ala ayeke **k.**
KIRIKIRI PËPE, 1aC 9:26 mbi kpe na loro **k.**
KIRI . . . NA LEGE NI, aHb 9:10 ngoi ti **k.**
KIRI NA AYE NA NZONI LEGE, 2Tm 3:16.
KIRI NA GBE NI, aRm 11:12 wungo ti ala a**k.**
Jac 1:10 na zo ti mosoro ndali ti so a **k.**
KIRI NA NENGO, Lc 23:11 a**k.** ti Jésus
KIRI NDURU, Mt 24:22.
KIRINGO, Lc 14:12 **k.** na mo ye so mo sara
KIRI PEKO, 1Tm 5:4 **k.** ti anzoni ye so ababâ
KIRI PEKO TI TËNË, 1aC 14:13, 27.
KIRI SINGILA, Lc 17:9 **k.** na ngbâa pëpe
1Tm 1:12 Mbi **k.** na Christ
KIRI TËNË, aRm 9:28 Jéhovah ahunda ti **k.**
aRm 14:12 zo oko oko a**k.** na Nzapa
aCl 4:6; 1Pi 4:5.
KIRI TI LEKE, Mt 19:28 ngoi so a**k.** aye
aPh 3:21 lo yeke **k.** tere ti e ti kamene
KISH, Kus 13:21.
KITE, aRm 14:23 na **k.**, a fâ ngbanga na
Jac 1:6 hunda na mabe, na **k.** oko pëpe
Mt 21:21; Jude 22.
KO, Jn 4:35 kobe ni abe ti tene a **k.** ni
2aC 9:6 lu ye kete kete, **k.** ni kete kete
aGl 6:7 ye so zo alu, fade lo **k.** gi ni
aGl 6:9 **k.** lengo tongana e woko pëpe
Mt 6:26; Lc 12:24; Jn 4:38; 1aC 9:11.
KOBE, Mt 23:6 kozo place na tengo a**k.**
Mt 24:45 mû **k.** na ngoi so alingbi?
Jn 4:34 **K.** ti mbi ayeke ti sara
Jn 6:27 sara kua pëpe ndali ti **k.**
Jn 6:55 tere ti mbi ayeke tâ **k.**, na mênë
aRm 14:15 ndali ti **k.** ti mo ita ti mo
1aC 11:20 lege dä pëpe ti te **k.** ti Seigneur
1Tm 4:6 **k.** ti mo ayeke atënë ti mabe
1Tm 6:8 **k.**, bongo na ndo ti lango
aHb 5:14 kpengbango **k.** ayeke ti abiazo
aHb 12:16 Ésaü akä adroit teti sembe ti **k.**
Mt 6:25; Kus 2:46; 14:17; 1aC 8:13; 10:3;
11:21.
KOBELA, Mt 8:17 lo mû a**k.** ti e nga na
Jn 5:5 **k.** asara lo ngu bale-ota na
1aC 11:30 mingi awoko, ala yeke na **k.**
aGl 4:13 ndali ti **k.** so mbi yeke na ni
1Tm 5:23 vin kete ndali ti **k.** so asara mo
Jac 5:14 Mbeni zo ayeke na **k.**?
Jac 5:15 sambela asara si zo ti **k.** asava
Mt 8:15; 25:39; Jn 4:52; Kus 28:8.
KOBELA ASARA LI, 1Tm 6:4.
KOBELA TI MAKAKO, Mt 4:24; 17:15.
KOBE TI FANGO NI, Mt 9:37.
KOBE TI LAKUI, Lc 14:12 **k.**, akamarade pëpe
Lc 14:16; 22:20; Jn 13:4; 1aC 11:25.
KODE, 1aC 4:17 a**k.** na ndo ti tënë ti Christ
1aC 12:28 a**k.** ti mungo li ni
2aC 11:6 **k.** ti sarango tënë atia mbi

KODE TI FA YE, Mt 7:28; Lc 4:32; 2Tm 4:2; Tt 1:9.
KODORO, Mt 13:57 A ne prophète na **k.** ti lo
aPh 3:20 **k.** ti e ayeke na yayu
KOKORA, aËp 6:16 wâ ti a**k.** ti Zo ti sioni
KO LÊ TI LO, 1aC 15:52 zo ayeke **k.**
KOLI, Kus 24:5 **k.** so ayeke tâ sioni zo
aRm 1:27 a**k.** na a**k.** asara ye ti kamene
aRm 7:2 ndia akanga lo na **k.** ti lo
1aC 7:2 oko oko ayeke na **k.** ti lo
1aC 7:14 **k.** so amä na bê pëpe
1aC 15:47 Kozo **k.** ni ayeke ti sese
1aC 16:13 ala sara ye tongana a**k.**
2aC 11:2 zendo ti mû ala na **k.** oko
aËp 4:13 **k.** so akpengba kue awe
aËp 5:25 A**k.,** ngbâ ti ndoye awali ti ala
aCl 3:19 A**k.,** ngbâ ti ndoye awali ti ala
1Pi 3:1 awali, woko tere na gbe ti a**k.** ti
Mt 20:13; 26:50; 1aC 7:34; 14:35; aCl 3:18; 1Tm 3:2.
KOLI-BAGARA, aHb 9:12; 10:4.
KOLI-KONDO, Mt 26:34, 74, 75; Mc 14:30.
KOLI SO AMÜ WALI FINI FINI, Mt 9:15; 25:1, 5; Jn 3:29.
KOLOKOTO, Mt 3:16 yingo tongana **k.**
Mt 10:16 tënë na li pëpe tongana a**k.**
Mt 21:12.
KOMANDE, aRm 6:12 zia pëpe siokpari ti **k.**
Jac 1:26 Tongana zo a**k.** menga pëpe
Jac 3:7 zo alingbi ti **k.** ala na zo a**k.** ala
Jac 3:8 menga, zo oko a**k.** ni pëpe
Apc 12:5 a**k.** amara na keke ti wen
1aC 4:8.
KOMANDEMA, Mt 28:18 A mû na mbi **k.** kue
Jn 5:27 **k.** na Molenge ni ti fâ ngbanga
Kus 1:7 Babâ azia na gbe ti **k.** ti lo
aRm 13:2 zo so ake **k.** ake nga
1aC 7:4 wali ayeke na **k.** pëpe na ndo
1aC 15:24 futi a**k.** kue nga na
aËp 1:21 na nduzu kâ na ndo ti **k.** kue
aËp 2:2 mokonzi ti **k.** ti pupu
aËp 6:12 e tiri na a**k.**
aCl 1:13 zi e na gbe ti **k.** ti bingo
1Pi 3:22 a zia a**k.** na gbe ti lo
Mt 7:29; 20:25; Lc 4:6; aCl 2:15; Tt 3:1; Apc 17:12.
KOMANDE . . . GBIA, aRm 5:14 kuâ a**k.**
aRm 6:12 zia pëpe siokpari ti **k.** tere ti ala
1aC 4:8 si e **k.** legeoko na ala
1aC 15:25 alingbi lo **k.** juska Nzapa
2Tm 2:12 e gbu ngangu, fade e **k.**
Apc 11:15 lo yeke **k.** teti lakue lakue
Apc 11:17 mo to nda ti **k.** awe
Apc 20:4 ala kiri na fini ala **k.** na Christ
Apc 19:6.
KONGO, aHb 9:4 keke ti Aaron so a**k.** asigigi
KONGÕ, Apc 4:3; 10:1.
KONGO LÊ TI KOBE, Mt 13:39.
KONO, Mt 7:14 lege so ague na fini a**k.** pëpe
Mc 4:8 ala **k.,** ala to nda ti lë
1aC 3:7 Nzapa asara si ye ni a**k.**
aCl 2:19 tere ni angbâ gi ti **k.**
Jac 5:5 ala sara si bê ti ala a**k.**
Lc 12:27; aËp 4:15; 1Pi 2:2.
KONONGO, aRm 12:3.
KOPO, Mt 10:42 zo so amû gi **k.** oko ti ngu
Lc 22:20 **K.** ti vin ayeke fä ti fini mbele
Lc 22:42 Babâ, tongana mo ye, zi **k.** so
1aC 10:21 **k.** ti Jéhovah na ti asioni yingo
Mt 20:22; 1aC 10:16.
KORBAN, Mc 7:11.
KORÉ, Jude 11.
KOTA, Jn 14:28 Babâ ayeke **k.** ahon mbi
aRm 3:1 Juif ayeke **k.** ahon na nyen?
aRm 9:21 mbeni ta ndali ti **k.** kusala
aRm 13:1 woko tere na gbe ti a**k.** zo ti
2aC 8:20 **k.** matabisi so a mû na e ti bâ
2aC 11:5 a**k.** bazengele ti ala ni
aËp 1:19 tâ **k.** ti ngangu ti lo
aPh 2:3 ala bâ amba ti ala **k.** ahon ala
1Tm 1:15 mbi yeke **k.** wasiokpari ni
aHb 7:7 lo so ayeke **k.** airi tënë nzoni
1Pi 2:13 teti so lo yeke **k.** zo
1Pi 5:4 **k.** berger afa tere ti lo na gigi
KOTA BÊ, aGl 5:26 **k.** na tere ti mba pëpe
aPh 1:15 ambeni afa tënë ti Christ na **k.**
1aT 2:5 ti honde ndo ti **k.**
1Tm 6:4 A yeke aye so si adü **k.**
1Pi 2:1 ala pusu yongoro **k.**
aRm 1:29; Tt 3:3.
KOTA DÜ, Mt 21:13 ala sara si da ni aga **k.**
Lc 16:26 **k.** ayeke na popo ti e na ala
KOTA DÜ SO ALÏ MINGI, Apc 20:3 bi lo na **k.**
Lc 8:31; aRm 10:7; Apc 9:1, 11; 11:7; 17:8.
KOTA GBANDA, Mt 13:47 royaume, **k.**
KOTA GBIA, aHb 1:3 na koti ti **K.** na nduzu
aHb 8:1 na koti ti trône ti **K.** na yayu
KOTA KEKE, Lc 6:42 zi **k.** na lê ti mo wani
KOTA LEGE, Mt 12:19.
KOTA LÊ TI, Apc 20:9.
KOTA MINGI, aPh 1:10 aye so ayeke **k.** ahon
KOTA MOKONZI, Kus 3:15 ala fâ **K.** so
Kus 5:31 Nzapa ayä lo tongana **K.**
1Tm 6:15 oko **K.** so ayeke na ngia
aHb 2:10 si **K.** ti salut ti ala alingbi
aHb 12:2 lê ti e gi na ndo ti Jésus, **K.**
Kus 3:15.
KOTA NDO, aPh 2:9 Nzapa ayä lo na **k.** ahon
1Tm 2:2 azo kue so ayeke na **k.**
3Jn 9.

KOTA NDO TI GBIA, Jude 25.
KOTA NGINZA, 1Tm 2:9 abongo ti **k.** pëpe
KOTA NGU, Mt 24:38 **k.** apika, azo ayeke te
2Pi 2:5 lo ga na **k.** na ndo ti dunia
2Pi 3:6 dunia afuti na ngoi so **k.** apika
KOTA NZARA, Mt 24:7 **k.** na ando nde nde
2aT 2:10 ala fa pëpe **k.** ti tâ tënë
Jac 4:1 **k.** ti bê ti ala ti aye ti mitele
Mc 13:8; Lc 21:11; 1Pi 2:2; Apc 6:8; 18:8.
KOTA NZOBE, aRm 5:21 **k.** akomande
aRm 11:6 lege ti **k.** ti Nzapa, kusala pëpe
2aC 12:9 **K.** ti mbi alingbi na mo awe
aËp 2:8 na lege ti **k.** so, a sö ala
aHb 2:9 na lege ti **k.** ti Nzapa lo bâ pasi
aHb 4:16 ga nduru na trône ti **k.** ti Nzapa
Jac 4:6 lo mû **k.** ti lo na ala so
Jn 1:17; aRm 5:15; 2aC 6:1; aHb 10:29; 12:28.
KOTA PRÊTRE, aHb 3:1 **k.**: Jésus
aHb 6:20 Jésus, lo so aga **k.**
aHb 9:25.
KOTA PUPU, Mt 14:30.
KOTARA, Kus 22:3 A fa na mbi Ndia ti a**k.**
1Pi 1:18 ala mû peko ti ngobo ti a**k.**
aGl 1:14; 2Tm 1:3.
KOTA TÊNË, Mt 16:18 **k.** so, fade mbi leke
Lc 8:6 mbage ni atï na ndo ti **k.**
aRm 9:33 tënë so apika gere dä nga **k.**
1aC 10:4 yeke nyon ngu so asigigi na **k.**
1Pi 2:8 tënë so apika gere dä nga **k.**
KOTA TÊNË TI NEKANGO NA YE, Lc 17:2; Apc 18:21.
KOTA TI LÊ NI, aËp 3:18.
KOTA VUNDU, Lc 21:25 amara ayeke na **k.**
2aC 2:4 na **k.** mbi sû mbeti na ala
KOTA YE, aRm 12:16 ala bâ gi a**k.** pëpe, me
2aC 10:5 e yeke kinda **k.** kue
KOTA ZO, Kus 24:3 **K.** Félix
Kus 8:27; 13:50; 25:2, 23.
KOTA ZO TI KOMANDE, aRm 13:1.
KOTI, Kus 7:55 Jésus so aluti na **k.** ti Nzapa
aHb 1:3.
KOZO, Kus 26:23 **k.** zo so a zingo lo na kuâ
aCl 1:18 lo so ayeke **k.** na yâ ti aye kue
1aT 4:15 e hon **k.** pëpe na ala so akui
aHb 6:1 a**k.** fango ye na ndo ti Christ
aHb 10:9.
KOZO LI NI, 1aC 15:20 **k.** ti azo so akui
KOZO LI TI YE, Jac 1:18 **k.** ti acréature ti lo
aRm 8:23; 11:16; 1aC 16:15; Apc 14:4.
KOZO MOLENGE, aHb 1:6 fa **K.** ti lo na gigi
aHb 12:23 congrégation ti a**k.** so
aRm 8:29.
KOZO NDO, Lc 14:7, 8.
KOZO NGENDE, Mt 23:6; Lc 11:43; 20:46.
KOZONI, Mt 6:33 gi royaume ti Nzapa **k.**
KOZONI AWE, Mc 13:23; Kus 1:16; aRm 9:23.
KOZO PLACE, Mt 23:6.
KOZO SI NGOI ALINGBI, 1aC 15:8.
KOZO TÊNË, aHb 5:12 a**k.** ti atënë so ayeke
KOZO TÊNË, Mt 21:42 tâ **k.** ti gere ti da ni
aËp 2:20 Jésus ayeke **k.** ti gere ti da ni
Mc 12:10; 1Pi 2:6.
KOZO YE, aCl 1:15 **k.** na popo ti aye kue
KOZO ZO, aCl 1:18 **k.** ti zingo na popo ti akuâ
KPA, aRm 5:14 Adam so a**k.** tere na
aRm 6:5 oko na lege ti kuâ so a**k.** ti lo
aRm 12:2 azia ti sara ye a**k.** ti aye ti ngoi
1aC 15:49 **k.** lo so ayeke ti yayu
2aC 12:4 tënë so zo a**k.** ti tene pëpe
aPh 3:21 ti leke tere ti **k.** tere ti lo
aHb 9:24 so a **k.** gi tâ ye ni kpango
aHb 11:38 dunia a**k.** ti yamba azo so pëpe
Mt 23:28; aRm 8:3, 29; aHb 8:5.
KPAKA, 2aC 3:7 a **k.** agere-mbeti na lê ti
2Pi 2:22 akiri a**k.** tere na yâ ti popoto
KPALAKONGO, Lc 11:12; Apc 9:10.
KPALE, 1aC 7:26 ndali ti a**k.** so ayeke ge
2aC 11:26 a**k.** na maboko ti azo ti
Lc 8:23; Kus 19:27, 40; aRm 8:35.
KPANGBALA SEMBE, Mt 14:8; Mc 6:25.
KPANGBI, Apc 12:14 a**k.** use ti kota ngualo
KPE, Mt 23:33 ala lingbi ti **k.** ngbanga
Mt 24:16 ala na Judée alondo a**k.**
1aT 5:3 ala yeke **k.** ande oko pëpe
aHb 10:25 e **k.** bungbi pëpe
Jac 4:7 ke Zabolo, na fade lo **k.**
1Jn 5:21 Amolenge, **k.** ayanda
aRm 2:3; 1aC 10:14; aHb 2:3.
KPE LORO, 1aC 9:24 a**k.**, si oko awara futa
2Tm 4:7 mbi **k.** ni juska na nda ni awe
aHb 12:1 e gbu ngangu, e **k.** ti mandako
1Pi 4:4 angbâ ti **k.** na azo so pëpe
Kus 20:24; aPh 2:16.
KPE MBETO, Kus 10:35 zo so a**k.** ti lo
aRm 13:7 aye ti tene a **k.** ti lo
aHb 12:9 e yeke na ababâ so e **k.** ti ala
Mc 12:6; Lc 18:2; 2Pi 2:11.
KPE MBETO TI NZAPA, Lc 2:25; Kus 2:5; 8:2; 17:22; 22:12; aHb 5:7; 12:28; Jude 15.
KPE NDIA PËPE, Mt 13:41 azo so angbâ ti **k.**
Mt 7:23; aRm 6:19.
KPENGBA, aRm 1:12 e **k.** tere na popo ti e
aRm 15:2 nzoni ti **k.** mba
1aC 8:1 ndoye a**k.** zo
1aC 10:23 ye kue si a**k.** zo pëpe
1aC 14:3 prophétie ayeke **k.** azo
1aC 14:4 prophétie lo **k.** congrégation
1aC 14:26 sara aye so kue ti **k.** mba
1aC 14:31 si kue amanda ye na a**k.**

1aC 16:13 sara ye tongana akoli, ala **k.**
2aC 10:4 Nzapa asara si aye ti bira a**k.**
aËp 4:18 bê ti ala a**k.**
aËp 4:29 atënë so ayeke nzoni ti **k.** zo
aCl 2:7 gere ti ala alï sese na ala **k.**
Phm 7 yengo tere akiri a**k.** ndali ti mo
aHb 3:8, 15 ala **k.** bê ti ala pëpe
aHb 3:13 bê a**k.** pëpe ndali ti siokpari
aHb 4:7 ala **k.** bê ti ala pëpe
1Pi 5:9 luti ti ke lo, **k.** na yâ ti mabe
1Pi 5:10 lo yeke sara si ala **k.**
Kus 5:3; 11:23; 20:32; aRm 14:19; 1aC 14:12; 2aC 12:19; 1Pi 5:12; Jude 20.

KPENGBA AWE, aGl 6:1 **k.** na lege ti yingo
aPh 3:15 e kue so e **k.**
aCl 1:28 zo oko oko tongana zo so a**k.**

KPENGBA KUE, aËp 4:13 juska e **k.** awe

KPENGBA-LI, Kus 19:9.

KPENGBANGO, aHb 5:12 me **k.** kobe pëpe
aHb 5:14 Me **k.** kobe ayeke ti abiazo

KPENGBANGO BÊ, Mt 19:8; Mc 10:5.

KPENGO, Mt 24:20 **k.** pëpe na ngoi ti dê

KPENGO NDIA PËPE, Mt 24:12 **k.** awu mingi
2aC 6:14 songo wa, mbilimbili na **k.**
2aT 2:7 **k.** ato nda ti sara kua awe
aHb 1:9 mo ke tënë ti **k.**
1Jn 3:4 lo yeke nga zo ti **k.**
Mt 23:28.

KPENGO ZO, 1Pi 3:15 na **k.** mingi

KPE NZAPA PËPE, aRm 5:6 teti azo so a**k.**
1Tm 1:9 azo so a**k.** na awasiokpari
2Tm 2:16 azo so angbâ lakue ti **k.**
1Pi 4:18; 2Pi 2:6; 3:7.

KPERE-KPERE, 1Tm 5:13.

KPE TERE, Jac 1:27.

KPO, Jn 19:34 turugu a**k.** Jésus na likongo
Jn 19:37 Lo so ala **k.** lo
1Tm 6:10 ala **k.** tere ti ala na aye ti vundu
Apc 1:7 so a**k.** kate ti lo ayeke bâ lo

KPÒ, Lc 12:19 Mo duti **k.**, mo te, mo nyon
1aT 5:6 lê na zingo ni, li ti e **k.**
1aT 5:8 zia li ti e **k.**, yü bongo ti wen
2Tm 4:5 li ti mo **k.** na yâ ti aye kue
1Pi 1:13 zia tâ li ti ala **k.**, zia beku
1Pi 5:8 zia li ti ala **k.**, lê akpengba

KPOTO, Apc 19:12 **k.** mingi ti gbia
Apc 12:3.

KPU NA KPU, aHb 7:3 lo ngbâ prêtre **k.**

KU, aRm 8:19 lê ti création gi na lege ti **k.**
1aC 1:7 **k.** kungo lango so Christ
aHb 10:37 asi na lo yeke **k.** kungo pëpe
aHb 11:1 hinga biani so aye so mo **k.**
Lc 3:15; 21:26; aRm 8:25; aGl 5:5; aPh 3:20; 1aT 1:10; aHb 10:27.

KUA, Mt 20:1 mû ala na **k.** ti yaka ti vigne
Mt 20:3 ala yeke na **k.** ti sara pëpe
Lc 10:7 zo ti **k.** alingbi na futa ti lo
aRm 12:4 amembre mingi, oko **k.** pëpe
aRm 12:11 sara **k.** ti ala na goigoi pëpe
1aC 9:6 sara **k.** ti wara na kobe
aËp 4:16 **k.** so membre oko oko
Tt 1:12 azo ti tengo ye so aye **k.** pëpe
Jac 5:4 futa ti azo ti **k.** adekongo
Kus 18:3; 19:25; 1aC 3:13; Apc 18:22.

KUÂ, Mt 8:22 zia a**k.** alu a**k.** ti ala
Mt 24:28 ndo so **k.** ayeke, fade angualo
Mt 25:46 **k.** teti lakue lakue
Jn 5:25 fade a**k.** amä go ti Molenge ti
aRm 5:12 tongaso **k.** amû azo kue
aRm 5:17 **k.** akomande tongana gbia
aRm 6:10 **k.** so lo kui, lo kui ti
aRm 6:23 futa ti siokpari ayeke **k.**
1aC 15:21 **k.** aga na lege ti koli oko
1aC 15:26 **k.** so ayeke ndangba wato ni
aHb 2:14 na ngangu ti ga na **k.**, Zabolo
Apc 2:10 Duti be-ta-zo juska na **k.**
Apc 20:14 a bi **k.** na Hadès na wâ
Apc 21:4 **k.** ayeke mbeni pëpe
Mt 14:12; 22:32; Apc 14:13; 20:13.

KUÄ TI LI, Lc 21:18 **k.** ti ala oko afuti pëpe
1aC 11:14 koli na yongoro **k.**, kamene
1Pi 3:3; Apc 9:8.

KUÂ TI USE NI, Apc 2:11 **k.** asara sioni pëpe
Apc 20:6 **k.** ayeke na komandema pëpe
Apc 20:14 So ti tene **k.**, lac ti wâ ni
Apc 21:8 wâ na soufre. So ayeke **k.**

KUA TI YANGO SANDAGA, aHb 7:13.

KUBU, aHb 9:6 aprêtre alï na yâ ti kozo **k.**

KUBU NA NDUZU, Kus 1:13; 9:37; 20:8.

KUBU TI TENTE, Apc 15:8; 16:17.

KUDA, aRm 4:4 zo sara kua futa ni tongana **k.**
aRm 13:8 **k.** ti zo aduti na li ti ala pëpe
Mt 6:12; 18:27; Lc 7:41; 13:4; aRm 1:14; 15:27.

KUGBE, Apc 22:2 A**k.** ti sava na kobela

KUGBE-KASA, aRm 14:2 zo so awoko ate a**k.**

KUI, Lc 23:46 lo sara tënë so awe, lo **k.**
Jn 11:26 mä na bê na mbi, lo **k.** pëpe
aRm 5:8 Christ a**k.** ndali ti awasiokpari
aRm 6:9 Christ ayeke **k.** mbeni pëpe
aRm 6:11 **k.** na lege ti siokpari me na fini
1aC 15:20 kozo li ni ti azo so a**k.**
aËp 2:1 amû fini na ala, atâa ala **k.** lani
1aT 4:13 hinga tënë na ndo ti azo so a**k.**
1aT 4:16 beoko na Christ si a**k.** awe
1aT 4:17 e yeke na fini si e **k.**, a mû e
aHb 2:9 Jésus a**k.** teti zo oko oko kue
aHb 11:13 angbâ na mabe si ala **k.**
aHb 11:31 Na mabe, Rahab a**k.** pëpe
2Pi 3:9 lo ye si zo oko a**k.** pëpe
Mt 16:28; 22:25; 27:52; Lc 16:22; 20:36;

Jn 8:51; Kus 2:29; 7:60; 8:20; 13:36;
aRm 7:9; 14:9; 1aC 15:6, 18; 2aC 5:15;
1aT 4:14; aHb 9:27; 2Pi 3:4.
KUI KUINGO, aRm 6:12 tere ti ala so ayeke **k.**
1aC 15:53 tere so ayeke **k.** ayü fini
aRm 8:11; 2aC 4:11.
KUKU, aËp 3:14 mbi **k.** na gbe ti Babâ ni
aPh 2:10 na iri ti Jésus likuni kue a**k.**
KÛKÛ, Lc 21:35 tongana **k.** a ga na ndo ti sese
aRm 11:9 Zia table ti ala aga **k.** ndali ti ala
1Tm 6:9 azo ti mosoro atï na yâ ti **k.**
2Tm 2:26.
KUMBAMBA. Bâ SARA MARIAGE.
KUNDI, Apc 15:2 so asö benda ayeke na a**k.**
Apc 14:2.
KUNDU, Lc 12:32 Kete **k.**, sara mbeto pëpe
Mt 26:31.
KUNGBA, Mt 11:30 **k.** ti mbi ayapu
Mt 12:29 gbu a**k.** ti lo
Mt 23:4 kanga anengo **k.** na ndo azo
aGl 6:5 zo oko oko ayô **k.** ti lo
1Jn 2:16 sarango baba ti a**k.** so zo
Lc 15:12.
KUNGBI, Mt 21:44 na ndo tênë so, yâ ti lo a**k.**
Jn 19:36 Fade a **k.** bio ti lo oko pëpe
1aC 10:16.
KURU, 2Pi 3:5 mbeni **k.** sese ayeke dä
KUSALA MABOKO NA MABOKO, 1aC 3:9.
KUSALA, Mt 4:10 gi lo oko si mo sara **k.** na lo
Jn 16:2 afâ ala, abâ lo sara **k.** na Nzapa
Jn 17:4 mbi hunzi **k.** so mo mû na mbi
Kus 1:20 Zia mbeni zo amû **k.** ti lo
Kus 19:11 akota **k.** na lege ti Paul,
Kus 20:24 mbi hunzi **k.** so Seigneur
Kus 26:20 sarango a**k.** ti changengo bê
Kus 27:23 Nzapa, mbi sara **k.** ti nzoni-kue
aRm 5:18 **k.** oko so amû lege ti diko zo
aRm 8:28 Nzapa asara si a**k.** ti lo kue
aRm 11:13 amara nde, mbi gonda **k.** ti mbi
1aC 12:5 Yâ ti a**k.** ayeke nde nde
1aC 12:6 alege ti sarango **k.** ayeke mingi
1aC 12:28 a**k.** ti mungo maboko
2aC 5:18 mû na e **k.** ti kiringo na songo
2aC 6:3 si a kasa **k.** ti e pëpe
2aC 9:8 wara aye mingi ti sara na nzoni **k.**
2aC 11:12 lingbi na **k.** so e yeke na ni
aGl 5:19 A**k.** ti mitele ayeke polele
1aT 5:13 ne azo so teti **k.** so ala sara
1Tm 1:12 lo soro mbi ndali ti mbeni **k.**
1Tm 6:18 ti sara anzoni **k.** mingi
2Tm 4:5 sara **k.** ti mo kue
Tt 2:14 azo so ayapu ti sara anzoni **k.**
aHb 8:6 **k.** ti sara ndali ti nzoni ti azo
aHb 10:11 prêtre ti sara **k.** ndali ti nzoni ti
aHb 10:24 pusu mba ti sara apendere **k.**
aHb 12:28 **k.** na Nzapa na kpengo mbeto
Jac 2:26 mabe na a**k.** pëpe akui awe
Apc 7:15 sara na lo **k.** ti nzoni-kue bï na
Kus 6:3; 21:19; aRm 9:4; 12:7; 1aC 12:11;
2aC 8:4; 9:1; aËp 3:2; aCl 1:25; 4:17;
2aT 2:9; 2Tm 3:17.
KUSALA SO . . . NZONI-KUE, Mt 4:10;
aRm 9:4; 12:1.
KUSALA TI BAZENGELE, Kus 1:25; 1aC 9:2;
aGl 2:8.
KUSALA TI FANGO TËNË, Apc 6:9.
KUSALA TI NGANGU, 1aC 12:10, 29; aGl 3:5.

L

LÂ, Mt 13:43 azo ti mbilimbili asu tongana **l.**
Kus 2:20 Fade **l.** agbian ti ga bingo
Lc 21:25; Apc 7:16.
LAC TI WÂ, Apc 19:20 a bi ala na yâ ti **l.**
Apc 20:14, 15; 21:8.
LAIT, 1aC 3:2 Mbi mû na ala **l.** ti nyon
aHb 5:12 ga azo so ayeke na bezoin ti **l.**
1Pi 2:2 nzara ti **l.** so a zia ye dä pëpe
LAKUE LAKUE, Jn 17:3 fini ti **l.**, ala manda
aRm 1:20 ngangu ti lo so ayeke **l.**
aRm 5:21 fini ti **l.** so aga na lege ti Jésus
2aC 4:18 aye so lê abâ pëpe ayeke ti **l.**
1Tm 1:17 Lo so ayeke Gbia ti **l.**
1Pi 5:10 lo iri ala ti wara gloire ti lo ti **l.**
Jude 6 kanga na akamba so angbâ **l.**
Apc 15:3 Gbia ti **l.**, alege ti mo
Lc 16:9; aËp 3:11; aHb 10:12, 14; 1Jn 5:11.
LAMECH, Lc 3:36.
LAMPE, Mt 5:15 wâ na **l.** na gbe ti sakpa pëpe
Mt 6:22 **L.** ti tere ayeke lê
Mt 25:1 amasia bale-oko amû a**l.** ti ala
Lc 12:35 zia a**l.** ti ala angbâ na zango ni
Jn 5:35; Apc 4:5.
LÂ NA LÂ, Lc 19:47 lo yeke fa ye na temple **l.**
Kus 17:11 na **l.** ala yeke gi nda ti
1aC 15:31; aHb 7:27.
LANGO, Mt 6:27 kete **l.** na ndo ti fini
Mt 13:25 Na ngoi so azo angbâ ti **l.**
Mt 24:22 a kiri na a**l.** ni so nduru pëpe
Mt 25:5 **l.** asara ala kue na ala **l.**
Mc 5:3 Lo **l.** na popo ti asende ti akuâ
Mc 13:32 **l.** ni so zo oko ahinga pëpe
Jn 11:11 Lazare a**l.**, mbi gue ti zingo lo
Kus 17:31 lo zia mbeni **l.** ti fâ ngbanga ti
aRm 13:11 ngbonga ti tene ala zingo na **l.**
aRm 14:5 bâ mbeni **l.** kota **l.** ahon mbeni
1aC 15:51 kue e yeke **l.** na yâ ti kuâ pëpe
2aC 6:2 fadeso a yeke **l.** ti salut
aGl 4:10 bata ngangu ambeni **l.** na ngu
1aT 5:1 âdu ti ngoi na a**l.** so a soro awe
1aT 5:6 zia e **l.** pëpe tongana atanga ni
2Pi 3:8 ngu saki oko tongana **l.** oko

LANGO PËPE, Mt 26:41 Ala **l.** na ala sambela
Lc 12:37 asi na lo wara ala na **l.**!
2Pi 2:3 futingo ti ala ayeke **l.**
LANGO-SIONI, aRm 13:13 lege ti sarango **l.**
1aC 5:1 a tene **l.** ayeke na popo ti ala
1aC 6:13 Tere ayeke ndali ti **l.** pëpe
1aC 6:18 kpe yongoro na **l.**
1aC 10:8 ngbâ na yâ ti **l.** pëpe
aGl 5:19 akusala ti mitele ayeke **l.**
aËp 5:3 zia a sara tënë ti **l.** pëpe
aCl 3:5 si tere akui tongana a ndu **l.**
1aT 4:3 gbanzi tere ti ala na **l.**
Apc 17:2 agbia ti sese asara **l.**
LANGO TI DUNGO, Mc 6:21.
LANGO TI KANGA . . . ASIOKPARI, Kus 27:9.
LANGO TI NDA NI, Jn 6:54 zingo na kuâ na **l.**
2Tm 3:1 **al.,** angoi so ayeke ngangu
Jac 5:3 Ye so ala yeke bata ni na **al.**
2Pi 3:3 Na **al.,** azo ti hengo ndo aga
Jn 11:24; 12:48.
LAODICÉE, aCl 2:1; 4:16; Apc 1:11; 3:14.
LAPO, Mt 17:24 lo futa **l.** ti drachme pëpe?
Mt 17:25 Agbia ahunda **l.** na azo wa?
Lc 23:2 kanga lege ti futa **l.** na César
aRm 13:7 zo so ahunda **l.,** futa na lo **l.**
LASO, Mt 6:11; Lc 4:21; 23:43.
LÂ TI FANGO NGBANGA, Mt 10:15.
LÂ TI JÉHOVAH, 2aT 2:2.
LAZARE, Lc 16:20; Jn 11:1, 2; 12:1.
LÊ, Jn 5:37 ala bâ **l.** ti lo pëpe
Kus 6:15 **l.** ti lo akpa **l.** ti ange
aRm 16:17 zi **l.** na ndo ti ala so abi kangbi
1aC 2:9 **l.** ti zo abâ ni pëpe
1aC 15:52 so zo ayeke ko **l.** ti lo
2aC 4:6 za lumière na lege ti **l.** ti Christ
2aC 4:18 aye so **l.** ayeke bâ pëpe
aGl 2:11 mbi luti na Céphas na **l.** ti lo
aËp 1:18 si **l.** ti bê ti ala azi ti bâ ndo
aPh 2:4 azia **l.** gi na ndo aye ti lo pëpe
aHb 12:2 **l.** gi na ndo Jésus, Mokonzi
1Pi 1:12 a-ange na nzara ti zia **l.** dä
1Pi 3:12 **l.** ti Jéhovah na ndo azo ti
1Jn 2:16 nzara ti **l.** na sarango baba
Apc 1:7 fade **l.** ti azo kue abâ lo
Apc 14:1 iri ti Babâ na ndo ti **l.**
Apc 14:9 wara marque na ndo **l.** ti lo
Apc 21:4 lo yeke mbô ngu ti **l.** kue
Mt 13:16; Mc 8:18; Kus 20:25; 2aC 3:7;
Apc 22:4.
LÊ, Mt 13:23 lo maï na lo **l.** alê ni
Jn 15:2 leke ni si a **l.** mingi
aRm 7:4 si ala **l.** lengo teti Nzapa
aCl 1:10 **l.** lengo na yâ nzoni kusala kue
Jn 15:8, 16; aCl 1:6.
LÊ ABÂ, 2aC 5:7 mabe, pëpe na lege ti ye so **l.**
LÊ ABÅ PËPE, aRm 1:20 ye ti Nzapa so **l.**
aCl 1:15 image ti Nzapa so **l.**
1Tm 1:17 Gbia, so **l.**
aHb 11:27 bâ mo tene lo bâ Lo so **l.**
LÊ AKPENGBA, 1Pi 4:7 zia **l.** ti sambela
1Pi 5:8 zia li ti ala kpô, zia **l.**
LÊ . . . NA ZINGO NI, 1aT 5:6 **l.** na li ti e kpô
Apc 16:15 Ngia ayeke na zo so **l.**
Lc 21:36; 1aC 16:13; aËp 6:18; aCl 4:2.
LÊ AZI, Mt 20:34.
LEGE, Mt 3:3 sara si **al.** ti lo aduti nzoni
Mt 7:14 **l.** so ague na fini akono pëpe
Mt 22:9 ague na akota **l.** ti gbata ni
Jn 14:6 Mbi yeke **l.,** tâ tënë na fini
Kus 9:2 azo kue so ayeke ti **L.** ni
Kus 14:27 lo zi **l.** ti mabe na amara
Kus 19:9 sara asioni tënë ti **L.** ni
Kus 22:4 mbi sara ye ti ngangu na **L.** so
Kus 24:14 **l.** ni so ala iri ni secte
aRm 7:8 siokpari awara **l.** ti dü
aRm 11:33 hinga **al.** ti lo kue pëpe
1aC 10:13 lo leke nga **l.** ti gbu ngangu dä
aPh 3:16 ngbâ ti tambela na ndo **l.** so
aPh 4:10 wara **l.** ti sara mbeni ye pëpe
1Tm 5:14 mû **l.** pëpe na wato
aHb 12:13 ngbâ ti leke **al.** so ayeke nzoni
Apc 15:3 **al.** ti mo ayeke mbilimbili
Mt 10:5; 13:4; 20:17.
LEGE TI HINGANGO NDO, 2aC 3:14 **l.** akanga
aPh 4:7 siriri ti Nzapa abata **l.**
LEGE TI MBILIMBILI, 2Tm 3:16 se zo na **l.**
Apc 19:11 fâ ngbanga nga sara bira na **l.**
Kus 17:31
LEGE TI SARANGO YE, 1Pi 1:14 zia **l.** ti ândö
LEGE TI VORONGO, aCl 2:18 mbeni **l.** a-ange
LEGE TI . . . NZAPA, Kus 25:19 andu **l.** ti ala
Kus 26:5 fango ye ti **l.** ti e
aCl 2:23.
LEGE TI YINGO, 1aC 2:14 na **l.** a bâ yâ ti aye
LEGO, aRm 10:18.
LEKE, Mt 7:24 **al.** da na ndo ti kota tênë
Mt 13:35 a honde ni, so a **l.** gere ti dunia
Mt 16:18 tênë so mbi **l.** congrégation
Mt 25:34 wara royaume so a **l.** teti ala
Lc 1:17 **l.** teti Jéhovah azo so alingbi
Jn 2:20 A **l.** temple so na yâ ti ngu
Jn 14:2 mbi gue ti **l.** ndo ndali ti ala
aRm 9:20 ye so a **l.** ni atene na zo so **al.**
1aC 2:9 Aye so Nzapa **al.** teti ala so
1aC 11:34 tanga ti atënë ni, mbi yeke **l.** ni
2aC 5:5 Nzapa si **al.** e ndali ti ye so
aËp 2:20 **l.** ala na ndo ti gere ti da ni
2Tm 2:21 ta so a **l.** teti anzoni kusala kue
aHb 9:27 a **l.** ti tene azo akui gi fani oko
aHb 10:5 mo **l.** mbeni tere ndali ti mbi

aHb 11:16 lo **l.** mbeni gbata ndali ti ala
Mt 11:10; 20:23; 25:41.
LEKE KOZO, Kus 4:28 **al.** awe ti si
aRm 8:29 a **l.** ti kpa Molenge ti lo
1aC 2:7 ndara so Nzapa **al.** awe
aËp 1:5 **al.** awe ti mû e ti ga amolenge
LEKE KOZONI, Lc 21:14 **l.** pëpe na yâ ti bê
aRm 9:23 lo **l.** awe ti wara gloire
aRm 13:14 **l.** pëpe ti sara
LEKE NA BÊ, Kus 17:31 **l.** ti fâ ngbanga
aRm 8:28 lo iri ala alingbi na ye so lo **l.**
2aC 9:7 tongana ti so lo **l.** ti lo ti sara
aËp 1:9 ye so lo **l.** ti lo ti sara
1aC 2:2; 2Tm 1:9; Tt 3:12.
LEKENGO, 1Pi 5:10 Nzapa ayeke hunzi **l.** ala
LEKENGO AYE, Mt 27:62; Jn 19:14, 31, 42.
LEKE . . . NA KODE, 2Pi 1:16 ambaï so a **l.**
LEKE SONGO, aCl 1:20 **l.** na lege ti mênë ti
LEKE . . . NA NZAPA, aRm 3:25 offrande ti **l.**
1Jn 2:2 Lo yeke sandaga ti **l.**
aHb 2:17; 1Jn 4:10.
LEKE TËNË, Mt 5:24 **L.** na ita ti mo kozoni
Mt 5:25 Duti nduru ti **l.** hio na
LEKE TERE, 1aC 14:8 zo wa **al.** ti sara bira?
LEKE TI SARA, aËp 3:11 ye so lo **l.** lakue
aRm 9:11.
LELE, Mt 21:5.
LÊ LENGO, 2Pi 1:8 mû lege na ala ti **l.**
LÊ LENGO PËPE, Tt 3:14 azo so **al.**
Jac 2:20 mabe na akusala pëpe **al.**?
Mt 13:22; aËp 5:11.
LEMBE, 2aC 5:20 **al.** na place ti Christ
aËp 6:20 **l.** na yâ ti azingiri
LÊ NA LÊ, Kus 25:16; 1aC 13:12.
LÊ NA PLACE TI LÊ, Mt 5:38.
LENGO, Mt 7:20 hinga azo na lege ti **al.**
Mt 21:43 mû na mara so alë **al.** ni
aGl 5:22 **l.** ti yingo ayeke ndoye, ngia
aPh 1:11 ti tene **l.** ti mbilimbili asi singo
aHb 13:15 **l.** ti yanga so afa iri ti lo
Lc 3:8.
LÊ NI AKONO, Mt 7:13 lege ti futingo so **l.**
LÊ TI KEKE, Mt 7:19 Keke so alë nzoni **l.** pëpe
LÊ TI KEKE TI MOUTARDE, Mt 17:20;
Lc 13:19.
LÊ TI KOBE, 1aC 15:37 pëpe tere, me senge **l.**
aHb 6:7 sese asara si **al.** asigigi ndali ti
Apc 14:15 na zembe ti mo, fâ **al.**
Mc 4:28; Jn 4:36; 1aC 9:9.
LÊ TI NGINZA, Mt 26:15 **l.** ti argent bale-ota
LÊ TI VIGNE, Mt 7:16; Apc 14:18.
LÊ TI WÂ, aRm 12:20 **al.** na ndo ti li ti lo
LÉVI, Apc 7:7.
LI, Mt 8:20 ndo ti zia **l.** ti lo dä pëpe
Mt 22:20 **L.** ti zo so ayeke ti zo wa?
Mt 26:39 ba **l.** ti lo, lo sambela
Lc 21:28 yô **l.** ti ala na nduzu
Kus 18:6 Mênë ti ala angbâ na **l.** ti ala
aRm 12:20 bungbi alê ti wâ na ndo ti **l.**
1aC 11:10 wali aduti na ye na **l.** ti lo
aCl 1:18 lo yeke **l.** ti tere ni
aCl 2:19 ngbâ pëpe na tere ti **l.** ni
aCl 3:2 zia **l.** ti ala angbâ
2Tm 3:4 azo so **l.** ti ala akpengba
aËp 1:22; Apc 12:1; 13:3.
LÏ, Kus 14:22 si e **l.** na yâ ti royaume
1aC 2:10 nda ti ye ti Nzapa so nda ni **al.**
1aC 15:50 mênë **al.** na royaume pëpe
Jude 4 ambeni zo **al.** na mayele
Mt 13:5; Lc 5:4; aRm 5:12; aHb 4:6, 10;
9:12, 24; 2Pi 1:11.
LI AGA DÄ, 1aC 15:34 ala zingo, zia **l.**
Lc 15:17.
LI AGA KIRIKIRI, Lc 2:48 na babâ ti mo, **l.**
Kus 2:6 na ngoi so toto ti ye so asi, **l.**
1Pi 4:4 **l.** na ala ngbâ ti sara sioni tënë
1Pi 4:12 Aita, zia **l.** pëpe ndali ti
LI . . . AKPE, Mt 7:28 **l.** ti gbâ ti azo ni
Kus 2:7 **l.**, ala hunda tere ti ala
Kus 9:21 **l.** ti ala so amä lo
aGl 4:20 **l.** kue ndali ti ala
Apc 17:6 tâ **l.** ti mbi kue
Mc 14:33; 16:5; Lc 9:7; Kus 2:12; 3:10;
10:17.
LI AKPENGBA, 2Pi 2:10.
LI AYEKE DÄ PËPE, Lc 12:20 Mo so **l.** so
Lc 11:40; 1aC 15:36.
LIBERTÉ, aRm 8:21 **l.** ti amolenge ti Nzapa
1aC 10:29 fâ ngbanga na ndo ti **l.** ti mbi?
2aC 3:17 yingo ti Jéhovah ayeke dä, **l.**
aGl 2:4 awakala ti sara sioni na **l.** ti e
aGl 5:1 mara ti **l.** so si Christ azi e
aGl 5:13 aita, a iri ala ti duti na **l.**
Jac 1:25 ndia so alingbi kue, ti **l.**
1Pi 2:16 duti na **l.** pëpe ti honde sioni
2Pi 2:19 mû zendo ti mû **l.** na azo
LIBYE, Kus 2:10 ambeni mbage ti sese ti **L.**
LIKISI, 1aC 6:10 mungo ye ti zo na **l.**
2aC 9:5 pëpe ye so amû na **l.**
1Pi 5:2 na bibe ti wara ye na lege ti **l.** pëpe
1Tm 3:8; Tt 1:7, 11.
LIKUNI, aRm 11:4 na **l.** na gbe ti Baal pëpe
aPh 2:10 na iri ti Jésus **l.** kue akuku
aRm 14:11; aHb 12:12.
LÏ NA NGANGU, Mt 6:19 azo ti nzi **al.** ti nzi ni
LINGBI, Mt 19:26 Nzapa **al.** sara ye kue
Lc 20:35 ala **l.** ti wara fini
Kus 13:46 ala **l.** pëpe na fini ti lakue
1Tm 2:6 tongana ngoi ni **al.**
aHb 6:18 Nzapa **al.** pëpe ti tene

Apc 4:11 Jéhovah, mo **l.** ti tene
aHb 11:6.
LINGBI BIANI, 2aC 2:16 **al.** na kusala so?
2aC 3:5 Nzapa la asara si e **l.**
aCl 1:12 Babâ ni so asara si ala **l.**
LINGBI KUE, Mt 5:48 **al.** tongana ti Babâ
Jn 17:23 si ala **l.** ti ga oko
aGl 3:3 ga azo so **al.** na lege ti mitele?
aËp 1:10 ngoi so a soro **al.**
aHb 7:19 Ndia asara pëpe si mbeni ye **al.**
aHb 7:28 Molenge so **al.** teti lakue lakue
aHb 10:14 sara ala ti **l.** teti lakue lakue
aHb 11:40 pëpe ti ga azo so **al.** sân e
aHb 12:2 Lo so asara si mabe ti e **al.**
1Jn 4:18 ndoye so **al.** abi mbeto na gigi
1aC 13:10; 2aC 12:9; aGl 4:4; aPh 3:12;
aHb 5:9; 7:11; 9:11; Jac 1:4, 17.
LINGBI NA, Mt 5:22 'Buba zo!' **l.** Géhenne
Mt 10:10 Teti zo ti kua **al.** kobe ti lo
Mt 26:66 Ala kiri tënë: Lo **l.** kuâ
Jn 5:18 sara tere ti lo ti **l.** Nzapa
Kus 19:19 zö abuku so a **l.** alê ti nginza
Kus 26:31 ye oko pëpe so **al.** kuâ
aRm 8:9 ala sara ye **al.** yingo
aËp 4:1 sara ye **al.** iringo ndo
aPh 1:27 tongana ti so **al.** nzoni tënë
aPh 2:6 gbugburu ndo pëpe, ti **l.** Nzapa
aCl 1:10 lege so **al.** lê ti Jéhovah
1aT 2:12 lege so **al.** lê ti Nzapa
2aT 1:5 azo so **al.** royaume
1Tm 3:10 ti bâ wala ala **l.** kua ni
Mt 20:12; Lc 23:15; Kus 23:29; aRm 1:32;
2Tm 3:17; Tt 2:1; aHb 7:26.
LINGBI TERE, 2aC 8:14 ti tene ye ni **al.**
Apc 21:16.
LINGBI TI CHANGÉ PËPE, aHb 6:17, 18.
LINGBI TI DIKO PËPE, aHb 11:12.
LINGBI TI SARA PËPE, Mt 19:26 Azo **al.**, me
Mc 10:27.
LINGO NI, aRm 8:39; aËp 3:18.
LI NI, Mc 9:35.
LI TI DA, Mt 10:27 luti na **l.** ti fa tënë
Mt 24:17; Mc 2:4; Lc 12:3; 17:31; Kus 10:9.
LI TI GBAGBA, Mt 4:5; Lc 4:9.
LI TI MABOKO, Lc 11:20 **l.** ti Nzapa atomba
Mt 23:4; Jn 20:25.
LI TI NGU, Jn 4:14 **l.** na yâ ti lo na asigigi
2Pi 2:17 **al.** so ngu ayeke dä pëpe
Apc 7:17 gue na **al.** so amû fini
Jac 3:11; Apc 16:4.
LITOSTROTOS, Jn 19:13.
LOÏS, 2Tm 1:5 âta ti mo ti wali **L.**
LONDO, Mt 17:20 hoto so: **L.**, gue mo duti kâ
aPh 3:9 mbilimbili so **al.** na Nzapa
aHb 2:11 ala kue **al.** gi na zo oko
1Jn 4:1 ti bâ wala **al.** Nzapa
1Jn 4:6
LOR, Jac 5:3 Soko ate **l.** na argent ti ala
Apc 21:18, 21.
LO SO . . . NA NDO TI AYE KUE, Lc 1:32, 76;
6:35; Kus 7:48.
LOT, Lc 17:28 na ngoi ti **L.**: ala yeke te ye
2Pi 2:7 lo zi **L.**, zo ti mbilimbili
LO TI NGANGU AHON KUE, Apc 1:8; 11:17;
16:14.
LU, Mt 13:20 a **l.** na ando so ayeke tênë
Lc 8:5 zo ti lungo ye ague ti **l.** ngongoa
Lc 9:60 zia akuâ **al.** akuâ ti ala
Kus 2:29 David, so lo kui na a **l.** lo
aRm 6:4 a **l.** e na lo na lege ti batême
1aC 3:6 Mbi **l.** ye, Apollos atuku ngu
1aC 15:44 A **l.** ni tere ti zo ti sese
2aC 9:6 **al.** ye kete, fade lo ko ni kete
aGl 6:7 ye so zo **al.**, fade lo ko ni
Jac 1:21 **l.** tënë ti Nzapa
Mt 6:26; Lc 17:6; 19:22; 1aC 15:4; Jac 3:18.
LUC, aCl 4:14; 2Tm 4:11.
LUMIÈRE, Mt 5:16 **l.** ti ala aza na gbele azo
Jn 3:19 azo aye bingo ahon **l.**
Jn 8:12 Mbi yeke **l.** ti dunia so
2aC 11:14 lakue ti ga mbeni ange ti **l.**
1Tm 6:16 lo so aduti na yâ ti **l.**
Jac 1:17 Babâ ti **al.** na lê ti nduzu
1Pi 2:9; 1Jn 1:5, 7; Apc 22:5.
LUMIÈRE AZA NA, aHb 6:4 so ândö **l.** lê ti ala
aHb 10:32 na peko ti so **l.** lê ti ala awe
LUMIÈRE TI LAMPE, Apc 22:5.
LUNGULA, aHb 12:27 fa so lo yeke **l.** aye
2Pi 2:9 azo ti mbilimbili pëpe a **l.** ala
2Tm 1:10.
LUTI, aRm 14:4 Jéhovah alingbi ti sara si lo **l.**
1aC 10:12 zia zo so abâ atene ni **l.** awe
2Tm 3:8 Jambrès **al.** lani ti ke Moïse
aGl 2:11.
LUTI KPÔ, Jac 1:8 lo **l.** pëpe na yâ ti aye ti lo
LUTI NA NDO, aRm 9:11 **l.** akusala pëpe
Tt 3:8 ngbâ ti **l.** ti aye so ngangu
1Tm 1:7.
LUTI NGANGU, 1aC 15:58 **l.**, ala yengi pëpe
1aC 16:13 ala **l.** na yâ ti mabe
aGl 5:1 **l.**, si a kiri na ala pëpe na gbe ti
aËp 6:11 **l.** ti ke amayele ti Zabolo
aËp 6:13 sara ye kue ahunzi awe, ala **l.**
aPh 1:27 so ala **l.** na yâ ti yingo oko
aPh 4:1 **l.** na yâ ti Seigneur
aCl 1:23 gere ti mabe ni nga ala **l.**
2aT 2:15 **l.** na bata angobo so a fa na
aHb 6:19 beku so **al.**
1Pi 5:9 **l.** ti ke lo, ala kpengba
2Pi 1:12 ala **l.** na yâ ti tâ tënë
2Pi 3:17 atâa so ala wani ala **l.**

M

MÄ, Mt 7:24 Zo kue so a**m.** atënë so
Mt 10:27 **m.** a tene ni na kete go, fa tënë
Mt 13:13 **m.** ndo, me ala **m.** ye pëpe
Mt 17:5 So Molenge ti mbi. Ala **m.** lo
Mc 12:37 azo mingi mingi ayeke **m.** lo
Lc 10:16 Zo so a**m.** ala, lo **m.** mbi nga
Jn 5:28 kue na yâ ti asende ti kuâ a**m.**
Jn 8:47 **m.** tënë pëpe, ti Nzapa pëpe
Jn 9:31 Nzapa a**m.** awasiokpari pëpe
Jn 18:37 mbage ti tâ tënë a**m.** go ti mbi
Kus 3:23 âme so a**m.** Prophète so pëpe
aRm 10:14 yeke **m.** tënë ni tongana nyen
Apc 22:17 zo so a**m.** tënë so, atene: Ga!
Mt 11:15; 13:23; Lc 8:10; Jn 5:24; Kus 4:19; 9:7; aRm 2:8, 13; 1aC 2:9; Jac 1:22; 1Jn 5:14; Apc 3:20.

MABE, Lc 18:8 lo wara biani **m.**?
aRm 4:13 mbilimbili na lege ti **m.**
aRm 14:23 sara na **m.** pëpe ayeke siokpari
aGl 3:8 zo mbilimbili ngbanga ti **m.**
aGl 3:11 ngbâ na fini ndali ti **m.**
aGl 6:10 aita ti e na yâ ti **m.**
aĔp 4:5 **m.** oko, batême oko
2aT 3:2 **m.** ti azo kue pëpe
1Tm 6:12 tiri pendere bira ti **m.**
2Tm 4:7 mbi sara ye alingbi na **m.**
aHb 11:1 **m.** ayeke hingango biani
aHb 11:6 tongana **m.** ayeke pëpe
aHb 12:2 Kota Mokonzi ti **m.** ti e
Jac 2:26 **m.** na akusala pëpe akui awe
1Pi 1:7 **m.** ti ala so a tara ni awe
1Pi 5:9 kpengba na yâ ti **m.**
1Jn 5:4 **m.** ti e ahon dunia na ngangu
aRm 4:3; 2aC 5:7; aĔp 6:16; 1Tm 4:1.

MABE AMANKE, Mc 6:6 li ti lo gbâ so **m.** ala
aRm 4:20 dë kite pëpe ngbanga ti so **m.**
aRm 11:20 a dë ala ndali ti so **m.** ala
aRm 11:23 ala ngbâ pëpe na yâ ti **m.** ala
aHb 3:19 pëpe ti lï ngbanga ti so **m.** ala
Mt 13:58; aRm 3:3; 1Tm 1:13.

MABOKO, Jn 12:38 **m.** ti Jéhovah na zo wa?
1Tm 4:14 a-ancien azia **m.** na ndo ti mo
aHb 10:31 tï na **m.** ti Nzapa
1Pi 5:6 kete na gbe ti **m.** ti Nzapa
Mt 23:30; 2aC 5:1; aHb 9:11.

MABOKO NA MABOKO, aRm 8:28; 1aC 16:16; aĔp 4:16.

MABOKO TI KEKE, Jn 15:2 **M.** ti vigne
aRm 11:21 So Nzapa abata atâ **m.** ni pëpe
Mt 24:32; Lc 13:19; Jn 15:4, 6; aRm 11:16.

MABOKO TI KOLI, Mt 20:23 mbage ti **m.** na
Mt 25:33 angasangbaga na mbage ti **m.**
aHb 10:12 na tere ti Nzapa na mbage ti **m.**
aGl 2:9.

MACÉDOINE, Kus 16:9 Ga na **M.**
Kus 20:1; 1aC 16:5; 2aC 8:1; 1aT 1:7; 4:10.

MADIAN, Kus 7:29.

MAFUTA, Mt 25:4 mû alampe ti ala nga **m.**
Lc 7:46; aHb 1:9.

MAFUTA TI WOTORO, Apc 10:10.

MAFUTA TI YÂ TI ABIO, aHb 4:12.

MAGOG, Apc 20:8 Gog na **M.**

MAÏ, Kus 6:7 tënë ti Nzapa angbâ ti **m.**
Kus 15:29 fade ala yeke **m.**
aPh 3:16 ndo so e **m.** ngbii si e si dä
aCl 1:6 lë lengo na a **m.**
aCl 1:10 **m.** na yâ ti tâ hingango ye
Jn 8:37; Kus 19:25; aGl 1:14; aPh 1:12, 25; 1Tm 4:15; 2Tm 3:9.

MAMA, Lc 8:21 **M.** ti mbi na aita ti mbi
aGl 4:26 Jérusalem ti nduzu, **m.** ti e
Lc 12:53; 14:26.

MAMA TI KOLI, Mt 10:35.

MAMA TI MAPA, Mt 16:6 **m.** ti aFarizien
Mt 16:12 hange pëpe na tâ **m.**
Mt 26:17 mapa so a sara na **m.**
Lc 13:21 tongana **m.** so wali amû lo më
1aC 5:7 na **m.** na tere ti ala pëpe
1aC 5:8 amapa so a sara na **m.** ni pëpe
aGl 5:9 Kete **m.** asara si mengo farine
Mt 13:33; Mc 8:15; Lc 12:1.

MAMA TI WALI, Mt 8:14; Mc 1:30.

MÄ NA BÊ, Lc 1:1 aye so asi na so e **m.** dä
Jn 3:16 zo kue so a**m.** na lo
Jn 5:24 lo **m.** na zo so atokua mbi
Jn 9:35 **m.** na Molenge ti zo
Jn 11:48 azo kue a**m.** na lo
Jn 12:42 amokonzi mingi a**m.** na lo
Jn 12:44 a**m.** gi na mbi pëpe me nga
Kus 10:43 so a**m.** na lo awara pardon
aRm 10:4 si zo kue so a**m.** awara
aRm 10:9 **m.** so Nzapa azingo
aRm 10:14 lo so ala **m.** na lo pëpe?
1aC 7:12 wali so a**m.** pëpe
1aC 7:14 Mbeni koli so a**m.** pëpe
aGl 3:22 mû na azo so a**m.** zendo
aPh 1:29 gi **m.** pëpe, me nga ti bâ pasi
aHb 11:6 **m.** so Nzapa zo ti futango azo
Jac 2:19 asioni yingo a**m.** na ala dö
1Jn 5:1 **m.** so Jésus ayeke Christ
Mt 21:32; Jn 2:11; 4:39; 7:48; 9:36, 38; Kus 4:32; 15:7; 16:31; 2aT 2:12; 1Tm 3:16; 1Jn 4:1.

MANDA, aRm 16:17 fango ye so ala **m.**
1aC 14:35 ye ti **m.** ye, hunda akoli ti ala
aPh 4:9 Aye so ala **m.**, ala ngbâ ti sara
1Tm 5:13 ala **m.** ti duti senge senge
2Tm 3:7 **m.** ye, me pëpe ti duti na
aHb 5:8 lo **m.** ti mä yanga

Jn 6:45; 1aC 14:31; aPh 4:11, 12; 1Tm 2:11; 2Tm 3:14.
MANDAKO, 1aC 9:24 **m.** ti kpengo loro
1aC 9:25 sara **m.,** akanga nzara ti bê
aGl 5:26 e dü tënë ti **m.** pëpe
aHb 12:1 e kpe loro ti **m.** so na gbele e
MANDA MBETI, Kus 4:13 a**m.** pëpe, asenge
Kus 13:1 Manaën so a**m.** oko na Hérode
MANGBOKO, Jac 3:4; Apc 18:19.
MANGBOKO ATUKU, 2aC 11:25; 1Tm 1:19.
MANGO TERE, 2aC 6:15 **m.** wa atingbi Christ
2aC 6:16 **m.** wa ayeke na popo ti temple
MANGO YANGA, aRm 5:19 **m.** so zo oko amä
aRm 6:16 **m.,** a yeke ti si na mbilimbili
aHb 5:8 lo manda **m.** na lege ti apasi so
aRm 16:26.
MANKE, Jac 1:5 tongana ndara a**m.** mbeni zo
MANKE YE OKO PËPE, aCl 2:10.
MANNE, Jn 6:49 Akotara ate **m.,** me ala kui
aHb 9:4 **m.** ayeke na yâ ni, keke ti
Apc 2:17 mbi mû mbeni mbage ti **m.**
MAPA, Mt 4:4 na fini gi na lege ti **m.** pëpe
Mt 26:26 amû mbeni **m.,** lo kungbi yâ ni
Jn 6:35 Mbi yeke **m.** so amû fini
Lc 9:13 gi **m.** oku na susu use
1aC 10:17 **m.** oko, e kue e kangbi yâ ti **m.**
1aC 11:26 lakue tongana ala yeke te **m.**
Mt 12:4.
MAPO, Jude 13.
MARA, Mt 12:21 beku ti a**m.** na ndo iri ti lo
Mt 19:28 fâ ngbanga ti akete **m.** bale-oko na
Mt 21:43 a zi ni ti mû ni na mbeni **m.**
Mt 24:7 **m.** alondo na tere ti mbeni **m.**
Mt 24:14 tënë ti témoin ndali ti a**m.**
Mt 25:32 a bungbi a**m.** kue na gbele lo
Lc 21:24 ngoi so a diko teti a**m.** ahunzi
Lc 21:25 a**m.** ayeke na kota vundu
Lc 23:2 lo bi wusuwusu na yâ ti **m.** ti e
Kus 15:14 Nzapa abi lê na a**m.** ti soro
Jac 3:7 **m.** ti anyama ti ngonda kue
1Pi 2:9 **m.** so a soro awe, agbia
1Pi 2:12 nzoni tambela na popo ti a**m.**
Apc 11:18 a**m.** asara kota ngonzo
Kus 10:35; aRm 3:29; 1aT 5:22; Apc 7:9.
MARA TI BIBE, aPh 2:20 zo so ayeke na **m.**
MARA TI FANGO YE, aRm 6:17 ayeda na **m.**
MARA TI ISRAËL, aËp 2:12 yongoro na **m.**
MARIAGE, Mt 22:2 gbia asara matanga ti **m.**
Lc 20:35 sara **m.** pëpe na awali asara **m.**
Jn 2:1 matanga ti **m.** na Cana
aHb 13:4 Zia azo kue abâ **m.** na nene ni
Apc 19:9 **m.** ti Molenge ti ngasangbaga
Lc 17:27; 1aC 7:38.
MARIE 1, Mt 1:16 **M.** adü Jésus
Mt 13:55; Mc 6:3; Lc 1:27; 2:19, 34.
MARIE 2, Mt 27:56 **M.** ti Magdala
Mc 16:1; Lc 8:2; 24:10; Jn 20:1.
MARIE 3, Mt 27:56 **M.** mama ti Jacques
Mc 15:47; 16:1; Lc 24:10; Jn 19:25.
MARIE 4, Lc 10:42 **M.,** lo soro nzoni mbage
Lc 10:39; Jn 11:1; 12:3.
MARIE 5, Kus 12:12 **M.** mama ti Jean Marc
MARIE 6, aRm 16:6 **M.,** so asara angangu kua
MARQUE, Apc 13:17 kä ye pëpe, gi zo na **m.**
Apc 14:9, 11 lo wara **m.** na ndo ti lê ti lo
Apc 20:4 ala wara **m.** ti nyama ni pëpe
MARTHE, Lc 10:41; Jn 11:39; 12:2.
MASEKA, 1Tm 4:12 ndali ti so mo de **m.**
2Tm 2:22 anzara ti bê so agbu ka a**m.**
Mc 10:20; Kus 2:17; 26:4; 1Tm 5:11, 14.
MASEKA-KOLI, Mt 19:22; 1Tm 5:1; 1Jn 2:14.
MASEKA-WALI, Lc 1:38; 22:56; Kus 12:13; 1Tm 5:2.
MASIA, Mt 25:1 royaume aduti tongana a**m.**
MATABISI, Mt 19:11 kue ayeda pëpe na **m.**
aRm 5:16 **m.** so aga ndali ti afaute
aRm 6:23 **m.** so Nzapa amû
1aC 7:7 **m.** so Nzapa amû
1aC 12:4 a**m.** ayeke nde nde
1aC 14:12 ye ti wara a**m.** ti yingo
1Tm 4:14 sara mbana pëpe na **m.**
aHb 6:4 ala so atara **m.** ti yayu
aHb 11:4 ndali ti a**m.** so Abel amû
Jac 1:17 Nzoni **m.** alondo na nduzu
Apc 11:10 ala yeke tokua a**m.** na mba
Mt 5:24; 7:11; 2aC 9:13, 15; aËp 2:8.
MATABISI SO AMÛ SENGE SENGE, Kus 8:20; aRm 5:17.
MATANGA, Mt 22:10 ndo so a sara **m.** ni dä
Mc 6:21 Hérode asara **m.** na lango ti dungo
Lc 5:29 Lévi asara kota **m.**
Lc 22:1 **M.** ti amapa so
Jude 12 a**m.** so ala sara, akota têně
Apc 19:9 **m.** ti mariage ti Molenge
Apc 19:17 ndali ti kota **m.** ti Nzapa
Jn 2:23; 5:1; 6:4; 7:8, 10, 37; 1aC 5:8.
MATANGA TI DUNGO, Mt 14:6; Mc 6:21.
MÄ TERE, Mc 14:56 atënë ti ala ni a**m.**
1aC 1:10 tënë ti ala kue a**m.**
1aC 7:5 gi tongana ala use kue a**m.** tongaso
Mt 18:19; 20:13; Kus 5:9; 15:15.
MATTHIEU, Mt 9:9; 10:3; Lc 6:15; Kus 1:13.
MAWA, Mt 15:32 Jésus atene: **M.** ti gbâ ti azo
Mt 20:34 **M.** ti ala asara Jésus, lo ndu lê
aRm 3:16 Futingo ye nga na ye ti **m.**
aRm 7:24 So **m.** na mbi!
1aC 9:16 **m.** tongana mbi fa tënë pëpe
1aC 15:19 azo so **m.** ti e ahon ti
aCl 3:12 ala yü tâ bango **m.** ti zo
1aT 4:13 sara **m.** ahon ndo ni pëpe

Jac 4:9 ala sara **m.**, ala sara vundu
Jac 5:1 ala dekongo ndali ti aye ti **m.**
Apc 12:12 **M.** na sese nga na ngu-ingo
Mc 6:34.
MÄ YANGA, Kus 5:29 A lingbi e **m.** ti Nzapa
aRm 6:16 angbâa ngbanga ti so ala **m.**
2aC 10:5 sara si bibe ni a**m.** ti Christ
aËp 6:1 Amolenge, ala **m.** ti ababâ na
aËp 6:5 Angbâa, ala **m.** ti awa ti ala
aPh 2:8 lo ga zo so a**m.** juska na kuâ
Tt 3:1 ti **m.** ti angorogbia
aHb 5:9 salut na ala so a**m.** ti lo
aHb 11:8 Abraham a**m.**, lo zia kodoro
aHb 13:17 **m.** ti ala so amû li ni
Mt 8:27; Kus 5:32; 7:39; 2aC 2:9; 7:15; 10:6; 1Pi 1:2, 14; 3:6.
MÄ YÂ TI, Mt 13:14 ala **m.** tënë ni pëpe
Jn 20:9 **m.** tënë ti Mbeti ti Nzapa pëpe
MAYELE, Mt 26:4 ti gbu Jésus na lege ti **m.**
Mc 14:1 na lege ti **m.** na ti fâ lo
1aC 3:19 gbu azo ti ndara na lege ti **m.**
2aC 12:16 ala tene mbi yeke zo ti **m.**
aËp 6:11 luti ti ke a**m.** ti Zabolo
2Tm 3:6 azo so ague na **m.** na yâ ti da
Lc 20:23; 2aC 4:2; 11:3.
MBA, Lc 10:27 ndoye **m.** tongana mo wani
aËp 3:6 amara aga a**m.** ti e héritier
aPh 4:3 tâ **m.** ti mbi wakua
Lc 5:7; 10:36; aËp 4:25; aHb 1:9.
MBAGE TI, 1aC 7:17 Jéhovah amû **m.** aye
1aC 9:23 tënë si mbi wara **m.**
1aC 13:9 e tene gi **m.** aprophétie
1aC 13:10 ye so ayeke gi **m.** aye a kaï
1aC 12:23; aPh 1:7; 1Tm 5:22.
MBAGE TI TERE AKUI, Mt 4:24; 9:2; Lc 5:24.
MBAÏ, Mt 1:1.
MBAÏ TI MVENE, 1Tm 4:7 ke na a**m.**
2Tm 4:4 kanga mê ti mä gi a**m.**
Tt 1:14 dengi mê pëpe na a**m.**
2Pi 1:16 a**m.** so a leke na kode
1Tm 1:4.
MBAÏWA, Mt 19:12 ambeni ayeke a**m.**
MBAKORO, Lc 1:18; Tt 2:3; Phm 9.
MBANA, aHb 10:26 na yâ ti siokpari na **m.**
MBANA PËPE, aHb 9:7 asiokpari na **m.**
MBANDA, aRm 10:19 si **m.** ti ala alondo
1aC 10:22 e pusu Jéhovah ti sara **m.**?
1aC 13:4 Ndoye asara **m.** pëpe
2aC 11:2 Mbi sara **m.** ti ala
1aC 3:3.
MBARATA, Apc 19:11 bâ, mbeni vuru **m.**
MBASAMBALA, Mt 18:22 fani **m.** pëpe, me
Apc 1:4 ayingo **m.** na gbele trône ti lo
Apc 1:20 atongoro **m.** na aye ti yongo
Apc 13:1 nyama ti ngonda, na ali **m.**
Apc 15:6 a-ange **m.** so agbu asioni ye **m.**
Apc 17:10 Agbia ayeke **m.**: oku atï awe
Kus 6:3; Apc 17:1.
MBATA TI GERE, Kus 2:35; aHb 10:13; Jac 2:3.
MBELA, aRm 1:32 mbilimbili **m.** ti Nzapa
aËp 2:15 acommandement na a**m.**
aCl 2:14 so na yâ ni a wara a**m.** so afâ
Lc 2:1; Kus 16:4; aCl 2:20.
MBELE, Mt 26:28 so ayeke fä ti mënë ti **m.**
Lc 22:29 mbi te **m.** na ala, tongana Babâ
1aC 11:25 Kopo so ayeke fä ti fini **m.**
2aC 3:6 awakua ti mbeni fini **m.**
2aC 3:14 a diko ngbene **m.** ni
aGl 4:24 awali so aduti fâ ti a**m.** use
aHb 8:6 **m.** so ayeke nzoni mingi
aHb 9:17 **m.** aduti na ngangu gi tongana
aHb 12:24 walekengo-songo ti fini **m.**
Kus 7:8; aRm 9:4; aGl 3:15; aHb 7:22; 9:16.
MBETI, Jn 5:46 asara tënë ti mbi na **m.**
Jn 19:19 Pilate asû **m.** na lo zia ni
2aC 3:1 bezoin ti a**m.** so ala si asû ni?
aCl 2:14 mbô **m.** so a sû
Apc 5:5 asö benda awe ti zi yâ ti **m.**
Mt 19:7; Mc 12:26; Jn 5:47; Kus 23:25; aGl 3:10.
MBETI . . . NA PORO TI NYAMA, 2Tm 4:13.
MBETI SO A RULÊ NI, Lc 4:17 **m.** ti Ésaïe
2Tm 4:13 mû kota bongo ti dê na a**m.**
Apc 20:12 gbele trône ni, na a zi yâ ti a**m.**
Apc 21:27 **m.** ti Molenge ti ngasangbaga
Apc 17:8.
MBETI TI ANDIA, 2aC 3:6 **m.** afâ ngbanga
aRm 2:27, 29; 7:6.
MBETI TI NZAPA, Mt 21:42 diko so na **M.**
Mt 22:29 ala hinga **M.** nga Nzapa pëpe
Lc 4:21 Laso, tënë ti **M.** so aga tâ tënë
Lc 24:27 lo fa na ala, na yâ ti **M.** kue
Lc 24:32 lo yeke zi nda ti **M.** kue na e
Lc 24:45 ti gbu nda ti **M.**
Jn 5:39 gi nda ti **M.** ngbanga ti so
Jn 10:35 pëpe ti mingo ngangu ti **M.**
Jn 13:18 ti tene tënë ti **M.** aga tâ tënë
Kus 17:2 lo mû **M.** si lo pika na patara
Kus 17:11 lâ oko oko ala gi nda ti **M.**
Kus 18:24 Apollos ahinga tënë ti **M.** mingi
aRm 15:4 dengo bê so alondo na **M.**
2Tm 3:16 Atënë kue ti **M.** ayeke nzoni
2Pi 1:20 prophétie ti **M.** alondo pëpe
2Pi 3:16 ahinga mbeti pëpe aba yâ ti **M.**
Jn 20:9; Kus 8:32; 1aC 15:3, 4; Jac 4:5.
MBETO, Lc 12:4 pëpe **m.** ti azo so afâ tere
Kus 9:27 Saul afa tënë na **m.** pëpe
2aC 5:6 e yeke na **m.** oko pëpe
aËp 6:20 sara tënë na **m.** tongana ti so
aPh 1:14 ti tene tënë ti Nzapa na **m.** pepë

aPh 1:28 dö na **m.** oko pëpe
aPh 2:12 sara kua ti salut ti ala na **m.**
1aT 2:2 Nzapa asara si e zi **m.** na yâ e
2Tm 1:7 yingo ti zo ti **m.** pëpe
aHb 10:31 **m.** ti tï na maboko ti Nzapa
1Pi 3:14 ye so azo so asara **m.** ni
1Jn 4:18 **M.** na yâ ti ndoye oko pëpe
Kus 4:29, 31; 14:3; aHb 10:19; 13:6;
Apc 2:10.

MBETO NA BÊ, aHb 10:27 kungo na **m.**

MBILIMBILI, Mt 5:10 ngbanga ti ye ti **m.**
Jn 16:8 na ndo ti tënë ti **m.**
Kus 10:35 zo so asara ye so ayeke **m.**
aRm 1:17 a ngbâ ti fa **m.** ti Nzapa na gigi
aRm 10:3 ala hinga **m.** ti Nzapa pëpe
1aC 15:34 lege so ayeke **m.**
2aC 8:21 sara ye kue **m.**
aGl 2:14 ala tambela **m.** pëpe na tâ tënë
aGl 5:25 zia e ngbâ ti tambela **m.**
aPh 3:16 tambela **m.** na oko lege ni
2Tm 1:17 lo gi mbi **m.** na lo wara mbi
aHb 10:38 zo ti **m.** na fini ndali ti mabe
1Pi 2:23 lo so afâ ngbanga **m.**
1Pi 3:14 tongana ala bâ pasi ndali ti **m.**
2Pi 3:13 so **m.** ayeke duti na yâ ni
1Jn 1:1 e bâ ni **m.**
Mt 5:6; aRm 2:13; 3:5, 26; 9:14; 2Tm 4:8;
aHb 12:23; Apc 18:5.

MBINDA, Lc 21:27 ayeke ga na yâ ti **m.**,
Kus 1:9 **m.** aga ahonde lo na lê ti ala
1aT 4:17 mû e na yâ ti **m.** ti tingbi na
aHb 12:1 atémoin mingi tongana **m.**
Apc 1:7 ga na a**m.**, lê ti azo kue abâ lo
Mt 24:30; 1aC 10:2.

MBO, 2Pi 2:22 **M.** akiri na tere ti dengo ti lo
Mt 15:26; Apc 22:15.

MBÔ, Jn 12:3 **m.** gere ti Jésus na kuã ti li ti lo
aCl 2:14 **m.** mbeti so a sû
Apc 3:5 mbi **m.** iri ti lo oko pëpe na
Apc 21:4 **m.** ngu ti lê kue na lê ti ala
Kus 3:19.

MBÕ, Kus 17:25.

MBO TI NGONDA, Mt 10:16 na popo ti a**m.**
Jn 10:12 lo bâ **m.** ayeke ga, lo kpe
Kus 20:29 fade a**m.** ayeke lï

MBUMBUSE, Tt 2:15 abâ mo **m.** zo pëpe

MBURU, Apc 7:9 ti keke ti **m.** na tïtî ala

MBUTU, Mt 7:26 zo so aleke da na ndo ti **m.**
aRm 9:27 wungo ti Israël tongana **m.**
Apc 20:8.

MÊ, Jn 18:10 Pierre, lo fâ **m.** ti lo
1aC 12:16 **m.** atene: So mbi yeke lê pëpe
2Tm 4:4 ala kanga **m.** ti ala na tâ tënë ni
Jac 5:4 dekongo asi na **m.** ti Jéhovah
Mt 13:16; Apc 2:7.

MÉLANGÉ, Apc 18:6 kopo so lo **m.** ye dä

MELKISÉDEK, aHb 5:6 prêtre tongana ti **M.**
aHb 6:20; 7:1, 15.

MEMBRE TI TERE, aRm 6:13 a**m.** ti ala na
aRm 7:23 ndia ti siokpari na yâ ti a**m.**
1aC 6:15 ala yeke a**m.** ti Christ
1aC 12:18 Me Nzapa azia a**m.** oko oko
1aC 12:27 zo oko oko ayeke **m.** ni
aCl 3:5 sara si a**m.** ti ala akui
Jac 3:6; 4:1.

MENE, 2aC 5:4 si fini a**m.** ye so ayeke kui
2Pi 2:20 kiri ala yôro tere si a **m.** ala
Apc 12:15 ti tene bale ni a**m.** lo

MÊNË, Mt 26:28 **m.** ti mbele ni, **m.** ti mbi
Jn 6:54 nyon **m.** ti mbi ayeke na fini
Kus 15:20 gbanzi tere ti ala na **m.**
Kus 15:29 gbanzi tere ti ala na **m.**
1aC 15:50 mitele na **m.** alï pëpe na royaume
aHb 9:22 ti mû pardon na zo a tuku **m.** si
1Jn 1:7 **m.** ti Jésus asukula asiokpari
Apc 18:24 a wara na yâ ti lo **m.** ti azo
Mt 23:35; 27:25; Kus 20:28; aHb 9:20;
Apc 7:14; 14:20.

MENGA, Kus 2:3 a**m.** tongana amenga-wa
1aC 14:9 **m.** ti ala, atene pëpe tënë so zo
aPh 2:11 **m.** kue atene polele so Jésus
Jac 1:26 zo akomande **m.** ti lo pëpe
Jac 3:6 **m.** ayeke tongana mbeni wâ
Jac 3:8.

MENGA-WA, Kus 2:3 amenga tongana a**m.**
2aT 1:8 **m.**, tongana lo futa kula
aHb 1:7.

MENGO FARINE, 1aC 5:7 duti mbeni fini **m.**
aGl 5:9 Kete mama ti mapa asara si **m.**

MÉSOPOTAMIE, Kus 2:9.

MESSIE, Jn 1:41 E wara **M.** ni awe
Jn 4:25 Mbi hinga so **M.** ayeke ga

MÉTUSHÉLAH, Lc 3:37.

MI, 1aC 15:39 **M.** kue ayeke legeoko pëpe

MICHEL, Apc 12:7 **M.** na a-ange ti lo atiri
Jude 9.

MINE, Lc 19:16 **m.** ti mo adü ambeni
Lc 19:13, 24, 25.

MINGI MINGI, 2aC 9:6 zo so alu ye **m.**
1Tm 1:14 kota nzobe ti Seigneur awu **m.**
1aT 3:10; 5:13; aHb 11:12.

MINGI PËPE, Apc 12:12 lo yeke na ngoi **m.**

MINGO, Mt 12:20 mèche so lo **m.** ni pëpe
Mc 9:48 ndo so a lingbi ti **m.** wâ ni pëpe
aÉp 6:16 **m.** wâ ti akokora ti Zo ti sioni
1aT 5:19 ala **m.** wâ ti yingo pëpe

MINGO NGANGU, aGl 3:17 **m.** ti mbele pëpe
aHb 11:34 ala **m.** ti wâ
Jn 10:35

MIOMBE, 1Pi 3:20 a-âme **m.**, ti sö fini
Lc 2:21.

MITELE, aRm 8:5 asara ye alingbi na **m.**
aRm 8:7 bingo bê na ndo ti **m.**
1aC 2:14 zo ti **m.** awara pëpe
1aC 15:50 **m.** na mênë alingbi pëpe ti lï
2aC 10:3 tiri bira na abibe ti **m.** pëpe
aËp 6:12 tiri na **m.** na mênë pëpe
aCl 2:18 bibe ti lo ti **m.**
Jac 5:5 bi tere ti sara aye ti **m.**
Jude 19 azo ti **m.**
aRm 7:14; 1aC 3:3; aGl 5:19; Jac 3:15; 4:1.
MITELE OKO, Mc 10:8; 1aC 6:16; aËp 5:31.
MOÏSE, Mt 17:3 **M.** na Élie asigigi
1aC 10:2 a batize ala kue na yâ ti **M.**
aHb 11:24 Na lege ti mabe, **M.**
Apc 15:3 he bia ti **M.**
Kus 3:22; 7:22; aHb 3:2.
MOKONZI, Mt 2:6 a**m.** ti Juda
Mt 9:34 na ngangu ti **m.** ti asioni yingo
Mt 20:25 a**m.** ti amara asara **m.** na ndo ti
Mt 23:10 iri ala a**m.** pëpe, teti **M.** gi oko
Jn 7:48 Mbeni **m.** amä na bê na lo?
Jn 12:42 mingi ti a**m.**, amä na bê na lo
aËp 2:2 **m.** ti komandema ti pupu
Kus 3:17; 4:26; 17:6; 1aC 2:8; 11:3.
MOKONZI-KUA, 1aC 3:10 **m.** ti ndara
MOKONZI TI ATURUGU, Kus 21:32.
MOKONZI TI DUNIA, aËp 6:12 tiri na a**m.** ti
Jn 12:31; 14:30; 16:11.
MOKONZI TI SYNAGOGUE, Mc 5:22; Lc 8:49; 13:14; Kus 13:15; 18:8.
MOKONZI TI TEMPLE, Lc 22:4; Kus 4:1; 5:24, 26.
MOLENGE, Mt 3:17 **M.** ti mbi so mbi ndoye
Mt 18:3 tongana akete **m.** pëpe
Mt 19:14 ala zia akete **m.** ni kpô
Lc 9:47 lo mû kete **m.** na tere ti lo
Lc 16:8 a**m.** ti ngoi so asara ye na ndara
Jn 3:16 Nzapa amû **M.** ti lo ndali ti ala
Jn 17:1 Mû gloire na **m.** ti mo, si **m.** amû
aRm 8:14 yingo afa lege na a**m.** ti Nzapa
1aC 7:14 ka a**m.** ti ala ayeke duti sioni
2aC 6:18 ala yeke duti a**m.** ti mbi
aËp 6:1 A**m.**, ala mä yanga ti ababâ na
aËp 6:4 ababâ, ala son bê ti a**m.** pëpe
1aT 5:5 ala a**m.** ti lumière nga a**m.** ti kota lâ
aHb 12:7 sara ye na ala tongana a**m.** ti lo
1Jn 5:21 A**m.**, ala kpe lege ti ayanda
Apc 12:5 Na a mû **m.** ni hio a gue na lo
Jn 17:12; aRm 8:16; 2aC 12:14; aËp 5:8; 1aT 2:7; Tt 1:6; aHb 11:24.
MOLENGE-KOLI, Mt 17:18; 21:15.
MOLENGE TI GIGI, aHb 12:8.
MOLENGE TI KODORO, Kus 22:28 droit ti **m.**
aËp 2:19 ala yeke a**m.** legeoko na
MOLENGE TI KOLI, Mt 1:21 Fade lo dü **m.**
Apc 12:13 wali so adü fade **m.** so
Mt 2:16; Jn 4:51.
MOLENGE TI NGASANGBAGA, Lc 10:3; Jn 1:29; 21:15; Apc 5:6; 7:10.
MOLENGE TI ZO, Mt 10:23 kozoni si **M.** aga
Mt 12:40 **M.** asara lâ ota na gbe ti sese
Mt 24:30 fä ti **M.** ayeke sigigi na yayu
Lc 17:26 duti nga tongaso na ngoi ti **M.**
Apc 14:14 akpa **m.** aduti na ndo mbinda
Mt 8:20; 17:22; Lc 18:8; Jn 3:13.
MOLENGE-WALI, Lc 23:28 A**m.** ti Jérusalem
Mt 21:5; Lc 8:54; Kus 2:17; 2aC 6:18.
MOLONGO, Lc 1:3 **m.** ti singo ti aye ni
1aC 15:23 zo oko oko na **m.** ti lo: Christ
aCl 2:15 na yâ ti **m.** ti azo so asö benda
2aC 2:14.
MONTÊ, Jn 3:13 zo oko ade a**m.** na yayu pëpe
Jn 6:62 Molenge ti zo a**m.** na ndo so
Jn 20:17 mbi de mbi **m.** na Babâ pëpe
Kus 2:34 David a**m.** na yayu pëpe
Apc 13:11 nyama so alondo na sese a**m.**
aRm 10:6; aËp 4:8, 9, 10.
MOSORO, Mt 6:20 bungbi a**m.** na yayu
Mt 6:21 **m.** ti mo ayeke dä, bê ti mo dä
Mt 6:24 ngbâa ti Nzapa nga ti **M.** pëpe
Mt 12:35 aye ti nzoni na yâ ti nzoni **m.**
Mt 13:44 Royaume tongana **m.** na yaka
Lc 16:9 wara akamarade na lege ti a**m.**
Lc 18:25 dû ti suä ahon zo ti **m.** ti lï
aRm 9:23 a hinga **m.** ti gloire ti lo
aRm 11:33 Bâ, **m.** ti Nzapa ayeke kota
2aC 4:7 e yeke na **m.** na yâ ata ti sese
aCl 2:3 na yâ ti lo a honde a**m.** kue
aHb 11:26 lo bâ zonga tongana a**m.**
Jac 5:2 A**m.** ti ala ni afun awe
Mt 19:21; Lc 7:25; 16:11, 19; aËp 3:8; Apc 18:17.
MÜ, Apc 13:3 kä akpa ti tene lo kui me a**m.**
Apc 13:12.
MÛ, aRm 4:25 A **m.** lo ndali ti afaute ti e
aRm 6:13 **m.** tere ti ala na Nzapa
aRm 12:1 ala **m.** tere ti ala na sandaga
aRm 12:3 mabe so Nzapa a**m.** na lo
aRm 13:7 **m.** na azo ye so ayeke ti ala
1aC 3:2 Mbi **m.** na ala lait me kpengba
2aC 10:13 katikati ti ndo so Nzapa a**m.**
aGl 3:5 Lo **m.** na ala yingo na lo sara
aGl 3:19 **m.** Ndia na lege ti a-ange na
aPh 4:13 lo so a**m.** na mbi ngangu
1Tm 1:12 Christ a**m.** na mbi
2Tm 4:17 Seigneur a**m.** na mbi ngangu
aHb 2:15 **m.** ala na ngbâa na gigi ti ala
aHb 9:14 Christ a**m.** tere ti lo na Nzapa
aHb 10:12 lo **m.** sandaga oko
aHb 11:17 Abraham a**m.** Isaac na
Lc 4:6; 6:30.

MUA, Apc 18:11 awadengo buze aduti na **m.**
Apc 21:4 **m.**, toto, wala pasi dä pëpe
MÜ BÊ KUE, 1Tm 4:13 **m.** na dikongo
MÜ KOBE NA, Mt 25:37 e **m.** mo ti te?
Jn 21:17 **M.** akete ngasangbaga
Apc 12:6 **m.** lo alango saki oko
Apc 12:14 **m.** wali ni teti ngoi oko
Jude 12.
MÜ KUDA, Mt 5:42.
MÜ LEGE, Mt 19:8 Moïse a**m.** ti sara divorce
1aC 6:12 A **m.** na mbi ti sara ye kue
1aC 7:6 Mbi tene tongaso ti **m.** na ala
1aC 10:23; 2aC 12:4; 1Tm 5:14.
MÜ LI NI, aHb 13:7 azo so ayeke **m.**
aHb 13:17.
MÜ MABOKO, aRm 8:26 yingo nga aga ti **m.**
aPh 4:3 ngbâ ti **m.** na awali so
aHb 2:16 lo **m.** na a-ange pëpe
aHb 2:18 ti **m.** na ala na yâ ti tara
Kus 16:9; aHb 4:16.
MÜ MANGBOKO, Apc 18:17.
MÜ ME NA, Lc 21:23; 1aT 2:7.
MÜ NA NZAPA, Mc 7:11 so a zia nde ti **m.**
Lc 21:5 aye so a zia nde si a **m.**
MÜ NGIA NA, 1aT 4:1 ala **m.** Nzapa
1aT 2:15.
MÜ NGO, Lc 1:31 Bâ, mo yeke **m.**
aRm 9:10 Rebecca a**m.** ti angbo
aHb 11:11 Sara awara lege ti **m.**
Jac 1:15 nzara ti bê a**m.**, a dü siokpari
Lc 1:24.
MUNGO LI NI, 1aC 12:28 akode ti **m.**
MUNGO NGANGU NA ZO, aHb 13:22.
MÜ PEKO, Mt 10:38 keke ti pasi na **m.** ti mbi
Mt 19:28 ala so a**m.** ti mbi
Jn 8:12 Zo so a**m.** ti mbi awara fini
1Pi 2:21 tapande si ala **m.** ti gere ti lo
Apc 19:14 aturugu na yayu a**m.** ti lo
Mt 4:20; 16:24; Jn 10:5, 27; 1aC 10:4;
1Tm 4:6.
MÜ TAPANDE, aHb 13:7 **m.** ti mabe ti ala
1aT 2:14.
MÜ TERE KUE NA, Kus 6:4 **m.** sambela
Kus 2:42.
MÜ TI GA MOLENGE TI, aRm 8:15, 23; 9:4;
aGl 4:5; aÉp 1:5.
MÜ TONGANA YE TI BIRA, 1Pi 4:1.
MÜ WANGO, 1Tm 6:2 Ngbâ ti **m.** so na ala
1aC 16:15; aPh 4:2.
MÜ YANGA, Mt 4:6 Fade lo yeke **m.** na a-ange
Jn 10:18 A **m.** na mbi ti kä ni na kuâ
1aC 9:14 a**m.** ti tene ala so afa nzoni tënë
1Tm 1:5 mbi **m.** ti tene e duti na ndoye
1Tm 1:18 Timothée, mbi **m.**
2Tm 2:14 mo **m.** na ala na gbele Nzapa
Mt 14:22; Jn 15:17; Kus 1:4; Tt 1:5.
MÜ YANGA NA KOTA GO, 1aT 4:16.
MÜ . . . YE KUE, 2Tm 3:17; aHb 13:21.
MÜ YE NA, Kus 20:35 ngia tongana zo a**m.**
aRm 12:8 **m.** azo, na nzoni bê
2aC 8:2 ala **m.** zo, atâa so
2aC 9:11 lege nde nde ti **m.** azo
Jac 1:5 Nzapa ayeke **m.** azo kue
MÜ YE TI, 1aC 6:7 ala zia pëpe si a **m.** ala?
MÜ YE TI ZO NA NGANGU, aHb 10:34.
MÜ ZENDO, Tt 1:2 Nzapa a**m.** ni ngbene ye
aHb 10:23 lo so a**m.** ni ayeke be-ta-zo
Jac 1:12 couronne so Jéhovah a**m.** ni
Jac 2:5 royaume so lo **m.** ni
Kus 2:33; 7:5; aRm 1:2; 4:21.
MVENE, Jn 8:44 zo ti **m.** na babâ ti **m.**
aRm 1:25 amû tâ tënë ti changé ni na **m.**
aÉp 4:14 na lege ti a**m.** so a leke na
aÉp 4:25 ke **m.**, tene tâ tënë
aCl 3:9 ala tene **m.** na popo ti ala pëpe
2aT 2:9 afä nga aye ti dongo bê ti **m.**
2aT 2:11 si ala mä na bê na **m.**
1Tm 6:20 hingango ye, andâ atënë ti **m.**
aHb 6:18 Nzapa alingbi ti tene **m.** pëpe
1Tm 4:2; Apc 14:5; 21:27; 22:15.
MYRRHE, Mt 2:11; Jn 19:39.

N

NAAMAN, Lc 4:27.
NA BÊ KUE, 1Pi 5:2 bata angasangbaga **n.**
NA FINI PËPE, 1aC 14:7.
NA GBE TI, aRm 8:20 création **n.** buba ye
1aC 15:27 azia ye kue **n.** gere ti lo
aPh 3:21 même ti zia aye kue **n.** lo
aHb 2:8 Nzapa azia aye kue **n.** gere ti lo
1Pi 3:22 zia a-ange na angangu **n.** lo
NA KITE PËPE, aHb 10:22.
NA LEGE NI, Lc 23:41 ngbanga ni ayeke **n.**
Kus 9:22 lo fa na ala tâ **n.**
1aC 14:40 zia ye kue atambela **n.**
aCl 2:5 ngia so aye atambela **n.**
1aT 4:12 tambela **n.** na lê ti azo ti gigi
2aT 1:6 ti Nzapa a yeke **n.** ti kiri
2Tm 2:15 sara kusala **n.** na tâ tënë
Jac 3:10 **n.** pëpe ti ngbâ tongaso
Kus 18:14; 1aC 11:13; aHb 2:10.
NA LÊ TI KUÂ, 1aC 15:30 lakue **n.**?
NA LI NI, Mt 19:30 mingi so ayeke **n.**
NA LI TI, aRm 5:13 a diko siokpari **n.** zo pëpe
Phm 18 mo zia ni kue **n.** mbi
NA NDO TI AYE KUE, aRm 9:5 lo so ayeke **n.**
NA NGANGU PËPE, aRm 8:3 Ndia ayeke **n.**
2Tm 2:25 lo yeke fa ye **n.**
NA NGBÂA, aGl 2:4 ti mû e **n.** biani biani
aGl 4:3 aye ti dunia so amû e **n.**
2Pi 2:19 zo ni amû lo **n.** awe

NA NGIA, aCl 1:27.
NA PEKO, aHb 7:24 prêtre **n.** ti lo ayeke pëpe
Kus 3:24; aHb 7:23.
NA PLACE TI, 2aC 5:20 alembe **n.** Christ
NA POPO TI, Mt 24:51 **n.** awahandango lê
aRm 1:12 e kpengba tere **n.** e
NA TERE TI, 2aC 10:10 **n.** e, lo yeke pëpe na
aPh 2:12 pëpe tongana mbi yeke **n.** ala
1aC 5:3.
NATHANAËL, Jn 1:45, 46, 47, 48, 49; 21:2.
NA YANGA, Lc 1:4; Kus 18:25; aGl 6:6.
NAZARETH, Jn 1:46 nzoni ye asigigi na **N.**
Mt 2:23; 4:13; 21:11.
NDA, 1aC 10:11 e so **n.** ti aye ti angoi asi
1Pi 3:15 a hunda ala na **n.** ti beku ni so
1Pi 4:7 **N.** ti aye kue aga nduru awe
Mc 7:14; 8:21; Lc 8:10.
NDAGERE, Jn 13:18.
NDALI TI, Mt 10:39 agirisa âme **n.** mbi
Mt 24:9 ake ala **n.** iri ti mbi
Mt 24:22 kiri na alango nduru **n.** azo so
aRm 11:28 azo aga awato ti Nzapa **n.** ala
2aC 8:9 lo ga wayere **n.** ala
aPh 4:13 Mbi wara ngangu **n.** lo so
2Tm 1:12 A yeke **n.** ye so si mbi bâ pasi
NDANGBA, Mt 19:30 fade ala ga azo ti **n.** ni
1aC 15:26 kuâ so ayeke **n.** wato ni
1aC 15:45 **N.** Adam aga mbeni yingo
Apc 22:13 kozo nga lo so ayeke **n.** ni
Mt 20:8, 16; Mc 9:35; 1Jn 2:18; Apc 1:17.
NDA NI, Mt 10:22 agbu ngangu juska na **n.**
Mt 24:14 Na pekoni, **n.** ayeke ga
2Tm 4:7 mbi kpe loro juska na **n.**
2Pi 2:20 dutingo ti **n.** aga sioni ahon ti
Apc 2:26.
NDAPRE, Mc 1:35; Kus 28:23.
NDARA, Mt 11:19 so **n.** ayeke mbilimbili
Lc 1:17 wara **n.** so azo ti mbilimbili
Lc 16:8 lo sara ye na lege ti **n.**
1aC 2:5 mabe aluti pëpe na ndo **n.** ti azo
1aC 3:19 **N.** ti dunia so ayeke ye ti buba
2Tm 3:15 aMbeti so asara si mo wara **n.**
Jac 3:17 **n.** so alondo na nduzu ayeke
aRm 11:33.
NDARA AMANKE, Jac 1:5 **n.** zo, zia lo hunda
1Pi 2:15 kanga yanga ti azo so **n.** ala
Lc 24:25.
NDARA MINGI, Lc 16:8; 1aC 1:25.
NDE, Kus 2:20 lango ti Jéhovah so ayeke **n.**
Kus 17:7 sara ye **n.** na ambela so César
aRm 10:12 Juif ayeke **n.** na Grec pëpe
aRm 16:17 aye so ague **n.** na fango ye
aGl 4:20 sara tënë na mbeni lege **n.**
1Tm 1:6 ambeni zo ague **n.** na aye so
Kus 18:13; 1Tm 1:10.
NDEKE, Mt 8:20 a**n.** ti nduzu na ndo ti wu
Apc 18:2 asioni **n.** kue so azo ake ala!
Kus 10:12.
NDE NDE, 1aC 12:4 amatabisi ayeke **n.**
NDIA, Lc 16:16 **N.** na aProphète juska na Jean
Lc 24:44 a sû ândö na yâ ti **n.** ti Moïse
Jn 10:34 A sû tënë so na **N.** ti ala pëpe
aRm 2:14 sara aye ti **n.** na bê ti ala wani
aRm 4:15 ndo so **n.** ayeke dä pëpe
aRm 7:2 a zi lo na gbe ti **n.** ti koli ti lo
aRm 7:12 **N.** ayeke ti lo nzoni-kue
aRm 7:22 wara ngia na yâ ti **n.** ti Nzapa
aRm 7:23 asara bira na **n.** ti bibe ti mbi
aRm 8:2 azi mo na gbe ti **n.** ti siokpari
aRm 13:9 a**n.** so, Mo fâ zo pëpe
1aC 9:8 sara tënë na lege ti a**n.** ti azo?
2aC 3:7 tongana a**n.** so aga na kuâ
aGl 3:24 **N.** abâ ndo na ndo ti e juska
aGl 6:2 sara ye alingbi na **n.** ti Christ
aGl 6:16 alingbi na **n.** ti sarango ye so
aHb 9:1 ngbene mbele ayeke na a**n.**
aHb 10:1 **N.** ayeke gi gbede ti anzoni ye
Jac 2:8 bata **n.** ti gbia ni nzoni
1Pi 4:3 avorongo yanda so **n.** ake
2Pi 2:7 azo so abuba **n.** ti Nzapa
Mt 5:17; aRm 6:14; 10:4; 13:8; aGl 3:19;
2Pi 3:17.
NDIA AMÛ LEGE, Mc 12:14 **N.** ti futa lapo?
Lc 14:3 **N.** ti kaï kobela na lâ ti sabbat?
Lc 20:22 **N.** na e ti futa lapo na César?
Mc 2:26; Kus 22:25.
NDO, Mt 24:15 aduti na **n.** ti nzoni-kue
Jn 14:2 gue ti leke **n.** ndali ti ala
aRm 13:1 Nzapa azia ala na a**n.** nde nde
aÉp 4:9 lo zu nga na a**n.** na gbe ni
Jude 6; Apc 12:6, 8.
NDO ADÊ NGII, Mt 8:26.
NDO AMÛ WÂ, Lc 12:55 Fade **n.** ngangu
NDOKORO, Mt 27:48; Mc 15:36; Jn 19:29.
NDO NI, Lc 21:4; 2aC 8:14.
NDO SO ABIO ATINGBI, aÉp 4:16; aCl 2:19;
aHb 4:12.
NDO SO AYEKE TÊNË, Mt 13:5, 20;
Mc 4:5, 16.
NDO TI FANGO NGBANGA, Jn 19:13;
Kus 18:12; 25:10.
NDO TI LANGO, Jn 14:2 a**n.** ayeke mingi
1aC 4:11 e yeke na **n.** pëpe
NDO TI TENGO KOBE TI ANYAMA, Lc 2:7,
12, 16.
NDO TI TENGO PERE, Jn 10:9 lo wara **n.**
NDOWA, Mt 20:12; Apc 7:16.
NDOYE, Mt 22:37 Mo **n.** Jéhovah Nzapa
Mt 24:12 fade **n.** ti mingi ti azo ni adë
Jn 3:16 Nzapa a**n.** tâ dunia so mingi

Jn 15:13 **n.** ti hon ndoye so ayeke pëpe
aRm 8:37 e sö benda ndali ti lo so a**n.** e
aRm 8:39 ti kangbi e na **n.** ti Nzapa
aRm 9:13 Mbi **n.** Jacob, me mbi ke Ésaü
aRm 13:10 **n.** ayeke sarango ye so ndia afa
1aC 13:4 **N.** asara mbanda pëpe
1aC 13:13 ye so ayeke kota ayeke **n.**
1aC 16:14 Zia ala sara aye kue na **n.**
2aC 9:7 Nzapa a**n.** zo so amû na ngia
aCl 3:14 **n.** ayeke kamba
aCl 3:19 Akoli, ala ngbâ ti **n.** awali ti ala
Tt 2:4 amaseka-wali akiri a**n.** akoli ti ala
aHb 1:9 Mo **n.** ye so ayeke mbilimbili
1Pi 4:8 **n.** akanga ndo ti asiokpari
1Jn 2:15 ala **n.** dunia so pëpe
1Jn 4:8 Nzapa ayeke **n.**
1Jn 4:18 Mbeto ayeke na yâ ti **n.** pëpe
1Jn 5:3 **N.** ti Nzapa ayeke so: e bata
Jn 11:5; 13:23, 34; 1aC 13:1-3, 8; aCl 2:2; 1Tm 1:5; 1Jn 4:10; Apc 2:4.

NDOYE MINGI, Apc 20:9 gbata so Nzapa a**n.**
Mt 3:17; aRm 11:28.

NDU, Lc 11:46 ala **n.** anengo kungba pëpe!
2aC 6:17 ala zia ti **n.** sioni ye
aCl 2:21 Mû pëpe, tara pëpe, **n.** pëpe
1Jn 1:1 e bâ nga maboko ti e a**n.** ni
Mt 8:3; 14:36; 20:34; Mc 5:30.

NDURU, Mt 24:22 a kiri na alango so **n.** pëpe
Lc 19:3 teti lo yeke **n.** zo
aRm 3:23 kue **n.** na gloire ti Nzapa pëpe
1Tm 6:18 duti **n.** ti kangbi ye na zo
2Tm 4:6 ngoi ti zi mbi aga **n.**
Jac 1:19 **n.** ti mä tënë, sara tënë hio pëpe
Jac 4:8 aga **n.** na Nzapa, na lo ga **n.**
Mt 14:20; 15:37; Mc 13:20.

NDURU KEKE, Mt 26:47, 55; Lc 22:52.

NDURU MAPA, Jn 13:26, 27, 30.

NE, Lc 18:20 **n.** babâ na mama ti mo
Lc 21:34 na gingo bê a**n.** bê ti ala pëpe
aRm 13:7 zo so aye ti tene a **n.** lo, **n.** lo
1aC 12:23 ambage ti tere so a**n.** ala
aËp 5:33 a lingbi wali a**n.** koli ti lo mingi
aËp 6:2 **n.** babâ na mama ti mo
1aT 5:13 na lege ti ndoye ala **n.** azo so
2Tm 3:6 so asiokpari a**n.** ala
1Pi 3:2 nengo so ala **n.** na ala mingi
Jn 12:48; aPh 4:8.

NEIGE, Apc 1:14.

NEKA, aRm 16:20 Nzapa a**n.** Satan na gbe ti

NE NENGO, 2Pi 3:9 Jéhovah a**n.** pëpe

NENE NI, aPh 2:29.

NENGO, aRm 12:10 tënë ti **n.** mba
aHb 12:1 zia e zi **n.** ye kue e bi

NENGO KUNGBA, 1aT 2:6, 9; 2aT 3:8.

NEPHTALI, Mt 4:13.

NE TERE, 1Tm 3:8, 11; Tt 2:2.

NGANGU, Mt 24:29 a**n.** ti yayu ayeke yengi
Mc 12:30 ndoye Jéhovah na **n.** ti mo kue
Lc 13:24 sara **n.** ti lï na kete yanga-da
Jn 19:11 na **n.** oko pëpe ti sara ye
Kus 1:8 wara **n.** tongana yingo vulu aga
Kus 3:19 angoi ti wara **n.** alingbi ti ga
Kus 18:28 na **n.**, lo yeke fa tënë polele
aRm 7:18 **n.** ti sara ye so ayeke nzoni
aRm 8:38 so ayeke ga ande, wala a**n.**
aRm 9:22 lo ye si ahinga **n.** ti lo
aRm 15:1 yô awokongo ti ala so na **n.** pëpe
1aC 1:5 **n.** kue ti fa tënë
1aC 1:26 pëpe azo mingi ti **n.**
1aC 1:27 zia kamene na lê ti a**n.** ye ni
1aC 2:3 mbi yeke na **n.** pëpe
1aC 4:20 royaume ayeke na lege ti **n.**
1aC 15:43 a zingo ni tere so ayeke na **n.**
2aC 4:7 **n.** so ahon ti so zo ayeke na ni
2aC 10:2 leke na bê ti mû a**n.** desizion
2aC 12:9 **n.** ti Christ angbâ tongana tente
2aC 12:10 ndembe so si mbi yeke na **n.**
aËp 6:10 na yâ ti kota **n.** ti ngangu ti lo
aPh 4:13 Mbi wara **n.** ndali ti lo so lo
aCl 1:29 **n.** ti lo asara kua na yâ ti mbi
2aT 1:7 Jésus na yayu na a**n.** ange ti lo
2Tm 1:7 yingo ti mbeto pëpe, me ti **n.**
2Tm 2:15 sara **n.** kue ti duti zo
2Tm 2:19 **n.** gere ti ye so Nzapa azia
2Tm 3:5 andâ ala ke **n.** ti tënë ni awe
Tt 1:13 mo ngbâ ti suku na ala **n.**
aHb 2:14 Zabolo na **n.** ti ga na kuâ
aHb 4:11 sara **n.** kue ti lï na yâ wungo tere
aHb 5:14 **n.** ti gbungo li ti ala aga nzoni
aHb 9:17 mbele aduti na **n.** tongana kuâ
1Pi 1:22 zia ala ndoye tere **n.**
1Pi 3:22 a zia a**n.** na gbe ti lo
1Pi 4:8 ala ndoye tere **n.**
2Pi 1:10 sara **n.** kue ti sara si iringo ala
2Pi 3:16 ye so a yeke **n.** ti mä yâ ni
Apc 1:6 na lo **n.** teti lakue lakue. Amen
Apc 11:17 mû kota **n.** ti mo, na mo to nda
Mt 25:15; Mc 9:39; Lc 1:35; 12:5; Kus 26:14; aRm 1:16, 20; 4:20; 2Tm 2:1; aHb 6:5; 11:34; 1Pi 1:5; 2Pi 3:14; Apc 12:10.

NGANGU KUA, aGl 4:11 **n.** so mbi sara
Apc 14:13 a**n.** so ala sara amû peko ti ala
Jn 4:38; 1aC 3:8; 2aC 11:23; 1aT 2:9; 3:5.

NGANGU KUSALA, 1aC 15:58.

NGANGU-LI, 1Tm 1:9; Tt 1:6, 10.

NGANGU NA NDO TI . . . PËPE, aRm 6:9, 14.

NGANGU TI GBUNGO NDA TI YE, 2Pi 3:1.

NGANGU ZO, aHb 11:34 a**n.** ti tiringo bira

NGASA, Mt 25:32 angasangbaga na a**n.**

aHb 9:12 pëpe na mênë ti akoli-**n.**
aHb 10:4.

NGASANGBAGA, Mt 9:36 a**n.** na berger pëpe
Mt 10:6 a**n.** ti da ti Israël so agirisa
Mt 10:16 tokua ala tongana a**n.** na popo
Mt 18:12 a**n.** ngbangbo oko, oko agirisa
Mt 25:32 berger akangbi a**n.** na angasa
Jn 10:16 ambeni **n.**, ti gbagba so pëpe
Jn 21:16 Bata akete **n.** ti mbi
Kus 8:32 **n.**, a gue na lo na ndo ti fango
1Pi 5:3 ala ga atapande ndali ti a**n.**
Mt 26:31; aRm 8:36; 1Pi 2:25; 5:2.

NGBÂ, Jn 3:36 ngonzo ti Nzapa a**n.** na ndo lo
Jn 6:27 kobe so a**n.** si amû fini ti lakue
Jn 8:31 ala **n.** na yâ ti tënë ti mbi
1aC 3:14 Tongana kua ti zo a**n.**, lo wara
aËp 6:3 mo lingbi ti **n.** a ninga na sese
aCl 3:2 zia li a**n.** gi na ndo ti aye
1Tm 4:16 **n.** gi dä, teti sarango tongaso
1Pi 1:23 Nzapa ayeke **n.** kpu na kpu
1Pi 1:25 tënë ti Jéhovah a**n.** kpu na kpu
1Jn 2:17 sara ye so Nzapa aye, lo **n.**
Mt 14:20; Jn 15:4; Kus 15:17; 1aC 7:20; 13:13; 2Jn 9; Jude 21.

NGBÂA. Bâ nga WAKUA.
Mt 6:24 alingbi ti duti **n.** ti azo use pëpe
Mt 24:45 **n.** be-ta-zo so ayeke sara ye na
Mt 24:48 sioni **n.** so atene na bê ti lo
Mt 25:30 mû **n.** so ala bi lo na gigi
Lc 12:37 Ngia na a**n.** so tongana wa ti
Lc 17:10 tene: E yeke gi asenge senge **n.**
Lc 21:24 **n.** na popo ti amara kue
Jn 8:34 asara siokpari, **n.** ti siokpari
Jn 13:16 **N.** kota ahon wa ti lo pëpe
Kus 2:18 tuku yingo na ndo ti a**n.** ti mbi
aRm 6:6 duti a**n.** ti siokpari mbeni pëpe
aRm 6:16 a**n.** ti lo ngbanga ti so ala mä
aRm 7:6 e ga a**n.** na lege ti yingo
aRm 7:23 gue na mbi tongana **n.** ti ndia ti
aRm 8:15 wara pëpe yingo ti dutingo **n.**
aRm 8:21 zi création na gbe ti **n.**
1aC 7:22 ti Christ ayeke **n.** pëpe
1aC 7:23 ala zia ti ga a**n.** ti azo
2aC 10:5 e mû bibe kue na **n.**
aGl 1:10 nzere na azo, **n.** ti Christ pëpe
aGl 3:28 **n.** ayeke dä pëpe
aGl 4:26 Jérusalem ti nduzu ayeke **n.** pëpe
aGl 5:1 zia tere pëpe na gbe ti joug ti **n.**
aGl 5:13 sara kua na mba tongana a**n.**
aHb 2:15 mû ala na **n.** na gigi ti ala kue
Apc 19:2 lo futa kula ti mênë ti a**n.** ti lo
Mt 20:27; Lc 1:38; 4:18; Jn 8:35; Kus 7:7; aRm 6:17, 18, 19, 20; aGl 4:7, 9, 24; aËp 4:8; 6:8; aCl 3:11; 2Tm 2:24; 3:6; 1Pi 2:16; 2Pi 2:19.

NGBÂA TI SÄMBA, Mt 24:49 anyon ye na a**n.**
1aC 5:11 ala zia ti sara songo na **n.**
1aC 6:10 a**n.**, royaume aga ti ala pëpe

NGBÂ LAKUE, aRm 12:12 **n.** ti sambela
aËp 6:18 zia lê ti ala a**n.** na zingo ni
aCl 4:2 ala **n.** ti sambela
1Tm 5:5 lo **n.** ti voro tere na Nzapa
aHb 10:34 nga so ayeke **n.**

NGBÂ NA YÂ TI, 1Tm 5:20; aHb 10:26.

NGBANGA, Mt 5:22 tënë ti kiri na gbele **n.**
Mt 12:41 Azo ti Ninive alondo na lâ ti **n.**
Mt 23:33 ala kpe **n.** ti Géhenne
Jn 5:29 sara sioni, azingo ti wara **n.**
aRm 5:18 peko ti faute oko, **n.** na li ti ala
aRm 14:10 luti na gbele **n.** ti Nzapa
1aC 6:6 ita na ita ague na gbele **n.**
1aC 11:29 nyon **n.** na li ti lo wani
2aT 1:9 Ala yeke wara ande **n.**
aHb 9:27 akui fani oko, na pekoni **n.**
aHb 10:27 kungo na mbeto na bê **n.**
Jac 2:6 mosoro agboto ala na gbele **n.**
1Pi 4:17 **n.** ato nda ni na da ti Nzapa
2Pi 2:3 **n.** so a dë ândö aga yeke pëpe
2Pi 3:7 **n.** ti azo so akpe Nzapa pëpe
1Jn 4:17 kamene pëpe na lâ ti fango **n.**
Jude 7 wara **n.** ti wâ ti lakue lakue
Apc 19:2 **n.** so lo fâ ayeke tâ tënë
Mt 5:40; 10:17; Mc 13:9; Lc 12:58; Kus 24:25; aRm 8:1; 1aC 6:7; 2aC 3:9; 5:10; Jude 6.

NGBANGA TI, Mt 5:10 sara ngangu na ala **n.**
aRm 13:5 **n.** ala ti woko tere
1Jn 2:6.

NGBANGBA, Mt 5:39 apika **n.** ti mo ti
Lc 6:29.

NGBANGBO OKO, Mt 13:8 Mbeni alë **n.**
Mt 18:12 koli na angasangbaga **n.**
Mc 10:30 yeke wara ni fani **n.**

NGBANGBO OMENE NA BALE-OMENE NA OMENE, Apc 13:18.

NGBÂ NZONI, Kus 15:29; 18:18; 2aC 2:13.

NGBÂ PLACE OKO, Jac 1:17 gbede a**n.**

NGBÂ TI BÂ, 2aC 13:5 ala **n.** tere ti bâ wala

NGBÂ TI SARA, aRm 2:1 mo **n.** a-oko ye ni so
aRm 7:19 sioni so mbi ye pëpe, mbi **n.**
1Jn 1:6 **n.** ye alingbi na tâ tënë pëpe
1Jn 3:6 beoko na lo a**n.** siokpari pëpe
aRm 1:32; 2:2; 7:15.

NGBENDA, Mt 25:4 mû a**n.** na mafuta

NGBENE, aËp 4:22.

NGBENE YE, aHb 8:13 lo sara si a ga **n.**

NGBO, Mt 10:16 hange tongana a**n.**
Mt 23:33 amolenge ti asioni **n.**
Jn 3:14 Moïse ayä **n.** na nduzu
Apc 12:9 a bi sioni nyama so, **n.** ti giriri

Apc 20:2 Lo gbu nyama so, **n.** ti giriri
2aC 11:3.
NGBONDA TI MANGBOKO, Kus 27:29, 41.
NGBONGA, Mt 24:36 **n.** so zo ahinga pëpe
Lc 22:53 so ayeke **n.** ti ala
Jn 17:1 **n.** ni alingbi awe. Mû gloire na
1Jn 2:18 so ayeke ndangba **n.** ni
Apc 3:10 bata mo na yâ ti **n.** ti tara
Apc 17:12 agbia teti **n.** oko
Mt 24:44, 50; 26:45; Apc 14:7, 15; 18:10.
NGBONGBORO GLASON, Apc 8:7.
NGBONGBORO TËNË, 1aC 2:1 pëpe na a**n.**
NGERE, Mt 13:46 lo wara perle oko so **n.** ni
Lc 14:28 duti kozoni ti diko **n.** ni
1aC 6:20 a vo ala na mbeni **n.** awe
aHb 10:29 bâ tongana senge ye **n.** ti mênë
1Pi 1:7 mabe so **n.** ni ahon ti lor
1Pi 3:4 ye ti kota **n.** na lê ti Nzapa
Mt 27:9; 1aC 7:23.
NGERE NI AYEKE KOTA, 1Pi 1:19 mênë so **n.**
1Pi 2:4 lo bâ ni tongana ye so **n.**
1Pi 2:6.
NGERE . . . TI ZI NA AZO, Mt 20:28 âme, **n.**
1Tm 2:6 amû tere ti lo tongana **n.** kue
NGERE SO ALINGBI NA NI, 1Tm 2:6.
NGIA, Mt 5:3 **N.** na ala so ahinga bezoin
Mt 24:46 **N.** na ngbâa so tongana wa ti
Lc 8:14 a**n.** ti gigi so apete ndo ti
Lc 15:7 **n.** so wasiokpari oko achangé
Jn 13:17 **n.** tongana ala sara ni
Kus 5:41 azia Sanhédrin ala gue na **n.**
Kus 14:17 lo sara si **n.** asi bê ti ala
1aC 4:9 e ga tongana **n.** so dunia
2aC 2:2 zo wa si azia **n.** na bê ti mbi?
2aC 9:7 Nzapa andoye zo so amû ye na **n.**
2aC 12:10 mbi wara **n.** na yâ awokongo
aËp 5:4 **n.** ti buba akpa pëpe
aPh 2:19 tokua Timothée, mbi duti na **n.**
aCl 1:24 **n.** ndali ti apasi ngbanga ti ala
1Tm 1:11 Nzapa so ayeke na **n.**
1Tm 6:15 Mokonzi so ayeke na **n.**
2Tm 3:4 azo so andoye a**n.** ahon ti
aHb 10:38 âme ti mbi na **n.** na lo pëpe
aHb 12:2 Ndali ti **n.** so a zia na gbele lo
aHb 12:11 sengo ndo amû **n.** pëpe
1Pi 3:14 pasi ndali ti mbilimbili, **n.** na ala
1Pi 4:14 duti na **n.**, ngbanga ti so yingo
Lc 2:10; 12:37; Jn 16:22; Kus 20:35; aRm 4:6; 7:22; 2aC 6:10; 7:4; aGl 4:15; aPh 4:10; 2aT 2:12; Tt 3:3; aHb 10:34; Jac 1:12; 1Pi 1:8.
NGIA SO ALA YEKE HE, Jac 4:9 **n.** agbian
NGIA TI HANDANGO LË, aGl 2:13.
NGIA TI WANGURU, 2Tm 2:5.
NGINZA, Mc 6:8 ti mû **n.** ti gengere pëpe
1Tm 6:10 ndoye ti **n.** ayeke gunda
aHb 13:5 ndoye ti **n.** aduti pëpe
Jac 4:13 dë buze na e wara **n.** mingi
Mt 25:18; Mc 5:26; 12:41; 14:11; Lc 21:1; Jn 8:20; Kus 5:3; 1Tm 3:3; Apc 17:4.
NGÖ, Mt 4:22; Mc 4:38.
NGOBO, Mt 15:3 ndali ti **n.** ti ala
Mc 7:13 ndali ti **n.** so ala fa
Kus 16:21 fa a**n.** so ndia amû lege pëpe
aGl 1:14 yapu na batango a**n.** ti akotara
aCl 2:8 tënë ti handa so alondo na **n.** ti
Mc 7:3; Kus 6:14; 15:1; 26:3; 1aC 11:2, 16; 2aT 2:15; 3:6.
NGOI, Mt 16:3 hinga nda ti afâ ti a**n.** pëpe
Mt 24:45 mû kobe na **n.** so alingbi?
Lc 21:24 **n.** so a diko teti amara ahunzi
Kus 1:7 ti ala pëpe ti hinga **n.**
Kus 3:19 a**n.** ti kiringo ti wara ngangu
Kus 3:21 a**n.** ti kiri aye kue na place ni
Kus 17:30 Nzapa akanga lê na ndo a**n.** so
1aC 7:29 **N.** so angbâ ayeke mingi pëpe
aGl 6:9 tongana **n.** alingbi, fade e ko
aËp 5:16 sara kusala nzoni na **n.** ti ala
1aT 5:1 ti **n.** ni, ye ti sû mbeti la pëpe
2aT 2:6 lo fa tere ti lo na **n.** ti lo
1Tm 2:6 sara tënë ni tongana **n.** alingbi
1Tm 4:1 na a**n.** so aga ambeni dö lege
2Tm 3:1 lango ti nda ni, a**n.** ti akpale
2Tm 4:2 Fa tënë, na **n.** so aye atambela
aHb 3:15 **n.** so ngonzo agbu mbi mingi
aHb 11:32 **N.** ayeke mingi pëpe ti tene
1Pi 1:11 gi ti hinga mbilimbili **n.** wa
Apc 12:12 lo yeke na **n.** mingi pëpe
Apc 12:14 **n.** oko, **n.** use, ndambo ti **n.**
1aC 4:5; aGl 4:4; aCl 4:5; 1Pi 1:20; 4:17; Apc 11:18.
NGOI SO A DIKO, aRm 5:6 Christ akui na **n.**
Lc 21:24; 1Tm 6:15.
NGOI SO AYEKE GA, Lc 13:9 a lë na yâ ti a**n.**
NGOI . . . TI AKOBE, Mt 24:32 **n.** aga nduru
NGOI TI DÊ, Mt 24:20 kpengo asi pëpe na **n.**
NGOMBO, Lc 23:29 Ngia ayeke na awali **n.**
aGl 4:27.
NGONDA, aRm 11:24 keke ti olive ti **n.**
Apc 9:4 sara sioni oko pëpe na **n.**
Mt 6:30.
NGONGOA, Mt 13:38 **n.**: molenge ti royaume
Lc 8:11 **N.** ti kobe ayeke tënë ti Nzapa
aRm 9:29 Tongana Jéhovah azia **n.** na e
aGl 3:16 pëpe a**n.**, me **n.** oko: Christ
aGl 3:29 biani **n.** ti Abraham, ahéritier
Apc 12:17 bira na tanga ti **n.** ti wali ni
aRm 9:7; 1aC 15:38; aGl 3:19.
NGONZO, Jn 3:36 **n.** ti Nzapa angbâ
1aC 13:5 sara **n.** hio hio pëpe

aËp 4:26 lâ akui na **n.** na bê pëpe
aCl 3:19 sara **n.** mingi na awali pëpe
aHb 3:16 ala sara si **n.** agbu lo mingi
Jac 1:20 **n.** ti zo asara pëpe si
Apc 11:18 na **n.** ti mo asi awe
Apc 12:17 **n.** agbu sioni nyama so
Lc 6:11; aRm 9:22; 12:19; 13:4; 1aT 5:9;
Apc 14:10; 15:1; 19:15.

NGORO, Lc 19:43 awato ti mo ayeke **n.** mo
aHb 11:30 na peko ti so a **n.** Jéricho
aRm 15:19.

NGOROGBIA, aRm 8:38 a-ange, wala a**n.**
1aC 15:24 tongana lo futi a**n.** kue
aËp 1:21 kâ na ndo ti **n.** kue
aËp 6:12 tiri na a**n.** na yayu
aCl 2:15 zi aye kue na tere ti a**n.**
Tt 3:1 mä yanga ti a**n.** nga na
aËp 3:10; aCl 1:16; 2:10.

NGU, Mt 10:42 mû kopo oko ti **n.** ti dê na
Jn 4:14 Zo so anyon **n.** so mbi mû
Jn 7:38 **n.** so amû fini alondo na bê
1aC 3:7 nga zo so atuku **n.** dä ayeke
aGl 3:17 Ndia abâ gigi **n.** ngbangbo
Apc 7:17 fa lege na ala ti gue na **n.**
Apc 22:17 lo nyon **n.** so senge senge
Jn 5:7; 1aC 10:4; 2Pi 3:8; Apc 17:1, 15; 22:1.

NGUALO, Mt 24:28; Apc 12:14.

NGU-BENGBA, aHb 11:29 ala fâ kota **N.**
Kus 7:36.

NGU-INGO, Lc 21:25 **n.** so aduti kpô pëpe
1aC 10:2 a batize ala na lege ti **n.** ni
Jude 13 asioni mapo ti **n.** so akporo
Apc 20:13 **N.** akiri na azo so ayeke na yâ
Apc 21:1 na **n.** ayeke dä mbeni pëpe
Apc 7:3.

NGUNGU, Mt 23:24 zi **n.**, amene chameau

NGU-NZAPA, Mt 5:45 **n.** apika azo ti
Jac 5:7 zo ti yaka aku akozo **n.** nga
Jac 5:17; Apc 11:6.

NGU SAKI OKO, 2Pi 3:8 lango oko ayeke **n.**
Apc 20:2 gbu Satan, lo kanga lo teti **n.**
Apc 20:4 komande na Christ teti **n.**
Apc 20:6 agbia na Christ teti **n.**

NGUSU, Mc 9:48 ndo so a**n.** akui pëpe

NGU TI LÊ, Apc 21:4 mbô **n.** kue na lê ti ala
Lc 7:38; aHb 5:7; Apc 7:17.

NICODÈME, Jn 3:1, 4, 9; 7:50; 19:39.

NINGA PËPE, 2aC 4:17 ye ti vundu a**n.**

NINIVE, Mt 12:41 Azo ti **N.** alondo ande ti fâ
Lc 11:30 Jonas aga fä teti azo ti **N.**

NOÉ, Lc 17:26 ti so a si lani na ngoi ti **N.**
aHb 11:7 **N.** akpe mbeto ti Nzapa
Mt 24:37.

NUMERO, Apc 13:18 **n.** ti nyama ti ngonda
Apc 13:17.

NYAMA, 2Pi 2:12 akoli, a**n.** so a gbu ala a fâ
Jude 10; Apc 8:9.

NYAMA SO AYEKE HARA, Kus 10:12.

NYAMA TI NGONDA, Apc 19:20 marque ti **n.**
Apc 13:17; 17:3.

NYINDU, Jac 1:27 ti bâ lege ti a**n.** na awomua

NYON, Mt 26:29 e **n.** fini ni na yâ royaume
Apc 17:6 wali ni a**n.** mênë ti azo so
Mt 10:42; 1aC 10:4; Apc 14:8.

NYONGO SÄMBA AHON NDO NI, aGl 5:21.

NYONGO VIN AHON NDO NI, 1Pi 4:3.

NYON ME, Mt 21:16.

NZAPA, Lc 20:25 me na **N.** aye so ayeke ti **N.**
Kus 7:20 Moïse, pendere na lê ti **N.**
Kus 17:18 zo so afa tënë ti a**n.** nde
Kus 17:29 e tene ti e pëpe so **N.** akpa lor
Kus 25:19 lege ti vorongo **n.** ti ala
aRm 2:11 **N.** akangbi popo ti azo pëpe
aRm 13:6 awakua ti **N.** ndali ti nzoni
1aC 8:5 azo so a iri ala a**n.**
1aC 14:33 **N.** ti wusuwusu pëpe
2aC 1:3 **N.** na Babâ ti Seigneur Jésus
2aC 4:4 **n.** ti aye ti ngoi so
2aC 7:10 vundu oko na ye so bê ti **N.**
aCl 2:9 na yâ lo asarango ye ti **N.** aga
aHb 12:29 **N.** ayeke mbeni wâ so agbi ye
2Pi 1:4 wara mara ti dutingo ti **N.**
1Jn 4:8 **N.** ayeke ndoye
aCl 3:12; 2Pi 1:3.

NZAPA-WALI, Kus 19:27, 37.

NZARA, Mt 5:6 Ngia na ala so **n.** asara
Mt 5:28 sara **n.** ti wali
Jn 6:35 fade **n.** asara lo oko pëpe
aRm 8:35 Zo wa si akangbi e, **n.** wala
1Tm 6:9 abuba **n.** so asara sioni
Tt 2:12 ke a**n.** ti dunia so
1Jn 2:17 dunia so na **n.** ti lo kue
Apc 7:16 **n.** asara ala mbeni pëpe
aRm 1:11; 2aC 11:27.

NZARA TI ... ASIGIGI, aHb 3:10, 17.

NZARA TI BANGO, aPh 1:8 **n.** ala asara mbi

NZARA TI BÊ, aRm 7:5 a**n.** so Ndia afa
1aC 7:9 hon ndo ti **n.** ti ala pëpe
Jac 1:14 **n.** agboto lo na ahanda lo
2Pi 3:3 ye alingbi na a**n.**
2Tm 2:22.

NZARA TI HANDANGO LÊ, Mt 23:28.

NZARA TI MITELE, aGl 5:16 **n.** oko pëpe
aGl 5:24 kanga na ndo keke a**n.**
1Pi 2:11 gbanzi tere na a**n.**
1Jn 2:16 **n.**, nzara ti lê
2Pi 2:18.

NZARA TI NGU, Mt 25:44 lawa **n.** asara mo
Jn 7:37 **n.** asara zo, zia lo ga na mbi
Apc 7:16 ti kobe na **n.** asara mbeni pëpe

Apc 21:6 **n.** asara lo, fade mbi mû na lo
Apc 22:17 Zo so **n.** asara lo, zia lo ga
NZARA TI TERE, 1aC 7:9 **n.** ahon ndo ti ala
aCl 3:5 sioni ye, **n.,** sioni nzara ti bê
1aT 4:5 a**n.** pëpe tongana amara
1Tm 5:11 awomua, tongana **n.** ti ala
aRm 1:26.
NZE, Lc 21:25 na lê ti lâ, na **n.** nga atongoro
Kus 2:20 **n.** ayeke gbian ti ga mênë
aGl 4:10 ala ngbâ ti bata ambeni **n.**
Apc 12:1 **n.** ayeke na gbe ti gere ti lo
Apc 22:2 akeke so alë **n.** oko oko
aCl 2:16; Apc 21:23.
NZERE, Jn 8:56 Tere ti Abraham a**n.** mingi
NZERE NA, Mt 3:17 Molenge so a**n.** mbi
Lc 2:52 Jésus angbâ ti **n.** lê ti Nzapa
Jn 8:29 mbi sara aye so a**n.** bê ti lo
aRm 1:28 bango ndo so a**n.** lo pëpe
aRm 8:8 mitele alingbi pëpe ti **n.** Nzapa
aRm 15:1 e gi pëpe ti **n.** e wani
aRm 15:3 Christ agi ti **n.** lo wani pëpe
1aC 7:33 ti **n.** lê ti wali ti lo
aGl 1:10 mbi yeke gi ti **n.** lê ti azo?
aÉp 5:10 bâ ye so a**n.** lê ti Seigneur
aPh 2:13 ndali ti so a **n.** bê ti lo
aCl 3:20 a**n.** bê ti Seigneur
1aT 2:4 ti **n.** lê ti Nzapa
2aT 1:11 ye kue ti nzoni so a **n.** lo ti sara
2Tm 2:15 duti zo so a**n.** lê ti Nzapa
aHb 11:6 zo alingbi ti **n.** lê ti Nzapa pëpe
1Pi 2:5 asandaga so a**n.** Nzapa
aRm 12:1; 1aC 10:33; aÉp 1:5; 1Tm 2:3;
aHb 13:16; 1Jn 3:22.
NZERENGO TËNË, aRm 16:18 a**n.** ala handa
1aT 2:5 e ga lâ oko pëpe na a**n.**
NZERENGO TERE, 1Tm 5:6 ngia ti wara **n.**
NZI, Mt 6:20 ndo so zo ti **n.** alï ti **n.** ni pëpe
aCl 2:18 zia zo a**n.** futa ti ala pëpe
1aT 4:6 zo ague ti **n.** adroit
NZI NZINGO, 1aT 5:4 lango ni so a**n.** tongana
NZOBE, Kus 13:34 **n.** ti mbi so angbâ lakue
NZONI, Mc 7:35 lo to nda ti sara tënë **n.**
Mc 10:18 Zo ti **n.** ayeke pëpe, gi Nzapa
Lc 3:5 alege so aba, a lingbi a ga **n.**
Lc 6:45 Zo ti **n.** asigigi na aye ti **n.**
Lc 18:19 mo tene mbi yeke **n.**?
Jn 1:23 sara si lege ti Jéhovah aduti **n.**
Kus 6:3 so a bâ ala tongana a**n.** zo
Kus 20:20 aye kue so ayeke **n.** teti ala
aRm 7:19 **n.** so mbi ye ti sara
aRm 8:28 sara kua ndali ti **n.** ti azo
aGl 6:10 ngoi so ayeke **n.,** sara ni
aPh 3:1 me a yeke ti bata ala **n.**
1aT 5:21 gbu ngangu ye so ayeke **n.**
1Tm 4:8 gbungo tënë ti Nzapa asara **n.**
2Tm 3:3 azo so andoye **n.** ye pëpe
2Tm 3:16 Mbeti ti Nzapa ayeke **n.** ti fa ye
aHb 12:10 Nzapa ase e ndali ti **n.** ti e
aHb 13:21 lo sara ye so ayeke **n.**
Jac 2:16 **n.** ti nyen tënë so asara na lo?
Jac 3:11 **N.** ngu na sengo ngu asigigi
Jac 4:17 hinga ti sara **n.,** me asara pëpe
Lc 6:26; Kus 27:34; aRm 14:20; 1aC 7:35;
10:33; Tt 3:8; Jac 3:13.
NZONI BÊ, Lc 18:13 **n.** na mbi wasiokpari
2aC 10:1 voro yanga na lege ti **n.** ti Christ
aPh 1:15 fa tënë ti Christ na **n.**
1aT 2:7 na **n.** tongana mama so
aÉp 2:7.
NZONI DUTI, 1aT 5:3 Siriri na **n.** ayeke dã!
NZONI FANGO YE, Tt 1:9 ti **n.** nga ti suku
Tt 2:1 aye so alingbi na **n.**
2Tm 4:3
NZONI HINGANGO NDO, aÉp 1:8 **n.** kue
NZONI-KUE, Jn 17:19 bata tere ti mbi **n.**
aRm 6:19 dutingo so ayeke **n.**
aRm 7:12 Ndia ayeke **n.**
1aC 3:17 temple ti Nzapa ayeke **n.**
2aC 7:1 ga **n.** ahon ti kozo
aÉp 1:4 si e lingbi ti ga **n.**
1aT 3:13 tënë na li pëpe na **n.** na lê ti
2Tm 3:15 mo hinga aMbeti so ayeke **n.**
Jac 3:17 ndara ti nduzu ayeke **n.**
1Pi 3:15 na bê ti ala Christ ayeke **n.**
Apc 4:8 Jéhovah ayeke **n., n., n.**
Mt 24:15; 1aC 1:2; aPh 4:8; Tt 2:5;
aHb 12:10.
NZONI MINGI, aPh 4:8 ye so ayeke **n.,** wala
aHb 2:1 a yeke **n.** ti dengi mê
2Pi 1:5 zia sarango ye **n.** na ndo mabe
aRm 2:18; aPh 1:24; aHb 1:4; 8:6; 2Pi 1:3.
NZONI NDO, Lc 16:22; Jn 1:18.
NZONI TËNË, Mt 9:35 Jésus afa **n.** ti
Mt 24:14 fa ande **n.** ti royaume
Mc 13:10 a fa **n.** na amara kue
Lc 2:10 bâ mbi fa na ala **n.**
aRm 1:16 kamene ti **n.** pëpe
aRm 10:15 fa **n.** ti anzoni ye
1aC 9:16 mbi yeke fa **n.**
1aT 2:4 lingbi awe ti zia **n.** na maboko
1Tm 6:3 yeda pëpe na a**n.**
2Tm 1:10 na lege ti **n.** lo za lumière
2Tm 1:13 bata a**n.** so a zia na tapande
Lc 1:19; Kus 20:24; aRm 10:16; 2aC 4:3, 4;
11:4; aGl 1:8; aPh 1:12, 16.
NZONI YINGO-TI-HINGA, aHb 13:18 na **n.**
NZOROKO, Jn 3:33 azia **n.** ti fa so Nzapa
Jn 6:27 Nzapa akpo **n.** na tere ti
2aC 1:22 Lo kpo **n.** ti lo na ndo ti e
aGl 6:17 na tere ti mbi, a**n.** so afa atene

aÉp 4:30 sara na **n.** ti ku na lango ti zingo
Apc 7:4 kpo **n.** na ndo saki ngbangbo
Apc 22:10 pëpe tongana ti so akpo **n.** dä
aRm 4:11; aÉp 1:13; Apc 5:1; 7:2, 3.

O

OBED, Lc 3:32.
OFFRANDE, aHb 10:14 na lege ti **o.** oko
aÉp 5:2.
OFFRANDE TI SÄMBA, aPh 2:17; 2Tm 4:6.
OKO, aRm 6:5 e ga **o.** na lo
1aC 8:4 Nzapa ayeke gi **o.**
aÉp 4:3 siriri so abungbi ala **o.**
aÉp 4:13 juska e ga **o.** na yâ ti mabe
1Pi 2:7 **o.** tënë so ake ni
Tt 1:4; Jude 3.
OKO OKO, aRm 12:5 e yeke ti amba ti e **o.**
1aC 12:27 ti Christ, zo **o.** membre ti tere
OLIVE, aRm 11:17 **o.** ti ngonda, a greffé
OMÉGA, Apc 1:8; 21:6; 22:13.
OTA, 2aC 12:2 a hon na lo juska na **o.** yayu
OTA LANGO, Lc 9:22 na **o.** ni, a zingo lo
Kus 10:40 Nzapa azingo lo na **o.** ni
Lc 13:32; 24:21; 1aC 15:4.
OZIAS, Mt 1:8.

P

PANGO ZO, 1Tm 3:11 awali, azo ti **p.** pëpe
Tt 2:3 ti **p.** pëpe, angbâa ti vin pëpe
PAPA, Mt 12:19 lo yeke **p.** na zo pëpe
Mc 8:16 to nda ti **p.** na popo ti ala
aRm 2:8 aye **p.** nga ake ti mä tâ tënë
1aC 1:11 **p.** ayeke na popo ti ala
1aC 3:3 mbanda na **p.** na popo ti ala
aGl 5:20 **p.**, kangbi, tënë ti secte
aPh 2:14 sara aye kue na **p.** pëpe
1Tm 6:5 **p.** na ndo ti akete kete ye
Jac 3:16 ndo so mbanda na **p.** ayeke dä
Jude 9 a**p.** na ndo ti kuâ ti Moïse
Mc 8:17; Kus 15:2; 23:7; 25:19; aHb 6:16.
PÂQUE, Jn 2:13 **P.** ti aJuif aga nduru
Jn 6:4 **P.** aga nduru
Jn 13:1 matanga ti **P.** asi awe
1aC 5:7 Christ, ngasangbaga ti **P.** ti e
Mc 14:1; Lc 2:41; aHb 11:28.
PARADIS, Lc 23:43 duti ande na mbi na **P.**
2aC 12:4 a hon na lo na **p.**
Apc 2:7.
PARDON, Kus 2:38 batize teti **p.**
aHb 9:22 **p.** gi tongana a tuku mënë
Lc 1:77; 24:47; Kus 10:43; aHb 10:18.
PARDONE, Mt 6:12 **p.** akuda na li ti e
Mt 12:31 azonga yingo, a **p.** lo pëpe
Mc 1:4 batême si a **p.** asiokpari
Jn 20:23 Azo so ala **p.** asiokpari
aCl 1:14 a zi e ti tene a **p.** asiokpari
Jac 5:15 sara asiokpari, fade a **p.** lo
1Jn 1:9 lo yeke mbilimbili ti **p.** siokpari
Mt 9:6; Mc 2:7; 11:25; Lc 14:18, 19;
2aC 2:10.
PASA, aPh 1:29 teti a mû **p.** ni na ala
PASI, Lc 16:23 na yâ ti **p.**, lo bâ Abraham kâ
aRm 8:18 a**p.** ti ngoi ti fadeso, ye pëpe
2aC 1:8 A sara lani **p.** mingi na e
2aC 4:10 e gbu ngangu na yâ ti a**p.** ti kuâ
2aC 8:2 kota tara, na yâ ti **p.**
aCl 1:24 na ngia ndali ti a**p.** so mbi bâ
aCl 2:23 sarango tere ti zo na **p.**
2Tm 4:5 kanga bê ti mo na yâ ti **p.**
aHb 5:8 manda ti ma yanga na lege ti **p.**
aHb 10:32 ala kanga bê ti ala na yâ ti a**p.**
1Pi 2:19 lo bâ **p.** senge senge ndali ti
1Pi 5:9 oko **p.** so asi nga na aita kue
Apc 12:2 dekongo ndali ti **p.** ti dungo
Apc 14:11 guru ti **p.** ti ala alondo lakue
Apc 21:4 mua, toto, wala **p.** mbeni pëpe
2Tm 2:9; aHb 2:10; 1Pi 1:11; 4:13; Apc 2:10;
16:10; 18:7, 10.
PATA, Mt 10:29 A kä anzêrê use na **p.** oko
PAUL, Kus 26:24 **P.**, mo yeke ga zo ti fou
aGl 1:1 **P.**, bazengele ti Jésus Christ
Phm 1 **P.**, zo ti kanga ndali ti Christ
Phm 9 mbi **P.** so mbi ga mbakoro
Kus 13:9; 1aC 1:12; Tt 1:1; 2Pi 3:15.
PEKO TI, Mt 16:23 Pierre: Hon na **p.** mbi
aPh 3:13 girisa aye so ayeke na **p.** mbi
PEKO TI GERE, 1Pi 2:21 tapande ti mû **p.**
PEMBE, Mt 8:12.
PENDERE, Mt 23:27 na gigi tere ni ayeke **p.**
Kus 2:11 a**p.** ye so Nzapa asara
aRm 10:15 Gere ti ala ayeke tâ **p.**
aÉp 5:27 congrégation ni **p.** na lê ti lo
2Tm 1:14 **P.** ye so a zia na maboko
aHb 11:23 ala bâ so molenge ni ayeke **p.**
1Pi 2:9 na bingo ti ga na **p.** lumière
1Pi 3:3 zia **p.** ti ala aduti pëpe
aHb 10:24.
PENDERE ALINGBI TI HON PËPE, 1Pi 1:4.
PENGO, Mt 3:12.
PENTECÔTE, Kus 2:1 matanga ti **P.** angbâ
Kus 20:16; 1aC 16:8.
PERE, 1aC 3:12 a**p.** nde nde ti leke na da
Mt 7:3, 4, 5; Lc 6:41, 42.
PERLE, Mt 7:6 tuku a**p.** na agaduru pëpe
Mt 13:45, 46; Apc 17:4; 18:12; 21:21.
PETE, 2aC 4:8 A **p.** e mbage na mbage kue
PETE NDO, Mt 13:22; Mc 4:7, 19; Lc 8:7, 14.
PHARAON, aRm 9:17 **P.**: Ndali ti ye so si mbi
Kus 7:10.
PHILADELPHIE, Apc 1:11; 3:7.

PHILÈTE, 2Tm 2:17 Hyménée na **P.** ayeke
PHILIPPE 1, Mt 10:3; Jn 1:43; 6:5; 12:21.
PHILIPPE 2, Kus 6:5; 8:5, 26; 21:8.
PIERRE, Mt 16:16 **P.** atene: Mo yeke Christ
Jn 21:15 Jésus atene na **P.**: mo ye mbi
Kus 10:26 **P.** amû lo na nduzu, lo tene
Mt 26:75; Jn 18:10; Kus 8:20; 10:13.
PIKA, Mt 10:14 ala **p.** sese ti gere ti ala
Mc 13:9 a **p.** ala na yâ ti asynagogue
Lc 12:47 fade a yeke **p.** lo mingi
Jn 18:22 aturugu ni a**p.** lê ti Jésus
Kus 5:40 iri abazengele, a **p.** ala
Kus 12:13 **p.** yanga ti gbagba, Rhode aga
Kus 13:51 **p.** sese ti gere ti ala
1aC 9:26 ti **p.** yâ ti pupu pëpe
aHb 12:6 **p.** zo kue so lo yamba lo
Mt 5:39; 7:7; 21:35; Lc 10:11; 12:48; Jn 19:3;
Kus 23:3; 2aC 6:5; 11:24, 25; Apc 3:20.
PIKA GERE, aRm 9:33 na Sion tênë so zo a**p.**
aRm 11:11, 12; 14:20; aGl 6:1; Jac 3:2.
PIKA KATE, 1aC 1:29 ti tene zo oko a**p.** pëpe
1aC 1:31 so a**p.**, lo **p.** na ndo Jéhovah
1aC 13:4 Ndoye a**p.** pëpe
aGl 6:4 si lo **p.** gi ndali ti kua ti lo
2aT 1:4 e **p.** ti e na ndo ti ala
Jac 3:5 menga a**p.** ti lo ahon ndo ni
aRm 3:27; 2aC 9:3; aÉp 2:9.
PIKA NA ZAZA, Mt 10:17 **p.** ala
Mt 23:34 **p.** ambeni na yâ ti asynagogue
PIKANGO, Kus 21:32 ala zia lege ti **p.** Paul
PILATE, Mt 27:2 ala mû lo na **P.**
Mt 27:22 **P.**: Mbi sara nyen na Jésus
Mc 15:15 **P.** azi na ala Barabbas
Lc 23:12 Hérode na **P.** aga akamarade
Jn 19:6 **P.** atene: Tënë na li ti lo pëpe
Lc 13:1; Jn 18:37; 19:12, 22; 1Tm 6:13.
PILIER, Apc 3:12 **p.** na yâ ti temple ti Nzapa
POLELE, 1aC 14:8 trompette atoto **p.** pëpe
aGl 3:11 **p.** so Nzapa abâ zo
aGl 5:19.
POPO TI TOTONGO, 1aC 14:7.
POPOTO, aRm 9:21 ti mû oko **p.** ni ti leke na
2Pi 2:22 akpaka tere ti lo na yâ ti **p.**
Jn 9:6; aRm 9:21.
PORO, Jn 1:27 kpa ti zi kamba ti **p.** ti lo pëpe
Mc 6:9.
PORO TI (LÊ TI KOBE), Mt 3:12.
PRÊTRE, aHb 3:1 kota **p.**: Jésus
aHb 7:11 kusala ti a**p.** na yâ ti Ndia
aHb 7:24 **p.** na peko ti lo ayeke dä pëpe
1Pi 2:5 bungbi ti a**p.** ti mû asandaga
1Pi 2:9 mbeni bungbi ti a**p.**
Apc 20:6 duti a**p.** ti Nzapa ngu saki oko
Jn 19:15; aHb 5:5.
PRISCILLE, Kus 18:2, 18, 26.
PROCONSUL, Kus 13:7; 18:12; 19:38.
PROPHÈTE, Mt 5:12 sara ye ti ngangu na a**p.**
Mt 13:57 ne ka **p.** na kodoro ti lo pëpe
Kus 3:21 Nzapa atene na yanga ti a**p.**
Kus 3:22 Nzapa ayeke soro mbeni **p.**
Jac 5:10 ala bâ tapande so a**p.** azia
Apc 11:18 futa ti angbâa ti mo a**p.**
Mt 11:9; Jn 7:40; Apc 18:24; 19:20.
PROPHÈTE TI WATAKA, Mt 7:15 hange na **p.**
Mc 13:22 a**p.** ayeke londo
1Jn 4:1 a**p.** mingi abâ gigi
Apc 16:13 na yanga ti **p.** ni
Mt 24:11; 2Pi 2:1.
PROPHÈTE-WALI, Lc 2:36, 37 Anne, **p.**
Apc 2:20.
PROPHÉTIE, Mt 13:14 **p.** ti Ésaïe aga tâ tënë
Kus 2:17 amolenge ti ala atene a**p.**
1aC 13:9 e tene gi mbage ti a**p.**
1aC 14:1 a yeke nzoni ala tene **p.**
1aC 14:3 zo so atene **p.** akpengba azo
1aC 14:39 gingo matabisi ti tenengo a**p.**
2Pi 1:20 **p.** ti Mbeti ti Nzapa alondo
2Pi 1:21 a**p.** aga lâ oko pëpe na lege ti
Apc 19:10 a**p.** agboto lê na ndo Jésus
aRm 12:6; 1aC 13:2; 1Tm 1:18; 4:14;
Apc 1:3; 10:11; 11:3.
PSAUME, Lc 20:42; aÉp 5:19.
PUMBA TI KIRIKIRI, aRm 13:13; aGl 5:21;
1Pi 4:3.
PUPU, Mt 24:31 ti londo na a**p.** osio
Kus 2:2 tongana ti **p.** so aya ngangu
aÉp 2:2 mokonzi ti **p.**
aÉp 4:14 a**p.** ti fango ye ague na ala
1aT 4:17 tingbi na Seigneur na yâ ti **p.**
Apc 7:1 ala gbu a**p.** osio ti sese ngangu
Mt 7:25; Jn 3:8; 1aC 9:26; 14:9; Apc 9:2;
18:2.
PURU, Lc 13:8.
PUSU, 1aC 10:22 **p.** Jéhovah ti sara mbanda?
2aC 5:12 ye so a**p.** ala ti pika kate
aHb 10:24 **p.** mba ti duti na ndoye

R

RABBI, Mt 23:8 zo airi ala **R.** pëpe
Jn 1:38; 3:2.
RACHEL, Mt 2:18 **R.** atoto amolenge ti lo
RAHAB, aHb 11:31 mabe, **R.** akui pëpe
Jac 2:25 diko **R.** zo ti mbilimbili
RAISON, aRm 1:20 **r.** pëpe ti zi tënë
aRm 2:1 zo, **r.** ayeke dä pëpe ti zi tënë
Jude 4 tongana **r.** ti sara sioni ye
Jn 15:22.
RAMA, Mt 2:18.
RIDO, Mt 27:51 yâ ti **r.** ti temple asuru use

aHb 10:20 fini lege so ahon na yâ ti **r.** ni
aHb 6:19; 9:3.
RO, Kus 28:3.
ROMAIN, Kus 16:37 e so e yeke a**R.**
Kus 23:27; 25:16; 28:17.
ROYAUME, Mt 6:10 Zia **r.** ti mo aga
Mt 24:14 fa ande nzoni tënë ti **r.**
Mt 25:34 ga ala wara **r.** so a leke
Lc 12:32 nzoni ti mû na ala **r.**
Lc 22:29 te mbele na mbi, ndali ti **r.**
Jn 18:36 **R.** ti mbi ti dunia so pëpe
1aC 15:24 mû ande **r.** na Nzapa ti lo
aCl 1:13 gue na e na yâ ti **r.** ti Molenge
aHb 11:33 na lege ti mabe, ala kinda a**r.**
Apc 1:6 e ga mbeni **r.** na aprêtre
Apc 11:15 **r.** ti dunia aga **r.** ti Seigneur
Mt 4:8; 2Tm 4:1; Jac 2:5; Apc 5:10.
ROYAUME TI NZAPA, Mt 6:33 gi **r.** kozoni
Mt 21:43 **r.** na maboko
Mc 4:11 tënë ti **r.** so a honde nda ni
Lc 9:62 bâ na peko, lo lingbi na **r.** pëpe
Lc 17:20 **R.** aga dandara pëpe
Kus 14:22 ti vundu mingi si alï na yâ ti **r.**
Lc 6:20; aRm 14:17; 1aC 4:20.
ROYAUME TI YAYU, Mt 10:7 **R.** aga nduru
Mt 23:13 ala kanga lege ti **r.** na azo
Mt 3:2.
RUBEN, Apc 7:5.
RULÊ, aHb 1:12 mo yeke **r.** ala gi tongana
Apc 6:14 bâ mo tene mbeti la si a **r.** ni
RUTH, Mt 1:5.

S

SABBAT, Mt 12:8 Seigneur ti **s.**
Mt 24:20 kpengo asi pëpe na lâ ti **s.**
Mc 2:27 Lâ ti **s.** abâ gigi ngbanga ti zo
aCl 2:16 fâ ngbanga pëpe ndali ti lâ ti **s.**
aHb 4:9 **s.** ti wungo tere ndali ti azo
Lc 14:5.
SADDUCÉEN, Mt 3:7; 22:23; Kus 23:6, 7, 8.
SAKA, 1aC 4:13 e ga **s.** ti aye kue
SAKI NA SAKI, aHb 12:22; Jude 14; Apc 5:11.
SAKI NGBANGBO OKO NA SAKI BALE-OSIO NA SAKI OSIO, Apc 7:4; 14:1, 3.
SAKPA, 2aC 11:33 a zia mbi na yâ ti **s.**
Mt 14:20; 15:37.
SALEM, aHb 7:2 gbia ti **S.,** Gbia ti siriri
SALETÉ, Jac 1:21 ke ye ti **s.** kue
Jac 1:27 **s.** ti dunia so andu mo pëpe
1Pi 3:21 pëpe zingo **s.** ti tere
aÉp 5:27; Jac 2:2; 1Pi 1:19; 2Pi 2:13; 3:14.
SALOMÉ, Mc 15:40; 16:1.
SALOMON, Mt 6:29 **S.** na yâ ti gloire ti lo
Mt 12:42 mbeni zo ayeke kota ahon **S.**
Kus 7:47.
SALUT, Lc 1:77 **s.** na lege ti pardon
Lc 2:30 mbi bâ lege so mo ga na **s.**
Lc 3:6 abâ lege so Nzapa aga na **s.**
Jn 4:22 **s.** alondo na aJuif
Kus 4:12 **s.** ayeke na mbeni zo pëpe
aRm 10:10 sara tënë na lê ti azo ti wara **s.**
aRm 13:11 fadeso **s.** ti e aga nduru
2aC 6:2 na lango ti **s.,** mbi mû maboko
2aC 7:10 sara si achangé bê ti wara **s.**
aÉp 6:17 mû casque ti **s.**
aPh 2:12 ngbâ ti sara kua ndali ti **s.** ti ala
2Tm 3:15 si mo wara ndara ti wara na **s.**
aHb 2:3 tongana e sara mbana na **s.** so
aHb 2:10 Kota Mokonzi ti **s.** ti ala
aHb 5:9 mungo **s.** ti lakue na ala so amä
1Pi 4:18 ti tene zo ti mbilimbili awara **s.**
Jude 3 sara mbeti na ndo ti oko **s.** so
Apc 7:10 E wara **s.** ndali ti Nzapa ti e
Apc 12:10 Fadeso **s.** aga tâ ye awe
aRm 1:16; aHb 9:28.
SAMARIE, Mt 10:5.
SAMBELA, Mt 5:44 **s.** ndali ti azo so asara
Mt 6:9 ala **s.** tongaso: Babâ ti e
Mt 21:13 a iri da ti mbi da ti **s.**
Mt 24:20 ngbâ ti **s.** si lango ti kpengo ti
Mt 26:41 **s.** lakue, si ala tï pëpe
Mc 11:24 hunda na yâ ti **s.,** fade ala wara
Mc 12:40 ala yeke tene ayongoro **s.**
Kus 10:4 **As.** ti mo asi na gbele Nzapa
aRm 12:12 ala ngbâ lakue ti **s.**
aPh 4:6 **s.** ti kiringo singila, hunda
aCl 4:2 ala ngbâ lakue ti **s.**
1aT 5:17 ala ngbâ ti **s.** lakue
Jac 5:16 **S.** ayeke sara aye mingi
1Pi 4:7 lê ti ala akpengba ti **s.**
Mt 6:5; Kus 10:9; aRm 8:26; 1aC 14:15;
aÉp 6:18; 1Tm 2:1; 1Pi 3:7; Apc 8:4.
SAMSON, aHb 11:32 tënë ti Barak, **S.**
SAMUEL, aHb 11:32.
SANDAGA, Mt 9:13 nzoni bê, me **s.** pëpe
aRm 12:1 mû tere ti ala tongana **s.** so
1aC 10:20 amû na **s.,** amû na asioni yingo
aHb 10:1 ti a-oko **s.** so amû ngu na ngu
aHb 10:12 mû **s.** oko ndali ti asiokpari
aHb 10:26 siokpari na mbana, **s.** dä pëpe
aHb 13:15 e mû na Nzapa **s.** ti gonda
1Pi 2:5 mû **as.** ti yingo so anzere na
aÉp 5:2.
SANHÉDRIN, Mt 26:59; Lc 22:66; Kus 5:21.
SAPPHIRA, Kus 5:1 Ananias na wali ti lo **S.,**
SARA 1, aHb 11:11 Na mabe, **S.** awara lege
1Pi 3:6 **S.** amä Abraham, iri lo
SARA 2, aRm 1:25 voro aye so Nzapa a**s.** ahon
aRm 7:18 ngangu ti **s.** ye so ayeke nzoni
aRm 9:11 **s.** ye ti nzoni wala ti sioni pëpe

aRm 10:19 **s.** si mbanda alondo
aRm 13:10 Ndoye a**s.** sioni na zo pëpe
2aC 5:10 futa a lingbi na aye so lo **s.**
aËp 2:3 e **s.** aye so mitele na bibe aye
aËp 6:6 **s.** ye so Nzapa aye na âme kue
aCl 1:16 A **s.** tanga ti aye na lege ti lo
aCl 3:10 alingbi na image ti Zo so a**s.** ni
2aT 1:11 lo **s.** biani ye kue ti nzoni
aHb 3:4 zo so a**s.** aye kue ayeke
Apc 3:14 kozo ye ti aye so Nzapa a**s.**
Apc 4:11 ngbanga ti so mo **s.** aye kue
Apc 18:3 agbia ti sese a**s.** lango-sioni na
Lc 23:51; aRm 9:9; aPh 2:3; aCl 1:15; 2:12; 1Tm 4:4; 5:21; aHb 4:13.

SARA BEOKO, aHb 10:33 **s.** na azo so mara ti

SARA BÊ TI YE, aRm 7:7 Mo **s.** pëpe
Jac 4:2 Ala ngbâ ti fâ zo nga ti **s.**
aRm 13:9; 2Pi 2:14.

SARA BON, Lc 6:35 **s.**, ku ye na pekoni pëpe

SARA GI YE SO ABÂ GI ALA WANI, 1aT 4:11.

SARA HANGE, Mt 7:15 **s.** na aprophète ti
Mt 10:17 Zia ala **s.** na azo
aGl 6:1 ala oko oko a**s.** si
1Tm 4:16 **s.** na aye so abâ mo
Lc 21:34; Kus 5:35; 20:28.

SARA KANGBI . . . TI, Kus 10:34 Nzapa a**s.**
aRm 2:11 Nzapa ayeke **s.** azo oko pëpe
Jac 3:17 a yeke **s.** azo pëpe
aËp 6:9; aCl 3:25.

SARA KUA, Mt 20:28 Molenge ti zo aga, ti **s.**
Jn 5:17 Babâ angbâ ti **s.** na mbi kue
Jn 6:27 **s.** pëpe ndali ti kobe so abuba
aRm 4:4 zo so a**s.**, a diko futa ni
aRm 13:6 awakua a**s.** so lakue
aPh 2:12 ala ngbâ ti **s.** ndali ti salut ti ala
2aT 3:10 **s.** pëpe, zia lo te ye pëpe
1Tm 3:13 Teti akoli so ayeke **s.** nzoni
aHb 1:14 Ayingo so a tokua ala ti **s.**
aHb 6:10 ala **s.** na azo so ayeke nzoni-kue
aHb 12:11 so sengo ndo ni a**s.** na ndo ti ala
1Pi 1:12 ala **s.** ndali ti ala wani pëpe
Mt 4:11; 25:44; Mc 1:13; 1Pi 4:10.

SARA KUA NGANGU, Mt 11:28 ga, ala so a**s.**
1aC 16:16 na maboko nga ayeke **s.**
aPh 2:16 mbi **s.** senge senge pëpe
1aT 5:12 **s.** na popo ti ala
1Tm 4:10 e yeke **s.** na e yeke tirika
1Tm 5:17 ala so ayeke **s.** na lege ti tënë
Jn 4:38; 1aC 15:10; 2aT 3:8.

SARA KUSALA, Jn 9:4 **s.** ti lo so atokua mbi
1aC 7:31 **s.** na ye ti dunia so
Kus 13:25; 1aC 12:7.

SARA LAKUE, Tt 3:8 **s.** anzoni kusala

SARA MABOKO, Kus 12:17; 19:33; 21:40.

SARA MANDAKO, 2Tm 2:5 tongana zo a**s.**

SARA MARIAGE, Mt 22:30 akuâ, a**s.** pëpe
Mt 24:38 akoli ayeke **s.**
Lc 14:20 Mbi **s.** a ninga pëpe
aRm 7:2 wali so a**s.** awe, ndia akanga lo
1aC 7:8 ala so ade ti **s.** pëpe
1aC 7:32 Koli so a**s.** pëpe agi bê ti lo
1aC 7:33 koli so a**s.** awe ayeke gi bê ti lo
1aC 7:34 wali so a**s.** pëpe
1aC 7:39 wali a**s.** gi na yâ ti Seigneur
1Tm 4:3 Ala ke na azo ti **s.** nga
1aC 7:9, 28, 36; 1Tm 5:14.

SARA MATANGA, aHb 11:28 lo **s.** ti pâque
Kus 7:41.

SARA MBANA, 1Tm 4:14 **s.** pëpe na matabisi
aHb 2:3 tongana e **s.** na kota salut

SARA MOKONZI, Mt 20:25.

SARA NA MBETI, Lc 1:1 **s.** tënë ti aye so asi

SARA NA NZONI BÊ, aRm 12:8 mû ye, lo **s.**

SARA NGANGU, Lc 13:24 ala **s.** kue ti Ï
Kus 24:16 mbi ngbâ ti **s.** lakue
aËp 4:3 ala **s.** ti bata beoko
aGl 2:10; 1aT 2:17.

SARA NGANGU-LI, Kus 7:51 **s.** na yingo vulu

SARA NGIA, Lc 12:19; Apc 11:10.

SARANGO, Mt 24:46 awara lo na **s.** tongaso!

SARANGO BABA TI AKUNGBA, 1Jn 2:16.

SARANGO BÊ TI YE, Mc 7:22 na bê ayeke **s.**
Lc 12:15 ala sara hange na **s.**
aRm 7:7 ka mbi hinga pëpe **s.**
aRm 1:29; aCl 3:5.

SARANGO KUSALA, 1aC 7:35 **s.** na Seigneur

SARANGO LI, 1Pi 3:3.

SARANGO LI NA KODE, 1Tm 2:9.

SARANGO NZONI, Tt 3:4.

SARANGO NZONI BÊ NA ZO, Mt 9:13 ye **s.**

SARANGO SIONI YE NA KAMENE PËPE, aGl 5:19; 1Pi 4:3.

SARANGO YE, Mt 16:27 futa lo alingbi na **s.**
1aC 15:33 sioni zo abuba anzoni **s.** ti zo
2aC 1:12 **s.** ti e na yâ ti dunia so
aGl 1:13 ala mä tënë ti ngbene **s.** ti mbi
aGl 6:16 sara ye alingbi na ndia ti **s.** so
1Tm 4:12 ga tapande na lege ti **s.** ti mo
Jac 3:13 Zia si na lege ti nzoni **s.** ti lo
1Pi 2:12 duti na nzoni **s.** na popo ti azo
1Pi 3:16 nzoni **s.** ti ala asara si kamene
aHb 13:7; 1Pi 1:15, 18; 3:1, 2.

SARANGO YE AHON NDO NI, Mt 23:25.

SARANGO YE AHON NDO NI PËPE, 1Tm 2:9.

SARANGO YE NA NGANGU PËPE, 1aC 4:21; 2aC 10:1; aGl 5:23; 1Tm 6:11.

SARANGO YE . . . NDE NA NDIA, aRm 4:7; aHb 10:17; 2Pi 2:8.

SARANGO YE TI HANDA LÊ TI ZO, Lc 12:1.

SARANGO YE TI NZONI, 1Pi 2:15.

SARANGO YE TI TERE, Kus 26:4 tënë ti **s.** ti

aRm 1:20 **s.** ti Nzapa
aRm 6:6 a kanga ngbene **s.** ti e legeoko
aRm 8:13 ala fâ a**s.**
aCl 2:9 na yâ ti lo si a**s.** ti Nzapa aduti dä
1Tm 3:2 zo so **s.** ti lo ayeke lakue nzoni
1Tm 3:11 awali aduti azo so **s.** ti ala
Tt 2:2 Zia **s.** ti ambakoro-koli
SARANGO YORÖ, aGl 5:20 vorongo yanda, **s.**
Apc 22:15 ambo, azo so angbâ na yâ ti **s.**
SARA NI NDALI TI LÊ, aËp 6:6; aCl 3:22.
SARA NZARA TI BÂ, 2Tm 4:8.
SARA NZONI BÊ NA, Mt 5:7 ngia na ala so a**s.**
Lc 6:36 ala ngbâ ti **s.** azo
aRm 9:15 mbi yeke **s.** zo so
2aC 1:3 Babâ so ayeke **s.** zo
1Tm 1:13 a **s.** mbi ngbanga ti so
aHb 2:17 prêtre so ahinga ti **s.** zo
Jac 2:13 Zo ti **s.** mba ayeke duti na ngia
Jac 3:17 a hinga ti **s.** zo nga a si singo
Jac 5:11 Jéhovah ayeke **s.** zo
1Pi 2:10 fadeso ala yeke azo so a**s.** ala
aHb 8:12.
SARA NZONI NA ZO, aRm 11:22 Nzapa a**s.**
1aC 13:4 Ndoye aye gi ti **s.**
2aC 6:2 mbeni ngoi ti **s.**
aGl 5:22 lengo ti yingo ayeke **s.**
Lc 4:19; Kus 28:2; 2aC 6:6; aCl 3:12.
SARA NZONI PËPE, aHb 13:17 ye ni a**s.**
SARA NZONI TËNË, 1Tm 3:7 azo a**s.** ti lo
aRm 16:1; 2aC 3:1.
SARAPANDE, Mc 6:3 So **s.** so la pëpe?
SARA PASI, Mt 8:29 Mo ga ge ti **s.** na e
Mt 24:9 zia ala na maboko ti azo ti **s.**
aHb 11:25 lo soro ti tene a **s.** na lo
aHb 11:35 a **s.** na ambeni koli ngbanga ti
Mc 5:7; Lc 8:28; Kus 10:38; Apc 9:5; 11:10;
20:10.
SARA PENDERE, 1Tm 2:9 awali a**s.** na
Tt 2:10 **s.** ti fango ye ti Nzapa
1Pi 3:5 awali so ayeke nzoni-kue a**s.**
Apc 21:2 wali so aye ti mû koli a**s.**
SARA SALETÉ NA TERE NI, Jude 23.
SARA SI A GA NZONI, Kus 10:15 Nzapa a**s.**
Kus 11:9.
SARA SIOKPARI, aRm 3:23 kue a**s.** awe
aRm 5:12 kuâ amû azo kue, ala kue a**s.**
1aC 6:18 lango-sioni, **s.** na tere ti lo wani
1Jn 3:8 na tongo nda ni Zabolo a**s.**
SARA SIONI, Lc 10:19 ye oko a**s.** na ala pëpe
Kus 7:24 ayeke **s.** na lo
aHb 13:3 dabe na aita so ayeke **s.** na ala
1Pi 3:13 zo wa a**s.** na ala
Apc 9:10 **s.** na azo teti nze oku
Apc 7:2; 9:4.
SARA SI ZO ATÎ, Mt 13:41 zi aye kue so a**s.**
aRm 16:17 ti zi lê na ndo azo so a**s.**
SARA SONGO, 1aC 5:11 zia ti **s.** na mbeni zo
1aC 15:33 ti **s.** na asioni zo abuba
2aT 3:14 ala zia ti **s.** na lo
SARA TËNË, Jn 8:43 hinga pëpe ye so mbi **s.**
aRm 1:8 a yeke **s.** ti mabe ti ala
1aC 15:15 tongana azo so a**s.** ti wataka
1Tm 2:6 a **s.** ni tongana ngoi ni alingbi
aHb 8:1 so e **s.** ni, kota tënë ayeke:
SARA TËNË NA KAMENE PËPE, aPh 1:20;
1Tm 3:13; aHb 3:6.
SARA TËNË NA MBETO PËPE, Mc 8:32 lo **s.**
Kus 4:13 bâ lege so Pierre na Jean a**s.**
SARA TËNË NA NGANGU, Lc 23:10.
SARA TËNË PËPE, 1aC 12:2; 2Pi 2:16.
SARA TERE, Jac 4:4 ayeke **s.** ti lo wato
SARA TERE KETE, Mt 23:12 **s.,** fade a yä
Lc 9:48 zo so a**s.,** a yeke lo si ayeke kota
aPh 2:8 lo **s.** na lo ga zo so amä yanga
Jac 4:10 **s.** na gbele Jéhovah
1Pi 5:6 **s.** na gbe ti ngangu maboko
Mt 18:4; Lc 14:11.
SARA YE, 1aC 16:13 ala **s.** tongana akoli
1aC 13:5.
SARA YE AHON NDO NI, aËp 5:18.
SARA YE ALINGBI NA, Mt 23:3 **s.** ni pëpe
2aT 1:8 a**s.** nzoni tënë
Jac 1:22 ga azo so a**s.** na tënë ni
aGl 6:2; Jac 1:23, 25; 1Pi 1:22.
SARA YE ALINGBI NA AZENDO PËPE,
aRm 1:31.
SARA YE NA HANGE, Mt 10:16.
SARA YE NA LEGE NI, aPh 4:5 hinga so ala **s.**
1Tm 3:3 me lo yeke zo so a**s.**
Tt 3:2 ti **s.,** na ngangu pëpe
Jac 3:17 a yeke **s.,** nduru ti mä tënë
SARA YE NA NDARA, Mt 7:24 a**s.** aleke da
Mt 24:45 Zo wa ngbâa be-ta-zo so a**s.**?
Mt 25:2 Oku amasia ti buba, na oku a**s.**
aRm 12:16 ala bâ ala wani pëpe azo so a**s.**
aRm 11:25; 1aC 4:10.
SARA YE NA NGANGU PËPE, Mt 5:5 so a**s.**
Mt 11:29 mbi yeke **s.**
Mt 21:5 lo yeke **s.**
aGl 6:1 na ala **s.**
2Tm 2:24 lo duti zo so a**s.** na azo kue
aHb 5:2 **s.** na ala so ahinga ye pëpe
1Pi 3:4 bibe ti **s.**
1Pi 3:15 ahunda nda ti beku, ala **s.**
Tt 3:2.
SARA YE PËPE, aHb 7:18.
SARA YE TI NGANGU, Mt 5:11 a**s.** na ala
Mt 5:12 a **s.** na aprophète so aga kozo
Mt 5:44 sambela teti azo so a**s.** na ala
Mt 10:23 a **s.** na ala na yâ ti mbeni gbata
Mt 13:21 a **s.** na lo ndali ti tënë ni

Mt 23:34 ala yeke **s.** na ambeni
Lc 21:12 a **s.** na guengo na ala na kanga
Jn 15:20 so a**s.** na mbi, ala **s.** na ala nga
Kus 7:52 prophète wa si a**s.** na lo pëpe?
Kus 9:21 a**s.** mingi na ala na Jérusalem
aRm 8:35 wala **s.** na e? wala nzara?
aRm 12:14 iri tënë nzoni na ndo azo so a**s.**
1aC 4:12 azo a**s.** na e, e kanga bê
2aC 4:9 azo a**s.** na e, me a zia e pëpe
aGl 1:13 mbi **s.** na congrégation
2Tm 3:12 a yeke **s.** na ala nga
Mt 5:10; Mc 10:30; Kus 13:50.

SARA YE TI NZONI, Kus 10:38; 1Pi 3:17; 4:19.

SARA YE TI SIONI, aHb 11:37 a **s.** na ala

SARA YE TONGANA, 1aC 11:1 azo so a**s.** mbi
aÉp 5:1 ga azo so a**s.** ti Nzapa
2aT 3:7 a lingbi ala **s.** ti e
2aT 3:9 tapande teti ala si ala **s.** e
aHb 6:12 goigoi pëpe, me so a**s.** ti ala
1aC 4:16; aPh 3:17; 1aT 1:6.

SARA ZO TI KPA, aRm 8:29 **s.** Molenge ti lo

SASA NA MÊNË, Kus 28:8 babâ ti Publius a**s.**

SATAN, Mt 12:26 tongana **S.** ayeke tomba **S.**
Mt 16:23 Hon na peko ti mbi kâ, **S.**!
Mc 1:13 lango bale-osio, **S.** atara lo
Lc 10:18 Mbi bâ **S.** alondo na yayu atï
Lc 22:3 **S.** alï na yâ ti Judas, Iscariote
aRm 16:20 Nzapa ayeke neka **S.** na gbe ti
1aC 5:5 zia zo so na maboko ti **S.**
2aC 2:11 si **S.** awara go na ndo ti e pëpe
2aC 11:14 **S.** agbian tere ti lo ti ga ange
2aC 12:7 kî na yâ ti tere ti mbi, ange ti **S.**
1aT 2:18 me **S.** akanga lege na e
Apc 2:9 me ala yeke synagogue ti **S.**
Apc 12:9 ngbo ti giriri, Zabolo na **S.**
Apc 20:2 kanga **S.** teti ngu saki oko
Apc 20:7 a yeke zi **S.** na kanga
Mt 4:10; Mc 4:15; Kus 26:18; 2aT 2:9.

SAUL (ti Tarse), Kus 7:58 na tere ti **S.**
Kus 8:1 **S.** ayeda na fango Étienne
Kus 9:4 **S.**, mo sara ngangu na mbi
Kus 13:9 **S.**, a iri lo nga Paul
Kus 9:1; 11:25; 12:25; 13:1; 22:7; 26:14.

SAÜL, Kus 13:21.

SAUVEUR, Lc 1:69 sara si ngangu **s.** asigigi
Lc 2:11 a dü na ala laso mbeni **S.**
Kus 5:31 ayä lo Kota Mokonzi nga **S.**
1Tm 4:10 Nzapa, **S.** ti azo nde nde kue
1Jn 4:14 tokua Molenge ti lo tongana **S.**
Kus 13:23; 2Tm 1:10.

SAVA, Mt 9:35 Lo **s.** mara ti akobela kue
Mt 13:15 changé lege pëpe si mbi **s.** ala
Lc 4:23 Wanganga, **s.** kobela ti mo wani
Lc 13:14 Jésus a**s.** zo na lâ ti sabbat
Kus 5:16 ala kue awara **s.**
Jac 5:15 sambela, zo ti kobela awara **s.**
1Pi 2:24 wara **s.** ndali ti akä ti lo
Apc 22:2 Akugbe ni ayeke ti **s.** na amara
Mt 8:7; 12:15; 19:2; 21:14; Mc 3:2; Lc 4:27; 6:7; 9:11; 10:9; Kus 10:38.

SAWORO, Kus 26:14 sara ngangu-li na a**s.**

SCIE, aHb 11:37 a fâ yâ ti ala na **s.**

SCRIBE, Mt 5:20 mbilimbili ahon ti a**s.** pëpe
Mt 7:29 komandema, tongana a**s.** pëpe
Mt 9:3; 17:10; Lc 5:21, 30.

SE, Kus 4:21 tënë pëpe ti **s.** ala ngbanga ni
Kus 22:5 na Jérusalem ti tene a **s.** ala
Kus 26:11 **s.** ala na yâ ti asynagogue
1aC 11:32 Jéhovah si ayeke **s.** e
2aC 10:6 **s.** azo kue so ake ti mä yanga
2Tm 3:16 Mbeti ti Nzapa, nzoni ti **s.**
aHb 12:6 zo so Jéhovah aye lo, lo **s.** lo
Jac 3:11 Nzoni ngu nga so a**s.** asigigi

SECTE, Kus 24:5 **s.** ti azo ti Nazareth
Kus 24:14 ti lege ni so a iri ni mbeni **s.**
1aC 11:19 a lingbi a**s.** aduti na popo ti ala
Tt 3:10 zo so amaï tënë ti **s.**, sara pëpe
2Pi 2:1 a**s.** so aga na kuâ na zo
Kus 5:17; 15:5; 28:22; aGl 5:20.

SEIGNEUR, Mt 7:22 **S.**, **S.**, e tene aprophétie
Jn 20:18 Marie, lo tene: Mbi bâ **S.** awe!
Jn 20:28 Thomas akiri tënë: **S.** ti mbi
1aC 7:39 sara mariage, me gi na yâ ti **S.**
1aC 8:5 a**s.** nga ayeke mingi
1aC 15:58 na ye mingi ti sara na yâ **S.**
aÉp 4:5 **S.** ayeke oko, mabe ayeke oko
1Tm 6:15 **S.** so akomande tongana a**s.**
Jac 2:1 mabe na **S.** ti e Jésus Christ
1Pi 3:6 Sara airi Abraham **s.**
Mt 11:25; 22:43; Kus 17:24; 2Tm 2:24; Apc 1:10.

SEIGNEUR TI DUNIA KUE, Lc 2:29; Kus 4:24; Apc 6:10.

SEM, Lc 3:36.

SENDA-NDARA, aCl 2:8 **s.** na tënë ti handa

SENDE TI KUÂ, Mt 23:29 na tere ti a**s.**
Jn 5:28 ala kue so ayeke na yâ ti a**s.**
Mt 27:52, 60; Mc 6:29; Jn 11:17.

SENGE, aRm 15:23 ndo so angbâ **s.**

SENGE KUSALA, aRm 9:21 ta ndali ti **s.**
2Tm 2:20 ta ti sara na **s.**

SENGE SENGE, Mt 10:8 wara **s.**, mû **s.**
Mt 15:9 A yeke **s.** si ala voro mbi
Lc 17:10 yeke gi a**s.** ngbâa
1aC 9:18 azo awara nzoni tënë **s.**
1aC 15:58 ngangu kusala angbâ **s.** pëpe
aGl 2:2 loro so mbi kpe ayeke **s.**
aPh 2:16 kpe loro wala sara kua **s.** pëpe
1Tm 1:6 azia ti gue na peko ti a**s.** tënë
Apc 22:17 nyon ngu so amû fini **s.**

aRm 3:24; aËp 5:6; 1Tm 6:20; 2Tm 2:16;
Apc 21:6.
SENGE SENGE YE, 1aC 4:3 a yeke gi **s.**
SENGE TËNË, Lc 24:11 bâ tongana a**s.**
SENGE YE, aRm 3:12 ala kue aga **s.**
1aC 3:20; Tt 3:9.
SENGE ZO, Kus 4:13 Pierre na Jean, a**s.**
1aC 14:24 mbeni **s.** aga alï
SENGO, Kus 8:23.
SENGO NDO, aHb 10:29 **s.** ahon so pëpe?
aHb 12:5 bâ **s.** ti Jéhovah senge ye pëpe
aHb 12:11 a bâ **s.,** ye so amû ngia pëpe
aËp 6:4.
SENGO YE, Apc 8:11 tongoro ni so ayeke **S.**
Mt 27:34.
SEPELA, Mt 21:16 **s.** na yanga ti amolenge
aRm 14:11 **s.** ande Nzapa polele
aHb 2:12 mbi he bia ti **s.** mo
Lc 2:13; Kus 2:47; 3:8.
SEPELA JAH, Apc 19:1 Ala tene: Ala **s.**!
Apc 19:3, 4, 6.
SESE, Mt 5:5 fade **s.** aga ti ala
Mt 10:14 ala pika **s.** ti gere ti ala
Lc 2:14 na **s.,** siriri na popo ti azo
Lc 8:15 Âdu ti so atï na ndo nzoni **s.**
Kus 7:5 amû na lo pëpe mbeni **s.**
2aC 4:7 mosoro na yâ ti ata ti **s.**
2Pi 3:5 kuru **s.** so asigigi na yâ ti ngu
Apc 12:12 Mawa na **s.** nga na ngu-ingo
Jn 3:12; 2aC 5:1; Jac 3:15; 2Pi 3:13;
Apc 21:1.
SESE AYENGI, Mt 24:7 **s.** na ando nde nde
Mt 27:54; Lc 21:11; Apc 6:12.
SESE SO AZO AYEKE DÃ, Mt 24:14 fa na **s.**
Lc 4:5 fa na lo aroyaume kue na **s.**
Kus 17:6 akoli so abi wusuwusu na **s.**
Apc 3:10 tara aga na ndo ti **s.**
Apc 16:14 agbia ti **s.,** ti bungbi ala
Kus 17:31; aRm 10:18; aHb 1:6; 2:5;
Apc 12:9.
SETH, Lc 3:38.
SEWA, aËp 3:15 a**s.** kue awara iri ti ala
1Pi 2:17 ndoye **s.** ti aita kue
1Pi 5:9 **s.** ti aita kue
Kus 3:25.
SEWA TI AKOTA ZO, Lc 19:12 a dü lo na **s.**
1aC 1:26 pëpe mingi so a dü ala na yâ **s.**
SHÉALTIEL, Mt 1:12.
SHÉOL. Bâ HADÈS.
SI, 1aC 11:26 kuâ juska lo **s.**
Kus 4:31; aËp 1:23; aHb 9:24.
SIDON, Mt 11:21; Mc 3:8; Kus 12:20; 27:3.
SIGIGI, Lc 21:36 ti **s.** na yâ ti aye kue
2aC 6:17 **s.** na popo ti azo, duti nde
Jac 3:11 nzoni ngu na ngu so ase a**s.**
2Pi 1:4 **s.** na yâ sarango ye ti dunia
2Pi 1:19 juska tongoro ti ndapre a**s.**
2Pi 2:20 ala **s.** na yâ ti asioni ye ti dunia
Apc 16:12 agbia na mbage so lâ a**s.** dä
Apc 18:4 **s.** na yâ ti gbata so
Mt 24:30; Lc 9:31; 2aT 1:7.
SIGIGI DANDARA, aHb 10:33 a **s.** na ala
2Pi 3:10 akusala na yâ ni ayeke **s.**
SIGIGI POLELE, Lc 8:17 ye kue ayeke **s.**
aRm 1:19 ye so zo alingbi ti hinga a**s.**
1aC 3:13 kua ti zo oko oko ayeke **s.**
1Tm 5:24 siokpari ti ambeni a**s.** na peko
Tt 2:11 kota nzobe ti Nzapa a**s.** awe
aRm 3:21.
SIGINGO, aHb 11:22 **s.** ti amolenge ti Israël
SILAS, Kus 15:22; 16:19; 17:4; 18:5.
SILOAM, Lc 13:4; Jn 9:7, 11.
SIMON, Mt 4:18; 10:2; Mc 3:16.
SI NA DUTI DÃ, Mt 24:3 fã ti ngoi so mo **s.**
Mt 24:37 ngoi so Molenge ti zo a**s.**
1aC 15:23 Christ na ngoi so lo yeke **s.**
2Pi 1:16 ngoi so Seigneur Jésus a**s.**
2Pi 3:4 lo **s.,** ayeke na ndo wa?
1Jn 2:28 kamene pëpe na ngoi so lo **s.**
Mt 24:27; 1aT 4:15; Jac 5:7, 8; 2Pi 3:12.
SINAÏ, Kus 7:30, 38.
SINGILA, Mt 26:27 mû kopo lo kiri **s.**
Jn 11:41 Babâ, mbi kiri **s.** so mo mä
Kus 28:15 Paul akiri **s.** na Nzapa
aRm 14:6 te ye ndali ti Jéhovah, lo mû **s.**
1aC 1:4 Mbi kiri **s.** lakue na Nzapa
1aC 10:30 Tongana mbi kiri **s.** na Nzapa
1aC 14:17 mo kiri **s.** nzoni mingi, me
2aC 9:15 **S.** na Nzapa ndali ti matabisi
aËp 5:20 na iri ti Jésus ala kiri **s.** lakue
1Tm 4:4 zo ate na kiringo **s.** na Nzapa
Apc 11:17 E kiri **s.** na mo Jéhovah Nzapa
2aC 4:15; aPh 4:6; Apc 7:12.
SINGO, Lc 19:23 Si na **s.** ti mbi
SIOKPARI, Mt 12:31 **s.** na tere ti yingo
Mt 18:15 gi ala use, fa na lo **s.** so lo sara
Mt 26:28 ndali ti azo mingi ti tene a zi a**s.**
Mc 3:29 azonga yingo, **s.** angbâ lakue
Jn 1:29 lo so azi **s.** ti dunia so!
Kus 3:19 changé bê, si a mbô a**s.** ti ala
aRm 4:8 ngia, zo so a diko **s.** ti lo pëpe
aRm 5:12 na lege ti zo oko **s.** alï na dunia
aRm 5:21 **s.** akomande tongana gbia
aRm 6:6 si tere ti **s.** asara ye oko pëpe
aRm 6:23 futa ti **s.** ayeke kuâ
aRm 7:7 Ndia pëpe, mbi hinga **s.** pëpe
aRm 7:13 si **s.** akiri aga sioni mingi ahon
aRm 8:2 azi na gbe ti ndia ti **s.** na ti kuâ
aRm 14:23 a sara na mabe pëpe ayeke **s.**
2aC 5:21 sara **s.** pëpe, lo ga **s.** ndali ti e

aÉp 4:26 ngonzo asara ala, sara **s.** pëpe
aHb 10:12 sandaga oko ndali ti a**s.** lakue
aHb 10:17 dabe mbi na a**s.** ti ala pëpe
aHb 10:26 e ngbâ na yâ ti **s.** na mbana
aHb 12:1 zi **s.** so alingbi ti gbu e hio
Jac 1:15 a dü **s.**; na siokpari adü kuâ
Jac 4:17 hinga nzoni, me sara ni pëpe, **s.**
Jac 5:15 sara a**s.**, fade a pardone lo
Jac 5:20 kanga ndo ti a**s.** mingi
Apc 18:4 yô mbage ti a**s.** ti lo pëpe
Kus 10:43; 1Tm 5:24; aHb 11:25; 1Jn 1:8, 9; 2:1; 5:16.

SION, Mt 21:5 **S.**: Bâ, Gbia ti mo ayeke ga
aRm 11:26 Zo ti zingo azo alondo na **S.**
aHb 12:22 ga nduru na mbeni Hoto ti **S.**
aRm 9:33; 1Pi 2:6.

SIONI, Mt 7:18 **s.** keke alë nzoni lengo pëpe
Mt 15:18 na yanga asara si zo aga **s.**
Mt 24:48 tongana a si so **s.** ngbâa atene
Mc 3:5 Vundu teti bê ti ala ayeke **s.**
Jn 5:29 ala so asara aye ti **s.**
Kus 8:22 Changé bê ndali ti **s.** ti mo
aRm 1:24 Nzapa azia ala na yâ ti **s.** ye
aRm 7:19 **s.** so mbi ye ti sara pëpe, mbi
aRm 12:17 ala kiri **s.** teti **s.** na zo pëpe
aRm 13:10 Ndoye asara **s.** na zo pëpe
1aC 5:8 mama ti mapa ti **s.**
1aC 6:7 si a sara **s.** na ala?
1aC 7:14 amolenge ti ala ayeke duti **s.**
1aC 10:6 nzara ti aye ti **s.**
1aC 14:20 tënë ti **s.** ala ga akete molenge
1aC 15:33 Ti sara songo na a**s.** zo abuba
2aC 6:17 ala zia ti ndu **s.** ye
2aC 7:2 E sara **s.** na zo oko pëpe
aÉp 5:16 teti ngoi ni ayeke **s.**
aCl 3:5 **s.** nzara ti bê na
1aT 4:7 pëpe ti kanga lê na ndo ti **s.** ye
1aT 5:22 gbanzi tere na aye ti **s.** kue
2aT 3:2 zi e na maboko ti a**s.** zo
1Tm 6:1 tene pëpe **s.** tënë
1Tm 6:10 ndoye ti nginza, gunda ti a**s.** ye
Tt 1:15 na **s.** pëpe, ye kue na **s.** pëpe
Tt 2:8 **s.** ye ti tene na ndo ti e pëpe
aHb 7:26 **s.** oko ayeke na tere ti lo pëpe
aHb 13:4 gbogbo ti mariage aga **s.** pëpe
Jac 1:13 aye ti **s.** atara Nzapa pëpe
Jac 5:10 ti gbu ngangu na yâ ti **s.** ye
Jac 5:13 akanga bê na gbe ti ye ti **s.**?
1Pi 1:4 ye ti héritier so aga **s.** pëpe
1Pi 3:9 kiri **s.** teti **s.** pëpe
1Pi 4:4 na yâ ti oko popoto ti a**s.** ye so
Jude 24 zia ala na **s.** oko na tere pëpe
Apc 15:1 a-ange na a**s.** ye mbasambala
Apc 16:13 a**s.** tënë ota so yingo atene
Apc 18:4 wara mbage ti a**s.** ye so pëpe
Apc 22:18 Nzapa azia na ndo ti lo a**s.** ye
Mt 8:28; 20:13; 22:18; Lc 16:25; Jn 3:20; Kus 10:14; 18:10; 24:16; 25:10; aRm 6:19; 9:11, 19; 12:9; 16:19; 2aC 5:10; aÉp 5:3; aCl 1:22; Jac 1:27; 3:16; 1Pi 1:19; Apc 9:20; 11:6; 18:2; 21:9.

SIONI BIBE, 1Tm 6:4 adü dutingo na a**s.**

SIONI KÄ, Lc 16:21; Apc 16:2, 11.

SIONI KOBELA, Lc 21:11 a**s.** na kota nzara

SIONI LEGE, Jac 5:20 wasiokpari achangé **s.**

SIONI NGBO, Mt 23:33 amolenge ti a**s.**
Mt 3:7; 12:34.

SIONI NYAMA SO AKPA NGBO, Apc 12:3, 7, 9, 17; 13:2; 16:13; 20:2.

SIONI NZARA TI BÊ, 2Pi 1:4 abuba ndali ti a**s.**

SIONI OKO PËPE, 2aC 11:2 maseka na **s.**
aÉp 5:27 si congrégation aduti na **s.**
aPh 2:15 **s.** na popo ti azo ti ngoi so
1aT 5:23 bata tere si a duti na **s.**
aHb 8:7 kozo mbele ayeke na **s.**
2aC 6:6; aÉp 1:4; 1Tm 6:14; 1Pi 3:2; 1Jn 3:3; Apc 14:5.

SIONI PERE, Mt 13:25 wato ti lo aga alu a**s.**

SIONI TAMBELA, Apc 22:11.

SIONI TËNË, Kus 13:45 a**s.** ti ke na Paul
2Pi 2:10 me ala yeke tene a**s.**

SIONI YANGA, aRm 1:30.

SIONI YINGO, 1aC 10:21 na table ti a**s.** pëpe
1Tm 4:1 dengi mê na afango ye ti a**s.**
Jac 2:19 a**s.** amä na bê so Nzapa ayeke
Jac 3:15 ti sese, ti mitele na ti a**s.**
Apc 16:14 atënë ni so alondo na a**s.**
Mt 12:24; 15:22; Mc 1:32; Lc 8:36; Jn 10:21; 1aC 10:20; aÉp 6:12; Apc 18:2.

SIONI YORÖ TI FANGO ZO, Jac 3:8 menga, **s.**

SIONI ZO, 1Pi 2:12 azo ni atene ala yeke a**s.**
1Pi 4:15 bâ pasi pëpe teti so lo yeke **s.**

SIRIRI, Mt 5:9 Ngia na ala so asara si **s.** amaï
Mt 10:34 Mbi ga ti zia **s.** pëpe, me épée
Lc 2:14 **s.** na popo ti azo so Nzapa
Jn 14:27 mbi mû na ala **s.** ti mbi
aRm 12:18 duti na **s.** na azo kue
aRm 14:19 tomba peko ti aye so aga na **s.**
aRm 16:20 Nzapa so amû **s.**, aneka Satan
2aC 13:11 ngbâ ti duti na **s.**
aÉp 6:15 nzoni tënë ti **s.** tongana poro
aPh 4:7 **s.** ti Nzapa ahon bibe kue
1aT 4:11 sara kue ti duti gi na **s.**
1aT 5:3 ayeke tene: **S.** na nzoni duti
1Tm 2:2 ngbâ ti duti kpô nga na **s.**
aHb 12:11 lë lengo ti **s.**, mbilimbili
Jac 3:17 a yeke sara ye na **s.**
1Pi 3:4 bibe ti dutingo na **s.**, ye ti kota
1Pi 3:11 zia lo gi **s.** na lo tomba pekoni

Apc 6:4 mû lege na lo ti zi **s.** na sese
Jn 16:33; 2aT 3:12; Jac 3:18.
SI SINGO, aÉp 5:18 yingo vulu a**s.** lakue
aCl 1:9; 1aT 3:12.
SÖ, Mt 10:22 ngangu juska na nda ni, a **s.** lo
Mt 16:25 zo so aye ti **s.** âme ti lo
Mt 24:22 mitele a**s.** kuâ pëpe
Lc 19:10 Molenge ti zo aga ti gi na ti **s.**
Jn 3:17 ti tene a **s.** dunia ni na lege ti lo
aRm 7:24 Zo wa si a**s.** mbi na yâ ti tere
aRm 10:9 mo mä na bê, fade a **s.** mo
aRm 10:13 a **s.** zo so airi ndo na Jéhovah
1aC 1:18 a **s.** e, na ngangu ti Nzapa
1aC 5:5 si a **s.** bibe ni na lâ ti Seigneur
1aC 10:33 si ala wara lege ti **s.** fini ti ala
2aC 2:15 fion ti Christ na lê ti ala so a **s.**
aÉp 2:8 a **s.** ala na lege ti mabe
1Tm 1:15 Jésus aga ti **s.** awasiokpari
1Tm 2:4 aye azo nde nde kue a**s.** fini
aHb 7:25 lo **s.** ala na lege so alingbi kue
Jac 2:14 Mabe ni so alingbi ti **s.** lo?
Jac 4:12 lo lingbi ti **s.** zo nga ti futi zo
Jac 5:20 yeke **s.** âme ti lo na yâ ti kuâ
1Pi 3:21 a**s.** ala fadeso nga, batême
Lc 8:12; 1Tm 4:16; Tt 3:5; Jude 23.
SO AYEKE BUBA, 1aC 15:42 A lu ni tere **s.**
1aC 15:53 a lingbi tere **s.** bubango
aRm 1:23; 1aC 9:25; 15:54; 1Pi 1:18, 23.
SÖ BENDA, Mt 12:20 ti mbilimbili a**s.**
aRm 8:37 e **s.** na yâ ti aye so kue
1aC 15:57 sara si e **s.** na lege ti Seigneur
2aC 2:14 molongo tongana azo so a**s.**
aCl 2:15 na yâ ti molongo ti azo so a**s.**
Jac 2:13 ngia ti **s.** na ngoi ti fango
Apc 11:7 nyama ti ngonda ayeke **s.**
Apc 12:8 me sioni nyama ni a**s.** pëpe
Apc 15:2 a**s.** na ndo ti nyama ti ngonda
Apc 17:14 Molenge ti ngasangbaga a**s.**
Apc 21:7 Zo so a**s.**, fade aye so aga ti lo
Apc 5:5; 12:11.
SODOME, Mt 10:15 ngangu ahon ti **S.**
Apc 11:8 na lege ti yingo a iri ni **S.**
2Pi 2:6; Jude 7.
SOKO, Jac 5:3.
SON, Mt 13:57 bê ti ala a**s.** na tere ti lo
aRm 11:22 **s.** songo na ndo ti ala so atï
aÉp 6:9 ala zia ti **s.** na ngangu na ndo
aPh 3:1 ti sû mbeti a**s.** mbi pëpe
1Pi 2:23 bâ pasi, lo gi ti **s.** na ndo ti
Mt 15:12.
SON BÊ, aÉp 6:4 ababâ, **s.** ti amolenge pëpe
aCl 3:21 Ababâ, ala **s.** ti amolenge pëpe
SONGO, aRm 5:10 akiri asara **s.** na Nzapa
aRm 5:11 e wara lege ti sara **s.** na Nzapa
1aC 5:11 ala zia ti sara **s.** na
1aC 7:24 ngbâ na yâ ti **s.** ti lo na Nzapa
aÉp 2:16 abungbi use so akiri asara **s.**
aCl 1:20 na lege ti lo **s.** akiri na popo ti
aRm 11:15; 2aC 5:18, 19; aCl 2:12; Phm 16;
1Jn 1:3, 6, 7.
SONGO BÊ, Jn 6:60 So ayeke tënë ti **s.**
1aC 13:5 ndoye asara ye ti **s.** pëpe
Jude 15 atënë ti **s.** kue so awasiokpari
aCl 3:8.
SONGO BENDA, 1aC 15:55 Kuâ, **s.** ti mo
1Jn 5:4 **S.** so ayeke mabe ti e
Apc 6:2 lo sigigi ti hunzi **s.** ni
SONGO TI DUNGO, aGl 4:19 mbi mä **s.** ala
aGl 4:27.
SONGO YÃ, 1aT 5:3 **s.** so agbu mama ti ngo
Apc 12:2 Lo dekongo ndali ti **s.** ti lo
Mt 24:8.
SÖRÖ, 2aC 10:10 lo yeke tene **s.** tënë pëpe
SORO, Mt 22:14 gbâ ti azo, me a **s.** gi kete
Lc 10:1 Seigneur a**s.** bale-mbasambala
Kus 26:16 ti **s.** mo tongana wakua nga
1aC 1:27 Nzapa a**s.** aye so ayeke abuba ye
2aC 1:21 zo so a**s.** e ayeke Nzapa
1aT 5:9 Nzapa a**s.** e, ti tene ngonzo
2aT 2:13 ngbene ye Nzapa a**s.** ala ti
1Tm 1:12 **s.** mbi ndali ti mbeni kusala
1Pi 2:4 tênë so azo ake, Nzapa a**s.** ni
1Pi 2:9 ala yeke mara so a **s.** ni
1Jn 2:20 Lo so ayeke nzoni-kue si a**s.** ala
Apc 17:14 ala so a iri ala, ala so a **s.** ala
Jn 15:16; 1aT 1:4.
SORO KOZO, aÉp 1:11 Nzapa a**s.** e awe
SORONGO, aRm 11:5 angbâ a lingbi na **s.** ye
2Pi 1:10 ti sara si **s.** so a soro na ala
aRm 9:11; 11:28.
SOSONGO, Mt 11:7; 27:29.
SOUFRE, Apc 21:8 so wâ nga na **s.** agbi dä
Apc 19:20.
SÛ, Jn 19:21 **s.** mbeti ni Gbia ti aJuif pëpe
Kus 1:1 Ti kozo mbeti so mbi **s.**
aRm 15:4 a **s.** ândö na yâ ti Mbeti
1aC 10:11 a **s.** ni na Mbeti
2aC 3:2 mbeti so a **s.** na ndo ti bê ti e
Apc 14:1 a **s.** iri ti lo na ndo lê ti ala
Apc 21:27 azo so a **s.** iri ti ala
Jn 19:19; 21:24; Apc 1:3, 11; 3:12; 17:5;
21:5.
SU, Mt 13:43 azo ti mbilimbili a**s.** tongana lâ
Mt 17:2 na lê ti lo a**s.** tongana lâ
aÉp 5:14 Christ ayeke **s.** na ndo ti mo
Apc 18:1 gloire ti lo a**s.** na ndo ti sese
Apc 21:23.
SUKU, Mt 13:33 farine ni kue a**s.**
Lc 3:19 Jean a**s.** na Hérode, ndali ti
Kus 28:6 ala ku ti tene tere ti lo a**s.**

2aC 2:6 mingi ti ala a**s**. na koli so
aGl 5:9 mengo farine ni kue a**s**.
1Tm 5:1 **s**. ngangu mingi pëpe
1Tm 5:20 mo **s**. na ala na lê ti azo kue
2Tm 3:16 a yeke nzoni ti **s**. na zo
2Tm 4:2 **s**. na zo, na kangango bê kue
Tt 1:13 mo ngbâ ti **s**. na ala ngangu
Apc 3:19 so mbi ye ala, mbi **s**. na ala
Lc 18:15.

SUKULA, 2aC 7:1 e **s**. tere ti e ti zi aye kue
aËp 5:26 lo **s**. ni na ngu
Tt 2:14 **s**. ndali ti lo wani ambeni zo
aHb 9:22 mênë ayeke **s**. aye kue
Jac 4:8 ala **s**. bê ti ala
1Pi 1:22 So ala **s**. âme ti ala
2Pi 2:22 mama ti gaduru so a **s**. lo
1Jn 1:7 mênë ti Jésus a**s**. e
1Jn 1:9 ti **s**. e na aye kue
Apc 7:14 ala **s**. bongo ti ala si a vuru
Mt 15:2; 23:25; Jn 9:11; 13:5; 1aC 6:11;
aHb 9:14; 10:2.

SUKULANGO, Jn 2:6; 3:25; aHb 1:3.

SULÊE, Jn 2:10 tongana azo a**s**. akangbi vin
aËp 5:18 zia vin a**s**. ala pëpe
1aT 5:7 azo so a**s**., ala **s**. gi na bï
Kus 2:15.

SUMA, Mt 17:9 sara tënë ti **s**. so pëpe juska
Kus 16:9.

SUNGBA, Mt 9:17; Lc 5:37; aGl 4:27.

SU NGBANGBA, Lc 22:48 Judas, mo **s**.
aRm 16:16 ala bara tere na ala **s**. ti mba
Lc 15:20; Kus 20:37.

SUNGO, 2aC 4:4.

SUSU, Mt 12:40 lâ ota na yâ ti kota **s**.
Mt 14:19 Lo mû mapa oku na **s**. use

SYNAGOGUE, Jn 18:20 mbi fa ye na yâ ti **s**.
Apc 2:9 me ala yeke **s**. ti Satan
Apc 3:9 **s**. ti Satan, atene ala yeke aJuif
Mt 23:6; Kus 17:17; 18:26.

T

TÂ, Jn 4:23 a**t**. zo ti vorongo Nzapa
aRm 3:4 Nzapa tongana Nzapa ti **t**. tënë
1Tm 1:2 **t**. molenge na yâ ti mabe:
aHb 1:3 **t**. image ti Nzapa ni
Jn 1:9; 15:1; 17:3; 2aC 1:3; aCl 3:12;
Jac 5:11; 1Jn 5:20.

TA, Kus 9:15 koli so ayeke **t**. so mbi soro
aRm 9:21 mbeni **t**. ndali ti kota kusala
aRm 9:22 a**t**. so alingbi na ngonzo nga
2aC 4:7 mosoro so na yâ ti a**t**. ti sese
aHb 9:4 **t**. ti lor so manne ayeke na yâ
Apc 2:27 fâ kete kete tongana a**t**. ti sese

TABERNACLE, 2Pi 1:13 ngbâ na yâ ti **t**. so

TÂ BE-TI-MOLENGE, Mt 11:29 mbi yeke na **t**.
aPh 2:3 na **t**. ala bâ amba ti ala
Jac 4:6 mû kota nzobe na azo ti **t**.
Kus 20:19; aËp 4:2; aCl 3:12.

TABLE, Lc 22:30 nyon na **t**. na royaume
1aC 10:21 ti te ye na **t**. ti Jéhovah nga na

TÂ HINGANGO YE, aRm 10:2 yapu na **t**.
aËp 4:13 ga oko na yâ ti mabe nga **t**.
aPh 1:9 wu mingi na **t**.
aCl 1:9 **t**. ti ye so bê ti Nzapa aye
1Tm 2:4 asö fini na asi na **t**. ti tâ tënë
2Tm 3:7 manda ye, me pëpe na **t**.
aHb 10:26 siokpari na peko ti so e wara **t**.
aCl 3:10; 2Tm 2:25; 2Pi 2:20.

TÂ IMAGE, aHb 1:3 Lo yeke **t**. ti Nzapa ni

TALENT, Mt 18:24; 25:15; Apc 16:21.

TAMAR, Mt 1:3.

TAMBELA, Mc 6:6 **t**. na yâ ti akete kodoro
Jn 6:19 ala bâ Jésus so a**t**. na lê ti ngu
Kus 9:31 a**t**. na kpengo mbeto ti Jéhovah
aËp 2:2 so ala **t**. dä alingbi na dunia so
aËp 4:1 ti **t**. alingbi na iringo ndo
aËp 5:15 ala sara hange mingi na **t**. ti ala
1Tm 5:13 **t**. na yanga-da ti azo
1Jn 2:6 ti **t**. gi tongana ti so lo **t**.
Mt 10:23; 21:33; Lc 20:9; Kus 3:8; 2aT 3:11.

TAMBELA NA PEKO, aRm 4:12.

TAMBELA NZONI PËPE, Tt 1:5 leke ye so a**t**.

TÂ NA KOTA NZARA, aRm 1:15.

TANGA, aRm 9:27 sö ande gi **t**. ni so angbâ
aRm 11:5 **t**. ti azo angbâ a lingbi na
Apc 12:17 sara bira na **t**. ti ngongoa ti wali

TAPANDE, Mt 24:32 **t**. ti keke ti figue
1aC 10:11 aye so asi na ala tongana a**t**.
aGl 3:15 mû **t**. ti ye so azo ayeke sara
aPh 3:17 **t**. so ala bâ na mbage ti e
1aT 1:7 ala ga mbeni **t**. ndali ti azo kue
1Tm 1:16 **t**. teti ala so ayeke na mabe na lo
1Tm 4:12 **t**. ndali ti azo so ayeke be-ta-zo
2Tm 1:13 atënë so a zia ni tongana **t**.
Tt 2:7 fa so mo duti **t**.
aHb 9:9 Tente ayeke **t**. ndali ti ngoi
aHb 11:19 aduti tongana mbeni **t**. ti ye
Jac 5:10 ala bâ **t**. so aprophète azia
1Pi 2:21 Christ, lo zia na ala mbeni **t**.
1Pi 5:3 ala ga a**t**. ndali ti angasangbaga
2Pi 2:6 **t**. teti azo so akpe Nzapa pëpe
Mt 15:15; Mc 13:28; Jn 13:15; 2aT 3:9;
aHb 4:11; 8:5; Jude 7.

TARA, Mt 4:7 mo zia Jéhovah na **t**. pëpe
Mt 6:13 mo gue na e na yâ ti **t**. pëpe
Mt 26:41 si ala tï na yâ ti **t**. pëpe
Lc 4:13 Zabolo ahunzi **t**. ni kue awe
Lc 8:13 me a si na ngoi ti **t**., ala tï
1aC 3:13 fade wâ a**t**. kua ti zo oko oko
1aC 7:5 si Satan angbâ ti **t**. ala pëpe

1aC 10:9 e zia Jéhovah na **t.** pëpe
1aC 10:13 **t.** nde asi na ala pëpe, gi ti so
aGl 6:1 hange si ala nga atï na **t.** pëpe
aGl 6:4 zia zo oko oko **a**t. kua ti lo
1Tm 6:9 azo ti mosoro atï na yâ ti **t.**
aHb 4:15 a **t.** lo na yâ ti aye kue
aHb 6:4 **a**t. matabisi ti yayu so a mû
aHb 11:29 azo ti Égypte **a**t. ti hon dä
aHb 11:36 awara ti ala **t.** na lege so a he
Jac 1:3 mabe ti ala so a **t.** ni awe
Jac 1:12 ngbâ ti gbu ngangu na yâ ti **a**t.
Jac 1:13 zo na yâ ti **t.**, zia lo tene pëpe
1Pi 1:7 si mabe ti ala so a **t.** ni awe
1Pi 2:3 ala **t.** ala bâ so Seigneur ayeke nzoni
1Pi 4:12 so asi na ala ti **t.** ala
2Pi 2:9 ahinga ti zi na yâ ti **t.** azo so
Apc 2:10 kanga si a **t.** ala mbilimbili
Apc 3:10 mbi bata mo na ngbonga ti **t.**
Lc 22:28; Kus 5:9; aGl 4:14; aCl 2:21;
aHb 2:18; Jac 1:2; 1Jn 4:1.

TARA BÊ, aHb 11:37 A bo ala na tênë, a **t.**
Jac 1:13 tene pëpe: Nzapa si **a**t. ti mbi

TARANGO NDO, Kus 17:27 gi lo na **t.**

TARANGO TERE, 1Tm 4:8 **t.**, nzoni gi kete

TARA TERE, 1Tm 4:7 **t.** ti gbu tënë ti Nzapa

TARTARE, 2Pi 2:4 lo bi ala na yâ ti **T.** awe

TATARA, 1aC 13:12; Jac 1:23.

TÂ TËNË, Jn 4:24 avoro lo na yingo nga na **t.**
Jn 8:32 hinga **t.**, na **t.** azi ala
Jn 14:6 Mbi yeke lege ni, **t.** na fini
Jn 17:17 ga nzoni-kue na lege ti **t.**
Jn 18:37 fa tënë ti témoin na ndo ti **t.**
1aC 5:8 ti vuru bê na ti **t.**
2aC 13:8 pëpe ti sara mbeni ye ti ke **t.**
aÉp 6:14 ala kanga **t.** na gbe ti yâ
2aT 2:10 na nzara ti **t.** si ala wara salut
1Tm 2:7 wafango tënë ti mabe nga na **t.**
1Tm 3:15 congrégation so agbu **t.** na
2Tm 2:15 tënë so ayeke **t.**
aHb 2:3 atene na e so salut ni a yeke **t.**
aHb 10:26 tâ hingango ye na ndo ti **t.**
2Pi 1:12 luti ngangu na yâ ti **t.**
Apc 3:14 be-ta-zo si ayeke tene **t.**
Jn 8:44; aRm 1:25; 1aT 5:21; 2Tm 3:7.

TA TI SESE, Mc 14:13; Lc 22:10.

TÂ YE, aCl 2:17 **t.** ni ayeke ti Christ
aHb 9:24 ndo so akpa gi **t.** ni kpango
aHb 10:1 Ndia gi gbede ti ye, **t.** ni pëpe
2Pi 1:10 iringo so a iri na ala **t.** biani
2Pi 1:19.

TÂ YENGO TERE, aRm 12:10 **t.** na popo ti ala

TE, Mt 6:19 ndo so soko ayeke **t.** ni
Mt 26:26 **t.** kobe, Jésus amû mbeni
aRm 14:6 **a**t. ye, **a**t. ye ndali ti Jéhovah
aGl 3:15 Mbele so azo **a**t. awe
aGl 5:15 ngbâ ti **t.** tere na ti sara sioni na
2aT 3:10 zia lo **t.** nga ye pëpe
1Pi 5:8 bamara so agi zo ti **t.** lo
Apc 2:7 mû lege na lo ti **t.** lê ti keke
Apc 12:4 si lo dü awe, lo **t.** molenge ni
Jn 6:53; aHb 10:27.

TÉMOIN, Kus 1:8 ala yeke duti **a**t. ti mbi
Kus 10:39 e yeke **a**t. ti aye kue so lo sara
Kus 13:31 ala so laso ayeke **a**t. ti lo
Kus 20:26 iri ala ti duti **t.** so mênë ti zo
Kus 22:15 a lingbi mo duti **t.** ti lo na gbele
aHb 12:1 e yeke na **a**t. mingi mingi
1Jn 5:7 Teti **a**t. ayeke ota
Apc 1:5 Jésus Christ, **T.** be-ta-zo
Apc 11:3 mbi sara si **a**t. use afa tënë
Apc 17:6 mênë ti **a**t. ti Jésus

TEMPLE, Mt 27:51 rido ti **t.** ni asuru use
Jn 2:15 tomba na yâ ti **t.** ala kue so
Jn 2:19 kungbi **t.** so na sese, lango ota
Kus 17:24 Nzapa alango pëpe na yâ ti **a**t.
1aC 3:16 ala yeke **t.** ti Nzapa
2aC 6:16 popo ti **t.** ti Nzapa na ayanda?
aÉp 2:21 akono ti ga **t.** ndali ti Jéhovah
2aT 2:4 lo duti na yâ ti **t.** ti Nzapa
Apc 3:12 lo ga pilier na yâ ti **t.** ti Nzapa
Apc 7:15 kusala bï na lâ na yâ ti **t.** ti lo
Apc 11:19 akubu ti **t.** ti Nzapa na yayu azi

TE NA NYON, Mt 24:38 Noé: Ala yeke **t.**
Lc 10:7 ngbâ na yâ ti da so, ala **t.**
aRm 14:17 royaume ayeke pëpe tënë ti **t.**

TENE, Jn 4:44 Jésus **a**t. so a yeke ne prophète
Kus 13:27 aye so a **t.** ândö na yâ ti ambeti
Kus 23:22 Mo **t.** na zo oko pëpe
Mt 7:23.

TÊNË, Mt 21:42 **T.** so azo ti lekengo da ake ni
Lc 19:40 azo so aduti kpô, **a**t. adekongo
aRm 9:32 pika gere na **t.** so zo apika gere
1Pi 2:6 mbi zia na Sion **t.** so a soro ni
Apc 2:17 ndo ti **t.** ni a sû fini iri

TËNË, Mt 4:4 na lege ti **t.** kue ti Jéhovah
Mt 12:37 **t.** ti mo si a yeke fâ ngbanga
Mt 24:6 ala yeke mä **t.** ti abira
Mt 24:35 **a**t. ti mbi ayeke hon oko pëpe
Mt 27:37 mbeti ti fa **t.** so abi na li ti lo
Jn 1:1 **T.** ni ayeke, na **T.** ni
Jn 1:14 **T.** ni aga mitele na lo sara
Jn 6:63 **A**t. so mbi tene ayeke yingo na
Jn 12:47 tongana zo amä **a**t. ti mbi na
Jn 17:17 **T.** ti mo ayeke tâ tënë
Jn 18:38 Pilate awara **t.** ti fâ ngbanga
Kus 15:32 ala tene **a**t. mingi
aRm 10:8 **t.** ti mabe so e fa tënë ni
1aC 6:1 zo ayeke na **t.** na mba ti lo
1aC 6:2 fâ ngbanga ti asenge senge **t.**?
1aC 14:9 tene **t.** so zo agbu nda ni hio

2aC 3:12 e sara **t.** na kamene oko pëpe
2aC 6:8 sioni **t.** nga nzoni **t.** na iri ti e
aPh 2:16 ala gbu **t.** ti fini ngangu
aCl 2:4 zo ahanda ala pëpe na **at.**
aCl 4:6 Zia lakue **t.** ti yanga ti ala
1Tm 4:9 **T.** so ayeke tâ tënë
2Tm 1:13 ngbâ ti bata anzoni **t.**
2Tm 2:15 kusala nzoni na **t.** so ayeke tâ **t.**
2Tm 4:2 Fa **t.** ni, ngbâ na ndo ni
Tt 2:8 **t.** so a fâ ngbanga na ndo ni
aHb 12:3 lo kanga bê na **at.** so awasiokpari
Jac 1:22 ga azo so sara ye alingbi na **t.**
2Pi 1:19 **t.** ti prophétie so akiri aga tâ ye
2Pi 2:11 pëpe na tenengo asioni **t.**
Kus 7:38; 25:20; aRm 3:2; 11:4; 1Tm 1:6; 1Jn 1:5; 3:11; Apc 5:1.

TENE ASIONI TËNË, 1Pi 4:4 ngbâ gi ti **t.**
Kus 18:6.

TENE GI TÂ TËNË, Jn 3:33 ti fa so Nzapa **at.**
Apc 19:11.

TËNË NA BÊ, Lc 11:17 Teti lo hinga **t.** ti ala

TENE NA BÊ, Mt 5:17 **t.** pëpe so mbi ga ti
Lc 12:51 Ala **t.** so mbi ga ti zia siriri
Mt 10:34.

TËNË NA LI, aRm 8:33 Zo wa si ayeke bi **t.**
1aC 11:27 kopo na lege ni pëpe, **t.** ti lo
1Tm 5:19 so abi **t.** ti ancien
Jn 18:29; 1aC 1:8; aCl 1:22.

TËNË NA LI PËPE, Mt 10:16 duti na **t.**
aRm 16:19 duti na **t.** tënë ti sioni ye
aPh 2:15 duti na **t.**, amolenge ti Nzapa
1aT 2:10 mbilimbili nga **t.**
1aT 3:13 ala duti na **t.**
1Tm 3:2 aduti zo so **t.**
1Tm 3:10 tongana **t.** ti ala
1Tm 5:7 mû yanga, si ala duti na **t.**
Tt 1:7 duti zo so a bi **t.** ti lo
aHb 7:26.

TËNË NA NDO NI PËPE, 1Tm 6:14.

TËNË NZONI, aRm 12:14 iri **t.**, deba pëpe
1aC 10:16 Kopo ti **t.** so e iri **t.** dä
aHb 7:7 lo so ayeke kota si airi **t.** na
Lc 6:28; 1Pi 3:9.

TËNË SO A FA, 1aC 15:14 **t.** ayeke senge
aGl 2:2.

TËNË SO ALONDO NA YINGO, 1aC 12:10; 1Tm 4:1; 1Jn 4:1; Apc 16:13.

TËNË SO AYEKE NA LEGE NI PËPE, 1aT 2:3.

TËNË . . . NZONI-KUE, aRm 3:2 a mû **at.**
aHb 5:12 akozo tënë ti **at.** ti Nzapa
1Pi 4:11 lo sara **at.** so alondo na Nzapa
Kus 7:38.

TËNË SO . . . AHONDE, aRm 16:25 **t.** nda ni
1aC 4:1 awabatango ye so abata **at.**
1aC 13:2 tongana na mbi hinga **at.** nga
1aC 14:2 na lege ti yingo si lo tene **at.**
1aC 15:51 mbi sara tënë na ala ti **t.**
aÉp 1:9 sara si e hinga **t.** so bê ti lo aye
aCl 1:26 **t.** na yâ ti angoi so ahon awe
1Tm 3:16 **t.**, ti gbungo tënë ti Nzapa
Apc 10:7 **t.**, so lo fa ni na angbâa ti lo
Mt 13:11; Mc 4:11; aRm 11:25; aÉp 3:3, 4; aCl 4:3; Apc 1:20.

TENE TÂ TËNË, 2aC 6:8 andâ e **t.**

TËNË TI BABA, 2Pi 2:18 **at.** so aga na ye ti

TËNË TI DEMA, aCl 3:13 **t.** na tere ti

TËNË TI HANDA, Mt 27:64 tanga ti **t.**

TËNË TI HANDANGO ZO, aCl 2:8 asenge **t.**
1Pi 2:22 na a wara **t.** na yanga ti lo pëpe

TËNË TI KIRI, Mt 5:21 **t.** na ngbanga
aHb 4:13 e yeke na **t.** na ni na lo
Mt 5:22.

TËNË TI KIRIKIRI, 1Tm 6:20 **at.** so a iri ni

TËNË TI LI, Jn 16:13 lo yeke sara **t.** ti lo pëpe
Jn 7:17; 14:10.

TËNË TI NZAPA, Mc 7:13 **t.** na ngangu pëpe
aÉp 6:17 épée ti yingo, **t.**
aHb 4:12 **t.** ayeke na fini na ngangu ti
Apc 19:13 a iri lo **T.**
Lc 8:11; Kus 6:7; 1aT 2:13; 2Tm 2:9; aHb 11:3; 2Pi 3:5.

TËNË TI TËMOIN, Mt 24:14 fa tongana **t.**
Jn 8:17 **T.** ti azo use ayeke tâ tënë
Jn 18:37 mbi fa **t.** na ndo ti tâ tënë

TENGO YE AHON NDO NI, Tt 1:12 azo ti **t.**
Mt 11:19.

TENGO YE NA NYONGO YE, aCl 2:16.

TENTE, aHb 9:11 **t.** so maboko ti zo
Apc 21:3 Bâ, **t.** ti Nzapa ayeke na azo
2aC 5:1; aHb 8:2.

TE PEMBE, Lc 13:28 toto na **t.** ti ala
Mt 8:12; 13:42; 22:13; 24:51; 25:30.

TÉRAH, Lc 3:34.

TERE, Mt 10:28 so afâ **t.** ti zo me âme pëpe
aRm 12:1 mû **t.** ti ala tongana sandaga
aRm 14:1 atënë so lo hunda na **t.** ti lo
1aC 6:15 **t.** ayeke amembre ti Christ?
1aC 6:20 mû gloire na Nzapa na yâ ti **t.**
1aC 12:18 Nzapa azia amembre ti **t.**
1aC 15:44 lu ni **t.** ti zo ti sese, me a zingo
aPh 2:6 lani na yâ ti **t.** tongana ti Nzapa
aCl 1:18 lo yeke li ti **t.**, kozo na aye kue
aHb 10:5 mo leke mbeni **t.** ndali ti mbi
Lc 11:34; Jn 2:21; aRm 8:11; 1aC 15:40; 1Tm 4:8.

TERE ADÕ, aPh 2:12 ti salut nga so **t.**

TERE ASON, Jn 11:2.

TERE SENGE, 2aC 5:3 a wara e na **t.** pëpe
Apc 3:17 mo yeke waziba nga **t.**

Apc 16:15 si lo tambela **t.** pëpe
Apc 17:16 ala zia lo **t.**
Mt 25:36.
TERE TI CHRIST, aÉp 4:12 na ala leke **t.**
TE YE, 1aC 10:21 **t.** na table ti Jéhovah nga ti
TE YE NA NYON YE, Mt 11:19 [Jésus]: lo **t.**
THADDÉE, Mt 10:3; Mc 3:18.
THOMAS, Mt 10:3; Jn 20:24; Kus 1:13.
THYATIRE, Kus 16:14; Apc 1:11; 2:18, 24.
TÏ, Mt 5:29 lê asara ti tene mo **t.**, gboto ni
Mt 18:6 so asara si oko ti akete zo a**t.**
Lc 11:17 da so yâ ni akangbi a**t.**
aRm 11:11 pika gere si ala **t.**
aRm 14:4 si lo luti wala lo **t.**
aRm 14:13 wala ye so asara si lo **t.**
1aC 10:12 hange si lo **t.** pëpe
aHb 10:31 mbeto ti **t.** na maboko ti Nzapa
2Pi 1:10 fade ala **t.** lâ oko pëpe
Lc 23:30; aRm 9:33; 1aC 8:13; 1Tm 6:9.
TI LI TI ZO WANI, aCl 2:23 vorongo Nzapa **t.**
TIMOTHÉE, Kus 16:1; 1aC 4:17; 1Tm 1:2.
TINGBI OKO, aÉp 2:21; aCl 2:2, 19.
TINGO, Mt 7:27.
TÏ PEKO, 2Pi 2:2.
TIRI, Jn 18:36 ka azo ti gbe ti mbi a**t.**
Kus 5:39 bâ so ala **t.** na Nzapa
aRm 15:30 **t.** legeoko na mbi na sambela
aPh 1:30 oko **t.** so ala bâ na amä tënë ni
aCl 2:1 hinga tâ kota **t.** so mbi yeke **t.**
1aT 2:2 fa tënë na ala na yâ ti kota **t.**
1Tm 6:12 **T.** pendere bira ti mabe
2Tm 2:24 ngbâa ti Seigneur a**t.** pëpe
Jac 4:1 a**t.** so alondo na ndo wa?
Jac 4:2 ala ngbâ ti **t.** na ti sara bira
1Pi 2:11 anzara ti mitele so a**t.** na âme
Jude 3 **t.** ngangu ndali ti mabe
aCl 4:12; 2Tm 2:14, 23; 4:7; Tt 3:9;
aHb 12:4.
TIRIKA, 1Tm 4:10.
TISA, Mt 22:14 **t.** gbâ ti azo, me a soro kete
Jn 2:2; Apc 19:9.
TI SESE, 1aC 15:44 lu tere ti zo **t.**, zingo
TI TÂ TËNË NI, 1Tm 3:16 **t.**, tënë so a honde
TITE, 2aC 2:13; 12:18; aGl 2:1; Tt 1:4.
TÖ, Mt 2:1 azo alondo na mbage ti **T.**
Mt 8:11; 24:27; Lc 13:29.
TOKUA, Mt 10:16 **t.** tongana angasangbaga
Mt 11:10 **t.** watokua ti mbi kozo ti mo
Jn 20:21 Babâ a**t.** mbi, mbi **t.** ala
aRm 10:15 fa tënë tongana a **t.** ala pëpe?
aGl 4:4 ngoi awe, Nzapa a**t.** Molenge
Mt 10:5; 13:41; 21:34; Lc 10:1; Jn 14:26;
Kus 3:20; 8:14; 1aC 1:17; 1Jn 4:9.
TOLI, Bâ nga TAPANDE.
Mt 13:10 na lege ti a**t.**?
Mt 13:34 atënë kue so lo fa, lo mû gi **t.**
Mt 13:35 ti tene tënë na lege ti a**t.**
Lc 8:10 ti azo ni, a yeke na lege ti a**t.**
Jn 16:25 sara tënë na lege ti a**t.** pëpe
aGl 4:24 Aye so aduti tongana mbeni **t.**
Mc 4:10, 11; 12:1, 12.
TOMBA, Mt 7:22 E **t.** asioni yingo
Mt 10:1 ala **t.** asioni yingo
Jn 9:22 a **t.** zo so na yâ ti synagogue
Jn 12:42 **t.** ala na yâ ti synagogue pëpe
Jn 16:2 Azo a**t.** ala na yâ ti synagogue
TOMBA PEKO, 1aC 14:1 **t.** ti ndoye
aPh 3:12 mbi yeke **t.** ti bâ wala
1Pi 3:11 zia lo gi siriri na lo **t.**
aRm 9:30; 14:19
TÖ MBELA, 1Pi 3:19.
TOMBOKA, Kus 17:8.
TO NDA, Mc 6:7 lo **t.** ti tokua ala use use
2aC 8:6 Tite, lo so a**t.** ti kua ni
2aC 8:10 ngu oko awe ala **t.**
aPh 1:6 lo so a**t.** ti nzoni kusala
TONGANA TI SO, Kus 1:11 kiri gi **t.** ala bâ lo
aGl 4:23 lo dü lo **t.** azo adü ka na ni
aPh 1:27 sara ye **t.** alingbi na nzoni tënë
TONGO NDA, Kus 15:7 **t.** ni Nzapa asoro mbi
aCl 1:18 Lo yeke **t.** ti ye kue
1Jn 1:1 ye so ayeke dä na **t.** ni
1Jn 2:7 ngbene ye na **t.** ni
Mt 24:8; Mc 10:6; Apc 3:14.
TONGORO, 1aC 15:41 gloire ti **t.** nde na ti
Apc 12:1 couronne ti a**t.** bale-oko na use
TONGORO TI NDAPRE, 2Pi 1:19 **t.** asigigi
Apc 2:28 mû na lo **t.**
Apc 22:16 hale ti David, **t.** so aza mingi
TOTO, Mt 26:75 lo **t.** ngangu mingi
Lc 21:25 **t.** ti ngu-ingo
aRm 12:15 ala **t.** legeoko na azo so a**t.**
1aC 15:52 trompette a**t.** na a zingo akuâ
Jac 5:1 **t.**, ala dekongo ndali ti mawa
1Pi 5:8 Zabolo, bamara so a**t.**
2Pi 3:10 ahon tongana **t.** ti bekpa
Apc 18:9 agbia ti sese ayeke **t.**
Mt 8:12; 13:50; 26:34; Mc 14:30; Lc 6:21;
18:7; 23:28; Apc 18:15.
TOTONGO, 1aC 13:1 **t.** ti cymbale
TOTONGO TI AYANGA TI KODORO, 1aC 14:10.
TOTONGO TI TROMPETTE, Mt 24:31.
TOUR, Lc 13:4.
TROMPETTE, Mt 6:2 huru **t.** pëpe
1aC 14:8 **t.** atoto polele pëpe, zo wa
1aC 15:52 na ngoi ti ndangba **t.**
1aT 4:16 Seigneur azu na **t.** ti Nzapa
aHb 12:19; Apc 8:2.
TRÔNE, Lc 22:30 a**t.** ti fâ ngbanga ti Israël
aHb 4:16 **t.** ti kota nzobe ti Nzapa

aHb 12:2 ti **t.** ti Nzapa na mbage ti koli
Apc 3:21 duti na mbi na ndo ti **t.** ti mbi
Apc 7:9 azo mingi, aluti na dawa ti **t.**
Apc 20:4 mbi bâ a**t.** na azo so aduti
Mt 25:31; aCl 1:16.
TUKU, Kus 2:17 mbi yeke **t.** yingo ti mbi
Kus 17:5 Ala **t.** na ndo ti da ti Jason
Kus 2:33; Apc 16:1.
TUKU MAFUTA, aHb 1:9 a**t.** na ndo ti mo
TUKU NGU TI YANGA, Mt 26:67; 27:30;
aGl 4:14.
TURUGU, Lc 21:20 bâ a**t.** angoro Jérusalem
aRm 9:29 Jéhovah ti a**t.** azia ngongoa
2Tm 2:3 tongana nzoni **t.** ti Christ
Jac 5:4 na mê ti Jéhovah ti a**t.**
Apc 19:14 a**t.** na yayu amû peko ti lo
Mt 22:7; 27:66; Lc 3:14; Jn 19:23; Kus 10:7;
1aC 9:7; 2Tm 2:4; aHb 11:34; Apc 9:16.
TURUGU TI AUGUSTE, Kus 27:1.
TURUGU TI GBIA TI ROME, aPh 1:13.
TURUGU TI POLISI, Kus 16:35.

V

VALA, aÉp 6:16 ala mû kota **v.** ti mabe
VÉRANDA, Jn 10:23; Kus 3:11; 5:12.
VIGNE, Jn 15:1 Mbi yeke tâ keke ti **v.**
Jn 15:2 Maboko ti **v.** alë pëpe, a zi
Apc 14:18 mo bungbi **v.** ti sese
Mt 26:29.
VIN, Jn 2:9 ngu so a sara fade si a ga **v.**
1Tm 3:8 awakua abi tere na yâ **v.** pëpe
1Tm 5:23 mo nyon **v.** kete ndali ti
Apc 18:3 **v.** ti ngonzo ti lango-sioni ti lo
Mt 9:17; aÉp 5:18.
VO, Mt 13:44 lo kä aye ti lo na lo **v.** yaka so
Mt 13:46 kä aye ti lo na lo **v.** perle so
Kus 20:28 congrégation so lo **v.** na mênë
1aC 7:23 A **v.** ala na ngere
1aC 7:30 ala so a**v.** ye aduti tongana
2Pi 2:1 ala ke wa ti ala so a**v.** ala
Apc 5:9 mo **v.** na mênë ti mo azo
Apc 13:17 lege ti **v.** wala ti kä ye pëpe
Lc 14:18; Apc 3:18; 18:11.
VOILE, 2aC 3:18 a zi **v.** awe aza gloire
2aC 3:13, 14, 15, 16; 4:3.
VONGO, aGl 3:13 Na **v.** e, Christ azi e
VORO, Lc 4:8 gi Jéhovah Nzapa si mo **v.** lo
Jn 4:20 azo a**v.** Nzapa gi na Jérusalem
Jn 4:24 a**v.** lo na yingo nga na tâ tënë
Jn 12:20 aGrec aga ti **v.** Nzapa na ngoi
Kus 8:27 gue na Jérusalem ti **v.** Nzapa
Kus 17:4 aGrec so a**v.** Nzapa
Kus 17:17 patara na azo so a**v.** Nzapa
Kus 19:27 azo ti sese ayeke **v.** Artémis
aRm 1:25 a**v.** aye so Nzapa asara ahon ti
aHb 11:21 Jacob, lo **v.** Nzapa
Apc 7:11 a-ange akuku lê ti ala ti **v.**
Apc 9:20 si ala **v.** pëpe asioni yingo
Apc 11:1 gbalaka ni na azo so a**v.** Nzapa
Apc 11:16 a-ancien a**v.** Nzapa
Apc 13:4 Ala **v.** sioni nyama so akpa
Apc 14:9 Tongana zo a**v.** nyama ni
Apc 19:4 A-ancien a**v.** Nzapa, ala tene:
Apc 20:4 so a**v.** nyama ti ngonda pëpe
Mt 4:10; Kus 18:13; 21:39; 2aC 5:20; 10:2;
aGl 4:12; 2aT 2:4; Apc 13:15; 16:2.
VORONGO AYANDA, 1aC 10:14 ala kpe **v.**
aCl 3:5 sarango bê ti ye, so ayeke **v.**
VORONGO NZAPA, Jac 1:26, 27.
VORO NZAPA NA LEGE NI, Jac 1:26.
VORO TERE, aÉp 6:18 **v.** ndali ti azo ti
aHb 5:7 Christ a**v.** na sambela
Jac 5:16 sambela ti **v.** asara aye mingi
1Pi 3:12 mê ti lo amä sambela ti **v.** na lo
2aC 1:11.
VORO YANGA, Mc 7:32 **v.** na Jésus ti zia
2aC 5:20 na lege ti e Nzapa a**v.** na azo
1Tm 5:1 mo **v.** na lo tongana babâ ti mo
aHb 12:19 a**v.** ti zia tënë na ndo ni pëpe
aRm 12:1; 2aC 6:1.
VUKO, aRm 11:10 lê ti ala a**v.**
Jn 6:17; 12:40; 2aC 4:4; 1Jn 2:11.
VUKONGO NDO, 2Pi 2:17 leke **v.** ti ku na ala
Jude 13 so a bata **v.** ti bingo ndali ti ala
VUNDU, Mt 5:4 Ngia na ala so ayeke na **v.**
Mt 27:3 Judas, **v.** asara lo
Jn 16:20 fade **v.** ti ala agbian ti ga ngia
aRm 9:33 azia mabe na ni, fade **v.** asara
aRm 10:11 Zo so azia mabe na lo, fade **v.**
aRm 14:15 ndali ti kobe, ita ti mo awara **v.**
2aC 2:1 ti gue na ala, me na yâ ti **v.** pëpe
2aC 7:9 **v.** oko na ye so Nzapa aye
2aC 7:10 **v.** oko na ye so Nzapa aye
aÉp 4:30 mû **v.** na yingo vulu
aHb 12:11 bâ so sengo ndo amû **v.**
Jac 1:27 bâ lege ti awomua na yâ ti **v.** ti
Jac 4:9 ngia ti ala agbian aga **v.**
1Pi 2:6 amä na bê, **v.** asara lo pëpe
2Pi 2:7 Lot so **v.** asara lo mingi
Lc 6:25; aRm 11:29; aPh 2:26; 1aT 5:14;
aHb 7:21.
VURU, Mt 5:8 ngia na ala so bê ti ala a**v.**
Apc 7:14 ala sara si abongo ti ala a**v.**
Mt 5:36; 23:27; Kus 23:3; 1Tm 1:5;
2Tm 2:22; Apc 2:17; 7:9; 20:11.
VURU BÊ, Kus 2:46 kobe na ngia nga na **v.**
1aC 5:8 amapa ti **v.** na ti tâ tënë
2aC 1:12 sarango ye ti e na **v.**
2aC 2:17 sara tënë na **v.**, azo so Nzapa
aÉp 6:5 ala mä yanga ti ala na **v.**
aCl 3:22 pëpe ti nzere na azo, me na **v.**

W

WÂ, aHb 12:29 Nzapa ayeke **w.** so agbi ye
2Pi 3:7 a bata sese ti ku na **w.**
2Pi 3:10 aye so amû **w.** ngangu
Apc 3:15 mo yeke dê wala **w.** pëpe
Apc 3:16 so mo yeke **w.** gi kete nga
Apc 17:16 gbi lo kue na **w.**
Mt 3:11, 12; Kus 18:25; aRm 12:11; 1aC 3:13; 1Pi 4:12.
WA, Kus 14:22 **w.** ala ti ngbâ na yâ ti mabe
1aC 14:3 lo **w.** ala nga lo dë bê
1aT 2:11 e zia pëpe ti **w.** ala oko oko
2Tm 4:2 **w.** zo, sara ni na kangango bê
Tt 2:15 Ngbâ ti **w.** azo nga ti suku
aHb 3:13 ngbâ ti **w.** tere na popo ti ala lâ
aHb 10:25 e **w.** tere na popo ti e
Jude 3 **w.** ala ti tiri ngangu
aRm 12:8; 2aC 2:8; 1aT 4:1; 5:14; Tt 1:9; aHb 13:19.
WABATANGO YE, Lc 12:42 Zo wa ayeke **w.**
1aC 4:1 a**w.** so abata atënë so lo honde
Tt 1:7 tënë na li pëpe, lo **w.** ti Nzapa
Lc 16:2.
WABUBURU, Mt 15:30.
WADENGO BÊ. Bâ WAMUNGO MABOKO.
WADENGO BUZE, Apc 18:3 a**w.** aga azo ti
Mt 13:45; Apc 18:11.
WADENGO GABA, 1aC 1:20 **W.** ti aye ti ngoi
WAFANGO NGBANGA, Kus 10:42 **w.** ti azo so
Jn 8:50; Jac 2:4.
WAFANGO NZONI TËNË, 2Tm 4:5 kua ti **w.**
Kus 21:8; aÉp 4:11.
WAFANGO TËNË, 1Tm 2:7 a iri mbi ti ga **w.**
2Tm 1:11 a zia mbi ti duti **w.**
2Pi 2:5 Noé, **w.** ti mbilimbili
WAFANGO YAKA, Jn 15:1 Babâ ayeke **w.** ni
Mt 21:33.
WAFANGO YE, Mt 13:52 **w.** kue so a fa ye
Mt 23:8 teti **w.** na ala ayeke gi oko
Mt 23:34 mbi yeke tokua na ala a**w.**
Jn 3:10 Mo yeke **w.** na Israël, me
Jn 13:13 ala iri mbi **W.** nga Seigneur
1Tm 2:7 **w.** na amara na ndo mabe na
2Tm 4:3 soro gbâ ti a**w.** ti fa na ala
aHb 5:12 ala lingbi fade ti ga a**w.**
Mt 10:24; aÉp 4:11; Jac 3:1; 2Pi 2:1.
WAFANGO ZO, Jn 8:44 to nda ni, lo yeke **w.**
1Jn 3:15 Zo kue so ake ita ti lo ayeke **w.**
WAFUTINGO YE, 1aC 10:10 ala kui na tïtî **w.**
aHb 11:28 **w.** andu kozo molenge pëpe
WAGINGO, Mt 4:19 mbi sara si ala ga a**w.** azo
WAHANDA, Mt 4:3 **W.** aga, lo tene na lo:
1aT 3:5 hinga pëpe wala **W.** atara ala
WAHANDANGO LÊ TI ZO, Mt 7:5 **w.**! zi keke
Mt 15:7 a**w.**, Ésaïe atene prophétie
Mt 23:13 ascribe na aFarizien, a**w.**!
Mt 24:51 zia lo na popo ti a**w.**
WAKALA, aGl 2:4 alï tongana a**w.**
aHb 11:31 Rahab ayamba a**w.**
WAKUA, Mt 12:18 **w.** so mbi soro
Lc 16:13 **W.** aduti ngbâa ti azo use pëpe
Kus 4:30 na lege ti iri ti **w.** ti mo Jésus
aRm 13:6 a**w.** ti Nzapa ndali ti nzoni
aRm 15:8 Christ aga biani **w.** ti ala
aRm 15:16 **w.** ti Christ Jésus ndali ti nzoni
aRm 16:1 Phœbé, so ayeke mbeni **w.** ti
2aC 3:6 ti duti a**w.** ti mbeni fini mbele
2aC 11:15 a**w.** ti lo ayeke gbian tere ti ala
aCl 4:11 amba ti mbi **w.** teti royaume
1Tm 3:10 zia ala sara kua tongana a**w.**
1Tm 4:6 mo yeke ga nzoni **w.** ti Christ
2Tm 2:15 **w.** so ye ti sara kamene na lo
aHb 8:2 **w.** ndali ti azo na yâ ti tâ tente
3Jn 8 amba ti ala a**w.** na yâ ti tâ tënë
2aC 3:3; 6:4; aGl 2:17; aCl 1:23.
WAKUA TI MUNGO MABOKO, aPh 1:1; 1Tm 3:8.
WALEKENGO, aHb 11:10 **w.** ni ayeke Nzapa
WALEKENGO-SONGO, 1Tm 2:5 **w.** oko
aHb 12:24 Jésus **w.** ti mbeni fini mbele
aGl 3:19, 20; aHb 8:6; 9:15.
WALI, Jn 2:4 **W.**, ti mo na mbi nyen?
Jn 19:26 Jésus atene na mama ti lo: **W.**
aRm 1:26 a**w.** azia lege ti ye so a leke tere
1aC 7:2 koli oko oko ayeke na **w.** ti lo
1aC 7:39 A kanga **w.** na tere ti koli ti lo
1aC 11:3 mokonzi ti **w.** ayeke koli
1aC 11:10 a yeke ti **w.** ti duti na ye na li
1aC 11:12 legeoko tongana **w.** abâ gigi
1aC 14:34 zia a**w.** aduti kpô na yâ ti
aÉp 5:22 a**w.** awoko tere na gbe ti akoli
1Tm 2:11 Zia **w.** aduti kpô si amanda ye
1Tm 2:12 mû lege pëpe na **w.** ti fa ye
Tt 2:4 amaseka-**w.** ti ndoye akoli ti ala
1Pi 3:7 ne a**w.** tongana ta so awoko mingi
Apc 12:1 mbeni **w.** so ayü lâ
Apc 12:17 sioni nyama so na tere ti **w.** ni
Apc 14:4 abuba tere ti ala pëpe na a**w.**
Apc 17:3 **w.** na ndo ti nyama ti ngonda
Apc 21:2 tongana **w.** so aye ti mû koli
Apc 21:9 **w.** ti Molenge ti ngasangbaga
Mt 11:11; 24:41; Jn 3:29; 1aC 9:5; aÉp 5:23, 28; 1Tm 3:2; Apc 18:23.
WALI-NDUMBA, Mt 21:31 a**w.** alï kozo na ala
1aC 6:15 si a ga amembre ti tere ti **w.**?
Jac 2:25 Rahab, **w.**, zo ti mbilimbili
Apc 17:5 Babylone mama ti a**w.**
Apc 17:16 ke **w.** so na ala sara si lo
Lc 15:30; aHb 11:31; Apc 17:1, 15; 19:2.

WALI . . . NGBÂA, aGl 4:30 Tomba **w.**
aGl 4:31 pëpe amolenge ti **w.**, me ti so
WALI SO AGI MBENI KOLI NDE, aRm 7:3;
Jac 4:4
WALI SO IRI AWU, Kus 17:4 gbâ ti a**w.** aga
WAMOSORO, 2aC 6:10 si azo mingi aga a**w.**
WAMUNGO MABOKO, Jn 14:16 mû na ala **w.**
Jn 14:26 **w.**, yingo vulu, a yeke fa na ala
Jn 15:26 **w.** asara tënë ti témoin
Jn 16:7 mbi gue pëpe, **w.** aga pëpe
aHb 13:6.
WANDARA. Bâ nga SARA YE NA NDARA.
Mt 11:25 mo honde aye so na a**w.**
aRm 1:22; aËp 5:15.
WANDE, aRm 1:14 kuda ti aGrec na ti a**W.**
1aC 14:11 **w.** na lê ti zo so asara tënë
aËp 2:19 a**w.** so aga asara kodoro pëpe
aHb 11:13 ala yeke a**w.** na yâ ti kodoro ni
Mt 25:35; Lc 24:18; Jn 10:5; aËp 2:12;
aHb 11:9.
WANGANGA, Lc 4:23 **W.**, sava kobela ti mo
Lc 5:31 nzoni tere na bezoin ti **w.** pëpe
aCl 4:14 Luc, **w.** so e ndoye lo mingi
WANGO, 2aC 8:17 nduru ti yeda na **w.**
aHb 6:18 kpengba **w.** ti gbu beku
WANI, Jn 1:11 Lo ga na kodoro ti lo **w.**
1aC 6:19 ala yeke ti ala **w.** pëpe
aPh 2:4 zia lê na ndo aye ti lo **w.** pëpe
Mt 20:15; Jn 8:44; Kus 4:32; 1aC 10:24.
WARA, Mt 7:7 ngbâ ti gi, na fade ala **w.**
Mt 7:8 zo kue so agi a**w.**
Mt 7:14 azo mingi pëpe si a**w.** ni
Mt 10:8 **w.** senge senge, mû na azo
Mt 16:26 a**w.** dunia so kue me agirisa
Mt 19:25 Zo wa si alingbi ti **w.** fini
Mt 19:29 **w.** ande fini ti lakue lakue
Mt 25:34 ga ala **w.** royaume so a leke ni
Lc 12:37 wa ti ala asi lo **w.** ala na lango
Lc 20:35 **w.** fini na yâ ti aye ti ngoi so
aRm 8:15 ala **w.** pëpe yingo ti ngbâa
1aC 1:9 airi ala ti **w.** ye na Christ
1aC 9:20 mbi ga Juif si mbi **w.** aJuif
aËp 2:15 na yâ ni a yeke **w.** ambela
2aT 1:9 ayeke **w.** ande ngbanga
aHb 6:12 na lege ti mabe a**w.** azendo
Jac 4:3 ala hunda ye, me ala **w.** ni pëpe
1Pi 5:1 **w.** nga gloire so a yeke fa ni
Kus 17:27; 1aC 9:19, 21, 22; aËp 3:6;
1Tm 6:6; aHb 3:14; 4:1; 6:4; 10:26; 12:8;
Jac 1:12; Apc 9:6.
WARA GO, 2aC 7:2 e **w.** na ndo ti zo oko pëpe
2Pi 2:3 **w.** na lege ti atënë so a ba yâ
2aC 12:17, 18.
WARA MBAGE NA, aCl 1:12 **w.** ye ti héritier
WARA NGANGU, Kus 28:15.
WASARANGO YE, 1Pi 4:19.
WASIOKPARI, Mt 11:19 kamarade ti a**w.**
Lc 15:2 Koli so ayamba a**w.** na lo te
Lc 15:7 ngia na yayu, **w.** oko achangé
Lc 18:13 sara nzoni bê na mbi **w.**
Jn 9:31 E hinga Nzapa amä a**w.** pëpe
aRm 5:8 e ngbâ a**w.**, Christ akui
aRm 5:19 kengo yanga ti oko, azo aga a**w.**
1Tm 1:9 A sigigi na ndia ndali ti a**w.**
1Tm 1:15 Christ Jésus aga ti sö a**w.**
aHb 7:26 kota prêtre akangbi na a**w.**
Jac 5:20 sara si **w.** achangé sioni lege
1Pi 4:18 nga **w.** ayeke duti na ndo wa?
WÂ SO AGBI YE, aHb 12:29.
WATAKA, Mt 24:24 Teti aChrist ti **w.**
Lc 3:14 bi tënë ti **w.** na li ti zo pëpe
2aC 11:13 azo so ayeke abazengele ti **w.**
Mt 26:59; aGl 2:4; 1Jn 4:6.
WA TI, Mt 10:25 **w.** da ni Béelzéboub
Mt 21:40 Tongana **w.** yaka ti vigne
Mt 25:21 duti na ngia legeoko na **w.** mo
aRm 14:4 gbele **w.** lo si lo luti wala lo tï
aCl 4:1 ala yeke nga na **W.** ala na yayu
2Pi 2:1 juska ti ke **w.** ala so avo ala
Jude 4 Lo oko so ayeke **W.** e nga
Mt 9:38; 13:27; 20:1; 21:33; 24:43;
Lc 12:45; aËp 6:9; aCl 3:22; 1Tm 6:1; Tt 2:9.
WÂ TI BEKPA, Mt 24:27 **w.** so alondo na Tö
Lc 10:18 Satan atï awe tongana **w.**
Apc 11:19 a**w.** aza, ago atoto
Apc 4:5; 8:5.
WATO, Mt 10:36 fade a**w.** ti zo ayeke azo ti da
Mt 13:39 **W.** so alû asioni pere, Zabolo
Lc 21:15 a**w.** ti ala kue so abungbi oko
aRm 12:20 nzara asara **w.** ti mo, mû kobe
1aC 15:25 azia a**w.** kue na gbe ti gere
1aC 15:26 kuâ, ndangba **w.**, fade a futi lo
1Tm 5:14 mû lege pëpe na **w.** ti zonga e
Jac 4:4 kamarade na dunia **w.** ti Nzapa
1Pi 5:8 **w.** ti ala Zabolo atambela
Mt 22:44; aRm 11:28.
WATOKUA, Mt 11:10 tokua **w.** ti mbi kozo
WATO-TI-CHRIST, 1Jn 2:18 a**w.** mingi aga
1Jn 2:22; 4:3; 2Jn 7.
WAYERE, Lc 4:18 fa nzoni tënë na a**w.**
Jn 12:8 a**w.** ayeke ngbâ lakue na ala
2aC 6:10 a bâ e tongana a**w.**
2aC 8:9 lo ga **w.** ndali ti ala
Jac 2:5 Nzapa asoro a**w.** ti ga
Mt 11:5; Mc 12:43.
WAZIBA, Mt 15:14 a**w.** so afa lege na mba
Mt 23:24.
WEN, 1Tm 4:2 yingo-ti-hinga, a zö ni na **w.**
Apc 2:27; 12:5.
WOKO, Mt 26:41 yingo aye, me mitele a**w.**

aRm 8:26 amû maboko na ndo so e **w.**
1aC 1:25 ye ti Nzapa so a**w.**, ngangu
1aC 12:22 amembre so a bâ a tene ala **w.**
1aC 15:43 A lu ni tere so a**w.**, a zingo ni
2aC 12:9 ngoi so mo **w.**, ngangu ti mbi
1aT 5:14 ala mû maboko na azo so a**w.**
aHb 4:15 bâ mawa ti e na ando so e **w.**
Lc 4:18.

WOKO KUE, aRm 4:19 lo bâ so tere ti lo a**w.**

WOKONGO, Kus 14:15 e yeke na a-oko **w.**
aRm 15:1 yô a**w.** ti ala so ngangu pëpe

WOKONGO YE, 1aC 1:27 Nzapa asoro a**w.**

WOKO TERE NA GBE TI, aRm 10:3 **w.** Nzapa
aRm 13:1 âme kue a**w.** azo ti komande
aËp 5:22 Zia awali a**w.** akoli ti ala
aËp 5:24 congrégation a**w.** Christ
aCl 3:18 Awali, ala **w.** akoli ti ala
Tt 2:5 awali, **w.** akoli ti ala
aHb 13:17 ala **w.** ala so amû li ni
1Pi 2:13 **w.** aye so azo azia: wala gbia
1Pi 3:1 awali, ala **w.** akoli ti ala, si
1Pi 5:5 amaseka-koli a**w.** ambakoro
Lc 2:51; 10:20; 1aC 14:34; aCl 2:20;
1Tm 3:4; Tt 3:1; aHb 12:9.

WOKO YÂ TI, Kus 24:23 ti **w.** kanga ti lo kete

WOMUA, Lc 20:47 Ala hunzi aye ti ada ti a**w.**
Lc 21:2 lo bâ **w.** so abi lê ti nginza use
1Tm 5:3 Mo ne a**w.** so ayeke a**w.** biani
Jac 1:27 ti bâ lege ti anyindu na a**w.**
Apc 18:7 gbia-wali, mbi yeke **w.** pëpe
Mc 12:43; Lc 18:3; 1aC 7:8.

WU, 2aC 9:10.

WUMA, aRm 11:20.

WU MINGI, Mt 24:12 sioni ayeke **w.**
aRm 5:15 kota nzobe ti Nzapa a**w.**
aRm 6:1 si kota nzobe ti Nzapa a**w.**?
2aC 1:5 pasi so e bâ ndali ti Christ a**w.**
2aC 8:7 ala **w.** na yâ ti mabe
aRm 15:13; aPh 1:9.

WUNGO, Apc 7:4 **w.** ti ala so a kpo nzoroko na
Apc 7:9 so a diko **w.** ti ala pëpe
aRm 9:27; Apc 5:11; 20:8.

WUNGO KUE, aRm 11:12 **w.** ti ala aga na

WUNGO TERE, aHb 4:3 e lï na yâ ti **w.** ti lo
aHb 3:11.

WU PUPU, 2aT 1:7 **w.** na ngoi so Seigneur

WUSUWUSU, Lc 23:2 bi **w.** na yâ ti mara ti e
Kus 4:25 amara alondo na **w.**
Kus 19:40 azo so ayeke sara **w.** so
Kus 21:34 ndali ti **w.** ni so
1aC 14:33 Nzapa ayeke Nzapa ti **w.** pëpe
1aC 14:40 ye atambela na yâ ti **w.** pëpe
Lc 21:9; Kus 19:29; 2aC 6:5; 12:20; 1aT 5:14;
Jac 3:16.

WU TERE, Apc 14:11.

Y

YÂ, Lc 11:39 **y.** ti bê asi na nzara ti gbu aye
aRm 7:22 Na **y.** ti bê ti mbi
aRm 16:18 ala yeke angbâa ti **y.** ti ala
2aC 4:16 zo ti e ti **y.** ni akiri fini
aËp 3:16 zo ti **y.** ni ti ala akpengba
aPh 3:19 nzapa ti azo so ayeke **y.** ti ala
1Tm 5:23 vin kete ndali ti **y.** ti mo
Mt 12:40; Jn 3:4; 1aC 6:13.

YÄ, Mt 23:12 Zo so a**y.** iri ti lo, a sara lo kete
Kus 5:31 Nzapa a**y.** lo Kota Mokonzi
aPh 2:9 Nzapa a**y.** lo na kota ndo
Jac 1:9 agonda tere ndali ti so a **y.** lo
1Pi 5:6 tongaso si lo **y.** ala na nduzu
Mt 11:23; Kus 2:33.

YAKA, Mt 13:38 **Y.** ni ayeke dunia so
Jn 4:35 bâ a**y.**, akobe ni abe
1aC 3:9 ala yeke **y.** ti Nzapa
Mt 13:44; 19:29; 24:18, 40.

YAKA TI VIGNE, Mt 20:1 mû ala na kua ti **y.**
Lc 20:9 Mbeni koli afâ **y.**
Mt 21:28.

YAMBA, Mt 25:35 ala **y.** mbi nzoni
Mc 9:37 Zo so a**y.** mbeni oko ti akete
Lc 15:2 Koli so a**y.** awasiokpari
Jn 1:11 azo ti kodoro ti lo a**y.** lo pëpe
aRm 12:13 lege ti **y.** agene
aRm 14:3 teti Nzapa a**y.** zo so awe
aRm 15:7 **y.** tere tongana Christ a**y.** e
1Tm 5:10 lo **y.** agene
Jac 2:25 Rahab a**y.** awatokua
1Pi 4:9 **y.** tere na popo ti ala
Mc 10:15; aRm 14:1; 16:2; aPh 2:29;
1aT 2:13.

YANDA, Kus 15:20 aye so aga sioni ndali ti a**y.**
1aC 8:4 **y.** ayeke ye oko pëpe
2aC 6:16 temple ti Nzapa na a**y.**?
1Jn 5:21 Amolenge, kpe lege ti a**y.**
Kus 7:41.

YANDO, Mt 3:3 Mbeni zo adekongo na **y.**
aHb 11:38 Ala hon kirikiri na **y.**
Apc 12:6 Wali ni akpe ague na **y.**
Lc 1:80.

YANGA, Mt 15:8 ala gonda mbi na **y.** senge
Mt 16:18 **y.** ti Hadès ahon pëpe na
Lc 6:45 tënë so asi bê si asigigi na **y.**
Lc 19:22 ngbanga na lege ti tënë ti **y.** ti
aRm 3:19 tongaso si **y.** kue akanga
aRm 10:10 na **y.** si mbeni zo afa tënë
1Tm 5:12 nene ni pëpe kozo **y.** so ala mû
aHb 13:15 lengo ti **y.** so afa iri ti lo
1Pi 2:22 tënë ti handango zo na **y.** pëpe
1Pi 3:10 bata **y.** na tënë ti handango zo
Apc 14:5 tënë ti mvene na **y.** ti ala pëpe
1aC 12:10; 14:13; Apc 3:16.

YANGA AKANGA, Mt 9:32; 12:22; Lc 1:22.
YANGA-DA, Apc 3:20 mbi luti na **y.**
Mt 24:33; 25:10; 1aC 16:9.
YANGA NDE NDE, 1aC 13:8 a**y.**, a hunzi
1aC 14:5 kota ahon zo so atene a**y.**
1aC 14:6.
YANGA NI AYEKE USE, aHb 4:12 épée so **y.**
YANGA SO A MÛ, Kus 26:12; 1aC 7:17;
1aT 4:2.
YANGA TI AKODORO, Apc 7:9.
YANGA TI ARCHE, aHb 9:5 achérubin ti **y.**
YANGA TI BONGO, Mt 9:16, 20; 23:5;
Mc 2:21; 6:56; Lc 5:36.
YANGA TI GBAGBA, Mc 14:68 nduru na **y.**
Kus 12:14 Pierre aluti na **y.**
Lc 16:20.
YANGA TI GBATA, aHb 13:12.
YANGA TI KODORO, Mt 26:73 tene na **y.** ni
Kus 2:6 na sarango tënë na **y.** ti lo wani
1aC 13:1 mbi sara tënë na a**y.** ti a-ange
1aC 14:22 a**y.** fâ ndali ti azo so amä na bê
1aC 14:19.
YANGA TI NGU, Mt 13:2; Kus 21:5; 27:39.
YANGA USE USE PËPE, 1Tm 3:8.
YAPU, aRm 10:2 ala **y.** na kusala ti Nzapa, me
2aC 8:8 ala so a**y.** na sarango ye
aGl 1:14 mbi **y.** na batango angobo ti
Tt 2:14 ala **y.** ti sara anzoni kusala
aHb 6:11 e ye si ala **y.** nga
1aC 12:31; 14:1; 2aC 8:17, 22; aPh 3:6;
1Pi 3:13; Apc 3:19.
YÂ TI LI, aHb 8:10 zia andia ti mbi na **y.** ti ala
aRm 14:5.
YÂ TI LI SENGE, aRm 1:21 tënë ti ala afa so **y.**
YÂ TI NDO, aRm 15:23; 2aC 10:15.
YAYU, Jn 3:13 zo ade ague na **y.** pëpe, gi lo
Kus 2:34 David amontê na **y.** pëpe
1aC 15:49 kpa lo so ayeke ti **y.**
aÉp 2:6 duti legeoko na Christ na **y.**
aPh 3:14 futa ti iringo ndo ti gue na **y.**
aHb 3:1 a iri ala nga ti gue na **y.**
aHb 8:5 gbede ti aye ti **y.**
aHb 12:22 Hoto ti Sion, Jérusalem ti **y.**
2Pi 3:5 giriri a**y.** ayeke dä nga
2Pi 3:10 a**y.** ayeke hon hio tongana toto
2Pi 3:13 afini **y.** na fini sese
Apc 12:7 bira alondo na **y.**: Michel
Apc 19:11 bâ **y.** alungula, na vuru mbarata
Mt 11:11; 24:35; Lc 17:24; Jn 3:12; aÉp 1:20;
2Tm 4:18; aHb 9:23.
YE, Mt 10:37 a**y.** babâ ti lo ahon mbi
Jn 5:20 Babâ ni a**y.** Molenge ni mingi
Jn 15:19 dunia a**y.** ye so ayeke ti lo
Jn 21:17 mo **y.** mbi mingi?
aRm 7:21 Tongana mbi **y.** ti sara ye so
aRm 9:18 sara nzoni bê na zo so lo **y.**
1aC 4:19 tongana Jéhovah a**y.** mbi si
1aC 7:3 koli amû **y.** ti wali ti lo na lo
1aC 7:12, 13 wali ni a**y.** ti ngbâ
1aC 13:5 ndoye agi pëpe a**y.** so anzere
aPh 1:17 ala **y.** ti mû vundu na mbi
aPh 2:4 zia lê nga na ndo ti a**y.** ti amba
aPh 2:21 gi a**y.** so agbu bê ti ala wani
2Tm 3:3 a**y.** amba ti ala zo pëpe
Jac 4:15 Tongana Jéhovah a**y.**, e sara
Apc 3:19 **y.** ala mingi, mbi suku na ala
Apc 22:17 zo so a**y.**, zia lo nyon ngu
Jn 11:3; 12:43; 1aC 16:22; 2aC 7:15;
aPh 1:23; 1aT 2:15; Tt 3:15.
YE ASARA LI TI, Jn 10:20 nga **y.** lo
1aC 14:23 ayeke tene ande so **y.** ala
2Tm 3:9 azo kue hinga tënë ti **y.**
YEDA, Lc 11:48 nga ala **y.** na ni
Lc 16:31 ala lingbi pëpe ti **y.** na tënë ni
Kus 8:1 Saul, lo **y.** na fango Étienne
aRm 5:7 peut-être mbeni zo a**y.** ti kui
2aC 5:11 ngbâ ti ga na zo ti **y.** na tënë
2aC 6:1 **y.** na kota nzobe ti Nzapa
2aC 9:13 ala **y.** na nzoni tënë
aGl 3:17 mbele so Nzapa a**y.** na ni ândö
aPh 4:9 manda ni, ala **y.** na ni
Phm 21 mbi mä na bê so mo yeke **y.**
aRm 6:17; 2aC 1:13; 10:18; 13:7.
YEDA PËPE, Lc 23:51 Koli so a**y.**
1aC 9:27 mbi ga zo so a **y.** na lo
aHb 10:6 **y.** na a-offrande so a zö
2aC 13:7; 1Pi 3:1; 4:17.
YE GINGO TËNË, Tt 1:7 ngbâ ti sämba so a**y.**
1Tm 3:3.
YE GI TI, Kus 27:42 aturugu ni a**y.** fâ
1Tm 6:9 ala so a**y.** ga azo ti mosoro
YEKE DÃ, Kus 5:17 secte ti aSadducéen a**y.**
Kus 17:28 lege ti lo e yeke na fini na e **y.**
aRm 13:1 komandema a**y.** ndali ti Nzapa
Apc 4:11 ye so bê ti mo aye si aye ni a**y.**
YEKE DÃ PËPE, aCl 2:5 atâa so mbi **y.**
1aC 5:3; 2aC 10:1, 11; aPh 1:27; 2:12.
YEKE TI, aRm 14:8 e kui, e **y.** Jéhovah
YE KIRIKIRI, 1Tm 3:2.
YE MINGI, Lc 7:2; aÉp 5:29; 2Tm 1:4.
YE NA NDO NI, Mt 25:27 ye na mbeni **y.**
YENGI, Mt 24:29 angangu ti yayu ayeke **y.**
aHb 12:26 toto ti go ti lo a**y.** sese
Mt 21:10; Lc 6:48.
YE NGINZA MINGI, Lc 16:14 A-Farizien a**y.**
YENGI PËPE, 2aC 1:7 beku na ndo ti ala a**y.**
aCl 2:5 mabe ti ala na Christ a**y.**
aCl 2:7 ala **y.** na yâ ti mabe

1aT 3:3 si aye ti vundu so a**y.** zo
1aT 3:13 sara si bê ti ala a**y.**
aHb 10:23 e gbu ngangu, e **y.**
aHb 12:28 royaume so a lingbi ti **y.**
YENGI TERE, 2aC 4:8 e lingbi lakue ti **y.** ti e
YENGO TERE TI AITA, aRm 12:10; aHb 13:1.
YE NI, aPh 4:8 ye kue so alingbi ti **y.**
YE OKO PËPE, 1aC 1:28 asoro ye so ayeke **y.**
1aC 8:4 yanda ayeke **y.** na yâ ti dunia
YE PEKONI, Kus 26:10 a ye ti fâ ala, mbi **y.**
YERE, 2aC 8:9 azo ti mosoro na lege ti **y.** ti lo
Apc 2:9 Mbi hinga **y.** ti mo
YE SO ABUBA, aRm 8:21 ngbâa ti **y.**
aGl 6:8 fade lo yeke ko **y.** awe
2Pi 2:19 ala yeke angbâa ti a**y.** awe
YE SO AFA ATENE, Kus 25:7 ti fa a**y.** atënë
2aC 1:22 lo mû na e **y.** ye so ayeke ga
2aC 5:5 mû na e **y.** ye so ayeke si biani
aHb 11:1 Mabe ayeke fango na gigi **y.**
YE SO ANE, aGl 6:2 ala ngbâ ti yô a**y.** ti amba
1Jn 5:3 acommandement ti lo **y.** pëpe
YE SO ASI NA, aHb 10:33.
YE SO ATIA, 2aC 8:14 akanga lê ti **y.** azo so
Jac 2:16 ala mû na lo pëpe a**y.** lo
YE SO AYEKE MBILIMBILI PËPE, 1Jn 5:17;
Apc 22:11.
YE SO AYEKE TI, aRm 13:7 mû na azo **y.** ala
YE SO BÊ . . . AYE, Mt 6:10 **y.** ti mo na sese
Lc 22:42 **y.** ti mbi pëpe, me **y.** ti mo
Jn 5:30 gi **y.** ti mbi pëpe, me **y.** ti lo
Jn 8:44 ala sara a**y.** ti babâ ti ala
Kus 20:27 mbi fa na ala **y.** ti Nzapa
aRm 12:2 si ala hinga **y.** ti Nzapa
aËp 5:17 ti hinga wala **y.** ti Jéhovah
aCl 1:9 tâ hingango ye ti **y.** ti Nzapa
aHb 10:10 Na lege ti **y.** ti lo, e ga
1Jn 2:17 zo so asara **y.** ti Nzapa
Apc 4:11 ndali ti **y.** ti mo si aye ni
Mt 7:21; Jn 6:39.
YE SO LÊ ABÂ, 2aC 5:12 pika kate ndali ti **y.**
2aC 10:7 ala yeke bâ gi **y.**
Jn 7:24
YE SO NDIA AHUNDA, Lc 1:6; aHb 9:10.
YE TI, Mt 25:14 zia a**y.** lo na tïtî ala
1Pi 5:3 ala so ayeke a**y.** Nzapa
Mt 19:21; Lc 14:33.
YE TI AMOLENGE, aGl 4:3, 9; aCl 2:8.
YE TI BIRA, aRm 6:13 amembre tongana a**y.**
aRm 13:12 zia e yü a**y.** ti lumière
2aC 6:7 a**y.** ti mbilimbili na maboko ti e
2aC 10:4 A**y.** ti e ayeke ti mitele pëpe
aËp 6:11 yü a**y.** kue
YE TI BUBA, 1aC 1:18 keke ti pasi, **y.**
1aC 1:20 ndara ti dunia aga **y.**
1aC 1:23 Christ na ndo ti keke, **y.**
1aC 1:25 **y.** ti Nzapa na ndara ahon
1aC 3:19 Ndara ti dunia ayeke **y.**
1aC 1:27; 2:14.
YE TI DONGO BÊ, aHb 2:4 **y.**, kusala nde nde
Kus 2:22
YE TI HÉRITIER, aËp 1:14 e yeke wara **y.**
aCl 1:12 **y.** ti azo so ayeke nzoni-kue
1Pi 1:4 **y.** so alingbi ti buba pëpe
aËp 5:5; aHb 9:15; 1Pi 3:9.
YE TI HON NI AYEKE DÄ PËPE, aPh 3:8.
YE TI KAMENE, Kus 5:41 **y.** ndali ti Jésus
1aC 14:35 **y.** tongana wali asara tënë
1aT 2:2 a sara **y.** na e
Lc 18:32; Kus 14:5; aRm 1:26, 27; 1aC 11:6;
aËp 5:4.
YE TI KANGANGO NA LI, 1aC 11:15.
YE TI LI TI LO, Tt 1:7.
YE TI MAWA, aRm 2:9.
YE TI MAYELE, Kus 7:19 sara **y.** na mara ti e
YE TI NDIMA, Mt 14:26; Mc 6:49; Lc 1:22;
24:23; 2aC 12:1.
YE TI NGANGU, Kus 8:3 Saul asara **y.** mingi
2aC 12:10 na yâ ti a**y.** so a sara na mbi
2aT 1:4; 2Tm 3:11.
YE TI NGINZA, Jac 5:5; Apc 18:7.
YE TI NZAPA, 1Pi 2:9 azo so ayeke ga **y.** wani
YE TI NZONI, Lc 6:32 **y.** wa ala wara
aRm 12:21 hon ndo ti sioni na **y.**
aGl 6:10 e sara **y.** na azo kue
Lc 6:34; Jn 5:29; 2aT 1:11.
YE TI PEKO, aRm 5:18 **y.** ti faute ti zo oko
YE TI PENGO NA LÊ TI KOBE, Mt 3:12;
Lc 3:17.
YE TI PIKANGO GERE, aPh 1:10 ga pëpe **y.**
YE TI SALETÉ, Mt 24:15 **y.** asara si ye abuba
Lc 16:15 bâ na nene ni, **y.** na lê ti Nzapa
aRm 14:14 **y.** tongaso ayeke dä pëpe
Apc 17:4 mbeni kopo ti lor so asi na a**y.**
Apc 17:5.
YE TI SIONI, Lc 23:4 wara **y.** na koli so pëpe
YE TI VUNDU, Mt 24:21 kota **y.** so ade ti si
Jn 16:33 a**y.** asi na ala, ala gbu ngangu!
aRm 12:12 ala gbu ngangu na yâ ti a**y.**
1aC 7:28 mariage awara a**y.** na yâ mitele
2aC 1:4 lo so adë bê ti e na yâ ti **y.** kue
2aC 4:17 **y.** aninga pëpe nga a yapu
1aT 1:6 ala yeda na tënë ni na yâ ti a**y.**
2aT 1:6 kiri vundu na azo so asara **y.**
1Tm 6:10 kpo tere ti ala na a**y.** mingi
aHb 10:33 a zonga ala na asara **y.** na ala
aHb 11:37 ye atia ala, ala yeke na yâ ti **y.**
1Pi 2:19 kanga bê na gbe ti a**y.**
Apc 2:10 a**y.** asi teti lango bale-oko

Apc 7:14 ala so asigigi na yâ ti kota **y.**
Mc 4:17; Kus 7:10; 14:22; 20:23; aRm 2:9; 5:3; 8:35; 2aC 6:4; aCl 1:24; 1aT 3:3.
YE TI YONGO LAMPE, aHb 9:2; Apc 1:12, 13, 20; 2:1.
YE TI ZIANGO BÊ DÄ PËPE, 1Tm 6:17.
YINGO, Mt 5:3 hinga ala na bezoin aye ti **y.**
Mt 26:41 **y.** aye, me mitele awoko
Lc 24:39 **y.** ayeke na mitele na bio pëpe
Jn 4:24 Nzapa ayeke **Y.**, voro lo na **y.**
Kus 2:17 tuku **y.** ti mbi na ndo ti azo nde
aRm 8:6 bingo bê na **y.** aye ti tene fini
aRm 8:11 **y.** ti lo so azingo Jésus na kuâ
aRm 8:16 **Y.** wani afa na **y.** ti e so e yeke
aRm 11:8 Nzapa amû **y.** ti kota lango
1aC 2:10 **y.** ayeke gi nda ti aye kue
1aC 2:13 atënë ti **y.** ti fa nda ti aye ti **y.**
1aC 15:44 a zingo ni tere so ayeke ti **y.**
2aC 3:6 kuâ, me **y.** amû fini
2aC 3:17 **y.** ti Jéhovah dä, liberté ayeke
aËp 2:22 Nzapa aduti dä na lege ti **y.**
aËp 6:12 e yeke tiri na asioni **y.**
aËp 6:17 épée ti **y.** ayeke tënë ti Nzapa
2Tm 1:7 amû na e **y.** ti mbeto pëpe
1Pi 2:5 a ngbâ ti leke ala ti ga da ti **y.**
1Pi 3:19 tö mbela na a**y.** na da ti kanga
Apc 22:17 **Y.** na wali atene: Ga!
Jn 16:13; aRm 1:11; 7:14; 1aC 15:45; aGl 5:22; 6:1; 1Pi 3:18.
YINGO-TI-HINGA, aRm 9:1 **y.** afa na mbi
1aC 10:29 **y.** ti mbeni zo si afâ ngbanga
1Tm 1:19 na batango nzoni **y.**
1Tm 4:2 ala so **y.** ti ala amü mo bâ
aHb 9:14 sukula **y.** ti e ti zi akusala
Kus 23:1; 1aC 8:12; 2aC 1:12; 1Pi 3:16, 21.
YINGO TI NZAPA, Mt 3:16 **y.** azu tongana
aRm 8:9 tongana biani **y.** aduti na ala
1aC 2:11 ahinga aye ti Nzapa pëpe, gi **y.**
1aC 3:16 **y.** aduti na popo ti ala?
aCl 1:8 lo si afa na e ndoye so **y.**
2Tm 3:16 sara Mbeti ti Nzapa na gbe ti **y.**
YINGO VULU, Mt 1:18 amû ngo na lege ti **y.**
Mt 12:32 so asara sioni tënë na tere ti **y.**
Lc 3:22 **y.** aga tongana kolokoto
Jn 14:26 wamungo maboko, **y.**
Kus 2:4 Ala kue asi na **y.**
Kus 7:51 ala sara ngangu-li na **y.**
Kus 11:16 fade a batize ala na **y.**
1aC 6:19 tere ayeke temple ti **y.**
aËp 4:30 mû vundu na **y.** ti Nzapa pëpe
aHb 6:4 ala so awara **y.**
2Pi 1:21 **y.** afa lege na ala
Mt 3:11; Mc 13:11; Kus 20:28.
YÔ, aRm 11:18 mo **y.** gunda ti keke ni pëpe
aRm 15:1 a lingbi e **y.** awokongo
aGl 6:5 zo oko oko a**y.** kungba ti lo
aRm 13:4; aHb 9:28; 13:13.
YO, Mt 23:5 Ala sara si yanga ti bongo a**y.**
YÔ MBAGE, Apc 18:4 **y.** ti asiokpari ti lo pëpe
YOMBO, Mt 26:7; Lc 7:46; Jn 11:2.
YONGO NI NA NDUZU, aRm 8:39.
YONGORO, aCl 1:21 ândö **y.** na Nzapa
2aC 5:9; aËp 2:12; 4:18.
YONGORO BONGO, Lc 15:22 ala ga na **y.**
Lc 20:46 ascribe aye ti yü a**y.** ti fono
Apc 7:14 ala sukula **y.** ti ala si a vuru
Mc 16:5; Apc 6:11; 7:9, 13.
YÔRO GO, aPh 3:13 **y.** ti mbi na aye na dawa
YÔRO TERE, 2Pi 2:20 kiri a**y.** ti ala na yâ ni
YÔRO YANGA NA, 2aT 3:11 **y.** atënë so abâ
1Tm 5:13 ala yeke **y.** atënë ti ambeni zo
1Pi 4:15 **y.** yâ ti tënë ti azo
YÜ, Mc 15:17 Ala **y.** na lo bongo ti bengba
Lc 16:19 lo yeke **y.** gi bengba bongo so
aCl 3:12 ala **y.** tâ bango mawa ti zo
YÜ BONGO, Mt 6:29; Apc 3:18; 4:4; 7:9; 11:3.
YUNGO BONGO, 1Tm 2:9 **y.** so ayeke nzoni

Z

ZA, Mt 5:16 lumière ti ala a**z.** na gbele azo
Lc 17:24 wâ ti bekpa so ayeke **z.**
2aC 3:18 lê ti e ayeke **z.** tongana ti tatara
2Tm 1:6 matabisi so a**z.** tongana wâ
Kus 9:3.
ZABOLO, Jn 8:44 Ala yeke ti babâ ti ala **Z.**
aËp 4:27 nga ala zia ndo na **Z.** pëpe
aËp 6:11 ke amayele ti **Z.**
aHb 2:14 lo neka **Z.**
Jac 4:7 me ala ke **Z.**, fade lo kpe
1Pi 5:8 Wato ti ala **Z.** atambela
1Jn 3:8 ti futi akusala ti **Z.**
Apc 12:12 Mawa ngbanga ti so **Z.** azu na
Apc 20:2 **Z.** na Satan, na lo kanga lo
Mt 4:1, 8; 25:41; Jn 13:2; Jude 9.
ZABULON, Apc 7:8.
ZACHARIE 2, Lc 11:51 mënë ti **Z.** so a fâ lo
ZACHARIE 5, Lc 1:5, 12, 18, 40, 67.
ZACHÉE, Lc 19:2, 5, 8.
ZA LUMIÈRE, 2aC 4:6 **z.** na ndo ti bê ti e
ZANGO, Kus 26:13 lumière so ahon **z.** ti lâ
aPh 2:15 su tongana aye ti **z.**
aHb 1:3 Lo yeke **z.** ti gloire ti Nzapa
Lc 12:35.
ZA WÂ, aRm 1:27 nzara ti tere a**z.** ngangu
ZA YANGA, aRm 10:21 ake yanga na so a**z.**
ZAZA, Jn 2:15 mû akamba lo leke na **z.**
ZE, Apc 13:2.
ZÉBÉDÉE, Mt 4:21; Lc 5:10; Jn 21:2.
ZENDE, 1aC 4:13 e ga tongana a**z.** ti dunia so
aPh 3:8 mbi bâ ni tongana gbâ ti a**z.**

ZENDO, aRm 4:13 **z.** so lo yeke duti héritier
aRm 9:4 kusala nga na a**z.** ayeke ti ala
2aC 7:1 so e yeke na a**z.** so, zia e
aGl 3:29 ahéritier ngbanga ti mbeni **z.**
aHb 6:12 na lege ti mabe awara a**z.** so
aHb 8:6 mbele so aluti na ndo ti a**z.** so
aHb 11:39 bâ gango tâ tënë ti **z.** ni pëpe
2Pi 3:13 na lege ti **z.** ti lo, e yeke ku
Kus 2:39; aRm 4:14; aGl 3:16; aHb 11:13.
ZERE, aGl 4:14 ala **z.** mbi ndali ni pëpe
ZI, Mt 13:41 a-ange a**z.** na yâ ti royaume
Mt 18:18 ye so a **z.** ni na yayu
Mt 26:28 ndali ti azo ti tene a**z.** asiokpari
Lc 6:37 ngbâ ti **z.** tënë na li ti azo
Lc 24:21 koli so ayeke **z.** azo ti Israël
Jn 8:32 tâ tënë ayeke **z.** ala
Kus 19:9 lo **z.** adisciple ni yamba
Kus 23:27 mbi si hio tongaso, mbi **z.** lo
aRm 6:18 a **z.** ala na gbe ti siokpari awe
aRm 7:2 koli ni akui, a **z.** lo na gbe ti
aRm 8:21 a yeke **z.** création gbe ti ngbâa
1aC 5:7 Ala **z.** ngbene mama ti mapa ni
1aC 5:13 ala **z.** zo ti sioni na popo ti ala
1aC 7:27 na mbeni wali? Zia ti gi ti **z.**
2aC 1:10 lo yeke kiri ande ti **z.** e
2aC 3:10 a mû gloire na ni, a **z.** gloire ni
aGl 4:15 **z.** tâ lê ti ala ti mû na mbi
aËp 1:7 a **z.** e na lege ti mënë ti lo
aËp 1:18 lê ti bê ti ala a**z.** ti bâ ndo nzoni
aËp 2:15 lo **z.** ye so adü kengo tere
aPh 1:23 mbi ye ti tene a **z.** mbi nga
aCl 1:14 a **z.** e na lege ti ngere so a futa
aCl 2:15 lo **z.** aye na tere ti angorogbia
1aT 1:10 a**z.** e na gbe ti ngonzo so
2Tm 4:6 ngoi ti **z.** mbi aga nduru awe
aHb 2:15 **z.** ala kue so a mû ala na ngbâa
aHb 9:12 lo wara lege ti **z.** e teti lakue
aHb 9:15 ti **z.** ala na yâ ti kengo ndia
aHb 10:20 fini lege so lo **z.** ndali ti e
aHb 11:35 ke ti tene a futa ngere ti **z.** ala
2Pi 2:9 Jéhovah ahinga ti **z.** na tara
Apc 1:5 **z.** e na yâ ti asiokpari na lege ti
Mt 27:21; Kus 3:13; 12:11; aRm 8:2, 23;
aGl 4:5.
ZIA, Mt 19:29 zo kue so a**z.** babâ ti lo, mama
Mt 24:51 se lo na lo **z.** lo na popo ti
Mt 27:46 mo **z.** mbi ngbanga ti nyen?
Lc 12:48 a**z.** ye mingi na lo, a hunda
Jn 15:16 Mbi **z.** ala ti tene ala lë lengo
Kus 10:42 Nzapa a**z.** lo wafango ngbanga
Kus 14:23 **z.** a-ancien na yâ acongrégation
Kus 17:26 lo **z.** angoi so lo fa awe
Kus 17:31 **z.** mbeni lango ti fâ ngbanga
aRm 9:29 Jéhovah a**z.** ngongoa na e pëpe
aRm 13:1 Nzapa a**z.** ala na ando nde nde
1aC 5:9 **z.** ti sara songo na azo ti
aPh 3:7 mbi dö mbi **z.** ndali ti Christ
2aT 3:14 **z.** ti sara songo na lo
1Tm 2:7 a **z.** mbi wafango tënë
Tt 1:5 mo **z.** azo tongana a-ancien
aHb 1:2 Molenge, so Lo **z.** lo héritier
Mt 11:27; Kus 6:3; 18:2; 2Tm 1:11; aHb 5:1;
8:3.
ZIA BÊ KUE, aPh 3:3 **z.** na ndo ti mitele pëpe
2aT 3:4 e **z.** na ala, so yanga so e mû
aHb 6:11 **z.** na ndo beku so juska nda ni
2aC 9:4.
ZIA BÊ NA, 2aC 1:9 e **z.** e wani pëpe
1Pi 4:11 zo so a**z.** ngangu so Nzapa
ZIA FINI NA LÊ TI KUÂ, aRm 16:4.
ZIA GERE, 1Pi 1:20 kozo si a **z.** ti dunia
Apc 13:8 ngoi so a **z.** ti dunia
Mt 25:34; Jn 17:24; aËp 1:4; aHb 4:3.
ZIA IRI, aHb 12:23 so a **z.** ti ala na yayu
ZIA IRI NA MBETI, Lc 2:1.
ZIA KAMBA, Jac 3:3 **z.** na yanga ti ambarata
ZIA . . . KPÔ, Kus 5:38.
ZIA LEGE NA, aHb 6:3 tongana Nzapa a**z.** ni
Lc 4:41; Kus 19:30; 28:4.
ZIA LEGE TI, 2Pi 2:14 ala **z.** siokpari gbä
ZIA LÊ NA NDO TI ZO, 2aT 3:14 ala **z.** nzoni
ZIA MBETO NA BÊ, Kus 4:29 atënë ti **z.** ti e
Kus 9:1 Saul, angbâ ti **z.** na adisciple
ZIA NA GBELE, 2aC 5:9 e **z.** e ti nzere na lo
1Tm 4:7 **z.** mo ti gbu tënë ti Nzapa
Mt 12:4; Lc 6:4.
ZIA NA MABOKO, Lc 16:11 zo wa si a**z.** ti ala
1aT 2:4 lo **z.** ti e ti bata nzoni tënë
1Pi 4:19 **z.** ti Wasarango ye âme ti ala
aRm 3:2; 1aC 9:17; aGl 2:7; Tt 1:3.
ZIA NA SESE, aRm 13:2 ake ye so Nzapa a**z.**
aRm 10:3.
ZIA NA TÎTÎ, 2aC 5:19 lo **z.** e tokua
2Tm 2:2 aye so, mo **z.** azo
ZIA NDE, 2Tm 2:21 ta so a **z.**
ZIA NDO, Mt 14:13.
ZIA ZO NA LEGE, aRm 15:24.
ZI NA LI, aRm 6:7 a **z.** siokpari ti lo
ZINGIRI, Kus 12:7 a**z.** ni azi na maboko ti lo
aËp 6:20 tongana lembe na yâ ti a**z.**
aPh 1:13 azo ahinga mbi yeke na yâ ti **z.**
aCl 4:3; aHb 11:36.
ZINGO, Mt 28:7 tene, a **z.** lo na kuâ
Lc 4:18 fa na angbâa tënë ti **z.** ala
Lc 20:37 akuâ ayeke **z.**, Moïse kue afa
Lc 21:28 ngoi ti **z.** ala aga nduru awe
Jn 11:11 gue ti **z.** lo na lango
Kus 2:24 a**z.** lo na kuâ na zingo akamba
Kus 24:15 **z.** azo ti mbilimbili na ti

aRm 13:11 ngbonga ti **z.** na lango
1aC 15:34 Ala **z.**, zia li ti ala aga dä
1aC 15:44 a **z.** ni tere so ayeke ti yingo
2aC 4:14 so lo so a**z.** lani Jésus na kuâ
aCl 3:1 **z.** ala na kuâ legeoko na Christ
aHb 11:35 yamba azo so akui tongana a **z.**
Jn 6:39, 40, 44, 54; 1aC 15:17, 42; aÉp 1:20; 2:6; 4:30; aCl 2:12.

ZINGONGO, Jn 5:29 **z.** ti wara fini
aRm 6:5 lege ti **z.** na kuâ so akpa ti lo
aPh 3:10.

ZINGONGO TI AKUÂ, Jn 11:25 Mbi yeke **z.**
1aC 15:42 **Z.** ayeke nga tongaso
aPh 3:11 ti zingo na **z.** so aduti hio
2Tm 2:18 ala tene so **z.** ahon awe
Apc 20:6 zo kue so azingo na kozo **z.** ni
Mt 22:30; 1aC 15:12, 13, 21; aHb 6:2; 11:35.

ZI TËNË NA LI TI, Lc 12:11 tënë ti **z.**
aRm 2:15.

ZI TERE TI KOLI, aGl 5:12 Mbi ye ala **z.**

ZO, Mt 4:4 **Z.** angbâ na fini gi
Mt 6:24 duti ngbâa ti a**z.** use pëpe
Jn 1:14 Tënë ni aga **z.**
aRm 5:12 na lege ti **z.** oko siokpari alï na
aRm 6:19 atënë so **z.** ayeke mä yâ ni
1aC 9:8 tënë na lege ti andia ti a**z.**
1aC 9:19 ngbâa ti **z.** oko pëpe
2aC 4:16 **z.** ti e ti yâ ni angbâ ti lo ti kiri
2aC 5:16 hinga **z.** pëpe na lege ti mitele
aGl 1:11 nzoni tënë ayeke ye ti **z.** pëpe
aÉp 3:16 si **z.** ti yâ ni ti ala akpengba
aÉp 4:22 a yeke nzoni ala zi ngbene **z.**
aÉp 4:24 yü fini **z.**
aCl 3:9 ala zi ngbene **z.**
1Pi 3:4 pendere aduti ti **z.** ti yâ ni
Jude 16 ala gonda a**z.** ti wara nzoni dä
Kus 2:17; 1aC 1:29; aPh 2:8.

ZOA, Apc 6:14; 16:20.

ZO . . . GBU NDA NI KUE PËPE, aÉp 3:8.

ZO ALINGBI TI SI DÄ PËPE, 1Tm 6:16.

ZO AMÄ YÂ NI PËPE, Apc 17:5 Babylone: **z.**
Apc 17:7 nda ti tënë so **z.**, tënë ti wali ni
2aT 2:7

ZONGA, Mt 5:11 Ngia tongana azo a**z.** ala
Mt 12:31 zo so a**z.** yingo
Mc 3:29 zo so a**z.** yingo vulu
Tt 2:5 a bi **z.** pëpe na ndo
aHb 10:33 na yâ da ti ngia si azo a**z.** ala
aHb 11:26 **z.** so a **z.** na Christ amosoro
1Pi 4:14 **z.** ala ndali ti Christ, ala na ngia
Apc 16:21 a**z.** Nzapa ndali ti sioni ye
Mt 22:6; 26:65; Mc 14:64; Lc 6:22; Jn 10:33; Kus 6:11; aRm 15:3; 1aC 4:12; aÉp 4:31; 1Tm 1:20; 6:4; Jac 2:7; 1Pi 2:23; Apc 2:9; 13:6; 17:3.

ZONGA SIONI SIONI, aHb 10:29.

ZO SO ABÂ TERE TI LO KOTA NA NDO TI AMBA TI LO, 2Tm 3:2 a**z.**, azo ti baba

ZO SO ABI WUSUWUSU NA YÂ TI KODORO, Mc 15:7 lo sara kanga legeoko na a**z.**

ZO SO ADË DENGO, 2aC 10:1.

ZO SO AFÂ GANZA, aRm 3:30 bâ a**z.** tongana

ZO SO AGUE . . . NGBANGA, Mt 5:25.

ZO SO AHINGA NDO, Mt 11:25 honde na a**z.**
1aC 1:19 pusu yamba hingango ndo ti a**z.**

ZO SO AKANGA LEGE, aPh 1:28.

ZO SO AKE, Jac 2:10 lo ga **z.** Ndia ni kue

ZO SO AKPE NDIA PËPE, Lc 22:37; Kus 2:23; 2aT 2:8; 1Tm 1:9.

ZO SO AMÄ NA BÊ, Kus 5:14 a**z.** aga na ndo
1Tm 6:2 awara ye ti peko ni ayeke a**z.**
1Pi 2:7 ngere mingi, ngbanga ti a**z.**

ZO SO AMÄ NA BÊ PËPE, 1aC 6:6 gue na a**z.**
1aC 14:22 pëpe ndali ti a**z.**
2aC 4:4 bibe ti a**z.** avuko
2aC 6:14 bungbi pëpe na a**z.** na gbe joug
2aC 6:15 zo so amä na bê na **z.**?

ZO SO ANDOYE, 2Tm 3:4 a**z.** angia ahon ti

ZO SO ASÖ BENDA, Apc 2:7 **Z.**, fade mbi mû
Apc 3:21 **Z.**, mbi yeke mû lege na lo
Apc 2:11, 17, 26; 3:5, 12.

ZO SO AWARA, 2Pi 1:4 a**z.** mara ti dutingo ti

ZO SO AYAPU, Lc 6:15; Kus 1:13.

ZO SO AYEKE KETE, Mt 11:11 **z.** na royaume

ZO SO ASARA KUA NA YÂ TI MANGBOKO, Kus 27:27; Apc 18:17.

ZO SO AYE TIRI, 1Tm 3:3; Tt 3:2.

ZO SO FOU ASARA LO, 2aC 11:23.

ZO SO MÊ TI LO AKANGA, Mt 11:5; Mc 7:37.

ZO TI BANGO NDO . . ., aGl 3:24 Ndia aga **z.**
1Tm 3:1 zo agi kusala ti **z.**
1Tm 3:2 **z.** ti congrégation aduti zo so
1Pi 2:25 berger nga **z.** ti âme ti
Kus 20:28; 1aC 4:15.

ZO TI BATANGO NGINZA, Mt 25:27.

ZO TI BINGO TËNË NA LI, Kus 23:30, 35; 25:16, 18; Apc 12:10.

ZO TI BUBA, 1aC 3:18 **z.** aga zo ti ndara
1aC 4:10 E ga a**z.** ngbanga ti Christ

ZO TI BUBANGO GERE, Mt 15:30.

ZO TI BURUMA, Mt 11:5; 26:6; Lc 4:27.

ZO TI ÉTHIOPIE, Kus 8:27.

ZO TI FANGO YAKA, Jac 5:7 **z.** aku ti wara
2Tm 2:6.

ZO TI FANGO ZO, Kus 3:14; 7:52; 1Pi 4:15.

ZO TI FOU, Kus 26:24 ague na mo ti ga **z.**!

ZO TI FUTANGO, aHb 11:6 lo ga **z.** azo

ZO TI FUTANGO KULA, aRm 13:4.

ZO TI GALILÉE, Mc 14:70; Lc 13:1; Jn 4:45.

ZO TI GBE TI, 1aC 4:1 tongana a**z.** Christ
ZO TI GBUNGO YE . . ., Mt 21:13 dû ti a**z.**
Mc 15:27 na keke na tere ti lo **z.** use
Jn 10:8 kue ayeke azo ti nzi na a**z.**
Lc 10:30; Kus 19:37.
ZO TI GI WALI/KOLI NDE, 1aC 6:9; aHb 13:4.
ZO TI GOIGOI, Mt 25:26 sioni ngbâa nga **z.**!
aHb 6:12.
ZO TI HANDANGO ZO, Mt 27:63; 2aC 6:8;
2Tm 3:13; Tt 1:10; 2Jn 7.
ZO TI HENGO NDO, 2Pi 3:3.
ZO TI IRINGO YE, Lc 16:20 Lazare, **z.**
ZO TI ISRAËL, Jn 1:47 Nathanaël, tâ **z.**
aRm 11:1 mbi kue mbi yeke **z.**
ZO TI KANGA, aËp 3:1 Paul, **z.** ndali ti Christ
Mt 27:15; Kus 16:25.
ZO TI KANGO, Jn 18:2 Judas, **z.** lo
ZO TI KANGO ZO, Lc 6:16.
ZO TI KIRINGO NA AZO, aRm 2:20.
ZO TI KIRI PEKO, 1aC 12:30 a**z.** ti ayanga?
1aC 14:28 **z.** ni ayeke pëpe, lo duti kpô
ZO TI KODORO, Lc 15:15; 19:14.
ZO TI KONGO LÊ TI KOBE, Mt 13:39; Jn 4:36.
ZO TI KPENGO NDIA, aRm 2:13.
ZO-TI-KPENGO-NDIA-PEPE, 2aT 2:3.
ZO TI KUA, Mt 9:37 a**z.** ni ayeke mingi pëpe
Mc 10:43 aye ti ga kota, lo duti **z.** ti ala
Lc 15:19 Mû mbi tongana **z.** ti mo
aRm 14:4 ngbanga na li ti **z.** ti mba ti mo?
ZO TI KUSALA, aRm 13:4 Lo yeke **z.** ti Nzapa
ZO TI LEKENGO AYE NA MABOKO,
Kus 19:24, 38.
ZO TI LEKENGO DA, 1Pi 2:7 tênë so a**z.** ake
Mt 21:42; Kus 4:11.
ZO TI LEKENGO TA, Mt 27:7 yaka ti **z.**
aRm 9:21 **Z.** ayeke na komandema
ZO TI LIKUNDU, Kus 13:6.
ZO TI LUNGO, Mt 13:37 **Z.** ngongoa ni
ZO TI LUNGO LE-KOBE, Jn 4:36 **z.** na zo ti
ZO TI LUNGO NDIA, Jac 4:12 zo oko ayeke **z.**
ZO TI MANDANGO YE, Lc 6:40.
ZO TI MBETO, Apc 21:8 a**z.**, na lac so wâ
ZO TI MBILIMBILI, Mt 13:43 fade a**z.** asu
Kus 24:15 zingo na kuâ a**z.** na a**z.** pëpe
aRm 3:10 **z.** ayeke dä pëpe, même oko
1Pi 3:12 lê ti Jéhovah ayeke na ndo a**z.**
Mt 5:45.
ZO TI MBILIMBILI PËPE, Kus 24:15 na a**z.**
1aC 6:9 a**z.**, royaume ti Nzapa pëpe
aHb 6:10 Nzapa pëpe **z.** si lo girisa
1Pi 3:18 zo ti mbilimbili ndali ti a**z.**
ZO TI MOSORO, 2aC 8:9 atâa **z.**, ga wayere
1Tm 6:9 aye ti ga a**z.** atï na yâ ti kûkû
Jac 2:5 a**z.** na lege ti mabe nga ahéritier
Jac 5:1 Ala mä si, ala a**z.**, ala toto
Apc 3:17 mo tene: Mbi yeke **z.**, me
ZO TI MUNGO WANGO, aRm 11:34.
ZO TI MVENE, Jn 8:44 Zabolo, **z.** na babâ ti
aRm 3:4 Nzapa tâ tënë, atâa zo kue a**z.**
1Jn 1:10 e yeke sara si lo ga **z.**
1Jn 5:10 lo sara si Nzapa aga **z.**
1Jn 2:4, 22; 4:20; Apc 21:8.
ZO TI . . . NA TERE TI ZO, aRm 1:30.
ZO TI NAZARETH, Kus 24:5 secte ti a**z.**
Jn 19:19; Kus 2:22.
ZO TI NGANGU LI, aRm 9:18 zia lo ti ga **z.**
ZO TI NZAPA, 1Tm 6:11; 2Tm 3:17.
ZO TI NZI, Mt 6:20 yayu, ndo so a**z.**
1aC 6:10 royaume ti Nzapa ti a**z.** pëpe
aËp 4:28 Zia **z.** anzi ye mbeni pëpe
1aT 5:2 lâ ti Jéhovah aga tongana **z.**
1aT 5:4 ti so kota lâ ayeke nzi a**z.**
1Pi 4:15 abâ pasi pëpe ndali ti so lo **z.**
Apc 16:15 Bâ, mbi yeke ga tongana **z.**
ZO TI NZINGO ZO, 1Tm 1:10 a**z.** ti hon na ni
ZO TI PIKANGO KATE, aRm 1:30; Jac 4:16.
ZO TI PIKANGO ZO, 1Tm 3:3; Tt 1:7.
ZO TI ROME, Jn 11:48.
ZO TI RONGO LAPO, Mt 11:19 kamarade ti **z.**
Mt 21:32 a**z.** amä na bê na Jean
Mc 2:15 Gbâ ti a**z.** ayeke na tere ti lo
Mc 2:16 te kobe na a**z.** na awasiokpari?
Lc 3:12 Même a**z.** aga si lo batize ala
Lc 18:10 oko ayeke Farizien na oko **z.**
Lc 18:11 mbi yeke pëpe tongana **z.**
Lc 19:2 Zachée ayeke mokonzi ti a**z.**
Mt 5:46; 18:17; 21:31; Lc 7:29; 15:1.
ZO TI SAMARIE, Lc 10:33 Me, mbeni **z.** so
Jn 4:9 aJuif na songo pëpe na a**z.**
Lc 17:16; Kus 8:25.
ZO TI . . . LANGO-SIONI, 1aC 5:9 songo na a**z.**
aËp 5:5 **z.** awara ye pëpe na royaume
1Tm 1:10; aHb 12:16; 13:4.
ZO TI SARANGO YE TI NGANGU, 1Tm 1:13.
ZO TI SIONI, Mt 6:13 zi e na maboko ti **Z.**
aËp 6:16 mingo wâ ti akokora ti **Z.**
1Jn 5:19 dunia so ayeke na gbe ti **Z.**
Mt 12:35.
ZO TI SUKULANGO BONGO, Mc 9:3.
ZO TI TOKUA, aPh 2:25 Épaphrodite, **z.**
ZO TI VORONGO AYANDA, 1aC 5:11 zia **z.**
1aC 5:10; 6:9; 10:7; aËp 5:5.
ZO TI VORONGO NZAPA, Jn 4:23 atâ **z.**
ZO TI ZINGO ZO, aRm 11:26 **Z.** alondo na
Kus 7:35.
ZO TI ZONGANGO NDO, 1aC 5:11 zia **z.**
1aC 6:10 a**z.**, royaume ti ala pëpe
1Tm 1:13; 2Tm 3:2.
ZU, aËp 4:9 **z.** na ando na gbe ni
Apc 21:2 Fini Jérusalem, a**z.**
aRm 10:7; 1aT 4:16.

AMBENI TËNË

1 Iri ti Nzapa angbâ ti gue juska na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec 459

2 A kiri na iri ti Nzapa na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec 465

3 Jésus: Lo yeke na mara ti dutingo ti mbeni nzapa 467

4 "Lango-sioni": Abungbingo ti koli na wali kue so ndia ake .. 468

5 Ngoi so Christ ayeke si na lo yeke duti dä (parousie) 470

6 "Keke ti pasi" 471

7 "Âme": Zo wala nyama so ayeke na fini; fini so zo ayeke na ni; ambeni nda ti "âme" ni 474

8 "Hadès," "Shéol": Dû ti kuâ so azo kue ayeke gue dä 475

9 "Géhenne": Fä ti futingo zo biani biani 476

10 Atënë "Testament ti Giriri" na "Fini Testament" 478

11 Alê ti nginza nga na aye ti hakango ye ti giriri 479

12 Akpengba ye so asi na yâ ti gigi ti Jésus na sese 480

13 Carte ti Royaume so angbâ oko na gbe ti Saül, David, Salomon 488

14 Carte ti Palestine na ngoi ti fango tënë ti Jésus 489

ANDURU IRI TI AMBETI: Na yâ ti alembeti so ayeke ga na peko, ti fa ando so a wara ambeni tënë ni dä si a mû ni a zia dä, a hunda ti fa iri ti angbene kugbe-mbeti ti Mbeti ti Nzapa, ti apapyrus na ti acodex. Na gbe ni ge, e yeke fa na ala nda ti anduru iri ti ambeti ni so a zia na yâ ti atënë ni so.

B — Codex Vaticanus ms 1209, na Grec, ti popo ti ngu 300 na 400 ti ngoi ti aChrétien, gbata ti Vatican, Rome, H.S., G.S.

Dy — *Douay*

J[21] — *The Emphatic Diaglott* ti Benjamin Wilson, New York, 1864, so ndokua ti Watch Tower Bible and Tract Society, Brooklyn, akiri apete pekoni na ngu 1942.

KJ — *Bible du Roi Jacques*

LXX — *Septante* so a sigigi ti kozoni na ngu 300 ti ga na ngu 100 kozo na ngoi ti aChrétien, H.S. (A. Rahlfs, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1935).

Rbi8-F — *Les Saintes Écritures — Traduction du monde nouveau — avec notes et références* ti ngu 1995 so ndokua ti Watchtower Bible and Tract Society, Brooklyn, asigigi na ni.

1

Iri ti Nzapa (יהוה) angbâ ti gue juska na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec (Angbene kugbe-mbeti bale-oko na use so iri ti Nzapa ayeke na lê ni)

Mbeni ye so zo agi li ti lo na ni gbä na so a bâ ni gi pëpe na yâ ti ambeni ngbene kugbe-mbeti so a sû ândö tënë ti Nzapa na yanga ti Grec dä si angbâ laso me nga na yâ ti mingi ti aBible ti ândö nga ti fadeso ayeke so iri ti Nzapa ayeke dä pëpe. Na yâ ti Mbeti ti Nzapa so a sû ni ândö na Hébreu, a yeke wara iri ti Nzapa dä nduru na 7000; a sû ni na lege ti agere-mbeti osio ti yanga ti Hébreu so: יהוה, so na yanga ti Sango a kiri pekoni na *YHWH* (wala *JHVH*). Laso, a hinga pëpe tâ lege ti dingo iri ni so, me lege ti dingo ni so azo mingi ahinga ni ayeke "Jéhovah." Nduru iri ti Jéhovah ni ayeke "Jah" (wala "Yah"), na a yeke wara iri ni so na yâ ti mingi ti airi ti azo so ayeke na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec. A yeke wara ni nga na yâ ti atënë tongana "Alléluia!" wala "Hallélujah!" so nda ni aye ti tene "ALA sepela Jah!"—Apocalypse 19:1, 3, 4, 6.

Teti so Nzapa la amû yingo ti lo na akozo Chrétien ti sû mbeti ti lo na Grec ti zia na yanga ti mbage so a sû na Hébreu, a bâ so tënë ni agbu tere pëpe tongana gi hio tongaso iri ti lo ayeke na yâ ti lo ti Grec ni pëpe, teti so nduru na ngu 50 ti ngoi ti aChrétien, Jacques asara tënë na abazengele nga na akozo disciple so ayeke na Jérusalem, lo tene: "Syméon afa kue awe tongana nyen Nzapa abi lê ti lo ti kozoni na mbage ti azo ti amara ti soro na popo ti ala mbeni bungbi ti azo ndali ti iri ti lo." (Kusala 15:14). Na pekoni, ti mû ngangu na tënë ti lo, Jacques afa tënë ti yâ ti Amos 9:11, 12 so a wara iri ti Nzapa dä. Tongana a yeke ti a-Chrétien ti duti mbeni bungbi ti azo ndali ti iri ti Nzapa, ngbanga ti nyen a zi iri ti Nzapa, so a sû ni ândö na agere-mbeti osio so, na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec? Raison so a yeke mû ka ti fa ngbanga ti nyen iri ti Nzapa ayeke pëpe na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec aluti mbeni pëpe. Teti angu mingi, a tene so nda ni so iri ti Nzapa ayeke pëpe na yâ ti angbene mbeti so a sû ândö tënë ti Nzapa na yanga ti Grec dä si angbâ juska laso ayeke so iri ti Nzapa ayeke na yâ ti *Septante* pëpe; *Septante* (*LXX*) ni ayeke kozo kiringo peko ti Mbeti ti Nzapa so ayeke na yanga ti Hébreu na yanga ti Grec, so kua ni ato nda ni na ngu 300 ti ga na 200 kozo na ngoi ti aChrétien. Tënë ni alondo na ndo ti ambeni copie ti *Septante* so a wara ni na popo ti angbene mbeti so a sû ândö tënë ti Nzapa dä si angbâ juska laso, angbene mbeti so a sara ni na popo ti ngu 300 ti si na ngu 500 ti ngoi ti aChrétien: a iri ni Vatican ms 1209, Codex Sinaiticus, na Codex Alexandrinus. Na yâ ti angbene mbeti so, a kiri peko ti iri ti Nzapa na ambupa ti yanga ti Grec Κύριος (*Kurios)* na θεός (*Théos).* A bâ so tongana a mû iri

na Nzapa pëpe, a yeke mû lege ti fa na azo so Nzapa ayeke gi oko.

Me na ngoi so a wara mbeni mbeti ti *Septante* so a sara ni na papyrus na so yâ ni asuru kete kete nga so a wara tanga ti ndambo ti mbeti ti Deutéronome na yâ ni, a bâ so tënë so na nduzu ge so ayeke mvene. Na popo ti akete kugbe-mbeti ti *Septante* ni so, a wara mbeni oko pëpe so na lê ni a sû *Kurios* wala *Théos* na place ti iri ti Nzapa, me na ndo oko oko kue so iri ti Nzapa asigigi dä, a yeke wara agere-mbeti osio ti iri ni so a sû ni na yanga ti Hébreu.

Na ngu 1944, Pakara W. G. Waddell azia foto ti mbeni kete kugbe-mbeti so oko na yâ ti mbeni mbeti-sango (*Journal of Theological Studies,* Vol. 45, lembeti 158-161). Na ngu 1948 na gbata ti Caire, na Égypte, a mû afoto ti akete kugbe-mbeti 18 ti papyrus so na amissionnaire use so asara Ekole ti Galaad nga a mû lege na ala ti zia ni na yâ ti mbeti. Ndani la a zia afoto ti akete kugbe-mbeti so 12 na lembeti 13, 14 ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia: Matthieu—Apocalypse* ti ngu 1950 na Anglais. Ambeni wandara agi nda ti ye na ndo ti afoto so a zia na yâ ti Mbeti ti Nzapa so si na pekoni ala sigigi na akota tënë ota na yâ ti ambeti: (1) na yâ ti *Studia Patristica,* Vol. I, Mbage I, ti Kurt Aland na F. L. Cross, Berlin, 1957, lembeti 339-342, A. Vaccari asigigi na "Papiro Fuad, Inv. 266. Analisi critica dei Frammenti pubblicati in: 'New World Translation of the Christian Greek Scriptures' Brooklyn (N.Y.) 1950 lembeti 13s." (2) Na yâ ti *Nederlands Theologisch Tijdschrift,* Vol. XIII, Wageningen, 1959, lembeti 442-446, W. Baars asigigi na "Papyrus Fouad Inv. No. 266." (3) Na yâ ti *Hebrew Union College Annual,* Vol. XLII, Cincinnati, 1971, lembeti 125-131,* George Howard asigigi na "The Oldest Greek Text of Deuteronomy."

Na fango tënë ti bê ti lo na ndo ti papyrus so, Paul Kahle asû tënë so na yâ ti mbeti *Studia Evangelica* (ti Kurt Aland, F. L. Cross, Jean Danielou, Harald Riesenfeld na W. C. van Unnik, Berlin, 1959, lembeti 614), lo tene: "Na yâ ti akete tënë na ndo ti Fini Testament so a kiri pekoni na Anglais na ngu 1950, na Brooklyn, New York, ndokua ti *Watch Tower Bible and Tract Society* azia afoto ti ambeni nduru mbage ti oko pa-

---

* Ti afoto ti akete kugbe-mbeti ti P. Fouad Inv. No. 266 ti mbeti ti Deutéronome na yâ ti *Septante,* bâ lembeti 462-463. E zia anumero na ndo ti akete kugbe-mbeti 12 so; na lê ni, a yeke wara agere-mbeti osio so ayeke iri ti Nzapa. A yeke wara ni oko wala use, nga a sara mbeni ye angoro tere ni. Na numero 1, so ayeke atënë ti De 31:28 ti si na 32:7, agere-mbeti osio so ayeke iri ti Nzapa asigigi use. Na numero 2, so ayeke atënë ti De 31: 29, 30, agere-mbeti osio so asigigi oko. Na numero 3, so ayeke atënë ti De 20:12-14, 17-19, agere-mbeti osio so asigigi use. Na numero 4, so ayeke atënë ti De 31:26, agere-mbeti osio so asigigi oko. Na numero 5, so ayeke atënë ti De 31:27, 28, agere-mbeti osio so ayeke iri ti Nzapa asigigi oko. Na numero 6, so ayeke atënë ti De 27:1-3, agere-mbeti osio so asigigi oko. Na numero 7, so ayeke atënë ti De 25:15-17, agere-mbeti osio so asigigi oko. Na numero 8, so ayeke atënë ti De 24:4, agere-mbeti osio so asigigi oko. Na numero 9, so ayeke atënë ti De 24:8-10, agere-mbeti osio so asigigi oko. Na numero 10, so ayeke atënë ti De 26:2, 3, agere-mbeti osio so asigigi oko. Ti numero 11, yâ ni afâ use, a yeke atënë ti De 18:4-6; agere-mbeti osio so ayeke iri ti Nzapa asigigi use. Na numero 12, so ayeke atënë ti De 18:15, 16, agere-mbeti osio so asigigi oko.

pyrus ni so lo wara lege ti sara foto ni. Mbeni ye so a bâ na yâ ti papyrus ni so ayeke so na yâ ni a sû iri ti Nzapa na agere-mbeti osio ti yanga ti Hébreu. Mbi hunda na Pater Vaccari ti gi nda ti akete kugbe-mbeti ti papyrus so ayeke na yâ ti mbeti ni so nzoni. Na nda ni lo fa tënë ti bê ti lo na ndo ti mbeti ti Deutéronome so ayeke na yâ ti papyrus ni so a sû ni peut-être a sara ngu 400 si a ga ti sû Codex B; lo tene so a yeke tënë ti yâ ti mbeti ti Deutéronome ti Septante so ague tâ oko mingi na lo Deutéronome ti ngbene Septante ni ahon ambeni mbeti ti Deutéronome kue so e wara."

A zia afoto ti akete kugbe-mbeti ti *Septante* so (*LXX*P. Fouad Inv. 266) na yâ ti buku *Études de Papyrologie* (Vol. 9, Caire, 1971, lembeti 81-150, 227, 228); wungo ti akete kugbe-mbeti ni ayeke 117. A yeke wara foto ti akete kugbe-mbeti ti papyrus so kue na yâ ti mbeni buku so Zaki Aly na Ludwig Koenen asigigi na ni, na gbe ti li ti tënë *Three Rolls of the Early Septuagint: Genesis and Deuteronomy* na yâ ti mbeti "Papyrologische Texte und Abhandlungen" (Vol. 27, Bonn, 1980) so ala sigigi na ni na peko ti tere na ambage nde nde.

Na lege ti afoto ti akete kugbe-mbeti 12 ti papyrus so, azo so ayeke diko mbeti ti e alingbi ti bâ ando so agere-mbeti osio so ayeke iri ti Nzapa asigigi dä na yâ ti ngbene copie ti *Septante* so. Awandara afa so a sara papyrus so na ngu 100 kozo na ngoi ti aChrétien, so ti tene nduru na ngu ngbangbo use na peko ti so a to nda ti kua ti *Septante*. Ye so afa so a yeke wara iri ti Nzapa na yâ ti ngbene *Septante* ni na ando kue so a sigigi dä na yâ ti ngbene Mbeti ti Nzapa so a sû andö na Hébreu. A yeke wara nga iri ti Nzapa na yâ ti ambeni ngbene mbeti gumbaya so ayeke na yanga ti Grec.—Bâ *Rbi8*-F lembeti 1679-1681.

Jésus Christ, nga adisciple ti lo so asû Mbeti ti Nzapa ti yanga ti Grec, ayeke lani na acopie ti *Septante* so iri ti Nzapa asigigi dä na lege ti agere-mbeti osio ti yanga ti Hébreu? En! Agere-mbeti so angbâ lani na yâ ti acopie ti *Septante* angu ngbangbo mingi na peko ti Christ nga na abazengele ti lo. Même na popo ti ngu 100 na 150 ti ngoi ti aChrétien, tongana a sigigi na Bible ti Aquila ti yanga ti Grec, agere-mbeti osio so ayeke iri ti Nzapa si a sû ni na ngbene yanga ti Hébreu asigigi na yâ ni nga.

Jérôme, so aduti na fini na popo ti ngu 300 ti si na ngu 500 ti ngoi ti aChrétien, asara tënë so na yâ ti akete tënë so lo tene na ndo ti mbeti ti Samuel na ti aGbia, lo tene: "E wara iri ti Nzapa so a sû ni na ngbene yanga ti Hébreu na lege ti agere-mbeti osio so [יהוה] na yâ ti ambeni buku ti Grec so ayeke na ngoi ti laso." Tongaso, juska na ngoi ti Jérôme, mbeni kota wakiringo peko ti Bible ti *Vulgate* na yanga ti Latin, a ngbâ ti wara ambeni mbeti ti yanga ti Grec so na yâ ni iri ti Nzapa so a sû ni na lege ti agere-mbeti osio ti yanga ti Hébreu ayeke dä.

Tongana Jésus na adisciple ti lo adiko lani Mbeti ti Nzapa so ayeke na yanga ti Hébreu ti ala ni wala ti *Septante* so ayeke na yanga ti Grec, ala yeke bâ iri ti Nzapa na

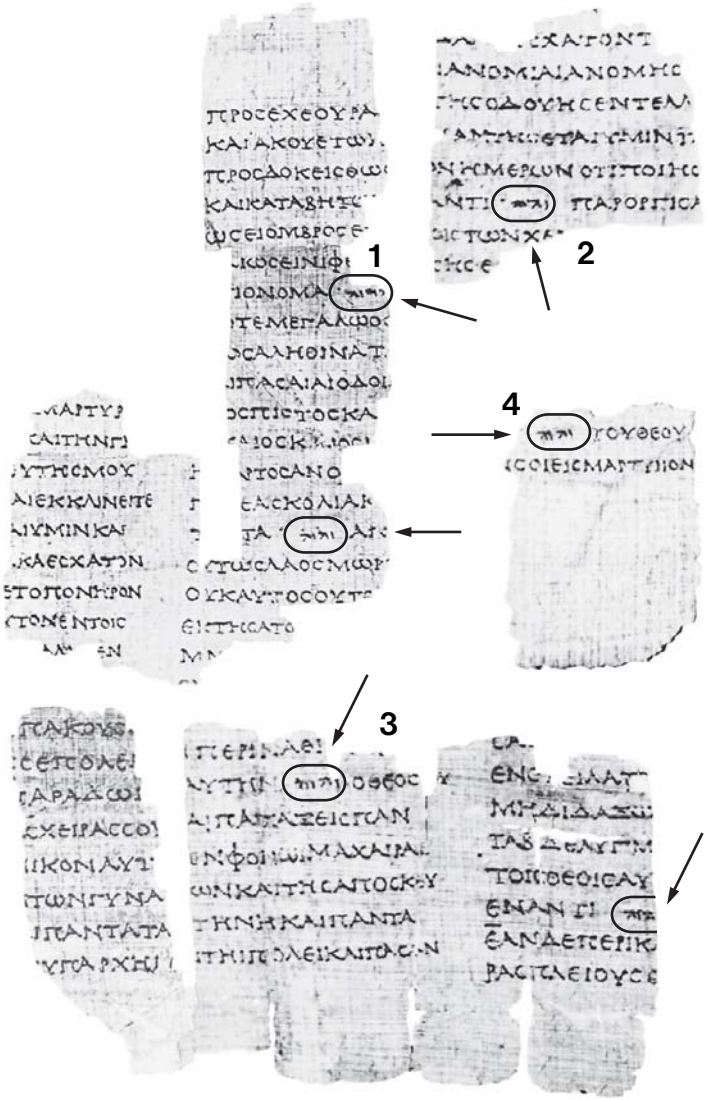
1
2
3
4

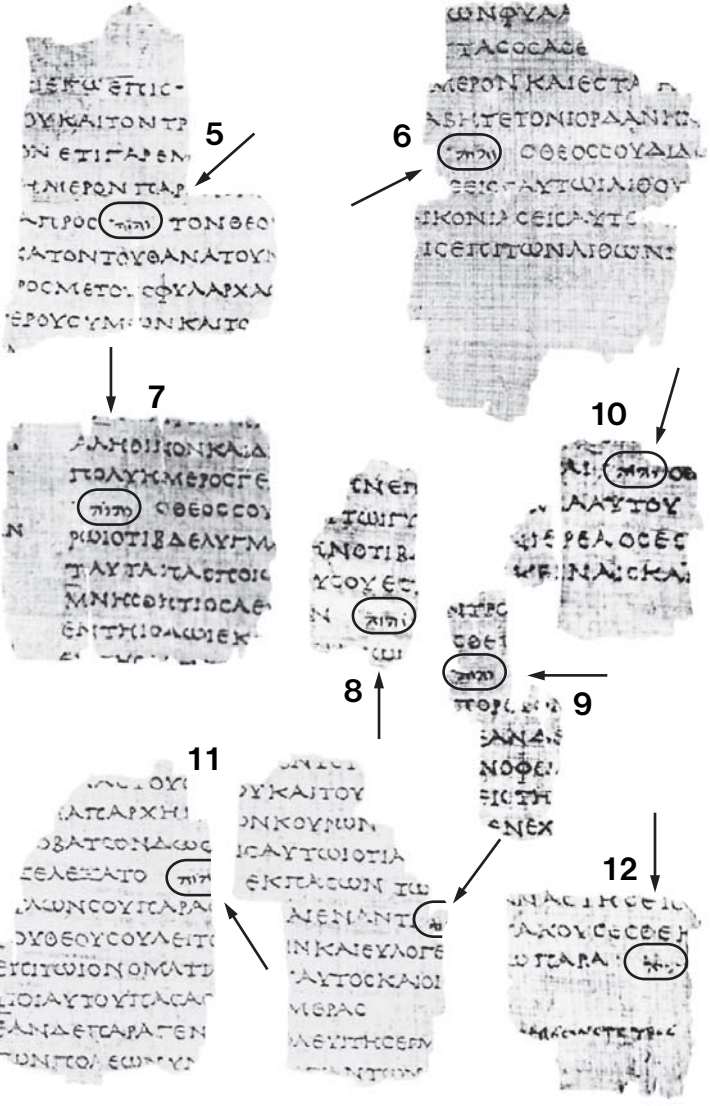
5
6
7
8
9
10
11
12

yâ ni so a sû ni na lege ti agere-mbeti osio ni. Jésus amû lani peko ti ngobo ti aJuif ti ngoi ni kâ so ayeke diko *'Adhonay* na place ti iri ti Nzapa ngbanga ti so ala sara mbeto ti sara si iri ni aga sioni nga ti doro Ota Commandement? (Exode 20:7). Na yâ ti synagogue na Nazareth, na ngoi so Jésus alondo na lo mû mbeti ti Ésaïe si lo diko aversê ti Ésaïe (61:1, 2) so a wara iri ti Nzapa so a sû ni na lege ti agere-mbeti osio so dä, lo ke ti diko ni? Kiringo tënë ni ayeke duti ên-ën, tongana Jésus angbâ lakue ti ke ti mû peko ti angobo ti ascribe ti aJuif so ague nde na tënë ti Nzapa. Matthieu 7:29 atene: "Lo yeke fa ye na ala tongana zo so awara komandema ni, me tongana ascribe ti ala pëpe." Na gbele abazengele ti lo so angbâ be-ta-zo, Jésus asambela Jéhovah Nzapa, lo tene: "Mbi fa iri ti mo polele na azo so mo mû na mbi na yâ ti dunia so. . . . Mbi sara si ala hinga iri ti mo na fade mbi yeke sara si a hinga ni."—Jean 17:6, 26.

Fadeso hundango ndo so ayeke na gbele e ayeke so: Adisciple ti Jésus amû iri ti Nzapa azia na yâ ti ambeti ti ala so ala sû na gbe ti yingo ti Nzapa? Wala tongana e gbian yâ ti hundango ndo ni: Iri ti Nzapa asigigi na yâ ti angbene mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec? Araison ayeke dä ti tene e tene en! A sû Évangile ti Matthieu kozoni kue na yanga ti Hébreu, me na yanga ti Grec pëpe, tongana ti so Jérôme, so aduti na fini na popo ti ngu 300 ti si na ngu 500, asara lani tënë ni, lo tene:

"Matthieu, so a iri lo nga Lévi, so ayeke lani zo ti rongo nginza ti lapo si na pekoni lo ga bazengele, asû kozoni mbeni Évangile ti Christ na Judée na yanga ti Hébreu nga na agere-mbeti ni ndali ti ala so afâ ganza awe si amä na bê. Me a hinga mbilimbili pëpe zo so akiri peko ti Évangile ni na yanga ti Grec. Nga, ngbene Évangile ti yanga ti Hébreu ni angbâ juska laso na ayeke na ndo ti batango ambeti na Césarée; a yeke Pamphilus, so a fâ lo ngbanga ti tënë ti mabe ti lo, si aro ni kue nzoni na abata ni. Nga, azo ti Nazareth so asara kusala na mbeti ni so na gbata ti Syrie so ayeke na Bérée si amû na mbi lege ti sû pekoni."—*De viris inlustribus* (*Livre des hommes illustres,* Paris 1840, lembeti 15, so F. Collombet amû atënë ti yanga ti Latin ni lo kiri pekoni na Français).

Matthieu amû lani ambeni tënë ahon ngbangbo oko na yâ ti Mbeti ti Nzapa so a sû ândö na yanga ti Hébreu si lo zia na yâ ti Évangile so lo sû. Tongaso, na ando so iri ti Nzapa ayeke dä, lo lingbi gi ti zia agere-mbeti osio ti iri ni so na yâ ti Évangile so lo sû na yanga ti Hébreu. Évangile ti lo ti yanga ti Hébreu ni alingbi gi ti gue oko na Évangile ti Matthieu so ayeke na yâ ti Bible ti yanga ti Hébreu ti F. Delitzsch so asigigi na popo ti ngu 1800 na 1900, na so na yâ ni a yeke wara iri ti Jéhovah fani 18. Atâa so Matthieu asoro lani ti mû gi atënë so ayeke na yâ ti ngbene mbeti ti yanga ti Hébreu ni ti zia na yâ ti mbeti ti lo ahon ti mû atënë ti yâ ti *Septante,* lo lingbi fade nga ti mû peko ti kode so a sû na *Septante* na ti zia iri ti Nzapa tâ gi na place ni na yâ ti Évangile ti lo ti Grec ni. Tanga ti akozo Chrétien

so asû Mbeti ti Nzapa ti yanga ti Grec amû nga ambeni tënë ti Mbeti ti Nzapa ti yanga ti Hébreu wala ti *Septante* so iri ti Nzapa ayeke dä ti zia na yâ ti ambeti ti ala.

Na ndo ti tënë ti agere-mbeti osio ti yanga ti Hébreu so ayeke iri ti Nzapa so a zia ni na yâ ti Mbeti ti Nzapa ti yanga ti Grec, George Howard ti da senda-gi ti gbata ti Georgie na Amerika asû tënë so na yâ ti mbeni mbeti-sango (*Journal of Biblical Literature,* Vol. 96, 1977, lembeti 63), lo tene: "Aye so a wara ni a ninga pëpe na kodoro ti Égypte nga na Yando ti Judée amû lege na e ti bâ na lê lege so a sû iri ti Nzapa na yâ ti ambeti wala na tere ti aye kozo na aChrétien. Aye so a wara ni so ayeke tâ kpengba ye mingi ndali ti gingo nda ti ye na ndo ti Fini Testament, na lege so aye so a wara ni so aga ambeti so atënë ti yâ ni ague oko na ambeti ti akozo Chrétien na a lingbi ti fa tongana nyen azo ti sungo Fini Testament azia iri ti Nzapa na yâ ti ambeti so ala sû. Na yâ ti alembeti so ayeke ga, fade e yeke sigigi na mbeni tënë, so alingbi ti duti tâ tënë, so afa so a sû ândö giriri iri ti Nzapa יהוה (na peut-être anduru iri ni) na yâ ti ambeni tënë ti Fini Testament so a mû na yâ ti Testament ti Giriri nga na yâ ti ambeni tënë ti Fini Testament so a fa gi peko ti ambeni tënë ti Testament ti Giriri. Nga fade e yeke sigigi na mbeni tënë, so alingbi ti duti tâ tënë, so afa so tongana ngoi ayeke hon, a zi iri ni so, na mingi ni a zia na place ni iri κς [nduru iri ti *Kurios* wala "Seigneur"]. Ti e, zingo agere-mbeti osio so asara si akozo zo so ayeke aJuif pëpe si aga aChrétien ahinga li ti ala pëpe na kangbi so ayeke na popo ti 'Seigneur Nzapa' na 'Seigneur Christ,' na ye so asigigi polele na yâ ti ngobo ti sungo Fini Testament ândö."

E yeda na tënë so a tene na nduzu ge; ye oko e bâ ni pëpe tongana mbeni 'tënë so alingbi lingbingo ti duti tâ tënë,' me tongana atâ ye so asi biani na yâ ti mbaï na so andu tënë ti angbene mbeti ti Bible so angbâ juska laso.

2 A kiri na iri ti Nzapa na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec "Jéhovah." Na Hébreu: יהוה (*YHWH* wala *JHVH*)

Aversê so ayeke na gbe ni ge ayeke ando so a kiri na iri "Jéhovah" na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia: Matthieu—Apocalypse;* iri so asigigi fani 237. Bâ *Rbi8*-F lembeti 1683-1685, ti hinga ye so apusu e ti sara tongaso.

Matthieu 1:20, 22, 24; 2:13, 15, 19; 3:3; 4:4, 7, 10; 5:33; 21:9, 42; 22:37, 44; 23:39; 27:10; 28:2; Marc 1:3; 5:19; 11:9; 12:11, 29, 29, 30, 36; 13:20; Luc 1:6, 9, 11, 15, 16, 17, 25, 28, 32, 38, 45, 46, 58, 66, 68, 76; 2:9, 9, 15, 22, 23, 23, 24, 26, 39; 3:4; 4:8, 12, 18, 19; 5:17; 10:27; 13:35; 19:38; 20:37, 42; Jean 1:23; 6:45; 12:13, 38, 38; Kusala 1:24; 2:20, 21, 25, 34, 39, 47; 3:19, 22; 4:26, 29; 5:9, 19; 7:31,

33, 49, 60; 8:22, 24, 25, 26, 39; 9:31; 10:33; 11:21; 12:7, 11, 17, 23, 24; 13:2, 10, 11, 12, 44, 47, 48, 49; 14:3, 23; 15:17, 17, 35, 36, 40; 16:14, 15, 32; 18:21, 25; 19:20; 21:14; aRomain 4:3, 8; 9:28, 29; 10:13, 16; 11:3, 34; 12:11, 19; 14:4, 6, 6, 6, 8, 8, 8, 11; 15:11; 1 aCorinthien 1:31; 2:16; 3:20; 4:4, 19; 7:17; 10:9, 21, 21, 22, 26; 11:32; 14:21; 16:7, 10; 2 aCorinthien 3:16, 17, 17, 18, 18; 6:17, 18; 8:21; 10:17, 18; aGalate 3:6; aÉphésien 2:21; 5:17, 19; 6:4, 7, 8; aColossien 1:10; 3:13, 16, 22, 23, 24; 1 aThessalonicien 1:8; 4:6, 15; 5:2; 2 aThessalonicien 2:2, 13; 3:1; 2 Timothée 1:18; 2:19, 19; 4:14; aHébreu 2:13; 7:21; 8:2, 8, 9, 10, 11; 10:16, 30; 12:5, 6; 13:6; Jacques 1:7, 12; 2:23, 23; 3:9; 4:10, 15; 5:4, 10, 11, 11, 14, 15; 1 Pierre 1:25; 3:12, 12; 2 Pierre 2:9, 11; 3:8, 9, 10, 12; Jude 5, 9, 14; Apocalypse 1:8; 4:8, 11; 11:17; 15:3, 4; 16:7; 18:8; 19:6; 21:22; 22:5, 6.

A yeke wara "Jah", so ayeke nduru iri ti Nzapa, na yâ ti tënë ti yanga ti Grec *hallêlouia* so ayeke mbeni kode ti sungo tënë ti yanga ti Hébreu *halelou-Yah* so nda ni aye ti tene "ALA sepela Jah!" —Apocalypse 19:1, 3, 4, 6; haka ni na kete tënë ti Psaume 104:35 na yâ ti *Rbi8*-F.

Ti hon pëpe katikati ti kusala ti e ti kiringo peko ti mbeti si e tï na yâ ti gbanda ti fango tënë ti bê ti e wani pëpe, e sara ye na hange mingi tongana e yeke zia iri ti Nzapa na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec, lakue e yeke bâ Mbeti ti Nzapa so a sû ândö na Hébreu mbilimbili kozo ti sara ni. E bâ nga ambeni Bible ti yanga ti Hébreu ti bâ tongana nyen atënë ni ague oko na ye so e sara. Na ando oko oko kue so e kiri na iri ti Jéhovah na yâ ti Mbeti ti Nzapa so, e bâ so aBible ti yanga ti Hébreu so mingi asara nga tongaso.

Na ngoi so akozo Chrétien ayeke mû atënë ti yâ ti *Septante* ti zia na yâ ti ambeti so ala sû, ti bâ ni nzoni, a yeke ngangu ti tene ala zi iri ti Nzapa na yâ ti atënë ni so ala mû so. Na yâ ti mbeni article so asigigi na yâ ti mbeni mbeti (*Biblical Archaeology Review*, ti nze ti mars 1978), Pakara George Howard afa mbeni kpengba tënë so alingbi ti ye peko ti tënë so e londo ti tene so. Na tapande, lo sara tënë ti "mbeni tënë ti arabbin so azo ahinga ni mingi (Talmud Shabbat 13.5)" so "afa kpale so aga na peko ti futingo ambeti so a tene a gue nde na atënë ti mabe ti aJuif (so nyen na nyen kue a ndu nga abuku so aChrétien Juif si asara ni)." Kpale wa? "A yeke wara iri ti Nzapa na yâ ti ambeti ni so ague nde na tënë ti mabe ti aJuif ni so; tongaso, futingo ambeti ni so kue ayeke nga futingo iri ti Nzapa."

Pakara Howard azia tënë so na ndo ni, lo tene: "Zingo agere-mbeti osio so ayeke iri ti Nzapa adü lani mbeni bango ndo na ndo ti Nzapa so ayeke nde na ti so ayeke lani na ngoi so a sû Fini Testament na tango ti akozo Chrétien. Nzapa ti aJuif so iri ti lo asara si lakue a sara kangbi na popo ti lo na tanga ti anzapa kue, gi na ngoi so a zi agere-mbeti osio so ayeke iri ti lo, mbeni ye so asara kangbi na popo ti lo na tanga ti anzapa ni agirisa."

3

Jésus: Lo yeke na mara ti dutingo ti mbeni nzapa Jean 1:1—"na Tënë ni ayeke mbeni nzapa (lo yeke na mara ti dutingo ti mbeni nzapa)" Na Grec: καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος (*kaï théos ên ho logos*)

1808	"na tënë ni ayeke mbeni nzapa"	*The New Testament, in An Improved Version, Upon the Basis of Archbishop Newcome's New Translation: With a Corrected Text,* London.
1829	"na Logos ni ayeke mbeni nzapa"	*The Monotessaron;* wala, *The Gospel History,According to the Four Evangelists,* Vol. 1, ti John S. Thompson, Baltimore.
1864	"na Tënë ni ayeke mbeni nzapa"	*The Emphatic Diaglott* (J^{21}, interlinear reading), ti Benjamin Wilson, New York na London.
1879	"na Tënë ni ayeke mbeni nzapa"*	*La Sainte Bible,* Segond-Oltramare, Genève na Paris.
1928	"na Tënë ni ayeke na mara ti dutingo ti mbeni nzapa"*	*La Bible du Centenaire,* Société Biblique de Paris.
1935	"na Tënë ni ayeke na mara ti dutingo ti mbeni nzapa"	*The Bible—An American Translation,* ti J. M. P. Smith na E. J. Goodspeed, Chicago.
1950	"na Tënë ni ayeke mbeni nzapa"	*Mbeti ti Nzapa ti fini dunia: Matthieu—Apocalypse,* Brooklyn.
1975	"na Tënë ni ayeke mbeni nzapa (wala ayeke na mara ti dutingo ti mbeni nzapa)"#	*Das Evangelium nach Johannes,* ti Siegfried Schulz, Göttingen, Germany.
1978	"na Logos ni ayeke na mara ti dutingo ti mbeni nzapa"#	*Das Evangelium nach Johannes,* ti Johannes Schneider, Berlin.
1979	"na Logos ni ayeke mbeni nzapa"#	*Das Evangelium nach Johannes,* ti Jürgen Becker, Würzburg, Germany.

* A mû ni na yanga ti Français si a kiri pekoni na Sango.
\# A mû ni na yanga ti Zamani si a kiri pekoni na Sango.

A-Bible ti Anglais, ti Français na ti Allemand so e fa na nduzu ge atene "mbeni nzapa," wala "ayeke na mara ti dutingo ti mbeni nzapa" ngbanga ti so na yanga ti Grec a zia mbupa *ho* na dawa ti *théos* (θεός) ni so pëpe. Me na yâ ti tënë so: "na Tënë ni ayeke na tere ti Nzapa," mo yeke bâ so "Nzapa" so Tënë ni, wala Logos, ayeke na tere ti lo kozo so, a fa lo na lege ti tënë ὁ θεός,

so ti tene mbupa *théos* so a zia mbupa *ho* na dawa ni. Na ngbene yanga ti Grec, tongana a zia mbupa *ho* na dawa ti mbeni tënë so andu zo, a ye ti fa wala zo ni ayeke zo wa; me tongana a zia *ho* na dawa ni pëpe, a ye ti fa mbeni sarango ye ti tere ti zo ni. Tongaso, tongana Jean atene so Tënë ni, wala Logos, ayeke "mbeni nzapa," wala "ayeke na mara ti dutingo ti mbeni nzapa," lo yeke tene pëpe so Tënë ni ayeke Nzapa ni so lo yeke na tere ti lo so. A yeke gi mbeni senge tënë ti fa mbeni sarango ye ti tere ti Tënë ni, wala Logos ni, me lo ye pëpe ti tene so Logos ni ayeke gi lo Nzapa ni wani. Ndani la si na Jean 1:1, *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia: Matthieu—Apocalypse* azia mbupa "mbeni" na dawa ti mbupa "nzapa" na a sû "nzapa" ni na kete "n."

4 "Lango-sioni": Abungbingo ti koli na wali kue so ndia ake Matthieu 5:32—na Grec: πορνεία (*pornéïa*); na Latin: *fornicatio*

Mbupa ti yanga ti Grec *pornéïa* andu aye mingi. Mbeni bakari *(A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature,* ti W. Bauer, so F. W. Gingrich na F. W. Danker asigigi na ni ti use ni, na Chicago nga na London, 1979, lembeti 693) atene so mbupa *pornéïa* aye ti tene *"sarango ndumba, gingo wali wala gingo koli, lango-sioni,* so ti tene abungbingo ti koli na wali kue so ndia ake."

Na ndo ti atënë ti Jésus so ayeke na Matthieu 5:32 nga 19:9, mbeni bakari (*Theological Dictionary of the New Testament,* Vol. VI, lembeti 592) atene so tënë "πορνεία [*pornéïa*] andu tënë ti gingo wali wala koli nde." Tongaso, na yâ ti Mbeti ti Nzapa, mbupa *pornéïa* andu kozoni kue azo so asara mariage awe. Na lembeti 594, oko bakari ni asara tënë so na ndo ti aÉphésien 5:3, 5, atene so Paul 'abâ so a yeke zo kue si ayeke na matabisi ti kanga nzara ti tere ti lo pëpe, 1aC 7:7. Ti bata tere ti lo na lango-sioni so ayeke mbeni sioni ye, a yeke nzoni mbeni kumbamba so alingbi ti kanga nzara ti tere ti lo pëpe asara ye so Nzapa afa ni, so ti tene lo sara mariage so alingbi na ndia ti Nzapa, 1aC 7:2.' Tongaso, na yâ ti Mbeti ti Nzapa, *pornéïa* andu nga azo so asara mariage pëpe si abi tere ti ala na yâ ti abungbingo ti koli na wali kue so ndia ake.—Bâ 1 aCorinthien 6:9.

Pakara B. F. Westcott, oko ti ala so asigigi na mbeti ti Westcott na ti Hort ti yanga ti Grec, asara mbeni mbeti (*Saint Paul's Epistle to the Ephesians,* London and New York, 1906, lembeti 76) so na yâ ni lo fa anda ti tënë nde nde ti mbupa *pornéïa* na

yâ ti mbeni kete tënë na ndo ti aÉphésien 5:3, lo tene: 'Mbupa *pornéïa* ayeke tënë so a yeke tene ka ti sara tënë ti abungbingo ti koli na wali kue so ndia ake, so ti tene: (1) gingo wali wala koli nde, Os. 2:2, 4 (*Septante*); Mat. 5:32; 19:9; (2) mariage so alingbi na ndia ti Nzapa pëpe, 1aC 5:1; (3) lango-sioni, ti so azo kue ahinga na ni tongana ti so ayeke ge [na aÉphésien 5:3].' Tongana lo tene "ti so azo kue ahinga na ni," a yeke polele so lo yeke sara tënë ti lango-sioni so andu gi azo so ade ti sara mariage pëpe.

Na yâ ti ambeni versê ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec, nda ti mbupa *pornéïa* ayeke ti lo nde. Tongaso, na yâ ti mbeni bakari (*Lexicon Graecum Novi Testamenti,* ti F. Zorell) na gbe ti tënë *pornéïa,* a tene so mbupa ni aye ti tene *"ti dö nzoni lege ti vorongo Nzapa ti zia, ti dö ambeni fango ye ni ti zia wala ti zia ni kue, ti dö lege ti tâ Nzapa Jahvé ti zia ti gue na peko ti ambeni nzapa nde* [4 aGb 9:22; Jér 3:2, 9; Os 6:10 na ambeni versê ni; a bâ lani songo ti Nzapa na azo ti lo tongana mariage na lege ti yingo]: Apc 14:8; 17:2, 4; 18:3; 19:2." (Nzoroko so [] na ambeti so adengi dengingo so, wasarango mbeti ni la asara tongaso; 4 aGb na yâ ti *Septante* ayeke 2 aGbia na mbeti ti aMassorète.)

Na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec, mbupa *pornéïa* asigigi fani 25, na Matthieu 5:32; 15:19; 19:9; Marc 7:21; Jean 8:41; Kusala 15:20, 29; 21:25; 1 aCorinthien 5:1, 1; 6:13, 18; 7:2; 2 aCorinthien 12:21; aGalate 5:19; aÉphésien 5:3; aColossien 3:5; 1 aThessalonicien 4:3; Apocalypse 2:21; 9:21; 14:8; 17:2, 4; 18:3; 19:2.

Ti mbupa *porneuo,* so ague oko na *pornéïa,* so na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia* a kiri pekoni na "(a)ngbâ na yâ ti lango-sioni" wala "(a)sara lango-sioni," a sigigi na yâ ti aversê miombe so: 1 aCorinthien 6:18; 10:8, 8; Apocalypse 2:14, 20; 17:2; 18:3, 9.

Ti mbupa *ékporneuô,* so ague oko na *pornéïa,* so na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia* a kiri pekoni na "sara lango-sioni ahon ndo ni," a sigigi gi fani oko, na Jude 7.

Ti mbupa *pornê,* so ague oko na *pornéïa,* so na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia* a kiri pekoni na "(a)wali-ndumba," a sigigi na yâ ti aversê 12 so: Matthieu 21:31, 32; Luc 15:30; 1 aCorinthien 6:15, 16; aHébreu 11:31; Jacques 2:25; Apocalypse 17:1, 5, 15, 16; 19:2.

Ti mbupa *pornos,* so ague oko na *pornéïa,* so na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia* a kiri pekoni na "zo ti sarango lango-sioni," a sigigi fani bale-oko na yâ ti aversê so: 1 aCorinthien 5:9, 10, 11; 6:9; aÉphésien 5:5; 1 Timothée 1:10; aHébreu 12:16; 13:4; Apocalypse 21:8; 22:15. Na yâ ti mbeni bakari (*A Greek-English Lexicon* ti aPakara H. Liddell na R. Scott), a fa nda ti *pornos* atene a yeke "zo so azia tere ti lo na mba ti lo koli, zo ti bungbingo na mba ti lo na ngbonda, zo ti sarango lango-sioni, zo ti vorongo ayanda."

5

Ngoi so Christ ayeke si na lo yeke duti dä (parousie) Matthieu 24:3—na Grec: τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας (*to sêméïon tês sês parousias*)

1864	"FÄ ti ngoi so MO yeke si na MO yeke duti dä"	*The Emphatic Diaglott* (J[21]), ti Benjamin Wilson, New York na London.
1897	"fä ti ngoi so mo yeke si na mo yeke duti dä"	*The Emphasised Bible,* ti J. B. Rotherham, Cincinnati.
1903	"fä ti ngoi so Mo yeke si na Mo yeke duti dä"	*The Holy Bible in Modern English,* ti F. Fenton, London.
1950	"fä ti ngoi so mo yeke si na mo yeke duti dä"	*Mbeti ti Nzapa ti fini dunia: Matthieu—Apocalypse,* Brooklyn.

Mbupa ti yanga ti Grec *parousia* aye ti tene "ti duti na tere ti." Tënë ni alondo na ambupa use *para* (na tere ti) nga *ousia* ("ti duti"). Mbupa *parousia* asigigi fani 24 na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec, na Matthieu 24:3, 27, 37, 39; 1 aCorinthien 15:23; 16:17; 2 aCorinthien 7:6, 7; 10:10; aPhilippien 1:26; 2:12; 1 aThessalonicien 2:19; 3:13; 4:15; 5:23; 2 aThessalonicien 2:1, 8, 9; Jacques 5:7, 8; 2 Pierre 1:16; 3:4, 12; 1 Jean 2:28. Na ando so, na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia,* a kiri peko ti mbupa *parousia* na tënë 'ti si na ti duti dä' wala 'ti duti na tere ti.'

Mbupa *paréïmi,* so ague oko na *parousia,* aye ti tene "ti duti na tere ti." A wara mbupa so fani 24 na yâ ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec, na Matthieu 26:50; Luc 13:1; Jean 7:6; 11:28; Kusala 10:21, 33; 12:20; 17:6; 24:19; 1 aCorinthien 5:3, 3; 2 aCorinthien 10:2, 11; 11:9; 13:2, 10; aGalate 4:18, 20; aColossien 1:6; aHébreu 12:11; 13:5; 2 Pierre 1:9, 12; Apocalypse 17:8. Na ando so, na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia,* mingi ni a kiri peko ti mbupa *paréïmi* na "yeke ge," "(a)yeke dä," "yeke na tere ti," "duti na tere ti."

Mbupa ti yanga ti Grec *parousia,* so a kiri pekoni na "ti si na ti duti dä" ayeke nde na mbupa *éleusis* so nda ni aye ti tene "gango." Mbupa *éleusis* asigigi fani oko senge na yâ ti ngbene mbeti ti yanga ti Grec ni. A yeke wara ni na Kusala 7:52, na a sû ni *éleuséôs* (na Latin *adventu*). Na yâ ti angbene mbeti ti yanga ti Grec ni, a zia ambupa *parousia* na *éleusis* na place ti mba pëpe. Mbeni bakari (*Theological Dictionary of the New Testament,* Vol. V, lembeti 865) atene so "lâ oko pëpe a sû ambupa [*paréïmi* na *parousia*] ti fa gango ti Christ na yâ ti mitele, na nda ti παρουσία [*parousia*] aye lâ oko pëpe ti sara tënë ti kiringo ti mbeni zo. Tënë so a tene *parousia* ayeke gi oko pëpe abâ gigi ti kozoni na yâ ti Eglize so aga na peko ti abazengele [ti londo na ngoi ti Justin, na popo ti ngu 100 ti ga na ngu 200 ti ngoi ti aChrétien] . . . Mbe-

ni ye so a lingbi e sara ti gbu nda ti fango ye ti aChrétien ti giriri ayeke ti zi na yâ ti li ti e mara ti tënë so [so a tene *parousia* ayeke gi oko pëpe]."

Na ndo ti nda ti tënë so, Pakara Israel P. Warren asû tënë so na yâ ti mbeni buku ti lo (*The Parousia,* Portland, Maine (1879), lembeti 12-15), lo tene: "Ti *e,* e yeke tene ka tënë ti 'use gango ti Christ,' andâ Mbeti ti Nzapa asara tënë ti 'use Parousie' lâ oko pëpe. Atâa Parousia ni ayeke duti tongana nyen, a yeke mbeni ye so ayeke nde, mbeni ye so mara ni asi lâ oko pëpe nga mara ni ayeke kiri ande ti si mbeni lâ pëpe. A yeke duti nde mingi nga ahon tanga ti alege kue so lo [Christ lo] fa tere ti lo na azo, ye so asara si tënë ni ayeke nde nga a lingbi ti sû mbeni tënë na tere ni pëpe, me a sû gi ni NGOI SO CHRIST AYEKE SI NA LO YEKE DUTI DÄ."

Nga, na yâ ti mbeni bakari (*A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature,* ti W. Bauer, so F. Gingrich na F. Danker asigigi na ni ti use ni na Anglais, Chicago na London (1979), lembeti 630), a tene so *parousia* "aga mbeni tënë so azo ayeke tene ka ti sara tënë ti tambela ti kua ti mbeni kota zo, na tapande mbeni gbia wala togbia so ayeke na tambela ti kua na yâ ti mbeni kete kodoro." Na Matthieu 24:3 nga na ambeni versê tongana 1 aThessalonicien 3:13 na 2 aThessalonicien 2:1, mbupa *parousia* aye ti sara tënë ti ngoi so Jésus Christ asi tongana gbia awe na lo yeke dä ngbene ye so a zia lo na ndo ti mbata ti Gbia na yâ ti alango ti nda ni ti aye ti ngoi so.

6 "Keke ti pasi" Na Grec: σταυρός (*stauros*); na Latin: *crux*

Tënë "keke ti pasi" so a sû ni na Matthieu 27:40 andu tënë ti fango Jésus na Calvaire, so ti tene Ndo-ti-bio-ti-li. Mbeni ye oko tongaso ayeke dä pëpe so afa atene mbupa ti yanga ti Grec *stauros* na yâ ti versê so aye ti sara tënë ti mbeni croix, mara ni so apaïen amû ni tongana ye ti vorongo na nzapa ti ala teti angu ngbangbo mingi kozo ti Christ.

Na yanga ti Grec so a yeke fa na da-mbeti, mbupa *stauros* aye ândö ti sara gi tënë ti mbeni senge keke so a kpo ni si a luti na nduzu, wala mbeni keke so ayeke gbu li ti da na nduzu. Mbupa *stauroô* aye ti tene ti sara gbagba na akeke so a kpo ni si a luti na nduzu. Akozo Chrétien so asû Mbeti ti Nzapa na Grec asû ni na Grec so azo kue ayeke tene ni (*koïnê*) na ala zia na yâ ni mbupa *stauros* so nda ni ague oko na ti Grec so a yeke fa na da-mbeti, so ti tene mbeni senge keke so a kpo ni si a luti na nduzu, me so ayeke tongana croix pëpe. Mbeni tënë ti ke tënë so ayeke dä pëpe. Na yâ ti ambeti ti ala, abazengele Pierre na Paul nga asû mbupa *xulon* ti sara tënë ti keke ti pasi so a pika Jésus na pointe na ndo ni; na ye so afa biani atene a yeke lani mbeni senge keke so a kpo ni si a luti na nduzu, me so a yeke tongana croix pëpe, ngbanga ti so a yeke tâ nda ti mbupa *xulon* ni la, tongana a sara tënë ti fango Jésus (Kusala 5:30; 10:39; 13:29; aGalate 3:13; 1 Pierre 2:24). E yeke

wara mbupa *xulon* na yâ ti *Septante* na Esdras 6:11 (2 Esdras 6:11 na yâ ti *Septante* ni). Na yâ ti versê so, a sara tënë ti mbeni keke so a yeke kanga azo so adoro ndia na ndo ni, mara ni so a sara tënë ni na Kusala 5:30; 10:39.

Na ndo ti nda ti mbupa *stauros,* Pakara W. E. Vine asû tënë so na yâ ti mbeni bakari ti lo (*An Expository Dictionary of New Testament Words*, Vol. I, lembeti 256), lo tene: "Mbupa STAUROS (σταυρός) aye kozoni kue ti sara tënë ti mbeni senge keke so a kpo ni si a luti na nduzu. A yeke na ndo ti keke ni si a yeke pika azo ti sioni na pointe ti fâ ala. Giriri, mbupa *stauros* na mbupa *stauroô,* so aye ti tene ti kanga zo na ndo ti senge keke so akpo ni si a luti na nduzu, ayeke ambupa so ayeke nde mingi na croix ti aEglize so atene ala mû peko ti Christ. Croix ni abâ gigi ândö na ngbene kodoro ti Chaldée, na a yeke fâ so a hinga na nzapa Tammuz (na a kpa kozo gere-mbeti ti iri ti lo so ayeke gere-mbeti Tau [ti azo ti Chaldée wala T na Sango]) na yâ ti kodoro ni nga na akodoro so ayeke nduru na ni, so Égypte nga ayeke na popo ni. Na ngu 250 tongaso na peko ti Christ, a-eglize aba yâ ti ambeni tënë ti mabe ti aChrétien wala ala dö lege ni ala zia. Ti tene ala yä na nduzu vorongo nzapa ti ala, a-eglize ayeda ti yamba apaïen so ade ti changé lege ti ala pëpe, na ala mû lege na ala ti bata aye so a hinga anzapa ti ala na ni. Ndani la si a yeda ti mû gere-mbeti Tau wala T so akpa croix ti ga croix ti Christ."

Mbeni bakari ti yanga ti Latin ti aPakara Lewis na Short afa na e tâ nda ti tënë *crux* atene a yeke *"keke* [tongana keke ti mango], . . . wala *ambeni keke so a leke ni tongana aye ti fango zo dä,* so a yeke kanga asioni zo na ndo ni wala a yeke fâ ala na kamba dä." Gi angu mingi na pekoni si a kiri peko ti tënë *crux* na "croix." Na yanga ti Latin a iri senge keke so a kpo si a luti na nduzu, so a yeke fâ azo ti sioni na ndo ni, a tene *crux simplex*. Pakara Justus Lipsius (so a dü lo na ngu 1547 na lo kui na ngu 1606) asara dessin ti mara ti keke ni so na yâ ti mbeni buku ti lo (*De cruce libri tres,* Anvers, 1629, lembeti 19); dessin ni so la ayeke na lembeti 473 so.

Pakara Hermann Fulda asara tënë so na yâ ti mbeni buku ti lo (*Das Kreuz und die Kreuzigung,* Breslau, 1878, lembeti 109), lo tene: "A yeke wara akeke pëpe na ando so a soro ti fâ azo dä. Ni la a yeke lu gi mbeni senge keke na sese. A yeke kanga azo ti dorongo ndia ni na ndo ti keke ni so; a yeke kanga maboko ti ala wala a yeke pika ni na nduzu na pointe, mingi ni gere ti ala nga kue." Na peko ti so lo fa ambeni ye mingi ti fa so tënë ti lo ayeke tâ tënë, Pakara Fulda ahunzi tënë ti lo na lembeti 219 na 220 ti buku ti lo, lo tene: "Jésus akui lani na ndo ti mbeni senge keke so a yeke fâ ka azo na ndo ni: Aye so afa so tënë so ayeke tâ tënë ayeke (a) ngobo ti fango azo giriri na akodoro so ayeke na mbage ti Tö, (b) lege so a fa na apasi so Jésus abâ, na (c) ambeni tënë mingi so akota zo ti eglize na peko ti abazengele atene."

Pakara Paul Wilhelm Schmidt so ayeke ândö wafango mbeti na da senda-gi ti Bâle afa na yâ ti mbeni buku ti lo anzene nzene tënë na ndo ti mbupa ti yanga ti Grec *stauros* (*Die Geschichte Jesu* [Mbaï na ndo ti Jésus] Vol. 2, Tübingen na Leipzig, 1904, lembeti 386-394). Na lembe-

ti 386 ti buku ti lo ni, lo tene: "σταυρός [*stauros*] aye ti tene senge keke kue so a kpo ni si a luti na nduzu wala tere ti keke so amaboko ni ayeke sigigi dä." Ti tënë ti fango Jésus, Pakara Schmidt asû tënë so na lembeti 387 ti si na 389 ti mbeti ti lo, lo tene: "Na ndo ti so a pika lo na zaza, tongana ti so a-évangile afa, tongana a ndu tënë ti kode so a fâ na Jésus, ye so zo alingbi ti pensé na ni ayeke gi kode so aRomain ayeke fâ ka na zo na ndo ti keke: a kanga Jésus na ndo ti keke ni tere ti lo senge; na e girisa pëpe so a yeke ti Jésus ti yô lani keke so a fâ lo na ndo ni so yongo wala ti gboto ni gbotongo ti gue na ni na ndo ti fango lo tongaso si ngbanga so a dë na li ti lo akiri ason lo mingi. . . . Teti so fani mingi a yeke gbâ ti azo si a yeke fâ na ngoi ni so, ye so a lingbi ti sara a yeke gi ti kanga ala na ndo ti mbeni senge keke so a kpo ni si a luti na nduzu: Varus akanga na ndo ti keke azo 2000 legeoko ti fâ ala [Josèphe, *Antiquités judaïques*, XVII, X, 10], Quadratus nga asara tongaso [*Guerres des Juifs*, II, 241], Procurateur Félix asara nga tongaso [*Guerres des Juifs*, II, 253], si Titus nga asara tongaso [*Guerres des Juifs*, V, 449]."

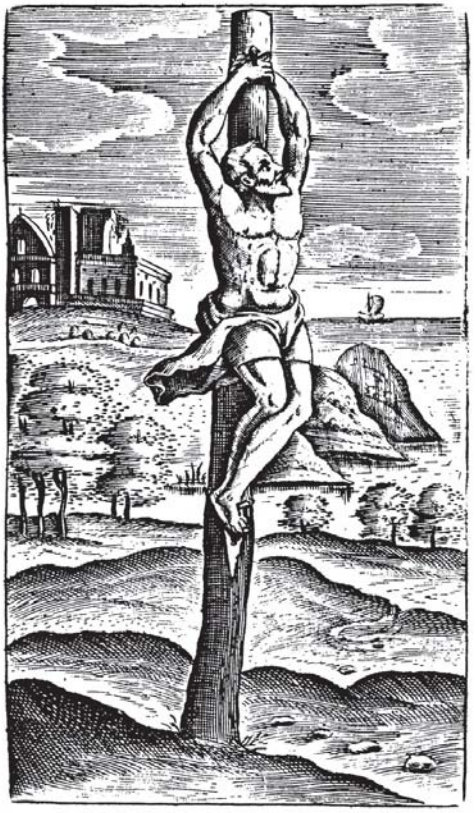

Dessin ti *crux simplex*

Tongaso, mbeni ye so afa so a fâ Jésus Christ na ndo ti mbeni keke so akpa croix ayeke dä oko pëpe. E ye pëpe ti zia mbeni tënë nde na yâ ti Tënë ti Nzapa na yorongo na yâ ni tënë ti croix so ayeke ti apaïen; ndani la e kiri peko ti ambupa *stauros*

na *xulon* alingbi na kozo nda ti atënë ni. Teti so Jésus amû *stauros* ti duti fä ti pasi nga na ye ti kamene so ayeke si na adisciple ti lo (Matthieu 16:24), e kiri peko ti *stauros* na "keke ti pasi" ti zia kangbi na popo ni na *xulon* so e kiri pekoni na "keke."

7 "Âme": Zo wala nyama so ayeke na fini; fini so zo ayeke na ni; ambeni nda ti "âme" ni na Grec: ψυχή (*psukhê*); na Latin: *anima;* na Hébreu: נפש (*nèphèsh*)

Na yâ ti Mbeti ti Nzapa so a-Chrétien asû ândö na Grec, gi lo mbupa ti yanga ti Grec ni *psukhê* asigigi fani 102; kozo sigingo ni ayeke na Matthieu 2:20. A lingbi a zia nga na yâ ni aÉphésien 6:6 na aColossien 3:23 so mbupa ni asigigi na yâ ti tënë "âme ti ALA kue." A yeke wara mbupa *psukhê* nga na yâ ti ambeni tënë ti yanga ti Grec so a bungbi ni si a ga tënë oko, na tapande ti so ayeke na aPhilippien 2:2, 19; 1 aThessalonicien 5:14. Na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia,* a kiri peko ti mbupa *psukhê* kue na "âme." Kode ti kiringo peko ti tënë *psukhê* kue gi na oko tënë azi lê ti azo ti hinga nda ti mbupa *psukhê* so awasungo Mbeti ti Nzapa asû na yâ ti ambeti ti ala nga tongana nyen ala fa nda ni.

Na yâ ti Mbeti ti Nzapa so a sû ândö na Hébreu, mbupa ti Hébreu ni so a kiri pekoni na "âme" ayeke *nèphèsh*, na a sigigi dä fani 754; kozo sigingo ni ayeke na Genèse 1:20. Na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia,* a kiri peko ti mbupa *nèphèsh* kue na "âme;" nga na ando oko oko so a kiri peko ti tënë ni tongaso, atënë so angoro ni si amû maboko na zo ti gbu nda ni. Kode ti kiringo peko ti tënë *nèphèsh* kue gi na oko tënë amû maboko na e ti hinga nda ti tënë ni so, tongana ti so awasungo Mbeti ti Nzapa asû ni, so ti tene a yeke zo wala nyama, wala fini so zo wala nyama ayeke na ni. Nda ti tënë so ayeke ti lo nde mingi na ye so giriri azo ti Égypte, ti Babylone, ti Grèce na ti Rome airi ni âme na yâ ti vorongo nzapa ti ala nga na yâ ti senda-ndara ti ala.

Ti mû maboko na mo ti gbu nda ti tënë "âme" nzoni, e bungbi aversê so ayeke na gbe ni ge so na gbe ti ali ti tënë nde nde; a yeke aversê so tënë "âme" asigigi na yâ ni.

Anyama ayeke a-âme

Apocalypse 16:3

Zo so ade na fini ayeke âme

Kusala 2:41, 43; 7:14; 27:37
aRomain 13:1
1 aCorinthien 15:45
1 Pierre 3:20
2 Pierre 2:14

Âme alingbi ti kui, a lingbi ti futi ni

Matthieu 2:20; 10:28, 28; 26:38
Marc 3:4; 14:34
Luc 6:9; 17:33
Jean 12:25

Kusala 3:23
aRomain 11:3
aHébreu 10:39
Jacques 5:20
Apocalypse 8:9; 12:11; 16:3

Fini so zo ayeke na ni

Matthieu 6:25; 10:39; 16:25
Marc 8:35; 10:45; 12:30
Luc 2:35; 10:27; 12:20; 14:26; 21:19
Jean 10:15; 12:25; 13:38; 15:13
Kusala 15:26; 20:10, 24; 27:10, 22
aRomain 16:4
aPhilippien 2:30
1 aThessalonicien 2:8
Jacques 1:21
1 Pierre 1:22; 2:11, 25
1 Jean 3:16

A zi âme na yâ ti Hadès ("enfer")

Kusala 2:27

Âme ayeke nde na yingo

aPhilippien 1:27
1 aThessalonicien 5:23
aHébreu 4:12

Nzapa ayeke na âme

Matthieu 12:18
aHébreu 10:38

8

"Hadès," "Shéol":
Dû ti kuâ so azo kue ayeke gue dä.
Na Grec: ᾅδης (*haïdês*); na Latin: *infernus;*
na Hébreu: שאול (*she'ôl*); na Syriaque: *shioul*
A kiri pekoni na "enfer" pëpe;
kiringo pekoni tongaso ayeke na lege ni pëpe

Mbupa Hadès asigigi fani bale-oko

"Hadès," so nda ni aye peut-être ti tene "ndo so lê abâ ni pëpe," asigigi fani bale-oko na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia: Matthieu—Apocalypse,* na Matthieu 11:23; 16:18; Luc 10:15; 16:23; Kusala 2:27, 31; Apocalypse 1:18; 6:8; 20:13, 14.

Na Kusala 2:27, a yeke wara atënë ti Psaume 16:10 so Pierre amû si lo fa pekoni, na ye so amû lege ti hinga so Hadès na Shéol ayeke gi oko tënë, nga aye ti sara tënë ti dû ti kuâ so azo kue ayeke gue dä (tënë ni so ayeke nde na mbupa ti yanga ti Grec *taphos* so ayeke dû ti kuâ ti zo oko oko). Mbupa ti yanga ti Latin so nda ni alingbi na Hadès ayeke *infernus* (na ambeni ngoi a sû ni *inferus*). Nda ni aye ti tene "ye so ayeke na gbe ni; ndo so ayeke na gbe ni" na a lingbi biani na dû ti kuâ ti azo kue. Tongaso, nda ni ague kamême oko na ambupa ti yanga ti Grec na ti Hébreu ni.

Na yâ ti Mbeti ti Nzapa, mingi ni a tingbi ambupa "Hadès" na "Shéol" na tënë kuâ wala azo so akui awe, me a tingbi ni pëpe na tënë fini wala azo so ade na fini (Apocalypse 20:13). Na yâ ti atënë ni so, mo yeke wara tënë ti zo so ayeke na ngia wala ayeke bâ pasi na yâ ni oko pëpe.

Mbupa Shéol asigigi fani bale-omene na omene

Mbupa "Shéol" asigigi fani 66 na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia,* na mbage so alondo na Genèse ti si na Malachie, na Genèse 37:35; 42:38; 44:29, 31; Nombre 16:30, 33; Deutéronome 32:22; 1 Samuel 2:6; 2 Samuel 22:6; 1 aGbia 2:6, 9; Job 7:9; 11:8; 14:13; 17:13, 16; 21:13; 24:19; 26:6; Psaume 6:5; 9:17; 16:10; 18:5; 30:3; 31:17; 49:14, 14, 15; 55:15; 86:13; 88:3; 89:48; 116:3; 139:8; 141:7; aProverbe 1:12; 5:5; 7:27; 9:18; 15:11, 24; 23:14; 27:20; 30:16; Zo-ti-fatene 9:10; Bia ti Salomon 8:6; Ésaïe 5:14; [7:11]; 14:9, 11, 15; 28:15, 18; 38:10, 18; 57:9; Ézéchiel 31:15, 16, 17; 32:21, 27; Osée 13:14, 14; Amos 9:2; Jonas 2:2; Habakuk 2:5.

Ando so mbupa "Shéol" asigigi dä na yâ ti mbage so alondo na Genèse ti si na Malachie, a yeke ando 65 so mbupa so asigigi dä na yâ ti Mbeti ti Nzapa *Biblia Hebraica Stuttgartensia,* ti ngu 1977, nga na mbeni oko so asigigi na Ésaïe 7:11, so a gbian kode ti sungo mbupa ti yanga ti Hébreu ni si a diko ni "Shéol." Na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia,* a kiri peko ti mbupa ti yanga ti Hébreu *she'ôl* kue na "Shéol." Na yâ ti *Septante,* mingi ni a kiri peko ti mbupa *she'ôl* na *haïdês.*

Atâa so a fa ambeni mbupa mingi ti yanga ti Hébreu so adü peut-être mbupa *she'ôl,* ti bâ ni nzoni mbupa ni alondo na tënë ti yanga ti Hébreu so שאל (*sha'al*) so aye ti tene "ti hunda ye." Ye so afa peut-être so Shéol ayeke mo bâ mo tene mbeni ndo so ayeke hunda ti wara aye kue, sân ti sara kangbi na popo ti aye ni, na ngoi so lo yeke yamba akuâ ti azo na yâ ti lo. (Bâ akete tënë ti Genèse 37:35 nga na Ésaïe 7:11 na yâ ti *Rbi8*-F.) Shéol ayeke na gbe ti sese na lakue a tingbi ni na tënë kuâ, na mbilimbili nda ni aye ti tene dû ti kuâ so azo kue ayeke gue dä. Âdu ti mbupa ti yanga ti Hébreu *qèvèr,* nda ni aye ti tene dû ti kuâ ti zo oko oko wala ndo ti lungo akuâ.—Genèse 23:4, 6, 9, 20.

9 "Géhenne": Fä ti futingo zo biani biani Na Grec: γέεννα (*géénna*); na Latin: *gehenna;* na Hébreu: גי הנם (*gé hinnom,* "popo-hoto ti Hinnom")

Mbupa "Géhenne" aye ti tene "popo-hoto ti Hinnom," so lege ti sungo mbupa ti yanga ti Hébreu *gé hinnom* na yanga ti Grec ni la. Na Josué 18:16 so tënë "Popo-hoto ti Hinnom" asigigi dä, na yâ ti *Septante* a kiri pekoni na "Géhenne." Mbupa "Géhenne" asigigi fani 12 na yâ ti mbage ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec; kozo sigingo ni ayeke na Matthieu 5:22. Na yâ ti *Mbeti ti Nzapa ti fini dunia,* a kiri peko ti mbupa ti yanga ti Grec ni

kue na "Géhenne," na Matthieu 5:22, 29, 30; 10:28; 18:9; 23:15, 33; Marc 9:43, 45, 47; Luc 12:5; Jacques 3:6.

Popo-hoto ti Hinnom ayeke na popo ti Mbongo na Do ti ngbene gbata ti Jérusalem (Josué 15:8; 18:16; Jérémie 19:2, 6). Na gbe ti komandema ti andangba gbia ti Juda, popo-hoto ti Hinnom aga mbeni ndo ti vorongo yanda ti Molech, nzapa ti apaïen, so a yeke zö azo na sandaga na lo (2 Chronique 28:3; 33:6; Jérémie 7:31, 32; 32:35). Ti kanga lege na mara ti sioni ngobo ti vorongo nzapa tongaso, nzoni Gbia Josias asara si popo-hoto ni aga sioni ndo, na mbilimbili mbage ni so a iri ni Topheth.—2 aGbia 23:10.

Pakara David Kimḥi so ayeke Juif (peut-être lo duti na fini na ngu 1160 ti ga na 1235) asara tënë na ndo ti Psaume 27:13 na lo fa tongana nyen tënë "Gehinnom" abâ gigi, lo tene: "A yeke mbeni ndo so ayo na Jérusalem pëpe, nga a yeke mbeni saleté ndo so azo ayeke bi asioni ye nga na akuâ ti anyama wala ti azo dä. Na ndo ni so nga, lakue mbeni wâ ayeke dä so ayeke gbi asioni ye nga na abio ti anyama na ti azo so a yeke bi dä. Tongaso, a yeke na lege ni si a iri ngbanga so a yeke dë na li ti azo ti sioni a tene Gehinnom."

Popo-hoto ti Hinnom aga mbeni ndo so a yeke tuku asaleté dä nga ndo ti zongo asioni ye ti gbata ti Jérusalem. A yeke bi akuâ ti anyama dä ti tene wâ agbi ni, wâ so a tuku soufre dä ti tene a mingo pëpe. Nga asioni zo so a fâ ala awe na so a bâ so ala kpa pëpe ti tene a lu ala na yâ ti sende ti kuâ, a yeke bi kuâ ti ala dä. Tongana kuâ ni atï na lê ti wâ ni, a yeke gbi kue, me tongana a kalê na tere ti adû ti tere ti hoto ni, a yeke fun si angusu ayeke dü dä, na angusu ni ayeke kui pëpe juska ala te nyama ti tere ti kuâ ni kue ti zia gi abio ni. Ni la, tongana a bi kuâ ti mbeni zo na yâ ti Géhenne, a bâ ni tongana ngbanga so ayeke sioni ahon atanga ni kue so zo alingbi ti wara. Tënë "lac so wâ nga na soufre ayeke gbi dä" (so ayeke tâ ye pëpe) alondo na ndo ti tënë Géhenne so nga na aye so ândö zo ayeke pensé na ni tongana lo mä tënë so.—Apocalypse 19:20; 20:10, 14, 15; 21:8.

A bi lâ oko pëpe na fini lê ti lo mbeni nyama wala mbeni zo na yâ ti Géhenne ti tene a gbi lo wala ti sara pasi na lo. Ndani la, Géhenne alingbi lâ oko pëpe ti duti fä ti mbeni ndo so lê ti zo ayeke bâ ni pëpe, ndo so a yeke sara pasi na âme ti azo na lê ti wâ ni lakue lakue wala so angusu ni so ayeke kui pëpe ayeke te âme ti azo ni lakue lakue. E tene fade awe so a yeke bi kuâ ti asioni zo na yâ ti Géhenne ndali ti so a bâ so ala kpa pëpe ti tene a lu ala na yâ ti sende ti kuâ, sende ti kuâ ni ayeke fä ti zingongo ti akuâ. Ni la, Jésus na adisciple ti lo amû tënë Géhenne ti duti fä ti *futingo zo biani biani, zingo mbeni zo biani biani na yâ ti dunia so Nzapa asara,* wala *"kuâ ti use ni" so ayeke ngbanga ti lakue lakue.*

Aye so kue ague oko na asarango ye ti Jéhovah so: mbilimbili nga na ndoye.—Bâ Exode 34:6, 7; 1 Jean 4:8.

10

Atënë "Testament ti Giriri" na "Fini Testament" 2 aCorinthien 3:14—na Grec: ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης (*épi têï anagnôséï tês palaïas diathêkês*); na Latin: *in lectione veteris testamenti*

1611	"tongana a yeke diko testament ti giriri"	*Bible du Roi Jacques.*
1966	"tonga na ala diko tèné ti mbèlé ti guiriri"	*Mbeti ti Nzapa,* Alliance Biblique Universelle.
1988	"tonga na ala diko mbéti ti Mbuki ti giriri"	*Tene ti Nzapa, Fini Mbuki,* +Ant. Maanicus.
2001	"tongana ala yeke diko mbeti ti Kozo Mbuki"	*Mbeti ti Nzapa, Fini Mbuki,* Alliance Biblique en Centrafrique.
2008	"na ngoi so a yeke diko ngbene mbele ni"	*Mbeti ti Nzapa ti fini dunia: Matthieu—Apocalypse.*

Mingi ni azo ayeke iri ka mbage ti Mbeti ti Nzapa so alondo na Genèse ti si na Malachie na so a sû ni na yanga ti Hébreu na Araméen ala tene "Testament ti Giriri" wala "Kozo Mbuki." Iri so alondo na 2 aCorinthien 3:14 tongana ti so a sû ni na yâ ti Mbeti ti Nzapa *Vulgate* so a yeke na yanga ti Latin nga na *Bible du Roi Jacques.* Âdu ti Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec, ala iri ni "Fini Testament" wala "Fini Mbuki." A yeke nzoni e hinga so mbupa ti yanga ti Grec *diathêkês* so a wara ni na 2 aCorinthien 3:14 aye ti tene "mbele" wala "mbuki," tongana ti so a sigigi fani 32 na ambeni ndo na yâ ti ngbene mbeti ti yanga ti Grec ni.

Ye oko, na 2 aCorinthien 3:14, tongana bazengele Paul asara tënë ti "ngbene mbele" wala "kozo mbuki," lo yeke sara lani pëpe tënë ti mbage ti Mbeti ti Nzapa so alondo na Genèse ti si na Malachie na so a sû ni na yanga ti Hébreu na Araméen. Nga, lo ye pëpe ti tene so Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec ayeke "fini mbele" wala "fini mbuki." Me tongana lo yeke sara lani tënë ti ngbene mbele, lo yeke sara tënë ti ngbene mbele ti Ndia so Moïse asû ni na yâ ti Pentateuque si a yeke gi mbeni kete mbage ti Mbeti ti Nzapa so a sû ândö na Hébreu nga na Araméen, kozo na ngoi ti aChrétien. A yeke ndali ti tënë so si na versê 15, lo tene "tongana a yeke diko ambeti ti Moïse."

Tongaso, raison oko ayeke dä pëpe ti iri Mbeti ti Nzapa so a sû ândö na Hébreu nga na Araméen "Ngbene Mbele" wala "Kozo Mbuki" wala "Testament ti Giriri." Nga, a yeke na lege ni pëpe ti iri Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec "Fini Mbuki" wala "Fini Testament." Jésus Christ airi

ambeti so a sû na gbe ti yingo ti Nzapa lo tene "Mbeti ti Nzapa." (Matthieu 21:42; Marc 14:49; Jean 5:39). Bazengele Paul nga a-iri ni lo tene "aMbeti so ayeke nzoni-kue" nga "Mbeti ti Nzapa." (aRomain 1:2; 15:4; 2 Timothée 3:15). Tongaso, a yeke tâ na lege ni si e iri mbage so alondo na Genèse ti si na Malachie e tene "Mbeti ti Nzapa so a sû ândö na Hébreu," nga mbage so alondo na Matthieu ti si na Apocalypse "Mbeti ti Nzapa so aChrétien asû ândö na Grec."

11 Alê ti nginza nga na aye ti hakango ye ti giriri

Aye so a sara tënë ni na yâ ti Mbeti ti Nzapa nga na aye so awandara ti gingo ye na gbe ti sese awara amû lege na e ti fa na ala ge tongana nyen kode ti dikongo alê ti nginza nga na ti hakango ye ti giriri alingbi kamême na kode wa so e yeke diko na alê ti nginza nga e yeke haka na aye laso.

Ti hinga wala ngere ti lê ti nginza ti lor wala ti argent ni laso ayeke oke, gi ti hinga wala ngere ti gramme oko ti lor wala ti argent ni ayeke oke na ndembe so; na pekoni, mo mû ngere ti gramme oko ni so, mo multiplié na wungo ti nengo ti lê ti nginza ti lor wala ti argent ni.

NENGO TI ALÊ TI NGINZA TI AGREC NA TI AROMAIN NA YÂ TI MBETI TI NZAPA SO ACHRÉTIEN ASÛ ÂNDÖ NA GREC

				Ti e laso
lepton 1 (lê ti nginza ti aJuif, a sara ni na gengere)	=	ndambo ti quadrans		
quadrans 1 (lê ti nginza ti aRomain, a sara ni na gengere)	=	lepta 2		
as wala assarion 1 (lê ti nginza ti aRomain wala ti akodoro-komanda ni, a sara ni na gengere)	=	quadrans 4		
denier 1 (lê ti nginza ti aRomain, a sara ni na argent)			=	3,85 g
drachme 1 (lê ti nginza ti aGrec, a sara ni na argent)			=	3,40 g
didrachme 1 (lê ti nginza ti aGrec, a sara ni na argent)	=	drachme 2	=	6,80 g
tétradrachme 1 (statère so a sara ni na argent)	=	drachme 4	=	13,6 g
mine 1	=	drachme 100	=	340 g
talent 1 (a sara ni na lor wala na argent)	=	mine 60	=	20,4 kg

KODE TI HAKANGO AYE TONGANA MAFUTA

bath 1			=	litre 22
kor 1*	=	bath 10	=	litre 220

*A mû ni ti haka nga na ye tongana fuku.

KODE TI HAKANGO YONGO TI AYE

coudée 1			=	44,5 cm
kota coudée 1			=	51,8 cm
sosongo 1	=	coudée 6	=	2,67 m
kota sosongo 1	=	kota coudée 6	=	3,11 m
brasse 1			=	1,8 m

12

AKPENGBA YE SO ASI NA YÂ TI GIGI TI JÉSUS NA SESE

Molongo so aye ni asi na ni na yâ ti aÉvangile osio

Ngoi ni	Ndo ni	Ye ni so asi	Matthieu	Marc	Luc	Jean
		Aye so asi kozo na kusala ti Jésus				
Ngu 3 K.N.C.	Na Jérusalem, na temple	A fa na Zacharie tënë ti dungo Jean Baptiste			1:5-25	
Nduru na ngu 2 K.N.C.	Na Nazareth; na Judée	A fa na Marie tënë ti dungo Jésus; lo gue ti bâ Élisabeth			1:26-56	
Ngu 2 K.N.C.	Na ando ti Judée so ayeke na li ti ahoto	Dungo Jean Baptiste; na pekoni, gigi ti lo na yando			1:57-80	
Ngu 2 K.N.C., na lango 1 tongaso ti octobre	Na Bethléhem	Dungo Jésus (Tënë ni, lo so aye kue abâ gigi na lege ti lo) tongana hale ti Abraham na ti David	1:1-25		2:1-7	1:1-5, 9-14
	Nduru na Bethléhem	Ange aga na nzoni tënë; aberger ague abâ foroto ni			2:8-20	
	Na Bethléhem; na Jérusalem	A fâ Jésus na ganza (na lango 8 ni), a gue na lo na temple (na lango 40 ni)			2:21-38	
Ngu 1 K.N.C. wala ngu 1 N.C.	Na Jérusalem; na Bethléhem; na Nazareth	Awagingo nda ti atongoro; kpengo na Égypte; a fâ akete molenge; a kiri na Jésus	2:1-23		2:39, 40	
Ngu 12 N.C.	Na Jérusalem	Jésus so awara ngu 12 awe ague na Pâque; lo kiri na kodoro			2:41-52	
Ngu 29, mars-avril	Na yando, na Jourdain	Kusala ti Jean Baptiste	3:1-12	1:1-8	3:1-18	1:6-8, 15-28
		Tongo nda ti kusala ti Jésus				
Ngu 29, sept.-oct.	Na Ngu ti Jourdain	Batême ti Jésus, yingo azu na ndo ti lo; lo yeke ti sewa ti David, me a tene lo yeke Molenge ti Nzapa	3:13-17	1:9-11	3:21-38	1:32-34

	Na yando ti Judée	Jésus amû jeûne nga Zabolo atara lo	4:1-11	1:12, 13	4:1-13	
	Na Béthanie na mbage ti Ngu ti Jourdain	Tënë ti témoin so Jean Baptiste atene na ndo ti Jésus				1:15, 29-34
	Na popo-hoto ti li ti Jourdain	Akozo disciple ti Jésus				1:35-51
	Na Cana ti Galilée; na Capernaüm	Kozo miracle ti Jésus; lo gue na Capernaüm				2:1-12
Ngu 30, Pâque	Na Jérusalem	Matanga ti Pâque; Jésus atomba azo ti dengo buze na yâ ti temple				2:13-25
	Na Jérusalem	Jésus asara lisoro na Nicodème				3:1-21
	Na Judée; na Aenon	Adisciple ti Jésus abatize azo; kua ti Jean ayeke kiri na gbe ni				3:22-36
	Na Tibériade	A bi Jean na da ti kanga; Jésus alondo ague na Galilée	4:12; 14:3-5	1:14; 6:17-20	3:19, 20; 4:14	4:1-3
	Na Sychar, na Samarie	Na guengo ti lo na Galilée, Jésus afa ye na azo ti Samarie				4:4-43
		Kota kusala so Jésus asara na Galilée				
	Na Galilée	Lo to nda ti fa tënë, lo tene: "Royaume ti yayu aga nduru awe"	4:17	1:14, 15	4:14, 15	4:44, 45
	Na Nazareth; na Cana; na Capernaüm	Lo sava mbeni molenge-koli; lo diko prophétie so afa kusala ti lo; azo ni ake lo; lo zia ndo ni lo gue na Capernaüm	4:13-16		4:16-31	4:46-54
	Na kota ngu ti Galilée, nduru na Capernaüm	Lo iri Simon na André, nga Jacques na Jean	4:18-22	1:16-20	5:1-11	
	Na Capernaüm	Lo sava mbeni zo so sioni yingo alï lo, nga lo sava mama ti wali ti Pierre na azo mingi	8:14-17	1:21-34	4:31-41	
	Na Galilée	Kozo tambela ti lo ti fango tënë na yâ ti Galilée, lo na adisciple osio so lo iri ala	4:23-25	1:35-39	4:42, 43	
	Na Galilée	Jésus asava zo ti buruma; azo mingi mingi aga na lo	8:1-4	1:40-45	5:12-16	
	Na Capernaüm	Lo sava zo so mbage ti tere ti lo akui	9:1-8	2:1-12	5:17-26	
	Na Capernaüm	Lo iri Matthieu; lo te kobe na azo ti rongo nginza ti lapo	9:9-17	2:13-22	5:27-39	

Ngoi ni	Ndo ni	Ye ni so asi	Matthieu	Marc	Luc	Jean
	Na Judée	Lo fa tënë na yâ ti asynagogue ti Judée			4:44	
Ngu 31, Pâque	Na Jérusalem	Lo gue na matanga ni; lo sava mbeni koli; lo suku na aFarizien				5:1-47
	Âmanke so ala londo na Jérusalem ti kiri	Adisciple ako alê ti blé na lâ ti sabbat	12:1-8	2:23-28	6:1-5	
	Na Galilée; na kota ngu ti Galilée	Lo sava maboko ti mbeni zo na lâ ti sabbat; lo gue na yanga ti ngu ni; lo sava azo	12:9-21	3:1-12	6:6-11	
	Na ndo ti hoto nduru na Capernaüm	Lo soro abazengele 12		3:13-19	6:12-16	
	Nduru na Capernaüm	Tënë so lo fa na ndo ti hoto	5:1–7:29		6:17-49	
	Na Capernaüm	Lo sava zo ti kua ti mbeni turugu ti kota kamba	8:5-13		7:1-10	
	Na Naïn	Lo zingo molenge ti mbeni womua			7:11-17	
	Na Galilée	Jean so ayeke na da ti kanga atokua adisciple na Jésus	11:2-19		7:18-35	
	Na Galilée	Lo suku na ambeni gbata; Nzapa afa ye na akete molenge; a yeke ngangu pëpe ti yô joug ti Jésus	11:20-30			
	Na Galilée	Mbeni wali wasiokpari asara mafuta na gere ti Jésus; toli ti awakuda			7:36-50	
	Na Galilée	Use tambela ti lo ti fango tënë na yâ ti Galilée, lo na adisciple 12			8:1-3	
	Na Galilée	Lo sava mbeni zo so sioni yingo alï lo; a tene lo na Béelzéboub ayeke mä tere	12:22-37	3:19-30		
	Na Galilée	Ascribe na aFarizien ahunda ti bâ mbeni fä	12:38-45			
	Na Galilée	Atâ fami ti Christ ayeke adisciple ti lo	12:46-50	3:31-35	8:19-21	
	Na kota ngu ti Galilée	Toli ti zo ti lungo lê ti kobe, ti asioni pere, na ambeni toli ni nde; nda ti ambeni toli ni	13:1-53	4:1-34	8:4-18	
	Na kota ngu ti Galilée	Lo kaï kota pupu na ngoi so ala yeke fâ ngu ni	8:18, 23-27	4:35-41	8:22-25	
	Na Gadara, na popo ti To na Mbongo ti ngu ti Galilée	Lo sava akoli use so asioni yingo alï ala; asioni yingo ni alï na yâ ti agaduru	8:28-34	5:1-20	8:26-39	
	Âmanke na Capernaüm	Lo zingo molenge ti Jaïrus; lo sava mbeni wali	9:18-26	5:21-43	8:40-56	
	Âmanke na Capernaüm	Lo zi lê ti awaziba use na lo sava mbeni wabuburu so sioni yingo alï lo	9:27-34			

	Na Nazareth	Lo kiri lo gue na kodoro so lo kono dä; azo ni akiri ake lo	13:54-58	6:1-6		
	Na Galilée	Ota tambela ti fango tënë na yâ ti Galilée: yâ ti kua ni akono teti lo tokua abazengele nga	9:35–11:1	6:6-13	9:1-6	
	Na Tibériade	A dë go ti Jean Baptiste; Hérode asara mbeto so lo fâ Jean Baptiste	14:1-12	6:14-29	9:7-9	
Na ngu 32, nduru na lango ti Pâque (Jn 6:4)	Âmanke na Capernaüm; na yanga ti kota ngu ti Galilée ti popo ti To na Banga	Abazengele akiri na peko ti fango tënë; lo mû kobe na akoli 5 000	14:13-21	6:30-44	9:10-17	6:1-13
	Na yanga ti kota ngu ti Galilée ti popo ti To na Banga; na Gennésareth	A tara ti zia Jésus gbia; lo tambela na lê ti ngu; lo sava azo	14:22-36	6:45-56		6:14-21
	Na Capernaüm	Lo fa zo so ayeke “mapa so amû fini;” adisciple mingi azia lo				6:22-71
Ngu 32, na peko ti Pâque	Âmanke na Capernaüm	Angobo so asara si Tënë ti Nzapa ayeke na ngangu mbeni pëpe	15:1-20	7:1-23		7:1
	Na Phénicie; na Décapole	Nduru na Tyr, na Sidon; na pekoni na Décapole; lo mû kobe na akoli 4 000	15:21-38	7:24–8:9		
	Na Magadan	A-Sadducéen na aFarizien akiri ahunda ti bâ mbeni fâ	15:39–16:4	8:10-12		
	Na yanga ti kota ngu ti Galilée ti popo ti To na Banga; na Bethsaïda	Lo gboto mê ti adisciple tënë ti mama ti mapa ti aFarizien; lo zi lê ti mbeni waziba	16:5-12	8:13-26		
	Na Césarée ti Philippe	Jésus ayeke Messie; lo fa tënë ti fango lo na ti zingongo ti lo na kuâ	16:13-28	8:27–9:1	9:18-27	
	Âmanke na Hoto ti Hermon	Tere ti Jésus agbian na lê ti Pierre, Jacques na Jean	17:1-13	9:2-13	9:28-36	
	Na Césarée ti Philippe	Lo tomba mbeni sioni yingo so adisciple atomba lo gbä	17:14-20	9:14-29	9:37-43	
	Na Galilée	Lo kiri lo fa tënë ti fango lo na ti zingongo ti lo na kuâ	17:22, 23	9:30-32	9:43-45	
	Na Capernaüm	Lo sara miracle si a wara nginza ti futa na lapo	17:24-27			
	Na Capernaüm	Zo so ayeke kota mingi na yâ ti Royaume; lege ti lekengo atënë; sarango nzoni bê na zo	18:1-35	9:33-50	9:46-50	
	Na Galilee; na Samarie	Lo londo na Galilée ti gue na Matanga ti akpangba; kengo aye kue teti kusala ti Nzapa	8:19-22		9:51-62	7:2-10

Ngoi ni	Ndo ni	Ye ni so asi	Matthieu	Marc	Luc	Jean
		Kusala ti Jésus na Judée				
Ngu 32, Matanga ti akpangba	Na Jérusalem	Jésus afa ye dandara na Matanga ti akpangba				7:11-52
	Na Jérusalem	Jésus angbâ ti fa ye na peko ti Matanga ni; lo zi lê ti mbeni waziba				8:12–9:41
	Âmanke na Judée	Lo tokua adisciple 70 ti fa tënë; kiringo ti ala, nga tondo ti kua ni			10:1-24	
	Na Judée; na Béthanie	Lo tene toli ti nzoni zo ti Samarie; lo si na da ti Marthe na Marie			10:25-42	
	Âmanke na Judée	Lo kiri lo fa lege ti sambela; lo fa nene ti ngbâ lakue ti hunda			11:1-13	
	Âmanke na Judée	Jésus akiri tënë ti ke tënë ti mvene so a bi na li ti lo; lo fa so azo ti ngoi ni so alingbi na ngbanga			11:14-36	
	Âmanke na Judée	Na da ti mbeni Farizien, Jésus asigigi na nda ti awahandango lê ti azo			11:37-54	
	Âmanke na Judée	Lo fa so Nzapa ayeke bâ lege ti azo; wabatango ye so ayeke be-ta-zo			12:1-59	
	Âmanke na Judée	Na lâ ti sabbat, lo sava mbeni wali so peko ti lo aba bango; lo tene atoli ota			13:1-21	
Ngu 32, Matanga ti mungo temple na Nzapa	Na Jérusalem	Jésus ague na Matanga ti mungo temple na Nzapa; Berger so ayeke nzoni mingi				10:1-39
		Kusala ti Jésus na To ti Ngu ti Jourdain				
	Na mbage ti Jourdain	Azo mingi amä na bê na Jésus				10:40-42
	Na Pérée (na mbage ti Jourdain)	Jésus afa ye na yâ ti agbata na akete kodoro tongana lo yeke gue na Jérusalem			13:22	
	Na Pérée	Lingo na yâ ti Royaume; Hérode agi ti zia mbeto na bê ti Jésus; da so a dö ni a zia awe			13:23-35	
	Âmanke na Pérée	Tâ be-ti-molenge; toli ti kota kobe ti lakui			14:1-24	
	Âmanke na Pérée	Ti duti disciple ti Jésus ayeke kete ye pëpe			14:25-35	

	Âmanke na Pérée	Toli ti ngasangbaga so agirisa, ti lê ti nginza so agirisa na ti molenge so agirisa si akiri			15:1-32	
	Âmanke na Pérée	Toli ti wabatango ye so ayeke mbilimbili pëpe, ti zo ti mosoro na Lazare			16:1-31	
	Âmanke na Pérée	Tënë ti pardon nga na ti mabe; asenge senge ngbâa			17:1-10	
	Na Béthanie	Jésus azingo Lazare na kuâ				11:1-46
	Na Jérusalem; na Éphraïm	Tënë so Caïphe atene na tere ti Jésus; Jésus azia ndo ni lo hon				11:47-54
	Na Samarie; na Galilée	Lo sava azo nga lo fa ye na ngoi so lo yeke hon na yâ ti Samarie nga na Galilée			17:11-37	
	Na Samarie wala na Galilée	Toli ti womua na wafango ngbanga, ti Farizien na zo ti rongo nginza ti lapo			18:1-14	
	Na Pérée	Lo ngoro lo si na Pérée; lo fa ye na ndo ti divorce	19:1-12	10:1-12		
	Na Pérée	Lo yamba amolenge na lo iri tënë nzoni na ndo ti ala	19:13-15	10:13-16	18:15-17	
	Na Pérée	Zo ti mosoro so ade maseka; toli ti azo so asara kua na yaka ti vigne	19:16–20:16	10:17-31	18:18-30	
	Âmanke na Pérée	Ti fani ota ni Jésus asara tënë ti kuâ ti lo na ti zingongo ti lo na kuâ	20:17-19	10:32-34	18:31-34	
	Âmanke na Pérée	A hunda ambeni ndo na yâ ti Royaume ndali ti Jacques na Jean	20:20-28	10:35-45		
	Na Jéricho	Na ngoi so lo yeke hon na yâ ti Jéricho, lo zi lê ti awaziba use; lo gue na da ti Zachée; toli ti amine bale-oko	20:29-34	10:46-52	18:35–19:28	
		Ndangba kusala ti Jésus na Jérusalem				
Lango 8 ti Nisan, ngu 33	Na Béthanie	Lo si na Béthanie lango omene kozo na Pâque				11:55–12:1
Lango 9 ti Nisan	Na Béthanie	Lo te kobe na da ti Simon zo ti buruma; Marie atuku mafuta na li ti Jésus; aJuif aga ti bâ Jésus na Lazare	26:6-13	14:3-9		12:2-11

Ngoi ni	Ndo ni	Ye ni so asi	Matthieu	Marc	Luc	Jean
Lango 9 ti Nisan	Na Béthanie-Jérusalem	A yamba Christ na lingo ti lo na Jérusalem	21:1-11, 14-17	11:1-11	19:29-44	12:12-19
Lango 10 ti Nisan	Na Béthanie-Jérusalem	Lo deba keke ti figue so alë pëpe; use tombango azo ti kango ye na yâ ti temple	21:18, 19, 12, 13	11:12-17	19:45, 46	
	Na Jérusalem	Aprêtre-mokonzi na ascribe amä tere ti fâ Jésus		11:18, 19	19:47, 48	
	Na Jérusalem	Lo sara lisoro na aGrec; aJuif ake ti mä na bê na lo				12:20-50
Lango 11 ti Nisan	Na Béthanie-Jérusalem	A bâ so keke ti figue so lo deba ni ahule awe	21:19-22	11:20-25		
	Na Jérusalem, na temple	A dë kite na komandema ti Christ; toli ti amolenge-koli use	21:23-32	11:27-33	20:1-8	
	Na Jérusalem, na temple	Toli ti asioni wafango yaka na ti matanga ti mariage	21:33–22:14	12:1-12	20:9-19	
	Na Jérusalem, na temple	Ti gbu Jésus na tënë ti yanga ti lo, ala hunda lo na ndo ti lapo, ti zingongo ti akuâ nga na ndo ti kota commandement	22:15-40	12:13-34	20:20-40	
	Na Jérusalem, na temple	Tënë so Jésus ahunda na awato ti lo na ndo ti kotara ti Messie akanga yanga ti ala	22:41-46	12:35-37	20:41-44	
	Na Jérusalem, na temple	Lo fa nda ti ascribe na aFarizien na lê ti ala	23:1-39	12:38-40	20:45-47	
	Na Jérusalem, na temple	Akete kete pata so mbeni womua abi na sanduku		12:41-44	21:1-4	
	Na Hoto ti akeke ti olive	Prophétie ti tingo ti Jérusalem; ngoi so Jésus ayeke si na lo yeke duti dä; hunzingo ti aye ti ngoi so	24:1-51	13:1-37	21:5-38	
	Na Hoto ti akeke ti olive	Toli ti amasia bale-oko, ti atalent, ti angasangbaga na angasa	25:1-46			
Lango 12 ti Nisan	Na Jérusalem	Amokonzi-nzapa amä tere ti fâ Jésus	26:1-5	14:1, 2	22:1, 2	
	Na Jérusalem	Judas amä tere na aprêtre ti kä Jésus	26:14-16	14:10, 11	22:3-6	

Lango 13 ti Nisan (jeudi na peko ti midi)	Nduru na Jérusalem nga na yâ ni	Ala leke ye teti Pâque	26:17-19	14:12-16	22:7-13	
Lango 14 ti Nisan	Na Jérusalem	Lo na adisciple 12 asara Pâque	26:20, 21	14:17, 18	22:14-18	
	Na Jérusalem	Jésus asukula gere ti abazengele ti lo				13:1-20
	Na Jérusalem	Lo fa so Judas ayeke zo ti kango lo na lo tene na lo ti sigigi	26:21-25	14:18-21	22:21-23	13:21-30
	Na Jérusalem	Lo zia na sese Matanga ti Kobe ti Seigneur na adisciple 11	26:26-29	14:22-25	22:19, 20, 24-30	[1aC 11: 23-25]
	Na Jérusalem	Lo fa so Pierre ayeke bere lo ande nga abazengele ayeke kangbi kirikiri	26:31-35	14:27-31	22:31-38	13:31-38
	Na Jérusalem	Wamungo maboko; ndoyengo mba; aye ti vundu; sambela ti Jésus				14:1–17:26
	Na Gethsémané	Vundu ti Jésus na yâ ti yaka ni; a kä Jésus na a gbu lo	26:30, 36-56	14:26, 32-52	22:39-53	18:1-12
	Na Jérusalem	Ngbanga ti lo na gbele Anne, Caïphe na Sanhédrin; Pierre abere Jésus	26:57–27:1	14:53–15:1	22:54-71	18:13-27
	Na Jérusalem	Judas so akä Jésus afâ tere ti lo na kamba	27:3-10		[Kus 1:18, 19]	
	Na Jérusalem	A gue na lo na gbele Pilate, na pekoni na gbele Hérode, si a kiri na lo na Pilate	27:2, 11-14	15:1-5	23:1-12	18:28-38
	Na Jérusalem	Pilate agi lege ti zi Jésus, na pekoni lo mû lo na ala ti tene ala fâ lo	27:15-30	15:6-19	23:13-25	18:39–19:16
(Na vendredi, nduru na 3:00 ti peko ti midi)	Na Golgotha, na Jérusalem	Jésus akui na ndo ti keke ti pasi, nga aye so asi na pekoni	27:31-56	15:20-41	23:26-49	19:16-30
	Na Jérusalem	A zi kuâ ti Jésus na ndo ti keke ti pasi ni na a lu ni	27:57-61	15:42-47	23:50-56	19:31-42
Lango 15 ti Nisan	Na Jérusalem	Aprêtre na aFarizien azia aturugu ti bata dû ti kuâ ni	27:62-66			
Lango 16 ti Nisan	Na Jérusalem nga nduru na ni	Jésus azingo na kuâ nga aye so asi na lango ni so	28:1-15	16:1-8	24:1-49	20:1-25
	Na Jérusalem; na Galilée	Jésus Christ afa tere ti lo na peko ti so lo zingo	28:16-20	[1aC 15:5-7]	[Kus 1:3-8]	20:26–21:25
Lango 25 ti Iyyar	Na Hoto ti akeke ti olive, nduru na Béthanie	Lango 40 na peko ti zingongo ti lo, Jésus akiri na yayu	[Kus 1:9-12]		24:50-53	

13
ROYAUME SO ANGBÂ OKO
na gbe ti Saül, David, Salomon
Agbata
Ando
KILOMÈTRE
0 10 20 30 40 50
HOTO TI LIBAN
Sidon
Damas
HOTO TI HERMON
Tyr
Abel
Dan
Hazor
Cabul
Kota ngu ti Kinnéreth
HOTO TI CARMEL
En-Dor
Sunem
Aphec
Méguiddo
Jizréel
Roguélim
Ngu ti Jourdain
HOTO TI GUILBOA
Beth-Schéan
Ramoth-Galaad
Jabesch-Galaad
Bézec
Thébez
Abel-Méholah
Mahanaïm
Succoth
KOTA NGU-INGO
Ngu ti Jabbok
AMMON
Zérédah
Siloh
Ramah
Baal-Hazor
Éphraïn
Rabbah
Beth-Horon ti nduzu
Béthel
Beth-Aven
Beth-Horon ti gbe ni
Micmasch
Guilgal
Guézer
Ramah
Guéba
Jéricho
Guibeon
Guilbéah
Aïjalon
Nob
Kiriath-Jéarim
Jérusalem
Médeba
Azécah
Socoh
Gath
Bethléhem
Popo-hoto ti Élah
Askélon
Kota dû ti Adullam
Kéïlah
Sirah
En-Guédi
Hébron
Léschimmon
Aroër
Gaza
Ziph
Horesch
Ngu-ingo Mingi
Ngu ti Arnon
Carmel
Maon
Ngu ti Bésor
Ziclag
Jattir
Eschtémoa
Cabzéel
Boraschan
Yando
Béer-Schéba
Aroër
Popo-hoto ti Ingo (?)
MOAB
Ngu ti Égypte
ÉDOM

14
Palestine na ngoi ti
FANGO TËNË TI JÉSUS
Agbata
Ando
KILOMÈTRE
0 10 20 30 40 50
ABILÈNE
Sidon
Damas
HOTO TI HERMON
Césarée ti Philippe
ITURÉE
TRACHONITIDE
PHÉNICIE
Tyr
Ptolémaïs
GALILÉE
Chorazin
Capernaüm
Bethsaïda
Cana
Tibériade
Kota ngu ti Galilée
Nazareth
HOTO TI TABOR
Naïn
Gadara
HOTO TI CARMEL
Césarée
Béthanie na mbage ti Ngu ti Jourdain (?)
Pella
DÉCAPOLE
Salim (?)
Aenon (?)
Samarie
Sychar (?)
Gérasa
HOTO TI GUERIZIM
SAMARIE
Ngu ti Jourdain
PÉRÉE
Joppé
Arimathée
Éphraïm
Emmaüs (?)
Jéricho
Ashdod
Jérusalem
Béthanie
Bethléhem
JUDÉE
KOTA NGU-INGO
Gaza
Hébron
IDUMÉE
Ngu-ingo Mingi
YANDO TI JUDÉE
Béer-Schéba
ARABIE
Ngu ti Égypte

ATËNË TI MBETI TI NZAPA TI SARA NA LISORO

(Gi tongana a sara tënë na ndo ni, tongaso pëpe aversê kue ti Mbeti ti Nzapa so a sû ândö na Hébreu alondo na *Mbeti ti Nzapa ti Alliance Biblique Universelle 1966.* Bâ lembeti 511 ti hinga anduru iri ti ambeti ti Mbeti ti Nzapa so a sû ândö na Hébreu.)

1. A-Image

A. Ti mû a-image na astatue ti voro na Nzapa ayeke zongango lo la

Zo alingbi ti sara
image ti Nzapa pëpe. ..... 1Jn 4:12; És 40:18; 46:5; Kus 17:29
A gboto mê ti aChrétien
ti kpe vorongo ayanda. 1aC 10:14; 1Jn 5:21
A lingbi zo avoro Nzapa na yingo na tâ tënë. ..... Jn 4:24

B. Sambelango ayanda aga na kpale na ndo ti mara ti Israël

A ke na aJuif ti sambela ayanda. ..... Ex 20:4, 5
Ayanda alingbi ti mä ndo pëpe na ti sara tënë pëpe;
azo so asara ni, fade ala ga tongana ala. ..... Ps 115:4-8
Yanda ayeke kûkû teti zo,
futingo ayeke na pekoni. ..... Ps 106:36, 40-42; Jér 22:8, 9

C. A ke tënë ti sambelango Nzapa "na lege ti" astatue

Nzapa ake ti tene azo asambela lo
"na lege ti" astatue. ..... És 42:8
Gi Nzapa oko si 'amä sambela'. ..... Ps 65:2, 3

2. Alango ti nda ni

A. "Lâ ti nda ni" ayeke nyen?

Ngoi so aye ti ngoi so
ague ti hunzi. ..... Mt 24:3; 2Pi 3:5-7; Mc 13:4
A yeke hunzingo ti sese pëpe,
me ti asioni ye ti ngoi so. 1Jn 2:17
Ngoi ti nda ni asi kozoni si futingo aga. ..... Mt 24:14
Azo ti mbilimbili ayeke sö kuâ;
fini dunia aga na pekoni. ..... 2Pi 2:9; Apc 7:14-17

B. A lingbi lê ti e azi na ndo ti afä ti alango ti nda ni

Nzapa amû afä ti fa lege na e. 2Tm 3:1-5; 1aT 5:1-4
Azo abâ ti ala nene ti afä so pëpe. ..... 2Pi 3:3, 4, 7; Mt 24:39
Nzapa ane nengo pëpe, me lo ngbâ ti wa azo. 2Pi 3:9

Ala so lê ti ala angbâ na
zingo ni ayeke wara futa. ..... Lc 21:34-36

3. Amatanga, Matanga ti dungo

A. Akozo Chrétien asara matanga ti dungo na ti Noël pëpe

Apaïen si ayeke sara ni ândö. ..... Ge 40:20; Mt 14:6
Gi lango ti kuâ ti Jésus
si a lingbi a dabe na ni. ..... Lc 22:19, 20; 1aC 11:25, 26
Apumba ti kirikiri ayeke sioni. ..... aRm 13:13; aGl 5:21; 1Pi 4:3

4. Âme

A. Âme ayeke nyen?

Zo ayeke âme. ..... Ge 2:7; 1aC 15:45; Jos 11:11; Kus 27:37
A iri anyama nga a-âme. ..... Nb 31:28; Apc 16:3; Lé 24:18
Âme ayeke na mênë,
ate kobe, alingbi ti kui. ..... Jér 2:34; Lé 7:18; Éz 18:4
Âme ayeke fini so zo ayeke na ni. ..... Mc 8:36; Jn 10:15

B. Kangbi so ayeke na popo ti âme na yingo

Fini so zo wala nyama
ayeke na ni ayeke âme. ..... Jn 10:15; Lé 17:11
"Mbö" wala "yingo" ayeke ngangu
so asara si âme ayeke na fini. ..... Ps 146:4; 104:29
Tongana zo akui, ngangu so asara si
lo yeke na fini so akiri na Wa ni, Nzapa. ..... Zo 12:9
Gi Nzapa oko si alingbi ti mû lege
na ngangu ni so ti sara kua. ..... Éz 37:12-14

5. Aprophète ti wataka

A. A fa ândö tënë ti aprophète ti wataka; ala yeke lani na ngoi ti abazengele

Lege ti hinga na aprophète ti wataka. ..... De 18:20-22; Lc 6:26
A fa tënë ti ala ândö awe;
a hinga ala na lengo ti ala. ..... Mt 24:23-26; 7:15-23

6. A-Témoin ti Jéhovah

A. A-Témoin ti Jéhovah abâ gigi tongana nyen?

Jéhovah ayeke na atémoin ti lo. ..... És 43:10-12; Jér 15:16
Molongo ti atémoin be-ta-zo
ato nda ni na Abel. ..... aHb 11:4, 39; 12:1
Jésus, tâ témoin so ayeke be-ta-zo. ..... Jn 18:37; Apc 1:5; 3:14

7. Aye ti sioni: aye ti vundu ti dunia

A. Zo so ayeke na peko ti aye ti vundu ti dunia so

Komandema ti zo ti sioni
aga na aye ti sioni laso. ..... aPr 29:2; 28:28
Mokonzi ti dunia so
ayeke wato ti Nzapa. ..... 2aC 4:4; 1Jn 5:19; Jn 12:31
Zabolo la aga na aye ti vundu;
ngoi ni angbâ mingi pëpe. ..... Apc 12:9, 12
Fade a yeke kanga Zabolo,
na pendere ngoi ti siriri aga. ..... Apc 20:1-3; 21:3, 4

B. Ndani so Nzapa azia lege na aye ti sioni

Zabolo ake so azo na a-ange ayeke
ngbâ be-ta-zo na Nzapa. ..... Job 1:11, 12
A mû lege na abe-ta-zo ti fa so
ala yeke be-ta-zo na Nzapa. ..... aRm 9:17; aPr 27:11
Zabolo ayeke zo ti mvene;
fade a leke tënë so lo bi na sese. ..... Jn 12:31
Fade abe-ta-zo ayeke wara
fini ti lakue lakue. ..... aRm 2:6, 7; Apc 21:3-5

C. So alango ti nda ni angbâ ti ninga afa nzoni bê ti Nzapa

Tongana ti ngoi ti Noé, a hunda ngoi mingi
ti gboto mê ti azo. ..... Mt 24:14, 37-39
Nzapa ane nengo pëpe, me lo yeke
sara nzoni bê na azo la. ..... 2Pi 3:9; És 30:18
Bible amû maboko na e
si lango ni anzi e nzingo pëpe. ..... Lc 21:36; 1aT 5:4
A yeke fadeso ngoi ti gi ti tene Nzapa abata e. ..... És 2:2-4; Sph 2:3

D. Yorö ti aye ti vundu ti dunia so ayeke na maboko ti zo pëpe

Mbeto agbu azo ngangu mingi,
ala hinga ye ti sara pëpe. ..... Lc 21:10, 11; 2Tm 3:1-5
Royaume ti Nzapa si ayeke hunzi ande
aye ti vundu so, me azo pëpe. ..... Dan 2:44; Mt 6:10
Ti sö fini, gi ti duti na siriri
na Gbia ni fadeso. ..... Ps 2:9, 11, 12

8. Batême

A. A hunda na zo ti wara ni si lo ga Chrétien

Jésus azia tapande ni. ..... Mt 3:13-15; aHb 10:7
Fä ti kengo tere ti zo mveni wala
ti mungo tere ti lo na Nzapa. ..... Mt 16:24; 1Pi 3:21

Gi azo so alingbi awe ti manda ye
si ayeke wara ni. ..... Mt 28:19, 20; Kus 2:41
Nzoni lege ni ayeke ti
yôro zo ni kue na ngu. ..... Kus 8:38, 39; Jn 3:23

B. A sukula asiokpari pëpe

Jésus awara lani batême ti
sukula asiokpari ti lo pëpe. 1Pi 2:22; 3:18
Mênë ti Jésus si asukula asiokpari. 1Jn 1:7

9. Bible

A. A sû na gbe ti yingo

Yingo ti Nzapa si apusu azo ti sû ni na mbeti. 2Pi 1:20, 21
Aprophétie mingi ayeke
na yâ ni: ..... Dan 8:5, 6, 20-22; Lc 21:5, 6, 20-22; És 45:1-4
A sû ni na gbe ti
yingo ti Nzapa na a yeke nzoni. ..... 2Tm 3:16, 17; aRm 15:4

B. A yeke nzoni ye ti fango lege na zo na ngoi ti e

Ti ke andia ti Bible ague na zo na kuâ. ..... aRm 1:28-32
Ndara ti zo amû place ti Bible pëpe. 1aC 1:21, 25; 1Tm 6:20
A yeke ye ti batango zo na gbele wato
so ayeke ngangu mingi. ..... aÉp 6:11, 12, 17
A fa na zo nzoni lege. ..... Ps 119:105; 2Pi 1:19; aPr 3:5, 6

C. A sara ni ndali ti azo ti mara kue

Kua ti sungo ni ato nda ni
na mbage ti akodoro ti Tö. ..... Ex 17:14; 24:12, 16; 34:27
Nzapa amû ni gi na amunzu-poto pëpe. ..... aRm 10:11-13; aGl 3:28
Nzapa aye
mara ti azo kue. ..... Kus 10:34, 35; aRm 5:18; Apc 7:9, 10

10 Bungbi ti vorongo Nzapa

A. Tâ bungbi ti vorongo Nzapa ayeke gi oko

Beku ayeke oko, mabe ayeke oko,
batême ayeke oko. ..... aÉp 4:5, 13
Kusala ni ayeke ti sara adisciple. ..... Mt 28:19; Kus 8:12; 14:21
A hinga ni na lengo ni. ..... Mt 7:19, 20; Lc 6:43, 44; Jn 15:8
Ndoye na mango tere ayeke
na popo ti amembre ni. ..... Jn 13:35; 1aC 1:10; 1Jn 4:20

B. A ke polele afango ye ti wataka

Jésus ake afango ye ti wataka. ..... Mt 23:15, 23, 24; 15:4-9
Lo sara tongaso ti bata awaziba na lege ti yingo. ..... Mt 15:14

Tâ tënë azi ala ti
ga adisciple ti Jésus. ..... Jn 8:31, 32

C. A lingbi zo achangé bungbi ti vorongo Nzapa ti lo tongana a yeke nzoni pëpe

Tâ tënë azi zo; so afa atene
azo mingi ayeke na yâ ti mvene. ..... Jn 8:31, 32
Azo ti Israël na ambeni zo azia lani
ngbene lege ti vorongo Nzapa ti ala. ..... Jos 24:15; 2aG 5:17
Akozo Chrétien achangé
bango ndo ti ala. ..... aGl 1:13, 14; Kus 3:17, 19
Paul achangé bungbi ti vorongo Nzapa ti lo. ..... Kus 26:4-6
A handa azo ti dunia kue; a lingbi zo
asara si bibe ti lo akiri fini ni. ..... Apc 12:9; aRm 12:2

D. Ti bâ so "nzapa kue ayeke gi nzapa," so la asara si Nzapa ayeda na zo pëpe

Nzapa afa andia ti vorongo lo. ..... Jn 4:23, 24; Jac 1:27
Tongana a yeke ye ti bê ti Nzapa pëpe,
a yeke sioni. ..... aRm 10:2, 3
Nzapa alingbi ti ke "anzoni kusala" so a sara. ..... Mt 7:21-23
A hinga tâ bungbi ti vorongo Nzapa na lengo ni. ..... Mt 7:20

11. Création

A. Tënë ti Création na tënë ti tâ senda-ye amä tere, na a ke tënë ti évolution

Tënë so senda-ye afa ague oko na tënë ti
alango so Nzapa acréé na aye. ..... Ge 1:11, 12, 21, 24, 25
A yeke tâ tënë so Nzapa asara aye
na lege ti "mara ti ala mveni." ..... Ge 1:11, 12; Jac 3:12

B. Alango so Nzapa acréé na aye ayeke alango ti angbonga 24 pëpe

Mbupa "lâ" wala lango oko alingbi gi ti
sara tënë ti mbeni ngoi. ..... Ge 2:4
Na lê ti Nzapa, lâ wala lango oko
alingbi ti duti mbeni ngoi so aninga. ..... Ps 90:4; 2Pi 3:8

12. Croix

A. A fâ Jésus na ndo ti keke ti pasi, so ayeke fä ti ye ti zonga

A fâ Jésus na ndo ti keke ti pasi
wala senge keke. ..... Kus 5:30; 10:39; aGl 3:13
A lingbi aChrétien ayô keke ti pasi ti ala,
so ayeke fä ti ye ti zonga. ..... Mt 10:38; Lc 9:23

B. A lingbi zo avoro croix pëpe

Fango na lê ti azo keke so a fâ Jésus na ndo ni,
a yeke zongango lo la. ..... aHb 6:6; Mt 27:41, 42
Ti mû croix ti voro na Nzapa
ayeke vorongo yanda. ..... Ex 20:4, 5; Jér 10:3-5
Jésus ayeke yingo, lo ngbâ
na ndo ti keke mbeni pëpe. 1Tm 3:16; 1Pi 3:18

13. Dikongo ngoi

A. Ngoi ti aGentil ahunzi na ngu 1914

Na ngu 607 kozo ti Christ, molongo ti agbia
so akomande na ndo ti royaume ni akaï. ..... Éz 21:30-32
A lingbi "ngoi mbasambala" ahon awe
si Royaume ni akiri. ..... Dan 4:32, 16, 17
Mbasambala = ngoi 3 na ndambo × 2,
wala alango 1 260 × 2. ..... Apc 12:6, 14; 11:2, 3
Lâ oko teti ngu oko. [A ga ngu 2 520] ..... Éz 4:6; Nb 14:34
A yeke gue juska a kiri na Royaume ni. ..... Lc 21:24; Dan 7:13, 14

14. Eglize

A. Da ti yingo so a leke ni na ndo ti Christ

Nzapa alango pëpe na yâ ti
atemple so zo asara. ..... Kus 17:24, 25; 7:48
Tâ eglize ayeke temple ti yingo so
a leke ni na atênë so ayeke na fini. 1Pi 2:5, 6
Christ ayeke kozo tênë ti gere ni;
abazengele ayeke nga gere ti da ni. ..... aÉp 2:20
A lingbi zo avoro Nzapa na yingo na tâ tënë. ..... Jn 4:24

B. A leke Eglize na ndo ti Pierre pëpe

Jésus atene pëpe so a leke eglize na ndo ti Pierre. ..... Mt 16:18
A bâ Christ tongana "kota tênë." 1aC 10:4
Pierre afa Jésus tongana gere ti da ni. ..... 1Pi 2:4, 6-8; Kus 4:8-12

15. Enfer (Hadès, Shéol)

A. A yeke tâ ndo ti bango pasi na lê ti wâ pëpe

Job so ayeke wu pono lani ahunda ti gue kâ. ..... Job 14:13
Zo ayeke sara
mbeni kusala kâ pëpe. ..... Ps 6:6; Zo 9:10; És 38:18, 19
A zingo Jésus so ayeke
na yâ ti dû ti kuâ wala enfer. ..... Kus 2:27, 31, 32; Ps 16:10

Fade enfer akiri na akuâ kue so
ayeke na yâ ti lo, na pekoni fade a futi lo. ..... Apc 20:13, 14

B. Wâ ayeke fä ti futingo ti biaku biaku

Wâ ayeke fä ti kuâ ti lakue lakue. ..... Mt 25:41, 46; 13:30
Fade a futi biaku biaku azo ti sioni so achangé
bê ti ala pëpe, mo bâ mo tene na wâ. ..... aHb 10:26, 27
Ti "sara pasi" na Satan na lê ti wâ aye ti tene
so lo wara kuâ teti lakue lakue. ..... Apc 20:10, 14, 15

C. Tënë ti zo ti mosoro na Lazare afa so tënë ti bango pasi lakue lakue na enfer ayeke mvene

Wâ ni ayeke tâ wâ pëpe, tongana ti so dutingo
na tere ti Abraham ni ayeke tâ ye pëpe. ..... Lc 16:22-24
A tingbi nga tënë ti dutingo na tere ti
Abraham na tënë ti dutingo na yâ ti bingo. ..... Mt 8:11, 12
Futingo so asi na Babylone,
a iri ni bango pasi na lê ti wâ. ..... Apc 18:8-10, 21

16. Fango tënë ti témoin

A. A lingbi aChrétien kue asara tënë ti témoin, ala fa nzoni tënë

A lingbi Chrétien afa iri ti Jésus na azo
si Nzapa ayeda na lo. ..... Mt 10:32
A lingbi Chrétien asara ye alingbi na
Tënë ni, lo fa so lo yeke na mabe. ..... Jac 1:22-24; 2:24
A lingbi afini zo nga aga awafango ye. ..... Mt 28:19, 20
Sarango tënë ni na lê ti azo dandara aga na salut. ..... aRm 10:10

B. A hunda ti kiri lege mingi ti bâ azo ni

A lingbi a fa tënë ti nda ni so ayeke ga so. ..... Mt 24:14
Jérémie afa tënë ti futingo Jérusalem teti ngu mingi. ..... Jér 25:3
Tongana ti akozo Chrétien,
a lingbi e kaï pëpe. ..... Kus 4:18-20; 5:28, 29

C. A lingbi e fa tënë ti témoin ti zi mênë ti azo na li ti e

A lingbi a fa tënë ti nda ni
so aga nduru so. ..... Éz 33:7; Mt 24:14
Tongana zo afa ni pëpe,
ngbanga ti mênë ayeke na li ti lo. ..... Éz 33:8, 9; 3:18, 19
Ngbanga ti mênë ayeke na li ti Paul pëpe;
lo fa tâ tënë kue kue kue. ..... Kus 20:26, 27; 1aC 9:16
Zo so afa tënë asö fini ti lo
nga na ti zo so amä lo. 1Tm 4:16; 1aC 9:22

17. Fini

A. Fini ti lakue lakue ayeke ti azo so amä yanga

Nzapa, so alingbi ti tene mvene pëpe,
azê ti mû fini na azo. ..... Tt 1:2; Jn 10:27, 28
Fini ti lakue lakue
ayeke ti azo so amä na bê. ..... Jn 11:25, 26
Fade a futi kuâ. ..... 1aC 15:26; Apc 21:4; 20:14; És 25:8

B. Fini na yayu abâ gi amembre ti tere ti Christ

Nzapa asoro amembre ni
tongana ti so bê ti lo aye. ..... Mt 20:23; 1aC 12:18
Gi azo 144 000 si a mû ala na sese
ti gue na yayu. ..... Apc 14:1, 4; 7:2-4; 5:9, 10
Même Jean Baptiste ayeke duti ande
na yâ ti Royaume ti yayu pëpe. ..... Mt 11:11

C. A zê ti mû fini ti lakue lakue na azo mingi mingi, "ambeni ngasangbaga"

Gi kete wungo ti azo si ayeke
duti na Jésus na yayu. ..... Apc 14:1, 4; 7:2-4
"Ambeni ngasangbaga" ayeke
aita ti Christ pëpe. ..... Jn 10:16; Mt 25:32, 40
Azo mingi ayeke bungbi fadeso
ti sö kuâ ande na ti duti na ndo ti sese. ..... Apc 7:9, 15-17
A yeke zingo ambeni zo
ti wara fini na ndo ti sese. ..... Apc 20:12; 21:4

18. Harmaguédon

A. Bira ti Nzapa ti hunzi aye ti sioni

A bungbi amara na Harmaguédon. ..... Apc 16:14, 16
Fade Nzapa asara bira so na lege ti
Molenge ti lo nga na a-ange. ..... 2aT 1:6-9; Apc 19:11-16
E lingbi ti sö kuâ tongana nyen? ..... Sph 2:2, 3; Apc 7:14

B. A gue nde pëpe na ndoye ti Nzapa

Azo aga tâ sioni mingi. 2Tm 3:1-5
Nzapa akanga bê ti ku, me mbilimbili ti lo
ahunda na lo ti sara mbeni ye. ..... 2Pi 3:9, 15; Lc 18:7, 8
Azo ti sioni ahon si
azo ti mbilimbili awu. ..... aPr 21:18; Apc 11:18

19. Jéhovah, Nzapa

A. Iri ti Nzapa

Tënë "Nzapa" andu aye mingi; Seigneur ti e
ayeke na iri ti lo wani. 1aC 8:5, 6
E sambela ti tene iri ti lo aga nzoni-kue. ..... Mt 6:9, 10
Jéhovah ayeke
iri ti Nzapa. ..... Ge 22:14; Ex 6:3 (*Dy*, kete tënë na gbe ni)
"Yahvé" na
Kozo Mbouki, 1982. ..... Ex 6:2, 3; 3:15; És 12:2; 26:4; 42:8
Jésus afa iri so na azo. ..... Jn 17:6, 26; 5:43; 12:12, 13, 28

B. Ye so afa atene Nzapa ayeke dä

Zo alingbi ti bâ Nzapa
na lo ngbâ na fini pëpe. ..... Ex 33:20; Jn 1:18; 1Jn 4:12
A lingbi zo abâ Nzapa
si lo mä na bê pëpe. ..... aHb 11:1; aRm 8:24, 25; 10:17
A hinga Nzapa na lege ti aye so
lo sara si lê ayeke bâ. ..... aRm 1:20; Ps 19:2, 3
So aprophétie ayeke ga tâ tënë
afa so Nzapa ayeke dä. ..... És 46:8-11

C. Asarango ye ti Nzapa

Nzapa ayeke ndoye. ..... 1Jn 4:8, 16; Ex 34:6; 2aC 13:11; Mi 7:18
Ndara ti lo ayeke mingi. ..... Job 12:13; aRm 11:33; 1aC 2:7
Nzapa ayeke mbilimbili,
lo fâ ngbanga na lege ni. ..... De 32:4; Ps 37:28
Lo yeke Lo Ti Ngangu Ahon Kue. ..... Job 37:23; Apc 7:12; 4:11

D. Gi Nzapa oko so la azo kue ayeke voro lo so pëpe

Lege so ayeke nzoni na lê ti zo alingbi ti
duti lakue nzoni lege pëpe. ..... aPr 16:25; Mt 7:21
Lege ayeke use, gi oko si ague na fini. ..... Mt 7:13, 14; De 30:19
Anzapa ayeke mingi,
me tâ Nzapa ayeke gi oko. ..... 1aC 8:5, 6; Ps 82:1
Ti wara fini, a hunda ti hinga tâ Nzapa. ..... Jn 17:3; 1Jn 5:20

20. Jésus

A. Jésus, Molenge ti Nzapa so Lo zia lo Gbia

Kozo Molenge ti Nzapa so
Lo sara ye kue na lege ti lo. ..... Apc 3:14; aCl 1:15-17
A sara si lo ga zo; mbeni wali si adü lo;
kete na gbe ti a-ange. ..... aGl 4:4; aHb 2:9

Yingo ti Nzapa aga na ndo ti lo ti tene
na pekoni lo duti na yayu. ..... Mt 3:16, 17
A yä lo na nduzu mingi ahon ti so
lo yeke na yayu kozoni. ..... aPh 2:9, 10

B. Ti wara salut, a lingbi zo amä na bê na Jésus Christ

Christ ayeke Ngongoa ti Abraham
so Nzapa amû zendo ti lo. ..... Ge 22:18; aGl 3:16
Jésus, oko Kota Prêtre, nga ngere
so a futa ti zi na azo. ..... 1Jn 2:1, 2; aHb 7:25, 26; Mt 20:28
Zo awara fini na lege ti hingango Nzapa
na Christ, nga na mango yanga. ..... Jn 17:3; Kus 4:12

C. Gi mango na bê na Jésus alingbi pëpe

A lingbi mabe ague oko na akusala ni. ..... Jac 2:17-26; 1:22-25
A lingbi e bata acommandement,
e sara kusala so Jésus asara. ..... Jn 14:12, 15; 1Jn 2:3
Azo kue so adi iri ti Seigneur si alï
na yâ ti Royaume ti Nzapa pëpe. ..... Mt 7:21-23

21. Kangango lege, Sarango ye ti ngangu

A. Ndani so azo akanga lege na aChrétien

Azo ake ândö Jésus; lo fa tënë ti
kangango lege ni kozo awe. ..... Jn 15:18-20; Mt 10:22
Batango akpengba-ndia ti Nzapa
afâ ngbanga na ndo ti dunia so. 1Pi 4:1, 4, 12, 13
Satan, nzapa ti aye ti ngoi so, ake Royaume ni. 2aC 4:4; 1Pi 5:8
Chrétien asara mbeto pëpe,
Nzapa ayeke mû maboko na lo. ..... aRm 8:38, 39; Jac 4:8

B. A lingbi wali azia si koli ti lo apusu lo ti zia lege ti Nzapa pëpe

Bible atene kozo awe so azo alingbi ti tene mbeni
tënë nde na koli si lo ke tâ tënë. ..... Mt 10:34-38; Kus 28:22
A lingbi wali abâ ndo na mbage
ti Nzapa na Christ. ..... Jn 6:68; 17:3
Dutingo ti lo be-ta-zo alingbi ti
sö fini ti koli ti lo nga. 1aC 7:16; 1Pi 3:1-6
Koli ayeke mokonzi ti wali, me tënë ti
vorongo Nzapa ti wali ti lo abâ lo pëpe. ..... 1aC 11:3; Kus 5:29

C. A lingbi koli azia pëpe si wali ti lo akanga lege na lo ti sara kusala ti Nzapa

A lingbi lo ndoye wali ti lo na sewa ti lo,
lo sara si ala kue asö fini. 1aC 7:16

Kungba ti lo ayeke ti mû desizion,
ti bata sewa ti lo. 1aC 11:3; 1Tm 5:8
Nzapa aye koli so agbu tâ tënë nzoni. ..... Jac 1:12; 5:10, 11
Ti tene koli azia kusala ti Nzapa ti duti
na siriri na zo anzere na Nzapa pëpe. ..... aHb 10:38
Lo yeke gue na sewa ti lo juska ti
wara ande tâ ngia na yâ ti fini dunia. ..... Apc 21:3, 4

22. Kiringo ti Christ

A. Azo ayeke bâ kiringo ti lo na lê pëpe

Lo tene lani na adisciple so dunia so
ayeke bâ lo mbeni pëpe. ..... Jn 14:19
Gi adisciple si abâ lani guengo ti lo na yayu;
kiringo ti lo nga ayeke tongaso. ..... Kus 1:6, 10, 11
Na yayu, lo yeke yingo so lê abâ pëpe. ..... 1Tm 6:14-16; aHb 1:3
Lo kiri tongana gbia ti Royaume ti yayu. ..... Dan 7:13, 14

B. Aye so azo ayeke bâ ti hinga so lo kiri awe

Adisciple ahunda ti hinga fä ti ngoi so
lo yeke si na lo yeke duti dä. ..... Mt 24:3
A yeke na lege ti gbungo nda ti ye ti ala si
aChrétien ayeke "bâ" so lo si awe na lo yeke dä. ..... aÉp 1:18
Aye mingi so asi afa polele so lo
si awe na lo yeke dä. ..... Lc 21:10, 11
Awato ayeke "bâ" ni gi na ngoi so
futingo ayeke tï na ndo ti ala. ..... Apc 1:7

23. Kobe ti Seigneur, Messe

A. Dango bê na Kobe ti Seigneur

A yeke sara ni gi fani oko na yâ ti
ngu oko na lango ti Pâque. ..... Lc 22:1, 17-20; Ex 12:14
A dabe na kuâ ti Christ so ayeke sandaga. ..... 1aC 11:26; Mt 26:28
Ala so ayeke na beku ti wara fini na yayu
si ate ni na anyon ni. ..... Lc 22:29, 30; 12:32, 37
Zo ayeke hinga tongana nyen so lo yeke na beku so? ... aRm 8:15-17

B. Bible asara tënë ti messe pëpe

Ti pardone siokpari, a lingbi mênë atuku si. ..... aHb 9:22
Christ, oko Walekengo-songo
ti fini mbele. ..... 1Tm 2:5, 6; Jn 14:6
Christ ayeke na yayu; mbeni bua si
ayeke ga na lo na sese pëpe. ..... Kus 3:20, 21

A hunda ti tene Christ akiri amû tere ti lo
na sandaga lege mingi pëpe. ..... aHb 9:24-26; 10:11-14

24. Kuâ

A. Ndani so zo akui

Kozoni zo ayeke mbilimbili-kue;
beku ti lo ayeke ti ngbâ na fini lakue lakue. ..... Ge 1:28, 31
Kengo yanga aga na ngbanga ti kuâ. ..... Ge 2:16, 17; 3:17, 19
Siokpari na kuâ asi na amolenge ti Adam kue. ..... aRm 5:12

B. Dutingo ti akuâ

A créé Adam âme,
me a mû na lo âme pëpe. ..... Ge 2:7; 1aC 15:45
A yeke zo, so ti tene âme, si akui. ..... Éz 18:4; És 53:12; Job 11:20
Akuâ ahinga ye oko pëpe. ..... Zo 9:5, 10; Ps 146:3, 4
Akuâ alango, ala ku
ngoi ti zingongo ala. ..... Jn 11:11-14, 23-26; Kus 7:60

C. Zo alingbi ti sara tënë na akuâ pëpe

Akuâ ayeke na tere ti Nzapa
tongana ayingo pëpe. ..... Ps 115:17; És 38:18
Gi lege ti sara tënë na akuâ pëpe. ..... És 8:19; Lé 19:31
A ke tënë ti awagingo bendo na ti azo so
afa peko ti yanga ti asioni yingo. ..... De 18:10-12; aGl 5:19-21

25. Mariage

A. A lingbi a ne tënë ti mariage

A haka ni na songo ti Christ na wali ti lo. ..... aÉp 5:22, 23
A lingbi gbogbo ti mariage aga sioni pëpe. ..... aHb 13:4
A wa koli na wali ti zia tere pëpe. 1aC 7:10-16
Pornëïa ayeke gi oko ye so, na yâ ti Bible,
azi lege na zo ti sara divorce. ..... Mt 19:9

B. A lingbi aChrétien ane tënë ti komandema na yâ ti sewa

A lingbi koli akomande na ndoye,
na lo bata sewa ti lo. ..... aÉp 5:23-31
Wali awoko tere na gbe ti koli ti lo,
amä yanga ti lo nga andoye lo. ..... 1Pi 3:1-7; aÉp 5:22
A lingbi amolenge amä yanga. ..... aÉp 6:1-3; aCl 3:20

C. Kusala ti babâ na mama na mbage ti amolenge

Ala ndoye amolenge, ala mû ngoi
ti duti na ala na ti mä ala. ..... Tt 2:4
Ala son bê ti amolenge pëpe. ..... aCl 3:21

Ala mû na ala aye ti mitele na ti yingo. 2aC 12:14; 1Tm 5:8
Ala fa ye na ala teti gigi ti ala. ..... aÉp 6:4; aPr 22:6, 15; 23:13, 14

D. A lingbi aChrétien amû tere gi na popo ti ala

Ala mû tere gi "na yâ ti Seigneur." ..... 1aC 7:39; De 7:3, 4; Né 13:26

E. Bible ake tënë ti mungo wali mingi

Kozoni, koli ayeke gi na wali oko. ..... Ge 2:18, 22-25
Jésus akiri na ndia so ndali ti aChrétien. ..... Mt 19:3-9
Akozo Chrétien
amû wali mingi pëpe. ..... 1aC 7:2, 12-16; aÉp 5:28-31

26. Mênë

A. Mênë ayeke nzoni-kue, a lingbi zo amû ni pëpe

Nzapa atene na Noé so mênë
ayeke nzoni-kue, a yeke fini. ..... Ge 9:4, 16
Ndia ti Moïse ake ti tene zo ate mênë. ..... Lé 17:14; 7:26, 27
A tene nga na aChrétien ti ke mênë. ..... Kus 15:28, 29; 21:25

B. Ti gi ti sö fini amû lege na zo pëpe ti doro ndia ti Nzapa

Mango yanga ayeke
nzoni ahon sacrifice. ..... 1Sa 15:22; Mc 12:33
Fade zo so abâ fini ti lo na nene ni
ahon ndia ti Nzapa awara kuâ. ..... Mc 8:35, 36

27. Ngere so a futa ti zi azo

A. Fini ti Jésus: 'ngere so a futa ti zi azo kue'

Jésus amû fini ti lo tongana
ngere so a futa ti zi azo. ..... Mt 20:28
Mênë ti lo so atuku
amû lege ti pardone siokpari. ..... aHb 9:14, 22
Gi sandaga oko alingbi biaku biaku. ..... aRm 6:10; aHb 9:26
Zo ayeke wara anzoni ye ti pekoni
gi tongaso pëpe; a lingbi lo hinga nene ni si. ..... Jn 3:16

B. Ngere so alingbi na ni

Nzapa asara Adam mbilimbili-kue. ..... De 32:4; Zo 7:29; Ge 1:31
Adam wani asara si lo ga wasiokpari,
amolenge ti lo nga aga awasiokpari. ..... aRm 5:12, 18
Amolenge ti lo alingbi ti sara ye oko pëpe;
a hunda ti futa mbeni ngere so
alingbi na ti fini ti Adam ti zi ala. ..... Ps 49:8; De 19:21
Fini ti Jésus so ayeke mbilimbili-kue
si alingbi ti zi azo. 1Tm 2:5, 6; 1Pi 1:18, 19

28. Royaume

A. Ye so fade Royaume ti Nzapa asara ndali ti azo

A yeke sara ande si ye so bê ti
Nzapa aye aga tâ tënë. ..... Mt 6:9, 10; Ps 45:7; Apc 4:11
Mbeni ngorogbia so gbia ayeke
na li ni nga ayeke na andia. ..... És 9:5, 6; 2:3; Ps 72:1, 8
Fade Royaume ni alungula aye ti sioni
na akomande sese kue. ..... Dan 2:44; Ps 72:8
Fade a komande teti ngu 1 000 ti kiri
na nzoni duti na azo, ti kiri na paradis. ..... Apc 21:2-4; 20:6

B. A to nda ti komande na ngoi so awato ti Christ angbâ

Na peko ti so Christ azingo na kuâ,
a lingbi lo ku lani a ninga. ..... Ps 110:1; aHb 10:12, 13
Lo mû mbata ti gbia,
lo sara bira na Satan. ..... Ps 110:2; Apc 12:7-9; Lc 10:18
A zia gere ti Royaume ni,
na pekoni vundu aga na sese. ..... Apc 12:10, 12
Wusuwusu so ayeke dä fadeso afa so
a yeke ngoi ti mû peko ti Royaume ni. ..... Apc 11:15-18

C. Royaume ni ayeke na yâ ti bê ti zo pëpe, a ga na lege ti ngangu ti azo pëpe

Royaume ayeke na yayu,
me na sese pëpe. ..... 2Tm 4:18; 1aC 15:50; Ps 11:4
A yeke na yâ ti bê ti zo pëpe;
Jésus ayeke sara tënë na aFarizien. ..... Lc 17:20, 21
A yeke ti dunia so pëpe. ..... Jn 18:36; Lc 4:5-8; Dan 2:44
Fade a changé angorogbia na andia ti dunia so. ..... Dan 2:44

29. Sabbat

A. A hunda na aChrétien ti bata lâ ti sabbat pëpe

Kuâ ti Jésus amingo ngangu ti Ndia ti Moïse. ..... aÉp 2:15
Sabbat ayeke ti aChrétien pëpe. ..... aCl 2:16, 17; aRm 14:5, 10
A suku na azo so angbâ lani ti
bata sabbat na ambeni ye tongaso. ..... aGl 4:9-11; aRm 10:2-4
A-Chrétien alï na yâ ti wungo tere ti Nzapa
na lege ti mabe nga na mango yanga. ..... aHb 4:9-11

B. Sabbat abâ gi Israël ti giriri

Kozo sabbat abâ gigi na peko ti
sigingo ti Israël na Égypte. ..... Ex 16:26, 27, 29, 30

A yeke fä gi teti mara ti Israël awe. ..... Ex 31:16, 17; Ps 147:19, 20
Ndia ti Moïse ahunda nga ti
bata angu so ayeke sabbat. ..... Ex 23:10, 11; Lé 25:3, 4
Sabbat ayeke kota ye
teti aChrétien pëpe. ..... aRm 14:5, 10; aGl 4:9-11

C. Lâ ti sabbat so Nzapa awu tere ti lo dä (lâ 7 ti "yenga" so lo sara aye)

A komanse na ngoi so
Nzapa ahunzi ti sara aye na sese. ..... Ge 2:2, 3; aHb 4:3-5
A ngbâ même na peko ti so
Jésus aga na sese. ..... aHb 4:6-8; Ps 95:7-9, 11
A-Chrétien awu tere na akusala so abâ gi ala wani. ..... aHb 4:9, 10
A yeke hunzi ande na ngoi so
Royaume ako nda ti akusala ti lo teti sese. 1aC 15:24, 28

30. Sambela

A. Asambela so Nzapa amä

Nzapa ayeke mä asambela ti azo. ..... Ps 145:18; 1Pi 3:12
Lo mä awasiokpari gi tongana
ala changé bê ti ala si. ..... És 1:15-17
A lingbi zo asambela na iri ti Jésus. ..... Jn 14:13, 14; 2aC 1:20
A lingbi sambela ti zo
ague oko na ye so bê ti Nzapa aye. 1Jn 5:14, 15
Mabe ayeke kota ye. ..... Jac 1:6-8

B. Ti tene lakue gi oko tënë, ti sambela Marie wala asaint, Nzapa amä pëpe

A lingbi zo asambela Nzapa
na iri ti Jésus. ..... Jn 14:6, 14; 16:23, 24
Tenengo gi oko tënë lakue, Nzapa ayeke mä ni pëpe. ..... Mt 6:7

31. Sambelango Marie

A. Marie mama ti Jésus, me "mama ti Nzapa" pëpe

Nzapa ayeke na tongo nda ni pëpe. ..... Ps 90:2; 1Tm 1:17
Marie ayeke mama ti *Molenge* ti Nzapa,
na ngoi so lo yeke lani zo na sese ge. ..... Lc 1:35

B. Marie "angbâ masia" pëpe

Lo na Joseph amû tere. ..... Mt 1:19, 20, 24, 25
Lo dû ambeni molenge na peko ti Jésus. .... Mt 13:55, 56; Lc 8:19-21
Ala yeke lani aita ti Jésus na lege ti yingo pëpe. ..... Jn 7:3, 5

32. Salut

A. Nzapa amû salut na lege ti sandaga ti Jésus so azi zo

Fini ayeke matabisi so Nzapa amû
na lege ti Molenge ti lo. ..... 1Jn 4:9, 14; aRm 6:23
A yeke wara salut ni gi na lege
ti sandaga ti Jésus. ..... Kus 4:12
A yeke ngangu ti bâ akusala ti zo so ayeke nduru
ti kui so lo tene ni changé bê ti ni awe. ..... Jac 2:14, 26
A lingbi zo asara kusala
ngangu ti wara salut. ..... Lc 13:23, 24; 1Tm 4:10

B. Tënë so a tene "A sö mo awe, a sö mo biaku awe" alondo na Bible pëpe

Ala so awara yingo vulu alingbi ti
tï na yâ ti siokpari. ..... aHb 6:4, 6; 1aC 9:27
A futi lani azo ti Israël mingi atâa so
a sigigi na ala na Égypte. ..... Jude 5
Salut aga gi hio tongaso pëpe. ..... aPh 2:12; 3:12-14; Mt 10:22
Ala so akiri na peko aga sioni ahon ti kozo. 2Pi 2:20, 21

C. Bible afa pëpe so azo kue si ayeke wara salut

Ambeni zo alingbi ti changé bê ti ala pëpe. ..... aHb 6:4-6
Nzapa ayeke na ngia pëpe
tongana zo ti sioni akui. ..... Éz 33:11; 18:32
Ndoye akanga lê pëpe na ndo ti ye so
ayeke mbilimbili pëpe. ..... aHb 1:9
Fade a futi azo ti sioni. ..... aHb 10:26-29; Apc 20:7-15

33. Sarango beoko na ambeni bungbi ti vorongo Nzapa

A. Nzapa aye pëpe si e sara beoko na atanga ti abungbi ti vorongo Nzapa

Lege ni ayeke gi oko, kete ni;
azo mingi pëpe si awara ni. ..... aÉp 4:4-6; Mt 7:13, 14
A wa e ti kpe fango ye ti wataka. ..... Mt 16:6, 12; aGl 5:9
A mû yanga na e ti
duti ti e nde. ..... 2Tm 3:5; 2aC 6:14-17; Apc 18:4

B. Ti tene so "nzapa kue ayeke gi nzapa" ayeke tënë ti wataka la

Ambeni ayapu na kusala ti Nzapa,
me tongana ti so bê ti Nzapa ni aye pëpe. ..... aRm 10:2, 3
Ye ti sioni alingbi ti buba ye ti nzoni. ..... 1aC 5:6; Mt 7:15-17

Awafango ye ti wataka ayeke
ga na futingo na ndo ti azo. ..... 2Pi 2:1; Mt 12:30; 15:14
Tâ vorongo Nzapa ahunda ti sara gi na Lo oko. ..... De 6:5, 14, 15

34. Savango zo na lege ti miracle, Tenengo ayanga nde nde

A. Savango zo na lege ti yingo asara nzoni na zo teti lakue lakue

Kobela ti yingo ague na zo na kuâ. ..... És 1:4-6; 6:10; Os 4:6
Kozo kusala ayeke ti sava azo
na lege ti yingo. ..... Jn 6:63; Lc 4:18
A lungula siokpari; a mû ngia,
a mû fini. ..... Jac 5:19, 20; Apc 7:14-17

B. Fade Royaume ti Nzapa asava azo teti lakue lakue

Jésus asava ândö asongo tere nde nde kue,
lo fa tënë ti anzoni ye ti Royaume ni. ..... Mt 4:23
Royaume so a mû zendo ni ayeke ye so ayeke
sara si azo awara sava teti lakue lakue. ..... Mt 6:10; És 9:6
Fade a lungula kuâ nga. ..... 1aC 15:25, 26; Apc 21:4; 20:14

C. Savango azo laso na lege ti miracle ayeke fä ti tufa ti Nzapa pëpe

Adisciple azi lani kobela ti ala wani
na lege ti miracle pëpe. 2aC 12:7-9; 1Tm 5:23
Matabisi ti sarango miracle ahunzi
na peko ti so abazengele akui. 1aC 13:8-11
Ti sava zo na lege ti miracle aye pëpe ti tene so
maboko ti Nzapa ayeke na pekoni. ..... Mt 7:22, 23; 2aT 2:9-11

D. Sarango tënë ândö na ayanga nde nde ayeke gi teti kete ngoi

Ândö mbeni fä; a yeke nzoni ti gi amatabisi
so ayeke kota mingi ahon ni. 1aC 14:22; 12:30, 31
A fa kozoni so matabisi ti
sarango amiracle ayeke hunzi. 1aC 13:8-10
Aye ti kpene ayeke fä ti
tufa ti Nzapa pëpe. ..... Mt 7:22, 23; 24:24

35. Sese

A. Ye so Nzapa aleke ti sara teti sese

A sara ândö paradis na sese
ndali ti azo so ayeke mbilimbili-kue. ..... Ge 1:28; 2:8-15
Fade ye so Nzapa aleke ti sara
aga tâ tënë. ..... És 55:11; 46:10, 11

Fade sese asi singo na azo so
alingbi kue, azo so aye siriri. ..... Ps 72:7; És 45:18; 9:5, 6
Fade Royaume akiri na paradis. ..... Mt 6:9, 10; Apc 21:3-5

B. Fade a futi sese lâ oko pëpe wala azo ayeke hunzi na ndo ni pëpe

Tâ sese ni so ayeke ngbâ ti lo lakue lakue. ..... Zo 1:4; Ps 104:5
A futi azo ti ngoi ti Noé, me a futi sese pëpe. ..... 2Pi 3:5-7; Ge 7:23
Tapande so afa so na ngoi ti e,
beku ti songo kuâ ayeke nga dä. ..... Mt 24:37-39
Fade a futi azo ti sioni; "azo mingi mingi"
ayeke sö fini ti ala. ..... 2aT 1:6-9; Apc 7:9, 14

36. Siokpari

A. Siokpari ayeke nyen?

A yeke dorongo ndia ti Nzapa, ndia so alingbi kue. 1Jn 3:4; 5:17
Zo so Nzapa asara lo ayeke na
tënë ti kiri na ni na lo. ..... aRm 14:12; 2:12-15
Ndia afa ye so a iri ni siokpari,
a fa na azo so siokpari ayeke dä. ..... aGl 3:19; aRm 3:20
Azo kue asara siokpari; ala si nduru pëpe
na ndia ti Nzapa, ndia so alingbi kue. ..... aRm 3:23; Ps 51:7

B. Ndani so azo kue abâ pasi na siokpari ti Adam

Adam amû siokpari nga na kuâ na azo kue. ..... aRm 5:12, 18
Nzapa asara nzobe na ziango azo
ti ngbâ na fini. ..... Ps 103:8, 10, 14, 17
Sandaga ti Jésus asukula asiokpari. 1Jn 2:2
Fade a futi siokpari nga na akusala ti Zabolo kue. 1Jn 3:8

C. Lê ti keke so lani a tene zo ate pëpe: kengo yanga, me bungbingo ti koli na wali pëpe

A lu ndia na ndo ti keke ni kozoni si a sara Ève. ..... Ge 2:17, 18
A tene na Adam na Ève ti dü amolenge. ..... Ge 1:28
Amolenge ayeke lengo ti siokpari pëpe,
me tufa ti Nzapa. ..... Ps 127:3-5
Ève asara siokpari na ngoi so koli ti lo
ayeke dä pëpe; lo sara gi ye ti li ti lo. ..... Ge 3:6; 1Tm 2:11-14
Adam so ayeke mokonzi ake Ndia ti Nzapa. ..... aRm 5:12, 19

D. Ye so a iri ni siokpari na tere ti yingo vulu (Mt 12:32; Mc 3:28, 29)

Siokpari so a dü zo na ni ayeke nde na
siokpari na tere ti yingo. ..... aRm 5:8, 12, 18; 1Jn 5:17

Zo alingbi ti mû vundu na yingo vulu,
me na pekoni lo changé bê ti lo. ..... aÉp 4:30; Jac 5:19, 20
Ti *ngbâ ti sara* siokpari na mbana
ague na zo na kuâ. 1Jn 3:6-9
Nzapa afâ ngbanga na ndo ti azo tongaso,
lo zi yingo ti lo na ndo ti ala. ..... aHb 6:4-8
A lingbi e sambela ndali ti azo tongaso pëpe,
ala so ake ti changé bê ti ala. 1Jn 5:16, 17

37. Tënë ti Nzapa Babâ, Nzapa Molenge, na Nzapa Yingo vulu

A. Nzapa, Babâ ni, Lo yeke gi oko, Lo yeke kota ahon ye kue

Nzapa ayeke
azo ota pëpe. ..... De 6:4; Mal 2:10; Mc 10:18; aRm 3:29, 30
A sara Molenge ni sarango;
kozoni Nzapa aduti gi lo oko. ..... Apc 3:14; aCl 1:15; És 44:6
Nzapa ayeke gi lakue kota gbia
ti gigi mobimba. ..... aPh 2:5, 6; Dan 4:35
A lingbi Nzapa aduti na ndo ti aye kue. ..... aPh 2:10, 11

B. Kozo nga na peko ti so lo ga na sese, Molenge ni ayeke kete na gbe ti Babâ ni

Na yayu kâ Molenge ni amä yanga,
tongaso Babâ ni *atokua* lo na sese. ..... Jn 8:42; 12:49
Na sese ge, lo mä yanga;
Babâ ni ayeke kota ahon lo. ..... Jn 14:28; 5:19; aHb 5:8
A yä lo na nduzu,
me lo ngbâ ti mä yanga. ..... aPh 2:9; 1aC 15:28; Mt 20:23
Jéhovah ayeke mokonzi
nga Nzapa ti Christ. ..... 1aC 11:3; Jn 20:17; Apc 1:6

C. Lege so Nzapa na Christ ayeke oko

Lakue yanga ti ala ague oko. ..... Jn 8:28, 29; 14:10
Ala yeke oko ni tongana ti koli na wali. ..... Jn 10:30; Mt 19:4-6
A lingbi awamabe kue aduti nga oko. ..... Jn 17:20-22; 1aC 1:10
Oko lege ti vorongo Jéhovah
ayeke gi na lege ti Christ. ..... Jn 4:23, 24

D. Yingo vulu ti Nzapa ayeke ngangu ti lo ti sara na kusala

A yeke mbeni ngangu, me a yeke zo pëpe. ..... Mt 3:16; Jn 20:22; Kus 2:4, 17, 33
A yeke mbeni zo na yayu na
tere ti Nzapa nga na Christ pëpe. ..... Kus 7:55, 56; Apc 7:10
Nzapa amû ni ti sara na ye so bê ti lo aye. .... Ps 104:30; 1aC 12:4-11

Awakua ti Nzapa ayeke wara ni,
na a yeke fa lege na ala. ..... 1aC 2:12, 13; aGl 5:16

38. Vorongo akotara

A. Vorongo akotara ayeke ye senge

Akotara akui ti ala awe, ala hinga ye oko pëpe. ..... Zo 9:5, 10
Akotara akpa ti tene a voro ala pëpe. ..... aRm 5:12, 14; 1Tm 2:14
Nzapa ake vorongo akotara ni. ..... Ex 34:14; Mt 4:10

B. A lingbi ti ne azo, me a voro gi Nzapa

A lingbi amaseka akpe akota zo. ..... 1Tm 5:1, 2, 17; aÉp 6:1-3
Me gi Nzapa oko si
a lingbi zo avoro lo. ..... Kus 10:25, 26; Apc 22:8, 9

39. Wakua

A. A lingbi aChrétien kue aduti awakua

Jésus ayeke wakua ti Nzapa. ..... aRm 15:8, 9; Mt 20:28
A-Chrétien amû tapande ti lo. 1Pi 2:21; 1aC 11:1
A lingbi zo afa tënë ti fa so
lo sara kusala ni. 2Tm 4:2, 5; 1aC 9:16

B. Aye so a hunda ti ga wakua

Yingo ti Nzapa nga hingango Tënë ti lo. ..... 2Tm 2:15; És 61:1-3
Mungo tapande ti Christ na fango tënë. 1Pi 2:21; 2Tm 4:2, 5
Nzapa afa ye na zo ni na lege ti
yingo ti lo nga bungbi ti lo. ..... Jn 14:26; 2aC 3:1-3

40. Yayu

A. Gi azo 144 000 si ayeke gue na yayu

A fa wungo ti ala awe; fade ala duti
agbia na tere ti Christ. ..... Apc 5:9, 10; 20:4
A soro Jésus kozoni;
a soro atanga ni na peko. ..... aCl 1:18; 1Pi 2:21
Fade azo mingi aduti na fini na sese. ..... Ps 72:8; Apc 21:3, 4
Ndo so a zia azo 144 000 dä
ayeke kota mingi. ..... Apc 14:1, 3; 7:4, 9

41. Ye so Nzapa adiko

A. Nzapa adiko gigi ti zo kozoni pëpe

Ye so Nzapa aleke awe ti sara
ayeke ga tâ tënë. ..... És 55:11; Ge 1:28
A yeke na zo oko oko ti soro ti sara na Nzapa. ..... Jn 3:16; aPh 2:12

42. Yingo, Tënë ti yorö

A. Yingo vulu ayeke nyen?

A yeke zo pëpe, me ngangu ti Nzapa
ti sara na kusala. ..... Kus 2:2, 3, 33; Jn 14:17
A créé dunia na ni, a mû ni na azo
ti sû na Bible, nga ambeni ye tongaso. ..... Ge 1:2; Éz 11:5
Yingo ni adü nga asoro
amembre ti tere ti Christ. ..... Jn 3:5-8; 2aC 1:21, 22
A mû ngangu na azo ti Nzapa
na a fa lege na ala laso. ..... aGl 5:16, 18

B. A iri nga ngangu so asara si zo ayeke na fini a tene yingo

Yingo ayeke ngangu so asara si zo ayeke na fini;
zo awu pupu si ngangu ni angbâ. ..... Jac 2:26; Job 27:3
Nzapa si ayeke na ngangu na ndo ni. ..... Zac 12:1; Zo 8:8
Ngangu ni, so ayeke na yâ ti zo
na nyama, alondo na Nzapa. ..... Zo 3:19-21
Zo azia yingo ti lo na maboko ti Nzapa
si Nzapa azingo lo na kuâ. ..... Lc 23:46

C. A lingbi e ke sarango yorö, a yeke ye ti asioni yingo

Tënë ti Nzapa ake ni. ..... És 8:19, 20; Lé 19:31; 20:6, 27
Bango mbadi ayeke ye ti asioni yingo; a ke ni. ..... Kus 16:16-18
A gue na zo na futingo. ..... aGl 5:19-21; Apc 21:8; 22:15
A ke gingo nda ti aye na lege ti atongoro. ..... De 18:10-12; Jér 10:2

43. Zabolo, Asioni yingo

A. Zabolo ayeke yingo

Lo yeke sioni so ayeke na yâ ti zo pëpe,
me lo yeke yingo. 2Tm 2:26
Zabolo ayeke tongana a-ange. ..... Mt 4:1, 11; Job 1:6
Sioni nzara ti bê ti lo asara si lo wani lo ga Zabolo. ..... Jac 1:13-15

B. Zabolo: mokonzi so lê abâ pëpe si akomande dunia

Lo komande dunia, lo yeke nzapa ni. ..... 2aC 4:4; 1Jn 5:19; Apc 12:9
A zia lege na lo ti ngbâ
juska a leke tënë ni si. ..... Ex 9:16; Jn 12:31
Fade a bi lo na yâ ti kota dû so alï mingi,
na pekoni a futi lo. ..... Apc 20:2, 3, 10

C. Asioni yingo ayeke a-ange so ake yanga

Ala mû peko ti Satan kozoni na Moa. ..... Ge 6:1, 2; 1Pi 3:19, 20
A kiri na ala na gbe ni,
yongoro na lumière ti Nzapa. ..... 2Pi 2:4; Jude 6

Ala yeke sara ngangu-li na Nzapa,
na ala sara pasi na azo. ..... Lc 8:27-29; Apc 16:13, 14
Fade a futi ala
legeoko na Satan. ..... Mt 25:41; Lc 8:31; Apc 20:2, 3, 10

44. Zingongo ti akuâ

A. Beku teti akuâ

Fade a zingo azo kue so ayeke na yâ ti adû ti kuâ. ..... Jn 5:28, 29
Zingongo ti Jésus na kuâ afa so
tënë so ayeke ga tâ tënë. ..... 1aC 15:20-22; Kus 17:31
Azo so asara siokpari na tere ti yingo vulu
ayeke zingo ande pëpe. ..... Mt 12:31, 32
Azo so afa so ala yeke na mabe
ayeke zingo ande biani. ..... Jn 11:25

B. Zingongo ti wara fini na yayu wala na sese

Na yâ ti Adam, azo kue akui;
na yâ ti Jésus, ala wara fini. ..... 1aC 15:20-22; aRm 5:19
Azo so a zingo ala ayeke na
atere so ayeke nde nde. 1aC 15:40, 42, 44
Azo so ayeke duti legeoko na Jésus,
fade ala ga tongana lo. ..... 1aC 15:49; aPh 3:20, 21
Fade tanga ti azo aduti na ndo ti sese. ..... Apc 20:4b, 5, 13; 21:3, 4

AIRI NGA NA ANDURU IRI TI AMBETI TI
MBETI TI NZAPA SO A SÛ ÂNDÖ NA HÉBREU

Genèse ..... Ge
Exode ..... Ex
Lévitique ..... Lé
Nombres ..... Nb
Deutéronome ..... De
Josué ..... Jos
aJuge ..... aJu
Ruth ..... Ru
1 Samuel 1Sa
2 Samuel 2Sa
1 aGbia 1aG
2 aGbia 2aG
1 Chronique 1Ch
2 Chronique 2Ch
Esdras ..... Esd
Néhémie ..... Né
Esther ..... Est
Job ..... Job
Psaume ..... Ps
aProverbe ..... aPr
Zo-ti-fa-tene ..... Zo
Bia ti Salomon ..... Bia
Ésaïe ..... És
Jérémie ..... Jér
Toto ti Jérémie ..... Tot
Ézéchiel ..... Éz
Daniel ..... Dan
Osée ..... Os
Joël ..... Jl
Amos ..... Am
Abdias ..... Ab
Jonas ..... Jon
Michée ..... Mi
Nahum ..... Na
Habakuk ..... Hab
Sophonie ..... Sph
Aggée ..... Ag
Zacharie ..... Zac
Malachie ..... Mal

Tongana mo ye ti hinga ambeni tënë,
gue na site ti aTémoin ti Jéhovah **www.jw.org.**

Rome
ITALIE
Putéolie
Regium
SICILE
Syracuse
MALTE
MACÉDOINE
Néapolis
Philippes
Amphipolis
Thessalonique
Bérée
GRÈCE
Athènes
Corinthe
ACHAÏE
CRÈTE
CAUDA
Ngu-ingo ti
ATAMBELA TI PAUL
Kozo tambela ti missionnaire (Kus 13:1–14:28)
Use tambela ti missionnaire (Kus 15:36–18:22)
Ota tambela ti missionnaire (Kus 18:22–21:19)
Tambela ti gue na Rome (Kus 23:11–28:31)
Akota lege
B
150
0 km
150

Vuko Ngu-ingo
BITHYNIE
PONT
SAMOTHRACE
Troas
MYSIE
Assos
Pergame
Mitylène
CHIOS
ASIE
Thyatire
Sardes
Smyrne
Philadelphie
Éphèse
SAMOS
Laodicée
Colosses
Milet
PATMOS
Cos
Cnide
PHRYGIE
GALATIE
CAPPADOCE
Antioche (ti Pisidie)
Iconium
Lystres
LYCAONIE
Derbé
PISIDIE
Attalie
Pergé
PAMPHYLIE
LYCIE
Myre
RHODES
Patara
CILICIE
Tarse
Séleucie
Antioche (ti Syrie)
SYRIE
Salamine
CHYPRE
Paphos
Méditerranée
Sidon
Tyr
Damas
Ptolémaïs
Césarée
Pella
Joppé
Lydda
Jérusalem
Gaza
Alexandrie
ÉGYPTE
bi7-SG